

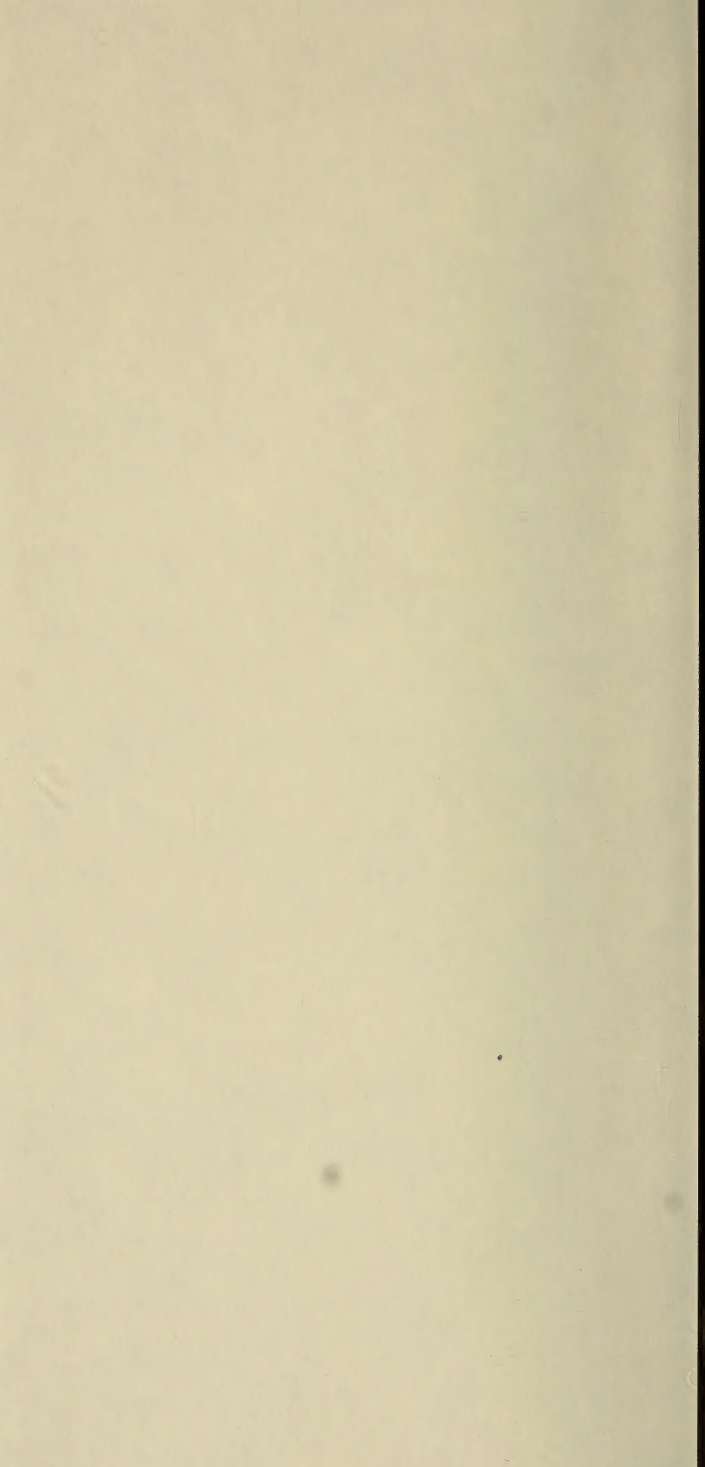
LIBRARY OF CONGRESS

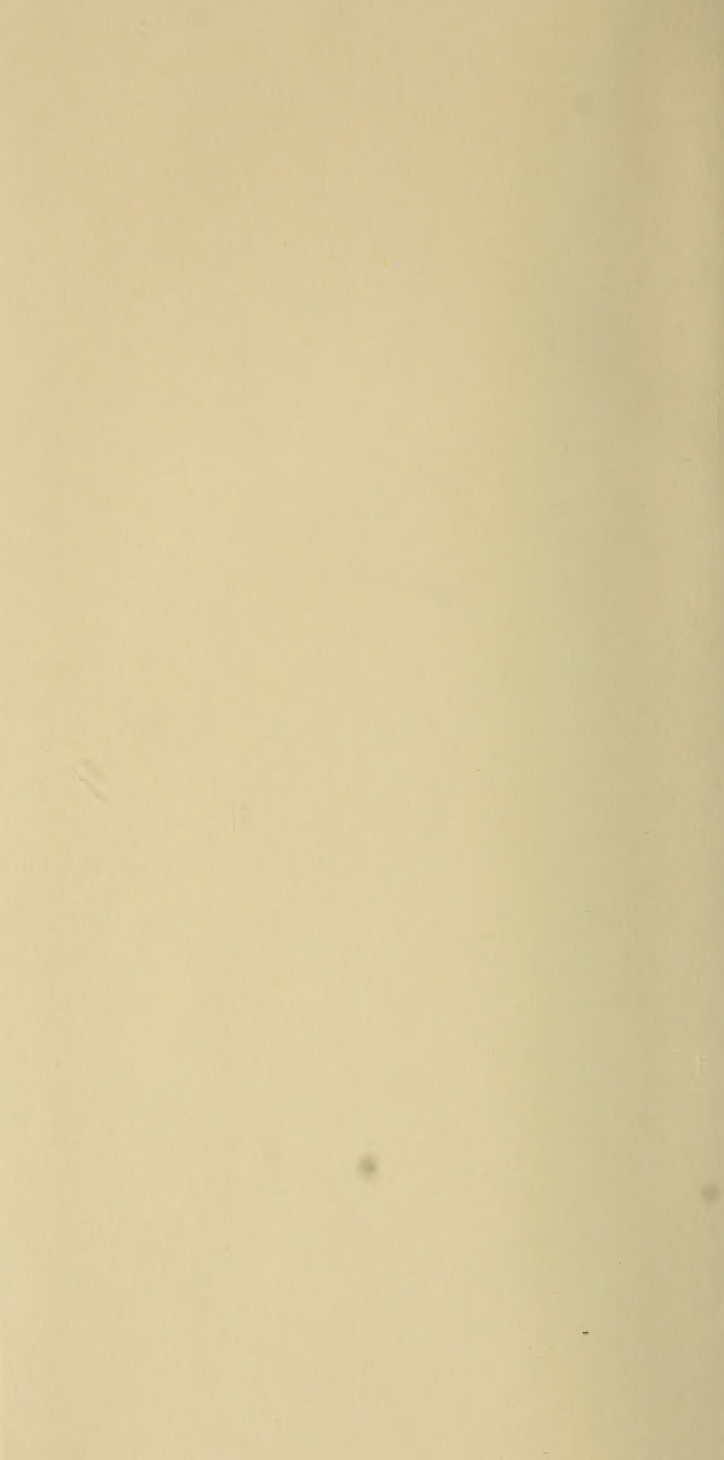

00002334872

C. PLINII CAECILII SECVNDI
EPISTOLARVM

LIBRI DECEM

ET

PANEGYRICVS

EX RECENSIONE ET CVM ADNOTATIONIBVS
PERPETVIS

IO. MATTHIAE GESNERI

QVIBVS

IO. MICHAELIS HEVSINGERI

O. CHRIST. THEOPH. ERNESTII

SVASQVE NOTAS ADDIDIT

GODOFR. HENR. SCHAEFER.

LIPSIÆ

SVMTIBVS CASPARI FRITSCH

MDCCCV.

PA 6638
A2
1805

PRAEFATIO EDITORIS.

Editionis alterius Plinii Gesneriani exemplis distractis, cum nova certatim expeterentur, Fritschius noster, libri redemptor, Io. Christ. Theoph. Ernestium, Professore Academicae Lipsiensis, rogaverat, ut tertiam curaret editionem, prioribusque correctiorem nec sine accessione notarum emitteret. Susceperat provinciam vir doctissimus, iamque profligato recensendi ac commentandi labore in eo erat, ut exemplar, quod typographus sequeretur, instrueret, cum ecce morbo atroci, mox praematura morte telam paene detextam abrumperere cogitur. Qui casus, acerbis sane literarumque nostrarum causa lugendus, ne Pli-

nio officeret, neu novam moraretur editionem, quaeritur a bibliopola, qui in defuncti locum protinus succedat, opusque institutum cito absolvat. Ita factum est, ut mihi necopinanti, vix exantlato aerumnosissimo labore Glossarii Liviani ex schedis Aug. Guil. Ernestii concinnandi, negotium Plinianum, iucundius illud quidem, sed tamen, cum alia, ad quae meus me animus vocaret, agenda suppetrent, invito reluctantique imponeretur. Quod quomodo administraverim, priusquam lectores doceo, paucis quantumque mihi constitit, indicandum est, quae ratio Plinii repetendi Ernestio placuerit.

In textu quidem recensendo, si locos perpaucos excipias, Gesnerum erat religiosissime secuturus. Omnino Ernestius noster, perinde atque alter ille, Livii editor, a critica scriptorum veterum tractatione videtur fuisse paullo alienior. Longe maiore cura intentionisque studio interpretationem Plinii complexus erat, ut, si quae a Gesnero in hac operis parte, qua maxime censentur editiones Gesnerianae, omissa essent, ea partim ex propriis thesauris expromta adderet, partim ex recentiorum, inprimis Gierigii, libris prudenter delibata repeteret. Itaque Ernestii notae, ut crisin de textu constituendo non pror-

sus negligent, maximam partem exegetici argumenti sunt: ceterum et brevitatem commendabiles, et vero etiam perspicuitate. Minore religione, quam in textu reddendo, in notis Gesneri exhibendis versaturus erat. Etsi enim longissime aberat a ratione parum probanda eorum, qui in veterum libris edendis priorum notas editorum cum suis ita commiscent et confundunt, ut, quem quidque auctorem habeat, plane ignores: in Gesneri tamen commentarium paullo plus sibi sumserat, quam ab homine ceteroqui tam circumspecto facile expectasses. Quod si haec editio ab ipso Ernestio evulgata esset, Gesneriana habere-mus hic atque illic ita vel refecta vel contracta adeoque truncata, ut, si qui integrum Gesnerum cognoscere cuperent, ad priores editiones recurrere cogerentur.

Haec habui quae de Ernestii instituto praefarer. A quo cum meum nonnihil discrepet, quam ego mihimet legem scripserim, breviter ostendam.

Cum primum in Ernestii vices suffectus essem, integrum mihi datum est, ut novam Plinii editionem ex meo solius arbitrio adcurarem, dumne desciscerem a regula, ad quam editor Gottingensis, plaudente orbe erudito, omne negotium exegisset. Mearum igitur

partium esse duxi, primum, ut textum, qualem Gesnerus, emunctae criticus naris, subsidiis suis perspecte usus dederat, mendis modo typographicis, quae editionem alteram sat crassae obsidebant, correctis, refictaque passim interpunctione, illibatum repeterem. Nam etsi probe intellexeram, non omnia in Plinianis sic constituta esse, nulla ut critico materia superesset, in qua elaboranda cum laude versaretur: malebam tamen, si quid critici generis incidisset, id in notis monere, quam manum ipsi textui continuo iniicere. Etenim pigebat taedebatque tumultuariæ operæ, quæ nunc mihi, et tempore excluso, nec satis instructo subsidiis rei bene gerendæ necessariis, defungendum fuisset, si ad novam textus recensionem descendere sustinuisssem. Praeterea parum placebat, in libris scholarum usui dicatis, qualis hic Plinius est, multa identidem novari; praestabiliusque videbatur, textum probabiliter effictum fideliter retineri, donec novus a critico sagaci, omnibus affluente copiis, inque hoc unum intento, conderetur.

Gesneri notas integras repetii. Debeatur hoc memoriae viri optimi deque literis nostris praeclarissime meriti. Quamquam enim verendum mihi erat, ne in reprehen-

sionem nonnullorum incurrerem, si ea quoque servarem, quibus nova editio recte carere posse illis videretur: tutius tamen putabam hoc subire aleae, quam omittendis aliis, aliis in brevius cogendis, quod Ernestio facere placuerat, fidem meam subleſtam reddere, deſideriumque accendere ſuperiorum editionum.

Eadem et maiore etiam religione exhibui, quae nunc primum prodeunt, Ernestii annotationes. Correxī nihil niſi apertos calami lapſus. Si quid praeterea Ernestius deliquiſſe videretur, intactum reliqui, ſatis habens tirones de erroribus verbo admonuiſſe.

Commode memineram, cum primum Plinio edendo manus admoviſſem, in Ioann. Mich. Heuſingeri, eruditiffimi viri criticique in paucis egregii, Libris duobus Emendationum exquisitas in libros ſex priores Episto-larum Plinii animadverſiones reperiri, a Gesnero bis*) tantum obiter commemoratas, a Gierigio plane neglectas. Harum nullam habere rationem piaculum fuiſſet. Itaque omnes ſuo quamque loco diligenter poſui. Quid moverit Heuſingerum, ut de poſterioribus libris nihil perſcriberet, ignoramus:

*) Ad 3, 5, 8. 6, 20, 15.

fontem enim, unde sua ad priores hauserat, in sequentibus non exaruisse, ipse nos admonet^{*)}. Is fons qui fuerit, quaeque omnino ratio harum animadversionum, ut sciant lectores, apponam quae vir eximius illis praefatus est.

„Cum suis virtutibus pluribus commendantur, quae nunc quidem in omnium manibus sunt, politissimae C. Plinii Epistolae: tum eo quoque nomine non possunt non carissimae esse veteris eloquentiae studiosis, quod ex communi illo litterarum quasi naufragio non salvae modo evaserunt, verum inde etiam quam minimum vitii contraxerunt, germanamque illam argenteae aetatis Latinitatem prope illibatam conservarunt^{**)}. Adeo, quod bonis libris aliis exitio, his etiam salutis fuit, quod medio aevo in bibliothecarum angulis neglectae iacuerunt, nec literatis hominibus librariisque dignae visae sunt, quae a multis legerentur. Testis est Vincentius Bellovacensis, saeculi XIII. scriptor suae aetatis doctissimus, qui *Plinii epistolas ad diversos circiter centum reperire* se tantum

^{*)} Ad 1, 10, 12.

^{**)} [Conf. tamen, quae I. A. Ernestius in fine Notularum suarum de multis magnisque librorum Plinii vitiis monuit.]

potuisse confitetur speculi historialis lib. X. c. 67. reliquas, quae plures etiam numero sunt, non vidit. Decimus liber ante saeculum XVI. in lucem non emerfit, nec libri VIII. et VIIII. omnes epistolae primis editionibus vulgari potuerunt. Hinc rara apud medii aevi scriptores Plinii minoris mentio ac prope nulla est. Quam male vero librarii de aliis meriti fuerint, quos saepius et in plura exemplaria transcripserunt, testes erunt sempiterni Cicero, Sallustius, Curtius, Valerius Maximus, Florus, Iustinus, Lactantius, quos ipsorum dissimillimos nobis reliquerunt. Etsi vero in Plinii epistolas minus, quam in ceteros, quos dixi, scriptores antiquos, hominum illorum inscitiae et audaciae licuit: non ita tamen incorruptas et incontaminatas eas ad nos pervenisse apparet, ut nihil omnino labis infederit. Multa quidem Catanaeus, plura post eum Henr. Stephanus, Casaubonus, Gruterus, Barthius, Schefferus, Buchnerus, Gronovius, Thomafius, Cellarius iure sibi visi sunt emendasse: horum tamen omnium oculos non pauca fugerunt, quae Cortii nuper, et proxime Gesneri, viri celeberrimi, industria fuerunt restituenda. At ne horum quidem ingenio et cura, cuius me quidem admiratorem maximum profiteor, ita omnia

perpolita sunt, ut extremam tandem manum recepisse possint adfirmari. Illud potius, quod nolis, fatendum est, ab iis ipsis, qui maculas delere voluerunt, novas aliquando, ut fieri solet, adspersas esse, aliquas ita penitus infedisse, ut eluere difficile sit, et prope iam temerarium videatur. Non fallere me opinionem, e pluribus exemplis, quae in medium adferam, aliquot certe eos etiam adsentiri cogent, qui alia omnia sibi persuaferunt. In his vero emendandis veteri Plinii exemplari utar, quod in bibliothecam illustr. gymnasii Isenacensis a me illatum est, Romae a. MCCCCLXXX. typis exscriptum, cuius et Fabricius bibliothec. Lat. Lib. II. c. XXII. n. 3. meminit, quodque a Barthio*) adversar. lib. XVIII. c. 25. *cascam editionem* appellari puto. Idem Brummero ad manus fuisse video ad L. Cinciam cap. VI. n. 6. ubi ad Plinium lib. V. ep. XXI. 3. ignotam antea lectionem profert. Id ex vetustis membranis expressum esse inde coniicio, quod in plerisque, e Mediceo codice quae primus vulgavit Cortius, et quorum in aliis vix ullum est vestigium, mirifice conspirat; in nonnullis non ab eo tantum, sed a ceteris etiam scriptis editisque

*) [Ad Plin. Epist. 1, 6, 1.]

libris non sine ratione discrepat; in scribendi vero et interpungendi more priscam simplicitatem refert, nec multa recentioris aut criticae manus vestigia ostendit."

Hactenus Heusingerus. De meis in Plinium notis non habeo quod prae loquar, nisi ut lectores obtester, humaniter benevoleque meminerint summae trepidationis meae, qui, nil tale animo praecipiens imparatusque, ad alienum negotium absolvendum accesserim. Factum est hac ipsa trepidatione, ut alia e memoria elaberentur, alia sero occurrerent, quae monere et potuisssem, et vero etiam debuisssem. Horum partem, cum passim ad *Addenda* provocaverim, nunc supplebo.

Epist. 1, 8, 2. *Petiturus sum enim*. Solennis hic ordo verborum, quem vehementer miror Gierigio displicere potuisse. Tot eius exempla enim in optimis scriptoribus occurrunt, ut alterum, ab illo praelatum, aures Romanae parum probasse videantur. Si forte dubitas, en nubem exemplorum. *Aequati sunt enim* Plin. Panegy. 25, 2. *Alia est enim* Cic. de Orat. 2, 25. Senec. Epist. 87, 27. *Aliud est enim* Senec. Epist. 89, 14. *Animi est enim* Cic. de Orat. 3, 59. *Facilius est enim* Cic. de Orat. 2, 44. *Hic est*

enim Senec. Epist. 82, 11. 94, 69. *Hominis est enim* Plin. Epist. 8, 16, 4. *Incredibile est enim* Cic. de Orat. 1, 44. *Incredibilis est enim* Lactant. de Opif. D. 20, 3.
 Sic enim ibi ex libris scriptis editisque pluribus legendum. Deterior alter ordo, repertus ab I. M. Heusingero in libro Colonienſi: *Incredibilis enim est. Indulgendum est enim* Senec. Epist. 104, 3. *Ingenioſior est enim* Plin. Panegyr. 55, 2. *Longum est enim* Cic. de Orat. 2, 27. *Minus est enim* Plin. Paneg. 88, 7. *Naturae est enim* Senec. Epist. 90, 3. *Naturale est enim* Plin. Epist. 4, 17, 3. *Necesse est enim* Cic. Epist. ad Aul. Torquatum 6, 2. ad Aul. Caecinam 6, 6. Senec. Epist. 109, 10. 114, 11. 121, 12. Natur. Quaest. 1. praef. *Nemo est enim* Cic. de Orat. 2, 82. Epist. ad Lentulum 1, 4. ad quem locum nuperus editor in Animadv. et Emendat. Libris, quos avidissime exspectamus: „Sic scripti omnes mei cum Mediolanenſi 1472., Vetustâ in membranis, Aldinis Manutiique editionibus. *Nemo enim est* Veneta 1476., Veneta 1492., Mediolanenſis 1493. cum quibusdam aliis. Illud magis Tullianum. Ita etiam in interrogationibus, *quid est enim? quid est igitur?* ubique maluit, quam, quod in editis parum emendatis circumfertur, *quid enim est? quid igitur*

est?” *Nihil est enim* Cic. de Orat. 1, 28. 41. 2, 24. 42. 3, 27. 45. Plin. Epist. 9, 32. *Non est enim* Cic. de Orat. 3, 21. Senec. Epist. 85, 24. *Nostra est enim* Cic. de Orat. 3, 31. *Nullum est enim* Cic. de Orat. 1, 48. 3, 5. 57. Plin. Epist. 6, 21, 4. Panegyr. 26, 4. *Omnia sunt enim* Cic. de Orat. 1, 43. ut legendum ex codicibus Guelferb. vulgo perperam *Omnia enim sunt*. *Prima est enim* Cic. de Orat. 2, 78. *Propositum est enim* Plin. Paneg. 56, 1. *Prosecutus es enim* Plin. Paneg. 86, 3. ex verâ Baunii correctione. *Quae est enim* Cic. de Orat. 2, 89. *Quam speciosum est enim* Plin. Panegyr. 18, 1. ad quem locum v. Arntzen. *Quid est enim* Cic. de Orat. 1, 45. Plin. Paneg. 56, 2. *Scitum est enim* Cic. de Orat. 3, 61. *Tanta est enim* Cic. Epist. ad Leptam 6, 19. (20. M.L.) *Temerarium est enim* Plin. Epist. 4, 9, 10. *Una est enim* Cic. de Orat. 3, 6. *Unus est enim* Senec. Epist. 104, 22. *Visa est enim* Plin. Epist. 10, 97, 9. *Voluptates sunt enim* Plin. Panegyr. 82, 8. ex certâ Lipsii emendatione. Sufficiunt haec. Ad hanc normam vereor ne corrigendi sint illi loci, ubi particula verbo substantivo praeposita reperitur: veluti Caes. de B. C. 2, 32. Cic. de Orat. 1, 29. 2, 54. 3, 45. Plin. Epist. 6, 29, 3. — Idem, opi-

nor, de aliis particulis tenendum. *Liberum est autem* Plin. Paneg. 36, 5. *Non est autem* Senec. Epist. 82, 17. *Nemo est ergo* Plin. Paneg. 44, 3. *Adhibita est igitur* Cic. de Orat. 1, 42.

Epist. 1, 16, 2. *Iure praetuli acutae*. Secundus respexit Tullium suum de Orat. 2, 8. *Quid autem subtilius, quam acutae crebraeque sententiae?*

Epist. 2, 15, 2. *alioqui*. Sic *alioquin* sine et occurrit 6, 23, 1. 7, 31, 1. 10, 20, 1. qui loci Gierigium tandem docuerunt, fallere regulam Schwarzianam.

Epist. 3, 5, 8. *parcissimi* iterum defendit I. A. Ernestius in Clave Ciceron. v. *paratus*.

Not. ad Epist. 3, 6, 3. Tertium exemplum confusionis vocum *οἷνος* et *ὑπνος* reperi in collatione Porsoniana codicis Harleiani Odyss. B. 395. pag. 12. a.

Epist. 4, 1, 2. *adligamus*. Add. I. Fr. Gro-novius ad Senec. Epist. 94. pag. 449.

Epist. 4, 13, 8. Locus hic tentari non debebat. Similis in negationis usu anomalia occurrit 5, 17, 6. ubi v. quae notavi.

Epist. 4, 27, 6. Locum Euripideum Sophocli tribuit insciteque interpretatur Devarius de particul. pag. 349. sq. ed. Reusm.

Epist. 6, 15, 3. *ius civile* — *respondet*. Notanda constructio. In Cic. de Orat. 1, 45.

revocanda lectio antiqua: *in respondendo iure*. ubi male Ernestius *in respondendo de iure*, quaerens in nota subiecta: „Quid porro est, *in respondendo iure*? ut vulgati habent. quis ita dixit?” Ciceronem ipsum et alibi ita dixisse, poterat ex Clave sua discere. Horat. Epist. 1, 3, 23. sq. *seu civica iura Respondere paras*.

Epist. 6, 19, 5. Conf. 8, 2, 1. *Venderam vindemias certatim negotiatoribus ementibus*. unde liquet, *certatim* cum *emittant* iungendum esse.

Epist. 8, 5, 2. *fruendis voluptatibus*. Cum in MS. *fruendi voluptatibus* reperiatur, Gudianus ad Phaedr. 4, 25. probabiliter corrigit *fruendis diu voluptatibus*.

Epist. 10, 119, 1. De *certaminibus iselastis* cum obiter egisset Bouhierius, vir vere illustris, in Hagenbuchii Ep. Epigraph. p. 9., laudans Iselini de illis disertationem in Hist. Acad. Inscript. Paris. T. V. p. 277., sic pergit p. 10. sq.:

„Ce que je viens de dire des Jeux Isélastiques me donne lieu de proposer une conjecture sur un endroit très obscur d'une Lettre du jeune Pline à l'Empereur Trajan, X. 119, dont voici le sujet.”

„Pendant que Pline gouvernoit la Bithynie, quelques Athlètes de cette Province, qui

étoient revenus vainqueurs d'un Jeu de cette espèce, demandèrent à jouir de leurs privilèges, non seulement du jour, qu'ils étoient retournez triomphans en leurs patries, mais même de celui, qu'ils avoient été couronnez. *Nihil enim referre, disoient-ils, quando sint patriam invecti; sed quando certamine vicerint, ex quo invehi possent.*"

„Pline en fit difficulté; et pour ne rien prendre sur lui, il proposa son doute à l'Empereur Trajan en ces termes: *Ego contra scribo Iselastichorum* (ou selon les anciennes Edit. *Iselastici*) *nomine. Itaque eorum vehementer addubitem, an sit potius id tempus, quo εἰσέλασαν, intuendum.*"

„Ces paroles ne font aucun sens raisonnable; en sorte que les Commentateurs conviennent, que ce texte a été altéré. Ils ne proposent neantmoins aucune conjecture, qui satisfasse l'esprit, si ce n'est en ce que quelques uns disent, qu'il faut corriger, *εἰσῆλασαν*. Ce qui est indubitable. Du reste les uns effacent *scribo*, et encore *itaque eorum*; les autres se contentent de corriger: *Ita tamen, ut vehementer etc.*"

„Mais la première de ces conjectures est trop hardie, et la seconde est contraire au sens de ce passage, comme d'autres l'ont dé-

jà observé. D'ailleurs elle conserve le mot, *Scribo*, qui ne peut subsister, ce me semble. Car il suppose une décision de la part de Pline, qui n'a voulu que proposer un doute, et en laisser le Jugement à l'Empereur."

„Pour moi, en attendant que quelque MS. nous découvre la véritable Leçon, je lirois: *Ego contra, ipso Iselastici nomine, et Iselasticorum, vehementer addubitem etc.* Pline réfute en deux mots la raison, qu'alléguoient les Athlètes, en répondant, qu'elle se détruisoit par le nom même d'*Iselastiques*, lequel étoit donné tant à leurs Jeux, qu'à leurs privilèges. Ce nom supposoit en effet une entrée solennelle dans la patrie du vainqueur. D'où il suivoit, que la récompense, dont il s'agissoit, ne lui étoit due, que du jour de cette entrée, *quum quis in civitatem suam ipse εἰσῆλασεν*, suivant la sage réponse de Trajan."

„Ce sens est clair, et naturel. Mais ces mots extraordinaires, *Iselastici, et Iselasticorum*, n'étant point entendus des Copistes, ont sans doute donné lieu à leur méprise, comme il n'est arrivé que trop souvent."

De eodem loco ipse Hagenbuchius in Ep. ad Gorium pag. 451.:

„Pag. 11. κριτικώτατος *Bouhierius* corruptum Plinii locum restituere adgressus est. quem locum quia editores Pliniani nesciverunt a Sam. Petito tentatum esse, eius verba *de Leg. Att. pag. 62. init. subiicio.* „Re-
 „scribo: *Ego cum transcribo*, Iselastichorum,
 „nomine itaque eorum vehementer addubi-
 „tem, an sit potius id tempus, quo εἰσέλασαν,
 „intuendum. Nempe cum libellum ab *Isel-*
 „lasticis sibi oblatum Imperatori mittendum
 „transcriberet Plinius, ipso eorum nomine
 „monitus facile vidit *Iselasticos* dictos fuisse,
 „non ex eo tempore, quo sunt coronati,
 „sed ex quo patriam invecti sunt, εἰσέλα-
 „σαν.” Editiones Plinii praestantiores, Hear-
 niana, et novissima Longoliana, emendationem Schefferi habent: *Ego cuncta* scribo
Iselastichorum nomine: ita tamen ut vehementer addubitem. Si *ita tamen ut* verior
 lectio esset, conarer legere: *Ego contracta*
 scribo, i. e. in compendium a me redacta.
 proconsulem enim ipsum sua manu ex *Isel-*
 stichorum charta in papyrum transcripsisse,
 librariorum opera non usum, quod Petitus
 voluit, credibile non fit. Quid? si libellum

obtulerunt, Plinius ipsum eorum autographum Romam, credo, misisset. Sed lectio *ita tamen ut* videtur orta ex corrupto, et non intellecto *itaque eorum*. In mentem mihi venit, forte Plinium sic scripsisse: Ego contra *scilicet ipso* Iselastici (vel Iselasticorum) nomine *ita moveor* (vel *urgeo*), ut vehementer addubitem, cet. Si Plinii integrum *scilicet* librarii posteriores more sibi consueto in *sc.* contraxerunt, *scribo* facile nasutus quidam pro *sc. ipso* obtrusit. Si Florentiae, quae eiusmodi *κειμηλίοις* membraneis vel chartaceis superbit, codex Plinii MS. inveniatur, eum inspicere ne dedigneris."

Nihil, quod nodum illum solvat, in thesauris Florentinarum bibliothecarum reperi, amicum docet Gorius p. 466.

Panegy. 76. init. Scripsit de hoc loco in Programme Fikenscherius, Rector Lycei Culmbacensis. Deletis duabus vocibus, *tutum fuit*, mutataque interpunctione, sic legit: *quum — ageres! Interrogavit: quisque, quod placuit, dissentire, — facere*. Displicet haec ratio perinde, ac Schwarziana, I. Fr. Herelio, cui Plinius videtur scripsisse: *quum — ageres! Quisque quod placuit, dissentire, — facere*. Vid. *Magazin für*

Philologen. Herausgegeben von G. A. Ruperti und H. Schlichthorst. Zweiter Band. Bremen. 1797. pag. 227. sqq.

Καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα. De siglis, quibus ad notas interpretum discernendas usus sum, vix opus est ut moneam, *E. Ernestii, G. Gesneri, H. Heusingeri, &c.* meas indicare.

Scr. Lipsiae m. Februario 1805.

LECTVRIS

S.

AVGVSTVS GVILIELMVS ERNESTI.

Quum essem rogatus a librario, repetitionem huius Plinii Gesneriani paraturo, ut significarem, si quid esset, quod arbitrarer illi non invitis Manibus Gesneri accedere posse; meminissem autem opportune, in bibliotheca filii, Caroli Philippi Gesneri, Viri illustris, Dresdae me vidisse exemplum notatum manu beati Viri, nec dubitarem, quin facili Domino libri uti liceret: adii de voluntate librarii illum ipsum per litteras, ut ad usum novae editionis exemplum illud nobis concederet, rogavi. Ille vero, quo est in litteras amore, ipse litteratissimus, in meque favore singulari, statim non transmisit mihi solum, quod petieram, sed etiam donavit.

Hac ergo liberalitate, quam ipsae bonae litterae, si non diserto me, at grato saltem, interprete praedicant, ita usus sum, ut, praeter diligentem curam speciminum typographicorum, religiosissime tractarem accessiones animadversio-num, easque totidem verbis suo quasque loco infererem; non nisi oculis singulis subinde necessario additis. Ac ne quis existimet, pauculas illas accessiones esse, comparet, quaesumus, utrius-

que editionis, vel in duobus epistolarum prioribus libris 1, 3, 5. 1, 24, 4. 2, 3, 1. 2, 11, 6. 2, 12, 2. 2, 17, 1. it. 5. 2, 20, 12. similiterque in ceteris, praecipue in Panegyrico, plura esse addita reperiet.

Poterant et textui Pliniano subiici, quae b. Gesnerus in Epistola ad Venerandum Patrum meum data paullo post evulgatam priorem editionem, velut auctarium, proposuerat: sed vitari tamen vix posse videbatur, quin, suo quibusque loco addendis, veluti luxationibus tentarentur animadversiones. Itaque omissis modo, quae ad culpas operarum pertinebant, integra illa Epistola servata est; praesertim quum religioni mihi ducerem, monumentum amicitiae, quod hic quoque b. Gesnerus in Venerandum Patrum meum exstare voluisset, subvertere; adeo carum illud Patruo, ut sui vicissim in illum amoris testificandi gratia illi Epistolae, sociumne dicam an aemulum? addiderit commentariolum super locis quibusdam epistolarum libri decimi, Panegyrici item, ad quem eius olim ad Gesnerum litterae non pertinuissent.

His igitur frui B. L. nobisque fave.
Scr. Lipsiae in mercatu vernali A. O. S.
CICIDCCCLXX:

PRAEFATIO SVPERIORIS EDITIONIS

EADEMQVE EPISTOLA

AD

ILLVSTRISSIMVM COMITEM

HENRICVM XI. RVTHENVM

R E L L.

Non quaeris, cum ista tibi in manus traduntur, quod vehementer optabile est talem epistolam scribenti, Quis est iste Gesnerus? Quid sibi vult ista dedicatio? Quale est, quod mihi offertur? Nosti, quae magna mea felicitas est, Gesnerum; nosti, quod tu in aliqua felicitatis parte ponis merito, Plinium; recordaris, quamquam oblivi-
sci soles tuorum benefactorum, quas ille causas habeat ad te ablegandi exornatum praesenti opera Plinium; recordaris, inquam, quam generosa et liberali humanitate operam Plinio et mihi dederis, quantum legendo interpretandoque illius Panegyrico, quem Ciceronis epistolis et Taciti

Agricolae subiiciebamus, et voluptatis et utilitatis ceperis. Itaque non mirabere, meo quoque animo obversari horas, quas in iucundissimis vitae meae reponere soleo, in quibus tuam et discendi cupiditatem, et ingenium felicissimum, et vere generosum pectus, et propriam magnis animis, atque ut summo loco natis, ita ad summa omnia contendentibus, humanitatem intueri ex proximo admirarique mihi licuit. Quid ergo pronius mihi fuit, quam de te cogitare, Illustrissime Comes, cum Plinium tractarem, aut quid videri iustius debuit, quam tuo nomini inscribere monumentum ingenii illius, quod vehementer tibi probari, quod capi a te, quod amari, sensissem. Nemo enim capit Plinium, quin amet, ut Illustrissimum Henricum XI. Ruthenum nemo novit, quin amandum colendumque iudicet. Equidem ob id ipsum, quod te nosse mihi contigit, Illustrissime Comes, ea ad te fiducia accedere sustineo, ut neque refugiam liberius aliquanto apud te ipsum de hoc nostro munusculo, quo te et literatos reliquos afficere visum est, disputare; quem norim, atque adeo expertus sim, pro tuo in quidquid pulchrum est amore, huius etiam generis commentationibus delectari. Quem quidem amorem gentilicium tibi esse, ut ea modo commemorem, quae ex proximo et coram cognoscere mihi licuit, non modo Illustrissimus tutor tuus Henricus XXIV. me docuit, cuius decora in Buddeana Ienae et Vinariae in Marschalliana Gryphum domo mihi innotuere, sed tres etiam illius Illustrissimi filii, in quibus Henricum VI. anno huius seculi XXIX. Ienae de superiori cathedra disputantem non sine summa omnium admiratione, et eorum maxime, qui recte iudicare poterant, audiui; Henricos IX.

atque X. vero in hac ipsa Academia nuper in laude, atque amoribus omnium versatos, quod sic volebant, complexus sum, quorum manibus ad me scripta excellentissimi ingenii et generosissimae liberalitatis pignora servo, quos hoc ipso tempore e Gallia reduces, et veteris obsequii nostri memores, veterem ipsos benevolentiam erga me et indulgentiam servare, non sine maximae et honestissimae voluptatis sensu paucis ante hebdomadibus expertus sum. Pateris itaque pro gentilicio illo tuo in bonas literas amore, me de epistolarum Plinianarum, quod tibi hic offertur, opere pauca apud te, veteri praefationum more, disputare.

Ab ipso scriptas Plinio, neque recentioridemum tempore a commenticia illa, quae Io. Harduini ingenio debetur, societate confictas, accuratus ille consensus cum praestantissimis aevi, quo vixit, indubiisque monumentis, ostendit, demonstratus praesertim a Io. Massono; qui consensus non sane a mendacium et vanorum aliquot hominum ingeniis profectus esse potuit. Scriptas ergo has epistolas editasque ab ipso Plinio, plane mihi non est dubium. Utrum autem missae omnes sint ad eos, quorum praescripta sunt nomina, ea vero alia quaestio est, non ita facile affirmanda. Primo diem adscriptum nulla habet, quod in iis, quae re ipsa ad amicos mittuntur, epistolis intermitteri vix solet. Et, si dicas, quod praefracte equidem non negaverim, diei mentionem detractam, cum ederentur, illud tamen apparet, argumenta epistolarum pleraque esse quasi ad ipsam scribendi exercitationem quaesita ac delecta; itaque omnia polita et ornata, eam quaesitam varietatem, ut hoc ipsum

egisse illum appareat, uti relinqueret posteris quam pulcherrimam amabilissimamque sui ipsius imaginem. Cum enim gloriae bonis artibus parandae esset studiosissimus, et in hac quoque re Tullium, perpetuum et unicum suum sibi exemplum proponeret, cuius in epistolis vel maxime tantus animus comprehensus, et posteritati commendatus est: quid poterat facere elegantius ad simulacrum mentis suae, et factorum vitaeque suae memoriam tradendam posteris, quam si scriptas a se epistolas in vulgus ederet eas, quibus foras quasi prodierat, et conspiciendum se prae-buerat ille cupitor et affectator immortalitatis animus; iisque adderet alias, eo ipso consilio scriptas, et forte missas privatim ad neminem, sed omni posteritati dicatas, quibus ea commemoraret, quae de se, de suis studiis, de toto vitae suae genere, de actionibus, de amicis suis, de rebus denique omnibus, quae ad ipsum ullo modo referrentur, scire et existimare vellet posteros. Illud de amicis quale sit, sic satis vel ex meo sensu arbitrari mihi videor, qui hoc ipso tempore non sine suavitate quadam illud tempus cogitatione praecipiam, cum videbunt homines, qui post aliquot aetates hunc ipsum libellum in manus sument, licuisse mihi tantum non familiariter cum Henrico XI. Rutheno agere, quem sua nobilitas, virtus, felicitas, res gestae ad ingens adeo fastigium extulerint. De Plinio quidem rem se ita, uti dixi, habere, ipse iudicabis, scio, si percurrere velis vitam illius, qualem ex his epistolis, aliunde enim paucissima constant, collegit Cellarius, cui a nobis tantumdem fere adiectum est. Sed illud quoque ipsis epistolis cognoscendis intelliges, si attendere volueris, (et attendis, quae magna adolescentiae tuae

laus est, quidquid agas) illud, inquam, pro magni illius et capacis ingenii tui vi agnosces, quaesitam esse studio varietatem et amoenitatem, lectorum lenocinia; non coniunctas unius temporis, vel ad unum hominem, vel unius argumenti epistolas, distracta potius studio, quæ ad unum locum pertinent, suspensumque expectatione lectorem, ut plures pervolvat epistolas, dum ad eam veniat, quæ coeptam causæ alicuius aut negotii enarrationem absolvat. Illud quoque non sine consilio factum est, quod tot elogia hominum sui ævi, et prædicationem virtutis illorum intexuit: eo plurimum nempe et hominum et familiarum intererat, habere opus hoc, et suis posteris, ut imaginem aliquam, ut titulum nobilitatis suæ, commendare. Huic, puto, inter alia consilio debetur, quod in tanta librorum eius ævi strage, quæ totam pæne Traiani, optimi principis, historiam abolevit, evasit hoc volumen, et cum auctoris sui, tum aliarum rerum, hominumque memoria nostra dignissimorum, conservavit memoriam. Successit enim deinde Sidonii Apollinaris studium, viri magni, qui cum Nostrum unice amaret, commendaret, in exemplum proponeret, quod ex subiectis testimoniis poteris intelligere, multiplicata huius operis exempla sequentem mox colluviem eo sustinere facilius potuerunt. Suavitate tecum, Illustrissime Comes, agendi proventus modum epistolæ iam egressus sum. Sed neque intercedit tua humanitas, quo minus reliqua adiiciam, quæ in fronte huius libri dicenda habeo, quæque eo lubentius cognoscent lectores reliqui, si te una præsentem quasi animo suo habuerint. Quid? quod possum etiam in quibusdam ad conscientiam tuam provocare,

et testem te, maiorem exceptione, exhibere: ut in eo, quam saepe optarim, Panegyricum, ut nunc vocamus, sive gratiarum actionem Plinii nostri, pretiosum illud istius aevi monumentum, Celeberrimi Schwarzii studio expolitum, ante prodire, quam denuo mihi, post parvam illam editionem, una cum epistolis, sine eo minus gratiae habituris, proferendus esset. Illa viri doctissimi cunctatio (sed cunctator fuit etiam Fabius) facit, ut de fatis Plinii, ab eo inde tempore, quo publicis typis committi coepit (coniuncta enim fere Epistolarum et Panegyrici fors fuit) deque Manuscriptis, qui adhuc exstant, supersedeam dicere, cum facile praevideam, pleniora omnia et certiora illum suis ex thesauris dare posse. Quae eadem causa fuit, ut eo facilius bibliopolae consilio obsequi in hac editione decreverim. Est autem, ut obiter eum tibi, Illustrissime Comes, commendem, *Caspar Fritschius*, frater *Thomae*, (quem principem sui generis hominem fuisse accepisti) talis vir, quo nemo magis intelligit negotiationis istius librariae rationes, nemo generosius illas liberaliusque tractat, indignus proinde iniuria, qua afficere illum nuper aliquis circa scriptores rei rusticae, ipsius sumtu, mea qualicunque opera, editos, conatus est: conatus est, inquam, non affecit. Per ipsum profecto et ipsius, dum viveret, fratrem non stetit, quo minus quidquid usquam esset praesidiorum compararetur ad exornandos illos rusticos. Si qua latent (ex iis, quae data sunt*), speciminibus nondum intelligi satis potuit, quantum ea momentum habeant) non ipsius,

*) Miscellan. Observatt. Vol. VII. pag. 274. sq.

iterum confirmo, et fide viri boni confirmo, culpa latent; proditura forte aliquando, nobis minime invitis, sed candide plaudentibus. *Casparis* igitur *Fritschii*, huc enim redeo, rationibus et consilio obsecutus sum, qui desiderari aiebat Plinium, et emendate, quantum eius fieri posset, editum, et adnotationibus instructum iis, quibus apertior fieret illius sententia, non pueris quidem, et omnium rerum rudibus, sed his, quorum rationes non ferunt, semper ad alios libros ut recurrant, historias, antiquitatemque in promptu habeant, difficiles Grammaticorum nodos longa meditatione resolvant. Lectionis varietatem, eiusque rei disputationem, non totam ille quidem excludebat, sed optabat moderationem ea in re adhiberi, quae non deterreret homines, quales descripsimus, sed eadem, quae maxime necessaria videntur, non dissimularet. Hoc, ut per se honestum est et utile consilium, ita opportune iam locum habebat, cum ante annos non ita multos prodierint epistolae, *Cortiana* et *Longoliana* industria magno apparatu critico instructae; de *Panegyrico* autem non laudati modo *Schwarzii* opera in maxima proximaque expectatione sit, sed egregia quoque omnia minetur *Cl. Arntzenius*: quorum industria quae sitis uti poterunt, qui toto, quod aiunt, sacco fundi sibi volent opes criticas. Nos ergo, quantum consequi studio atque intentione (quamquam saepe, ut ipse non ignoras, *Illustrissime Comes*, interpellati) potuimus, talem damus Plinium, qui utilis esse possit propius et accuratius ipsum, non librariorum, cognoscere volentibus: qua in re illa praesertim habita ratio est, ut non eos modo locos interpretaremur, qui vehementer indigere ea opera viderentur; sed illos

etiam, in quibus adhaesisse, quamquam facilibus et apertis nostro iudicio, alios observabamus. Contigit etiam hic, quod nuper in Quinctiliano, ut dicenda essent, pro instituti nimirum ratione, non ea, quae ipse primus vidi, quae nescio quam multa sint; sed quae necessaria, aut comoda certe lectoribus, licet dicta ab aliis quoque, arbitrabar. Morem equidem illum tenui, nihil ut ponerem, nisi quod ita se habere, meis oculis, meo animo, cognovissem; si quod inventum commemoratu dignum videretur, auctori suo libenter adscriberem, Cortium praesertim Schwarziumpue frequenter laudarem.

Hoc igitur quidquid est operae meae tibi, Illustrissime Comes, dicatum esse volo ea lege atque conditione, uti profitear, tua etiam humanitate, tua indulgentia excitatum libenter tractasse Plinium, quod cognoscerem, esse apud te in honore hasce literas, teque sapientissima ratione, ab optimis praeceptis et tuo ipsius excellentissimo ingenio profecta, arbitrari, vix, ut res sunt hodie, feliciter tractari ceteras doctrinae partes posse, nisi quis ab horum librorum usu diligenti iudicium, et quasi gustum quendam veri, pulchri, et honesti, quod tum in oratione tum in vita et consuetudine hominum conspicitur, retulerit.

Exstant, et suo tempore commemorabuntur apud posterum etiam, singularia plane excubantis pro te Providentiae divinae munera, quae orbitatem tuam ita gubernavit, ut merito suspicemur, praeparari te magnificum illius instrumentum ad salutem et felicitatem plurimorum hominum, tum qui in tua dititione sunt, tum aliorum quoque,

procurandam. Non puto errare me, si inter illa munera locum tribuam non postremum illi, quod comitem tibi et adolescentiae tuae rectorem adsignavit Consultissimum iuris et omnis sapientiae Risenbeckium tuum, cuius cum prudentiam et fidem in suis pignoribus cognitam perspectamque feliciter habuisset Illustrissimus tutor tuus Henricus XXIV. quem ante laudavi, eum tibi adiunxit, cui aequam scilicet, quin, ut est religiosissimus, et officiorum omnium non peritissimus modo, sed etiam observantissimus, maiorem sollicitioremque curam se debere, quam suis filiis existimaret, cum de his rationem reddendam praeter Deum et suam conscientiam nemini, sciret; de te autem etiam iudicia aliorum hominum revereatur. Huic igitur Risenbeckio tuo, verissimo Phoenici, cum credideris, a me etiam aliquid disci posse profuturum; vehementer mihi elaborandum est, ut, bonum me virum esse, quod illi credidisti, tuo ipsius iudicio intelligas. Gratum quidem et non immemorem tuae in me indulgentiae, hic ipse libellus testis semper exstabit. Utinam etiam verum me vatem agnoscas aliquando, cum praedicere tibi audeo, quod vehementissime opto, et e signis raro fallacibus colligere mihi videor, futurum, ut tui cives longa plenaque sub te felicitate beati gratias decernant iis omnibus, quorum cura, studio, consiliis, opera, generosissimum illud pectus virtutibus omnibus impletum, et sapienter feliciterque administrandae reipublicae praeparatum erit, quarum rerum quandam quasi auro-ram iam videmus in tot rebus, quas in Plinio, iam tuo, adhuc amamus hodie, in tot pueris, ut hoc utar, qui tua liberalitate cultu humanitatis et religionis imbuuntur, in tot miseris, qui

benignitate tua fovetur, in tot studiosis iuvenibus, qui tibi se debere vitae et studiorum praesidia quaedam grati agnoscunt, in familiae tuae disciplina et tranquillitate, in honore eorum, quibus contigit, ut ad ingenii tui cultum aliquid conferant. Macte istis laudibus, Illustrissime Comes, et istas praeclarissimas rectricis virtutis meditationes ad ipsum reipublicae actum et civium tuorum felicitatem reliquorumque admirationem suo tempore faustis auspiciis transfer. Ita Deus aetatem tuam bonis omnibus cumulet. Dab. in Academia, quam ornas, Georgia Augusta Kal. Octobr. c1515ccxxviii.

IO. MATTHIAE GESNERI

AD

IO. AVGVSTVM ERNESTI

COLL. THOM. APVD LIPSIENSES RECTOREM

E P I S T O L A

QVA SVAM PLINII IVNIORIS EDITIONEM
VEL EMENDANDI VEL DEFENDENDI
CAVSSA RETRACTAT.

Quo tempore reducem e Lipsiensi prelo Plinium accipio, una mihi redditur epistola tua, ERNESTI, vir doctissime, et animo meo carissime. Non dico, iucundam fuisse: satis est, quod a te fuit. Sed amplius quiddam in ea reperi, quod non ad meae tantum voluptatis fructum, sed ad aliorum quoque utilitatem referendum, statim indicabam, cum una mihi significaret Caspar Fritschius noster, si quid Plinio adiiciendum haberem, tempus adhuc esse, paucissimis eius exemplis manu quasi emissis. Statim, inquam, consilium arripui errores vel meos vel operarum, de quibus nos admonuisti, sententiam de quibusdam locis tuam a mea discedentem, et si quid aliud occurreret

salutanti postliminio quasi ad me redeuntem Plinium, ea omnia, epistola quadam comprehensa, ad te mittendi: quod tanto magis mihi placuit consilium, cum eodem tempore ad me pervenisset, quem avide diu expectaveram, Panegyricus Plinianus, quem tu propter negotia tua non attigeras, a Cl. Arntzenio editus, e quo decerpere quaedam lectoribus Plinii profutura, et nostra inde vel augere vel emendare, liceret.

Age igitur, quae addita, detracta, immutata, defensa, vellem in Plinianis curis nostris, apud te breviter persequar; quod obversans animo meo tua imago cum dulcius mihi, quidquid hoc est laboris, faciet, tum si qui sunt igniculi in nobis ingenii, eos leni quasi spiritu excitabit. Non vereor, ne voluntatem tuam offendam, sicubi a tua sententia discessero. Melius inter nos de maximis rebus convenit, quam ut minuta disputatiuncula animorum coniunctionem, sanctissimis adstrictam vinculis, labefactare possit aut convellere. Ceterum non eius modo brevitatis hic memor ero, quam ipsa quasi imperat necessitas; sed totius etiam consilii huius editionis. Cum enim non eo spectet labor noster, ut integritati Plinii scrupulosa diligentia consulatur, quam provinciam, quantum ad epistolas, pulchre ornatam sciebam a Cortio, et qui succenturiatus illi fuit Longolio; in Panegyrico autem, (ne de Cel. Schwarzio hic dicam) id quod speraveram futurum, praeclare eadem functum video doctissimum Arntzenium, qui viri suo labore in futurum quoque prospexerunt, prospicientque, ne temere, vel impune adeo, grassari in Plinium possit critica licentia; sed ut commodius legatur scriptor vmultissimus, atque intelligatur, quod ipsum in epistola ad Illustrissimum Ruthenum Comitem professus sum: propter has causas venia nobis dabitur, quod non morose et ad unguem persequi-

mur omnia, cum in libro ipso, tum in hoc quasi eius spicilegio. Sed ne faciamus ianuam domo maiorem, rem, age, ipsam aggrediamur.

1, 8, 12. Cum de *munere* hic sermo sit, placet tibi, Ernesti doctissime, non ad medicorum, de quibus alioquin hic agitur in protasi, pilulas referri verbum *inducere*; sed eo sumi intellectu, quo *inducuntur*, h. e. producantur, ostenduntur, commendantur, spectatoribus ludorum publicorum personae, ipsaque adeo munera: cumque Graeci eadem ratione dicant *εἰσάγειν*, inde ais explicari forte non absurde posse locum in Epistola ad Hebraeos 1, 6.

1, 9, 1. Praefers *iunctisque*, aut *cunctisque*, pro diversa oppositionis ratione, ex qua singulis opponendi sint aut *plures iunctique*, h. e. plures, et ii quidem non singuli, sed iunctim considerati, aut *plures*, atque adeo *cuncti*, h. e. *cunctive*. Mihi crescere videbatur oratio. Singulis diebus per officia urbana transactis sic satis constat ratio; minus constat *pluribus*; omnium minime *cunctis*, h. e. vel simpliciter omnibus, vel certe pluribus illis in unam summam collectis. Sunt enim *cuncti*, quod Festus et Asconius docent, *simul omnes*, quasi *coniuncti*.

1, 9, 5. Pro *nisi unum me* iubet Cl. Arntzenius ad Paneg. 94, 3. legere nos, *nisi tamen me*.

1, 12, 1. Vetas me dubitare, vir doctissime, quo *iacturae* appellatio respiciat, cum doceat ipse Plinius 2, 1, 10. At ipsum hoc nempe dubitabam ego, utrum consolandi argumentum initio ponere voluerit, et in luctu desinere.

1, 20, 7. Ad *subscriptions censorias* hic respici putas; nec intercedo, cum in hoc conveniat et *accusatoris*, *δικην γράφοντος*, *scriptio*, et *censoria*, ut causa vel crimen breviter designetur.

1, 20, 10. *Orationis* retinendum censes, ubi ego *oratoris* praetuli. Neque profecto temere. Nempe h. l. *actio* non consideratur, ais, quatenus ab *oratore* pendet; sed quatenus ab *oratione*: defenditurque a Plinio, nunquam *bonam orationem* esse *sine bona actione*; et si bona *oratio* sit bona *actione* destituta, propter temporis ad agendum dati angustias, quibus actio frangatur, cum timeat orator, ne tempus constitutum excedat, non esse *orationis* culpam, neque propterea illud, quod posuerat de naturali bonae *orationis* et *actionis* coniunctione negandum; sed *iudicis*. Praeclare ista. Sed vide, ὦ Φιλότης, qua parte ego con-

sideravērim. Imaginabar hanc speciem, brevem nimis diem constitutam oratori, non datum esse tempus domi otiose commentandi et scribendi orationem; unde necessario ei sit ex tempore agendum: qua re fiat, ut *actio* talis similis esse *orationi* cuicunque scriptae, animo certe antea comprehensae non possit. Hoc ergo tum non accidit culpa *oratoris*, qui volebat, nisi impeditus esset parare *orationem*, quam *actione* deinde exprimeret.

1, 20, 17. De Eupolidis in Periclem verbis etiam dicta quaedam ad Quinctil. 10, 1, 82.

2, 3, 2. *Ponit controversias* tibi placet, cum alias non intelligatur, quomodo elegerint auditores. Mihi etiam sine dubitatione placeret, nisi extemporalitatem laudaret Plinius: quae suspecta sane est, si ipse declamator *controversias ponit*: suspecta etiam est, si de pluribus quas *poposcit*, unam *ipse eligat*; potest enim constitutum habere cum eo qui posuit; potest certe facillimam deligere. Suspicio omnis abest, si primo *poscit* *controversias* plures; tum de pluribus illis electionem permittit auditoribus, qui vel sententiarum numero, vel forte adeo decidere possunt. Mea hic culpa est, qui, dum brevis esse volui, abrupte nimis locutus sum, ut tu etiam dubitare posses, qui tot perplexa solvis quotidie.

2, 5, 6. Pro adverbio *laetius*, contra alterum *lautius*, propugnans hoc modo, non tantum ut illi locum hic esse ostendas, quod facile dedi; sed huic ut esse neges. Ponis autem, hic sermonem esse de *copia* orationis, ad quam *lautus* vix referatur. Cum vero videas, hoc non satis firmum esse, et *laudos homines* etiam dici *copiose ornatos*; nec de sola hic copia agi: negas *severo* et *tristi* opponi posse *lautum*; opponi *laetum* a nostro 3, 18, 10. Verum hoc quoque aliter se habere, mihi videbatur. *Severi* et *tristes* iidem sunt *squalidi*, *immundi*, ut in ieiunio Pharisei: hilares contra *lauti*, *uncti*, *nitidi* etc. quales vult esse Salvator suos, cum ieiunant etiam. Denique non probabile est, pro *laetius* aliquem substituisse *lautius*: sed hoc illi iussum cedere a correctoribus, vel ipsa tua disputatio indicat.

p. 89, b, v. 23. Obscure locutus sum. Hoc volo, *tres clepsydras unius horae spatio effluxisse*.

2, 11, 25. Leg. *scribe, quid arbusculae agent*. Quamquam enim satis frequens est, post interrogativa, obliqua etiam, poni indicativum: Cortius tamen, credo bonis auctoribus, *agent* posuit.

2, 17. pr. Mones me, qui es oculus meus, consulenda etiam esse, quae de situ Laurentini contra Holstenium disputat Fabrettus Inscr. antt. p. 752.

p. 129, a. Abiecit heu! humana omnia Baierus. Itaque non est, quod parvulum illud ab eo speremus, qui multo maiora destituerit.

3, 5, 8. *Parcissimum somnum*, vigilantissimus homo, merito defendis contra eum, qui *paratissimo somno* se gaudere non diffitetur, his rationibus nixus, primo, quod verba, *erat sane parcissimi somni*, relationem ad antecedentia, et tanquam conclusionem indicent; ibi autem de *parco* somno, non *parato* actum sit: deinde quod *somnus inter studia et labores*, adeoque alieno tempore et loco, praeter opinionem, cum hoc non agitur, ut dormiamus, *instans*, non possit *paratus* dici, sed *obrepens*, *opprimens*; quod autem idem praeter opinionem instans et obrepens somnus cito deferat hominem, id ipsum non esse *parati* somni, sed *parci*; neque tam hic respici a Plinio ad id, quod etiam *inter studia instet*, sed quod, cum hominem oppresserit, *mox* tamen deferat. Haec tu pro *parcissimo somno*. Non autem de hoc inter nos disputatur, utrum *parcissimi somni* fuerit Plinius? hoc satis docet illius filius: sed an *paratissimus* dici potuerit somnus, qui *instat* ille quidem semper, ut *gravis adversaria expectatio constituta et parata Curioni* ap. Cic. Fam. 2, 4. ut *paratus moechus* ap. Ter. Andr. 2, 1, 16. sed etiam *deserit*; commoda sane natura in homine negotioso, qui sit *parci* ille quidem somni, et vigilans; verum idem etiam *parati*, quod fere consequens esse in hominibus sanis solet. Neque enim molles pulvillos exspectat, qui post moderatum somnum multis horis vel animo vel corpore agitato atque exercito fuit etc. Non puto ego nimis me somniculosum hominem; sed gratias ago naturae meae auctori, quod *paratum* illum semper blandum insidiatorem experior, satis tamen modestum eundem, qui recedere, cum opus est, soleat.

3, 14, 2. *Fervens pavementum* explicari debebat, quod bene mones, duobus verbis, si quis forte non meminisset, balnea illa fuisse *ὑπόναυσα*, pensilia, fornicibus imposita, in quibus accensus ignis pavementum primo calefaceret. Pictura passim prostat, v. g. apud Fabricium ad Sext. Empir. p. 30.

3, 16, 11. Praeclare observas, *male mori* alias dici, qui in aqua, aut a turpi imbellique bestia pereant, de quo Cuper. Obff. 1, 8.

4, 7, 1. Crebra repetitio τοῦ *illum* scholastica tibi non magis, Φιλτάτη κεφαλῇ, quam mihi videtur. Nempe bona pars Plinii est scholastica, h. e. ornatius studiosiusque, quam solet in promiscuo epistolarum usu fieri, scripta: scripta nempe non amicis, sed posteritati, cuius se fastidio illa sua accuratiore oratione mederi putabat. Pone igitur tantisper, non epistolam esse, sed satiram, quam legimus, et anaphoran illam pronomini facilius concoques. Peccat, si ita vis, Plinius; sed peccat, dum nimis placere nobis postulat.

4, 16, 2. Nihil mirum ais, adstare aliquem tunica scissa, salva tamen, qua illa tegatur, toga. Quid enim illum pudeat scissurae repentinae, sed tamen toga tectae? Quomodo vero tectam togā scissuram inter agendum vidit Plinius? At id ipsum indecorum, suspectum, singulare certe et observabile, aliquem ita se involvere toga, ut tunica nusquam appareat. Cogita Comicas personas in Molerii Avaro maculas et scissuras vestium pileo, patina, habitu corporis tegentes etc.

4, 27, 6. Mavis Plinio tribui voces redundantes γινώσκων ὅτι, quam indocto librario, quem vix credibile sit, eas adiecisse: et eodem modo redundare τὸ inquit 6, 33, 1. Videndi ergo Codices.

4, 30, 1. Putavit hanc quaestionem altissima eruditione sua dignissimam coniunctissimus collega meus I. A. Segnerus, quem apud te, qui noveris, laudare supervacuum est. Duobus enim programmatis illam explicatam dedit, inter inauguralia Academiae nostrae sacra auctumno superioris anni editis, in quibus acutissime persecutus est, qua ratione, conservatis naturae motusque legibus, effici atque exsistere statim illi auctus atque diminutiones potuerint, atque eo demum evadit, siphonis cuiusdam a natura inter lapides et argillas fabrefacti ope totum illud peractum fuisse. Ponam ipsius verba ea, e quibus, qui non alieni sunt ab geometricis, hydraulicisque rationibus, tu praesertim, vir doctissime, de summa rei iudicare poterunt.

„Vas cape quodlibet perforatum ad aliquam a fundo
„altitudinem, et si lubet, non longe a supremo margine
„per foramen siphonem trans mitte, ita ut crus eius bre-
„vius intra vas, ad aliquam a fundo distantiam, pateat,
„longius extra illud habeatur, et foramen circa siphonem

„occlude. Adfluat deinde in vas aqua aequali celeritate.
„Assurget in vase pedetentim, donec siphonem totum te-
„gat; itaque eum replebit, ac iam aqua per siphonem
„effundetur. Quodsi ergo siphonem eius fuerit structurae, ut
„eodem tempore plus aquae fundat quam in vas accedit,
„decrescet pedetentim aquae altitudo, donec a siphone
„non amplius contingatur. Iam enim aëre repletus siphonem
„agere desinet, et aqua in vase assurget denuo, dum eae,
„quas iam diximus conditiones, redeant. Sicque, si ad-
„fluxus perpetuus fuerit, etiam alterna aquae in vase in-
„crementa atque decrementa absque fine redibunt. Sed
„aqua ex vase constanti tenore non effluet: quod ipsum
„tamen, si velis, efficere possis facile. Insculpe vasi, quod
„diximus, foramen aliud, circa fundum, quod, ubi aqua
„vasis summum tenet, minus tamen eius reddat, quam
„influit; ita tamen, ut, si aqua per siphonem et foramen
„coniunctim fluat, plus eius effluat, quam in vas eodem
„tempore influit: quod qua ratione obtineri possit, harum
„rerum periti facile perspicient: efficietur, ut, influente
„in vas aqua, primum per foramen circa fundum solum
„effluat: quod cum minus transmittat, quam adfluit, as-
„surget aquae in vase superficies, sed paulatim, si exces-
„sus eius, quod influit, supra id, quod effluit, parvus
„fuerit. Sed tamen siphonem tandem teget, efficietque,
„ut per eum quoque aqua fluat, eoque facto cum plus
„effluat, quam influit, descendet vicissim ea superficies,
„lente pariter, si siphonem cum foramine ad fundum paullo
„tantum plus effluere patitur, quam in vas advenit. Si
„vas aquam ex priori effluentem excipiat, et retentam
„transmittat per foramen aliquod, aut rimam superne
„apertam, in isto aqua augebitur tum, cum in priori
„vase minuitur, minuetur, cum in priori augetur, sicque
„hic quoque, quae PLINIVS in fonte observat, omnia
„perfecte contingent. Stata erunt augmenta imminutio-
„nesque, ad eandem surget aqua altitudinem, aequalibus
„absolventur die nocteque temporibus, et pro diversa
„viarum magnitudine, quocumque numero et tempore
„redire poterunt periodi, ut rem leviter consideranti
„patefcit.”

„Cum ergo reliquae causae quas finximus omnes, et
„quarum plures excogitari non posse videntur, nihil no-
„stro fonti simile producant; ea vero, quam iam posui-
„mus, ita ea, quae de eo commemorantur, efficere pos-
„sit, ut nihil plane relinquat: veram esse hanc rei causam,
„sam, existimandum est. Neque enim id obesse potest,

„quod siphones concipimus. qui artis opus, non naturae, haberi debeant. Cum enim siphonem constituere possit, quilibet meatus inter lapides, assurgens paullulum, indeque aliquantum magis descendens, quales maximo numero inter petras reperias, nec praeter hunc quidquam requiratur, quam ut aqua ad scaturiginem, vel in antro, vel in aperto fonticulo colligatur: nihil assumtum est, quod non efficere natura possit, et multis locis effecerit separata, ut coniuncta quoque nihil habeant mirandum.” Atque sic explicatum arbitror egregie, quomodo exsistere talis fons potuerit. Utrum conciliari ista cum *libramento abdito et caeco* Plinii possint? quod aliquando probabile nobis videbatur, iam valde dubito. Nimis aperte ille putat, aquam adfluentem viam sibi non nunquam praecludere etc.

5, 6, 36. *Acanthum hinc inde lubricum et flexuosum* quomodo explices, ut cognoscant lectores, patere. Ratio, inquis, dicendi petita est a serpente, qui est lubricus, et flexuosus, cum spiralis lineae figuram assumit. Sic acanthus satus fuit primo lineis curvis et spiralibus, sed nulla certa figura, mox in certas figuras vocatus per aliquantum spatii, mox iterum sine figura curvus et inflexus, sicuti velorum aulaeorumque fines filamentis sericis diversi coloris ornantur, ut mox flexuosa sint et spiralia, mox figurata etc.

p. 285, a. Quod hic negabam *κατασεισμῶν* nomen a me observatum, festinabam. Laudavi ipse, cum vix Lipsiam illa missa essent, in programmate quod habes de Diva Carolina Eratosthenis *κατασεισμῶν*, inter opuscula mythologica, physica, ethica, Galei p. 97. lqq. editos.

5, 20, 4. Quae esset *rigida* periodus, explicari negabat posse Cortius. Tibi *frigus* de periodis, qua sunt periodi, et quatenus pronuntiantur, dici non videtur. Age ponamus, quae tibi sit *rigida* periodus; quam ego *frigidam* interpreter: cetera, in auctoritate manuscriptorum fere pari, permittamus lectoribus. Est tibi igitur *rigida periodus*, in qua ita sibi implicata est et pendet oratio, ut non possint voce tamquam incisiones fieri, sed tota sit, quamvis longa, uno spiritu contorquenda. Quaedam contra periodi, quamquam longae, tamen flexibiles sunt, si non pendet per totas oratio, adeoque non uno spiritu pronuntiandae sunt. Mihi *volubilitas* non satis convenire *rigido*; *frigida* porro *periodus* videbatur fieri ipsa longitudine et productione non necessaria, qua perit et disperditur dicentis impetus, et auditoris attentio; cum

otiosa epitheta, periphrases, exergasiae, otiosam, tardam, et inefficacem re vera reddant orationem, quantumvis magna volubilitate contorqueatur.

6, 2, 3. *Quasi deprehensum* non satis, ut video, explicavi. *Deprehensi* quidem notio satis clara, et si quis dubitat, inspicere licet Quinctil. 1, 12, 4. 6, 3, 100. 10, 7, 29. 12, 9, 20. Ergo *quasi deprehensus* est, qui habet eandem excusationem, veniam, commoditatem, quam deprehensus. Qui ex tempore dicere cogitur, hoc est enim *deprehendi*, culpam coniicit in eos, qui coegerunt ipsum dicere: qui cum Regulo dicunt, quidquid peccatur, in ipsum possunt coniicere, longas moras, corrogatos auditores etc.

6, 20, 15. Elegans est, quod tibi in mentem venit, forte dedisse Plinium, *Aderant, qui Misenum fuisse* etc. ex illo poëtae, *Fuit Ilium*. Ceterum verba, *Aderant qui* antiquo, quem typographi vocant, caractere, non cursivo, debebant in contexto Plinianaepistolae exprimi.

6, 32, 2. De h. l. nos nuper disputare vidisti ad Quinctilianum praef. §. 9. et 11.

7, 12, 2. Rectum videtur tibi *ὑμεῖς γὰρ κακόζηλοι*. Nimirum ut *disperdendi* verbo iocose usus est, sic etiam *κακόζηλον* vocat; te iudice, Minucium, h. e. nimis studiosum siccitatis, et salubritatis Atticae. Et sane *κακοζηλίαν* etiam in Atticismi illa nimia affectatione inesse posse, certum est. Pendeo; et ad te transirem, nisi scirem, me tui amore etiam corrumpi posse.

7, 17, 13. *Emendator acerrimus* cum Ciceronianum esse putas et comparas cum *acerrimo aurium iudicio*, mecum, ut in sexcentis aliis, sentis.

7, 27. Ad hanc epistolam responsum esse a personato Gustavo Iansono in Nova Bibl. Hal. 34, 2. bene facis cum me admones.

8, 14, 6. Vis, Vir Clarissime, non tam illam *distinctionem sententiarum* ab uno dictarum intelligi; quae a me post Catanaeum explicata est, et cui favet s. 15.: quam illam, quae propius ad quaestionem et speciem in hac epistola propositam pertinet; de qua praesertim s. 21. ubi plures *pugnantes sententiae* ad superandam unam iunguntur. Et facile tibi assentior, magis ad hanc respici, quod *pugnantes* vocantur, i. e. quae una consistere non possunt, quod de priori genere ita simpliciter dici non

potest; potest tamen cum relatione ad alios, qui duas eiusdem hominis sententias, uno quasi spiritu prolatas, simul probare nolunt.

8, 23, 5. Pro *intellexit* malle te scribis *dilexit*. Ego putabam significare Plinium hoc, *intellexit* Avitus, et affectus est, quantus vir esset Servianus, quam dignus observatione atque obsequio.

9, 13, 4. Quod pro *deservisset* malis, si addicerent libri, *resedisset*; in eo tibi assentior.

9, 23, 5. Verbo *noscitare* post Cortium tribuis vim demonstrandi, ut et τῶ *noscere* Panegyri. 22, 3.: non, quo proprie hanc potestatem habeat; sed quod infantes, pueri, plebs, cum *noscent*, solent digito id, quod *noscent*, simul demonstrare. Sic, ais, mulier, cum agnosceret Demosilenem, alteri demonstrabat etc. Mihi videtur, Plautinis locis et aliis ita stabilitam vim, quam hic tribui verbo, ut dubitare equidem non possim: demonstrandi significationem adhuc desidero aliunde adferri. Certe in Panegyrico quam illud convenit, *parvulos*, qui nondum vidissent, videre certe meminissent, peregrinatum adhuc Traianum, *noscere* h. e. cognoscere velle, interrogare, *quis est? hicne est? Iuvenes* autem illum *ostentare*? Si *noscere* est *ostentare*, pueri et iuvenes hic idem faciunt. Epist. 6, 20, 4. *vocibus suos noscitant*, non profecto demonstrant; res enim agitur in tenebris, sed aut agnoscunt, aut, quod malim, attendendo, requirendo, agnoscere cupiunt. Inspice locum utrumque, candidissima anima mea, et vide an dubitare possis. Potest *monstrare* digito, qui *noscit* aliquem; sed ideo *noscitare* non significat proprie *demonstrare*. Nempe neque tu hoc vis.

10, 2, 3. Non attendi ad temporum consecutionem, cum pro *malui* suspicatus sum, legendum *malunt* vel *malim*. Libenter tibi, ut plurima, hoc debeo, mi Ernesti, quod festinationem emendare licet in ipso adhuc libello. Si coniecturae locus sit, *maluere* vel *maluerunt* substituendum fuerit.

10, 18, 2. *Testimonium retribuerunt*. Melius iam videtur, quod ex antiquis editionibus hic protulit Cortius *pertribuerunt*, cum etiam Panegyri. 95, 1. *pertribuistis* e Vossiano dederit Cl. Arntzenius, pro aliorum *perhibuistis*. Utroque in loco ea vis esse potest, ad unum omnes, a primo ad ultimum, testimonium tribuisse.

10, 48, 5. Ita emendandum censes, *quam buleutae qui sunt beneficio tuo*: eleganter profecto; et

quod meae coniecturae, si non praetulerim, certe nec ausim posthabere.

10, 50, 4. De Bithynicis aliquem *regem* intelligere malle te ais. Quaerendi otium iam deest, et forte est hoc e numero τῶν ἀπαξ λεγομένων.

Iam ad Panegyricum veniamus, in quo nihil tuae adnotationis nobis impertiisti; sed tanto plura dedit Cl. Arntzenius, qui, quod humane, et ut decet literas nostras, mecum egit, gratias ago; quod a scripto se vix ac ne vix quidem demoveri patitur, laudo, et commode accidere Plinio arbitror; quod seorsim a me sentit aliquoties, non miror; non aegre fero quaedam paullo inclementius dicta; si quid ipsi excidit, non exagito. Sed neque futurum puto, ut irascatur vir humanissimus, si eodem candore, quo mea ipsius errata non dissimulo, eademque, qua ipse in meis utitur, libertate nec mihi undique probari, quae ipse dixit, omnia, profitear, et quaedam eorum hic indicem, ut statim illud, quod

2, 5. retinet quidem *dignosque nos illius usu probemus*; sed ortam suspicatur hanc lectionem ex repetitis, more alias solenni, duabus literis VS in vocibus duabus perpetuo tenore scriptis ILLIUSU, cum tamen simpliciter legi debuerit *illi usu*. Non vereor, ne hoc probes prae ea lectione, quam nos dedimus, quamque Perizonio etiam probatam, Cl. Arntzenius docet, qui

3, 1. *aemulemur* dedit, ubi nos, Livineio et Lipsio auctoribus, *aemuletur*, quod melius nimirum intelligebam, et intellecturos sperabam alios. Plane autem laudo, quod

4, 1. ex libris antiquis posuit, *sed parendum est senatusconsulto*, quod etc.

4, 3. tuetur vulgatum, *sed ab agentibus habetur*, et quaerit, Cur talis honor agentibus gratias a Traiano non sit habitus alias quoque? Respondeo, quia de illis privatis gratiis non intercesserat SCtum, intercesserat de publicis. Senatui ergo honorem habet, cum ipsius auctoritati, etiam contra naturam suam et commodum, cedit. Firmat sententiam nostram, quod sequitur, *tibi audire necesse est*.

5, 8. *illum tumultum praesaeviusse* ex Vossiano libro dedit vir celeb. quod elegans sane et vix a librarii ingenio profectum. Sic placet, cum

5, 9. *ex adversis secunda nascantur* etiam ideo praefert, quia *seminum* statim mentio subiicitur.

9, 2. Non satis accurate rationes subdixi in *Patricii* explicatione, cum post locum Taciti subieci verba, *quis autem consule clarior?* Hoc enim in Traianum patrem an conveniat, vehementer incertum est, cum non constet, an eius quoque pater, id est avus Principis optimi, consulatu functus fuerit? tacentibus Fastis, tacente ipso Plinio. Itaque sollicitor legere h. l. *Credentne posterì, Patricium, et Consulari — genitum.* Nihil fuit facilius, quam conformari sibi a librario casus proximos. Sed necessaria tamen haec coniectura non est: intercedit illud aut Taciti.

11, 4. Verba, *cuius pulsi fugatique* etc. per σύνεσις ad *hostes* refert Cl. Arntzenius, et non vult sub iniquissima saepe Grammaticorum tyrannide servire. At hic quidem, quod sciam, non de Grammatica sermo est. Synthesin eiusmodi, sive synthésin malimus, generosissimi quique scriptores usurparunt. Verum sententia multum sit acrior, et ad satiram magis accedit, h. e. ad Plinianum in talibus characterem, si dicas, ex ipso triumpho (ut hodie, cum Ambrosiano Hymno Deum iussi cives non nunquam laudant) intellexisse homines, *pulsam fugatamque* esse *imperium* h. e. cum exercitu suo Imperatorem, ut hodie *Portam Turcicam*, vel *Imperium Russorum* qui victum, pulsum, fugatum diceret, in sublimiori praesertim oratione, ab omnibus intelligeretur, reprehenderetur forte a nemine.

14, 1. In vexato loco de *ferocia Parthorum an barbarorum?* laudat Schwarzianam coniecturam merito, sed tamen suo more lectionem vulgatam retinet, et hoc modo interpretari conatur: „Iam eas res gesseras, propter quas eodem iure ex devicta gente agnomen assumere potuisses, quo postea id fecisti de Germanis.” Vide, perspicacissime vir, an videre hic aliquid possis. Sic possessione longi temporis tuetur etiam illud, quod statim sequitur, et legit

14, 2. *Germaniamque (quam cum — dirimuntque)* per hoc omne spatium etc. ut sit hyperbaton a parenthesis. Neque tamen repugnare se ait, si quis malit brevius, *Germaniam, quam* etc. Mihi ea ratio nimis contorta, et a politula illa Plinii facilitate aliena videtur. Sed ingeniosum, quod

15, 2. conicit vir Cl. *brevemque militiam quasi transsilisse contentus*, pro vulgato *transisse*.

17, 3. *Nec non modo telorum tuorum:* omittit non; nec habeo, quo defendam, praeter rationem Grammati-

cam, quae negationem ante vel post *non modo non* omitti suadet, nisi in proximo membro aliud *non*, vel *ne quidem* sequatur. Vid. ad Quintil. 11, 1, 2. Sed scilicet, si plura id genus loca inveniantur, et asserantur, cedit merito Grammatica. Hic quidem, sublato illo *non*, videtur hic esse nexus propositionum, *si quis regum venire in manus audeat, et non* (illud enim est *nec*) *modo telorum tuorum, sed etiam oculorum — coniectum — perhorrescat*: quod sententiae aperte contrarium est.

17, 4. Pro *quandocunque*, quod habent omnes editi, recte reponit ex MS. *quandoque*, eodem intellectu.

19, 4. Ubi nos *probabantur* post Lipsium et alios, *probantur* legit, quod patior: sed quomodo nexus orationis, quod dicit, illud postulet, non video.

23, 5. *Angusta victimis cuncta* bene se habere nihil dubitabam: videtur enim ipsa multitudo hostiarum ad religiosam quandam reverentiam aliquod momentum habere. Sed vide, vir doctissime, an non melius sit, quod Cl. Arntzenius e MS. Guelf. dedit *angusta*. Laudare poterat ad firmandam hanc lectionem infra 52, 7.

24, 2. *Servat eademque omnia illa* etc. sed me nondum poenitet dedisse *eadem quae*. Iudicabis, uter melius. Hic nullum in libris praesidium esse, probe intelligis, cum neque voces separent, neque diphthongos explanent.

24. extr. Bene legit *humus ista communis* pro *ita* aliorum. Sic etiam

25, 4. *expectatus est*, quod sine caussa accommodarunt sequenti *provisumque*. Quod

30, 3. *mergi repararique palanti amne*, combinatis diversorum codicum lectionibus dedimus; non probabile videtur Cl. viro, quosdam librarios hanc, alios alteram vocem omisisse. Mihi adhuc placet illa ratio, quod *palanti*, in quibusdam libris repertum, eruditius est, quam ut librario tribui possit: *repararique* autem et ipsum magnis auctoritatibus asseritur. Mox

30, 4. pro *detinenti solo* dedit ex MS. *clementi*, quod damnare non ausim certe: multo minus

31, 1. *campumque praesterni*, pro altero *prosterni*: *duriusculum* autem, quod

31, 6. *Ita beneficio tuo nec benigna tellus et obsequens Nilus* legit pro *maligna*: *duriusculum*, inquam, sed ex MSS. tamen; et ita explicat, etiam non benigna tellus obsequens est non minus quam Nilus.

33, 3. Legit Arntzenius, *Nemo et spectator et spectaculum factus*. Vide, an non incommodum hoc habeat ea lectio, quod *spectator* nullo sensu etiam ad *factus* sic refertur. Quanto lenius et propius ad Schwar-zianum codicem, *e spectatore spectaculum factus*?

35, 4. Nondum poenitet dedisse, *tot res illis ad-iecisti, propter quas* etc. licet illi tueatur Cl. Arntzenius: qui etiam in eo mihi non satisfacit, quod mox legit, *perquam magna quaedam edicto tibi adstruxerat, nihilque reliquisse, nisi tibi videbatur*; atque illud *nisi* argutum putat, et valde Plinianum. Equidem conciliare eam exceptionem, illud *nisi*, non possum cum verbis *hoc magis arduum fuit*. Difficile est rebus, quae ad fastidium iam perductae videntur, aliquid addere: cessat admiratio, si addat is, cui reservatum consilio est, ut addat. Conf. c. 38, 1.

36, 4. Ne admittenda sit emendatio soli coniecturae debita, Cl. Arntzenius *tribunal excogitatum cruciatui*, suspenso pede (laudo modestiam) ita tentat exponere: *tribunal* illud, in quo sub superioribus Imperatoribus fiscales causae agebantur, *excogitatum cruciatui*, h. e. inventum ad vexandos et lacerandos miseros reos, sub optimo principe nunc *par est ceteris* etc. Non voluit profecto intelligi a posteris Plinius, si hoc illis verbis dicere voluit. Eadem puto de eo, qui iam ponetur loco,

40, 1. ubi retinet vitiosam, ut mihi videtur, scripturam, *cuiuscunque modi ea pecunia* etc. et ita explicat, Quocunque iure aut nomine ad aliquem pervenerit pecunia.

45, 5. Ponit, quod frustra speraverunt dissimiles, pro speraverint, quod Gruteri et Bongarsii coniecturae debitum secuti sunt ceteri. Et pulchram atque veram hic dicit sententiam contra nimiam emendandi libidinem: sed quae me tamen non deterreat, ut non malim hic legi *speraverint*. Nec ignoro, aoristorum Graecorum vim habere, apud Senecam praesertim, interdum praeterita. Non multo post illam in criticos orationem, nempe ad

48, 3. ubi *immanissima bellua* Domitianus vocatur, „Eam, inquit, elegantiam” (nescio autem, quae elegantia sit, homini *belluae* nomen tribuere) „credo perisse apud „Senecam Suas. 6. p. 36. *Videbis illum non hominis, sed „belluae civilis vultum*. Editur nunc *belli*, sed ita non „satisfacit oppositio, quae apertior est *hominem* inter et „*belluam*.” Sermo est de Antonio triumviro; quaeritur, an Cicero illum adire, illi supplicare debeat? Sed potes-

ne tu, humanissime Ernestii, hic non aliquantulum ridere *belluae civilis vultum*? Equidem non loquor de impuris manibus, quibus laceretur Seneca, ut aliquis ad hunc Panegyricum 90, 6. Redeamus in viam, h. e. ad Plinium et humanitatem. De 49, 4. dicemus ad 56, 2.

49, 6. *plenus ipse et ructans*, quod placuit Livineio, Perizonio, Schwarzio, mihi quoque, non patitur venire in locum compositi et ἀσυνδέτου *plenus ipse eructans*.

49, 8. *peregrinae superstitionis mysteria* e MS. Guelf. mutat in *ministra*, intelligitque pueros ex Aegypto, superstitionosa procul dubio gente. Sed num superstitionis causa arcessiti? *Alexandrinæ delicias* ad alia omnia petitas novimus. An ita pauper est Plinius, ut solius augendae orationis et epitheti causa *superstitionis* mentionem inculcaverit? Sed hoc ipse sentit vir doctus: et hanc ipsam mutandi causam fuisse putat descriptoribus. Contra apud Petronium c. 118. *Deorum illa ministra*, per quae praecipitandus est liber poetæ spiritus, simplici coniectura, qua severe adeo interdicat aliis, in *mysteria* mutatum it, in quo minus etiam illi assentiar. Nimirum neque ille Gronovio, Schwarzio, mihi, cum ex optimis libris

50, 4. legimus *domini scientis*, quod severe damnat, neque putat, Romanum quemquam sic loqui potuisse. Sed

50, 5. retinet vulgatum, *quod sit detestanda avaritia* etc. aitque, sine ulla difficultate recte posse exponi. Vellem fecisset. Nam laborarunt Livineius, Lipsius, reliqui, qui *quo sit* maluere: laboravit Perizonius, cui videbatur legendum *quo fit*. Vide, ὡς Φιλότης, an non

51, 1. legendum sit *Idem tam parcus es*? Verbum *es* facile absorpsit syllaba praecedens. Quamquam arctior sit transitio ellipsi.

51, 2. ex MSS. dedit *Magnum reicere aliquid* etc. Cl. Arntzenius, et in loco vexato

52, 2. *cum deorum ipse non sis adeptus*, in quo adsentitur Celeb. Schwarzio. Invat explicationem nostram illud, quod observat vir diligentissimus, *Dei* plur. et *Deis* in libris antiquis inveniri.

52, 5. Pro *abiectas* legit Arntzenius optimis auctoribus *obiectas*, et iungit cum *flammis*.

56, 2. Cum scripsi, non statim ad manus esse exemplum, ubi *num* pro *nonne* ponatur, alterius auctoris putavi, et indubium. Alioquin enim erat in proximo, nempe 49, 4. ubi ipse dedi ex editione Salmur. 1671,

12. *num remissionibus tuis eadem frequentia* etc. Quo in loco non illud modo membrum, sed reliqua omnia a *num* incipiunt in antiquis editionibus. Minime autem probabile est, *num* posituros fuisse primos editores, si non invenissent in suis libris. Verum Faber, alii, et iam Cl. Arntzenius ibi quoque non dederunt. Hic nonne ea causa magis placuit, quia ob sequentem vocalem facile inter dictandum excidere potuisse encliticam *ne* arbitrabar. Ceterum eiusdem originis, certe significationis, eiusdemque fere pronuntiationis vocabula *num* et *non* ita misceri certum est, ut vix unquam in interrogationibus certum sit, utra sit praeferenda. Non hoc intellectu occurrit etiam 58, 3. it. 63, 3.

57, 4. Pro *sexies* conicit vir Cl. *septies*, ut referatur ad C. Marium. At hunc excludunt verba ipsa Plinii, qui neget de iis se agere, *qui expirante iam libertate per vim ac tumultum creati sint*.

61, 2. Suspicio legendum, pro *decrescant, decrescunt*, priusque ut similitudinis tantum et comparisonis esse.

61, 8. Servat vir Cl. et contra Schwarzius i. e. codicem Parisiensem meque defendit veterem lectionem, *indulgentiam tuam necessitatis aemuletur*, eamque magis cum panegyrico laudandi genere putat convenire. Sed si vera est illa lectio, aemulata est necessitas illud, quod nondum fuit. Nonne vero indulgentis est, ea ultro dare, quae alias sola extorqueat necessitas? Necessitas non imitatur, non circumspicit exempla, sed ruit, rumpit, frangit, sine lege, sine more modoque, omnia.

63, 7. Pro *spatiosissima* iam prior editione coniciebam legendum *speciosissima*, quod in altera hac monere oblitus sum: monuit me, cum probat, vir doctissimus. Sed idem

64, 1. non persuadet, cum praefert *Vides, quam necessarium fuit*. Nimis facile est apicem poli *fu'*, quo syllabam *er* notant librarii, periisse.

70, 6. Sic constituit locum mihi dubium ex bonis libris Cl. Arntzenius: *Vides enim, si quid bene fecero sciet Caesar? aut si scierit, testimonium reddet?* Et illud *Vides enim* eleganter inservire ait sententiae. At ego, culpa forte mea, elegantiam nondum video. Nec magis mihi satisfit iis, quae de *διαλογισμῶ* Schwarzius.

71, 3. Locum vexatum bene h. e. quam proxime ad MSS. constituit; quem proponam cum interiectis supplementis, et interpretatione nostra. *Contigit ergo ocu-*

lis nostris insolita ante facies, Princeps et candidatus, aequi tum (aequales in ea cerimonia) *et simul stantes; intueri* (contigit) *parem* (privatis) *accipientibus honorem* (et magistratum, Principem) *qui* (honorem illum) *dabat.*

80, 6. *Qua nunc parte liber*, omisso nomine *curarum*, edi curavit vir doctus, et inutilem plane vocat vocem, quae invito auctori obtrudatur. Sed non soli Cuspiniano deberi, satis apparet ex his, quae ipse recudenda curavit.

81, 3. Pro *claustris* ex MS. ponit *clathris*: recte. Non item, puto, quod

81, 4. extr. pro *transire obstantia frēta* ponit *transfretare*, quae glossa totius formulae videtur. Sic

82, 1. *Teporem* ponit pro *torporem* ex duobus MSS. contra omnes reliquos. Et facile illi fuit probare, a calore et *tepore* celebrari Baias; huc facere *teporem* prae *torpore*, illud vero non ostendit.

82, 9. Illud *incidat*, quod, a Grutero et Cellario acceptum, mihi non satisfacere dixi, mutat in *insideat* ex MS. Guelf. et coniectura Perizonii. Aldus et alii, *insidat*. Fateor tamen, mihi adhuc placere meum *insit*; at etc.

86, 6. dedit, *ut maxima fructus* (s. fructus est) *suscepti* etc. nempe *maxima* iungit cum *gloria*. Nondum adducor, ut haec praeferam ei lectioni, quam e Cl. Schwarzii libro edidi. Nec facere possum, ut probem

90, 6. lectionem, quam repraesentat, *etsi minus ut bonos promovere vellet*. Iactantiam ait vir doctus admiratione dignam, si Plinius se et collegam *bonos* viros vocet. Quid audio? Et voluitne Nerva promovere *minus bonos*? vel ne calumniari videar, potuitne alio respectu eos promovere, quam *ut bonos*? et nonne *bonos* vel inde collegit, quod invisi essent malo principi? Egregia laus boni principis, si solo quasi studio contradicendi suo antecessori promoveat quosdam, non *ut bonos*, sed ut illi invisos. Deinde quorsum referemus illud, quod statim sequitur de voto latendi? Non ausim ego iurare, Plinium totidem syllabis scripsisse, quod coniecit Lipsius; sed in hanc sententiam si scripsit, incommode scripsisse nego, et melius scripsisse aio, quam ut modo restitutum est. Non irascor, mi carissime Ernesti, optimo Arntzenio, quod tuetur integritatem Plinii; laudo, quod non patitur pro Plinii verbis ad posteritatem dari cogitata vel eruditissimorum hominum. Sed *impuras manus*, et *varios sententiarum gurgites* impingi viris de sententia scriptorum, propter quam solam totus ille noster apparatus cri-

ticus adhibetur, optime meritis, illud leniter certe, et servata literarum nostrarum verecundia, animadvertendum mihi videbatur. Ultra fere, quam pro huius editionis ratione non nunquam provectus sum, dulcedine tecum, ὦ Φιλότης, ut alias coram solebamus, disputandi, cuius me quasi praesentis cogitatio, quod futurum praevidebam, sustentavit, ut non nimis iucundo labore, mea quasi vineta caedendi, et retractandi ea, quae manu emissa gaudebam, alacrius defungerer. Quae alias in fine epistolarum dici solent, iis facile caret amicitia nostra. Itaque vale, et mei memoriam Lipsiensibus amicis, praesertim Patrono nostro illustri STIGLIZIO, viro immortaliter de patria sua merenti, commendare ne desine. Scr. Kal. Nov. c1910ccxxxviii. Gottingae.

L E C T O R I

AEQVO ET DOCTO

I O. A V G. E R N E S T I

S. P. D.

In institutis eloquentiae praeceptis exemplisque per lectiones publicas tradendae, semper hoc usi sumus, ut post praecepta, secundum nostrum initiorum rhetoricorum libellum aut Ciceronis Oratorem explicata, primum orationes quasdam proponeremus, quibus enarrandis et inveniendi viae et eloquendi artificia demonstrarentur et ad intelligendum et ad imitandum planius; deinde historicum aliquem librum, ut *Sallustii*, *Livii*, *Suetonii*, denique philosophicum, *Ciceronis* fere de officio opusculum, quibus interpretandis scribendi genus historicum et dogmaticum proprie cognosceretur. Et in primo quidem genere plerumque usi sumus Ciceronianis orationibus, sed hoc delectu, ut ratio haberetur praecipua earum, quibus intelligendis etiam rerum cognitio comparari posset a studiosis, quarum esset in aliis disciplinis usus, inprimisque in iure vetere Romano, in cognoscendis artibus reipublicae Romanae pace ac bello, domi forisque,

administrandae. Itaque etiam *Verrinas* saepius ceteris enarravimus, ipso semestri superiori; quibus legendis tota ratio iurisdictionis Romanae, tum urbanae, tum provincialis, sociorum provincialiumque, magistratuum in urbe et in provinciis, civium item utrobique iura, cognosci possunt. Eandemque ob causam interdum vel *Ciceronis* illam claram ad *Quintum fratrem* epistolam, de provinciali administratione, vel *Plinianarum* librum decimum explicavi; in quibus ratio provinciarum sub Caesaribus administrandarum multis et perspicuis vestigiis exemplisque expressa est, ut a studiosis utriusque discrimina cognoscerentur: quae res imprimis necessaria est, non modo iuris studiosis, sed etiam interpretibus graecorum Novi Testamenti librorum, nec minus iis, qui historiam veterem Ecclesiae accurate cognoscere cupiunt. Atque ea res primam hanc vim habuit, ut allicerentur magis iuvenes ad illas lectiones audiendas, praesertim ex eo numero, qui in aliis Academiis ista contemnit, quod audiendis latinorum scriptorum interpretibus nihil se praeter formulas verborum latinas, aut sententias bellas discere posse putat, quarum sibi aut nullus aut parvus usus futurus sit, eamque ob causam iis relinquit lectiones in scriptores veteres latinos, qui scholarum latinarum magistri futuri sint. Nec illum parvum fructum iudicamus, quod apud nos semper fuerunt plures, qui iuris eam, quam elegantiorum vulgo vocant, scientiam amarent, et tenerent, nec modo, ut alibi sit, fori usum in discendo iure sequerentur. Sed, ut ad instituta nostra redeamus, in parte illius quasi orbis oratorii ea, quae prima a nobis commemorata est, bis *Plinianum Panegyricum* proposuimus, tum ea de causa, ut tota ratio imperii a Caesaribus administrati intelligeretur, tum ut modus hominum

apte laudandorum, primum per delectum actionum eventorumque, deinde utriusque generis per locos communes sententiasque exornationem, cognosceretur. Ea autem omnia cum saepius ac diligentius tractaremus, exigeremusque omnia ad analogiam rerum et verborum, visi nobis sumus subinde animadvertere, ubi aut aliter, quam ante factum esset, intelligi verba, aut etiam corrigi deberent. In quo genere etiam hoc facere consuevimus, ut ad animadvertendum excitaremus auditores, non modo ita re explicanda, ut ipsi in viam reperiendi deducerentur, sed etiam demonstrandis locis, quae vitiosa putaremus, et vitii latentis tum animadversionem, tum correctionem iis relinqueremus. Quae res ita bene cessit, ut non raro, primo verae correctiones a pluribus scriptae nobis traderentur, post etiam statim, cum iussissemus dicere palam, si quis videret, quid vitiosum esset, quomodo corrigi deberet, quod verum esset, vel ipse in animo haberem, a nonnullis reperiretur et pronunciaretur.

Haec a nobis hoc loco dicta sunt, non tam ut rationem redderemus institutorum nostrorum, aut ut alios ad eorum imitationem vocaremus: quamquam hoc quoque a persona nostra non alienum foret: sed ut intelligeretur, quomodo nata sint ea, quae hoc tempore repetitae Plinianorum scriptorum editioni Gesnerianae addenda permisimus, cum librarius eam habere aliquid nostri cuperet, cuius etiam prima aliquid habuisset. Pertinent autem pleraque vel ad sensum verborum, vel ad emendationem eorum, in quibus nobis aliquid inesse vitii videbatur: adspersa tamen etiam sunt quaedam ad intelligentiam rerum, itemque ad iudicium oratorium pertinentia. In quibus omnibus si quid est, in quo verum vidimus,

aut quod *Plinii* lectoribus prodesse ad intelligendum et iudicandum possit, bene nos operam navasse putabimus.

AD L. X. EPISTOLARVM NOTVLAE.

Epist. 1. In verbis: *festinaverunt virtutes tuas ad gubernacula reipublicae*, quam susceperas, *admove-re*. Semper offendor in verbis, *quam susceperas*: non quo non recte suscipi respublica dicatur, sed quod id hic non bene convenit cum *gubernaculis* reipublicae. Non suscipitur navis ab eo, qui ad gubernacula admotus est. Interim potest esse a *Plinio*: ego non imiter.

et privatim et publice) Fluctuat *Gesnerus*, utrum ad *fortem et hilarem*, an ad *opto* referendum putet: sed magis inclinatur illuc. Ego sine dubitatione ad *opto* refero. Decernat ipse *Plinius*. Ep. 9. *et tuo nomine et reipublicae gratulor*, h. e. publice privatimque.

Ep. 2. *Malui hoc potius*) Agnovit *Gesnerus*, correctionem suam *maluit* stare non posse. itaque in nota ad h. l. nunc bene correctum est, *maluerunt*. Ego *maluere* sine haesitatione rescripserim. *Malui* nec per grammaticam rationem stare potest: deberet enim sequi, *pater fieri*, non, *me patrem fieri*: nec per sententiam; quia de Deorum beneficio sermo est, non de *Plinii* voluntate.

Ep. 3. *liberalitatem sestertii quadringenties*) Nihilis grandis summa videtur etiam *Gesnero*, qui sane ingeniose coniicit CCCCHS: *quadringentorum sestertiorum*, sc. pondo; ut sit pars census senatorii, qui *Vocconio* deerat ad locum in senatu tenendum, quem petebat. Vix tamen possum intelligere, quomodo librarii ex his signis fecerint *sestertii quadringenties*: cum satis constet, eos in numeris, ad rem pecuniariam pertinentibus, explanate scribendis, sicut nostri vulgo in enunciandis, in illam difficiliorem formam, quae a *I. F. Gronovio* demum liquido explicata est, nunquam incidisse. Magnitudo summae me non ita movet, ut vitiosam decernam. Nam illis et secutis temporibus ista pecunia non nimis grandis fuit. vid. *Salmasius* ad *Vopischi Tacitum* c. 10. ubi Tacitus, cum privatus esset, *in redditibus* habuisse dicitur *sestertii bis millies quadringenties*.

Ep. 5. praefectum Aegypti, *amicum tuum*) Verba posteriora sunt ex ep. 23., ubi Traianus eum appellat

amicum suum; in qua scilicet hoc Traianus promiserat, quod *Plinius* petit. *Plinius*, an librarius ea verba repetierit, vix decernam: saltem non satis apte et decore repetita sunt.

Ep. 7. *summa integritas in paupertate*) Paupertatis commemoratio quomodo hic fiat, intelligi non potest. Sane integritas (i. e. abstinencia a pecuniis alienis) est maxime apta magistratui, inprimisque praeturae: et est magna virtus, si sit in paupere: sed paupertatis nulla vis est ad impellendum hominem abstinentem, ut magistratum petat. Immo si pauper erat, Senator esse, et praeturam petere non poterat. Adhaesitne ex alio loco, ubi ad augendam integritatis laudem addita erat paupertatis commemoratio; an *Plinius* deceptus est illius νοήσεως dulcedine, ut alibi?

Ep. 13. cum tabellario mittendum *putavi*, ut *possis* ex Lycormae — epistolis cognoscere, quae — scire *deberes*.) Sine dubitatione in textu rescribendum est, *posses*. Hoc genere vitii et alibi textus *Plinii* laborat, ut videbimus. Sed ad id videndum Germani vulgo non sunt satis acuti. Impediuntur enim, ut quondam librarii, linguae suae sive vitio, sive consuetudine.

Ep. 16. Perductum ad magistratus indicasse, *servisse* aliquando Laberio etc.) Potuit *se* post *servisse* absorberi a clausula verbi: sed et alibi *Plinius* omittit, ut ep. 30. extr. etc.

Ep. 18. Testimonium ei — retribuerunt) *Gesnero* in secundis curis magis placuit *pertribuerunt*, quod *Cortius* et *Arntzenius* in libris reppererunt; idque adeo verbum ex hoc loco et simili *Paneg.* 95, 1., ubi *Arntzenius* pro *perhibuistis* e libris rescribit *pertribuistis*, in *Thef. L. L.* intulit. Non ausim ego verbum, cuius nullum aliud exemplum existet, in textum ex aliquot libris editis inferre. Homines offendit *retribuerunt*, pro tribuerunt, haerentes in etymologia. Sed habet hoc verbum in hac significatione characterem aetatis *Pliniana*e, quae, ut multis *Taciti*, *Suetonii*, locis intelligitur, formae huius verba pro simplicibus dixit, contra consuetudinem veterem. Sed in hoc verbo bonus auctor est *Cicero* pro *Rosc. Com.* 15., ubi *detrahere* et *retribuere* ex adversum sibi respondent, estque *retribuere* pro tribuere.

Ep. 19. Nymphidium Lupum *primipilarem*) *Primipilaris* quid sit, explicant quidam de Interpretibus: alii non attingunt, velut hic nihil sit, in quo haerere possis. Sed quomodo Lupus *primipilaris* dicitur, sive tu militem

intelligas, siue centurionem, si ille iam praefectus cohortis fuit, cum Plinius tribunus militum esset? Non magis videtur Lupus centurio fuisse, quam Plinius; ne in iuventute quidem, nedum in illa aetate. Nam et filius iam erat praefectus cohortis, ut ex hac epistola patet. Utrum delendum omnino sit verbum, an in eo aliud quid lateat, non decerno.

Ep. 26. Me Ephesum — navigasse) Cur hoc narrat? scil. quia ibi appellere primum Praesides debebant. vid. *Ulpian.* §. 4. de Off. Procons. Inde terra ibant ad provincias destinatas in istis regionibus. cf. ep. 28.

Ep. 28. Aliquanto tardius, i. e. XV. Kal. Octobr. Bithyniam intravi) An illa i. e. — *Octobres* sunt e glossa, addita e sequentibus temere? Cur enim dicatur bis eadem res? Mox: *quinto decimo Kal. Oct. provinciam intravi* etc.

quod ipso tractu magis ac magis necessarium intelligo) Semper pro errore typographico habui tractu. Video tamen viros doctissimos dubitare et tractu tueri. Non bene faciunt. *Rationes* non dicuntur trahi, sed tractari, vid. Ep. 28. Probo *Cortii* iudicium, qui de *Rittershusii* coniectura recepit tractatu, quod et infra occurrit.

ibid. si fideliter aguntur) Aures meae desiderant agantur: quod etiam in editionibus pluribus reperitur. Sensit et *Gesnerus*, sed fundamentum sensus non vidit. Illud videntur posse coniunctivum requirit.

Ep. 40. Et ego quaesivi, sed nihil comperi, quod affirmare tibi possum) Senferat *Gesnerus*, non bene dici hic possum, et ei verius videbatur possum: forte tamen hic aetatis suae consuetudini indulgisse. Immo scribendum est possem secundum legitimam rationem; nec in hoc indulgere *Plinius* aetati potuit: etsi scio, paullatim coepisse aberrare Latinos a legitima consuetudine, sed eos, qui a Germanicis nationibus infecti essent.

Ep. 46. In numeris impensarum haesit *Gesnerus*, siue potius in modo numerorum, qui per signa scripta sunt, enunciandorum; putatque in primo HS. XXX exprimendum esse tricies, in altero CC ducenties, ut summae aptae operi, de quo sermo est, fiant. Sed ei rei refragatur, in altero quidem, latinitas: cursus in alium ductum erogata sunt HS. CC. Deberet esse erogatum est HS. CC. Si sestertia intelligimus, ut secundum hoc debemus, minores quidem, quam pro operum isto-

rum modo, summae existunt: sed inchoata tantum opera erant, et relictæ: unde tamen magna est pecunia, quæ perierat.

Ep. 47. Ne, *quum* inter se gratificantur) Recte iudicavit I. F. Gronovius, hic rescribendum esse *dum*, quod ego sine hæsitatione in textum intulerim. Ortum est vitium a librariis imperitis, ad suæ linguae modum refingentibus. Nam et nostri imperite dicunt interdum *quum* pro *dum*.

ibid. *ad hoc opus*) Libri quidam editi habent *ad hoc tempus*. Operi sane non convenit *perdiderint*: forte totum est a librariis, et e superiori *hoc opus* huc tractum. Id si non est, sane *tempus* legendum.

ibid. *Quid* itaque compereris, perfer in notitiam nostram) *Quid* sine dubio vitiosum est, corrigendumque *Quod*. Sermo est enim de futuro. Iubet cognoscere rem, et ad ipsum referre, quod repererit. Etiam infra hoc genus vitii in libris notavi.

Ep. 48. Neque enim ratio *plus* excussa est) Credo *plus* esse vitiosum, rescribendumque *dum*. Ratio nondum excussa erat. Habebat enim tantum de auditu. *Ut audio*, inquit, *HS. amplius centies hausit*. Cl. Longolius nos amandat ad Perizonii dicta de usu verbi *plus* ad Sanctii Minervam IV, 2, 1. sed ea nihil efficiunt.

ibid. *descendit* et hiat) Frustra hæfere viri docti in primo verbo, tentaruntque *discedit*. *Descendit* refertur ad *solum*, quo subsidente, a mole aedificii, rimae aguntur.

ibid. Gymnasium — longe *numerofius* et laxius) Non videtur *numerofius* adhuc recte intellectum esse. Nam nec multitudo cubiculorum et membrorum, nec multitudo hominum, quam capiebat, satis apta est sequentibus. *Incompositum est et sparsum*, i. e. cuius partes, quæ et ipse aedificiorum instar habebant, non aptae inter se nexae erant, sed dislitæ et per intervalla structæ: nisi vero huc *membra* in Gronoviana interpretatione trahas.

ibid. Quam buleutæ *addunt* beneficio tuo) *Addunt* esse vitiosum, in eo fere consentiunt. Conieci *qui sunt*, quod non displicebat Gesnero (vid. Epist. ad h. l.), qui coniecerat *adiuncti*. Id verbum in hac re non est usitatum. Forte plane spurium et institutum est verbum.

Ep. 49. Sed oportet illos eo contentos esse, quod possit illis sufficere) Alterutrum vel illos vel illis delendum: malim prius.

Ep. 50. Sed *hoc opus* multas manus poscit: at hae etc.) Quod opus intelligatur, ex antecedentibus intelligi non potest: nec ulla res commemorata est, ad quam *hoc opus* referatur. Videtur aliquid excidisse, v. c. *Itaque mari committere cupiunt*, ex epistola sequente. Tum pro at melius fuerit: et hae pro re non desunt.

ibid. A rege percussam) Maneo in sententia, de Bithyniae rege quodam esse capiendum.

Ep. 52. Quae viatici nomine *annua* dabantur legato) *Annua* mihi suspectum verbum est. Dicitur enim de stipendiis perpetuis, non de eo, quod datur singulis, non iisdem: nec opus erat dici iterum, quod ante iam dictum esset *annis omnibus*; vel, quia id ad aliud pertinet, in *terna*. An fuit *antea*? cui respondet *inposterum*?

Ep. 56. Pleraque ex illo ad id, de quo quaeritur, non pertinere) Ex illo, quod refertur ad *libello*, mihi valde suspectum est; adeo inutile et inelegans est. Arbitror delendum esse.

Ep. 57. Propter quae *videri volunt* eos, qui Proconsules hanc provinciam obtinuerunt, abstinuisse etc.) Non desiderarem *videri*, si abesset: sed ferri potest. *volunt eos* — *abstinuisse videri*. sed *volunt* durius est post *essent*. Legitima ratio postulat *essent*. Si maxime *Plinius* [*Traianus*] dedit *volunt*, quod non credo, ab interprete debent moneri adolescentes, id esse per se vitiosum, dicendumque fuisse *vellent*: ut ipsi adsuescant legitima rationi dicendi.

ibid. cum *ipsum te*, ut eas inspiceres, non recusaverint.) Probo lectionem Cod. Voss. *ipfi*: quo et inclinat ed. Catan. *ipse* — recusaverim.

Ep. 58. Quod est multo depressior opere eo, quod nunc maxime surgit.) Cum maxime, quod *Cortius* secutus est, melius sane est in se, nec ipse aliter dixerim: sed et nunc maxime rectum. Opus autem recte *Gesnerus* interpretatur forum, quod non area modo lata, secundum nostrum morem, sed vel maxime aedificiis ambientibus aream censetur, ut basilicis, tabernis etc. *Suetonius* in Caes. c. 25. clare distinguit aream a reliquo foro. Ad intelligendam rem planius profuerit studiosis cognoscere, quae de foro *Lugdunensi* traduntur apud scriptores seculi noni, quod a Caesaribus aedificatum, ea aetate repente corrui. Ea reperiant in *Antiquitatibus Urbis Lugdunensis*, quae sunt in capite operis, quod *Hist. liter. Lugdun.* inscribitur francice.

Ep. 60. Praeiimus — iurantibus) Fluctuant libri in hoc loco, qui sane non est satis elegans. Suspectum mihi est ultimum verbum *iurantibus*; quo sublato, elegantior multo fit oratio. Adscripsisse videtur aliquis, scil. *iurantibus*: quod deinde adhaesit. — Ceterum, an ex hoc loco colligi possit, Plinium in provincia Bithynica habuisse *imperium consulare* (nam *de potestate* non dubitatur, quae et in inscriptione vetere diserte commemoratur) disputari video inter *Norisum* et *Pagium*, quem consulent, qui de ea re cognoscere velint, in Critica Baron. ad a. C. 69. T. I. p. 63. Hic de ea re disputari nihil attinet.

Ep. 62. Nec inveniuntur, qui velint debere, reipublicae praesertim [*duodenis*] *assibus*, quanti a privatis mutuuntur) Locus hic sine dubio vitiosus est. *Salmasius* et *I. F. Gronovius* pro *duodenis* rescribunt *usuris*, ut sint *usurae asses*, sicut dicuntur *usurae semisses* in iure. *Noodtius* rem et sensum probabat, sed simpliciter *assibus* scribi volebat, deletis *duodenis*. Eleganter. Nam et *Cicero* dicit, *semissibus magna copia est*, pro *usuris semissibus*; quem locum commemorat etiam *Gesnerus*: qui tamen sibi non liquere ostendit, utrum sequatur id, quod secundum veterem et veram latinitatem rectum est, an *Plinii* aetate iam deflecti coeperint homines a vetere ratione usurarum secundum menses ducendarum, et annua ratione uti. In quo tamen opus foret aliquo indicio historiae veteris: quod sane nullum mihi occurrit: immo contraria omnia et in historicis latinis, *Plinio* iunioribus, et in libris iuris civilis. Si ergo e *Gronoviana* et *Noodtiana* ratione deligenda esset, quae maxime probabilis videretur; secundum hanc decernerem: quia durior est aberratio ab *usuris* ad *duodenis*. Mihi, fateor, totum illud *duodenis assibus* delendum videtur. Ita *Plinius* simpliciter dixit, nolle quem pecuniam debere publico, quanti deberi soleat privatis; ut adeo nil lucretur in aere, cum durior sit conditio debendi reipublicae. Quia vero ordinarius modus usurarum olim fuit hic, ut duodeni pro centenis darentur, in provinciis inprimis, quae sunt *usurae asses*; aliquis adscripsit modum usurarum, et quidem secundum consuetudinem recentiore, quae tum invaluerat.

Ep. 64. Quod inter maximas occupationes, *iis*, de quibus — me — regere dignatus es) Aut intelligendum aut addendum *in*.

Ep. 66. In *edicto Nervae* locus valde scaber est in his verbis: *ut mihi potius debeat, si illa rata et*

certa (fecero): nec gratulatio ullius instauratis eget precibus, (et qui non habent, me) quem fortuna vultu meliore respexit. Haec sic reſtingenda puto: debeat. Sint illa rata et certa: nec — precibus, quem — respexit, me — novis beneficiis vacare patiantur. Emendationi ſint pro ſi favent Codd. in quibus eſt ſine. Fecero item, et qui non habent me, ſunt ex interpolationibus recentioribus, ut bene Gesnerus vidit, nec habentur in edd. primis. Ita arbitror locum planum factum.

Ep. 68. Quum ei honor toties decretus ſit ab iis, qui ignorabant, quid de illo Paullus Proc. pronunciaſſet.) Immo, non ignorabant: idque res et contextus et argumenti ratio requirit.

Ep. 76. Nam ſi facta aedes eſſet, licet collapſa ſit, religio eius occupavit ſolum.) In his aut eſt legendum pro eſſet, aut occupafſet. Sed illud habent Cod. Voſſ. et ed. pr.

Ep. 79. Primum in his: utrum — putarem, an inſtituendos quinquennales agonas, qui Traiani appellantur, pro ultimo debet eſſe appellarentur. Tum pro debeam in ſequentibus deberem. Nam et ſic eſt ep. 93. diſpiceres, quid et quatenus aut permittendum, aut prohibendam putares: non putes.

Ep. 84. Novatam eſſe legem Pompeiam, ut magiſtratum capere poſſint ii, qui — eſſent, et qui accepiſſent, in ſenatum c. c. pervenirent.) Vel paullum attendenti patet, reſcribendum eſſe poſſent. Secus eſt in ſequentibus, ubi mera praefentia ſunt, recteque adeo, capere poſſint.

Ep. 85. In principio huius epiſtolae interpunctio vitioſa eſt, ſenſumque turbat: eaque ſic mutanda: *appellatum me a Claudio Eumolpo.* (Hinc incipit narratio cauſſae.) Quum Cocceianus Dio in bule etc.

ibid. n. 7. In quo ducuntur ſepulti filius et u. D.) Aldus et alii, quos ſequitur Cortius, habent dicuntur; quod rectius puto.

Ep. 97. n. 5. Totam hanc *ῥῆσιν* vitioſe interpungi in editis arbitror. Ego ſic interpungam: *Propoſitus eſt libellus ſine auctore multorum nomina continens, qui ſe negarent eſſe Chriſtianos, aut fuiſſe. Quum prae-eunte me — quorum nihil cogi poſſe dicuntur, qui ſunt (vel ſint) revera Chriſtiani: ego dimittendos putavi.*

Ep. 107. Centurio cohortis equeſtris.) Bene Gesnerus novum hoc eſſe monet, cum olim cohortes peditem modo fuerint. Veſtigium rei etiam ſupra eſt Ep. 32.

vid. *Schelium* ad *Hyginum* p. 86. *Hygino* est *cohors equitata*, quo nomine et in inscriptionibus occurrit.

Ep. 114. Durius mihi visum est hoc: *Id ergo, quod semper tutissimum est, sequendam cuiusque civitatis legem, puto*: mollius fuerit sic: *Id ergo, quod semper tutissimum est, sequendum, cuiusque civitatis legem, puto*: intellecto *i. e.*

Ep. 115. Adscribere sibi, quos *vellent*, cives, dum civitatis non *sint* alienae.) Corrige *velint*. Ceterum in *Cod. Theod.* L. XII. tit. 1. de decurionibus, est l. 5. ad Bithynos, ad quos pertinet etiam l. 119.; sed ad Praef. P. directa. ad l. 5. *I. Gothofredus* memorat hunc *Plinii* locum, sive has epistolas, sed negligentius epistolas inspexit.

Ep. 118. Ut formandis istius provinciae moribus ipse *moderareris, et ea constituas*, quae — *essent* profutura) Hic quidem *constitueres* esse rescribendum, unusquisque, admonitus praefertim, videat.

Ep. 120. Si ante *Iselastica* non fuerunt) Importuna videtur *Gesnero* particula *si*, quam vel delendam, vel cum *quae* permutandam putat. Ego totam propositionem deleverim.

Ep. 122. Usus eorum intentioni non *profuisse*.) Debebat esse, *non profuturum fuisse*. Fallor an et alia exempla mihi occurrerunt perfecti sic positi pro futuro.

AD PANEGYRICVM PLINII NOTVLAE.

C. 2. pr. Sed omnibus civibus *enitendum* reor, ne quid de Principe nostro ita dicant, ut *idem illud* de alio dici potuisse videatur.) Hic locus non una de causa displicet. Primum *enitendum* est ab sententia alienum, et aut *videndum* scripsit *Plinius*, aut non bene scripsit. Nam requiritur hic significatio cavendi, quae non est in verbo enitendi. Deinde nec alterum placet, quod dicit, ne quid — *ita* dicant, ut *idem illud de alio* dici potuisse videatur. Nam sententia requirit, *ut id eodem modo* de alio dici potuisse videatur. Et si maxime simpliciter dicatur, ne *idem* dici potuisse videatur, tamen *illud* plane languet, et alienum est.

c. 4. Non enim a te ipso tibi honor iste, sed agentibus habetur) Olim etiam erat *ab agentibus*. vid. notulam *Gesneri*. Et *Schwarzius* malebat, non improbante *Gesnero*, *ipsi tibi*, ut oppositio clarior esset. Locus ne sic quidem satis placet. Quid enim illud *a te*? quid *a*

te tibi honor habetur? quis honor iste, quem videri possit Traianus sibi habere? Locus elegans forte, si sic legeretur, *non enim tibi honor iste, sed a te agentibus habetur*, sc. non tam tibi hoc modo habetur honos gratiis agendis, sed tu honorem tribuis senatui, cum admit-tendis gratiis ostendis reverentiam senatus. Sive porro addatur in capite ipso, sive post scribatur *a te ipso*, non multum refert: neutrum admodum elegans est, et pro concinnitate alia *Plinii*. Nam ut plena et accurata oppositio esset, necessarium foret, *non enim a senatu tibi honor iste, sed a te agentibus habetur*.

c. 5. quorum in te iudicium et favor tunc statim inusitato indicio *enituit*) Verbum *enituit* non est aptum neque iudicio, neque favori. Hinc quaesitum videtur *enotuit*, quod nec ipsum commodum est. Verba propria favori sunt *eminere* et *emicare*. Confunduntur autem saepe in libris *eminere* et *enitere*. vid. v. c. *Burmannum* ad *Sueton.* Calig. 15.

ibid. obstinatum tibi, non suscipere imperium, nisi fervandum *fuiisset*) In *obstinatum* intelligendum erat. Itaque sequi debet *esset* vel *foret*. Alterutrum sequen-dum. Mox *praesaevisse* melius est, quam *praecessisse*. Utrum *Plinii* verbum sit, an aliquis in margine *Vossiani* libri scripserit, ut melius *Pliniano* verbo, non dixerim.

c. 8. *tua* — adoptio peracta est) *Arntzenio* bene *tui* placet.

ibid. *Utique* qui *adoptaret* etc.) *Utique* bene re-stitutum pro *Uterque*. Qui *adoptaret*, non debebat a *Schwarzio* mutari in *adoptarat*. Est enim contra latini-tatem. Nam temporis ratio non admittit plusquamper-fectum. Potius scribam *adoptabat*: sed *adoptaret* com-mode manet, propter relationem ad *paruit*, unde pendet.

ibid. Simul filius, simul Caesar, mox Imperator et confors tribunitiae potestatis, et omnia pariter etc.) Haec oratorie dicta videntur. Nam, ut *Tillemontius* docet in *Nerva* p. 147. 148. non omnia pariter et simul factus est. Tum *Imperatoris* nomen quomodo dicatur, disputari vido. *Pagius* in *Crit. Baron.* T. I. p. 115. 119. intelligi disputat proconsulare imperium, hoc est, ius in omnes provincias cum potestate belli gerendi. item p. 90, b. 93, a. ubi numi *Nerva* vivo cusi, in quibus *Traianus* Im-perator dicitur. Sed in iis numis *Imperatoris* nomen est victoriae indicium, quia nomini et ceteris honoribus post-ponitur, non ante nomen ponitur, ut sit in aliis. Forte

Imperatoris nomen et tribunitia potestas idem sunt. Nam et praenomen illud nititur tribunitia potestate. Capite quidem 23. dicitur Traianus imperator salutatus esse a populo in ipsa adoptione. Sed in oratione ista non sunt ad vivum refecunda.

c. 9. nihil agitalle, nihil fecisse, nisi quod meruit et paruit) Cicero dixisset, *nihil nisi meruisse et paruisse*.

ibid. Magnum videretur — patri!) In his est lusus merus, sed quod genus auribus illorum temporum placebat: quemadmodum et illa c. 10. sententia inepta est, qua rationem reddit, quare statim ab adoptione mortuus Nerva: *ut quandoque inter posteros quaereretur, an illud iam Deus fecisset*.

c. 11. non imitatus illos, qui hoc idem, sed alia mente, fecerunt) Ferri posse arbitror: sed rectius foret fecerant.

ibid. cuius pulsi fugatique non aliud maius habebatur indicium) In hoc loco explicando valde se torsere ingenia. Io. Fr. Gronovius, cum sentiret, aliquid deesse, unde penderet, cuius p. f. etc. supplevit, *quoniam imperabat is*, quod olim probabat Schwarzius. vid. not. Gesneri, qui auctoritatem codicis desiderabat. Nos in Act. Erud. 1740. mens. Febr. e lectione Codicis Salisburgensis, *quoniam imperatoris*, fecimus: *quoniam imperator is*, quod probavit deinde, et suae editioni intulit Schwarzius. Utrum mox legatur *triumpharetur*, an *triumpharet*, quod praetulit Schwarzius, nihil ad sensum refert.

c. 13. Cominus vibrare) Praefero librares cum Schwarzio: non modo propter auctoritatem librorum, sed etiam, quia verbum hoc est efficacius. Nec tamen propterea cum Lipsio in altero legam: *nunc librata susciperes*. Nam nec necessarium est idem in utroque verbum esse, et potuit consulto efficacius verbum Traiano tribuisse.

c. 14. munere alio dignus invenireris) Schwarzius e libris reposuit *itinere illo* scil. in Germaniam. Tota haec appendix melius abesset: sed a Plinio esse concedo. *Dignus itinere* sane mirificum est: *par itineri* recte aliquis dicat, non *dignus itinere*. Sicut nemo dixerit *dignus labore*. Itaque *munere alio dignus* melius est: et est durum, expeditionem bellicam iter simpliciter dici.

c. 15. tempus, quo posteri visere, visendumque tradere *minoribus suis* gestient) Delendum *suis*: quod est a librario Germano. — Mox in *quis sudores tuos hauserit campus*, corrigi debet *qui*. Ultima litera adhaesit e sequente verbo: nam et mox *quod* tectum, non *quid*: estque plane puerile vitium, quod mirandum est tamdiu latuisse viros doctos.

ibid. *quod tectum magnus hospes impleveris*.) Bella sententia, sed poeticae fere formae. Fundus eius est apud *Virgilium*, ubi angusti limina tecti ingentem Aeneam excipiunt. *Aen.* VIII.

c. 16. Sed Imperatorem, veram ac solidam gloriam reportantem, pacem, tranquillitatem) Ista tanta multitudo accusativorum sane parum elegans est. Nam remedium a libris, qui habent *Imperatore* — *reportante*, nullum est. Capitolium non accipit pacem et tranquillitatem, sed imperatorem, qui veram pacem reportet.

c. 17. nec non modo) Bene sic edidit *Gesnerus*; et omissio *non*, et transpositio *Schwarziana* improbanda est. Quid in coniunctione *nec* et *non* durius sit, non sentio.

c. 20. Principis transitus? si tamen *ille* non populatio fuit) Sic editum in ed. pr. *Gesneri*. *Schwarzius* monuit, si *transitus* post *tamen* non repetatur, elegantiae aliquid decedere. Immo deberet esse *illa*. Est autem *transitus* per errorem operarum omissus: nec id animadvertit *Gesnerus*. In editione altera sine notis est verbum hoc restitutum a *Gesnero*. Porro mox: *cum abactus hospitum exerceret*, legendum est, *exerceretur*, vel *exercerentur*. nam et passiva sequuntur: omniaque dextra laevaue *perusta et adtrita*, ut si etc.

c. 21. extr. et hoc tantum ceteris maior, quo melior) Dudum legendum credideram *quod*, cum id et doctis placuisse inveni: idque sine dubitatione in textum inferendum erat. Decepit homines, quod *hoc* retulere ad *maior*: cum sit manifeste *in hoc*, *hac in re*, *modo*.

c. 22. ac ne eum quidem vacantem locum, qui non nisi suspensum et instabile vestigium caperet) Hoc minutius est, quam pro cetera descriptionis magnificentia.

ibid. tam *aequalis* ab omnibus laetitia percepta est) Libri editi veteres fere habent *aequaliter*, sed scripti fere *aequalis*, quos secutus est, post longam dubitationem, *Schwarzius*, usus hac ratione, quod *par gaudium* et *par clamor* praecedat. Nec dubitari potest, recte dici *aequalem laetitiam*: sed *aequaliter* magis convenit extremis,

quae id prope flagitant. Sensus manifeste est: tam aequaliter omnes laetati sunt, quam aequaliter, vel pariter omnibus venisti. In ultimo omittitur verbum et intelligitur e primo membro. Nam, *quam aequalis omnibus venisti*, ineptum h. l. foret. Secundum haec necessarium est, scripssisse *Plinium non aequalis, sed aequaliter*.

c. 23. *Respectantium* turba — populus te quoque, te inmo maxime *adstaret*.) In *respectantium* intelligo simpliciter *spectantes*; tarde incessit, ut omnes per moram ingrediendi eum videre possent. vid. ad Ep. X, 18. Pro *adstaret* *Schwarzius* volebat *artaret*, dolebatque in Obs. 28. quod id non recepisset in textum: quod fecit *Gesnerus* in ed. posteriori Panegyrici. Id ego non imiter. Non hoc potuit gratum esse et placere, quod populus Caesarem artaret, premeret, dum ingrederetur: sed quod Caesar pateretur, unumquemque de populo ita prope adstare, et os e proximo intueri: hoc pati, est comitatis, quae placeat.

ibid. Deum ipsum *tunc* p. v. *operis* sui percepisse crediderim.) Quod *Schwarzius* hic recepit, Deum *tuum*, idque *Gesnerus* imitatus est in ed. min. non probo, etsi in edd. vet. reperitur. Non bene, credo, dicatur Nerva Deus Traiani. Et si maxime sic dici bene latine et apte posset, tamen esset alienum, cum supra *Plinius* diserte dixerit, adoptionem non fuisse Nervae opus, sed Dei, sed Deorum c. 8. quorum nomine et ipso Iovem Capitol. intelligit.

ibid. *Augusta* victimis cuncta) *Arntzenius* et *Schwarzius* edidit e MSS. *angusta*, quos et in ed. min. imitatus est *Gesnerus*. Mihi adhuc ambigua res videtur, nec audeo decernere. Verbum *angusta* ad multitudinem victimarum intelligendam aptius, *augusta* maius aliquid sonat.

c. 24. *Eadem*, quae — nihil in *te ipso* Fortuna mutavit) Arbitror hunc locum bene a *Gesnero* constitutum, pro *eademque* rescribendo: *eadem*, quae: et miror, quomodo ille tamen correctionem *Schwarzii*: *nihil ipsa te* F. m. aliis forte magis placitum, dicere potuerit: sed magis, quomodo ea coniectura *Schwarzio* ita placere, ut etiam in textum reciperet, cum sit nimis absurda. Quid enim est *eadem ipsa Fortuna*? Clarum est voluisse dicere, Fortunam circa Traianum, extrinsecus, omnia mutasse, sed in ipso eius animo, moribus, intrinsecus, nihil: quae est bellissima sententia.

ibid. *humus ita communis*) Dimisit *ita* cum *Arntzenio* *Schwarzius*, reposito *ista*, quamquam ostendit aegre a se factum. Mea de sententia *ita* retineri debet, quod non minus bonos libros habet auctores: et quia, *ista*

quem hic sensum habeat, intelligi nequit, nec habere commodum potest, ut opinor. Non *humus* indiget demonstratione, sed *communis* habere potest particulam αὐξήτι-
κῆν. Contra bene c. 26. n. 5. restituit *educandi* pro *edu-
candis*, quod miror *Gesnerum* non in textum editionis mi-
noris recepit. nam vel sua sponte videre licet, ita legi
debere.

c. 27. Contra largiatur et auferat, alat et occidat) In
largiatur aut *si* vel *qui* intelligendum, aut addendum: nam
id consequens, *nae ille* etc. postulat. — Secus est in praece-
dente, ubi alia forma est orationis. In ceteris *nae ille iam
brevis tempore* etc. melius simpliciter esset: *nae iam brevis
tempore*. Lectio quidem vulgata in *tam* b. t. absurda est.

ibid. extr. quamquam *nec hunc quidem*) *Gesnerus*
ait, mollius fore, *ne hunc quidem*. Immo sic sine hae-
sitatione scribendum, posteaquam toties demonstratum est
e libris bonis, *nec quidem* vitiose substitutum esse alteri
ne quidem.

c. 32, 2. Quae ubique *feruntur*) Non possum con-
coquere in hac sententia *feruntur*, estque aut *effereun-
tur* legendum: nam prima syllaba in concursu hoc finalis
et primae literae facile excidere potuit: aut *feruntur*. cf.
c. 29, 2. *quod genitum esset usquam, id apud omnes
natum esse videretur*.

c. 34, 1. *delatorum iudicium*) *del. agmen inductum*
recte receptum ab *Arntzenio*, *Schwarzio* et *Gesnero* in
ed. sec. min. idque et in hac editione exprimi debebat.
De spectaculis hic sermo est, non iudiciis.

ibid. nulla iam testamenta secura, *nullius status certus*)
Hoc melius puto, quam *nullus*, quod servavit *Schwar-
zsius*, etsi alterum non improbat, immo contra *Arntzenii*
rationes defendit. Sane genitivus cum *statu* solet iungi.
*Sueton. Vesp. 8. de statu defunctorum quaerere. Ta-
citus A. 3, 28. multorum status excisi*.

c. 36. Ac toto in orbe terrarum adhuc locus unus)
Gesnerus hoc male accepit adfirmandi sensu. Immo e prae-
cedentibus intelligendum *non; ac non toto* etc. Hoc pulcre
vidit, et more suo, verbis multis explicavit *Schwarzsius*.

ibid. Dicitur actori atque etiam procuratori) Notulam
ad haec verba, quae hinc intelligi patet, Procuratorem esse
maiores actore, deletam vellem. Non hic de dignitate
sermo est. Nihil aliud dicitur, quam fiscum sive mini-
stros fisci, non meliori esse conditione in controversiis fisci,
quam privatos: eosque ad magistratum in ius vocari a
privatis posse, sicut privatos ab ipsis.

c. 37. maximum beneficium vertebatur in gravissimam iniuriam) Scil. quod, cum Latini essent, ei vectigali obnoxii non fuerant, in nova conditione civitatis id pendere cogebantur.

c. 38. Qui non habet luctus) Legendum esse *quem*, consentio viris doctissimis: nam ratio Schwarziana per supplementa tria explicandae sententiae admodum dura est: *nec* (hiscum) *socium hereditatis habeat*, *qui* (eum) *non habet* (socium) *luctus*.

c. 41. Sola sufficiat?) Hic videtur intelligendum: *immo sufficit*: quod deinde firmatur rebus ipsis. In sequentibus verba: *nihil detinuisse*, vel *retinuisse*, absunt a MSS. edd. antiquissimis apud *Schwarzium*, etiam antiquissima mea Germanica s. l. et a. nec sunt necessaria, etsi a Plinii ingenio non aliena.

c. 43. Donavit pater tuus *multa*, et ipse donasti) Verbum *multa* repetendum videtur: *donavit p. t. multa*; *multa et ipse donasti*.

ibid. Caesarum munera *illitos* cibus hamos — arbitrabantur) Miror nemini vitium huius scripturae animadversum. Hami non illinuntur cibus, esca, sed induntur. Scribe: *inditos* cibus hamos. Ex *inditos* factum *inlitos*. Sic *Curtius* 10, 10. *inditum* *potioni venenum*. Apud *Horatium* hami dicuntur *occulti* et *operti*, h. e. inditi escae.

c. 44. *privato iudicio* principem geris) i. e. iudicio privati, quod privatus tenebas, privati tenent. Sic c. 43. *facultates privatae* pro *facult. privatorum*.

ibid. *rectosque* ac vividos animos non contundis ac deprimis, sed foves et *attollis*) *Wassius* ad *Sall. Catil.* 7. corrigit *erectos*: idque verissimum puto, propter verbum *deprimis*, et contrarium *attollis*, etiam *constantiam*, quae non conveniunt *rectis*. Male *Schwarzius* reiicit istam correctionem, vulgatumque male interpretatur, nec bene cum ceteris verbis conciliat.

ibid. *ingenio valent*) i. e. sapientia. nove dictum. Mox in bene *ac* secus *cessit*, *Schwarzius* male reiicit *Bentleii* correctionem, aut pro *ac*: quia est etiam: *turpe honestumque*. Nam iudicium pravam illud in utroque genere fit: unde *que* necessarium: at in hoc aut est necessarium, quia de singulis rebus intelligitur: unde et post est *expetant fugiantve*, non *fugiantque*. Atque etiam secundum ἀντίθετον latininitatis esse debebat *cesserit*.

c. 45. otio aut situ) *Aut* vel copulative dicitur, vel in *ac* mutandum: non sunt enim contraria et disiuncta, sed eadem et saltem vicina; in otio diuturno situs ducitur.

c. 45. Ut prope omnes *homines* unius moribus vivamus) *Homines* redundat. Videtur explendae et rotundandae orationis causa additum: *prope omnes homines — unius moribus vivamus.*

c. 48. Ut periculum capitis adituri *tarditate*) Recte tuetur *tarditate* *Schwarzius*, i. e. per tarditatem, sed non satis e contextu. Respicit verbum ea, quae sequuntur, *cum commodum est*, item inprimis mox: *interdum est aliquid, quod nos domi teneat*, scil. ut tardius veniamus.

c. 49. Num remissionibus tuis eadem frequentia) Dumdum correxeram *non*. Idem vidi repositum e MSS. a *Schwarzio*. Sic est etiam in veterrima editione German. f. l. et a.

c. 50. Quae priores Principes occupabant, non ut fruerentur) An occupant?

ibid. *Ita*, inquam, donas) Arridet *Gesnero* correctio *Lipsii*: *ista*. Nempe quo referatur *ita*, non est: atque id debebat ostendere *Schwarzius*, si volebat recte defendere. Sed ego tamen malim *ipsa*, quam *ista*.

c. 54. Ludis etiam et *commisionibus*) Vera lectio haec: sed non arbitror bene intelligi de certaminibus poetarum et oratorum. Immo sunt ipsi ludi, ut sequentia facile ostendunt, in quibus mox etiam sola scena commemoratur. Similiter dicitur ap. *Cicer.* ad Att. 16, 5. *Sueton.* Aug. 43.

c. 55. Praeterea, ut quisquis factus est Princeps — aeterna est.) Haec particula, quam in nullo Codice scripto reperit *Schwarzius*, etiam abest ab nostra vetere Germanica f. l. et a. ortaue est a Codice *Cuspiniani*. Genuinam credo cum *Schwarzio*, quod sine ea ratio subiecta intelligi non potest, nec habet, quo referatur. Ceterum male editur a recentioribus *quisquis*, rescribendumque *quisque*, ut dedit *Schwarzius*, quamquam nihil de eo admonens.

c. 56. Propositum mihi est Principem laudare, non Principis facta) Est sententia acuta, sed oratorie acuta, et supra captum vitae communis. nam factis laudandis laudatur Princeps, et in iis laudandis oratio prope tota consumitur: quamquam et ea commemorantur, quae proprie non sunt in factis, sed tamen demonstrantur per facta.

c. 58. Onerosum nescio quid — quoties senator tuus: nimia modestia istud etiam privatus recusasset.) In hac particula aliquid duri et scabri inesse videtur. Quidam molliendi causa in altero membro addi volunt *cum*; nec id displicet *Schwarzio*: sed id libros auctores non habet. Nec profecto de *Plinii* more necessarium est. Sed etiam in primo membro soleo haerere. *Onerosum nescio quid*, extra contextum intelligo: nempe est illa formula rei minuen-

dae. Ea quomodo hic apta sit, non satis video. Quanto facilius esset oratio, si esset: *onerosum quid* — *senator tuus? Nimia modestia* etc. Si tamen *onerosum nescio quid* accipimus, *aliquid oneris*, quod ferri posse non omnino negaverim, tamen per interrogationem enuncianda est oratio.

c. 59. Ut maiorem eum suscipiendo, gerendoque *angustiores* facias.) Verbum *angustiores* in uno libro repertum est; idque recepit *Gesnerus*: quod ego non imiter: estque ab interpolatore, quamquam non absurdo.

ibid. nunc vero postulamus) Quia libri antiquiores editi et scripti habent *cum*, *Schwarzius* supplementum de coniectura addidit: *c. v. p. ut suscipias gerasque consulatum*, postulamus, quod tamen uncis inclusit. Non lenius est, *cum* mutare in *num*, ut alii fecere? Et id supplementum orationem reddit languidam.

ibid. ascendere curulem, quam *detineant*) *Quam detineant* est obtineant, nec ad alium pervenire sinant.

c. 60. *Adi*) Quicquid dicatur huius verbi defendendi causa, vere iudicavit *Lipsius*, esse frigidum et alienum. Quare adeat et quorsum, si iam sedet in tribunali? Tum illud *adi* ad proxime praecedens debet necessario referri, ut *ascende* ad praecedens tribunal. Quo igitur referemus? ad postulantes profecto inprimis et totum iurisdictionis actum, ut eius exemplo discant alii bene ius dicere, et modeste petere ac postulare? Hoc fit, non adeundo, sed cognoscendo. Hoc commode exprimitur per *audi*, praesertim seculo Pliniano, quo verbum audiendi, auditorii, in iure frequentari coepit. In editione vetere Germanica s. l. et a. est *adire*. Si pro imperativo passivo accipiamus, i. e. sine te adiri, pro tribunali sc. non opus esset correctione ista.

ibid. singularibus viris) Ad h. l. *Gesnerus* e Fastis Consul. *Almeloventianis* ponit Consules a. C. 100. et in notula, quae nunc accessit, addit, recte positos in Fastis illis consules esse, patere e c. 61, 6. unde colligi possit, Traianum primis duobus mensibus cum Frontone, alteris cum collega consulem fuisse. Id ambigue dictum. Nam in illo capite nulla consulum nomina. Res sic habet: *Almeloventii* in Fastis sunt Consules cum Traiano, primum *M. Cornelius Fronto* III. Ex Kal. Mart. *Sextus Pomponius Collega* III. etc. Sed in nominibus hic nihil certi est. Nam pro *M. Corn. Frontone* accuratiores Fasti, *Norissius* et *Blanchinus* (T. II. Anastasii) dant *S. Iulium Frontinum* III. *Frontonem* autem suffectum facit *Stampa* (in Fastis Sigon.) *S. Pomponius Collega* est e coniectura *Pan-*

vinii, quem *Almelovenius* sine iudicio sequitur, eaque incerta, immo falsa. Omnino illis Fastis ad Panvinianos factis fides haberi tuto non potest: quos ex omnibus recentiorum observatis, numis, inscriptionibus etc. correximus et locupletavimus, praesertim seculis Caesareis, per multos deinceps annos: sed absolvendi et edendi tempus nos habituos, vix audemus sperare.

c. 61. ut corpora — *decrescant*) *Gesnerus* in ed. min. 2. edidit *decrescunt*, et *decrescant* locum habere negavit. Recte. Ut in hoc membro est comparantis. *Schwarzii* defensio non placet. Librarii putavere, ut pendere ab *accidit*.

ibid. i. e. quanto minus quam a te datum.) Quia in huius formae sensu interpretes aberraverunt, brevi notula erat explicandus. Quanto minus in interrogando idem est, quod extra interrogationem, apud eiusdem aetatis scriptores, paullo minus, i. e. propemodum. Sensus ergo est: pater quidem dedit, sed id non multo secus est, quam si tu ipse dedisses, quia scil. patri et filio communia sunt omnia. *Schwarzii* bene affecutus est, sed eius verboritas implicet magis studiosos, quam explicet.

c. 63. In illa *spatiosissima* sede etc.) Semper in voce *spatiosissima* haesi; quam non satis aptam sententiae Plinianae sentiebam. Melius est *speciosissima*, quod in Codd. repertum dedere *Arntzenius* et *Schwarzii*, ante per coniecturam viderat *Gesnerus*. vid. Epist. Sed tamen nescio quid residet scrupuli.

c. 64. Si *sciens* fefellisset) Sic contra libros omnes rescripserat *Gesnerus*, cum crederet, ita in nonnullis reperiri. At in ed. 2. min. restituit *scienter*, quod et *A.* et *S.* servassent, etsi exemplum verbi sic dicti apud veteres nullum extet. Ego tamen certum puto, *Plinium* dixisse, si *sciens*, fefellisset. *Scienter* est a scriba germanizante, qui *wissenschaftlich* exprimeret. Et sunt plura talia in codicibus reposita, quae ferri non debent.

c. 66. Misera illa ex periculis facta prudentia) *Facta* sine dubio est a glossatore. Nec Plinianae brevitati consentit, nec exemplum antiquitatis habet *prudencia facta ex periculis*.

ibid. *Obsepta* diutina servitute ora referamus) Nemo interpretum hic haesit. Me offendit semper *obsepta*. Reperi deinde, etiam *N. Heinsium* offensum esse illo verbo. Sed correctio eius *obsuta* (ad *Virg. G. IV*, 301. ubi verbum *obsuere* de ore bene restituit *Virgilio*.) mihi non placuit. Nam quid commune habent ac simile *obsuere* et *referare*? *Obsepta* bene dicuntur, quae munita sunt;

sed adversus vim externam, ut *obseptā pudicitia*, et similia. Lenissimum foret *obserata*.

ibid. Non sine periculo fallentis) Haec appendicula sententiae superioris semper mihi inepta visa est: adeo aliena a re praesenti est, adeo absōna a concinnitate reliqua. Quid enim opus erat dicere Traiano, Principes, si fallant, non sine periculo suo fallere, et quam absurdum, ei obiter minari? Hic una laus Traiani agitur, quae est h. l. in eius fide et integritate. Ergo hanc laciniam resectam velim.

c. 67. Ut te, si *mereberis*, servent) In oratione hac obliqua *mereberis* locum non habet, auresque latinae *merearis* desiderant, quod *Sichardus* et *Gryphius* edidere: ex ingenio, ut opinor, sed recte. Sic mox c. 68. ubi non est, *si bene remp.* — *reges*, sed *rexeris*.

ibid. Aut si susceperit invita, *ne debeat*.) Hoc *debeat* sic explicari debebat: si invita resp. suscepit, tum, quamvis laeto eventu, liber esto a solvendi necessitate. Sed alias *debere vota* est, cum sit, quod erat in votis, cuius causa vota facta sunt: quod est etiam *damnari voti* etc. Hoc tamen non optabit Traianus, ne eveniant, quorum causa vota facta sint: nec hoc sensit *Plinius*. Est ergo *ne debeat* h. l. nove dictum, et in eo aliquid acuminis quaesitum.

c. 68. Nemo hoc sibi non praestat) Recte monet *Schwarzius*, nimis hic argutari *Plinium*, idque ad totum reliquum locum pertinet: sunt enim ista contra sensum communem et *παράδοξα*. Inprimis durius est verbum *tutela*, cum tota illa sententia: unde et in ea interpretanda non consentiunt viri docti: *Schwarzius* etiam tentabat corrigere, rescripto pro *cui*, *Principi*. Quid si: *turpis tutela principi, cui potest imputari*. Sensus est: turpe est principi, si ei tutela, i. e. fides civium, in qua est securitas eius, pro beneficio imputari potest, non officii rationem habet, quod ei pro beneficio praestetur et propter utilitatem civium.

ibid. *Scires* mollissimis illis auribus parci) Nimis in hoc loco argutatur *Schwarzius*, et difficultates nectit. Mihi cum *Gesnero* omnia plana sunt. Si secreta nostra cerneret et audires, videres, illam parsimoniam laudum tuarum hanc habere causam, quod tuis auribus parcimus. Nam *molles aures* sunt, quae acrem sensum habent in utramque partem: sentiunt bona et mala, quae aliae non sentiunt.

c. 69. Debitum generi honorem, sed ante, quam deberetur, offerres) Acumen quaerit in verbo debendi:

et, ut magis acutum esset, *deberetur* posuit simpliciter. intelligendum est *ipsis*.

c. 69. cuius est, ut) *Schwarzius* e vestigiis librorum addit *hoc: cuius hoc est*; quod sane est latinus. nam sine *hoc*, debebat esse, *nobiles efficere*. Sed aetas *Plinii* in hoc discesserat paulum a vera ratione: supra c. 60. *parum est, ut in curiam venias, pro, in curiam venire*.

c. 70. Praefuerat provinciae quaestor) Bene *Schwarzius* docet e contextu, de provincia quaestoria intelligi debere, secus ac *Gesnero* visum, qui et de quaestore provinciae consularis intelligi posse putabat.

ibid. Vides enim) Torsere se in hoc viri docti. Putem rectum esse. *Enim* est dubitantis et obiicientis aliquid vel sibi vel aliis. Inducitur veluti disputans iuvenis cum alio, ad laudem hortante, et ei hoc obiiciente, quod praemia a Principe sperare non possit. Ceterum sequentia ita incerta sunt in libris, ut nihil supra. Interea teneamus, quod est in hac editione; nam id saltem intelligi potest, et aptum est rei. *Schwarzius* dedit: *si quid bene fecero; scietne Caesar?* aut, si scierit, testimonium reddet? Haec magis consentiunt libris scriptis, et similiora acrius disputanti: illa quaerenti et desperanti.

ibid. Nam si *profuerint*) Probo hic *Gesneri* iudicium, praefuerit alteri, quod sequitur *Schwarzius, praefuerint*. Illud quidem, quod et veterrima mea Germ. ed. habet, contextui aptius: si laudes et gratiae provincialium profuerint magistratibus apud Caesarem, sicut profuere illi quaestori; nemo post magistratus committet, ut querantur.

c. 71. Cum *suffragatorum* nomina — *exciperentur*) Bene *Schwarzius* *suffragatores* et *exciperent* correxit; sed quod *candidatorum* inseruit ante nomina, non probo. Nam intelligi potest, de candidatorum nominibus sermonem esse, ex contextu, et vero vel *suffragatorum* verbo.

c. 72. Vel, si brevius sit optandum, ut *Uni Tibi* etc.) Haerere soleo in *uni*: quod non aptum formulae preaudi. sed si haec oratio narrantis est, *uni* locum iure tenet.

ibid. Ita ab illis amari velis) Refertur ad *diis*; debebatque esse *his*. Sed et de proximo illud pronomen interdum usurpatur.

ibid. Ut haec fateremur) exquisite pro *diceremus*; ut responderet magis *τῷ fingeremus* e contrario.

c. 73. *Quis tunc non* — *sensit*) Haec mihi nimis tenuia videntur: nec apta magnificentiae orationis praecedentis. Nec vero placent ista: *tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris*.

c. 73. *Viderintne unquam Principis lacrimas?*) *Viderat* sane Curia lacrimas Augusti, cum Pater Patriae appellabatur, *Sueton.* Aug. 58. sed talia non ad veritatem historicam nimis severe exigenda sunt.

c. 74. Quod cum *diceremus* etc.) Debet esse *dicebamus*. Cetera elegantissima: *non opes tuas, sed animum mirabamur*, pro, non dicebamus propter opes tuas etc.

ibid. Religionibus dedita) Dicitur h. l. in partem meliorem, quod alias fere in deteriore dicitur, ut apud *Ciceronem* Dom. 49. *homo religionibus deditus*.

c. 78. extr. quorum *potens es* ipse, votorum compotes facias) *Potes* e libris scr. et edd. dedit *Schwarzius*. Recte. *Potens es* plane alienum est, nec habet eundem, quem *potes*, sensum. Sensus est, compotes redde votorum nos, quia est in tua potestate, nos compotes reddere. At *potens es ipse votorum*, significat, quorum votorum ipse compos factus es. Nam hoc est *potens voti*, nihil aliud. vid. *Ovid.* Met. 8, 80. 409.

c. 80. *Facta mortalium* inter divina opera numerare) Recte *facta* retinet et explicat *Gesnerus*: mirorque *Schwarzium* recepisse *fata*, quae hic sensum commodum habere non possunt. *Plinius* dicit, Traianum facere, quae Deus, cum per curam rerum humanarum (*oculos demittens in terras*) i. e. fatorum humanorum, faciat, quae homines facere possunt ac debent: haec sunt facta mortalia vel mortalium, quae sunt facta vel opera divina, cum ea Deus ipse peragit.

c. 81. mentita sagacitate colligerent) Pronum est conicere cum *Gesnero* et aliis *conficerent*, quod est verbum proprium rei venatoriae, etiam in amphitheatro. Nec *Suetonius* et alii in tali spectaculo *collectas*, sed *confectas* feras memorant. Sed sagacitatis verbum obstat huic coniecturae. Nam in conficiendo nulla est sagacitas, sed artificium bene feriendi: at in colligendo et cogendo. Tum in sequentibus tantum sermo est de quaerendo et inveniando. Colligendi, saltem in unum locum cogendi in ludicris venationibus feras, exemplum habet *Plinius* H. N. de elephantis, in munere Pompeii 8, 6.

c. 82. quam quod hostium prospectarent. Hostium etc.) Corrigenda est interpunctio ed. Gesn. sic: *hostium prospectarent: hostium* etc. Sic *Schwarzius* recte, ut edd. vet.

ibid. Alteram partem capitis parum integram esse, video. Nec sine melioribus libris restitui potest. n. 8. pro *voluptates* esse debere *occupationes*, facile largior *Gesnero*. n. 9. autem servanda est cum *Schwarzio* librorum veterum lectio, *insideat*, quod pro *insit* dixit, ut esset

exquisitius verbum. *Incidat* esset, interdum et velut casu adhaerescat et contingat; quod est h. l. alienum. Tum *otio prodimur*, ut abruptius, ita efficacius est, quam, *at otio pr.*

c. 83. Si Pontifici Max. deligenda sit coniux) *Schwarzii* hic, ut opinor, difficultates sibi ipse finxit, existimans, haec non apta esse Traiano, qui tum Pontifex fuerit. Est sententia generalis, comparata ad exprimendam magnitudinem castitatis et modestiae in uxore Traiani: si ei, ut Pontifici Maximo, nunc demum eligenda sit uxor nondum marito, hanc delegerit utique, sive similem etc. Itaque *Flamini Maximo* Schwarzii non opus. Nec Flamen Maximus ausus sit Traiani uxorem sibi deligere.

ibid. Probatis ex aequo) Semper indicavi *probatum* legendum esse, quod et *Perizonio* placuisse e *Schwarzio* didici; qui recte in textum, etiam sine libris, quorum alias tenacissimus est, recepit.

ibid. Nulla ambitio) Est h. l. quae *σεμνότης* Graecis dicitur, et *φιλοτιμία*, quae est in magnificentia externa vitae ad captandam admirationem etc.

c. 84. seu quod plus esse) Alterum seu intellige in praecedente membro, quamquam alius figurae; quamdiu appellationem etc. In scriptoribus huius aetatis frequens est, e particulis talibus priorem omittere.

c. 85. nec unquam persuadeatur, humile esse Principi, nisi *odisse*) Ordinem et sensum faciunt hunc: nec credas aliquid tibi humile esse, praeter unum odium. Sed potest etiam hic esse: noli credere iis, qui tibi dicunt, amicitias et familiaritates esse humiles et parum decoras Principi: odium esse generosum et regium. Id saltem melius est.

c. 86. Praefectum Praetorii non ex *ingerentibus*, sed ex subtrahentibus legere) Credo, post *ingerentibus* excidisse *se*, per occasionem sequentis particulae *sed*. Id iam vidit *Schwarzii*.

ibid. Non quietis *gloriam* cuiquam invidere) *Schwarzii* vellet in libris esse *gratiam*, quam esse aptiorem *gloria*. Ego autem legerim *copiam*; id arbitror esse et rei et sententiae exadversum respondentem: *cum sis ipse distentus imperii curis*, i. e. careas quiete, aptius.

ibid. Precatusque maria) Hic desidero epitheton, ut placata, tranquilla. nam *maria precari* simpliciter, sensum definitum non habet. itaque non displicet coniectura *Schwarzii*, e vestigiis Codd. in quibus est *spectansque maria*, legentis: *spectans maria, precatusque c. r.*

ibid. Nisi quod — iucundiusque est, desiderare principem desiderantem) Sic locum dedit *Schwarzius*, restituito e MSS. *desiderantem*. Atque hanc lectionem tentant et explicant varie. *Gesnerus* coniicit *desideraret*. *Nisi, quod — est, desideraret*: quae est sane mollis correctio. Ego arbitror, vitium loci ortum esse ex *est*, quod irrepsit pro *esset*: ad id iuvandum insertum quod: *nisi paene ipso contubernio principis felicius iucundiusque esset, desiderare principem desiderantem*. *Schwarzii* interpretatio durior est, nec apta sunt loca allata defendendi causa, praeter unum fortasse locum *Ovidii* ex *Heroidd.* 18, 11. *ascensurus eram, nisi quod, cum vincula navis Solveret, in speculis omnis Abydòs erat*.

c. 87. Absentia veniat) Recte *Schwarzius* e Codd. duobus recepit *venit*: quod et sequentibus aptius.

c. 90. Gratiarum actione perlata) Semper credidi hic legendum esse *peracta*, quod et *Schwarzius* sibi aliquando in mentem venisse dicit. *Perlata* male ab eo defenditur formulis, *legationem perferre, perferre quod susceptum est, impositam personam perferre*, scil. ad finem usque.

ibid. Ut nos etsi minus notos, ut bonos tamen promovere vellet) *Notos* e coniectura *Lipsii* addidit *Gesnerus*. Male et contorte vulgatum *etsi minus, ut bonos t.* etc. defendunt *Arntzenius* et *Schwarzius*, alter ad *bonos*, alter ad *promovere* referens. Nam *minus bonos* non habet, quo referatur, quo vel quibus minus boni sint: nec magis *minus promovere*. Si esset: *etsi minus bonos, at bonos tamen*; bene haberet: nisi quod ambiguitas esset in *bonos*.

c. 91. Vera esse, quae de nobis, praesertim tam *magnifica*, dixisti) Tentor legere *magnifice*: quod est latinus.

c. 93. Nec *disiunctos* nos et quasi dimissos consulatu, sed quasi adstrictos et devinctos putemus) Haeserunt quidam in *disiunctos*. Sed male facere tentarunt *defunctos*, quod non aptum ceteris est. Ego non dubito, *Plinium* dedisse *diiunctos*; quod verbum saepe in libris mutatum est in *disiunctos*. Equus dicitur *diiungi* a iugo, curru. *Diiunctus ab exercitu* et similia sunt apud *Livium*. Sic hi *diiuncti consulatu*: idque adeo bene opponitur *adstricto*.

Haec sunt, quae ex notatis a nobis in margine exempli nostri et notis adscriptis delegimus hoc tempore, ut hic infererentur. Difficilis sane et lubrica est haec emendandi *Plinii* ratio, quia in istis sententiis acutis et quæsitis non semper ἀκριβείαν servatam animadvertimus ab scriptoribus istius aetatis, ut omnino non accuratior lex scribendi. Sed tamen, ut supra monui, a doctore in lectionibus omnia ad ἀκριβείαν in sententiis et in scribendo debent exigi. Et vero etiam *Plinii* libri valde sunt vitiiati a librariis, et, ut opinor, etiam Grammaticis: denique non habemus libros scriptos satis antiquos aut bonos. Nam antiquissimus *Schwarzii* quarto demum abhinc seculo scriptus putabatur; nempe iis temporibus, quibus incipiebant quaeri libri veteres in angulis bibliothecarum monasticarum. Sed quae de libris *Plinii* et editionibus dicere habeo, differam ad *Fabricii* Bibliothecam Latinam a nobis castigandam et locupletandam. Scrib. Kal. Maiis.

V I T A

C. PLINII CAECILII SECVNDI

A V C T O R E

CHRISTOPHORO CELLARIO.

Caius Plinius Caecilius Secundus municipio Como, ad Larium lacum in Transpadana sito, ortus fuit. Patria enim municipium erat IV, 13, 3, circa Larium lacum^a, quem idcirco *suum* appellat II, 8, 1. et VI, 24, 2, iuxta quem villas amoenissimas possidebat IX, 7, qui situs *Comum* abunde designat, quod *delicias suas* I, 3, 1. vocat, ut nihil de inscriptionibus infra producendis^b referam, in agro et oppido Comensi repertis. Veronenses quidem ipse *suos* dixit VI, 34, 1, verum adoptionis lege, quia avunculus Plinius, adoptione pater, Veronensis fuit, ut post Onuphrii probationes vel unus lapis, in ripa Benaci inventus, et ab Reinesio Inscript. XI, 11. expressus, satis clare his verbis ostendit:

C. PLINI - - - VERONENSIS

- - - - HISTORIARVM N. L - -

^a Apertus in primis locus est pertinet ad viciniam Lacus Larii.
 4, 30, 1. ubi ex *patria sua* rii.
 quaestionem se attulisse ait, quae ^bSubiiciuntur statim huic vitae.

Annum, quo natus fuit, non obscure indicavit, quum Vesuvio ardente duodevicesimum se habuisse tradit VI, 20, 5., qui Titi Caesaris primus fuit, Dione Cassio memorante. Si addis novem annos Vespasiani, et unum, ac quod excurrit, scenicorum principum; circiter sexto Neronis c natum Plinium, et quum iste interficeretur, fere octennem fuisse apparebit. Pater C. Caecilius d Comensis erat, de quo nihil reperimus, nisi quod eius gentis fuit, ex qua Caecilium, poetam tenerum, sodalem suum, et ipsum quoque Novocomensem, Catullus laudat carmine XXXIII. Mater Plinia, C. Plinii Veronensis, qui Naturalem Historiam reliquit, soror, quae amisso marito, in domo fratris mansit VI, 16, 4. et ep. 20., a quo filius adoptatus fuerat, V, 8, 5. qui ideo in nomen C. Plinii Secundi successit, quum antea Caecilius esset. e Patrem Caecilium mature amisit, educatus cura matris et avunculi, nec non tutoris Verginii Rufi, II, 1, 8. f Studiis impense a puero addictus adeo, ut decimo quarto

c Aerae vulgaris 62. Urbis Cond. Varron. 815. Massonus ad 17. et 25. (Nimirum sic laudabimus semper viri doctissimi vitam Plinii, ut iterum edita est, adscriptis annis aetatis, et, quoties opus est, paragraphis.)

d Quae gens plebeia, sed nobilis eadem, Masson. 1, 2. De illius antiquitate ipse noster 8, 10, 3. cum non subitas imagines a suo etiam latere commemorat. An huc referri debeant statuæ principum in agris per plures successiones traditae 10, 24, 1. forte disputari possit.

e Ita tamen, ut Caecilii no-

men non immutaret, aut produceret in *Caecilianum*, quod libera rep. fieri solebat. Etiam retinuit senatoriam patris dignitatem, cum intra equestrem substitisset avunculus. v. Masson. 1, 6. Ceterum huic suo patri adoptivo immortalitatem adiuvit, libros et vitae illius rationem commemorando 3, 5., et mortis genus celebrando 6, 16.

f Nec diu adoptivo patre frui illi licuit, qui A. C. 79., cum XVIII. aetatis annum ageret, incendio Vesuvii perierit. Quid ipse interim Miseni egerit, narrat 6, 20.

aetatis anno tragoediam Graecam scriberet VII, 4, 2., Livium adolescentulus legeret VI, 20, 5., Ciceronem etiam adultus aemularetur IV, 8, 4., non contentus seculi eloquentia I, 5, 12., in cuius studio praefatore Quintiliano usus est II, 14, 9. et Nicete Sacerdote VI, 6, 3. s ac in philosophia, praeter alios, Euphrate Stoico, quem in Syria miles audivit I, 10, 2. ^h Nec alienus a poësi fuit VII, 4, 2. ingenium fortitus hilare ac poëticum V, 3, 2., ⁱ cuius tum alia specimina dedit, in epistolis reliqua VII, 4. et 9. tum maxime Hendecasyllaborum librum IV, 14, 8. ^k Sic indole capacissima omnium literarum, et inexhausto labore, id tandem consequutus fuit, ut omnes eruditi illum amarent I, 13, 6. eumque ac Tacitum pro doctissimis suorum temporum haberent VII, 20, 5. et IX, 23, 3. Recitationes in primis urgebat propter multiplicem usum V, 3, 8., nec ipse solum aliis auditor frequens aderat I, 13, 6. VIII, 12, 1., sed sua quoque poëmata recitabat V, 3, 7. IX, 34. etiam

^g De Quintiliano nuper disputavimus, in praef. §. 9. sq. de Nicete vid. Masson. 14, 4. Quam iucunde illius temporis et scholae memoriam usurpaverit noster, ipse docet 2, 18, 1. Condiscipulos habuit Voconium Romanum 2, 13, 5. et Romanum Firmum, erga quem liberalis est 1, 19. Alios quoque memorat, qui adolescentiam suam formarint, ut Corellium Rufum 1, 12, 12., Hispullam eius uxorem 4, 19, 7., Arulenum Rusticum 1, 14, 1. Spem de se magnam concitasse nostrum, inde quoque apparet, quod *oppidum praediis ipsius vicinum, Tifernum Tiberinum* (quod *Città di Ca-*

stello) paene adhuc puerum patronum cooptavit 4, 1, 4.

^h Etiam Artemidoro, de quo 3, 11.

ⁱ Solum forte crimen, quod adhaerescere in viro laude omni cumulatissimo posse videtur, illud est, quod in hac ipsa epistola 5, 3. item 4, 14. et 4, 27. defendere studet, versus lascivi. Quam male ipsi defensio successerit, ad 4, 27, 4. indicamus. Quin parum etiam poetam fuisse puto. Vid. adscripta ad 7, 4.

^k De historiis etiam scribendis illum cogitasse apparet ex 5, 8. Ediderint aliquid, non liquet.

actiones seu forenses orationes II, 19. ^l et Panegyricum Traiano dictum III, 8, 4. Orator clarissimus fuit, ut nemo facile illi praeferatur. Nam undevicesimo anno dicere in foro coepit V, 8, 8. ^m et per omnem aetatem ⁿ causas egit tam apud Centumviros I, 18, 3. et IX, 23, 1., quorum iudicia *suam arenam* vocat VI, 12, 2. ^o etsi indigna saepe eius ingenio erant II, 14, 1., quam in senatu nobiliores, ut contra ^p Baebium Massam VII, ult. Caecilium Classicum III, 4. et 9. et Marium Priscum II, 11. ac pro Iulio Basso IV, 9. et Rufo Vareno V, 20., quas in summam collegit VI, 29, 8. sq. ^q Honores gessit amplissimos. Fuit enim quaestor Caesaris VII, 16, 2. Tribunus militum III, 11, 5. ^r Tribunus plebis I, 23, 2. et P. 95, 1. Praetor III, 11, 2. et VII, 16, 2, ^s Praefectus aerarii Saturni V, 15, 5. P. 92, 1. ^t

^l Quam diligentiam adhibuerit, ut etiam orationes suae quam emendatissimae in manus hominum venirent, docet ipse 7, 17.

^m Inter primas forte fuit causa Iulii Pastoris, quam egit *adolescens* ille quidem, sed qui uxorem tamen iam haberet, I, 18, 3. eandem causam dum commemorat 4, 23, 1. *iuvem* se ait fuisse.

ⁿ Etiam post Consulatum gestum. Vid. 4, 17, 3.

^o Quanto plausu auditus sit, ostendit 4, 16.

^p Publicium Certum 9, 13. pro Clario 9, 28, 5.

^q In causis autem agendis non pactione modo, dono, et munere, sed xeniis etiam abstinuit 5, 14, 8.

^r Add. 10, 19, 1. I, 10, 2. ubi adolescentulum se in Syria

ait militasse. Reditum e militia hac suum memorat 7, 4, 3. Cf. 8, 14, 7. et 8. Circa annum aetatis XXV., quae legitima aetas est, Quaestorem factum probabile est. Fuit autem Quaestor Caesaris cum Caestrio Tirone. vid. 7, 16, 2. Quaestor nempe Caesaris, in quantum is Consul: Quaestor porro annuus, quae erudite demonstrat Masson. 25, 2.

^s Gessit Praeturam anno suae aetatis 31. et 32., Christi 93. quod luculenter et ingeniose demonstratum dedit Massonus.

^t Add. 10, 20, 1. et 24, 3. ubi plurium numero *indulgentia vestra*, et *delegati a vobis officii cura*, memoratur. Tamen Massonus 36, 7. post obitum Nervae a Traiano solo illud delegatum, e temporum rationibus ostendit. Quid si in scrip-
tis et commentariis Nervae in-

Praefectus aerarii militaris (de quo VII, 14. n. ^u)
 Inscript. Consul III, 13, 1. et ep. 18, 1. et P. 91. ^x
 Augur IV, 8. ^y Proprætor provinciae Ponticae con-
 sulari potestate X, 77. n. et Inscript. ^z Curator alvei

ventum Plinium honore auxit Traianus? ut ad ambos referri factum posset. De occupationibus huius officii conqueritur 1, 10, 9. Menstruas tamen eius vices intelligimus ex 10, 24, 3.

^u Nempe ostendit Cellarius ad l. c. vicesimam hereditatum ad aerarium militare pertinuisse. *Aerario militari praefectum*, etiam inscriptiones memorant. Plinius quidem nusquam, ut, diversi a praefectura aerarii Saturni, muneris meminit.

^x In quo consulatu, (bimestri pro consuetudine illius temporis in privatis, de qua ad Paneg. 92, 4.) et quidem mense Septembris, Gratiarum actionem, sive Panegyricum habuit, qui exstat. Ceterum circa haec tempora etiam fuit Quinquievir sumtibus publicis minuendis, Virginio Rufo illum eligente, per quem ipse excusaretur 2, 1, 9.

^y Petierat Auguratum, vel aliud sacerdotium a Traiano 10, 8. Factum id anno Plinii circiter 41. probat Massonus §. 2.

^z Cur *Propraetor* Plinius, cum ante ipsum Bithyniam rexissent *Proconsules*: quam vim habeat *consularis* illa, quae ipsi tribuitur in inscriptione, *potestas*? eruditissime disputat ad hunc annum, h. e. 41. et 42. Plinii, Christi 103. Massonus, qui etiam illud ostendit, non integrum biennium in provincia commoratum esse Plinium. Ce-

terum fabulam de Plinio ad Christianismum converso ad reditum ipsius e provincia refert Pseudo-Dexter in Chronico, et illius commentator Bivarius. Iussu enim Traiani appulisse ad Cretam, aedificationis cuiusdam causa, ibique a S. Tito Episcopo conversum ad fidem. Addit Dexter, *Nec desunt, qui putent, septima Sextilis ad Novocolum esse passum*. Sed puduit merito commenti illepidi (incrustati licet in fictis Luitprandi adversariis n. 292. sq. p. 512.) viros doctissimos, qui acta SS. mensis Augusti Antverpiae ediderunt, qui ne verbo quidem mentionem illius rei iniicere dignantur: neque opus nimirum erat, cum ipsam sinistri illius Dextri fidem in universum iam damnassent. Neque vero erat, quod refutaret illud Boxhornius in iudicio de Plinio, quod epistolis a se editis praemisit: multo minus refellendum erat ex 10, 97. ubi *exitiabilem* vocet *superstitionem* Christianorum. Parum enim hoc ad fabulam, quae postea in reditu ex provincia contigisse dicitur: nec appellat Plinius *exitiabilem superstitionem* (quae Taciti vox est An. 15, 44.) sed pravam et immodicam 10, 97, 8. Si omnino placeat refutare, illud est apertum, epistolas eius pertinere ad annum aetatis Plinii 55. tredecim

Tiberis V, 15, 2. n. et Inscription. Matrimonium bis contraxit: de priore nihil exstat ante viduitatem IX, 13, 4.; ^a alterum cum Calpurnia iniit, Calpurnii Fabati ^b ex filio nepte, IV, 1, 1., quae abortum fecit VIII, 10., nec alio partu maritum beasse legitur: ipsa vero docta et studiis exulta IV, 19, 2. et VI, 7, 1. mariti, quamquam aetate maioris, amantissima IV, 19, 2. et 5. ^c ita ab amita Hispulla instituta, ibidem 1. et 6. Pater enim pridem decesserat V, 12, 2., cuius memoriae porticum avus dedicavit V, 12, 1., ipse vero avus, quum in Bithynia ^d Plinius cum uxore esset, mortem obiit X, 121., postquam senectutem in Transpadana exegerat VII, 16, 3. Frugalis et abstinens Plinius fuit II, 4, 3. et ep. 6, 4., ut voluptates etiam studiis condiret, IX, 36, 4. et inter venandum studeret I, 6. V, 18, 2. IX, 36, 6., ^e nec vero minus diligens pater familiae, qui

nimum annos ultra reditum ex provincia: v. n. 1. Potuitne autem de tanta immutatione tacere?

^a Nisi quod focus meminit 1, 18, 3. cum esset adolescens, Domitianus adhuc imperaret. Et statim a morte Domitiani uxorem lugebat 9, 13, 4. cuius vitricus erat Vectius Proculus 9, 13, 13. Sic duo se matrimonia Domitiano imperante contraxisse ait 10, 2, 2. De quo loco Masson. 36, 3.

^b Novocomensem et ipsum Fabatum fuisse satis apparet non tantum ex veteri inscriptione in Comensi agro reperta, quam post alios exhibet Grut. 382, 6. quamque ad nostrum pertinere non improbabile est: sed ex ipso nostro 5, 12, 2. 7, 16, 32, 1. coll. 7, 16, 4. et 7, 23, 1.

^c Quae epistola non diu post initum matrimonium scripta. Amoris sui vehementiam aliis quoque epistolis declaravit, ut 6, 4. et 7. in. 7, 5.

^d Non satis certo hoc ex laudata epistola colligitur, ubi excusat Plinius; quod iter uxoris diplomate iuverit. Non est credibile, mulierem delicatam et infirmam tantum iter, ea celeritate, sine marito confecisse. Potuit Plinius ut curator alvei Tiberis, vel alio quocunque nomine diplomatum potestatem habuisset. Haec etiam Massoni est sententia ad 43, 8.

^e Hac ipsa epistola 9, 36. rationem totam in praediis suis vivendi aetivam percerens, ut ep. 40. hibernam persequitur.

praedia sua mirifice tum coluit, tum aedificavit, quod de Laurentino ipse narrat II, 17.; de Tuscis V, 6.; de Transpadanis ad Larium IX, 7., quam industriam et aliis praediis suis, V, 6, 45. enumeratis, adhibuisse non dubitandum est. ^f Mitis in servos I, 4, 4., adeo ut nullos *vinctos* haberet III, 19, 7. suisque domum permetteret instar civitatis esse, ac peculium morte ad familiares transmittere VIII, 16, 2. Iustitiam non tam ex legum rigore, quam aequitatis modulo persequeretur II, 16. et IV, 10. redemptoribus remissiones ob sterilitatem faciens VIII, 2. et X, 24, 5. Munificus in primis ^{ff}, quod variis operibus ostendit. Templum enim Tifernatibus extruxit pecunia sua IV, 1, 5. et aedem Cereris in praediis suis IX, 39. Patriae sumtus partem in praecipuos publicos dedit IV, 13, 6., et ingenuis pueris alimenta annua constituit I, 8, 10. Etiam bibliothecam patriae publicam dedicavit I, 8, 2. II, 5. ^g Praeterea in multos privatos admodum liberalis, in Curianum Cratillae filium, cui legatum remisit V, 1, 10. in Voconium Firmum, cui censum equestrem supplevit I, 19., in Martialem, quem viati-

^f Fortis fuit, in causis etiam illis suscipiendis, quibus invisum se Domitiano et obnoxium delatoribus fieri, sciebat. Vid. I, 5, 5. sq. Itaque etiam reus futurus erat, nisi interfectus esset Domitianus 7, 27, 14. Eo defuncto, Helvidii Prisci ultionem fortiter suscepit. Totam rem enarrat 9, 13. add. 4, 21, 3. Quam non metuerit Artemidorum, philosophiae nomine ab urbe semotum, adiuvere, et quo suo cum periculo, refert 3, 11. Quo animo Corelliae cau-

sam contra C. Caecilium COS. designatum suscepit, narrat 4, 17. Add. 6, 8, 3.

^{ff} In causis agendis non modo pactione, dono, munere, verum etiam xeniis semper abstinent. 5, 14, 8.

^g De sua in publicam rem liberalitate agit etiam 5, 7. ubi *undecies* h. e. 55000 florenos Rhenanos se reipublicae contulisse, gloriatur. Sic profocero, cuius heres futurus erat, publicam liberalitatem commendat 5, 12.

co iuivit III, 21, 2., in Artemidorum philosophum, cui urbe excedere iusso, quae Domitiani saevitia fuit, pecuniam, qua opus erat, a locupletibus negatam, ipse mutuatus, gratuitam dedit, III, 11, 2., in Quintiliani praeceptoris filiam, cuius dotem auxit VI, 32., in Corelliam, cui agrum minori pretio vendidit VII, 11. et 14., in Calvinam, cui patris debita remisit II, 4, 2. ^h His moribus ⁱ omnium bonorum benevolentiam conciliavit, ^k Traiani in primis, apud quem gratia valuit, ^l qua ad aliorum magis commoda, quam ad sua usus est. ^m Multa enim multis impetravit, peregrinis ius civitatis X, 4. et 6.; libertis ius Quiritium X, 4. et 105.; Voconio Romano condiscipulo ius trium liberorum II, 13, 8., et senatoriam dignitatem X, 3, 2.; Accio Surae praeturam X, 7. et aliis alia. Amicitiam cum optimo quoque coluit, ⁿ etiam periculo suo III, 11, 2. sq. ^o maxime cum literatis et studiorum sociis, in quibus Tacitum primo loco, et prope unum habuit, quem e vivis aemularetur, quod paul-

^k In Metilium Crispum, cui ordines impetraverat, et quadraginta millia numum (2000 fl. Rhen.) ad instruendum se ornandumque donaverat 6, 25, 2.: in Modestum, cui libertatem dubie legatam ultro dedit 4, 10.: in nutricem suam, cui agellum centum millium numum (5000 flor. Rhen.) donavit 6, 3.

ⁱ Quos gloriae studio incitatos fuisse, non dissimulat 7, 33. (ubi Ciceronem suum imitatur fam. 5, 12.) conf. 6, 29, 3. Quam tamen ea in re moderationem adhiberi velit, docet 1,

8, 13. sq. Ceterum Imperatoris quoque gloriae se studiosum ostendit praesertim 10, 50.

^k Quanti illum Corellius fecerit, explicat 4, 17, 8.: esse, qui se imitentur, gaudet 6, 11.

^l Qui ipsum in consilium non nunquam adhibuit in cognitionibus, v. g. 4, 22, 1. et in scriptis suis, libro decimo comprehensis, tractat amantissime.

^m Tamen etiam ad sua: ut ad ius trium liberorum 10, 2. ad auguratum 10, 8. etc.

ⁿ Suum in laudandis amicis studium suavissime excusat 7, 28.

^o Vid. ad proximam notam f.

lo maior aetate erat, VII, 20, 4., quem etiam ingenio, doctrina, honoribus est adsequutus, isque vicissim tanti Plinium fecit, ut libros suos emendandos ei crederet VII, 20, 1. Hi duumviri principatum in literis tenuere, ut una nominarentur, quum de studiis sermo esset VII, 20, 5., in hos coniectura ferretur, si de doctis non nominatis esset ferenda IX, 23, 3. Ceterorum amicitiae epistolis illustratae sunt. ^p Corpore fuit imbecillo et minus robusto, quod *corpusculum* Traianus dixit X, 29, 1., et intentius caussam orantem per libertum admonuit, ut lateri consuleret II, 11, 15. Aliquando lippitudine laboravit VII, 21, 1., honestissimis caussis, lucubrationibus contracta, quibus et ceterae imbecillitates maiorem forte partem imputandae sunt. ^q De morte nihil certo constat: simile autem vero habetur, per plurimum imperii Traiani tempus, aut paullo ultra, vitam produxisse. ^r

^p Vid. Index hominum, cui intexuimus catalogum eorum, quibus inscriptae sunt epistolae.

^q Aegrotasse illum etiam circa Nervae mortis tempus, apparet ex 10, 24, 3. et gravissime quidem 10, 4. Forte idem fuit morbus, in quo abstinentiam suam et moderationem probavit 7, 1, 4. sq.

^r Certe inter epistolas eius, ut nulla habet characterem temporis prioris anno Plinii 36. (vid. Masson. h. a. §. 10.) ita nec ulla recentior anno aetatis illius 55. certis indiciis deprehendi a Massono potuit. Ceterum,

quoniam hic sumus, illud etiam adnotare iucundum est, quod nec anuli sui ἀποσφράγισμα s. typum ignorare nos voluit, *quadrigas* 10, 16, 3. Tandem illud forte huc referendum superest, librum octavum editum videri post nonum Massono 44, 3. nonum autem ipsum aliquo post sex priores intervallo editum, ad 45, 2. colligit ex 9, 19, 1. coll. 6, 10, 4. Cetera, quae ad literariam epistolarum historiam pertinent e Fabriciana Bibliotheca petenda sunt, cui quod adiiciamus, in tanta praesertim Schwarziani operis expectatione, iam non habemus.

INSCRIPTIONES ANTIQVAE DE PLINIO.

I.

COMI in exteriori structura templi maximi.

(Nescio unde acceptam dedere editores a seculo inde plerique.)

C. PLINIO L. ★ F. O. ★★ V. F. CAECILIO SECUNDO
COS. AVG. CVRAT. TIBER.

* *Lucii Filio*, quod probat ** Sic vitiose dant pro ovf.
Maffonus prae aliorum C. five quod est in aliis, h. e. *Oufen-*
Caïl. *tina tribu.* Vid. Maffon. I, 9.

II.

In AGRO COMENSI ap. Gruter. p. 454, 5.

C. PLINIO L. F.
OVF. CAECILIO
SECUNDO. COS
AVGV. CVR. ALV. TIB
ER. ET. CLOAC. VRB
PRAEF. AER. SAT. PRAEF
AER. MIL. Q. ★ IMP
SEVIR. ★★ EQ. ROM
★★★LEG. III. GALL. XVIRO
STL. IVD. FL. ★★★★★DIVIT. AVG
- - - - RCELIENS

* *Quaestori Imperatoris* five
Caesaris.

** h. e. uni de sex turmis equi-
tum Rom. praefecto. v. Maffon. 22.

*** Supplendum TRIBVNO, vo-
lunt Fabrettus inscr. c. 5. p. 411.

et Maffonus; quod Gadius vo-
luisse dicitur LEGATO, forte non
tam ita legi, quam suppleri vo-
luit.

**** *Flamini Divi Titi Aug.*
Maffon. 19, 1.

III.

MEDIOLANI in aede S. Ambrosii apud Grut. p. 454, 3. et plenius 1028, 5. nec sine aliqua varietate, quae tamen fidei antiquitatis derogare non debet. Tabula lapidea in partes secta, et formata in sarcophagum, a posterioribus, lacunis et coniecturis occasionem dedit. Fundus quasi et substantia bona. Nempe priori loco sic:

C. PLINIUS. C. * F. C. N.

CAECILIUS. SECVNDVS

COS. **AVGV. LEGAT. PRO ***PRAET
PROVINC. PONTI. CONSVLARI PO
TESTATE. IN. EAM. PROVINCIAM. AB
IMP. CAESARE. NERVA. TRAIANO
AVG. GERMANICO. MISSVS ***
CV RAT. ALVEI. TIBERIS. ET. RIPAR
PRAEF. AERARI. SATVRNI. PRAEF
AERARI. MILIT. LEG. VI. GALLIC.
X. VIR STLIT. IVDICANDIS

Posteriore loco eadem fere, h. e. tenui modo, et quae descriptorum ingeniis tribui possit, varietate; sed a versu penultimo et voce MILIT. sic pergitur:

QVAEST. IMP. SEVIR. EQVITVM - - - - -
TRIB. MILIT. LEG. III. GALLICAE - - - - -
X. VIR. STLITIB. IVDICANDIS. THER † - - - - -
ADIECTIS. IN. ORNATVM. H - S CCC - - - - -
AMPLIVS. IN. TVTELA. H - S CC. T. F. I.
ET. LIBERTORVM. SVORVM. NOMIN. H - S | XVIII | LXVI. DCLVI. REI
INCREMENT. POSTEA. AD. EPVLVM. PLEB. VRBAN. VOLVIT. PERTIN
AMPLIVS. DEDIT. IN. ALIMEN. PVEROR. ET. PVELLAR. PLEB. VRB. H - S --
IN. TVTELAM. BYBLIOTHECAE. H - S. C. - - - - -

* Vid. ad Inscr. I. not. a. Et sic quoque apud Gruterum posteriore loco legitur, nempe L. F. OVF. CAECILIUS etc.

** om. cos. Grut. p. 1028.

*** PROC. PR. Grut. p. 1028. vitiose.

**** om. Grut. p. 1028.

† Haec ita supplet Alciatus in hist. Mediol. L. 2. *Thermas adiectis in ornatum festertiis ter-*

*centis, et eo amplius in tutela (s. tutelam) festertiis ducen-
tis testamento fieri iussit.* Reliquae viri interpretationes non sunt magni momenti, quas videre licet etiam ap. Massonum. Et multum sane passam esse ultimam inscriptionis partem, apparet. Operae pretium fuerit, eam cum archetypo, si adhuc exstat, iterum conferri.

TESTIMONIA ET IUDICIA ALIORVM SCRIPTORVM VETERVM.

MARTIALIS *lib. X. Epigram. XIX.*

Nec doctum satis, et parum severum,
Sed non rusticulum nimis libellum
Facundo mea Plinio Thalia,
I, perfer.

Posteriora Epigrammatis verba noster epistola ultima libri III. repetiit.

Ponitur hic vulgo QVINCTIL. 12, 10, 11.

Hinc vim Caesaris, indolem Caecilii, subtilitatem Callidii, gravitatem Bruti, acumen Sulpicii, acerbiteriam Cassii, diligentiam Pollionis, dignitatem Messallae, sanctitatem Calvi reperiemus. In his etiam, quos ipsi vidimus, (*sic est, non videmus, ut quidam dedere*) copiam Senecae, vires Africani, maturitatem Afri, iucunditatem Crispi, sonum Tracchalli, elegantiam Secundi.

Sed observavimus ad h. l. non *Plinium Secundum* hic laudari, sed *Iulium Secundum*, de quo 10, 1, 120. Ibidem s. 122. ea dicit, quae ad Secundum nostrum vel maxime pertinent:

Habebunt, qui post nos de oratoribus scribing, magnam eos, qui nunc vigent, materiam vere laudandi. Sunt enim summa hodie, quibus illustratur forum, ingenia. Namque et consummati iam patroni veteribus aemulantur, et eos iuvenum ad optima tendentium imitatur ac sequitur industria.

MACROBIUS *lib. V. Saturn. cap. I.*

Quatuor sunt genera dicendi: copiosum, in quo Cicero dominatur; breve, in quo Sallustius regnat; siccum, quod Frontoni adscribitur; pingue et floridum, in quo Plinius Secundus quondam, et nunc nullo veterum minor Symmachus luxuriatur.

SIDONIUS APOLLINARIS *lib. I. ep. I.*

Epistolas omnes, retractatis exemplaribus enucleatisque, uno volumine includam, Q. Symmachi rotunditatem, C. Plinii disciplinam maturitatemque, vestigiis praesumtuosis insequuturus.

IDEM *lib. IV. epist. III. ad Claudianum, Mamerti, Viennensis episcopi, fratrem, ut ex epist. XI. apparet.*

Si reare quemquam mortalium (cui tamen sermocinari Latialiter cordi est) non pavere, quum in examen aurium tuarum, quippe scriptus, adducitur, tuarum, inquam, aurium, quarum peritiae, si me decursorum ad hoc aevi temporum praerogativa non obruat, nec Frontonianae gravitatis, aut ponderis Apuleiani fulmen aequiparem, cui Varrones, vel Atacinus, vel Terentius, Plinii vel avunculus vel Secundus, compositi impraesentiarum rusticabuntur.

Eodem libro, epist. XXII.

Ego Plinio, ut discipulus, adsurgo.

Perpetuus enim imitator Plinii est Sidonius, ut doctissimus interpres Io. Sauaro passim observavit.

IDEM *lib. VIII. epist. X.*

C. Plinius pro Accia Variola plus gloriae de centumvirali suggestu domum retulit, quam quum

Marco Ulpio, incomparabili principi, comparabilem panegyricum dixit.

AVRELIVS CASSIODORVS *in Chronico, sub Traiano.*

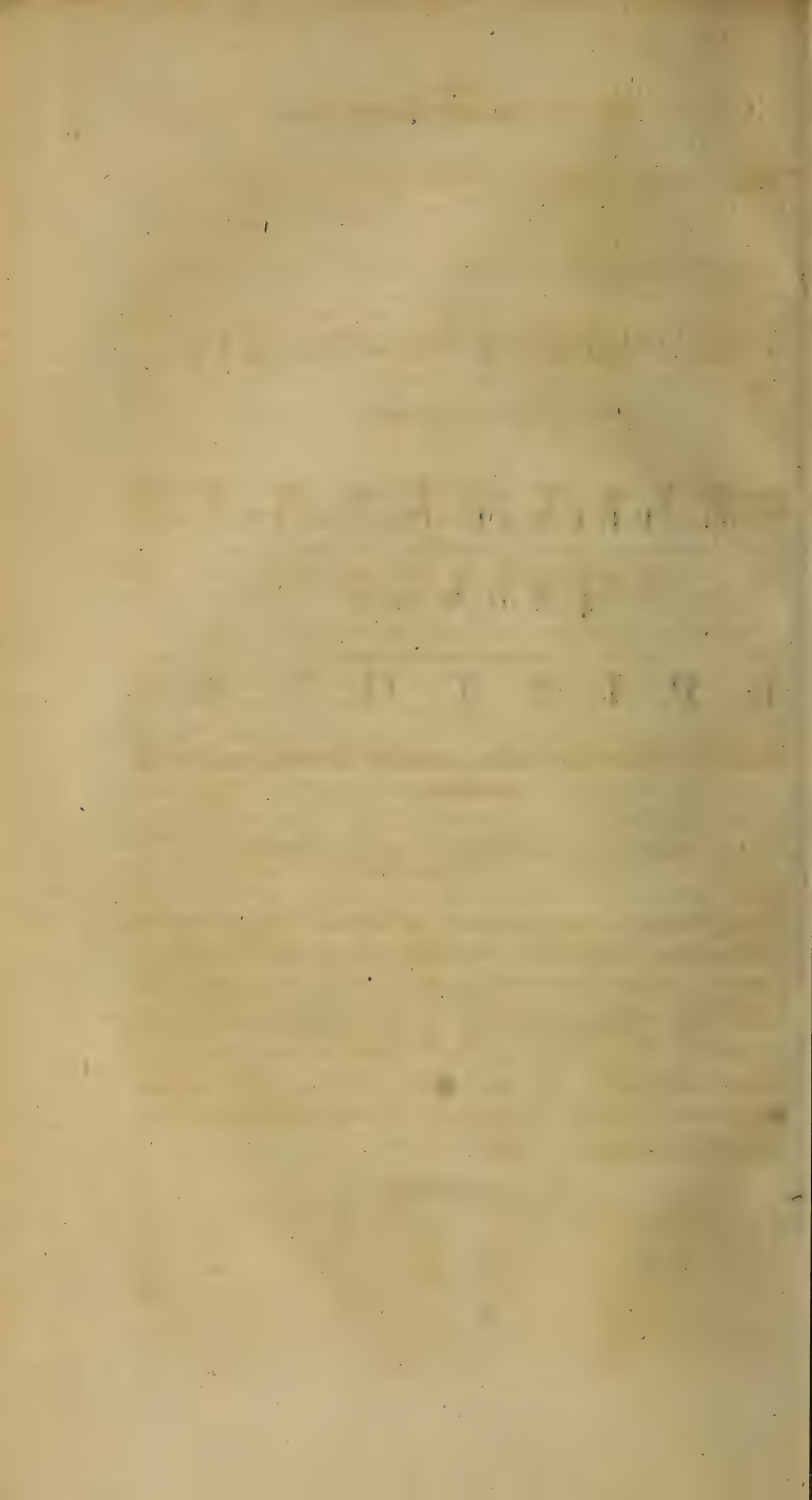
CELSVS ET CRISPINVS. His consulibus Plinius Secundus Novocomensis orator et historicus insignis habetur, cuius ingenii plurima opera exstant.

[Recentioribus temporibus Secundus, qua civis, qua scriptor, iudicia expertus est satis severa, et quae eius *Φιλαντία* non sperasset. Alsius quidem, clari apud Italos nominis scriptor, quid de Panegyrico senserit, in vulgus notum est. Burmanno ad Ovid. Metam. 15, 848. Plinius dicitur aulicae adsentationis princeps et pudendum posteris exemplar: Gierigio ad Epist. T. 2. p. 122. b. magnorum similis virorum, et in Argum. ad Epist. 33. l. 7. similis Ciceronis. Ipse Gesnerus, sincerus ille virtutum eius admirator et praeco, in epistola ad I. A. Ernestium bonam partem Plinii scholasticam esse fatetur. De meo sensu si quid adicere licet, non nego, me, a Tullianarum Epistolarum lectione recentem, Plinianas fastidire; Panegyrici autem nihil propemodum legere posse, quin miseratione commovear hominis, cuius spiritus, si quos nunquam habuit, temporum infelicitas adeo fregerat, ut, rebus in meliorem statum conversis, de principe bono vix aliter, ac vilissimum mancipium idemque astutissimum de domino truculento, loqui et scribere auderet. Sane facilius erat flosculos carpere orationis, quam magnanimitatem referre generosorum Romuli nepotum. S.]

C. PLINII CAECILII

SECVNDI

EPISTOLAE

C. PLINII CAECILII
SECVNDI
EPISTOLARVM
LIBER PRIMVS

I.

*Septicio Epistolarum opus, eiusdem hortatu collectum,
dedicat.*

C. PLINIUS SECVNDVS SEPTICIO SVO S.

Frequenter hortatus es, ut epistolas, si quas paullo accuratius scripsissem, colligerem publicaremque. Collegi, non servato temporis ordine, (neque enim historiam componebam) sed ut quaeque in manus venerat. Superest, ut nec te consilii, nec me poe-² niteat obsequii. Ita enim fiet, ut eas, quae adhuc neglectae iacent, requiram: et si quas addidero, non supprimam. Vale.

I, 1 si quas paullo accuratius)
Bene tuentur VV. DD. si quas.
Codd. Bodl. et Excerpta Brumm.
male quas. Ita Latini ad Grae-
corum morem, quorum in libris
ei τis similiter in os τis saepe de-
pravatum fuit. S.

In Rom. legitur: si quas paullo
cura maiore [non curatius, ut
vulgo] scripsissem, ut Cortius
edidit. — Mox in eadem: sed
ut quaeque in manus vene-
rant, ut Barthii codex. H.

² ut eas) Malim ut et eas. S.

II.

Librum suum emendandum mittit.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Quia tardiores adventum tuum prospicio, librum, quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo. Hunc, rogo, ex consuetudine tua et legas et emendes: eo magis, quod nihil ante peraeque eodem ² *ζήλω* scripsisse videor. Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, Calvum, nuper meum,

II. ARRIANO) Arrianum esse Maturium Gierigius putat, a Plinio mire laudatum III, 2. Idem dudum placuerat Catanaeo. Minus certa res Gesnero visa. vid. Indic. Homin. Illustr. S.

1 *librum, quem — promiseram*) *Actionem pro Accia Variola Catanaeus intelligit, de qua 6, 33 int. sed nullum in ea huius rei vestigium; est etiam contra aliquid. Haec tota prope in contentione dicendi; illic maior longe varietas. Comparo utramque epistolam. G.

Facile assentior Gesnero. Sed Gierigii idem probantis ratio, quod Plinius in illa pro Accia Variola actione sibi mirifice placeat, de hoc autem libro satis modeste iudicet, parum ponderis videtur habere. Potuit aliter scribere Romano, cui liber legendus et admirandus, aliter Arriano, cui legendus et emendandus mitteretur. S.

Liber, cuius hic mentio fit, non fuit *actio pro Variola*: sed vel in Publicium Certum, de qua lib. VIII. ep. 13. vel alia. Antea enim longae desidia sub Domitiano indormierat. Vid. lib. VIII. ep. 14. 8. Actio pro Variola edita est, cum iam multae Plinii orationes exstarent. Vid. lib. VI. ep. 33. 11. H.

eodem ζήλω) Ardore, studio, contentione, ut solent nimirum, qui aemulari aliquem, et si pos-

sint, superare conantur. *Altera lectio, *stilo*, non absurda illa quidem, sed nemo stilo in *ζήλω* mutaturus erat. G.

Sed poterat aliquis *stilo* apposuisse, interpretandi causa. Nam *ζήλον* hoc sensu dictum esse, patet ex Plutarch. Anton. cap. 2. *ἐχρῆτο δὲ τῷ καλουμένῳ μὲν Ἀσιανῶ ζήλω τῶν λόγων, ἀνθοῦντι μάλιστα κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον* etc. E.

Non erravit, si quis *stilo* interpretandi causa apposuit. *Ζήλος* enim hic non est, ut nonnullis placet, *ardor*; sed *imitatio*, *aemulatio*. Lege quae sequuntur. S.

2 *Tentavi enim — orationis*) Rom. *Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, nuper meum, dumtaxat figuris orationis*. Tertius ergo Romanus hic testis veterem lectionem confirmat, quam aperte corrumpunt, qui *Calvum nuper meum* scribunt. Recte etiam *dumtaxat* cum Paris. codice praeposit, ut semper fere Plinius. Vid. lib. III. 9. 26. lib. III. 9. 7. lib. V. 21. 4. lib. VIII. 16. 2. ep. 13. 4. ep. 34. 1. lib. X. 13. ep. 64. 4. ep. 113. 2. H.

Calvum, nuper meum) Indicat, se non ita pridem imitari Calvum coepisse, laudatque Arrianum, perpetuum Demosthenis aemulum. De utroque in Indice agitur. *Ceterum fere est, ut pra-

figuris dumtaxat orationis. Nam vim tantorum virorum pauci, quos aequus amavit, adsequi pos-

feram lectionem a Cortio prolata tam firmatamque e MSS. *Tentavi enim imitari Demosthenem semper tuum, nuper meum, figuris dumtaxat orationis. Nam vim tantam verborum pauci, quos aequus amavit, sequi possunt.* Sed quod non apparet, quomodo *Calvum*, si non fuerit in libris antiquis, intrudere aliquis potuerit; facile contra est vocem quamcunque excidere: nihil ausus sum mutare. G.

Audaciorem criticum hic locus postea nactus est Wagnerum, Connect. Merseb. dissert. 1781. edita. Is igitur, cum *Calvum* in h. l. ferri non posse aliquot argumentis docuisset, pro ea voce graecam *ἐγκόλπιον* inferendam, omnemque locum ita legendum statuit: *Tentavi enim imitari Demosthenem, ἐγκόλπιον semper tuum, nuper meum, figuris dumtaxat orationis. Nam vim tantam verborum pauci, quos aequus amavit, adsequi possunt.* Nullam ego sententiam dico. Illa una *vis verborum*, quam lectionem illa crisis necessariam facit, me male habet. *Vim* Demostheni tributam scio, et intelligo, sed cur *verborum*? Nullane Demosthenis in sententiis vis erat? Imo vero maxime in his et in omni non tam verborum quam rerum sensuumque tractatione. cf. not. seq. E.

vim tantorum virorum) Cogitent, qui haec legunt, omnem virtutem oratoriam, quae inventionem, acuminem, spiritum, et vehementiam dicendi continetur, et maxime argumentando, persuadendo, commovendisque animis se exserit. Ab ea differt facultas eloquendi, quae maxime figuris orationis, et elocutionis virtutibus cernitur. E.

Rom. *Nam vim tantam verborum qui possunt?* In vulgata lectione primum nihil signifi-

cant verba *tantorum virorum*, eaque ita, ut in Romana est, iam Cortius e Mediceo correxit; postrema vero glossa laborant, pauci quos aequus amavit adsequi possunt. Mirum est, quam in his libri varient: uni Mediceo plurimum tribuit Cortius, in quo reperit, *Nam vim tam* [compendio scripturae, pro *tantam*] *verborum pauci, quos aequus amavit, qui possunt.* Sed Mediceus veram quidem lectionem, sed eam glossa oneratam, servat: ceteri utramque corruerunt. Cortius quidem pronomen *qui* in Mediceo ex *sequi* putat esse truncatum: sed hoc minus significat, quam *adsequi*, quod in ceteris est; nec saepe Plinius Virgilianis versibus pro suis utitur, quod ter fortasse fecit, lib. VI. ep. 20. et 33. lib. VIII. ep. 13. Itaque omnibus vulgatis Romanam lectionem praefero: *Nam vim tantam verborum qui possunt?* in qua ex superioribus verbum *imitari* subintelligitur. Cic. lib. II. de leg. c. 7. *Quis enim id potest, aut umquam poterit imitari?* Quintil. lib. X. cap. 2. 12. *Imitabilia non sunt ingenium, inventio, vis, facilitas.* Quoniam Plinius interrogans scripsit: *Nam vim tantam verborum qui possunt?* responsi loco aliquis Virgilianum versum adiecit: *pauci quos aequus amavit.* Is postquam a librariis cum Plinianis verbis contextus, (ut in Mediceo) cum sequentibus vero male cohaerere visus fuit: in aliis exemplaribus *qui* mansit, in aliis inductum, et fulciendo hiatui *adsequi* arcessitum fuit. Hinc omnis illa lectionis varietas, quam Cortius adnotavit: qua vero facile nunc carere possumus, postquam erroris fontem reperire contigit. H.

Præclara crisis Heusingeri. Quam qui convelli esse posse opi-

3 sunt. Nec materia ipsa huic (vereor, ne improbe dicam) aemulationi repugnavit: erat enim prope tota in contentione dicendi, quod me longae defidiae indormientem excitavit, si modo is sum
4 ego, qui excitari possim. Non tamen omnino Marci nostri ληκύθους fugimus, quoties paullulum

nantur, quod vis Demosthenis non in solis verbis fuerit, dubito an satis expenderint, qua oppositione Plinius hinc utatur. Neque enim verba sententiis opponit, sed vim verborum figuris orationis. Verborum autem vim maxime ex sententiis, uberrimo fonte τῆς τοῦ λόγου δεινότητος, manare, nemo nescit. Itaque locus sic constituendus: *Tentavi enim imitari Demosthenem, semper tuum, nuper meum, dumtaxat figuris orationis. Nam vim tantam verborum qui possunt?* S.

pauci, quos aequus) Proverbia formam dat Virgiliano ex Aen. 6, 129. *Pauci, quos aequus amavit Iuppiter, atque ardens exexit ad aethera virtus.* G.

3 *ne improbe dicam*) Excusat verbum aemulationi, quod arrogans videri potest et *improbum* h. e. impudens, nimis audax, quae frequens verbi notio. G.

si modo is sum ego, qui excitari possim) Rom. et Medic. *si modo is sum ego, ut excitari possim.* Utrumque Ciceronianum est. Cicer. lib. V. ep. 8. med. *Is enim tu vir es, et eum me esse cupio, ut — conjunctionem amicitiamque nostram utrique nostrum laudi sperem fore.* Et Brut. ep. 15. *nec tamen is sum, ut mea me maxime delectent.* Vid. Horat. Turf. Schwartzianum cap. CXXII. 13. p. 450. a quo haec sumsi. Non dissimile est illud infra ep. 13. 6. *Neque enim quisquam est fere, qui studia, ut non simul et nos amet.* H.

Magis tamen Tullianum puto qui. Discas id ex elaboratissima

epistola ad Lucceium V, 12. p. 121. ed. Ernest. *Neque enim tu is es, qui, qui sis, nescias.* Minus, ut videtur, suaviter ad aurium sensum. S.

4 *Non tamen — admonemur*) Rom. *Non tamen omnino Marci nostri τὰς ληκύθους fugimus, ut etiam paulum itinere cedendo in tempestivis amoenitatibus submovemur.* Parum hinc abit Mediceus, ut his auctoribus legi possit: *ut etiam paulum itinere, cedendo non in tempestivis amoenitatibus, submoveremur.* Sed si per liberos liceret, cedendo carere possemus. H.

Bene servavit articulum ante ληκύθους, in aliis quoque editionibus Cortio repertum. S.

Marci nostri) Ipso praenome familiaritatem, quae sibi cum Cicerone intercedat, significat, ut ille: *O Tite, si quid ego adiuro* etc. *Gaudent praenome molles Auriculae.* G.

ληκύθους) Ab ipso cum Tullio sumserit ληκύθους noster, non dubium est, illas ea qua Tullium significatione posuisse. Aperte autem ad pictores, qui pigmenta in hoc vasis genere habent, ille refert ad Att. 1, 14. ubi de Crasso: *Totum hunc locum, quem ego varie meis orationibus soleo pingere, de flamma, de ferro (nostri illas ληκύθους) valde graviter pertexuit.* Nescio, quam bene huc referat Crescillius dulcia illa vel eclegmata vel forbitiunculas, quibus laevorem quendam et splendorem voci conciliarent Sophistae. Vid. illius Theatr. rhetor. 3, 18. et Vacatt. auctumn. 3, 9, 2. p. 504. G.

itinere decedere non intempestivis amoenitatibus admonebamur: acres enim esse, non tristes, volebamus. Nec est quod putes, me sub hac exceptione veniam postulare. Immo, quo magis intendam limam tuam, confitebor et ipsum me et contubernales ab editione non abhorreere, si modo tu fortasse errori nostro album calculum adieceris. Est enim plane aliquid edendum, atque uti-
 6 nam hoc potissimum, quod paratum est! (audis desidia⁶ votum,) edendum autem ex pluribus causis: maxime quod libelli, quos emisimus, dicuntur in manibus esse, quamvis iam gratiam novitatis exuerint; nisi tamen auribus nostris bibliopolae blandiuntur. Sed sane blandiantur, dum per hoc mendacium nobis studia nostra commendent. Vale.

III.

Caninium occasione amoenitatum patriae hortatur, ut omissa rei familiaris cura, studiis se literarum & mortalitate vindicet.

C. PLINIVS CANINIO RVFO SVO S.

Quid agit Comum, tuae meaeque deliciae? quid suburbanum amoenissimum? quid illa porticus,

Non aberrabit a sensu, qui λή-
 κτος non tantum pigmentis, sed et unguentis servisse cogitet. Nam et pictam, et unctam orationem veteres eodem fere sensu dixerunt. De utroque cf. Lex. technol. rhet. v. pigmenta; pingere; unctus. E.

itinere decedere) quod fit in oratione digressionibus, quae varietate rerum delectant, et quasi reficiunt lectorem, ut locorum amoenitates viatorem. Simili metaphora Livius 9, 17. amoena legentibus diverticula dixit. E.

acres enim esse, non tristes,

volebamus) *Acres* dicit, qui ita est vehemens et severus in oratione, ut tamen a splendore, et cultu laetiori et iucundiori non abhorreat; quo sensu Graeci dixerunt τὸ δριμύ, vel δριμύτης, quam Eustath. ad Hom. II. γ. p. 433. ait apud Rhetores esse ἐπίτασιν τῆς γλυκύτητος. *Tristem*, semper et continuo severum, horridum, nihilque dantem delectationi aut venustati. Cf. Epist. 2, 5. et Cic. Brut. 30. ubi triste et severum dicendi genus iungitur. E.

Vid. Ernest. Lex. Techn. Graec. Rhetor. v. Δριμύ. Δριμύτης. S.

- verna semper? quid πλατανῶν opacissimus? quid Euripus viridis et gemmeus? quid subiectus et serviens lacus? quid illa mollis, et tamen solida, gestatio? quid balineum illud, quod plurimus sol implet et circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum? quid cubicula diurna nocturnaque? Possidentne te, et per vices partiuntur?
- 2 An, ut solebas, intentione rei familiaris obeundae, crebris excursionibus avocaris? Si te possident, felix beatusque es: sin minus, unus ex multis.
- 3 Quin tu (tempus est enim) humiles et sordidas curas aliis mandas; et ipse te in alto isto pinguique secessu studiis adseris? Hoc sit negotium tuum, hoc otium: hic labor, haec quies: in his vigilia, in his

III, 1 *Euripus viridis et gemmeus*) Non ipsius aquae per ambares et anfractus derivatae atque (instar Chalcidici illius *Euripi*) adfluentis resluentisque colores intelligo; sed ripae, quam non arenosam, sed herbis floribusque amoenam indicat: ut nempe *gemmea* alias *prata* dicit. vid. Ind. De *Euripis* illis aliquoties Seneca, et quos praeterea laudat Davies. ad Cic. de nat. Deor. 2, 1, ubi cum *Nilis* coniunguntur. G.

subiectus et serviens lacus) Prius ad viciniam et continentiam, si fas est ita vocari, refero; de quo quidem dubium nulum est: alterum vero ad usum, quem quid praestat per id ipsum, quod vicinum est: ut hic *servit lacus Euripo*, vel implendo, vel, (si *subiacere* ad humiliorem necessario locum referendum putet) exonerando recipiendoque. Ita 5, 6, 23. *Piscina fenestris servit* h. e. prospectum illis amoeniorem praebet; cui simillimum illud Statii silv. 2, 2, 75. *Servit sua terra fenestris*. Sic Quintil. 9, 4, 63. *Non enim cohaerent aliis, neque praecedentibus serviunt*, illustrandis nimirum, confirmandis etc. Lau-

davit ista Cortius, sed simpliciter ad viciniam retulit. Utrum attulerit aliquid Marklandus ad l. c. Statii, quod ab hac sententia nos demovere possit, non licet iam arbitrari. G.

Nihil eiusmodi Marklandus affert, modo laudans, praeter Plin. 5, 6., Senecam Herc. Oet. 776. *Phryxum mare scandit Caphareus*: servit hoc Austro latus. Ceterum dubitare noli, quin *subiectus* ad humiliorem locum referendum sit. S.

quid triclinia — paucorum?) *Quid triclinia illa popularia, illa paucorum?* Rom. bene: et sic Brummer. cod. A. et Neapolitan. H.

diurna nocturnaque) Bene cod., copula neglecta, *diurna, nocturna*. Augetur sic vis orationis. — Mox malim ex codd. *Possident te et per vices partiuntur, an, ut solebas* etc. S. 3 *in his — reponatur*) Rom. *in his vigilia, in his etiam somnus reponetur*. H.

Perperam. Sed placet *vigiliae* e quinque codd. enotatum. Vulgatae fontem Cortius perite ostendit. Contrario modo peccat cod. Haverk. in Liv. I, 47, 4. Vid. infra ad 2, 8, 1. S.

etiam somnus reponatur. Effinge aliquid et excu- 4
de, quod sit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum
tuarum post te alium atque alium dominum fortien-
tur: hoc numquam tuum desinet esse, si semel coe-
perit. Scio, quem animum, quod horter ingenium. 5
Tu modo enitere, ut tibi ipse sis tanti, quanti vi-
deberis aliis, si tibi fueris. Vale.

IV.

*Laudata rerum copia in villis socrus suae, et servorum
diligentia, illam ad sua praedia invitat.*

C. PLINIVS POMPEIAE CELERINAE SOCRVI S.

Quantum copiarum in Ocriculano, in Narniensi,
in Carfulano, in Perusino tuo! In Narniensi vero

4 *excude*) *Exclude*, quod ha-
bent quidam Codices, si ideo
praeferendum putant viri docti,
quia sit commoda et nitens
translatio ab avium fetu sumta;
fugit eos ratio: cum *excudendi*
verbum ea in re et ipsum satis
frequenter usurpari, rustici no-
stri doceant. Deinde *excude* ad
nobilissimam etiam statuariorum ex
aere opera refertur; et crescit
oratio, cum alteri *effinge*, quod
ad plastas et figulos, in cera et
argilla occupatos, pertinet; *ex-
cude* subiicitur. G.

Graecorum hunc usum loquen-
di, latino simillimum, confirma-
vit Heyn. ad Pind. Ol. 6. 161.
et Eichstädt. Ep. ad Ast. p. 177. E.

Rom. *Effinge aliquid et ex-
cude*, non *exclude*, ut Medic.
quod non placet. Et mox: *hoc
numquam desinet esse, si semel
coeperit, tuum*. Hoc et Cortio
adridet, quod ita et Medic. H.

5 *ut tibi ipse sis tanti*) Cic.
ad Q. Fr. 3, 6. *Cessator esse
noli, et illud γῶδ' ἑαυτὸν noli
putare ad arrogantiam minuen-
dam solum esse dictum, verum*

*etiam, ut bona nostra nori-
mus*. G.

Leg. *ut tibi ipsi sis tanti* — S.

IV, 1 *Quantum copiarum* —

sufficit) Haec esse abrupta, et ne
satis latina quidem, recte monuit
Gierigius, qui, donec meliora pro-
ferantur, ita legendum putat:
*Quam me copiae tuae in Ocri-
culano, in Narniensi, in Carfu-
lano, in Perusino tuo delectent,
in Narniensi vero etiam bali-
neum, ex epistolis meis intel-
lexisti, quamquam pluribus opus
non est, sed una illa brevis et
vetus sufficit*. Haec planam qui-
dem et probabilem sententiam
habent: sed vereor, ut Plinius
nunc illa sic scripserit. Amat
Plinius et abrupta, praesertim
cum quaedam admiratur et laudat,
et in brevioribus epistolis, qualis
haec est. Fortasse una interpun-
ctione locus adiuvandus hoc mo-
do: *Quantum copiarum in Ocri-
culano, in Narniensi, in Car-
fulano, in Perusino tuo! In
Narniensi etiam balineum! ex
epistolis meis (nam pluribus
opus non est) una illa brevis
et vetus sufficit*. Socrus haec,

etiam balineum! Ex 'epistolis meis' (nam iam tuis
 2 opus non est) una illa brevis et vetus sufficit. Non,
 me hercule, tam mea sunt, quae mea sunt, quam
 quae tua: hoc tamen differunt, quod sollicitius et
 3 intentius tui me, quam mei excipiunt. Idem for-
 tasse eveniet tibi, si quando in nostra diverteris.
 Quod velim facias: primum, ut perinde nostris re-
 bus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut mei exper-
 giscantur aliquando, qui me secure ac prope negli-
 4 genter exspectant. Nam mitium dominorum apud
 servos ipsa consuetudine metus exolefcit: novitati-
 bus excitantur, probarique dominis per alios magis
 quam per ipsos laborant. Vale.

V.

Mores subdolos M. Reguli caussidici ostendit.

C. PLINIUS VOCONIO ROMANO SVO S.

Vidistine quemquam Marco Regulo timidiorem
 humilioremque post Domitiani mortem? sub quo

quamvis abrupta, sine dubio re-
 cte intelligebat. Scilicet illi, non
 nobis, scripserat Plinius. Laeta-
 bar, cum diu post, quam haec
 scripseram, viderem viri docti,
 qui in Ephem. lit. Ienenf. huius
 loci censuram posuerat, senten-
 tiam illi meae plane similem esse.
 E.

Idem et mihi in mentem ve-
 nerat, antequam Ernestii notam
 vidissem. Itaque sic interpunxi.
 Certe Gierigii interpolatio repro-
 banda, incidens illa nervos ora-
 tionis. Quod autem Ernestius
 ante etiam omisit vero, et iam
 tuis mutavit in pluribus, impru-
 dentis calamo videtur excidisse. S.

in Carfulano) Rom. in Carseo-
 lano, ut in quibusdam Catanae-
 us legit. H.

Ex epistolis meis) Significatne
 alias a se epistolas editas? Cer-

te provocat ad eam, quam olim
 scripserit ad socrum. G.

3 diverteris) Gierigius de-
 verteris; et sic Ernestius editurus
 erat. Bene. Perpetua horum
 verborum confusio. Vid. Dra-
 kenborch. ad Liv. 1, 51, 8. S.

4 per ipsos) Sic optimi libri:
 intelligo autem dominos. Per
 se ipsos fecerunt, qui ad servos
 referrent, quod etiam si ponas,
 tamen illud se minus necessarium
 est. G.

Rom. quam per se ipsi, non
 ipsos, ut multi. Malunt domi-
 nis per alios probari, quam ipsi
 per se. H.

Recte interpretatur Heusinge-
 rus; idque ipsum significat vul-
 gata, quam per ipsos, quae le-
 ctio non sollicitanda. se librarii,
 ut locis aliis, invexerunt. Vid.
 Drakenborch. ad Liv. Praefat. 3.,
 ubi et de hoc Plinii loco. S.

non minora flagitia commiserat, quam sub Nerone; sed tectiora. Coepit vereri, ne sibi irascerer: nec fallebatur; irascebar. Rustici Aruleni periculum ² foverat, exsultaverat morte: adeo ut librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam *Stoicorum simiam* appellat. Adiicit *Vitelliana cicatrice stigmofum*. Agnoscis eloquentiam ³ Reguli. Lacerat Herennium Senecionem, tam intemperanter quidem, ut dixerit ei Metius Carus, *Quid tibi cum meis mortuis? numquid ego aut Crasso aut Camerino molestus sum?* quos ille sub Nerone accusaverat. Haec me Regulus dolenter ⁴ tulisse credebat, ideoque etiam, quum recitaret librum, non adhibuerat. Praeterea reminiscebatur, quam capitaliter ipsum me apud centumviros lacesisset. Aderam Arionillae, Timonis uxori, ro- ⁵ gatu Aruleni Rustici. Regulus contra. Nitebamur nos in partē caussae sententia Metii Modesti, optimi viri: is tunc in exilio erat, a Domitiano relegatus. Ecce tibi Regulus, *Quaero*, inquit, *Secunde, quid de Modesto sentias*. Vides, quod periculum, si respondissem, *bene*: quod flagitium, si, *male*. Non possum dicere aliud tunc mihi, quam deos ad-

V, 2 *Vitelliana cicatrice*) Praetor cum esset Vitellii ad Vespasianum missus, vulneratus est Rusticus. Vid. Tac. Hist. 3, 80. Hoc ignominiae imputat Regulus viro optimo, et officium functo; ac servili stigmati comparat honestam cicatricem. G.

³ *eloquentiam Reguli*) scil. illis conviciorum sordibus excellentem. cf. Epist. 4, 7. 4. E.

Herennium Senecionem) Quem Metio Caro accusante interfecerat Domitianus. Vid. 7, 19. Contra Regulo delatore perierat Crassus, de quo Tac. H. 1, 48, 2; et Camerinus, Tac. A. 13, 52, 1. G.

⁴ *ideoque — adhibuerat*) Rom. eo quod etiam, cum recitaret librum, non adhibuerat. Libra-

rius eoque scriptum vidit, ut in Medic. pro eo eo quod scripsit. H.

Verissime Heusingerus: nihil profecto frequentius confusione vocularum *que et quod*. Ceterum Cortius *eoque* iure adscivit. Etiam alibi haec particulae *eo* significatio librariis fraudi fuit. Cf. Drakenb. ad Liv. 1, 11, 8. S.

⁵ *Nitebamur nos*) Cellarius et Gellnerus cur vocabulo *nos* uncos adhibuerint, ignoro. Igitur delevi. S.

is tunc in exilio erat) Rom. is tunc in exilio erat. H.

Confusionis huius exempla ubivis reperias. S.

deos adfuisse) verba mihi quasi ab aliquo deo, vel bono genio suppeditata esse. E.

fuisse. *Respondebo, inquam, quid sentiam, si de*
 6 *hoc centumviri iudicaturi sunt.* Rursus ille, *Quae-*
ro, quid de Modesto sentias. Iterum ego, *Solebant*
testes in reos, non in damnatos, interrogari. Tertio
 7 *ille, Non iam quid de Modesto, sed quid de pietate*
Modesti sentias. *Quaeris, inquam, quid sentiam?*
At ego ne interrogare quidem fas puto, de quo
pronuntiatum est. Conticuit: me laus et gratula-
 tio sequuta est; quod nec famam meam aliquo re-
 sponso, utili fortasse, inhonesto tamen, laeferam;
 nec me laqueis tam insidiosae interrogationis invol-
 8 veram. Nunc ergo conscientia exterritus apprehen-
 dit Caecilium Celerem; mox Fabium Iustum rogat,
 ut me sibi reconcilient. Nec contentus, pervenit
 ad Spuriinam. Huic suppliciter, (ut est, quum
 timet, abiectissimus,) *Rogo, inquit, mane videas*
Plinium domi: sed plane mane; neque enim diu-
tius ferre sollicitudinem possum; et quoquo modo
 9 *efficias, ne mihi irascatur.* Evigilaveram. Nun-
 tius a Spurinna: *Venio ad te. Immo ego ad te.*

centumviri) Deest in codice
 bonae notae, spuriumque puto. S.

6 *Solebant*) Olim, apud ma-
 iores nostros, quin paullo ante,
 quum nondum ea, quae nunc
 regnat, corruptio morum inva-
 luisset. Ipsum igitur tempus im-
 perfectum reprehensionem acer-
 bam continet. G.

Egregie; sed idem dudum Ca-
 tanaeus monuerat. S.

de pietate) in Augustum. Vid.
 Gesner. ad Panegy. II, I. et
 Ind. Graec. in Dion. Cass. v.
 ἀρετή. — Mox post *sentias*
 alii addunt *quaero*. Laudo. Apte
 nec sine vi hoc verbum repeti-
 tur. S.

8 *Rogo, inquit, mane*) Rom.
Rogo, inquit mane. H.

Talia vix digna erant, quae
 enotarentur: sed demonstrant
 laudabilem Heusingeri diligentiam
 in conferendo. — Paullo ante

in Gesneriana *simpliciter* pro
suppliciter, errore, puto, ope-
 rarum. S.

9 *Immo ego ad te*) Occupare
 uterque officium studet, et ho-
 norem alteri exhibere. Talis
 concertatio etiam est apud Ci-
 ceronem in prooemio Academi-
 corum. G.

Coimus in porticum etc.) Rom.
Coimus in porticu Liviae, cum
alter ad alterum tenderemus.
 Ita Plinio scribendum fuit, qui
 locum significat, ubi forte alter
 alteri occurrit. H.

Recte Heusingerus. Itaque Gie-
 rigius fallitur: cuius interpretatio
 si vera esset, quae sequuntur,
cum alter ad alterum tendere-
mus, intolerabiliter languerent.
Venio ad te, non sunt ipsius
 verba Spurinnae, amico iam ob-
 viam facti, sed nuntius Plinio
 allatus, Spuriinam venturum.
 Cui cum Plinius renuntiari iussit-

Coimus in porticum Liviae, cum alter ad alterum tenderemus. Exponit Reguli mandata, addit precēs suas, ut decebat optimum virum pro dissimillimo, parce. Cui ego: *Dispicias ipse, quid renun-* 10 *tandum Regulo putes: te decipi a me non oportet. Exspecto Mauricum, (nondum enim ab ex-*
filio venerat) ideo nihil alterutram in partem re-
spondere tibi possum, facturus quidquid ille decre-
verit. Illum enim esse huius consilii ducem, me
comitem, decet. Paucos post dies ipse me Regulus 11
convenit in praetoris officio: illuc me persequutus secretum petit. Ait, *timere se, ne animo meo*
penitus haereret, quod in centumvirali iudicio
aliquando dixisset, quum responderet mihi et Satrio
Ruso: Satrius Rufus, et cui est cum Cicerone ae-
mulatio, et contentus non est eloquentia seculi no-
stri. Respondi, *nunc me intelligere maligne di-* 12 *ctum, quia ipse confiteretur: ceterum potuisse ho-*
norificum existimari. Est enim, inquam, mihi cum
Cicerone aemulatio, nec sum contentus eloquentia
seculi nostri. Nam *stultissimum credo, ad imitan-* 13

set, Immo ego ad te, alter ad alterum tendit: quod dum fit, coeunt in porticu Liviae. Sic locum intellexit etiam I. Fr. Gronovius ad Liv. 37, 10, 5. S.

parce) Mihi dubium non est, quin, ut monuit iam Casaubonus, *parce* adverbium sit, πεφεισμένως, moderate, et suspensa quasi manu. Imperativus *Parce* abrupte hic nimis et abscisse poneretur. G.

10 *Dispicias)* Quod codd. dant *despicias*, tam mendosum est, ut mirer, Cortium de vera lectione dubitare potuisse. Sed et alibi nimia codicum suorum reverentia homini Latinitatis callentissimo obfuit. Catullus LXVI. 1. *Omnia qui magni dispexit lumina mundi*, ubi codd. non minus vitiose *despexit*. Vid. de his verbis egregiam Valckenarii notam in Callimacheis p. 62. ff. S.

nondum enim ab exilio venerat) Rom. *nondum ab exilio venerat*, sine enim. H.

Deest etiam in cod. apud Cortium: fereque est, ut Plinium omisisse putem. S.

11 *in praetoris officio)* Cum novo praetori officii causa ad essem, deducturus eum in publicum. Sic *novorum Consul*um officium relinquunt homines apud Sueton. Caes. 15. G.

haereret) Gierigius: „E legibus melioris latinitatis debebat esse *haereat*.” Itane? S.

13 *Expalluit — Interrogavi)* Rom. *Expalluit* notabiliter, *quamvis palleat semper, et haesitabundus: Interrogavi.* Vulgo *barbare et haesitabundus inquit*, quasi verbum hoc toti orationi a Plinio praeponi soleat. Sed et Argentor. Cratand. et alii id omiserunt. H.

dum non optima quaeque proponere. Sed tu, qui huius iudicii meministi, cur illius oblitus es, in quo me interrogasti, quid de Metii Modesti pietate sentirem? Expalluit notabiliter, quamvis palleat semper: et haesitabundus inquit, *Interrogavi, non ut tibi nocerem, sed ut Modesto.* Vide hominis crudelitatem, qui se non disimulet exsuli
 14 nocere voluisse. Subiunxit egregiam causam: *Scriptit, inquit, in epistola quadam, quae apud Domitianum recitata est, Regulus omnium bipedum nequissimus; quod quidem Modestus verissime*
 15 scripserat. Hic fere nobis sermonis terminus. Neque enim volui progredi longius, ut mihi omnia libera servarem, dum Mauricus venit. Nec me praeterit, esse Regulum *δυσκταίστερον*. Est enim locuples, factiosus; curatur a multis, timetur a pluribus, quod plerumque fortius amore est. Potest tamen fieri, ut haec concussa labantur. Nam
 16 gratia malorum tam infida est, quam ipsi. Verum, ut idem saepius dicam, exspecto Mauricum. Vir est gravis, prudens, multis experimentis eruditus, et qui futura possit ex praeteritis providere. Mihi et tentandi aliquid et quiescendi illo auctore
 17 ratio constabit. Haec tibi scripsi, quia aequum

Eundem barbarismum ex Curtio exemit vir egregius, Emen-dat. p. 226. Cf. Nolten. Lexic. Antib. col. 1526. S.

15 esse Regulum *δυσκταίστερον*) Rom. esse Regulum *καταίστερον ἀνατάστον*, quod interpretamentum est. H.

Videtur voluisse librarius *ἀκαταίστερον ἀμετάστον*. S.

δυσκταίστερον) qui non facile de fortuna, et dignitate sua deiici potest. Proprie vox usurpata de domo, quae non facile concuti vel everti potest. Hinc illa, quae sequuntur, quibus metaphoram continuat Plinius: potest tamen fieri, ut haec concussa labantur. E.

16 ex praeteritis providere) Rom. ex praeteritis praevidere. H.

Sat frequens confusio. vid. Burmann. ad Valer. Flacc. 2, 442. Oudendorp. ad Sueton. Octav. 10. S.

ratio constabit) Vt ratio pecuniaria constet, opus est aera singula, quae inducuntur, auctoritate, apocha, testimonio, probari. Mauricum igitur si auctorem habeat facti sui Plinius, non metuit reprehensorem. G.

17 quia aequum erat, te pro amore mutuo) Rom. quem aequum erat te pro amore mutuo. Medic. qui mecum erat. Hi voluerunt fortasse, quem ae-

erat, te pro amore mutuo non solum omnia mea facta dictaque, verum etiam consilia cognoscere. Vale.

VI.

Tacitum monet, ipsum exemplo suo in silvis posse studere et venari percommode.

C. PLINIUS CORNELIO TACITO SVO S.

Ridebis, et licet rideas. Ego ille, quem nosti; apros tres, et quidem pulcherrimos, cepi. Ipse? inquis. Ipse: non tamen ut omnino ab inertia mea et quiete discederem. Ad retia sedebam. Erant in proximo, non venabulum aut lancea, sed stilus et pugillares. Meditabar aliquid enotabamque, ut, si manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non est, quod contempnas hoc studendi genus. Mirum est, ut animus agitatione motuque corporis excitetur. Iam undique silvae et solitudo, ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde quum venabere, licebit, auctore me, ut panarium et lagunculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quam Minervam inerrare. Vale.

quum erat pro amore mutuo. Duplex certe lectio in unam coahuit. H.

VI, 1 Ego ille, quem nosti) Rom. Ego ille, quem nosti, sine vulgari additamento Plinius. H.

tres) Cort. ex cod. tris. Sic Heusingerus ad 1, 7, 4. ex Rom. enotavit *Octobris*, quod et Brummeriana excerpta habent. Cortius ad 1, 10, 5. ex Riccard. *repugnantis*. Taceo alia eiusdem modi

a Cortio in libris reperta, quibus tamen, quod in homine talium callentissimo mirere, usus non est. More haec Tulliano, a Laguna nuper in epistolis Ciceronis diligenter servato. Idem si quis futurus Plinii editor facere instituet, me plaudentem habebit. Cf. Cort. ad Sallust. p. 264. ad Plin. 1, 12, 5. S.

Erant in proximo) Rom. *Erat in proximo*. Deinde *Meditabar aliqua*, ut iam Barthius adnotavit. H.

VII.

Negat roganti Octavio, se posse Gallo contra Baeticos adesse, quos semper defenderit. Dein Octavii carmina desiderat.

C. PLINIUS OCTAVIO RVFO SVO S.

Vide, in quo me fastigio collocaris, quum mihi idem potestatis idemque regni dederis, quod Homerus Iovi Optimo Maximo.

- Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατῆρ, ἕτερον δ' ἀνένευσεν.
 2 Nam ego quoque simili nutu ac renutu respondere voto tuo possum. Etenim sicut fas est mihi, praesertim te exigente, excusare Baeticis contra unum hominem advocationem: ita nec fidei nostrae, nec constantiae, quam diligis, convenit adesse contra provinciam, quam tot officiis, tot laboribus, tot
 3 etiam periculis meis aliquando devinxerim. Tenebo ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum alterum petis, eligam id potius, in quo non solum studio tuo, verum etiam iudicio satisfaciam.

VII, 1 *Homerus*) Versus est Il. π, 250. Imitatus est, et explicavit Virgilius II, 794. *Audiit et voti Phoebus succedere partem Mente dedit: partem volucres disperfit in auras.* Nec omiserunt hoc observare Urfinus atque Clarkius. G.

2 *renutu*) ἀπαξ, opinor, λεγόμενον, fictumque a Plinio, ut responderet Graeco ἀνένευσις. Glossar. H. Stephani: Renuit, Ἀνανεύει. S.

excusare — advocationem) Negare possum Baeticis, ne illis adsum contra unum Gallum, cum alias tueri illos soleam contra quosvis: sed non possum Gallo adesse contra Baeticos. Haec monere visum, ne cui mira Schefferi adnotatio imponeret, quam in alias derivatam editiones video. G.

convenit adesse contra provinciam) omnino adesse contra Baeticos, seu unus sit, sive plures, qui illos iudicio laceessant. Ne cum Gierigio uni excidisse putes. Opponentur sibi, non provincia et unus, sed Baetici et Gallus. S.

tot officiis) v. g. in Classico accusando, de quo 3, 9. item contra Massam Baebium 7, 33. 4. G.

3 *quorum alterum petis*) Rom. quorum alterutrum petis, ut iam Cortius rescripsit. H.

Non opus est sic rescribi. *Alter* pro *alteruter* optimi scriptores dicunt. Livius I, 13. *Melius peribimus, quam sine alteris vestrum viduae aut orbae vivemus.* adeoque ipse Cicero: vid. Clav. Cicer. v. alter. S.

Neque enim tanto opere mihi considerandum est, quid vir optimus in praesentia velis, quam quid semper sis probaturus. Me circa Idus Octobres 4 spero Romae futurum, eademque haec praesentem quoque tua meaque fide Gallo confirmaturum: cui tamen nunc iam licet spondeas de animo meo.

⁷H, καὶ καυχήσιν ἐπ' ὀφρῶσι νεῦτε Κερών.

Cur enim non usquequaque Homericis versibus 5 agam tecum? quatenus tu me tuis agere non pateris: quorum tanta cupiditate ardeo, ut videar mihi hac sola mercede posse corrumpi, ut vel contra Baeticos adsim. Paene praeterii, quod minime 6 praetereundum fuit, accepisse me caryotas optimas, quae nunc ficis et boletis certandum habent. Vale.

4 tua meaque fide) Et ipse fidem potes illi dare, et de mea etiam fide spondere. *Quamquam considerata varietate lectionis a Cortio proposita malim, eademque haec praesentem tuo meoque Gallo confirmaturum. G.

Rom. Me circa idus Octobris spero Romae futurum eademque haec praesentem causatua Aquilio Gallo confirmaturum. In vulgata tua meaque fide nihil significant. Hinc atque ex Mediceo vera fortasse lectio aliquando restituitur, quae nondum reperta est, etsi Gesneriana coniectura ad eam proxime accedere videtur: eademque haec praesentem quoque tuo meoque Gallo confirmaturum. Ex quoque factum est causa, fallente scripturae compendio. Nam causa tua non placet. Sequitur in Rom. cui tamen iam nunc, bene. H.

Scripserit Plinius: eademque haec praesentem quoque tuo Gallo confirmaturum. Deinde iam nunc (quod et in excerptis Brummer.) bonum, quamquam nec in vulgata est quod iure reprehendas: uterque enim ordo usu receptus. De nunc iam vid. Drakenb. ad Liv. 7, 32, 14. de

iam nunc idem ad eund. 31, 32, 3. S.

⁷H, καὶ καυχήσιν etc.) Ex Hom. Il. 4, 528. E.

5 ut videar mihi hac sola mercede) Rom. ut videar hac sola mercede, sine mihi. H.

Pronomen melius adest. S.

6 accepisse me caryotas optimas) Rom. accepisse caryotas optimas, omisso me. H.

Haud displicet. Certe locis plurimis manus inepte sedulae librariorum, quibus aliquid ad orationis integritatem deesse videretur, talia provocabula invexerunt. Vid. infra Cortius ad ep. 19, 3. Drakenb. ad Liv. 1, 23, 5. Vechner. Hellenol. p. 120 f. cum notis Heusingeri. S.

caryotas) Graecorum Φοίνικες καρυώτοι, de quibus v. Diodor. Sic. 2, 53. ibique Wesseling. p. 165. S.

ficis et boletis) *Sic recte edit, et scribi, omissa cum, docuit Cortius. De formula certandum habent vid. Ind. G.

Rom. quae nunc cum ficis et boletis certandum abeunt, vitiole in ultimo verbo. Praepositionem cum Cortius unius Medice auctoritate delevit, quam saepius Plinius adiecit, si unum lo-

VIII.

Petit emendationem orationis in patria habitae, quum bibliothecam dicasset, et alimenta ingenuis decrevisset: de cuius editione sollicitius disquirat.

C. PLINIUS POMPEIO SATVRNINO SVO S.

Peropportune mihi redditae sunt literae tuae, quibus flagitabas, ut tibi aliquid ex scriptis meis mitterem, quum ego id ipsum destinassem. Addidisti ergo calcaria sponte currenti, pariterque et tibi veniam recusandi laboris, et mihi exigendi ver-
 2 cundiam sustulisti. Nam nec me timide uti decet eo, quod oblatum est: nec te gravari, quod depoposcisti. Non est tamen, quod ab homine desidio-
 3 so aliquid novi operis exspectes. Petiturus sum enim, ut rursus vaces sermoni, quem apud municipales
 4 meos habui, bibliothecam dedicaturus. Memini quidem, te iam quaedam adnotasse, sed generaliter: ideo nunc rogo, ut non tantum universitati eius attendas, verum etiam particulas, qua soles lima, persequaris. Erit enim et post emendationem
 4 liberum nobis vel publicare vel continere. Quin immo fortasse hanc ipsam cunctationem nostram in alterutram sententiam emendationis ratio deducet, quae aut indignum editione, dum saepius

cum excipias lib. VIII. ep. VIII.

4. ubi dixit, *rigor aquae certaverit nivibus*. Hic post nunc facile excidere potuit, *Cum ficis et boletis certandum habent* nemo explicat. Fortasse hoc dicit: periclitantur, ne fici et boleti, quos pro illis reddo, se multo gratiores tibi sint. H.

Temere negat Gierigius, Plinium verbo *certare* dativum iungere. Cautius Heusingerus, qui loco illo altero iam in notis ad Vechner. Hellenol. p. 336. usus fuerat. — *fungis* in excerpt. Brummer. glossa videtur vocis

boletis. — *certandum habent* non est, certare possunt, sed, certare debent. S.

VIII, 2 *Non est tamen*) Sic etiam Rom. H.

Petiturus sum enim) Non habet hic ordo verborum, quod aures offendat: immo mollior videtur illo altero, quem Gierigius praeferret, *Petiturus sum*. Similis locus in Horat. Turf. cap. LXVIII. 3. ex Cicerone laudatur, Or. pro l. Manil. 2, 4. *Genus est enim eiusmodi*, quod etc. Vid. supra 5, 3. S.

retractat, inveniet: aut dignum, dum id ipsum experitur, efficiet. Quamquam huius cunctationis 5
 meae causae non tam in scriptis, quam in ipso
 materiae genere consistunt. Est enim paullo glorio-
 sius et elatius. Onerabit hoc modestiam no-
 stram, etiam si stilus ipse fuerit pressus demissus-
 que, propterea quod cogimur cum de munificentia
 parentum nostrorum, tum de nostra disputare.
 Anceps hic et lubricus locus est, etiam quum illi 6
 necessitas lenocinatur. Etenim si alienae quoque
 laudes parum aequis auribus accipi solent; quam
 difficile est obtinere, ne molesta videatur oratio
 de se aut de suis differentis? Nam cum ipsi ho-
 nestati, tum aliquanto magis gloriae eius praedi-
 cationique invidemus: atque ea demum recte facta
 minus detorquemus et carpinus, quae in obscu-
 ritate et silentio reponuntur. Qua ex causa saepe 7
 ipse mecum, nobisne tantum, quidquid illud est,
 composuisse, an et aliis debeamus? Ut nobis,
 admonet istud, quod pleraque, quae sunt agen-
 dae rei necessaria, eadem peracta nec utilitatem
 parem nec gratiam retinent. Ac, ne longius ex- 8
 empla repetamus, quid utilius fuit, quam muni-

5 paullo gloriosius) *Inter-
 iectam inter haec duo verba *quasi*
 Cortio auctore omisimus. G.

etiam si — demissusque) Rom.
 etiam si stilus ipse pressus de-
 missusque fuerit, non fuerat,
 quod cum pluribus Cortius reti-
 nuit. H.

pressus) Vid. Ernest. Lexic.
 Technol. Lat. Rhetor. h. v. S.

6 differentis) Cortius mallet,
 si per membranas liceret, *disse-*
rens. Male. S.

7 an et aliis debeamus?) Pro-
 ponit dubitationem: deinde osten-
 dit, quae causa impellat se ad
 priorem illius partem sequendam.
 Nimirum ingeniosam Barthii di-
 stinctionem recipere nihil dubita-

vimus et probabit, spero, factum,
 quisquis diligenter animum ad-
 verterit. Vulgati, *an et aliis de-*
beamus ut nobis? Admonet
 istud quoque. Retinuit hanc
 lectionem Cortius: sed idem
 Barthii emendationem laudavit,
 et ultimam quoque ab optimo
 Codice Mediceo abesse testatus
 est. G.

Rom. nobisne tantum, *quis-*
quid est istud [non illud], com-
posuisse, an et aliis, debeamus.
Ut nobis, admonet illud, quod
pleraque. Ita verba ipsa, plane
 ut Cortius voluerat, scripta sunt:
 sola interpunctio ab ea, quam ad-
 huius, discrepat, ac potius ne-
 glecta est. Nam nec post *debea-*
mus, nec post *nobis* inciditur. H.

ficentiae rationem etiam stilo prosequi? Per hoc enim adsequebamur, primum ut honestis cogitationibus immoraremur; deinde ut pulchritudinem illarum longiore tractatu pervideremus; postremo, ut subitae largitionis comitem poenitentiam caveremus. Nascebatur ex his exercitatio quaedam
 9 contemnendae pecuniae. Nam quum homines ad custodiam eius natura restrinxerit; nos contra multum ac diu pensitatus amor liberalitatis communibus avaritiae vinculis eximebat: tantoque laudabilior munificentia nostra fore videbatur, quod ad illam non impetu quodam, sed consilio
 10 trahebamur. Accedebat his causis, quod non ludos aut gladiatores, sed annuos sumtus in alimentis ingenuorum pollicebamur. Oculorum porro et aurium voluptates adeo non egent commendatione, ut non tam incitari debeant oratione, quam
 11 reprimi: ut vero aliquis libenter educationis tedium laboremque suscipiat, non praemiis modo, verum etiam exquisitis adhortationibus impetrandum est. Nam si medici salubres, sed voluptate
 12 carentes cibos, blandioribus alloquiis prosequuntur; quanto magis decuit publice consulentem, utilissimum munus, sed non perinde populare, comitate orationis inducere? praesertim quum

8 *longiore tractatu pervideremus*) Sic et Rom. H.

Longiorem tractatum dixit rerum eam tractationem, qua diutius iis immoramur, per singulas euntes, singulas expendentes, id quod supra dixerat *stilo prosequi*. E.

pervideremus) Habet in hoc verbo eam vim *per*, quam in *perspicio*; ubi accuratam diligentemque curam et continuatam inspiciendi diligentiam notari, satis constat. G.

poenitentiam caveremus) Hoc fit, cum largitionis utilitatem ac pulchritudinem accurate et diu perpendimus. Nam honestatis co-

gitatio molestum iacturae factae sensum mitigat aut plane expellit. E.

9 *tantoque laudabilior munificentia nostra*) Rom. *tantoque laudatior munificentia nostra*. H.

10 *in alimenta ingenuorum*) In veteri Inscript. apud Grut. p. 1028. n. 5. (de cuius diversis exemplis et lectionibus Io. Massonus in praef. vitae Plinii) IN ALIMENT. PVEROR. ET PVELLAR. PLEB. VRB. H - S . . . IN TVTELAM BIBLIOTHECAE H-S. C. . . Add. infra 7, 18, 2. G.

12 *inducere*) Ex eo vocis usu

enitendum haberemus, ut, quod parentibus datur, et orbis probaretur; honoremque paucorum ce-

accipiendum, quo *inducunt* medici pilulas auro vel argento; ut *inducuntur* crusta vel tectorio parietes, ut pigmento tabulae: medicorum aperta hic mentio: de quibus Lucret. 1, 935 et 4, 13. *Nam veluti pueris absinthia tetramedentes Cum dare conantur prius oras pocula circum Contingunt mellis dulci flavoque liquore etc. Poterat etiam inducunt. G.*

Argutus erat cum aliis h. l. Gesnerus, qui monuerat vocem illam eo sensu accipiendam, quo *inducunt* medici pilulas auro vel argento, aut *inducuntur* crusta vel tectorio parietes, vel pigmento tabulae. Sed simpliciorum sensum contextus docet. Ut enim in prothesi Plinius dixerat *cibos alloquiis prosequi*, ita in apodosis, *munus*, a se propositum, comitate orationis *inducere*, h. e. ita exhibere, ut id simul oratione blanda et comi prosequaris et commendes. Hoc enim munus, quo annuos sumtus in alimenta ingeniorum pollicebatur, quia *non erat popolare*, h. e. non ita gratum populo, ut munera gladiatoria aut ludi oculorum auriumque voluptatibus servientes, *egebat commendatione et incitatione quadam orationis*, ut recte acciperetur et placeret. *E.*

Placuit eadem ratio I. A. Ernestio: vid. Gesneri ad eum epistola Plinianis praefixa. Altera illa interpretatio, inepta magis quam arguta, a gravitate orationis mirum quantum abhorret. *S.*

quod parentibus datur) Plinius alimenta promisit pueris ingenuis: hoc munus proprie ad eorum parentes pertinet, qui alendorum liberorum suorum onere levarentur: hoc *orbis* etiam, qui numquam suscepissent liberos, vel amisissent susceptos, probari cupit, ad quos fructus illius

liberalitatis non pertineret. *Talia adnotare superfluum videri poterat, nisi unus itemque alter eorum, qui hac provincia ante nos functi sunt, loco per se clario tenebras sedulo offudisset; id quod semel monitum ad plures observationes nostras aequus lector transferet, et si qua in facili nimis re explicanda operam nos abuti videat, hanc esse causam suspiceret, quod aliquis male, nostro quidem iudicio, eundem locum interpretatus sit. *G.*

Rom. *quod parentibus datur*, recte. *H.*

Sic et Cortius. Laudo. *S.*

et expectarent et mererentur) Haec optimorum quorumque librorum lectio, sed aliter, quam adhuc factum, interpretanda. Beneficium Plinii primo non ad *orbos* liberis pertinet; sed ad *solos parentes ingenuorum*, quibus alimenta destinavit. Porro plures erant in hac altera etiam classe, quam ut ad omnes pervenire eodem tempore liberalitas illa, quantumvis magna, posset. Enitendum igitur sibi fuisse ait Secundus noster, ut plures illi, qui non statim frui possent beneficio suo, *paucorum honorem et expectarent patienter*, dum ad ipsos quoque volentibus annis perveniret, et interim dignos se illo praestarent, eumque *mererentur*. *Haec puto plana, neque monenda adeo, nisi *de orbis*, qui liberos sibi nascituros sperarent, ac de his, qui beneficio Principis ius liberorum consequerentur, hic commentari alicui visum esset. *G.*

Rom. *ceteri patienter et expectarent et mirarentur*, quod non damno. *H.*

Quod olim legebatur, *ceteri patienter et spectarent et mirarentur*, tantum abest, ut absonum putem, ut nostrae lectioni praene praeseram. *imitarentur*

- 13 teri patienter et exspectarent et mererentur. Sed ut tunc communibus magis commodis quam privatae iactantiae studebamus, quum intentionem adfectumque muneris nostri vellemus intelligi; ita nunc in ratione edendi veremur, ne forte non aliorum utilitatibus, sed propriae laudi servisse
 14 videamur. Praeterea meminimus, quanto maiore animo honestatis fructus in conscientia, quam in fama, reponatur. Sequi enim gloria, non appeti, debet; nec, si casu aliquo non sequatur, idcirco quod gloriam non meruit, minus pulchrum
 15 est. Si vero, qui benefacta sua verbis adornant, non ideo praedicare, quia fecerint, sed ut praedicarent, fecisse creduntur. Sic, quod magnifi-

a Catanaeo enotatum, pro quo in aliis corrupte *incitarentur*, glossema est ineptum grammatici, qui *mirarentur* explicare vellet. Servius ad Virgil. Aen. VIII, 517.: „*Miretur*. Imitetur. Lucanus IX, „807. *Miratoremque Catonis*, „id est, imitatore: optima enim „ingenia necesse est ut ea, quae „*mirantur*, imitentur.” S.

13 *intentionem adfectumque muneris nostri*) Rom. *intentionem effectumque muneris nostri*. H.

Est haec omnium codd. lectio, cui male, opinor, Iacobi Bononiensis coniecturam praetulerunt. Plinius enim ut privatae suspicionem iactantiae effugeret, largitionis suae et consilium et effectum Comensibus explicare debebat. *Intentio* de consilio dictum raram puto: an iure Noltenius Lex. Antib. col. 585. f. et Schwarzius ad Plin. Panegyr. p. 353. suspectae latinitatis exemplis annumerant, dubito. Terentius Andr. IV, 3, 18.: *Repudio, quod consilium primum intenderam*. Sallustius Iug. c. 107.: *Deinde paucis diebus, quo ire intenderant, perventum*. S.

14 *quanto maiore — fama*) Rom. *quanto maiore animo ho-*

nestatis in conscientia fructus, quam in fama. H.

gloriam non meruit) Notabilis locus, de quo iam observavit Caesaubonus, *mereri* hic non ad dignitatem et mercedem referri, sed simpliciter esse *consequi*, τυγχάνειν. Confirmat hanc notionem Cortius: sed mavult tamen codicis Medicei fide negationem omittere, quo facto vis consueta verbi *meruit* retinetur. G.

Rom. *quod gloriam meruit*. H. Delenda negatio huius aliorumque librorum auctoritate. Optime Heusingerus in Observat. Antibarbar. p. 414. f.: „*Merere*, pro „consequi, Plinio tribuunt invito „lib. I. epist. VIII. 14. ubi ediderunt: *Sequi enim gloria*, „non appeti, debet; nec, si „casu aliquo non sequatur, idcirco, quod gloriam non meruit, minus pulchrum est. Legendum enim est, *quod gloriam meruit*, idque in optimis exemplaribus exstat. Plinii aetate illa significatio nondum ita erat pervulgata: etsi eam sibi in Plauto quoque, Terentio et Cicerone reperisse visus est Gronovius observat. in scriptor. eccles. cap. „VII. p. 76.” S.

cum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recensente, vanescit. Homines enim quum rem destruere non possunt, iactationem eius incessunt. Ita si silenda feceris, factum ipsum; si laudanda, quod non fileas ipse, culpatur. Me vero peculiaris ¹⁶ quaedam impedit ratio. Etenim hunc ipsum sermonem non apud populum, sed apud decuriones habui; nec in propatulo, sed in curia. Vereor ¹⁷ ergo, ut sit satis congruens, quum in dicendo adsentationem vulgi acclamationemque defugerim; nunc eadem illa editione sectari: quumque plebem ipsam, cui consulebatur, limine curiae parietibusque discreverim, ne quam in speciem ambitionis inciderem; nunc eos etiam, ad quos ex munere nostro nihil pertinet praeter exemplum, velut obvia ostentatione conquirere. Habes cun- ¹⁸ ctationis meae causas: obsequar tamen consilio tuo, cuius mihi auctoritas pro ratione sufficit. Vale.

IX.

Hortatur ad secessum, propter studia, et innocentiam ruris, urbanae vitae nugis praeferendum.

C. PLINIUS MINUTIO FUNDANO SVO S.

Mirum est, quam singulis diebus in urbe ratio aut constet aut constare videatur, pluribus cunctisque

¹⁵ ipso qui gesserat recensente) Rom. ipso qui gesserit recensente. Deinde: si laudanda non fileas, ipse culparis, quod unice verum est, dum modo quod non fileas retinueris, et prius ipsum deleveris. H.

Amplector crisin Heusingeri, quam et alii libri ex parte tueniunt. S.

¹⁷ obvia ostentatione) Quae ultro occurrit omnibus, iisque se iactat atque ingerit, quod ambitionis est. Adeo nihili non videtur vox e bonis libris prolata, ut potius alterum adsentatione

a mala manu esse appareat. Cui enim adsentaretur editione, de qua hic sermo est? Sed ostentator conquirere et cogere studet homines, qui se admirentur, sibi plaudant. G.

Rom. velut obvia adsentatione, male. H.

¹⁸ pro ratione sufficit) Rom. pro ratione sufficiet. H.

Sic et Curtius. Probo. S.

IX, 1 ratio — constet) Finge tempus esse primo in tabulis accepti; deinde negotia diei uniuscuiusque, in quantum suam sibi

2 non constet. Nam, si quem interrogas, *Hodie quid egisti?* respondeat, *Officio togae virilis interfui; sponsalia aut nuptias frequentavi; ille me ad signandum testamentum, ille in advocationem, ille*
 3 *in consilium rogavit.* Haec quo die feceris, necessaria; eadem, si quotidie fecisse te reputes, inania videntur, multo magis quam secesseris.

temporis particulam unumquodque poscit, in expensis induci: si igitur illa acceptorum et expensorum aera aequales summas efficient; *constare* dicetur *ratio*. Atque hoc ita sit, si singula utriusque capitis aera inter se conferantur. Verum si *mensēs* et *annos* et *vitam* cum quantumvis magno numero negotiorum eiusmodi compares, *ratio non amplius constat, sed expensa videtur nimia.* G.

Simplicior tamen mihi videtur, et huic loco aptior Gierigii sententia, *rationem constare*, quando quis finito die reperiat, omnia negotia fuisse necessaria et probanda. Nempe diebus singulis negotia urbana, ut necessaria, probamus; sed si quotidie eadem fecisse reputamus, tum inania et *frigida* illa nobis videntur, h. e. ea, quibus nihil proficitur, cum nec animum iuvent, nec ingenium acuant, neque honestate et liberalitate sua delectent. E.

Meo quidem sensu Gesneri ratio praestat. S.

cunctisque) *Et maioribus auctoritatibus nixa est haec lectio, et sententiam parit meliorem. *Cunctis* est universis simul sumtis. Eodem sensu legitur *cunctaeque* in Mediceo libro, intelligit *ratio*, quod probat Cortius. *iunctisque*, vulgatum, non ita commodum est. G.

Haec puto rectius se habere, quam rationes eorum, qui *iunctisque* defendunt vel ediderunt. Nempe in *pluribus*, si a singulis distinguuntur, iam inest notio

iunctorum, nam hac coniunctione sit, ut singulae dies plures fiant. *Cuncti* autem ab utroque illo genere differunt, suntque universi. Hos *cunctos* etiam Plinius expressit his verbis: *si quotidie fecisse te reputes.* Nam quod quotidie sit, id nec singulis nec pluribus, sed *cunctis* diebus fieri solet. E.

Rom. *pluribus cunctaque non constat*, ut solus praeterea Mediceus. H.

Paene assentior Cortio hanc lectionem vulgata longe doctiorem et prorsus Plinianam dicenti. Sic omnis de hoc loco fluctuatio facile sedatur. Quid I. A. Ernestio visum fuerit, vide in Gesneri ad eum epistola. Ceterum de confusione vocum *cunctus* et *iunctus* vid. Drakenb. ad Liv. 3, 66, 5. S.

2 *Officio togae virilis*) Quam solenne fuerit, illum diem, quo, posita praetexta, virilem togam s. puram sumerent, officio et celebritate amicorum obire, notum v. g. ex Sueton. Claud. 2. *Togae virilis die, circa mediam noctem, sine sollemni officio lectica in Capitolium latus est.* Idem auctor de Caligula ut peculiare notat c. 10. *Uno atque eodem die togam sumisit, barbarumque posuit: sine ullo honore, qualis contigerat tirocinio fratrum eius.* Verum Augustus ob id ipsum officium Consulatum bis sumisit, ut Caium et Lucium filios, amplissimo praeditus magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in forum. Sueton. Aug. c. 26. G.

Tunc enim subit recordatio, *Quot dies quam frigidis rebus absumpsi?* Quod evenit mihi, postquam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut scribo, aut etiam corpori vaco, cuius fulturis animus sustinetur. Nihil audio, quod audisse, nihil dico, quod dixisse poeniteat: nemo apud me quemquam sinistris sermonibus carpit; neminem ipse reprehendo, nisi unum me, quum parum commode scribo: nulla spe, nullo timore sollicitor, nullis rumoribus inquietor. Mecum tantum et cum libellis loquor. Rectam sinceramque vitam! dulce otium, honestumque, ac paene omni negotio pulchrius! O mare, o litus, verum secretumque *μουσείον*! quam multa invenitis, quam multa dictatis! Proinde tu quoque strepitum istum inanemque discursum, et multum ineptos labores, ut primum fuerit occasio, relinque, teque studiis vel otio trade. Satius est enim, ut Attilius noster eruditissime simul et facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere. Vale.

3 *frigidis rebus*) inanibus. *Frigida* et *inania* iungit Plinius 4, 17, 4. Sic et Graeci. Herodotus p. 715. de Mardonio: ὁ δὲ, περιχαρὴς γενόμενος, καὶ ἐπ' αἰθέρις φλογὶ νίκη, ἐπῆκε κ. τ. λ. ubi interpret perire: et *frigida victoria elatus*. S.

5 *sinistris sermonibus carpit*) Sic et Rom. H.

unum) tamen Arntzen. ad Paneg. 93, 3. et ait vitiose esse in editis tum. G.

Non Arntzenius, sed Livinius. S.

6 *Rectam sinceramque vitam*) Rom. O *rectam sinceramque vitam*. Proxime inde: *verum secretumque μουσείον*. H.

8 *Attilius*) Praestat *Attilius*. vid. infra ad 2, 14, 2. S.

eruditissime) addidit, opinor, Plinius, quod vox illa Attilii faceta otium *literatum* ac *studia* commendaret. Veritas igitur ganz im gelehrten Sinne. Facetius et eruditius similiter iunxit Columella I, 1, 14. p. 429. ed. Gesn. S.

otiosum esse) Quietis animi et bonis literis vacare, nullis negotiis molestis impeditum, potius est, quam nihil agere, h. e. frustra et nequidquam occupari, movere, sed nihil promovere etc. laudant hic viri docti Scipionis vocem ex Cic. off. 3, 1. Se nunquam minus otiosum esse, quam cum otiosus sit. G.

X.

Euphratem philosophum laudat, quem ut audiat Atrius, hortatur, doletque non crebrius se per occupationes illum audire posse.

C. PLINIUS ATRIO CLEMENTI SVO S.

Si quando urbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret. Multa claraque exempla sunt. Suffecerit unum, Euphrates philosophus.
 2 Hunc ego in Syria, quum adolescentulus militarem, penitus et domi inspexi, amarique ab eo laboravi, etsi non erat laborandum. Est enim obvius et expositus, plenusque humanitate, quam
 3 praecipit. Atque utinam sic ipse, quam spem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus suis addidit! Aut ego nunc illas magis miror, quia magis intelligo: quamquam
 4 ne nunc quidem satis intelligo. Ut enim de pictore, sculptore, fictore, nisi artifex, iudicare; ita,

X, 1 *Suffecerit unum*) Rom. *Sufficerit nobis unum*, unde *sufficeret* factum, quod Curtius praetulit, cum utrumque ex *suffecerit* corruptum sit. H.

2 *obvius et expositus*) de eo, qui suam mentem, suos sensus omnibus aperit, et offert, nihil dissimulat. Sic *candidissimum et maxime expositum* iunxit Quintil. 2, 5. 19. ubi plura huius loquendi formae hac aetate inprimis frequentis exempla dedit Spalding. E.

Immo est h. l. is, qui studiosus sui comiter, *plenus humanitate* excipit. Gierigius apte laudat Senecam Ep. 108. T. 2. p. 530. ed. Amstel.: *Attalum* — non tantum paratum discantibus, sed obviu. S.

3 *Atque utinam — impleverim*) Rom. *Atque utinam sic spem ipse, quam tunc et de me concepit, impleverim*. H.

virtutibus suis addidit) Nempe *virtutibus suis addere* dicuntur ii, qui indies magis proficiunt virtutibus, et quas nondum habebant, eas comparare sibi anituntur. E.

Aut ego) *Sic legendum, non *At ego*. Dixerat, *Ille multum virtutibus suis addidit*. Hoc nunc retractat ex aliqua parte, et fieri ait posse, ut olim talis fuerit Euphrates, sed tum non ita bene sibi notus. G.

Rom. *Aut ego nunc illas magis miror, quia intelligo, quamquam ne nunc quidem satis*. *Ut enim*. Merito postremum verbum *intelligo* omissum est, quod vulgati habent, in quibus vero antea rectius est, *quia nunc magis intelligo*, iterato adverbio. H.

4 *Ut enim — fictore*) Rom. *Ut enim de pictore, sculptore, fictore*. H.

nisi sapiens, non potest perspicere sapientem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in 5 Euphrate sic eminent et elucent, ut mediocriter quoque doctos advertant et adficient. Disputat subtiliter, graviter, ornatè: frequenter etiam Platoniam illam sublimitatem et latitudinem effingit. Sermo est copiosus et varius: dulcis in primis, et qui repugnantes quoque ducat et impellat. Ad hoc, proceritas corporis, decora facies, de- 6 missus capillus, ingens et cana barba: quae licet fortuita et inania putentur, illi tamen plurimum venerationis adquirunt. Nullus horror in cultu, 7 nulla tristitia, multum severitatis: reverearis occursum, non reformides. Vitae sanctitas summa,

5 *Quantum — eminent*) Rom. *Quantum tamen datur mihi in Euphrate cernere, multa sic eminent. H.*

eminent et elucent) ut in pictura, quae multo lumine instructa sunt et umbrae adiuncta. Cf. Lib. 3, 13. 4. ubi *elata* et *excelsa* in oratione comparantur iis, quae in pictura lumen et umbra commendat. E.

latitudinem) Catanaei observatio est non inelegans, *latitudinem* tribui Platoni cum respectu ad etymon nominis illius. *πλάτος* enim *latitudo* est. *Lata* porro oratio pressae adstrictaeque opponitur. Vid. mox I, 20, 19. G.

Ibi *lata, magnifica, excelsa* oratio iunctim dicitur. Suidas etiam in Θεόφραστος, διὰ πλάτος ἐν λόγοις, Platonem appellatum notat. Alii tamen Platonem a lato pectore aut fronte nomen accepisse dixerunt. Diog. Laërt. Plat. cap. 5. ὅτι πλατὺς ἦν τὸ μέτωπον, ὡς Φισι Νεάνθης. Seneca Epist. 58. *Erat quidem corpus validum et forte fortius, et illi nomen latitudo pectoris fecerat. E.*

Diog. Laërt. III. 4. p. 166. ed. Amstel. ἐνοιο δὲ, διὰ τὴν πλατύτητα τῆς ἐρμηνείας οὕτως ὀνομασθῆναι. Timoni Philasio dicitur

(Anal. Brunck. T. II. p. 70. XIV.) *πλατύσατος, ἀλλ' ἀγορητῆς ἡδυεπῆς κ. τ. λ.* qui et Ἀκαδημαϊκῶν πλατυρομοσύνην notat. (Ibid. p. 71. XVI.) S.

6 *Ad hoc, proceritas*) Rom. *Ad haec proceritas*, optime. H.

Sic et Cortius, quem Gesnerus et Gierigius sequi debebant. *hoc* Excerpta Brummer. habent. Ceterum perpetua confusio vocum *ad hoc, ad haec, adhuc*. Vid. Cort. ad Sallust. Catil. 14, 3. 44, 6. ad Plin. Ep. I, 22, 4. Drakenb. ad Liv. 21, 52, 10. S.

demissus capillus) Graecorum καθεμένη κόμη. Variatâ ad hellenismi rationem structurâ Lucian. T. III. p. 492. de Homero: τὸν καθεμένον τὰς κόμας. S.

ingens et cana barba) Apollonius Tyan. epist. 3. p. 336. ed. Olear. Euphratae fuisse ait πάγωνα λευκὸν καὶ μέγαν, acerbissime addens: πλέον δὲ οὐδέν. S.

7 *Nullus horror in cultu*) Rom. *Nullus horror in vulgè*, probe: quod huic opponitur *severitas*, quae in *vultu* utique est potius, quam in *cultu*. H.

Accedo. Sic et alibi codices fluctuant, velut in Claudian. de IV. Conf. Honor. v. 591. Vid. Burmann. ad Anthol. Lat. T. I. p. 651. S.

comitas par. Infectatur vitia, non homines: nec castigat errantes, sed emendat. Setquaris monentem attentus et pendens: et persuadere tibi, etiam
 8 quum persuaserit, cupias. Iam vero liberi tres, duo mares, quos diligentissime instituit. Socer Pompeius Iulianus, cum cetera vita, tum vel hoc uno magnus et clarus, quod, ipse provinciae princeps, inter altissimas conditiones, generum, non honoribus principem, sed sapientia, elegit.
 9 Quamquam quid ego plura de viro, quo mihi frui non licet? An ut magis angar, quod non licet? Nam distringor officio, ut maximo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali, subnoto libellos, conficio tabulas: scribo plurimas,

nec castigat errantes) Non exprobrat errorem verbis asperis, sed rationibus revincit, et per hoc ipsum emendat et eximit. G.

pendens) sc. ab ore dicentis, nota dicendi formula, de iis, qui cupide dicta alterius arripiunt, nec verbum perire patiuntur. Sequens sententia acumen habet ex quadam repugnantia: *et persuadere — cupias*, h. e. non possis exlariari eius oratione et praeceptis; etiam cum sentias tibi aliquid persuasisse, tamen optes, ut eadem repetat. E.

Similiter Graeci. Chariton p. 59. edit. Amstel. ἀναγήςσας εὐατόν τῆς ἀρχαίας. ad q. l. vid. Dervill. p. 342. lq. S.

et persuadere — cupias) Rom. *et persuaderi tibi, etiam cum persuaserit, cupias*, plane ut Medic. H.

Praestat vulgata, quam mutarunt, quibus pronominiis ellipsis durior visa esset. Sed exempla eius ubivis obvia. Vid. Cort. ad Sallust. Catil. 31, 7. S.

8 provinciae — conditiones) Rom. provinciae princeps hunc inter altissimas conditiones. Iterum et hic cum Medic. consentit. H.

hunc, etsi Cortio probatum, nolim in ordinem recipere. Vix

credas, quot locis manus liberiorum inepte sedulae talia pronomina, ad sensus scilicet integritatem necessaria, intulerint. S.

inter altissimas conditiones) Imitaturne Nepotem Cornelium Att. 12, 1. de Agrippa: *Cum propter suam gratiam et Caesaris potentiam nullius conditionis non haberet potestatem, potissimum eius delegit affinitatem* etc. G.

Sensus est: cum posset generum sibi eligere honoribus et divitiis praeditum, Euphratem elegit sola sapientia praestantem. E.

Conditio de matrimonio est latinitatis iureconsultorum. Hinc formula repudii: *conditioe tua non utor*. Vid. Drakenborch. ad Liv. 3, 45, 11. Bosii ind. in Cornel. Nepot. v. *Conditio*. S.

9 *officio, ut maximo*) Praefectura aerarii, quam gessit aetatis anno XXXVI et proximo ex Massoni rationibus, quem vide: praefertim vero nostrum 5, 15, 5. et 10, 20, 1. Paneg. 91, 1. G.

pro tribunali) h. e. in tribunali. Sic *pro suggestu*, *pro rostris*, alia. Vid. Cort. ad Sallust. Iug. 67, 1. Eodem modo Graeci πρὸ usurpant. Vid. Duker. ad Flor. 4, 2, 91. S.

sed illiteratissimas literas. Soleo nonnunquam¹⁰ (nam id ipsum quando contingit!) de his occupationibus apud Euphratem queri. Ille me consolatur; adfirmat etiam esse hanc philosophiae, et quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoscere, iudicare, promere et exercere iustitiam; quaeque ipsi doceant, in usu habere. Mihi tamen hoc unum non persuadet,¹¹ satius esse ista facere, quam cum illo dies totos audiendo discendoque consumere. Quo magis te, cui vacat, hortor, quum in urbem proxime veneris, (venias autem ob hoc maturius), illi te expoliendum limandumque permittas. Neque enim¹² ego, ut multi, invideo aliis bono, quo ipse careo; sed contra sensum quandam voluptatemque

¹⁰ quaeque ipsi doceant) Non satis perspicuum est, quo hoc ipsi pertineat. Contextus quidem omnis, et proxima commemoratio philosophiae suadet, ut philosophos intelligamus, sed manet tamen abrupta et hians oratio. Si quid libri veteres adiuverant, ego legerem quaeque ipsa doceat, sc. philosophia, in usu habere, h. e. praecepta philosophiae usu et factis exsequi. E.

Locus sanissimus, in quo quid hiet, non intelligo. Novandi libidinem coercere debebat Cortii annotatio, cui, si necesse esset, plurima ex utraque lingua adici possent. Uno defungar Livii loco, 42, 47, 7. Haec Romana esse, non versutiarum Punicarum, neque calliditatis Graecae: apud quos fallere hostem, quam vi superare, gloriosius fuerit. Vid. Porson. ad Eurip. Hecub. v. 22. Wakef. ad Lucret. 1, 283. 353. S.

¹¹ hoc unum non persuadet) Suavissime repetit, quae de vi persuadendi et dulcedine viri dixerat s. 7. G.

illi te expoliendum limandumque) Rom. illi te extolendum limandumque, ut Medie. Iege excolendum, quod

Latinum et Plinianum est. Lib. IV. ep. VI. 2. Nec agrum, quem non habeo, sed ipsum me studiis excolo. Cic. Brut. c. 25. Caiusque Tuditanus cum omni vita atque victu excultus atque expolitus, tum eius elegans est habitum etiam orationis genus. Metaphora ducta est ab agris, qui excoli dicuntur, quando, quae fertilitati officiant, extirpantur. Vid. lexic. rustic. Gesnerianum. H.

¹² invideo aliis bono) Ita perpetuo construi hoc verbum in bonis quidem codicibus a Plinio, ostendit ad h. l. Cortius: et iam fecerat ad Quinctil. 9, 3. p. 799 Burmannus. Vid. Ind. G.

Rom. Neque enim ego, ut multi, invideo aliis bono, cum Med. et melioribus. Sic Romanus liber etiam lib. II. ep. XX. 8. invidetis bona morte, et lib. III. ep. VIII. 2. tuius invidere. Lib. VII. ep. XXVIII. 2. qui invident mihi felicissimo errorem. [ita expressum, pro errore.] Lib. VIII. ep. XIII. 5. Ut vobis societatis ius invideam, pro societate eius. H.

sensum — voluptatemque) Et idem deo dicit, pro sensum voluptatis. G.

percipio, si ea, quae mihi denegantur, amicis video superesse. Vale.

XI.

De infrequentia epistolarum expostulat.

C. PLINIUS FABIO IVSTO SVO S.

Olim nullas mihi epistolas mittis. *Nihil est, inquis, quod scribam.* At hoc ipsum scribe, nihil esse, quod scribas: vel solum illud, unde incipere priores solebant, *si vales, bene est; ego valeo.* Hoc mihi sufficit; est enim maximum. ² Ludere me putas? Serio peto. Fac sciam, quid agas: quod sine sollicitudine summa nescire non possum. Vale.

XII.

Deflet Corellii voluntariam mortem, qua rectorem vitae suae et optimum amicum amiserit.

C. PLINIUS CALESTRIO TIRONI SVO S.

Iacturam gravissimam feci, si iactura dicenda est

Nempe Gesnerus putabat, hanc interpretandae formulae rationem, si qua alia, optimam esse. Equidem miror, Plinium, si ita scripsit, ita scripsisse. E.

Me quoque offendit sensum quendam voluptatemque; nec Gierigii ratio satisfacit. An post quendam excidit iucundum? S.

XI, 1 *Olim nullas mihi*) Rom. Olim mihi nullas. H.

Sic et Coriutus. Praefero nostrum ordinem, ut qui auribus magis blandiatur. S.

At hoc ipsum scribe) Similis est epistola Ciceronis filii ad Tironem 16, 26. *Etiamsi, quod scribas, non habebis, scribito tamen cet.* G.

priores) Laudavit hic Buchnerus Senec. ep. 15 pr. *Mos antiquis fuit usque ad meam servatus aetatem, primis epistolae verbis adiicere, si vales, bene est.* G.

Rom. unde priores incipere solebant. H.

XII, 1 *si iactura dicenda est*) Dubium, cur parum probet iacturae appellationem; nimisne lene putet, in amissione rei inaeestimabilis; an ideo parum aptum, quod mortuorum memoria, exemplum, beneficia, adhuc ad nos pertinent? An iactura damnum, quod facimus ad evitandum maius? G.

tanti viri amissio. Decessit Corellius Rufus, et quidem sponte, quod dolorem meum exulcerat: est enim luctuosissimum genus mortis, quae non ex natura, nec fatalis videtur. Nam utcumque in 2 illis, qui morbo finiuntur, magnum ex ipsa necessitate solatium est; in iis vero, quos arcessita mors aufert, hic insanabilis dolor est, quod creduntur potuisse diu vivere. Corellium quidem 3

Ernestius, patruus meus, olim laudaverat Epist. 2, 1, 10. ut evinceret, Plinium *iacturam* ideo noluisse, quod virorum magnorum memoria nunquam intercidat. Gesnerus acute respondebat, se dubitare, utrum consolandi argumentum initio ponere voluerit, et tamen in luctu desinere. Novissimus editor, Gierigius V. C. illa omnia repetiit, nihil addens de suo nisi haec: „aut igitur, inquit, nodum in scirpo quaesivit, aut ego mentem eius non assequor.” Erit igitur Plinius in hoc loco aut obscurus aut ineptus. Neutrum ego credo: acutum et venustum ubique deprehendi. Quid ergo? nempe necesse est, tempore Plinii vocabulo *iacturae* adhaelisse notionem non satis dignam et honestam; quare cum Plinio nunc excidisset ea vox in re gravi et magna, ipse se castigat propterea et corrigit, magis autem, ut venustum veluti flexum, et laudis opportunitatem oratio recipiat, quam ut rationis grammaticae admonere lectorem velit. Fronto Grammaticus dicit, *iacturam* esse, quod iaciunt ex onere navis. Iam locus est Pseudo-Sallusti. ad Caes. Or. 2. Cap. 55. L. Posthumius, et M. Favonius, mihi videntur quasi magnae navis supervacua esse: ubi salvi pervenire, usui sunt: si quid adversi coortum est, *de illis potissimum iactura sit, quia pretii minimi sunt.* E.

Probabilis disputatio. Nec tamen puto, illam vocis *iactura*

vim aevi Pliniani propriam, sed omnino latinitatis fuisse. Sulpicius ad Ciceronem (Epist. IV, 5. p. 89. edit. Ernest.): *Modo uno tempore tot viri clarissimi interierunt: — in unius mulierculae animula si iactura facta est, tanto opere commoveris?* Vides, ut *interitus virorum clarissimorum* opponatur *iacturae mulierculae*. Quamquam non nego, *καταχρησῶς* etiam de gravi damno dici potuisse. S.

Corellius Rufus) Rom. Corellius Rufus, ut postea constanter. H.

ex natura) Non assentior Gierigio venit excidisse putanti. S.

fatalis) Fatalis mors hic non simpliciter, ut alias, naturalis est; ab hac enim distinguit: sed ea, quam effugare, qui moritur, non potuisse videtur, licet voluerit, ut sunt ruinae, caedes ab insidiatoribus, naufragium etc. Scimus alioquin *fatum* ad naturalem praesertim mortem referri: nec vehementer intercesserim, si quis synonyma plane hic etiam esse velit mortem, quae ex natura est, et fatalem. Certe ita sumit Vell. 2, 4, 6. G.

2 qui morbo finiuntur) Fati novam mentionem non facit: sive quod satius habuit, unum genus referre, cui plane simile sit alterum: sive quod *fato* et *morbo fini* pro iisdem habuit. G.

summa ratio, quae sapientibus pro necessitate est, ad hoc consilium compulit, quamquam plurimas vivendi causas habentem, optimam conscientiam, optimam famam, maximam auctoritatem; praeterea filiam, uxorem, nepotem, sorores, interque
 4 tot pignora, veros amicos. Sed tam longa, tam iniqua valetudine conflictabatur, ut haec tanta pretia vivendi mortis rationibus vincerentur. Tercio et tricesimo anno (ut ipsum praedicantem audiebam) pedum dolore correptus est. Patrius hic illi: nam plerumque morbi quoque per suc-
 5 cessiones quasdam, ut alia, traduntur. Hunc abstinentia, sanctitate, quoad viridis aetas, vicit et fregit; novissime cum senectute ingravescentem
 6 viribus animi sustinebat. Quum quidem incredi-

3 *optimam conscientiam*) In Rom. omissa sunt. H.

Negligentiâ librarii, (nisi ipsius typothetae culpa est), cuius oculi a priore *optimam* ad posterius aberrarent. Fons hic mendorum uberrimus. S.

4 *pignora*) *pignera* Cort. cascade. Tetigit Laurenbergius Antiquar. p. 206. Cf. Nolten. Lexic. Antibarb. col. 137. Ridicule Beda de Orthographia col. 2341. ed. Putsch.: *Pignera, rerum: Pignora, fortiorum et affectionum*. Vid. Cort. Dissertat. de usu orthographiae lat. cap. III. §. VIII. p. 32. ed. Harles. S.

4 *pretia vivendi*) res illae, propter quas operae pretium sit vivere, ut conscientia, fama, auctoritas, et quas alias vivendi causas paullo antea commemoraverat. E.

ut ipsum praedicantem au-

diebam) Rom. ut ipsum audiebam, medio verbo, *praedicantem*, excluso. H.

Excludunt et alii libri. Male. S. Patrius hic illi) Videtur tacitae suspicioni occurrere: cum podagra et similes morbi intemperantiae saepe circa Venerem et Bacchum quasi satellites sint. Ne quid igitur de Corellio cogitemus eiusmodi, patrium morbum esse narrat. G.

5 *sanctitate*) castitate. Sic Graecis dicitur ἀγνός, ἀγνός γάμων, ἀγνολεχής (Ruhnken. ad Timaeum p. 133. a.). Aeschylus dramatis satyrici licentiâ apud Lucian. T. II. p. 457.: μῆρῶν τε τῶν σῶν εὐσεβῆς ὁμιλία. coll. Porsono ad Euripid. Med. v. 750. S. quoad *viridis aetas*) Nota Horatii vox: dum virent genua, expressa illa ex Theocritea: ἄς*) γόνυ χλωρόν. Vid. Valckenar. Epist. ad

*) Ita leg. cum Toupio et aliis. Male vulgo οἷς, confusione litterarum sat frequenti, de qua Porsonus ad Euripid. Med. v. 44. Locis a viro eximio tractatis accedat Herodoteus L. VII. c. 156. ubi certâ emendatione scripti: καὶ ἔσαν οἱ πάντα αἱ Συρήκουσαι. Sic Lucian. T. III. p. 469. καὶ οἱ πάντα Κομβάβος ἦν. In hanc παρέκβασιν, cuius veniam aequi dabunt lectores, me dellexit Mitscherlichius ad Horatium Theocrito minus perspecte utens. S.

biles cruciatus et indignissima tormenta pateretur, (iam enim dolor non pedibus solis, ut prius, infidebat, sed omnia membra pervagabatur,) veni ad eum Domitiani temporibus, in suburbano iacentem. Servi e cubiculo recesserunt: habebat 7 enim hoc moris, quoties intrasset fidelior amicus. Quin etiam uxor, quamquam omnis secreti capacissima, digrediebatur. Circumtulit oculos, et, 8 *Cur, inquit, me putas hos tantos dolores tamdiu sustinere? ut, scilicet, isti latroni vel uno die supersem.* Dedisses huic animo par corpus, fecisset quod optabat. Adfuit tamen deus voto, cuius ille compos, ut iam securus liberque moriturus, multa illa vitae, sed minora, retinacula abruptit. Increverat valetudo, quam temperantia mitigare 9 tentavit; perseverantem constantia fugit. Iam dies

M. Roeverum p. XXIV. Toup. Cur. Poster. in Theocrit. p. 26. Mitsch. ad Horat. T. II. p. 587. S.

6 non pedibus solis, ut prius) Rom. non pedibus solum, ut prius. H.

Similis et frequentissima in Graecorum libris confusio vocum *μόνος* et *μόνον*. S.

7 habebat enim hoc moris) habebant enim hoc moris Rom. et Venet. cccccclxxxv. non habebat, quod Aldus maluit, quem non sequor. De servis loquitur sponte digredientibus. H.

Ita et Gierigius. Bene. S.

8 Circumtulit oculos) Ut videret nimirum, omnesne remoti arbitri essent, ne quis legere sermonem cum periculo dicentis audientisque posset. G.

isti latroni) Hic quis sit, ne ignoraretur, supra dixerat Plinius, se ad Corellium Domitiani temporibus venisse. Callide vero, et venuste! E.

Vel hinc discas, quale fuerit contumeliosissimum atque acerbissimum adclamationum genus, quo senatus Domitianum mortuum laceravit, teste Suetonio Domitian. c. ult. S.

Dedisses huic animo) Iudicium Plinii de Corellio: pro si dedisses. Illustravit ellipsin hanc exemplis Cortius ad Sall. Jug. 64. 5. G.

fecisset quod optabat) Interfecturum fuisse *αὐτόχειρα* Domitianum, haud obscure innuitur. Ceterum verba: *Dedisses — optabat*, in editione Cortii verbis Corellii continuantur. Melius Gesnerus. S.

Adfuit tamen deus voto) Superfuit Corellius Domitiano, et usque ad Traiani tempora vixisse videtur. cf. Ep. 4, 17. 3. — Quae sequuntur *vitae retinacula*, eadem sunt, quae supra *pretia vivendi* dixerat. E.

minora) Talia videbantur Corellio, cui reipublicae salus omnibus suis carior esset, ut Plinius infra 11. Male Catanaeus, eumque sequens novissimus editor. S.

9 *perseverantem constantia fugit*) Corellius morbum, qui mitigari se non passus esset, morbum inquam et vitam adeo, constantia sua, id est, constanti et immutabili moriendi destinatione, abstinentiaque cibi effugit. Videtur acumen quaelisse Secundus, cum *constantiae* fugam tribuit. G.

alter, tertius, quartus: abstinebat cibo. Misit ad me uxor eius Hispulla communem amicum C. Geminium cum tristissimo nuntio, *destinasse Correllium mori, nec aut suis aut filiae precibus flecti; solum superesse me, a quo revocari posset ad*
 10 *vitam.* Cucurri: perveneram in proximum, quum mihi ab eadem Hispulla Iulius Atticus nuntiat, nihil iam ne me quidem impetraturum: tam obstinate magis ac magis induruisse. Dixerat sane medico admoventi cibum, *Κέκρικα*, quae vox quantum admirationis in animo meo, tantum de-
 11 *siderii reliquit.* Cogito, quo amico, quo viro caream. Implevit quidem annum septimum et sexagesimum, quae aetas etiam robustissimis satis longa est: scio. Evasis perpetuam valetudinem: scio. Decessit superstitibus suis, florente republica, quae illi omnibus suis carior erat: et hoc scio.
 12 Ego tamen, tanquam et iuvenis, et fortissimi, morte doleo: doleo autem (licet me imbecillum putes) meo nomine. Amisi enim, amisi vitae meae testem, rectorem, magistrum. In summa,

Dubito, an de hoc acumine nunc cogitaverit Plinius. Non tam constantiae fugam tribuit, quam sibi ipsi. Ipse enim *perseverantem* morbum *constantia* sua fugit, s. effugit. Talia Plinio, vividas rerum imagines facile concipienti, vel non quae-
 13 renti obvia sunt. E.

communem amicum C. Geminium) Rom. *communem amicum C. Germanum.* Deinde: *aut filiae precibus inflecti.* H.

10 *magis ac magis*) Male cod. *ac magis* omittit. Vid. Column. ad Ennii Fragm. p. 99. ed. Amstel. Sic Graeci *μᾶλλον καὶ μᾶλλον*, ac copula neglecta, *μᾶλλον μᾶλλον.* S.

Κέκρικα) Vox iudicii, constantiae, consilii, quam proinde admiratur Plinius et desiderio se illa accensum significat. *Altera lectio *Κέκρικα*, nihil habet non

humile potius et erubescendum. G.

11 *quae illi — erat*) Rom. *quae illi omnibus carior erat* omisso pronomine suis. H.

12 Ego tamen — doleo, Rom. *Ego tamen tanquam et iuvenis firmissimi mortem doleo.* H.

et ante *firmissimi* aut ipsius Heusingeri aut hypothetae errore videtur excidisse. Placet *firmissimi*, cum mox sequatur: *infirmus erat.* S.

meo nomine) Cum ipsi Correllio nihil decesserit, sed finem potius ille cruciatus invenerit: doleo non ipsius nomine, quae alioqui vis amicitiae est, sed meo, quod mihi tantum bonum ereptum esse sentio. G.

Amisi enim — testem) Rom. *Amisi enim vitae meae testem*, non iterato verbo. H.

Longe melius ad orationisque

dicam quod recenti dolore contubernali meo Calvisio dixi: *Vereor, ne negligentius vivam*. Pro-¹³ inde adhibe solatia mihi: non haec, *senex erat, infirmus erat* (haec enim novi); sed nova aliqua, sed magna, quae audierim nunquam, legerim nunquam. Nam quae audiui, quae legi, sponte succurrunt, sed tanto dolore superantur. Vale.

XIII.

Et ingeniorum suis temporibus proventum laudat, et auditorum negligentiam vituperat.

C. PLINIVS SOSIO SENECONI SVO S.

Magnum proventum poëtarum annus hic attulit. Toto mense Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis. Iuvat me, quod vigent studia, proferunt se ingenia hominum et ostentant: tametsi ad audiendum pigre coitur. Plerique in sta-² tionibus sedent, tempusque audiendi fabulis con-

vim augendam efficacius iteratur. Sic mox: *sed — sed —, — nunquam — nunquam, quae — quae —*. S.

ne negligentius vivam) Erepto vitae meae teste, rectore, magistro etc. G.

XIII, 2 in stationibus) Locis publicis, in quibus convenire vel negotii vel otii causa, vel universis, vel certi generis hominibus ius ac solenne esset. Sic Salvidieno Orfito apud Sueton. Nero. c. 37. obiectum est, quod tabernas tres de domo sua circa forum civitatibus ad stationem locasset: ad quem locum ceteros laudarunt Torrentius ac nuper Burmannus. Add. infra 2, 9, 5. G.

audiendi) Sic legendum puto. Tempus audiendi, h. e. quo audiendus erat recitator, consumunt fabulis, h. e. sermonibus variis, confabulationibus: qui audiendis fabulis

legunt, non cogitant, utrosque hic intelligi, et qui loquantur, et qui audiant: deinde si audiendis fabulis legamus, non id intelligi, quod auctor hic vult, confabulationes et familiares sermones in circulo sedentium; sed audientiam uni alicui narranti vel agenti fabulas praestitam. G.

Potest sane contra dici, frequentes illos homines non omnes potuisse fabulas narrare, sed plerosque operam dedisse paucis quibusdam praeter caeteros garulis, itaque a pleraque parte recte denominationem fieri. Ita Gierigius, qui audiendis edidit. E.

Bene Gesnerus, cui Gruterus praeluxerat. Tenendum est, quod iam illi praeclare monuerunt, fabulas hic esse omnino sermones ac confabulationes de rebus vitae communis, quales Suetonius Domitian. cap. 15. p. 935. ed. Quid. diei fabulas, Plinius

terunt, ac subinde sibi nuntiari iubent, an iam recitator intraverit, an dixerit praefationem, an ex magna parte evolverit librum: tum denum, ac tunc quoque lente cunctanterque, veniunt: nec tamen permanent, sed ante finem recedunt, alii dissimulanter et furtim, alii simpliciter et libere. At hercule memoria parentum Claudium Caesarem ferunt, quum in palatio spatiaretur, audissetque clamorem, causam requisivisse; quumque dictum esset, recitare Nonianum, subitum recitanti inopinatumque venisse. Nunc otiosissimus quisque multo ante rogatus, et identidem admonitus, aut non venit, aut, si venit, queritur se diem, quia non perdiderit, perdidisse. Sed tanto magis laudandi probandique sunt, quos a scribendi recitandique studio haec auditorum vel desidia vel superbia non retardat. Equidem

ipse 8, 18, 11. *fabulas urbis* dicit. Vid. Interpretes ad Phaedri Fab. I. Prolog. v. 7. ad Petron. cap. III. p. 663. f. ed. Burm. Drakenborch. ad Liv. I, 11, 8. S.

Rom. *tempusque audiendis fabulis conterunt*, quod deterius esse, Gesnerus ostendit. Paullo post: *tunc demum ac tunc quoque*. H. Addatur idem infra ad 3, 5, 15. S.

evolverit librum) Volumen cogitandum est nimirum, quod incipit ab ea parte membranae, quae extrema est; quae *evoluta* sunt igitur, ea lectione percurra intelligimus, involutis reliquis, quae legenda supersunt. G.

3 *At hercule memoria parentum*) Rom. *At me hercule memoria parentum*. H.

Invexit pronomen manus interpolatrix. S.

4 *quia non perdiderit*) nempe in stationibus illis, in quibus qui commorabantur, vere diem perdere dici poterant. Caeterum docta est animadversio Gierigii, *perdidit* legendum esse putantis,

quia verba sint non illius conquerentis, sed Plinii iudicantis. Quamquam satis lepidus est Plinius, ut, quo ineptior querela fiat, suum iudicium illis hominibus tribuerit. Nempe illi querebantur, *se diem, quia non in stationibus fuerint, perdidisse*. Iam cum Plinius iudicaret, in stationibus esse idem esse, quod diem perdere, sententiam illam lepide ita extulit, quasi illi ipsi dixerint, *se diem, quia non perdiderint, perdidisse*. Utique talis lepor magis sentiri, quam verbis declarari potest. Hoc certe modo stare illud *perdiderit* potest. E.

Gierigii animadversio ut docta sit, huic certe loco non est accommodata. *perdidit* si legas, consequens est, tales auditores Plinio visos esse cum fructu quodam suo recitanti adfuisse. Sed quem auditionis fructum percipere poterant, qui et sero venissent, et ante finem recederent? Immo vel sic diem perdiderunt, quamquam non eo modo, qui ipsorum ignaviae maxime blandiretur. S.

prope nemini defui. Erant sane plerique amici: neque enim quisquam est fere, qui studia, ut non simul et nos amet. His ex causis longius, quam 7 destinaveram, tempus in urbe consumsi. Possum iam repetere secessum, et scribere aliquid, quod non recitem; ne videar, quorum recitationibus adfui, non auditor fuisse, sed creditor. Nam ut in ceteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia, si reposcatur. Vale.

XIV.

Maurico suadet, ut fratris filiam despondeat Aciliano, quem diligentissime commendat.

C. PLINIUS IVNIO MAURICO SVO S.

Petis, ut fratris tui filiae prospiciam maritum: quod merito mihi potissimum iniungis. Scis enim, quantopere summum illum virum suspexerim dilexerimque; quibus ille adolescentiam meam exhortationibus foverit, quibus etiam laudibus, ut laudandus viderer, effecerit. Nihil est, quod a 2 te mandari mihi aut maius aut gratius, nihil, quod honestius a me suscipi possit, quam ut eligam iuvenem, ex quo nasci nepotes Aruleno Rustico deceat. Qui quidem diu quaerendus 3 fuisset, nisi paratus et quasi provisus esset Minucius Acilianus: qui me ut iuvenis iuvenem (est enim minor pauculis annis) familiarissime diligit, reveretur ut senem. Nam ita a me formari et institui cupit, ut ego a vobis solebam. Patria est 4 ei Brixia, ex illa nostra Italia, quae multum adhuc verecundiae, frugalitatis, atque etiam rustici-

XIV, 3 *ita a me formari*) Cortius ex codd. meliore verborum ordine, *ita formari a me*. S.

4 *rusticitatis*) Nescio an unicus hic locus sit, ubi in laude po-

nitur *rusticitas*, pro simplicitate illa cum pudore coniuncta, quae nusquam illa quidem se ingerit; sed quae agenda sunt aut dicenda, sine furo et fallacia, atque sine affectatione adeo, persequi-

5 tatis antiquae retinet ac servat. Pater Minucius Macrinus, equestris ordinis princeps, quia nihil altius voluit: adlectus a divo Vespasiano inter Praetorios, honestam quietem huic nostrae, ambitioni dicam an dignitati? constantissime praestulit. Habet aviam maternam Serranam Proculam, e municipio Patavino. Nosti loci mores. Serrana tamen Patavinis quoque severitatis exemplum est. Contigit et avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentia, fide prope singulari. In summa, nihil erit in domo tota, quod non tibi, 7 tanquam in tua, placeat. Aciliano vero ipsi plurimum vigoris et industriae, quamquam in maxima verecundia. Quaesturam, Tribunatum, Praeturam honestissime percucurrit, ac iam pro se 8 tibi necessitatem ambiendi remisit. Est illi facies

tur. Quin latius forte patet atque ea complectitur, quae ex Cicerone iam laudarunt viri docti, pro Rosc. Am. c. 27. *Vita rustica, quam tu agrestem vocas, parsimoniae, diligentiae, iustitiae magistra est.* G.

Gierigius, ut priorem rusticitatis vim confirmaret, laudavit Martial. 10, 72. 10. Ovid. A. A. 3, 127. Plin. H. N. 35, 9. E.

5 adlectus — inter Praetorios) Vespasianus enim Suetonio teste c. 9. *Amplissimos ordines exhaustos caede varia — supplevit — honestissimo quoque Italicorum ac provincialium adlecto.* Eo igitur gradu honoris esse iussus est Minucius, ac si fuisset Praetor. G.

Rom. *allectus enim a divo Vespasiano, bene.* H.

Sic et Cortius. Particula haec male omissa a Gesnero et Gierigio. S.

ambitioni — an dignitati) Bene Gierigius, ut dignitatis oppositio constet, *ambitionem* accipit de apparatu dignitatis externo, laudatque Paneg. 83, 1. et Tacit. Agr. 40. E.

6 Serranam — Patavino) Rom. *Sarranam Proculam e municipio Patavio.* H.

in domo tota) in familia tota. Vid. Freinshem. Ind. in Justin. v. domus. Utrumque iunxit Cornelius Nepos Eumen. 6, 3. *ne pateretur, Philippi domus et familiae inimicissimos stirpem quoque interimere. nisi et familiae ex margine in textum illatum fuit.* Diodorus Sic. T. II. p. 420. ἡ μὲν οὖν τῶν ἐν Πάφῳ βασιλέων οἰκία τραγικοῖς συγχυθήσασα πάθει κ.τ.λ. ibi pro οἰκία in cod. repertum συγγένεια, quod glossematis manifestum est. Cf. Platon. Gorg. c. 20. S.

7 plurimum vigoris et industriae) Rom. *plurimum vigoris industriae, sine copula.* H.

Copulam omittunt etiam codd. e Cortianis; potestque commode abesse. S.

iam pro se — remisit) cum illis honoribus iam perfunctus sit, non necesse est, ut tu pro eo prentes amicos, supplices, ambias domos, stationesque circumneas: ita enim Plinius de ambitione 2, 9, 5. S.

liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa: est ingenua totius corporis pulchritudo, et quidam senatorius decor. Quae ego nequaquam arbitror negligenda: debet enim hoc castitati puellarum quasi praemium dari. Nescio, an adiciam, esse 9 patri eius amplas facultates. Nam quum imaginor vos, quibus quaerimus generum; silendum de facultatibus puto: quum publicos mores atque etiam leges civitatis intueor, quae vel in primis census hominum spectandos arbitrantur; ne id quidem praetereundum videtur. Et sane de posteris, et his pluribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus est calculus. Tu fortasse me putes indulgisse amori meo, su- 10 praque ista, quam res patitur, sustulisse. At ego fide mea spondeo, futurum, ut omnia longe ampliora, quam a me praedicantur, invenias. Diligo quidem adolescentem ardentissime, sicut meretur: sed hoc ipsum amantis est, non onerare eum laudibus. Vale.

XV.

Septicius, qui ad coenam vocatus non venerat, in ius damni dati iocundus vocat.

C. PLINIUS SEPTICIO CLARO SVO S.

Heus tu, promittis ad coenam, nec venis! Dicitur ius, ad assem impendium reddes, nec id modicum. Paratae erant lactucae singulae, cochleae 2

9 *leges civitatis*) In qua datur census honores: ubi in primis census equester, quo qui minus haberet, eques esse non poterat, quadringenta sestertia. Vid. mox ep. 19. G.

10 *Tu — indulgisse*) Rom. *Tu fortasse putas me indulgisse.* H. *supraque — sustulisse*) maiora

et ampliora fecisse dicendo. Etiam in rhetoricis *superlatio* dicitur pro gr. ὑπερβολή. E.

Vid. Ernest. Lexic. Technol. Lat. Rhetor. v. *Superlatio*. S.

XV, 2 *lactucae singulae*) Portiones describit, quantum in unumquemque hospitem paratum fuerit. G.

ternae, ova bina, alica cum mulso et nive, (nam hanc quoque computabis, immo hanc in primis, quae perit in ferculo) olivae Baeticae, cucurbitae, bulbi, alia mille non minus lauta. Audisses comoedum, vel lectorem, vel lyristen, vel, quae
 3 mea liberalitas, omnes. At tu apud nescio quem, ostrea, vulvas, echinos, Gaditanas, maluisti. Dabis poenas, non dico quas. Dure fecisti: invidisti, nescio an tibi, certe mihi, sed tamen et tibi. Quantum nos lusissemus, risissemus, studu-
 4 issemus! Potes apparatus coenare apud multos: nusquam hilarius, simplicius, incautius. In summa, experire: et nisi postea te aliis potius excusaveris, mihi semper excusa. Vale.

olivae Baeticae) Colum. 5. 8. 5. de olea, *Modicos clivos amat, quales in Italia Sabinarum, vel tota provincia Baetica videmus.* *Sed nec damnaverim *betacei*, quod ex MSS. reponit Cortius, qui citat Salmast. ad Solin. p. 583. ad quem provocavit etiam Lister. ad Apic. 3. 2. p. 76 ubi *fascies betaceorum, et betacei Varronis* laudantur. G.

Gierigius pro *Baeticae* reponendum putat, *boleti*, quibus maxime delectari fuissent Romani; praesertim cum multi MSS. habeant h. l. *lebeta* aut *lebetae*. De *boletis* cf. Hor. Sat. 2, 4. 20. Mart. 1, 21. et 12, 48. Plin. Ep. 1, 7. 6. E.

Olivae Baeticae cum nobiles fuerint, improbabile est, Plinium eas in hoc ciborum vilium catalogo posuisse. Probo igitur *betacei*. S.

Rom. quae perit in ferculo, olivae, betacei. H.

comoedum) Cort. comoedos, nimis magnifice pro Plinii studio apparatus illum coenae elevandi. S.

3 vulvas) porcinas, praesertim electicias, item virgines: res nota. Vid. Apic. 7, 1 et ibi Humelb. ac Listerus. Apud eundem

etiam de echinis plura sunt, marinis intellige; hi enim in ciborum deliciis. Add. Lud. Nonnius de re cib. 3, 37. G.

Gaditanas) Puellas saltatrices cum cantu, passim celebratas an accusatas antiquis. Pleraque habet Ramiresius ad Martial. 1, 42. p. 75. sq. *Nimirum Gaditanas legendum est, ut personae opponantur personis, comoedo, lectori, lyristae: et delicatissimae voluptariaeque personae paullo severioribus. Gaditana alii, ubi cantica intelligi poterant. G.

Rom. ostrea, vulvas, echinos, Gaditana maluisti. H.

Non dubito vere coniecisse Heinsium Gaditanam. Gaditana melius, quam Gaditanae, opponitur comoedo, lectori, lyristae; simulque apparet, unde originem traxerit librorum lectio, Gaditana maluisti. S.

4 simplicius, incautius) Simplicius excludit affectationem omnem, dissimulationem, pudorem; incautius, dubitationem, cautionemque abesse iubet, ut libere nulloque cum metu dicere facereque possis, quidquid in mentem venerit. G.

nisi postea te aliis) Post unum experimentum coenarum

XVI.

Saturnini stilum, eiusque libros, ut legantur, commendat.

C. PLINIVS ERVCIO SVO S.

Amabam Pompeium Saturninum, hunc dico nostrum: laudabamque eius ingenium, etiam antequam scirem, quam varium, quam flexibile, quam multiplex esset: nunc vero totum me tenet, habet, possidet. Audivi caussas agentem acriter et 2 ardentem, nec minus polite et ornate: five meditata five subita proferret. Adsunt aptae crebraeque sententiae, gravis et decora constructio, sonantia verba et antiqua. Omnia haec mire placeant, cum impetu quodam et flumine praevehuntur: placent, si retractentur. Senties quod ego, 3 quum orationes eius in manus sumseris; quas facile cuilibet veterum, quorum est aemulus,

nostrarum, sponte tua nostras aliorum epulis praeferes; neque causam dicam, quin mihi te excules, nisi ipse potiores nostras iudicaveris. G.

XVI *infer.* ERVCIO) *Sic ex MSS. legendum ostendit Cortius. G.

Rom. ERVCIO S. Ita et Aldus et nuper Cortius. H.

Alii vitiose EVRITIO, ERYTIO, CVRTIO. S.

1 *varium — multiplex*) Non de moribus cogitandum, sed de ingenio variis literarum generibus, actionibus, historiis, epistolis, carminibus scribendis comparato. Haec enim porro per partes explicantur. E.

tenet, habet, possidet) Ex formula stipulationis a Gallo Aquilio prodita et in l. 18. π. de acceptilata. relata, *quodve tu meum habes, tenes, possides.* G.

Rom. nunc vero totum tenet, habet possidetque, sine mc. H.

Cf. de hac formula Briffon, de Formul., p. 551. ed. Bach. In

Plinio legendum, opinor, ordine verborum inverso: *habet, tenet, possidet.* S.

2 *Adsunt — sententiae*) Rom. *Adsunt acutae crebraeque sententiae.* H.

Notavit hanc lectionem et Cortius, habentque excerpta Brummeri. Placet. Ineptas sententias vitare, in magna laude non ponendum. S.

cum impetu — retractentur) placent et cum audiuntur, et cum leguntur. Simillimum est illud Quintil. 10, 1. 19. *lectio libera est, nec actionis impetu transcurrit.* E.

et flumine praevehuntur) Rom. *et flumine perveniuntur.* An praetervehiuntur? H.

Vulgata bene habet. *Perveniuntur* obtrudunt etiam codd. Cort., item Brummeri excerpta. Nihil frequentius in libris hac confusione. S.

3 *quas facile cuilibet — comparabis*) Compendiaria locutio pro: *quas facile orationibus*

- 4 comparabis. Idem tamen in historia magis satisfaciet vel brevitare, vel luce, vel suavitate, vel splendore etiam et sublimitate narrandi. Nam in concionibus eadem, quae in orationibus, vis est: pressior tamen, et circumscriptior, et adductior.
- 5 Praeterea facit versus, quales Catullus aut Calvus.

cuiuslibet — comparabis. Cavendum, ne tales locos corruptos putes. Ita et Graeci. Herodotus p. 214. ἐστὶ δὲ καὶ ταῦτα [τὰ γάλακτα] ὁμοῖα τοῦ Ἡφαίστου. ubi alii perperam ὁμοῖα τοῖσι τοῦ Ἡφαίστου. Diodorus Sicul. T. I. p. 201. ὁ δὲ λεγόμενος κῆπος ὠνόμασαι μὲν —, τὸ δὲ πρόσ-ωπον ἔχων ὁμοῖον λέοντι, τὸ λοιπὸν σῶμα φέρεי πάνθηρι παραπλήσιον, πλὴν τοῦ μεγέθους, ὃ παρισσῶται δοξαδί. In Luciano T. II. p. 247. leg. εἴτε Πυθαγόρου ψυχὴν ἔχοι διὰ τὸν χρυσοῦν μισθόν, εἴτε ἄλλην ὁμοίαν αὐτῷ. Schol. ad Lucian. T. II. p. 305. Τοῦτον λέγει Λεσβῶνακτα, οὐ καὶ ἄλλαι μελέται ζητορικαὶ φέρονται θαυμασῆσαι καὶ ἐνάμιλλοι Νικοστράτου καὶ Φιλοστράτου. qui locus cum Pliniano comparandus. Vid. Baerum Liv. Excerpt. Sect. I. p. 102. Stroth. ad Liv. 5, 23. Scheller. Observat. p. 13. sq. inprimisque Heusingeros ad Cicer. de Offic. pag. 183. sq. S.

4 in historia magis satisfaciet) Rom. in historia tibi magis satisfaciet. H.

in concionibus — adductior)

In his verbis puto inesse iudicium Plinii universale, vel aliquem locum communem, quo declarat, quomodo vis concionum a vi orationum differat. In utroque genere, inquit, vis est dicentis, sed in orationibus, quales in foro et iudiciis habentur, vis illa coniuncta est cum copia et ambitu et ubertate, in concionibus, quales historiis interferi solent, vis est brevior, non habet verborum illam abundantiam et copiam: nam in concionibus nec locus, nec tempus, nec rerum ratio hanc uber-

tatem admittit, nec postulat. Scilicet cum vim illam concionum pressiorem, circumscriptiorem, adductiorem dicit, cumulatis verbis et variatis metaphoris, unam brevitatem, copiae et ubertati forensi oppositam describit. Nam premuniur, quae reseccantur, coërcentur, ne possint serpere longius; et circumscribuntur, quibus termini ponuntur, ne possint latius evagari; et adducuntur, v. c. habenae, equi, ne possint exsultare petulantius. Non possunt haec in tanta notarum brevitare multis locis confirmari; sed de omnibus his diximus in Technol. Lat. rhetor. Gierigius cum Cort. et Bipont. edidit: Nam in concionibus idem, qui in orationibus, est: pressior tamen —. Non placet. Nam quid sibi vult illud idem esse? praesertim cum sequatur corrigens tamen. H.

Non mihi persuaderi patiar, Plinium hic locum communem tractasse. Elegantiorem novi, quam qui hoc loco, sane non aptissimo, rhetoris personam suscepisse videatur. Immo de Saturnino agitur. S.

5 quales Catullus aut Calvus) Rom. quales Catullus meus aut Bibaculus, et deinde, quasi Catullus aut Bibaculus. Hoc Catanaeus quoque in aliquo libro sibi visum testatur, reliquorum vero criticorum omnium silentio damnatum fuit, etsi M. Furium Bibaculum versus, quales Catullus scripsit, nobis etiam reliquisse constat. Ex iis enim aliqui apud Suetonium de illustr. grammaticis cap. VIII. et XI. et apud alios grammaticos su-

Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris! Inferit sane, sed data opera, mollibus lenibusque duriusculos quosdam: et hoc, quasi Catullus aut Calvus. Legit mihi nuper epistolas, 6 quas uxoris esse dicebat. Plautum vel Terentium metro solutum legi credidi; quae sive uxoris sunt, ut adfirmat, sive ipsius, ut negat, pari-

persunt, quos in corpore veterum poetarum inde collectos legere licet. Eundem Quintilianus quoque lib. X. cap. I. 96. Catullo comitem adiungit. Itaque Calvi potius, quam Bibaculi nomen a librariis invecum puto, qui lib. III. ep. 27. in versibus Augurini illud legerunt, *Catullus meus aut Calvus*, adeoque huic etiam loco convenire putarunt. H.

amaritudinis) Quoties nimirum satyricum quidquam scribit et mordax. Nec enim virtutes, quae hic laudantur, omnes in eodem genere carminis locum habent. G.

mollibus lenibusque) *Ignoscent, spero, viri eruditi libertati, quam in hunc locum nobis sumimus: quod ea lege postulamus, si nunc demum laudatum Pliniano more intelligent Pompeium, qui inter molles lenesque ac dulces versiculos suos studio immiscuerit etiam duriusculos aliquot, quo iucundius nimirum reliquorum suavitas ad aures animosque accideret. Duplex adhuc circumferebatur lectio, altera Catanaei, et qui illum sequuntur, *Quantum illis amoris - - inserit! sane, sed data opera mollusculos leniusculosque; duriusculos quosdam*: altera Aldi et sequacium sic, *mollius leniusque*, *duriusculos*: Gryphius *leniusque* dedit. Ac de *u* in *n* mutato vix dicenda causa est, cum in scriptura codicum plerorumque ne distingui quidem possint haec elementa: insertum autem *b* nobis condonabunt, qui norunt, quam leniter eam literam, et quam proxime ad spiritum il-

lum, cui nunc Aeolicum digamma, nunc *v*, nunc *w* responderet, multi pronuntient: adeo ut dictante alio ante *u* excidere quam facillime potuerit. Porro quam solennis et prope perpetua sit in omne genus libris τὸν *u* et *b* confusio, non ignorat, nisi qui MStum nullum, de arte critica nullum librum inspexerit. Quam vero pronum fuit, cum semel aliquis scripsit *mollius lenius*, alteram *u* plane excidere! Denique qui *mollius* et *lenius* non intelligerent, illi *mollusculos* et *leniusculos* ad *duriusculorum* formam procuderunt. G.

Giergius edidit *levibusque*, quasi levia a mollibus magis quam lenia differant. Primum parum differunt, si de oratione dicuntur, nam λεῖον et λεϊότης saepe non alio sensu dicitur, quam lene, lenitas, aut leve apud Latinos: deinde in Plinio non ita evitanda est huiusmodi tautologia, ut critica ope utendum existimemus. E.

Versus mollius leniusque [Rom. *leviusque*] *duriusculi* ita dici posse videntur, ut *leniter fastigatus*, *acclivis*, *declivis* apud Caesarem lib. II. Gall. c. VIII. 3. et alibi. Vid. Oudendorp. ad illum locum. H.

Duriusculi versus iam sunt *mollius leniusque duri*. Equidem teneo Gesneri lectionem. S.

6 *quas uxoris esse dicebat*) In cod. deest *quas*. Sic oratio vividior fit. Centies librarii talia pronomina insererunt. De qui vid. Drakenb. ad Liv. I. 4, 5. I, 20, 4. S.

gloria dignus est, qui aut illa componat, aut uxorem, quam virginem accepit, tam doctam politamque reddiderit. Est ergo mecum per diem totum: eundem ante quam scribam, eundem quum scripsi, eundem etiam quum remittor, non tantum eundem, lego. Quod te quoque ut facias, et hortor et moneo. Neque enim debet operibus eius obesse, quod vivit. An, si inter eos, quos nunquam vidimus, floruisset, non solum libros eius, verum etiam imagines conquireremus; eiusdem nunc honor praesentis et gratia, quasi satietate, languescet? At hoc pravum malignumque est, non admirari hominem admiratione dignissimum, quia videre, adloqui, audire, complecti, nec laudare tantum, verum etiam amare contingit. Vale.

quam virginem accepit) Cur haec addit Plinius? Tantane ruditas fuit virginum Romanarum, quae docendo aegre expugnari posset? An illa tam tenera aut puella, ut literarum doctrinam haec imbecillitas vix caperet? At, quae aetas matrimonio apta erat, cur institutioni non fuerit? Non haererem, si unum verbulum additum esset: *tam cito doctam politamque reddiderit. E.*

In scirpo nodum quaerit Ernestius, nihilo hic perspicacior Barthio. Duxerat uxorem Saturninus puellam, non illam quidem rudem, sed non tam doctam politamque, ut in epistolis scribendis Plautum vel Terentium metro solutum referre posset. Hunc ingenii cultum soli acceptum referebat marito, ad quem virgo domum deducta fuerat. S.

8 *Neque enim debet*) Abest in aliquot libris enim. Bene. S.

quod vivit) Passim conqueruntur poëtae, gloriam sibi negari vivis. *Quatenus* (Horat. Od. 3, 24, 30.) *Virtutem incolumem odimus: sublatam ex oculis quaerimus invidi.* Sed

dedita opera hoc argumentum tractat idem Epist. 2, 1, 18. sqq. Add. Mart. 5, 10. G.

imagines) ornamentum bibliothecis. Vid. epistola proxima. G.

quasi satietate, languescet) Rom. *quasi satietate languescit.*

Ita et duo Brummeriani. Non placet hoc tempus Cortio: idem vero illud fert lib. VIII. ep. XII. 3. ubi iisdem particulis *an si* subiicitur. Nec tamen diffitebor, in Rom. non esse *an si inter eos*, sed *at si*: quod vero, quia *at* proxime iteratur, praeferre non possum. H.

Locus ille alter Plinianus tempus praesens postulat; hoc loco futurum praestabilius. *At si* habent, praeter Romanam, omnes scripti apud Cortium. Non ferrem, nedum praefерrem, etiamsi *at* non proxime iteraretur. S.

9 *complecti — amare*) In his Gierigius nescio quid tricarur. Addidit Plinius, quo magis pravitas illa malignitasque appareret. Idem ipsi acciderit, quod Saturnino accidere queritur: ut mirum non sit, epistolam tam gravi reprehensione clausi. S.

XVII.

Capitonem commendat, quod mortuo amico statuam posuerit, et clarorum hominum imagines domi habeat.

C. PLINIUS CORNELIO TITIANO SVO S.

Est adhuc curae hominibus fides et officium: sunt qui defunctorum quoque amicos agant. Titinius Capito ab imperatore nostro impetravit, ut sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere. Pulchrum et magna laude dignum, amicitia principis in hoc uti, quantumque gratia valeas, aliorum honoribus experiri! Est omnino Capitoni in usu claros viros colere. Mirum est, qua religione, quo studio imagines Brutorum, Cassiorum, Catonum, domi, ubi potest, habeat. Idem clarissimi cuiusque vitam egregiis carminibus exornat. Scias ipsum pluribus virtutibus abundare, qui alienas sic amat. Redditus est L. Syllano debitus honor, cuius immortalitati Capito prospexit pariter et suae. Neque enim magis decorum et insigne est, statuam in foro populi Romani habere, quam ponere. Vale.

XVIII.

Suetonio actionem ex somnii monitu dissuadenti de somniorum etiam contrario eventu respondet: salutem stropham aliquam pollicetur.

C. PLINIUS SVETONIO TRANQVILLO SVO S.

Scribis, te perterritum somnio vereri, ne quid ad-

XVII 2 in hoc) huius rei Rom. quantumcumque gratia caussa, in hunc finem. Vid. valeas, vitiose. H.

Interpret. ad Phaedr. V. Prolog. 3 domi, ubi potest) In publico enim non potest, quod v. 2. Ruhnken. ad Vellei. p. 216. maiestatis crimen interpretaturi fuissent imperatores, Caesarum

Sic enim Graeci sis τοῦτο, sis inimicos et interfectores ita coll. G.

ti etc. S. quantumque gratia valeas)

verſi in actione patiaris: rogas, ut dilationem petam, et pauculos dies, certe proximum excuſem. Difficile eſt: ſed experiar.

καὶ γὰρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

- 2 Refert tamen, eventura ſoleas, an contraria ſomniare. Mihi reputanti ſomnium meum, iſtud, quod times tu, egregiam actionem portendere
3 videtur. Suſceperam cauſſam Iulii Paſtoris, quum mihi quieſcenti viſa eſt ſocrus mea advoluta genibus, ne agerem, obſecrare. Et eram acturus adoleſcentulus adhuc; eram in quadruplici iudicio; eram contra potentiſſimos civitatis, atque etiam Caſaris amicos: quae ſingula excutere mentem
4 mihi poſt tam triſte ſomnium poterant. Egi tamen, λογιſάμενος illud,

Εἰς οἰωνὸς ἀρίſτος ἀμύνασθαι περὶ πατρίδος.

Nam mihi patria (et ſi quid carius patria) fides

XVIII, 1 rogas, ut — — experiar) Romana lectio a vulgata [rogas, ut dilationem petam, et pauculos dies: certe proximum excuſem difficile eſt, ſed experiar.] non discrepat, quam vero nunc rectius ita interpungunt: rogas, ut dilationem petam, et paucos dies, certe proximum excuſem. Difficile eſt, ſed experiar. Graeca verba non habet Rom. ſed pro iis haec Latina: etenim ſomnium ex Iove eſt. H.

καὶ γὰρ τ' ὄναρ) Ex Iliad. α. 63. G.

In editis, accentu male notato, καὶ γὰρ τ' ὄναρ. Correxi. τ' eſt hic τε. Nec erat, quod Stephanus de ſenſu huius vocis dubitaret: quamquam et olim in loco Homeroico offenſum fuit. S.

3 Iulii Paſtoris) Rom. Iunii Paſtoris. H.

Sic multi libri: item Brumme-ri excerpta. S.

in quadruplici iudicio) In una baſilica quatuor ſimul iudicia, quatuor tribunalia, ubi non adverſarii modo, ſed vocaliores

etiam patroni metuendi erant. Iam laudatus aliis Quinctiliani locus 12, 5, 6. de Trachallo, Quum in baſilica Iulia diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia, uti moris eſt, cogerentur, atque omnia clamoribus fremerent; et auditum eum et intellectum, et quod agentibus ceteris contumelioſum fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini. G.

4 λογιſάμενος illud) In Rom. deſunt etiam haec, λογιſάμενος illud. Pro eo poſt Graecum verſum legitur: animo reputans illud, unum ſomnium optimum, pugnare pro patria. In Homeroico vero verſu pro ἀμύνασθαι ſcriptum eſt ἀμύνεσθαι. H.

λογιſάμενος in Rom. bene verſum animo reputans. Mire Giegrius: ratiocinando in me transferens. ἀμύνεσθαι libri Homeroici plerique omnes habent. S.

Εἰς οἰωνὸς) Il. μ. 243. G.

fides) quod promiſerat Iulio Paſtori, eius cauſſam ſuſcipere. Sed duriuſculum et arceſſitum

videbatur. Prospere cessit: atque adeo illa actio mihi aures hominum, illa ianuam famae patefecit. Proinde dispice, an tu quoque sub hoc 5 exemplo somnium istud in bonum vertas: aut si tutius putas illud cautissimi cuiusque praeceptum, *Quod dubitas, ne feceris*; id ipsum rescribe. Ego 6 aliquam stropham inveniam: agamque causam tuam, ut ipsam agere, quum tu voles, possis. Est enim sane alia ratio tua, alia mea fuit. Nam iudicium centumvirale differri nullo modo; istud aegre quidem, sed tamen potest. Vale.

XIX.

Firmo, municipi suo, trecenta sestertia offert ad censum equestrem explendum.

C. PLINIUS ROMANO FIRMO SVO S.

Municeps tu meus, et condiscipulus, et ab ineunte aetate contubernalis: pater tuus et matri et avunculo meo, mihi etiam, quantum aetatis diversitas passa est, familiaris: magnae et graves causae, cur suscipere et augere dignitatem tuam debeam. Esse autem tibi centum millium cen- 2 sum satis indicat, quod apud nos decurio es. Igitur, ut te non decurione solum, verum etiam

mihi videtur, quod hanc fidem patriae comparat. E.

Vox illa generosa Hectoris ad Polydamantem ἀμύνεσθαι περὶ πατρὸς iubet. Quid igitur mirum, fidem hic patriae comparari? Quod nisi fieret, versui Homérico locus non esset. S.

6 Ego — — possis) Rom. Ego aliquam στροφὴν [Graecis literis] inveniam, agamque causam tuam, ut ipsam agere tu, cum voles, possis. Toti epistolae hoc consentaneum est, in qua nulla necessitate exigente Graeca adsparguntur: maior quo-

que vis est in antithetis, ego et tu. Excusabo te, inquit, ut causam a te susceptam, quo postea voles tempore, agere possis. Cellariana interpretatio aliena est. H.

stropham) callidam excusationem. In sequentibus acumen est ex dilogia: nam causam agit alterius, qui alterum excusare annuitur, et causam agit, qui causam forensi pro altero suscepit. E.

De strophā vid. Burmann. ad Phaedr. I, 14, 4. S.

equite Romano perfruamur, offero tibi ad imple-
 3 das equestres facultates ccc millia nummum. Te
 memorem huius muneris amicitiae nostrae diutur-
 nitas spondet. Ego ne illud quidem admoneo,
 quod admonere deberem, nisi te scirem sponte
 4 facturum, ut dignitate a me data quam mode-
 stissime utare. Nam sollicitius custodiendus est
 honor, in quo etiam beneficium amici tuendum
 est. Vale.

XX.

*Tacitum consulit, amplum et copiosum dicendi genus,
 an brevius et circumscriptius magis probet.*

C. PLINIVS CORN. TACITO SVO S.

Frequens mihi disputatio est cum quodam docto
 homine et perito, cui nihil aequae in causis agen-
 2 dis ut brevitatis placet. Quam ego custodiendam
 esse confiteor, si causa permittat. Alioqui prae-
 varicatio est, transire dicenda; praevaricatio etiam,
 cursim et breviter attingere, quae sint inculcanda,
 3 infigenda, repetenda. Nam plerisque longiore
 tractu vis quaedam et pondus accedit: utque cor-

XIX, 2 *equestres facultates*) Horat. Epist. I, I, 57. ex emendatione Bentleii: *Est animus tibi, sunt mores, est lingua fidesque: Sed quadringentis sex septem millia desunt; Plebs eris.* Add. Mart. 4, 67. G.

Rom. ad implendas equitis facultates. H.

Sic et plures libri a Cortio inspecti cum Brummeri excerptis. Placet. S.

3 *nisi te scirem*) Omisit te Cortius librorum auctoritate: nec Brummerus in suis reperit. Ipla sedes eius vaga glossematis movet suspicionem. Cf. Drakenb. ad Liv. I, 23, 5. S.

quam modestissime utare) *An-

te ultimam vocem interponunt quidam ut a me data, quod probat Cortius, qui contra ea verba quam modestissime pro glossa habet. Nobis Cellariana lectio probatur, quam nec damnat Cortius. G.

XX, 3 *longiore tractu*) Gierigius h. l. cum Cortio edidit tractatu, ut Epist. I, 8. 8. Ego nihil mutavi. Poterat enim haec Plinius ipse variare velle: nec idem utriusque sensus est. Nam tractatus est tractatio: tractus autem, cum aliquid longius extrahimus, extendimus; ut Cicero Orat. 2, 50. de tarda pronuntiatione tractum verborum dixit. E.

pori ferrum, sic oratio animo non ictu magis quam mora inprimitur. Hic ille mecum auctoritatibus agit, ac mihi ex Graecis orationes Lybiae ostentat, ex nostris Gracchorum Catonisque, quorum sane plurimae sunt circumcisae et breves: ego Lybiae Demosthenem, Aeschinem, Hyperidem, multosque praeterea; Gracchis, et Catoni, Pollionem, Caesarem, Caelium, in primis Marcum Tullium, oppono, cuius oratio optima fertur esse, quae maxima. Et, hercule, ut aliae bonae res, ita bonus liber melior est quisque, quo maior. Vides, ut statuas, signa, picturas, hominum denique multorumque animalium formas, arborum etiam, si modo sint decorae, nihil magis quam amplitudo commendet. Idem orationibus evenit: quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quandam et pulchritudinem adiicit magnitudo. Haec ille multaque alia, quae a me in eandem sententiam solent dici, ut est in disputando incomprehensibilis et lubricus, ita eludit, ut contendat, hos ipsos, quorum orationibus nitar, pauciora dixisse quam ediderint. Ego con-

Non inspexit Ernestius Cortianam, in qua, ut in nostra, tractu, invito tamen, ut videtur, Cortio, qui tractatu mallet. Sic et excerpta Brummeri. Mihi non liquet. S.

Rom. Nam plerisque longiore tractatu, melius, quam vulgo tractu. Vid. ep. VIII. 8. lib. X. ep. LXXXVII. 4. H.

corpori) humano: nam animo opponitur. ferrum, gladius. Haec satis clara; nec monuissim, nisi Gierigius pro obscuris adeoque ineptis habuisset. S.

4 in primis — oppono) Rom. et in primis M. Tullium oppono. H.

Et, hercule, ut — quisque) Rom. Et me hercule, ut aliae bonae res, ita bonus liber quisque melior est. H.

melior) supple eo, quae ipsis in tali verborum constructione frequentissima. Vid. Drakenb. ad Liv. 26, 20, 5. Ita et Graeci. S.

5 signa) De signis militari- bus Pliniam non puto cogitasse. Vid. Clav. Ciceron. h. v. coll. Lessing. Kleinere Antiqu. Fragm. pag. 407. Signa statuasque iungit etiam Cato in fragmento insigni, quod servavit Gellius 3, 7. S.

quin — ipsis) Rom. cum etiam voluminibus ipsis. H.

voluminibus ipsis) Sic magnum heros Eugenium in Bibliothecam splendidissimam collegisse audio maximi praesertim voluminis libros et chartae augustae commissos. G.

6 pauciora dixisse quam ediderint) Neque enim scribebat

tra puto. Testes sunt multae multorum orationes, et Ciceronis pro Murena, pro Vareno: in quibus brevis et nuda quasi subscriptio quorundam criminum solis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixisse; quum ederet, ⁸omifisse. Idem pro Cluentio ait, *se totam causam veteri instituto solum perorasse*, et pro Cornelio *quatruiduo egisse*: ne dubitare possimus, quae per plures dies, ut necesse erat, latius dixerit, postea recisa ac purgata, in unum librum, ⁹dem quidem, unum tamen, coarctasse. At aliud est actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ita videri, sed ego (forsitan fallor) persuasum habeo,

Cicero orationes ante quam illas haberet: sed quae in agendo animadvertisset maxime probari auditoribus, ea deinde literis mandavit. Tusc. 4, 25. *Iam rebus transactis et praeteritis orationes scribimus*. Igitur quod maxime probata esset Hortensii pro Messalla oratio, *totidem quot dixit verbis scripta est*. Cic. Bruto c. 96. Add. noliter 4, 9, 23. G.

7 *subscriptio*) Qualis nimirum in libello accusatoris, qui inde *subscribere* dicitur, et *subscriptor* vocatur, ut vel in Fabriciano thesauro satis ostensum est. Vid. 5, 1, 6. G.

Quomodo I. A. Ernestius intellexerit, vid. in Gesneri ad eum epistola. S.

8 *et pro Cornelio*) Rom. et pro C. Cornelio. Postea, *recisa ac repurgata*. H.

Utrumque Corrius ex libris suis adsevit. Sic et excerpta Brummeri. S.

in unum librum, grandem quidem, unum tamen) Elegans locutio ipsaque repetitione vocis unum commendabilis. Prius unum delenti quis auscultaverit? S.

9 *At aliud est actio bona, aliud oratio*) Si haec est obiectio eius, qui brevitatem actio-

nis defendebat, sensus necessario hic esse debet: actio bona non potest esse, nisi brevis: oratio etiam amplior et copiosior bona esse potest. Nempe ille sic statuebat: qui agit causam coram iudice, rebus pugnat, non verbis, nec debet iudices morari arte et amplitudine oratoria: qui autem orationem scribit, ut lectoribus placeat, etiam copia et arte et eloquentia uti debet, ut rerum frigus orationis lenociniis quibusdam tollat. Plinius contra respondet, actionis bonitatem pendere ab orationis scriptae bonitate, adeoque actionem absolutissimam esse, quae maxime orationis similitudinem expresse- rit. Habet autem haec omnis disputatio hoc vitii, ut Plinius nodum secet, non solvat. Debe- bat causas adferre, cur actionem non oporteret breviorē esse, quam orationem. Nam quod dicit, *orationem esse actionis exemplar*, alio sensu verum esse potest, et tamen illud manere, in agendo brevitati studendum esse. E.

Causae illae mox commemorantur, 12. sqq. Ceterum Ernestius de hoc loco probabilius disputat Gierigio. S.

posse fieri, ut sit actio bona, quae non sit bona oratio: non posse non bonam actionem esse, quae sit bona oratio. Est enim oratio actionis exemplar, et quasi ἀρχέτυπον. Ideo in optima quaque mille¹⁰ figuras extemporales invenimus: in his etiam, quas tantum editas scimus, ut in Verrem, *Artificem quem? quemnam? recte admones. Polyclatum esse dicebant.* Sequitur ergo, ut actio sit absolutissima, quae maxime orationis similitudinem exprefferit, si modo iustum et debitum tempus accipiat: quod si negetur, nulla oratoris,

ut sit actio bona) Haec ita intelligo. Potest fieri, ut valeat in iudicio, et probetur sapientibus iudicibus actio, quam vox, gestus et aliae rationes animent scilicet et commendant, quae tamen in literas relata, et a frigidis lecta lectoribus parum laudis reportet: *Carent enim*, quod ait Cicero Orat. c. 37: *libri spiritu illo, propter quem maiora eadem illa, cum aguntur, quam cum leguntur, videri solent.* Add. Quinct. 11, 3, 5. Sed non potest fieri, quin bona oratio, quae lectores prudentes delectet ac moveat, non moverit, cum haberetur iudices. Scilicet illam speciem non cogitavit Secundus, neque ea huc valde pertinet, ubi absurda supra modum vox atque gestus, aut causa quaecunque alia, obstreperit etiam verbis optimis: quod apud nos saepius accidere potest, qui parum nimis actioni et pronuntian- di artificio tribuimus, etiam cum forte stilum ipsum non negligeret exerceamus, quam apud veteres, apud quos vox et hypocrisis non minus, quam ipsa scribendi facultas, diligenti meditatione coleretur. G.

quasi ἀρχέτυπον) Ideo enim scribimus et commentamur, ut deinde ex tempore non multum deteriora possimus dicere. Et qui scribunt etiam post actionem, ita volunt egisse videri, ut scripserunt. Add. Quinct. 12, 10, 53. G.

10 in Verrem) Actionem in Verrem libris quinque comprehensam a Cicerone non esse in iudicio habitam, constat. Verba, quae laudat Secundus ex 4, 3. etiam Quintiliano placuere 11, 2, 61. p. 785. cum exemplum adferre vult *simplicis et non praeparatae orationis*, in qua illud praeterea, eodem monente Fabio, consequitur, ne ipse quoque studiosus signorum atque tabularum videatur, quem morbum Verri obiicit. Igitur non nominat statim artificem signorum κατηφόρων, quod pronissimum illi fuerat, certe scribenti: sed simulat sibi excidisse, reponendum demum ab adstantium aliquo. Mirificus est huius loci lepor, quem iuvat prius illud *quem?* quod exciderat ex libris, manente tamen in quibusdam lacuna: quo minus dubitavimus ex Fabio, ipsoque, ut iam est, Tullio (cui, Fabio, Rufiniano ac Donato auctoribus, redditum est a viris doctis) illud reponere. G.

Artificem — admones) Rom. *Artificem quemque nam recte admones.* In his vera lectio latet haec: *Artificem quem? quemnam? recte admones. H.*

nulla oratoris) *Ita legendum iam suadebat oppositum iudicis: cumque Mediceus et alii Cortio laudati illud comprobent; alteri, orationis, praeferre ausus sum. Si tempus negetur dicturo, nulla culpa est oratoris, si actio

- 11 maxima iudicis culpa est. Adfunt huic opinioni meae leges, quae longissima tempora largiuntur, nec brevitatem dicentibus, sed copiam, hoc est, diligentiam, suadent: quam praestare, nisi in an-
- 12 gustissimis causis, non potest brevitatis. Adiciam, quod me docuit usus, magister egregius; frequenter egi, frequenter iudicavi, frequenter in consilio fui. Aliud alios movet; ac plerumque parvae res maximas trahunt. Varia sunt hominum iudicia, variae voluntates: inde qui eandem causam simul audierunt, saepe diversum, interdum idem, sed ex diversis animi motibus sentiunt.
- 13 Praeterea suae quisquis inventioni favet, et quasi fortissimum complectitur, quum ab alio dictum est, quod ipse praevидit. Omnibus ergo dandum
- 14 est aliquid, quod teneant, quod agnoscant. Dixit aliquando mihi Regulus, quum simul adessemus,

ipsius diversa sit ab oratione, h. e. minus accurata, minus luminibus ingenii atque artis distincta. G.

Rom. *nulla oratoris, maxima iudicis culpa est.* H.

Haec servavi, non propter oppositionem iudicis, quamquam et haec multum valet in Plinio, sed propter rem. Filum disputationis hoc est: *actio est absolutissima*, inquit, *quae maxime orationis similitudinem exprimit*, h. e. quae eandem, quam oratio, copiam et amplitudinem habet, *si modo iustum et debitum tempus accipiat* scil. actio, quo peragi possit. Hoc tempus si negatur, adeoque amplam et copiosam orationem suam facere non potest orator, *nulla culpa est oratoris*, qui invitatus et coactus brevitati studere debebat, *sed maxima iudicis*, qui tempus agendi praecidit. Tunc igitur actionis brevitatis non est libera neque ipsi actioni tribuenda, sed pendet ab brevitate orationis, ad quam orator iudicis auctoritate coactus fuerat. Gierigius edidit *orationis*, secutus ratio-

nem Ernestii patrui nostri, qui dixerat, actionem hic non considerari, quatenus ab oratore pendeat, sed quatenus ab oratione. [Vid. Gesneri ad I. A. E. epistola. S.] Verum nonne haec eodem redeunt? nonne actio etiam ab oratore pendet, qui orationem scribit? Ergo etiam culpa, si verum quaeris, proprie oratoris est, vel non est. E.

12 *maximas trahunt*) Intellige motus animorum, assensum, plausus. Alii *maxime trahunt*, intell. animos, quod nec ipsum damnaverim. G.

Rom. *at plerumque parvae res maximas trahunt.* H.

13 *quisquis*) pro *quisque*. Vid. Lambin. ad Ciceron. Epist. 6, 1. Gifan. Observ. L. L. p. 406. ed. Altenb. Significatio primariis Criticis dubia visa, velut I. Fr. Gronovio ad Liv. 38, 17, 13. ubi v. Drakenb. Cortiana quidem h. l. *quisque* habet. S.

14 *adessemus*) Raro sic absolute de advocacy dicitur. Longe frequentiora sunt: *adesse alicui, contra aliquem*. Plin-

Tu omnia; quae sunt in causa; putas exsequenda: ego iugulum statim video, hunc premo. (Premit sane, quod eligit, sed in eligendo frequenter errat.) Respondi, *posse fieri, ut genu esset, aut tibia, aut talus, ubi ille iugulum putaret.* At ego, inquam, *qui iugulum perspicere non possum, omnia pertento, omnia experior, πάντα denique λήθον κινῶ.* Utque in agricultura non vineas tantum, verum etiam arbuscula, nec arbuscula tantum, verum etiam campos curo et exerceo; utique in ipsis campis non far aut sili-
ginem solam, sed ordeum, fabam, ceteraque legumina sero: sic in actione plura quasi semina latius spargo, ut, quae provenerint, colligam. Neque enim minus imperispicua, incerta, fallaciaque sunt iudicium ingenia, quam tempestatum terrarumque. Nec me praeterit, summum oratorem Periclem sic a comico Eupolide laudari,

nus I, 5, 5. *Aderam Arionilae — —. Regulus contra.* I, 23, 3. *vel ille cui adesset, vel ille quem contra.* S.

Premat sane, quod eligit) Rom. *Premat sane, quod eligit.* H.

Ita et Cortius ex suis libris dedit. Bene. S.

15 *ubi ille iugulum putaret)* Deest ille in aliquot codicibus: nec desidero. Mox cum Cortio praefero *prospicere*, quod etiam Excerpta Brummeri habent. S.

16 *Utque in agricultura)* Rom. *Utque in cultura agri.* H.

Sic etiam libri Cortiani. Placeat: certe scribendum separatis vocabulis *agri cultura*. Vid. I. Fr. Heusinger. ad Ciceron. de Offic. p. 355. S.

utique) Alii *utque*, quod praefiat. S.

sed ordeum — legumina) Rom. *sed hordeum fabamque et cetera legumina.* H.

Bene. Secundus I, 23, 3. *quiescerem sileremque et quasi*

eiurato magistratu privatum ipse me facerem. Sed quid exemplis in re nota opus? Vid. Drakenborch. ad Liv. 2, 31, 1. De orthographia vocis *hordeum* vid. Nolten. Lexic. Antibarbar. col. 75. S.

17 *incerta, fallaciaque sunt)* Rom. *incerta, fallacia sunt.* H.

Periclem) Rom. *Periclen.* H.

Etiam Cortio oblatum, nec tamen ab eo, quod miror, adscitum. Alibi formam Graecam praetulit. Vid. eius Notas p. 3. 43. 72. S.

Periclem sic — laudari) Servavit illa Eupolidis verba etiam Scholiastes Aristoph. ad Acharn. 539. apud quem primus versus ita legitur, ut nos repraesentavimus, consentientibus libris a Cortio adhibitis. Praecesserat τὰς αὖς λέγειν μὲν, πρὸς δὲ γ' ἔ. τ. λ. Interpretatus est verba Eupolidis Cicero in Bruto c. 9. *De Pericle scripsit Eupolis, cum delectatione etiam aculeos reliquisset in animis eorum, et*

— — πρὸς δὲ γ' αὐτοῦ τῷ τάχει
 Πειθῶ τις ἐπεκάθητο τοῖσι χεῖλεσιν.
 Οὕτως ἐκῆλει, καὶ μόνος τῶν ζητόρων
 Τὸ κέντρον ἐγκατέλειπε τοῖς ἀκρωμένοις.

18 Verum huic ipsi Pericli nec illa πειθῶ, nec illud ἐκῆλει brevitatem, vel velocitatem, vel utraque (differunt enim) fine facultate summa contigisset. Nam delectare, persuadere, copiam dicendi spatiumque

quibus esset auditus. Sed etiam reliqua respexit c. 15. Πειθῶ, quam vocant Graeci, cuius effector est orator, hanc Suidam appellat Ennius, quam Deam in Pericli labris scripsit Eupolis sessitavisse. Vid. quae diximus ad Quinctil. 10, 1, 82. G.

πρὸς — — ἀκρωμένοις) Rom. πρὸς τοῦτο πειθῶ τις ἐπεκάθειτο τοῖς χεῖλεσιν. οὕτως ἐκῆλει καὶ μόνος τῶν ζητόρων τὸ κέντρον κατέλειπε τοῖς ἀκρωμένοις. Praeque vitiose, ex quibus tamen vulgatam emendare licet, in qua ἐγκατέλειπε pro ἐγκατέλειπε scriptum videtur. H.

De loco Eupolideo vid. Wyttenbach. ad Plutarch. de S. N. V. p. 7. lqq. Ἐγκατέλειπε habet et Diodor. Sic. T. I. p. 505. S.

18 Verum, — brevitatem) Rom. Pericli verum huic ipsi nec illa nec illud brevitatem. Graeca desunt: Periclis vero nomen ex glossa esse apparet. H.

Delendum Pericli, quod ex glossa invecum, aliis in libris alium locum occupavit. S.

brevitate vel velocitate) His recte Plinius putat illud τάχος absolvi. Sic Dionysius Hal. Ep. 2. ad Amm. et in Iud. Thucyd. τὸ τάχος τῆς σημασίας, vel τῆς ἀπαγγελίας Thucydidi tribuit; quendam vigorem significans sententiarum, qui e concinnae brevitatis studio oritur. Et Demetrius de Eloc. §. 137. τὸ τάχος opponit τῷ μηχανομένῳ, et τῇ συντομίᾳ, brevitati, tribuit. Deinde et velocitas illa et celeritas

dicendi, quam Cic. Or. 16. *flumen verborum et volubilitatem* dicit, τάχος Graecis appellatur. Ita Dionys. Compof. Cap. 20. versibus homericis propter numerum dactylicum celeriter decurrentibus τὸ τάχος ἀπαγγελίας tribuit, σηριγμοῦς opponens, et ἐγκαδίσματα, quae Cicero l. c. *distincta et interpuncta intervalla, meras, et respiraciones* vocat. Sed eodem pertinet impetus ille dicendi, qui fulminis ritu omnia disiecit, et cum gravi affectu oratoris coniunctus est. Quo sensu τὰ τάχη tribuunt Demostheni Dionys. Iud. Thucyd. Cap. 53. et Longin. 12. Itaque recte utramque Plinius differre dicit. Nempe brevitatem in elocutione et tractatione, velocitatem in pronuntiandi impetu maxime cernitur, quo verba cito transcurrunt. Illi copiam dicendi et spatium, huic illam commorationem tribuit, qua quis non pungit, sed insigit, quo sensu Graeci ἐπιμονὴν, διατριβὴν, ἐγχρονισμόν dixerunt. E.

Fusus haec vir doctissimus in Lex. Technol. Graec. Rhet. v. τάχος disputavit. S.

facultate) dicendi, eloquentia. Sic potens absolute dictum Latinis recentioribus; ut Graecis aevi inferioris δύναμις, δυνατός. Vid. Kuster. ad Argum. Nub. Aristophan. S.

copiam — desiderant) Rom. copiam dicendique spatium desiderat. H.

Desiderat etiam Excerpta Brummeri. S.

desiderant: relinquere vero aculeum in audientium animis is demum potest, qui non pungit, sed infligit. Adde, quae aequae de eodem Pericle comicus alter,

Ἡσραπτ', ἐβρόντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio et abscissa, sed lata, et magnifica, et excelsa tonat, fulgurat, omnia denique perturbat ac miscet. Optimus tamen modus est. 20 Quis negat? Sed non minus non servat modum, qui infra rem, quam qui supra; qui adstrictius, quam qui effusius dicit. Itaque audis frequenter, ut 21 illud, *immodice et redundanter*, ita hoc, *ieiune et infirme*. Alius excessisse materiam, alius dicitur non implexisse. Aequae uterque, sed ille imbecillitate, hic viribus peccat: quod certe etsi non limatioris, maioris tamen ingenii vitium est. Nec 22 vero, quum haec dico, illum Homericum ἀμετροσπῇ probō, sed hunc,

relinquere — aculeum) Ab apibus et vespis desumpta videtur metaphorā, quarum relictus in vulnere aculeus inquietat et sollicitos habet eos, quos pupugere. G.

Verissime Gesnerus, quem Gierigius audire debebat, parum perspecte de stimulo cogitans aurigarum, audientesque iumentis comparans. Plato Phaedon. cap. 40. p. 386. ed. Fischer. παντὶ λόγῳ ἀντιτείνετε, εὐλαβούμενοι, ὅπως μὴ ἐγὼ, ὑπὸ προθυμίας ἅμα ἑαυτὸν τε καὶ ὑμᾶς ἐξαπατήσας, ὥσπερ μέλιττα τὸ κέντρον ἐγκαταλιπὼν, οἰχίσσονται. S.

19 *Adde — Pericle*) Rom. *Adde quae de eodem Pericle*. Illud aequae in vulg. potest abesse. H.

Immo debet abesse. Recte omiserunt Cortius et Gierigius. S.

comicus alter) Aristophanes loco, quem modo laudavimus, ad quem Kusterus docet, qui praeterea veteres eius elogii an reprehensionis? mentionem fecerint. Dicimus et nos aliquid

ad Quinctil. 2, 16, 19. Translationem Latinam ipse tradit Secundus. G.

abscissa) Cortius ex Medic. *abscisa*. Vid. Interpret. ad Liv. 44, 5, 5. S.

omnia denique perturbat ac miscet) ξυγκυκᾶ. Haec Plinius, ut ingentem vim orationis latae, magnificae, excelsae ostenderet, parum ceteroqui curans, bonane sit an pessima res *omnia perturbare*. Id si curasset, ipsum Aristophanis locum omittere debuisset. S.

20 *Optimus tamen etc.*) Supplicor, Plinium scripsisse: *At optimus tamen modus est. Quis negat? Sed etc.* Sic Cicero Epist. 9, 6. pag. 242. Ernest. *At in perturbata republica vivimus. Quis negat? Sed etc.* S.

21 *ille imbecillitate*) Ille ad propinquius referatur, hic ad remotius: quod saepe fieri, passim a viris doctis adnotatum. G.

22 ἀμετροσπῇ) Therliten, II. β, 212. *immoderatum verbo-*

Καὶ ἔπεια νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίοισιν
non quia non et ille mihi validissime placet,

Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως

si tamen detur electio, illam orationem similem
nivibus hibernis, id est, crebram, assiduam et
23 largam, postremo divinam et coelestem, volo. At
est gratior multis actio brevis. Est; sed inertibus,
quorum delicias desidiāque, quasi iudicium,
respicere ridiculum est. Nam si hos in consilio
habeas, non solum satius est breviter dicere, sed
24 omnino non dicere. Haec est adhuc sententia
mea, quam mutabo, si dissenferis tu; sed plane,
cur dissentias, explices rogo. Quamvis enim cedere
auctoritati tuae debeam, rectius tamen arbitror,
in tanta re, ratione quam auctoritate su-
25 perari. Proinde, si non errare videor, id ipsum,
quam voles brevi epistola, sed tamen scribe;
confirmaveris enim iudicium meum: si erravero,

rum. Alterum de Ulyssē dixit
poeta Il. γ, 222.: tertium de
Menelao ibid. 214. Ad quem
locum ostendit Clarkius, ut pas-
sim triplicem charactera dicendi
in Homericis personis describi
doceant veteres. Instar omnium
est Quintil. 12, 10, 64. G.

Cod. Medic. miro lapsu ἀμαρ-
τοεπῇ. Therstites ἀμετροεπής.
Ajax ἀμαρτοεπής, Il. ν, 824. ubi
in libris, si fides Barnesio, in
alteram partem peccatum. S.

Καὶ ἔπεια κ. τ. λ.) Rom. νιφά-
δεσσιν ἐοικότα χειμέρησιν. Scribe
χειμερίησιν, ut apud Homerum
legitur, non χειμερίοισιν. H.

Ibi et alterum in libris repertum:
sed χειμερίοισιν ab Ionismo Iliad-
is abhorret. S.

placet) immo placeat, ut
Cortiana et Gierigiana. S.

crebram, assiduam et lar-
gam) Bene Cortius ex libris:
crebram, et assiduam, et lar-
gam. S.

Rom. id est crebram et assi-
duam, sed et largam. H.

23 Est; sed inertibus) Rom.
Est quidem, sed inertibus. H.

Inepta huius particulae addi-
tione librarii aequae frequenter
peccarunt ac primi scriptorum
veterum editores, quos innume-
ris locis hanc vocem interposu-
isse, ubi in Mstis non conspiciat-
ur, vere monet Drakenb. ad
Liv. Epit. L. 55. S.

quasi iudicium) tanquam nor-
mam et regulam, quam in agen-
do et dicendo sequi debeamus. E.

Immo iudicium h. l. pro iu-
dicibus dicitur. Sic et Cicero.
Vid. Clav. Cicer. h. v. S.

24 auctoritati tuae debeam)
Rom. auctoritati debeam tuae.
H.

Placet hic ordo. S.

25 confirmaveris — erravero)
Rom. confirmabis enim iudicium
meum: si errare. Hoc malo. H.

Accedo. Erravero natum ex
infinitivo glossaque vero coalitis.
S.

longissimam para. Num corrumpe te, qui tibi, si mihi accederes, brevis epistolae necessitatem, si dissentires, longissimae imposui? Vale.

XXI.

Servos consilio Paterni emptos, decentes esse scribit: ut frugi sint, optat.

C. PLINIUS PLINIO PATERNO SVO S.

Ut animi tui iudicio, sic oculorum plurimum tribuo: non quia multum, (ne tibi placeas) sed quia tantum, quantum ego, sapias: quamquam hoc quoque multum est. Omissis iocis, ² credo decentes esse servos, qui sunt empti mihi ex consilio tuo. Superest, ut frugi sint: quod de venalibus, melius auribus, quam oculis, iudicatur. Vale.

XXII.

Aristonis, quem laudat, diuturna valetudine in urbe se detineri scribit.

C. PLINIUS CATILIO SEVERO SVO S.

Diu iam in urbe haereo, et quidem attonitus. Perturbat me longa et pertinax valetudo Titi Aristonis, quem singulariter et miror et diligo. Nihil

Num corrumpe te) Num forte feci, ut praeter animi tui sententiam secundum me des iudicium? Ista enim lege, quam tibi tuli, males fortasse brevi epistola secundum me pronuntiare, quam mihi contradicendo molestiam longae epistolae scribendae subire. Est autem hic dolus suavissimus et maxime amabilis, quo cogit Tacitum, quidquid sentiat, longissima epistola rescribere, ne aculationi locum

det, maluisse adsentari quam longam epistolam scribere. G.

necessitatem — imposui) Gierigius: „Formula necessitatem „imposui proprie non convenit „nisi longissimae, sed, ut sit, „accommodata etiam est brevis.“ Quidni etiam brevi proprie conveniat? Modo legimus: *quam vobis brevi epistola, sed tamen scribe.* Id qui alterum iubet, necessitatem ei imponit literarum quamvis brevium. S.

est enim illo gravius, sanctius, doctius: ut mihi non unus homo, sed literae ipsae omnesque bonae artes in uno homine summum periculum ad-
 2 ire videantur. Quam peritus ille et privati iuris et publici! Quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet! Nihil est, quod discere velis, quod ille docere non possit: mihi certe, quoties aliquid abditum quaero, ille the-
 3 saurus est. Iam quanta sermonibus eius fides! quanta auctoritas! quam pressa et decora cunctatio! Quid est, quod non statim sciat? Et tamen plerumque haesitat, dubitat, diversitate rationum: quas acri magnoque iudicio ab origine causisque primis repetit, discernit, expendit.
 4 Ad haec quam parcus in victu! quam modicus in cultu! Soleo ipsum cubiculum eius, ipsumque lectum, ut imaginem quandam priscae frugalitatis,
 5 adspicere. Ornat haec magnitudo animi, quae nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam

XXII, 2 *exemplorum*—*antiquitatis*) Praecipua pars doctrinae veteris, inprimis oratoriae, ut quis historiarum, et omnis antiquitatis scientia polleret. Cic. Or. 1, 5. *Tenenda est oratori omnis antiquitas exemplorumque vis.* E.

quod discere velis) Plures Cortii libri *quod doceri velis.* Placet. *Discere* interpretamentum videtur. S.

3 *pressa* — *cunctatio*) Quae premit, reprimit aliquamdiu sententiam, nec statim, vixdum cognita re, pronuntiat. cf. 9, 9, 2. G.

Puto Gesnerum bene sensum vidisse. Nam quod alii *modestam* explicant, nonne id ipsum modestiae est, premere, reprimere sententiam, id quod ipse Plinius mox dicit *haesitare, dubitare, diversitate rationum.* Nolim ego cum Gierigio nunc conferre illa loca, in quibus *pressum stilum,*

vel *orationem* veteres dixere. Nam in his omnibus, quae *pressa* dicuntur, magis brevitatem, copiae et abundantiae oppositam, quam modestiam, declarant. Cf. quae diximus ad ep. 16, 4. E.

Pressa et decora cunctatio non est *brevis*, ut Cortio visum; sed *quae sententiam aliquamdiu reprimat*, ut Gesnero placet; vel *modesta*, ut Cellario, quem immeritum reprehendit Cortius. Ita *stilus pressus demissusque* epist. VIII, 5. *parcior et pressior* lib. VIII. ep. XVIII. 6. Vide eundem Gesnerum ad Quintil. lib. X. cap. I. 46. H.

4 *ipsum cubiculum*) In Gesneriana, sequace Gierigiana, post *ipsum* inepte incidebatur. S.

ipsumque lectum) in quo iam quidem *cubat*, vel decumbit potius aeger, sed alias etiam, dum legit, dictat, studet: ab hac enim re dicta *cubicula*, non dormitoria modo, sed etiam diurna. G.

refert: recteque facti, non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petit. In summam, non 6 facile quemquam ex istis, qui sapientiae studium habitu corporis praeferunt, huic viro comparabis. Non quidem gymnasia sectatur aut porticus, nec disputationibus longis aliorum otium suumque delectat: sed in toga negotiisque versatur: multos advocatione, plures consilio iuvat. Ne- 7 mini tamen istorum castitate, pietate, iustitia, fortitudine, etiam primo loco cesserit. Mirareris, si interesses, qua patientia hanc ipsam valetudinem toleret, ut dolori resistat, ut sitim differat, ut incredibilem febrium ardorem immotus oper- tusque transmittat. Nuper me paucosque mecum, 8 quos maxime diligit, advocavit: rogavitque, ut

6 *In summam*) Rom. *in summa*, non *in summam*, ut oraculi sui auctoritate Cortius edidit. Nusquam aliter Plinius. Sequitur: *non facile quemquam ex istis, qui sapientiae studium habitu corporis praeferunt, huic viro comparabis*. Fortasse *compararis*: quamquam et Cortius *comparabis* retinet. H.

habitu corporis) Barba, severitate supercilii, pera, pallio, baculo etc. G.

gymnasia — aut porticus) Quae loca obire solebant professione philosophi ad captandam, quae confluere eo soleret, iuvenum et otiosorum turbam. Notum, Gymnasii nomen tandem plane cessisse literariis ludis; Porticum autem (σοῦν) Zenonis sectae nomen dedisse. G.

advocatione) Praesentia in foro ac patrocinio etiam: consilia domi impertire licet. G.

7 *fortitudine, etiam primo loco cesserit*) Haec interpunctio aliud dicentem facit Plinium, atque is voluit. Nam ex eius mente scribendum, *fortitudine etiam, primo loco cesserit*. Ceteras virtutes in docto homine

inesse, minus (incredibile: fortem vero eundem dici posse, non omnes concedunt. Id vero probat summa doloris patientia, qua valetudinem istam toleret. H.

Longe praestat haec ratio alteri, quam sequitur et Gierigius, hunc locum sic interpretans: etiam si sint philosophi summa dignitate. Mox Plinius de admirabili illa Aristonis fortitudine: *Id ego arduum in primis, et praecipue laude dignum puto*. S.

ut sitim differat) Quantum in febre tormentum sit sitis, heu nimis saepe plerique experiuntur. Nec Germanis tantum hoc obicitur, ferre illos sitim nequire: sed Epictetus hoc maximum profectus experimentum commendat, Enchir. c. 70. *δυσὴν ποτε σφοδρῶς ἐπίσπασαι ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ἐκπύου* — . Quantum etiam sit in eo, ut febrium ardorem et sudores, qui non minus extra corpus inquietant, quam intus iactatur aestuantis sanguinis motibus, aliquis immotus operatusque transmittat, et quam parum ad eam rem vulgaris philosophia proficit, noverunt clinici. G.

medicos consulēremus de summa valetudinis; ut, si esset insuperabilis, sponte exiret e vita: sin tantum difficilis et longa, resisteret maneretque.

9 Dandum enim precibus uxoris, dandum filiae lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne spes nostras, si modo non essent inanes, voluntaria morte defereret. Id ego arduum in primis, et praecipua laude dignum puto. Nam impetu quodam et instinctu procurrare ad mortem, commune cum multis: deliberare vero et causas eius expendere, utque suaserit ratio, vitae mortisque consilium suscipere vel ponere, ingentis est animi.

11 Et medici quidem secunda nobis pollicentur: superest, ut promissis deus adnuat, tandemque me hac sollicitudine exsolvat, qua liberatus, Laurentinum meum, hoc est, libellos et pugillares, studiosumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil scribere aut adsidenti vacat, aut

12 anxio libet. Habes, quid timeam, quid optem, quid etiam in posterum destinem: tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, sed lactioribus epistolis, scribe. Erit confusio meae non mediocre solatium, si tu nihil querearis. Vale.

8 *insuperabilis*) *inexsuperabilis* Rom. non tantum, sed etiam Brummer. A. et Arnzen. H.

Praefero *inexsuperabilis*. Livius 8, 7, 8. *Movet ferocem animum juvenis seu ira, seu detrectandi certaminis pudor, seu inexsuperabilis vis fati.* Proprio sensu saepissime in Livio reperias. Vid. Drakenb. ad 21, 30, 7. quo loco eadem in libris confusio. Secundus infra 5, 9, 2. simili composito in simili re: *interest quam maturissime inexplificabili morbo liberari.* S.

10 *vitae — ponere*) *vitae mor-*

tisque consilium vel suscipere vel ponere Rom. et Brumm. A. Male alterum *vel* vulgo omittitur. H.

11 *Et medici — pollicentur*) Rom. *Et medici quidem secunda pollicentur, line nobis.* H.

adsidenti) scil. aegro. Plene Livius 21, 53, 6. S.

12 *Habes, quid timeam etc.*) Nihil hic libri variant: recte. Vid. egregiam I. Fr. Heusingeri notam ad Cicer. de Offic. p. 387. S.

XXIII.

Consulenti, an tribunum plebis causas agere deceat, respondet, se, quum tribunus esset, abstinuisse propter certas, quas adfert, rationes.

C. PLINIVS POMPEIO FALCONI SVO S.

Consulis, an existimem te in tribunatu causas agere decere. Plurimum refert, quid esse tribunatum putes; inanem umbram, et sine honore nomen, an potestatem sacrosanctam, et quam in ordinem cogi ut a nullo, ita ne a se quidem deceat. Ipse quum tribunus essem, erraverim fortasse, qui me esse aliquid putavi, sed tanquam essem, abstinui causis agendis: primum quod deforme arbitrabar, cui adsurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus sedentibus stare; et qui iubere posset tacere quemcunque, huic silentium clepsydra indici; et quem interfari nefas esset, hunc etiam convicia audire; et, si inulta pateretur, inertem, si ulcisceretur, inso-

XXIII, 1 *quid esse tribunatum putes*) Rom. *quid esse tribunum putes*. Sic etiam n. 5. *quid esse tribunum*. H.

inanem umbram) Ut sane re ipsa tum erant Magistratum omnium nomina, cum omnia imperatores ad se traxissent. Et incidit Tribunatus Plinii in Domitiani imperium, civilitatem postea revocavit Traianus. G.

umbram — nomen) Graecorum *σκιά* et *ὄνομα*. S.

in ordinem cogi) Formula solemnissima, qua saepe apud Livium queruntur tribuni iniuriam sibi illatam, vel parum reverenter habitam vim suam. v. g. 25, 3 et 4. 43, 16. quo posteriore loco illud in primis apparet, non parendo etiam *in ordinem cogi* tribunos. Qui nempe *in ordinem cogit* aliquid, pro privato eura tractat, nec potestatem illius agnoscit: hoc ipse noster Secun-

dus indicat deinde s. 3. Idem enim significat *in ordinem se cogere*, et *eiurato quasi magistratu privatum se facere*. G.

2 *qui me esse aliquid putavi*) Rom. *qui me aliquid putavi*. Plures sunt codices, in quibus *esse* desideratur. H.

omnibus sedentibus stare) Dicentis ille nimirum habitus, quem sibi tamen dedecori esse ne Tullius quidem putavit, qui in Consulatu pro Murena aliisque diceret. G.

clepsydra) Quoties nimirum illa significaret, consumtum esse tempus, quod ad dicendum ipsi attributum esset. Res nota. Vid. infra 4, 9, 9. it. 6, 2, 5 et 7. G.

Rom. *huic silentium clepsydra indicare*, ut et Medic. ut subintelligatur *aliquid*. H.

convicia audire) Haec nimirum fori antiqui licentia, qua

3 lentem videri. Erat hic quoque aestus ante oculos, si forte me appellasset, vel ille cui adessem, vel ille quem contra, intercederem, auxilium ferrem, an quiescerem sileremque, et quasi eiurato
4 magistratu privatum ipse me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere, quam paucis advocatum. Sed tu (iterum dicam) plurimum interest, quid esse tribunatum putes; quam personam tibi imponas, quae sapienti viro ita aptanda est, ut perferatur. Vale.

XXIV.

Hispano Tranquillum commendat in emendo agello.

C. PLINIVS BEBIO HISPANO SVO S.

Tranquillus, contubernalis meus, vult emere agellum, quem venditare amicus tuus dicitur.

liceret maledicere adversario. Vid. Quinctil. 12, 9, 8. G.

3 appellasset, — intercederem, auxilium ferrem) Verba omnia solemnia, explicata proinde et illustrata a Brissonio lib. 2. p. 271. G.

vel ille — ferrem) Rom. vel ille, cui adessem, vel ille contra quem; intercederem et auxilium ferrem. Bona lectio, dummodo rectius, quam a Cellario et aliis pluribus factum, interpungatur. Quem contra tamen non muto. Cicer. Philipp. II. cap. VIII. 2. quem contra dicit. Lactant. lib. VI. c. XVII. 4. quos contra disputat. H.

Revocanda copula ante auxilium, quam perversa interpunctio expulerat. S.

4 me tribunum omnibus exhibere) intercedendo, si quis appellasset, auxilioque ferendo. Nulla hic dilogia. S.

5 ut perferatur) Ad finem usque, etiam difficultatibus oblatis, feratur. Iam laudavit Cor-

tius elegantem Ciceronis locum pro Rosc. Am. c. 4. Id quod suscepi, quoad potero, perferam. Et notum est, perferre legem dici eum, si quis obiectis difficultatibus tamen tulerit, et ut valeret, effecerit. G.

XXIV BEBIO) Scribendum cum cod. BAEBIO. Nota gens Baebia ex libris veterum, lapidibus literatis, nummis. Similis consilio in ὄγος Βαίβιον, Βέβιον, de Vesuvio. S.

1 venditare) simpliciter velle vendere, venalem habere. Vid. Vossium de Analog. L. III. p. 173. qui locum Plinianum, nisi operarum culpa est, negligentius transcripsit. Add. eund. in Etymolog. L. L. v. Vendo. Diminutivi agellus cum verbo venditare coniunctio qua gratia commendetur, hebetior sum, quam ut videam. S.

amicus tuus) Is qui esset, non ignorabat Baebius: ut non mirer, nomen omissum esse. S.

Rogo cures, quanti aequum est, emat: ita enim² delectabit emisse. Nam mala emtio semper ingrata est, eo maxime, quod exprobrare stultitiam domino videtur. In hoc autem agello (si modo³ adriferit pretium) Tranquilli mei stomachum multa sollicitant, vicinitas urbis, opportunitas viae, mediocritas villae, modus ruris, qui avocet magis quam distringat. Scholasticis porro dominis,⁴ ut hic est, sufficit abunde tantum soli, ut relevare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unamque semitam terere, omnesque viticulas suas nosse et numerare arbusculas possint. Haec tibi⁵ exposui, quo magis scires, quantum ille esset mihi, quantum ego tibi debiturus, si praediolum istud, quod commendatur his dotibus, tam salubriter emerit, ut poenitentiae locum non relinquat. Vale.

² *ingrata est*) est Cortius recte expunxit optimi codicis auctoritate. Innumeris locis sedulitas librariorum inepta verbum substantivum invexit. Vid. Drakenb. ad Liv. 1, 3, 3. S.

³ *In hoc autem agello*) Rom. *In hoc agello, sine autem. H. stomachum multa sollicitant*) multa sunt, quae cupiditatem emendi iniciant. E.

avocet — distringat) cuius cultura animum magis recreet, quam curis sollicitet; bene Gierig. cf. Epist. 1, 3, 2. et 8, 23. E.

Sic iam Cortius: „*Avocet* ab „aliis negotiis, quibus dominus „distringitur, et removeat, adeoque recreet et reficiat.” S.

⁴ *Scholasticis porro dominis*) Ita et Rom. H.

Scholastici, in umbra schola-

rum versantes, declamantes et eloquentiae studiosi. Vid. Epist. 3. E.

Glossa, in textum adeo illata, haud incommode *studiosis* explicat. Cf. Gifan. Observ. L. L. p. 437. ed. Altenb. ubi quae Otho exempla adscripsit, laudare occupaverat Cortius ad Plin. 2, 3, 5. S.

reptare per limitem) ut Horat. Epp. 1, 4, 4. *silvas inter reptare salubres.* G.

⁵ *quo magis — praediolum*) Rom. *quo magis scires, quantum etiam ille mihi, ego tibi debiturus sim, si praediolum.* Sed hoc etiam factum credo ex *esset*, postea vero *sim* a librariis accessisse: ordinem verborum vulgato praefero. H.

LIBER SECVNDVS

I.

Verginii Rufi, V. Cl. funus praedicat, ipsumque laudibus pro merito ornat.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Post aliquot annos infigne, atque etiam memorabile populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Verginii Rufi, maximi et clarissimi civis, perinde felicis. Triginta annis gloriae suae supervixit. Legit scripta de se carmina, legit historias, et posteritati suae interfuit. Perfunctus est tertio consulatu, ut summum fastigium privati hominis impleret, quum principis noluis-
 3 set. Caesares, quibus suspectus, atque etiam in-
 visus virtutibus fuerat, evasit: reliquit incolumem
 optimum atque amicissimum, tanquam ad hunc
 4 ipsum honorem publici funeris reservatus. Au-

I, 1 *Verginii Rufi*) *Virginii*
Rufi Rom. et Medic. H.

Quod nec ipsum malum. Cor-
 tius bene comparat *Vergilius*,
Virgilius. Vid. Virgilii Historia
 descripta per COSS. a Carolo
 Ruaeo init. S.

perinde felicis) Non minus
 felicis, quam magni et clari. Qui-
 dam, *et proinde felicis*, ut hoc
 sibi velit, ob id ipsum felicem
 esse, quod talis etiam mors et
 tale funus eum consecutum sit. G.

2 *gloriae suae supervixit*)
 Longe alio sensu, quam nos:
seinen Ruhm überleben, ut ri-
 dicule vertit Schellerus. S.

Legit scripta de se carmina)
 Rom. *Legit scripta de se ga-*
raunia. H.

cum principis noluisset) Post
 Neronis interitum, Tac. H. 2, 8.
 iterum post Othonem, idem H. 2,
 51. Add. noster infra 9, 19, 1. G.

3 *optimum*) Nervam, quod
 series vitae nostri docet et Fasti.
 Est enim suffectus Verginio Ta-
 citus. Alioqui Traianum *opti-*
imum quasi suo nomine dici con-
 stat. Verum hoc nomen etiam
 Nervae tribuit noster Paneg. 89,
 1. vid. Vonck. Obll. misc. c. 15.
 p. 90. G.

ad hunc — reservatus) Rom.

num tertium et octogesimum excessit in altissima tranquillitate, pari veneratione. Usus est firma valetudine: nisi quod solebant ei manus tremere, circa dolorem tamen: aditus tantum mortis durior longiorque, sed hic ipse laudabilis. Nam 5 quum vocem praepararet, acturus in consulatu principi gratias, liber, quem forte acceperat grandiore, et seni et stanti ipso pondere elapsus est. Hunc dum consequitur colligitque, per lae-ve et lubricum pavementum, fallante vestigio, cecidit, coxamque fregit, quae parum apte collocata, reluctantae aetate, male coit. Huius viri 6 exsequiae magnum ornamentum principi, magnum seculo, magnum etiam foro et rostris adtulerunt. Laudatus est a consule Cornelio Tacito: nam hic supremus felicitati eius cumulus accessit, laudator eloquentissimus. Et ille quidem plenus annis 7 abiit, plenus honoribus, illis etiam quos recusavit: nobis tamen quaerendus ac desiderandus est, ut exemplar aevi prioris: mihi vero praecipue, qui illum non solum publice, sed etiam privatim,

ad hunc ipsum honorem publici funeris reservatum. Verior est vulgata. H.

5 acturus—principi gratias) Solemne tum fuisse, ut gratias ageret Consul Principi, vel ex Pliniani panegyrici principio constat. Add. 3, 18, 1. G.

Hunc dum consequitur) Rom. *Hunc dum sequitur. H.*

Dum librum delabentem prosequitur corpore ad terram prono, ut arripiat et sustollat. Ornata vox, quae rem quasi pingit, et sensibus admovet. E.

reluctante aetate) Nota res est, in senibus ossium fracturas male coire, h. e. difficulter sanari membris aptandis, praesertim ubi haec parum apte collocata sunt, *schlecht eingerichtet. E.*

Collocare de ossium fractu-

ris proprium. Plene Celsus 8, 7. ubi ea (maxilla fracta) in suam sedem collocata est. S.

6 nam hic — accessit) Rom. *nam hic eius supremus felicitati calculus adcessit. H.*

7 nobis tamen quaerendus) *Sic omnes libri. Cum tamen quaerere vel requirere et desiderare eandem plane vim habent, vide an melius legi possit, *querendus. G.*

Immo vero non eandem vim illis verbis esse, intelligitur ex Epist. 6, 2. In *desiderare* plus est, quam in *quaerere. E.*

ut exemplar aevi prioris) Rom. *ut exemplar vitae prioris, ut Curtii codices. Proxima verba, sed etiam privatim, in Rom. non magis adsunt, quam in melioribus codicibus, eaque merito reciduntur. H.*

- 8 quantum admirabar, tantum diligebam; primum quod utrique eadem regio, municipia finitima, agri etiam possessionesque coniunctae: praeterea quod ille tutor mihi relictus, adfectum parentis exhibuit. Sic candidatum me suffragio ornavit: sic ad omnes honores meos ex secessibus adcurrit, quum iam pridem eiusmodi officiis renuntiasset: sic illo die, quo sacerdotes solent nominare, quos dignissimos sacerdotio iudicant, me
9 semper nominabat. Quin etiam in hac novissima valetudine veritus, ne forte inter quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis sumtibus iudicio senatus constituebantur, quum illi tot amici senes consularesque superessent, me huius aetatis, per quem excusaretur, elegit, his quidem verbis,
10 *etiamsi filium haberem, tibi mandarem.* Quibus ex causis necesse est, tanquam immaturam mortem eius in sinu tuo defleam: si tamen fas est aut flere, aut omnino mortem vocare, qua tanti viri
11 mortalitas magis finita quam vita est. Vivit enim, vivetque semper, atque etiam latius in memoria hominum et sermone versabitur, postquam ab
12 oculis recessit. Volui tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione de-

8 *praeterea — — ornavit)* Praeterea, quod ille mihi tutor relictus, [hoc ordine Rom.] adfectum parentis exhibuit; sic candidatum me suffragio ornavit. Ita rectius interpungi puto, quam vulgo. H.

ille mihi tutor relictus in aliis quoque libris obvium, ordine profecto ad sensum aurium iucundiore. Ceterum bona interpunctio Gesnerianae. S.

ex secessibus adcurrit) Ut Atticus, qui urbana officia amicis ut praestaret, ventitare Romam solebat. G.

illo die, quo sacerdotes) Augures intelligit. Vid. 4, 8, 3. Certum diem et solemnem huic

rei destinatum dicere non habeo; nam quod Ovidium et Tacitum hic laudant, de Kalendis Ianuariis, nihil ad hanc rem. Neque ita locutus esset Plinius, si has intellexisset. G.

9 *Quin etiam — valetudine)* Rom. Qui etiam in h. n. v. H.

Multum praestat quin etiam. S.

per quem excusaretur) Quem quasi vicarium suae operae atque muneris daret, ut hodie, qui deprecantur militiam: et olim in Romana republica senes grandaevi, qui magistratum suscipere nollent: hoc enim esse excusari, apud Ictos praeclertim, constat. G.

fixus est. Verginium cogito, Verginium iam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, adloquor, teneo: cui fortasse cives aliquos virtutibus pares et habemus et habebimus; gloria neminem. Vale.

II.

Accusat Paullinum negligentiae literarum.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Iraſcor: nec liquet mihi, an debeam; ſed iraſcor. Scis, quam ſit amor iniquus interdum, impotens ſaepe, *μικραίτιος* ſemper. Haec tamen cauſſa magna eſt, neſcio an iuſta: ſed ego tanquam non minus iuſta quam magna ſit, graviter iraſcor, quod a te tamdiu literae nullae. Exorare me poteſ uno modo, ſi nunc ſaltem plurimas et longiſſimas miſeris. Haec mihi ſola excuſatio vera, ceterae falſae videbuntur. Non ſum auditurus, *non eram Romae*, vel *occupatioꝛ eram*. Illud enim nec dii ſinant, ut, *infirmioꝛ*. Ipſe³ ad villam partim ſtudiis, partim deſidia fruor: quorum utrumque ex otio naſcitur. Vale.

III.

Iſaeum rhetorem laudat, et Nepotem, ut illum audiat, adhortatur.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Magna Iſaeum fama praeeſſerat: maior inventus

¹² *recentibus*) tam vividis, ut Verginius ipſe adſtare mihi videatur. Bene Giergius contulit Ep. 4, 9, 12. iudicium *erecti animi et recentis*. Liv. 21, 52. *recentis animi conſul*. E.

II, 1 *μικραίτιος*) Qui parvis rebus et cauſſis ad accuſandum et expoſtulandum movetur. G.

Impotens autem eſt, qui ſibi non imperat, temere et impotente erumpit. E.

² *Exorare me poteſ uno modo*) Ita et Rom. melius, quam Medic. *exora me*, quod tamen Cortio placere potuit. H.

³ *ut*) ſcil. *audiam*. Saniſſima vulgata. S.

est. Summa est facultas, copia, ubertas: dicit semper ex tempore, sed tanquam diu scripserit. Sermo Graecus, immo Atticus: praefationes ter-
 2. Poscit controversias plures, electionem auditoribus

III, 1 *facultas*) vid. ad I, 20, 18. S.

dicit semper ex tempore) Quomodo conciliabimus Plinio Philostratum, qui de vitis Sophist. I, 20, 2. negat ex tempore Isaeum hunc dixisse? Haec enim sententia erit, siue cum Oleario legas τὰς δὲ μελέτας ὡς αὐτοσχεδίους ἐποιεῖτο, ἀλλ' ἐπεσκευμμένας τὸν ἐξ ἐῷ εἰς μεσημβρίαν καιρὸν siue cum alius τὰς δὲ μελέτας οὐκ αὐτοσχ. κ. τ. λ. quae verior mihi lectio videbatur, et praeterea putabam legendum, ἐπεσκευμμένος. Sed ἐσκευμμένα etiam passive in tali re Lucian. Pseudolog. p. 436, 1. De extemporalitate viri forte fucus factus est Secundo a glorioso homine. G.

Immo rectius legitur ὡς αὐτοσχεδίους. Philostratus enim, ut bene monuit Gierigius, dicit Isaeum disputationes suas vendidisse quidem tanquam subito natas, sed commentatum esse toto antemeridiano tempore. Ita omnes veteres rhetores facere solitos Hermogenes notavit: γράφοντες γὰρ πάντες υποκρίνονται σχεδιάζειν. Plura eiusmodi congeffit Cresoll. Theatr. Rhet. p. 211. E.

Accedo Gesnero veterem in Philostrato lectionem οὐκ αὐτοσχεδίους tuenti. S.

praefationes illas puto, quibus sub initia disputationum utebantur; in quo genere exstat προαλαλία una alteraque Luciani. Sic ponit etiam 4, 11, 14. G.

graves et erectae) Ad argumentum pertinent ista maioris momenti, de rep. praesertim, ingenuamque qua tractatur libertatem. Sic noster de avunculo suo 3, 5, 5. Quum omne stu-

diorum genus paullo liberius et erectius periculosum servitus fecisset. G.

Immo vero series orationis postulare videtur, ut *graves et erectas* ad dicendi potius genus splendidum et magnificum referamus, et *gracilibus* oppositas putemus, praesertim cum, bene monente Gierigio, illa argumenta praefationum fuisse vix videantur. Nempe in praefationibus suas res agebant, vel captatione benevolentiae auditorum animos praeparabant. Vid. Cresoll. Theatr. Rhet. Lib. 4. 3. p. 414. E.

2 *Poscit* — — *incipit*) Rom. *Poscit controversias plures, electionem auditoribus permittit, saepe etiam imparatus surgit.* [Lego *consurgit*, quod in hoc exemplari saepe ē scriptum est pro *con*, et *consurgere* Plinio placuit. lib. III. ep. VIII. 18. lib. VIII. ep. XIII. 18] *amicitur, incipit.* Vulgo editur *saepe etiam partes: surgit.* Intellegunt partes accusandi vel defendendi: eas vero qui *permittit*, non eligendas, sed agendas concedit; quod Plinius hic dicere noluit. Vide ergo, an Romana lectio, quam nemo antea in medium attulit, melior sit, si ita interpungas: *electionem auditoribus permittit saepe; et iam [id est, statim] imparatus consurgit.* Sed etiam potius ex syllaba *im* factum et supervacaneum esse suspicor. Nihil tamen vulgatae lectioni derogo. H.

Ad Romanam lectionem accedit *paratus* librorum nonnullorum pro *partes*. S.

Poscit controversias) Si ponit legas, quod vult, post alios, Gisb. Cuperus Obs. 3, 20, in-

permittit, saepe etiam partes: surgit, amicitur, in-

iri possit ratio conciliandi cum Philostrato Plinium. Qui enim toto antemeridiano commentatus est, ille optionem dare auditoribus potest ex pluribus, quas posuit, controversiis, quibus nimirum omnibus se paraverit, unam eligendi. Porro quae sint *controversiae*, omnium optime patet ex Senecae, quas habemus, controversiis, h. e. caussis fictis, quas deinde in utramque partem agere tractareque, et illis quasi velitationibus forensi militiae praeparare iuvenes, solebant. G.

Mihi, ex Plinii narratione rem ponderanti, tamen videtur illud *poscit* servandum et defendendum esse. Dicit Isaeum *semper ex tempore dixisse, sed tanquam diu scripserit*; nam antea ei summam *facultatem* dicendi et *copiam* tribuerat. Iam Isaeus se talem gerebat, qualis videri volebat. Ergo *poscit controversias*, ne ipse praeparatus advenisse videatur, et *plures*, ne cum illo auditore, qui quaestionem proposuisset, sibi convenisse videatur. Deinde ut nulla fraudis suspicio relinqueretur, etiam auditoribus aliis rursus inter propositas controversias electionem permittebat. Nam si ipse *posuisset* illas, quamvis ex his unam elegissent auditores, tamen semper talis fuisset, cui se praeparare potuisset. Plane describit Plinius Isaeum talem, quales hodie sunt, qui apud Italos *Improvvisatori* dicuntur, hoc uno diverſi, quod carmina ex tempore dicunt, sed ita etiam, tanquam diu scripserint. Accedit, quod illos Sophistas et Rhetores nusquam legimus quaestiones *posuisse*, sed semper *poposcisse*, ut plane intelligitur ex iis, quae congeſſit Ctesoll. Theatr. Rhet. Lib. 3. Cap. 11. E.

Probabilis disputatio, cui album calculum libens adiicio. Add. Gesner. in Epist. ad I. A. Ernestium, cui item *ponit* placue-

rat. Gierigius hanc *παράδοξον* in textum adeo intulit, minus verecunde cum Plinio agens, quam a critico ceteroqui tam modesto expectasses. S.

saepe etiam partes) Vel ea intelligenda est, quam *dispositionem* vocamus hodie: vel hoc, uti dicant auditores, in quam partem velint tractari controversiam, accusarine an defendi? etc. G.

saepe etiam partes) ut dicant auditores, in quam partem velint tractari controversiam, accusarine an defendi. Ita Gesnerus; sed nescio quomodo dubito, an Plinius hoc sensu *permittere auditoribus partes* absolute dixerit. Certe ambigue dixisset: nam quid impedit, quo minus partes controversiarum intelligamus eas, quae exordio, narratione, confirmatione, refutatione, epilogo, constant? Nempe has ego malim nunc intelligi. Est enim haud dubie maioris artis et facultatis, illas partes, quamcunque poscant auditores, in promptu habere, et ordine perturbato statim pertractare, quam accusantis vel defendentis partes sumere. Enimvero Isaeus artem ostentabat. Itaque legendum putem *partis*, sc. electionem permittit auditoribus, ut si velint totius controversiae eam partem maxime tractari, quae habeat narrationem rei factae, vel quae confirmationem argumentorum etc. Haec fiducia non maior est ea, quam notavit Quintil. 10, 7. *Declamatores quosdam perversa ducit ambitio, ut exposita controversia protinus dicere velint: quin etiam, quod est in primis friuolum ac scenicum, verbum petant, quo incipiant.* E.

Partis habent aliquot libri Cortio inspecti ac Brummeri Excerpta. S.

surgit, amicitur) Non ita inepta est haec lectio, ut permittenda sit contra alteram, tam

cipit. Statim omnia ac paene pariter ad manum: sensus reconditi occurrant, verba, sed qualia? quaesita et exulta. Multa lectio in subitis; 3 multa scriptio elucet. Prooemiatur apte, narrat aperte, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelsse: postremo docet, delectat, adficit; quid maxime, dubites. Crebra νοήματα, syllogismi circumscripti et effecti: quod

igitur (in qua errandi occasionem librario Mediceo dedit c. solemniter in g. mutatum.) Potius servanda lectio optimorum librorum, quae conveniat cum decore illo oratorio, de quo Quintil. 11, 3, 156. *Leviter consurgendum, tum in componenda toga, vel, si necesse sit, ex integro iniicienda, dumtaxat in iudiciis, (apud principem enim et magistratus ac tribunalia non licebit) paulum est commorandum, ut et amictus sit decentior, et paulum spatii ad cogitandum.* Noster 4, 11, 3. *Postquam se composuit, circumspexitque habitum suum.* Confirmatur hoc utroque loco observatio virorum doctorum, Ferrarii Anal. de re vest. c. 26. et Brouckh. ad Tib. 1, 9, 13. *de amictu vestem exteriorem, quale est pallium, toga significante.* G.

verba, sed qualia?) Abscisso dicendi genere occupat obiectionem. Non mirum est, dixerit aliquis, *verba occurrere*: *φλαγγία* ad hoc sufficit, et impudentia. Itaque subiicit, *sed qualia?* respondet, *quaesita* h. e. adeo elegantia, ut non sponte venisse, sed studio exquisita esse dicas. Haec optime conveniunt cum his, quae ex Philostrato observata sunt. G.

3 *colligit fortiter*) Non dubito Plinium his verbis descripsisse eam partem orationis, quae Graecis ἀνακεφαλαίωσις, συαγωγή, συλλογή, Latinis *enumeratio*, et *collectio* dicitur, ut patet e Cic. Brut. 88. nam in ea

parte res antea dictae veluti per cumulum et congeriem repetuntur. Huic parti et illud *fortiter* melius convenit. Nam, ut Quintil. 6, 1. ait, *quae enumeranda videntur, cum pondere aliquo dicenda sunt, et aptis excitanda sententiis, et figuris utique varianda.* Nempe Plinius Isaeum ita laudat, ut eum non omnibus solum partibus eloquentiae, sed et virtutibus et officiis oratoris satisfacere dicat. Primum partes orationis praecipuas quatuor enumerat, *prooemium, narrationem, confirmationem cum refutatione, (pugnat acriter, nam in hac parte pugna et contentio in primis dominatur) epilogum, qui recapitulatione continetur, (colligit fortiter).* Deinde *elocutionis* virtutem felici brevitate ita laudat, ut eum *ornare excelsse* dicat. Denique officia oratoris, *docendi, delectandi, adficiendi* commemorat. E.

postremo) ut breviter dicam. Sic 1, 20, 22. Ita et *denique* dicitur. Vid. Otho in Gifan. Observ. p. 132. f. Clav. Cicer. h. v. S.

quid maxime, — — effecti) Rom. *quod maxime dubites.* Crebra ἐνθυμήματα καὶ νοήματα, crebri syllogismi circumscripti et effecti. Latina ex glossa esse possunt. H.

Certissimum mihi videtur, ex glossa nata esse. Quis enim sibi persuadebit, Secundum ipsum Graeca illa Latine versisse? Nam ἐνθυμήματα a syllogismis circum-

stilo quoque adsequi magnum est. Incredibilis 4 memoria: repetit altius, quae dixit ex tempore, ne verbo quidem labitur. Ad tantam *ἐξιν* studio et exercitatione pervenit: nam diebus et noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur. An- 5 num sexagesimum excessit, et adhuc scholasticus

scriptis hic differre non puto. Vide mox Ernestium. S.

Crebra νοήματα) Characterem Isaei dixit Philostratus τὸ ἀπείριστον, τὸ βραχέως ἐρμηνεύειν καὶ πᾶσαν τὴν ὑπόθεσιν συνελεῖν εἰς βραχύ. Ex hoc fonte sunt νοήματα, sententiae ipsi orationi ita intextae, ut nihil exstent vel emineant, sed ad ipsam vel narrationem vel argumentationem pertinere videantur. Huc pertinent etiam *ἐνθυμήματα* quam vocem agnoscunt etiam quidam libri) quos auctor noster vocat *sylogismos circumscriptos* h. e. in brevitate contractos, et tamen effectos h. e. elaboratos, et argumentationem plenam claramque exhibentes. Hanc utriusque verbi apud nostrum vim esse, Index declarat. G.

Νοήματα sunt, quas Quintil. 12, 10. 48. *sententias* vocat, quae feriunt animum, et uno ictu frequenter impellunt, et ipsa brevitate magis haerent, et dictione persuadent. Eodem sensu Auctor Dial. de Oratt. Cap. 22. Ciceronem locos laetiores attentasse, et quasdam *sententias* invenisse dicit. Eadem et *ἐνθυμήματα* dicta sunt. cf. Cic. Top. 13. Quintil. 8, 5. Cic. ad Attic. 1, 14. et Gell. N. A. 6, 13. Itaque non contemnenda est quorundam librorum MS. varietas, qui h. l. *ἐνθυμήματα* καὶ νοήματα iunctim habent, quam lectionem restituit Gierigius. Ab aliis Codd. etiam verba καὶ νοήματα absunt. Utra lectio verior sit, dici non potest. Gesnerus putabat, *ἐνθυμήματα* esse, quos Plinius *sylogismos circumscriptos* dixerit. Quod ut ego affirmare

nolim, ita Gierigius errat, cum *ἐνθυμήματα* illo sensu dicta esse negat. Graeci diserte τὸ ἐνθύμημα dixerunt συλλογισμὸν ῥητορικόν, συλλογισμὸν ἀτελῆ. Cf. Demetrius Eloc. Cap. 30. et 32. Et Aristoteles Rhet. 1, Cap. 2. docet ἐνθύμημα συλλογισμὸν εἶναι ἐξ ὀλίγων τε καὶ πολλῶν ἐλατόνων ἢ ἐξ ὧν ὁ πρῶτος συλλογισμὸς, h. e. enthymema non omnes eas partes habet, quas syllogismus dialecticus. Itaque alio loco idem ἐνθ. dixit esse ἀπόδειξιν ῥητορικὴν. Plura de ea re congestissimus in Technol. graec. Rhetor. p. 108. E.

4 *ἐξιν*) habitum s. facultatem. Cf. Wyttenb. in Bibl. Crit. III, 1. p. 43. sq. Similiter Porphyrius apud Eusebium Hist. Eccl. 6, 19. p. 281. ed. Read. philosophiae scientiam τὴν ἐν τοῖς λόγοις *ἐξιν* vocat, quam paullo ante τὴν τῶν λόγων ἐμπειρίαν dixerat. S.

5 *Annum sexagesimum excessit*) Rom. Annum LXX. excessit, quod minus credibile ac potius falsum. Deinde: quo genere hominum nihil aut sincerius, aut simplicius, aut melius. H.

Hoc ordine etiam Brummeri Excerpta. Vulgo: quo genere hominum nihil aut simplicius, aut sincerius, aut melius. In aliis, etiam in Gierigiana, omissa sunt aut simplicius, culpā, ni fallor, operarum, qui, ut sit, eadem, qua toties librarii, chorda oberrarent. Certe nihil ex libris scriptis discrepantiae vidi enotatum. S.

scholasticus tantum) Rhetor, qui in schola et umbra tantum versetur, forum nunquam adti-

tantum est: quo genere hominum nihil aut sincerius, aut melius. Nos enim, qui in foro verisque litibus terimur, multum malitiae, quamvis
 6 nolimus, addiscimus. Schola et auditorium, ut ficta caussa, ita res inermis, innoxia est: nec minus felix, senibus praesertim. Nam quid in senectute felicius, quam quod dulcissimum est in
 7 iuventa? Quare ego Isaeum non disertissimum tantum, verum etiam beatissimum iudico, quem tu nisi cognoscere concupiscis, saxeus ferreusque
 8 es. Proinde si non ob alia, nosque ipsos, at certe ut hunc audias, veni. Nunquamne legisti, Gaditanum quendam Titi Livii nomine gloriaque commotum ad visendum eum ab ultimo terrarum orbe venisse, statimque, ut viderat, abiisse? Ἀφιλόκαλον, illiteratum, iners, ac paene etiam turpe est, non putare tanti cognitionem, qua nulla est iucundior, nulla pulchrior, nulla denique humanior. Dices, *Habeo hic quos legam, non minus
 9 disertos.* Etiam: sed legendi semper occasio est, audiendi non semper. Praeterea multo magis, ut vulgo dicitur, viva vox adficit. Nam licet acriora sint, quae legas, altius tamen in animo sedent, quae pronuntiatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis adfigit. Nisi vero falsum putamus illud Aeschinis: qui, quum legisset Rhodiis orationem Demosthenis, admirantibus cunctis,
 10

gerit, ut ille quondam Isocrates.
 G.

6 ut ficta — inermis) Rom. ut ficta causa res inermis, sine ita. H.

Melius abest ita, recteque expunxit Gierigius. S.

8 Gaditanum quendam) Repetit Hieron. praefat. Biblior. ad Paullinum pr. sed numero plurimum, de ultimis Hispaniae Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles legimus etc.

Hanc epistolam prae manibus Hieronymo fuisse, apparet etiam inde, quod ea, quae de viva voce, itemque de Aeschine mox habet Secundus, ipse sanctus Pater inde repetiit. G.

9 legendi — — non semper. Praeterea) Rom. legendi semper occasio est, audiendi non. Praeterea. H.

acriora sint) Mens acrius et plenius perspicit et videt, quae legimus. E.

adiecisse fertur, Τί δὲ, εἰ αὐτοῦ τοῦ Θηρίου [τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος] ἀκηκόετε; Et erat Aelchines, si Demostheni credimus, μεγαλοφώνωτάτος. Fa-

10 Τί δὲ, εἰ αὐτοῦ etc.) Rom. Τί δὲ εἰ αὐτοῦ Θηρίου ἀκηκόετε *vel* ἠκούσατε. Desunt τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος. Desunt etiam, quae sequuntur: *Et erat Aeschines* usque ad *μεγαλοφώνωτάτος*. H.

Articulus ante Θηρίου in Rom. male abest. Notus particulae *vel* usus in lectione duplici iungenda. Vid. Drakenb. ad Liv. 1, 16, 3. 1, 20, 7. S.

αὐτοῦ τοῦ Θηρίου) Vid. Iacobs. Not. ad Anthol. Graec. III, 2. p. 114. S.

[τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντος]) *Non ausim damnare haec verba, cum Hieronymus, qui nostrum ante oculos habuit, diserte: *Quid si audissetis bestiam sua verba resonantem?* Ceterum mirum est, quam vix ullus scriptorum, qui huius rei mentionem fecere, cum alio plane conveniat. Compara, qui discere fidem narrationum vulgarium volueris, Cic. de Orat. 3, 56. Plutarchum in vitis X Sophistarum p. 1544. sq. H. Steph. Val. Max. 8, 10. Plin. maior. 7, 30 s. 31. Philostr. de vitis Sophist. 1, 19, 5. Photium Bibl. n. 61. pag. 29. Hoelch. Noster iterum memorat 4, 5, 1. G.

si Demostheni) Qui passim, praesertim in oratione, quam contra ipsum *pro corona* sibi decreta a Timocrate habuit, vocem illius variis epithetis commendat. *Difficile est ad arbitrandum, an potius λαμπροφώνωτάτος scripserit Plinius, adeo corrupta solent esse Graeca: utrumque in hoste suo laudarat Demosthenes, et *magnitudinem vocis*, et *splendorem*. G.

Codices nonnulli μικροφώνωτάτος unde tertiam lectionem lucramur, μακροφώνωτάτος. Saepe confunduntur in Graecorum scriptorum libris μικρός et μακρός.

Μακρόφωνος vox boni commatis, et si in Lexicis non obvia. Μακροφωνεῖν ex Hippocrate enotavit D. Scottus. Ceterum μεγαλοφώνωτάτος aut μακροφώνωτάτος tueri videtur Cicero de Orat. 3, 56. *maximam* Aeschinis vocem laudans. S.

μεγαλοφώνωτάτος) Si hoc voluit Plinius, Aeschinem habuisse vocem non solum magnam et robustam, sed et suavem, quae delectare et adficere iucunde auditores posset, vocem graecam magis videtur ex suae aetatis quam ex veterum Graecorum usu adhibuisse. Veteres enim μεγαλόφωνον non nisi eum dixerunt, qui robustam, magnam, validam vocem haberet, eique opposuerunt ισχνόφωνον. [Cf. Foel. Oeconom. Hippocrat. h. v., qui tamen ισχνόφωνον et ισχύφωνον commiscet. S.] Neque λαμπρόφωνος alio sensu dictus videtur. Certe λαμπροφωνία non nisi claritatem et sonoram vocem significarunt, cui iisdem τὸ ισχνόφωνον oppositum esset. Etiam Latini splendore solam claritatem, nulla suavitatis notione adiuncta, declarasse videntur; saltem Plinius H. N. 20; 6. 21. cum porrum dicit *voci splendorem adferre*. Deinde de Demosthene agimus, quem non credibile est Aeschinis sibi infestissimi atque inimicissimi vocem ita commemorasse, ut eam laudare vel commendare videretur. Itaque cum ei λαμπρὴν φωνὴν tribuit, eum ipsum εὐφωνον et μέγιστον φθέγγοντα [immo φθγγόμενον. S.] dicit, ut περὶ παραπρεσβ. p. 405. Reisk., non multo plus eum laudare voluisse censendus est, quam cum τὸ βοῶν tribuit, ut saepe in Or. de Corona. Locus est insignis Cap. 86. καὶ ἐμοὶ γε δοκεῖς ἐκ τούτων, Αἰσχίνη, τῶν λόγων, ἐπίδειξιν τι-

tebatur tamen, longe melius eadem illa pronuntiasse ipsum, qui pepererat. Quae omnia huc tendunt, ut audias Ilaeum: vel ideo tantum, ut audieris. Vale.

IV.

Hortatur, ne dubitet hereditatem adire: se enim solvisse creditoribus pro patre.

C. PLINIVS CALVINAE S.

Si pluribus pater tuus, vel unicuique alii, quam mihi, debuisset, fuisset fortasse dubitandum, an adires hereditatem etiam viro gravem: quum vero ego adductus ad finitatis officio, dimissis omnibus, qui, non dico molestiores, sed diligentiores erant, creditor solus existerim: quumque vivente eo nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, praeter eam summam, quam pater tuus quasi de meo dixit (erat enim solvenda de meo) magnum habes facilitatis meae pignus: cuius fiducia debes famam defuncti pudoremque suscipere; ad quod ne te verbis magis quam rebus

να Φωνασίας βουλόμενος ποιήσασθαι, τοῦτον προελέσθαι τὸν ἀγῶνα. "Ἐστὶ δὲ οὐχ ὁ λόγος τοῦ ῥήτορος τίμιος, οὐδ' ὁ τόπος τῆς Φωνῆς, ἀλλὰ τὸ ταῦτα προαιρεῖσθαι τοῖς πολλοῖς etc. In ipso illo loco, ubi λαμπροφωνότατον Αεσχήνην appellat, Cap. 98. non alium quam alte et grande vociferantem designat. Et paullo antea: ῥήτωρ ἐξαίφνης ἐκ τῆς ἡσυχίας, ὥσπερ πνεῦμα, ἑφάνη, καὶ πεφωναστικῶς, καὶ συνελοχῶς ῥήματα καὶ λόγους συνεῖρει τούτους σαφῶς καὶ ἀπνευσί etc. E.

IV, 1 vel — mihi) Rom. vel unusquisque alius, quam mihi. Perperam. H.

etiam viro gravem) Nedum feminae, cui negotiari, rem fa-

cere, nomina expedire difficilior. G.

2 quum vero ego adductus) Rom. cum vero ego ductus. H.

Sic etiam Cortius. Habent et Brummeri Excerpta. Ad aurium quidem sensum praestat. S.

dimissis omnibus) soluta nimirum pecunia. Sic absolvere ponitur Terent. Adelph. 2, 4, 13 et 17. G.

quumque vivente eo) Rom. cumque ego vivente eo. H.

Vivente eo omisit Cortius. Ego, a Cortio quoque adscitum, perplacet. Pronomen non sine vi repetitur. S.

erat enim solvenda) Rom. erat autem solvenda. H.

ad quod ne te verbis) Rom.

horter, quidquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi ferri iubeo. Nec est, quod verearis, ³ ne sit mihi ista onerosa donatio. Sunt quidem omnino nobis modicae facultates, dignitas sumptuosa, redditus propter conditionem agellorum, nescio minor an incertior: sed quod cessat ex reditu, frugalitate suppletur: ex qua, velut e fonte, liberalitas nostra decurrit. Quae tamen ita tem- ⁴ peranda est, ne nimia profusione inarescat: sed temperanda in aliis; in te vero facile ratio constabit, etiam si modum exceßerit. Vale.

V.

Partem orationis, qua patriam defenderat, perpoliendam mittit.

C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Actionem et a te frequenter efflagitatam, et a

Ad quod te ne verbis. Hinc vero nova sententia incipit, secus quam vulgo putant. H.

Praestat ordo Romanae, quem etiam Brummeri Excerpta servant. S.

acceptum tibi ferri iubeo) *Fieri habent libri optimi apud Cortium, qui etiam aliunde probat illam formulam. Sed neque ferre acceptum ab huius aetatis consuetudine abhorreere, docuit Cellarius. Sententia eadem est: procurator Plinii expunget in rationibus nomen Calvini non minus, quam si solutum esset: vel summam illam pecuniae quasi acceptam a Calvino, expensam feret ipsi Plinio. Ceterum iubeo prae-
tulimus alteri iubebo, aequis forte librorum praesidiis nixo: quod illud significantius et expreßius videretur, si non futurum quiddam promitteret, sed hoc ipsum quasi chirographon et instrumentum suae voluntatis mitteret. G.

Rom. acceptum tibi fieri iubeo. H.

Sic plures libri a Cortio inspecti. Probo. S.

3 ne sit mihi — — modicae) Rom. ne sit mihi onerosa ista donatio. Sunt quidem nobis omnino modicae. H.

Probo ordine verborum; sicque partim in Cortiana. S.

velut e fonte) Rom. velut ex fonte. H.

4 ratio constabit) Accepta et expensa mea bene convenient, nec multum detrimenti res meae capient, etiam si in te gratificando [in gratificando tibi. S.] modum exceßerim. E.

V, 1 Actionem) Non esse eam orationem, de qua 1, 8, recte monet Heusingerus. G.

Actio, quam Luperi iudicio tradit Plinius, sine ulla ratione ea fuisse creditur oratio, qua bibliothecam in patria dedicaverat, quamque lib. I. ep. VIII.

me saepe promissam exhibui tibi, non tamen totam: adhuc enim pars eius perpolitur. Interim quae absolutiora mihi videbantur, non fuit alienum iudicio tuo tradi. His tu, rogo, intentionem scribentis accommodes. Nihil enim adhuc inter manus habui, cui maiorem sollicitudinem praestare deberem. Nam in ceteris actionibus existimationi hominum diligentia tantum et fides nostra; in hac etiam pietas subiicietur. Inde et liber crevit, dum ornare patriam et amplificare gaudemus, pariterque et defensionem eius servimus et gloriae. Tu tamen haec ipsa, quantum ratio

Pompeio Saturnino perpoliendam mittit. Huic opinioni illud etiam obstat, quod orationem, quam Pompeii limae subiicit, *sermonem*, non *actionem*, vocat: *actio* vero forensem potius orationem significat, quam eius generis sermonem, quo nemo impugnatus, nemo defensus fuit. Sed hoc levius: me id maxime dissentire cogit, quod in hac actione non *pietatem* tantum, sed et *diligentiam* et *fidem* se patriae praestitisse adfirmat. *Diligentia* autem et *fides* patroni virtutes sunt, qui patriae, quam debet et promittit, operam praestat; non eius, qui liberalitati indulgens plus, quam debet, ultro offert. Accedit, quod maximi momenti est, quod se *defensionem patriae inservisse* ait, quam non cepit oratio apud decuriones in patria, sed Romae in senatu, vel apud iudices, a patrono patriae habita. Nec in bibliotheca dedicanda frequentibus locorum descriptionibus prope poetis opus fuit, quibus tamen hanc actionem distinctam fuisse adfirmat. Denique sermo a decurionibus Novocomensibus auditus non ad eum modum excrecere potuit, ut multa rescandenda essent; nec per partes, sed totus, iam eo tempore Saturnino exhibitus fuit, quo de editione adhuc

deliberabat: hanc vero orationem, quam ideo *librum* vocat, adeo extenderat, ut verendum haberet, ne lectoris intentionem fatigaret; nec dum tota retractata aut descripta erat, cum de ea emittenda iam statutum esset. Postremo illic de parentum ac sua magnificentia maxime verba fecerat, nihil vulgi aut iuventutis auribus dederat, cum non in propatulo, sed in curia dixisset: hic patriae tantum gloriae servivit, omnibus placere, et per plures dicendi species lectores tenere studuit. Haec omnia colligenti mihi et diligentius inter se comparanti, non de una eademque oratione in utraque epistola agi, videtur. *H.*

Actionem et a te etc.) Rom. Actionem frequenter et a te efflagitatam, et a me semper [i. saepe] promissam, exhibui tibi; nondum tamen totam. Recte nondum, pro non. H.

Nondum etiam Cortius ex libris suis, quibus concinunt Excerpta Brummeri. Bene recepit Giergius. S.

2 intentionem scribentis accommodes) ea intentione et cura lege et iudica, qua ego scripli. Mox enim Plinius suam in scribendo sollicitudinem commemorat. E.

*3 servimus et gloriae) *Au-*

exegerit, refeca. Quoties enim ad fastidium le-
gentium deliciasque respicio, intelligo nobis
commendationem ex ipsa mediocritate libri pe-
tendam. Idem tamen, qui a te hanc austeritatem 5
exigo, cogor id, quod diversum est, postulare,
ut in plerisque frontem remittas. Sunt enim
quaedam adolescentium auribus danda, praesertim
si materia non refragetur: nam descriptiones lo-
corum, quae in hoc libro frequentiores erunt,
non historice tantum, sed prope poëtice prosequi
fas est. Quod tamen si quis exstiterit, qui putet 6
nos lautius fecisse, quam orationis severitas exi-
gat: huius (ut ita dixerim) tristitiam reliquae par-
tes actionis exorare debebunt. Adnixa certe su-
mus, ut, quamlibet diversa genera lectorum, per
plures dicendi species teneremus. Ac sicut vere- 7
mur, ne quibusdam pars aliqua secundum suam

ctoritate librorum, quos laudat
Cortius, alteri *deservimus* prae-
tuli. G.

Rom. pariter et *defensioni*
eius *deservimus*, non *servimus*.
H.

Gierigius *deservimus* revoca-
vit. Nil refert. S.

4 commendationem ex ipsa
mediocritate) Sic et Rom. sine
etiam. H.

mediocritate) exiguo libelli
ambitu, quem lectorum desidio-
sa molliū postulat. E.

5 adolescentium) qui locos
laetiores, lusus ingenii, et splen-
didiores ornatus amant. Unde
haec ipsa in oratione a rhetori-
bus dicta sunt *μεγαλῶδη, νεανία, νεανισμάτων*, puerilia, iu-
venilia Latinis, de quibus in
utraque Technolog. rhet. dixi-
mus. E.

6 lautius fecisse) *Eiecit Cor-
tius verbum, quod omnes, cre-
do, editi adhuc servarunt, re-
posuitque *laetius*, cui in hac re
locum esse, idque ad sententiam
Plinii optime convenire, facile

illi fuit probare. Sed ipsum ta-
men *lautius* ita nobis lautum
atque facetum videbatur, ut il-
lud expungere non possemus.
Succurrebat Terentianus parasit-
us, qui Eun. 3, 1, 37. de acute
dicto, *Facete*, inquit, *lepidè,*
laute. Et ipse Tullius de Orat.
1, 36. *In oratoris instrumento*
tam lautam suppellectilem (lo-
quitur de philosophia, historia,
antiquitate etc.) *non videram*.
Et quidni *lauta* sit oratio, cum
sit apud eundem Ciceronem Bru-
to c. 20. *unctior quaedam splen-*
didiorque consuetudo loquen-
di. Ad aedificiorum etiam to-
tiusque adeo vitae splendorem
referri, notius est, quam ut com-
memorari pluribus debeat. G.

Rom. nos *laetius* fecisse, quam
orationis facultas exigat. Le-
ge *laetius*, quod huic propius
est, quam *lautius*; et *severitas*.
H.

Laetius placuit etiam I. A.
Ernestio. Vid. Gesneri ad eum
epistola. Sane *laetius* melius
opponitur *severitati*. Adstipu-
lantur Excerpta Brummeri. S.

cuiusque naturam non probetur: ita videmur posse
 8 commendet. Nam et in ratione conviviorum,
 quamvis a plerisque cibis singuli temperemus,
 totam tamen coenam laudare omnes solemus:
 nec ea, quae stomachus noster recusat, adimunt
 9 gratiam illis, a quibus capitur. Atque haec ego
 sic accipi volo, non tanquam adsequutum me esse
 credam, sed tanquam adsequi laboraverim: for-
 tasse non frustra, si modo tu curam tuam admo-

7 *confidere, ut*) Rarissimum loquendi genus, et in bona aetate plane, puto, inauditum: quod libenter hic etiam tribuerem semibarbaro librario, qui verbum *fore* vel *futurum* omiserit, nisi plura essent, in quibus Plinii aetas paullatim a superioris seculi cura recessit. Et videtur constructio verbi *vereor*, quae praecessit, traxisse similem, ad corrotundandam periodum. G.

Rom. *Ac sicut veremur, ne quibusdam pars aliqua secundum suam cuiusque naturam non probetur: ita videmur posse conficere, ut universitatem omnibus varietas ipsa commendet.* Adhuc in omnibus, scriptis etiam, [Falleris, vir eximie: Excerpta enim Lindenbrogiana perinde, ac liber tuus Romanus, *videmur posse conficere. S.*] *videmur posse confidere*, lectum est: ita vero Plinium locutum esse, nemo Latini sermonis haud imperitus credere potest, a quo decies ac saepius verbo *confidere* infinitivum, numquam ut, adiectum esse constat. Antea infinitivum *fore* excidisse putabam, idque iuvenes, qui me audiebant, suspicari malebam, quam vitiosi sermonis auctorem habere Plinium. Idem postea magno Gesnero in mentem venisse vidi, idque vero tanto similis existima- vi, quanto frequentius, iisdem aut similibus syllabis et vocibus copulatis, (ut hic *fidere* et *fore*)

altera vel abundare visa est librariis minus acutis, vel omissa parum attendentibus. Nunc vero longe meae illi coniecturae praefero Romani libri scripturam, in quo multis testibus non *confidere*, sed *conficere* est, Latine satis et ad rem accommodatissime. Priori enim verbo *veremur* non necesse est *confidere* oppo- ni; cum *videmur posse conficere* simile aliquid significet, et nihil aliud sit, quam *spero me consecuturum esse. Conficere* vero ut libi iungere, nemo erit, qui nesciat. Caesar lib. I. de bello Gall. c. 13. *Cum id, quod ipsi diebus XX. aegerrime confecerant, ut flumen transirent, illum uno die, intelligerent.* Cic. lib. II. offic. c. III. 5. *Ex quo conficitur, ut, quidquid honestum sit, idem sit utile.* Ita enim ibi scripti, ubi vulgo *efficitur*. Id. lib. II. de invent. c. 49. *Ex quo conficitur, ut, si leges duae conservari non possint, ea maxime conservanda putetur, quae ad maximas res pertinere videatur.* H.

8 *adimunt gratiam illis, a quibus capitur*) Rom. *adimunt gratiam illis, quibus capitur.* H.

9 *adsecutum me esse*) Hoc ordine et Rom. H.

Vulg. *ads. esse me.* vid. Cor- tium. S.

si modo etc.) Rom. *si modo in curam tuam admoveris.* H.

veris, interim istis, mox iis, quae sequuntur. Dices, te non posse satis diligenter id facere,¹⁰ nisi prius totam actionem cognoveris. Fateor: in praesentia tamen et ista tibi familiariora fient, et quaedam ex his talia erunt, ut per partes emendari possint. Etenim si avulsam statuam caput aut¹¹ membrum aliquod inspiceres, non tu quidem ex illo posses congruentiam aequalitatemque deprehendere, posses tamen iudicare, an id ipsum satis elegans esset. Nec alia ex causa principia¹² librorum circumferuntur, quam quia existimatur pars aliqua etiam sine ceteris esse perfecta. Longius me provexit dulcedo quaedam tecum loquendi: sed iam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epistola excedam. Vale.

VI.

Exemplo sordidi simul et sumtuosi hominis Avitum monet, ut sordium et luxuriae societatem fugiat.

C. PLINIVS AVITO SVO S.

Longum est altius repetere, nec refert, quemadmodum acciderit, ut homo minime familiaris coenarem apud quendam, ut sibi videbatur, lautum et diligentem; ut mihi, sordidum simul et sumtuo-

interim istis) quae cum his literis mitto. Vid. f. 1. G.

mox iis, quae sequuntur) Rom. *mox iis, quae sequuntur*, bene, non *sequuntur*. H.

Accedit aliorum librorum auctoritas; ut non dubitem, Plinium futuro usum esse. S.

¹² *principia librorum*) Tale est illud, quod incipit *Orbem Romanum* apud Petronium. Tale est principium carminis, quod fabellarum suarum 4, 6. Phaedrus intexit, iam Scheffero hic laudatum. G.

Nec alienum ab hoc loco videtur commemorare, quod Cicero Attico scribit Epist. 16, 6. se habere *volumen proemiorum*, e quo eligere soleat, cum aliquod σύγγραμμα instituerit. E.

pars aliqua etiam sine ceteris) Rom. *pars aliqua et sine ceteris*. H.

Sic etiam Excerpta Lindenbrogiana. Cf. Interpr. ad Liv. 1, 11, 3. 1, 21, 2. 22, 47, 9. S.

VI, 1 *diligentem*) Frugalem, quem hodie *oeconomum* vocant.

- 2 sum. Nam sibi et paucis optima quaedam; ceteris, vilia et minuta ponebat. Vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera descripserat, non ut potestas eligendi, sed ne ius esset recusandi: et aliud sibi et nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet,) aliud suis nostrisque libertis. Animadvertit, qui mihi proximus recumbebat, et, an probarem, interrogavit. Negavi. Tu ergo, inquit, quam consuetudinem sequeris? Eadem omnibus pono. Ad coenam enim, non ad notam, invito: cunctisque rebus exaequo, quos mensa et toro aequavi.
- 4 Etiamne libertos? Etiam. Convictores enim tunc, non libertos, puto. Et ille, Magno tibi constat. Minime. Qui fieri potest? Potest: quia scilicet liberti mei non idem, quod ego, bibunt, sed idem ego, quod liberti. Et hercule, si gulae temperes, non est onerosum, quo utaris imple, communicare cum pluribus. Illa ergo re-

Saepe ita optimi quique. Vid. Cic. in Verr. 4, 25. G.

Rhetoric. ad Herenn. 4, 25. *diligentia est adcurata conservatio suorum.* Cf. ibid. 4, 34. S.

2 et aliud sibi et nobis) Sic etiam Rom. H.

Cortius ex Mediceo: *aliud sibi et nobis.* Placet. S.

3 Eadem omnibus pono) Rom. Respondi: eadem omnibus pono, ut Medic. H.

Respondi vix putem hic e margine in textum irrepsisse. Vid. Cortium. S.

Ad coenam) Bene Cellarius alludi ait ad *ἐτραυον*. Est enim coena quasi *κοινὴ δαΐς*, communis cibus, quem fere cum hospitibus capiunt lautiores: nota autem est, qua distinguuntur inter se alioquin similia. G.

Quidni ita: ad coenam invito, ut cum convivis coramuni gaudio delecter, non ad notam,

non ut quosdam ignominiose notem et distinguam cibus et vino inaequaliter adponendis. Mox enim alienam contumeliam commemorat. E.

Mihi quoque Cellarii ratio argutior quam verior videtur. Ceterum notam de animadversione censoria capiam. S.

quos mensa et toro aequavi) Rom. quos toro et mensa aequavi. Sed toro aequavi plus est, quam mensa, ideoque postponendum. H.

4 Convictores enim tunc) Rom. Convictores tunc enim. H. Praestat hic ordo. S.

sed idem ego, quod liberti) Rom. sed idem ego, quod et liberti. H.

5 Et hercule) Rom. Et me hercule. H.

quo utaris ipse, communicare cum pluribus) Rom. quod utaris, communicare cum pluribus. Non adest ipse. H.

primenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumtibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia, quam aliena contumelia, consulas. Quor- 6 sum haec? Ne tibi optimae indolis iuveni quorundam in mensa luxuria specie frugalitatis imponat. Convenit autem amor in te meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo praemonere, quid debeas fugere. Igitur memento, nihil ma- 7gis esse vitandum, quam istam luxuriae et sordium novam societatem: quae cum sint turpissima discreta ac separata, turpius iunguntur. Vale.

VII.

Narrat, triumphalem statuam Spurinnae ob res bene gestas, etiam filio eius defuncto aliam solatii causa positam esse.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Heri a senatu Vestricio Spurinnae, Principe auctore, triumphalis statua decreta est: non ita, ut multis, qui nunquam in acie steterunt, nunquam castra viderunt, nunquam denique tubarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt: verum ut illis, qui decus istud sudore et sanguine et factis adsequebantur. Nam Spurinna Bructerum regem 2 vi et armis induxit in regnum: ostentatoque bello,

6 Quorsum haec?) Rom. L. IV. C. XIX. init. Clav. Cic. Quorsus haec? H. h. v. S.

in mensa luxuria) Rom. statua decreta est). Rom. immensa luxuria. H. statua decreta, line est. H.

Ridiculus error, alios quoque libros oblidens. Vid. Cornium. S.

VII, 1 Heri a senatu) Rom. Here a senatu. H.

Recepit Gierigius, parum sibi constans infra 2, 14, 6. ubi here, item in libris repertum, contempsit. Vid. Laurenberg. Antiquar. h. v. Vollius de Analog.

nunquam — tubarum sonum — audierunt) τοῖς μὴ περὶ σε- σαπισμένοις. Plutarch. Moral. p. 220. E. S.

2 Bructerum) Vid. Longol. ad Tac. German. c. 33. p. 122. S.

induxit) Cicero, opinor, scripsisset reduxit; si quidem hic de reductione agitur. S. ostentatoque bello) Ostentat

ferocissimam gentem (quod est pulcherrimum victoriae genus) terrore perdomuit. Et hoc quidem virtutis praemium; illud solatium doloris accepit, quod filio eius Cottio, quem amisit absens, habitus est honor statuae. Rarum id in iuvene: sed pater hoc quoque merebatur, cuius gravissimo vulnere magno aliquo fomento medendum fuit.

4 Praeterea Cottius ipse tam clarum specimen indolis dederat, ut vita eius brevis et angusta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei sanctitas, gravitas, auctoritas etiam, ut posset senes illos provocare virtute, quibus nunc

5 honore adaequatus est. Quo quidem honore; quantum ego interpretor, non modo defuncti memoriae et dolori patris, verum etiam exemplo prospectum est. Acuent ad bonas artes iuventutem adolescentibus quoque (digni sint modo) tanta praemia constituta: acuent principes viros ad liberos suscipiendos et gaudia ex superstitibus, et

6 ex amissis tam gloriosa solatia. His ex causis statua Cottii publice laetor, nec privatim minus. Amavi consummatissimum iuvenem tam ardentem, quam nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem eius subinde intueri, subinde respicere, sub hac consistere, praeter

7 hanc commeare. Etenim si defunctorum ima-

bellum, qui copiis eductis id minatur. E.

ferocissimam gentem) ipsos Bructeros, populum Germanicum. E.

5 digni sint modo) Rom. ut digni sint modo, minus eleganter. H.

acuent principes etc.) Rom. acuent principes viros ad liberos suscipiendos et gaudia ex superstitibus, et amissis tam gloriosa solatia. Emendatius, quam vulgo, et ex amissis — solatia. Nam ad suscipiendos liberos parentes acuiunt, non ex amissis, sed amissis liberis glo-

riosa solatia. Solatia ex ea re sunt, quae ipsa est solatio: ex liberis vero amissis orbis parentibus nihil est solatii. Lib. I. ep. XII. 2. Nam utcumque in illis, qui morbo finiuntur, magnum ex ipsa necessitate solatium est. Tacit. lib. III. A. cap. 6. Convenisse recenti dolore luctum et ex maerore solatia: ubi Tacitus maerorem et lacrimas inter solatia luctus refert. Itaque praepositio ex, praeeunte Romano exemplari, delenda est, ut intelligantur solatia, quae reliqua sunt parentibus, qui liberos amiserunt. H.

gines domi positaе dolorem nostrum levant, quanto magis eae, quibus in celeberrimo loco non modo species et vultus illorum, sed honor etiam et gloria refertur? Vale.

VIII.

Ad Larium lacum rusticari optat.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Studes? an piscaris? an venaris? an simul omnia? Possunt enim omnia simul fieri ad Larium nostrum. Nam lacus piscem, feras silvae, quibus lacus cingitur, studia altissimus iste secessus, affatim suggerunt. Sed siue omnia simul, 2 siue aliquid facias, non possum dicere, *Invideo*: angor tamen non et mihi licere, quae sic concupisco, ut aegri vinum, balinea, fontes. Nun- 3 quamne hos arctissimos laqueos, si solvere negatur, abrumpam? Nunquam, puto. Nam veteribus negotiis nova accrescunt, nec tamen priora peraguntur: tot nexibus, tot quasi catenis maius in dies occupationum agmen extenditur. Vale.

7 quanto magis eae) Rom. quanto magis hae. H.

Ita et Cortius. Bene. S.

sed honor etiam et gloria) Rom. sed honor et gloria. H.

VIII inscript. Rom. Caninio Rufo. H.

1 ad Larium nostrum) Commum patria Plinii nostri Lario lacui adiacet. G.

suggestunt) Cortius, quem sequitur Gierigius, ex libris suis suggestit. Haud displicet singularis. Vid. supra ad 1, 3, 3. S.

2 Sed siue omnia etc.) Rom. Sed siue omnia simul, siue ali-

quid facias, ut vulgo, non facis, quod plerique malent. H.

ut aegri vinum etc.) Quasi proverbio utitur, ut significet, se ardentissime concupiscere. Sic Epist. 7, 26. de aegroto: balinea imaginatur et fontes: haec summa curarum, summa votorum. E.

3 Nunquamne — negatur) Rom. Numquamne hos artificiosos laqueos, si solvere negatur, ut editum. H.

Alii: Numquam hos artificiosos laqueos — et: si solvere non datur. Vid. Cortium. S.

IX.

Erucium candidatum Apollinari commendat.

C. PLINIUS APOLLINARI SVO S.

Anxium me et inquietum habet petitio Sexti Erucii mei. Adficior cura, et quam pro me sollicitudinem non adii, quasi pro me altero patior: et alioquin meus pudor, mea existimatio, mea dignitas in discrimen adducitur. Ego Sexto latum clavum a Caesare nostro, ego quaesturam impetravi: meo suffragio pervenit ad ius tribunatus petendi, quem nisi obtinet in senatu, vereor, ne ³ decessisse Caesarem videar. Proinde adnitendum est mihi, ut talem eum iudicent omnes, qualem esse princeps mihi credidit. Quae causa si studium meum non incitaret, adiutum tamen cuperem iuvenem probissimum, gravissimum, eruditissimum, omni denique laude dignissimum, et ⁴ quidem cum tota domo. Nam pater eius Erucius Clarus, vir sanctus, antiquus, disertus, atque in agendis causis exercitatus, quas summa fide, pari constantia, nec verecundia minore defendit. Habet avunculum C. Septicium, quo nihil verius,

IX, 1 *Erucii*) Sic Cortius ex MSS. alii *Euricii*. G.

Erucii etiam Rom. H.

² *pro me altero*) Nota amici *περίφραξις*, quam illustrat Cortius ad h. l. et ad Cic. fam. 2, 15, 5. Unum sufficiat Cic. fam. 7, 5. ad Caesarem, *Vide, quam mihi persuaserim, te esse me alterum*. G.

³ *meo suffragio pervenit ad ius tribunatus petendi*) Rom. *meo suffragio praevenit ad ius tribunatum petendi*. Recte praevenit. Ius tribunatus petendi non impetrandum erat ab imperatore: ante alios vero petere non licebat, nisi id a principe indultum fuisset. H.

Tribunatum etiam Cortiana ex

Mediceo. Saepe sic libri fluctuant. Vid. Interpr. ad Liv. 1, 19, 6. 1, 53, 3. S.

decessisse Caesarem) commendando homine, quem Senatus indignum honoribus iudicet. G.

⁴ *adiutum tamen cuperem*) Rom. *adiutum tamen cuperes, perperam*. H.

⁴ *Nam pater eius etc.*) Rom. *Nam pater eius Erucius clarus vir, sanctus, antiquus, disertus, atque in agendis causis*. H.

Scribendum cum Cortio: *Nam pater ei*. Vulgatam eius vel aures respuunt. Mox pro *exercitatus* Excerpta Brummeri *exercitus*, frequenti confusione, de qua vid. Drakenb. ad Liv. 27, 44, 6. S.

nihil simplicius, nihil candidius, nihil fidelius novi. Omnes me certatim, et tamen aequaliter 5
amant: omnibus nunc ego in uno referre gratiam possum. Itaque preſo amicos, ſupplifico, ambio domos, ſtationeſque circumeo: quantumque vel auctoritate vel gratia valeam, precibus experior. Te quoque obſecro, ut aliquam oneris mei par- 6
tem ſuſcipere tanti putes. Reddam vicem, ſi reſolceſ: reddam et ſi non reſolceſ. Diligeris, coleris, frequentariſ: oſtende modo, velle te, nec deerunt, qui, quod tu velis, cupiant. Vale.

X.

Ad carminum editionem, ſaltem ad recitationem, adhortatur.

C. PLINIVS OCTAVIO SVO S.

Hominem te patientem, vel potius durum ac paene crudelem, qui tam inſignes libros tamdiu teneas! Quouſque et tibi et nobis inuidebis: 2
tibi, maxima laude; nobis, voluptate? Sine per ora hominum ferantur, iſdemque, quibus lingua

5 *Itaque preſo amicos*) Rom. *Itaque prehenſo amicos.* H.

Vid. Drakenb. ad Liv. 4, 48, 11. S.

ambio domos) Gierigius, Gryphium ſecutus, edidit, *ambio, domos ſtationeſque circumeo.* Mihi totum hoc *ambire* poſt illa, *preſo amicos, ſupplifico*, otioſum videtur. De *ſtationibus*, quae ſequuntur, vid. Epist. 1, 13. 2. E.

6 *Te quoque obſecro, ut — partem*) Rom. *Teque obſecro, ut aliquam muneris mei partem.* H.

Que et quoque ſaeppiſſime confunduntur. Muneris ex oneris natum, quod, bene monente Cortio, ultima praecedentis vo-

cis litera ſequenti vocabulo adcreviſſet. S.

et ſi non reſolceſ) Cortius ex Mediceo *reſolceſ.* Perperam. Scio, optimoſ ſcriptoreſ varia tempora iungere; ſed hic ipſa oppoſitio futurum ſtagitat. S.

qui, quod tu velis, cupiant) Rom. *qui quod velis cupiant.* H.

X inſcript. Octavio) Illi Octavio Ruſo, cuius carminum cupiditate ſe ardere, ſcribit Epist. 1, 7. E.

1 *Hominem te patientem*) Rom. *Nominem te patiente.* H.

2 *tibi — voluptate*) Rom. *tibi maximam laudem, nobis voluptatem.* Hic tibi Romana non conſtat. Vid. ad lib. I. ep. X. 12. H.

Romana, spatiis pervagentur. Magna etiam longaque exspectatio est: quam frustrari adhuc et
 3 differre non debes. Enotuerunt quidam tui versus, et invito te claustra tua fregerunt. Hos nisi retrahis in corpus, quandoque, ut errone, ali-
 4 quem, cuius dicantur, invenient. Habe ante oculos mortalitatem: a qua adserere te hoc uno monumento potes. Nam cetera, fragilia et caduca, non minus, quam ipsi homines, occidunt definuntque. Dices, ut soles, *Amici mei videntur*. Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam
 5 eruditos, tam laboriosos, ut tantum curae inten-

Magna etiam) Hoc etiam nunc valde languet. Series orationis enim postulare videtur. Haec cum scripsssem, vidi et Cortium hoc maluisse. E.

Non ipse Cortius enim conicit, sed alius vir doctus, cui etiam displicuisse ille refert. Neque erat, quod Ernestius de hoc sibi consensu gratularetur: optime enim habet vulgata. Primam Secundus causam, cur Octavius libros suos edere debeat, insignem eorum praestantiam memorat: alteram, quod in magna sint longaque exspectatione. S.

3 Enotuerunt quidam etc.) Rom. Enotuerunt quidam tui versus, et invito te claustra refrugerunt. Hos nisi retrahis in corpus. Al. et — claustra tua fregerunt. Cortius: claustra sua refrugerunt. Credibile est, in vulgata ex re factum esse tua, et hoc deinde mutatum in sua, utrumque vero recte abesse potest. H.

Gierigius cum Cortio claustra sua refrugerunt. Tua melius ob sensum sibi videri Ernestius adscripserat. Equidem cum Heusingero Romanae lectionem amplector. Livius a Cortio laudatus, 36, 7, 13. Ille quidem

ferae bestiae vinctae aut clausae, et refringere claustra cupienti, regis iram verbis aequabat. S.

tua) sua Heinl. ad Virg. Aen. 12, 835. G.

quandoque, ut errone) Cum semel exierint, quodcumque, serius ocius, invenient, te quidem tacente, qui se auctorem ferat. Potest enim hic retinere vim antiquam et propriam hoc adverbium, quam, monente primum Victorio ad Columell. 2, 4, 5. certatim deinde restitutam explicatamque videas. Interim negari non potest, quandoque eo intellectu, ut significet aliquando, olim, positum etiam tum ab aliis, tum a nostro, si minus hic et 4, 13, 6. certe Paneg. 10, 5 et 28, 5. G.

Vid. Horat. Turfellin. de Partic. Cap. CCVII. S.

ut errone) ut comparantis esse puto. S.

cuius dicantur) Medicei lectionem, cuius dicuntur, nolim cum Cortio tueri. Livius 1, 24, 1. plures tamen invenio, qui Romanos Horatios vocent. Sic plerique codices: duo tamen vocant, quod Cortius, opinor, me non sequente, praetulisset. S.

tionisque suscipere et possint et velint: sed dispice, ne sit parum providum, sperare ex aliis, quod tibi ipse non praestes. Et de editione quidem interim, ut voles: recita saltem, quo magis libeat emittere: utque tandem percipias gaudium, quod ego olim pro te non temere praesumo. Imaginor enim, qui concursus, quae admiratio te, qui clamor, quod etiam silentium maneat. Quo ego, quum dico vel recito, non minus quam clamore delector; sit modo silentium acre et intentum et cupidum ulteriora audiendi. Hoc fructu tanto, tam parato, desine studia tua infinita ista cunctatione fraudare: quae quum modum excedit, verendum est, ne inertiae et desidiae, vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

XI.

Narrat, se aetore et Tacito, Africae proconsulem Marium, repetundarum reum, a senatu damnatum esse.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Solet esse gaudio tibi, si quid actum est in senatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore secesseris, infidet tamen animo tuo maiestatis publicae cura. Accipe ergo, quod per hos dies actum est, personae claritate famosum, se-

5 *dispice, ne)* Cicero: *considera, ne; vide, ne.* S.

6 *quod ego olim — praesumo)* Rom. *quod ego olim prope non temere praesumo.* Male. H.

7 *silentium maneat)* ex tacito admirationis sensu, vel ex attentione cupientium, ut ne quid intercidat, et aures praetereat. Sed Plinius mox ipse se explicat. Cicero pro Deiot. 12 *quid respondeam? qui non-*

nunquam, obstupescit hominibus, ipsa admiratione compressus est. E.

acre et intentum) non eorum, qui oscitant stupidi, vel stertunt: nam et hi silent. E.

XI, 1 *infidet tamen animo tuo)* Rom. *infidet tamen animo tuo.* H.

Perpetua horum compositorum confusio. Vid. Drakenb. ad Liv. 9, 21, 6. S.

veritate exempli salubre, rei magnitudine aeternum. Marius Priscus, accusantibus Afris, quibus proconsul praefuit, omissa defensione, iudices petiit. Ego et Cornelius Tacitus adesse provincialibus iussi, existimavimus fidei nostrae convenire, notum senatui facere, excessisse Priscum immanitate et saevitia crimina, quibus dari iudices possent: quum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepisset. Respondit Fronto Catus, deprecatusque est, ne quid ultra repetundarum legem quaereretur, omniaque actionis suae vela vir movendarum lacrymarum peritissimus, quodam velut vento miserationis implevit. Magna contentio, magni utrinque clamores: aliis cognitionem senatus lege conclusam, aliis liberam solutamque dicentibus: quantumque admisisset reus, tantum vindicandum. Novissime consul designatus Iulius Ferox, vir rectus et sanctus, Mario quidem iudices interim censuit dando: evocandos autem, quibus diceretur innocentium poenas vendidisse. Quae sententia non praevaluit modo, sed omnino post

2 quibus proconsul praefuit) Rom. quibus pro consule praefuit, H.

Sic et Cortius cum Gierigio, optimorum librorum auctoritate. Vid. Drakenb. ad Liv. 3, 4, 10. 23, 30, 19. Clav. Cicer. h. v. S.

iudices petiit) Potius apud iudices a Praetore datos, quam in Senatu causam dicere maluit. G.

convenire, — facere, excessisse) Concurfus infinitivorum paullo asperior. Poterat uti hoc loco Bauerus ad Sanct. Minerv. T. I. p. 724. S.

4 lege conclusam) Qua? viderint Icti: expectabam hoc a Cortio. Sed frustra. Catanaeus ad Repetundarum legem ait respici, qua multandum iam cen-

fuerit Senatus; vel ad eam legem, qua cautum esset, ne bis de eadem re ageretur. Neutrum vero probat. G.

Vereor, ne Gesnerus nodum in scirpo quaeliverit. Non agitur, opinor, de certa quadam lege, sed omnino narratur, alios senatus cognitionem lege (seu repetundarum, seu alia quavis νόμος, non τῷ νόμῳ) conclusam, alios liberam solutamque dixisse. S.

5 quibus — vendidisse) a quibus pecuniam acceperit ob innocentes condemnandos vel interficiendos, ut supra dixerat. Hi infra dicuntur poenam emisisse. Evocandos dicit, quibus iubetur, ut certo tempore adsint. Itaque mox, venerunt, inquit, qui adesse erant iussi. E.

tantas dissensiones fuit sola frequens: adnotatumque experimentis, quod favor et misericordia acres et vehementes primos impetus habent, paulatim, consilio et ratione quasi restincta, confidunt. Unde evenit, ut, quod multi clamore permixto tuentur, nemo tacentibus ceteris dicere velit: patescit enim, quum separaris a

6 *adnotatumque* — quod) Recentioris aetatis et ab aurea declinantis indicium, *τῆς* quod poni, ubi superiores infinitum cum quarto casu adhibebant: quae de re exstat dissertatio nostra in thesauro Fabiano. Quid si vero post *adnotatumque* intelligamus hoc ipsum est aliis experimentis: quod i. e. quia. G.

Sic, ut in ceteris fere omnibus, scriptum est in Rom. nec tamen hic librorum concentus nobis persuadebit, ita sui immemorem fuisse Plinium, ne sui quidem saeculi eloquentia contentum, ut diceret, *adnotatum est, quod favor et misericordia habent*: cum alio loco, lib. III. ep. XVI. i. ita, ut debuit, scripserit, *Adnotasse videor, facta alia clario-
ra esse*. Facilius haec stribligo in paedagogis nostris, qui se tantum ac sui similes imitantur, quam in Plinio ferri potest, cui praecleara ista observatio nondum nota fuit: QVOD post verba dico, puto, arbitror, opinor, spero, et huius generis alia, recte ponitur. Quod etiam si verum esse fingas: supervacanea tamen et molesta hic sunt duo illa verba *adnotatumque experimentis*, nec cum ceteris contexta. Dixerat Plinius, post magnas dissensiones, cum aliis iusto mitior, aliis severior placuisset sententia, novissime Iulium Ferocem, COS. DES. censuisse, Mario quidem interim iudices dandos, evocandos autem ex provincia, quibus ille innocentium poenas vendidisse diceretur, id est, a quibus corruptus innocentes damnas-
se argueretur. Hanc solam sententiam,

quasi mediam, maiori parti senatus probatam fuisse: quoniam, vel quod, ut ipse ait, *favor et misericordia acres et vehementes primos impetus habent, paulatim, consilio et ratione quasi restincta, confidunt*. Redundant ergo, et a ceteris segreganda, vel obelo potius sunt confodienda illa *adnotatumque experimentis*, pro quo in Ald. est *adnotatumque experimentis*. In margine scilicet ab aliquo adscripta sunt, cui experimentis, id verum esse, constabat: hinc a librariis arrepta et Plinianis, ubi nec poterant, nec debebant, intermissa. Nec quidquam illis prodest, quod in vetustissimis etiam codicibus reperiri creduntur. Quis enim certus satis auctor nobis erit, in nullo ea omissa esse? Alius alienis oculis, festinantibus aliis, aut parum acutis eruditivae inspectionis est; iisque ipsis, qui lectionum varietatem adnotant, puerile plerumque videtur, omnia curiosius persequi, quae vel omissa in membranis, vel redundantia, vel aliter denique scripta reperiunt, quorum praesertim rationem ipsi non pervident. Mediceum quoque codicem interpolatum esse, supra vidimus ad lib. I. ep. II. 2. idque ad lib. II. ep. XIII. 5. non ipse dissimulavit Cortius. Vide eundem ad lib. V. ep. VIII. pr. Nihil ergo nos reiectanea haec expellere prohibet, etiamsi librariae fraudis, per se manifestae, testes defuerint. Simillimum huic locum habemus lib. V. ep. XXI. 7. ad quem meam adnotationem leges. H.

7 *patescit enim* etc.) Rom.

turba, contemplatio rerum, quae turba teguntur.
 8 Venerunt, qui adesse erant iussi, Vitellius Honoratus, et Flavius Martianus, ex quibus Honoratus trecentis millibus exsilium equitis Romani, septemque amicorum eius ultimam poenam; Martianus unius equitis Romani septingentis millibus plura supplicia arguebatur emisse: erat enim fustibus caesus, damnatus in metallum, strangulatus in carcere. Sed Honoratum cognitioni senatus mors opportuna subtraxit: Martianus inductus est absente Prisco. Itaque Tuccius Cerealis consularis iure senatorio postulavit, ut Priscus certior fieret: sive quia miserabiliorem, sive quia invidiosiore fore arbitrabatur, si praesens fuisset: sive (quod maxime credo) quia aequissimum erat commune crimen ab utroque defendi: et si dilui
 9 non potuisset, in utroque puniri. Dilata res est in proximum senatum, cuius ipse conspectus augustissimus fuit. Princeps praesidebat, erat enim consul: ad hoc Ianuarius mensis cum cetera, tum praecipue senatorum frequentia celeberrimus: prae-

patafeti [ita scriptum] enim, cum separatis, contemplatio rerum. Verba a turba desunt. H.

Patafco forma videtur luteae latinitatis, ut *commando*, de quo vid. Cort. Dissertat. Crit. de usu orthogr. lat. p. 62. edit. Altenb. S.

8 *erat enim fustibus caesus*) Rom. *erat enim Cerialis fustibus caesus*. Sed *Cerialis* nomen hic importune inculcatum est. H.

Translatum huc est ex versu, qui ordine quartus deinceps sequitur, ubi de Tuccio Cereali f. Ceriali. S.

9 *Tuccius*) Ex omni varietate huius nominis a Cortio proposita (*Tutius, Tucius, Ductius, Tittius*) illud videbatur praefendum. G.

iure senatorio) Quo poterat ante sententiam dicere etiam de

qua re vellet, et quam diu vellet. Iam laudarunt hic Gell. 4, 10. G. *sive quia miserabiliorem*) Non sunt haec iria verba in Rom. H.

Omissa negligentia aut librarii, aut typothetae, cuius oculus a primo *sive* ad alterum aberrasset. S.

dilui) Oxon. *delui*. de qua varietate vid. Drakenb. ad Liv. 4, 14, 3. S.

10 *erat enim consul*) Si hoc a Plinio est, quod creditu difficile, cum nemo illo anno nesciret, quis consulatum gereret: id non, Arriani causa adscriptum fuit, sed eorum, qui multis post annis haec lecturi essent. H.

Tam clara *voctetas* signa exstant, ut non sim reprehensurus, si quis posthac Plinii editor uncinos his verbis admoverit. S.

Ianuarius — celeberrimus) Novi hic magistratus, quorum actio-

terea caussae amplitudo, auctaque dilatione expectatio et fama, insumtumque mortalibus studium magna et inusitata noscendi, omnes undique exciverat. Imaginare, quae sollicitudo nobis, qui ¹¹metus, quibus super tanta re, in illo coetu, praesente Caesare, dicendum erat. Equidem in senatu non semel egi: quin immo nusquam audiri benignius soleo: tunc me tamen, ut nova omnia novo metu permovebant. Obversabatur praeter illa, quae ¹²supra dixi, caussae difficultas: stabat modo Consularis, modo Septemvir Epulorum, iam neutrum. Erat ¹³igitur perquam onerosum, accusare damnatum: quem ut premebat atrocitas criminis, ita quasi peractae damnationis miseratio tuebatur. Utcun- ¹⁴que tamen animum cogitationemque collegi: coepi dicere non minore audientium adsensu, quam sollicitudine mea: dixi horis paene quinque. Nam X clepsydris, quas spatiosissimas acceperam, sunt

nibus magis etiam probare diligentiam student, ut magistratus, ita ceteri. G.

cum cetera, — frequentia) Sic et Rom. H.

Cetera est quoad cetera. Falluntur, qui cetera legunt: nam sequitur, praeterea — omnes undique exciverat. S.

¹² stabat) scil. ante oculos meos Priscus, qui modo, h. e. antequam repetundarum reus esset, Consularis, et Septemvir Ep. fuerat, nunc utraque dignitate exutus. E.

Septemvir Epulorum) Cic. de Orat. 3, 19. fin. Pontifices veteres propter sacrificiorum multitudinem tres viros epulones esse voluerunt, cum essent ipsi a Numa, ut etiam illud ludorum epulare sacrificium facerent, instituti. Ita a Numa. Auctus deinde numerus, ut in Duumviris, mox Quinquemviris, porro Decemviris, ac Quindecimviris denique sacrorum. Septemviri Epulorum etiam in vet. inscriptionibus occurrunt. G.

¹³ quem ut premebat) vid. Cic. pro Cluent. c. 41. G.

quasi) Catanaeus ad peractae refert, iudices nondum pronunciasse putans. Fallitur. Modo legimus, accusare damnatum, infraque (20) sequitur, Marium repetundarum poenae, quam iam passus esset, censuit relinquendum. Igitur quasi ad totam quae sequitur ὁῆσιν, peractae damnationis miseratio tuebatur, spectat. S.

¹⁴ utcunque) vid. Ep. 1, 12, 2. S.

duodecim clepsydris) Variatur in numeris. Catanaeus legit XX, quibus IV additae efficiunt XXIV: quibus cum horae paene quinque respondeant, consequens est, ut V clepsydrae horam emetiantur. Sed si XII verius est, tribuendae erunt horae uni tres clepsydrae. [vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epist.] Illud quidem ex ipsa varietate apparet, notis, non integris vocibus numerum, quicumque fuerit, in libris antiquis expressum fuisse,

additae quatuor. Adeo illa ipsa, quae dura et
adversa dicturo videbantur, secunda dicenti fue-
15 runt! Caesar quidem mihi tantum studium, tan-
tam etiam curam (nimium est enim dicere soli-
citudinem) praestitit, ut libertum meum post me
stantem saepius admoneret, voci laterique con-
sulerem: quum me vehementius putaret inten-
di, quam gracilitas mea perpeti posset. Respon-
dit mihi pro Martiano Claudius Marcellinus.
16 Missus deinde senatus, et revocatus in posterum:
Neque enim iam inchoari poterat actio, nisi ut
17 noctis interventu scinderetur. Postero die dixit
pro Mario Salvius Liberalis, vir subtilis, dispo-
situs, acer, disertus: in illa vero causa omnes
artes suas protulit. Respondit Cornelius Tacitus
eloquentissime, et, quod eximium orationi eius
18 inest, *σμενώς*. Dixit pro Mario rursus Fronto
Catus insigniter: utque iam locus ille poscebat,
plus in precibus temporis, quam in defensione
consumsit. Huius actionem vespera inclusit: non

Etiam horae modum nescimus qua
menslem: nisi forte habuerunt
aliquam aequinoctialium horarum
mensuram ordinariam. Ceterum,
quantum temporis datum sit acto-
ribus, quantum reis, intelligas
ex 4, 9, 9. G.

15 *Caesar quidem mihi etc.)*
Rom. *Caesar quidem tantum*
mihi studium, tantam curam
etiam (nimium enim est dicere
solicitudinem) praestitit. H.

Concinnunt alii libri: nec dis-
plicet hic ordo. S.

laterique) „In oratore sunt
„pulmones, nostro more loquen-
„di. Nempe vires sic dicuntur
„eae, quarum defectus in latere
„sentitur, ut a currentibus, can-
„tantibus, dicentibus, potantibus,
„Venerem exercentibus: in qui-
„bus generibus omnibus latera
„pro viribus dicuntur.” I. A.
Ernest. in Clav. Cicer. h. v. *Vo-*
cem et latera, ut Plinius, iun-
git Cicero Verr. IV. 30. S.

intendi) Rom. *incendi. H.*

16 *Neque enim etc.)* Rom.
Neque enim inchoari poterat
actio, nisi ut. H.

17 *subtilis, dispositus, acer)*
Subtilis est, qui rem prudenter
et acute videt; *dispositus*, qui
rem bene inventam aut perceptam
optimo ordine dispensat et tra-
ctat; *acer*, cuius actio et oratio
viget quadam vehementia, spiri-
tu, impetu dicendi. E.

quod eximium orat. eius in-
est) Rom. *quod eximium ora-*
tioni suae inest. H.

Id equidem non damnaverim.
Vid. Sanct. Minerva L. II. C. XII.
S.

18 *Huius actionem vespera*
inclusit) id est, finivit, ita ta-
men, ne media oratio abrumpe-
retur, sed ut perorandi tempus
esset. Cornel. Cels. lib. I. c. 2.
extr. *Ubi expletus est aliquis,*
facilius concoquit, si, quidquid

tamen sic, ut abrumperet. Itaque in tertium diem probationes exierunt. Iam hoc ipsum pulchrum et antiquum, senatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo contineri. Cornutus Tertullus COS. desi- 19 gnatus, vir egregius, et pro veritate firmissimus, censuit *septingenta millia, quae acceperat Marius, aerario inferenda: Mario urbe Italiaque interdiciendum; Martiano hoc amplius, Africa.* In fine sententiae adiecit, *Quod ego et Tacitus iniuncta advocacy diligenter fortiterque functi essemus, arbitrari senatum, ita nos fecisse, ut dignum mandatis partibus fuerit.* Adsenferunt consules 20 designati, omnes etiam consulares usque ad Pompeium Collegam: ille et *septingenta millia, quae acceperat Marius, aerario inferenda, et Martianum in quinquennium relegandum: Marium repetundarum poenae, quam iam passus esset, censuit relinquendum.* Erant in utraque sententia 21 multi, fortasse etiam plures in hac vel solutiore vel molliore. Nam quidam ex illis quoque, qui Cornuto videbantur adsenfi, hunc, qui post ipsos censuerat, sequebantur. Sed quum fieret disces- 22 sio, qui sellis consulum adstiterant, in Cornuti sententiam ire coeperunt. Tum illi, qui se Col-

adsumsit, potionem aquae frigidae includit. H.

Idem Cellus lib. I. c. 8. *omnes potiones aqua frigida includere. S.*

senatum nocte dimitti) Rom. *senatum nocte dirimi*, quod ex Medic. et Helmstad. iam Cortius restituit. H.

Ita et Excerpta Brummeri. Cortium secutus est Gierigius. S.

19 COS.) Tironum in gratiam moneo, prisca orthographia Consul scriptum fuisse; hinc per compendium COS. S.

advocatione) Ne quis cum Catanaeo simpliciter *advocationem* dici pro accusatione existimet, respiciendum ad s. 2. Ego

et Cornelius Tacitus adesse provincialibus iussi: *advocatio* igitur refertur non ad eum, contra quem venimus, sed ad eum, quem defendimus. G.

20 *consules designati*) vid. Heusing. ostendentem, quot tum esse potuerint Coss. deff. G.

quae acceperat Marius) Desunt in libris scriptis pluribus; beneque omiserunt Cortius et Gierigius. Antea (19) recte leguntur. S. *censuit relinquendum*) vid. Gronov. ad Tacit. Annal. 1. 74. G.

21 *solutiorem vel molliorem*) Dubitat, verbumne durius vehementiusque adhibendum sit, an lenius? *solutus* enim nimis est mollis. G.

legae adnumerari patiebantur, in diversum transierunt: Collega cum paucis relictus. Multum postea de impulsoribus suis, praecipue de Regulo, questus est, qui se in sententia, quam ipse dictaverat, deseruisset. Est alioqui Regulo tam mobile ingenium, ut plurimum audeat, plurimum
 23 timeat. Hic finis cognitionis amplissimae. Superest tamen *λειτούργιον* non leve, Hostilius Firminus, legatus Marii Prisci, qui permittus causae, graviter vehementerque vexatus est. Nam et rationibus Martiani, et sermone, quem ille habuerat in ordine Leptitanorum, operam suam Prisco ad turpissimum ministerium commodasse, stipulatusque de Martiano quinquaginta millia denarium probabatur: ipse praeterea accepisse sestertium decem millia, foedissimo quidem titulo, nomine unguentarii, qui titulus a vita hominis comiti
 24 semper et punicati non abhorrebat. Placuit,

23 *Superest* — *Firminus*) Similis constructio Tullianae Epist. 1, 4. init. *unumque certamen esset relictum sententia Volcatii*, qui locus male tentatur. S.

λειτούργιον) Deminutiva significatione vocem accipio cum charientulino quodam, quem etiam additum *non leve* indicat. G.

ad turpissimum ministerium commodasse) Rom. *ad turpissimum ministerium commendasse*. H.

stipulatusque de Martiano) Hic nimirum s. 8. *septingentis millibus emerat a Mario Prisco plura supplicia unius equitis*: intercessor et proxeneta huius negotii fuit Hostilius Firminus, stipulatusque est Mario, *de Martiano* h. e. ex arca illius solvenda *quinquaginta millia denarium*. Ceterum *stipulari de aliquo* insolentius dictum videri potest. Ita tamen etiam Africanus l. 37. π. de usufr. et quemadmodum. *Si, cum in annos decem proximos usum fructum*

de te dari stipulatus essem, per te steterit, quo minus dares. Iterum eadem lege, *si Stichus decem annorum operas de te dari stipulatus sim*. G.

foedissimo — *unguentarii*) Ita et Rom. H.

unguentarii) Pecuniae in unguenta impendendae, foedus titulus in provinciali praesertim et milite, quos *allium obolare* quam *unguentum*, non tantum barbati illi et capillati Quirites, sed Vespasianus etiam malebat apud Sueton. c. 8.: quo eodem loco etiam *calcearii* mentio, quod *unguentarii* formam habet. *Clavarium, camelarium, vasarium, vestiarium, hordearium, cerarium, linguarium* (quo linguae temeritas redimitur Muret. V. L. 12, 5.) *uxorium, locarium*, ipsumque adeo *congiarium, honorarium, salarium*, eodem modo dici, a viris doctis ostensum est. G.

punicati) Pumice enim utebantur ad laevigandas non mem-

consente Cornuto, referri de eo proximo senatu: tunc enim, casu incertum, an conscientia, abfuerat. Habes res urbanas: invicem rusticas scribe, quid arbusculae tuae, quid vineae, quid segetes agant, quid oves delicatissimae? In summa, nisi aequae longam epistolam reddes, non est quod postea, nisi brevissimam, expectes. Vale.

XII.

Eventum caussae Firmini legati, quam superiori epistola notaverat, perscribit.

C. PLINIVS A. ARIANO SVO S.

Λειτούργιον illud, quod superesse Marii Prisci caussae proxime scripseram, nescio an satis circumcissum, tamen et adrasum est. Firminus² inductus in senatum respondit crimini noto.

branas modo, quibus inscriberent, sed ad pellem etiam suam molles. Laudavit hic post Cellarium Cortius Savaronem ad Sidon. 1, 7. et 8, 3. G.

25 agant) Al. agunt. Vid. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola. Si τελείαν στιγμήν post scribe ponas, agunt bene habet. S.

In summa, nisi — reddes) Rom. In summa nisi aequae longam epistolam reddis. H.

XII, 1 Λειτούργιον) Vid. 2, 11, 23. G.

circumcissum — adrasum) Sic scripsisse putamus Plinium. Sic certe Aldus edidit, sic sententia postulat. Circumcidere plus esse quam adradere, dubium non est: si quis tamen dubitet, illum facile scriptorum rei rusticae ulus in viam reducat. Firminus de Plinii sententia et Cornuti circumcidendus erat, amputandus plane, corrupti membri aut praeputii instar, a senatu: sed adrasus modo est, iure provinciae ad-

ministrandae privatus. Ita Λειτούργιον illud, munus illud reipublicae, si non circumcisione et amputatione Firmini, tamen adraso ipso quoque non minus quam Prisco, perfectum est. G.

Illud quod superesse Λειτούργιον Marii Prisci caussae proxime scripseram, nescio an satis; circumcissum tamen et adrasum est. Ita plane scriptum et interpunctum est in Rom. cum vulgo post circumcissum interlinguatur. Abrasum retineo, quod plus significat, quam adrasum et circumcissum. Minus ex barba remanet, quae abradytur, quam quae circumciditur: trabes etiam prius circumciduntur, tum vero et abraduntur. Etli itaque Plinio remissius, quam decuit, actum videtur; tamen munus illud publicum quacunque ratione peractum erat. H.

Assentior viro egregio. S.

2 inductus in senatum) de reo.

Sequutae sunt diversae sententiae consulum designatorum. Cornutus Tertullus censuit ordine movendum: acutius Nerva, in sortitione provinciae rationem eius non habendam. Quae senten-

Sic et epistola superiori 9. Alio sensu ep. 2, 14, 4. S.

acutius Nerva) Primo Nervam imperatorem nemo hic cogitet. Rem sub Traiano gestam, constat. Deinde illud *acutius* ironicum esse, clare monstrant, quae mox dicuntur. Potestine enim *acutum* esse, quod *miserrimum*, *minime congruens*, *minime decorum*? Putat Heusing. locum corruptum ex Iulius Ferox vel simili nomine. G.

Cornutus Tertullus censuit ordine movendum: Acutius Nerva in sortitione provinciae rationem eius non habendam. Haec ex praescripto Rom. expressa multis suspecta sunt. Plus aliis vidisse creduntur, qui, *acutius* hic non proprium nomen esse, sed adverbium, monuerunt: quamquam ne in hac quidem interpretatione plus acuminis inest, quam in Nervae, quem librarii nobis consulem designatum dederunt, sententia. Nec obscurum est, non laudari eam a Plinio, sed ut *duriores tristioresque* reprehendi. Et quis ille Nerva fuerit, qui ita censuerit, nondum quisquam docere potuit. Consulem designatum significari, ex verbis Plinii apparet: acta haec sunt TRAIANO III. COS. Ianuario mense, cum collegam is haberet M. CORNELIVM FRONTONEM: cui Martio mense suffectus esse creditur S. POMPEIVS COLLEGA. Quis vero deinceps Maio et Iulio mense successerit, parum constat: etsi dubium non est, quin Traianus, qui VIII. mensibus consulatum gessit, quatuor collegas habuerit. Nam si prior, Fronto, qui tertium erat consul, duos tantum menses in magistratu fuit, quis postero-

ribus plus temporis datum credat? Nec Plinius paneg. c. LX. duos omnino Traiano collegas fuisse ait, sed duos tertium consules, quibus alii successores esse potuerunt. Septembri secutus est PLINIVS et CORNVTVS TERTVLLVS: extremi mensis consules veteris monumenti inscriptio nominat, quod sub TRAIANO TRIB. POT. III. COS. DES. [III. ex Massoni coniectura] dedicatum est III. K. IAN. L. RO-SCIO. AELIANO. TIB. CLAVDIO. SACERDOTE. COSS. Fuit hoc anno consul etiam IVLIVS FEROX, qui a Plinio certe inter consules designatos numeratur superioris epistolae n. 5. et sequenti anno *curatorem* egit *alvei et riparum Tiberis et cloacarum*, teste veteri inscriptione, quam Catanaeus ad epist. XI. 5. adfert. Haec vero cura consulatum sequebatur, quae eodem anno Plinio quoque demandata fuit. Vide interpretes ad lib. V. ep. XV. 2. Ex omnibus his nominibus vulgatae scripturae vestigiis nullum propius est, quam *Iulius Ferox*, ut pro *Acutius Nerva* legatur, *At Iulius Ferox*. Sed ne haec quidem coniectura nunc satis mihi placet, quod Iulium Ferocem *virum rectum et sanctum* dicit: huius vero sententiam, quod iam supra dixi, quasi parum prudentem et aequam vituperat. Hanc ob causam fortasse non errant, quibus *Acutius Nerva* nomen videtur proprium esse. Fuit certe apud Romanos *Acutia* gens, ex qua plures nominat Glandorpius onomast. p. 9. In eam ex Nervis aliquis adoptari, et *Acutius Nerva* appellari potuit. Fuere et *Silii Nervae*, quorum Tacitus et alii mentionem fecere. H.

tia, tanquam mitior, vicit, quum sit alioqui durior tristiorque. Quid enim miserius, quam ex-3
sectum et exemptum honoribus senatoriis, labore
et molestia non carere? Quid gravius, quam
tanta ignominia adfectum, non in solitudine la-
tere, sed in hac altissima specula conspiciendum
se monstrandumque praebere? Praeterea, quid 4
publice minus aut congruens aut decorum? no-
tatum a senatu in senatu sedere? ipsisque illis,
a quibus sit notatus, aequari? submotum a pro-
consulatu, quia se in legatione turpiter gesserat,
de proconsulibus iudicare? damnatumque sordium,
vel damnare alios vel absolvere? Sed hoc plu-
ribus visum est. Numerantur enim sententiae, 5
non ponderantur: nec aliud in publico consilio
potest fieri; in quo nihil est tam inaequale, quam
aequalitas ipsa. Nam quum sit impar prudentia,
par omnium ius est. Implevi promissum, prio- 6
risque epistolae fidem exsolvi, quam ex spatio
temporis iam recepisse te colligo. Nam et festi-
nanti et diligenti tabellario dedi: nisi quid impe-
dimenti in via passus est. Tuae nunc partes, ut 7
primum illam, deinde hanc remunereris literis,
quales isthinc redire uberrimae possunt. Vale.

Fallitur ergo Gierigius, libros
ad unum omnes exhibere *acu-
tius* minore littera initiali conten-
dens. Certe Romanus liber hanc
labem non traxit. Ceterum cum
Gierigio *Acutius Nerva* editurus
erat Ernellius, qui de hoc loco
sic: „Ita non dubitavi reponere,
„Gierigium secutus, qui docuit
„Nervam e familia Acutiorum fuisse,
„se, Fastosque Almeloventios a. Chr.
„100. quo haec causa acta sit,
„Acutium Nervam, et Iulium Fe-
„rocem Consules ex Cal. Novembr.
„nominare. Sic locus planus,
„qui antea torserat interpretes,
„cum *acutius* adverbii vim ha-
„bere putarent.” S.

3 labore et molestia) Rom.
laboribus et molestia. H.

sed in hac etc.) Rom. sed in
hac, in altissima specula con-
spiciendum. H.

4 aut congruens — a senatu)
Sic et Rom. H.

submotum a proconsulatu)
Rom. et submotum a proc. H.

Copulam recepit Cortius. Ha-
bent etiam Excerpta Brummeri.
S.

7 quales isthinc redire uber-
rimae possunt) Dictum ut quan-
tum amplissimum, ep. XIII. 10.
Rom. tamen uberrime. H.

XIII.

Voconium Romanum commendat.

C. PLINIUS PRISCO SVO S.

Et tu occasiones obligandi me avidissime ample-
 2 cteris, et ego nemini libentius debeo. Duabus
 ergo de caussis a te potissimum petere constitui,
 quod impetratum maxime cupio. Regis exerci-
 tum amplissimum; hinc tibi beneficiorum larga
 materia, longum praeterea tempus, quo amicos
 3 tuos exornare potuisti. Convertere ad nostros,
 nec hos multos. Malles tu quidem multos, sed
 meae verecundiae sufficit unus aut alter, ac potius
 4 unus. Is erit Voconius Romanus. Pater ei in
 equestri gradu clarus, clarior vitricus, immo pater
 alius: nam huic quoque nomini pietate successit.
 Mater e primis citerioris Hispaniae. Scis, quod
 iudicium provinciae illius, quanta sit gravitas.
 5 Flamen proxime fuit. Hunc ego, quum simul
 studeremus, arcte familiariterque dilexi; ille meus
 in urbe, ille in secessu contubernalis: cum hoc
 6 seria, cum hoc iocos miscui. Quid enim aut illo
 fidelius amico, aut sodale iucundius? Mira in
 sermone, mira etiam in ore ipso vultuque suavi-
 7 tas. Ad hoc ingenium excelsum, subtile, dulce,

XIII inscr. Rom. Cornelio
 Prisco, secus, quam interpreti-
 bus adhuc visum. Vide lib. V.
 epist. XX. 7. H.

3 Malles) Legendum puto ma-
 les. H.

4 iudicium provinciae) Quam
 recte et salubriter de honestate,
 felicitate, officio, iudicent illius
 provinciae homines. G.

Flamen proxime fuit) Sic
 Rom. omisso, quod vulgo prae-
 cedit, ipse. Id in Rom. ad ma-
 trem adiectum est ita: Mater
 e primis ipsa citerioris Hispa-
 niae. Paulo ante alterum scis
 in Rom. desit, ubi scriptum,

provinciae illius, quanta gra-
 vitas. H.

Vulgo: scis, quanta sit gra-
 vitas. Sed optimi libri alterum
 hoc scis ignorant. S.

6 Quid enim aut illo fide-
 lius amico) Rom. Quid enim
 illo aut fidelius amico. Ita re-
 cte legitur. H.

Hunc ordinem praetulerunt
 Cortius et Gierigius: praeferen-
 dusque est, non quod mollior sit,
 sed quia illo particulam necessa-
 rio praecedit. S.

7 Ad hoc ingenium excelsum)
 Rom. Ad haec ingenium ex-
 celsum. H.

facile, eruditum in causis agendis. Epistolas, quidem scribit, ut Musas ipsas Latine loqui credas. Amatur a me plurimum, nec tamen vincitur. 8 Equidem iuvenis statim iuveni, quantum potui per aetatem, avidissime contuli, et nuper ab optimo principe trium liberorum ei ius impetravi. Quod quamquam parce et cum delectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret, indulgit. Haec 9 beneficia mea tueri nullo modo melius, quam ut augeam, possum, praesertim quum ipse illa tam grate interpretetur, ut, dum priora accipit, posteriora mereatur. Habes, qualis, quam probatus carusque sit nobis. Quem rogo, pro ingenio, pro fortuna tua exornes. In primis ama hominem. Nam licet tribuas ei quantum amplissimum potes, nihil tamen amplius potes amicitia tua: cuius esse eum usque in intimam familiaritatem capacem, quo magis scires, breviter tibi studia, mores, omnem denique vitam eius expressi. Extenderem preces, nisi et tu rogari diu nolles, 11 et ego tota hac epistola fecissem. Rogat enim et quidem efficacissime, qui reddit causas rogandi. Vale.

Perpetua confusio. Hic libri Romani lectionem amplectar. vid. supra ad 1, 10, 6. S.

8 *Equidem iuvenis etc.*) Rom. *Equidem iuvenis iuveni, quantum potui, sine statim.* H.

mihi tamen etc.) Rom. *mihi tamen, tanquam liceret, indulgit,* ut Medic. bene. H.

Me quoque vulgata offendit; ut non mirer, Cortium *liceret* edidisse. Interpretando minuit difficultatem Gierigius, non tollit: cuius ratio si valeret, corrigendum esset *tanquam ipse elegisset*. Sed nec hoc satisfaceret. S.

10 *usque in intimam familiaritatem* Rom. *usque ad intimam familiaritatem.* H.

Si Latinitatis regulam adhibeas, utrumque bonum; si aurium sensum consulas, longe melius Romani aliorumque librorum *usque ad*, Cortio iure probatum. S.

11 *et ego tota hac epistola)* Rom. *et ego tota hac epistola.* H.

Hoc, etiam in Brummeri Excerptis obvium, receperunt Cortius et Gierigius. Laudo. S.

XIV.

Centumvirales causas ab adolescentulis profanatas queritur.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Verum opinaris: distringor centumviralibus causis, quae me exercent magis, quam delectant. Sunt enim pleraeque parvae et exiles. Raro incidit vel personarum claritate vel negotii magnitudine insignis. Ad hoc, perpauca, cum quibus iuvet dicere: ceteri audaces, atque etiam magna ex parte adolescentuli obscuro ad declamandum huc transeunt, tam irreverenter et temere, ut mihi Attilius noster expresse dixisse videatur, sic in foro pueros a centumviralibus causis auspicari, ut ab Homero in scholis. Nam hic quoque, ut illic, primum coepit esse, quod maximum est. 3 At hercule ante memoriam meam, (ita maiores

XIV, 1 *distringor c. c.*) Rom. *destringor centumviralibus causis.* H.

Perperam. Alibi in partem contrariam peccatum. Vid. Duker. ad Flor. 2, 2, 17. eundemque et Drakenb. ad Liv. 8, 7, 20. *Distringi* est impediri, *destringi* nudari. S.

parvae et exiles. Raro) Rom. *parvae et ex illis raro.* H.

2 *Ad hoc, perpauca, cum quibus iuvet dicere*) Rom. *Ad hoc pauci, quibus cum iuvat dicere.* H.

Iuvat a Secundi manu profectum esse, nemo non intelligit. Vel ex hoc exemplo discas, quantum librarii in talibus licere sibi putaverint. Conf. Medicei codicis lectionem infra ep. 16, 1. S.

ad declamandum) *Persuaserat auctoritas I. F. Gronovii, summis viri meritis quaesita, aliis, ut a declamando mallent legere contra omnes Codices, quia ille eum putabat sensum, a declamationibus et schola statim ad

centumvirales causas transire iuvenes, non ante in minoribus virium facere experimenta. Sed iam vidit Cortius, acumen inesse in Secundi verbis. Ante in scholis et umbra declamabant adolescentescens, nunc declamant, h. e. exercent se, et rudimenta dicendi ponunt in eo causarum genere, ad quod non nisi exercitatos venire eos par fuerat. G.

Rom. *ad declamandum huc transeunt*, ut plures libri, recte. H.

transeunt) Cortius transierunt, quod non imiter. S.

Attilius noster) Rom. *Attilius noster*, non *Attilius*. Illud in lapidibus et nummis est. H.

Vid. Duker. ad Flor. 1, 20, 1. 2, 2, 17. S.

expresse) ἐμφανεῶς, ut rem ipsam luculenter declararet. G.

3 *ita maiores natu s. d.*) Hoc vult, Non diu est, utor enim, vir iuvenis adhuc, ea formula, qua uti solent senes, cum tempus non diu praeteritum, et res nuper

natu solent dicere) ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat, nisi aliquo consulari producente: tanta veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc, refractis pudoris et reverentiae 4 claustris, omnia patent omnibus; nec inducuntur, sed irrumpunt. Sequuntur auditores actoribus similes, conducti et redempti: manceps convenitur in media basilica, ubi tam palam sportulae, quam

demum in deterius mutatas indicare volunt. G.

Hic tamen monuit Gierigius, Plinium non iuvenem hanc epistolam scripsisse, sed aetate iam proveciorem, ut e §. 14. pateat; deinde formulam *ante memoriam meam* senibus non fuisse propriam. Itaque putat a Plinii manu profectum esse: *ante memoriam meam maiores natu ibi dicere* (apud Centumviros agere) *solebant, et ne nobilissimis* etc. Mihi tota illa parenthesi videtur orta a manu glossatoris, qui verbis *ante memoriam meam* explicandi gratia eam adscripserat. E.

Neque haec ratio placet, nec Gierigiana. Parenthesi illa non pertinet ad antecedentia, *ante memoriam meam*, sed ad sequentia, *ne nobilissimis quidem* etc. Refert Plinius, quod non ipse viderat, sed a maioribus natu acceperat. Sic et Heusingerus. S.

Rom. *At mehercule ante memoriam meam maiores natu solebant dicere ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat.* Recte *solebant dicere*, sine *ita*, quo nihil hic opus, quodque ab aliis varie transponitur. *Ante memoriam meam ne nobilissimis quidem adolescentibus locus erat*, idque maiores natu me adolescentulo *solebant dicere*. In pluribus fuit *solebant*, idque invito Cortio restituendum. Plinius, cum haec scriberet, iam aetate procefferat,

propior illis annis, quibus foro renuntiare solebant. H.

4 *manceps convenitur*) Lectio Codicis Medicei a Cortio prolata. *Manceps* est, qui pretio accepto negotium sibi imponi passus est ab oratore, ut numis conducatur ei laudatores et plausores. Hic *manceps convenitur in media basilica*. Cum enim IV fere iudicia eodem tempore haberi in basilica Iulia solebant (vid. supra I, 18, 3.); manceps in medio commodissime fungi potest munere suo, et tum suadere, ut huc vel illuc transeant homines ad suum locatorem scilicet, tum laudis plaususque pretium illis repraesentare. Quin si plurimum forte idem manceps sit, potest eos, qui in uno iudicio operam ipsi dedere, traducere ad alterum. Ceterum de illis laudationibus, quibus actio saepe ipsa interpellaretur, plura Quincil. II, 3, 121. 126. 131. G.

Rom. *redempti mancipēs. Convenitur.* Praestat vero hic scriptura Med. *manceps convenitur*. H.

ubi tam palam) Gierigius illud *ubi* extruxit, quod ex ingenio Aldi profectum putat, et hic locum habere negat; sed causas mutationis, quas ille adfert, ego quidem intelligere non potui. Sensus idem est, sive illud *ubi* eiicias, sive *serves*. Acute et acerbe Plinius basilicam triclinio comparat, ideoque pecuniam, quae a mancipibus dabatur laudaturis, sportulas appellat, quae proprie ad triclinia pertinebant. Illae in

in triclinio dantur. Ex iudicio in iudicium pari
 5 mercede transitur. Inde iam non inurbane Σο-
 Φοκλείς vocantur: iisdem Latinum nomen impo-
 situm est laudicoeni. Et tamen crescit in dies
 6 foeditas utraque lingua notata. Heri duo nomen-
 clatores mei, (habent sane aetatem eorum, qui

tricliniis dabantur *palam*, aperte, quia mos ita ferebat, et poterat honeste fieri: in basilica non item. E.

Laudo Gierigium, quod particulam illam confodit, cum a libris optimis plurimisque exulet; quam enim ipse causam comminiscitur, cur eam expunxerit, inutilis et frivola est. Sensum loci Ernestius commode explicuit. Ceterum cum Cortio sic interpungendum: *manceps convenitur: in media basilica tam palam sportulae, quam in triclinio dantur. Tam, quam* sunt particulae, non copulandi, ut Gierigio videtur, sed comparandi. Vid. Horat. Turfellin. de Partic. Cap. CCLVII. 5. Nolten. Lexic. Antibarb. col. 1776. S.

5 ΣοΦοκλείς) Ex hoc quidem loco non satis patet, quinam ΣοΦοκλείς, qui *laudicoeni* dicti sint, oratoresne, qui ad σοφῶς illud sibi *acclamandum homines* per mancipis suos conduce-
 rent, et *laudes suas coenis* redimerent; an *plausores*, qui σοφῶς clamarent *laudibusque* ferrent dicentes, ut *vocarentur ad coenam*. Posteriores equidem intelligere malle. Nimirum posterior pars ΣοΦοκλέους ἀπὸ τοῦ καλεῖν hic derivatur, (a quo etiam ipsum κλέος est) *laudicoeni* autem dicuntur ex aditeratione ad *Laodiceam*, quae *Laudicea* dicebatur, non minus *Lautumia* pro *Laotomia* etc. Ceterum verba adclamationum collegit Voss. de imitat. p. 41. ubi nempe de recitatione c. 7. sq. G.

Ipsos auditores ΣοΦοκλείς di-

ctos esse, iam Cresollus monuit Theatr. Rhet. Lib. 3, 5. ubi et acclamationum formulas accurate congessit. E.

Rom. *Inde iam non inurbanae* σοΦοκλείς ἀπὸ τοῦ σοφὸς καλεῖσθαι. Verbum *vocantur* deest. Tum: *iisdem Latinum nomen impositum est Laodices*. Hoc pro *laudices* scriptum et probum esse opinor. Non ad *Laodiceos* adluditur, quod frustra fingitur ab interpretibus: sed ad aliarum vocum exemplum hoc componitur, quales sunt *tibicines*, *fidicines*, ut mercenarii *laudatores* et quasi *laudum decantatores* notentur. H.

6 *Heri duo n.*) Rom. *Here duo n. H.*

Vid. supra ad 2, 7, 1. ibique Cortium. S.

nomenclatores) Servos fuisse, qui occurrentium nomina dominis subiicerent, pervulgatum est. Humaniores et literatos fuisse, ex hoc ipso illorum officio colligas. Ita fuisse vestitos, ut etiam pro civibus haberi possent ab ignotis, vel ex hoc ipso loco videtur intelligi. Quis enim ferret servum hominem, quem omnes talem sciunt, immiscere se togatis etc. Sen. de Clem. 1, 24. pr. Quid si verba parenthesi inclusa ita intelligamus: *Habent nomenclatores aetatem eorum oratorum*, ad quos laudandos invitantur, utpote *qui nuper togas sumserint?* ut ipsi servi nuper togam sumxisse, h. e. quintum decimum annum aetatis ingressi intelligantur. De hoc tempore sumendae togae Norisium ad Cenot. Pisan. 2, 4. laudat Cortius. G.

nuper togas sumserint) ternis denariis ad landandum trahebantur. Tanti constat, ut sis disertissimus. Hoc pretio quamlibet numerosa subsellia implentur: hoc ingens corona colligitur: hoc infiniti clamores commoventur, quum *μεσίοχος* dedit signum. Opus est enim signo apud non 7 intelligentes, ne audientes quidem: nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando 8 transibis per basilicam, et voles scire, quomodo quisque dicat, nihil est, quod tribunal adscendas, nihil, quod praebeas aurem: facilis divinatio. Scito, eum pessime dicere, qui laudabitur maxime. Primus hunc audiendi morem induxit Largius Licinius: hactenus tamen, ut auditores corrogaret. Ita certe ex Quintiliano, praeceptore

togas sumserint) Rom. *togas sumserunt.* H.

Sumserint Medic. et Brummeri Excerpta. Praefero cum Gierigio *sumserunt.* S.

μεσίοχος) Praecentor, qui medio in choro constitutus manu, nutu, voce, tempora et voces moderatur: manceps nimirum in media basilica intentus operis a se conductis. *Χορὸν οἰκείον καὶ συνάδοντα* hac in re laudat Luc. Rhet. praec. p. 321. m. G.

Rom. *cum mesechorus dedit signum.* H.

De mesechoro vid. H. Stephan. Ind. in Thesaur. L. Gr. col. 1439. F. G. Reperi hanc vocem etiam in Lex. Latinogr. Vet. ab H. Stephano edito col. 136. S.

7 *ne audientes quidem*) Ita et Rom. H.

Mediceus, perpetua confusione, nec audientes quidem, quod h. l. Cortio placet, cum sit pro et ne audientes quidem. Sed indignatio scribentis copulam melius negligit. S.

8 *nihil est, quod etc.*) Rom. *nihil est, quod tribunal ascendas, nihil, quod tu praebeas aurem.* H.

tribunal adscendas) Locum

gradu uno alteroque elevationem, in quo sella praetoris, ac subsellia iudicum, proscenium quasi forensis illius theatri, in quo actores ipsi versantur. G.

qui laudabitur maxime) Rom. *qui laudatur maxime.* H.

9 *Largius Licinius*) Ventosum hominem, et famam pecunia emere conantem, intelligas ex 3. 5. 17. ubi Plinii maioris Electa emere cupit. G.

Vid. ad 3. 5. 17. S.

Quintiliano) vid. Institutiones Oratt. 5. 7. 7. et 6. 3. 42. G.

Rom. *Ita certe Quintiliano praeceptore meo audire memini.* Bene audire, praepositionem ex vero cum ceteris retineo. H.

Agroetius de Orthograph. col. 2268. Putsch. *Memini me facere dicere debemus, non, Memini me fecisse*, praeteriti usum solis poetis ob metri necessitatem concedens. Fallitur: nam et prosae scriptores, quamquam rarius, praeterito utuntur. Vid. Sanct. Min. 1. 14. T. I. p. 131. ed. Lips. Nolten. Lex. Antibarb. col. 1569. Clav. Cicer. v. Memini. Hic tamen Heulingeri haud invito accedo. -S.

10 meo, audisse memini. Narrabat ille: *Adsectabar Domitium Afrum, quum apud centumviros diceret graviter et lente, (hoc enim illi actionis genus erat) audiit ex proximo immodicum insolitumque clamorem: admiratus reticuit: ubi silentium factum est, repetiit quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit: et post silentium, coepit idem*
 11 *tertio. Novissime, quis diceret, quaesivit: responsum est, Licinius. Tum intermissa causa, Centumviri, inquit, hoc artificium*
 12 *periiit. Quod alioqui perire incipiebat, quum periisse Afro videretur; nunc vero propè funditus extinctum et eversum est. Pudet referre, quae, quam fracta pronuntiatione dicantur; quibus,*

10 *Adsectabar* etc.) Totum h. l. emendatiorem habet Rom. quam vulgo. *Adsectabar Domitium Afrum apud centumviros agentem graviter et lente: hoc illi actionis genus erat: cum audiit e proximo immodicum insolitumque clamorem Admiratus reticuit: ubi silentium factum est, repetiit, quod abruperat: iterum clamor, iterum reticuit, et post silentium coepit: idem tertio. Novissime, quis diceret, quaesivit: responsum est, Licinius. Tunc intermissa causa, centumviri, inquit, hoc artificium perit.* In his probandum est primo agentem apud centumviros. Nam verbum *diceret* in plerisque desse constat, in Medic. et illud et agentem omisum. Sed ex agente, quod compendio scriptum fuit, factum est *cum*, et huic deinde aliud verbum *diceret* adiectum. Male itaque Cortius, cum servato, *diceret* expunxit. Tum et *enim* in parenthesi eleganter excluditur, idque alibi probat ipse Cortius ad lib. I. ep. XII. 7. et omittit etiam Rom. lib. I. epist. V. 16. Recte quoque inciditur in his: *et post silentium coepit: idem tertio, sub-*

audi fecit, ut reticeret, et post silentium rursus inciperet. Postremum tunc, pro tum librario relinquo. H.

Cur librario relinquendum censuerit Heusingerus, docet Hor. Turlellin. de Partic. cap. CCLXX. init. Plurima confusionis harum particularum exempla congestit Drakenb. ad Liv. 2, 12, 15. 8.

11 *hoc artificium periiit* Licinius efficere potest, ut sibi plaudatur, frustra est, ut aliquis bonis dicendi artibus ad gloriam et famam contendat. Est indignatio similis illi Martialis 9, 75. *Scinde leves calamos, et frange Thalia libellos, Si dare futuri calceus ista potest.* Sic virorum fortitudinem periisse dicebat ille post inventas bombardas. G.

12 *Quod alioqui*) Locus, ut nunc legitur, haud dubie corruptus, cui medela quaerenda est. E.

Sic et olim Barthio, et nuper Gierigio visum fuit. Sine causa. Interpretare: Ceterum hoc perire incipiebat, etc. S.

fracta pronuntiatione) Molli et effeminata vel puerili. Huc pertinent etiam teneri clamores, ut intelligamus plausores pueros. G.

quam teneris clamoribus excipiantur. Plausus¹³ tantum, ac potius sola cymbala, et tympana illis canticis defunt: ululatus quidem (neque enim alio vocabulo potest exprimi theatri quoque indecora laudatio) large superfunt. Nos tamen adhuc et¹⁴ utilitas amicorum, et ratio aetatis moratur ac retinet. Veremur enim, ne forte non has indignitates reliquisse, sed laborem refugisse videamur. Sumus tamen solito rariores: quod initium est gradatum desinendi. Vale.

XV.

Quomodo veteres, et novi coëmti agri placeant, interrogat.

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Quo modo te veteres Marfi tui? quo modo em-

Fracta pronuntiatione h. e. effeminata, molli, et scenica, quae gravi, virili, et dignitatis plenae oppolita est. Ad eam *teneri* quoque *clamores* pertinent, quos mox *cantica* dicit ob modulationem illam, quae mollitiae sua proxime ad cantum accedit. Nempe *cantare* proprium erat histrionum: omnis autem modulatio scenica in oratore vitiosa haberi solebat. Itaque Quintil. 11, 1, 56. *cantare* simpliciter dicuntur, qui in illo modulationis genere modum excedunt, et Cap. 3, 57. *vitium cantandi*, et *modulatio scenica*, synonymice commemorantur. E.

Fallitur cum Gierigio Ernestius, clamores illos cum canticis confundens. Immo clamores (mox ululatus) sunt auditorum, cantica oratorum. S.

¹³ *Plausus tantum*) Proprie dictus, qui fit complolis manibus. Sed ne hunc quidem plane abesse, indicat illud *ac potius*, quod in optimis libris invenit Curtius. G.

Confert illos laudantium indecoros strepitus, a quibus verus plausus abesset, clangoribus cym-

balorum et tympanorum, quae effeminatum Deae Phrygiae sacerdotum, Bacchantiumque mulierum instrumenta erant. Cf. Quintil. 5, 13, 17. ubi *tympana* eloquentiae, h. e. molles et inertes declamationes, *armis*, h. e. virili, gravi, robustaeque eloquentiae, opponit. E.

Huc spectat etiam *ululatus*, Graecorum *ὄλορυγή* f. *ὄλορυγμός*, quae voces item ad sacrorum ceremonias pertinent. Vid. Spanhem. ad Callimach. p. 544. lqq. S.

illis canticis) Quintil. 11, 3, 57. *Quodcumque vitium magis tulerim, quam quo nunc maxime laboratur in caussis omnibus scholisque, cantandi: quod inutilius sit an foedius, nescio. Quid enim minus oratori convenit, quam modulatio scenica, et nonnunquam ebriorum aut comissantium licentiae similis?* G.

¹⁴ *ratio aetatis*) quae nondum tribuit vacationem talium officiorum. Vid 3, 1, 10. lqq. G. *sed laborem refugisse videamur*) Rom. *sed laborem fugisse videamur.* H.

tio nova? Placent agri, postquam tui facti sunt? Rarum id quidem! Nihil enim aequè
 2 gratum est adeptis, quam concupiscentibus. Me praedia materna parum commode tractant: delectant tamen, ut materna: alioqui longa patientia obcallui. Habent hunc finem assidue querelae, quod queri pudet. Vale.

XVI.

Monenti, ut codicillos Aciliani irritos faciat, non confirmatos testamento, respondet, voluntatem legantis sibi pro lege esse.

C. PLINIUS ANNIANO SVO S.

Tu quidem pro cetera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte instituit heredem, pro non scriptis habendos, quia non
 2 sint confirmati testamento: quod ius ne mihi quidem ignotum est, quum sit iis etiam notum, qui nihil aliud sciunt. Sed ego propriam quan-

XV, 1 *Rarum id quidem*) Rom. *Parum id quidem*, perperam. H. *aeque - quam*) Non est Tullianum. Locis in Horat. Turfell. Cap. XIV. laudatis accedat hic Secundi. S.

2 *parum commode tractant*) In hac verborum brevitate sufficit suspicari, in praediis illis sterilitatem, vel calamitatem aliquam, aliisque incommoda agricultura accidisse, quae Plinium male haberent. E.

alioqui) Cortius ac Gierigius *et alioquin*. Haud displicet: nec tamen Schwarzio ad Plin. Panegy. p. 554. sq. ita assentior, ut copulam abesse non posse putem. S.

XVI, 1 *pro cetera tua dilig.*) Ut 3, 8, 1. *Facis pro cetera reverentia*. G. *cetera*) Vossiani libri certa

natum ex solenni harum vocum confusione, cuius exempla pete ex Livio 1, 8, 2. inprimisque ex nota Drakenb. ad 34, 36, 4. S. *codicillos Aciliani*) Rom. *codicillos Atiliani*. Sic etiam postea n. 2. H.

quia non sint confirmati) Rom. *quia non sunt confirmati*. H.

Sic etiam codex Medic. Perperam. Vid. ad ep. 14, 2. S.

2 *qui nihil aliud sciunt*) Qui plane alioqui iuris imperiti sunt, ii non ignorant, codicillos, testamento quidem anteriores, testamento non confirmatos, pro non scriptis habendos. G.

Sed ego propriam quandam legem) Rom. *Sed ego proximam quandam legem*. H.

Ita et Medic. Frustra. Quintil. VII, 8. p. 646. Burm. An,

dam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiam si iure deficerent, quasi perfectas tuerer. Constat autem, codicillos istos Aciliani manuscriptos. Licet ergo non sint confirmati testamento, a me tamen, ut confirmati, observabuntur; praesertim quum delatori locus non sit. Nam si verendum esset, ne, quod ego dedissem, populus eriperet, cunctatior fortasse et cautior esse deberem: quum vero liceat heredi donare, quod in hereditate subsedit, nihil est, quod obftet illi meae legi, cui publicae leges non repugnant. Vale.

XVII.

Descriptio villae Laurentinae.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Miraris, cur me Laurentinum, vel, si ita mavis,

*quoties propria lex non est, si-
mili sit utendum. S.*

etiam si iure deficerent) Sic et Rom. H.

Cortius cum Gierigio: *etiam si iure deficerentur*. Similis confusio in Caesare B. G. 8, 3, 2. ubi cf. Viros doctos. Vid. ad Plin. ep. 2, 17, 25. S.

3 *delatori*) Qui caussari queat, legatum illud publico inferendum, tanquam caducum, ut adeo, tacente etiam Plinio et Codicillos non improbante, tamen legatum ad illos non perveniat, quibus testator destinaret. G.

4 *cunctatior fortasse et cautior*) Rom. *cunctantior fortasse et cautior*. Alterum, *cunctatior*, an Latinum sit, dubito. Lib. VIII. ep. XIII. 6. *Erat enim cunctantior cautiorque*. Aliud est *testatior*, *moderator* et similia, quae a deponentibus ducta passivam significationem habent, non activam, ut *cunctatior*, pro quo *cunctantior* facile admitto. H.

Lucretius 3, 193. (mellis) *cunctantior actus*, ut Wakefield. scripsit: vulg. *cunctantior*. Sic alibi *cunctatius* et *cunctantius* confusa. Vid. Burmann. ad Sueton. Iul. Caes. c. 19. p. 42. S.

in hereditate subsedit) Recte ista interpretantur ex nostro 4, 12, 2. et l. 76. π. §. 1. ad Leg. Falcid. Nimirum *subsedit*, quidquid apud heredem remanet, cum ex testamentotribuendum alii fuisset. G.

XVII. Ad hanc epistolam, itemque ad alteram 5, 6. ubi Tuscos suos describit Plinius, in universum praefandum aliquid hic videtur, ne cui forte in magnae cuiusdam negligentiae suspicionem veniamus, et parum usi temporum felicitate ad declarandum scriptorem elegantissimum videamur. Edidit I. F. Felibienus descriptionem utriusque villae architectonicam, in qua verba Plinii Latine Galliceque pro-

Laurens meum tantopere delectet. Defines mira-

posita tum animadversionibus quibusdam, tum praesertim formis aeri incisus explicare studeret. (*Les plans et descriptions de deux des plus belles maisons de campagne de Pline le Consul*, tum alias, tum Lond. 1707, 12. apud Dan. Mortier.) Laudandam studiū viri, et elegantia ingeniosa; sed cui non respondit eventus, qui antiquitatis amantes iuvare possit. Ille enim plerorumque gentis suae interpretum morem secutus, non hoc egisse videtur, ut, quales villae Secundi fuerint, ipsius opera intelligeremus; sed ut ostenderet, quomodo aliquis aedificare villam possit, quae quidem hodiernis eruditisque Gallorum ingeniis placeat, in qua idem circiter numerus membrorum sit, qui fuit in Laurentino, vel in Tuscis. Quoties igitur commode potuit situs et connexio membrorum indicata Plinio fervari, id factum est: ceterum pluribus in locis aperte contradictum domino. Non multo, ad antiquitatis quidem lucem, felicius fuit longe splendidioris licet, et pro magnificentia et copiis Britanniae elaborati operis auctor Robertus Castellus, qui villas veterum dedit patrio sermone illustratas (*the villa's of the Ancients illustrated*, Lond. 1728. f. Alph. 1. pl. 12. ch. max. qualis ad Geographicas chartas adhiberi solet, cum XI eius modi imaginibus aeri incisus). Huic facile fuit scilicet inventis Felibonii addere quaedam, quibus vel propius ad Plinii mentem accederet, vel magnificentiam operum a se designatorum augetet. Quod si coecus antiquitatis amor me teneret, arriperem illud opus, et magnitudinem Romanam apud parum cautos inde augerem. Verum non est candoris nostri dissimulare, nimis multa et hic esse a mente Plinii ita aliena, ut, si quis Deus illum ab inferis excitatum in talem villam immitteret,

vel formam certe Castellianam ostenderet, videatur ille quidem probaturus magno opere vel opus vel formam operis, forte etiam his, quae unquam vidisset in illo genere, praelaturus: ceterum suum Laurens, suos Tuscos minime ibi deprehensurum existimo, sed admiraturum non minus, quam lecto Platonis dialogo admiratum ferunt Socratem, eos *reserri sermones suos, de quibus in mentem nunquam sibi venisset*: (vid. Diog. Laërt. 3, 35.) Non esset difficile per singula ire, et ostendere, quibus in locis Plinium relinquat nunc Felibenius, nunc Castellus, plerumque uterque: posset etiam specimenibus quibusdam declarari, quam parum uterque scriptor linguam ipsam et sermonem Plinii intelligat: sed cum hoc exiguum utilitatem habeat, prioris autem generis centura nisi comparatis libris et tabulis auctorum intelligi commode non possit; id quod oppido paucorum esse sentio: satis fuerit ad ea provocare, quae de hoc genere tum in Actis Eruitorum Lips. an. 1731. p. 117, tum ad ornithonem Varronis de re rust. 3, 5, 9. sq. disputata nobis sunt.

Multo laetiora Secundo nostro et antiquitatis amatoribus expectare iubebat (et forte nec dum plane spes illa decollavit) Io. Maria Lancisius in physiologicis animadversionibus in Plinianam villam nuper in Laurentino detectam, editis primum Rom. 1714. f. recensis deinde Tom. II. opp. p. 335. sqq. ubi cum de novis a mari aggestionibus et plantis ibi suborientibus agat, haec etiam habet §. 6. p. 338. sq. „Ne cui „vero suspicio forte oboriatur, „villaene Pliniana, an alterius „sint aedium reliquiae, quas istic „paullo ante detectas et lapide „quadrato s. reticulato, ut aiunt, „opere structas, cernimus; ipsa „certe loci distantia ab eodem

ri, quum cognoveris gratiam villae, opportunitatem loci, littoris spatium. Decem et septem² millibus passuum ab urbe secessit: ut peractis,

„Plinio indicata cum ab urbe,
 „tum ab Ostiensi colonia, atque
 „a proximo vico, quem *Piastra*
 „hodie appellant, ac praefertim
 „trium atriorum, totidemque porticum et arearum, nec non
 „duarum turrium ad propugnaculum villae, cubiculorum item
 „numerus adspectusque, omnem
 „plane dubitationem abstergunt.
 „Tuum itaque erit, vir Nobilissime, (*Adloquitur Marcellum Sacchettum Hierosolymitani Ordinis apud Clementem XI P. M. Oratorem) „ut ad eius rei fidem,
 „quippe qui Architecturae per te ipsum peritissimum habetis)
 „Ichnographiam, et prae cunctis
 „interiorem tam per longitudinem, quam per latitudinem
 „eiusdem aedificii formam cum
 „pavimentis opere plerisque locis musivo, et Numidico aut
 „Alexandrino marmore stratis,
 „parietibusque vario crustarum
 „genere distinctis, atque ornatis
 „quam citissime delineandam suscipias, aerieque incisam publici iuris facias. Ita enim quam villem e tenebris, in quibus tam diu sepulta iacuerat, eruisti, in sempiternam hominum lucem, tanquam priscae munditiae pariter ac frugalitatis imaginem, editis tabulis proferes. Quid? quod magni ad honorem nostrum, qui Romani sumus, interesse videtur, Plinium in urbe Consulē ab omni mendacii nota vindicare; ut nimirum vera et facta, non ficta et fabulis similia literis mandasse putetur.“

Hanc si descriptionem habemus, facile carerent, Philologi quidem, Felibenii Castellique elegantius, easque hodiernae architecturae studiosis lubentes permitterent: vel potius tum Castellii opem implorarent, ut ex veris Laurentini vestigiis aliquid

excitet non dignum modo Consule, sed ad antiquitatis rationem adcommodatum, vid. Fabrett. Inscr. antt. p. 732. de situ villae Laurentinae contra Holstien. Ista dum scribo, perfertur ad me titulus libri Gallici, *Delices de la maison de Toscane, et de la maison de Laurentin par Parfait* 12. Pertinet ille haud dubie ad villas Plinii: sed utrum habeat aliquid a Felibenii Castellique inventis diversum, arbitrari non licet. vid. ad 5, 6, 1. Adriani Caesaris villam in Tiburtino per molium et substructionum reliquias diligenter persecutus est Franc. Continus: quod opus conferre cum nostro operae pretium videtur. Editum Rom. 1658. ch. max. G.

His, qui utramque villam Plinianam explicationibus architectonicis et tabulis aeri incisis demonstrare conati sunt, accessit Frid. Aug. Crubfacius, Dresdensis, eius liber (*Wahrscheinlicher Entwurf von des jüngern Plinius Landhause und Garten, Laurens genannt.*) prodiit Lips. 1760. Recentissimus liber utramque Plinii villam accuratissime explanans editus est Romae a 1796. hoc titulo: *Delle Ville di Plinio il giovane opera di D. Pietro Masquez Massicano con un' appendice su gli Atri della S. Scrittura, e gli Scamilli impari di Vitruvio*, Add. *Über den Ursprung der Englischen Parks, nebst einer Vergleichung eines alten Römischen Parks des jüngern Plinius in Tuszien und zu Laurentinum; im 12. St. des Deutschen Obstgärtners* 1801. 2. Abtheilung. Weimar. E.

Vertit hanc epistolam germanice et interpretatus est Aug. Röde in vernacula Vitruvii versione Tom. II. p. 46. sqq. S.

quae agenda fuerint, salvo iam et composito die, possis ibi manere. Aditur non una via: nam et Laurentina et Ostiensis eodem ferunt, sed Laurentina a quartodecimo lapide, Ostiensis ab undecimo relinquenda est. Utrinque excipit iter aliqua ex parte arenosum, iunctis paullo gravius
 3 et longius, equo breve et molle. Varia hinc atque inde facies. Nam modo occurrentibus filvis via coarctatur, modo latissimis pratis diffunditur et patescit. Multi greges ovium, multa ibi equorum boumque armenta: quae montibus hieme depulsa, herbis et tepore verno nitescent.
 4 Villa usibus capax, non sumtuosa tutela. Cuius

2 *salvo iam — die*) Sicut perit dies, quo nihil actum est honesti negotii, quo vel ipsi meliores facti sumus vel alii: ita *salvus* est dies, quo functi sumus officio etc. Idem *compositus* est, h. e. ordinatus, in sua officia distributus, et rebus agendis adhibitus, ut, quod superest, curando corpori dare vir gravis, nemine improbante, possit. G.

iunctis paullo gravius) Ita legendum pro iumentis auctoritate optimorum librorum. Nimirum *iuncta* sunt animalia ad curam adiuncta. vid. Scheffer. de re vehic. 1, 12. p. 144 et 2, 17. p. 258. His propter rotarum attritum iter paullo procedit difficilior. G.

Et si in multis est iter aliqua ex parte arenosum, iunctis paullo gravius et longius, equo breve et molle: praefero tamen id, quod cum in aliis, tum in Rom. est, iumentis paullo gravius. Nam iumenta sunt muli, asini, a lupino iunctum, ut indumenta ab indutum. Mulos enim plerumque vehiculis iungebant, quibus in itinere utebantur. His equus opponitur. H.

3 *occurrentibus*) forte leg. concurrentibus. G.

Immo illud melius de filvis viam attingentibus. Solet haec

omnia προσωποποιητικῶς dicere in utraque epistola. E.

latissimis pratis) Sic et Rom. H.

Hoc cur notaverit Heusingerus, causam non exputo. Vulgata quidem optime habet: ne forte *laetissimis* corrigas; quamquam haud infrequens harum vocum confusio. vid. Cort. ad n. 12. huius epistolae et Drakenb. ad Liv. 6, 1, 3. S.

depulsa) i. e. montium obiectu excluda. G.

Fallitur Gesnerus. *Hieme depulsa* (de) montibus, i. e. ubi ver montibus, pascuis montanis rediit. Mox sequitur: *tepo re verno*. S.

nitescent) Quod salubritatis indicium est. Vid. ad illud Caton. R. R. 1, 2. Vicini quo pacto niteant: in bona regione bene nitere oportebit. G.

4 *non sumtuosa tutela*) Nam eodem Catone iudice 1, 6. idem ager quod homo, quamvis quaestuosus fiet, si sumtuosus erit, relinquitur non multum. Tutela hic speciatim ad facta tecta aedificii et villae pertinet. Alias latius patet. Sic Colum. 7, 1, 2. Tutelae exiguae, animal asinus, in quem scilicet non multum sit curae vel cibi impendendum. Tueri eo,

in prima parte atrium frugi, nec tamen sordidum: deinde porticus in D literae similitudine circumactae: quibus parvula, sed festiva, area includitur. Egregium hae adversum tempestates receptaculum: nam specularibus, ac multo magis imminentibus tectis muniuntur. Est contra 5 medias cavaedium hilare: mox triclinium satis pulchrum, quod in littus excurrit: ac si quando Africo mare impulsus est, fractis iam et novissimis fluctibus leviter adluitur. Undique valvas, aut fenestras non minores valvis habet: atque ita

quo hic opus est, intellectu posuit noster Paneg. 51. 1. G.

in D literae similitudine) Sic optimi libri apud Cortium. O, quam praeferunt editi, et sequuntur Felibenius atque Castellus, ex ea etiam ratione, nec iniuria puto, reiecit Corrius, quod non opus habebat Plinius, si hanc voluit, ad literam confugere, sed *circulum, orbemve* nominare potuit. Ex eadem etiam ratione Δ f. delta vocare opus non fuit, cum trianguli aequilateri appellatio sit familiaris adeo. Forma D apta ad porticus quam quae maxime, quod vel theatra loquuntur, quorum eadem figura est. Aliam literam non habent Latini, quae huc conveniat; cum *aream includere porticus* dicantur. G.

Rom. *deinde porticus in Δ literae similitudinem circumactae.* Verius est in D literae. H.

O praetulit Rodius. *Similitudinem* praestat: sicque ediderunt Cortius et Gierigius, editurus erat Ernestius. *Similitudine*, e Cellariana in Gesnerianam propagatum, parum certa videtur auctoritate niti. S.

Egregium hae etc.) Rom. *Egregium adversus tempestates receptaculum, sine hae,* quod non desidero. H.

Sic et Cortius. Placet. S.

Specularibus) Crassis f. laminis a speculari lapide, de quo Plin. 36. 22. f. 45. Martial. 8. 14. *Hibernis obiecta notis specularia puros*

Admittunt soles et sine face diem. G.

Rodius fenestras vitro obductas interpretatur: dubito an recte. Lactantius quidem Cortio laudatus specularem lapidem vitro opponit. S.

5 *cavaedium hilare)* id est lucidum. Lucian. de domo pr. οἶνον vocat Φωτὶ Παιδόγορον. G.

Alii iucundum, amoenum explicant: alii, quia sub dio fuerit, *hilare* dictum statuunt. Quod ex his Plinius cogitaverit, incertum. E.

fractis iam et novissimis fluctibus) Ita et Rom. H.

Cortius ex Mediceo, *fractis simul, et novissimis fluctibus.* Temere. vid. infra 13. S.

Undique valvas, aut fenestras) Rom. *Undique valvas atque fenestras,* perperam. H. *fenestras non minores valvis)* *Fenestras* esse ipsa foramina et hiatus, quo continuus paries disiungitur, notum est: *valvas* autem suspensas e cardinibus tabulas binas, quae intus veluti fenestram aperiant, efficiantque adeo fenestram valvatam. *Fenestras non minores valvis* itaque interpreteris vel simpliciter foramina aequae magna atque ea

a lateribus et a fronte quasi tria maria prospectat: a tergo cavaedium, porticum, aream; porticum rursus, mox atrium, silvas et longinquos respicit montes. Huius a laeva retractius paullo cubiculum est amplum: deinde aliud minus, quod altera fenestra admittit orientem, occidentem altera retinet. Haec et subiaccens mare longius quidem, sed securius intuetur. Huius cubiculi et triclinii illius obiectu includitur angulus, qui purissimum solem continet et accendit. Hoc hibernaculum, hoc etiam gymnasium meorum est. Ibi omnes silent venti, exceptis qui nubilum inducunt, et serenum ante, quam usum loci, eripiunt. Adnectitur angulo cubiculum in apside curvatum, quod ambitum solis fenestris

sunt, quae valvis alias muniri solent; vel foramina speculari lapide munita. Etiam deinde s. 20. *valvae* et *fenestrae* distinguuntur. *Fenestrae* itaque videntur oppositae locis, unde neque ventus neque vapor metueretur; valvae his, ubi excludendi essent. Interim *fenestras* etiam simpliciter dici, quae tamen aperiri vel claudi possunt, apparet ex s. 22. Itaque possint etiam simpliciter *fenestrae* intelligi, quae lucis admittendae causa factae sunt, *valvae*, *fores* s. ianuae, quae ad pavementum usque descendunt. G.

atque ita a lateribus etc.) Rom. *atque ita a lateribus a fronte quasi maria prospectat.* H.

a tergo cavaedium) Eodem ordine quasi retrogreditur, quo ingressus fuerat, quod imaginandi facultatem iuvat. G.

6 occidentem — retinet) Sol ex eo videri potest, donec plane occiderit. G.

Haec et subiaccens etc.) Rom. *Haec mare et subiaccens longius.* Intellego mare et quidem *subiaccens.* H.

Scio, Latinos copulam, ad Graecorum morem, sic adhibuisse: sed hanc rationem hic quidem vix probaverim. S.

longius quidem) magis e longinquo, quia retractius est quam contiguum triclinium. G.

securius) nam ne novissimi quidem fluctus alluunt. S.

7 Huius — obiectu) Rom. *Huius et illius obiectu.* Vulgata lectio ex glossa auctior est. H.

Et quidem sic aucta, ut glossator mentem Secundi parum cepisse videatur. *Huius, illius,* opinor, ad duo cubicula pertinent, de quibus n. 6. S.

continet et accendit) Speculi concavi instar excipit radios solis et reflexione mutua dissipari non patitur, sed in unum locum cogit. G.

8 in apside curvatum) De fornice pro lacunari imposito non ita locutus esset Plinius. Quin res ipsa loquitur, parietem unum cubiculi non recta linea procurrisse, sed segmentum circuli effecisse instar *apsidis* (*absida* mavult Gronovius) h. e. canthi in rota, ut eo pluribus coeli partibus suam cuique fenestram

omnibus sequitur. Parieti eius in bibliothecae speciem armarium insertum est, quod non legendos libros, sed lectitandos capit. Adhaeret dormitorium membrum, transitu interiacente, qui, suspensus et tabulatus, conceptum vaporem salubri temperamento huc illucque digerit et ministrat. Reliqua pars lateris huius fervorum libertorumque usibus detinetur, plerisque tam

eo commodius obverteret. Media v. g. illius lateris fenestra in ipsum meridiem fuit directa, sinistra orientem solem excepit, dextima occidentem, interiecias autem plagas sive horas intermediae. G.

Rom. in absida curvatum. H.

Apfis iure praefert Heusingerus in Oblervat. Antibar. p. 326. sq. S.

lectitandos) adeoque praestantissimos. E.

Armrium paucorum capax librorum significatur. S.

9 Adhaeret dormitorium etc.) Rom. Adhaeret dormitorium membrum et transitu interiacente, quod suspensum et tabulatum. H.

suspensus et tabulatus) Suspensus transitus ab uno membro domus ad alterum pontis instar porrectus, ut solum, nisi columellis forte et pilis subiectis, non contingat. Hunc vocis eius intellectum tum ad Fabrum tum alias satis illustratum dedimus. Tabulatus porro fuit h. e. ligneus, qui proinde conciperet facile vaporem, quem deinde, prout facto opus esset, in alterutrum membrum admittere, vel excludere inde facile erat. G.

Tabulatus corrigere volebat Ernestius. „Tabulatus“, inquit, „h. e. tubulis constans. Ita non dubitavi reponere cum Gierigio, qui ex auctoritate Iac. Sirmondi et Schefferi, (Codd. Riccard. et Oxon. subulatus, alii sublatus habent, quae ex

„tubulatus facili errore fieri poterant illud edidit, motus maxime his verbis Senecae epist. 90. Quaedam nostra demum memoria prodisse scimus, ut speculariorum usum, perlucens te testa, clarum transmittentium lumen; ut suspensuras balnearum, et impressos parietibus tubos, per quos circumfunderetur calor, qui ima simul et summa foveret aequaliter. Itaque intelligitur genus hypocausti suspensi h. e. erecti et fornicati. Inde prodibant tubuli, qui conceptum in hypocausto vaporem l. calorem huc et illuc deducebant, ut salubre inde temperamentum oriretur. Haec Gierigius, qui confert Epist. 5, 6, 24. et ἑρμὸν διάδρομον, calidum transitum, Lucian. Hipp. Tom. VII. p. 299. Bipont. — Transitus tabulatus Gesnero, qui ita ediderat, est ligneus, qui proinde conciperet facile vaporem, quem deinde, prout opus esset, in alterutrum membrum admittere, vel excludere inde facile erat.“ Vulgatam sequitur Rodius. S.

plerisque tam mundis) Synesi consueta intelliguntur sub reliqua parte cubacula vel membra, quorum ita pleraque sunt munda et libera sordibus, ut nec pudor sit, hospitem in iis collocare. G.

Miro lapsu Cortius plerisque cum usibus iungit. Immo est neutrum. Interpretare: pleraque tamen tam munda sunt, ut etc. S.

10 mundis, ut accipere hospites possint. Ex alio latere cubiculum est politissimum; deinde vel cubiculum grande, vel modica coenatio, quae plurimo sole, plurimo mari lucet. Post hanc cubiculum cum procoetone, altitudine aestivum, munimentis hibernum: est enim subductum omnibus ventis. Huic cubiculo aliud, et pro-

11 coeton, communi pariete iunguntur. Inde balinei cella frigidaria spatiosa et effusa, cuius in contrariis parietibus duo baptisteria, velut eiecta, sinuantur, abunde capacia, si innare in proximo cogites. Adiacet unctorium, hypocauston, adiacet propnigeon balinei: mox duae cellae, magis elegantes, quam sumtuosae. Cohae-

10 *vel cubiculum grande*) Modus huius membri is est, ut vel pro cubiculo grandi haberi possit, vel pro modico trichinio. G.

mari lucet) Non puto a mari splendere; sed ob id ipsum, quia mari opposita est, non interceptis radiis nec impedito prospectu, illustrem esse hanc coenationem. Non ignoro tamen ἄλλα μαρμαρέην, et ipsum *mar-mor* apud Poëtas celebrari: nec absorberi radios omnes, sed multos, ut a speculo, reflecti. G.

Rom. *quae sole plurimo mari lucet.* H.

Suspiceris, in libris nonnullis fuisse, *quae sole plurimo, plurimo mari lucet.* S.

altitudine aestivum) Utrum hoc vult, altum esse cubiculum ita, ut inter lacunar atque pavimentum spatii multum pateret, quae res liberiores respiciendi facultatem praebet; an *altum* intelligit *profundum*, et cellae instar depressum, quae res et ipsa frigus conciliat? G.

Mihi dubium non est, priorem sensum hoc loco valere. Simplissima ea est *altitudinis* explicatio, et rei ipsi aptissima. E.

Eadem ratio placuit Rodio. S.

Huic cubiculo aliud etc.) Rom. *Huic aliud* (omisso cubiculo) et προκοίτης communi pariete. H.

Προκοίτων graecis literis scriptum infra etiam 23. Romanus liber habet. Ita et Varro R. R. L. II. init. p. 251. Gesner. S.

11 *velut eiecta*) eminentia extra regulam parietis, quae *proiecta* alias vocantur vel *proiecturae.* G.

unctorium, hypocaustum) Sic incidere vilius est. Neque enim in ipso hypocausto s. caldaria cella unxisse videntur, ut *unctorium hypocaustum* dici possit; sed in *tepidaria*, quae ob id ipsum *unctorium* vel, ut alii habent, *unctuarium* vocatur. Vid. qui de balneis egerunt, v. g. Salmas. ad Vopisc. Carinum c. 17, qui Luciani praesertim Balneo utitur, tum Fabricium ad Sexti Empir. Hyp. I, 110. p. 30. G.

Rom. *Adiacet unctuarium imo hypocaustum.* H.

Hypocaustum quid sit, accurate docet Heusinger. in Observat. Antib. p. 410. sq. S.

Cohaeret calida piscina mirifice) Rom. *Cohaeret calida piscina mirifica.* H.

adspiciunt. Nec procul sphaeristerium, quod ca-¹²
lidissimo soli, inclinato iam die, occurrit. Hinc
turris erigitur, sub qua diaetae duae; totidem
in ipsa. Praeterea coenatio, quae latissimum
mare, longissimum littus, amoenissimas villas
prospicit. Est et alia turris: in hac cubiculum,¹³
in quo sol nascitur conditurque: lata post apo-
theca et horreum. Sub hoc triclinium, quod
turbati maris non nisi fragorem et sonum patitur,
eumque iam languidum ac definentem; hortum
et gestationem videt, qua hortus includitur.
Gestatio buxo, aut rore marino, ubi deficit bu-¹⁴
xus, ambitur: nam buxus, qua parte defenditur
tectis, abunde viret; aperto coelo apertoque
vento, et, quamquam longinqua, adspergine
maris, inarescit. Adiacet gestationi interiore¹⁵
circuitu vinea tenera et umbrosa, nudisque etiam
pedibus mollis et cedens. Hortum morus et

Eadem lectio Medicei libri, a
Cortio probata. *Mirifice* parum
placet. S.

¹² Nec procul sphaeriste-
rium) Rom. Nec procul sphae-
risterion. H.

Probanda terminatio graeca,
quam et Helmitad. tuetur. S.
turris erigitur) Cum reliqua
membra villae una tantum vel
contignatione vel fornicatione
constent, hic eminet *dioreyos*
aedificatio, instar *papilionum*,
quibus distinguuntur hodie hu-
miliora membra. Haec turris vi-
detur. G.

amoenissimas villas pros-
picit) Rom. amoenissimas villas
possidet. H.

Inepte. Possidere hoc sensu,
ut respondeat Gallico *dominer*,
Latinum non est. S.

¹³ apotheca et horreum) O-
ptime faciunt, qui illam de cel-
la vinaria, hoc de statuarum
imaginumque receptaculo, vel la-
tius de cella penuaria explican-

dum putant. cf. de apotheca Co-
lum. R. R. 2, 6. de horreo ipse
Plin. Ep. 8, 18, 11. E.

eumque iam languidum) Rom.
eumque languidum, sine iam.
H.

Particula melius adest. vid. su-
pra 5. S.

¹⁵ vinea tenera et umbrosa)
Ita et Rom. Aldi prior *vinca*
tenera, quae est herba. Scripta
lectione meliorem requiro. H.

nudisque etiam pedibus) Ter-
ra ipsa non scruposa aut duris
glebis aspera, sed pura, putris,
pulla, (nam hoc etiam nomine
teneram et quasi puellam notari
ad rusticos observavimus) facile
etiam pedi nudo cedens: tum
vinea ipsa iuvenis, quae uerum
nodosaeque radices ostendat,
neque eminentibus et impeden-
tibus viam duris sarmentis polli-
cibusque antiquis tibias ac su-
ras inambulantium stringat et
vulneret. Sic *vinca* quorundam,
quam *vineae* substituunt, nihil
opus est. G.

ficus frequens vestit: quarum arborum illa vel maxime ferax est terra, malignior ceteris. Hac non deteriore, quam maris facie, coenatio remota à mari fruitur. Cingitur diaetis duabus a tergo, quarum fenestris subiacet vestibulum villae, et hortus alius, pinguior et rusticus. Hinc cryptoporticus, prope publici operis, extenditur. Utrinque fenestrae, a mari plures, ab horto singulae, et alternis pauciores. Hae, quum serenus dies et immotus, omnes; quum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quiescunt, sine iniuria patent. Antè cryptoporticum xystrus violis odoratus. Teporem solis infusi repercussu cryptoporticus auget, quae ut tenet solem, sic aquilonem inhibet submovetque: quantumque caloris ante, tantum retro frigoris. Similiter Africum sistit, atque ita diversissimos ventos, alium alio a latere, frangit et finit. Haec iu-

quarum arborum illa etc.) Rom. *quarum illa vel maxime ferax terra est. Non adest arborum.* H.

Cingitur diaetis duabus a tergo) Rom. *Vincitur diaetis duabus a tergo.* Probe. Nam a tergo non potest cingi; vinciri potest, ut captivi. H.

Idem in Mediceo Cortius reperit. Placet. S.

vestibulum villae etc.) Rom. *vestibulum villae et ortus alius pinguis ac rusticus.* H.

Ortus idem liber etiam mox 18. Conf. Cort. ad 1, 24, 4. Hanc orthographiam probavit Varro: sed consuetudo hortos cum aspiratione usurpavit. Charisius Instit. Gramm. Lib. I. col. 62. Putsch. S.

16 et alternis pauciores) Versus mare crebriores densioresque sunt fenestrae; sed versus hortum binis respondent singulae, et alternis, omissa una, respondet v. g. secundae fenestrae mari oppositae prima in hortum patens,

quartae secunda, tertia sextae etc. * Scilicet alternis legendum est, non altius, quod ex illo quo modo corruptum sit, patet iis, qui norunt perpetuo fere syllabam *ter* in MSS. exprimi apice ad t' appposito; qui cum esset tenuior, pro puncto sequenti literae impolito habitus est: porro *ius* et *nis* in MSS. nulla nota distingui, tralatitium est. G.

Rom. *ab orto singulae sed alternis pauciores.* Postea cum *serenus dies et immotus, omnes; cum hinc vel inde ventus inquietus.* Sed praestat lectio Medic. *ventis inquietus.* H.

17 Teporem solis infusi etc.) Rom. *Teporemque solis fusi et repercussi cryptoporticus auget. Inde area, quae ut tenet solem.* In Mediceo quoque fuit *area*, sed omissis aliis, a grammatici manu. Quae sequuntur verba, non ad *aream*, sed ad *cryptoporticum* pertinent. H.

alium alio etc.) Rom. *alium alio latere frangit.* H.

cunditas eius hieme, maior aestate. Nam ante meridiem xystum, post meridiem gestationes hortique proximam partem umbra sua temperat: quae, ut dies crevit decrevitque, modo brevior, modo longior hac vel illac cadit. Ipsa vero 19 cryptoporticus tunc maxime caret sole, quum ardentissimus culmini eius insistit. Ad hoc patentibus fenestris favonios accipit transmittitque: nec unquam aëre pigro et manente ingravescit. In capite xysti deinceps cryptoporticus, horti 20 diaeta est, amores mei; re vera amores: ipse posui. In hac heliocaminus quidem, alia xystum, alia mare, utraque solem, cubiculum autem valvis, cryptoporticum fenestra prospicit. Qua mare contra parietem medium, zotheca per- 21 quam eleganter recedit: quae specularibus et ve-

Omittunt praepositionem libri Cortio inspecti, item Brummeri Excerpta. Expunxit ideo Cortius, sequace Gierigio. S.

18 gestationes hortique proximam partem) Rom. gestationem ortique proximam partem. H.

Cortiana gestationis: idque novissimus editor tacitus recepit. Laudo: nisi praeferendam censeas libri Romani lectionem. S. ut dies crevit decrevitque) Ita et Rom. recte. H.

Cort. ut dies crevit decrevitve. S.

hac vel illac cadit) Rom. hac vel illa cadit. H.

Idem in Cort. et Gierig. S.

19 tunc maxime caret sole) Rom. tum maxime caret sole. Amplector hoc. H.

20 deinceps cryptoporticus) Xystus et cryptoporticus iuxta procurrunr h. e. paralleli sunt, quod colligo ex f. 17. igitur quod est in capite xysti, etiam est in capite cryptoporticus deinceps posita. G.

Haec sufficiant. Operam et oleum perdunt, qui lineis et

figuris utuntur, ut ob oculos ponant, quae tamen intelligi non possunt. E.

valvis—fenestra) Vid. ad f. 5. G.

21 Qua mare) Refertur ad superiora alia xystum, alia mare. Plenum itaque fuerit, qua parte mare prospicit. G.

Qua mare non sunt in Rom. Pro diaeta, zotheca. H.

zotheca) Eruditorum de hoc loco et hac voce disputationes exhibet Cortius. Nobis illud satis est, zothecam esse a libris optimis, et significare nidum quandam amoeniorem, "maiori cubiculo adiunctum, in quo quis inclusus legere, scribere, commentari possit. Cabinetum hodiernae linguae vocant deslexumne a cavena? de qua Voss. de vitis term. 3, 3. extr. certe utrumque a cavis animalium, sicut zothecam fuisse cellulam taginandis animalibus destinatam observat Salm. ad Solin. p. 850. sq. G.

quae specularibus etc.) Rom. quae specularibus, velis obductis reductisve. H.

lis obductis reductisque modo adiicitur cubiculo, modo aufertur. Lectum et duas cathedras capit: a pedibus mare, a tergo villae, a capite silvae: tot facies locorum totidem fenestris et distinguit et miscet. Inunctum est cubiculum noctis et somni. Non illud voces servulorum, non maris murmur, non tempestatum motus, non fulgurum lumen, ac ne diem quidem sentit, nisi fenestris apertis. Tam alti abditique secreti illa ratio, quod interiacens andron parietem cubiculi hortique distinguit, atque ita omnem sonum media inanitate consumit. Applicatum est cubiculo hypocaustum perexiguum, quod angusta fenestra suppositum calorem, ut ratio exigit, aut effundit aut retinet. Procoeton inde et cubiculum porrigitur in solem: quem orientem statim exceptum ultra meridiem, obliquum quidem, sed tamen servat. In hanc ego diaetam quum me recipio, abesse mihi etiam a villa mea videor, magnamque eius voluptatem, praecipue Saturnalibus,

cathedras) vid. ad Epist. 8.
21, 2. *E.*

22 *noctis et somni*) Maiusculis literis scripturus erat Ernestus. „Sic ut scriberem verba, „inquit, persuasit mihi vir doctus, „qui in Eph. lit. len. hunc locum tractabat, docebatque similem descriptionem esse illi, quam „de Somni cubiculo habent Ovidius et Statius.“ Argutior haec ratio quam verior. *Cubiculum noctis et somni* est i. q. *cubiculum nocturnum*, quod diurno opponitur ep. 1, 3, 1. *S.*

andron) Iam adnotarunt Catanaeus et Cellarius ex Vitruv. 6, 10. ἀνδράων aliud Graecis significare, aliud Latinis. Illis enim est convivium aut conventus virorum; his interiectus inter duos parietes, inter aulas duas, transitus et iter, μεσάυλιον: et notat Caelius Rhodig. 27, 24. etiam a civibus suis *An-*

drones vel *Andronellas* vocari angiportus transversos, quibus commineatur inter duas plateas maiores. Haec significatio oppido huc convenit. *G.*

Mox *mediam inanitatem* appellat, scita varietate dicendi. *E.*

23 *hypocaustum perexiguum*) Rom. *hypocauston perexiguum*. *H.*

Genuina terminatio Graeca. Vid. supra 11. *S.*

ut ratio exigit) Rom. ut ratio exegit. *H.*

Recepit Cortius ex Mediceo, haud male, quamquam in nota diversissima confundens. *S.*

Procoeton inde) Rom. Ἰγοχοίτων inde, Graecis litteris. *H.*

Vid. supra ad 10. *S.*

24 *In hanc ego diaetam*) Rom. *In hanc ergo diactum*. Aldus vero *ego*, vnde ceteri accipere. *H.*

capio, quum reliqua pars tecti, licentia dierum, festisque clamoribus personat. Nam nec ipse meorum lusibus, nec illi studiis meis obstrepunt. Haec utilitas, haec amoenitas deficitur aqua salient²⁵i, sed puteos, ac potius fontes habet: sunt enim in summo. Et omnino littoris illius mira natura: quocunque loco moveris humum, obvius et paratus humor occurrit, isque sincerus ac ne leviter quidem tanta maris vicinitate falsus. Suggestunt affatim ligna proximae silvae: ceteras²⁶ copias Ostiensis colonia ministrat. Frugi quidem homini sufficit etiam vicus, quem una villa discernit: in hoc balinea meritoria tria: magna commoditas, si forte balineum domi vel subitus adventus, vel brevior mora calefacere disuadeat. Litus ornant varietate gratissima, nunc continua,²⁷ nunc intermissa tecta villarum, quae praestent multarum urbium faciem, sive mari, sive ipso litore utare: quod nonnunquam longa tranquillitas mollit; saepius frequens et contrarius flu-

Nam nec ipse etc.) Rom. Nam nec ipse eorum lusibus. H.

obstrepunt.) nec ipse meorum lusus mea praesentia impedio, nec illi mea studia strepitu suo impediunt. E.

²⁵ *deficitur aqua salienti) Rom. deficit aqua salienti. H.*

Vid. ad 2, 16, 2. S.

sunt enim in summo) Et ob id ipsum, quod non depressis demum foveis adfluunt, sed in summo emicant, pro fontibus potius quam pro puteis habendi. G.

tanta maris vicinitate falsus) Ita et Rom. H.

Libri plerique t. m. v. corruptus, quam lectionem haud improbat Cortius: debbat recipere. Recepit Gierigius. Salsus adscripsit glossator. S.

²⁶ *si forte balineum domi etc.) si forte balineum vel do-*

mini subitus adventus, vel brevior mora calefacere disuadet. Ita scribendum erat cum Rom. cum praesertim in aliis quoque domini repertum fuerit, idque ad brevior mora necessarium sit. Sed Cortius Mediceo oraculo plus aliquando tribuit, quam rationi. H.

Domini item Brummeri Excerpta habent. Placet haec lectio, sic tamen, ut servetur vulgaris ordo verborum: si forte balineum domini vel subitus etc. S.

²⁷ *mollit—indurat) Si haec de solo litore, ut par est, dicta sunt, equidem non satis intelligo, quo sensu litus tranquillitate molliatur, et fluctibus induretur. Immo contrarium mihi videtur accidere, ut longa tranquillitate littoris solum exarescat et induretur, fluctibus autem adluenti-*

28 etus indurat. Mare non sane pretiosis piscibus abundat: soleas tamen et squillas optimas subgerit. Villa vero nostra etiam mediterraneas copias praestat, lac in primis: nam illuc e pascuis pecora conveniunt, si quando aquam umbramque
29 sectantur. Iustisne de causis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum? quem tu, nimis urbanus es, nisi concupiscis: atque utinam concupiscas! ut tot tantisque dotibus vilulae nostrae maxima commendatio ex tuo conubernio accedat. Vale.

XVIII.

Promittit, se fratris Maurici filiis praeceptorem electurum esse.

C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

Quid a te iucundius mihi potuit iniungi, quam ut praeceptorem fratris tui liberis quaererem?

bus et inundantibus putrescat et emolliatur. E.

Non puto hîc de solo putri ac duro cogitandum esse. Referendus, opinor, locus ad inambulationes in litore, quas nonnunquam longa maris tranquillitas adiuvat, saepius frequens et contrarius fluctus impedit. *Mollire* sensu simili adhibitum in Caesar. B. G. VII, 46. *quidquid huic circuitus ad molliendum cli-
vum accesserat.* ubi Graecus Interpretres: αἱ δὲ πρὸς τὸ ἑρδῖαν τὴν τοῦ ὄρους ἀπεργάζεσθαι ἀνά-
βασιν οὔσαι σκολιότητες. Μαλα-
κός cognataque verba Graecis sic dici satis notum est. Quod si *mollire* recte interpretati sumus, apparet, quomodo *indurare*, illi verbo oppositum, intelligendum sit. S.

28 si quando aquam umbramque sectantur) Rom. si

quando aquam umbramque sectantur. H.

29 Iustisne de causis etc.) Rom. Iustisne de causis iam tibi videor incolere, inhabitare. Sic et Medic. omnibus aliis melius, qui iam omittunt. H.

Plinius Excerpta Brummeri: eum iam tibi. Probavit iam et Cortius, nec tamen, quod in tanta eius erga librum Mediceum reverentia, exspectasses, recepit. S.

nimis urbanus) urbis et vitae urbanae nimis amans. E.

XVIII infer. Maurico) Ita et Rom. H.

1 Quid a te iucundius mihi) Rom. Quid a te mihi iucundius. H.

Hunc ordinem ex libris a Cortio restitutum servant item Brummeri Excerpta. Sane praestat vulgato. S.

Nam beneficio tuo in scholam redeo: illam dulcissimam aetatem quasi resumo. Sedeo inter iuvenes, ut solebam: atque etiam experior, quantum apud illos auctoritatis ex studiis habeam. Nam proxime frequenti auditorio inter se coram² multis ordinis nostri clare loquebantur: intravi, conticuerunt. Quod non referrem, nisi ad illorum magis laudem, quam ad meam, pertineret: ac nisi sperare te vellem, posse fratris tui filios probe discere. Quod superest, quum³ omnes, qui profitentur, audiero, quid de quoque sentiam, scribam: efficiamque, quantum tamen epistola consequi potero, ut ipse omnes audisse videaris. Debeo enim tibi, debeo me-⁴ moriae fratris tui hanc fidem, hoc studium, praesertim super tanta re. Nam quid magis interest vestra, quam ut liberi (dicerem tui, nisi nunc illos magis amares) digni illo patre, te patruo reperiantur? Quam curam mihi, etiam si non mandasses, vindicassem. Nec ignoro⁵ suscipiendas offensas in eligendo praeceptore: sed oportet me non modo offensas, verum etiam simultates pro fratris tui filiis tam aequo animo subire, quam parentes pro suis. Vale.

Nam beneficio tuo etc.) Rom. Nam et beneficio tuo — et illam. H.

Posterius et Cortius quoque dedit. Alyndeton hic parum placet. S.

² coram multis — loquebantur) Ita ex bonis libris Cortius. Honos Plinio silentio habitus a iuvenibus, qui cum maxime aliis Senatoriis praesentibus nullo pudore clare loquebantur: loquebantur, inquam, non iocabantur, quod cum clare non bene convenit: et maior honos, clare loqui desinere, quem iocari. G.

Rom. coram multi sed ordinis nostri clare loquebantur. Lege multis et ordinis nostri

[id est, cum aliis multis, tum et quibusdam nostri ordinis praesentibus] clare loquebantur, non iocabantur. Veteres scribebant set, pro sed, nec voces dirimebant. H.

probe discere) ut in commilitio iuvenum proborum et pudoris eximii. G.

⁴ magis amares) Vix sufficit illa tuorum appellatio exprimendo studio, quo nunc illos prosequeris, qui et tui fratris sint, et suo patre destituti. G.

digni illo patre etc.) Rom. et ut digni illo patre et te patruo. Fort. digni et illo patre. H.

Probabilis coniectura. Ceterum nihil hic puto excidisse. S.

XIX.

Hortanti, ut actionem quandam recitet, productis dubitandi rationibus, rem curatius expendendam proponit.

C. PLINIVS CEREALI SVO S.

Hortaris, ut orationem amicis pluribus recitem. Faciam, quia hortaris: quamvis vehementer ad-
 2 dubitem. Neque enim me praeterit, actiones, quae recitantur, impetum omnem caloremque ac prope nomen suum perdere, ut quas soleant commendare simul et accendere iudicum confessus, celebritas advocatorum, expectatio eventus, fama non unius actoris, deductumque in partes audientium studium: ad hoc dicentis gestus, incessus, discursus etiam, omnibusque motibus

XIX, 1 *vehementer addubitem*) Rom. *vehementer dubitem.* H.

2 *ut quas soleant*) Non inapte refertur ad ipsas actiones, et est in omnibus editis. Cortius praetulit ex Cod. Mediceo *quae*, ut respiciat ad *impetum, calorem, nomen.* G.

Recte, opinor, Gesnerus retinuit *quas*, ut ad *actiones* referratur, quod omnis orationis conformatio postulat. Leve est, quod Gierigius negat se intelligere, quomodo illas *commendare* possit *iudicum confessus*. Quidni iudicum attente audientium, vel solummodo praesentium gravitas multum auctoritatis tribuere actionibus, vel efficere possit, ut nec actor ipse nec caeteri eas negligant? nam utrumque, ni fallor, in *commendare* inest. E.

Ipsa vidit Gierigius, posteriora, *ad hoc dicentis gestus* etc., cum Cortiana lectione coire non posse. Quibus tricis ut se exsolvat, aut iusto negligentius scri-

plisse Plinium, aut aliquid infra excidisse temere statuit. Mireris, Heusingerum de hoc loco non pronunciasse adeoque ad ineptum illud *quae* inclinare videri. Sic autem vir egregius: „Rom. *ut* „*que soleant commendare*, id „est, *ut quae*, quod ex Medic. „Cortius revocavit.“ S.

deductumque—studium) Rom. *diductumque in partes audientium studium.* H.

Sic et Cortius, quem iure sequitur Gierigius. Placebat idem Ernestio. Vid. tamen ipsum Cortium Disertat. Crit. de usu orthogr. Lat. pag. 134. lqq. edit. Altenb. S.

discursus) Hunc tamen et rarissimum esse debere, et non nisi summa quadam opportunitate moderate adhiberi, suadent ista Quintiliani, magistri optimi, 11, 3, 126. p. 1026. *Procurfus opportuna, brevis, moderata, rara. Conveniens etiam ambulationis quaedam, propter immodicas laudationum moras; quam-*

animi consentaneus vigor corporis. Unde acci- 3
dit, ut hi, qui sedentes agunt, quamvis illis
maxima ex parte superfint eadem illa, quae stan-
tibus, tamen hoc, quod sedent, quasi debiliten-
tur et deprimantur. Recitantium vero praecipua 4
pronuntiationis adiumenta, oculi, manus praepe-
diuntur: quo minus mirum est, si auditorum in-
tentio languescit, nullis extrinsecus aut blandi-
mentis capta aut aculeis excitata. His accedit, 5
quod oratio, de qua loquor, pugna et conten-
tiosa est. Porro ita natura comparatum est, ut ea,
quae scripsimus cum labore, cum labore etiam
audiri putemus. Et sane quotusquisque tam re- 6
ctus auditor, quem non potius dulcia haec et
sonantia, quam austera et pressa, delectent? Est
quidem omnino turpis ista discordia: est tamen:
quod plerumque evenit, ut aliud auditores,

quam Cicero (Orat. c. 18.) *ra-
rum incessum neque ita lon-
gum probat. Discursare vero,
et quod Domitius Afer de Su-
rio Manlio dixit, satagere, ine-
ptissimum: urbaneque Flavius
Virginus interrogavit de quo-
dam suo antisophista, Quot
millia passuum declamasset?* G.

3 Unde accedit, ut etc.) Rom.
Unde accedit, ut ii, qui. H.

4 oculi, manus praepediun-
tur) Illi ad librum respicientes,
hae tenentes eum et evolventes.
G.

intentio languescit) Rom. in-
tentione languescit, pro inten-
tio relanguescit. H.

Multorum haec lectio libro-
rum, proba illa quidem, sed vul-
gatae non praeferenda. Conf. In-
terpret. ad Liv. 35, 45, 5. S.

5 His accedit, quod etc.)
Rom. Accedit his, quod ora-
tio, de qua loquor, pugna et
quasi contentiosa est. H.

quae scripsimus etc.) Rom.
quae scripsimus cum labore,
etiam sic audiri putemus. H.

Haud improbabilis lectio, in
aliis item libris reperta. Alterum
illud cum labore videtur glosso-
toris esse, qui sic explicare vel-
let. S.

6 tam rectus) tam gravis et
severus, qui nihil suae voluptati,
omnia rerum veritati tribuat. E.

austera et pressa) Vel ex ipsa
oppositione intelligitur, *auste-
ra* esse, quae sententiam adver-
sario molestam, verbis rem ipsam
signantibus simpliciter et sine am-
bagibus explicent: *pressa*, quae
nihil, quod non ad rem perti-
neat, nihil, quod mitiget asperi-
tatem, adiiciant. G.

Plura cum multis veterum lo-
cis dabit nostrum Lexicon tech-
nol. Rhet. lat. s. v. *premere*. E.

ista discordia) Hoc pertinet
ad illa sequentia: quod plerum-
que evenit, ut aliud auditores,
aliud etc. E.

est tamen: quod etc.) Rom.
est tamen: quod plerumque
evenit, ut aliud iudices exi-
gant, aliud auditores: cum

aliud iudices exigant: quum alioqui praecipue auditor iis adfici debeat, quibus idem si foret
 7 iudex, maxime permoveretur. Potest tamen fieri, ut quamquam in his difficultatibus libro isti novitas lenocinetur: novitas apud nostros; apud Graecos enim est quiddam, quamvis ex diverso,
 8 so, non tamen omnino dissimile. Nam, ut illis erat moris, leges, quas ut contrarias prioribus legibus arguebant, aliarum collatione convincere; ita nobis, inesse repetundarum legi, quod postularemus, cum hac ipsa lege, tum aliis colligendum fuit. Quod nequaquam blandum auribus imperitorum, tanto maiorem apud doctos habere gratiam debet, quanto minorem
 9 apud indoctos habet. Nos autem, si placuerit recitare, adhibitori sumus eruditissimum quemque. Sed plane adhuc, an sit recitandum, examina tecum, omnesque, quos ego movi, in utraque parte calculos pone, idque elige, in quo vicerit ratio. A te enim ratio exigetur, nos excusabit obsequium. Vale.

alioqui his praecipue auditor affici debeat. H.

Bona lectio: certe *alioqui his unice probandum. S.*

7 ut quamquam in his difficultatibus) Sic et Rom. H.

quamvis ex diverso, non tamen) Rom. quamvis ex adverso, non tamen. H.

8 leges, quas ut contrarias) Hinc status apud illos ἀντιπολις, quem contrariorum legum vocat, et illustrat Fabius 7, 7. G.

repetundarum legi) Rom. repetundarum lege. H.

tum aliis colligendum fuit) Rom. tum in aliis colligendum fuit. H.

9 omnesque, quos ego mo-

vi) Rom. omnesque quis ego movi. H.

movi) Gierigius: „Est autem „movi, admovi, attuli.“ Immo est: temere proieci. „Opponitur ponere calculos. Altera illa significatio, quam Gierigius h. l. obtinere arbitratur, solorum poetarum est. Vid. Fr. Ott. Meuschenii Observ. L. L. pag. 636. S.

A te enim ratio etc.) Rom. At enim ratio exigendi: nos excusabit obsequium. H.

Optime habet vulgata. Perperam liber Mediceus, tollens oppositionem: ut enim ratio exegit, nos excusabit obsequium. Bono hic Stomacho Cortius fuerit necesse est, qui ista concoquere potuerit. S.

XX.

Regulum tribus iucundis exemplis, ut testamentorum insidiatorem et iniustum heredem, describit.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Assem para, et accipe auream fabulam: fabulas immo. Nam me priorum nova admonuit: nec refert, a qua potissimum incipiam. Verania² Pisonis graviter iacebat: huius dico Pisonis, quem Galba adoptavit. Ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad aegram, cuius marito inimicissimus, ipsi invissimus fuerat. Esto, si venit tantum: at ille³ etiam proximus toro sedit: quo die, qua hora nata esset, interrogavit. Ubi audivit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agit digitos, computat, nihil, nisi ut diu miseram expectatione suspendat. *Habes, inquit, climactericum tempus, sed evades. Quod ut tibi ma-*

XX, 1 *Assem para*) tanquam circulatori alicui soluturus, qui fabulam aut historiolum otiosis narret. E.

2 *Verania Pisonis*) uxor. Notissimum Virgilii illud: *Hectoris Andromache*. Ovid. *Heroid.* VII, 193.: *Nec, consumpta rogis, inscribar, Elisa Sichaei*. ubi vid. Interpret. Add. Vales. ad Excerpta ex Diod. Sic. de Virtut. et Vit. pag. 586. ed. Wessell. S.

huius dico Pisonis etc.) Rom. *huius dico, quem Galba adoptavit, sine Pisonis.* H.

ipsi invissimus) Haec duo verba Rom. desunt. H.

3 *quo die, qua hora*) Rom. *qua die, qua hora.* H.

Ubi audivit) Rom. *Ubi audiit.* H.

computat, nihil etc.) Rom. *computat nihil, diu miseram expectatione suspendit.* H.

Perperam. Sane computabat veterator ille, idque digitis; hoc enim est *agitare digitos*, κἀμπτειν τοὺς δακτύλους. S.

4 *climactericum tempus*) Decantatae superstitionis rationes nemo accuratius pleniusque exposuit Salmasio, cuius sententia de *climactericis* i. e. periculosis annis, mensibus, diebus, horis, ex horoscopo s. themate genethliaco derivandis, ex hac ipsa narratione confirmatur. Quid enim opus erat *intendere oculos, labra movere, agitare digitos, computare, diu miseram expectatione suspendere*, si *climactericus annus* s. *scansilis* est, quicumque septenario vel novenario vel utrisque constat, et his numeris quasi exauriri potest, ut XIV, XVIII, XXI, XXVII etc. Quia diserte deinde *siderum significationem* appellat. G.

gis liqueat, aruspicem consulam, quem sum frequenter expertus. Nec mora: sacrificium facit, adfirmat, exta cum siderum significatione congruere. Illa, ut in periculo, credula, poscit codicillos: legatum Regulo scribit: mox ingravescit: clamat moriens, *O hominem nequam, perfidum, ac plus etiam quam periurum!* qui sibi per salutem filii peierasset. Facit hoc Regulus non minus scelerate quam frequenter, quod iram deorum, quos ipse quotidie fallit, in caput infelicis pueri detestatur. Velleius Blaesus, ille locuples consularis, novissima valetudine conflictabatur: cupiebat mutare testamentum. Regulus, qui speraret aliquid ex novis tabulis, quia nuper captare eum coeperat, medicos hortari, rogare, quoquo modo spiritum homini prorogarent. Postquam signatum est testamentum, mutat personam, vertit alloquutionem, iisdemque medicis, *Quousque miserum cruciatis? quid invidetis bonam mortem, cui dare vitam non potestis?* Moritur Blaesus: et

5 *O hominem nequam — periurum*) Sive interiectionem servas, sive cum Cortio et Gierigio expungas, haec ipsa sunt Veraniae moribundae verba. Quae sequuntur, *qui sibi per salutem filii peierasset*, Secundus addidit, ut intelligatur, cur Verania Regulum *plus etiam quam periurum* dixerit. Sane non modo periurum, sed etiam sceleratissima impietas haberi debuit, si quis, ut alios falleret, deorum iram in liberorum capita detestaretur. S.

6 *Facit hoc Regulus*) Rom. *Facit Regulus*, omisso *hoc*. H. *in caput infelicis pueri detestatur*) Ostendit V. C. Chr. Gottlob Schwarzius in Dissert. de detestatione sacrorum §. 12. *detestari* esse adhibitis testibus denuntiare. Nec video, quid

commodius sit ad hunc ipsum locum interpretandum illa ipsa significatione. Publice et solenniter, certe multis praesentibus, *detestatur* h. e. denuntiat et imprecatur Regulus iram deorum in caput filii sui, dum in hanc fere formulam iurat, *Si sciens fallo, filius meus genium suum iratum habeat*. G. 7 *Velleius Blaesus, ille locuples consularis*) Rom. *Velleius Blaesus, consularis ille locuples*. H.

Placet hic ordo. S.

8 *Quousque miserum etc.*) Rom. *Qui usque miserum cruciatis? quid invidetis bonam mortem, cui —*. H.

Bona morte Cortius ex Mediceo recepit. Vid. ad ep. 1, 10, 12. S.

Moritur Blaesus: et tanquam

tanquam omnia audisset, Regulo ne tantulum quidem. Sufficiunt duae fabulae. An scholastica 9 lege tertiam poscis? Est unde fiat. Aurelia, or- 10 nata femina, signatura testamentum, sumserat pulcherrimas tunicas. Regulus quum venisset ad signandum, *Rogo*, inquit, *has mihi leges*. Aurelia ludere hominem putabat; ille serio instabat. Nec multa: coëgit mulierem aperire tabulas, ac 11 sibi tunicas, quas erat induta, legare: observavit scribentem, inspexit an scripisset. Et Aurelia quidem vivit: ille tamen istud tanquam morituram coëgit. Et hic hereditates, hic legata, quasi mereatur, accepit! Ἀλλὰ τί διατείνομαι in ea ci- 12 vitate, in qua iampridem non minora praemia, immo maiora, nequitia et improbitas, quam pudor et virtus habent? Adspice Regulum, qui ex 13 paupere et tenui ad tantas opes per flagitia processit, ut ipse mihi dixerit, quum consularet,

omnia audisset) Rom. Moritur Blesus tanquam omnia audisset, omisso et. H.

Copulam nemo desideret. S. tanquam omnia audisset) scil. tum, cum novae tabulae fierent. Gierigius: „Melius foret: tam-„quam ista praesensisset.“ Immo languidius. Talia non ad vivum refecanda. S.

9 scholastica lege) Proverbio forte, cui simile illud nostrum, *Aller guten Dinge müssen drey seyn*, Omne trinum perfectum etc. G.

Suffic. d. f. πνευστικῶς intelligam. S.

10 pulcherrimas tunicas) Frustra huc adferunt, qui hinc probant antiquum morem, quo sumerent morituri vestimenta pulcherrima. Nullum hic vestigium cogitatae mortis tanquam instantis proxime; ne morbi quidem. Aurelia apud amicos munda videri voluit atque hilaris. G.

11 Nec multa) Optimi libri: *Ne multa*. idque Cortius et Gierigius receperunt. Bene. Gesne-

riana lectio ferri nequit. *Ne multa* i. q. *Quid multa?* *Quid quaeris?* S.

Et hic hereditates etc.) Rom. *Hic hereditates, hic legata*. Demtum est et, quod vulgo praecedit. H.

Demtum est etiam in Mediceo. Perperam. Mox accepit habent item Brummeri Excerpta. Sed longe praestat Cortianae lectio accipit, quam vel praesens mereatur commendat. S.

12 τί διατείνομαι) *Quid intendor?* quid exclamatione utor? tanquam in re insolenti et gravi, cum ista sint quotidiana. Demosth. pro Cor. c. 46. τί οὖν ταῦτ' ἐπύραμαι, καὶ διατείνωμαι οὕτω σφοδρῶς; G.

Diodor. Sicul. L. XIII. C. 28. τί χρη νῦν ἡμᾶς διατείνεσθαι τοὺς μηδὲν ἡδικομένους; ad quem locum vid. Wesseling. Lucian. T. II. pag. 161. τότε μὲν αὐτῷ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα βοῶντι καὶ διατείνωμένῳ ὀλίγα χρῆναι ἀντιλέγειν φάμην. pag. 186. διατείνω καὶ βοῶς. S.

quam cito fextertium sexcenties impleturus esset, invenisse sese exta duplicia, quibus portendi, mil-
 14 lies et ducenties habiturum. Et habebit, si modo, ut coepit, aliena testamenta, quod est improbissimum genus falsi, ipsis, quorum sunt illa, dictaverit. Vale.

13 *exta duplicia*) Usus forte est Regulus tanquam praeiudicio auspiciis illis, quae Augusto contigisse narrat avunculus nostri 11, 37. l. 73. *Divo Augusto Spoleti sacrificanti primo potestatis suae die, sex victimarum iecinora replicata intrinsecus ab ima fibra reperta sunt: responsumque duplicaturum intra annum imperium.* Eadem sed perturbatius Sueton. Aug. c. 95. quod copiose ostendit Burmannus. Sic iecur operimento duplici tectum Iuliano portendit imperium apud Ammian. Marcell. 22, 1. ubi Lindebrogius tum reliqua, tum laudat Val. Max. 1, 6, 9. Add. Iul. Obs. de prodig. 129. G.

Rom. invenisse se exta du-

plicia, quibus portendi. H.

14 *genus falsi*) Lege Cornelia de falsis tenetur v. g. qui sibi in testamento alterius aliquid adscripsit, quod multae Pandectarum leges h. t. docent: add. Tit. Cod. de his, qui sibi adscribunt in testam. vid. Io. Iac. Mascovii de hac re disp. Lips. 1731. Indignatur igitur Secundus, non eadem poena teneri, qui testatori dictaverit testamentum. Sed hunc absolvit l. 22. C. de testamentis, *Dictantibus testamenta — legatum — testatorem posse relinquere, minime dubitandum est.* Causa diversitatis forte haec est, quod dictantem audit testator ac testem qui scribit, potest facilius fallere. G.

LIBER TERTIVS

I.

Spurinnae vitam laudat, sibi que simile aliquando otium contingat, precatur.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Nescio, an ullum iucundius tempus exegerim, quam quo nuper apud Spurinnam fui; adeo quidem, ut neminem magis in senectute (si modo senescere datum est) aemulari velim: nihil est enim illo vitae genere distinctius. Me autem ut ² certus fiderum cursus, ita vita hominum disposita delectat, senum praesertim. Nam iuvenes adhuc confusa quaedam et quasi turbata non indecent: senibus placida omnia et ordinata conveniunt, quibus industria fera, turpis ambitio est. Hanc ³ regulam Spurinna constantissime servat; quin etiam parva haec, (parva, si non quotidie fiant) ordine

I, ¹ *distinctius*) ordinatius, cum omnia vitae negotia considerata ratione bene disposita sunt. Mox eandem vitam *dispositam* et *ordinatam* dicit. E.

² *industria fera*) Nominat duas res, quae turbare illum ordinem atque distinctionem vitae, ac honeste quidem possunt in aliis, industriam atque ambitionem; ostenditque, eas in senibus locum non habere. G.

Industria est eorum, qui causis agendis, obeundisque officiis nimiam operam navant vel gratiae vel quaestus causa. *Ambitio* eorum, qui honores affectant.

Haec, si honeste fiant, certe iuvenum sunt, non senum. Legas, quaelo, finem huius epistolae, ut illa melius intelligas. E.

³ *parva, si non quotidie fiant*) Servandam duxi hanc parenthesin, quam Gierigius ita mutavit: *parva haec, (parva, si non quotidie fiant ordine quodam) velut orbe circumagitur.* Levissima causa mutationis est. Quis credat, inquit, *parva* ideo fieri magna, quod *quotidie fiant*? Quidni vero? Plinius certe credidit, et ego credo. Nempe quae parva sunt per se, et temere ac sine certa

- 4 quodam et velut orbe circumagit. Mane lectulo continetur: hora secunda calceos poscit: ambulat millia passuum tria. Nec minus animum quam corpus exercet. Si adsunt amici, honestissimi sermones explicantur: si non, liber legitur: interdum etiam praesentibus amicis, si tamen illi non
5 gravantur. Deinde confidit, et liber rursus, aut sermo libro potior: mox vehiculum adscendit: adsumit uxorem singularis exempli, vel aliquem
6 amicorum, ut me proxime. Quam pulchrum illud, quam dulce secretum! quantum ibi antiquitatis! quae facta, quos viros audias, quibus praeceptis imbuare! quamvis ille hoc temperamentum modestiae suae indixerit, ne praecipere videatur.
7 Peractis septem millibus passuum, iterum ambulat mille, iterum residet, vel se cubiculo ac stilo reddit. Scribit enim, et quidem utraque lingua, lyrica doctissime. Mira illis dulcedo, mira suavi-

ratione accidentia, ea magna sunt, si fiunt ab aliquo quotidie, h. e. ratione et consilio, quo omnes actiones nostrae graves et magnae fieri solent. E.

Monuerat iam Catanaeus, dilucidiusque Cortius, quos Giergius audire debebat. S.

4 *ambulat millia passuum tria* etc.) Rom. *ambulat mille passus, nec minus animum.* Accedo Rom. quod ita etiam n. 7. *iterum ambulat mille;* nec senem quotidie tria millia ambulare credibile est. H.

5 *confidit*) *Sic ex Mediceo Cortius: qui alias etiam formas huius verbi passim exstare observat. G.

6 *secretum*) Quod cum uno comite vehitur. G.

7 *residet*) Cortius librorum auctoritate *residit*, quod Gesnerus, ut sibi constaret, (v. ad 5.) recipere debebat. Recepit Giergius. S.

Scribit — lyrica) Edidit Casp. Barthius cum Venaticis et Buc-

licis Latinis Hanoviae 1613. 8. odas quatuor Vestrici Spurinnae e membranis Merseburgi a se inventis, quas ex dispersis in ordinem a se redactas notis quibusdam illustravit: secundas deinde curas iis impendit Adv. 14, 5.: ubi huius Vestrici Spurinnae esse contendit, quod antea in mentem non venerat. Iac. Vlitius in prolegom. poetarum venaticorum, ex hac ipsa Plinii epistola efficta (a Barthione, an ab antiquiore quodam?) contendit: quin Fabricius *ὁ μακασίτης*, candidissimus ille ingeniorum aestimator, Bibl. Lat. 1, 16, 2. p. 284. *Conferenti*, inquit, *apparet, haec Spurinnae universa deprompta esse ex Plinii iun. lib. III. Epistola 1.* Equidem verba ex Plinio deprompta non animadverto, ideam ipsam viri post negotiosam vitam ad otii portum se conferentis hinc hauriam, scholasticumque aliquem, aut, si placet, ipsum adeo Barthium, materiem lusui suo a

tas, mira hilaritas: cuius gratiam cumulat sanctitas scribentis. Ubi hora balinei nuntiata est, 8 (est autem hieme nona, aestate octava) in sole, si caret vento, ambulat nudus. Deinde movetur pila vehementer et diu: nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum senectute. Lotus accubabat, et paullisper cibum differt: interim audit legentem remissius aliquid et dulcius. Per hoc omne tempus liberum est amicis vel eadem agere, vel alia, si malint. Apponitur coena non minus 9 nitida quam frugi, in argento puro et antiquo. Sunt in usu et Corinthia, quibus delectatur, nec

Pliniano Spurinna summis, non negaverim. Diu est, cum scripsit mihi Theophilus Sigefr. Baierus V. C. se meditari aliquid de illis carminibus. Abiecit, puto, illud consilium, postquam Seras et Indos Tartarosque mansuetioribus Musis praetulit, vel potius aliquid suae elegantiae et humanitatis illis impertit. G.

Non abiecit. Baieri enim de *Vestitio Spurinna*, Lyrico, et eius fragmentis, opus postumum prodiit in Commentariis Academiae Petropolitanae, T. XI. ad ann. 1739, Petrop. 1750, p. 311. sq. Vid. Wernsdorf. Poët. Lat. Minor. Tom. IV. pag. 841. sq. Cf. idem Wernsdorf. ibid. Tom. III. pag. 325. sq. ubi pag. 351. sq. odas illas quatuor reperias. S.

8 hieme nona) Seriusne igitur hieme quam aestate? Quin contra. Nimirum attendendum est ad rationem horarum Romanarum. Hae καίρικαί erant, h. e. diem naturalem dividebant in XII partes aequales, sive is longus esset s. brevis. Horae igitur Romanae cum nostris conveniunt modo in aequinoctiis, hieme sunt breviores, productiones aestate. Quare pone solstitii tempore diem in dupla ratione diei brumalis, ut apud nos H. XVI et VIII, erit hora aestiva in eadem

ratione ad horam brumalem. Cumque aequinoctialis hora minutas habeat 60, aestivae cedent 80, hibernae non nisi 40. Itaque aestiva hora VIII. conveniet nostrae hor. 2. m. 40; hiberna vero IX. incidet in ipsam nostram h. 2. Si cui haec nimis brevia et abrupta videantur, ille legat Aldi Manutii ea de re libellum, qui praefationis instar Rei Rusticae scriptoribus adponi solet, et in nostra editione locum octavum obtinet. G.

pugnat cum senectute) Commode huc advocant Cic. de Sen. 11. Pugnandum tanquam contra morbum, sic contra senectutem. Habenda ratio valetudinis: utendum exercitationibus modicis. G.

liberum est amicis etc. Rom. liberum est amicis vel eadem facere, vel alia. H.

Sic Corrius ex libris suis, quibus accedunt Excerpta Brummeri. S.

9 nec adscitur) non aliquo cum furore expetit et amat ista vasa, ut ille apud Horatium I. Sat. 4. 28. Hunc capit argenti splendor, stupet Albius aere. E.

Rom. quibus delectatur et adscitur. H.

Sic plures libri. Longe longaeque praestat nec. S.

adficitur. Frequenter comoedis coena distinguitur, ut voluptates quoque studiis condiantur. Sumit aliquid de nocte, et aestate. Nemini hoc longum
 10 est; tanta comitate convivium trahitur. Inde illi post septimum et septuagesimum annum aurium oculorumque vigor integer; inde agile et vividum corpus,
 11 solaque ex senectute prudentia. Hanc ego vitam voto et cogitatione praesumo, ingressurus avidissime, ut primum ratio aetatis receptui canere permiserit. Interim mille laboribus contendor, quorum mihi et solatium et exemplum est idem Spurinna. Nam ille quoque, quoad honestum fuit, obiit officia, gessit magistratus, provincias rexit: multoque labore hoc otium meruit.
 12 Igitur eundem mihi cursum, eundem terminum statuo: idque iam nunc apud te sub signo: ut, si me longius evehi videris, in ius voces ad hanc epistolam meam, et quiescere iubeas, quum inertiae crimen effugero. Vale.

II.

Arrianum commendat.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Quod ipse amicis tuis obtulissem, si mihi eadem materia suppeteret; id nunc iure videor a te meis

(comoedis) Vid. 1, 15, 2. G. et aestate) Cortius: „Vollian. „etiam aestate, ex Glossa, quam „tamen Gryphius praetulit.” Praetulit item Gierigius, nihilque monito lectore in textum immisit. Vid. N. Heinf. ad Vellei. Paterc. 2, 116. pag. 1180. ed. Ruhnck. S.

10 solaque ex senectute prudentia) incommodis senectutis non coniunctis. S.

11 ut primum ratio aetatis

receptui canere permiserit) Gierigius hic, Plinium reprehendens, nescio quid tricatur. Me quidem Pliniana non offendunt. S.

12 Igitur eundem mihi etc.) Rom. Igitur et eundem mihi cursum et eundem terminum. H.

Copula melius abest. S.

sub signo) fidem do, veluti data syngrapha tibi spondeo. E.

inertiae crimen) Vid. 4, 23, 4. G.

petiturus. Arrianus Maturius Altinatium est prin-
 ceptus. Quum dico princeps, non de facultatibus
 loquor, quae illi large supersunt: sed de castita-
 te, iustitia, gravitate, prudentia. Huius ego con-
 filio, in negotiis; iudicio, in studiis utor: nam
 plurimum fide, plurimum veritate, plurimum in-
 telligentia praeflat. Amat me (nihil possum ar-
 dentius dicere) ut tu. Caret ambitu: ideo se in
 equestri gradu tenuit, quum facile posset adscen-
 dere altissimum. Mihi tamen ornandus excolen-
 dusque est. Itaque magni aestimo, dignitati eius
 aliquid adstruere, inopinantis, nescientis, immo
 etiam fortasse nolentis: adstruere autem, quod sit
 splendidum, nec molestum. Cuius generis, quae
 prima occasio tibi, conferas in eum, rogo; habe-
 bis me, habebis ipsum gratissimum debitorem.
 Quamvis enim ista non appetat, tam grate tamen
 excipit, quam si concupiscat. Vale.

III.

*Corelliae consulit de filii studiis instituendis, ideam
 boni magistri in Iulio Genitore praescribens.*

C. PLINIVS CORELLIAE HISPULLAE S.

Quum patrem tuum, gravissimum et sanctissimum

II, 2 *Altinatium est princeps*)
 Rom. *Altinatium princeps*, ex-
 cluso verbo est. H.

4 *nihil possum ardentius di-
 cere*) Rom. *nihil possum di-
 cere ardentius*. H.

Placet hic ordo. S.
quum facile posset adscendere)
 Rom. *cum facile posset ascend.* H.

Mihi tamen ornandus etc.)
 Rom. *Mihi tamen ornandus
 extollendusque*, sine verbo est.
 Non plane repudio. H.

Extollendus habent etiam
 Brummeri Excerpta. Non dis-
 plicet. *Ornare et excolere* vix

differunt: sed *extollere* plus est
 quam *ornare*. Neque Secundus
 hoc verbo non utitur. Infra 3,
 II, 1. *Est omnino Artemidori
 nostri tam benigna natura, ut
 officia amicorum in maius ex-
 tollat*, ad quem locum viden-
 dus Cortius. Ita et Livius 28,
 31, 4. *defectionem sociorum in
 maius verbis extollentes*. S.

6 *conferas in eum, rogo*) Rom.
in eum conferas, rogo. H.
tam grate tamen excipit) Rom.
tam grate tamen accipit. H.

A glossatore profectum. Vid.
 Clay. Cic. v. *excipere*. S.

virum, suspexerim magis an amaverim, dubitem: teque in memoriam eius, et in honorem tuum, unice diligam; cupiam necesse est, atque etiam, quantum in me fuerit, enitar, ut filius tuus avo
 2 similis existat: equidem malo, materno: quamquam illi paternus etiam clarus spectatusque contigerit: pater quoque et patruus illustri laude conspicui. Quibus omnibus ita demum similis adolefcet, si imbutus honestis artibus fuerit, quas
 3 plurimum refert a quo potissimum accipiat. Adhuc illum pueritiae ratio intra contubernium tuum tenuit, praeceptores domi habuit, ubi est vel erroribus modica vel etiam nulla materia. Iam studia eius extra limen proferenda sunt, iam circumspiciendus rhetor Latinus, cuius scholae severitas,
 4 pudor, in primis castitas, constet. Adest enim adolescenti nostro, cum ceteris naturae fortunaeque dotibus, eximia corporis pulchritudo: cui in hoc lubrico aetatis non praeceptor modo, sed

III, 1 *teque in memoriam etc.*) Rom. *teque et in memoriam eius et honorem tuum. Lege et in honorem. H.*

Bene Gierigius, secutus Corium: *teque et in memoriam eius, et in honorem tuum. S.*

cupiam necesse est etc.) Rom. *atque etiam cupiam necesse est, etiam quantum in me fuerit.*

Transpositum est atque etiam. H. *malo, materno*) Dat hoc tum ipsi Corelliae, cui sic blanditur, tum amici memoriae. G.

3 *ubi est vel erroribus*) Ne quis temere ista transponat, legatque, *ubi est erroribus vel modica, vel etiam nulla materia*, intercedit aliorum usus ostensus a Wopkenio Lectt. Tull. 1, 7. Sed qui ulu didicit, quantum sibi in mutando verborum ordine sumserint librarii, ille multum etiam hic licere Critico intelliget. G.

Cf. Crever. ad Liv. Praef. S.

Rom. *ubi est erroribus modica vel nulla materia. H.*

pudor, in primis castitas) Sic incidendum. Pudor enim latius patet, et omnem omnis turpitudinis metum significat; praecipua pudoris pars est *castitas*, quae tanto magis hic spectanda, quanto frequentiores iuvenum corruptelae, quas innuit et detestatur magis, quam explicat Fabius 1, 2, 4. 1, 3, 16. etc. G.

4 *naturae fortunaeque dotibus*) Rom. *naturae formaeque dotibus*, male. H.

„Forma et fortuna saepe in „MSis commutantur. — Similiter formatus et fortunatus.“ Drakenb. ad Liv. 41, 20, 2. ubi v. exempla. Sed in primis huc facit Liv. 3, 12, 6. *iuvenem egregium, instructum naturae fortunaeque omnibus bonis*. ubi item in libris repertum *formaeque. S.*

in hoc lubrico aetatis) Vid. Heusinger. ad Vechner. Hellenol. p. 203. Simillimum illud Appuleii Metamorph. L. XI. p. 782-

custos etiam rectorque quaerendus est. Videor⁵ ego demonstrare tibi posse Iulium Genitorem. Amatur a me: iudicio tamen meo non obstat caritas hominis, quae ex iudicio nata est. Vir est emendatus et gravis: paullo etiam horridior et durior, ut in hac licentia temporum. Quantum⁶ eloquentia valeat, pluribus credere potes; nam dicendi facultas aperta et exposita statim cernitur. Vita hominum altos recessus magnasque latebras habet; cuius pro Genitore me sponsoem accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, nisi profuturum: nihil discet, quod nescisse rectius fuerit. Nec minus saepe ab illo, quam a te meque ad⁷ monebitur, quibus imaginibus oneretur, quae nomina et quanta sustineat. Proinde, faventibus diis, trade eum praeceptori, a quo mores primum, mox eloquentiam discat, quae male sine moribus discitur. Vale.

IV.

Caussas exponit, cur advocationem pro Baeticis suscepit: et consulit, an recte fecerit.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Quamvis et amici, quos praesentes habebam, et

Oudend. lubrico virentis aetulae, ad serviles delapsus voluptates, curiositatis improspere sinistrum praemium reportasti. S.

5 Videor ego demonstrare) Rom. Videor ergo demonstrare. H.

Similis confusio infra epist. 4, 7. S.

ut in hac licentia) Si alio et paullo severiore saeculo vixisset, nemo duriusculum diceret: sed mollities et dissolutio huius aetatis facit, ut horridior videatur. Eam vim τῆς ut satis illustramus ad Fabrum. G.

Infra epist. 6, 3. A tergo quoque eadem aetas, ut a tergo. Eodem modo Graeci particula ὡς utuntur. Vid. nostra ad Longi Pastoral. p. 428. sq. S.

7 quibus imaginibus oneretur) Magna omnia nempe expectantur ab eo, qui tam claris maioribus (quorum spectantur in atriis imagines) ortus sit. Est haec ratio limilis Ciceronianae illi sententiae ad Curionem, fam. 2, 4. Est tibi gravis adversaria constituta et parata, incredibilis quaedam expectatio, quam tu una re facillime vinces etc. G.

- sermone hominum factum meum comprobasse videantur, magni tamen aestimo scire, quid sentias tu. Nam cuius integra re consilium exquirere optassem; huius etiam peracta iudicium nosse, mire concupisco. Quum publicum opus mea pecunia inchoaturus in Tuscos excurrissem, accepto, ut praefectus aerarii, commeatu; legati provinciae Baeticae, questuri de proconsulatu Caecilii Classici, advocatum me a senatu petierunt.
- 3 Collegae optimi, meique amantissimi, de communis officii necessitatibus prae loquuti, excusare me et eximere tentarunt. Factum est senatus consultum perquam honorificum, ut daretur provincialis
- 4 libus patronus, si ab ipso me impetrassent. Legati rursus inducti, iterum me iam praesentem postulaverunt advocatum: implorantes fidem meam, quam essent contra Massam Baebium experti: adlegantes patrocinii foedus. Sequuta est clarissima senatus adfensio, quae solet decreta praecurrere. Tum ego, *Defino*, inquam, *Patres Conscripti*, *putare, me iustas excusationis causas adtulisse.*
- 5 Placuit et modestia sermonis et ratio. Compulit autem me ad hoc consilium non solum consensus senatus, (quamquam hic maxime) verum etiam

IV, 2 *publicum opus*) Templum in Tiferno Tiberino, de quo 4, 1, 4. *Tuscos* autem suos describit 5, 6. G.

in Tuscos excurrissem) Rom. *in Tuscos excucurrissem.* H.

Vid. Drakenb. ad Liv. 1, 12, 8. 1, 15, 1. S.

commeatu) veniam eundi. Petit eam Plinius a Traiano 10, 24. Vid. Clav. Ciceron. h. v. S.

Caecilii Classici) De quo et de successu causae, quam hic a se susceptam narrat, hoc libro ep. 9. exponit. G.

3 *Collegae optimi*) Reliqui Praefecti aerarii, de quo magistratu vid. Torrent. ad Sueton.

Claud. c. 24. Quam laboriosum illud munus fuerit, quamque iustam adeo aliorum munerum excusationem praebuerit, vid. apud nostrum 1, 10, 9. G.

4 *me iam praesentem* etc.) Rom. *me iam praesentem advocatum postulaverunt.* H.

contra Massam Baebium) De quo 7, 33. G.

clarissima senatus adfensio) Rom. *senatus clarissima adfensio.* H.

5 *verum etiam alii* etc.) Rom. *verum et alii quidam minores, sed tamen innumeri*, vitiose. H.

Verum et, Cornio quoque probatum, placet. S.

alii quidam minores, sed tamen numeri. Veniebat in mentem, priores nostros, etiam singulorum hospitem iniurias accusationibus voluntariis exsecutos: quo deformius arbitrabar publici hospitii iura negligere. Praeterea, quum recorder, quanta pro iisdem Baeticis priore advocacyne etiam pericula subiissem, conservandum veteris officii meritum novo videbatur. Est enim ita comparatum, ut antiquiora beneficia subvertas, nisi illa posterioribus cumules: nam quamlibet saepe obligati, si quid unum neges, hoc solum meminerunt, quod negatum est. Ducebar etiam, 7 quod decesserat Classicus, amotumque erat, quod in eiusmodi causis solet esse tristissimum, periculum senatoris. Videbam ergo, advocacy meae non minorem gratiam, quam si viveret ille, propositam; invidiam nullam. In summa, computabam, si munere hoc iam tertio fungerer, faciliorem mihi excusationem fore, si quis incidisset, quem non deberem accusare. Nam quum est omnium officiorum finis aliquis, tum optime libertati venia obsequio praeparatur. Audisti con- 9

minores — numeri) Nihil solemnius, quam *rationes* vocare, ubi de consilio capiendō sermo est, hinc *calculorum* mentio, hinc *duci*, *putari* dicitur *ratio* etc. Huc etiam referendum, quod *numeros* appellat causas, quibus motum se dicit. Sic deinde f. 8. *In summa, computabam* etc. G.

Bene, opinor, Gesnerus. Si cui vero haec non satisfaciant, magis fortasse probabit conjecturam Casauboni ita corrigentis: *alia minoris quidem, sed tamen numeri*, h. e. minoris quidem ponderis, sed alicuius tamen apud me momenti. Iam illa forma et sensu proxime accedunt ad notas dicendi formulas, *in aliquo*, vel *in nullo numero esse*. E.

6 *Est enim ita comparatum*) Sic et Rom. H.

Al. *Est enim ita natura comparatum*. Utrumque bonum; sed nostrum maior librorum numerus commendat. S.

7 *Videbam ergo*) Rom. *Videbam ego*, pro *ergo*. H.

Vid. supra ad ep. 3, 5. S. *invidiam nullam*) Sed non

invidiosum erat, contra mortuum dicere? Nescimus scilicet totam causam. G.

8 *non deberem*) propter amicitiam, vel aliud officium. E.

libertati — praeparatur) recusandi officii tam maximam veniam habemus, cum iam antea multa officia praestitimus. Tum nempe non inertia aut impietate sit, ut recusamus, sed iure nostro libertatis utimur. E.

fili mei motus, superest alterutra ex parte iudicium tuum: in quo mihi aequae iucunda erit simplicitas dissentientis, quam comprobantis auctoritas. Vale.

V.

Plinii maioris libri, vitaeque et studiorum ratio.

C. PLINIUS MACRO SVO S.

Pergratum est mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, 2 quaerasque, qui sint omnes. Fungar indicibus partibus, atque etiam, quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Est enim haec quoque studiosis 3 non iniucunda cognitio. DE IACVLATIONE EQVESTRI VNVS. Hunc, quum praefectus alae militaret, pari ingenio curaque composuit. DE VITA POMPONII SECVNDI DVO, a quo singu-

9 consilii mei motus) quae me moverint, ut illud consilium caperem. S.

simplicitas dissentientis) aperte et libere sententiam dicentis. E.

V Hanc epistolam, quam Plinio suo praemisit etiam Harduinus, copiosius interpretatus olim sum in fronte Chrestomathiae Plinianae, unde potiora huc referentur. G.

1 quaerasque, qui sint omnes) Rom. quaerasque qui sint, abiectione altero omnes. Hoc et ipse deleo. H.

Nec ego repugnem. Gravato rationem alterum omnes. S.

2 Est enim haec etc.) Rom. Est enim haec [non hoc] studiosis non iniucunda cognitio. Abest quoque. H.

Hoc plerorumque librorum est. Constructio *σολοικοφανής*, quam satis tuerentur exempla a Cortio allata. Plura si desideras, adi Drakenborchii notam ad Liv. 2,

38, 5. ubi simili confusione alii libri, si haec profectio, et non fuga est, alii, probante Drakenborchio, si hoc profectio, et non fuga est. S.

3 De iaculatione equestri) Mentionem ipse facit Auctor H. N. 8, 42. f. 65. Quae sit iaculatione equestris, non quaeret, qui viderit hodie ad caput Mauri, ad annulum etc. ex equo iaculantes. G. alae militaret) Non eius, puto, quam etiam hodie ita vocamus, quae alias cornu est: sed agminis minoris equestris, cui a CCC ad M usque capita tribui videas, de quo praesertim H. R. Schelius ad Hygin. Grammar. p. 66. G.

Pomponii Secundi) De quo libro ipse Plin. 14, 4. f. 6. Poëtam Consularem vocat 7, 19. f. 18. Principatum Tragicorum Latinorum illi tribuit Quintil. 10, 1, 98. Cum Domitio Afro comparatur in Dial. de corr. eloq. 13, 4. G.

lariter amatus, hoc memoriae amici quasi debitum munus exsolvit. BELLORVM GERMANIAE VI-4 GINTI, quibus omnia quae cum Germanis gessimus bella collegit. Inchoavit, quum in Germania militaret, somnio monitus. Adstitit enim quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniae latissime victor ibi periit: commendabat memoriam sui, orabatque, ut se ab iniuria oblivionis adfereret. STUDIOSI TRES, in sex volumina pro-5 pter amplitudinem divisi: quibus oratorem ab incunabulis instituit et perficit. DVBII SERMO-

Rom. *De vita Q. Pomponii Secundi.* H.

singulariter amatus) Rom. *singulariter est amatus.* Dele est. H.

Est, etiam in Mediceo repertum, temere probat Cortius. S.

4 *Bellorum Germaniae*) Eorum mentionem facit Tacitus A. 1, 69. Iam rariores sua aetate fuisse indicat Symmachus 4, 18. *Enitar, si fors votum iuvat, etiam Plinii Secundi bella Germanica conquirere.* G.

Inchoavit, quum etc.) Rom. *Inchoavit: Cum in Germania militarem, somnio monitus, adstitit mihi.* Librarius putavit, Plinii minoris verba esse. H.

latissime victor) ut Virg. Aen. 1, 25. *populum late regem.* Nichil igitur causae erat, cur Harduinus scribi iuberet *latissimae.* G.

Rom. *latissime victor.* H.

Latissimae non primo placuit Harduino. Habet iam Gryphius. Male. S.

memoriam sui) Rom. *memoriam suam.* H.

Cortius: „Sic [*memoriam suam*] libri omnes scripti et excusi: ne te moveat illud *memoriam sui*, quod inficetus corrector in Ed. Cellarianam intrusit. Alterum aequè usitatum esse, persuadebunt nostra ad Salust. Cat. cap. XXXI. extr.”

Gierigius *memoriam suam* bene revocavit. S.

adfereret) Rom. *adfererem.* H.

5 *Studiofi*) Iam tum *studere* simpliciter de literis adhibebant, et *studiosus* erat eloquentiae, quae apex tum studiorum, cupidus. Noster 8, 12, 1. *Colit studia, studiosos amat* etc. *Fecit igitur operi suo titulum Plinius Maior *Studiofus*. Est enim *Studiofi* hic casus secundus, ut *Bellorum Germaniae, Dubii sermonis, Naturae historiarum*. Igitur apud Gellium 9, 16, ubi huius operis mentio sit, non legendum videtur, ut est in plerisque libris, *Is libros reliquit, quos Studioforum inscripsit*, sed *Studiofi*, quam coniecturam iuvat lectio MS. *studiose*. G.

quibus oratorem ab incunabulis) Rom. *quibus orationem ab incunabulis.* H.

Sic et Mediceus, recte improbante Cortio. Quintilianus quoque *oratorem ab ipsis dicendi velut incunabulis* (p. 7. ed. Burm.) instituit. — Mox *perficit* praestat Cortiano *perfecit*. S.

Dubii sermonis) Saepe advocantur ab antiquis Grammaticis, quod Putschianus index docet. G.

Fuit igitur opus grammaticum de dubia ambiguaque verborum forma aut significatione. E.

Dubii sermonis octo: scripsit.

NIS OCTO: scripsit sub Nerone, novissimis annis, quum omne studiorum genus paullo liberius et erectius periculofum servitus fecisset. A FINE AVFIDII BASSI TRIGINTA VNVS. NATVRAE HISTORIARVM TRIGINTA SEPTEM; opus diffusum, eruditum, nec minus varium quam ipsa natura. Miraris, quod tot volumina, multaque in his tam scrupulosa, homo occupatus absol- verit? Magis miraberis, si scieris, illum aliquam- diu causas actitasse; decessisse anno sexto et quinquagesimo: medium tempus distentum impe- ditumque qua officiis maximis, qua amicitia prin- cipum egisse. Sed erat acre ingenium, incredi- bile studium, summa vigilantia. Lucubrare Vul- canalibus incipiebat, non auspicandi causa, sed

Sic interpungo, ut octo sit primi casus, quo ceteri libri omnes enumerantur. H.

Verissime: itaque sic interpun- xi. Vulg. *Dubii sermonis octo scripsit* etc. S.

liberius et erectius) ut histo- riae, vel politicae, cum de repu- blica, de moribus publicis pri- vatisque libere et graviter dispu- tatur. E.

Rom. *paullo liberius et re- ctius*. H.

6. *a fine Aufidii*) Historiam suorum temporum, iustum opus ab iis temporibus, ubi Aufidius Bassus (Quintiliano laudatus 10, 1, 104) desierat. Vid. Plin. H. N. praef. it. 2, 83. f. 85. it. 2, 105. f. 106. G.

Naturae historiarum) Quod solum opus naufragium illud in- felix evasit, et vel solum biblio- thecae instar est. G.

7. *si scieris*) Rom. *si scires*, male, pro *scieris*. H.

Immo pro *sciris*, formā con- tractā, quam librarii saepe obli- terarunt. Vid. Drakenb. ad Liv. 6, 18, 19. 45, 5, 12. S.

illum aliquamdiu causas acti-

tasse) Rom. *illum causas acti- tasse aliquamdiu*. H.

medium tempus) Inter caus- as agendas et mortem interie- ctum. G.

distentum impeditumque etc.) Rom. *distentum impeditumque tam officiis maximis, quam amicitia principum egisse*. H.

Qua — qua — ut exquisitius, a Plinii manu profectum. Tam — quam — pro glossemate ha- bendum, quod et alibi illam for- mam expulit. Vid. Drakenb. ad Liv. 2, 35, 4. S.

8. *Vulcanalibus*) Quae inci- dunt, Kalendariis antiquis testi- bus, in X Kal. Sept. G.

auspicandi causa) Initii be- ne ominati faciendi, quod Vul- cani sacrum moneret homines, nunc eius h. e. ignis beneficio opus esse incipere ad obeunda negotia: ut Ianuariis Kalendis (Ovidio teste Fast. 1, 169.)

Quisque suas artes ob idem delibat agendo,

Nec plus quam solitum te- stificatur opus.

Vid. Schoettg. ad Colum. 11, 2, 98. Nam etiam rustici *auspican- tur* Kal. Ian. G.

studendi, statim a nocte multa: hieme vero, hora septima, vel quum tardissime, octava, saepe sexta. Erat sane somni paratissimi, nonnunquam etiam inter studia instantis et deferentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum imperatorem: nam ille quoque noctibus utebatur: inde ad delegatum sibi officium. Reversus domum, quod reliquum erat temporis, studiis reddebat. Post cibum saepe-

hora septima) Si observes, quae ad 3, 1, 8. de ratione horarum dicta sunt, patebit, circa brumam Vitae Romanae convenire ipsam nostram h. 12.; VIImae h. 1. m. 20. VIIIvae h. 2. m. 40. G.

saepe sexta) Duo verba *saepe* et *sexta* Rom. desunt. Statim idem liber: *Erat sane somni paratissimi, nonnunquam etiam inter ipsa studia instantis et deferentis. H.*

paratissimi) Qui praesto esset, quocunque tempore opus esset, adeo ut somni causa interrumpere laborem nihil opus esset, cuius, quocunque otio se offerente, parata esset facultas. Firmavit hanc lectionem Cortius, meritoque alteri *paratissimi* praefereendam ostendit. *Paratissimi* non differt a summa vigilantia. *Paratissimi* etiam Heusinger. Emendd. 2, 10. p. 276. ex vet. libro suo. G.

Interpretes h. l. non viderunt, quo consilio Plinius haec verba: *Erat sane. — deferentis*, adiecerit, minime certe omnium illi, qui *paratissimi* defendebant, quod ab hoc loco alienissimum est. Laudat Plinius avunculi *summam vigilantiam*, haud dubie, ut virtutem. Quodsi autem vigilantia non naturae aliqua imbecillitate, sed virtute constat, necesse est, ut saepe cum somno obrepente, instante et urgente luctandum sit, ut eum contentione et proposito subigas et vincas. Ut igitur huius vigilantiae pretium et avun-

culi constantiam declaret, dicit eum alioqui fuisse *somni paratissimi*, h. e. non pronom natura ad vigilandum, sed ad somnum potius, qui ei instaret saepe inter studia, sed et eum defereret, victus nempe, veluti abactus hominis continentia et vigore. Habet etiam locus, nisi me meus sensus fallit, iucundam imaginem ex prosopopoeia. Somnus vigilantissimo homini adstat, eique instat saepe, si eius vigilantiam expugnare possit: sed illa vigilantiae virtus maior est. Quoties instat somnus, toties velut remissus et repudiatus eundem deserit. E.

Quominus Ernestii rationem, solerter illam quidem excogitatem, sequar, impediunt verba *et deferentis*. Hoc enim Plinius si dicere voluit, particula, non copulante, sed adversante uti debuit. An igitur levi mutatione (cf. mox ad 13.) corrigemus *sed deferentis*? Non puto. Vidit, opinor, ipse Ernestius hunc scopulum, interpretandoque callide circumvectus est. Equidem teneo rationem Cortii, probatam item Gesnero, nuperque Gierigio. Quid I. A. Ernestio de hoc loco visum sit, docet Gesneri ad eum Epistola. S.

9 nam ille quoque noctibus) Rom. nam illo quoque noctibus, perperam. H.

quod reliquum erat temporis) Rom. quod reliquum temporis, sine verbo erat. H.

Omittunt plurimi libri: et melius abest. Sic mox: si quid otii. S.

pe (quem interdiu levem et facilem veterum more sumebat) aestate, si quid otii, iacebat in sole: liber legebatur: adnotabat excerpebatque. Nihil enim legit, quod non excerperet. Dicere etiam solebat, nullum esse librum tam malum, ut non
 11 aliqua parte prodesset. Post solem plerumque frigida lavabatur. Deinde gustabat, dormiebatque minimum. Mox, quasi alio die, studebat in coenae tempus. Super hanc liber legebatur, ad-
 12 notabatur, et quidem cursim. Memini quendam ex amicis, quum lector quaedam perperam pronuntiasset, revocasse et repeti coëgisse: huic avunculum meum dixisse, *Intellexeras nempe?* quum ille adnuisset, *Cur ergo revocabas? decem amplius*
 13 *versus hac tua interpellatione perdidimus.* Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat aestate a coena, luce; hieme, intra primam noctis; et tanquam aliqua lege cogente. Haec inter medios labores
 14 urbisque fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. Quum dico balinei,

10 levem et facilem) Post quem lavandae non sunt manus Sen. epist. 83. Laudat de hoc more Cortius Ios. Wasse ad Sall. de rep. ordin. 1. in Add. p. 313. sq. G.

iacebat in sole) Haec apicatio s. insolatio veterum, diaeteticae medicinae pars non parva: ad hanc bonus heliocaminus 2, 17, 20. Vid. P. Victor. V. L. 21, 13. G.

adnotabat excerpebatque) Rom. adnotabat, excerpebat. H.

Placet h. l. asyndeton. S.

11 gustabat) Haec gustatio non coenae initium est, s. promulsis, ut alias: sed cibus siccus inter prandium et coenam sumtus. Vid. Salmas. ad Vopisci Tac. 2. p. 614. sq. G.

Super hanc) Secundus infra 4, 22, 6. De eius nequitia sanguinariisque sententiis in

commune omnes super coenam loquebantur. S.

12 versus) Non sunt, ut Gierigio visum, segmenta maiora et minora periodorum, sive commata, sed quae vulgo, parum sane latine, lineae dicuntur. Vid. Vollium de Vit. Serm. 1, 26. pag. 112. sq. S.

13 et tanquam aliqua lege cogente) Rom. sed tanquam aliqua lege cogente. H.

Sed etiam liber Medicus. Male. „Saepissime scribae vocolas „et ac sed perperam commutant, — Praefertim autem id „facile accidere potuit, si vox „praecedens litera s finiret.” Drakenb. ad Liv. 21, 26, 6. S.

14 In secessu) Quoties curandi corporis aut animi causa in villam secesserat. Haec adnotare nihil adtinebat, nisi mirifica quaedam hic alii traderent. Hoc etiam ad proximam observationem pertinet. G.

de interioribus loquor. Nam dum defringitur tergitureque, audiebat aliquid aut dictabat. In itinere, quasi solutus ceteris curis, huic uni vacabat. Ad latus notarius cum libro et pugillaribus, cuius manus hieme manicis muniebantur, ut ne coeli quidem asperitas ullum studiis tempus eriperet: qua ex causa Romae quoque sella vehebatur. Repeto, me correptum ab eo, cur ambula-
 15
 16

de interioribus) studiis intel-
 lige, h. e. altioribus, ad quae
 adcuratore meditatione opus ef-
 fet. Vid. Cic. de N. D. 3, 16.
 It. fam. 3, 10. post med. et 7,
 33. med. G.

Rectissime Gesnerus, quidquid
 contra dixerint alii, etiam recen-
 tissimi interpretes, qui loci sen-
 sum non perviderunt, et suis sen-
 tentiis turbant. Plinius dicit,
solum balinei tempus studiis ex-
imi. Sed hoc ipse eo refringit,
 ut dicat, se non omnino de omni-
 bus studiis, sed de interioribus
 tantum loqui. Nam etiam in ba-
 lineo, dum defringitur et ter-
 gitur, audiebat aliquid, aut
 dictabat. Haec scilicet erant le-
 viora studia, levior animi conten-
 tio balineo apta. Interiora tan-
 tum, h. e. altiora, difficiliora,
 contentiora studia remittebat et
 excludebat a balineo, a quo ta-
 lis acrior mentis intentio aliena,
 et valetudini noxia fuisset. E.

Assentirer viris egregiis, nisi
 verborum structura clarissime re-
 clamaret. Interiora non possunt
 non de balineo intelligi. Inter-
 pretor res, quae in secretioribus
 balinei locis fiunt, i. e. lotiones;
 quibus opponuntur exteriora, pu-
 ta strigilis usus etc. Ceterum lo-
 cus, ut qui maxime, sanus. S.

dum defringitur tergitureque)
 Rom. cum defringitur tergiture-
 que. H.

defringitur) Sic legendum,
 cum de auferendis strigili sordi-
 bus sermo est, ostendit post alios

Cortius. De ipso opere vid.
 Mercurial. de arte gymn. 1, 8.
 et Eschenbach. de unct. gentil.
 Disf. Acad. p. 483. G.

15 notarius) Tachygraphus,
 qui adhibitis notis, h. e. vocum
 compendiis, celerime quamvis
 loquentis voces excipere posset.
Scriptor velox, (Manil. 4, 160.)
cui litera verbum est, Quique
 notis linguam superet, cursim-
 que loquentis Excipiat longas
 nova per compendia voces.
 Huius, (Martial. 14, 208.) *Cur-*
rant verba licet, manus est
velocior illis: Nondum lingua
suum, dextra peregit opus. G.

ullum studiis tempus) Rom.
 ullum studii tempus, non stu-
 diis. Sic tempus audiendi con-
 terunt lib. 1. epist. XIII, 2. H.

sella vehebatur) Clausa, pu-
 to, ob interpellatores, et in qua
 sedendi facultas; quod legenti
 commodius. G.

16 me correptum ab eo, cur
ambula-rem) Notanda construc-
 tio, profecta illa ex studio bre-
 vitatis. Simile brevitatis
 exemplum in Ciceron. Epist. ad
 Attic. 3, 15. init. unam, qua
 me obiurgas, ut sim firmitior.
 ubi inepte liber Antonianus: qua
 me obiurgas et rogas, ut etc.
 Ne igitur cur in cum mutes. S.

has horas non perdere) si
 studiis impenderes. Generalis ad-
 monitio: nec de vactione in sella
 cogitandum. S.

- dere.* Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod
 17 studiis non impertiretur. Hac intentione tot ista
 volumina peregit, Electorumque commentarios
 centum sexaginta mihi reliquit, opisthographos
 quidem et minutissime scriptos: qua ratione mul-
 tiplicatur hic numerus. Referebat ipse, potuisse
 se, quum procuraret in Hispania, vendere hos
 commentarios Largio Licinio quadringentis milli-
 bus nummum: et tunc aliquanto pauciores erant.
 18 Nonne videtur tibi, recordanti quantum legerit,
 quantum scripserit, nec in officiis ullis, nec in
 amicitia principum fuisse? rursus, quum audis,
 quid studiis laboris impenderit, nec scripsisse sa-

17 *Electorum*) h. e. excer-
 ptorum, silvae cuiusdam obser-
 vationum, e qua materia libris
 futuris peteretur. G.

opisthographos) etiam in aver-
 sa pagina scriptos, cum volumi-
 na alias in adversa tantum scri-
 berentur. Vid. Scalig. ad Gui-
 landi de papyro p. 45. Salm. ad
 Vopisci Firmum c. 3. p. 701.
 sq. G.

minutissime scriptos) Sic et
 Rom., ut Medic. H.

Al. *minutissimis scr.* scil. lite-
 ris. S.

Largio Licinio) Ventofo ho-
 mini et fallae choragium gloriae
 undique corroganti, ut apparet
 etiam ex 2, 14, 9. G.

Pro *Largio* al. hic et altero
 Secundi loco *Lartio*, *Larcio*.
 Vid. de hac varietate Interpr.
 ad Liv. 2, 10, 6. ad Eutrop. 1,
 12. S.

quadringentis m. n.) Nostreae
 pecuniae floreni Imperiales f.
 Rhenani 20000. Summa lucu-
 lenta, pro qua bibliothecam ho-
 die emas minime contemnen-
 dam. G.

18 *nec in amicitia princi-*
pum) Rom. *nec in amicitia*
principis, unius Vespasiani. H.
 Ita et Corrius cum Gierigio.
 S.

quid studiis laboris impen-
derit) Sic etiam Rom. H.

Bene Gierigius haec ita refin-
 xit: *quid studii laboribus*, ut
 oppositio libi constet. *Labores*
 autem officia et negotia publica
 dicit. Ea tamen sententia ut ab-
 solvatur, necesse est, ut mox *sa-*
tis expungatur, quod nunc certe
 otiosum est. E.

Locus sanissimus nulloque iure
 a viris doctis tentatus, in qui-
 bus maxime taxandus Gierigius,
 qui, ut suam τοῦ κειμένου πα-
 γαδιόγραφωσιν tueatur, Secundum
 communes neglexisse scribendi le-
 ges dicere sustineat. Verissime
 Cortius: „Sensus est apertus. Si
 „reputes, quantum legerit et scri-
 „plerit, non credas eum officiis
 „et amicitia principis districtum
 „fuisse: illae enim occupationes
 „omnia apud alium impedivissent,
 „ne licuisset per eas tantum le-
 „gere, tantum scribere. Rursus
 „li consideres, quantum laboris
 „studiis impenderit, nec scripsit-
 „se satis nec legisse videbitur:
 „nam ista sua instantia et inten-
 „tissimo studio longe plura lege-
 „re, longe plura scripta relinque-
 „re potuisset. Nihii profecto in
 „his obscurum, aut absonum.“
 Nimirum Plinius avunculum suum
 non tam laudat, quod tot libros
 legerit scripseritque, ut nulli alii

tis nec legisse? Quid est enim, quod non aut illae occupationes impedire, aut haec instantia non possit efficere? Itaque soleo ridere, quum 19 me quidam studiosum vocant, qui, si comparer illi, sum desidiosissimus. Ego autem tantum, quem partim publica, partim amicorum officia distringunt? Quis ex istis, qui tota vita literis adfident, collatus illi, non quasi somno et inertiae deditus erubescat? Extendi epistolam, quam- 20 vis hoc solum, quod requirebas, scribere destinassem, quos libros reliquisset. Confido tamen, haec quoque tibi non minus grata, quam ipsos libros, futura: quae te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad simile aliquid elaborandum, possunt aemulationis stimulis excitare. Vale.

VI.

Statuam Corinthii aeris in templo patriae positurus, rogat, ut basis ex marmore paretur.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Ex hereditate, quae mihi obvenit, emi proxime Corinthium signum, modicum quidem, sed festi-

rei vacasse videatur, quam quod studiis tantum impenderit laboris, ut plures etiam legere ac scribere potuisse putes. Sane qui perire omne tempus arbitratus est, quod studiis non impertiret, et quidquid legeret, tanta intentione excerpserit, ut librorum futurorum materia incredibiliter cresceret, licet plurimos libros legerit scripseritque, tamen nec legisse satis videtur nec scripserisse. S.

sed etiam audiendo, dictando, excerpando, commentando etc. S.

19 *Ego autem — — distringunt*) Ita et Rom. H.

20 *Extendi epistolam etc.)* Rom. *Extendi epistolam, quamvis cum hoc solum.* Duplex lectio, cum in aliis cum, in aliis quamvis scriptum fuisset. Antiquius esse puto cum, cuius interpretatio est quamvis. H.

instantia) quae censetur non tantum legendo scribendoque,

haec quoque tibi non minus grata) Rom. *haec quoque non minus grata, sine tibi.* H.

vum et expressum, quantum ego sapio, qui fortasse in omni re, in hac certe perquam exiguum sapio: hoc tamen signum ego quoque intelligo.
 2 Est enim nudum, nec aut vitia, si qua sunt, ce-
 lat, aut laudes parum ostentat. Effingit senem
 stantem: ossa, muscoli, nervi, venae, rugae

VI, 1 in hac certe perquam exiguum) Imitaturne Ciceronem suum? qui in Verrina oratione de signis passim ac studiose subtiliorem intellectum harum rerum dissimulat, ut eo magis isto nobilium quorundam morbo carere videatur, qui intelligendi isto ambitu se solos dignos haberi vellent, qui pretiosas tabulas, signa, vascula et reliquam luxuriae eruditae supellectilem possiderent. Vid. Verr. 4, 2 et 3. G.

Simillimum in simillima re Ciceronis de se iudicium est in Act. II. Verr. 36. ubi post enarrata varia artis opera, quae Verres abduxerit, etiam capella est quaedam, inquit, ea quidem mire, ut etiam nos, qui rudes harum rerum sumus, intelligere possimus, scite facta et venuste. E.

2 Est enim nudum) Ita loquitur, quasi difficilium putet de vestito signo, quam de nudo iudicare; quo quidem ipso forte probat, se non nimis multum hac in re intelligere. Quid enim? non aequè facile, quin facilius est videre, si quid in pallio vel toga statuæ peccatum sit, quam si in surae musculo, vel flexu digiti? G.

Mirae interpretum de hoc loco sententiae sunt. Gesnerus putabat Plinium ita locutum esse, quasi difficilium putasset de vestito signo, quam de nudo iudicare, cum tamen facilius sit videre, si quid in pallio vel toga statuæ peccatum sit, quam si in surae musculo vel flexu digiti.

Gierigius statuit, Plinium iucunde iocari, et animi causa de statua loqui, ut de homine, qui vitia corporis velat: sed quo hic iocus nunc pertineat, vel quem sensum habere possit, non dixit. Neutrum ego credo. Primum Plinius dicit se, ut in omni re, ita in statuarum arte iudicanda exiguum sapere: hoc venustae modestiae erat fateri. Iam addit, se hoc signum tamen intelligere. Cur? est enim nudum etc. Haec optime cohaerent. Nempe facilius profecto est signum nudum, praesertim ita expressum, ut describitur, intelligere, h. e. eius pretium statuere viuis aut virtutibus cognoscendis. Nemo enim, nisi qui sit plane stupidus et iners, ita omnis naturae corporis humani, et artis ignarus est, ut iudicare non possit, in nuda statua membrorum compositio, flexusque recti sint an pravi, ossium, nervorum, ceterarumque partium corporis situs, flexus naturae respondeant nec ne. Et haec omnia in senilis corporis forma expressiora esse solent. In signo vestito difficilior est artem artificis iudicare propterea, quod plicarum iactus et compositio non ita constituta est natura, sed magis arbitraria, et ex artis interioribus quibusdam regulis pendens, quae non nisi a peritissimis existimatoribus, et longo usu intelligi possunt. Locutum fuisse Plinium, tum fortasse statuerem, si de nuditate muliebri sermo esset: sed quis sanus in decrepiti senis nuditate iocandi occasionem capiet, aut aliquam cupiditatem sentiat? E.

etiam ut spirantis apparent: rari et cedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum: pendent lacerti, papillae iacent, recessit venter. A tergo quoque eadem aetas, ut a tergo. Aes³ ipsum, quantum verus color indicat, vetus et antiquum. Talia denique omnia, ut possint artificum oculos tenere, delectare imperitorum. Quod⁴ me, quamquam tirunculum, sollicitavit ad emendum. Emi autem, non ut haberem domi, (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo) verum ut in patria nostra celebri loco ponerem; ac potissimum in Iovis templo. Videtur enim⁵ dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo, ut soles omnia, quae a me tibi iniunguntur, suscipe hanc curam, et iam nunc iube basim fieri, ex quo voles marmore, quae nomen meum honoresque capiat, si hos quoque putabis adden-

ut spirantis) Iam advocata huc sunt spirantia molliter aera ex Virg. Aen. 6, 848. G.

Sic et Graeci in signis τὸ ἔμψυχον laudant. Plena harum laudum Anthologia Graeca. Vid. Hufschke Anal. Crit. p. 61. Iacobs ad Epigr. adesp. CCXLV. S.

rari et cedentes capilli) Ita etiam Rom. H.

cedentes capilli) Interpretor defluentes, deficientes, propter quod iam rari sunt. G.

exile collum) Ut larynx, tendines, venae, ob carnis et pinguedinis defectum, appareant. G.

pendent lacerti) Lacerti non iam rotundi sunt, substricti, torulique; sed pensiles et flaccidos musculos, ab una modo parte haerentes, habent. G.

papillae iacent) μαζὸς ὑπεκλίνθη Agathias XIII. 5. S.

recessit venter) Rom. venter recessit. H.

3 ut a tergo) Quantum nimirum a tergo ostendi potest, in quo non tot expressa aetatum

vestigia in oculis incurrunt scilicet. G.

Vid: ad epist. 3, 5. S.

vetus et antiquum) Utitur hoc loco Ruhnkenius in nota exquisitae doctrinae referta ad Vellei. pag. 64. Graecis exemplis ab eo congestis accedant haec. Aeschyl. Eumen. 730. Ἴ. Σὺ τοι παλαιὰς δαίμονας καταφθίσας, Ἐπὶ παρρησίας ἀρχαίας θεάς. (Sic locum cum Stanleio corrige, a ceteris, si me audis, manum abstinens. Confusionis vocum οἶνος et ὕπνος aliud exemplum reperies in Etymol. M. col. 394. 32. coll. Aristoph. Nub. 416.) Marcellinus de Thucyd. Vita pag. 8. ed. Duker. ὡς ἐπιπλεῖστον δὲ χρῆται τῇ ἀρχαίᾳ Ἀτθίδι, τῇ παλαιᾷ. S.

artificum oculos) Ita et Rom. sine etiam. H.

Nimirum al. artificum etiam oculos. S.

5 dignum templo, dignum deo) Cic. Verr. 4, 28. de candelabro Antiochi, dignam rem esse regno Syriae, dignam regio munere, dignam Capitolio. G.

- 6 dos. Ego signum ipsum, ut primum invenero aliquem, qui non gravetur, mittam tibi: vel ipse, quod mavis, adferam mecum. Destino enim (si tamen officii ratio permiserit) excurrere isto.
- 7 Gaudes, quod me venturum esse polliceor: sed contrahes frontem, quum adiecero, ad paucos dies. Neque enim diutius abesse me sinunt eadem haec, quae nondum exire patiuntur. Vale.

VII.

Silium Italicum, quem decessisse nuntiat, meritis laudibus ornat.

C. PLINIUS CANINIO SVO S.

- Modo nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano suo inedia vitam finisse. Causa mortis, va-
- 2 letudo. Erat illi natus insanabilis clavus, cuius taedio ad mortem irrevocabili constantia decucurrit: usque ad supremum diem beatus et felix, nisi quod minorem e liberis duobus amisit, sed maiorem melioremque, florentem, atque etiam
- 3 consularem reliquit. Laeserat famam suam sub Nerone; credebatur sponte accusasse: sed in Vitellii amicitia sapienter se et comiter gesserat: ex proconsulatu Asiae gloriam reportaverat: maculam veteris industriae laudabili otio abluerat.
- 4 Fuit inter principes civitatis sine potentia, sine

7 *sed contrahes frontem*) Rom. *sed tamen contrahes frontem.* Mox eadem: *Neque enim diutius abesse me eadem.* Deest verbum *sinunt*, ut *patiuntur* repetatur. Ita et Cortius. H.

VII, 1 *vitam finisse*) Rom. *finisse vitam.* H.

2 *minorem e liberis*) Rom. *minorem ex liberis.* H.

3 *sponte accusasse*) Nemine deferente, ut a provinciis deferbantur accusationes contra magistratus suos viris eloquentiae et integritatis laude florentibus. Taceo quod sub tyranno accusare semper fere invidiosum est. G.

veteris industriae) forensis illius, qua supra *sponte accusasse* dicebatur. E.

invidia. Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo iacens, cubiculo semper non ex fortuna frequenti. Doctissimis sermonibus dies transigebat, quum a scribendo vacaret, scribebat carmina maiore cura quam ingenio, nonnunquam iudicia hominum recitationibus experiebatur. Novissime, ita suadentibus annis, ab vrbe secessit, seque in Campania tenuit: ac ne adventu quidem novi principis inde commotus est. Magna Cae-

4 *multumque in lectulo*) h. e. idque multum, vel, et multum quidem. Ita avunculus nostri aliquoties praeterque ponit, pro et praeter ea. G.

non ex fortuna) Poterat etiam, pro fortuna dicere. Cubiculum Sillii frequentius fuit, quam in homine, qui ad otium se contulisset, qui sine potentia esset, praeterea aegrot, et mox morituro, filio herede, putares: talem enim plerumque alias deserunt. *Cortius legit, *non ex fortuna praesenti*, ac totum hoc refert ad *salutabatur, colebatur*. Sed duriusculum sic videtur illud *cubiculo semper*: neque enim puto dici *colebatur semper cubiculo*; minus etiam iungi potest cum participio *iacens*, quod adiunctum sibi suum iam habeat *lectulo*. Neque sane est, cur impeditum adeo sermonis genus tribuamus Plinio, cum *frequenti* non minus magnas auctoritates habeat altero *praesenti*. G.

Giergius novissime hunc omnem locum sic interpunctum edidit: *Salutabatur, colebatur: multumque in lectulo iacens, cubiculo semper non ex fortuna frequenti, doctissimis sermonibus dies transigebat, cum a scribendo vacaret*. Sed nec satis firma, nec gravia sunt argumenta, quibus ille vel ad commendandam mutationem suam, vel ad refutandam lectionem primitivam utitur. E.

Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo iacens, cubiculo semper, non ex fortuna, frequenti, doctissimis sermonibus dies transigebat. Haec cum Rom. inter se connexa exhibeo, a quo in solo nomine *frequenti* dissentio. Nam pro eo in Rom. et in aliis quibusdam est *praesenti*. Sed *frequenti* editum est ab Aldo, Catanaeo aliisque, qui id alteri lectioni praestare viderunt. Putavi aliquando a Plinio scriptum fuisse, *non ex fortuna praesente frequenti*; sed id dubius in medium adfero. Multos quotidie salutatores ad eum confluisse, ait, qui non fortunae, sed homini, essent amici: ita ut cubiculum semper frequens esset. Cum his, in lectulo frequentius iacentem, doctissimos sermones explicare, hisque dies transigere, solitum fuisse. Hinc nova incipit sententia. *Cum a scribendo vacaret, (scribebat carmina maiore cura, quam ingenio) non numquam iudicia hominum recitationibus experiebatur*. Neminem fore puto, qui, quanto mea haec interpunctio verior sit vulgata, non sentiat, quae verbis per se claria tenebras obduxit. H.

Probo Heusingeri rationem. Ita si interpungas, omnes huius loci salebrae complanantur. S.

6 *suadentibus annis*) ob senectutem. Vid. supra 3, 1, 11. et 2, 14, 14. G.

novi principis) Traianum o

8 faris laus, sub quo hoc liberum fuit: magna il-
 lius, qui hac libertate ausus uti. Erat *Φιλόκαλος*
 usque ad emacitatis reprehensionem. Plures iis-
 dem in locis villas possidebat, adamatisque no-
 vis, priores negligebat. Multum ubique libro-
 rum, multum statuarum, multum imaginum, quas
 non habebat modo, verum etiam venerabatur:
 Virgilii ante omnes, cuius natalem religiosius,
 quam suum, celebrabat; Neapoli maxime, ubi
 monumentum eius adire, ut templum, solebat.
 9 In hac tranquillitate annum quintum et septuage-
 simum excessit, delicato magis corpore, quam
 infirmo. Utque novissimus a Nerone factus est
 10 consul, ita postremus ex omnibus, quos Nero
 consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile,
 ultimus ex Neronianis consularibus obiit, quo
 consule Nero periit. Quod me recordantem, fra-
 11 gilitatis humanae miseratio subit. Quid enim tam

Germanico bello defuncto Nerva redeuntem signari, apparet. G.

7 qui hac libertate ausus uti) Rom. qui hac libertate ausus est uti. H.

Addidit verbum substantivum Cortius ex libris suis, additurusque erat Ernestius. Bene. Saepe excidit est, si vox praecedens in s delineret. Exempla pete ex notis Drakenborchii ad Liv. 2, 33, 5. 9, 26, 6. S.

8 Plures iisdem in locis villas possidebat) Rom. Pluris iisdem locis villas possidebat. Ita paullo post: Virgilii ante omnis, [pro omnes] cuius natalem religiosius, quam suam, [femin. genere] celebrabat H.

Virgilii — natalem) Religio ea tempestate solennis. Martial. 12, 68. Octobres Maro consecravit Idus. Idus saepe colas et has et illas, Qui magni celebras Maronis Idus. Sic Epicuri natalem sui celebrabant; sic, ut in poëtis maneamus, splendissimo carmine (Silv. 2, 7.) Lu-

cani defuncti natalem celebravit Papinius. Simili causa ducti Christiani natales martyrum suorum, h. e. dies quibus ad vitam meliorem per cruciatum transierant, colere instituerunt: quemadmodum etiam ad monumenta eorum et cineres adire non dispari religione coeperunt. Vid. quos hic laudat Cortius. G.

Neapoli) Ubi repertum epitaphium ex Mabillonii Museo Ital. p. 112. memorat Cellarius: SISTITE VIATORES QVAESO PAVCA LEGITE HIC MARO SITVS EST. G.

ut templum) Sic Statius Silv. 4, 4, 54. Maroneum templum, eodem Cellario monente, dixit. G.

9 In hac tranquillitate etc.) Similiter supra 2, 1, 4. de Verginio Rufo: Annum tertium et octogesimum excessit in altissima tranquillitate —. Usus est firma valetudine. S.

10 miseratio subit) Rom. miseratio subit. H.

circumcisum, tam breve, quam hominis vita longissima? An non videtur tibi Nero modo fuisse, quum interim ex iis, qui sub illo gesserant consulatum, nemo iam superest? Quamquam quid¹² hoc miror? Nuper Lucius Piso, pater Pisonis illius, qui a Valerio Festo per summum facinus in Africa occisus est, dicere solebat, *Neminem se videre in senatu, quem consul ipse sententiam rogavisset.* Tam angustis terminis tantae multitu-¹³ dinis vivacitas ipsa concluditur: ut mihi non venia solum dignae, verum etiam laude videantur illae regiae lacrymae. Nam ferunt, Xerxem, quum immensum exercitum oculis obisset, illacrymasse, quod tot millibus tam brevis immineret occasus. Sed tanto magis hoc, quidquid est tem-¹⁴ poris, futilis et caduci, si non datur factis, (nam

Ita omnes, opinor, libri. Videtur scripsisse aut scribere voluisse Heusingerus: *m. subiit.* Talis enim fluctuatio librariorum in compositis verbi eo frequentissima. S.

¹¹ *Nero modo fuisse*) Cod. Arnz. *Neronem modo fuisse.* non male: quanquam exempla huius constructionis, librariorum culpa fortasse hic illic oblitteratae, perraro offeruntur. Cicero Tusc. Qu aest. 5, 5. *Non mihi videtur, ad beate vivendum satis posse virtutem.* Mox Mediceus liber: *modo modo fuisse.* Verissime, adque vim sententiae efficacissime. Miror, egregiam hanc lectionem Cortio non dignam vitam esse, quam in ordinem reciperet. Melius de hoc Plinii loco N. Heinlius ad Petron. T. I. p. 257. ed. Burm. ubi omnino vide. S.

¹² *quid hoc miror*) Rom. *quid haec miror.* H.

Hic singularis praefendus. S.

¹³ *tantae multitudinis*) Ante Sullam CCC Senatores: post Tulii Caesaris necem Antonii nundinationibus supra mille: Au-

gustus revocavit ad DC. vid. viri docti ad Sueton. Aug. 35. Per tantas turbas, quae in haec tempora inciderunt, minus mirum fuit, L. Pisonem DC hominibus sui ordinis supervivisse. G.

Xerxem) *Xerxen* recte scribi ostendit hic Cortius. Historia est apud Herodotum 7, 45. sq. Caussam ipse reddit lacrymarum suarum hanc: *ὁς βασιλεὺς εἰν ὁ πᾶς ἀνθρώπων βίος, εἰ τούτων γε ὄντων τοσούτων, οὐδέ τις εἰς ἑκατοστὴν ἔτος περὶέται.* At, o bone, non opus erat centum annis. Egregia tua opera factum est, ut pauci decem aut duos adeo annos supervixerint. G.

¹⁴ *Sed tanto magis hoc*) Rom. *Sed eo magis hoc.* H.

si non datur etc.) Rom. *si non datur factis* — nos certe studiis memoriam proferamus. Sed memoriam adscripsit, qui Plinii mentem parum percepit. H.

Nos ante certe, in aliis quoque libris repertum, Cortius iure adscivit. *Aliena manu* (Imperatoris: vide mox), nos, sibi opponuntur. S.

horum materia in aliena manu) certe studiis proferamus: et quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur.
 15 Scio te stimulis non egere; me tamen tui caritas evocat, ut currentem quoque instigem, sicut tu soles me. Ἀγῶν δ' ἔγεις, quum invicem se mutuis exhortationibus amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII.

Tribunatum Suetonio impetratum, ipso petente, in alium se translaturum, significat.

C. PLINIUS TRANQVILLO SVO S.

Facis pro cetera reverentia, quam mihi praestas, quod tam solícite petis, ut tribunatum, quem a Neratio Marcello, clarissimo viro, impetravi tibi, in Caesennium Silvanum, propinquum tuum,
 2 transferam. Mihi autem sicut iucundissimum, ipsum te tribunum, ita non minus gratum, alium per te videre. Neque enim esse congruens arbitror, quem augere [honoribus] cupias, huic

materia in aliena manu) Non potest, ut hoc utar, vir magnus bellum gerere, causas agere, prout ipsi visum fuerit, sed uti se res dant, et occasiones rerum. Ita Clodium *materiam* gloriae Milonis vocat Tullius pro Milone c. 13. vid. ad Quintil. 2, 8, 12. G.

Errat Gesnerus: magis etiam Gierigius, de Plinii pietatē erga Deos cogitans. Vere Catanaeus de Imperatore interpretatur. Cf. ep. 20, 12. Sic Tullius, quoad respublica stetit, factis immortalitatem nominis consecutus est: eversa illa, ut amissae desiderium libertatis se niret, literarum studio se tradidit. S.

quatenus) quoniam. Vid. Freinsheim. Ind. in Florum h. v. Oudendorp. ad Sueton. pag. 610. S.

15 Ἀγῶν δ' ἔγεις) Hesiod. Oper. 24. de aemulatione artificum omnis generis, quae acuat illos et excitet, vincendi et optime omnia agendi studio. G.

VIII, 1 pro cetera reverentia) Ut 2, 16, 1. Tu quidem pro cetera tua diligentia. G.

2 augere [honoribus]) Abest posterior vox in Mediceo codice, et commode potest abesse. Augere enim, ut ἀεῖν, etiam cum solum est, honoris et amplitudinis adiunctam notionem habet. Vid. Cortius hic et ad Sall.

pietatis titulos invidere, qui sunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, quum sit egregium et mereri beneficia et dare, utramque te laudem simul adsequuturum, si, quod ipse meruisti, aliis tribuas. Praeterea intelligo, mihi quoque gloriae fore, si ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum tribunatus posse, verum etiam dare. Quare ego 4 vero honestissimae voluntati tuae pareo. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est: ideoque liberum est nobis Silvanum in locum tuum subdere: cui cupio tam gratum esse munus tuum, quam tibi meum est. Vale.

IX.

Singulos actus et eventum accusationis Classici enarrat.

C. PLINIVS MINUCIANO SVO S.

Possum iam perscribere tibi, quantum in publica provinciae Baeticae causa laboris exhaust-

Iug. 86, 3. Ne tamen plane eam vocem deletem, fecit, quod sequitur; *Qui sunt omnibus honoribus pulchriores.* G.

Mox in multis MSS. et editis legitur *titulis*, quod et Gierigius expressit. E.

Rom. *quem augere cupias.* Non adicitur *honoribus*, ut vulgo. Eadem: *huic pietatis titulis invidere*, servato Plinii more. H.

Honoribus bene tuetur Gierigius, uncos idem amovens, qui nec Ernestio probabantur. De *titulis* vid. Heusinger. ad 1, 10, 12. S.

3 *aliis tribuas*) Rom. *alii tribuas.* H.

Bene. Sic et Cortius ex libris suis, quem Gierigius secutus est. S. *non gerere tantum tribunatus*) Rom. *non gerere tantum tribunatum.* H.

4 *Quare ego vero*) Offendit quosdam haec compositio. Sed similis est illa 8, 8, 7. *Quamquam tu vero:* et plane eadem 4, 17, 11. *Quare ego vero Correlliae etc.* G.

in numeros) in catalogum militum. vid. Interpp. ad Sueton. Vespas. 6. E.

Rom. *nomen in numero relatum est.* H.

quam tibi meum est) Rom. *quam tibi meum*, sine verbo *est.* H.

IX, 1 *in publica — causa*) de qua supra 3, 4. G.

- 2 rim. Nam fuit multiplex, actaque est saepius cum magna varietate. Unde varietas? unde plures actiones? Caecilius Classicus, homo foedus et aperte malus, proconsulatum in ea non minus violenter quam sordide gesserat, eodem anno, quo in Africa Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Baetica, ex Africa Classicus. Inde dictum Baeticorum (ut plerumque dolor etiam venustos facit) non illepidum ferebatur:
- 4 *Dedi malum et accepi.* Sed Marium una civitas publice, multique privati reum peregerunt;
- 5 in Classicum tota provincia incubuit. Ille accusationem vel fortuita vel voluntaria morte praevertit. Nam fuit mors eius infamis, ambigua tamen: ut enim credibile videbatur, voluisse exire de vita, quum defendi non posset;

2 unde plures actiones?) Ab hoc commate abesse debere interrogationis notam, monuit Casaubonus: sed non indicavit causam. Nobis videbatur retinenda, ut gemina interrogatione argumentum totius narrationis indicetur. G.

Rom. Unde plures actiones? Non mutandum videtur. H.

in ea) ea ad Baeticam referendum esse, sponte apparet: ut ineptum sit Secundum hinc negligentiae arcessere. Plurima in veterum libris leguntur, ubi illos dicas dormitasse, si nostrorum hominum praecepta stili pro norma scribendi habeas. S.

in Africa Marius) de quo supra 2, 11. G.

3 dolor etiam venustos facit) Plura ex hoc genere in Verrem Tullius, v. g. 4, 43. Nunquam tam male est Siculis, quin aliquid facite et commode dicant etc. Venustatem vero etiam in facetiis et iocis sedem habere, non ex Seneca modo constat, cuius loca hic laudavit Cellarius: sed etiam ex Cicerone, v. g. Fam. 15, 21. med.

Quod illa sive faceta sunt, sive sic sunt narrante te venustissima. Quin etiam ante quam ad me veniat, risus omnis paene consumitur. Sic de Orat. 1, 57. cum de sale et lepore et facetiis Crassi illudentis et aperte iocantis, dicendi, inquit, vis egregia summa festivitate et venustate coniuncta profuit. G.

Ceterum multum refert, quem animi motum in dolore cogitemus: debemus indignationem, iram, quae ex improbitatis alienae acri cogitatione oritur. Nam multa genera doloris, sive animi, sive corporis, istam venustatem, et facetias non admittunt. Epist. 10, 6. Mihi difficile est hucusque intendere animum in dolore; difficile et vobis. E.

Dedi malum et accepi) Reciprocum id est, et ob id ipsum venustum. Dedi ego Africa malum Classicum Baeticis, et accepi malum Priscum ab iisdem: Dedi ego Baetica etc. G.

5 tamen) Cave interpretetur saltem. Plinius dicit, quamquam infamis vulgo mors Classici fuisset, de ἀντροχειρία tamen non-

ita mirum, pudorem damnationis morte fugisse, quem non puduisset damnanda committere. Nihilominus Baetica etiam in defuncti accusatione perstabat. Provisum hoc legibus, intermissum tamen, et post longam intercapedinem tunc reductum. Addiderunt Baetici, quod simul socios ministrosque Classici detulerunt: nominatimque in eos inquisitionem postularunt. Aderam Baeticis, mecumque Luceius 7 Albinus, vir in dicendo copiosus, ornatus: quem ego quum olim mutuo diligerem, ex hac officii societate amare ardentius coepi. Habet quidem 8 gloria, in studiis praesertim, quiddam ἀκωνώνη-
 -τον: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio: quum uterque pari iugo non pro se, sed

nullos dubitasse, quod mirum videretur, pudorem damnationis morte fugisse, quem non puduisset damnanda committere. Saepe sic tamen ponitur. Mox: Provisum hoc legibus, intermissum tamen. II, 1, 12. Verginium iam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio etc. S.

6 Provisum hoc legibus) v. g. l. 2. π. de Leg. Iul. repetund. Scaevola, Datur, inquit, ex hac lege et in heredes actio, intra annum dumtaxat a morte etus, qui arguebatur. G.

Addiderunt Baetici) Hoc novum et supra exempla superiora instituerunt. G.

Meram in his caliginem esse, queritur Cortius: ego nihil novae lucis delidero. Baetici non defunctum tantum accusarunt, quod legibus licebat, sed et novum atque antea inusitatum addiderunt, quod simul socios ministrosque Classici detulerunt. H.

7 mecumque Luceius Albinus) Rom. mecumque L. Albinus. H.

diligerem — amare) Cicero ad Dolabellam ep. 9, 14. pag.

251. ed. Ern. Quis erat, qui putaret, ad eum amorem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere? Tantum accessit, ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexisse. S.

8 ἀκωνώνητον) Regnum enim unusquisque adfectat nec civitatis modo, sed rerum omnium: regna autem socium non ferre tralaticium est. Eandem sententiam Nepos Cornelius ita extulit Att. 6, 4. Id, quod erat difficillimum, efficiebat Atticus; ut inter quos tantae laudis esset aemulatio, (de Hortensio ac Cicerone loquitur) nulla intercederet obtreectatio, essetque talium virorum copula. G.

pari iugo) Translatum a iumentis iunctis, quae cum aequali vi nituntur, iugum manet aequale, et angulos pares s. rectos ad utrumque latus temonis efficit. G.

Graecorum ἴσω ζυγῶ. Theocritus 12, 15. ἀλλήλους δ' ἐφίλησαν ἴσω ζυγῶ. Pari iugo cum aliquo niti idem 13, 15. videtur dixisse εὖ ἔλκειν τινί ad q. l. vid. Toup. Cur. Poster. pag. 24. S.

pro caussa niteretur. Cuius et magnitudo et utilitas visa est postulare, ne tantum oneris singulis actionibus subiremus. Verebatur, ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, si tot crimina, tot reos uno velut fasce complecteremur: deinde, ne iudicum intentio multis nominibus multisque causis non lassaretur modo, verum etiam confunderetur: mox, ne gratia singulorum collata atque permixta, pro singulis quoque vires omnium acciperet: postremo, ne potentissimi, vilissimo quoque quasi piaculari dato, alienis poenis elaborerentur. Etenim tum maxime favor et ambitio dominatur, quum sub aliqua specie severitatis delitescere potest. Erat in consilio Sertorianum illud exemplum, qui robustissimum et infirmissimum militem iussit caudam equi -- reliqua nosti. Nam nos quoque tam numerosum agmen reorum ita demum videbamus posse superari, si per singulos carperetur. Placuit in primis ipsum Classi-

ne tantum oneris) Duo Advocati singulas actiones instituerent, unaque adeo actione totam unusquisque causam, totum crimen ita varium variorum completi nolunt: sed plures (tres, vid. f. 19.) pro diversitate criminum et personarum, actiones unusquisque eorum instituere. *Haec si perpenderent viri docti, non postulassent, contra librorum omnium fidem, ipsamque Medicam religionem, (ὡς ἡγουμένην) coniunctionem ne in ut mutari. G.

9 *ne nos dies* -- *deficerent*) Expressit Tullium suum Verr. 2, 21. pag. 227. ed. Ern. nam me dies, vox, latera deficiant, si etc. S.

vires omnium acciperet) Rom. vires omnium reciperet. H.

11 *Erat in consilio*) Veniebat in mentem, cogitabamus. Ita bene I. Fr. Gronovius. Vid. Giffan. Observat. in L. L. pag. 87. ed. Altenb. S.

Sertorianum illud) Quod narrant Valer. Max. 7, 3, 6. Frontin. 1, 10, 1. et Plutarchus in Sertorio p. 1051. sq. H. Steph. simile illi, quod de Sciluro Scythae, sagittarum fasciculum rumpendum praebente octoginta filii, narrat idem Plutarchus de garulit. p. 907. G.

exemplum, qui etc.) Rom. exemplum, quod robustissimum et firmissimum militem iussit equi caudam. H.

Quod imperitus glossator invenit. Qui referendum ad nomen Sertorius, latens illud in Sertorianum. Vid. supra ad 1, 10, 10. S.

caudam equi) supple vellere. Vid. Horat. Epist. 2, 1, 45. sq. S.

reliqua nosti) Tullianum hoc. Epist. 7, 28. ad Curium: quod tu, cui licebat, pedibus es consecutus, ut ibi esses, ubi nec Pelopidarum -- nosti cetera. S.

cum ostendere nocentem: hic aptissimus ad socios eius et ministros transitus erat, quia socii ministrique probari; nisi illo nocente, non poterant. Ex quibus duos statim Clastico iunximus: Baebium Probum, et Fabium Hispanum: utrumque gratia, Hispanum etiam facundia, validum. Et circa Clasticum quidem brevis et expeditus labor. Sua manu reliquerat scriptum, quid ex quaque re, quid ex quaque causa accepisset. Miserat etiam epistolas Romam ad amiculam quandam, iactantes et gloriosas, his quidem verbis: *Io io, liber ad te venio: iam festertium quadragies redegi, parte vendita Baeticorum.* Circa Hispanum et Probum multum sudoris. Horum antequam crimina ingrederer, necessarium credidi elaborare, ut constaret, ministerium crimen esse: quod nisi effecissem, frustra ministros probassem. Neque enim ita defendebantur, ut negarent, sed ut necessitati veniam precarentur: esse enim se provinciales, et ad omne proconsulum imperium metu cogi. Solet dicere Claudius Restitutus, qui mihi respondit, vir exercitatus et vigilans, et quamlibet subitis paratus, *nunquam sibi tantum caliginis, tantum perturbationis offusum, quam quum ea*

12 probari, nisi illo nocente) Exaudiendum nocentes ex eo, quod sequitur. Non poterat ostendi, nocentes esse ministros, nisi, ipsum Clasticum nocentem esse, antea probatum esset. Plura id genus hic dedit Cortius. G.

Sic et infra: *frustra ministros probassem*, scil. criminosos esse, ex anteced. *ministerium crimen esse.* E.

Non opus, opinor, his ambagibus. Probare hic et infra 14. videtur esse Graecorum ἐλέγχειν. S.

Ex quibus duos statim Rom. *Ex quibus duo statim.* H.

13 *Io io, liber ad te venio*) Aere alieno, quod ex praeda provincialium facile dissolvam. *Io*

10 triumphum quasi e provincia reportantis vox est. G.

14 *Circa Hispanum et Probum*) Rom. *Contra Hispanum et Probum.* H.

Glossema. Passim hae praepositiones a librariis confunduntur. Vid. Drakenb. ad Liv. 37, 15, 7. S.

quod nisi effecissem) Rom. *quod nisi fecissem*, bene. H.

ministros probassem) ministro-
rum crimina ingressus essem. Vid. ad 12. S.

16 *tantum perturbationis etc.*) Rom. *tantum perturbationis offusum, quantum cum praecepta et extorta argumenta defensionis suae cerneret.* Recte quantum post tantum, etsi id rarius etiam quam sequitur. Vide Burmann.

praerepta et extorta defensionis suae cerneret, in
 17 *quibus omnem fiduciam reponebat.* Consilii nostri exitus fuit: *Bona Classici, quae habuisset ante provinciam, placuit senatui a reliquis separari; illa filiae, haec spoliatis relinqui.* Additum est, *ut pecuniae, quas creditoribus solverat, revocarentur.* Hispanus et Probus in quinquennium relegati. Adeo grave visum est, quod initio du-
 18 *bitabatur, an omnino crimen esset.* Post paucos dies Clavium Fuscum, Classici generum, et Stilonium Priscum, qui tribunus cohortis sub Classico fuerat, accusavimus, dispari eventu. Prisco in biennium Italia interdictum: absolutus est Fu-
 19 *scus.* Actione tertia commodissimum putavimus plures congregare, ne, si longius esset extracta cognitio, satietate et taedio quodam infortitia cognoscentium severitasque languesceret: alioqui supererant minores rei, data opera hunc in locum reservati: excepta tamen Classici uxore, quae sicut implicita suspicionibus, ita non satis convinci
 20 *probationibus visa est.* Nam Classici filia, (quae et ipsa inter reos erat) ne suspicionibus quidem haerebat. Itaque quum ad nomen eius in extrema actione venissem (neque enim, ut initio, sic etiam in fine verendum erat, ne per hoc totius accusationis auctoritas minueretur) honestissimum credidi, non premere immerentem: idque ipsum
 21 *dixi et libere et varie.* Nam modo legatos inter-

ad Quintil. epist. ad Tryphon. p. 2. Dial. de oratoribus C. VI. 4. Lactantius VII. 24. 7. ubi tamen in codice Goth. est *quantio. H.*

Add. VV. DD. ad Liv. 26, 1, 3. S.

18 *Post paucos dies etc.) Rom. Post paucos dies Clav. Fuscum Classici generum et Chilonium Priscum. H.*

19 *Classici uxore) De uxoribus Procons. cautum l. 4. π.*

de offic. Procos. §. 2. sed ita, ut, si verba legis consideremus, res ambiguitatem habere videatur, ipsaene conveniri possint, an eorum mariti. Sciat, *Senatum Cotta et Messala COSS. censuisse futurum, ut, si quid uxores eorum, qui ad officia proficiscuntur, deliquerint, ab ipsis ratio et vindicta exigatur.* Apud Tacitum A. 3, 33. sq. disputatur, utrum permittendum, ut uxoribus comitati in provincias eant. G.

rogabam, docuissentne me aliquid, quod re probari posse confiderent? modo consilium a senatu petebam, putaretne debere me, si quam habere in dicendo facultatem, in iugulum innocentis, quasi telum aliquod, intendere? postremo totum locum hoc fine conclusi, *Dicet aliquis, iudicas ergo? Ego vero non iudico: memini tamen me advocatum ex iudicibus datum.* Hic numerosissimae causae terminus fuit, quibusdam absolutis, pluribus damnatis, atque etiam relegatis, aliis in tempus, aliis in perpetuum. Eodem senatusconsulto industria, fides, constantia nostra plenissimo testimonio comprobata est: dignum solumque par pretium tanti laboris. Concipere animo potes, quam finis fatigati, quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi testes interrogandi, sublevandi, refutandi. Iam illa quam ardua, quam molesta, tot reorum amicis secreto rogantibus negare, adversantibus palam obistere? Referam unum aliquod ex iis, quae dixi. Quum mihi quidam e iudicibus ipsis pro reo gratiosissimo reclamarent, *Non minus, inquam, hic innocens erit, si ego omnia dixero.* Coniectabis ex hoc, quantas contentiones, quantas etiam offensas subierimus, dumtaxat ad breve tempus. Nam fides in praesentia eos, quibus resistit, offendit; deinde ab illis ipsis suspicitur laudaturque. Non potui magis te in rem

23 *dignum solumque par etc.)*
Rom. *dignumque solum par pretio*, pro pretium. H.

Errant, qui par hic absolute positum putant. Verba sic struenda: *pretium dignum solumque par tanti laboris.* Et *dignus*, et *par*, ἑλληνικῶς, genitivum regunt. Vid. Vechner. Hellenol. pag. 291. sq. ed. Heusing. S.

25 *unum aliquod ex iis etc.)*
Rom. *unum aliquod ex omnibus quae dixi.* H.

Quum mihi quidam e iudici-

bus) Rom. *Cum mihi quidam ex iudicibus.* H.

Non minus — hic innocens erit) Acerbus in reum gratiosissimum εὐχαριστός, cuius vini interpretes parum videntur attendisse. S.

si — omnia dixero) Nolite ergo, volebat intelligi Plinius, interpellare me, et impedire, quominus dicam omnia. G.

26 *Coniectabis ex hoc)* Rom. *Coniectabis ex his.* Sed unum erat. H.

Non potui magis te etc.)

- 27 praesentem perducere. Dices, *Non fuit tanti. Quid enim mihi cum tam longa epistola?* Noli-
to ergo identidem quaerere, quid Romae geratur.
Et tamen memento esse non epistolam longam,
quae tot dies, tot cognitiones, tot denique reos
28 causasque complexa sit. Quae omnia videor mi-
hi non minus breviter, quam diligenter, perse-
quutus. Temere dixi *diligenter*: succurrit quod
praeterieram, et quidem sero: sed, quamquam
praepostere, reddetur. Facit hoc Homerus, mul-
tique illius exemplo. Est alioqui perdecorum: a
29 me tamen non ideo fiet. Ex testibus quidam,
sive iratus, quod evocatus esset invitus, sive sub-
ornatus ab aliquo reorum, ut accusationem exar-
maret, Norbanum Licinianum, legatum et inqui-
sitorem, reum postulavit, tanquam in causa Ca-
30 stae (uxor haec Classici) praevaricaretur. Est lege
cautum, ut reus ante peragatur, tunc de praeva-
ricatore quaeratur, quia optime ex accusatione
31 ipsa accusatoris fides aestimatur. Norbano tamen
non ordo legis, non legati nomen, non inqui-
sitionis officium praesidio fuit: tanta conflagravit
invidia homo alioqui flagitiosus, et Domitiani
temporibus usus, ut multi: electusque tunc a
provincia ad inquirendum, non tanquam bonus
et fidelis, sed tanquam Classici inimicus. Erat

Rom. Non potui te magis in rem praesentem perducere. Dices. Ita versus hexameter existit. H.

27 Et tamen memento esse non etc.) Rom. Et tamen memento etiam, non esse epistolam longam, quae tot cognitiones, tot dies, tot denique reos. Recte priora. H.

Vere Heusingerus. Esse non miror Gesnero hic placere potuisse. S.

28 Facit hoc Homerus) Commode huc advocavit Cellarius illud Cic. Att. 1, 16. pr. ὑστερον

πρότερον Ὁμηρικῶς. Nota illa Homeri et poetarum omnium consuetudo, in medium actum statim inducendi lectores suos, tum superiora narrationibus interpositis revocandi. G.

29 praevaricaretur) male et contra fidem datam causam ageret, adversario gratificans. Itaque infra dicit, rem novam et contrariam accidisse, ut, accusatore praevaricationis damnato, rea absolveretur. E.

31 Domitiani temporibus usus) Opportunitate illa ex delatione quaerendi rem et honores. G.

ab illo relegatus. Dari sibi diem ad diluenda 32
 crimina postulavit. Neutrum impetravit; coactus
 est statim respondere: respondit: malum pravam-
 que ingenium hominis facit, ut dubitem, confi-
 denter an constanter, certe paratissime. Obiecta 35
 sunt multa, quae magis, quam praevaricatio, no-
 cuerunt. Quin etiam duo consulares, Pomponius
 Rufus et Libo Frugi, laeserunt eum testimonio,
 tanquam apud iudicem, sub Domitiano, Salvii
 Liberalis accusatoribus adfuisset. Damnatus et in
 insulam relegatus est. Itaque quum Cassiam ac- 34
 cusarem, nihil magis pressi, quam quod accusator
 eius praevaricationis crimine corruisset. Pressi tamen
 frustra: accidit enim res contraria et nova, ut, accu-
 satore praevaricationis damnato, rea absolveretur.
 Quaeris, quid nos, dum haec aguntur? Indica- 35
 vimus senatui, ex Norbano didicisse nos publi-
 cam causam, rursusque debere ex integro disce-
 re, si ille praevaricator probaretur. Atque ita,
 dum ille peragitur reus, sedimus: postea Norba-
 nus omnibus diebus cognitionis interfuit: eandem-
 que usque ad extremum vel constantiam vel
 audaciam pertulit. Interrogo ipse me, an aliquid 36

32 *Dari sibi diem etc.*) Rom. *Dari sibi diem ad diluenda crimina postulabat.* H.

Liber Mediceus: *Dari sibi idem, et edi crimina postulabat.* Hinc Curtius: *Dari sibi diem et edi crimina postulabat.* Sic et Gierigius, nisi quod *postulavit* retinuit. Assentior viris doctissimis. Vulgatae patroni *neutrum* sic videntur intellexisse: Norbanus prium legis illius (30) beneficio uti voluit; mox, cum intelligeret, quanta flagraret invidia, ut saltem dies sibi ad diluenda crimina daretur, postulavit. Sed neutrum impetravit. S.

Confidenter an constanter) Illud enim etiam in scelerati hominis improbitatem convenit; hoc solius sapientis est. Sic deinde

f. 35. *eandem vel constantiam vel audaciam pertulit.* G.

35 *tanquam*) quod. Sic saepe post verba accusandi etc. Supra 29: *reum postulavit, tanquam — praevaricaretur.* Infra 36: *reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non omnes, quos mandasset provincia, reos peregissent.* Vid. Tursell. de Partic. cap. CCLXI. g. S.

35 *eandemque usque ad extremum*) Rom. *eandem usque ad extremum.* H.

pertulit) Plinius 1, 23, 5. *quam personam tibi imponas, quae sapienti viro ita aptanda est, ut perferatur.* ubi vid. Curtius. Ovid. Metam. 13, 477. sq. *Ille — Pertulit intrepidus ad fata novissima vultus.* S.

36 *an aliquid etc.*) Rom. *an*

omiserim rursus: et rursus paene omisi. Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non omnes, quos mandasset provincia, reos peregissent, atque, ut est vehemens et disertus, in discrimen adduxit. Protexi viros optimos, eosdemque gratissimos: mihi certe debere se praedicant, quod illum turbinem evaserint. Hic erit epistolae finis, re vera finis: literam non addam; etiamsi adhuc aliquid praeterisse me sensero. Vale.

X.

Quae de Spurinnae filio composuerat, parentibus mittit legenda et emendanda.

C. PLINIUS SPYRINNAE SVO ET COCCIAE S.

Composuisse me quaedam de filio vestro, non dixi vobis, quum proxime apud vos fui: primum, quia non ideo scripseram, ut dicerem, sed ut meo amori, meo dolori satisfacerem; deinde, quia te, Spurinna, quum audisses recitasse me, (ut mihi ipse dixisti) quid recitassem, simul audis-
 2 se credebam. Praeterea veritus sum, ne vos festis diebus confunderem, si in memoriam gravissimi luctus reduxissem. Nunc quoque paullisper haesitavi, id solum, quod recitavi, mitterem exigentibus vobis, an adiicerem, quae in aliud vo-
 3 lumen cogito reservare. Neque enim adfectibus

*aliquid omiserim: et rursus pe-
 ne omisi. H.*

X infer. Rom. Spurinnae et Cocciae. H.

1 quia te, Spurinna, quum audisses) Rom. quia Spurinna cum audisset, vitiose. H.

2 confunderem) Plenius 5, 5, 1. qui nuntius gravi me dolore confudit. Vid. Cortium ad

1, 22, 12. Sic Graeci συγγεῖν, συγγεῖν θυμόν. quamquam haec latius patent. Homer. Il. 9, 612. μή μοι σύγχει θυμόν ὀδυρόμενος καὶ ἀχέων. Democr. in Anthol. Gr. εἰ δὲ τοιγάρ Κεῖνῃ, συγγεῖσθω θυμός Ἐνναλίου. S.

Rom. confunderem, si non est in memoriam. Hoc quid sibi velit, non intelligo. H.

meis uno libello carissimam mihi et sanctissimam memoriam prosequi satis est: cuius famae latius consulatur, si dispensata et digesta fuerit. Verum⁴ haesitanti mihi, omnia, quae iam composui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem; simplicius et amicius mihi visum est, omnia, praecipue quum adfirmetis, intra vos futura, donec placeat emittere. Quod superest, rogo, ut pari⁵ simplicitate, si qua existimatis addenda, commutanda, omittenda, indicetis. Mihi difficile est⁶ hucusque intendere animum in dolore; difficile et vobis. Sed tamen ut sculptorem, ut pictorem, qui filii vestri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid emendare deberet; ita me quoque formate, regite, qui non fragilem et caducam, sed immortalem, ut vos putatis, effigiem

3 carissimam mihi et sanctissimam memoriam) Rom. sanctissimam mihi et carissimam memoriam. H.

memoriam — cuius famae) Non dissimile Tullianum illud de Orat. 1, 2. in. *Ac mihi repentina est veteris cuiusdam memoriae non sane satis explicata recordatio.* S.

dispensata et digesta) Per plures libellos distributa laus Spurinnae iuvenis facilius aetatem feret: cum spes sit unius exemplis pereuntibus, alterum tamen forte superfuturum. G.

4 simplicius — visum est) Rom. simplicius et amicius visum est, excluso mihi, quod vulgo inculcatur importune. H.

Omiserunt mihi Cortius et Giergius. Bene. S.

intra vos futura) vos non evulgaturos esse, sed apud vos retenturos. E.

5 Quod superest etc.) Quod superest, rogo, ut pari simplicitate, si qua existimabitis addenda, commutanda, omittenda, indicetis mihi. Dif-

ficile est hucusque animum intendere in dolore. Difficile. Sed tamen ut sculptorem, ut pictorem. Ita Rom. ut Plinius voluit. Ex persona Spurinnae et Cocciae dicta sunt illa: *Difficile est cetera: quasi exigenti Plinio, ut a se scripta emendarent, illi respondeant, esse sibi difficile, ad haec in tanto ac tam recenti luctu intendere animum. Concedit id quidem Plinius esse difficile; sed ita concedit, ut fieri tamen posse, haud multum dissimili exemplo ostendat. Veram lectionem Cortius reperit: vulgata autem interpunctione, quae ineptissima est, deceptus, cum ceteris omnibus erravit.* H.

Verum vidisse Heusingerum, noli dubitare. *Existimabitis* etiam Cortiana, nulla ex libris enotata varietate. S.

6 ut vos putatis) Modestiae causa addit. Non ipse immortalitatem pollicetur suis scriptis et per ea Spurinnae: sed loqui se indicat de sententia blanda amicorum. G.

conor efficere: quae hoc diuturnior erit, quo ve-
rior, melior, absolutior, fuerit. Vale.

XI.

*Gratus animus Artemidori, officium Plinii erga se
praedicantis, una cum aliis virtutibus laudatur.*

C. PLINIUS IVLIO GENITORI SVO S.

Est omnino Artemidori nostri tam benigna natu-
ra, ut officia amicorum in maius extollat: inde
etiam meum meritum, ut vera, ita supra meritum
² praedicatione circumfert. Equidem, quum essent
philosophi ab urbe submoti, fui apud illum in
suburbano: et quo notabilius hoc periculosiusque
esset, fui praetor. Pecuniam etiam, qua tunc illi
ampliore opus erat, ut aes alienum exsolveret,
contractum ex pulcherrimis causis, mussantibus
magnis quibusdam et locupletibus amicis, mutua-
³ tus ipse, gratuitam dedi. Atque haec feci, quum,
septem amicis meis aut occisis aut relegatis, (oc-
cisis, Senecione, Rustico, Helvidio; relegatis,
Maurico, Gratilla, Arria, Fannia) tot circa me
iactis fulminibus quasi ambustus, mihi quoque
impendere idem exitium, certis quibusdam notis
⁴ augurarer. Non ideo tamen eximiam gloriam
meruisse me, ut ille praedicat, credo: sed tantum

Vale) Bene Gierigius: *Valete*.
Vox haec in libris vetustis per
compendium scripta *V.* unde fa-
ctum est, ut nunc omitteretur,
nunc, ut hoc loco, perperam le-
geretur. S.

XI, 1 *Artemidori*) Vix pa-
tiuntur temporum rationes, ut
ἐναργιστοῦ scriptorem hic in-
telligamus, qui aliquantum iunior
hoc nostro fuit. Vid. Fabric. G.
² *philosophi ab urbe submo-*
ti) Domitiani edicto, de quo
Sueton, c. 10. G.

et quo notabilius etc.) Rom.
et quo notabilius, hoc est, pe-
riculosius esset, ut scripti pleri-
que. H.

Praeferendum hoc, cum saevi-
tiam tyranni efficacius notet. S.

³ *Atque haec feci*) Rom. *Ad*
haec feci. Fortasse voluit: *At*
haec. H.

quasi ambustus) Sic Liv. 22,
35. L. Aemilius Paulus dicitur
damnatione collegae et sua
prope ambustus evasisse. add.
Paneg. 90, 5. G.

effugisse flagitium. Nam et C. Musonium, socer- 5
 rum eius, (quantum licitum est per aetatem) cum
 admiratione dilexi, et Artemidorum ipsum iam
 tum, quum in Syria tribunus militarem, arcta
 familiaritate complexus sum: idque primum non
 nullius indolis dedi specimen, quod virum aut
 sapientem, aut proximum simillimumque sapienti,
 intelligere sum visus. Nam ex omnibus, qui nunc 6
 se philosophos vocant, vix unum aut alterum in-
 venies tanta sinceritate, tanta veritate. Mitto,
 qua patientia corporis hiemes iuxta et aestates
 ferat, ut nullis laboribus cedat, ut nihil in cibo
 aut potu voluptatibus tribuat, ut oculos animum-
 que contineat. Sunt haec magna, sed in alio: in 7
 hoc vero minima, si ceteris virtutibus comparen-
 tur, quibus meruit, ut a C. Musonio ex omnibus
 omnium ordinum adsectatoribus gener adsumere-
 tur. Quae mihi recordanti est quidem iucundum, 8
 quod me quum apud alios, tum apud te, tantis
 laudibus cumulet: vereor tamen, ne modum ex-
 cedat, quem benignitas eius (illuc enim, unde
 coepi, revertor) non solet tenere. Nam in hoc 9
 uno interdum, vir alioqui prudentissimus, hone-
 sto quidem, sed tamen errore versatur, quod plu-
 ris amicos suos, quam sunt, arbitratur. Vale.

5 quantum licitum est etc.) Rom. quantum licitum est per aetatem, eadem ratione dilexi, corrupte. H.

Idem vitium traxit liber Medicus. Error natus ex compendio & male intellecto. Vid. Henfinger. ad 2, 3, 2. Drakenb. ad Liv. 1, 3, 3. S.

non nullius indolis) ingenii satis acuti, qui talia perspiceret, et animi satis emendati atque excellenti, cui talia placerent et admirationi essent. E.

proximum — sapienti) Nemo enim perfecte sapiens. Stoicus ille sapiens idea est, nomen est. G.

intelligere sum visus) Id S.

ipsum enim iam profectus non mediocris indicium: cum de sapiente, ut de poeta, musico, pictore, non iudicare nisi ille queat, qui gradum aliquem eius virtutis adlecutus sit. G.

6 ut nihil in cibo etc.) Rom. ut nil in cibo in potu voluptatibus tribuat. H.

8 Quae mihi record. etc.) Rom. Quae mihi recordanti est quidem iucundum, quod me cum apud alios, tum apud te, tantis laudibus cumulat, non cumulet, ut ex vulgatis aliqui. Ald. quoque Catan. et Cortius cumulat. H.

Nullus hic locus coniunctivo.

XII.

Invitatus ad coenam, qua conditione iturus sit, respondet.

C. PLINIUS CATILIO SVO S.

Veniam ad coenam: sed iam nunc paciscor, sit expedita, sit parca: Socraticis tantum sermonibus abundet: in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, in quae incidere impune ne Catoni quidem licuit, quem tamen C. Caesar ita reprehendit, ut laudet. Scribit enim, eos, quibus obvius fuerat, quum caput ebrii retexissent, erubuisse: deinde adiicit, *Putares, non ab illis Catonem, sed illos a Catone deprehenso*. Potuitne plus auctoritatis tribui Catoni, quam si ebrius

XII, 2 officia antelucana) Non sunt ea, quae ante lucem Plinio obeunda erant, ut Cellario visum: quod docto viro, moris et sermonis antiqui peritissimo, in mentem venisse miror. Officia hic sunt ipsi homines ad officium convenientes, id est, salutatores, deductores, qui honoris causa ad aliquem conveniunt, eumque comitantes in publicum prodeunt. Ita ipse Plinius lib. I. ep. V, 11. officium praetoris, et paneg. c. LXXVI. extr. imperatoris modicum dicit, paucos significans, qui imperatorem comitari soliti essent. Sueton. Caes. c. LXXI. Malintham scribit a Caesare inter officia prosequentium avectum, id est, in turba prosequentium. Plinius ergo non de suis aut Catonis officiis loquitur, sed homines ad antelucanas salutationes sub galli cantum prodeuntes significat: in quos incidere, vel, quibus occurrere, ne Cato quidem impune, sine magno pudore, potuerit. Sed de his plura dixi in dissert. mea de salutationibus matutinis. H.

officia antelucana) eorum, qui saepe ante lucem patronos suos adibant salutandi causa. In

hos igitur salutatores mane a coena hesternae redeuntem incidere, turpe fuerit, cum id ne Catoni quidem impune licuerit; nam illi in eum irruerunt, et caput obvi retexerunt. E.

C. Caesar) Ut verisimile est, in Anti-Catone suo, Ciceronis Catoni Uticensi opposito, de quo vid. quos laudat Fabricius ad Augusti fragm. p. 168. ubi de simili Augusti opere, Rescriptis Bruto de Catone, agit. G.

3 Scribit enim) Retinui emendationem Calauboni, a Cellario adsumtam. Vulgatum illud describit frustra defenditur ex Tac. Ann. 6, 24. Descripta enim ibi non pro simplici scripta ponitur, sed dispensationem atque ordinationem significat. G.

Rom. Describit enim, eos, quibus obvius fuerit. H.

caput — retexissent) Quod toga adducta obvolverat scilicet, ne nosceretur. G.

auctoritatis) reverentiae. Itaque Seneca Tranq. 15. cum Catoni ebrietatem obiectam memorasset, facilius efficiet, inquit, quisquis obiecerit, hoc crimen honestum, quam turpem Catonem. E.

quoque tam venerabilis erat? Nostrae tamen coe-⁴
nae ut apparatus et impendii, sic temporis modus
constet. Neque enim ii sumus, quos vituperare
ne inimici quidem possint, nisi ut simul laudent.
Vale.

XIII.

Panegyricum, Traiano dictum, emendandum mittit.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Librum, quo nuper optimo principi consul gra-
tias egi, misi exigenti tibi: missurus, etsi non
exegisses. In hoc consideres velim, ut pulchri-²
tudinem materiae, ita difficultatem. In ceteris
enim lectorem novitas ipsa intentum habet: in
hoc, nota, vulgata dicta sunt omnia; quo fit, ut
quasi otiosus securusque lector tantum eloquutio-
ni vacet, in qua satisfacere difficilior est, quam
sola aestimatur. Atque utinam ordo saltem, et³
transitus, et figurae simul spectarentur! Nam
invenire praeclare, enuntiare magnifice, interdum
etiam barbari solent: disponere apte, figurare
varie, nisi eruditis, negatum est. Nec vero adde-⁴
ctanda sunt semper elata et excelsa. Nam, ut in
pictura lumen non alia res magis quam umbra

XIII, 2 *In hoc consideres*) Tamen hoc consideres, vitiose
Rom. Deinde interpunge: in
hoc nota, vulgata, dicta sunt
omnia. Respexit ad Virgil. lib.
III. Aen. [immo Georg. S.] v. 3.
Cetera, quae vacuas tenuissent
carmina mentes, Omnia iam
vulgata. H.

Sic et Cortius cum aliis inter-
pungit. Bene. S.

otiosus securusque) res ipsas,
sibi iam aliunde notas, non cu-
rans. E.

3 enuntiare — barbari) Non
facile hoc, Secunde, praeceptori

persuaseris Quintiliano, qui Lib.
VIII. Inst. Or. 3, 2. *inventio-*
nem cum imperitis saepe commu-
nem, dispositionem modicae do-
ctrinae, elocutionem autem dif-
ficillimam artis rhetoricae partem
esse statuit. E.

Quidni Plinius Quintiliano fa-
cile persuaserit, magnifice enun-
tiare interdum etiam barbaros
solere? S.

interdum etiam barbari so-
lent) Rom. interdum barbari
solent, sine etiam: deinde apte,
figurate, varie. Sed figurate
disponere nihil significat. H.

commendat, ita orationem tam submittere, quam
5 ad tollere decet. Sed quid ego haec doctissimo
viro? quin potius illud: adnota, quae putaveris
corrigenda. Ita enim magis credam, cetera tibi
placere, si quaedam displicuisse cognovero. Vale.

XIV.

*Macedonem, saevum dominum, a servis suis in balneo
oppressum narrat.*

C. PLINIVS ACILIO SVO S.

Rem atrocem, nec tantum epistola dignam, Lar-
gius Macedo, vir praetorius, a servis suis passus
est: superbus alioqui dominus et saevus, et qui,
servisse patrem suum, parum, immo minimum
2 meminisset. Lavabatur in villa Formiana: repen-
te eum servi circumstant: alius fauces invadit,
alius os verberat, alius pectus, et ventrem, atque
etiam (foedum dictu) verenda contundit: et quum
exanimem putarent, abiiciunt in fervens pavimen-
tum, ut experirentur, an viveret. Ille, sive quia
non sentiebat, sive quia non sentire simulabat,

XIV, 1 *nec tantum epistola*)
Sed historia, vel tragoedia adeo.
G.

Rom. *nec tamen epistola di-
gnam*, inepte. Non *tantum
epistola*, sed vel *libro dignam*
censet. H.

Tantum et tamen saepissime
confusa. vid. Cortium ad Plin.
p. 63. 103. 222. Drakenb. ad
Liv. 1, 29, 6. S.

minimum) Longe acutius, im-
mo unice verum Cortii et Gieri-
gii *nimium*. Probabat idem
Ernestius, qui de h. l. sic: „Pa-
rum, nam si memor fuisset suae
similis fortunae et conditionis,
servos suos non tam male tra-
ctasset: *nimium*, ita ut suae
ipsius fortunae servilis recorda-

„tus, in servis suis iam ulcisci il-
„lius malignitatem cuperet. Utrum-
„que acutissime observatum a Plin-
„nio e vita humana.” Ceterum
minimus, *nimius* multis locis
confusa. Exemplis a Cortio con-
gestis addantur, quae Drakenb.
ad Liv. 34, 15, 6. 36, 9, 7. at-
tulit. S.

2 *fervens pavementum*) Vid.
Gesneri ad I. A. Ernestium epi-
stola. S.

quia non sentire simulabat)
Al. *quia se non f. f.* Sed illud
se tum MSS. auctoritate, tum
exemplis optimorum scriptorum,
eiecit Cortius. G.

Sic pronomina saepe, nec post
solum verbum *simulare* omittun-
tur. vid. ad 1, 19, 3. Vechner.

immobilis et extentus fidem peractae mortis implevit. Tum demum, quasi aestu solutus, effer-³ tur: excipiunt servi fideliores: concubinae cum ululatu et clamore concurrunt. Ita et vocibus excitatus, et recreatus loci frigore, sublatis oculis agitatoque corpore, vivere se (et iam tutum erat) confitetur. Diffugiunt servi: quorum magna pars⁴ comprehensa est, ceteri requiruntur: ipse paucis diebus aegre refocillatus, non sine ultionis solatio decessit, ita vivus vindicatus, ut occisi solent. Vides, quot periculis, quot contumeliis, quot⁵ ludibriis, simus obnoxii. Nec est, quod quisquam possit esse securus, quia fit remissus et mitis: non enim iudicio domini, sed scelere perimuntur. Verum haec hactenus. Quid praeterea novi? ⁶ Quid? Nihil, alioqui subiungerem: nam et charta adhuc supereſt, et dies feriatus patitur plura contexi. Addam, quod opportune de eodem Macedone succurrit. Quum in publico Romae lavaretur, notabilis atque etiam, ut exitus docuit, ominosa res accidit. Eques Romanus a servo eius,⁷ ut transitum daret, manu leviter admonitus, convertit se, nec servum, a quo erat tactus, sed

Hellenol. p. 120. sq. ed. Heusing.
S.

Etiam Rom. *sive quia non sentire simulabat.* H.

fidem — implevit) servis plane persuasit, se mortuum. Sententiam, pro hoc loco, paulo argutius et σοφιστικώτερος expressam puto. E.

³ *quasi aestu solutus*) Ita nempe servi illi percussores dicebant, dominum aestu solutum exspirasse. E.

confitetur) Non ideo modo hoc verbo uti puto Plinium, quia ante parum tutum erat Macedoni, et puniendum illico, si vivere se ostendisset: sed quod in universum *confitendi* verbo de iis quoque rebus, quae non voluntate modo, sed sensu etiam ca-

rent, sicutuntur. Palladius 1, 3. *His contraria* (loquutus erat autem de signis salubris caeli) *noxium caeli illius spiritum confitentur*, et Iun. 7, 6. de examine apum, *Si duo vel plura ubera suspendens se populus imitatur, — tot reges esse, quot velut ubera videris, confitentur.* Ita apud eundem Ian. 15, 12. *fatentur maturitatem amygdala*, et Oct. 11, 2. *fatetur vetustatem sinapi.* G.

⁵ *non — iudicio*) Servi in domini caput coniurant *non iudicio*, quod causas ponderet, et prout aequum est decernat: sed *scelere*, et serino quodam impetu, qui in bonos etiam et mites dominos expetere potest. G.

ipsum Macedonem tam graviter palma percussit, sicut paene concideret. Ita balneum illi, quasi per gradus quosdam, primum contumeliae locus, deinde exitii fuit. Vale.

XV.

Roganti Proculo, ut versus suos emendaret, respondet, id libenter se suscepturum esse.

C. PLINIVS PROCVLO SVO S.

Petis, ut libellos tuos in secessu legam, examinemque, an editione sint digni: adhibes preces: adlegas exemplum: rogas etiam, ut aliquid subsecivi temporis studiis meis subtraham, impertiam tuis: adiciis, M. Tullium mira benignitate poetarum ingenia fovisse. Sed ego nec rogandus sum, nec hortandus. Nam et poetice ipsam religiosissime veneror, et te validissime diligo. Faciam ergo, quod desideras, tam diligenter, quam libenter. Videor autem iam nunc posse rescribere, esse opus pulchrum, nec suppressendum, quantum aestimare licuit ex iis, quae me praesente recitasti: si modo mihi non imposuit recitatio tua. Legis enim suavissime et peritissime. Confido tamen, me non sic auribus duci, ut omnes aculei iudicii mei, illarum delinimentis refringan-

8 *balneum*) Cortius ex libris *balineum*, quem sequitur Giergius. Sane haec forma Secundo, non item altera, videtur placuisse. S.

XV, 1 *examinemque, an editione*) Rom. *examinem, an editione*. H.

ut aliquid subsecivi temporis) Rom. *ut aliquid succisivi temporis*. H.

Vid. Parei Lexic. Critic. pag. 1194. S.

impertiam tuis) Rom. *et impertiam tuis*. H.

3 *nec suppressendum, quan-*

tum etc.) Rom. *nec suppressendum, quantum est iam placuit ex iis*, corrupte. H.

Monstrum hoc lectionis, quod etiam Cortius in libro Mediceo reperit, natum ex literis male divulsis compendioque perperam intellecto. S.

Legis — Confido) Rom. *Legis enim suavissime. Confido. Desunt et peritissime*. H.

refrignantur) Aptissimum ad aculeos verbum. Avunculus nostri, a Cortio excitatus, 8, 15. extr. *Mirum pardos, pantheras,*

tur. Hebetentur fortasse, et paullulum retundan-
tur; evelli quidem extorquerique non possunt.
Igitur non temere iam nunc de universitate pro-
nuntio: de partibus experiar legendo. Vale.

XVI.

Alia maiora, alia clariora esse, Arriae factis et exemplo probat.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Adnotasse videor, facta dictaque virorum femi-
narumque illustrium alia clariora esse, alia maio-
ra. Confirmata est opinio mea hesterno Fanniae
sermone. Neptis haec Arriae illius, quae marito
et solatium mortis et exemplum fuit. Multa re-
ferebat aviae suae non minora hoc, sed obscurio-
ra: quae tibi existimo tam mirabilia legenti fore,
quam mihi audienti fuerunt. Aegrotabat Caecina
Paetus, maritus eius, aegrotabat et filius, uterque
mortifere, ut videbatur: filius decessit, eximia
pulchritudine, pari verecundia, et parentibus non
minus ob alia carus, quam quod filius erat. Huic
illa ita funus paravit, ita duxit exsequias, ut igno-
raret maritus. Quin immo, quoties cubiculum
eius intraret, vivere filium, atque etiam commo-

leones, et similia, condito in corporis vaginas unguium mucrone, ne refringatur hebeteturve, ingredi. Itaque verbum hoc reponendum erat, etsi plerique libri haberent *refringantur*. Quanto magis, cum contra se res habeat. *Evelli* pro *revelli* ex libris posuit Cortius. G.

Rom. *evelli* quidem extorquerique non possunt. Recte, non *revelli*. H.

5 iam nunc de universitate pronuntio) Rom. iam de universitate pronuntio. H.

XVI, 1 virorum feminarumque etc.) Rom. virorum feminarumque alia clariora esse. Omnis sit illustrium. H.

3 Caecina Paetus) Desunt in cod. Oxon. facileque credo, c. margine in textum irrepisse. Maritum Arriae Caecinam Paetum dictum fuisse, Nepos scilicet docendus erat. S.

pari verecundia) Rom. parique verecundia. H.

4 Huic illa ita funus paravit) Rom. Huic ita illa funus paravit. H.

diorem esse simulabat. Ac persaepe interroganti, quid ageret puer, respondebat, *Bene quievit, libenter cibum sumsit.* Deinde quum diu cohibitae lacrymae vincerent prorumperentque, egrediebatur. Tum se dolori dabat. Satiata, ficcis oculis, composito vultu redibat, tanquam orbitatem foris reliquisset. Praeclarum quidem illud eiusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac paene divinam, **PAETE, NON DOLET.** Sed tamen ista facienti dicentique gloria et aeternitas ante oculos erant: quo maius est sine praemio aeternitatis, sine praemio gloriae abdere lacrymas, operire luctum, amissoque filio, matrem adhuc agere. Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium moverat: fuerat Paetus in partibus, et occiso Scriboniano, Romam trahebatur. Erat adscensurus navem: Arria milites orabat, ut simul imponeretur. *Nempe enim*, inquit,

5 *Tum se dolori dabat*) Rom. *Tunc se dolori dabat.* H.

tanquam — reliquisset) Nolle haec adiecisse Plinium. Habet sententia quiddam acuminis simile, quod in hoc loco prope ineptum est. Ipse etiam sensus friget. Sic enim quaeramus, quid sit *orbitatem foris relinquere*, nihil, quod recte cogitemus, relinquatur. E.

Est i. q. tanquam omnem moris ex filii morte sensum ante cubiculi fores exuisset. Maior tamen vis verborum Plinii: in quibus quid ineptum sit aut frigeat, non intelligo. Ceterum magni sane haec, immo ingentis animi, quae qui a qualibet matre prudente in simili casu exspectat, nae is humana parum pensavit. Omnino quae Giergius in argumento huius epistolae de generosa illa femina satis maledice scripsit, nollem viro optimo exidisse. S.

6 *Paete, non dolet*) Martialis 1, 14.

Casto suo gladium cum traderet Arria Paeto,

Quem de visceribus traxerat ipsa suis,

Si qua fides, vulnus, quod feci, non dolet, inquit,

Sed quod tu facies, hoc mihi, Paete, dolet.

G.

Rom. *Non dolet, Paete.* Postea tamen n. 13. ut vulgatum. H.

Vellem et ibi *Non dolet, Paete*, legi. Ἐμπαρκώτερος hic verborum ordo, quorum vim vocativus praemissus videtur retundere. S.

ista facienti dicentique) Cortius ex libro Mediceo ordine meliore facienti *ista dicentique*. S.

7 *Scribonianus*) Rem narrat Sueton. Claud. c. 13. G.

8 *Nempe*) Non est h. l. indignantis. Serio Arria hoc argumento ad milites usa est, quos,

daturi estis consulari viro servulos aliquos, quorum e manu cibum capiat, a quibus vestiatur, a quibus calcietur: omnia vel sola praestabo. Non impetravit. Conduxit piscatoriam naviculam, ingensque navigium minimo sequuta est. Eadem apud Claudium uxori Scriboniani, quum illa profiteretur indicium, *Ego, inquit, te audiam, cuius in gremio Scribonianus occisus est, et vivis?* Ex quo manifestum est, ei consilium pulcherrimae mortis non subitum fuisse. Quin etiam quum 10 Thrasea, gener eius, deprecaretur, ne mori pergeret, interque alia dixisset, *Tu vis ergo filiam tuam, si mihi pereundum fuerit, mori mecum?* respondit, *Si tam diu tantaque concordia vixerit tecum, quam ego cum Paeto, volo.* Auxerat hoc 11 responso curam suorum: attentius custodiebatur: sensit, et, *Nihil agitis, inquit: potestis enim efficere, ut male moriar; ne moriar, non potestis.* Dum haec dicit, exsiluit cathedra, adversoque 12 parieti caput ingenti impetu impexit, et corruit. Refocillata, *Dixeram, inquit, vobis, inventuram me, quamlibet duram, ad mortem viam, si vos facilem negassetis.* Videnturne haec tibi maiora 13 illo, *Paete, non dolet, ad quod per haec perven-*

omnis expertes humanitatis, ita demum flectere posse putabat, si quid iis compendii ostenderet. S.

omnia vel sola praestabo) Rom. *omnia sola praestabo.* H. 9 *ingensque — sequuta est*) Cogita, quam periculosum sit navicula piscatoria improbum *Adriam* transire, hocque otiosum aut alienum esse negabis. S.

Ego — te audiam) et videam lucis usura fruente, et periculum amicis mariti tui creantem, ut ipsa impunitatem consequaris. Illud enim fere praemium indicii. Formulam profiteri indicium illustravit Cort. ad Sall. Ing. 35. 6. G.

et vivis) Supple quae. Vid.

Burm. ad Phaedr. 1, 22, 12. S.

11 *ut male moriar*) Mox *du- ra ad mortem via.* De alia huius locutionis significatione vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola. S.

12 *Refocillata, dixeram, inquit*) Rom. *Refocillata, dixeram, inquit.* H.

13 *Videnturne*) I. e. annon videntur —? Ne hic affirmantis est, non, ut saepius, negantis. Infra ep. 21, 6. *Meritone cum — et tunc dimisi amicissime* etc. Supra 2, 17, 29. *Iustisne de causis cum tibi videor incolere* etc. Vid. Heusing. ad Cicer. de offic. pag. 695. S.

tum est? quum interim illud quidem ingens fama, haec, nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, alia esse clariora, alia maiora. Vale.

XVII.

Anxius de salute amici ob silentium eius, monet, ut propediem nuntiet, quid agat.

C. PLINIUS SERVIANO SVO S.

Rectene omnia? quod iampridem epistolae tuae
 2 cessant. An omnia recte; sed occupatus es tu? An tu non occupatus; sed occasio scribendi vel rara vel nulla? Exime hunc mihi scrupulum, cui par esse non possum. Exime autem vel data opera tabellario misso: ego viaticum, ego etiam praemium dabo: nuntiet mihi modo, quod opto.
 3 Ipse valeo: si valere est, suspensum et anxium vivere, expectantem in horas, timentemque pro capite amicissimo, quidquid accidere homini potest. Vale.

Unde colligitur — maiora) Adnexa haec perinvitus video, gauderemque, si quis ea codex non agnosceret. Talia margines per me licet obsideant. S.

XVII, 1 Rectene omnia?) Interrogatio solliciti et metuentis aliquid sinistrum, ut illud *satin' salvae?* apud Livium 1, 58. et alias saepe. Quin Ter. Andr. 4, 6, 9. *Quid vos quo pacto hic? sat' ne recte?* Et noster 6, 2, 10. *Ecquid omnia in tua (domo) recte?* Vid. omnino Brissón. de form. 8, 65. pag. 724. nuperae edit. *Ceterum hunc locum repraesentavimus ex coniecturis Casauboni, quas firmant libri, qui Cortio patuere. Vulgata sententiam non habet, nisi quid for-

te exsculpis, lector, ex istis: *Rectene omnia, quod iam pridem epistolae tuae cessant, an non omnia recte? Sed occupatus es tu. An tu occupatus? Sed occasio scribendi vel rara, vel nulla.* G.

Rom. Rectene omnia, quod iam pridem epistolae tuae cessant? an non omnia recte, sed occupatus es tu? An non occupatus, sed occasio. Haec a vera lectione, quam Cortius restituit, non longe recedunt. H.

2 Exime hunc mihi scrupulum) Ita etiam Rom. H.

nuntiet mihi modo, quod opto) Rom. nuntiet modo, quod opto. H.

XVIII.

Panegyrici, uberius, quam in senatu dixerat, elaborati, recitationem cum voluptate exceptam denarrat.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Officium consulatus iniunxit mihi, ut reipublicae nomine principi gratias agerem. Quod ego in senatu quum ad rationem et loci et temporis ex more fecissem; bono civi convenientissimum credidi, eadem illa spatiosius et uberius volumine amplecti: primum, ut imperatori nostro virtutes² suae veris laudibus commendarentur: deinde, ut futuri principes non quasi a magistro, sed tamen sub exemplo praemonerentur, qua potissimum via possent ad eandem gloriam niti. Nam praecipere,³ qualis esse debeat princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac prope superbum est: laudare vero optimum principem, ac per hoc posteris, velut e specula lumen, quod sequantur, ostendere, idem utilitatis habet, arrogantiae nihil. Cepi autem⁴ non mediocrem voluptatem, quod, hunc librum quum amicis recitare voluissem, non per codicillos, non per libellos, sed *si commodum esset et si valde vacaret*, admoniti (nunquam porro, aut valde raro,

XVIII, 1 ad rationem et loci et temporis) Rom. ad rationem loci et temporis. H.

3 pulchrum etc.) honestum et utile, alios praeceptis monere in re tam gravi. Onerosum, quia invidiosum et offensae plenissimum est. Superbum, arrogans, tantam rei gravitatem praeceptis assequi velle. Hunc sensum sequentia etiam confirmant: idem utilitatis habet, arrogantiae nihil. E.

4 quod, hunc librum etc.) Interpunge ita: quod, hunc librum cum amicis recitare vo-

luissem. Vulgo post librum incidunt. H.

Obsecutus sum bene monenti. Sic et Ernestius distinxerat. S. libellos) Facit huc inprimis Dialog. de Orator. cap. 9. ubi orator, ut habeat, qui audire dignentur, libellos dispergere dicitur. Vid. Schulz. ad h. l. pag. 33. sq. S.

sed si commodum etc.) Rom. sed si commodum et si valde vacaret, admonui. H.

porro) autem. Plinius 1, 8, 10. Oculorum porro et aurium voluptates adeo non egent etc.

vacat Romae, aut commodum est, audire recitantem) foedissimis insuper tempestatibus per biduum convenerunt: quumque modestia mea finem recitationi facere voluisset, ut adicerem tertium
 5 diem, exegerunt. Mihi hunc honorem habitum putem, an studiis? Studiis malo, quo prope extincta
 6 refoventur. At cui materiae hanc sedulitatem praestiterunt? Nempe quam in senatu quoque, ubi perpeti necesse erat, gravari tamen vel puncto temporis solebamus, eandem nunc et qui recitare, et qui
 7 audire triduo velint, inveniuntur: non quia eloquentius, quam prius, sed quia liberius, ideoque
 8 etiam libentius scribitur. Accedet ergo hoc quoque laudibus principis nostri, quod res antea tam
 9 invisibilis quam falsa, nunc ut vera, ita amabilis facta est. Sed ego cum studium audientium, tum iudicium mire probavi. Animadverti enim severissima quaeque vel maxime satisfacere. Memini quidem, me non multis recitasse, quod omnibus scripsi: nihilominus tamen, tanquam sit eadem omnium futura sententia, hac severitate aurium laetor. Ac sicut olim theatra male mulicos can-

1, 24, 4. Scholasticis porro dominis, ut hic est, sufficit etc. 6, 32, 2. Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio. S.

5 Mihi hunc honorem habitum putem, an studiis?) Tertium esse potuit, Secunde: Principi: S.

6 Nempe quam etc.) Rom. Nempe quam [Medic. qua] in senatu quoque, ubi perpeti necesse erat, gravari tamen vel puncto temporis solebamus, eandem [pro eandem] nunc et qui recitare, et qui audire triduo velint, inveniuntur. Cortius coniecit, Nempe quae, deinde eadem nunc. Cum eo recitare praefero vulgato recitari. H.

liberius) securius, sine metu, ne quid apertius dictum, etiam si

verissimum sit, offendant. Sane, cum animus scribentis ita liber et securus est, non libentius solum, sed et melius scribi potest. E.

8 severissima) pressius et adstrictius scripta, austerius; quibus opponuntur stilus laetior, hilarius et quasi exultantius scripta, dulcia, blanda. Fallitur Giergius, ad censuram vitiorum gravem et liberam referens. Scilicet antea de auditorum sedulitate Plinius egit: nunc eorum iudicium (Geschmack) laudat, quod dulcia minus quam austerius probarent. S.

9 nihilominus etc.) Rom. nihilo minus, tamquam sit eadem, sine tamen. H.

theatra male mulicos) Corruptorum ab aula hominum iudi-

re docuerunt, ita nunc in spem adducor, posse fieri, ut eadem theatra bene canere musicos doceant. Omnes enim, qui placendi causa scribunt, qualia placere viderint, scribent. Ac mihi quidem confido in hoc genere materiae laetioris stili constare rationem, quum ea potius, quae pressius et adstrictius, quam illa, quae hilarius et quasi exultantius scripsi, possint videri arcessita et inducta: non ideo tamen segnius precor, ut quandoque veniat dies (utinamque iam venerit!) quo austeris istis severisque dulcia haec blandaque vel iusta possessione decedant. Habes acta mea tridui: quibus cognitis volui tantum te

cium secuti tum scriptores: nunc spes est, meliora etiam scripturos homines, cum aulae vitia rectum de scriptis iudicium non amplius pervertunt. G.

Cod. Helmst. *theatra male canere musicos docuerunt*. ut mox omnes: *bene canere musicos doceant*. Sed vulgaris ordo bene habet. Vid. Bentl. ad Hor. A. P. 441. S.

10 *Ac mihi quidem etc.*) Rom. *At mihi quidem, confido, in hoc genere materiae laetioris stili*. H.

Mihi — constare rationem, i. e. me iure quodam meo stili laetiozem in argumento paenegyrico confectatum esse, quaeque hilarius et quasi exultantius scripsi, non posse videri arcessita et ab hoc materiae genere aliena. S.

laetioris stili) *Sic in pari fere auctoritate malui quam *laetioris*, quia synonymos videtur deinde dicere, *hilarius et exultantius*. G.

Caeterum *laetum* illud genus dicendi, quod et *hilare*, *suave*, *dulce* Rhetores appellant, in verbis quidem delectum et concinnitatem auribus gratam, in sententiis autem habet cum copiam,

qua saepe in amoeniores locos excurritur, tum acumina, facetias, similiaque ad delectationem comparata. Huic contrarium est, quod *pressum adstrictumque* Plinius appellat, magis rerum brevitatem et necessitatem quandam, verborumque et lententiarum nudam et directam rationem consecrans. Si cui haec brevia non sufficiunt, consulat quae in Lex. Technol. Rhet. lat. I. v. *laetus*, *hilaris*, *adstrictus*, *suavis*, *dulcis* copiosius diximus. E.

inducta) Inducuntur, quae aliena sunt. Cf. Horat. A. P. 2. S.

non ideo tamen segnius precor) Nihil mutat hic Rom. sed tamen apertum est, legi debere *secius*, cui librarii perpetuo fere alterum substituant. Id et factum lib. VI. ep. XX. 5. ubi rescribendum, *nihil secius ego intentus in librum*. Vide me ad Cornel. Nep. Dat. c. II. 5. H.

Assentior Heusingero. Est tamen ubi *segnius* locum suum iure tueatur. Vid. Drakenb. ad Liv. 6, 38. 8. et Interpr. ad Iul. Caes. de B. C. 2, 7. pag. 618. lq. ed. Oudend. S.

11 *volui tantum te voluptatis*

voluptatis absentem et studiorum nomine et meo capere, quantum praefens percipere potuisses. Vale.

XIX.

Consultit, an emat praedia suis agris vicina, propositis in utramque partem rationibus.

C. PLINIUS CALVISIO RVFO S.

Adsumo te in consilium rei familiaris, ut soleo. Praedia agris meis vicina, atque etiam inserta, venalia sunt. In his me multa sollicitant; aliqua
 2 nec minora deterrent. Sollicitat primum ipsa pulchritudo iungendi: deinde, quod non minus utile quam voluptuosum, posse utraque eadem opera, eodem viatico invisere, sub eodem procuratore, ac paene iisdem actoribus habere, unam villam colere et ornare, alteram tantum tueri.
 3 Inest huic computationi sumtus supellectilis, sumtus atrienfium, topiariorum, fabrorum, atque etiam venatorii instrumenti: quae plurimum refert, unum in locum conferas, an in diversa dispergas. Contra vereor, ne sit incautum, rem tam
 4 magnam iisdem tempestatibus, iisdem casibus subdere. Tutius videtur, incerta fortunae possessionum varietatibus experiri. Habet etiam multum iucunditatis soli coelique mutatio, ipsaque

Rom. volui tantum voluptatis, sine te. H.

XIX, 2 ac paene iisdem actoribus habere) Rom. ac paene iisdem habitatoribus habere. Hoc alienum. H.

3 topiariorum) Vid. Clav. Cic. h. v. S.

atque etiam venatorii instrumenti) Rom. atque et vena-

toria instrumenta. Melior vulgata. H.

4 incerta fortunae) Livius 30, 15, 4. fidum e servis vocat, sub cuius custodia regio more ad incerta fortunae venenum erat. Apud eundem 30, 30, 11. Hannibal in eximia illa ad Scipionem oratione: Non temere incerta casuum reputat, quem fortuna numquam decepit. S.

illa peregrinatio interfit. Iam; quod deliberatio-
 nis nostrae caput est, agri sunt fertiles, pingues,
 aquosi: constant campis, vineis, silvis, quae ma-
 teriam et ex ea redditum sicut modicum, ita statum
 praestant. Sed haec felicitas terrae imbecillis
 cultoribus fatigatur. Nam possessor prior saepius
 vendidit pignora: et dum reliqua colonorum mi-
 nuit ad tempus, vires in posterum exhaustit, qua-
 rum defectione rursus reliqua creverunt. Sunt
 ergo instruendi complures frugi mancipes. Nam

interfita) interposita. Bonae lectio, Gierigio nullo iure durissima visa. Is cum Cortio e duobus codicibus *inter sua*; quod non imiter. Saepae it librarium socordia in u depravit. Horat. Epist. 1, 18, 12. *Sic iterat voces*. Ibi Barthius in codice reperit *Sic uerat voces*. in epte. Vid. Bentleium. S.

5 *Iam, quod deliberationis nostrae caput est*) Rom. Quod deliberationis nostrae caput est. H.

Cf. Excerpta Brummeri. Nostra lectio praestat. S.

6 *felicitas — fatigatur*) fertilitas illa terrae coercetur et impeditur cultoribus *imbecillis*, h. e. qui propter vendita pignora et aes alienum non possunt recte et utiliter colere agros suos. E.

vendidit pignora) colonis ablata a duro domino, (Servianae hypothecae nomine, qua obligantur coloni bona domino) si ii morosi viderentur in solvendis reliquis. *Pignora* autem cum nominat, comprehendit in primis instrumentum rusticum, de quo postea lege Honorii et Theodosii 8. C. quae res pignori, cantum est. *Pignorum gratia aliquid, quod ad culturam agri pertinet, auferri non convenit*. His nimirum ablatis ipse cultus agrorum impeditur, ac debilitantur coloni, auctis denuo reliquis. *Reliqua, ἀλλήματα*, funestum nomen, ut

hodie *die Reste, der Rückstand*, apud rusticos nostros. G.

quarum defectione etc.) Rom. *quarum defectione rubus, reliqua incommoda creverunt*. Hic Rom. pessimis accedit. H.

7 *instruendi mancipes*) Exhaustis veteribus colonis, vel iidem ipsi, vel iis maiorem partem dissipatis, aut migrare iussis adeo, alii novi mancipes *instruendi sunt*, et ornandi instrumento et rebus aliis necessariis, ut *frugi* et utiles sibi ac domino esse possint. De novis quidem mancipibus (qui a colonis nomine solo differunt, quod latius patet et omne genus redemptoris complectitur) hic agi, satis illud indicat, quod negat Plinius *se vinctos habere*, quibus colere agrum possit. *Sic, puto, satis commode interpretari licet vulgatam lectionem. Est et alia a Gronovio prolata ex libris, et probata Cortio. *instruendi eo pluris, quod frugi, mancipes*, quae ad sententiam parum a nobis discedit. Ceterum erat, cum aliter caperemus hunc locum, et *pignora* intelligeremus natos colonorum, a laevis dominis ablatis colonis cunctatoribus, venditosque; quorum utebamur aliquot legibus Codicis ex L. 11. tit. 47 — 52. e quibus apparet, fuisse tum colonos servilis conditionis, eos certe, qui adseripitici vocantur; et loco ex Evan-

nec ipse usquam vinctos habeo, nec ibi quisquam. Superest, ut scias, quanti videantur posse emi; sestertio tricies: non quia non aliquando quinquagies fuerint, verum et hac penuria colonorum et communi temporis iniquitate, ut reditus agrorum, sic etiam pretium retro abiit. Quaeris, an hoc ipsum tricies facile colligere possimus? Sum quidem prope totus in praediis, aliquid tamen foenore; nec molestum erit mutuari. Accipiam

gelio Matth. 18, 24. ubi ad reliqua solvenda vendere iubetur sive procurator est, sive villicus, uxorem ac liberos; itemque illa Noodtiana sententia de iure liberos vendendi ad Constantini usque M. aetatem durante. Sed in viam me reduxit Consultissimus idemque humanissimus Gebauerus noster, qui me docuit, colonos servilis conditionis et adscripticios ad Constantini demum serius aevum pertinere, et a barbaris et Germanis videri in Romanum imperium invectos; ius autem illud vendendi liberos iam Plinii aetate ita fuisse restrictum, ut non nisi cum ad extrema ventum esset, uti illo liceret. Itaque manendum tandem putavi in ea quam supra proposui, probataque Gebauero, interpretatione. G.

Rom. Sunt ergo instruendi eo pluris, quod frugi mancipiis. [Ald. etiam mancipiis]. Hoc est, priores ergo coloni, quod frugi sunt, instruendi sunt mancipiis, sive servis vinctis, cum ipsorum paucitas labori non sufficiat, idque eo pluris, id est, eo maiore impensa, quod nec ipse vinctos habeo, nec ibi, in illis praediis, aliqui sunt. Hanc interpretationem causalis particula nam exigere videtur: quae si abesset, pluris esse plures dicerem. Itaque et Gronovius illud explicat, eo maiore pecunia opus est ad eos instruendos, qui vero mancipis maluit. H.

nec ibi quisquam. Superest) Post quisquam intellige, vinctos habet. Non est disciplina illius viciniarum, habere vinctos in agris, quorum conducere operas a dominis possis: sed colonis utuntur s. mancipibus. *Debetur haec distinctio ingenio Gruteri. Vulgo legebatur, nec ibi quisquam superest. Nihil solemnius Secundo illa formula, Superest ut, v. g. 10, 50, 3. 10, 93, 3. etc. G.

Rom. superest. Lega cum Cor- tio: Superest, ut scias. H.

8 foenore) Cortius ex Mediceo et coniect. Lectii foenero legit. Si foenore servandum, ita interpungam: aliquid tamen foenore nec molestum erit mutuari) accipiam a socru. G.

Rom. aliquid tamen foenore, ut vulgo: sed verior lectio est foenero vel fenero. H.

Idem placebat Ernestio, qui, expuncta Gesneri nota, hanc erat appositurus: „foenero) Ita Cortius ex Medic. et coniectura Lectii, pro foenore, quod male coibat cum caeteris; nec ego dubitavi cum Bipont. et Gierigio illud reponere. Sensus est: „omnes meas facultates collocavi quidem in praediis, aliquam tamen pecuniam in foenore collocatam habeo. Gesnerus, si foenore servandum sit, ita interpungendum censebat: aliquid tamen foenore, (nec molestum erit mutuari) accipiam a socru „etc.” S.

a locru, cuius arca non secus ac mea utor. Proinde hoc te non moveat, si cetera non refragantur, quae velim quam diligentissime examines. Nam quum in omnibus rebus, tum in disponendis facultatibus plurimum tibi et usus et providentiae superest. Vale.

XX.

In comitiis modum per tabellas suffragandi restitutum narrat, ex quo incommoda futura auguratur.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Meministine, te saepe legisse, quantas contentiones excitarit lex tabellaria, quantumque ipsi latori vel gloriae vel reprehensionis adtulerit? At nunc in senatu sine ulla dissensione hoc quidem, ut optimum, placuit. Omnes comitiorum die tabellas postulaverunt. Excesseramus sane manifestis illis apertisque suffragiis licentiam concionum. Non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique sedendi dignitas custodiebatur. Magni undique dissionique clamores: procurrebant

XX inscr. Rom. *Mesio Max.*
H.

1 *lex tabellaria*) De suffragiis, invidiae vitandae causa, non voce, sed tabella ferendis, de qua laudatus hic a viris doctis Cic. de LL. 3, 15. sq. De ipsa ratione suffragia ferendi, fraudisque et nectendae et deprehendendae quaedam a nobis disputata sunt ad Varr. de R. R. 3, 5, 18. p. 335. sq. G.

2 *in senatu*) Ad quem comitia e campo translata iam Tiberii aetate, teste Tacito Ann. 1, 15, 1. ubi Lipsius peculiari excursu, quibus illud gradibus ini-

tio a Iulio Caesare facto contigerit, declarat. G.

hoc quidem) Melius Cortius hoc idem ex libris suis aliorumque. Vid. eundem ad Ciceron. epist. 7, 17, 10. Sic et alibi librarii lapsi sunt. Cf. Drakenb. ad Liv. 6, 20, 12. S.

3 *sane*) Nostrium *freylich*. S. *licentiam concionum*) Cicero epist. 2, 12. in. ad Coelum: *multuosae conciones*. S.

4 *Magni clamores*) Rom. Magni denique et undique dission clamores. Lege magni undique et dission clamores. Pro undique alii scripserunt denique. H.

omnes cum suis candidatis: multa agmina in medio; multique circuli et indecora confusio: adeo desciveramus a consuetudine parentum, apud quos omnia disposita, moderata, tranquilla, 5 maiestatem loci pudoremque retinebant. Super-sunt senes, ex quibus audire soleo hunc ordinem comitiorum. Citato nomine candidati, silentium summum. Dicebat ipse pro se, vitam suam explicabat, testes et laudatores dabat, vel eum, sub quo militaverat, vel eum, cui quaestor fuerat, vel utrumque, si poterat: addebat quosdam ex suffragatoribus: illi graviter et paucis loquebantur. 6 Plus hoc, quam preces, proderat. Nonnunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. Audiebat senatus gravitate censoria. Ita saepius digni, quam gratiosi, praevalebant. Quae nunc immodico favore corrupta, ad tacita suffragia, quasi ad remedium, decurrerunt. Quod interim plane remedium fuit: 8 erat enim novum et subitum. Sed vereor, ne procedente tempore ex ipso remedio vitia nascantur. Est enim periculum, ne tacitis suffragiis impudentia irrepat. Nam quotocuique eadem honestatis cura secreto, quae palam? Multi famam, 9 conscientiam pauci verentur. Sed nimis cito de futuris: interim beneficio tabellarum habebimus

5 et laudatores dabat etc.) Rom. et laudatores dabat, vel eum sub quo legatus, vel eum, cui quaestor fuerat. Lectio optimorum librorum. H.

Gierigius negat latinitatis rationem pati sub quo legatus; quo iure, ipse viderit. Mox tres codices: sub quo quaestor fuerat, quod et ipsum bonum. S.

7 Quae nunc — decurrerunt) Ciceroniana figura adiuncta ponuntur pro subiectis. Sententia enim haec est, quae cum corrupta sunt, decurrerunt homi-

nes; vel, quibus corruptis decursum est. Ipsi profecto homines corrupti, animadversa levitate sua, cui aliter obstiti non posset, decurrerunt ad illud remedium. G.

Rom. quasi ad remedium decurrerunt. H.

Miror, Cortium hanc formam, quam in libris suis reperisset, vulgatae non praetulisse. Sed omnino in talibus parum constans fuit. Vide eum pag. 57. 98. 188. 202. 407. Cf. Drakenb. ad Liv. 1, 12, 8, 1, 15, 1. S.

magistratus, qui maxime fieri debuerunt. Nam ut in recuperatoriis iudiciis, sic nos in his comitiis, quasi repente apprehensi, sinceri iudices fuimus. Haec tibi scripsi, primum ut aliquid novi ¹⁰ scriberem, deinde ut nonnunquam de republica loquerer, cuius materiae nobis quanto rarior, quam veteribus, occasio, tanto minus omittenda est. Et hercule quousque illa vulgaria? *Eho*, ¹¹ *quid agis?* *Ecquid commode vales?* Habeant nostrae quoque literae aliquid non humile, nec sordidum, nec privatis rebus inclusum. Sunt ¹² quidem cuncta sub unius arbitrio, qui pro utilitate communi solus omnium curas laboresque suscepit: quidam tamen salubri quodam temperamento ad nos quoque velut rivi ex illo benignissimo fonte decurrunt, quos et haurire ipsi, et absentibus amicis quasi ministrare epistolis possumus. Vale.

XXI.

Mortem Martialis nuntiat, eiusque ingenium, ab ipsa laudatus, laudat.

C. PLINIVS PRISCO SVO S.

Audio Valerium Martialem decessisse, et moleste

9 Nam ut in etc.) Rom. Nam ut recuperatoriis iudiciis, sic nos his comitiis quasi repente. Deest in. H.

recuperatoriis iudiciis) Recuperatores ex omni conventu civium subito datos esse, ex Cic. Verr. 3, 59. sq. et Liv. 26, 48. hic ostendit Cortius. Ceterum repente apprehensi eo sunt sinceri iudices, quod tempus non habent corruptorem audiendi, vel fruendi fraudem. G.

11 Et hercule quousque etc.)

Rom. Et mehercule quousque illa vulgaria? quid agis? et quid? commode vales? H.

Ecquid) num. Vid. Drakenb. ad Liv. 27, 10, 2. Horat. Turf. de Partic. cap. LXVI. 5. Saepè confunditur cum et quid. Vid. Quidend. ad Lucan. 3, 38. Drakenb. ad Liv. 5, 36, 5. S.

12 salubri quodam temperamento) Cortius quodam omisit bonorum librorum auctoritate. Laudo. Auribus quidem vulgata, quidam — quodam, parum placet. S.

fero. Erat homo ingeniosus, acutus, acer, et qui plurimum in scribendo et salis haberet et fellis, nec
 2 candoris minus. Prosequutus eram viatico secedentem. Dederam hoc amicitiae, dederam etiam versiculis, quos de me composuit. Fuit moris antiqui, eos, qui vel singulorum laudes, vel urbium scripserant, aut honoribus aut pecunia ornare: nostris vero temporibus, ut alia speciosa et egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam postquam desinimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus.
 4 Quaeris, qui sint versiculi, quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipsum volumen, nisi quosdam tenerem: tu, si placuerint hi, ceteros in
 5 libro requires. Adloquitur Musam, mandat, ut domum meam Esquilis quaerat, adeat reverenter:

Sed, ne tempore non tuo disertam

Pulses ebria ianuam, videto.

XXI, 2 *secedentem*) In patriam suam Bilbilim. Vid. de tempore huius secessus, mortisque adeo poetae, Massonus in vita Plinii nostri ad A. Cbr. C. §. 12. Agit de hoc secessu suo ipse poeta in praefatione libri 12. G. *dederam etiam versiculis*) Rom. *dederam versiculis*, sine etiam. H.

3 *Fuit moris antiqui*) Rom. *Fuit moris antiquis*. Sic lib. II. ep. XIX, 8. *ut illis moris erat*. H.

Add. 7, 27, 14. *reis moris est submittere capillum*. 8, 19, 2. *Est autem mihi moris. Antiquis*. Antea 20, 10. *veteribus*. Conf. Horat. Serm. I, 4, 117. *traditum ab antiquis morem servare*. S.

moris antiqui) Exemplum poetarum et historicorum, honoribus aut pecunia ornatorum, interpretes multa retulerunt. Sic Ennius (Gierigii verba sunt ad h. l.) quia res Romanorum, atque etiam Scipionis celebraverat, ab hoc varie ornatus, ab illis in civitatem receptus est. Pompeius Theophanem Mitylenaeum, scri-

ptorem rerum suarum, in concione militum civitate donavit. Et Cicero Arch. cap. 9 — 11. docet Archiam vel ideo civitate dignissimum esse, quod omne ingenium contulerit ad populi Romani gloriam celebrandam. E.

speciosa et egregia) Sic magnus et speciosus iungit Vellei. 2, 76, 2. *aeternus* et *spec.* Valer. Max. 2, 7, 15. Vid. Schwarz. ad Plin. Paneg. p. 40. S.

Nam postquam desinimus facere) Rom. Nam postquam desinimus facere. H.

4 *quibus gratiam retulerim*) Rom. *quibus gratiam rettuli*. H.

5 *Esquilis*) Sine praepositione et secunda littera S ex libris optimis posuit Cortius. Ceterum totum carmen Martialis existat Epigr. 10, 19. G.

Ita et Rom. sine praepositione, de qua Drakenb. ad Liv. lib. II. cap. 28. pr. H.

tempore non tuo) alieno. Mox: *Haec hora est tua*. Liv. 42, 43. 3. *suo maxime tempore atque alieno hostibus incipere bellum*. S.

Pulses ebria ianuam) Rom.

*Totos dat tetricae dies Minervae;
 Dum centum studet auribus virorum;
 Hoc quod secula posterique possint
 Arpinis quoque comparare chartis.
 Seras tutior ibis ad lucernas.
 Haec hora est tua, quum furit Lyaeus;
 Quum regnat rosa, quum madent capilli.
 Tunc me vel rigidi legant Catones.*

Meritone eum, qui haec de me scripsit, et tunc 6
 dimisi amicissime, et nunc, ut amicissimum, de-
 functum esse doleo? Dedit enim mihi, quantum
 maxime potuit, daturus amplius, si potuisset.
 Tametsi quid homini potest dari maius, quam
 gloria, et laus, et aeternitas? At non erunt aeter- 7
 na, quae scripsit. Non erunt fortasse: ille tamen
 scripsit tanquam essent futura. Vale.

Pultes ebria ianuam. Bene et
 poetarum more, qui hoc verbum
 frequentarunt. H.

Apud comicos frequentissimum
pultare aedes, fores, ostium.
 Plautina loca collegit Pareus in
 Lex. Crit. p. 1016. b. S.

Arpinis — chartis Ciceronis Ar-
 pinatis aemulum se nusquam ne-
 gat Plinius. G.

Haec hora est tua etc.) Rom.
Haec hora est tua, dum furit
Lyaeus, Dum regnat rosa, dum
madent capilli. H.

Catones) non Censorius et
 Uticensis, sed omnino viri severi

et graves, quales qui totos dant
tetricae dies Minervae. S.

6 Meritone) Vid. supra ad
 ep. 16, 13. S.

quantum maxime potuit, Rom.
quantum maximum potuit. Sic
 et Ald. Hoc Plinianum est, non
maxime. Lib. II. ep. XIII. 10.
Nam licet tribuas ei, quan-
tum amplissimum potes. Seneca
 ad Marciam c. XX. p. 182. Lips.
Comprehende, quantum pluri-
imum procedere homini licet:
quantulum est? Curt. lib. III.
 c. VIII. 10. *Quanta maxima ce-*
leritate potuit, contendit. H.

LIBER Q V A R T V S

I.

*ProSOCERO adventum suum significat, eodem itinere
Tiferni templum dedicaturus.*

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SVO S.

Cupis post longum tempus neptem tuam meque una videre. Gratum est utrique nostrum, quod cupis; mutuo me hercule. Nam invicem nos incredibili quodam desiderio vestri tenemur, quod non ultra differemus. Atque adeo iam sarcinulas adligamus, festinaturi, quantum itineris ratio permiserit. Erit una, sed brevis, mora: deflectemus in Tuscos, non ut agros remque familiarem oculis subiiciamus, (id enim postponi potest) sed ut fungamur necessario officio. Oppidum est praediis nostris vicinum; nomen Tiferum Tiberinum; quod me paene adhuc puerum patronum coopta-

1, 1 *neptem tuam*) Calpurniam filii Fabati huius filiam, quam post obitum prioris uxoris duxerat. G.

2 *Atque adeo iam*) Cortius atque iam adeo, ordine verborum improbo. De atque adeo vid. Drakenb. ad Liv. 10, 5, 14. S.

adligamus) Pro simplici ligamus, minus tamen eleganter, si fides Plutarcho Morali T. II. p. 145. ed. Wyttenb. τὸ δὲ δεσμεύειν ἈΔΛΙΓΑΡΕ λέγουσιν οἱ πολλοὶ Ῥωμαίων οἱ δὲ κτταρεύοντες ἐν τῷ διαλέγεσθαι, ΑΙΓΑΡΕ. Sed fallitur. Vid. I. Fr. Gronov. ad

Liv. 7, 24, 4. it. Drakenb. ad h. l. et ad 5, 27, 9. Schneider. ad Columell. p. 569. Ceterum *adligavimus*, quod alii libri habent, paene praeferam. S.

4 *nomen Tiferum Tiberinum* etc.) Rom. nomen Tiferi Tiberini: quod me paene adhuc puerum patronum cooptavit tanto maiore studio, quanto minore iudicio. Ita contexuit, quae vulgo disiunguntur. Recte factum puto. Nam iudicio utimur magis in cooptando patrono, quam in adventibus eius celebrandis. Quid minoris iudicii vero esse

vit: tanto maiore studio, quanto minore iudicio. Adventus meos celebrat, profectionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego, ut referrem gratiam, (nam vinci in amore turpissimum est) templum pecunia mea exstruxi: cuius dedicationem, quum sit paratum, differre longius, irreligiosum est. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem 6 epulo celebrare constitui. Subsistemus fortasse et sequenti: sed tanto magis viam ipsam corripiemus. Contingat modo te filiamque tuam fortes invenire! 7. Nam hilares certum est, si nos incolumes receperitis. Vale.

II.

M. Regulum, morte filii dolorem simulantem, notabiliter perstringit.

C. PLINIVS CLEMENTI SVO S.

Regulus filium amisit: hoc uno malo indignus,

potuerat, quam quod puerum patronum sibi esse voluerat? H.

Scilicet vulgo, etiam, quod mireris, in Cortiana, adeoque, quod paene indigneris, cum Gesnerus verum praeiverit, in Gierigiana, post iudicio non interpungitur. Quae negligentia, ut vibia varam sequitur, Gierigium sic transversum egit, ut Secundum haec minore iudicio quam studio scripserit dicat. S.

minore iudicio) quia puer eram. G.

angitur) tristes sunt, cum ab iis discedo. Gaudent honoribus, quibus me afficiant, et colant. E.

Honores malim de iis intelligere, qui Plinio publice dabantur. S.

6 epulo celebrare) In dedicatione omni epulas fuisse adhibitas ex Dione 57. p. 610. Grut. Inscr. p. 414. 2. Savaro. ad Si-

don. 4, 15. pr. ostendit Cortius. Et qui aliter? cum dedicatio sine sacrificio non fieret, nec sine epulis sacrificium, quemadmodum nec epulae solemniore sine deorum honore: ipsa Ebraeorum sacrificia epulis bonam partem comitata etc. G.

viam ipsam corripiemus) Nimis περιττός pro caractere epistolico. Virgil. Aen. I, 418. Corripere viam interea. S.

7 fortes) bene valentes. Ita saepe in his epistolis Plinius fortes dicit, qui sunt bonae valetudinis. E.

Vid. Indicem. S.

Nam hilares certum est) Optima lectio, quam miror Cortio displicuisse. Simili ellipsi Plinius 1, 2, 1. Nam vim tantam verborum qui possunt? ut ibi scribendum. S.

II, 1 indignus) qui non me-

quod nescio an malum putet. Erat puer acris ingenii, sed ambigui: qui tamen posset recta se-
 2 ctari, si patrem non referret. Hunc Regulus emancipavit, ut heres matris exsisteret. Mancipatum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) foeda et insolita parentibus indulgentiae simulatione captabat. Incredibile est; sed Regulum
 3 cogita. Amissum tamen luget insane. Habebat puer mannulos multos, et vinctos et solutos: habebat canes maiores minoresque: habebat luscias, psittacos, merulas: omnes Regulus circa
 4 rogum trucidavit. Nec dolor erat ille, sed ostentatio doloris. Convenitur ad eum mira celebritate. Cuncti detestantur, oderunt, et quasi pro-

ruit, adeoque commiseratione dignus. *E.*

Melius, ni fallor, Catanaeus: „Sensus est, merebatur Regulus „mortem filii, si eam malum putaret. Sed cum timendum obitum eius optasset, ut haeres filii „existeret, ideo indignum censeo „hoc malo, quia malum non „credit, sed utile.” Profecto tota epistola tam plena est stomachi, tamque acerbe perstringit nebulonem illum, ut initium eius a commiseratione sumtum esse vix credam. *S.*

2 *emancipavit*) Filius in patris potestate ac manu dum est, nihil sibi acquirit, omnia patri. Reguli filium mater mores mariti exorsa heredem non vult scribere, si in patris potestate esset; vel quod ne corrumpatur metuit, vel ne insidias filio pater struat. Emancipat igitur et potestate sua solvit eum pater. Simillimam huic speciem habes 8, 18, 4. *G.*

exsisteret) Non simpliciter esset significat, ut saepe Scholasticorum postea usurpavit: sed evaderet, prodiret, fieret. *G.*

Mancipatum) Debebat dicere, si recta via rem enarrare voluisset, *emancipatum*. Sed io-

cum una refert hominum, qui non tam solum patria potestate Reguli filium ista emancipatione dicere vellent, quam nova indulgentia, muneribus, corruptelis, *mancipatum* patri, et nexu novo devinctum. Regulus igitur, ut est tota vita simulator et fallax, et e contrariis vitiis compositus, dum *emancipat* filium imaginaria venditione, re ipsa emit et *mancipat*. *G.*

Rom. *Emancipatum* (ita vulgo ex moribus homines loquebantur). *H.*

Neque homines ferendum, nec *emancipatum*. *Mancipatum* iocus hominum mores Reguli notantium postulat. Ceterum *mancipare* et *emancipare*, cum alterum pro altero multis locis poni possit, mirandum non est saepe in libris confusa esse. vid. Gesneri Thes. L. L. et Clav. Ciceron. *S.*

3 *et vinctos et solutos*) et iunctos et solutos Rom. et Ald. bene. *H.*

Vid. ad 2, 17, 2. *S.*

omnes — — *trucidavit*) Vid. Kirchmann. de Funer. Romanor. L. 3. c. 4. ubi et hoc Plinii loco utitur. *S.*

bent, quasi diligant, cursant, frequentant: utque breviter, quod sentio, enuntiem, in Regulo demerendo Regulum imitantur. Tenet se trans Ti-5 berim in hortis, in quibus latissimum solum porticibus immensis, ripam statuis suis occupavit, ut est in summa avaritia sumtuosus, in summa infamia gloriosus. Vexat ergo civitatem insaluberrimo tempore: et quod vexat, solatium putat. Dicit se velle ducere uxorem: hoc quoque, sicut alia, perverse. Audies brevi nuptias lugentis,7 nuptias senis: quorum alterum, immaturum; alterum, serum est. Unde hoc augurer, quaeris?8 Non quia adfirmat ipse (quo mendacius nihil est), sed quia certum est, Regulum esse facturum, quidquid fieri non oportet. Vale.

III.

Laus Antonini non tam ex honoribus, quos amplissimos gesserat, quam ex ingenio et filio Graeco.

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Quod semel atque iterum consul fuisti, similis antiquis, quod proconsul Asiae, qualis ante te,

6 *Vexat — civitatem*) Dum secessu suo imponit necessitatem saluatoribus, et adloquendi consolandique causa ad eum venientibus, per aestum et vapores Romanos iter illud fuscipere. G.

7 *Audies brevi nuptias etc.*) Rom. *Audies brevi nuptias lugentis senis: quorum alterum.* H.

Male. Iteranda vox *nuptias*. S.

immaturum) nondum maturum, nimis praecipitatum, ut qui in ipso luctu, quem gravissimum simulat, nuptias et voluptatem cogitet. G.

III *Antonino*) *Dissensus inter Codd. facit, ut dubium sit, *Antonino* legendum sit, an *Hadriano*. Laudati iam sunt a viris doctis Casaubon. in Capitolini Anton. Pium c. 1. Reines. V. L. p. 277. Paullus Cigalinus de Plinii patria p. 1622. G.

Intelligitur autem M. Arrius Antoninus, avus maternus Antonini Pii, cui etiam Lib. 4. ep. 18. et 5, 10. Plinius scripsit. E.

Rom. *Antonino*. Itaque non est, cur in omnibus vetustis exemplaribus *Hadriano* legi dicatur. H.

qualis post te vix unus aut alter, (non finit enim me verecundia tua dicere, nemo) quod sanctitate, quod auctoritate, aetate quoque princeps civitatis; est quidem venerabile et pulchrum; ego tamen te vel
 2 magis in remissionibus miror. Nam severitatem istam pari iucunditate condire, summaeque gravitati tantum comitatis adiungere, non minus difficile, quam magnum est. Id tu cum incredibili
 3 stilo adsequeris. Nam et loquenti tibi illa Homericis senis mella profluere, et quae scribis, complere apes floribus, et nectare videntur. Ita
 4 certe sum adfectus ipse, quum Graeca epigrammata tua, quum iambos proxime legerem. Quantum ibi humanitatis, venustatis! quam dulcia illa!

1 ego tamen te etc.) Rom. ego tamen te vel magis in remissionibus miror. Hoc in aliis etiam est, nec librorum errore scriptum videtur pro in remissionibus. Dixerat, alios Antonini virtutem in administranda republica praestitam admirari: sibi eum magnum videri adfirmat in iis etiam rebus, quae sint remissiones, in quibus minus se intendere soleant alii, quae remisso ac soluto animo fiant, in quibus paullo plus quisque sibi indulgeat. Vox ipsa et Plinio et Suetonio, et aliis usitata; nec significatio rei, ad quam accommodatur, repugnat. H.

3 Homericis senis) Nestoris, de quo Il. a. 249. Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ὄζειν αὐδὴ. G.

et nectare) *Al. nectere vel innectere, verba floribus et sertis illa quidem commoda et coniuncta, sed non nimis apta forte apibus. Et male sane hanc causam egit, qui Ovidianum innectere tempora sertis huc advocavit. Maius praesidium illa habet Virg. Georg. 4, 250. Complebuntque foros, et floribus

horrea texent. Unde Ambrosius. Intexta floribus horrea illis tribuit. Cum tamen poeticum illud sit, et nectare sit ipsum quoque in bonis libris, hoc praetuli. G.

Et, quae scribis, complere apes floribus et innectere videntur, cum Cortianis quibusdam Rom. Hoc etsi poetis familiarius est, hic tamen tolerari potest, ubi de industria poetarum sermonem imitatur, ut saepe alibi et maxime lib. VIII. ep. 26. Complere floribus suavitatem significat, quae ab ingenio est; innectere artem, quae ingenium commendat. H.

4 humanitatis) leporis, urbanitatis, quae sale et facetiis etiam ostenditur. Illa saepe iunguntur, ut ap. Cic. de Orat. 3, 8. et 2, 67. cf. Lib. 1, 7. Hinc et humanitatis sal Ep. ad Att. 1, 13. Copiosius hunc omnem de humanitate locum tractavimus in Lex. technol. Rhet. lat. f. v. humanitas. E.

quam dulcia illa!) quam amantia hic inserunt libri plerique, quod expunxit merito Cortius. G.

quam antiqua! quam arguta! quam recta! Callimachum me, vel Herodem, vel si quid his melius, tenere credebam: quorum tamen neuter utrumque aut absolvit aut attigit. Hominemne

quam antiqua!) Desunt in Rom. H.

Callimachum me, vel Herodem) Rom. *Callimachum vel Herodem, sine me. H.*

Herodem) * Vix patiuntur temporum rationes, ut Herodes ille nobilis sub Hadriano et Antoninis Sophista intelligatur, de cuius reliquiis Cl. Salmasius; de vita autem et temporum rationibus Olearius ad Philostratos immortaliter meriti sunt. Igitur vel alterius maioris Herodis memoriam intercuisse oportet, vel hic locus corruptela non vacat. *Phileten* suspicabatur Barthius, Callimacho alias etiam iungi solitum, *Eratosthenem* Cortius. Mihi N. L. G.

Non Herodem Atticum, Sophistam, sed Herodem Iambographum h. l. intelligi, primus demonstravit Ruhnkenius in Histor. Crit. Orat. Rutilio Lupo praemissae pag. XCIX. quem locum, cum sit commentarii instar, ipsis Ruhnkenii verbis huc transcribo: „Interpretes multa ad hunc Plinii locum moliantur, satisque ostendunt, se de Herode Iambographo nefando quidem quicquam audivisse. Ex eius Choliambis fragmenta supersunt apud Zenobium VI. 10. Stobaeum S. LXXI. p. 439. LXXVI. p. 453. XCVI. p. 530. CXVIII. p. 591. et Maximum T. II. p. 636. Nomen eius abii in notius Herodoti apud Etymolog. M. p. 411. 41. Ζήτριον διὰ τοῦ ἰ συνεσταλμένον. καὶ παρὰ Ἡροδότῳ. ἢ γὰρ αὐτὸν εἰς τὸ ζήτριον. ἐπὶ δὲ χολιαμβικὸν τὸ μέτρον. In mendoso Ἡροδότῳ haerebat Cl. Wesselingius Diss. Herodot. p. 29. Idem Etymologi locus induxisse videtur Scaligerum ad Varron. de L. L. VI. p.

149: ut Iamborum scriptorem Herodotum vocaret. Athenaeus. III. p. 86. B. laudat Ἡρώδαν ἐν συνεργαζομέναις, ubi Il. Calaubonus negat se alibi Herodam Comicum invenire. Verum non Comicus laudatur, sed, ut ex subiecto Choliambo apparet, Iamborum scriptor, Herodes, qui patronymica et Doribus propria forma Ἡρώδης dicitur; quod bene vidit Salmasius Exerc. Plin. p. 111. Illam nominum formam illustrarunt Hemsterhusius ad Callimach. Fragm. p. 590. et Valckenarius ad Schol. in Euripid. Phoeniss. p. 764. Denique Herodem Iambographum cum Herode Attico gravissimo errore confundunt Interpretes Plinii, et Fabricius Bibl. Gr. Vol. VIII. p. 710. Haec Ruhnkenius. Caeterum huius Herodis fragmenta collegit Fiorillo ad calcem Herodis Attici p. 171. E.

neuter utrumque) Nec Callimachus nec Herodes in utroque genere poëseos, epigrammatico et iambico, perfectus fuit, hoc est, quod dicit, *neuter utrumque absolvit*. Deinde *neuter utrumque attigit*, hoc sensu addidit, quod Callimachus sola epigrammata, et non iambos, Herodes autem, missis epigrammatibus, iambos tantum scripsit. Inde igitur laudat Antoninum, qui utrumque optime scripserit. E.

Fallitur Ernestius. Callimachum etiam in genere iambico operam posuisse, novimus. *Absolvit* refer ad Callimachum, *attigit* ad Herodem. Ceterum Cortius *utrumque* perperam explicat, ad illa, *Quantum ibi humanitatis — quam recta!* pertinere censens, in iisque nescio quam oppositionem reperire sibi vilis. S.

Romanum tam Graece loqui? Non, medius fidius, ipsas Athenas tam Atticas dixerim. Quid multa? Invideo Graecis, quod illorum lingua scribere maluisti. Neque enim coniectura eget, quid sermone patrio exprimere possis, quum hoc insiticio et inducto tam praeclara opera perfeceris. Vale.

IV.

Tribunatum semestrem Calvisio Nepoti petit,

C. PLINIVS SOSSIO SVO S.

Calvisium Nepotem validissime diligo, virum indu-

5 quum hoc insiticio et inducto) Rom. cum in hoc insiticio et inducto. Sic multi codices alii. H.

Praepositio nata videtur ex praegressa m. S.

insiticio) Verbum paullo rarius, sed eleganter significans. Insiticia proprie sunt, quae in aliam stirpem inferuntur, et loco non natali aluntur. Deinde translulerunt ad alia, quae loco non nativo polita intelligi volunt. Ita insiticius somnus Varronis est, R. R. 1, 2, 5. qui medio die, vigilandique adeo tempore capitur: apud eundem 2, 8, 1. insiticii et bigeneri multi, in aliud genus insui. Plane idem sibi vult insitivus, quod ostendunt non insitiva modo Horatii Ep. 2, 19. pira: sed insitivus ille Gracchus Ciceronis pro Sextio c. 47. i. e. in illud genus eamque familiam fraude inferus. Sic insitivi liberi Phaedr. 3, 3, 10. per adulterium in alienam familiam illati. Insiticius igitur sermo est Graecus hominis non Graeci, non primum enatus quasi in Antonino, sed arte paratus et illi velut insitus. Cf. infra 4, 18. G.

IV, i Calvisium Nepotem) Rom. Varisidium Nepotem, cum Medic. quod fortasse verum. Deinde validissime pro validissime. H. industrium — rectum) Miror haec a novissimo editore, Gierigio, sollicitata. In disertum offendit, quod in Tribuno militari eloquentia non magnopere considerata fuerit. Hoc autem rectum ultimo loco positum ideo improbat, quod frigide illa addantur, quod apud me vel potissimum est; ita enim, inquit, omnes sani homines iudicant. Me neutra ratio movet. Primum quis in diserto statim eloquentiam Demosthenicam vel Ciceronianam cogitet? Est aliqua sacundia, quae unumquemque et decet et iuvat in vita negotiosa. Deinde Plinius virtutes laudat non Tribuni, sed hominis, quae tamen etiam Tribunum commendare possunt. Denique non video, cur frigide a Plinio addita sint ea, quae fateri honestissimum est. Ergone nunquam virtutem laudabimus, nunquam dicemus, integritatem animi nobis ceteris bonis externis potiolem esse, quia omnes sani ita iudicent? E.

strum, disertum, rectum, quod apud me vel potissimum est. Idem C. Calvisium, contubernalem meum, amicum tuum, arcta propinquitate complectitur. Est enim filius sororis. Hunc ergo 2 rogo semestri tribunatu splendidiorem et sibi et avunculo suo facias. Obligabis me, obligabis 3 Calvisium nostrum, obligabis ipsum, non minus idoneum debitorem, quam nos putas. Multa be- 4 neficia in multos contulisti: ausim contendere, nullum te melius, aequè bene vix unum aut alterum collocasse. Vale.

V.

Studium auditorii, quum recitaret orationem, comparat cum Aeschinis auditoribus Rhodiis.

C. PLINIUS SPARSO SVO S.

Aeschinem, aiunt, petentibus Rhodiis legisse orationem suam, deinde Demosthenis, summis utramque clamoribus. Quod tantorum virorum conti- 2

Rectum, i. e. bonum et honestum. Vid. Schwarz. ad Plin. Panegy. p. 183. S.

2 *Hunc ergo rogo*) Rom. *Hunc, rogo, omisso ergo.* H.

Sic et Cortiana. Bene. S.

semestri tribunatu) Ostendit, hoc ipso in primis loco usus, Lipsius de Mil. Rom. 2, 9. propter multitudinem petentium *semestres tribunatus* datos, et hinc explicat obscurum ante locum Iuvenalis 7, 89. de Paride Domitiani histrione,

Ille et militiae multis largitur honorem,

Semestri vatum digitos circumligat auro.

Semestre enim aurum, annulus tribunorum semestrium. Vid. Maffon. 20, 4. G.

3 *idoneum*) Proprie de debitore, qui solvendo est. Glossarium H. Stephani: Idoneum, Ἀξιόχρεων, Ἰκανόν. Item: Ἀξιόχρεως, Idoneus. S.

4 *aeque bene vix unum*) Rom. *aeque bene unum, sine vix.* H. V, 1 *Aeschinem*) Vid. ea de re supra ad 2, 3, 10. G.

summis — clamoribus) laudantium puta et plaudentium auditorum. Sic saepius noster, de quo vid. Ind. Sed etiam Cic. de Orat. 1, 33. *haec sunt, quae clamores et admirationes in bonis oratoribus efficiunt.* Hinc illud ad Q. Fratr. 3, 1, 3. *Clamores efficiam, h. e. mirificum quid praestabo.* G.

Ita et Rom. sine verbis illis, quae explicandi causa aliquis, non ipse Plinius, adscripsit, *esse pro-*

gisse scriptis non miror, quum orationem meam proxime doctissimi homines hoc studio, hoc ad-sensu, hoc etiam labore per biduum audierint: quamvis hanc intentionem eorum nulla hinc et inde collatio, nullum quasi certamen accenderet.
 3 Nam Rhodii quum ipsis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: nostra oratio sine aemulationis gratia probabatur. An merito, scies, quum legeris librum; cuius amplitudo non finit me longiore epistola
 4 prae loqui. Oportet enim nos in hac certe, in qua possumus, breves esse: quo sit excusatus, quod librum ipsum, non tamen ultra causae amplitudinem, extendimus. Vale.

VI.

Laurentinum, propter studiorum secretum, reliquis praediis praefert.

C. PLINIVS NASONI SVO S.

Tusci grandine excussi; in regione Transpadana summa abundantia, sed par vilitas nuntiatur: so-

batam. Auditorum enim clamores sive plausus intelliguntur. H.

2 labore) Ita intentionem audiendi dicit, non quidem simpliciter, sed quod illa intentio per biduum continuata molestior erat, et ad laboris similitudinem accedebat. E.

Verissime hoc. Secus habet id, quod vir doctissimus, vi huius vocis nondum satis perspecta, adscriperat: „Labore non placet. Quidni clamore?” S.

quamvis hanc intentionem eorum) Rom. quamvis intentionem eorum, non ut vulgo hanc intentionem. H.

VI, 1 grandine excussi) Horat. Carm. 3, 1, 29. verberatae gran-

dine vineae. Geoponic. 1, 14, 2. οὔτε ἡ ἄμπελος, οὔτε τὰ σπέρματα ὑπὸ χαλάρης ἀδικηθήσεται. Graeci uno verbo χαλαροβολήσθαι. Clemens Alex. Strom. L. VI. p. 754. ed. Pott. χαλαροβολήσθαι μελλόντων νεφῶν. leg. χαλαροβολήσθαι. Aesclepiad. in Anal. Brunck. T. I. p. 216. Νίφε, χαλαροβόλει etc. Plutarch. Mor. T. III. p. 10. ed. Wytttenb. νέφη χαλαροβόλα. S.

par vilitas) Non minus summa, quam est abundantia. Haec enim fere coniuncta sunt. Cic. in Verr. 3, 98. Annona pretium, nisi in calamitate fructuum, non habet. Si autem ubertas in percipiendis fructibus fuit,

lum mihi Laurentinum meum in reditu. Nihil² quidem ibi possideo praeter tectum et hortum, statimque arenas: solum tamen mihi in reditu. Ibi enim plurimum scribo: nec agrum (quem non habeo) sed ipsum me studiis excolo; ac iam possum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, sic ibi scrinium ostendere. Igitur tu quoque, si certa et fructuosa praedia concupiscis, aliquid in hoc littore para. Vale.

VII.

Reguli ingenium et industriam in laudando et ornando filio describit.

C. PLINIUS LEPIDO SVO S.

Saepe tibi dico, inesse vim Regulo. Mirum est, quam efficiat, in quod incubuit. Placuit ei lugere filium: luget, ut nemo. Placuit statuas ei et imagines quam plurimas facere: hoc omnibus officinis agit. Illum coloribus, illum cera, illum aere, illum argento, illum auro, ebore, marmore

consequitur vilitas in vendendo etc. G.

Rom. summa abundantia, sed parum utilitatis. Hinc apparet, apud Cicer. lib. III. offic. c. XII. 10. recte emendatum esse *tritici vilitas*, etsi ibi in omnibus prope libris est *utilitas*. H.

Similiter *copiam cum vilitate* copiungit Livius 45, 33, 3. *ea copia rerum, ea vilitas annonae*. ubi item al. *utilitas*. Sic *vilis* et *utilis* confunduntur. Vid. Drakenb. ad Liv. 35, 14, 4. Burmann. ad Vellei. p. 910. ed. Ruhnk. S.

² *statimque arenas*) Est enim maritima villa ipsi littori imposita. Vid. 2, 17. G.

³ *certa*) Cum alias *fides* prae-

diorum laudetur, vel accusetur *fallacia*: hic Plinius alludens eo nomine *certa* vocat, quod ingenii fetus subministrant, nullis tempestatum casibus expositos. G.

VII, 1 *vim*) quam mox ipse explicat, intentionem, quicquid velis, obtinendi, quae tamen in Regulo audaciae et obstinaciae [obstinationis S.] adiunctam notionem haberet. E.

Mirum — incubuit) Sic et Rom. Postea: *Placuit statuas eius et imagines quam plurimas facere*. Sic optimus quisque, non et, quod nec Ald. habet. H.

ebore, marmore effingit) Rom. *illum ebore, illum marmore effingit*. H.

2 effingit. Ipse vero et nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita eius recitavit: de vita pueri recitavit; tamen eundem librum, in exemplaria transcriptum mille, per totam Italiam provinciasque dimisit. Scripsit publice, ut a decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis, 3 qui legeret eum populo: factum est. Hanc ille vim (seu quo alio nomine vocanda est intentio, quidquid velis, obtinendi) si ad potiora vertisset, quantum boni efficere potuisset? Quamquam minor vis bonis, quam malis, inest, ac sicut ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ἔκνον φέρει, ita recta ingenia debilitat. verecundia, perverbia confirmat 4 audacia. Exemplo est Regulus. Imbecillum la-

Vera haec lectio. Epanaphora satis gravis, quam nolim cum I. A. Ernestio (vid. Gesneri ad eum epistolam) pro vitiosa habere. S.

2 *Ipse vero et nuper*) Damus hic lectionem a Cortio ex bonis libris probatam, qui etiam id genus repetitionis, quae δεινότης quandam adfert orationis, tum nostro, tum optimis quibusque scriptoribus familiare esse ostendit. G.

Ipse vero et nuper Rom. et Ald. Post haec Rom. *librum de vita pueri recitavit*: Ald. *de vita eius*. Cortius ex Medic. *Ipse vero et nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita eius recitavit: de vita pueri recitavit*. Sequitur in Rom. *tamen eundem librum vel in exemplaria mille transcriptum*. Coniunctionem *vel* non aspernor: numerus vero poëticus minus placent. Sunt et alia, quae in Cortiana lectione offendunt. H.

Plinius, opinor, mallet sic inter punctum: *librum de vita eius recitavit: de vita pueri: recitavit tamen. Eundem librum* etc. Ita in lectione Cortiana,

quae item Gesneriana est, nil erit amplius, quod offendat. S.

Scripsit publice) ad civitates. Neque enim ea tantum publice scribuntur vel fiunt, quae *populi nomine* fiunt; sed ea quoque, quae *ad populum* referuntur. Sic Cic. fam. 5, 7. pr. et alias. G.

ut a decurionibus etc.) Rom. *ut a decurionibus deligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis*. Vulgo *eligeretur*: quod in tam paucis, ex quibus legendus erat, locum non habet. H.

Heusing. ad Cornel. Nep. Agefil. 1, 3. pag. 188. „Deligitur, qui ex pluribus, sed idoneis; eligitur, qui ex promiscua multitudine legitur.” Perpetua horum verborum confusio. Vid. Oudendorp. ad Frontin. 1, 1, 9. pag. 23. sq. ed. alt. S.

3 ἀμαθία μὲν θράσος) Vox Periclis in sermone epitaphio apud Thucyd. 2, 40. Vertit Aem. Portus, *Imperitia quidem audaciam: consideratio vero difficultatum ac periculorum cunctationem et metum adfert*. Add. 5, 17, 3. 7, 17, 13. G.

tus, os confusum, haesitans lingua, tardissima inventio, memoria nulla: nihil denique praeter ingenium insauum: et tamen eo impudentia ipsoque illo furore pervenit, ut a plurimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirifice Catonis illud de oratore in hunc e contrario vertit: *Orator est vir malus, dicendi imperitus*. Non, mehercule, Cato ipse tam bene verum oratorem, quam hic Regulum expressit. Habesne, quo tali epistolae parem gratiam referas? Habes, si rescripseris, num aliquis in municipio vestro ex sodalibus meis, num etiam ipse tu nunc luctuosum Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, scilicet, ut ait Demosthenes, *ἐπαγας τὴν Κατὴν, καὶ*

4 *et confasum*). Non intelli-
go vulgum nunc compositum.
Nam Regulus, ut vulgum recte
componeret, satis audax et im-
pudens erat. Vultum potius vo-
cis et pronunciationis describere,
quod est eius, qui verba singula
non recte explicat, solitas ob-
litas, devorat etc. Contrarium
est *et plenum*, quod item Pi-
nonis Epist. 6, 11. commemorat,
ubi vid. Gesner. E.

Valerius Maximus a Cestio
londinus S. 7. Rom. 1. et ha-
bitatione impeditum. S.

cardissima inventio) Hoc
ipsum Regulum rando et hebeti
ingenio esse arguit. Nam ad
exagitantem vel inveniendum
animus opus est, quod proprie
de hoc solertissime genere dicitur
Cicer. Brut. 68. vel etiam rando
esse in exagitando opponitur
acutiori. E.

co impudentia etc.) Rom. co
impudentia in lege illa facere
propter, ac plurimi orator
habent, sine praepositione a.
E.

5 *Inagae Herennias* etc.) Rom.
Inagae Herennias Scutelo mari-
pice Illud Caronis. H.

Catonis) Definitio Catoniana,
Fir bonus, dicendi peritus, est
 apud Quintil. 12, 1, 1. G.

6 si perscripseris, num aliquis)
Rom. si scripseris, num aliquis.
E.

felices, ut ait etc.) Rom.
 stupas felices, ut ait Demo-
 sthenes, in Olyn. H.

Idem ordo in aliis libris ob-
vius. Placet. S.

Demosthenes) Orat. pro Corona c. 90. p. 166. cuius loci suavitas, et acumen Plinii intelligi non potest, nisi totus inspicatur. Accusat Iulianum laeta Demosthenes, qui in commemoranda calamitate publica add' edd' agnosci, add' moderat' edd' ratiocinari laet, neque laetiam effunderi ostendit; sed sublimi more, exultandum laet' eam est proinde, quod gaudii modicam adiutam habet et moderat' gaudere locutus sit etc. Hinc Aelii nem igitur imitatus est, de Plinii suspitione. Lepidus in praelegendo Reguli libro, ut non lugubri voce, et acutone ad materiam composita, sed laetis, hauris, ludensque recitaret. add. Luc. Rhet. praec. p. 320. G.

7 γεγηθώς, καὶ λαρυγγίζων. Est enim tam ineptus, ut risum magis possit exprimere, quam gemitum. Credas non de puero scriptum, sed a puero. Vale.

VIII.

Gratulationi de auguratu respondet, causas explicans, cur eo honore praecipue laetetur.

C. PLINIUS ARRIANO SVO S.

Gratularis mihi, quod acceperim auguratum. Iure gratularis: primum, quod gravissimi principis iudicium in minoribus etiam rebus consequi pulchrum est; deinde quod sacerdotium ipsum cum priscum et religiosum, tum hoc quoque sacrum plane et insigne est, quod non adimitur viventi.
 2 Nam cetera, quamquam dignitate propemodum paria; ut tribuuntur, sic auferuntur. In hoc for-
 3 tunae hactenus licet, ut dari possit. Mihi vero etiam illud gratulatione dignum videtur, quod successi Iulio Frontino, principi viro: qui me nominationis die per hos continuos annos inter

7 ut risum magis etc.) Rom. ut risum mihi possit exprimere magis. H.

VIII, 2 Nam cetera etc.) Rom. Nam alia, quamquam dignitate. H.

Sic et Cortiana. Bene. "Αλλα, non τὰ ἄλλα. S.

fortune — dari possit) Fortune opus est, auguratum accipere. Sed in hoc etiam vis fortune terminatur. Non enim facere potest, ut eum honorem amittamus, quia nunquam adimitur. E.

3 Mihi vero etiam illud) Rom. Mihi vero illud etiam, bene. H.

Bonus hic ordo, noster tamen non deterior. Vid. Heusinger. ad

Cornel. Nep. Hamilc. 2, 3. pag. 265. Emendat. 2, 4. pag. 202. Omnino in positu huius particulae mira librorum instantia deprehenditur. S.

Iulio Frontino) Nobili auctori Strategematum et libri de aquaeductibus, de cuius mortis tempore, atque adeo, quo anno augur factus fuerit Secundus, disputatur a Cl. Massono in vita Plinii ad A. C. CIII. et ab Illmo Poleno in Prolegom. ad Frontin. c. 1. §. 42. sqq. G.

nominationis die) Vid. ad 2, 1, 8. G.

hos continuos annos) Ep. 9, 1. Causam per hos dies dixit Iulius Bassus. In talibus pronomen hic tempus proxime elapsum indicat. Vid. Drakenb. ad

sacerdotes nominabat, tanquam in locum suum
 cooptaret; quod nunc eventus ita comprobavit,
 ut non fortuitum videatur. Te quidem, ut scri- 4
 bis, ob hoc maxime delectat auguratus meus,
 quod Marcus Tullius augur fuit. Laetaris enim,
 quod honoribus eius insistam, quem aemulari in
 studiis cupio. Sed utinam, ut sacerdotium idem 5
 et consulatum, multo etiam iuvenior quam ille,
 sum consequutus: ita senex saltem ingenium eius
 aliqua ex parte adsequi possim! Sed nimirum 6
 quae sunt in manu hominum, et mihi et multis
 contigerunt: illud vero ut adipisci arduum, sic
 etiam sperare nimium est, quod dari nisi a diis
 non potest. Vale.

IX.

*Narrat, Bassum, ex Bithynia repetundarum reum, a
 se defensum liberatumque esse.*

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Causam per hos dies dixit Iulius Bassus, homo
 laboriosus et adversis suis clarus. Accusatus est

Liv. 5, 51, 5. Ruhnken. ad
 Rutil. Lup. pag. 56. sq. Sic et
 Graeci. Alciphron ep. 1, 14. p.
 58. f. ed. Bergl. οἱ δὲ ἔφασαν οὐκ
 κτῆμα γεγονέναι πρὸς τούτων τε-
 τάρων ἐτών. S.

ut non fortuitum videatur)
 Rom. *ut non fortuitum videretur.* H.

4 *Te quidem etc.)* Rom. *Te
 quidem, ut scribis, hoc maxi-
 me delectat auguratus meus.*
 Ita et alii quidam libri, melius
 quam vulgo. H.

5 *ut sacerdotium etc.)* Rom.
*ut sacerdotium idem, ut con-
 sulatum multo etiam iunior
 quam ille.* H.

iuvenior) Etiam apud Apule-
 ium esse hunc comparativum, iam
 a Cellario observatum est. G.

6 *quod dari — potest)* Sic
 et Rom. H.

Al. *quod dari non nisi a diis
 potest.* S.

IX, 1 *Iulius Bassus)* Rom.
Iunius Bassus, quo nomine et
 Quintiliano vocatur lib. VI. c. III.
 27. et 57. etsi ad illum Burmann.
 p. 545. non Iuniis, sed Iuliis
 hoc cognomen fuisse contendit,
 et in Plinio nihil mutandum
 censet. H.

laboriosus) multis laboribus
 obrutus et vexatus, miser. vid.
 Clav. Cic. h. v. S.

sub Vespasiano a privatis duobus: ad senatum remissus, diu pependit; tandemque absolutus vindicatusque est. Titum timuit, ut Domitiani amicus; a Domitiano relegatus est. Revocatus a Nerva, fortitusque Bithyniam, rediit reus, accusatus non minus acriter, quam fideliter defensus: varias sententias habuit, plures tamen, quasi mitiores. Egit contra eum Pomponius Rufus, vir paratus et vehemens. Rufo succellit Theophanes, unus ex legatis, fax accusationis et origo. Respondi ego. Nam mihi Bassus iniunxerat, ut totius defensionis fundamenta iacerem: dicerem de ornamentis suis, quae illi et ex generis claritate et ex periculis ipsis magna erant; dicerem de conspiratione delatorum, quam in quaestu habebant; dicerem causas, quibus factiosissimum quemque, ut illum ipsum Theophanem, offendisset. Eundem me voluerat occurrere crimini, quo maxime premebatur: in aliis enim, quamvis auditu gravioribus, non absolutionem modo, verum etiam

pependit) inter spem et metum, de exitu et fortuna causae suae incertus. E.

tandemque absolutus vindicatusque est) Rom. *tandem absolutus vindicatusque est.* H.

2 *ut Domitiani amicus)* Non tamen erat, quod vehementer timeret Titum, si vera narrat Suetonius c. 9. *Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed paene ex professo sollicitantem exercitus, meditantem fugam, nec occidere, neque seponere, ac ne in minore quidem honore habere sustinuit etc.* G.

quasi mitiores) Vid. f. 17. et 18. G.

3 *Pomponius Rufus)* *Varenus*, de quo 5, 20, 1. G.

vir paratus et vehemens) Rom. *vir peritus et vehemens.* H.

fax accusationis) Al. *principes.* Propositam lectionem li-

bris et auctoritate Plinii tuetur Cortius. G.

Ita et Rom., ut Medic. et optimus quisque. H.

4 *iniunxerat, ut totius defensionis)* Rom. *iniunxerat, totius defensionis, sine ut.* H.

de ornamentis suis) de iis rebus, quae ipsum commendare, atque exulare et defendere possint [possent S.]. E.

5 *in quaestu habebant)* Quod quarta bonorum eius, quem damnassent, pars illis cederet, unde quadruplatores dicti. G.

Rom. *quam in quaestu haberent, bene.* H.

Nimirum haec ex persona Bassi, non Plinii, intelligenda: ut nullus indicativo locus sit. S.

illum ipsum Theophanem) Sic et Rom. H.

laudem merebatur. Hoc illum alias onerabat, quod 6
 homo simplex et incautus quaedam a provincialibus,
 ut amicis, acceperat. Nam fuerat in provincia ea-
 dem quaestor. Haec accusatores furta ac rapinas;
 ipse munera vocabat: sed lex munera quoque accipi
 vetat. Hic ego quid agerem? quod iter defensionis 7
 ingrederer? Negarem? Verebar, ne plane fur-
 tum videretur, quod confiteri timerem. Praeter-
 ea rem manifestam infitii, arguentis erat crimen,
 non diluentis: praesertim quum reus ipse nihil
 integrum advocatis reliquisset. Multis enim, at-
 que etiam principi, dixerat, sola se munuscula,
 dumtaxat natali suo aut Saturnalibus, accepisse,
 et plerisque misisse. Veniam ergo peterem? Iu- 8
 gularem reum, quem ita deliquisse concederem,
 ut servari, nisi venia, non posset. Tanquam re-
 cte factum tuerer? Non illi profuisssem, sed ipse
 impudens exstitissem. In hac difficultate placuit 9

6 *Hoc illum alias onerabat*) Rom. *Hoc illum onerabat*, omis-
 so *alias*, quod ineptissime inter-
 ponitur a multis, exclusum vero
 est et ab Aldo. H.

Iure omisit, post Cortium, Gie-
 rigius. Nec Brummeri Excerpta
 agnoscunt. S.

ut amicis, acceperat) Rom.
ut amicus acceperat. H.

Praefero *amicis*. Interpretare:
*ut quos amicos sibi esse ob ne-
 cessitudinem olim contractam
 crederet*. S.

Nam fuerat etc.) Rom. *Nam
 fuerat in eadem provincia quae-
 stor*. H.

Haec accusatores etc.) Rom.
*Haec accusatores furta et ra-
 pinas*. H.

lex munera — accipi vetat)
 Laudat hic Cellarius Cinciam le-
 gem, Acilium item et Calpur-
 niam. Sed nescio, an ipsa, de
 qua hic agitur, species in ulla
 varum, quatenus notae sunt ho-

die, ostendi possit. Facilius forte
 fuerit hoc demonstrare de *Cor-
 nelia* itemque *Iulia repetunda-
 rum*. Sed hoc agunt lCii. G.

De ipsis his legibus vid. Clav.
 Cicer. E.

7 *iter*) Cf. Interpr. ad Gratii
 Fal. Cynege. v. 5. Similia in
 Graecis leguntur. Herodotus p.
 615, 46. οὐ γὰρ ἔχεις αὐτῶν τὰς
 διαζόδους τῶν βουλευμάτων. Vid.
 Kuster. ad Aristoph. Equit. 1012.
 S.

nihil integrum — reliquisset)
 Ipse sua confessione advocatos im-
 pediverat, quominus factum infi-
 tii possent. Nam ipse multis
 dixerat, se munuscula accepisse.
 E.

Rom. *nihil advocatis inte-
 grum*. H.

8 *Iugularem reum*) Rom. *Iu-
 gulassem reum*. Sic et Medi-
 ceus. H.

Item Excerpta Brummeri. Pla-
 cet. Sic mox, *profuisssem*, ex-
 stitisssem. S.

medium quiddam tenere. Videor tenuisse. Actionem meam, ut praelia solet, nox diremit. Egeram horis tribus et dimidia; supererat sesquihora. Nam quum e lege accusator lex horas, novem reus accepisset; ita diviserat tempus reus inter me, et eum, qui dicturus post erat, ut ego quin-

10 que horis, ille reliquis uteretur. Mihi successus actionis silentium finemque suadebat. Temerarium est enim, secundis non esse contentum. Ad hoc verebar, ne mox corporis vires iterato labore deficerent; quem difficilior est repetere, quam

11 iungere. Erat etiam periculum, ne reliqua actio mea et frigus, ut deposita, et taedium, ut resumta, pateretur. Ut enim faces ignem assidua concussione custodiunt, dimissum aegerrime reparant; sic et dicentis calor et audientis intentio continuatione servatur, intercapedine et quasi remissione

12 ne languescit. Sed Bassus multis precibus, paene etiam lacrymis, obsecrabat, implerem meum tempus. Parui, utilitatemque eius praetuli meae. Bene cessit: inveni ita erectos animos senatus, ita recentes, ut priori actione incitati magis,

13 quam satiati viderentur. Successit mihi Lucius Albinus tam apte, ut orationes nostrae varietatem

9 Nam quum e lege accusator) Rom. Nam cum ex lege accusator. H.

diviserat tempus) Rom. diviserat tempora. H.

Sic et Cortius, nulla ex libris varietate notata. Terentius Andr. 3, 1, 17. Iq. non sat commode Divisa sunt temporibus tibi, Dave, haec. S.

10 Ad hoc verebar etc.) Rom. Ad hoc verebar, ne mox corporis vires iterato labore deficerent, non defererent, ut Cortius. H.

Cort. ne me corporis — defererent. haud ingrate ad aurium sensum. S.

repetere, quam iungere) Repetere nimirum laborem est intermissum denuo adgredi; iungere est continuare. Verum hocprehendunt viatores, qui multo facilius durant, si uno quali tenore pergant, quam si aliquamdiu interquieverint. G.

11 Frigus — taedium) Frigus intellige adfectum; cito enim arescit lacrymula ab oratore expressa: taedium est a continuatione et longitudine. G.

13 Lucius Albinus) Rom. Luceius Albinus, non Lucius, ut perperam supra lib. III. ep. VIII, 7. H.

Cortius et Gierigius bene Luceius Albinus. S.

duarum; contextum unius habuisse credantur. Respondit Herennius Pollio instanter et graviter: ¹⁴ deinde Theophanes rursus. Fecit enim hoc quoque, ut cetera, impudentissime, quod post duos, et consulares et disertos, tempus sibi, et quidem laxius, vindicavit. Dixit in noctem, atque etiam nocte, inlatis lucernis. Postero die egerunt pro ¹⁵ Basso Titius Homullus, et Fronto, mirifice: quartum diem probationes occupaverunt. Censuit ¹⁶ Baebius Macer, consul designatus, lege repetundarum Bassum teneri: Caepio Hispano, salva dignitate, iudices dandos. Uterque recte. Qui ¹⁷ fieri potest, inquis, quum tam diversa censuerint? quia scilicet et Macro, legem intuenti, consentaneum fuit damnare eum, qui contra legem munera acceperat: et Caepio, quum putaret licere senatui, sicut licet, et mitigare leges et intendere, non sine ratione veniam dedit facto, vetito quidem, non tamen inusitato. Praevaluit ¹⁸ sententia Caepionis: quin immo consurgenti ei ad censendum, acclamatum est, quod solet resistentibus. Ex quo potes aestimare, quanto consensu sit exceptum, quum diceret, quod tam favorabile fuit, quum dicturus videretur. Sunt ¹⁹ tamen, ut in senatu, ita in civitate, in duas partes hominum iudicia divisa. Nam quibus sententia Caepionis placuit, sententiam Macri, ut duram

¹⁴ post duos) Intelliguntur Pomponius Rufus et Herennius Pollio. Dicere post aliquem, succedere alicui, est eius, qui eandem quam ille causam tuetur. S.

atque etiam nocte etc.) Rom. atque etiam illatis lucernis. H.

Longe melior nostra lectio. S.

¹⁵ probationes occupaverunt) Rom. probationes occuparunt. H.

¹⁸ consurgenti ei) Al. omit-

tunt ei: et videtur a glossatore profectum. Centies librarii hoc pronomem insererunt. S.

Ex quo potes aestimare) Rom. Ex quo potes existimare, recte. H.

Perpetua confusio, cuius fontem aperuit Drakenb. ad Liv. 34, 2, 5. Add. Bünem. ad Lactant. pag. 687. coll. Heusinger. Emendat. p. 89. S.

¹⁹ ut duram etc.) Rom. ut rigidam duramque reprehendunt. H.

rigidamque, reprehendunt: quibus Macri, illam alteram dissolutam atque etiam incongruentem vocant. Negant enim congruens esse, retinere in
 20 senatu, cui iudices dederis. Fuit et tertia sententia. Valerius Paullinus adensus Caepioni, hoc amplius censuit, referendum de Theophane, quum legationem renuntiasset. Arguebat enim multa in
 21 accusatione fecisse, quae illa ipsa lege, qua Bassum accusaverat, tenerentur. Sed hanc sententiam consules, quamquam maximae parti senatus mire probatur, non sunt persequuti. Paullinus
 22 tamen et iustitiae famam et constantiae tulit. Misso senatu Bassus, magna hominum frequentia, magno clamore, magno gaudio exceptus est. Fecerat eum favorabilem renovata discriminum vetus fama, notumque periculis nomen, et in procero
 23 corpore moesta et squalida senectus. Habebis hanc interim epistolam ut *πρόδρομον*: exspectabis orationem plenam onustamque: et exspectabis diu: neque enim leviter et cursim, ut de re tanta, retractanda est. Vale.

20 *legationem renuntiasset*) l. e. deposuisset. Renuntiatio enim quid egeris, finita censetur legatio. Copiose illustrat hanc formulam Burmannus ad Quintil. 7, 4. p. 634. G.

Rom. cum *legationem renuntiasset*. H.

Arguebat enim) Rom. *Arguebatur enim*. H.

21 *mire probatur etc.*) Rom. *mire probabatur, non sunt persecuti*. Sic Ald. quoque, non probatur. H.

Item Cort. nulla notata varietate lectionis. Nec Brummeri Excerpta quidquam habent discrepantiae. Praefero imperfectum. S.

23 *Habebis hanc etc.*) Rom. *Habebis hanc interim epistolam ut πρόδρομον. Exspectabis orationem plenam onustam, exspectabis diu*. Ald. *plenam onustamque, exspectabis*. H.

exspectabis orationem) Vid. supra quae diximus, ad 1, 20, 6. G.

Mox *plenam et onustam* dicit, copiosam et amplam rerum variarum et multarum tractatione. E.

leviter et cursim etc.) Rom. *breviter et cursim, ut de re tua retractanda est*. Bis peccatum videtur, in *breviter et tua*. H.

Vide Drakenb. ad Liv. 21, 28, 9. S.

X.

Heres cum Sabino factus de libertate servi, quamvis non plene scripta, ex aequitate censet.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Scribis mihi, Sabinam, quae nos reliquit heredes, Modestum servum suum nusquam liberum esse iussisse: eidem tamen sic adscripsisse legatum, *Modesto, quem liberum esse iussi*. Quaeris, quid sentiam? Contuli cum prudentibus. Convenit inter omnes, nec libertatem deberi, quia non sit data; nec legatum, quia servo suo dederit. Sed mihi manifestus error videtur: ideoque puto nobis, quasi scripserit Sabina, faciendum, quod ipsa scripsisse se credidit. Confido, accessurum te sententiae meae, quum religiosissime soleas custodire defunctorum voluntatem, quam bonis heredibus intellexisse pro iure est. Neque enim minus apud nos honestas, quam apud alios necessitas valet. Moretur ergo in libertate, finentibus nobis, fruatur legato, quasi omnia diligentissime caverit. Cavit enim, quae heredes bene elegit. Vale.

X, 1 cum prudentibus) Cor-
tius ex Mediceo, cum peritis
iuris. Sententia eadem; quae
sint responsa prudentum, nemo
ignorat. G.

Rom. Contuli cum peritis iu-
ris, ut Medic. H.

Difficile est definire, utrum a
Plinio profectum sit. Mihi ta-
men prudentibus genuinum vi-
detur. S.

4 caverit) Etiam hoc iuris
verbum, quo ludit aliquoties apud

Trebatium suum, et contra Ser-
vium pro Murena Tullius. G.

Nempe cavere dicuntur, qui
testamento aliquid rite sanciant,
ita ut nulla nec controversia nec
calumnia locum habere possit.
Mox heredes bene elegisse Sabi-
na dicitur, quod eos elegit, quos
crederet voluntatem suam hone-
ste atque ex aequitate interpreta-
turos. Amabili igitur modestia
Plinius Sabinae tribuit, quod si-
bi et coheredi suo tribuere de-
bebat. E.

XI.

Liciniani rhetoricam professionem narrat, tanquam propter incestum cum Vestali a Domitiano ad exsilium redacti.

C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

Audistine Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? Nondum te puto audisse; est enim recens nuntius. Praetorius hic modo inter eloquentissimos caussarum actores habebatur: nunc eo decidit, ut exsul de senatore, rhetor de oratore fieret.
 2 Itaque ipse in praefatione dixit dolenter et graviter: *Quos tibi, Fortuna, ludos facis? Facis enim ex professoribus senatores, ex senatoribus professores.* Cui sententiae tantum bilis, tantum amaritudinis inest, ut mihi videatur ideo profes-

XI in Rom. Minutiano inscribitur, line Cornelio. H.

1 *profiteri*) literas intellige, speciatim Rhetoricen. Sic dixerat etiam 2, 18, 4. G.

Praetorius hic modo) Rom. *Praetorius modo hic.* Paucis interiectis: *ut exul de senatore et rhetor fieret.* H.

2 *Quos tibi etc.*) Rom. *Quos tibi, Fortuna, ludos facis? Ex senatoribus professores, ex professoribus senatores.* Intermedia, *facis enim*, fortasse temere, omissa sunt, etsi abesse possunt: ordinem autem verborum, qui et in Medic. et in Brummer. A. mansit, vulgato antepono. Primum queritur de sua fortuna, *facis ex senatoribus professores*: deinde aliorum novitatem mordet, *ex professoribus senatores*. Hoc itaque dicere videtur: nos demergis, ut alios extollas. Tanto saevior fortunae lusus est, quanto iniquius, senatores cum vulgo exaequari, plebeios senatores fieri. H.

Plinius videtur scripsisse: *Facis ex senatoribus professores, ex*

professoribus senatores. omissa particula enim, quam „soliti fuerunt librarii interponere, ut orationem, ex eorum sententia male hiantem, melius connecterent.” Drakenb. ad Liv. 10, 39, 4. S.

amaritudinis) Quaeret forte aliquis, qua in re insit ἀμαρτυρία illa sive amaritudo? Credo ego in eo, quod Quintilianum mordet, Hispanum hominem, et artis, quam profitebatur, opera honores summos et ornamenta consularia adeptum. Quantacunque enim esset viri virtus, non poterat tamen carere fortuna ipsius, quam diu vixit, obrectatoribus. Igitur etiam Iuvenalis dentem in illum stringit 7, 189 sqq. et nec meritis viri, nec iudicio principum tribuit, quod *salus multos haberet*; verum *fideribus, quae exceperint modo primos incipientem edere vagitus* etc. Altera pars dicti, quo ulus est Valerius, ad M. Tullium etiam spectare videtur, qui senatoris curis a Iulio Caesare liberatus, scholas domi suae habuit.

sus, ut hoc diceret. Idem, quum Graeco pallio 3
 amictus intrasset, (carent enim togae iure, quibus
 aqua et igni interdictum est) postquam se compo-
 suit, circumspexitque habitum suum: *Latine*, in-
 quit, *declamaturus sum*. Dices, tristitia et mise- 4
 randa: dignum tamen illum, quia haec ipsa studia
 incesti scelere maculaverit. Confessus est quidem 5
 incestum: sed incertum, utrum quia verum erat,
 an quia graviora metuebat, si negasset. Fremebat
 enim Domitianus, aestuabatque ingenti invidia,
 destitutus. Nam quum Corneliam, maximam Ve- 6
 stalem, defodere vivam concupisset, ut qui illu-
 strari seculum suum eiusmodi exemplo arbitrare-
 tur, pontificis maximi iure, seu potius immanitate
 tyranni, licentia domini, reliquos pontifices non
 in Regiam, sed in Albanam villam convocavit.
 Nec minore scelere, quam quod ulcisci videba-
 tur, absentem inauditamque damnavit incesti,

Denique cum fortunae tribuit
 mutatam vitae suae conditionem,
 innocens videri vult. G.

3 *Graeco*) Non desiderarem, si
 abesset. S.

postquam se composuit) Vid.
 quae diximus supra ad 2, 3, 2.
 G.

Latine — declamaturus sum)
 Licet vestis me admonëat Roma-
 nae ac Latinae adeo civitatis, et
 vestis iure excidisse, *Latine* ta-
 men, quod solum adhuc pos-
 sum, *declamaturus sum*. G.

Latine declamaturus sum, non
 Graece, ut habitus videtur pol-
 liceri. Etiam hoc acerbè et ama-
 re. S.

4 *Dices, tristitia et miseranda*)
 Sic et Rom. H.

incesti scelere) In Vestalem
 commissi, uti ea quae sequun-
 tur declarant. G.

maculaverit) Rom. *macula-*
rit. H.

5 *destitutus*) a testibus tanti
 sceleris, cuius Vestalem virginem

damnare cuperet. Suetonius ta-
 men Domit. c. 8. *Corneliam*
Virginem Maximam, absolutam
olim, dehinc longo intervallo
repetitam atque convictam, de-
fodi imperavit, stupratoresque
virgis in comitio ad necem
caedi: adiungit tamen, quod ad
 hunc nostrum pertinet, *excepto*
Praetorio viro, cui dubia etiam
 tum caussa, et incertis quæstio-
 nibus atque tormentis de semet
 professo, *exsilium indulsit*. G.

6 *maximam Vestalem*) Ita
 dicuntur ut *Pontifices maximi*.
 Saepe ita Inscriptiones antiquae,
 v. g. apud Gruterum p. 309. sqq.
 G.

Rom. *Corneliam Vestalium*
maximam bene cum Medic. H.

eiusmodi exemplo) Rom. *eius-*
modi exemplis. H.

Regiam) Servius ad Aen. 8,
 363. *Domus, in qua Pontifex*
habitat, Regia dicitur, quod
in ea Rex sacrificulus habitare
consueffet. G.

quum ipse fratris filiam incesto non polluisset solum, verum etiam occidisset: nam vidua abortu 7 periit. Missi statim pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad ceteros deos manus tendens, multa, sed hoc frequentissime, clamitabat: *Me Caesar incestam putat; qua sacra faciente, vicit, triumphavit.* 8 Blandiens haec, an irridens; ex fiducia sui, an ex contemptu principis dixerit, dubium est. Dixit, donec ad supplicium, nescio an innocens,

quum ipse fratris filiam) Iuliam Titi Vespasiani filiam: narrat Sueton. Domit. c. 22. *ubi de hoc ipso Plinii nostri loco Heinſianam coniecturam profert Burmannus. Cum enim vix appareat, aiunt, cur viduam appellet Plinius, quae viro iam antea orbata erat, quum ex Domitiano conciperet; forte legendum, nam biduo ab abortu periit. Ut dignam Heinſii ingenio coniecturam haud negaverim: sic viduae appellationem apud Plinium minime supervacuum esse, arbitror. Intelligitur enim caussa, cur Domitianus illam coegerit abortivum sumere, quod scilicet non esset decorum viduae parere, quod ex marito defuncto concepium dicere non posset. G.

nam vidua abortu periit) Sic et Rom. H.

7 multa — clamitabat) Debet hoc factum esse ante ultimam et solemnem ad ipsum supplicium deductionem, si recte rem narrat Plutarchus in Numa p. 122. H. Steph. αὐτὴν δὲ τὴν κολαζομένην ἐν Φορεῖον ἐνδέμενοι, καὶ κατασεγάζοντες ἔξωθεν καὶ καταλαβόντες ἰμάσιν, ὥς μὴδὲ Φανὴν ἐξάκουσον γενέσθαι κ. τ. λ. Nam lecticae si imposita fuit contextae undique et obligatae, ut vox inde exaudiri non posset, non est, ut apophthegmata eius observari potuerint. Est etiam aliud in Plutarchi descriptione, quod cum

Plinio pugnare videtur. Facie hic mentionem carnificis. Sed vide quid Plutarchus: ὅταν πρὸς τὸν τόπον κομισθῇ τὸ Φορεῖον, οἱ μὲν ὑπηρετῶν τοὺς δεσμούς (non ipsius Vestalis, puto, sed lora, quibus lectica devincta et occlusa fuit undique) ἐξέλυσαν, ὁ δὲ τῶν ἱερῶν ἑξαρχος — ἐξάγει συγκεκαλυμμένην καὶ καθίστησιν ἐπὶ κλίμακος εἰς τὸ οἶκημα κάτω Φερούσης. Sed responſionem forte subiiciunt, quae statim sequuntur: Εἶτα αὐτὸς μὲν ἀποτρέπεται μετὰ τῶν ἄλλων ἱερῶν, τῆς δὲ καταβάσης ἢ τε κλίμαξ ἀναιρεῖται κ. τ. λ. Videtur itaque, salva Plutarchi descriptione, carnifex (cuius etiam esse potuerunt ὑπηρετῶν modo commemorati) cui forte ingerendae telluris negotium datum fuit, retro abeunte Pontifice, illud ministerium Vestali obtulisse. G.

sed hoc frequentissime) Rom. sed haec frequentissime. H.

Me Caesar etc.) Signum interrogandi videtur apponendum. S.

8 nescio an innocens) Qui Germanice sic ordinat verba, dubitat ita, ut ad negantem sententiam inclinet. Aliter Latine, quod et hic multis demonstrat Corrius, et copiose ad Fabrianum thesaurum ostensum est. Nescio an innocens simpliciter significat, forte innocens. G.

certe tanquam innocens, ducta est. Quin etiam, 9
quum in illud subterraneum cubiculum demitte-
retur, haesilletque descendenti stola, vertit se ac
recollegit; quumque ei carnifex manum daret,
aversata est, et resiliuit; foedumque contagium,
quasi plane a casto puroque corpore, novissima
sanctitate reiecit; omnibusque numeris pudoris,
πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν. Praeterea 10

(tanquam innocens) i. e. omnium
opinione innocens. Sic ex Me-
diceo Cortius. G.

Rom. *donec ad supplicium,*
nescio an innocens, certe tan-
quam nocens, ducta est. Bene.
In Cortiana operarum incuria bis
innocens legitur. H.

Non operarum incuria, sed
Cortio sic volente. Verum puto
tanquam nocens, prae quo no-
stra lectio, si quid video, misere
friget. S.

9 *quum in illud etc.*) Rom.
cum in illud subterraneum de-
mitteretur, sine cubiculum, quod
et in Medic. fortasse recte, et
Plinio volente, omissum est. H.

Appuleius Metam. pag. 766. ed.
Oudend. *in ipso subterraneo se-*
mirotundo, pro quo *hypogeum*
Petronius cap. III. S.

quumque ei carnifex etc.)
Rom. *cum ei manum carnifex*
daret, adversata est, et resiliit:
foedumque contactum, quasi
plane a casto puroque corpore.
Fucum aliis facit Cortius, qui-
bus persuadere vult, *contagium*
bonis scriptoribus magis placuisse,
ubi de tactu sermo sit, *conta-*
ctum vero, ubi de contagione.
Nam et Ovidius dixit lib. VII.
metam. v. 239. *refugitque viri-*
les contactus: et Virgil. lib. III.
Aen. v. 227. *contactuque omnia*
foedant Immundo. Tacit. lib. I.
annal. c. 43. *Discedite a con-*
tactu, ac dividite turbidos.
Columell. lib. XI. c. 5. *Nam fere*
contactu eius [mulieris] langue-

scunt incrementa virentium. Pli-
nius lib. XXXIII. c. 7. extr. *So-*
lis atque lunae contactus ini-
micus [minio]. Quare *conta-*
ctum retineo, quod et in Medic.
est. H.

Add. *eximium* Lexicographum,
Aeg. Forcellinum in v. *conta-*
ctus. S.

quasi plane a casto) Quid
si transpositis verbis duobus lega-
mus, *quasi a casto plane pu-*
roque corpore. Certe *ἡ plane*
ad *casto* referenda est haud du-
bie. Et quam frequentes sint in
libris antiquis id genus transpo-
sitiones, nemo ignorat. G.

Malim, *plane quasi a casto*
etc. Cicero Orat. 2. contra Rul-
lum cap. 18. *plane quasi ea res*
vobis saluti futura sit. Florus
1, 10, 8. *plane quasi adulte-*
rum ad inferos usque sequere-
tur. 1, 11, 4. *reddidit plane*
quasi stipendium commilitoni-
bus diis. Pro eo alibi prorsus
quasi. Iustin. 1, 7, 16. prorsus
quasi silentium damnum pul-
chritudinis esset. S.

πολλὴν πρόνοιαν) Versus Eu-
ripidis in Hecuba. Inspiciamus
totam Talthybi de ultimo actu
vitae Polyxenae narrationem vers.
568. *Ἡ δὲ καὶ θνήσκουσ' ὁμῶς*
Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως
πεσεῖν Κρύπτειν δ' ἢ κρύπτειν ὁμ-
ματ' ἀρσένων χρεῶν. Transtulit
Ovid. metam. 13, 479:

Tunc quoque cura fuit partes
velare tegendas,
Cum caderet, castique decus
servare pudoris.

Celer, eques Romanus, cui Cornelia obiiciebatur, quum in comitio virgis caederetur, in hac voce
 11 perstitit: *Quid feci? Nihil feci.* Ardebat ergo Domitianus et crudelitatis et iniquitatis infamia. Arripit Licinianum, quod in agris suis occultasset Corneliae libertam: ille ab iis, quibus erat curae, praemonetur, si comitium et virgas pati nolle, ad confessionem confugeret, quasi ad
 12 veniam: fecit. Loquutus est pro absente Herennius Senecio tale quiddam, quale est illud, *Κεῖται Πάτροκλος*. Ait enim: *Ex advocato nuntius fa-*
 13 *ctus sum. Recessit Licinianus.* Gratum hoc Domitiano, adeo quidem, ut gaudio proderetur, diceretque, *Absolvit nos Licinianus.* Adiecit etiam, non esse verecundiae eius instandum: ipsi vero

De simili decoris et verecundiae in moribundis studio plura hic notavit Curtius: v. g. de Lucretia Ovid. Fast. 2, 833:

*Tunc quoque iam moriens, ne
 non procumbat honeste,
 Respicit; haec etiam cura
 cadentis erat.*

G.

Rom. πολλὴν πρόνοιαν ἔσχευ, [non εἶχεν] εὐσχήμων, pro εὐσχημῶς, non εὐσχημόνως, quod iambicus versus non admittit. H.

Hanc lectionem Bassius, puto, haud invitus amplecteretur. Cf. eius Specim. Aristaen. p. 29. sq. S.

10 in comitio) More veteri. Liv. 22, 57. L. Cantilius, scriba Pontificis, quos nunc minores Pontifices appellant, qui cum Floronia (Vestali, sub terram ad portam Collinam necata) stuprum fecerat, a Pontifice Maximo eo usque virgis in comitio caesus erat, ut inter verbera exspiraret. G.

11 et iniquitatis infamia etc.) Rom. et iniquitatis infamia, [vitiose.] Arripit Licinianum, quod — — libertum. H.

Arripit) iratus increpat et accusat. E.

12 Herennius Senecio) Rom. Herennius Senecio: cetera, ut a Curtio edita, praeter unum vos, pro nos, n. 13. ubi absolvit vos. H.

Κεῖται Πάτροκλος) Iliad. σ, 20. ubi Antilochus Patrocli mortem ita narrat Achilli, Κεῖται Πάτροκλος, νέκυος δὲ δὴ ἀμφιμάχονται Γυμνοῦ. ἀτὰρ τάγε τεύχε' ἔχει κορυθαίολος ἑκτωρ. De hoc loco Quintil. 10, 1, 49. Narrare vero quis brevius [potest] quam qui mortem nuntiat Patrocli? G.

13 non esse — instandum) Ut revocatus ab exilio causam dicat, aut crimen fateatur. Scilicet memnerat tyrannus, ne forti defensione Licinianus invidiam sibi maiorem crearet: triumphat igitur, Licinianum fuga sua et voluntario exilio confessionem edidisse, non falso crimine interfectam Corneliam: igitur beneficium agnoscit secessum Liciniani, et ei praemium tribuit, molle exilium. G.

permisit, si qua posset, ex rebus suis raperet, antequam bona publicarentur; exilium molle, velut praemium, dedit. Ex quo tamen postea clementia divi Nervae translatus est in Siciliam, ubi nunc profitetur, seque de fortuna praefationibus vindicat. Vides, quam obsequenter paream tibi, qui non solum res urbanas, verum etiam peregrinas tam sedulo scribo, ut altius repetam. Et sane putabam te, quia tunc abfuisti, nihil aliud de Liciniano audisse, quam relegatum ob incestum. Summam enim rerum nuntiat fama, non ordinem. Mereor, ut vicissim, quid in oppido tuo, quid in finitimis agatur (solent enim notabilia quaedam incidere) perscribas: denique quidquid voles, dummodo non minus longa epistola nunties. Ego non paginas tantum, sed etiam versus syllabasque numerabo. Vale.

XII.

Marcellini factum laudat, qui defuncti scribae residuum salarium apud se subsidere noluerit.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Amas Egnatium Marcellinum, atque etiam mihi saepe commendas: amabis magis commendabis-

ex rebus suis raperet) Rom. *ex rebus suis rapere.* Deinde *exilium molle.* H.

exilium molle) in loco hospitali, ubi Licinianus, rebus suis non prorsus exutus, vitam, ut exsul, satis commode degere posset. Longe tamen praeferenda commoratio in Sicilia. Ita si intelligas, Gierigium vulgatam sollicitantem non audies. S.

14 praefationibus) Vid. 2, 3, 1. *Prolusiones* fere appellant recentiores, item disputationes in studiorum instauratione habitas. G.

vindicat) Eadem constructio-

ne Florus 3, 21, 19. *Et sane quum tam ferus in Sullanos Marius fuisset: quanta saevitia opus erat, ut Sulla de Mario vindicaretur?* Vid. Duker. ad 1, 22, 4. S.

16 solent enim etc.) Rom. *solent enim quaedam notabilia incidere.* H.

non minus etc.) Rom. *non minus longa epistola nuntia.* H.

sed etiam etc.) Rom. *sed versus etiam syllabasque.* H.

Praeferam hunc ordinem. S.

XII, 1 *atque etiam mihi saepe commendas)* Rom. *atque etiam saepe commendas.* H.

2 que, si cognoveris recens eius factum. Quum
 in provinciam quaestor exisset, scribamque, qui
 sorte obtigerat, ante legitimum salarii tempus
 amisisset, quod acceperat scribae daturus, intel-
 lexit et statuit subsidere apud se non oportere.
 3 Itaque reversus, Caesarem, deinde, Caesare aucto-
 re, senatum consuluit, quid fieri de salario vellet.
 Parva, sed tamen quaestio. Heredes scribae sibi;
 4 praefecti aerario populo vindicabant. Acta caus-
 sa est: dixit heredum advocatus, deinde populi:
 uterque percommode. Caecilius Strabo aerario
 censuit inferendum: Baebius Macer heredibus dan-
 5 dum. Obtinuit Strabo. Tu lauda Marcellinum,
 ut ego statim feci. Quamvis enim abunde suffi-
 ciat illi, quod est et a principe et a senatu pro-
 6 batus; gaudebit tamen testimonio tuo. Omnes
 enim, qui gloria famaue ducuntur, mirum in
 modum adfensio et laus, a minoribus etiam pro-
 fecta, delectat. Te vero Marcellinus ita revere-
 7 tur, ut iudicio tuo plurimum tribuat. Accedit
 his, quod, si cognoverit factum suum isto usque
 penetrasse, necesse est, laudis suae spatio, et cur-
 su, et peregrinatione laetetur. Etenim, nescio

Placet. Arrianus Marcellinum
 omnino commendabat, non soli
 Plinio. S.

2 qui sorte obtigerat) Rom.
 cui sorte obtigerat, dictantis vi-
 tio, pro qui. H.

Vid. de hoc loco Drakenb. ad
 Liv. 9, 34, 14. 28, 45, 11.
 Sorti poetarum proprium vide-
 tur coryphaeo recentiorum Lexi-
 cographorum, Aeg. Forcellino. S.

subsidere) Explicavimus ad 2,
 16, 4. G.

3 Parva, sed tamen quaestio)
 Rom. Et parva quaestio: sed
 tamen quaestio. H.

Leg. Parva quaestio, sed ta-
 men quaestio. Optima haec le-
 ctio, cui Barthii commentum

Gesnerus praeferre non debebat.
 S.

praefecti aerario populo vin-
 dicabant) Rom. praefecti ae-
 rarii populo vindicabant. Ut
 vero Rom. ita et Medic. et ex
 eo Cortius. Nec Gesneriana con-
 iectura non placere potest prae-
 fecti aerario populo vindica-
 bant. Sed praefecti aerarii fre-
 quentius dixit. H.

6 ita reveretur, ut) Rom.
 ita veretur, ut. H.

7 quod, si cognoverit) Rom.
 quod si cognovit. H.

Etenim, nescio quo pacto etc.)
 Rom. Nescio enim, quo pacto
 vel homines magis iuvat gloria
 lata. H.

quo pacto, vel magis homines iuvat gloria lata, quam magna. Vale.

XIII.

Municipes suos hortatur, ut scholam instituant, etiam tertiam sumtus partem pollicitus; rogat Tacitum, ut praeceptores circumspiciat.

C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Salvum te in urbem venisse gaudeo. Venisti autem, si quando alias, nunc maxime mihi desideratus. Ipse pauculis adhuc diebus in Tusculano commorabor, ut opusculum, quod est in manibus, absolvam. Vereor enim, ne, si hanc intentionem iam in finem laxavero, aegre resumam. Interim ne quid festinationi meae pereat, quod sum praesens petiturus, hac quasi praecursoria epistola rogo. Sed prius accipe causas rogandi: [deinde ipsum, quod peto]. Proxime quum in 3

gloria lata, quam magna) Lata, quae ad multos pervasit, ut etiam remoti locorum intervallis de nobis audiant; magna, quae magnifica nobis facta, sed inter paucos tribuit. G.

XIII, 1 *in Tusculano commorabor)* Nimirum *Tusculanum* etiam praedium habuit Plinius. Vid. 5, 6, 45. G.

2 *in finem laxavero)* In finem est versus finem. Quid autem sit *laxare intentionem*, dubitationem non habet, nimirum remittere sive ad tempus, sive in perpetuum. *Commoda igitur est lectio Aldi et MSS. Palatinorum. Verum est alia etiam non minoribus praesidiis nixa, in *fine intermiserō*, quam pro glossa habuit Cellarius; alteri autem Cortius praetulit. Mihi N. L. G.

Rom. Vereor enim, ne si hanc intentionem iam in finem intermiserō. Lego cum Cortio

in fine, et in ceteris hanc scripturam vulgatae (*iam in finem laxavero*) praefero, quae nihil significat. Vide supra epist. VIII. 11. H.

festinationi) Paulo aliter hoc nomine utuntur Romani, quam linguae hodiernae his, quae synonyma ei habentur. Significat enim non actum modo, quo urgemus opus, sed etiam studium et cupiditatem mox perficiendi, aut perfectum videndi opus alterius. Sic Cicero in nobilissima ad Luceium epistola 5, 12. ubi etiam *alacritatem* eodem modo accipit; sic hoc in loco Plinius. G. *praecursoria epistola)* Sic et Rom. H.

[deinde — peto]) *Inclusatum Medicei libri auctoritate, tum eo nomine abesse vult Cortius, quod putidum faciant Plinium. Τῷ δ' ἐπεὶ μὲν ἐγὼ δέχομαι, ἐπεὶ δ' ἀπορρέω. Roga-

patria mea fui, venit ad me salutandum municipis mei filius praetextatus. Huic ego, *Studes?* inquam. Respondit, *Etiam. Ubi? Mediolani. Cur non hic?* Et pater eius, (erat enim una, atque etiam ipse adduxerat puerum) *Quia nullos hic*
 4 *praeceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat vestra, qui patres estis, (et opportune complures patres audiebant) liberos vestros hic potissimum discere. Ubi enim aut iucundius morarentur, quam in patria? aut pudicius continerentur, quam sub oculis parentum?*
 5 *aut minore sumtu, quam domi? Quantulum est ergo, collata pecunia, conducere praeceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea*

tionem suam quidni in duo quasi capita tribuat, *in caussas rogandi, et in ipsum id, quod petit? G.*

Haec suspecta quamvis verba habet Rom. et fortasse merito retinet. *H.*

3 *Huic ego, Studes? inquam)* Sic et Rom. Bene ego. *H.*

Al. solenni confusione ergo. *S.*

Mediolani) Commode huc advocat Cellarius Inscriptionem ex Grut. p. 177, 4. qua vel urbs vel pars eius *Novarum Athenarum* nomine indicatur. *G.*

5 *Quantulum est ergo etc.)* Rom. *Quantulum est ergo, collata pecunia conducere praeceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea, quae peregre emuntur. (omnia autem peregre emuntur) impenditis, addicere mercedibus. Ubi vulgo addicere scribitur, hic addicere reperio, nec temere reiicio. Id et Catanaeus variantis lectionis loco adscripsit, qui explicat assignare salario praeceptoris. Ea enim addici dicuntur, quae rei alicui mancipantur, dicantur, destinantur et, ut vulgus loquitur, deputantur. Frequentia sunt*

addicere morti, supplicio, vastitati, servituti. Erat et praetorium verbum, cum res aliqua adiudicabatur et propria dabatur. Nihilo tamen minus *addicere* praeferrī posse video, si *mercedes* intelligas, quae Mediolani praeceptoribus solvendae erant: quibus si addicerentur, quae peregre impendenda erant, Novocomenses domi praeceptores alere poterant. *H.*

Recte intellexit *mercedes* vir doctissimus. Igitur *addicere* servandum. Ceterum Romani libri lectio, si propius intuearis, ne varians quidem videtur, sed nata ex *adicere*, ut librarii saepissime pro *addicere* scripserunt. Fons hic errorum uberrimus. Vid. Drakenb. ad Liv. 2, 10, 9. — Ergo deest in Mediceo, cuius auctoritate Cortius delere debebat: Dicit vix potest, quot locorum vim et venustatem inepti glossatores talibus coniunctionibus inferciendis pessum dederint. *S.*

viatica) Non sunt h. l. quae proprie dicuntur s. *ἐξόδια*, sed pecunia, qua quis procul a patria, e. g. studiorum causa agens, in alimenta sua utitur. Vid. Ulpian. Dig. lib. 12. tit. 1. leg. 17. *S.*

quae peregre emuntur, (omnia autem peregre emuntur) impenditis, adicere mercedibus? Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum pro republica nostra, quasi pro filia vel parente, tertiam partem eius, quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicerer, nisi timerem, ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumpetur, ut accidere multis in locis video, in quibus praeceptores publice conducuntur. Huic vitio uno remedio occurri potest, si parentibus solis ius conducendi relinquatur, iisdemque religio recte iudicandi necessitate collationis addatur. Nam qui fortasse de alieno negligentes, certe de suo diligentes erunt: dabuntque operam, ne a me pecuniam [non] nisi dignus accipiat, si accepturus et

(omnia autem — emuntur)
Inclusa in quibusdam absunt. Sed habent optimi et plures libri. G.

Intelliguntur ea, quae peregre, h. e. Mediolani, praeter *ἐνοίκια*, viatica, mercedes, impendenda erant. De luxuria saeculi sui Plinius hic ne per somnium quidem cogitavit. S.

tertiam partem eius) Considera lector prudentem Secundi liberalitatem, et quas quasi fiducias suis municipibus adhibeat, ad extorquendam et ipsis collationem. Non pollicetur certam summam: sed solus promittit trientem eius summae, cuius reliqui municipes bessem collaturi essent. Itaque non pudorem modo bonorum virorum acuit, ut erubescant nimis parum conferre: sed ipsam quorundam malevolentiam servire optimo instituto cogit. Procul dubio enim erant, qui iactationem interpretarentur illam Plinii promissionem, eaque ut ipsi non parvo constaret, plus quam alioqui iulisset animus, conferrent. G.

G ambitu corrumpetur) Hoc fieret, si eligeretur vel conduce-

retur is, qui gratia, opibus, precibusve plurimum polleret: nam in his rebus *ambitus* cernitur. E.

7 Huic vitio etc.) Rom. Huic vitio occurri uno remedio potest. H.

Praestat hic ordo. S.

8 ne a me pecuniam [non] nisi dignus) Varietatem circa hunc locum notarunt viri docti, quod pro *a me* habent *meam* quidam, alii *eam*, alii denique utrumque. Sed illud nemo, quod sciam, observavit, negationem hic plane incongruam esse, et ad sententiam perturbandam evertendamque pertinere. Quid enim? illudne dari operam vult Secundus, *Ne non accipiat nisi dignus?* an potius, *Ne accipiat nisi dignus?* Igitur non illud importunum uncis certe inclusi, ne temere turbet aliquid, dum librorum praesidio quandoque eiciatur, vel praecedens *ne* in ut mutetur. G.

Rom. *dabuntque operam, ne eam a me pecuniam non nisi dignus accipiat, si accepturus et ab his erit.* Duplex negatio non iniuria suspecta est: quia vero ea omnibus exemplaribus haeret, haud scio an servari possit.

9 *ab ipsis erit. Proinde consentite, conspirate, maioremque animum ex meo sumite, qui cupio esse quam plurimum, quod debeam conferre. Nihil honestius praestare liberis vestris, nihil gratius patriae potestis. Edoceantur hic, qui hic nascuntur, statimque ab infantia natale solum amare, frequentare consuecant. Atque utinam tam claros praeceptores inducatis, ut a finitimis oppidis studia hinc petantur, utque nunc liberi vestri aliena in loca, ita mox alieni in hunc locum confluant!* Haec putavi altius et quasi a fonte repetenda; quo magis scires, quam gratum mihi foret, si susciperes, quod iniungo. Iniungo autem, et pro rei magnitudine rogo, ut ex copia studioforum, quae ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumspicias praeceptores, quos sollicitare possimus; sub ea tamen conditione, ne cui fideni meam obstringam. Omnia enim libera parentibus servo. Illi iudicent, illi eligant: ego 12 mihi curam tantum et impendium vindico. Proinde si quis fuerit repertus, qui ingenio suo fidat,

Sunt certe exempla eius, ubi negandi vim habet, iteratae. Propert. lib. II. eleg. XV, 32. *Absenti nemo ne nocuisse velit.* Petron. c. 42. *Neminem nihil bonifacere oportet.* Talia plura congesserunt Broukhuf. ad Tibull. lib. II. eleg. XV, 5. [immo ad Propert. 2, 15, 5. add. eundem ad Tibull. 4, 1, 127. S.] Oudendorp. ad Caesar. lib. V. Gall. c. 23. ad Hirt. de bell. Afr. c. 26. p. 871. b. Vechnerus hellenolex. lib. I. part. II. c. 35. interpretes Cornel. Nep. ad Attic. c. XI. 5. Agefil. VII. 3. H.

Dubito tamen, an locum plane gemellum uspiam reperiās. Facile igitur assentior Gesnero de vulgatae corruptione; sic tamen, ut ne malim, quam non, uncis includere. S.

9 *Edoceantur*) Cortius ex libris suis *educantur*. Sed recte Gierigius *edoceantur* praetulit. De eruditione hic agitur, non de educatione. Cornel. Nep. Alcib. 2, 1. *Educatus est in domo Periclis — eruditus a Socrate.* Etiam *frequentare*, quod mox sequitur, Gr. *φοιτῶν*, nostram lectionem videtur tueri. S.

10 *ut a finitimis — petantur*) Sic et Rom. H.

11 *si susciperes, quod iniungo*) Rom. *si susceperis, quod iniungo.* H.

Hoc si scripsit Plinius, non scripsit *scires, foret.* S.

ut ex copia studioforum) Ita et Rom., non *studiorum*, ut quidam. H.

eat illuc ea lege, ut hinc nihil aliud certum, quam fiduciam suam ferat. Vale.

XIV.

Hendecasyllabos, quorum lasciviam excusat, iudicio Paterni submittit.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

Tu fortasse orationem, ut soles, et flagitas et exspectas: at ego, quasi ex aliqua peregrina delicataque mercede, lusus meos tibi prodo. Accipies cum hac epistola hendecasyllabos nostros: quibus nos in vehiculo, in balineo, inter coenam oblectamus otium temporis. His iocamur, ludimus, amamus, dolemus, querimur, irascimur: describimus aliquid modo pressius, modo elatius: atque

12 *nihil aliud certum*) Cavet his Plinius, ne quis praeceptorum certam et promissam a se mercedis lumen expectet. Nam antea dixerat, se nemini fidem suam obstringere, sed omnia parentibus libera servare velle. E. *fiduciam suam ferat*) Rom. *fiduciam suam ferant*. H.

XIV, 1 *lusus meos tibi prodo*) Verum quidem est, quod hic observat Cortius, *prodere* esse interdum simpliciter proferre, producere. Sed tamen nihil impedit, quo minus hoc potissimum verbo usum dicamus Plinium, uti significaret, se arcana quasi sua, et non temere omnibus ostendenda, illi aperire. Hoc suadet etiam s. 6. G.

2 *hendecasyllabos*) De toto illo instituto suo, versiculos faciendi, agit 7, 4. G.

3 *modo pressius, modo elatius*) Sic Rom. cum Medic. H.

Cum de hendecasyllabis sermo sit, in quibus lusus maxime et ioci, nulla autem gravitas aut

sublimitas dominaretur, malim pro *elatius* legi *latius*, h. e. copiosius, cui laepe *pressa* h. e. brevior oratio opponi solet. Illud et *τὸ describere* aptius est. Nam in describendo magis brevis aut copia, quam aliqua sublimitas aut vis adhibetur. Multi Cortii MSS. et edd. habent *altius*, quod una litera transposita facile ex *latius* fieri poterat. E.

Noli vulgatam sollicitare. Quidni enim gravitas verbis conveniat, quibus poetae non modo iocarentur, luderent, amarent, sed etiam dolerent, quererentur, irascerentur? Cf. ep. 27, 1. Et in descriptiones vim etiam atque gravitatem cadere, nemo erit qui neget. Plinius eadem oppositione 7, 12, 4. Nam *quum suspicarer, futurum, ut tibi tumidius videretur, quod est sonantius et elatius; non alienum existimavi, — addere statim pressius quiddam et exilius*. Ceterum *altius* aliorum librorum a glossatore profectum. S.

ipsa varietate tentamus efficere, ut alia aliis, quaedam fortasse omnibus placeant. Ex quibus tamen si nonnulla tibi paullo petulantiora videbuntur, erit eruditionis tuae cogitare, summos illos et gravissimos viros, qui talia scripserunt, non modo lascivia rerum, sed ne verbis quidem nudis abstinuisse. Quae nos refugimus, non quia leviores (unde enim?) sed quia timidiore sumus.

3 Scimus aliqui huius opusculi illam esse verissimam legem, quam Catullus expressit,

*Nam castum esse decet pium poetam
Ipsum, versiculos nihil necesse est:
Qui tunc denique habent salem et leporem,
Si sunt molliculi et parum pudici.*

6 Ego quanti faciam iudicium tuum, vel ex hoc potes aestimare, quod malui omnia a te pensitari, quam electa laudari. Et sane quae sunt commodissima, desinunt videri, quum paria esse coepe-

quaedam fortasse omnibus placeant) Rom. quae fortasse omnibus placeant. Hoc nemini placebit. H.

4 verbis — nudis) quae rei obscenitatem non velant, adeoque turpibus, obscenis. Iam alii interpp. attulerunt Quintil. 8, 3. 38. si obscena nudis verbis enunciantur. His adde Cic. Lib. 9. Epist. 22. de loco, cuius obscenitas non tam in verbis, quam in re ineffect: sermo est totus verbis tectus, re impudentior. Eadem metaphora Lamprid. Hellog. 34. praetextum verborum dixit. De verbis praetextatis cf. quae copiosius diximus in Lex. technol. lat. Rhet. E.

unde enim?) Interrogatio valdius negans. Sic Graeci: ποθεν γὰρ; ποθεν; πῶς γὰρ; πῶς γὰρ ἢ ποθεν; Vid. Bergler. ad Alciph. p. 92. Hemsterh. ad Lucian. T. I. p. 115. S.

5 Catullus) Exstant carm. 16 ad Aurelium et Furium. add. quae

dicimus ad illa 4, 27, 4. I nunc, quisquis amas. G.

versiculos) Ita et Rom., non versiculo. H.

Versiculo Medic. quod miror Cortio non displicuisse. Versiculos poscit oppositio, ipsum. S.

Qui tunc etc.) Rom. Qui tunc denique habent salem et leporem. Sic scribendum. H.

Cicero ep. 14, 2, 7. ego vero tum denique mihi videbor restitutus, si illa nobis erit restituta. S.

6 ex hoc etc.) Rom. ex hoc potes existimare, quod malui a te. Deest omnia. H.

quum paria esse coeperunt) Cum uno tenore plura leguntur breviter carmina, aequae arguta, aequae falsa, gratiam amittunt omnia, vel ob id ipsum, quod nihil eminet. Haec ipsa causa est, quod argutis illis, quibus conduntur epigrammata, in seria oratione caute admodum et mo-

runt. Praeterea sapiens subtilisque lector debet
non diversis conferre diversa, sed singula expen-
dere, nec deterius alio putare, quod est in suo
genere perfectum. Sed quid ego plura? Nam
longiore praefatione vel excusare vel commendare
ineptias, ineptissimum est. Unum illud praedi-
cendum videtur, cogitare me has nugas meas ita
inscribere, HENDECASYLLABI, qui titulus sola
metri lege constringitur. Proinde sive *epigram-
mata*, sive *idyllia*, sive *eclogas*, sive (ut multi)
poëmatia, seu quod aliud vocare malueris, licebit
voces: ego tantum *hendecasyllabos* praesto. A sim- 10

derate utendum est non minus,
quam condimentis acrioribus etc.
G.

Non satis intelligitur, quomo-
do *paria* hoc sensu dicantur.
Sensus est: cum saepius repe-
tuntur eadem acumina et com-
mode dicta. E.

Nulla hic obscuritas. *Paria*
Catanaeus commode interpreta-
tur *omnia optima*. Talia enim
electa esse solent. S.

7 *debet non diversis confer-
re*) Rom. *non debet diversis
conferre*. H.

nec deterius alio putare) Rom.
nec deterius in alio putare. H.

8 *Nam longiore praefatione*)
Rom. *Nam longa praefatione*. H.

Sic Cortius ex duobus codici-
bus. Accedo. Praeferendus po-
sitivus, cum Secundus universe
de nugarum commendatione lo-
quatur. Idem Sidonius videtur
legisse. S.

cogitare me has etc.) Rom.
*cogitare me has meas nugas
ita inscribere Hendecasyllabos*.
Facile Cortio concedo, *meas* et
ita, quorum locus incertus est,
delenda esse. H.

metri lege) Undecim nimi-
rum syllabarum mensurae adstri-
cti sunt versiculi; quo in genere
sunt Sapphici, Phaleuci, et Hip-
ponactei. G.

9 *Proinde sive etc.*) Rom.
Proinde sive epigrammata, sive

elegidia, [ita scriptum] *sive
eglogas, sive, ut multi, poë-
mata, seu quod aliud vocare
volueris, licebit voces: ego
tantum Hendecasyllabos*. Ver-
bum *praesto* non habet. H.

Non pro nihilo est illa libri
Romani lectio, Catanaeo etiam
oblata. Secundus, ni fallor, scri-
psit: *sive epigrammata, sive
elegidia, sive idyllia, sive ec-
logas* etc. Casaubonus ad Per-
sium pag. 97. ed. Londin. „ele-
„gidia, h. e. non magna poë-
„mata et opera legitima: sed
„minuta quaedam opuscula, ut
„elegiae non *πολύστιχοι*: et si-
„milia momentii non magni car-
„mina. — elegia appellarunt
„etiam alia parva atque *εὐτελῆ*
„carmina etc.” S.

hendecasyllabos praesto) Po-
sterior vox in bonis quibusdam
libris adest; et potest intelligi ex
superioribus *voco*. Sed elegans
etiam est *praesto*, ex forensi illa
significatione, q. d. ego nihil aliud
promitto, nisi versiculos XI syl-
labis conclusos; si quis v. g. *epi-
grammata* expectet, is sibi im-
putet, si fallus fuerit, non mihi,
qui nihil promiserim. G.

10 *A simplicitate tua*) Can-
dore adulari, dissimulare, men-
tiri, nescio. G.

Hoc sensu semper in his epi-
stolis Plinius. Supra aliquoties.
Vid. Index. E.

plicitate tua peto, ut, quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas: neque est difficile, quod postulo. Nam si hoc opusculum nostrum aut potissimum esset aut solum, fortasse posset durum videri dicere, *Quaere; quod agas*: molle et humanum est, *Habes, quod agas*. Vale.

XV.

Futuro consuli, ut auguratur, Asinium, tanquam eius quaestorem futurum, commendat.

C. PLINIVS FVNDANO SVOS.

Si quid omnino, hoc certe iudicio facio, quod Asinium Rufum singulariter amo. Est homo eximius et bonorum amantissimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (scis quem virum) arcta familiaritate complexus est. Proinde si utrumque nostrum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias, quum sit ad connectendas amicitias vel ternacissimum vinculum morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quoque functus est optimi civis officio, quod foecunditate uxoris large frui voluit eo seculo, quo plerisque etiam singulos filios orbitatis praemia graves faciunt:

peto, ut, quod etc.) Rom. peto, quod de libello meo, sine ut. H.

Delent ut Cortius et Giergius. Bene. Vid. Drakenb. ad Liv. 32, 35, 5. S.

Quaere, quod agas) Circumspice aliud scribendi genus, in quo operae pretium facias: in hoc enim laudem vix assequeris. Contra Plinio potest dici, Habes orationes, in quibus decus aliquod iam consecutus es, in his porro elabora, et spera plausum eruditum; quid tibi vis cum ver-

siculis, quibus facilius partam gloriam effundes, quam novam parias. G.

XV, 1 *iudicio facio)* Non caeco impetu, amore praecurrente cognitionem: sed postquam inspexi hominem, et iudicavi amore meo dignum. G.

2 *necesse est idem sentias)* Rom. *necesse est, ut idem sentias. H.*

3 *orbitatis praemia)* Orbos enim captant reliqui, et infimis blanditiis testamenti honorem ab iis promereri cupiunt. Multa in

quibus ille despectis, avi quoque nomen adsum-
 fit. Est enim avus, et quidem ex Satorio Firmo,
 quem diliges, ut ego, si, ut ego, propius inspe-
 xeris. Haec eo pertinent, ut scias, quam copio-4
 sam, quam numerosam domum uno beneficio sis
 obligaturus: ad quod petendum, voto primum,
 deinde bono quodam omine adducimur. Opta-5
 mus enim tibi ominamurque in proximum annum
 consulatum. Ita nos virtutes tuae, ita iudicia
 principis augurari volunt. Concurrit autem, ut 6
 fit eodem anno quaestor, maximus ex liberis
 Rufi, Asinius Bassus, iuvenis, (nescio an dicam,
 quod me pater et sentire et dicere cupit, adole-
 scentis verecundia vetat) ipso patre melior. Dif-7
 ficile est, ut mihi de absente credas, quamquam
 credere soles omnia, tantum in illo industriae,
 probitatis, eruditionis, ingenii, studii, memoriae
 denique esse, quantum expertus invenies. Vellem 8
 tam ferax seculum bonis artibus haberemus, ut
 aliquos Basso praeferre deberes: tum ego te pri-
 mus hortarer moneremque, circumferres oculos,

orbis captatores Horatius, v. g. Sat. 2, 5, 28. sqq. et Iuvenalis 4, 18. inprimis 5, 137. *Domini tamen, et Domini Rex Si vis tu fieri, nullus tibi parvulus aula Luferit Aeneas, nec filia dulcior illo.* it. 6, 3, 8. sqq. et 12, 99. Lepidissimus autem ut ubique ita circa hoc argumentum, in mortuorum Dialogis Lucianus. G.

Ceterum orbitatis praemia dicit munera, quae orbis mittebantur ab heredipetis. E.

5 Optamus enim — — consulatum) Ita et Rom. H.

Ita nos etc.) Rom. Ita nos virtuti tuae iudicia principis augurari volunt. H.

iudicia principis) optimi ac sapientissimi, Traiani, bonos eligere consuevit. G.

6 Concurrit) Prospere simul accedit, vel accedit illis commodis. E.

nescio an dicam) Nota, qui veram pulchritudinem vel amas, vel intelligere cupis, ut amare possis; observa igitur hos mirificum, pater videri cupit filium suum se ipso meliorem, adolescentis verecundia vetat hoc dicere Plinium. Ita me Deus amet, ut pater ille amabilis, ut amari dignissimus filius, ut venustissimus, qui ista prodiderit, Secundus, et ipsa dubitatione sua quasi animaverit, atque in rem praesentem nos deduxerit. G.:

7 Difficile est etc.) Rom. Difficile est mihi, ut de absente credas. H.

8 hortarer moneremque) Rom. hortarer inoraremque. H.

9 ac diu penfitares, quem potissimum eligeres. Nunc vero — Sed nihil volo de amico meo arrogantius: hoc solum dico, dignum esse iuvenem, quem
 10 more maiorum in filii locum adsumas. Debent autem sapientes viri, ut tu, tales quasi a republica liberos accipere, quales a natura solemus optare. Decorus erit tibi consuli quaestor patre praetorio, propinquis consularibus: quibus, iudicio ipsorum, quamquam adolescentulus adhuc, iam
 11 tamen invicem ornamento est. Proinde indulge precibus meis, obsequere consilio, et ante omnia, si festinare videor, ignosce: primum, [quia votis suis amor plerumque praecurrit: deinde,] quod in ea civitate, in qua omnia quasi ab occupantibus aguntur, quae legitimum tempus expectant, non matura, sed sera sunt: deinde, quod rerum,

quem potissimum eligeres) Sic et Rom. Perperam vulgo *eligeris*. H.

9 *Nunc vero — Sed)* Apostolus elegans. Reticeat, quod triste erat commemorare, et invidiosum, nimirum seculum adeo effoetum et inane, ut inveniri par Basso virtus non possit. G.

Rom. *Hunc vero*. H.

Perperam. Sic Graeci *πρὸς δέ*. S. *in filii locum)* Religionem enim et pietatem quasi paternam inter Consulem et Quaestorem intercedere volebant Romani, de qua *sortis necessitudine*, ut ibi vocatur, loca Ciceronis plura laudat Bossius ad Nepotis Catonem 1, 3. G.

10 *tales quasi a republica liberos)* Rom. *tales a republica liberos*, omisso *quasi*. H.

Cortius e codicibus, ordine meliore: *tales quasi liberos, a rep.* S.

Decorus erit tibi) Rom. *Decorum erit tibi*. H.

11 [*quia votis — deinde,*] Haec Cortio teste absunt in optimis libris et vix efficiunt sententiam Plinio dignam. G.

Haec ita, ut vulgata sunt, habet Rom. etsi abesse possunt. H.

Immo retinenda sunt. Omisit librarius, cuius oculus a priore nota nunc *quia nunc quod* significante (unde nata frequentissima harum particuluum confusio; vid. Drakenb. ad Liv. 38, 36, 4. coll. Curt. ad Plin. ep. 1, 13, 4.) ad posteriorem aberrasset. Pro genuinis habebat Ernestius etiam, qui, „Gesperus,” inquit, „ea verba „uncis incluserat, quos nunc delevimus. Argumenta Cortii non „satis firma sunt, et a Gierigio „bene refutata. Tironum gratia „monendum, *votis suis* non esse „dativos, qui a *praecurrit* pen- „deant, sed ablativos hoc sensu: „*amor votis suis praecurrit* scil. „legitimum tempus, non expectare illud potest.” S.

sed sera — rerum) Sic et Rom. H.

deinde) Sic libri optimi modo laudati: alii habent *in summa*. G.

Praestat *in summa*, a Gierigio bene reductum. Est i. q. denique. S.

quas adsequi cupias, praesumptio ipsa iucunda est. Revereatur iam te Bassus ut consulem: tu dilige ¹² eum ut quaestorem: nos denique, utriusque vestrum amantissimi, duplici laetitia perfruamur. Etenim quum sic te, sic Bassum diligamus, ut et ¹³ illum cuiuscunque, et tuum quemcunque quaestorem in petendis honoribus omni opera, omni labore, gratia sumus iuvaturi; perquam iucundum nobis erit, si in eundem [iuvenem] studium nostrum, et amicitiae meae et consulatus tui ratio contulerit: si denique precibus meis tu potissimum adiutor accesseris, cuius senatus et suffragio libentissime indulgeat, et testimonio plurimum credat. Vale.

XVI.

Hortatur ad studium, quum sit literis adhuc honor.

C. PLINIVS VALERIO PAVLLINO SVO S.

Gaude meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor studiis durat. Proxime,

praesumptio) Fructus quali praecox, cum ante tempus legitimum frui licet votis. Videmus hoc quotidie in lautorum hominum epulis, qui asparagos, pisa, cerasa, flores, res alioquin satis vulgares, tempore non suo magno redimunt, maturas adspernantur. G.

¹² *duplici laetitia perfruamur*) Rom. *laetitia duplici perfruamur*. H.

¹³ *cuiuscunque*) scil. consulis fiat quaestor. E.

omni opera etc.) Rom. *omni opera, labore gratia sumus adiuturi, perquam iucundum nobis erit, si in eundem studium nostrum*. Deest *iuvenem*. H.

gratia) Leg. ex libris bonae notae *omni gratia*. S.

si in eundem etc.) si unum eundemque Bassum non solum

amicitia mea, sed et consulatus tui futuri auctoritate adiutum videro. — Ceterum, ut omnis epistola, ita inprimis ultimus locus, *Etenim quum etc.* usque ad finem, tam operosi studii, quo Plinius scripsit, vestigia habet, ut se argutiis, et omnem orationem obscuritate quadam vix liberam praestiterit. E.

[*iuvenem*]) Desideratur haec vox in bonis quibusdam libris, et abesse potest, iudice Cortio. G.

si denique etc.) Rom. *si denique precibus meis tu potissimum adiutor adcesseris, cuius et senatus suffragio*. H.

Cortius ex Mediceo: *cuius et suffragio senatus l. i.* Ordo hic verborum genuinus. S.

XVI. 1 *Gaude meo etc.*) Rom. *Gaudeo meo, gaudeo tuo, gaudeo*. H.

quum dicturus apud centumviros essem, adeundi mihi locus, nisi a tribunali, nisi per ipsos iudices, ² non fuit: tanta stipitatione cetera tenebantur. Ad hoc quidam ornatus adolescens, scissis tunicis, ut in frequentia solet, sola velatus toga perstitit, et quidem horis septem. Nam tamdiu dixi, magno ³ cum labore, sed maiore cum fructu. Studeamus ergo, nec desidia nostrae praetendamus alienam. Sunt qui audiant, sunt qui legant: nos modo dignum aliquid auribus, dignum charitis elaboremus. Vale.

XVII.

Admonitus a Gallo, Corelliae suam operam contra designatum consulem pollicetur, idque propter Corellii patris in se merita, quae praedicat.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Et admones et rogas, ut suscipiam absentis Corelliae causam contra C. Caecilium, consulem designatum. Quod admones, gratias ago: quod rogas, que-

² *scissis tunicis*) Merito miratur Marklandus ad Stat. Silv. 4, 9, 24. quomodo scindi tunicae poterint, toga integra, suspicaturque legendum *scissa toga, sola velatus tunica*. Huic ita satis putabat fieri posse Cortius, quod toga laxius iniecta premensibus facillime crederet, eam potuisse integram servari, non item tunicam pressius adstrictam. Nobis videbatur ita etiam tueri licere lectionem receptam, uti dicamus, togam et robustiorem et in brachium humerosque collectam facilius vim urgentium sustinuisse, quam tenuioris sili tunicas, quas ita colligere non licuisset. Ita nostris moribus pallio integro scindi possunt vestes aliae. G. Add. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola.

Mihi nec Cortii nec Gesneri ratio placet. Sola Marklandi interpretatio intelligi potest. Locus non est satis emendatus, vel ratio vestimentorum, quae hic valuit, nobis ignota est. E.

ut in frequentia solet) Rom. *ut in frequentia solet fieri*. H.

Vid. Drakenb. ad Liv. 6, 34, 5. 36, 23, 2. S.

XVII, 1 *quod rogas, queror*) Ut ille Terentianus Chremes Andr. 3, 3, 12. *Ah ne me obsecra, Quasi hoc te orando a me impetrare oporteat*. Plurcula ex hoc genere sunt apud Ciceronem, quibus indicatur, in vera amicitia non opus esse precibus ad hoc, ut alter alterius commoda procuret; indicato tantum opus esse; et moniri, ut sciatur, quae ratione consuli illi queat. G.

ror. Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari non debeo, ut faciam, quod mihi non facere turpissimum est. An ego tueri Corellii filiam dubitem? Est quidem mihi cum isto, contra quem me advocas, non plane familiaris, sed tamen amicitia. Accedit huc dignitas hominis, atque hic ipse, cui destinatus est, honor: cuius nobis hoc maior habenda reverentia est, quod iam illo functi sumus. Naturale est enim, ut ea, quae quis adeptus est ipse, quam amplissima existimari velit. Sed mihi cogitanti, adfuturum me Corellii filiae, omnia ista frigida et inania videntur. Obversatur oculis ille vir, quo neminem aetas nostra gravio-rem, sanctiorem, subtiliorem denique tulit: quem ego, quum ex admiratione diligere coepissem, quod evenire contra solet, magis admiratus sum, postquam penitus inspexi. Inspexi enim penitus: nihil a me ille secretum, non ioculare, non se-

Admoneri enim debeo etc.) Rom. *Admoneri enim debeo, non rogari ut faciam.* Desunt ut sciam, quae tamen adesse debent. Alterum debeo minus necessarium est. H.

2 Corellii filiam) De quo 1, 12. et 3, 3. quae ad ipsam Corelliam scripta est. G.

non plane familiaris) Lectio elegans et vera a Cortio e MSS. prolata. *Non plane familiaris amicitia, sed amicitia tamen.* Consuevit Plinio elliptis. Etiam reliqua, in quibus a Cellariana editione hic disceditur, Cortii debentur diligentiae. G.

Rom. *non plane familiaris, sed tamen amicitia.* H.

3 Accedit huc dignitas etc.) Rom. *Accedit huc dignitas hominis adhuc ipse, cui destinatus est honor, cuius nobis maior habenda reverentia est, non agenda.* H.

Ad hoc verum videtur. Paullo ante ep. 16, 2. *Ad hoc quidam ornatus adolescens etc.* multisque aliis locis. S.

Naturale est enim etc.) Rom. *Naturale est enim, ut ea, quae quis adeptus est, ipse quam amplissima existimari velit.* H.

Rectius post ipse inciditur. S. 4 subtiliorem) doctorem, ut supra Epist. 1, 22. Semper subtilitate, si de Ictis vel oratoribus sermo est, acumen, prudentia, doctrina comprehenditur. Vid. Lex. techn. rhet. lat. l. v. *Subtilis.* E.

Ep. 2, 9, 3. *iuvenem probissimum, gravissimum, eruditissimum.* S.

Rom. *subtiliorem tulit.* Absent *denique.* H.

Absent item in Mediceo: nec commodè hic ponitur. S.

quod evenire contra solet) Plerique enim extra nitent, in-
trorum turpes; quo magis no-
veris, eo magis contemnendi.
Hinc illud, quod minuit praesen-
tia famam, quod pauca adeo bea-
ta coniugia. G.

5 nihil a me ille secretum) Rom. *nihil ille a me secretum, ut scripti omnes.* H.

- 6 rium, non triste, non laetum. Adolescentulus eram, et iam mihi ab illo honor, atque etiam (audebo dicere) reverentia, ut aequali, habebatur. Ille meus in petendis honoribus suffragator et testis; ille in inchoandis deductor et comes; ille in gerendis confiliator et rector; ille denique in omnibus officiis nostris, quamquam et imbecillus et senior, quasi iuvenis et validus conspiciebatur.
- 7 Quantum ille famae meae domi, quantum in publico, quantum etiam apud principem adstruxit?
- 8 Nam quum forte de bonis iuvenibus apud Nervam imperatorem sermo incidisset et plerique me laudibus ferrent, paullisper se intra silentium tenuit, quod illi plurimum auctoritatis addebat; deinde gravitate, quam noras, *Neceſſe eſt*, inquit; *parcius laudem Secundum, quia nihil niſi ex conſilio meo facit.* Qua voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat: nihil me facere non ſapientiſſime, quum omnia ex conſilio ſapientiſſimi viri facerem. Quin etiam moriens, filiae ſuae, (ut ipſa ſolet praedicare) *Multos quidem amicos*, inquit, *tibi in longiore vita paravi, praeci-*
- 10 *puos tamen, Secundum et Cornutum.* Quod dum recordor, intelligo mihi laborandum, ne qua parte videar hanc de me fiduciam providentiſſimi viri deſtituiſſe. Quare ego vero Corelliae adero promtiſſime; nec ſubire offenſas recuſabo: quamquam non ſolum veniam me, verum etiam laudem

6 reverentia, ut aequali, habebatur) Rom. reverentia, ut ab aequali, habebatur. H.

Longe praestat noſtra lectio. Reverentia non adolescentulis deſertur, ſed ſenioribus. S.

quamquam et imbecillus et ſenior) Rom. quamquam et imbecillis et ſenior. H.

Bene habet noſtra forma. Vid. Cort. ad Salluſt. p. 24. Schwarz. ad Plin. Paneg. p. 392. S.

7 quantum in publico) Rom.

in publico, omiſſo quantum. H.

8 Neceſſe eſt etc.) alioqui non tam Secundum laudarem, quam me ipſum, auctorem omnium eius factorum. S.

9 Multos quidem amicos etc.) Rom. Multos quidem amicos tibi, ſine verbo inquit, nec male. H.

10 Quod dum recordor) Rom. Quod cum recordor. H.

11 Quare ego vero) Vid. de hac compoſitione ad 3, 8, 4. G.

apud istum ipsum, a quo, ut ais, nova lis fortasse, ut feminae, intenditur, arbitror consequuturum, si haec eadem in actione, latius scilicet et uberius, quam epistolarum angustiae finunt, contigerit mihi vel in excusationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII.

Antonini epigrammata Graeca laudat, ex quibus Latine se, sed impari successu, convertisse dicit.

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Quemadmodum magis approbare tibi possum, quantopere mirer epigrammata tua Graeca, quam quod quaedam aemulari Latine et exprimere tentavi? In deterius quidem. Accidit hoc primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia, vel potius, ut Lucretius ait, egestate patrii sermonis. Quod si haec, quae sunt et Latina, et mea, ha-

ut feminae) Scio quas interpretationes admittat *ut*. Potest intelligi, *tantumquam feminae*, quae consilii inops sit. Verum hoc prudentiae adversarii repugnat et honestati, quam non negat illi hoc ipso loco Plinius. Potest intelligi de iuribus et privilegiis mulierum, et hoc malum. * Sed vide tamen, an non commodius sit, si addicant quandoque libri, legere simpliciter, *nova lis fortasse* huic *feminae* intenditur. G.

Plane et certo scire, quem sensum nunc illa, *ut feminae*, habeant, non possumus prius, quam, qualis illa *nova lis* fuerit, didicerimus. Interim Gesneriana illa sufficient. E.

Ita interpungo: a quo, ut ais, *nova lis*, fortasse *ut feminae* intenditur. Litem intendi a Cae-

cilio, certum erat; eam vero, ut feminae, intendi, Galli coniectura fuit. H.

XVIII Antonino) Conf. supra 4, 3. G.

quaedam aemulari etc.) Rom. *quaedam Latine aemulari et exprimere tentavi*. H.

In deterius etc.) Rom. *In deterius tamen accidit hoc*. H.

Tamen etiam Cortiana. Mihi quidem genuinum videtur. S.

inopia, vel potius) Rom. *inopia, ac potius*. H.

Vid. Cort. ad 2, 14, 13. S.

ut Lucretius ait) v. g. de homoeomeria Anaxagorae 1, 852. Quam Graeci memorant, nec nostra dicere lingua Concedit nobis patrii sermonis egestas. Add. 1, 140. Est autem egestas amplius quiddam et gravius, quam paupertas. G.

bere tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas inesse eis gratiae, quae et a te, et Graece, proferuntur? Vale.

XIX.

Uxoris ingenium et mores, socieri sorori, quae educaverat, mirifice laudat, et gratias agit.

C. PLINIVS HISPULLAE SVAE S.

Quum sis pietatis exemplum, fratremque optimum, et amantissimum tui, pari caritate dilexeris, filiamque eius, ut tuam, diligas, nec tantum amittae eius, verum etiam patris amissi adfectum repraesentantes; non dubito, maximo tibi gaudio fore, quum cognoveris, dignam patre, dignam te, dignam avo evadere. Summum est acumen, summa frugalitas: amat me, quod castitatis indicium est. Accedit his studium literarum, quod ex mei caritate concepit. Meos libellos habet, lectitat, ediscit etiam. Qua illa sollicitudine, quum videor acturus, quanto, quum egi, gaudio adficitur? Disponit, qui nuntient sibi, quem adfensum, quos clamores excitarim, quem eventum iudicii tulerim. Eadem,

XIX *Hispullae*) Corellii, de quo 1, 12. et 3, 3. itemque 4, 17. viduae. G.

1 *fratremque optimum*) Patrem Calpurniae secundae coniugis Plinii nostri ante patrem suum Fabatum, quod vel ex hac epistola verbisque quae tractamus apparet, defunctum. G.

nec tantum amittae eius) Rom. *nec tantum amittae ei, non eius*, quod deterius est. H.

Sic et alii libri. Bene. Saepius confusa ei, eius. Vid. Cort. ad 2, 9, 4. Similiter 2, 1, 8. praeterea quod ille tutor mihi relictus, adfectum parentis exhibuit. S.

2 *acumen*) animi velocitas, agilitas, non semper coniuncta illa

cum frugalitate. Sic, Columella auctore 1, 9, 4. vineae non tam homines frugi, quam acuminis strenui exigunt. S.

castitatis indicium) Quomodo? Nempe Plinius paullo post ipse causam suam dicit. *Non aetatem meam, inquit, aut corpus, quae paulatim occidunt ac senescunt, sed gloriam diligit.* Itaque et eam ex sui caritate studium literarum concessisse praedicat. Nisi cui forte magis placuerit, illa amat me ita insignire voce et pronuntiatione, ut sensus prodeat hic: amat me solum, mei unius amore contenta est. E.

3 *quos clamores*) Plautus. vid. 4, 5, 1. G.

si quando recito, in proximo, discreta velo, sedet, laudesque nostras avidissimis auribus excipit. Versus quidem meos cantat formatque cithara, non artifice aliquo docente, sed amore, qui magister est optimus. His ex causis in spem certissimam adducor, perpetuam nobis maioremque in dies futuram esse concordiam. Non enim aetatem meam, aut corpus, quae paullatim occidunt ac senescunt, sed gloriam diligit. Nec aliud decet tuis manibus educatam, tuis praeceptis institutam: quae nihil in contubernio tuo viderit, nisi sanctum honestumque: quae denique amare me ex tua praedicatione consueverit. Nam quum matrem meam parentis loco venerarere; me quoque a pueritia statim formare, laudare, talemque, qualis nunc uxori meae videor, ominari solebas. Certatim ergo tibi gratias agimus: ego, quod illam mihi; illa, quod me tibi dederis, quasi invicem elegeris. Vale.

XX.

De libris Maximi cum laude eorundem iudicat.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Quid senserim de singulis libris tuis, notum tibi, ut quemque perlegeram, feci. Accipe nunc, quid

4 Versus quidem meos etc.) Rom. Versus quidem meos cantat etiam format atque cithara, male. H.

Etiam genuinum puto: atque natum est ex iteratione duarum literarum. S.

formatque cithara) Hoc ita intelligo: formam et speciem quandam versibus dat, eos cithara ornat, ut iam magis etiam placeant. Non raro formare ita dicitur, ut adiunctam commendandi aut ornandi notionem habeat, imprimis de oratione. E.

Immo simpliciter est, ad sonum citharae modulatur. Vide,

praeter interpretes ad h. l., Aeg. Forcellin. Lex. h. v. S.

5 Non enim aetatem meam) Rom. Non aetatem meam, sine enim. H.

7 Nam quum matrem etc.) Rom. Nam cum matrem meam parentis vice dilexeris: me a pueritia, omisso quoque. H.

Placuit vice dilexeris Corriô et Gierigio: nec ego refragor. Mallem tamen diligeres. S.

8 quasi invicem elegeris) Sic et Rom. H.

XX, 1 Quid senserim etc.) Rom. Quid senserim de singulis tuis libris. H.

2 de universis generaliter iudicem. Est opus pulchrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam, et cum magna tua laude diffusum. In quo tu ingenii simul dolorisque velis latissime vectus es, et horum
3 utrumque invicem adiumento fuit. Nam dolori sublimitatem et magnificentiam ingenium; ingenio vim et amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI.

Helvidias sorores, a partu extinctas, deflet.

C. PLINIUS VELIO CEREALI SVO S.

Tristem et acerbum casum Helvidiarum sororum! Utraque a partu, utraque filiam enixa decessit.
2 Adficio dolore, nec tamen supra modum doleo. Ita mihi luctuosum videtur, quod puellas honestissimas in flore primo foecunditas abstulit. Angor infantium sorte, quae sunt parentibus statim, et dum nascuntur, orbatae. Angor optimorum

2 opus pulchrum) pulchrum, si certam notionem quaerimus, apud Plinium fere habet laudem utilitatis, et honestatis, quae h. l. ad argumentum referri possunt. Cf. Ep. 3, 18, 3. — varium, rerum vicissitudine, quae taedium legendi tollit, τὸ ποικίλον Graecorum, cui τὸ ὁμοειδὲς, προσκογῆς, μονότροπον opponunt. — purum, emendatum, latinum. vid. Cic. de Or. 3, 8. et 10. et Brut. 74. ubi inquinata loqui contrarium illi puritati vitium commemoratur. E.

vectus es etc.) Rom. vectus es: horum utrumque invicem adiumento fecit. Male hoc pro fuit. H.

3 amaritudinem) Quam δριμύτητα vocant Graeci, acrimoniam vehementem ac mordacem,

quae ad iram, invidiam, reprehensionem, severitatem, pertinet. G.

XXI, 1 Helvidiarum) De quarum patre et actione librisque, quos deinde s. 3. commemorat, agit infra 9, 13. G.

Utraque a partu) Rom. Utraque partu, sine praepositione. H.

2 Ita mihi luctuosum videtur) Etsi ita omnes adhuc ediderunt, nec aliud quidquam in scriptis reperitur: apertum tamen est, Plinium scripsisse, Id mihi luctuosum videtur. Non supra modum se dolere dicit: sequitur, quid luctuosissimum putet: postremo quid solatio sit, exponit. H.

Vulgatam Gierigius tuetur loco Tulliano Verr. 1, 46. Vid. Clav. Cicer. S.

maritorum, angor etiam meo nomine. Nam pa-
 trem illarum defunctum quoque perseverantissime
 diligo, ut actione mea, librisque testatum est,
 cui nunc unus ex tribus liberis superest, domum-
 que, pluribus adminiculis paullo ante fundatam,
 desolatus fulcit ac sustinet. Magno tamen fo-
 mento dolor meus adquiescet, si hunc saltem for-
 tem et incolumem, paremque illi patri, illi avo
 fortuna servaverit. Cuius ego pro salute, pro
 moribus, hoc sum magis anxius, quod unicus
 factus est. Nosti in amore mollitiem animi mei, 5
 nosti metus. Quo minus te mirari oportebit,
 quod plurimum timeam, de quo plurimum spero.
 Vale.

XXII.

Iunii Maurici graviter et fortiter dicta.

C. PLINIVS SEMPRONIO RVFO SVO S.

Interfui principis optimi cognitioni, in consilium
 adsumtus. Gymnicus agon apud Viennenses, ex
 cuiusdam testamento, celebrabatur. Hunc Tre-
 bonius Rufinus, vir egregius nobisque amicus, in
 duumviratu suo tollendum abolendumque curavit.
 Negabatur ex auctoritate publica fecisse. Egit 2

3 *domumque — sustinet*) unus
 ex tribus liberis gentem et fami-
 liam sustinet. Hanc sententiam
 ornat: *domus* est familia, hanc
fundatam a patre, liberi tanquam
adminicula fulciunt ac sustinent.
 E.

4 *unicus factus*) Metuebat
 enim, ne forte hunc iam unicum
 filiolum nimius amor matris, ut
 sit, corrumperet. E.

Rom. *quod unicus est*. Deest
factus, quod abesse quidem pot-
 est, nec tamen unius exemplaris
 suffragio damnandum videtur. H.

5 *mollitiem animi mei*) Rom.
mollitiam a. m. H.

XXII, 1 *in duumviratu*) Du-
 umviros in coloniis et municipiis
 eo loco fuisse inter decuriones,
 quo in Senatu Romano Con-
 sules, notum. Laudarunt iam hic
 viri docti Sigonius de iure Ital.
 3, 4. G.

Rom. *in duumviratu tollendum*. Abest suo. H.

Deest in aliis quoque libris,
 omisitque Cortius. Et potest
 commode abesse: saepe tamen
suus additum est, ubi tuto omit-
 ti potuisset. Vid. Drakenb. ad
 Liv. 3, 8, 8. S.

ipse causam non minus feliciter quam diserte. Commendabat actionem, quod tanquam homo Romanus et bonus civis in negotio suo mature et
 3 graviter loquebatur. Quum sententiae perrogarentur, dixit Iunius Mauricus (quo viro nihil firmitus, nihil verius) non esse restituendum Vienne-
 4 nensibus agona: adiecit, *Vellem etiam Romae*
4 tolli posset. Constanter, inquis, et fortiter. Quidni? Sed hoc Maurico novum non est. Idem apud Nervam imperatorem non minus fortiter. Coenabat Nerva cum paucis. Veiento proximus, atque etiam in sinu recumbebat. Dixi omnia,
 5 quum hominem nominavi. Incidit sermo de Catullo Messalino, qui, luminibus orbatus, ingenio saevo mala caecitatis addiderat: non verebatur, non erubescibat, non miserebatur: quo saepius

2 mature et graviter) Macrobi. Saturn. 5, 1. Sunt, inquit, stili dicendi duo, dispari moralitate diversi. Unus est *maturus et gravis*, qualis L. Crasso assignatur etc. Iam de eodem Crasso Cicero Bruto 38. Equidem Crasso nihil statuo fieri potuisse *perfectius*. Erat summa gravitas etc. E.

3 *Vellem etiam Romae*) Viri graves semper ludos publicos, otii, luxuriae, libidinum officinas, vel contemserunt vel reprehenderunt: Christiani etiam detestati sunt, ac *daemonum malorum consistoria* dixere. G.

4 *Dixi omnia*) Satis tibi iam descripsi hominem, cum nominavi. Impotentem adulatorem et gratia principis abutentem colligas ex Iuvenalis 3, 185. et 6, 113. Cum Catullo Messalino iungit 4, 113. ubi Senatum Domitiani recenset de magno pisce convocatum, *Et cum mortifero prudens Veiento Catullo*, qui mox coecus adulator ab eo vocatur. Dicit deinde talem sententiam Veiento, unde inter principes adulatores fuisse intelligas. G.

5 *Catullo Messalino*) De quo modo ex Iuvenali. Unde probari possit, esse eum ipsum Catullum, cuius Cyrenaicae praefecti crudelitate in Iudaeos, et miserum vitae exitum enarrat Iosephus de Bello Iud. 7. extr. necicio. Ingenium quidem convenit, nec repugnant tempora. Inter dedecora seculi Domitiani refert etiam Messalinum Tac. Agric. c. 45. G.

mala caecitatis) Non physica, ut distinguunt hodie, sed moralia, quae statim sequuntur, quod non erubesceret etc. Iuvenalis aliter, sed amare non minus de eodem homine 4, 113. *Qui nunquam visae flagrabat amore puellae.* G.

Plinius hoc vult: in Messalino ingenii saevitiam caecitate etiam auctam fuisse: itaque *non verebatur, non erub.* Nam hi animi motus oculorum usu maxime adiuvantur. Qui usus si tollitur caecitate, ipsum hoc adiumentum tollitur: homo saevus tum multo fit saevior. E.

non erubescibat etc.) Rom. *non erubescibat, non miserebatur.* Quo saepius a Domitia-

à Domitiano non secus ac tela, quae et ipsa caeca et improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur. De eius nequitia sanguinariisque 6 sententiis in commune omnes super coenam loquebantur, cum ipse imperator, *Quid putamus passurum fuisse, si viveret?* et Mauricus, *Nobiscum coenaret.* Longius abii, libens tamen. Placuit agona tolli, qui mores Viennensium infecerat, ut noster hic omnium. Nam Viennensium vitia intra ipsos residunt, nostra late vagantur: utque in corporibus, sic in imperio, gravissimus est morbus, qui a capite diffunditur. Vale.

XXIII.

Laudat Pomponium, sapienter otio in senectute usum: sibi que similem aliquando quietem optat.

C. PLINIVS POMPONIO BASSO SVO S.

Magnam cepi voluptatem, quum ex communibus amicis cognovi, te, ut sapientia tua dignum est, et disponere otium et ferre, habitare amoe-

no, et in fine sententiae contorquebatur. Semper et aliis locis Plinio *miserari* potius in ore fuisse reperio, quam *misereri*. H.

6 *De eius nequitia*) Rom. *De huius nequitia*: paucisque interiectis, cum ipse imperator. Optime. H.

Nobiscum coenaret) Amarissima vox, qua lenitatem aut lenitudinem potius et ἀγνῶσθαι Nervae obicit Mauricus. *Nobiscum coenaret*, inquit, non minus quam Veiento ille socius scelerum, in tuo, Caesar, sinu recumbit. G.

7 *vitia intra ipsos residunt*) Sic et Rom. H.

XXIII, 1 *et disponere otium et ferre*) Sic et Rom. H.

Ferre otium dicunt esse eius, qui otio bene utatur. Non placet hic sensus, qui in hoc loco etiam frigeret. Puto exquisitius, ut solet, Plinium *ferre otium* dixisse de eo, qui non in uno loco nec uno modo otiosus est. Hinc illa otii varietas, *nunc terra, nunc mari corpus agitare, disputare, audire* etc. Vulgaris erat *disponere otium*, ergo addidit *ferre*, simili sensu, sed acriori metaphora. E.

Hoc vero argutari est. Sane otium sapienter ferre, h. e. ita, ut ne pro onere habeatur, non omnium est senum. Cicero quidem in quatuor causis, cur senectus vulgo misera videatur, primam numerat, quod avocet a rebus gerendis. S.

nissime, et nunc terra, nunc mari corpus agitare;
 multum disputare, multum audire, multum lecti-
 tare; quumque plurimum scias, quotidie tamen
 2 aliquid addiscere. Ita senescere oportet virum,
 qui magistratus amplissimos gesserit, exercitus re-
 xerit, totumque se reipublicae, quamdiu decebat,
 3 obtulerit. Nam et prima vitae tempora et media
 patriae, extrema nobis impertire debemus, ut
 ipsae leges monent, quae maiorem annis LX otio
 4 reddunt. Quando mihi licebit? quando per aeta-
 tem honestum erit imitari istud pulcherrimae quie-
 tis exemplum? quando secessus mei non desidia-
 nomen, sed tranquillitatis accipient? Vale.

XXIV.

*Fragilitatis humanae admonetur, quum nullos in qua-
 druplici iudicio, quos iuvenis in eodem habuerat,
 socios vidisset.*

C. PLINIUS VALENTI SVO S.

Proxime quum apud centumviros in quadruplici
 iudicio dixissem, subiit recordatio, egisse me iu-

3 maiorem annis LX) Sen. de brev. vitae c. 20. *Lex a sexagesimo anno senatorem non citat.* Sed Seneca pater contro-
 1, 8. *Senator post sexagesimum et quintum annum in curiam venire nec cogitur nec vetatur.* Diverſaene leges sunt, an interdum rotundo numero utuntur Icriptores; an numeri corrupti? Observat certe Cortius, in optimis Plinii Codicibus numerum plane abesse. Videndi, ad priorem locum Senecae Lipsius; ad alterum, qui in primis copiosus est, Schotius, qui etiam de *ſenibus depontanis*, h. e. de ponte comitorum post LX. annum deiciendis, disputat. G.

Rom. quae maiorem annis

otio reddunt. Numerus LX non adest. H.

4 Quando mihi licebit) Vid. 3, 1. 12. G.

XXIV, 1 Proxime quum etc.) Rom. Proxime cum apud centumviros in quadruplici iudicio dixissem: proxime, aequae in quadruplici. Processit. H. in quadruplici iudicio) Vid. 1, 18, 3. Ceterum non puto commode abesse haec verba in MSS. a Cortio laudatis, propter verba, quae sequuntur, aequae in quadruplici. G.

Si quid delendum esset, ego delerem apud centumviros. Nam haec verba ab aliquo explicandi quadruplicis iudicii causa adscribi poterant. E.

venem aequae in quadruplici. Processit animus, 2
 ut solet, longius: coepi reputare, quos in hoc
 iudicio, quos in illo socios laboris habuissem.
 Solus eram, qui in utroque dixissem: tantas con-
 versiones aut fragilitas mortalitatis aut fortunae
 mobilitas facit. Quidam ex iis, qui tunc ege- 3
 rant, decesserunt; exfulant alii; huic aetas et va-
 letudo silentium suavit; hic sponte beatissimo otio
 fruitur; alius exercitum regit; illum civilibus of-
 ficiis principis amicitia exemit. Circa nos ipsos 4
 quam multa mutata sunt! Studiis processimus:
 studiis periclitati sumus, rursusque processimus.
 Profuerunt nobis bonorum amicitiae, et obfue- 5
 runt, iterumque profunt. Si computes annos,
 exiguum tempus: si vices rerum, aevum putes.
 Quod potest esse documento, nihil desperare, nul- 6
 li rei fidere, quum videamus tot varietates tam
 volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare 7
 est, omnes cogitationes meas tecum communicare,
 iisdemque te vel praeceptis vel exemplis monere,
 quibus ipse me moneo: quae ratio huius epistolae
 fuit. Vale.

A Plinio scriptum puto: Pro-
 xime quum apud centumviros
 dixissem, subiit recordatio, egisse
 me iuvenem aequae in quadru-
 plici iudicio. Sic cod. Voss. S.

2 socios laboris habuissem)
 Rom. laboris socios habuissem.
 H.

4 studiis periclitati sumus)
 sub Domitiano bonos quacunque
 arte suspectos habente. Breviter
 complectitur cursum illum suum
 Paneg. 95. 4. G.

Ex eodem hoc loco Panegyri.
 discimus, Plinium studiis pro-
 cessisse, cum eloquentiae mune-
 re et laudibus plures deinceps
 honores, Quaesturam, Tribuna-
 tum, Praeturam consequeretur. E.

5 Profuerunt nobis bonor. etc.)
 Rom. Profuerunt nobis amici-
 tiae bonorum et obfuerunt, ite-
 rumque profunt. Deinde, aevum
 putes. H.

Hinc apparet, unde in aliis
 iteratio vocis bonorum nata sit.
 Placuit ea Cortio et Gierigio:
 pro sua, opinor, Plinius non
 agnosceret. S.

6 potest esse documento) ad-
 monere nos potest. E.

nihil — fidere) Videtur hic
 aliquid deesse ad sensus integri-
 tatem. Num post fidere excidit
 decere? S.

XXV.

*Narrat evenisse, quod de tabellaria lege praedixerat:
et in scurriliter ludentes invehitur.*

C. PLINIUS MESSIO MAXIMO SVO S.

Scripseram tibi, verendum esse, ne ex tacitis suffragiis vitium aliquod existeret: factum est. Proximis comitiis in quibusdam tabellis multa iocularia, atque etiam foeda dictu; in una vero pro candidatorum nominibus, suffragatorum nomina inventa sunt. Excanduit senatus, magnoque clamore ei, qui scripsisset, iratum principem est comprecatus. Ille tamen fefellit, et latuit, fortasse etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam serio tempore, tam scurriliter ludat? qui denique omnino in senatu dicax et urbanus et bellus est? Tantum licentiae pravis ingeniis adiicit illa fiducia, *Quis enim sciet?* Poposcit tabellas, stilum accepit, demisit caput, neminem veretur, se contemnit. Inde ista ludibria, scena et pulpito digna. Quo te vertas? quae remedia conquiras? Ubique

XXV, 1 *Scripseram tibi*) supra 3, 20. G.

2 *magnoque clamore etc.*) Rom. *magnoque clamore in eum, qui scripsisset, iratum principem imprecatus est.* H. *iratum principem*) Uti contra propitium principem comprecabantur. vid. 6, 5, 5. G.

3 *tam serio tempore etc.*) Rom. *tam serio tempore scurriliter ludat.* H. *ludat*) Praestat Gierigii aliorumque *ludit.* S.

4 *tabellas*) Leg. *tabellam.* Scriptum fuit *tabellā*, ubi cum lineola transversa, quod in codicibus saepe factum, excidisset, post vocem illi s, proximae primae litterae, adhaesit. S.

demisit caput) scribendi causa, in sinum vestis, quo facto non ita facile apparet, si conscientia ruborem illi exprimat. *Itaque non multum tribuo coniecturae meae, qua putabam, forte scriptum fuisse *demisit tabulam*, id est, *tabulam* suffragii, in stilulam. G.

Gesnerus argutus est, cum ista scriberet. In illo *caput demittere* nil est aliud nisi caput incurvare, ut sit, scribendi causa. Gestus et actus describuntur hominis ad scribendum se comparantis. Nec de sinu vestis, nec de rubore conscientiae cogitandum. E.

neminem veretur etc.) Rom. *neminem veretur, sed contemnit.* H.

vitia remediis fortiora. Ἀλλὰ τὰυτα τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ἄλλα μελήσει, cui multum quotidie vigiliarum, multum laboris adiicit haec nostra iners, sed tamen effrenata petulantia. Vale.

XXVI.

Pollicetur, libellos se emendaturum esse, etiam alios additurum.

C. PLINIUS NEPOTI SVO S.

Petis, ut libellos meos, quos studiosissime comparasti, recognoscendos emendandosque curem. Faciam. Quid enim suscipere libentius debeo, te praesertim exigente? Nam cum vir gravissimus, doctissimus, disertissimus, super haec occupatissimus, maximae provinciae praefuturus, tanti putes scripta nostra circumferre tecum; quanto opere mihi providendum est, ne haec pars sarcinarum, tanquam supervacua offendat? Adnitar³ ergo primum, ut comites istos quam commodissimos habeas; deinde, ut reversus invenias, quos istis addere velis. Neque enim mediocriter me ad nova opera tu lector hortaris. Vale.

5 Ἀλλὰ τὰυτα) Non recte distinxerunt nuperi editores, neque melius interpretati sunt ista, sed haec alii eorum, qui supra nos, erunt curae. Debebant ita: Sed haec supra nos: alii curae erunt. nimirum Traiano, optimo principi, cui multum quotidie vigiliarum etc. Adiungenda enim haec propositio, nec, ut adhuc factum, interpuncto a Graecis separanda. G.

Graeca in Rom. desunt, quae ita Latine convertio: Sed haec, quae supra nos sunt, alii curae erunt. Ita, ut post ἡμᾶς incidatur, non est necesse. H.

Accuratius sic convertas: Sed haec ex iis, quae supra nos,

alii curae erunt. Ante ἄλλω fortasse & excidit. S.

XXVI, 1 recognoscendos emendandosque) Voluit Nepos libros Plinii emendatissime scriptos habere, einen revidirten und berichtigten Text der Schriften des Plinius. De vitiis librorum, non ipsius scriptoris, cogitandum. S.

2 ne haec pars etc.) Rom. ne te haec pars sarcinarum, tanquam supervacua, offendat. H.

Pronomen Cortius et Gierigius bene revocarunt. S.

supervacua) propter vilitatem abiicienda. E.

XXVII.

Commendat Augurini poemata, occasione eorum, quae in laudem suam scripserat.

C. PLINIUS FALCONI SVO S.

Tertius dies est, quod audiui recitantem Sentium Augurinum cum summa mea voluptate, immo etiam admiratione. Poëmatia appellat. Multa tenuiter, multa sublimiter, multa venuste, multa tenere, multa dulciter, multa cum bile. Aliquot annis, puto, nihil generis eiusdem absolutius scriptum, nisi forte me fallit aut amor eius, aut quod me ipsum laudibus exexit. Nam lemma sibi sumsit, quod ego interdum versibus ludo. Atque adeo iudicii mei te iudicem faciam, si mihi ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit. Nam ceteros teneo, et iam explicui.

- 4 *Canto carmina versibus minutis,
His, olim quibus et meus Catullus,
Et Calvus, veteresque. Sed quid ad me?
Unus Plinius est mihi priores.*

XXVII, 1 *Tertius dies est* etc.) Rom. *Tertius dies est, quod audiui Sentium Augurinum. De-est recitantem. H.*

tenuiter) in laudem dictum. Opp. *sublimiter*. Conf. Ernest. Lex. Techn. Lat. Rhet. v. *tenuis*. S.

multa tenere, multa dulciter) Rom. *multa tenerrime, multa dulciter. H.*

2 *nihil generis* etc.) Rom. *nihil generis eiusdem gravius et absolutius. Postea, laudibus vexit. H.*

3 *lemma sibi sumsit*) Paren-
gmenon esset, si Graece locutus
esset: λήμμα enim sumtio est.
Intelligit nempe argumentum seu
materiam, quam quis sibi sumit.
Unde inscripta paucis vel singulis

adeo verbis argumenta *lemmata*
et ipsa dicuntur. Mox *lemma*
pro carmine posuit, ut scilicet
argumentum pro narratione vel
pictura. G.

*si mihi ex hoc ipso lemma-
te*) Rom. *si mihi ex hoc lem-
mate, sine ipso*. Haec vero ita
interpungo: *si mihi ex hoc [ipso]
lemmate secundus versus oc-
currerit: (nam ceteros teneo)
et iam explicui*, scil. totum car-
men, et secundum quoque ver-
sum, qui exciderat, in memoriam
redigo. H.

4 *Canto* etc.) Vid. Antholog.
Lat. II. epigr. 254. E.

est mihi priores) Ut deinde,
*Ille o Plinius, ille quot Cato-
nes!* Est mihi instar multorum
Catonum, instar antiquorum om-

Mavult versiculos, foro relicto.

Et quaerit, quod amet, putatque amari,

Ille o Plinius, ille quot Catones!

I nunc, quisquis amas, amare noli.

Vides, quam acuta, omnia, quam apta, quam ex-5

nium. Hi enim Plinio sunt *priores*, v. g. 3, 4, 5. Neque singularis est offendere quemquam debet. Multa ex eo genere se contulisse ait Cortius ad illud Lucani 3, 108. *Omnia Caesar erat*. Et sane incommodo nostro illis thesauris perpetuo forte carerimus. G.

Vid. omnino Heusinger. in Ad. dend. ad Vechner. Hellenol. p. 587. ubi et hoc loco utitur. S.

putatque amari) Senlus plane idem est, sive legas, *putat amari* se Plinius, sive, paullo altius repetita constructione, *quaerit, quod amet, et quod putat* mutuo se *amare*, quod placet Cortio. Nisi quod sic melius legeretur *putet*, et quod obscura est nihilo minus constructio. Reliqua in hoc epigrammate s. lemmate dedimus ad mentem Heinsii, et qui illum laudat Cortii, h. e. ex auctoritate MSSorum. G.

Rom. *Et quaerit, quod amet, iuvatque amare*. rectius, ni fallor, quam vulgo. *Iuvat amare* est, iucundum ei est, non pudet eum amare. H.

Veram lectionem esse *quod amet, putatque amari*, patet ex ipso Plinio Lib. IX. Epist. 33. *amari putat, amat ipse, neuter timet, neuter timetur*. Burmann. in Anthol. Lat. l. l.

Ille o Plinius etc.) Rom. *Illos (Plinius ille) quid Catones*. corrupte. In postremo versu minus aberrasse videtur:

I nunc, quisquis amas, amare noli.

Id est, noli fateri, te amare, quamvis uraris. H.

I nunc, quisquis) Si figuram demas, hoc dicit, Post Plinium auctorem mollium et amatoriorum versiculorum, pudere neminem eius rei debet. *Amas* enim et *amare* non ad rem ipsam, sed ad versiculos pertinere, res loquitur. Inter egregia enim humanae stultitiae specimina illud reteras non postremum, quod licet multis verbis, lacrymis etiam et Deorum invocationibus atque sacramentis interpositis, ea de se praedicare poetis, quae si fecisse eos alius arguat, calumniatorem dicant et inimicum machinis omnibus repellendum.

Nam castum esse decet pium poetam

Ipsum; versiculos, nihil necesse est.

vid. noster 4, 14, 4. sq. et 5, 3. init. Sic Vara Vibiam sequitur, Secundus Catullum, hunc Augustinus; hos quasi re bene gesta, et sub magnis auspiciis sexcenti minuti Mularum supratores, qui meminisse debebant illius, quod est apud Quintilianum 10, 1, 100. ubi tales ait *mores suos fateri*. Sidon. Apoll. 3, 13. ult. *Denique facilius obtingit, ut quispiam seria loquens vivat obscene, quam valeat ostendi, qui pariter existat improbus dictis et probus moribus*. G.

Praeclare haec omnia Gesnerus, cum semel ultimi versus hunc sensum statuisset: *post Plinium pudere neminem eius rei debet*. Sed nescio quomodo mihi videbatur sensus plane contrarius inesse hic: *post Plinium nemo audere debet similia scribere, vitiora scilicet scripturus*. F.

pressa? Ad hunc gustum totum librum repromitto; quem tibi, ut primum publicaverit, exhibebo. Interim ama iuvenem et temporibus nostris gratulare pro ingenio tali, quod ille moribus adornat. Vivit cum Spurinna, vivit cum Antonino: quorum alteri 6 adfinis, utrique contubernalis est. Possis ex hoc facere coniecturam, quam sit emendatus adolescens, qui a gravissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum

γινώσκων, ὅτι

Τοιοῦτός ἐστιν ἕκαστος, οἷσπερ ἡδεῖται ξυνών.

Vale.

5. *Ad hunc gustum*) Opportune laudavit huc Cortius Senec. de clem. 1, 1. *Principatus tuus ad anni gustum exigitur*: quemadmodum Gronovius hoc nostro ad Senecam usus fuerat. *Gustus* est specimen, quod a venditore rerum esculentarum poculentarumve emtori offertur. G.

Spurinna) De quo 3, 1. de Antonino 4, 3. G.

vivit cum Antonino etc.) Rom. *vivit cum Antonino pio, quorum alteri*. Glossa. H.

6 *qui a gravissimis etc.*) Rom. *qui a gravissimis senibus sic ornatur amaturque*. H.

Genuinum videtur. Secundus 6, 34, 1. *gladiatorium munus Veronensibus nostris promissisti; a quibus olim amaris, suspicere, ornaris*. S.

γινώσκων, ὅτι) *Mihi non fit verisimile, ita, ut hic expressus est, laudatum a Plinio Euripidis locum. Certe illud γινώσκων non apparet, quomodo usurpare potuerit. Cohæret enim sententia, quam ex Barneisianis fragmentis, Phœnice, vers. 9. (ex Aeschili-

ne in Timarchum p. 191. edit. 1607. f.) proponemus, hoc modo,

Ὅστις δ' ὁμιλῶν ἡδεῖται κακοῖς ἀνῆρ,

οὐ πάποτ' ἡρώτησα, γινώσκων, ὅτι

Τοιοῦτός ἐστιν, οἷσπερ ἡδεῖται ξυνών.

Negat se inquirendum ultra putasse in mores eius viri, qui pravorum consortio delectaretur, quod sciret, talem esse, quales sint, quorum societate gaudeat. Quomodo, quaeso vos, illud γινώσκων ad Plinii sententiam pertinet? Quantum sibi in Graeca licere putaverint librarii et Critici, constat. Itaque putaverim ita dedisse Plinium: Τοιοῦτός ἐστιν ἕκαστος, οἷσπερ ἡδεῖται ξυνών. Vocem ἕκαστος habent libri quidam: eiecerunt, puto, qui apud Aeschinem abesse, et in metro redundare, viderent. G. Add. Gesneri ad I. A. Ernesti. epistola.

Scribendum, ut habet margo Stephanicae Aeschinis pag. 21, 42. Τοιοῦτός ἐστιν οἷσπερ ἡδεῖται ξυνών. S.

XXVIII.

Cornelii Nepotis et T. Cassii imagines pro Herennii bibliotheca fieri postulat.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Herennius Severus, vir doctissimus, magni aestimat in bibliotheca sua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis et Titi Cassii: petitque, si sunt isthic, ut esse credibile est, excubendas pingendasque delegem. Quam curam² tibi potissimum iniungo: primum, quia desideris meis amicissime obsequeris: deinde, tibi studiorum summa reverentia, summus amor studiosorum: postremo, quod patriam tuam, omnesque qui nomen eius auxerunt, ut patriam ipsam, veneraris et diligis. Peto autem, ut pictorem quam diligentissimum adsumas. Nam cum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longe difficillima est imitationis imitatio. A qua, rogo, ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem, sinas aberrare. Vale.

XXVIII inscr. Rom. *Julio Severo. H.*

1 *T. Cassii*) Circa nomen et patriam huius Cassii nihil constitui potest. Coniecturas dabunt Cellarius et Cortius. G.

Gierigius existimat, intelligi posse Cassium Severum, Augusto aequalem, quem ab eloquentia laudarunt Senec. Controv. 3. init. Plin. H. N. 7, 12. Quintil. in primis X, 1, 116. ubi tamen eius acerbissimam improbat. Historiam ab eo scriptam commemorat Sueton. Vesp. 2. Idem et passim cum Cornelio Nepote laudatur, ut Tertull. Apol. 10. Minuc. Fel. Oct. 22. Lactant. Inst. 1, 13. E.

Rom. *Cornelii Nepotis et Titi Cassii*. Deinde, pingendasque deligere. H.

2 *deinde, tibi*) Al. *deinde, quia tibi*. quod verum puto. S.

3 *ex vero*) Gierigius ex animali exemplo. Immo est, vere, re ipsa. Vid. Parei Lex. Crit. pag. 433. b. S.

difficillima imitationis imitatio) Dum acumen quaerit Secundus noster, verum, puto, deserit. Novi ego mediocres pictores, qui magnorum pictorum opera satis felici penicillo imitentur, similitudinem certe vultuum ita adsequantur, ut nihil desiderare possis; naturam, quod illi magni homines potuere, consequi, et ex animali exemplo in mutatam tabellam transferre veritatem non possint. Et nota sunt pictorum tirocinia. G.

Ego ut non negem, Plinium acumen quaesivisse, tamen et sententiae Plinianae veritas constabit, si teneas, hic maxime de similitudine imaginis expruenda quaeri. Notum autem est, quo-

XXIX.

Voconium Romanum monet, ut ad iudicandum veniat, ne multam committat.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Eia tu, quum proxime res agentur, quoquo modo ad iudicandum veni. Nihil est, quod in dextram aurem fiducia mei dormias; non impune cessatur. 2 Ecce, Licinius Nepos, praetor, acer et fortis vir, multam dixit etiam senatori. Egit ille in senatu caussam suam: egit autem sic, ut deprecaretur. Remissa est multa: sed timuit, sed rogavit, sed 3 opus venia fuit. Dices, *Non omnes praetores tam severi*. Falleris. Nam vel instituere vel reducere eiusmodi exemplum, non nisi severi: institutum, reductumve exercere, etiam lenissimi possunt. Vale.

XXX.

Miram naturam fontis in Comensi agro narrat, cuius caussam et ipse inquit, et inquirendam commendat.

C. PLINIVS LICINIO SVO S.

Attuli tibi ex patria mea pro munusculo quae-

ties ex primo imaginis exemplo (*Original-Bild*) alia exscribantur, (*Copie*) toties aliquid de similitudine detrabi, certe periculum esse, ne detrahatur. Hoc ergo sensu *difficillima imitatio*, scil. si similitudinem servari velis. E.

XXIX inscr. Rom. *Romatio. H.* 1 Eia tu etc.) Rom. *Heia tu*, cum proxime. Deinde, *nihil quod*, sine est. H.

in *dextram aurem*) securus, non sollicitus sis. In proverbium abiisse ista formula videtur. E.

Alibi: dormire in utramvis aurem, ut Graeci, ἐν ἀμφοτέροισι ὥτα s., omisso ὥτα, ἐν ἀμφοτέροισι, ἐν ἀμφο καθεύδειν. Vid.

Dorvill. Vann. Crit. pag. 233. „*Dexteram aurem* dixit Plinius, „quia nobilior est, et quia in „eam partem dormire arctius, et „commodius homines solent.” Forcellinus. S.

2 *praetor, acer et fortis vir, multam*) Rom. *praetor acer et fortis multam*. Non adest *vir*. H.

3 *tam severi*) ut multae mihi cessanti irrogatio metuenda sit. Ad hoc refertur *Falleris*. S.

XXX inscr. Rom. *Surae. H.*

Fontis, de quo hic agitur, naturam explicuit magnus geometra, Segnerus. Vid. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola. S.

stionem, altissima ista eruditione dignissimam. Fons ² oritur in monte, per saxa decurrit, excipitur coenatiuncula manu facta: ibi paullulum retentus in Larium lacum decedit. Huius mira natura: ter in die, stasis auctibus ac diminutionibus, crescit decrescitque. Cernitur id palam, et cum summa ³ voluptate deprehenditur. Iuxta recumbis et vesceris: atque etiam ex ipso fonte (nam est frigidissimus) potas: interim ille certis dimensisque momentis vel subtrahitur vel adsurgit. Annulum, ⁴ seu quid aliud, ponis in sicco, adluitur sensim, ac novissime operitur: detegitur rursus paullatimque deseritur: si diutius observes, utrumque iterum ac tertio videas. Spiritusne aliquis occultior ⁵ os fontis et fauces modo laxat, modo includit, prout illatus occurrit, aut decessit expulsus? Quod ⁶ in ampullis ceterisque generis eiusdem videmus accidere, quibus non hians, nec statim patens ex-

1 *altissima ista erudit.*) *Non habent quidam libri pronomen *ista*. concedo. Non posuit Plinius. non pugnaverim. Non habet quod agat *ista*. immo habet, significat enim eruditionem eius, ad quem scribitur, non minus quam si posuisset Plinius, *altissima eruditione tua dignissimam*. Nisi forte otiosum putamus in illo Cic. Phil. 2, 25. *Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini exhausteras.* G.

Rom: *altissima ista eruditione dignissimam*. Cortio pronomen *ista* abundare visum, non item aliis. Subintellige *ista*, quae in te est. Cic. pro Rosc. Amer. c. 53. *Homines sapientes et ista auctoritate et potestate praeditos, qua vos estis.* Adde a me dicta ad eamd. orat. c. 7. pr. H.

Altissima eruditio, quam vulgo dicimus profundam, tiefe Gelehrsamkeit. Lucian T. 2. p. 312. τὴν πᾶσις βαθεύ. S.

2 *Fons oritur*) Huius fontis etiam meminit Plin. H. N. II, 103. In Comensi agro iuxta Larium lacum fons largus horis singulis semper intumescit, ac refidet. E.

coenatiuncula) quam accolae sibi exstruendam curaverant, ut in convivio frigidissimae aquae recreatione fruerentur. Sed et aliud genus voluptatis mox Plinius commemorat. E.

3 *nam est frigidissimus*) Rom. nam est frigidus. H.

5 *Spiritus aliquis occultior*) Hic ventus esset, cuius ita statim et temporum vices servantis rationes reddere non facilius est, quam ipsius fluxus et refluxus. G. modo includit etc.) Rom. modo includit, aut in latius occurrit, aut decedit expulsus. Lege decedit. H.

Neque duplex aut displicet. Legerim igitur: prout aut illatus occurrit, aut decedit expulsus. S.

6 *non hians*) ut in lagenis nostris, collum longum et angustum habentibus. E.

itus. Nam illa quoque, quamquam prona et vergentia, per quasdam obluctantis animae moras crebris quasi singulibus sistunt, quod effundunt.

- 7 An quae Oceano natura, fonti quoque? quaque ille ratione aut impellitur aut reorbetur, hac modicus hic humor vicibus alternis supprimitur
8 vel egeritur? An ut flumina, quae in mare deferuntur, adversantibus ventis, obvioque aestu reorquentur, ita est aliquid, quod huius fontis excursum [per momenta] reorcutiat? An latentibus venis certa mensura, quae dum colligit quod

quamquam prona et vergentia) Rom. *quamquam prona atque urgentia*. H.

7 *quae Oceano natura*) Obscurum, quid hic sit *natura*. Dixeris aliquid, si ponas per occultos meatus et quasi cuniculos commeare ex ipso Oceano aquas. Sed deinde docendum etiam fuerit, quomodo falsus non sit fons ille. Dicere forte possis effluentem in mare rivum subterraneum ab aestu retineri, ut redundet circa fontem, quale quid in Albi, ut hoc utamur, sentiunt Hamburgenses. Et fateor hanc rationem, a qua non multum abluat ea, quae sequitur, maxime mihi arridere, si cetera conveniant nimirum. G.

Non adeo obscurum videtur, quid sit h. l. *natura*, nempe indoles, mos, vel id, quod lege naturae accidit in Oceano. Nam fluxum et refluxum, qualis in Oceano est, vult cum illo fontis simili aestu et refluxu comparare. Itaque ne Plinio quidem in mentem venit, fontis illum aestum ex ipso Oceano derivare, cum quo fons cohaerere nullo modo poterat. Segveri de illo fluxu et refluxu sententia eo redit, siphonis cuiusdam a natura inter lapides et argillas fabricati ope totum illud peractum fuisse. Vir doctus in Ephem. lit. Ienens. a. 1802. n. 36. notat in suo Ges-

neri edit. exemplari ab ignota manu haec adscripta ad hunc locum fuisse: „Similis fons est in Sabaudia 2 miliar. a Chambery, haud procul a lacu Bourget, qui sexies per singulas horas verno tempore, aestivo autem bis, in summo aestu semel tantum fluit. Alius est in Helvetia in valle Hasli, de quo Scheuchzer in Itiner. I. p. 26. De illo vid. Keisler Itin. T. I. p. 158. la Fontaine de Merveille.” E.

vicibus alternis etc.) Rom. *vicibus alternis supprimitur erigiturque - et egeritur*. Duplex lectio pro una: primam Cortius recepit, postremam plures retinent, quae fortasse a prima manu fuit *egeriturve*. Nil ad hunc locum facit, quod *oceanus erigi* dicitur, ubi *supprimitur* contrarium est, non *deprimitur*, nec significatio convenit. H.

8 [*per momenta*]) *Absunt quidem haec verba a bonis quibusdam libris: sed cum nulla causa vel occasio fuerit inferendi, omittendi plures; malim ea servari. G.

9 *latentibus venis*) Hic iterum quaerendum supererit, cur venae per intervalla impleant mensuram et depleant, cur non potius, quantum supra mensuram adfluit, tantundem redundet iisdem portionibus. G.

exhauserat, minor rivus est et pigrior; quum col-
legit, agilior maiorque profertur? An, nescio ¹⁰
quod, libramentum additum et coecum, quod
quum exinanitum est, fuscitat et elicit fontem:
quum repletum, moratur et strangulat? Scrutare ¹¹
tu causas, (potes enim) quae tantum miraculum
efficiunt. Mihi abunde est, si satis expressi, quod
efficitur. Vale.

minor rivus est et pigrior) Praestat Cortii, *minor rivus et
pigrior*, scil. profertur. S.

¹⁰ *libramentum*) Hic non in-
telligo illud, quod in disciplina
aquaeductum proprie *libramen-
tum* vocatur, nimirum, definien-
te Illustrissimo Poleno ad Fron-
tinum p. 25, 19. mensura decli-
vitatatis plani, supra quod aqua
ducitur: sed machinationem ei
similem, quam in *claustris aqua-
rum*, quae vocant, live catarra-
ctis videmus, ubi, pro structu-
rae diversitate, adfluens aqua sibi
viam vel praecludit vel aperit.
Libramentum ad versatilem quam-
cunque machinam referri posse,
tum coniugata nominis ostendunt,

tum locus Plinii maioris de thea-
tro Scauri 36, 15. s. 24. ubi
*theatra duo memorat e ligno,
cardinum singulorum versatili
suspensa libramento*. Alia illa
quaestio est, an commode com-
mentus sit Plinius tale in natura
huius fontis libramentum; de
quo equidem vehementer dubito.
G.

Nos hodie talia nescire, non
potest nobis turpe esse, fateri,
quum ipsum Plinium additum il-
lud *nescio quod* alicuius igno-
rationis suspectum reddat. E.

¹¹ *potes enim*) Cf. N. Hein-
sii Adversar. p. 225. Graecorum
δύναται γάρ. Vid. Jacobs ad
Anthol. Gr. III, 1. p. 75. S.

LIBER QUINTVS

I.

Narrat, quae, heres Gratillae factus, cum filio eius exheredato egerit.

C. PLINIUS SEVERO SVO S.

Legatum mihi obvenit modicum, sed amplissimo gratius. Cur amplissimo gratius? Pomponia Gratilla, exheredato filio Affudio Curiano, heredem reliquerat me: dederat coheredes Sertorium Severum, praetorium virum, aliosque equites Romanos splendidos. Curianus filius orabat, ut sibi donarem portionem meam, seque praeiudicio inuarem: eandem tacita conventionem salvam mihi pollicebatur. Respondebam, non convenire moribus meis aliud palam, aliud agere secreto: praeterea non esse satis honestum dare et locupleti et

I, 1 *Cur amplissimo gratius?*
*Plinianum esse, ita per interrogationem repetere dicta, ostendit Cortius ex 3, 9, 2. 6, 2, 1. et 23, 1. itemque 29, 2. Igitur servanda Plinio interrogatio, licet in quibusdam libris desideretur. G.

Sic etiam Rom. bene. H.
aliosque equites Romanos splendidos) Rom. *aliosque splendidos equites* Rom. H.

Ita et Brummeri Excerpta. Placet hic ordo: sic enim Plinius. 6, 15, 1. *Passienus Paullus, splendidus eques Romanus*, 6, 25, 1. *Robustum, splendidum equitem Romanum*. Alii, ut Cicero, possunt. S.

2 *Curianus filius orabat*)

Rom. *Curianus orabat*. Cortius quoque omissum nomen *filii* tacitus eiecit. H.

Deest item in Brummeri Excerptis. Bene. S.

praeiudicio) eo de moribus ipsius, et pietate in primis, iudicio, quod alii deinde sequerentur. G.

3 *dare*) Cortius ex omnium Codicum fide *donare*. Nostrum qua auctoritate nitatur, nescio. Haud infrequens consuetudo horum verborum. Vid. Drakenb. ad Liv. 2, 35, 5. S.

locuplet et orbo) quem proinde non sublevare donatione, cum sit dives; sed captare, quod liberos non haberet, videret. Vid. ad 4, 15, 3. G.

orbo: in summa, non profuturum ei, si donassem: profuturum, si cessissem: esse autem me paratum cedere, si inique exheredatum mihi liqueret. Ad hoc ille, *Rogo cognoscas*. Cunctatus paullum, *4 Faciam*, inquam: *neque enim video, cur ipse me minorem putem, quam tibi videor*. Sed iam nunc memento, non defuturam mihi constantiam, si ita fides duxerit, secundum matrem tuam promuntiandi. Ut voles, ait: *voles enim, quod aequif- 5 sumum*. Adhibui in consilium duos, quos tunc civitas nostra spectatissimos habuit, Corellium et Frontinum. His circumdatus in cubiculo meo sedi. Dixit Curianus, quae pro se putabat. Re- 6 spondi paucis ego (neque enim aderat alius, qui defunctae pudorem tueretur,) deinde secessi, et ex consilii sententia, *Videtur*, inquam, *Curiane, mater tua iustas habuisse causas irascendi tibi*. Post hoc ille cum ceteris subscripsit centumvirale iudicium, mecum non subscripsit. Appetebat 7 iudicii dies: coheredes mei componere et transigere cupiebant: non diffidentia causae, sed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis

non profuturum ei etc.) Donare enim liberalitatis; sed cedere, iustitiae studii et aequitatis, quae sola ad Curianum praeiudicio iuvandum valere poterant. S.

mihi liqueret) Iudiciale verbum, de certa scientia. Itaque statim Curianus ipsum iudicem constituit, et, ut cognoscat, petit. G.

4 minorem) Minori magnitudine animi et constantia praeditum, ut non possum vel contra meam utilitatem te immerentem pronuntiare; vel invidiam fuscipere iudicii in rem meam facti, si mihi pareat, matrem recte de te iudicasse. G.

6 pudorem) Honorem mulieris sapientis nec impiae aut nimis certe durae. G.

mater tua etc.) Rom. mater tua multas habuisse causas irascendi. Sed potior est vulgata lectio iustas. H.

subscripsit centumvirale iudicium) Accusavit ceteros heredes, et repetiit ab iis hereditatem maternam contra tabulas. Vid. I, 20, 7. Phrasin totam esse insolentiorē, monuere interpretes; sententia quidem aperta. G.

7 metu temporum) Domitiani; cui quaelibet causa sufficeret ad poenam innocentis. Interfectus fuerat Rusticus, relegata uxor eius Gratilla, de cuius hereditate quaerebatur: invidiosa igitur heredibus amicitia talis, qua filio praeferrentur. G.

Rom. sed metu ipsorum temporum. H.

accidisse; ne ex centumvirali iudicio capitis rei
 8 exirent. Et erant quidam in illis, quibus obiici
 et Gratillae amicitia et Rustici posset. Rogant me,
 9 ut cum Curiano loquar. Convenimus in aedem
 Concordiae. Ibi ego, *Si mater, inquam, te ex*
parte quarta scripsisset heredem, num queri pos-
ses? Quid si heredem quidem instituisset ex asse,
sed legatis ita exhausisset, ut non amplius apud
te, quam quarta, remaneret? Igitur sufficere
tibi debet, si, exheredatus a matre, quartam par-
tem ab heredibus eius accipias, quam tamen ego
 10 augebo. Scis te non subscripsisse mecum; et iam
 biennium transisse, omniaque me usucepisse. Sed
 ut te coheredes mei tractabiliorem experiantur,
 utque tibi nihil abstulerit reverentia mei; offero
 pro mea parte tantundem. Tuli fructum non
 11 conscientiae modo, verum etiam famae. Ille er-
 go Curianus legatum mihi reliquit: et factum
 meum, nisi forte blandior mihi, antiquum nobili
 12 honore signavit. Haec tibi scripsi, quia de omni-

8 Et erant etc.) Rom. Et erant quidam ex illis. Postea: rogant, ut cum Curiano. H.

In Gesneriana legebatur quidem; negligentia, ni fallor, operarum. Itaque correxi. S.

9 instituisset ex asse) Hoc ipsum altero capite legis Falcidiae iam Divi Augusti temporibus latae cautum fuit. Verba servavit Paullus Ictus, et ex illo Tribonianus l. i. r. ad L. Falcidiam, Quicumque civis Romanus post hanc legem rogatam testamentum faciet, is quantam cuique civi Romano pecuniam iure publico dare legare volet, ius potestasque esto, dum ita detur legetur, ne minus quam quartam partem hereditatis eo testamento heredes capiant. Itaque Ulpiano auctore l. 8. r. de inofficioso testam. §. 8. Quarta debita portio sufficit ad excludendam querelam. G.

10 biennium transisse) Quod constitutum olim erat usucapioni, pr. Instit. h. t. G.

11 factum — signavit) Ita ex Mediceo libro Cortius. Factum antiquum est antiqua fide et religione administratum, nobilis honor vel notabilis (utrumque enim legitur) est legatum testamento relictum, quod honoris nomine centies venit. G.

Hoc tamen longius petium videtur. Honore signare haud dubie nihil est amplius, quam honorare. Sed nobilis honor displicet. Notabilem, ut in aliis libris legitur, nunc magis ferrem. Si tamen illud retineamus, nobilis honor erit is, qui nobili ex animo, et honestatis sensu ducto, tribuitur. E.

Rom. antiquorum notabili more. H.

bus, quae me vel delectant vel angunt, non aliter tecum, quam mecum, loqui soleo: deinde, quod durum existimabam, te amantissimum mei fraudare voluptate, quam ipse capiebam. Neque enim sum tam sapiens, ut nihil mea interfit, an iis, quae honeste fecisse me credo, testificatio quaedam, et quasi praemium accedat. Vale.

II.

Gratias agit pro turdorum dono.

C. PLINIUS FLACCO SVO S.

Accepi pulcherrimos turdos, cum quibus parem calculum ponere, nec ullis copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempestatibus possum. Recipies ergo epistolas steriles, et simpliciter ingratas, ac ne illam quidem solertiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quae facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quod se non mereri fatentur. Vale.

13 *tam sapiens*) Nempe severissimae sapientiae est, ex honeste agendo nullum praemium expectare. Plinius ita sentire negat, non quidem serio, sed ludens apud amicum, qui ipsum intelligeret. Et ipsum praemium nunc honestum est. E.

Non ludit Plinius apud amicum, sed serio agit: tot tam clara φιλοδοξίας eius exempla exstant. S.

Rom. *tam sapiens, quod nihil.* Nusquam antea peius scriptum. H.

II, 1 *turdos*) non aves, sed pisces lupis similes. Sic Quintil. 8, 2. 7. *soleas et turdos pisces* iungit. E.

Vid. Schneider. Hist. Pisc. p. 171. sq. S.

nec ullis copiis ex Laurentino) Rom. *nec urbis copiis ex Laurentino.* Non mutandum erat.

Dolet, se paria facere non posse, *nec urbis copiis*, scilicet ex Laurentino, in quo tum erat, cum turdos acciperet, *nec maris copiis, tam turbidis tempestatibus*, quibus piscari non licebat. Significat ergo, se non ex urbe, sed ex Laurentina villa scribere, quae, si non mediterraneis, urbanis tamen copiis utique destituebatur. *Copias urbanas* legas etiam lib. VI. ep. 28. H.

2 *simpliciter ingratas*) Ingenue professas, se nihil habere, quo gratias referant. G.

solertiam Diomedis) Qui perfecit, ut sibi permutaret Glaucus χρύσεια χαλκίων, ἐκατόμβοι ἐν νεαβοίων. II. ζ, 236. G.

quod — fatentur) quod ita modestae sunt, ut fateantur se veniam non mereri. E.

III.

Reprehensus quorundam sermonibus, quod versus lasciviores scribat recitetque, se aliorum exemplo tuetur.

C. PLINIUS ARISTONI SVO S.

Cum plurima officia tua mihi grata et iucunda sunt, tum vel maxime, quod me celandum non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem, eumque diversitate iudiciorum longius processisse: exstitisse etiam quosdam, qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent, ² quod haec scriberem recitaremque. Quibus ego, ut augeam meam culpam, ita respondeo: Facio nonnunquam versiculos, severos parum, facio comoedias, et audio, et specto mimos, et lyricos lego, et Sotadicos intelligo; aliquando praeterea rideo, iocor, ludo; utque omnia innoxiae remissionis genera breviter amplectar, homo sum. Nec vero moleste fero, hanc esse de moribus meis existimationem, ut, qui nesciunt, talia doctissimos, gravissimos, sanctissimos homines scripti-⁴ tasse, me scribere mirentur. Ab illis autem, quibus notum est, quos quantosque auctores se-

III, 2 *Facio nonnunquam* etc.) Rom. *Facio nonnunquam versiculos, severos parum, facio et comoedias, audio et specto mimos, et lyricos lego.* Hactenus melius, quam vulgo: sequitur vero *et satyricos intelligo*, quod magno consensu omnes hodie damnant, cum in aliis quoque repertum fuerit, pluresque *Socraticos* habeant, nullus *Sotadicos*. Satyrae quam protervae fuerint, nisi exempla docebunt, Horatius testis erit epist. ad Pisones v. 221. ad 233. H.

cui etiam verbum *intelligo* videtur patrocinari. S.

Sotadicos) Ostendit hic Plinius, se a magistro iam liberum, et parum curare Quintilianum suum praeceptorem, qui *de Sotadeis*, inquit, obscenis nimirum impurisque carminibus, *ne praecipendum quidem est* 1, 8, 6. G.

3 *hanc esse de moribus*) Id ipsum, quod mirantur homines, versus parum severos a Plinio scribi, indicat, illos bene alioqui de illo existimare, et virum gravem putare, a quo leve ita scripturae genus non expectarent. G.

Nec mihi displicet *satyricos*,

quar, facile impetrari posse confido, ut errare me, sed cum illis, finant, quorum non seria modo, verum etiam lusus exprimere, laudabile est. An ego verear (neminem viventium, ne quam in 5 speciem adulationis incidam, nominabo) sed ego verear, ne me non satis deceat, quod decuit M. Tullium, Caium Calvum, Asinium Pollionem, Marcum Messallam, Quintum Hortensium, M. Brutum, L. Sullam, Q. Catulum, Quintum Scaevolam, Ser. Sulpicium, Varronem, Torquatum, (immo Torquatos) C. Memmium, Lentulum, Gaetulicum, Annaeum Senecam, et proxime Verginium Rufum, et, si non sufficiunt exempla privata, divum Iulium, divum Augustum, divum Nervam, T. Caesarem? Neronem enim transeo, 6 quamvis sciam, non corrumpi in deterius, quae aliquando etiam a malis; sed honesta manere, quae saepius a bonis fiunt. Inter quos vel praecipue numerandus est P. Virgilius, Corn. Nepos, et prius Ennius, Acciusque. Non quidem hi senatores: sed sanctitas morum non distat ordinibus. Recito tamen: quod illi an fecerint, nescio. 7

5 *M. Tullium*) Textus hic catalogus poetarum satis longum, qui longae disputationi materiam praebere possit. Sed praestat, credo, hic nihil dicere, et rem integram relinquere, si quis Vossianum de Poëtis opus, posthumum et imperfectum, retractare velit. G.

Caeterum de *Augusti* facultate poetica vid. Sueton. 85. De *Nerva* Martial. 8, 70. De *Tito* Eutrop. 7, 14. et Sueton. 3. De *Nerone* Sueton. 52. Sed hunc se transire dicit, quia nunc non nisi de bonis et sanctis quaestio erat. E.

T. Caesarem) divum puto excidisse. Nam *dicavit coelo Domitianus Titum*, Panegy. II. init. Ibid. cap. 35, 4. *divus Titus*. ubi item *divus* in nonnullis libris deest. S.

6 *quae aliquando etiam a malis*) Rom. *quae etiam a malis aliquando*. Sequitur, *vel praecipue numerandus P. Virgilius*, sine verbo est. H.

non distat ordinibus) non uni tantum ordini adstricta est, sed omnibus communis esse debet. E.

7 *Recito tamen*) Restituit hunc locum Curtius. Nos declarare conabimur. Duo crimina sunt, quibus respondet Plinius: unum, quod scribit carmina obscena; alterum, quod recitat. Priori satisfecisse se putat auctoribus laudatis: iam transit ad alterum. *Recito tamen* etc. Illud *Etiam* est concedentis, quod obiectum fuit. Quoties ita usus sit Plinius, docet Index. G.

Ergo sensus est: concedam, illos non recitasse. E.

Etiam. Sed illi iudicio suo poterant esse contenti: mihi modestior conscientia est, quam ut satis absolutum putem, quod a me probetur. Itaque has recitandi causas sequor: primum, quod ipse, qui recitat, aliquanto acrius scriptis suis, auditorum reverentia, intendit: deinde, quod, de quibus dubitat, quasi ex consilii sententia statuit. Multa etiam a multis admonetur: et, si non admoneatur, quid quisque sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manu, murmure, silentio; quae satis apertis ¹⁰notis iudicium ab humanitate discernunt. Atque adeo, si cui forte eorum, qui interfuerunt, curae fuerit eadem illa legere, intelliget me quaedam aut commutasse, aut praeterisse, fortasse etiam ex suo ¹¹iudicio, quamvis ipse nihil dixerit mihi. Atque ita hoc disputo, quasi populum in auditorium, non in cubiculum amicos advocarim, quos plures habere, multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit. Vale.

IV.

Avaritiam Nominati caussidici notat, qui Vicentinos, a quibus grandem pecuniam acceperat, fefellit.

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Res parva, sed initium non parvae. Vir praetorius Solers a senatu petiit, ut sibi instituere in

Rom. quod illi an etiam fecerint, nescio: sed illi iudicio suo. Postea: mihi modestior constantia est. Vid. epist. XIII, 4. H.

Utrumque placet. Prius habent etiam Brummeri Excerpta. Posteriorius in omnibus legitur libris, nec debebat Casauboni coniecturae loco cedere. S.

8 scriptis suis — intendit) 8, 19, 2. si quando, nunc intende libro, quem cum hac epistola accipies; quia vereor, ne ipse, ut tristis, parum intenderim. S.

9 et, si non — — murmure) Sic et Rom. H.

iudicium — discernunt) satis perspicue ostendunt, quid iudicent auditores etiam illi, qui humanitatis causa iudicium suum aperte non dixissent. E.

11 Atque ita hoc disputo) Praestat Cortii et Giergii Atque haec ita disputo. S.

IV, 1 sed initium non parvae) Rom. sed initium non parvum, male cum aliis. H. ut sibi instituere etc.) Sueton. Claud. 12. Ius nundinarum in privata praedia a consulibus petiit. S.

agris suis nundinas permetteretur: contradixerunt Vicentinorum legati: adfuit Tuscilius Nominatus: dilata causa est. Alio senatu Vicentini² sine advocato intraverunt: dixerunt, se deceptos. Lapsine verbo, an quia ita sentiebant? Interrogati a Nepote praetore, quem docuissent, responderunt, quem prius. Interrogati, an tunc gratis adfuisset, responderunt, sex millibus nummum: an rursus aliquid dedissent, dixerunt, mille denarios. Nepos postulavit, ut Nominatus induce-³ retur. Hactenus illo die. Sed, quantum auguror, longius res procedet. Nam pleraque tacta tantum et omnino commota, latissime serpunt. Erexī aures tuas. Quam diu nunc oportet quam⁴ blande roges, ut reliqua cognoscas! si tamen non ante ob haec ipsa veneris Romam, spectatorque malueris esse, quam lector. Vale.

Tuscilius Nominatus) Ita etiam Rom. H.

² *Alio senatu*) senatorum confessu. Plinius 2, 11, 10. *Dilata res est in proximum senatum.* Sueton. Claud. 26. *subornavit proximo senatu, qui censerent* etc. S.

se deceptos) Destitutos ab advocato, qui secum se intraturum recepisset. Vid. 5, 14, 2. Quaerit Plinius, cur usi sint hoc verbo, *se deceptos*, studio ita grave verbum adhibuerint, an lapsi errore, cum se destitutos velent dicere. G.

quem docuissent) Causam suam, ut ille eam deinde in senatu ageret. G.

³ *et omnino commota*) Quantumvis leviter commota, ut ni-

hil aliud, nisi commota esse dici possit. *Sanitas loci huius Scheffero debetur, cuius coniecturam (qua *tacita* in *tacta* mutavit) bene est, quod recepit Cortius: et omnino ex libris est. G.

Rom. nam pleraque *tacita tantum et omnino commota.* H.

⁴ *ut reliqua cognoscas*) Cui longum est expectare, adeat 5, 14. ubi exitus narratur. G.

Caeterum hic omnis locus non satis videtur emendatus. Putavi aliquando sensum hac interpunctione iuvare posse: *Erexī aures tuas, quam diu nunc oportet; quam blande roges, ut* etc. E.

Fallitur vir doctissimus. Locus, ut nunc interpunctus est, optime habet. S.

V.

Fannii obitum luget tum ob alias causas, tum maxime, quod opus de sceleribus Neronis imperfectum reliquerat.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Nuntiatum mihi est, C. Fannium decessisse, qui nuntius gravi me dolore confudit. Primum, quod amavi hominem elegantem et disertum: deinde, quod iudicio eius uti solebam. Erat enim natura acutus, usu exercitatus, varietate promptissimus.
² Angit me super ista, casus ipsius. Decessit veteri testamento: omisit, quos maxime diligebat: prosequutus est, quibus offensior erat. Sed hoc utcunque tolerabile: gravius illud, quod pulcherri-
³ mum opus imperfectum reliquit. Quamvis enim agendis causis distringeretur, scribebat tamen exitus occisorum aut relegatorum a Nerone: et iam tres libros absolverat, subtiles, et diligentes, et Latinos, atque inter sermonem historiamque medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat,
⁴ quanto frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba semper et immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui volu-

V, 1 Nuntiatum mihi etc.) Rom. Nuntiatum mihi, C. Fannium. Deinde tamen confudit, ubi alii confundit. H.

elegantem et disertum) Sic et Rom. Sequitur varietate promptissimus. H.

varietate promptissimus) ita multarum rerum scientia imbutus, ut promte de omnibus iudicare et consilium dare posset. Conf. Lib. I, ep. 22. 2. E.

² prosequutus est) scil. legatis vel partibus hereditatis. Ple-

ne Suetonius Claud. 6. legato etiam circa sestertium vicies prosecutus. S.

³ inter sermonem historiamq.) De qua differentia vid. noster 5, 8, 9. sq. G.

⁴ acerba) Proprio hic sensu ponitur, quod arguunt adiunctum immatura, et post sequens repentina. Aufonius Parent. 14, 12. Indole maturus, funere acerbus obis. quod expressum ad Virgilianum: funere mersit acerbo. Graecorum ἄγος θάνατος, πρό-ωρος μοῖρα. S.

ptatibus dediti quasi in diem vivunt, vivendi causas quotidie finiunt: qui vero posteros cogitant, et memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, ut quae semper inchoatum aliquid abrumpat. Caius quidem Fan-5
nius, quod accidit, multo ante praesensit. Visus est sibi per nocturnam quietem iacere in lectulo suo compositus in habitum studentis, habere ante se scrinium ita, ut solebat: mox imaginatus est venisse Neronem, in toro resedisse, promississe primum librum, quem de sceleribus eius ediderat, eumque ad extremum revolvisse, idem in secundo ac tertio fecisse, tunc abiisse. Expavit; et 6
sic interpretatus est, tanquam idem sibi futurus esset scribendi finis, qui fuisset illi legendi: et fuit idem. Quod me recordantem miseratio sub-7
it, quantum vigiliarum, quantum laboris exhausserit frustra. Occursant animo mea mortalitas, mea scripta. Nec dubito, te quoque eadem co-

quasi in diem vivunt) Hanc formulam commodissime interpretatur Columella 3, 3, 6. *Fructum plerique quam uberrimum consecretantur*, nec provident futuro tempori, *sed quasi plane in diem vivant, sic imperant vitibus et eas multis palmitibus onerant*, ut posteritati non consulant. G. *vivendi causas quotidie finiunt*) nulla causa est, cur non quotidie moriantur. Pellime explicat Catanaeus. S.

ut quae semper etc.) Rom. *ut quae semper inchoatum aliquid abrumpat*. H.

De hac scriptura, quam cave pro vitiosa habeas, vid. Casaub. et Burmann. ad Sueton. Caes. c. 46. p. 107. sq. S.

5 in lectulo suo) Notum est, in lectis vel lecticis iacentes non cibum modo cepisse, verum etiam studuisse. Multa ad Augusti *lecticulam lucubratoriam*, Sueton. c. 78. Casaubonus. G.

compositus in habitum studentis) Rom. *compositus in habitu studentis*. Sic Aldus etiam. H.

ita, ut solebat) Sic et Rom. Ald. *sic solebat*. H.

Neque hoc ferendum, nec quod Cortius adscivit, *ita solebat*. Indicaret id, proprium fuisse morem Fannii, habere ante se scrinium, quoties in lectulo lucubratorio iaceret. Is vero mos communis fuit omnium, qui in lecto recumbentes legerent aut scriberent. S.

mox imaginatus est venisse) Rom. *mox imaginatus venisse*. H.

in toro resedisse) Sic et Rom. Deinde *revolvisse*. H.

Bonum *revolvisse*. Frustra praefert Cortius *evolvisse*. Livius 34, 5, 7. *Tuas adversus te Origines revolvam*. S.

gitatione terreri pro istis, quae inter manus habes. Proinde, dum suppetit vita, enitatur, ut mors quam paucissima, quae abolere possit, inveniat. Vale.

VI.

Apollinari, qui Plinio, in Tuscis aestatem acturo, timuerat, et salubritatem huius villae, et commoditatem exponit.

C. PLINIVS APOLLINARI SVO S.

Amavi curam et sollicitudinem tuam, quod, quum audisses me aestate Tuscos meos petiturum, ne facerem suafisti, dum putas insalubres. Et sane gravis et pestilens ora Tuscorum, quae per litus

7 quae inter manus habes) libros in Plantam, de quibus Lib. 9. epist. 1. E.

VI Habet haec epistola elegantem villae in Tuscis Plinianae descriptionem, de qua eadem hic dicta intelligi volumus, quae supra ad Laurentinam 2, 17. observata sunt. Non difficile esset hic etiam ire per singula, et quantum Felibenius, quantum Castellus, a verbis et sententia Plinii aberraverint, ostendere. Sed cum pictorem et chalcographum vix admittat haec editio, nec multum referat aliorum errores redarguere, nisi meliora ipse substituas: satis in praesentia fuerit, novum quasi opus nuntiasse viris alioquin elegantissimis, ne illorum aedificationes Plinianis epistolis in posterum officiant. Ceterum video reculum esse Felibonii opusculum hoc titulo: *Delices des maisons de campagne appellées le Laurentin et la maison de Toseane*. Amst. 1736, 12. Et Plinii et Felibonii mentio fraude nescio cuius omissa. G.

Theotisce vertit et interpretatus est A. Rode in vernacula Vitruvii versione T. II. p. 54. sqq. S.

1 Amavi curam et sollicitudinem tuam) Cicero ep. 9, 16. init. *Delectaverunt me tuae litterae: in quibus primum amavi amorem tuum, qui etc.* ubi vid. Cortium. S.

quod, quum audisses) Rom. qui cum audisses: Ald. quod cum. H.

Praefero qui ut exquisitus. Cicero ep. 1, 9, 31. *Illud quidem certe nostrum consilium iure laudandum est, qui meos cives — servis armatis obici noluerim.* vid. ibi Cortium. S.

2 Et sane gravis) Non opus est Cortii coniectura uti, est sane etc. Nam et simili modo Plinius 2, 17. 25. *Et omnino litoris illius mira natura.* Sed offendere possit, ora, quae per litus extenditur, tanquam admodum pleonastice dictum. Nonne aptius esset, si legeretur, *gravis et pestilens aura Tuscorum, qua litus extenditur?* Haec scita coniectura est viri docti, qui in Ephem. lit. Ienens. hunc locum in censura edit. Gierig. tractaverat. E.

Est sane Cortiana in textu habet, nihil in notis monens de

extenditur. Sed hi procul a mari recesserunt: quin etiam Apennino, saluberrimo montium, subiacent. Atque adeo, ut omnem pro me metum ³ ponas, accipe temperiem coeli, regionis situm, villae amoenitatem: quae et tibi auditu, et mihi relatu iucunda erunt. Coelum est hieme frigidum ⁴ et gelidum, myrtos, oleas, quaeque alia assiduo tepore laetantur, aspernatur ac respuit: laurum tamen patitur, atque etiam nitidissimam profert: interdum, sed non saepius quam sub urbe nostra, necat. Aestatis mira clementia. Semper aer spi- ⁵ ritu aliquo movetur; frequentius tamen auras, quam ventos habet. Hinc senes multos videas, ⁶ avos proavosque iam iuvenum; audias fabulas veteres, sermonesque maiorum: quumque veneris illo, putes alio te seculo natum. Regionis forma ⁷ pulcherrima. Imaginare amphitheatrum aliquod immensum, et quale sola rerum natura possit effingere. Lata et diffusa planities montibus cingitur: montes summa sui parte procera nemora et antiqua habent. Frequens ibi et varia venatio: ⁸

lectionis varietate. Cetera noli tentare. Nullus hic pleonasmus. *Ora* enim et *litus* non sunt synonyma, sed illud quiddam amplius, omninoque terminum, extremitatem, ἐσχάτην, indicat. Pomponius Mela Prooem. *deinde rursus oras omnium et litora* (expediam). ubi vid. interpr. inprimis Ciacconium. Cicero de Nat. D. 2, 39. *quae amoenitates orarum et litorum?* Aegid. Forcellinus: „*Ora* differt a *lito*re, quia *ora* latius patet: quia „est alicubi *ora*, ubi tamen *litus* „non est.” S.

4 *quaeque alia* etc.) Rom. *quaeque alia aestivo tempore* [lege *tepore*] laetantur, aspernatur, et respuit. H.

atque etiam nitidissimam profert) Sic et Rom. H.

5 *Semper aer — movetur*) Sic et Rom. H.

auras — ventos) *aura* aer lenis, inprimis a mari spirans: Eurip. Hec. 443. *αὔρα ποταῖς*. ubi Schol. *αὔρα, ἡ ἐξ ὑγροῦ ἐκφερομένη πνοή*. Aristoteles de Mundo c. 4. pag. 88. ed. Vulc. τὰ δὲ ἐν αἰέρι πνέοντα πνεύματα, καλοῦμεν ἀνέμους. αὔρας δὲ, τὰς ἐξ ὑγροῦ φερομένας ἐκπνοάς. S.

6 *Hinc senes multos* etc.) Rom. *Hinc senes multos videas avos proavosque. Iam iuvenum audias fabulas.* Interpunctionis huius vitium merito correxit Casaubonus: verba ipsa mutari nihil necesse est. H.

quumque veneris illo etc.) Rom. cum veneris illo, putes te alio seculo natum. H.

7 *antiqua habent*) Caeduis silvis opponuntur antiquae, quibus vel ob religionem aliquam parcitur, vel quod remotiores sunt ab habitationibus hominum. G.

inde caeduae silvae cum ipso monte descendunt: has inter pingues terrenique colles (neque enim facile unquam saxum, etiam si quaeratur, occurrit) planissimis campis fertilitate non cedunt, opimamque messem serius tantum, sed non minus 9percoquunt. Sub his per latus omne vineae porriguntur, unamque faciem longe lateque contexunt; quarum a fine imoque quasi margine arbuta nascuntur. Prata inde, campique. Campi, quos non nisi ingentes boves et fortissima aratra perfringunt. Tantis glebis tenacissimum solum, quum primum profecatur, adsurgit, ut nono demum 11sulco perdometur. Prata florida et gemmea, trifolium, aliasque herbas, teneras semper et molles, et quasi novas alunt. Cuncta enim perennibus rivis nutriuntur: sed ubi aquae plurimum, palus nulla; quia devêxa terra, quidquid liquoris 12accepit, nec absorbit, effundit in Tiberim. Medios ille agros secat, navium patiens, omnesque fruges devehit in urbem, hieme dumtaxat et vere; aestate submittitur, immensique fluminis nomen 13arenti alveo deferit, auctumno resumit. Magnam capies voluptatem, si hunc regionis situm ex monte prospexeris. Neque enim terras tibi, sed

8 inde caeduae silvae etc.) Rom. inde crebrae silvae cum ipso monte descendunt. H.

Sensus, qui Barthium fefellit: qua mons descendit, caeduae silvae sunt. De silvis caeduis vid. Schneider. ad Caton. p. 17. S.

10 Tantis glebis etc.) Rom. Tantis glebis tenacissimum solum, cum profecatur, assurgit. Deest primum. H.

nono demum sulco) Incredible videatur nona demum aratione in pulverem redigi terram, et esse, qui tantum laboris impendant agro ita difficili. Sed eadem tradit avunculus nostri 18, 20. f. 49. n. 3. Utrumque igitur Plinium advocavimus nuper ad

Colum. 2, 4, 2. ubi complures et ipse iterationes postulat. G.

Rom. ut demum nono sulco perdometur. H.

11 teneras semper et molles) Rom. teneras semperque molles. H.

12 Medios ille agros secat) Sic et Rom. Extrema hac periodo, reassumit, barbare. H.

Ducangius: „Reassumere vox „nota Plinio atque etiamnum Italis in usu.” Notam Plinio non dixerim, malimque cum Heusingero pro barbara habere. S.

aestate submittitur) h. e. subsidit, humilior multum fit ripis suis et marginibus, ut nec nomen magni fluminis iam tueatur, sed potius deferat. G.

formam aliquam, ad eximiam pulchritudinem pictam, videberis cernere. Ea varietate, ea descriptione, quocunque inciderint oculi, reficiuntur. Villa in 14 colle imo sita prospicit quasi ex summo: ita leniter et sensim clivo fallente confurgit, ut, quum adscendere non putes, sentias adscendisse. A tergo Apenninum, sed longius habet. Accipit ab hoc auras quamlibet sereno et placido die, non tamen acres et immodicas, sed spatio ipso lassas et infractas. Magna sui parte meridiem spectat, 15 aestivumque solem ab hora sexta, hibernum aliquanto maturius, quasi invitat in porticum latam, et pro modo longam. Multa in hac membra; atrium etiam ex more veterum. Ante porticum 16 xythus concisus in plurimas species, distinctusque buxo; demissus inde pronusque pulvinus, cui bestiarum effigies invicem adversas buxus inscripsit. Acanthus in plano mollis, et, paene dixerim, li-

13 *formam — pictam*) Picturam, in qua artifex formam s. ideam pulchrae regionis animo conceptam proposuerit: quod genus hodie vocamus *Landschaften*, Galli *païfages*. Antiquum id genus picturae apud Romanos etiam. Sic *situm Carthagini* et *expugnationes depictas proponit in foro Hostilii Mancinus* apud Plin. 35, 4. l. 7. *Formam et situm* in tali re iungit Horatius epist. 1, 16, 4. G.

quocunque inciderint oculi, reficiuntur) Ita et Rom. H.

14 *in colle imo sita*) Cave sita iungas cum villa. Nec enim villa sita est in imo colle; sed ea quae sita sunt in imo colle quasi prospicit ex summo. G.

Vereor tamen, ne Plinius, dum acute dicere volebat, obscurus factus sit. Poterat nempe et hoc velle: villa (quae univérse summa cum suis hortis ab imo colle usque ad summum atollebatur) quamvis in colle imo sita est, tamen prospectum quasi ex summo aperit etc. E.

ita leniter et sensim) Rom. *ita leviter et sensim*. Proxime, *cum ascendere te non putes*. Tum, *spatio ipso lassas*. H.

15 *ab hora sexta*) h. e. post horam sextam. Hoc docent ea quae sequuntur. Illud enim *aliquanto maturius* ad ipsum meridiem refero. Hieme sol in meridiano constitutus aliquanto humilior est, ut nihil obstante tecto et proiectis porticus eam intus illustrare possit; aestate altior, ut eodem non perveniat, nisi post aliquam in occasum declinationem. G.

hibernum aliquanto maturius) Rom. *hiberno aliquanto maturius*. Male. H.

in porticum — longam) Sic et Rom. H.

Prominulam Cortii et Gierigii agnoscit etiam Forcellinus. S.

16 *xythus — distinctusque*) Sic et Rom. H.

paene dixerim) Opus omnino fuit, audax epitheton, et herbae vix aptum, ista adiectione excusare et reddere tolerabi-

17 quidus. Ambit hunc ambulatio pressis varieque
tonsis viridibus inclusa: ab his gestatio in modum
circi, quae buxum multiformem, humilesque et
retentas manu arbusculas circumit. Omnia ma-
cerialia muniuntur: hanc gradata buxus operit et
18 subtrahit. Pratum inde non minus natura, quam
superiora illa arte, visendum: campi deinde por-
19 ro, multaque alia prata et arbuta. A capite
porticus triclinium excurrit: valvis xystum defi-
nientem, et protinus pratum, multumque ruris,
videt fenestris. Hac latus xyfti, et quod profilit
villae, hac adiacentis hippodromi nemus comas-

lius. Vult autem hoc indicare, nihil durum, aut spinosum (est enim etiam acanthus silvestris, vim nominis sui, quod *spinas* notat, implens) nihil emarcidum, nihil pedibus, manibus, oculisque molestum, acantho huic admistum esse. G.

Commode Gierigius contulit ὑγρόν ἀκανθόν Theocr. Idyll. 1, 55. qui idem s. 36. *lubricus*. E.

17 *ambulatio* — *gestatio*) Has ita distinguunt, ut illa nostro *ein Heckengang*, haec nostro *ein Baumgang* respondeat. E.

pressis — *viridibus*) Proprium rei hortensi et vinitoriae verbum, quo notatur subinde tondendo et iis quae succrescunt amputandis intra certum modum continere plantam. Praeivit poeta Georg. 1, 57. *Ruris opaci Falce premebras*. G.

retentas manu) Ab incremento nimio tonsura frequenti et putatione *retentas* et impeditas hominum opera. *Sic recte legit et interpretatur Cortius. *Retonsas* quod habent alii, bonum esset, nisi illud *manu* adiectum ineptum paene faciat Plinium. *Retentae* dici possunt quacunque etiam alia causa arbusculae, ut non sit otiosum *manu*: qui *retonsas* dixit, *manu* adiciere nihil opus habet. G.

Rom. etiam *retentas*. H.

In Gesneriana, sed nolente Gesnero, ut nota apposita docet, excusum erat *retonsas*. Correxit Ernestius: eumque secuti sumus. S.

gradata buxus) cuius remotiores a maceria plantae presse tonsae ad terram continentur; quo proximiores sunt maceriae, tanto altioribus truncis confurgunt, in summo tantum virides: sic fit, ut tota tegatur et a conspectu subducatur maceria. Nomen *gradatus* didicisse videtur noster ab avunculo suo, qui 13, 4. s. 7. *gradatos corticum pollices* palmis tribuit. G.

19 *A capite porticus*) Sic et Rom. H.

valvis — *fenestris*) De harum differentia dicimus ad 2, 17, 5. G.

Cum Gierigio interpungendum: *valvis xystum* — — *videt: fenestris, hac latus xyfti* — — *prospectat*. S.

hac adiacentis hippodromi) Rom. *ac adiacentis hippodromi*. Non ita temere ante vocalem *ac* leges apud Plinium: rectius itaque Cortius *hac adiacentis*. H.

hippodromi) Spatiosior locus, viis latioribus, longioribus, semicircularem anfractum habentibus distinctus, umbrosus item, verbo ita institutus, ut in eo non mol-

que prospectat. Contra mediam fere porticum ²⁰ diaeta paullum recedit; cingit areolam, quae quatuor platanis inumbratur. Inter has marmoreo labro aqua exundat, circumiectasque platanos, et subiecta platanis leni adspergine fovet. Est in hac ²¹ diaeta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem sonumque excludit; iunctaque quotidiana amicorum coenatio. Areolam illam porticus alia, eademque omnia, quae porticus, adspicit. Est et ²² aliud cubiculum a proxima platano viride et umbrosum, marmore excultum podio tenus: nec

li modo gestatione uti, sed in equo etiam moveri fortius, vel iunctis etiam equis raptare per ea spatia currum possis. Hoc nomen docet, Graecis usitatum; hoc descriptio ingerit, quam latiore habet f. 32. sq. *Hypodromi* habent typis vulgati, credo, omnes ex MSS. procul dubio; *Hypodromi* Mediceus, quo usus est Cortius: neque quisquam de mutatione cogitasset, nisi Iac. Sirmondo, viro doctissimo, ad Sidon. 2, 2. in mentem venisset *Hypodromum* substituere, et interpretari *tectam longitudinem*, et *clausum undequaque deambulacrum*, quae quidem ipsa *cryptoporticus* definitio est, et clarissime repugnat Plinianae descriptioni f. 32. Mirum est, quam multa committantur a viris etiam doctissimis in veterum librorum vel emendatione vel interpretatione ea causa, quod non totos legunt, quos curare volunt, sed ut in quemque locum inciderunt, ita, ingenio suo confisi scilicet, sanare illum locum aggrediuntur, conatu specioso, et cui plures tanto minus desunt, quo pauciores serio et totos legunt libros veterum; sed infelici saepe successu. G.

²⁰ *diaeta paullum recedit*) Rom. *diaeta parum recedit*. Prope inde: et *subiecta platanis leni aspergine fovet*. H.

²¹ *clamorem sonumque excludit*) Sic et Rom. H.

Areolam illam — adspicit) Sic et Rom. H.

eademque omnia quae porticus) *Eadem* porticus, cuius hic cum areola mentionem facit, *adspicit*, h. e. in conspectu habet, *omnia, quae porticus* illa superior a f. 15. descripta, G.

Mediceus liber: *coenatio, quae areolam illam, porticum aliam, eademque omnia, quae porticus, adspicit*. Adscivit hanc lectionem Gierigius, eandemque probabat Ernestius, in locum notae Gesneri hanc adscripturus: „Hanc „lectionem Cod. Medic. etiam „Cortio probatam, et receptam „a Gierigio, revocare non dubitavi, quippe intellectu facilem. „Sensus hic est: *coenatio adspicit* fenestris interioribus areolam, „exterioribus *porticum* illam, de „qua f. 31. *eademque omnia, quae porticus* prior. Pristinæ „Gesneri editiones post *coenatio* „interpungebant. Deinde sequentur haec: *Areolam illam, porticus alia, eademque omnia, quae porticus, adspicit*: quae „nullum sensum habebant.” S.

²² *podio tenus*) Ad proiecturam usque parietum, cui lacunar impositum est: dictam a podio theatri, f. ima et projecta aliquantum ultra murum praecinctione theatri. Nisi vero melius

cedit gratiae marmoris, ramos, infidentesque ramis
 23aves imitata pictura. Cui subest fonticulus. In
 hoc fonte crater, circa siphunculi plures miscent
 iucundissimum murmur. In cornu porticus am-
 plissimum cubiculum a triclinio occurrit; aliis fe-
 nestris xystum, aliis despicit pratum, sed ante
 piscinam; quae fenestris servit ac subiacet, fire-
 24pitu visuque iucunda. Nam ex edito defiliens
 aqua, suscepta marmore, albescit. Idem cubicu-
 lum hieme tepidissimum, quia plurimo sole per-
 funditur. Cohæret hypocauston, et, si dies nu-
 25bilus, immisso vapore, solis vicem supplet. Inde
 apodyterium balinei laxum et hilare excipit cella
 frigidaria; in qua baptisterium amplum atque
 opacum. Si natare latius aut tepidius velis, in
 area piscina est, in proximo puteus, ex quo pos-
 26sis rursus adstringi, si poeniteat teporis. Frigida-
 riae cellae connectitur media, cui sol benignissi-
 me praesto est; caldariae magis: prominet enim.
 In hac tres descensiones: duae in sole, tertia a
 27sole longius, a luce non longius. Apodyterio
 superpositum est sphaeristerium, quod plura gene-
 ra exercitationis, pluresque circulos capit. Nec

videatur sic accipere: ad dimidii
 hominis altitudinem, ad fenestra-
 rum limen inferius. G.

Rom. marmore exculptum po-
 dio tenuis. H.

aves imitata etc.) Rom. aves
 imitata pictura, fonticulus: in
 hoc fonte crater. Defunt cui
 subest. H.

23 Cui subest fonticulus) Cu-
 biculo intelligo subesse, vel in
 proximo esse fontem, non in
 ipso cubiculo salire siphunculos. G.

cubiculum a triclinio occur-
 rit) Rom. cubiculum triclinio
 occurrit. H.

sed ante piscinam) Rom. sed
 ante piscinam, cui respondet de-
 inde iucunda. H.

fenestris servit) Vide de usu
 huius verbi dicta ad 1, 3, 1. G.

25 Inde apodyterium) Rom.
 Inde apodyterion. H.

baptisterium) Sidon. Apoll.
 2, 2. Huic basilicae appendix
 piscina forinsecus s. si graeca-
 ri mavis, baptisterium. G.

26 prominet enim) Rom. pro-
 minent enim. H.

descensiones) loca depressio-
 ra, lacus, labra, in quae descen-
 dere lavandi, natandive causa
 possis. G.

27 sphaeristerium, quod plu-
 ra) Rom. sphaeristerion, quod
 plura. H.

circulos) Una ludentium pila,
 (σφαίρα, a qua σφαίριον est pi-
 la ludere etc.) eoque motu cor-

procul a balineo scalae, quae in cryptoporticum ferunt, prius ad diaetas tres. Harum alia areolae illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet, diversasque coeli partes, ut prospectus, habet. In summa cryptoporticu cubiculum, ex ipsa cryptoporticu excisum, quod hippodromum, vineas, montes, intuetur. Iungitur cubiculum obvium soli, maxime hiberno. Hinc oritur diaeta, quae villae hippodromum adnectit. Haec facies, hic visus a fronte. A latere aestiva²⁹ cryptoporticus in edito posita; quae non adspicere vineas, sed tangere videtur. In media triclinium saluberimum adflatum ex Apenninis vallibus recipit: post latissimis fenestris vineas, valvis aequae vineas, sed per cryptoporticum, quasi admittit. A latere triclinii, quod fenestris caret,³⁰ scalae convivio utilia secretiore ambitu suggerunt. In fine cubiculum; cui non minus iucundum prospectum cryptoporticus ipsa, quam vineae praebent. Subest cryptoporticus, subterraneae similis; aestate incluso frigore riget, contentaque aëre suo, nec desiderat auras nec admittit. Post utramque³¹ cryptoporticum, unde triclinium desinit, incipit porticus; ante medium diem, hiberna; inclinato die, aestiva. Hac adeuntur diaetae duae, quarum in altera cubacula quatuor, altera tria, ut circuit sol, aut sole utuntur, aut umbra. Hanc³² dispositionem amoenitatemque tectorum longe

pus exercentium. De sphaeristerio et diversitate lusuorum horum vid. Mercurial. de arte gymnasti. 1, 9. it. 2, 4. et 5. G.

scalae) Non opus est, ut intelligamus gradus in ipsa aedificatione comprehensos ac tectos: possunt esse gradus etiam subdivales, quibus diversae in eodem colle planities iunguntur. G.

diversasque coeli etc.) Rom. diversasque coeli partis ut prospectus habet, ut Medic. H.

29 ex Apenninis vallibus recipit) Rom. ex Apenninis vallibus accipit. H.

30 secretiore ambitu suggerunt) Rom. secretiore aditu suggerunt. H.

Sic alii etiam libri: nec displicet. S.

31 ut circuit sol) Rom. ut circumierit sol. H.

De hac forma vid., praeter Cortium ad h. 1., Drakenb. ad Liv. 3, 6, 9. S.

praecedit hippodromus. Medius patefcit, statimque intrantium oculis totus offertur, platanis circuitur. Illae hedera vestiuntur, utque summae suis, ita imae alienis frondibus virent. Hedera truncum et ramos pererrat, vicinasque platanos transitu suo copulat. Has buxus interiacet. Exteriores buxos circumvenit laurus, umbraeque
 33 platanorum suam confert. Rectus hic hippodromi limes in extrema parte hemicyclo frangitur, mutatque faciem: cupressis ambitur et tegitur, densiore umbra opacior nigriorque; interioribus circulis (sunt enim plures) purissimum diem recipit.
 34 Inde etiam rosas effert umbrarumque frigus non ingrato sole distinguit. Finito vario illo multiplicique curvamine recto limiti redditur, nec huic uni. Nam viae plures, intercedentibus bu-
 35 xis, dividuntur. Alibi pratulum, alibi ipsa buxus intervenit in formas mille descripta, literis inter-

32 *longe praecedit hippodromus*) Rom. *longe lateque praecedit hyppodromus*. H.

umbraeque) In Gesneriana erat *umbraeque*, negligentia, ni fallor, operarum. Idem in Gierigiana, quae an eandem habeat exultationem, ipse viderit Gierigius. S.

33 *hemicyclo*) Cortius *hemicyclo* dedit e cod. Medic. etc. G.

34 *Inde etiam* etc.) Rom. *Inde rosas offert*, sine etiam, et offert pro effert. H.

recto limiti etc.) Rom. *recto limite redditur, ne huic uni*. H.

35 *mille descripta* etc.) Rom. *mille descripta literis*. *Interdumque modo nomen domini, modo artificis*. Verbum dicunt omisum. Tum, *Alternis metulae exurgunt, alternis insita sunt poma*. Non dubito, quin *insita* a Plinio sit. Postea, *Medium in spatium brevioribus*. H.

Ernestio placebat *literas* pro *literis*. Tum, *τελεία εγγύη* post *imitatio* posita, legebat *Medium spatium* etc. Apponam eius no-

tam: „*literas*) Sic pro *literis* „Cort. et Bipont. e Medic. ediderant, quos et secutus est „Gierigius. Cohærent enim illa „in formas — *literas interdum*. „Deinde et *metulae* an h. l. aptae „sint, dubitarunt. *Metulae* sunt „coni ex buxo, pinu aut similis „incrementi arbore formati. Sed „quaeritur, quomodo talia ornameta mox Plinius *ruris imitationem* appellare potuerit. Itaque e Cod. Voss. et Edd. Gryph. „*viticulae* commemorant. Eorundem librorum lectionem cum „Bipont. etiam in seqq. tenui, „ubi vulgata — *velut illati ruris imitatio medium in spatium brevioribus utrinque platanis adornatur*, commodum sensum „non habere videbatur.” Locus hic, ut pleraque huius epistolae, tam est obscurus, ut nolim in crisi lectionis multum operae perdere: nedum cum Gierigio coniecturis audacioribus indulgeam. Aliis quid acciderit, nescio: mihi quidem, ut Laurentini descri-

dum, quae modo nomen domini dicunt, modo artificis: alternis metulae surgunt, alternis inserta sunt poma: et in opere urbanissimo subita velut illati ruris imitatio medium in spatium brevioribus utrinque platanis adornatur. Post has acanthus hinc inde lubricus et flexuosus, deinde plures figurae, pluraque nomina. In capite stibadium candido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor columellae Carystiae subeunt. E stibadio aqua, velut expressa cubantium pondere, siphunculis effluit; cavato lapide suscipitur, gracili marmore continetur, atque ita occulte temperatur, ut impleat, nec redundet. Gustatorium, graviorque coenatio, margini imponitur; levior navicularum et avium figuris innatans circuit. Contra fons egerit aquam et recipit: nam expulsa in al-

ptio, ita hae literae, si exordium earum perquam suave excipias, iucunditatis minimum, taedii satis superque attulerunt. S.

metulae) Coni ex buxo, pinu aut similis incrementi arbore formati. G.

36 *acanthus hinc inde lubricus et flexuosus*) An indicat in labyrinthi parvuli formam dispositum acanthum? Quamquam ne hoc quidem plane intelligo. G. Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epist.

columellae Carystiae) E marmore Carystio. Laudavit Cellarius Plin. 36, 6. et Tib. 3, 3, 14. ubi reliquos citat Broukhufius. G.

E stibadio aqua etc.) Rom. *Stibadio aqua, velut expressa cubantium pondere siphunculis effluit.* Praepoliti. e omiffa. H.

aqua — effluit) Magnam stibadium hoc similitudinem habet cum ornithone Varronis, quem descripsit ipse, nos explicavimus de R. R. 3, 5, 18. sqq. *Stibadium* hoc respondet *faleri* Varroiano. Ex interiore huius marginis profilit aqua in cavatum

lapidem; hic occultum habet emissarium, quo cum desluat et quasi resorbeatur aquae tantundem, quantum e siphunculis influxit, ea nunquam ultra definitam lineam et ipsum os emissarii attollitur. conf. f. 37. G.

37 *Gustatorium — coenatio*) Haec vocabula pro ipsius lancibus et mensis (*mensis* inquam, quae idem quod lances interdum sive patinae) cum cibis vel liquidis vel solidis quos continent, poni, res ipsa loquitur. Margo autem intelligitur ipsius stibadii, in quo accumbunt hospites. Ex veteribus formis tricliniorum apud Mercuriale et alios, apparet, cibos vel in eadem libella s. horizontali linea, vel non multum certe altius positos fuisse, quam erant lecti accubitorii. Itaque margo ille stibadii tantum videtur fuisse elevatus, ut cum pulvinis in reliqua parte positis, quibus fulciuntur hospites, aequaretur. G.

Gierigius *marginem* intelligit non stibadii, sed labri marmorei, circa quod convivae accumbant. E.

tum in se cadit, iunctisque hiatibus et absorbetur et tollitur. E regione stibadii adversum cubiculum tantum stibadio reddit ornatus, quantum accipit ab illo. A marmore splendet, valvis in viridia prominet et exit: alia viridia superioribus inferioribusque fenestris suspicit despicitque. Mox zothecula refugit quasi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hic, et undique fenestrae, et tamen lumen obscurum umbra premente. Nam laetissima vitis per omne tectum in culmen nititur et adscendit. Non secus ibi, quam in nemore, iaceas: imbrem tantum, tanquam in nemore, non sentias. Hic quoque fons nascitur, simulque subducitur. Sunt locis pluribus disposita sedilia e marmore, quae ambulatione fessos, ut cubiculum ipsum, iuvant. Fonticuli sedilibus adiacent, per totum hippodromum inductis fistulis strepunt rivi, et, qua manus duxit, sequuntur. His nunc illa viridia, nunc haec, interdum simul omnia, iuvantur. Vitalsem iamdudum, ne vide-

iunctisque — — tollitur) Sic et Rom. H.

38 *A marmore splendet*) Sic et Rom. H.

prominet et exit) Rom. *prominet et texit*. H.

zothecula) Vid. ad 2, 17, 21. *Qui *diatulam* hic defendunt, non cogitare videntur, *diatam* esse non partem aut partem membrum cubiculo adiunctum; verum pluribus ipsum cubiculis constare, quod vel ex f. 31. satis constat. Denique si 2, 17, 21. recte *zotheca* ex libris optimis restituta et explicata est; de *zothecula* hic non potest dubitari. G.

Rodius corrigit: *Mox zothecula refugit, quasi cubiculum idem atque aliud*. S.

39 *imbrem tantum* etc.) Rom. *hymbrem tamen, tanquam in nemore*. H.

Locus Gierigio sine causa videtur corruptus esse. Sentus est: non secus ibi, quam in nemore, umbra fruaris; praetereaue non sentias imbrem, a quo nemus tutum non praestet. S.

40 *locis pluribus*) Hippodromi, in quo describendo adhuc versatur. G.

disposita sedilia) Sic et Rom. Deinde: *Fonticuli sedibus adiacent per totum hippodromum inductis fistulis strepunt rivi, et qua manus duxit, sequuntur*. H.

iuvantur) *Cortius in pari fere auctoritate librorum praefert *lavantur*: sed hoc videtur esse poetarum proprium. Burmannus notis maioribus ad Phaedr. 2, 5, 14. *laetantur* malit, quod pulchrum sane est, nec ab auctoritate librorum destituitur. G.

Rom. *interdum simul omnia lavantur*. Poëticum quidem hoc

rer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistola circumire. Neque enim verebar, 41 ne laboriosum esset legenti tibi, quod visenti non fuisset; praesertim quum interquiescere, si liberet, depositaque epistola, quasi residere, saepius posses. Praeterea indulsi amori meo. Amo enim, quae maxima ex parte ipse inchoavi, aut inchoata percolui. In summa (cur enim non aperiam 42 tibi vel iudicium meum vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat, atque identidem interroget se, quid coeperit scribere: sciatque, si materiae immoratur, non esse longum; longissimum, si aliquid arcessit atque adtrahit. Vides, quot versibus Home- 43 rus, quot Virgilius arma, hic Aeneae, Achillis ille, describat: brevis tamen uterque est, quia facit, quod instituit. Vides, ut Aratus minutissima etiam sidera confectetur et colligat: modum tamen servat. Non enim excursus hic eius, sed opus ipsum est. Similiter nos, ut parva magnis, 44 quum totam villam oculis tuis subiicere conamur, si nihil inductum, et quasi devium, loquimur, non epistola, quae describit, sed villa, quae de-

verbum est, sed multa huius generis alia Plinius in descriptionibus adhibet. Sic n. 19. *Nemus comasque prospectat*, et alia aliis locis plurima. H.

argutior) loquacior. Cicero ad Attic. 6, 5. in. *obvias mihi literas quam argutissimas de omnibus rebus crebro mittas*. S.

41 ne laboriosum etc.) Rom. ne laboriosum esset tibi legenti, quod visenti. H.

42 In summa) Etiam Rom. In summa, ut alibi. Post, primum ego de officio scriptoris existimo. Tum, si aliquid arcessit. H.

43 Homerus — Virgilius) Ille

Il. 5, 478. Iqq. hic Aen. 8, 407. Iqq. G.

Achillis ille, describat) Rom. ille Achillis describat. H.

44 ut parva magnis) scil. componamus. Proverbium ex illo Virg. ecl. 1, 23. sic magnis componere parva solebam. Ut supra 1, 2, 2. Pauci, quos aequus amavit. *Nam conferamus, quod est in libris quibusdam, e glossa est. G.

Rom. ut parva magnis comparemus, ubi vulgo conferamus. Utrumque verbum omisit Plinius. H.

oculis tuis subiicere conamur) Sic et Rom. Postea in hoc, in quo excessit: Ald. in quod. H.

scribitur, magna est. Verum illuc, unde coepi;
ne secundum legem meam iure reprehendar, si
45 longior fuero in hoc, in quod excessi. Habes
causas, cur ego Tuscos meos Tusculanis, Tibur-
tinis, Praenestinisque meis praeponam. Nam su-
per illa, quae retuli, altius ibi otium et pinguius,
eoque securius, nulla necessitas togae, nemo ar-
cessitor ex proximo. Placida omnia et quiescen-
tia, quod ipsum salubritati regionis, ut purius
coelum, ut aër liquidior, accedit. Ibi animo,
ibi corpore, maxime valeo. Nam studiis animum,
46 venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam
salubrius degunt; usque adhuc certe neminem ex
iis, quos eduxeram mecum (venia sit dicto) ibi
amisi. Dii modo in posterum hoc mihi gaudium,
hanc gloriam loco servant. Vale.

in quod excessi) in eo argu-
mento, in quod digressus sum.
Excessum pro oratoria *digressio-*
ne tum noster, tum Quintilianus
dixere. *Praepositionem *in* ante
quod ex libris dedit Cortius. G.

45 *necessitas togae*) Qua sc.
extra urbem et forum nihil opus
est. Pars vitae beatioris secun-
dum Martialem 10, 47. *toga*
rara. Multa hic de non usu to-
gae extra urbem Buchnerus. G.

salubritati — accedit) Ipsa
illa tranquillitas, et placida in
liberali otio quies a nullis nego-
tiis importunis vel hominibus in-
terturbata, *accedit salubritati*,
vel partem illius salubritatis,
quam haec praestat villa, efficit.
Est sane etiam Medicis inter res,
quas non naturales vocant, vel
maximi momenti, status ille tum
abimi tum corporis, vel quietus
vel turbator. G.

Rom. *salubritate regionis*. H.

46 (*venia sit dicto*) a diva
Nemese, quae invidia quadam
prosequitur eos, qui beati sibi ni-
mis videntur, et felicitatem suam
praedicant, vel praedicari liben-
ter audiunt; precibus proinde
placanda, quoties iactantius ali-
quid nobis, vel aliis de nobis
excidit. Praeclara, si DIS placet,
eius rei ratio est, quam sapiens
ille Solon profert in Disputatio-
ne cum Croeso, apud Herodo-
tum 1, 32. τὸ θεῖον πάντων φθονερόν
τε καὶ τραχὺν ὄντες. Rationem hanc
detestamur hodie, sed rem ipsam
ut aliis in rebus scilicet retine-
mus. Laudavimus pulchellum in-
fantem et valentulum; subiicimus,
Gott behüte es! Diximus ali-
quid de secunda fortuna nostra
vel aliorum; exsilit illud, *Gott*
lasse mich es zur guten Stunde
reden! Hoc ipsum est, *venia*
sit dicto! G.

Rom. *venia sit dictum, amisi*,
sine ibi. H.

VII.

Saturninus Plinium heredem instituerat et rempublicam Comensium, quod ipse ratum vult esse, etsi secundum leges respublica heres institui non possit, quod ut decurionibus indicetur, rogat.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Nec heredem institui, nec praecipere posse rempublicam, constat: Saturninus autem, qui nos reliquit heredes, quadrantem reipublicae nostrae, deinde pro quadrante praeceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, si ius adspicias, irritum; si defuncti voluntatem, ratum et firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vereor, quam in partem iurisconsulti, quod sum dicturus, accipiant) antiquior iure est, utique in eo, quod ad communem patriam voluit pervenire. An, cui de meo ³sestertium undecies contuli, huic quadringentorum millium paullo amplius tertiam partem ex adventicio denegem? Scio te quoque a iudicio meo non abhorrere, cum eandem rempublicam ut civis optimus diligas. Velim ergo, quum proxime ⁴

VII, 1 *nec praecipere*) Praecipere apud Ictos est partem aliquam hereditatis ante reliquos heredes capere, unde dicitur *praecipuum*. Qui igitur aliquid *praecipere* testamento iubetur, illum eo ipso heredem etiam cum aliis esse intelligitur. Vid. Brisson. de form. 7, 143. p. 635. sq. Sed hic paullo alia videtur species. Saturninus primo ex quadrante instituerat rempublicam, deinde hoc mutavit, et loco illius quadrantis ex integra hereditate praecipi et ante divisionem numerari reipublicae iussit quadringenta millia: sive quod putaret ita eludi legem posse, quae institui heredem vetaret rempublicam, sive quacunque alia causa. G.

³ *An, cui de meo*) Contulerat Plinius reipublicae per varias occasiones *undecies*, intell. centena millia HS. quae sunt 55000 florenorum imperialium (quos belles $\frac{2}{3}$ vocant mercatores) in alimenta ingenuorum, in aedes sacras etc. In hac liberalitate parum sibi constitisset, si 400000 HS. s. 20000 floren. imp. quae paullo amplius tertia pars est superioris summae (est enim ipsa tertia ex duodecies) aliunde ei obvenientia, invideret, vel tabulis testamenti oppugnatis negaret. G.

Rom. *An cui de meo sexdecies adiiciens contuli. H.* quadringentorum millium) al. quadringenta millia. quod unice verum. S.

decuriones contrahantur, quid sit iuris, indices, parce tamen et modeste; deinde subiungas, nos quadringenta millia offerre, sicut praecepit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas; no-
 5 strum tantum obsequium vocetur. Haec ego scribere publice superfedi: primum, quod memineram, pro necessitudine amicitiae nostrae, pro facultate prudentiae tuae, et debere te et posse perinde meis ac tuis partibus fungi: deinde, quia verebar, ne modum, quem tibi in sermone custodire facile est, tenuisse in epistola non vide-
 6 rer. Nam sermonem vultus, gestus, vox ipsa moderatur: epistola, omnibus commendationibus destituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

VIII.

Admonitus, ut historiam scriberet, respondet sibi idem stetisse, causasque consilii ita exponit, ut discrimen simul orationis et historiae ostendat.

C. PLINIVS CAPITONI SVO S.

Suades, ut historiam scribam, et suades non solus: multi hoc me saepius monuerunt, et ego

4 *decuriones contrahantur*) Si de Roma sermo esset, diceret, *Senatus cogatur.* G.

Rom. *decuriones contrahentur*, pro quo male Cellar. et eum secuti *contrahantur.* H.

Bene Cortiana *contrahentur*, quam Gierigius, non Gesnerianam, sequi debebat. S.

sicut praecepit Saturninus) Sic etiam Rom. et Ald. non tantum recentiores, ut Gruterus opinatur. H.

5 *pro facultate prudentiae tuae*) Haec omissa sunt in Rom. omittendi vero nullam rationem reperio. Desunt tamen et in Brummerianis. H.

Suspicio Plinium, chiasmo servato, scripsisse hoc ordine: *quod memineram, pro facultate pru-*

dentiae tuae, pro necessitudine amicitiae nostrae, et debere te et posse perinde etc. Sic apparet, unde lacuna illa in libris originem traxerit. Adde quod hic verborum ordo paullo humanior videtur. S.

6 *moderatur*) Gierigius recte interpretatur: indicat, quomodo eum accipi velimus. Mox *omnibus* mihi suspectum est. Desidero *similibus*, aut *omnibus his*; ut ad vultum, gestus, et vocem referatur. E.

Mibi vero nihil videtur tentandum. Plinius omnino intellexit res adventicias, quibus epistola commendari possit. S.

VIII, 1 *multi hoc me saepius monuerunt*) Rom. *multi me hoc saepe monuerunt.* H.

volo, non quia commode facturum esse confido, (id enim temere credas, nisi expertus,) sed quia mihi pulchrum in primis videtur, non pati occidere, quibus aeternitas debeatur, aliorumque famam cum sua extendere. Me autem nihil aequae² ac diuturnitatis amor et cupido sollicitat: res homine dignissima, praesertim qui nullius sibi conscius culpaе, posteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito, si qua³ me quoque possim Tollere humo: (id enim voto meo sufficit: illud supra votum) victorque virum volitare per ora. Quamquam o! Sed hoc satis est, quod prope sola historia polliceri videtur. Orationi enim et carmini parva gratia, nisi eloquentia sit summa: historia quoquo modo scripta delectat. Sunt enim homines natura curiosi, et⁴ quamlibet nuda rerum cognitione capiuntur, ut qui fermunculis etiam fabellisque ducantur. Me vero ad hoc studium impellit domesticum quoque exemplum. Avunculus meus, idemque per⁵

facturum esse confido) Sic et Rom. H.

Cort. et Gierig. *confidam*. quod praefero. Columella 8, 9. laudatus in Horat. Turf. Cap. CLII. 35. *nec quia tritico vel aliis frumentis minus crasse-
scant, verum quod semine hu-
ius maxime delectantur*. S.

non pati occidere, quibus aeternitas debeatur) Rom. non pati occidere, quibus aeternitas debetur, sine adfuturo panno illo Florentino. H.

² Me autem nihil aequae etc.) Rom. Me autem nihil aequi ac diuturnitatis et amoris cupido sollicitat, res homine dignissima. Suspicio ex glossa aliquid accessisse, et prius fuisse diuturnitatis cupido. H.

³ si qua me quoque) Virg. Georg. 3, 8. *Tentanda via est, qua me quoque possim Tolle-*

re humo, victorque virum volitare per ora. G.

Quamquam o!) Elegans apolopelidis iudem Virgiliana, apud quem Aen. 5, 195. Mnestheus, *Non iam prima peto, neque vincere certo; Quamquam o--
Sed superent, quibus hoc, Neptune, dedisti*. Similiter noster, post apolopelin, *sed hoc satis est, nimirum diuturnitas, et memoria posteritatis*. G.

Rom. Quamquam o. Sed satis est, sine hoc. H.

Orationi enim et carmini) Rom. Orationi et carmini. Deest enim. H.

nisi eloquentia sit summa) Rom. nisi eloquentia est summa. H.

⁴ et quamlibet nuda) Rom. et qualibet nuda. Ald. tamen, et quamlibet. H.

domesticum quoque exemplum) Rom. domesticum exemplum, sine quoque. H.

adoptionem pater, historias, et quidem religiosissime, scripsit. Invenio autem apud sapientes, honestissimum esse maiorum vestigia sequi, si modo
6 recto itinere praecefferint. Cur ego cunctor? Egi magnas et graves causas. Has (etiam si mihi tenuis ex eis spes) destino retractare, ne tantus
7 illi labor meus, ni hoc, quod reliquum est studii, addidero, mecum pariter interciderat. Nam si rationem posteritatis habeas, quidquid non est peractum, pro non inchoato est. Dices, *Potes simul et rescribere actiones, et componere historiam*. Utinam! sed utrumque tam magnum est,
8 ut abunde sit alterum efficere. Undevicesimo aetatis anno dicere in foro coepi, et nunc demum, quid praestare debeat orator, adhuc tamen per caliginem, video. Quid, si huic oneri novum
9 accellerit? Habet quidem oratio et historia multa communia, sed plura diversa in his ipsis, quae communia videntur. Narrat sane ipsa, narrat haec: sed aliter. Huic pleraque humilia et sordida et ex medio petita; illi omnia recondita,
10 splendida, excelsa conveniunt. Hanc saepius ossa,

5 *historias — scripsit*) Vid. supra 3, 5, 4. sq. G.

6 *Cur ego etc.*) Rom. *Cur enim cum tot egi magnas et graves causas*. Ald. *Cui ergo cunctor?* Egi. H.

tenuis ex eis spes) Rom. *tenuis ex his spes*. H.

mecum — interciderat) Et tamen interciderit. Poteras itaque, Secunde, quantum ad nos illo retractandi labore superfedere. Sed exstiterunt tamen aliquamdiu post Plinium Orationes illius, quod ex Apollinari Sidonio et Cassiodoro constat. G.

9 *Habet quidem oratio et historia*) Rom. *Habent quidem oratio et historia*. H.

Narrat sane ipsa) Cort. *Narrat sane illa*, nulla notata lectionis varietate: idque praestat. S.

Huic pleraque humilia) Ad orationem haec pertinent, (contra quam visum Catanaeo) ubi etiam de tribus capellis, aut de stillicidio, aut de sterquilinio adeo narrandum est quam planissime. G.

Quae sequuntur, *ossa, musculi, nervi*, eo valent, ut in oratione saepe sola vis, vehementia, robur, et aculei desiderentur, historiam autem *tori et iubae*, h. e. eminentior species et insignis nitor deceat. Nam *tori* sunt, qui carnibus vestita et decora ossa habent, *iubae* autem, quae, ut in equis et leonibus, speciem et maiestatem corpori addunt. Eodem sensu Quintil. X, 1. 33. *militum lacertis*, in quibus ossa et nervi et muscoli sufficiunt, athletarum *toros* opposuit, qui speciosiora corpora efficiant. Ea-

musculi, nervi; illam tori quidam et quasi iubae decent. Haec vel maxime vi, amaritudine, instantia; illa tractu et suavitate, atque etiam dulcedine placet. Postremo alia verba, alius sonus, alia constructio. Nam plurimum refert, ut Thucydides ait, κτῆμα sit, an ἀγώνισμα: quorum alterum oratio, alterum historia est. His ex causis non adducor, ut duo dissimilia, et hoc ipso diversa, quod maxima, confundam misceamque, ne tanta quasi colluvione turbatus ibi faciam, quod hic debeo: ideoque interim veniam (ne a meis

dem mox Plinius mutatis verbis et metaphoris repetit, cum orationi vim, amaritudinem, instantiam h. e. acrem, concisam, et vibrantem veluti vehementiam, historiae autem tractum, h. e. molusum veluti moderatiorem, tribuit. Ita plane Cicero in Orat. 20. contortam et acrem orationem oratoris forensis opponit historicorum rationi dicendi tractae et fluenti h. e. leniori, moderatiori, quod in ea magis perspicuitas et explanatio et ordo et concinnitas, quam vis et celebritas aut impetus sententiarum quaeritur. Denique sonus est forma dicendi vel elocutionis historiae aut orationi peculiaris. Copiose id explicavimus in Lex. techn. rhet. f. v. sonus. E.

10 instantia) Vid. ep. 19. ubi acriter, instanter, intente permutantur. E.

11 κτῆμα — ἀγώνισμα) Historia κτῆμα est, possessio, bonum perpetuo nostrum, postquam semel esse coepit, (vid. supra 1, 3, 3.) ex quo sera etiam posteritas de nobis iudicat. Oratio autem ἀγώνισμα est certamen, in quo semel vicisse satis est, non curante auctore, quid deinde de ea iudicent alii. Ceterum locus Thucydidis est 1, 22. extr. qui de sua historia κτῆμα ἐς αἰὲν μάλλον, ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν σύγκειται. Quintilianus 10, 1, 31. Non ad actum

rei pugnamque praesentem, sed ad memoriam posteritatis et ingenii famam componitur. Ceterum videndum adhuc, annon respexerit forte Thucydides ad illam recitationem Herodoti in ludis Olympicis, quae lacrymas excussisse dicitur puero Thucydidi. G.

Rom. ut Thucydides ait, ἡδὴμα καὶ ἀγώνισμα: quorum alterum oratio, alterum historia, omisso verbo est. Post, ex his causis. H.

diversa, quod maxima) Ob id ipsum non possunt ab eodem homine tempore eodem tractari, quod sunt maxima et suum sibi hominem integrum unum quodque deposcit. G.

ne tanta quasi colluvione) Sic et Rom. H.

ibi faciam, quod hic debeo) Ne in historia contentiosius asperiusque, aut in oratione nitidius festiviusque quam deceat, agam et utriusque generis virtutes permutem, quae hoc ipso sunt vitia, quod loco non adhibentur. G.

(ne a meis verbis discedam) Ut iis verbis utar, quibus uti in foro et causis consuevi. Ita praefatur formulae e foro desumptae, quam mox declarabimus. *Recepi nimirum Cortianam, f. Mediceam potius, hic quoque lectionem; al. ne a forensibus verbis recedam, quod ex glossa est procul dubio. G.

12 verbis discedam) advocandi peto. Tu tamen iam nunc cogita, quae potissimum tempora adgrediamur. Vetera et scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa collatio: intacta et nova? graves
 13 offensae, levis gratia. Nam praeter id, quod in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt, quam laudanda: tum si laudaveris, parcus; si culpaveris, nimius fuisse dicaris; quamvis illud plenissime, hoc
 14 restrictissime feceris. Sed haec me non retardant: est enim mihi pro fide satis animi. Illud peto praestruas, ad quod hortaris, eligasque materiam, ne mihi, iam scribere parato, alia rursus cunctationis et morae iusta ratio nascatur. Vale.

IX.

Dolet, Valentem graviter iacere: molestius fert, Avitum decessisse.

C. PLINIVS SATVRNINO SVO S.

Varie me adfecerunt literae tuae: nam partim laeta, partim tristitia continebant. Laeta, quod te

veniam — advocandi) Nimirum amicos, et cum iis de causa deliberandi. Quae quidem res adeo frequens in iudiciis fuit, ut inde *advocatio* pro mora ac dilatione frequenter dicatur. vid. ad Cic. fam. 7, 11. et Sen. Consol. ad Marc. 10. G.

Sensus igitur: *ideoque interim cunctor.* Supra 6. erat: *Cur ergo cunctor?* Mox 14: *cunctatio et mora.* S.

Rom. *sed interim veniet, et ne a forensibus verbis recedam advocatum peto.* H.

12 *Tu tamen iam nunc cogita)* Rom. *Tu tamen nunc cogita.* H.

onerosa collatio) Difficile est

aliquid de tuo conferre, quod non iam alii occupaverint. Hic, opinor, sensus loci longe aliter vulgo intellecti. S.

13 *Nam praeter id, quod in tantis vitiis)* Rom. *Praeterea quod in tantis vitiis.* Omissum est nam. Unde non contemnenda Gruteri suspicio, *praetereo quod in tantis.* Florentinae lectioni non convenit tum, quod sequitur. H.

quamvis — feceris) Nihil horum in Rom. est, nec in Brummerianis, et quatuor Cortianis, quae lectoris alicuius manu adscribi potuerunt. H.

Vix putem insiticia esse. S.

14 *Illud peto praestruas)* Rom. *Illud, peto, praestruas.* H.

in urbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis: sed ego volo, propterea, quod recitaturum statim, ut ego venissem, pollicebantur. Ago gratias, quod exspector. Triste illud, quod Iulius Valens graviter iacet; quamquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus aestimetur, cuius interest quam maturissime inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triste solum, verum etiam luctuosum, quod Iulius Avitus decessit, dum ex quaestura redit: decessit autem in navi, procul a fratre amantissimo, procul a matre, a sororibus. Nihil ista ad mortuum pertinent; sed pertinuerunt, quum moreretur: pertinent ad hos, qui supersunt. Iam, quod in flore primo tantae indolis juvenis extinctus est, summa consequuturus, si virtutes eius maturuissent. Quo ille studiorum amore flagrabat! quantum legit! quantum etiam scripsit! quae nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis aruerunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui si frenos remittas, nulla materia non maxima est. Finem epistolae faciam, ut facere possim etiam lacrymis, quas epistola expressit. Vale.

IX, 1 *sed ego volo etc.*) Rom. *sed ego volo. Praeterea quod.* Paulo ante *quod desideratur in his, quod te in urbe teneri.* H.

2 *morbo liberari*) Refero ad illud nescio cuius *Οἱ μεγάλοι πόνοι συντόμως ἐξάγουσι.* Quo acutior est morbus, tanto minus durat. Cumque *inexplicabilem praeterea morbum* dicat, puto, Secundum *εὐφημία* quadam usum, instantem proxime Valenti mortem sic indicare, ipsamque in beneficio ponere, quae desperato illum morbo liberet. G.

3 *decessit autem in navi*) Rom. *decessit in navi.* H.

Bene: sicque etiam alii libri bonae notae. Repetit Secundus ab amico sibi scripta, non ipse illi narrat. Ideo autem hic inportunum. S.

5 *Iam, quod in*) Ex supe-

rioribus ita explenda oratio, *Iam illud luctuosum est etc.* G.

Immo supplendum, *quam luctuosum est.* *Ῥῆσις* haec est exclamatio. Sic Graeci κατ' ἐλλειψιν τὸ δὲ, sequi. accusat. cum infinitivo. S.

Etiam in Rom. *Iam, quod in flore primo.* Deinde, *si virtutes eius maturuissent.* Quod ille. H.

scripsit) sed non edidit: alioqui non aruissent sine fructu posteritatis. Editurus, opinor, erat, si prius expolivisset. S.

6 *cui si frenos — est*) Non reprehenderem Secundum, si haec omisisset. Parum humanum videtur, in tam luctuosi calus comploratione addere, dolori non indulgendum, quod, si frenos illi remittas, etiam levior dolendi causa gravissima fiat. S.

X.

Versus Antonini laudat, ut sibi inimitabiles, et ad plures edendos hortatur.

C. PLINIVS ANTONINO SVO S.

Cum versus tuos aemulor, tum maxime, quam sint boni, experior. Ut enim pictores pulchram absolutamque faciem raro, nisi in peius, effingunt; ²ita ego ab hoc archetypo labor et decido. Quo magis hortor, ut quam plurima proferas, quae imitari omnes concupiscant, nemo, aut paucissimi, possint. Vale.

XI.

Hortatur ad edenda sua scripta, quia ipse eorum spem hendecasyllabis fecerat.

C. PLINIVS TRANQVILLO SVO S.

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis spoponderunt. Appellantur quotidie et flagitantur: ac iam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam

X inscr. Etiam Rom. *Antonino. H.*

1 in peius, effingunt) Rom. in peius fingunt. Post labor et decido. H.

XI inscr. Rom. *Tranquillo. H.*

1 Libera — fidem) Fac, quod ego in hendecasyllabis tuo nomine promisi. E.

spoponderunt) Rom. spepon-
derunt, antique. Vid. Gell. VII.
c. 9. H.

Conf. Voss. de Analog. L. III.
c. 19. p. 87. S.

ad exhibendum formulam)
Accipit formulam in iure, et a
Praetore, non actor modo, sed
etiam is, quicum agitur, vel un-

de petitur; actionis ille, hic exceptionis. Vid. Briffon. de form. 5, 74. Hendecasyllabi Pliniani appellantur, flagitantur, agitur cum illis, ut praestent denique praesentiam scriptorum Tranquilli. Miram suavitatem huius loci intelliget, qui considerabit Ulpiani verba l. 3. π. §. 8. de hom. libero exhibendo. Ait Praetor Exhibeas: Exhibere est in publicum producere, et videndi tangendique hominis facultatem praebere. Proprie autem exhibere est extra secretum habere. Ut igitur plagium, quod est furtum in libero capite commissum, eleganter ad libros et scripta transtulere; ita hic ad exhiben-

accipere. Sum et ipse in edendo haesitator, tu 2
 mora tamen meam quoque cunctationem tardita-
 temque vicisti. Proinde aut rumpe iam moras,
 aut cave, ne eosdem illos libellos, quos tibi hen-
 decasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt,
 convicio scazontes extorqueant. Perfectum opus 3
 absolutumque est; nec iam splendescit lima, sed
 atteritur. Patere, me videre titulum tuum; pate-
 re audire, describi, legi, vaenire volumina Tran-
 quilli mei. Aequum est, nos in amore tam mu-
 tuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu
 perfrueris ex nobis. Vale.

XII.

*Prosoceram laudat, quod porticum dedicaverit, et in
 portarum ornamentum pecuniam promiserit.*

C. PLINIVS FABATO PROSOCERO SVO S.

Accepi literas tuas, ex quibus cognovi speciosis-
 simam te porticum sub tuo filiique tui nomine

*dum agitur cum eo, qui scripta, quae libera vagari debebant, domi per iniuriam continet. Luse-
 rintne praeterea in nominum li-
 bri et liberi similitudine, non
 temere dixerim. G.*

2 Sum et ipse etc.) Rom. Sum
 et ipse in edendo haesitator tu.
 O si tamen meam quoque cun-
 ctationem tarditatemque vice-
 ris. Proinde aut rumpe moras.
 H.

convicio scazontes) Scazon-
 tes asperum et satiricis epigram-
 matis aptum genus carminis, aptum
 proinde etiam convicio faciendo,
 quod non ad maledicta semper,
 sed ad importunam quoque, et
 parum modestam repetitamque
 subinde petitionem vel admoni-
 tionem pertinet, ut in praefatione
 Quintiliani ad Tryphonem, *Es-
 flagitasti quotidiano convicio*
etc. G.

3 sed atteritur) Summa in

his elegantia, quod translationem
 continuat. Laudavit iam Cella-
 rius 9, 35, 2. et Quintil. 10, 4,
 4. ut opus poliat lima, non
 exerat, quem praeceptoris sui
 locum imitatus videtur noster.
 Describitur hic illud vitium, quod
 κακιστοτεχνίαν possis appellare cum
 avunculo nostri 34, 8. f. 19. ubi
 commemoratur ab illo Callima-
 chus inter nobiles statuarios (quo-
 rum lima est propria) semper ca-
 lumniator sui, neque finem ha-
 bens diligentiae etc. G.

Cf. quae nos in Techn. rhet.
 f. v. calumniari diximus. E.

Etiam Rom. nec iam splen-
 descit lima, sed atteritur. H.
 titulum tuum) libro inscriptum
 et pendentem in bibliopoliis at-
 que bibliothecis. G.

XII infer. Rom. Fabato pro-
 socero. H.

1 Quod saepe observo, Plinium
 in his epistolis voluisse nobis ima-

dedicasse; sequenti die in portarum ornatum pecuniam promississe, ut initium novae liberalitatis esset consummatio prioris. Gaudeo primum tua gloria, cuius ad me pars aliqua pro necessitudine nostra redundat: deinde, quod memoriam soceri mei pulcherrimis operibus video proferri: postremo, quod patria nostra florescit: quam mihi a quocunque excoli iucundum, a te vero laetissimum est. Quod superest, Deos precor, ut animum istum tibi, animo isti tempus quam longissimum tribuant. Nam liquet mihi futurum, ut peracto, quod proxime promissisti, inchoes aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cuius pulchritudinem usus ipse commendat. Vale.

XIII.

Orationem, paucis amicis recitatam, iudicio Scauri subiicit.

C. PLINIVS SCAURO SVO S.

Recitaturus oratiunculam, quam publicare cogito, advocavi aliquos, ut vererer; paucos, ut ve-

giam animi sui pulcherrimam relinquere, illud hic etiam locum habet. Intererat ipsius, liberorum suorum proavum quam adstrictissimum esse, et corradere potius magnam rem familiarem, quam publica eam liberalitate minuere. At gratulatur illius magnificentiae, eamque stimulis incitat quantum potest; quod non multo minus est, quam si ipse elargitus esset, quae publico impendit profocer. G.

Accepi literas tuas) Rom. *Recepi litteras tuas.* H.

ut initium novae liberalitatis) Rom. *ut initium liberalitatis* omisso cum aliis epitheto *novae.* H.

2 pro necessitudine nostra red-

undat) Rom. *pro necessitudine* redundat. Deest *nostra.* H.

quam mihi a quocunque) Rom. *quam mihi et a quocunque.* H.

3 quod proxime promissisti) Rom. *quod maxime promissisti.* H.

Livius 22, 53, 2. Ap. Claudius Pulcher, qui proxime aedilis fuerat. ubi item Drakenb. e codice maxime enotavit. Solennis confusio: ne suspiceris, a Plinio cum maxime scriptum esse. Cf. Cornium, it. Oudend. ad Caes. p. 167. S.

XIII, 1 *ut veerre*) Sic et Rom. H.

H. e. quorum reverentia me in recitando intentum et acrem faciat. Eo pertinet, quod mox di-

rum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: una, ut sollicitudine incendar; altera, ut admo-
near, si quid forte me, ut meum, fallat. Tuli,²
quod petebam: inveni, qui mihi copiam consilii
sui facerent. Ipse praeterea quaedam emendanda
adnotavi. Emendavi librum, quem misi tibi.
Materiam ex titulo cognosces, cetera liber explica-³
bit: quem iam nunc oportet ita consuescere, ut
sine praefatione intelligatur. Tu velim, quid de⁴
universo, quid de partibus, sentias, scribas mi-
hi. Ero enim vel cautior in continendo, vel con-
stantior in edendo, si huc vel illuc auctoritas tua
accefferit. Vale.

XIV.

*Causa et iudicium Tuscilii quem exitum habuerit,
pernarrat.*

C. PLINIVS VALERIANO SVO S.

Et tu rogas, et ego promisi, si rogasses, scripturum
me tibi, quem habuisset eventum postulatio Ne-
potis circa Tuscilium Nominatum. Inductus est
Nominatus; egit ipse pro se, nullo accusante.

cit, se velle, ut *sollicitudine in-
cendatur*: hoc ergo reverentiae
auditorum tribuit. In aliis libris
est *intendar*. Ceterum de sen-
tentia ipsa cf. Epist. V, 3. 8. E.

si quid forte etc.) Rom. *si
quid forte me ut meum fallit*.
H.

3 ita consuescere) Si figuram
demas, illud dicere videtur, opor-
tet librum ipsum per se ita paul-
latim notum et familiarem fieri
hominibus, ut sine praefatione
argumentum et ordinem indican-
te, quid sibi velit, intelligant. G.

Puto simpliciter esse: cui nunc
non magis possum (quod otium
deest aut alia de causa) praefa-

tionem praemittere, quam tum
praemittam, cum publicabo. S.

*Etiam Rom. oportet ita con-
suescere. H.*

XIV, 1 *postulatio Nepotis*)
de qua supra 5, 4. G.

circa Tuscilium Nominatum)
Rom. *contra Tuscilium Nomi-
natum*. Deinde, *Etenim legati
Vicentinorum non modo pres-
serunt*. Altera negatio excidit. H.

Alibi etiam libri non modo
pro non modo non exhibent,
sequente *verum etiam*. E. c. Cic.
Offic. 1, 21, 4. ubi v. Heusing,
ibid. 2, 13, 4. coll. Muret. Var.
Lect. 10, 7., Cat. mai. cap. 16.
coll. Cort. ad Plin. 8, 7, 2. ut
alia loca omittam. S.

Etenim legati Vicentinorum non modo non pres-
 2 serunt eum, verum etiam sublevaverunt. Summa
 defensionis, *Non fidem sibi in advocacy, sed*
constantiam defuisse; descendisse ut acturum, at-
que etiam in curia visum; deinde sermonibus ami-
corum perterritum recessisse; monitum enim, ne
desiderio senatoris, non iam quasi de nundinis,
sed quasi de gratia, fama, dignitate certantis,
tam pertinaciter, praesertim in senatu, repugna-
ret; alioqui maiorem invidiam, quam proxime,
 3 *passurus.* Erat sane prius, tamen a paucis, ac-
 clamatum exeunti. Inde subiunxit preces multum-
 que lacrymarum: quin etiam tota actione, homo
 in dicendo exercitatus, operam dedit, ut deprecari
 magis (id enim et favorabilius et tutius) quam
 4 defendi videretur. Absolutus est sententia deli-
 gnati consulis Afranii Dextri, cuius haec summa,
Melius quidem Nominatum fuisse facturum, si
causam Vicentinorum eodem animo, quo suscep-
erat, pertulisset: quia tamen in hoc genus culpa
non fraude incidisset, nihilque dignum animad-
versione admisisset convinceretur, liberandum: Vi-
 5 *centinis, quod acceperat, redderet.* Adsenferunt
 omnes, praeter Flavium Aprum. Is, *Interdicen-*

2 *sermonibus — recessisse)* Rom. *sermonibus amicorum recessisse.* Verbum perterritum vel deterritum abest. H.

ne — repugnaret — passurus) Si haec verba, ut sunt iam interpunctione connexa, etiam sententia et constructione iungantur, nihil impedit, quo minus retineamus nominativum *passurus* ad verbum *repugnaret* respicientem. Sed nec damnamus alteram rationem in Mediceo libro inventam, *ne repugnaret: alioquin — passurum.* G.

non iam quasi etc.) Rom. *non quasi de nundinis, sed quasi de gloria fama.* Deest iam. H.

alioqui maiorem etc.) Rom. *alioqui maiorem invidiam proxime passurus erat.* Sane prius tamen paucis adclamatum exeunti. Subiunxit. H.

4 *Afranii Dextri etc.)* Rom. *Afranii Dextri cuius haec summa sententia, melius.* H.

liberandum: Vicentinis) Rom. *liberandum, ita tamen, ut Vicentinis.* H.

Idem in aliis libris reperitur. Placet. S.

5 *Adsenferunt omnes etc.)* Rom. *Adsenferunt omnes praeterquam Licinius.* Is interdicendum ei advocacy. H.

dum ei advocacybus in quinquennium, censuit: et quamvis neminem auctoritate traxisset, constanter in sententia mansit: quin etiam Dextrum, qui primus diversum censuerat, prolata lege de senatu habendo, iurare coëgit, *E republica esse, quod censuisset*. Cui, quamquam legitimae postulationi, 6 a quibusdam reclamatum est. Exprobrare enim censenti ambitionem videbatur. Sed priusquam sententiae dicerentur, Nigrinus, tribunus plebis, recitavit libellum disertum et gravem, quo questus est, *Vaenire advocaciones, vaenire etiam praevaricationes; in lites coiri; et gloriae loco poni ex spoliis civium magnos et statos redditus*. Reci-7 tavit capita legum, admonuit SCtorum: in fine dixit, *Petendum ab optimo principe, ut, quia leges, quia SCta contemnerentur, ipse tantis vitiis mederetur*. Pauci dies, et liber principis severus, 8 et tamen moderatus. Leges ipsum; est in publicis actis. Quam me iuvat, quod in causis agen-

quin etiam Dextrum etc.) Rom. *quin etiam Dexterum, qui primus*. Proxime *perlata lege*. H.

prolata lege) Laudavit legem Aper, praelegi forte iussit, certe Senatui illius admonuit. Nimirum moris fuisse, ut Senatus iuratus nonnunquam sententias diceret, (hoc enim est *censere*) multis ostendit Lipsius ad Tac. Annal. 4, 21. *Sed quod id ipsum lege Traiani sancitum esse ex hoc, quem tradimus, loco effici putat (quod ipsi suaserunt, credo, libri, qui *perlata lege* habent, non *prolata*) in eo dissentientem habet Casaubonum ad Sueton. Aug. c. 35. qui ad ipsum hunc principem referre eam legem malit. G.

coëgit) Accipiendum sine effectu. Ita saepissime Graeci et Latini scriptores. Vid. Duker. ad Flor. i, 18, 12. S.

6 *in lites coiri*) Pacisci ho-

mines de eventu litium cum advocatis, cum ipsis adeo iudicibus. Notae sunt nostro et patrum seculo sponfiones, cum talibus personis factae, quae procurare vel impedire eventum eius rei, de qua sponsio fiebat, possent. G. *magnos et statos redditus*) Rom. *magnos et statutos redditus*. H.

7 *legum — SCtorum*) Quae enarrantur a ICtis, cum de Legge Cincia agunt. Vid. noster 4, 9, 6. 5, 21, 4. G.

Etiam Rom. *admonuit senatus consultorum*. H.

8 *Pauci dies, et liber*) H. 1. et, ut Graecorum uel, habet temporis celeritatisque notionem. Vid. Hoogev. Doctr. Partic. L. Gr. p. 536. sqq. Livius 22, 1, 1. *Iam ver adpetebat, quum Hannibal ex hibernis movit*. ibi in variis lectionibus enotatum: et *Hannibal etc.* quod fortasse genuinum. S.

dis non modo pactione, dono, munere, verum
 9 etiam xeniis semper abstinui! Oportet quidem,
 quae sunt inhonesta, non quasi illicita, sed quasi
 pudenda, vitare: iucundum tamen, si prohiberi
 publice videas, quod nunquam tibi ipse permise-
 10 ris. Erit fortasse, immo non dubie, huius propo-
 siti mei et minor laus, et obscurior fama, quum
 omnes ex necessitate facient, quod ego sponte fa-
 ciebam. Interim fruor voluptate, quum alii di-
 vinum me; alii, meis rapinis, meae avaritiae oc-
 cursum, per ludum ac iocum dictitant. Vale.

XV.

*Cornutum curatorem viae factum esse, vel ideo laeta-
 tur, quia tum amicitia semper, tum collegio non
 semel coniuncti fuerint. Addit de suis in villa
 hospitibus.*

C. PLINIUS PONTIO SVO S.

Secesseram in municipium, quum mihi nuntiatum
 est, Cornutum Tertullum accepisse Aemiliae viae

10 dono, munere — xeniis) Hic forte locum habeat illa horum verborum differentia, quam tradit Ulpianus l. 194. de V. S. quod munus sit donum cum causa, ut puta natalicium, nuptialicium. Xenia non melius intelliguntur, quam ex XIII Martialis. Sunt nimirum esculenta et poculenta varia, sed quae tamen ex quantitate certe pretium habere possunt, ut piper, alica, far, ficus, casei, vina varii generis etc. G.

9 illicita — pudenda) Illicita sunt, legibus publicis vetita; pudenda, a quibus honestatis sensu naturali ducti abstinemus: illa igitur publice prohibentur; haec nunquam nobis ipsi permittimus. E.

10 divinum me) Qui praeviderim fore, ut interdicator omni genere munerum, atque ideo ante legem illis abstinuerim. De divinatione Attici sui similia Nepos 9, 1. G.

Simili sensu divini ap. Cic. Divin. 2, 3. et Horat. 1. Sat. 6, 114. E.

Fortasse Plinius, ut est perpetuus Ciceronis imitator, (simiam si dixeris, vix te calumniae infimulem,) ad illius divinationem, ab ipso Tullio toties, interdum satis φορτικός, iactatam, respexit. Conf. Cornel. Nep. Attic. 16, 4. S. per ludum ac iocum dictitant) Rom. per ludum acceptum dictitant. H.

XV, 1 Aemiliae viae curam) Rem Censorum olim propriam,

curam. Expressere non possum, quanto sim gau-
dio adfectus et ipsius et meo nomine. Ipsi-
us, quod, sit licet, sicut est, ab omni ambitione lon-
ge remotus, debeat tamen ei iucundus esse honor
ultro datus; meo, quot aliquanto magis me delectat
mandatum mihi officium, postquam par Cornuto
datum video. Neque enim augeri dignitate, quam
aequari bonis, gratius. Cornuto autem quid me-
lius? quid sanctius? quid in omni genere laudis
ad exemplar antiquitatis expressius? Quod mihi
cognitum est non fama, qua alioqui optima et
meritissima fruitur, sed longis magnisque experi-
mentis. Una diligimus, una dileximus omnes
fere, quos aetas nostra in utroque sexu aemulan-
dos tulit: quae societas amicitiarum arctissima
nos familiaritate coniunxit. Accessit vinculum
necessitudinis publicae. Idem enim mihi, ut scis,
collega, quasi voto petitus, in praefectura aerarii
fuit: fuit et in consulatu. Tum ego, qui vir, et
quantus esset, altissime inspexi, quum sequerer
ut magistrum, ut parentem vererer: quod non
tam aetatis maturitate, quam vitae, merebatur.

quo magis viris Consularibus eam
demandabant, Augusti instituto,
Imperatores. De his post Lips.
ad Tac. An. 3, 31. sive Exc. E
copiose egit Ev. Otto: de tutela
viar. publ. 2, 5. Ceterum Pli-
nius noster non ipse quoque fuit
Curator viae Aemiliae, sed *Curator
alvei Tiberis et riparum,
et cloacarum urbis*, cuius mu-
neris memoria est in inscriptione,
quam et nos vitae ipsius subiecimus.
Huic muneri par est cu-
ratio *viae Aemiliae*, quod ait
s. 2. cf. s. 9. Viderat hoc Buch-
nerus, probarunt Cellarius et
Massonus ad A. Plinii 39 et 40,
6. Ceterum *alveus ripaeque Ti-
beris* iunguntur cum *cloacis*, quod
hae ad illud ipsum quoque stru-
ctae fuerant, magnum Romae et
orbis miraculum, ut exundantem
Tiberim recipere, et eadem

eluerentur ipsae, atque eluvionem
ab urbe averterent. G.

2 *Ipsi- quod etc.*) Rom.
Ipsi- quod scilicet, sicut est.
Voluit sit licet. H.

debeat tamen ei) Rom: *de-
bet tamen ei*, non *debeat*, quod
nuperorum editorum incuria pro-
pagatum est. H.

Giergius, si Cortianam inspe-
xisset, non erat, puto, *debeat*
servaturus. S.

3 *quid in omni genere*) Sic
et Rom. H.

4 *Una diligimus, una dileximus
omnes*) Non potuit vitare verbum
hexam., quales plures observavi. H.

5 *in praefectura etc.*) Rom.
*in praefectura aerarii fuit et in
consulatu.* Sed fuit elegantius
iteratur. H.

aetatis — vitae) *Aetatis ma-
tutitas*, annis et senectute, vi-

- 6 His ex causis ut illi, sic mihi gratulor: nec privatim magis, quam publice, quod tandem homines non ad pericula, ut prius, verum ad honores
 7 virtute perveniunt. In infinitum epistolam extendam, si gaudio meo indulgeam. Praevertor ad ea, quae me agentem hic nuntius apprehendit.
 8 Eram cum profocero meo, eram cum amita uxoris, eram cum amicis diu desideratis; circumibam agellos; audiebam multum rusticarum querelarum: rationes legebam invitus et cursim (aliis enim chartis, aliis sum literis initiatus) coeperam etiam
 9 itineri me praeparare. Nam includor angustiis commeatus, eoque ipso, quod delegatum Cornuto audio officium, mei admoneor. Cupio te quoque sub idem tempus Campania tua remittat, ne quis, quum in urbem rediero, contubernio nostro dies pereat. Vale.

XVI.

Mortem Fundani filiae luget, et Marcellinum, ut patrem consoletur, monet.

C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

Tristissimus haec tibi scribo. Fundani nostri filia minor est defuncta: qua puella nihil unquam festivius, amabilius, nec modo longiore vita, sed
 2 prope immortalitate, dignius vidi. Nondum annos quatuordecim impleverat, et iam illi anilis

tae maturitas perfecta virtute cernitur. E.

6 quod tandem etc.) In Rom. nova sententia incipit, Tandem homines non ad pericula, omisso quod. H.

7 Praevertor ad ea, quae me) Rom. Pervertam ad ea, quae me. H.

XVI, 1 Fundani nostri etc.) Rom. Fundani nostri filia mi-

nor defuncta, ut fere vulgo. H.

Cortiana: Tristissimus haec tibi scribo, Fundani nostri filia minore defuncta. Languide. S. sed prope immortalitate, dignius) Rom. sed pæne immortalitate dignius. H.

2 annos quatuordecim impleverat) Rom. annos quatuordecim expleverat. H.

prudencia, matronalis gravitas erat: et tamen suavitas puellaris cum virginali verecundia. Ut 3 illa patris cervicibus inhaerebat! ut nos amicos paternos et amanter et modeste complectebatur! ut nutrices, ut paedagogos, ut praeceptores, pro suo quemque officio, diligebat! Quam studiose, quam intelligenter lectitabat! ut parce custodite-que ludebat! Qua illa temperantia, qua patientia, qua etiam constantia novissimam valetudinem tulit! Medicis obsequebatur, sororem, patrem 4 adhortabatur, ipsamque se destitutam corporis sui viribus, vigore animi sustinebat. Duravit hic illi 5 usque ad extremum, nec aut spatio valetudinis, aut metu mortis infractus est; quo plures gravioresque nobis causas relinqueret et desiderii et doloris. O triste plane acerbumque funus! o morte 6 ipsa mortis tempus indignius! Iam destinata erat egregio iuveni, iam electus nuptiarum dies, iam nos vocati. Quod gaudium quo moerore muta- 7 tum est! Non possum exprimere verbis, quantum animo vulnus acceperim, quum audiui Fundanum ipsum (ut multa luctuosa dolor invenit) praecipientem, quod in vestes, margarita, gemmas, fuerat erogaturus, hoc in thura et unguenta et odores impenderetur. Est quidem ille eruditus 8 et sapiens, ut qui se ab ineunte aetate altioribus

3 *Ut illa patris cervicibus*) Rom. *Ut patris cervicibus*. Deinde, *ut nutrices et paedagogos*, recte. Hi erant eiusdem conditionis. H.

custodite) tam pudice et verecunde, tanquam custos in propinquo esset. E.

qua patientia) Desunt in Rom. H.

4 *patrem adhortabatur*) Rom. *partim adhortabatur*. Et postea *corporis viribus*, sine pronomine sui. H.

Delendum *sui*, quod nec Cor-tius in libris suis reperit, ideoque iure expunxit. S.

6 *o morte ipsa mortis tempus*) Sic et Rom. Deinde, *iam nos advocati*. H.

7 *Fundanum ipsum etc.*) Rom. *Fundanum ut multa*. Deest *ipsum*. H.

multa — dolor invenit) Nempe omnis dolens quodammodo amat dolorem suum. Itaque Fundanus pater, dum praecipit suis, ut pro vestibus, gemmis, margaritis, thura et unguenta emant, hac sententia, cui ipsi ex rebus tam moleste contrariis quidam aculeus inest, dolorem suum ostendit et acuit. E.

in thura et unguenta) Rom. *in thura et in unguenta*. H.

studiis artibusque dediderit: sed nunc omnia, quae
 audiit saepe, quae dixit, aspernatur; expulsisque
 9 virtutibus aliis, pietatis est totus. Ignoscet, lau-
 dabis etiam, si cogitaveris, quid amiserit. Amisit
 enim filiam, quae non minus mores eius, quam
 os vultumque referebat, totumque patrem mira
 10 similitudine exscripserat. Proinde si quas ad eum
 de dolore tam iusto literas mittes, memento ad-
 hibere solatium, non quasi castigatorium et nimis
 forte, sed molle et humanum. Quod ut facilius
 admittat, multum faciet medii temporis spatium.
 11 Ut enim crudum adhuc vulnus medentium manus
 reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit;
 sic recens animi dolor consolationes reiicit ac re-
 fugit, mox desiderat, et clementer admotis ac-
 quiescit. Vale.

XVII.

*Calpurnium bene recitasse nuntiat, fratrisque illius
 pietate laudata, nobiles adolescentes hortatur.*

C. PLINIVS SPVRINNAE SVO S.

Scio, quantopere bonis artibus faveas, quantum
 gaudii capias, si nobiles iuvenes dignum aliquid
 maioribus suis faciant: quo festinantius nuntio tibi,
 fuisse me hodie in auditorio Calpurnii Pisonis.
 2 Recitabat κατασερισμῶν eruditam sane luculentam-

8 studiis artibusque dedide-
 rit) Sic et Rom. H.

expulsisque virtutibus etc.)
 Rom. expulsisque virtutibus et
 aliis pietatis est totus. Igno-
 scet. Laudaveris etiam, si co-
 gitaveris. Desunt et talis est
 pietas cui. H.

pietatis est totus) Vid. Bur-
 mann. ad Valer. Flacc. 1, 207.
 qui bene comparat Graecorum ἄλ-
 ον εἶναι τινος. Alciphron p. 306. αἱ

αἴγες — — ὅλαι τοῦ μέλους ἐγί-
 νοντο. ubi vid. Bergler. S.

10 si quas ad eum etc.) Rom.
 si quas ad eum de dolore lit-
 teras mittes. Postea, non quasi
 castigaturum. H.

11 clementer admotis acquie-
 scit) Rom. vehementer admo-
 tis acquiescit. H.

XVII, 2 κατασερισμῶν) Rela-
 tionum in stellas s. rerum homi-
 numque in sidera relatorum histo-
 rias. *Alii, et Cortius etiam, ἐρω-

que materiam. Scripta elegis erat fluentibus, et teneris, et enodibus, sublimibus etiam, ut poposcit locus. Apte enim et varie nunc adtollebatur, nunc residebat: excelsa depressis, exilia plenius, severis iucunda mutabat; omnia ingenio pari. Commendabat haec voce suavissima, vocem verecundia. Multum sanguinis, multum sollicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim, nescio quo pacto, magis in studiis homines timor, quam fiducia decet. Ne plura: (quam-4 quam libet plura, quo sunt pulchriora de iuvene, rariora de nobili,) recitatione finita, multum ac diu exosculatus adolescentem, qui est acerrimus

τοπαλγνιον. Sed cum eruditam *luculentamque materiam* vocet Secundus, quod nescio quam bene ἐρωτοπαλγνίῳ conveniat, (quo titulo alioquin habemus lepidum carmen Aulonii) ac praeterea magna sit, ut fere solet in Graecis, huius loci in libris varietas: reducere ausus sum Aldi ac Medicei codicis lectionem, a qua non longe abire *tactepigmon* et similia monstra lectionum, ille videt, qui observavit, quomodo in Graecis exprimendis versari soleant Latini librarii. Potest vocari *erudita materia* κατασερισμῶν, de relatis in sidera hominibus, animalibus, rebus aliis; quod mythicae historiae bonam partem complectatur scilicet: *luculentam* nemo negabit, nisi qui lucem astris. Nondum observavi κατασερισμῶν nomen: [conf. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola:] sed dubitare nos de vi illius et significatione non fuit vel unus Apollodori locus 3, 8. extr. p. 190. Galei, de Iove, τὴν δὲ Καλλισὴν κατασερίσας ἐκάλεσεν Ἀγκτον. Sic nuper ἀπατέρωσιν legimus de relata carmine Emman. Martini inter astra ipsius arca. Vid. Gregor. Mayanfil Ep. 5, 7. p. 290. G.

Luculentam materiam quis credat propter lucem astrarum nunc

dictam? Gesnerus illud lepide, ut nonnunquam solet. *Luculenta* est insignis, ampla, nobilis, propter rei sanctimoniam et auctoritatem. E.

Rom. *Recitabat apte πενίον. H. Scripta elegis etc.*) Rom. *Scriptae legis erat fluentibus; teneris et enodibus. H.*

fluentibus etc.) Concinnitatem, dulcedinem et nitorem cogita. Sed omnem hunc locum de industria copiosius exposuimus in Lex. technol. rhet. p. 177. E.

ut poposcit etc.) Rom. ut poposcit locus. Altae enim et variae sententiae nunc attollebantur, nunc residebant. H.

severis iucunda mutabat) Rom. *iucunda severis mutabat. H.*

Hunc ordinem malim. S.

3 vocem verecundia. *Multum*) Rom. *voce verecunda, multum. H.*

Multum sanguinis) Explicat 1, 14, 8. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa. Sed ibi signum est sanitatis, hic verecundiae. S. *magis—timor, quam fiducia*) Nimirum Ἀμαθία μὲν ἄγαστος κ.τ.λ. vid. 4, 7, 3. G.

4 quo sunt pulchriora etc.) Rom. quo pulchriora sunt de iuvene nobili, rariora de nobis. H.

stimulus monendi, laudibus incitavi, *Pergeret, qua coepisset, lumenque, quod sibi maiores sui*
 5 *praetulissent, posteris ipse praeferret.* Gratulatus sum optimae matri, gratulatus et fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam, quam ille alter eloquentiae tulit: tam notabiliter pro fratre recitante primum metus eius, mox gaudium
 6 *eminuit.* Dii faciant, ut talia tibi saepius nuntiem! Faveo enim seculo, ne sit sterile et effoetum: mireque cupio, ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulchrum, nisi imagines habeant: quae nunc mihi hos adolescentes tacite laudare, adhortari, et, quod amborum gloriae satis magnum est, agnoscere videntur. Vale.

XVIII.

Secessus amoenitatem ei gratulatur.

C. PLINIVS MACROSVS.

Bene est mihi, quia tibi bene est. Habes uxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus, viridibus, agro, villa amoenissima. Neque

quod sibi maiores etc.) Rom. quod sui maiores praetulissent, [sine sibi] posteris praeferret. H.

5 qui ex auditorio illo — tulit) Rom. qui in auditorio illo — retulit. H.

6 Faveo — ne) Brevisloquencia, qualem tetigimus supra ad 3, 5, 16. Supple et opto. S. sterile et effoetum) Rom. sterile effoetum, sine copula. H.

mireque cupio, ne — nihil — nisi) Insolens constructio, a Plinii tamen manu profecta. Debebat esse: mireque cupio, ut etc. En igitur locus, quem frustra quaerebam ad 4, 13, 8. ubi unci amovendi. S.

quae nunc mihi etc.) Rom.

quae nunc hos mihi adolescentes. H.

Placet hic ordo. S.

agnoscere) Prosopopoeia utitur. Imagines maiorum suorum agnoscunt Calpurnium, et dicunt ei, quod Terentianus Demea Ad, 4, 2, 25. Laudo, o Ctesipho, patriissas: abi, virum te iudico. Hoc est, agnoscunt homines, qui utrosque norunt, similitudinem quandam inter veteres Calpurnios, et hunc iuvenem. Huic gloriosum est maioribus esse similem: illis decorum, tales praedicari, qualis est hic eorum sanguine ortus etc. G.

Rom. cognoscere videntur. H. XVIII, 1 fontibus, viridibus,

enim dubito esse amoenissimam, in qua se composuerat homo felicior, antequam felicissimus fieret. Ego in Tuscis et venor et studeo, quae interdum alternis, et interdum simul facio: nec tamen adhuc possum pronuntiare, utrum sit difficilius capere aliquid, an scribere. Vale.

XIX.

Rogat, ut Paullinus villam suam Zosimo liberto commodet valetudinis recuperandae causa.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Video, quam molliter tuos habeas: quo simplicius tibi confitebor, qua indulgentia meos tractem. Est mihi semper in animo et Homericum² illud, πατὴρ δ' ὥς ἡπίος ἦεν, et hoc nostrum, pater familias. Quod si essem natura asperior et durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zosimi, cui tanto maior humanitas exhibenda est,

agro) Rom. fontibus, ruribus, agro. H.

in qua se composuerat) ad vitam privatam, ut suo arbitratu viveret, redierat: ut componere se dicuntur, qui in lecto ad mensam vel alias accumbunt. Ceterum ille felicior homo, antequam felicissimus fieret, Nerva videtur Cataneo. Mihi magis placet, quod etiam Cortio in mentem venit, ipsum Sullam Faustum, illum, Felicem, ἐπαφρόδιτον, intelligere, eiusque villam Puteolanam, de qua Victor de Vir. Ill. c. 75. Brevi nimirum sententia complectitur noster, quod latius ab avunculo ipsius disputatur 7, 43. f. 44. G.

2 et venor) Vid. 1, 6. init. G. quae interdum etc.) Rom. quae interdum simul facio. Desunt alternis et interdum. H.

Leg. quae interdum alternis,

interdum simul facio, copula deleta, quam non agnoscunt libri Cortiani. S.

XIX, 2 in animo et Homericum illud) Rom. in animo Homericum illud, sine et. H.

Copula melius adest. S.

Homericum) Od. β. 47. et 234. Quamvis autem vim habeat ea vox apud Homerum, inde quoque apparet, quod Iupiter omnem suam benevolentiam pollicens Palladi Il. 9, 40. ἐθέλω δὲ, inquit, τοὶ ἡπίος εἶναι. Dixerat θάρσει, φίλον τέκος, κ. τ. λ. G.

hoc nostrum, pater familias; Rom. hoc nostrum, pater familias. H.

Vid. Drakenb. ad Liv. 34, 2. 1. S.

exhibenda est etc.) Rom. exhibenda est, quanto nunc minor venit debilitas: iam angis-

3 quanto nunc illa magis eget. Est homo probus, officiosus, literatus, et ars quidem eius, et quasi inscriptio, comoedus, in qua plurimum facit. Nam pronuntiat acriter, sapienter, apte, decenter etiam; utitur et cithara perite, ultra quam comoedo necesse est. Idem tam commode orationes et historias et carmina legit, ut hoc solum
4 didicisse videatur. Haec tibi sedulo exposui, quo magis scires, quam multa unus mihi et quam iucunda ministeria praestaret. Accedit huc longa iam caritas hominis, quam ipsa pericula auxerunt. Est enim ita natura comparatum, ut nihil
5 aeque amorem incitet et accendat, quam carendi metus, quem ego pro hoc non semel patior.
6 Nam ante aliquot annos, dum intente instanterque pronuntiat, sanguinem reiecit, atque ob hoc in Aegyptum missus a me, post longam peregrin-

tur homo probus et officiosus et litteratus. H.

3 *inscriptio*) Titulus, qui in tabella a collo ipsius pendente scribendus esset, si inter venales proflare iubeas. G.

apte, decenter) Decenter aliquanto plus est, quam *apte*. *Apte* pronuntiat, qui personam non laedit, cum senem agit, senili gestu utitur, et voce tremula etc. *Decenter*, qui ad minutias usque minimas descendit, et personam totam ita, ut pulchra imago animale exemplum suum, exprimit. add. 6, 21, 5. G.

utitur et cithara) Rom. *utitur cithara. H.*

commode — legit) Nimirum comoedo operam dabant, qui legere recte aut agere in concione discere vellent. Vid. Quint. 1, 11, 1. *Dandum aliquid comoedo quoque* etc. G.

4 *Accedit huc longa iam caritas*) Rom. *Accedit longa iam caritas. H.*

Plerique libri *huc* omittunt; delevitque cum Cortio Gierigius. S.

5 *Est enim ita natura comparatum*) Rom. *Est enim natura comparatum. H.*

6 *dum intente* etc.) Rom. *dum intente instanterque pronuntiaret. H.*

ob hoc in Aegyptum) Adposuite laudavit hic Cellarius Plinium maiorem 31, 6. f. 33. *Neque Aegyptus propter se petitur, sed propter longinquitatem navigandi.* Sed maxime huc pertinent, quae praecedunt, *Principalis maris usus est navigandi phthisi affectis, aut sanguinem egerentibus.* Quod autem negavit *Aegyptum propter se peti*, in hoc contradicere videtur Cello, qui 3, 22. *phthisicis opus est, inquit, si vires patiuntur, longa navigatione, coeli mutatione, sic, ut densius, quam id est, ex quo discedit aeger, petatur: ideoque aptissime Alexandriam ex Italia itur.* G.

nationem confirmatus rediit nuper: deinde dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis tussicula admonitus, rursus sanguinem reddidit. Qua ex caussa destinavi eum mittere in 7 praedia tua, quae Foroiulii possides. Audiui enim te saepe referentem, esse ibi et aëra salubrem, et lac huiusmodi curationibus accommodatissimum. Rogo ergo, scribas tuis, ut illi villa, ut domus 8 pateat; offerant etiam sumtibus eius, si quid opus erit: erit autem opus modico. Est enim tam par-9 cus et continens, ut non solum delicias, verum etiam necessitates valetudinis, frugalitate restringat. Ego proficiscenti tantum viatici dabo, quantum sufficiat eunti in tua. Vale.

XX.

Varenus, a Bithynis ex proconsulatu accusatum, descendit.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Iterum Bithyni, post breve tempus a Iulio Basso, etiam Rufum Varenus proconsulem detulerunt: Varenus, quem nuper adversus Bassum advocatum et postularant et acceperant. Inducti in se-2 natum, inquisitionem postulaverunt: tum Varenus

nimis imperat) vocem legendo aut declamando nimium et supra vires intendit. — Catanaeus notat etiam legi *minus imperat voci*, quae sane faciliior et utilitior forma est. E.

Nihil de hac διτρογασία in Coriana, quae et alibi, quantum commemori, in notis Catanaei reddendis negligentior fuit. Ceterum *nimis imperat* genuinum. S.

7 aëra salubrem) Rom. aërem salubrem. H.

8 ut illi villa, ut domus pa-

teat) Rom. ut illi villa, illi domus pateat. H.

Excerpta Brummeri ut illi villa et domus pateat, quod praefero. S.

9 quantum sufficiat etc.) Rom. quantum sufficit et eunti in ru-
ra tua. H.

XX, 1 a Iulio Basso) h. e. post accusatum a se Iulium Bassum, qua de re supra 4, 9. actum. Rufus Varenus est ille Pomponius, de quo 4, 9, 3. G.

Rom. Iterum Bithyni (breve tempus) a Iulio Basso et Ru-

petiit, ut sibi quoque defensionis causa evocare testes liceret: recusantibus Bithynis, cognitio suscepta est. Egi ego pro Vareno, non sine eventu: 3 nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur: multum commendationis et detrahit et adfert memoria, vox, gestus, tempus ipsum; postremo vel amor vel odium rei: liber offensus, liber gratia, liber et secundis casibus, et adversis caret. 4 Respondit mihi Fonteius Magnus, unus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis rebus. Est plerisque Graecorum, ut illi, pro copia volubilitas: tam longas, tamque frigiditas periodos uno spiritu, quasi

sum. Proxime, Varenum quem adversus Bassum, sine nuper. H.

2 *sibi quoque*) Nimirum qui inquisitionem postulant, ii petunt mitti in provinciam, qui quaerant de factis, qui instrumenta conquirant, qui testes adducant: hic Varenus invicem sibi quoque hoc vult tribui, ut evocare liceat testes. Hoc cum negarent fieri debere Bithyni; de hoc, nondum de criminibus Varenii, cognitio suscepta est; de hoc egit Plinius, non sine eventu. Nam impetratum est, ut et ex hac ipsa epistola s. 7. apparet, et repetitur 6, 5, 1. it. 6, 13. init. ac 6, 29, 11. *Haec monenda fuere, quod vir doctus hic putabat, *tò quoque* nihil habere, quo referatur, et substitui volebat ex Mediceo libro *undique. G.*

Rom. ut sibi quoque defensionis causa vocare testes. H.

Egi ego) Pronomen Cortius et Gierigius recte omiserunt. S.

nam bene an male) Illud nam Atticae cuiusdam elegantiae est, et indicat omissam propositionem, hic ita forte supplendam: Dixi, non sine eventu. Non mirum, me eventum solum commemorare: nam etc. Saepe

ita Quintilianus, v. g. 2, 12, 7. 6, 3, 63 et 76. Saepe Lucianus, et confabulatores Attici. G.

Ita et Rom. H.

liber indicabit) Hoc est oratio scripta. De differentia actionis et orationis s. libri noster 1, 20, 9. sq. G.

3 et detrahit et adfert) Rom. et detrahit et aufert. Deinde, postremo vel amorem. H.

4 plurimis verbis) Rom. pluribus verbis. Et inde: Mos est plerisque Graecorum, ut sit illis. Tum, frigiditas periodos. H.

Est plerisque) *Revoavit hanc lectionem e bonis libris Cortius, et mox frigiditas e Mediceo. De hoc res clara, et vel sine libro audenda. [Add. Gesneri ad I. A. Ernesti. epistola. S.] Quod Graecos nominat, sui illum temporis homines Asiatico tumore corruptos intelligere, palam est. G.

De his oratoribus v. Cic. Brut. 13. Sueton. Aug. 86. Et Petron. II. nuper, inquit, ventosa ista haec et enormis loquacitas Athenas ex Asia commigravit. Mox frigiditas periodos dicit inanes sensu ex verborum redundantia. Contorquent autem periodos, qui rapidissime et celerissime efferunt voce et spiritu. E.

torrente, contorquent. Itaque Iulius Candidus 5 non inueniste solet dicere, *aliud esse eloquentiam, aliud loquentiam*. Nam eloquentia vix uni aut alteri, immo, si Marco Antonio credimus, nemini; haec vero, quam Candidus *loquentiam* appellat, multis, atque etiam impudentissimo cuique maxime contingit. Postero die dixit pro Vareno 6 Homullus callide, acriter, culte; contra Nigrinus presse, graviter, ornate. Censuit Acilius Rufus, consul designatus, inquisitionem Bithynis dandam: postulationem Vareni silentio praeteriit. Haec forma negandi fuit. Cornelius Priscus consularis 7 et accusatoribus, quae petebant, et reo tribuit, vicitque numero. Impetravimus rem nec lege comprehensam, nec satis usitatam, iustam tamen. Quare iustam, non sum epistola exsequuturus, ut 8 desideres actionem. Nam si verum est Homericum illud,

contorquent) Manet in metaphora de *spiritu et torrente*: haec duo enim *contorquent* obvia quaeque; arbores venti, saxa fluvii etc. G.

5 *vix uni aut alteri* etc.) Rom. *vix uni aut alteri: iam non sumus Antonii: credamus nemini*. H.

M. Antonio) Apud Ciceronem in Oratore c. 5. *Disertos ait se vidisse multos, eloquentem omnino neminem*, quod explicat ibi Tullius. G.

contingit) Cortius ex Mediceo *contigit*, quod nostro praefendum. S.

6 *Homullus callide, acriter*) Sic et Rom. H.

callide — culte) Haec optime se habent, tresque praecipuas oratoris virtutes significant. *Callide* dicit, qui veritate et subtiliter et acute, ingenio, inventionem, et rerum prudentia excellens. Haec saepe iunguntur. vid. Cic. Orat. 6. et 28. Insigni autem

loco de Orat. 1, 20. omnis facultas dicendi et eloquentia, quatenus rebus et verbis continetur, *calliditate et copia* describitur, quarum illa ad omnem invenendi, haec ad enunciandi facultatem pertinet. *Acriter* dicit, qui cum vigore et affectu dicit, ut moveat. *Culte*, qui ornate verbis et sententiis. Male igitur quidam editores *calide* praetulerunt, quod ab hoc loco alienum est, nec potest ab illo *acriter* recte distingui. E.

7 *Cornelius Priscus* etc.) Rom. *Cornelius Priscus, actoribus quae petebant*. Deest *consularis et*. *Actoribus* in pluribus, nec aspernandum est. H.

Impetravimus rem etc.) Rom. *Impetravimus rem negligenter comprehensam nec satis suis tantum, iustam*. H.

8 *Homericum*) Od. α, 351. G.

In Rom. Homerici versus omissi sunt. H.

Τὴν γὰρ αἰοδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι,
 Ἥπερ ἀκούοντεςσι νεωτάτῃ ἀμφιέληται,
 apud te providendum est mihi, ne gratiam novi-
 tatis et florem, quae oratiunculam meam vel ma-
 xime commendat, epistolae loquacitate praecer-
 pam. Vale.

XXI.

*Centumvirale iudicium edicto praetoris proposito di-
 missum dilatumque, et varii hominum de eo ser-
 mones.*

C. PLINIVS RVFO SVO S.

Descenderam in basilicam Iuliam, auditorus, qui-
 bus proxima comperendinatione respondere debe-
 2 bam. Sedebant iudices, decemviri venerant, ob-
 versabantur advocati; silentium longum, tandem
 a praetore nuntius. Dimittuntur centumviri: ex-
 imitur dies, me gaudente, qui nunquam ita para-
 3 tus sum, ut non mora laeter. Causa dilationis,
 Nepos praetor, qui legibus quaerit. Proposuerat

*apud te providendum est mi-
 hi) Rom. a te providendum
 est mihi. H.*

*oratiunculam meam vel ma-
 xime) Rom. oratiunculam il-
 lam vel maxime. H.*

XXI, 2 decemviri venerant)
 Decemviri litibus iudicandis,
 qui nempe cogeant centumviros
 et iis praerant. vid. Cuiac. Ob-
 servatt. 3, 32. atque ad Pompon.
 de O. I. §. 29. Add. Torrent.
 ad Sueton. Aug. 37. G.

*obversabantur advocati) Sic
 et Rom. H.*

*eximitur dies) Vid. Clav. Ci-
 ceron. S.*

3 Nepos praetor etc.) Rom.
 Nepos praetor def. (id est de-
 signatus) qui legibus quaerit.
 Hanc lectionem confirmant, quae
 sequuntur n. 6, initurus magi-

*stratum iura recognovit. Vide
 de hac lectione Brummerum ad
 L. Cinciam c. VI, 6. H.*

Eandem lectionem enotavit eo-
 demque confirmavit argumento
 Catanaeus ad 6. S.

*qui legibus quaerit) Sic ha-
 bere libros optimos, notat Cor-
 tius, nec opus esse emblemato
 illo, de muneribus. Leges autem
 intellige iudiciales contra mune-
 ra, praevaricationes, corruption-
 nes, quales sunt, de quibus no-
 ster 5, 14, 6. sq. itemque quae-
 stiones perpetuae de pecuniis
 repetundis, de quibus Cic. Bru-
 to c. 27. et ad quas hanc etiam
 speciem referri, apparet ex 6, 5,
 2. Huc pertinet bona pars legis
 Cinciae, ad quam Brummerus c.
 6, 6. sq. de hoc etiam loco dis-
 putat, quod indicavit Cortius. G.*

breve edictum; admonebat accusatores, admonebat reos, exsequiturum se, quae senatusconsulto continerentur. Suberat edicto senatusconsultum: ⁴ hoc omnes, QUIDQVID NEGOTII HABERENT, IVRARE PRIVS, QVAM AGERENT, iuebantur, NIHIL SE OB ADVOCATIONEM CUIQVAM DEDISSE, PROMISSISSE, CAVISSE. His enim verbis, ac mille praeterea, et vaenire advocaciones et emi vetabantur. Peractis tamen negotiis permittebatur pecuniam dumtaxat decem millium dare. Hoc facto Nepotis commo- ⁵ tus praetor, qui centumviralibus praesidet, deliberaturus an sequeretur exemplum inopinatum, nobis otium dedit. Interim tota civitate Nepotis ⁶ edictum carpitur, laudatur. Multi: *Invenimus, qui curva corrigeret. Quid? ante hunc praetores non fuerunt? Quis autem hic est, qui emendet publicos mores?* Alii contra: *Rectissime fecit initurus magistratum: iura cognovit: senatusconsulta legit: reprimit foedissimas pactiones: rem pulcherrimam turpissime vaenire non patitur.* Tales ubique sermones: qui tamen alterutram in ⁷

Gierigius illa, qui legibus quaerit, ita interpretatur; qui non indulget advocatis, ut caeteri, sed in quaerendo severe leges sequitur et premit. An vero illud nunc aliquid valeat, quod *Nepos praetor, qui legibus quaerit*, mox distinguitur a praetore, qui centumviralibus praesidet? Sed mihi tamen illa priora non satis emendata videntur. E.

⁴ *Senatusconsultum: hoc etc.) Rom. Senatus consultum hoc: omnes.* Sed hoc est sextus casus, cum verbo iuebantur coniungendus, ut factum in Gesnerianis exemplaribus, rectius quam in Cellarianis et Cortianis. H.

Etiam Cortius hoc cum verbo iuebantur coniunxit: nec aliter, puto, intellexit Cellarius. S.

omnes, quidquid etc.) Rom. omnes, quisquis negotium ha-

beret, prius quam agere iuebantur. H.

Cort. omnes, qui quid negotii haberent. S.

et emi vetabantur) Rom. et emi vetabatur. H.

⁵ *deliberaturus an etc.) Rom. deliberaturus an sequeretur exemplum, inopinatum nobis otium dedit.* Ita recte incisum est, non, ut vulgo, post inopinatum. H.

⁶ *Invenimus, qui curva corrigeret) Rom. Invenimus, qui cuncta corrigerent. H.*

Rectissime fecit etc.) Rectissime fecit: initurus magistratum iura cognovit. Haec coniungo, vulgo divulsa: pro cognovit cum Catanaeo et Cortio lego recognovit. H.

⁷ *Tales ubique sermones etc.) Tales ubique sermones, qui tamen alterutram in partem ex usu [error calami pro eventu. S.]*

partem ex eventu praevallebunt. Est omnino iniquum, sed usu receptum, quod honesta consilia vel turpia, prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta modo diligentiae, modo vanitatis, modo libertatis, modo furoris nomen accipiunt. Vale.

praevallebunt: (est omnino iniquum, sed usu receptum) quod honesta consilia et [voluit, opinor, vel. S.] turpia, prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur, [Rom. procedunt, iterato priori verbo] vel reprehenduntur. Ita h. l. semper interpungendum credidi, et inclusa verba prope suspecta habui. H.

modo diligentiae, modo vanitatis) In Rom. exciderunt. H. diligentiae—vanitatis) Ergo, si consilium honestum, quo quis diligentiam probavit, male cedit, tum vanitatis nomine idem reprehenditur. Ergo in vanitate vitiosae diligentiae notionem esse oportet, sicuti in furore, vitiosae libertatis. E.

LIBER SEXTVS

I.

Hortatur, ut in urbem redeat, quia impatienter desideretur.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Quamdiu ego trans Padum, tu in Piceno, minus te requirebam; postquam ego in urbe, tu adhuc in Piceno, multo magis: seu quod ipsa loca, in quibus esse una solemus, acrius me tui commo-
nent: seu quod desiderium absentium nihil perinde ac vicinitas acuit: quoque propius accesseris ad spem fruendi, hoc impatientius careas. Quid² quid in caussa, eripe me huic tormento. Veni, aut ego illuc, unde inconsulte properavi, revertar, vel ob hoc solum, ut experiar, an mihi, quum sine me Romae coeperis esse, similes his epistolas mittas. Vale.

II.

De increbescente brevitae forensium actionum, qua studia negligantur, conqueritur ita, ut Regulum quadam ratione desideret.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Soleo nonnunquam in iudiciis quaerere Marcum Regulum, nolo enim dicere, desiderare. Cur er-

I, 1 multo magis etc.) Rom. multo magis ex quo ipsa loca, cum multis quidem, sed hic parum emendatis. H.

acrius — commovent) Sic et Rom. H.

2 unde inconsulte properavi) Rom. unde consulo properavi. H.

II, 1 quaerere — desiderare) subtili discrimine nunc posuit. Querebat Regulum in iudiciis,

2 go quaero? Habebat studiis honorem, timebat, pallebat, scribebat: quamvis non posset dediscere illud ipsum, quod oculum modo dextrum, modo sinistrum circumlinebat; dextrum, si a petitore, alterum, si a possessore esset acturus: quod candidum splenium in hoc aut in illud supercilium transferebat: quod semper aruspices consulebat de

h. e. optabat, ut adesset exemplum industriae et studii, quo in actionibus utebatur. Eundem vero *non desiderabat* propter alias causas, quae eum odiosum et contentibilem reddiderant. Nam in deliderio est notio cuiusdam amoris vel reverentiae, qua is, quem desideramus, dignus sit. cf. §. 4. Vid. ad Ep. 2, 1. 7. E.

2 *scribebat*) Non fidebat ingenio vel extemporali facultate; sed scribendi laborem et commentandi dum lusteret, rem magnam esse bene dicere, ostendebat. G.

quamvis non posset etc.) Rom. *quamvis non posset ediscere illud ipsum*. Ex hoc quoque apparet id, quod saepe dico, librarios non suos oculos semper, sed dictantis plerumque vocem secutos esse. Hic fons mendorum fere est uberrimus. H.

Ediscere in aliis quoque libris legitur: idque verum puto. *De-discere* natum, librarii sive audientis errore sive legentis, ex ultimae literae vocabuli praegressi repetitione: quod arguit lectio libri Medicei, *te discere*. Totum locum sic legam et interpungam: *Habebat studiis honorem: timebat, pallebat, scribebat, quamvis non posset ediscere. Illud ipsum, quod — — — eventu, anili superstitione, sed tamen [et post tamen delendum] a magno studiorum honore venebat*. Oculos circumlinere splenioque uti item anilis superstitionis videtur fuisse. S.

oculum circumlinebat) Collyrio utebatur, indicaturus lucu-

brationum frequentiam et noxam. Videtur autem liberum sibi reliquisse eum oculum, quem iudici obverteret, ut cuius vultus observandus esset: quod si ponas, consequetur ex hoc loco, petitorum dextrum stetisse iudici, possessorem sinistrum. Sed potest etiam contra se res habuisse. Ceterum etiam qui in publicum prodirent non refugisse medicamenta, quae linerentur, notat iocus ille Sicinii apud Cicero-nem Bruto c. 60. in Cn. Octavium consulem, *qui devinctus erat fasciis, et multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus* etc. et Martialis, qui 11, 99. negat adversus importunos baliatores prodelle *labra pingui delibuta ceroto*. De *spleniis* multa sunt apud eundem Martialem. Vid. Ramiresius ad 2, 29. p. 168. Gorraeus definit, lin-teolum vel emplastrum, quacunque forma, (non *splenis* tantum, unde dictum) quo exceptum vel illitum medicamentum adhibetur. G.

Rom. *modo sinistrum circumlinebat*. H.

Conf. Drakenb. ad Liv. 21, 8, 10. S.

aruspices consulebat) Quod aliis quoque in rebus solebat. Vid. 2, 20, 4. quo loco ad fallendum cum adhibuerit; fieri potest, ut non tam superstitione anili, quam iactatione quadam, et ut vanae choragium gloriae adhiberit, tanquam qui maximam rem agi videri vellet, de cuius eventu vehementer laboret. Honos habetur auditoribus, si de illorum iu-

actionis eventu, anili superstitione, sed tamen et a magno studiorum honore veniebat. Iam illa ³ perquam iucunda una dicentibus, quod libera tempora petebat, quod audituros conrogabat. Quid enim iucundius, quam sub alterius invidia, quamdiu velis, et in alieno auditorio quasi deprehensum commode dicere? Sed utcumque se habent ⁴ ista, bene fecit Regulus, quod est mortuus; melius, si ante. Nunc enim sane poterat sine malo publico vivere sub eo principe, sub quo nocere non poterat. Ideo fas est, non nunquam eum quaerere. Nam postquam obiit ille, increbuit ⁵ passim et invaluit consuetudo, binas vel singulas clepsydras, interdum et dimidias, et dandi et petendi. Nam et qui dicunt, egisse malunt quam agere; et qui audiunt, finire quam iudicare.

dicio vehementer nos sollicitos esse fingamus. *Quo magis probo et illud e libris adiectum a Cortio, cum alii habeant, *sed tamen a magno* etc. G.

anili superstitione) Rom. *animi superstitione*. Post, *sed tamen et magno*. Satis hunc locum a Cortio emendatum puto. H.

3 libera tempora) Gratosus et potens petebat impetrabatque (vid. l. 7.) temporis quantum vellet: non clepsydris circumscribi spatia patiebatur, quo fiebat, ut eadem libertas negari non posset in eodem iudicio dicentibus: quae enim invidia, si idem sibi sumat Plinius, quod in eadem causa licuisset Regulo? Si quid invisum aut molestum; hoc ad Regulum exempli auctorem omne pertinebat. Sub huius invidia dicit Plinius. De corrogatis auditoribus vid. 2, 14, 4. *Deprehensus* est, qui dicit non quando, aut quam diu ipse voluit ac destinavit; sed ad alienam occasionem vel voluntatem. G. Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola.

Quid enim iucundius) Rom. *Quid denique iucundius*. H.

4 Sed utcumque — — non poterat; Gierigius, pro spurii habens, uncis inclusit: quod non imiter. *Sed utcumque* — — mortuus, obiectio est, cui respondent sequentia: *Melius, si ante* etc. Post mortuus ponenda τελεία σιγή. S.

Nunc enim sane poterat sine malo) Rom. *Tunc enim poterat sine malo*. Male. H.

nocere non poterat) Calumniis, delationibus, ut ante Domitiani mortem. vid. supra 1, 5. init. G.

Ideo fas est) Rom. *Id eoque fas est*. H.

5 Nam postquam etc.) Rom. *Nam postquam abiit, illa increbuit passim et invaluit consuetudo*. Verbum *abiit* non damno, de quo dixi ad Vechneri hellenolex. I. cap. V. pr. p. 483. *illa vero ex ille corruptum est*, alioqui sequeretur ut. H.

finire quam iudicare) Rom. *finiri quam iudicare*. Deinde *inreverentia studiorum*: quae scribendi ratio frequentissime in hoc codice servata est. H.

Tanta negligentia, tanta desidia, tanta denique
 6 irreverentia studiorum periculorumque est. An
 nos sapientiores maioribus nostris? nos legibus
 ipsis iustiores, quae tot horas, tot dies, tot com-
 perendinationes largiuntur? hebetes illi et supra
 modum tardi? nos apertius dicimus, celerius
 intelligimus, religiosius iudicamus, qui pauciori-
 7 bus clepsydris praecipitamus causas, quam diebus
 8 aquae do. Etenim temerarium existimo, divinare
 quam spatiosa sit causa inaudita, tempusque ne-
 gotio finire, cuius modum ignores: praesertim
 quum primam religioni suae iudex patientiam de-
 beat, quae pars magna iustitiae est. At quaedam
 supervacua dicuntur. Etiam: sed satius est et
 9 haec dici, quam non dici necessaria. Praeterea,
 an sint supervacua, nisi quum audieris, scire non
 possis. Sed de his melius coram, ut de pluribus
 vitiis civitatis. Nam tu quoque in more commu-

periculorumque) Notum est
 statum reorum *periculi* nomine
 saepe venire apud Ciceronem: sed
 videbatur mihi, ad oratorem etiam
 siue patronum hic respici, qui
 et ipse *dimicat de fama* fidei,
 diligentiae, eloquentiae, ac pro-
 inde in periculo est. G.

6 *qui paucioribus* etc.) Rom.
quia pauciorib. clepsydris prae-
cipitamus causas, quae diebus.
 Non placet quae. H.

7 *ab omnibus*) iudicibus. *pau-*
cissimi, iudices. Locus sanus. S.
quod saepius facio etc.) Rom.
quod vel saepius facio, quam
dico, quantum quis plurimum
temporis postulat, tantum do
ei, qui docet. Temerarium enim
 existimo. H.

8 *patientiam*) diligenter au-
 diendi attendendique ad causas

momenta omnia: hanc primam
 debet *religioni suae* h. e. iuri
 iurando, quo adstrictus est, et
 conscientiae, quia sine hac reli-
 qua praestare non potest. G.

9 *Praeterea* — — *possis*) Nec
 Plinio imprudenti exciderunt, ne-
 que ab inepto librario inserta
 sunt. Secundus, iudex, inquit,
 non ideo debet, quia fortasse
 quaedam supervacua dicuntur,
 quod quis aquae postulat nega-
 re. Nam primum praestat, etiam
 supervacua dici, quam necessaria
 ob horarum paucitatem omitti:
 deinde divinari nequit, an quis
 supervacua dicturus sit. S.

in more communi) *Nondum
 video melius quidquam Casaubo-
 niana hac emendatione. In libris
 est, *amore communium*, τῶν κοι-
 νῶν, i. e. reipublicae; vel, amo-

ni soles emendari cupere, quae iam corrigere difficile est. Nunc respiciamus domos nostras. Ecce ¹⁰ quid omnia in tua recte? in mea novi nihil. Mihi autem et gratiora sunt bona, quod perseverant; et leviora incommoda, quod adsuevi. Vale.

III.

Agellum, nutrici dono datum, colendum commendat.

C. PLINIVS VERO SVO S.

Gratias ago, quod agellum, quem nutrici meae donaveram, colendum suscepisti. Erat, quum donarem, centum millium nummum: postea, decrescente redditu, etiam pretium minuit, quod nunc, te curante, reparabit. Tu modo memine- ² ris, commendari tibi a me non arbores et terram (quamquam haec quoque) sed munusculum meum; quod esse quam fructuosissimum non illius magis interest, quae accepit, quam mea, qui dedi. Vale.

IV.

Queritur, sibi non licuisse per occupationes, cum uxore in Campaniam secedere, indeque ut saepe literas mittat, monet.

C. PLINIVS CALPURNIAE SVAE S.

Nunquam sum magis de occupationibus meis questus, quae me non sunt passae aut proficiscen-

re tecum mihi communi in civitatem. G.

Rom. Nam tu quoque amore communium civium soles emendari cupere. Dele civium, quod a nonnullis scriptum est pro communium. H.

Placet amore communium. Horat. Epist. 1, 20, 4. Paucis ostendi gemis, et communia laudas. Communibus mox opponuntur nostra, tua, mea. S.

emendari — corrigere) Emendat, qui etiam unam de pluribus mendis tollit; corrigit, qui rectum facit ex pravo. G.

¹⁰ Nunc respiciamus etc.) Rom. Nunc respiciamus nostra: et quid omnia in tuis recte? in meis novi nihil. H.

Nostra, tuis, meis placent. S. III, 1 Erat, quum donarem) Rom. Et erat, cum donarem. H.

tem te, valetudinis causa, in Campaniam profectus qui, aut profectam e vestigio subsequi. Nunc enim praecipue simul esse cupiebam, ut oculis meis crederem, quid viribus, quid corpusculo acquirereres, ecquid denique secessus voluptates, regionisque abundantiam, inoffensa transmitteres. Equidem etiam fortem te non sine cura desiderarem. Est enim suspensum et anxium de eo, quem ardentissime diligas, interdum nihil scire. Nunc vero me cum absentiae, tum infirmitatis tuae ratio, incerta et varia sollicitudine exterret. Vereor omnia, imaginor omnia, quaeque natura metuentium est, ea maxime mihi, quae maxime abominor, fingo. Quo impensius rogo, ut timori meo quotidie singulis, vel etiam binis epistolis consulas. Ero enim securior, dum legam; statimque timebo, quum legero. Vale.

V.

Licinium Nepotem et Iuventium Celsum in causa Varenii inter se de legis additamento, quod Nepos suaserat, altercatos fuisse, non sine dolore refert.

C. PLINIVS VRSO SVO S.

Scripseram tenuisse Varenium, ut sibi evocare testes liceret: quod pluribus aequum, quibusdam

IV, 2 *Nunc*) Bene habet. Scripta est epistola statim post Calpurniae in Campaniam profectionem. S.

secessus voluptates) *Sustuli incisum post *secessus*: neque enim plures *secessus*, sed unius *secessus voluptates* commemorari puto. G.

Rom. et quid denique secessus, voluptates. Tolle incisum post *secessus*, qui secundus casus est. H.

Magisteris haec, neque illa inepta ad uxorem iuvenem. S.

4 *sollicitudine exterret*) *Elegans Marklandi coniectura *exercet*: quam tamen receptae lectioni praefere, cum Cortio dubitamus. G.

imaginor omnia) Haec omissa reperio in Rom. deinde *sollicitudine exterreor*. H.

ea maxime) Gesneriana et maxime, operarum, puto, negligentia. Itaque correxi. S.

5 *quotidie singulis, vel etiam binis*) Rom. *singulis quotidie vel etiam binis*. Recte. H.

V, 1 *Scripseram*) 5, 20, 2. Iq. G.

iniquum, et quidem pertinaciter, visum; maxime Licinio Nepoti, qui sequenti senatu, quum de rebus aliis referretur, de proximo senatusconsulto disseruit, finitamque causam retractavit. Addi-² dit etiam, petendum a consulibus, ut referrent, sub exemplo legis ambitus, de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adiici, ut, sicut accusatoribus inquirendi testibusque denun-³ tiandi potestas ex ea lege esset, ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus haec eius oratio, ut sera et intempestiva et praepostera, displiceret: quae omisso contradicendi tempore castigaret peractum, cui potuisset occurrere. Iubentius quidem Celsus⁴ praetor, tanquam emendatorem senatus, et multis et vehementer increpuit. Respondit Nepos, rursusque Celsus: neuter contumeliis temperavit. Nolo referre, quae dici ab ipsis moleste tuli:⁵ quo magis quosdam e numero nostro improbavi, qui modo ad Celsum, modo ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi cursitabant; et nunc, quasi stimularent et accenderent, nunc, quasi reconciliarent componerentque, frequentius singulis, ambobus interdum, propitium Caesarem, ut in ludicro aliquo, precabantur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quod⁶ sunt alter alteri, quid pararent, indicati. Nam et

² ut, sicut accusatoribus) Rom. ut sicut accusatoribus. H.

⁴ Iubentius) *Iuventius ex Aldino et Mediceo scribit Cortius. Si omnino placet tertiam litteram esse V, scribendum porro videtur Iuventius, a Iuvenis, Iuventus. Iubentius haberet formam Vincentii, et Venantii, et Vigilantii etc. Cum auctoritates sint fere pares, nihil desinio. Sic de Prisco Iavoleno an Iaboleno se res habet 6, 15, 2. G.

Rom. Iuventius quidem Celsus. Hoc melius est quam vulg. illud Iubentius, Iuventius; quod

sine dubio derivatur a Iuventus. H.

⁵ ut in ludicro) In ludis gladiatoriiis suo vel Threci vel mirmilloni; in Circensibus suo quem elegit colori (vid. 9, 6, 2.) quisque ut ipse favet, ita favere optat Caesarem. Compositi hic erant, et acerrime certabant viri graves. Hos favendo incitant homines. G.

Etiam Rom. ut in ludicro aliquo precabantur. H.

⁶ sunt — indicati) Effutiit v. g. aliquis apud Nepotem, quid dicturus esset Iubentius, et rur-

Celsus Nepoti ex libello respondit, et Celso Ne-
7 pos ex pugillaribus. Tanta loquacitas amicorum
fuit, ut homines iurgaturi id ipsum invicem sci-
rent, tanquam convenissent. Vale.

VI.

*Rogat Fundanum, ut se, pro Iulio Nasone petiturum,
adiuvet.*

C. PLINIVS FVNDANO SVO S.

Si quando, nunc praecipue cuperem esse te Ro-
mae, et sis, rogo. Opus est mihi voti, laboris,
solicitudinis socio. Petit honores Iulius Naso:
petit cum multis, cum bonis; quos ut gloriosum,
2 sic est difficile superare. Pendeo ergo, et exer-
ceor spe, atque adficio metu, et me consularem
esse non sentio. Nam rursus mihi videor omnium,
3 quae decucurri, candidatus. Meretur hanc curam
longa mei caritate. Est mihi cum illo non sane
paterna amicitia; neque enim potuit esse per
meam aetatem: solebat tamen vixdum adolescen-

7 id ipsum etc.) Rom. id ipsum
invicem scierint, tanquam con-
venissent. Medic. scirint, cum
Rom. fere consentiens. Pro con-
venissent Ald. in prima et Catan.
convenisset, quod verius. Con-
venit inter aliquos id, in quod
illi consentiunt. Curtius lib. VIII.
14. pr. Abisarem belli socium (et
ita convenerat) adventare cre-
debat. Id. lib. X. cap. VIII. 9.
Ad ultimum venit, ut com-
prehenderentur tam seditiosae
vocis auctores. Vid. Bosii indic.
ad Cornel. Nep. h. v. H.

VI, 1 Petit — multis) Sic et
Rom. H.
2 Pendeo ergo etc.) Rom.

Pendeo ergo et exerceor spe,
adficio metu, me consularem
non esse sentio. Rursus mihi
videor omnium, quae decucur-
ri. H.

Placet oratio ἀσύνδετος, utpo-
te gravior animoque Plinii com-
moto magis consentanea. Spe non
damnem. S.

quae decucurri) Iulius Naso
nunc primum honores petit, hoc
est, Quaesturam. Plinius tanto
opere laborat pro amico, ut vi-
deatur ipse sibi curriculum illud
honorum, quod emensus erat,
qui ad summum gradum, Con-
sulatum, pervenisset, denuo in-
gredi. G.

3 neque enim potuit esse)
Rom. neque enim esse potuit. H.

tulo mihi pater eius cum magna laude monstrari. Erat non studiorum tantum, verum etiam studioforum amantissimus: ac prope quotidie ad audientes, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum et Niceten Sacerdotem ventitabat: vir alioqui clarus et gravis, et qui prodelle filio memoria sui debeat. Sed multi nunc in senatu, quibus ignotus ille; multi, quibus notus; sed non nisi viventes reverentur: quo magis huic, omissa gloria patris, in qua magnum ornamentum, gratia infirma, ipsi enitendum et laborandum est. Quod 5 quidem semper, quasi provideret hoc tempus, sedulo fecit; paravit amicos; quos paraverat, coluit: me certe, ut primum sibi iudicare permisit, ad amorem imitationemque delegit. Dicenti mihi 6 sollicitus adfuit, adfidet recitanti: primus etiam et cum maxime nascentibus opusculis meis interest, nunc solus, ante cum fratre; cuius nuper amissi ego suscipere partes, ego vicem debeo implere. Doleo enim et illum immatura morte 7 indignissime raptum, et hunc optimi fratris adiumento destitutum, solisque amicis relictum. Quibus 8 ex causis exigo, ut venias, et suffragio meo tuum iungas. Permultum interest mea, te osten-

Erat — studioforum) Sic et Rom. H.

Niceten Sacerdotem) Rom. *Niceam Sacerdotem.* H.

4 ipsi enitendum et laborandum est.) Rom. *ipsi enitendum, ipsi elaborandum est.* Maior vis in iterato pronomine. H.

Bene iterarunt Coriut et Gierigius. Praestiat item *elaborandum.* S.

5 quasi provideret hoc tempus) Rom. *quasi praevideret hoc tempus.* H.

6 primus etiam) Eadem sententia legit Coriut *primis:* et sunt sane, quod luculenter probavit, *prima opuscula* recentia, *nascentia*, de manu auctoris sui exeuntia. G.

Rom. sollicitè adfuit, adfidet recitanti primus etiam et cum maxime. Retineo *primus*, quod Coriut in *primis* mutavit. H.

Gravi locus corruptela videtur Gierigio laborare. Non assentior. „Sed quis, inquit, homo sanus „meditanti sibi aut scribenti sollicitos testes advocet?” Hoc an infani sit, nunc non quaero: id scio, sanissimi esse, consulere amicos de opusculis, dum nascantur. Sic enim et errores facilius caveas, et si quid illi commode monuerint, maiore cum fructu in rem tuam convertas. S.

8 exigo) Pro iure meo. vid. 6, 8, 5. 7, 12, 1. G.

tare, tecum circuire. Ea est auctoritas tua, ut
 9 putem me efficacius tecum etiam meos amicos ro-
 gaturum. Abrumpe, si qua te retinent. Hoc
 tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignitas po-
 stulat. Suscepi candidatum, et suscepisse me no-
 tum est: ego ambio, ego periclitor. In summa,
 si datur Nasoni quod petit, illius honor; si nega-
 tur, mea repulsa est. Vale.

VII.

Se non minori desiderio illius teneri, quam illam sui.

C. PLINIUS CALPURNIAE SVAE S.

Scribis, te absentia mea non mediocriter adfici,
 unumque habere solatium, quod pro me libellos
 meos teneas, saepe etiam in vestigio meo collo-
 2 ces. Gratum est, quod nos requiris, quod his
 fomentis adquiescis: invicem ego epistolas tuas
 lectito, atque identidem in manus quasi novas
 sumo; sed eo magis ad desiderium tui accendor.
 3 Nam cuius literae tantum habent suavitatis, huius

circuire) Non in campo Mar-
 tio, ut salva republica, sed, ut
 2, 9, 5. *per domos, stationes-*
que. Iam tum enim ad Senato-
 res solos suffragii ius retulerat
 Tiberius, quod ex Tac. A. 1, 15.
 Cellarius hic memorat. G.

Rom. *te ostentare et tum cir-*
cumire. H.

etiam meos amicos rogatu-
rum) Rom. *etiam amicos ro-*
gaturum. Deest meos. H.

VII, 1 *in vestigio meo*) In
 locis, ubi ego adfidere vel accum-
 bere tibi soleo, ut pro me illos
 habeas. *Vestigium* poni pro
 signis etiam toto corpore impres-
 sis, copiose ostendit Cortius, lau-
 dato etiam Burmanno ad Ovid.
 Ar. 4, 721. Nihil magis huc

pertinet, quam Cic. Verr. 3, 34.
Cum in lectulo decumanae mu-
lieris vestigia viderent recentia.
 Pro loco autem, ubi quis fuit,
 etiam si non appareant vestigia
 proprie dicta, posuit ipse noster
 Paneg. 23, 5. G.

2 *Gratum est, quod etc.*) Rom.
Gratum, quod his fomentis ac-
quiescis, omissis est, quod nos
requiris. Restituit h. l. Cortius.
 H.

Bene Cortius, quem secutus est
 Gierigius, *Gratum est, quod nos*
requiris, gratum, quod his fo-
mentis adquiescis. Frequentat
 Secundus tales repetitiones. Si-
 mul intelligitur, unde lacuna li-
 bri Romani originem traxerit. S.

sermonibus quantum dulcedinis inest! Tu tamen frequentissime scribe, licet hoc ita me delectet, ut torqueat. Vale.

VIII.

Attilium in causa pecuniaria commendat tum ab amicitia, quam secum colat, tum a propria virtute, adperso metu vindicandi damni, quia facetissimus sit.

C. PLINIUS PRISCO SVO S.

Attilium Crescentem et nosti et amas. Quis enim illum spectatior paullo aut non novit, aut non amat? Hunc ego non ut multi, sed arctissime diligo. Oppida nostra unius diei itinere dirimuntur: ipsi amare invicem, qui est flagrantissimus amor, adolescentuli coepimus. Mansit hic postea, nec refrixit iudicio, sed invaluit. Sciunt, qui alterutrum nostrum familiaris intuentur. Nam et ille amicitiam meam latissima praedicatione circumfert, et ego prae me fero, quam sit mihi curae modestia, quies, securitas eius. Quin etiam quum insolentiam cuiusdam tribunatum plebis inituri vereretur, idque indicasset mihi, respondi:

3° ut torqueat) Quo enim frequentius literas tuas accipio, eo acrius et impatientius te ipsam requiro. Idem fere iam supra dixerat: eo magis ad desiderium tuum accendor. E.

VIII, 1 Attilium Crescentem) Rom. Attilium Crescentem. Deinde: Quis enim illo spectatior, male. H.

2 Oppida nostra) Patriae urbes, ut Capernaum Christi oppidum vocatur. Sic noster 2, 1, 8. eadem regio, et 7, 22, 2. regio mea etc. G.

Simplicius forte erat dicere, oppidum quemque suum illud appellare, in quo habitet. E.

qui est flagrantissimus amor) Rom. cum est flagrantissimus amor. H.

nec refrixit iudicio) Rom. hic neque refrixit iudicio. Postea, quanta sit mihi curae, quod Cortius non probat. H.

modestia) pertinet ad illa quae §. 5. dicuntur. E.

Οὐ τις ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χθονὶ δεηομένοις,
Σὺ καὶ παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐποίσεις.

4 *Quorsum haec?* Ut scias, non posse Attilium, me incolumi, iniuriam accipere. Iterum dices, *Quorsum haec?* Debuit ei pecuniam Valerius Varius: huius est heres Maximus noster, quem et ipse 5 amo, sed coniunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro iure amicitiae, cures, ut Attilio meo salva sit non fors modo, sed etiam usura plurium annorum. Homo est alieni abstinentissimus, sui diligens: nullis quaestibus sustinetur, nullus illi, 6 nisi ex frugalitate reditus. Nam studia, quibus plurimum praestat, ad voluptatem tantum et gloriam exercet. Gravis est ei vel minima iactura, 7 quia reparare, quod amiseris, gravius est. Exime hunc illi, exime hunc mihi scrupulum: sine me suavitate eius, sine leporibus perfrui. Neque enim possum tristem videre, cuius hilaritas me tristem 8 esse non patitur. In summa, nosti facetias hominis, quas velim attendas, ne in bilem et amaritudinem vertat iniuria. Quam vim habeat offensus, crede ei, quam in amore habet. Non feret magnum et liberum ingenium cum contumelia 9 damnum. Verum ut ferat ille, ego meum da-

3 Οὐ τις ἐμεῦ ζῶντος. Il. 2, 88. G. Rom. Oides ἐμεῦ ζῶντος. Ceteri dubitant, et intelligenda potius, quem a Phlo adscripta sunt. H.

Verissime. Homo ineptus totum locum adscripsit. Sed et Stephanus indicat: „In quibusdam exemplaribus harum Plin. Ep. st. „legens tantum Oides ἐμεῦ ζῶντος. „Et magis verisimile est, eum „peiusquam dixerat loci notitiam amississe, ut solet etiam Cicero.” L.

4 *Quorsum haec?* Rom. *Quorsum haec?* Sed et paulo post. H. 5 *Gravis est ei etc.* Rom. *Et gravis est ei vel minima iactura;*

et quia reparare, quod amiseris. H.

7 me tristem esse non patitur. Rom. tristem me esse non patitur. H.

Praestat hic ordo verborum. S. 3 ne) Ita omnes, quod sciam, loci et scripti et editi. Gesnerianum ac unde natum sit, ignore. S.

in bilem et amaritudinem) Rom. in bilem aut amaritudinem. H.

crede ei) H. e. ex ea vi collige, et duc argumentum, ut 10, 2, 2. Sicut potes duobus meis matrimonius credere. G.

Rom. crede eam, quam in amore habet. H.

num, meam contumeliam vindicabo: sed non tanquam pro mea, hoc est, gravius, irascar. Quamquam quid denuntiationibus et quasi minis ago? Quin potius, ut coeperam, rogo, oro, des operam, ne ille se, quod validissime vereor, a me, ego me neglectum a te putem. Dabis autem, si hoc perinde curae est tibi, quam illud mihi. Vale.

IX.

Respondet commendanti Nasonem.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Commendas mihi Iulium Nasonem candidatum. Nasonem mihi? quid si me ipsum? Fero tamen et ignosco. Eundem enim commendassem tibi, si, te Romae morante, ipse abfuisset. Habet hoc sollicitudo, quod omnia necessaria putat. Tu tamen, censeo, alios roges; ego precum tuarum minister, adiutor, particeps ero. Vale.

X.

Conqueritur, Verginio Rufo post decimum mortis annum nondum absolutum sepulcrum.

C. PLINIVS ALBINO SVO S.

Quum venissem in socrus meae villam Alliensis, quae aliquando Rufi Verginii fuit, ipse mihi lo-

9 ut ferat illis) ponamus (barbare, posito, illum ferre. Saepe sic Cicero verum ut, sed fere sequente tamen, certe. S.

meam contumeliam vindicabo) Rom. meam contumeliam indicabo. H.

Frequentissima consultio, cuius causam indicat Drakenb. ad Liv. 59. 47. 2. S.

gravius) Recte post hanc vocem inciditur. Scil. vindicabo. Irascitur explicat, quid sit illud gravius vindicare. Cicerius comma male delevit. S.

IX, 2 Habet hoc sollicitudo,

quod etc.) Sic Plinius solet. Pa- negyr. cap. 85. in. Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum esse patitur. Aliter latiniusque Cicero. Orat. in L. Pison. cap. 52. fin. pag. 1354. ed. Ern. Habet hoc virtus, — ut viros fortes species eius et pulchritudo etiam in hoste posita delectet. S.

X, 1 Rufi Verginii) Vid. de funere eius 2, 1. G.

Rom. Rufi Verginii. Nec aliter n. 6. H.

cus optimi illius et maximi viri desiderium non sine dolore renovavit. Hunc enim incolere secessum, atque etiam senectutis suae nidulum vocare consueverat. Quocumque me contulissem, illum animus, illum oculi requirebant. Libuit etiam monimentum eius videre; et vidisse poenituit. Est enim adhuc imperfectum: nec difficultas operis in causa, modici, ac potius exigui; sed inertia eius, cui cura 3 mandata est. Subit indignatio cum miseratione, post decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem, sine titulo, sine nomine iacere, cuius 4 memoria orbem terrarum gloria pervagetur. At ille mandaverat caveratque, ut divinum illud et immortale factum versibus inscriberetur:

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO QVI VINDICE QVONDAM

IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI, SED PATRIAE.

5 Tam rara in amicitiiis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus etiam conditoria exstruere, omniaque heredum officia praefumere. Nam cui non est verendum, quod videmus accidisse Verginio? cuius iniuriam ut indigniorem, sic etiam notiozem ipsius claritas facit. Vale.

4. *divinum — factum*) Cuius testes hic laudat Cellarius Dionem Callium l. 63. p. 725. lq. Wech. et Plut. in Galba. Huius pauca verba, sicut ille Dionis, adscribemus p. 1495. H. Steph. Narraverat, Vindicem ab illo superatum, magnam Romani imperii partem reductam, delatum ei a militibus imperium, in metu propter ea versantem Galbam, Ἄλλ' ἐκεῖνος, addit, τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐμμένων λογισμοῖς, ἐφύλαττε τῇ συγκλήτῳ τῇ αἰρεσει τοῦ

αὐτοκράτορος· καίτοι Φανερὰς γε τῆς Νέρωνος τελευτῆς γενομένης, τό, τε πλῆθος ἐνέκειτο τῷ Οὐεργινίῳ πάλιν, καὶ τῶν χιλιάρχων τις τῶν ἐν τῇ σκηνῇ σπασάμενος τὸ ξίφος, ἐκέλευε τὸν Οὐεργίνιον δέχεσθαι τὴν ἡγεμονίαν ἢ τὸν σίδηρον κ.τ.λ. Ultima verba facilius intelliges, certe vertes, si memineris, gladiatoribus inclamatum, *ferrum reciperent!* G.

5 ut ipsi nobis etc.) Rom. ut ipsi nobis debeamus conditoria exstruere, excluso etiam. H.

XI.

*Laetatur, nobiles adolescentes ad sui imitationem egisse,
et nomen ac famam ex studiis petere.*

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

O diem laetum! adhibitus in consilium a praefecto urbis, audiavi ex diverso agentes summae spei, summae indolis iuvenes duos, Fuscum Salinatorem et Numidium Quadratum, egregium par, nec modo temporibus nostris, sed literis ipsis ornamento futurum. Mira utrique probitas, constantia salva, decorus habitus, os planum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, iudicium aequale: quae singula mihi voluptati fuerunt: atque inter haec illud, quod et ipsi me,

XI, 1 ex diverso agentes) diversarum partium advocatos. E.

Numidium Quadratum) Rom. Numidium Vinidium Quadratum. Duplex lectio. H.

Excerpta Brummeri, quae Gierigius debebat consulere, Umidium Quadratum. Recte. S.

2 Mira utrique probitas) Rom. Mira utriusque probitas, bene. H.

constantia salva) Catio haec sexto casu, tanquam restrictionem probitati adiectam. Nimirum probitas ad verecundiam praesertim refertur, quae vicina formidini et inconstantiae adeo est. Horat. Sat. 1, 3, 56. *Probus quis Nobiscum vivit? Multum demissus homo ille est.* Ne quis igitur ex laude probitatis aliquid suspicetur huiusmodi, adicit Secundus in tantum probos esse, ut salva simul sit constantia. G.

os planum) Quod singula verba recte explicet, syllabas non obsecuret, aut devoret etc. *Latinitum os, quod habent quidam libri, si omnino servandum sit (quod mihi tamen secus videtur) non interpreter cum Barthio faciem Heroicam, quae sermonem

Romanum condeceat: sed referam ad illud Ciceronis de Orat. 3, 12. *Quare cum sit quaedam certa vox, Romani generis urbisque propria, in qua nihil offendere, nihil displicere, nihil animadverti possit, nihil sonare aut olere peregrinum, hanc sequamur, neque solam rusticam asperitatem, sed etiam peregrinam insolentiam (haec duo sunt opposita voci Romanae) fugere discamus.* Praecedunt plura et sequuntur, quae huc faciunt. G.

Contrarium vitium supra Epist. 4, 7. commemorabatur os confusum. E.

Rom. os planum, non Latinitum. Utrumque de pronuntiatione intelligendum; quod Catanaeus vidit, qui expertam pronuntiationem adscripsit, ac potius expertam. Barhiana interpretatione nihil est alienius, quamvis ea Cortio quoque adscribit. Vid. meam adnot. ad Cornel. Nepot. Alcib. cap. I. H.

quod et ipsi me etc.) Rom. quod ipsum me ut rectorem, ut magistrum intuebantur, etiam qui audiebant m. ac. m. i. v. videbantur. Melius vulgatum est. H.

ut rectorem, ut magistrum intuebantur; et iis, qui audiebant, me aemulari, meis instare vestigiis videbantur. O diem (repetam enim) laetum, notandumque mihi candidissimo calculo! Quid enim aut publice laetius, quam clarissimos iuvenes nomen et famam ex studiis petere, aut mihi optatius, quam me ad recta tendentibus quasi exemplar esse propositum? Quod gaudium ut perpetuo capiam, deos oro: ab iisdem, teste te, peto, ut omnes, qui me imitari tanti putabunt, meliores esse, quam me velint. Vale.

XII.

Respondet commendaticiae, et alteri castigatoriae epistolae, huic quidem immeritae.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SVO S.

Tu vero non debes suspensa manu commendare mihi, quos tuendos putas. Nam et te decet multis prodesse, et me suscipere quidquid ad curam tuam pertinet. Itaque Vectio Prisco quantum plurimum potuero, praestabo, praesertim in arena mea, hoc est, apud Centumviros. Epistolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore scripsisti,

intuebantur) Sensu proprio intelligam. S.

4 ab iisdem, teste te) *Lectio ab Aldo prolata, cui suffragatur Mediceus: quam planam, liquidam, elegantem esse nemo temere negaverit. Editi tamen ante Aldum, et Gruterus ex libris Palatinis, ita: *ac eosdem testes peto, ut omnes* etc. Quod tum demum probaverim, si, uno apice immutato, ultimum verbum epistolae non *velint* legamus, sed *velim*. Sic enim Plinius, candidissima anima, Deos testes advocaverit, se velle atque optare, ut sui imitatores meliores fiant, quam ipse, illorum exemplum.

Sic illud *ut valebit quam*, et intendendi aliquam augendique vim habebit. G.

Rom. *deos oro ac eosdem testes peto*. Pudenda lectio, quam primus Aldus, nuper Cortius e Medic. correxit optime. H.

XII, 1 *suspensa manu*) Ut medicus vulnera tractat, non imponens totam, eaque innixus parti adsectae, quo dolorem et noxam augeat, sed sustinens eam et retrahens: ut *suspensio vestigio* vel gradu incedit, qui non totam plantam cum impetu humi figit, sed digitis tantum nititur. G.

2 Vectio Prisco) Sic et Rom. H.

oblivisci me iubes: at ego nullarum libentius memin-
 i. Ex illis enim vel praecipue sentio, quan-
 toperere me diligas, cum sic exegeris mecum, ut
 solebas cum tuo filio. Nec dissimulo, hoc 4
 mihi iucundiores eas fuisse, quod habebam bo-
 nam causam, quum summo studio curassem, quod
 tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam 5
 rogo, ut mihi semper eadem simplicitate, quoties
 cessare videbor (nunquam enim cessabo) convici-
 um facias: quod et ego intelligam a summo amore
 proficisci, et tu non meruisse me gaudeas. Vale.

XIII.

Causam Bithynorum adversus Varenum narrare pergit.

C. P L I N I U S V R S O S V O S.

Unquamne vidisti quemquam tam laboriosum et
 exercitum, quam Varenum meum? cui, quod
 summa contentione impetraverat, defendendum et
 quasi rursus petendum fuit. Bithyni senatuscon- 2
 sultum apud consules carpere et labefactare sunt
 ausi, atque etiam absenti principi criminari: ab

3 *quantopere me diligas*) Sic
 et Rom. H.

exegeris mecum) Accurate ege-
 ris. Vid. 9, 26, 13. Laudavit hic
 Cortius Cic. fam. 10, 24, 15. *De*
his rebus ut exigeret cum eo,
Furnio mandavi. G.

5 *quoties cessare videbor* etc.)
 Rom. *quoties cessare videbor*
(nunquam enim cessabo) convi-
cium facias: quod et ego in-
telligam a summo amore pro-
ficisci, et tu me non meruisse
gaudeas. Lego convicium fa-
cias, quod et ego, mutata in-
terpunctione. Eius generis convi-
cium sibi fieri cupit, quod ab
amore, non ab irato animo, pro-
ficiscatur, et quod se non meru-
isse ipse profocer postea gaudeat. H.

Leg. e libro Medic. cum Cor-
 tio et Gierigio: *quoties cessare*
videbor (videbor dico; nun-
quam enim cessabo) etc. S.

XIII, 1 *Varenum meum*) De
 quo supra 5, 20, 2. ubi impetra-
 vit, ut sibi quoque, reo, testes
 evocare liceret. Add. 7, 6. G.

quod summa contentione im-
petraverat) Rom. *quod summa*
contentione impetraveram. Con-
firmat hanc lectionem epist. XX.
libri V. H.

2 *carpere et labefactare*) Rom.
carpere ac labefactare. H.

absenti principi) Rom. *ab-*
sente principe, corrupte. H.

Terentius Eun. 5, 2, 16. *Hanc*
metui, ne me criminaretur tibi.
S.

illo ad senatum remissi, non destiterunt. Egit Claudius Capito irreverenter magis quam constanter, ut qui ipsum senatusconsultum apud senatum accusaret. Respondit Fronto Catiis graviter et firme. Senatus ipse mirificus. Nam illi quoque, qui prius negarant Vareno, quae petebat, eadem danda, postquam erant data, censuerunt.

4 *Singulos enim, integra re, dissentire fas esse; peracta, quod pluribus placuisset, cunctis tuendum.*

5 Acilius tantum Rufus, et cum eo septem an octo? (septem immo) in priore sententia perseverarunt. Erant in hac paucitate nonnulli, quorum temporaria gravitas, vel potius gravitatis imitatio ridebatur. Tu tamen aestima, quantum non in ipsa pugna certaminis maneat, cuius quasi praelusio atque praecursio has contentiones excitavit. Vale.

XIV.

Adventum in villam Maurici promittit sub conditione.

C. PLINIVS MAVRICO SVO S.

Solicitas me in Formianum. Veniam ea conditione, ne quid contra commodum tuum facias: qua pactione invicem mihi caveo. Neque enim mare et litus, sed te, otium, libertatem sequor:

2 alioqui satius est in urbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium, aut ad suum fa-

ut qui ipsum senatusconsultum) Rom. ut qui per senatusconsultum. H.

3 Respondit — firme) Sic et Rom. H.

5 Acilius tantum etc.) Rom. Acilius tantum rursus et cum eo. Sed lege lib. V. epist. XX. 6. H.

Erant in hac etc.) Rom. In hac paucitate nonnulli. Verbum erant a priori verbo absorptum est. H.

6 Tu tamen aestima etc.) Rom.

Tu tamen existima, quantum nos in ipsa pugna praelii et certaminis maneat. Ex his verbum existima in vulgati locum restituo. H.

quantum non) immo quantum nos, ut alii. S.

XIV, 1 sed te, otium, libertatem sequor) Rom. sed te otium et libertatem sequor. H.

Al. sed otium et libertatem sequor, quam lectionem commendat lex concinnitatis. S.

2 omnia aut) Acumen in hoc

cere: mei certe stomachi haec natura est, ut nihil nisi totum et merum velit. Vale.

XV.

Passieni exemplo, ab Iavoleno interpellati, monet, recitaturis sanae mentis auditores adhibendos esse.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Mirificae rei non interfuisti: ne ego quidem: sed me recens fabula excepit. Passienus Paullus, splendidus eques Romanus, et inprimis eruditus, scribit elegos. Gentilicium hoc illi: est enim muncipus Propertii, atque etiam inter maiores suos Propertium numerat. Is quum recitaret, ita coepit dicere, *Prisce, iubes?* Ad hoc Iavolenus Priscus (aderat enim, ut Paullo amicissimus) *Ego vero non iubeo.* Cogita, qui risus hominum, qui ioci. Est omnino Priscus dubiae sanitatis: interest ta-

est, ut omnia capias pro universis, et repetas h. m. aut omnia ad alienum arbitrium facere, ut in urbe, aut omnia ad suum, quod ego ruri volo. G.

XV infer. Rom. Voconio Romano. H.

1 Mirificae rei etc.) Rom. Mirificae rei interfuistine? ego quidem. Sed moerens recens Passienus Paullus. Nihil sani. H.

2 Iavolenus Priscus) *Ita scribere malunt hodie. Sed nec Iavolenum damnarim. G.

Rom. Iavolenus Priscus. H.

Cogita, qui risus etc.) Rom. Cogita, qui risus hominum, qui ioci: quoties omnino Priscus haud dubiae sanitatis interest tamen officiis. H.

3 Est — Priscus dubiae sanitatis) Hic est ille locus, ob quem male sanus adhuc audit Iavolenus; nuper nugator, et mendax, et intolerabilis ambitionis homo, et nefarii consilii reus, est

se coepit Plinius. Scilicet Plinius Paullum amavit, praeconem suae gloriae: eundem fortius amavit Iavolenus illius amicissimus. Itaque quem a plagis suis (Martiali etiam adculatis 2, 20.) frustra adhuc revocaverat, eum iam recitare incipientem, captata opportunitate, false et graviter reprehendit: quod indigne ferebat Secundus adeo, ut hac epistola dolorem suum ulcisceretur. Sic vir doctus, qui de Prisco Iavoleno ICTO incomparabili et praecipuo seculi sui ornamento dissertationem Lipsiae 1734. edidit, G. A. Ienichen. Sed posuit, non probavit, Paullum Martialis esse nostrum; ut nec illud probatum est, quod sumunt viri docti, a Iuvenale eum tangi 1, 2. et 3, 8. Et fac ita esse, Martiali in animo fuisse Plinianum hunc Paullum: utrum credemus facilius, poetam maledixisse poetae? an Plinium, adeo illum famae suae,

men officiis; adhibetur consiliis, atque etiam ius civile publice respondet: quo magis, quod tunc
 4 fecit, et ridiculum et notabile fuit. Interim Paullo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam sollicite recitaturis providendum est, non solum ut sint ipsi sani, verum etiam ut sanos adhibeant. Vale.

XVI.

Avunculi exitum Tacito, historiam scripturo, rogatus narrat.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Petis, ut tibi avunculi mei exitum scribam; quo verius tradere posteris possis. Gratias ago. Nam video, morti eius, si celebretur a te, immortalem

et optimis quidem artibus, studiosum, impudenti mendacio suos illos politissimos libellos et virtutis colore undique nitentes, tenere apud consciam Romam, et orbem terrarum, maculasse? Et quam tandem iniuriam fecit Iavoleno? Dixit, *dubiae sanitatis* esse: *delirationem* illi tribuit. Potuit tamen per Plinium vir doctissimus fuisse Iavolenus, et sapiens, et probus: licet *μελαγχολικῶς* quodam *πᾶσι*, quod magnis ingeniis solemne est, interdum extra oleas auferretur. Parum novit historiam hominum eruditorum, si quis putat, fieri non posse, uti *dubiae sanitatis* aliquis videatur interdum, et tamen *officiis intersit, consiliis adhibeatur, ius civile respondeat*, vel quamcunque aliam artem profiteatur. Maneat itaque per nos vir bonus Plinius, vir iuris consultissimus cum defensore suo Iavolenus, laude sua omnes dignissimi. Quid si Priscus noster imitari voluit illum Trebatium Horat. Sat. 2, 1, 5. sq. Suscepit igitur personam ridiculam: laesit amicum etc. G.

quo magis etc.) quod sententiam suam, tanquam adhibitus consilio, dicere, live de iure respondere videretur. S.

4 aliquantum frigoris attulit) Fecit, ut minus studiose, minus calide audiretur Paullus, cum Prisci cogitatio homines subinde subiret, et risum iis excuteret, qui recitantem etiam Paullum a studio et calore pronuntiandi pudore quodam revocaret. Sic *frigus* explicamus ad Quintil. 5, 7, 26. G.

Locus simillimus est apud Sueton. Claud. cap. 41. in simillima re. De *frigore* illo, qui plura desiderat, adeat nostrum Lexic. Technol. rhet. lat. in voc. *frigidus*. E.

Frigus hic ad auditores referendum, qui, mente ridiculo illo occupata, recitantem negligentius audirent. S.

XVI, 1 *avunculi mei*) Plinii maioris, a quo adoptatus noster est. Hanc epistolam alias, in fronte Chrestomathiae Plinianaе satis copiose illustravimus. Hic brevitate tenebimus institutum. G.

gloriam esse propositam. Quamvis enim pulcher-²
rimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes,
memorabili casu, quasi semper victurus, occide-
rit; quamvis ipse plurima opera et mansura condi-
derit: multum tamen perpetuitati eius scriptorum
tuorum aeternitas addet. Equidem beatos puto,³
quibus deorum munere datum est aut facere scri-
benda, aut scribere legenda; beatissimos vero,
quibus utrumque. Horum in numero avunculus
meus et suis libris et tuis erit. Quo libentius sus-
cipio, depono etiam, quod iniungis. Erat Miseni,⁴
classemque imperio praesens regebat. Nonum
Kalend. Septembres, hora fere septima, mater
mea indicat ei, apparere nubem inusitata et ma-
gnitudine et specie. Usus ille sole, mox frigida,⁵
gustaverat iacens, studebatque; poscit soleas, ad-
scendit locum, ex quo maxime miraculum illud
conspici poterat. Nubes (incertum procul intuen-
tibus, ex quo monte: Vesuvium fuisse postea co-

^{2 ut urbes}) * Merito tuetur antiquam lectionem Cortius, contra Casauboni conjecturam *urbis* receptam a Cellario. G.

^{plurima opera}) Quae recenset noster 3, 5. Nihil superesse praeter naturalem historiam, ibi indicatum est. G.

^{scriptorum tuorum aeternitas}) Quae tamen hac parte intercepta est. Bene igitur, Plini, avunculi tui famae hac epistola consulisti. G.

Rom. *ut populi, ut urbes memorabili casu, quasi semper victurus occiderit: quamvis ipse plurima scripserit, tamen perpetuitati eius scriptorum tuorum aeternitas addet.* H.

^{4 Erat Miseni}) Ubi ex instituto Augusti legio Romana cum classe inferum mare, ipsamque adeo urbem tuebatur. Vid. Tac. A. 4, 5, 1. Sueton. Aug. 49. praesertim Veget. de re mil. 5, 1. G.

Nonum Kal. Sept.) * Hanc le-

ctionem ex ipsa historia et Dione confirmat Masson. in vita Plin. iun. ad A. 17. et 18. G.

Rom. *praesens regebat Kal. Novembris hora fere septima. Deest nono, et deinde diei.* H.

Al. *Nono Calend. Septembr. hora diei fere septima.* Scripsit Plinius, ni fallor, A. d. VIII. Kalend. Septembres. Cur A. d. exciderint, nemo non videt. S.

^{5 Usus ille sole}) Ut solebat. Vid. 5, 5, 11. ubi etiam de gustatione. G.

Rom. *Surgit ille ut e sole solet frigida gustata: iacens enim studebat: poposcit soleas.* H.

Habes fontem, ex quo Harduinus hausit, indignus ideo, quem Giergius tam acerbe increparet. S.

Vesuvium) Hoc primum illius montis vulgo habitum esse illo tempore incendium, tum nostri narratio, tum Dionis apud Xiphilinum satis docet: nec adeo

- gnitum est) oriebatur: cuius similitudinem et formam non alia magis arbor, quam pinus expresserit.
- 6 Nam longissimo velut trunco elata in altum, quibusdam ramis diffundebatur: credo quia recenti spiritu evecta, deinde senescente eo destituta, aut etiam pondere suo victa, in latitudinem vanescebat: candida interdum, interdum sordida et maculosa,
- 7 prout terram cineremve sustulerat. Magnum propiusque noscendum, ut eruditissimo viro, visum. Iubet Liburnicam aptari: mihi, si venire una vellem, facit copiam. Respondi, studere me malle:
- 8 et forte ipse, quod scriberem, dederat. Egrediebatur domo, accipit codicillos. Retinae classarii

prope accessurus videtur fuisse naturae historicus, si quid de illo monte compertum habuisset. Interim non ex traditione modo, sed ex ipsa campi Phlegraei adpellatione, et ingenio loci argumentati Diodorus Siculus, et Vitruvius, ille lib. 4, 21. hic 2, 6, olim arsisse hanc regionem, persuadent. Hic, *Non minus*, inquit, *memoratur antiquitus crevisse ardores, et abundavisse sub Vesuvio monte, et inde evomuisse circa agros flammam.* G.

pinus) Italica scil. quam hodie vocant *Pinie*. Huius forma est similis machinae illius, quam manu tenentes solem a nobis arcere solemus: *Sonnenschirm*. Vid. *Stollbergs Reise durch Italien* etc. Vol. 3. p. 33. E.

6 Nam longissimo etc.) Rom. *Nam longissimo velut trunco efflata.* H.

credo quia recenti etc.) Rom. *credo et recenti spiritu evecta, dein.* H.

vanescebat) *Nescio unde sit in Cortiana *evanescebat*. Alterum agnoscunt libri, quod mihi constet, omnes: nec varietatem notat Cortius. Itaque sphaema puto. G.

Rom. *in altitudinem vanescebat.* H.

7 noscendum — visum) Rom. *noscendum ut eruditissimo viro visum est.* H.

8 accipit codicillos. Retinae) Primo lectionem receptam interpretabimur: deinde quaedam monerimus, a recentioribus editoribus nescio quam bene praetermissa. *Accipit codicillos*, in quibus vel sua vel librarii manu enotaret phaenomena illa: sic Buchnerus. *Retinae*, quod vici nomen est, collocati in castris nauticis *classarii*, *orabant* Plinium, *ut se* (classarios) *tanto discrimini* submissis navibus *eriperet*. Haec sic satis capio. Sed non capio situm, quem *Retinae* illi assignant Hermolaus Barbarus ad h. l. in fronte castigationum Plinianarum, et hunc forte secutus Cellarius. Si enim *sub Miseno*, ut narrant, ut pingunt, fuit, fuit satis longe adhuc remota a periculo; nec ullo modo imaginari licet, quomodo is, qui e Miseno versus Retinam contendit, *Stabias* devenire potuerit. Rectius itaque *Retinam*, vel *Resinam*, ut malunt hodie scribere, subiiciunt ipsi Vesevo inter Porticum et Herculanum tabellae Io. Ba. Masculi Neapolitani, qui operis sui, de incendio Vesuvii A. 1631. ex-

imminenti periculo exterriti (nam villa ea subiacebat, nec ulla nisi navibus fuga) ut se tanto discrimini eriperet, orabant. Vertit ille consilium, 9

citato, libro decimo etiam topographiam Vesuvii proposuit: quem sequuntur tabulae Homannianae, tum ea, quae Neapolitanum regnum exhibet, tum altera, quae urbem solam cum vicinia. Hunc igitur locum non inlustravit tabella Cellariana (viri alioquin immortaliter de vetere Geographia meriti) sed obscuravit. Hoc unum erat. Iam illud non dissimulandum, magna scripturae varietate hunc locum laborare, circa distinctionem praesertim, et circa vocem *classiarii*, pro qua *Tasci*, *nasci*, *irasci* habent MSS. et typis excusi quidam. Porro narrat Hermolaus, fuisse qui *Retinam* mulieris nomen intelligant, quae fuerit uxor Caesii Bassi, et nomen forte ipsi vico dedit. De illo Caesio Basso deinde Probi (huic nempe tribuebant vetera scholia ad Pers. 6, 1.) locum adfert, laudatum etiam Volaterrano p. m. 144. *Caesium Bassum poetam lyricum fama est in praediis suis, ardente Veservo monte, et late vagantibus ignibus, cum villa sua conflagrasse*. Hisce accommodatissima erit Aldina lectio, circa unum illud tam varie scriptum nomen leviter immutata, ut pro *nasci* legamus *Bassi*, hoc modo: *Egrediebatur domo. Accipit codicillos (tumultuarium genus epistolarum) Rectinae (sic est pro Retinae) Bassi, imminenti periculo (quod forte iam hauserat maritum) exterritae, nam villa eius (nomine illius postea dicta) subiacebat Veservo monti, (ut pingitur a Masculo) nec ulla inde nisi navibus fuga, itaque ut se (Retinam) tanto discrimine eriperet, ipsa Retina orabat*. Compara quae sequuntur, et optime cohaerere videbis. Sed si *classiarii*, et quae ei lectioni cohaerent, sunt e bonis libris; et certe iam ita lege-

batur aetate Hermolai: malum quadriremes propter eos deduci, quam propter mulierem, licet nobilissimam, et non solam. G.

Rom. *Acceptit codicillos: rectina imminente periculo exterrita (nam villa eius subiacebat, nec ulla, nisi navibus fuga) ut se tanto discrimini eriperet, orabat*. Singularem orabat Aldus quoque expressit, etsi antea scripserat *Rectinae Nasci et exterritae*. Docta et digna, quae praecipue legatur, est Gesneriana coniectura. H.

Gierigiana: *acceptit codicillos Rectinae Caesii Bassi, imminenti periculo exterritae; (nam villa eius subiacebat, nec ulla, nisi navibus, fuga) ut se tanto discrimini eriperet, orabat*. Ita aut non multum diversa ratione, vulgatam refingendam esse, vix dubitabit, qui sequentia perpenderit. S.

9 *Vertit ille consilium*) Malo consilio adverbium non ante *vertit* ponunt non nulli, quasi hoc vellet Plinius, avunculum suum, rogatum a classiariis, ut *se ipsum* eriperet periculo, non mutasse prius illud accedendi propius consilium. Si classiarii omnino orant, quod dubium esse modo ostendimus, ipsi eripi voluere discrimini, non rogant, ut parceret ipse sibi Plinius. *Vertit* etiam re ipsa Plinius *consilium* suum. Ante enim Liburnica una volebat exploratum ire rem novam ac miram: nunc deducit quadriremes: ante *studioso animo* et sciendi cupido *inchoaverat* navigationem, nunc *obit* eam *maximo*, ut qui cum suae commoditatis, et salutis adeo neglectu adiutum eat vel classiarios, vel Retinam Bassi uxorem, et familiam illius, totamque illam viciniam. G.

et quod studioſo animo inchoaverat, obit maxi-
mo. Deducit quadriremes; adſcendit ipſe non
Retinae modo, ſed multis (erat enim frequens
10 amoenitas orae) laturus auxilium. Properat illuc,
unde alii fugiunt; rectumque curſum, recta gu-
bernacula in periculum tenet, adeo ſolutus metu,
ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut
11 deprehenderat oculis, dictaret enotaretque. Iam
navibus cinis inciderat, quo propius accederet,
calidior et denſior; iam pumices etiam, nigrique
et ambuſſi et fracti igne lapides: iam vadum ſubi-
tum, ruinaque montis litora obſtantia. Cunctatus
paullum, an retro flecteret, mox gubernatori ut
ita faceret monenti, *Fortes*, inquit, *fortuna iuvat*,
12 *Pomponianum pete*. Stabiis erat, diremtus ſinu
medio. Nam ſenſim circumactis curvatisque lito-
ribus mare infunditur. Ibi, quamquam nondum
periculo appropinquante, conſpicio tamen, et,
quum creſceret, proximo, ſarcinas contulerat in
naves, certus fugae, ſi contrarius ventus reſediſſet:
quo tunc avunculus meus ſecundiſſimo invec-
tus complectitur trepidantem, conſolatur, hortatur:
utque timorem eius ſua ſecuritate leniret, deferri
ſe in balineum iubet; lotus accubat, coenat, at-

Rom. *Non vertit ille conſi-
lium, et quod. H.*

10 dictaret enotaretque) Rom.
dictaret notaretque. H.

11 ruinaque montis) Iplius
Vefeſi, niſi obſcure locutus eſt
Plinius. Scilicet *Retinam* pete-
bat primo ſive mulierem ſive vil-
lam, periculo quidem proximam.
Hic cum appellendi copia non
eſſet, ad dextrum latus flectere
iubet gubernatorem, petere Sta-
bias. G.

Infra ep. 20, 9. *Practerea ma-
re in ſe reſorberi, et tremore
terrae quaſi repelli videbatur.*
Certe proceſſerat litus, multa-
que animalia maris in ſiccis
arenis detinebat. *Φυγικώτερον*
iſta, quam quod Plinius hoc lo-

co *παράτραιον* vadium litoraque
obſtantia a montis ruina, i. e. ab
imbre lapideo, repetit. S.

Cunctatus paullum) Rom. Cun-
tatus paulum. H.

Pomponianum pete) Filium
forte *Pomponii Secundi Conſu-
laris poetæ*, cuius vitam ſcripſit
Plinius maior, quod ipſe com-
memorat 14, 4. l. 6. et noſter 3,
5, 3. G.

12 Stabiis erat etc.) Rom. Sta-
biis erat, devenit ſinu medio. H.

Ibi, quamquam nondum) Rom.
Ubi quamquam nondum. H.

deferri ſe in balineum) Sic
et Rom. H.

coenat, atque hilaris etc.)
Rom. coenat atque hilaris, aut
quod aequè magnum eſt. H.

que hilaris, aut, quod est aequae magnum, similis hilari. Interim e Vesuvio monte pluribus locis ¹³ latissimae flammae altaque incendia relucebant, quorum fulgor et claritas tenebris noctis excitabatur. Ille, agrestium trepidatione igni relictas desertasque villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis dictitabat. Tum se quieti dedit, et quievit verissimo quidem somno. Nam meatus animae, qui illi propter amplitudinem corporis gravior et sonantior erat, ab iis, qui limini observabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diaeta ¹⁴ adibatur, ita iam cinere, mixtisque pumicibus oppleta surrexerat, ut, si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, ceterisque, qui pervigilant, reddit. In commune consultant, intra tecta subsi- ¹⁵ stant, an in aperto vagentur. Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, et quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rursus, quamquam le- ¹⁶ vium exesorumque, pumicum casus metuebatur. Quod tamen periculorum collatio elegit. Et apud

Scribendum puto: *coenatque hilaris, aut, quod aequae magnum, similis hilari*. Vulgatam ut sensus ferat, aures certe respiciunt. S.

¹³ fulgor et claritas etc.) Rom. *fulgor et claritas tenebras noctis pellebat*. H.

trepidatione igni etc.) Rom. *trepidatione ignis relictas desertasque villas p. s. a. i. r. f. dictitabat*. Recte dictitabat, non dictabat. H.

¹⁴ area, ex qua diaeta) Observent antiquitatis studiosi, quod non observatum his, qui Plinianas villas delineaverunt, membra villarum non uno tecto comprehensa fuisse, sed prout res ferret, per lacinas quasdam dispersa, ut sunt aediculae Carthusianorum etc. Hoc item videtur adparere ex Lu-

ciani Asino, ubi passim διαπαρίων mentio, membrorum unius domus: balneum item Luciani consideranti idem videbatur. G.

Caeterum *area cinere surrexerat* Pliniano more dictum pro vulgari: cineres in area in tantum cumulatae erant, ut etc. *E. mora esset etc.*) Rom. *mora, exitus negaretur*. Deest *esset*. H.

¹⁵ consultant, intra tecta subsistant) Sic et Rom. recte an excluso, quod mala manus adiecit. H.

¹⁶ Quod tamen — elegit) scil. ut mallent in aperto vagari, quam intra tecta subsistere: nam in illo minus periculi erat, quam in hoc. Haec ergo est *periculorum collatio* s. comparatio. Locus in iunctura membrorum aliquid ha-

illum quidem ratio rationem, apud alios timorem
timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis
constringunt. Id munimentum adversus deciden-
17tia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus no-
ctibus nigrior densiorque: quam tamen faces mul-
tae variaque lumina solvebant. Placuit egredi in
litus, et e proximo adspicere, ecquid iam mare
admitteret, quod adhuc vastum et adversum per-
18manebat. Ibi super abiectum linteum recubans,
semel atque iterum frigidam poposcit, hausitque.
Deinde flammae, flammarumque praenuntius odor
sulfuris, alios in fugam vertunt, excitant illum.
19Innixus servis duobus ad Surrexit, et statim concidit,
ut ego coniecto, crassiore caligine spiritu ob-

bet hiulci et molesti, quamvis
sensus pateat. Acumen, quod
Plinius h. l. captavit, in causa
est, ut obscurius diceret. E.

Non puto obscurius haec dicta
esse, omninoque non video, quo iure
Plinius hic acumen capisse arguatur. S.

Rom. Quod tamen malorum
collatio elegit. H.

adversus decidentia fuit) Rom.
adversus incidentia fuit. H.

17 solvebant) * In quibusdam
MSS. cum esset solebantur, con-
iecerat Cortius, solabantur, id-
que postea ita inventum in tri-
bus Brummeri libris, testatur Longolius.
Recepillem eam contra vulgatam,
licet ei faveant plures libri antiqui,
in quibus est solebant. Sed obstabat
hoc, quod illae faces multae variaque
lumina possunt intelligi, non de his,
quae parabant sibi homines, sed de
erumpentibus hinc inde flammis
maioribus, quarum vis perumperet
nonnunquam fumos, et terribilem
illam noctem terrore alio solveret,
quo minus continua esset, non
solaretur. Et profecto non fuit, quod
Tacitum doceret Secundus, accensas
ab hominibus faces, quibus solarentur
tenebras, nisi voluit ob for-

mulam loquendi politulam putidiusculus
amico suo et nobis videri: at hoc
pertinet ad describendum illum naturae
motum, et imaginem magnae noctis
concipiendam, ut dicat, interlucentibus
flammis eam interdum distinctam
fuisse. Idem hic phaenomenon
describit ex proximo, quod e longinquo
observatum pingit deinde 6, 20, 9. Nubes atra
et horrenda etc. G.

Rom. quamquam faces multae
variaeque lumina solvebant. Cortius
solabantur coniecit, sed parum
feliciter. Quantum solatii in talibus
flammis sit, facile quisque existimabit. H.

et e proximo adspicere etc.) Rom. et ex
proximo adspicere, quod iam mare. H.

vastum) non omnino terribile,
sed fluctus vastos, decumano-
nos volvens. S.

18 recubans, semel atque iterum) Rom.
recubans sedit atque iterum. H.

frigidam poposcit) stimulantem
sitim aestu, et libtiliore ex incendio
montis vapore. G.

19 Innixus servis duobus) Rom. Qui
innixus servis duobus. H.

structo; clausoque stomacho, qui illi natura invalidus et angustus et frequenter interaestuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem novissime viderat, tertius) corpus inventum est integrum, illaefum opertumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quiescenti, quam defuncto, similior. Interim Miseni ego et mater. Sed nihil ad historiam, nec tu aliud, quam de exitu eius, scire voluisti. Finem ergo faciam. Unum adiciam, omnia me, quibus interfueram, quaeque statim, quum maxime vera memorantur, audiveram, vere persequutum. Tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam; aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

XVII.

Indignatur, quosdam, eruditos sibi visos, recitanti amico nullum signum laetitiae dedisse.

C. PLINIVS RESTITVTO SVO S.

Indignatiunculam, quam in cuiusdam amici auditorio cepi, non possum mihi temperare, quo mi-

clausoque stomacho) Loqui auctorem de orificio ventriculi, negari non potest: quorsum enim illud *interaestuans* referas, nisi ad singultum et ructus, quae utraque sedem in illo, nec usquam praeterea, habent. Sed quomodo hic stomachus claudi a sulfureo vapore potuerit, quomodo clausum stomachum cito mors consequi, non apparet. Nempe parum naturae nostrae consultus erat Secundus, qui nesciret, quod clarissime hodie ostendunt Medici, constrictis ab acidissimo sulfuris ardentis vapore tunicis nerveis vasorum pulmonalium, quae aëra alias admittunt, et inflata laxant sanguinis caviculos, circulum illum et comineatum sanguinis, quo vita nostra continetur, intercludi. G.

et frequenter interaestuans erat) Rom. *et frequenter intus aestuans erat.* H.

20 *Ubi dies — tertius*) Sic de Aetnaeis ignibus Cic. de N. D. 2. c. 38. *Cum autem tertio die sol illuxisset.* G.

21 *Interim Miseni*) Quod hic abruptit auctor, persequitur mox ep. 20. G.

22 *audiveram, vere persequutum*) Rom. *audieram, persecutum*, sine adverbio *vere*, cum *vera* praecedat. Idem et Aldus exclusit. H.

Ego non excludam. Significanter Plinius, se *vere* persequutum, quae *vera* audiverit. S.

XVII, 1 *in cuiusdam amici auditorio*) Rom. *in cuiusdam viri auditorio.* H.

- nus apud te, quia non contigit coram, per epi-
 2 stolam effundam. Recitabatur liber absolutissimus:
 hunc duo aut tres, ut sibi et paucis videntur,
 disertis, surdis mutisque similes audiebant. Non
 labra diduxerunt, non moverunt manum, non de-
 nique assurrexerunt, saltem lassitudine sedendi.
 3 Quae tanta gravitas? quae tanta sapientia? quae
 immo pigritia, arrogantia, sinisteritas ac potius
 amentia, in hoc totum diem impendere, ut of-
 fendas, ut inimicum relinquo, ad quem tanquam
 4 amicissimus veneris? Disertior ipse es? tanto ma-
 gis ne invideris: nam qui invidet, minor est.
 Denique, si plus, si minus, si idem prae-
 stas, lauda vel inferiorem, vel superiorem, vel
 parem. Superiorem, quia, nisi laudandus ille est,
 non potes ipse laudari; inferiorem aut parem, quia
 pertinet ad tuam gloriam quam maximum videri,
 5 quem praecedis vel exaequas. Equidem omnes,
 qui aliquid in studiis faciunt, venerari etiam mi-

2 labra diduxerunt) Genera
 summa plausus complectitur, vo-
 cis, manus, assurgendi, de qui-
 bus etiam 2, 10, 6. et 5, 3, 9.
 De reliquis pervulgatum. Adsur-
 rectio magna alioquin venustae
 humanitatis pars, hic, puto, non
 tam ad ipsum honorem et plau-
 sum, quam ad attentionem signi-
 ficandam pertinet, quod tamen
 ipsum laudandi genus est. G.

non moverunt manum etc.)

Rom. moverunt non manus, de-
 nique non assurrexerunt. H.

3 sinisteritas) Non tam ad
 malignam voluntatem refero, quam
 ad imperitiam illam dexteritati
 oppositam, qua quis non utitur,
 aut non recte utitur, remediis,
 ad finem, quem ipse sibi propo-
 suit, consequendum: ut qui sini-
 strae manus ministerio utitur,
 (non a puero adfuefactus) ubi
 dextra opus erat. Sic illud mens
 non laeva apud poetam non
 voluntatem, sed vim intelligendi
 respicit. Ita apud Gellium 6, 2.

scaevitas, et voluntarius impe-
 tus, iunguntur ut duae causae
 actionum; non explicandi causa
 sibi addiuntur: nimirum eadem
 ratione, qua in prologo operis,
 ut nunc putatur (olim erat epi-
 logus) scaevitatem et inviden-
 tiam iungit, alterum intellectus
 vitium, alterum voluntatis. G.

tanquam amicissimus veneris)
 Rom. tanquam amicissimum ve-
 neris? H.

Sic et Cortiana cum Gierigia-
 na. Oppositio poscit acculati-
 vum. S.

4 Disertior ipse es) Rom.
 Disertior ipse est, pro es, quod
 verum. H.

Romani libri lectionem si prae-
 tulit Heusingerus, erravit. No-
 stram tuentur et additum ipse,
 et ea, quae sequuntur. S.

si idem praestas) Rom. si idem
 praestat. H.

non potes ipse laudari) Rom.
 non potes ille laudari, pro ipse.
 H.

rarique soleo. Est enim res difficilis, ardua, fastidiosa, et quae eos, a quibus contemnitur, dedignatur. Nisi forte aliud iudicas tu: quamquam quis uno te reverentior huius operis, quis benignior aestimator? Qua ratione ductus, tibi potissimum indignationem meam prodidi, quem habere socium maxime poteram. Vale.

XVIII.

Promittit, Firmanorum se causam acturum esse.

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Rogas, ut agam Firmanorum publicam causam; quod ego, quamquam plurimis occupationibus distentus, adnitar. Cupio enim et ornatissimam coloniam advocationis officio, et te gratissimo tibi munere obstringere. Nam quum familiaritatem nostram, ut soles praedicare, ad praesidium ornamentumque tibi sumseris, nihil est, quod negare debeam, praesertim pro patria petenti. Quid enim precibus aut honestius piis aut efficacius amantis? Proinde Firmanis tuis, ac iam potius nostris, obliga fidem meam; quos labore et studio meo dignos cum splendor ipsorum, tum hoc maxime pollicetur, quod credibile est optimos esse, inter quos tu talis exstiteris. Vale.

5 *Est enim res etc.)* Facere aliquid in studiis difficile arduumque: ut mirum non sit, insignes hac laude homines simul fastidiosos esse. S.

a quibus contemnitur, dedignatur) Rom. *a quibus contemnitur, invicem contemnat.* H.

Praeferrem dedignetur. S.

quis benignior aestimator) Rom. *quis benignior attestator?* H.

6 *poteram)* Marklandus Epist. Crit. p. 48. *optaram.* line causa. G.

Rom. *maxime poteram*, ut alii bene ediderunt. H.

XVIII, 1 *occupationibus distentus)* Rom. *occupationibus distractus.* H.

2 *precibus — piis)* pro patria aliquid petentis: nam illud proprie pietatis est. E.

Gierigius ex Barthii coniectura pii. Non probat. *Ἐμπατριώτης* gov *preces piae*, quam *preces* pii. S.

3 *inter quos tu talis exstiteris)* Rom. *inter quos talis exstiteris*, line pronomine tu. H.

XIX.

Pretium agrorum crevisse scribit: quia candidati tertiam patrimonii partem in praedia Italica iussu sint impendere.

C. PLINIVS NEPOTI SVO S.

Scis tu accessisse pretium agris, praecipue suburbanis? Causa subitae caritatis, res multis agitata sermonibus, proximis comitiis honestissimas voces senatui expressit: CANDIDATI NE CONVIVENTVR, NE MITTANT MVNERA, NE PECUNIAS ²DEPONANT. Ex quibus duo priora tam aperte, quam immodice fiebant: hoc tertium, quamquam ³occultaretur, pro comperto habebatur. Homullus deinde noster, usus vigilanter hoc consensu senatus, sententiae loco postulavit, ut consules desiderium universorum notum principi facerent, peterentque, sicut aliis vitiis, huic quoque ⁴providentia sua occurreret. Occurrit. Nam sumtus candidatorum, foedos illos et infames, ambitus lege restrinxit: eosdem patrimonii tertiam partem conferre iussit in ea, quae solo continerentur, deforme arbitratus, ut erat, honorem petituros urbem Italiamque, non pro patria, sed pro hospitio aut stabulo quasi peregrinantes habere. Concurrant ergo candidati certatim: quidquid

XIX, 1 *proximis comitiis etc.) Rom. proximis comitiis honestissima voce senatus expressit. H.*

Hoc genuinum puto, sic ut post sermonibus τελεία ponatur συγμή. S.

ne pecunias deponant) Apud sequestres nempe, tum demum numerandas, cum suffragia tulissent candidati; ne accidat, quod factum esse apparet, ut adcepta pecunia homines suam tamen in suffragando (per tabellas praesertim) libertatem servarent. Vid. Viri docti ad Cic. divin. in Caec. c. 7. G.

³ Homullus deinde etc.) Rom. C. Homullus deinde noster vigilanter usus rursus hoc consensu. H.

providentia sua etc.) Rom. prudentia sua occurreret: occurritque. H.

⁴ sed pro hospitio aut stabulo) Rom. sed de hospitio aut stabulo. H.

⁵ Concurrant ergo etc.) Malim sic interpungere: Concurrant ergo candidati: certatim, quidquid venale audiunt, emitant. Placuit eadem interpunctio Catanaeo. S.

venale audiunt, emitant; ut sint quoque plura venalia, efficiunt. Proinde, si poenitet te Italico-⁶rum praediorum, hoc vendendi tempus tam hercule, quam in provinciis comparandi: dum iidem candidati illic vendunt, ut hic emant. Vale.

XX.

Narrat, quae ex Vesuvii incendio, cum matre Miseni relictus, pertulerit,

C. PLINIVS CORNELIO TACITO SVO S.

Ais, te adductum literis, quas exigenti tibi de morte avunculi mei scripsi, cupere cognoscere; quos ego Miseni relictus (id enim ingressus abruperam) non solum metus, verum etiam casus pertulerim.

Quamquam animus meminisse horret, — — Incipiam.

Profecto avunculo, ipse reliquum tempus studiis² (ideo enim remanseram) impendi: mox balineum, coena, somnus inquietus et brevis. Praecesserat³ per multos dies tremor terrae minus formidolosus, quia Campaniae solitus: illa vero nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, sed everti crede-

emitant; ut sint etc.) Rom. emitant, quoque sint pluris venalia, efficiunt. Hoc comprobatur et initium epistolae, et finis, quo pretium agris accessisse adfirmat, eamque ob causam Nepoti Italico-⁶rum praediorum vendendorum auctor est. Cur ille venderet, minus causae fuisset, si venalium numerum auxisset. H.

XX, 1 literis, quas) Quae nunc sunt 6, 16. G.

id enim ingressus) Intellige, ad narrandum; respicit enim verba s. 21. *Interim Miseni ego et mater. Sed nihil etc.* Verba *Quamquam animus* sunt Virg. Aen. 2, 12. G.

3 illa vero nocte) *Auctiores sunt hic libri quidam, sed iidem etiam vitiosi. Heins. ad Ovid. Metam. 7, 492. ita concinnat, *Illam vero noctem ita invaluit, ut non solum castella, verum etiam oppida omnia non moveri, sed everti crederentur.* Cortius hoc modo, *Illam vero noctem non solum castella, verum etiam oppida moveri omnia et verti credebantur. Invasit in cubicum.* ita enim legitur in Mediceo et aliis pro irrumpit. G.

Rom. *illa vero non moveri omnia, sed verti crederentur,* sine Mediceo additamento. H.

4 rentur. Irrumpit cubiculum meum mater: surge-
 bam, invicem si quiesceret, excitaturus. Residi-
 mus in area domus, quae mare a tectis modico
 5 spatio dividebat. Dubito constantiam vocare an
 imprudentiam debeam: agebam enim duodevicesi-
 mum annum. Posco librum Titi Livii, et quasi
 per otium lego, atque etiam, ut coeperam, ex-
 cerpo. Ecce, amicus avunculi, qui nuper ad eum
 ex Hispania venerat, ut me et matrem sedentes,
 me vero etiam legentem videt, illius patientiam,
 securitatem meam corripit: nihilo segnius ego in-
 6 tentus in librum. Iam hora diei prima, et ad-
 huc dubius et quasi languidus dies: iam quassatis
 circumiacentibus tectis, quamquam in aperto lo-
 co, angusto tamen, magnus et certus ruinae me-
 7 tus. Tum demum excedere oppido visum. Se-
 quitur vulgus attonitum, quodque in pavore simile
 prudentiae, alienum consilium suo praefert, in-
 gentique agmine abeuntes premit et impellit.
 8 Egredi tecta consistimus. Multa ibi miranda,
 multas formidines patimur. Nam vehicula, quae
 produci iusseramus, quamquam in planissimo cam-
 po, in contrarias partes agebantur, ac ne lapidi-
 bus quidem fulta, in eodem vestigio quiescebant.
 9 Praeterea mare in se resorberi, et tremore terrae
 quasi repelli videbatur. Certe processerat litus,
 multaque animalia maris in siccis arenis detine-
 bat. Ab altero latere nubes atra et horrenda
 ignei spiritus tortis vibratisque discursibus rupta,

4 *Irrumpit cubiculum etc.)* Rom. *Irrumpit cubiculum meum mater, surgebam invicem, si quiescerem, excitaturus.* Recte *irrupit*, non *invasit*, quod non admittendum: *perperam quiescerem*, pro *quiesceret*. Lege: *surgebam, in vicem, si quiesceret, excitaturus.* Ego surgebam iam, ac prius, quam illa irrumperet, excitaturus matrem in vicem, si illa quiesceret. H.

5 *an imprudentiam)* *Sic opti-

mi quique libri: sic ipsa ratio postulat. Imprudenter ergo Monachi imprudentis commentum in quasdam editiones adsumtum. G. Sic et Rom. H.

nihilo segnius) Rom. *nihilo segnius*, ut editur: sed, ut facile apparet, *secius* legendum. Vid. ad lib. III. epist. XVIII. 10. H. 9 *animalia — arenis)* Rom. *animalia maris siccis arenis.* H. *tortis vibratisque)* Prius ver-

bum ad celeritatem, qualis est

in longas flammarum figuras dehilcebat: fulgoribus illae et similes et maiores erant. Tum vero ¹⁰ ille idem ex Hispania amicus, acrius et instantius, *Si frater, inquit, tuus, si tuus avunculus vivit, vult esse vos salvos: si perit, superstites voluit: proinde quid cessatis evadere?* Respondimus, non commissuros, ut de salute eius incerti, nostrae consuleremus. Non moratus ultra, proripit se, ¹¹ effusoque cursu periculo aufertur: nec multo post illa nubes descendere in terras, operire maria. Cinxerat Capreas et absconderat: Miseni quod procurrit, abstulerat. Tum mater orare, hortari, ¹² iubere, quoquo modo fugerem; posse enim juvenem: se et annis et corpore gravem bene morituram, si mihi causa mortis non fuisset. Ego contra, salvum me, nisi una, non futurum: deinde manum eius amplexus, addere gradum cogo; paret aegre, inculatque se, quod me moretur. Iam ¹³ cinis, adhuc tamen rarus: respicio; densa caligo tergis imminebat, quae nos, torrentis modo infusa terrae, sequebatur. *Deflectamus, inquam, dum videmus, ne in via strati, comitantium turba in tenebris obteramur.* Vix confederamus, et nox, ¹⁴ non quasi illunis aut nubila, sed qualis in locis clausis lumine extincto: audires ululatus feminarum, infantium quiritatus, clamores virorum: alii

telorum tormentis excussorum, pertinet: posterius etiam ad motus oppositos recurrentium quasi per vices angulorum, quos Galli *Sicfac* appellant. G.

Rom. *porrectis vibratisque discursibus.* H.

fulgoribus — similes — maiores) Notanda constructio. S.

¹⁰ *Si frater, inquit etc.*) Rom. *Si frater, inquit, tuus, tuus avunculus.* H.

de salute eius incerti) Rom. *de salute illius incerti.* H.

Sic plerique libri: beneque praetulit Cortius. S.

¹⁴ *Vix confederamus* — —

nubila) Rom. *Vix viam deserueramus, et nox, non quasi illunis aut nubila.* H.

Al. *non qualis illunis aut nubila.* quod cum Cortio praeferram. S.

infantium quiritatus,) Non dissimulo, *quiritatus* a clamoribus fidem *Quiritium* implorantibus ductos, in infantibus mihi non vehementer probari. vid. Arntz. ad Paneg. 29, 3. ubi fere ad *queritatus* propendit. Interim *queritatus*, quod habent libri quidam, suspectum facit forma insolita, et quod apud Valer. Max. etiam 9, 2, 1. *queritatus* habent, Cortio

parentes, alii liberos, alii coniuges vocibus requirebant, vocibus noscitabant: hi suum casum, illi suorum miserebantur: erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere: plures, nusquam iam deos ullos, aeternamque illam et novissimam noctem mundo interpretabantur. Nec defuerunt, qui fictis mentitisque terroribus vera pericula augerent. Aderant, qui Miseni fuisse, illud ruisse, illud ardere, falso, sed cre-

hic observante, libri quidam, ubi de militibus civium fidem implorantibus sermo est. Quid igitur? Verbum quod certam adstrictamque significationem olim habuerat, sequiori aetate translatum ad alia: quod conferenti loca in thesauro linguae Latinae allata, quem cum maxime recensemus, apparebit. G.

Vid. Marc. Donatus ad Liv. 33. 28. 3. S.

noscitabant) noscebant: nihil amplius. Opponitur *requirebant*. Sic et Aeg. Forcellinus. S.

miserebantur) Poterat uti hoc loco Burmannus ad Grat. Fal. Cynege. 440. Sed praestat *miserebantur* Cortii et Giergii. S.

15 *nusquam iam deos ullos*) Dii gentiles enim rerum naturae seire illigati, cum ea simul per eunt et in chaos recidunt. Laudavit hic Buchnerus Sen. Thyest. 828.

Trepidant, trepidant pectora
magno

Percussa metu, ne fatali
Cuncta ruina quassata labent:

Iterumque deos hominesque
premat

Deforme chaos.

Addidit Cortius e Lucano 5, 636. *Noctem manes deis mixturam.* et e Virg. Georg. 1, 468. *aeternam, quam metuerunt secula, noctem.* G.

Miseni fuisse, illud) *Cum viderem in quibusdam libris ita

legi, *Aderant, qui Miseni illud fuisse,* in aliis ita, *Ad. - - qui Miseni illud ruisse:* utramque lectionem coniungendam putavi: ita certe idoneam lententiam oriri, nemo temere negaverit. vid. Heusing. Emendd. 2, 13. p. 315. G. Add. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola.

Rom. *Aderant, qui Miseni illud ruisse, illud ardere.* Sic et Ald. satis bene: Cort. et quidam alii, *illud fuisse.* An utrumque scripsit Plinius? *qui Miseni fuisse, illud ruisse, illud ardere, falso, sed credentibus nuntiabant.* At omnes Miseni fuerant, omnes paullo ante pariter inde egressi erant, ut non opus sit, aliquos *Miseni fuisse* dici. Si qui diutius morati ibi nunc demum veniebant, non hos magis falsi rumoris auctores fuisse credibile est, quam alios, qui, quae non viderant, suspicabantur. *Illud* vero non ad Misenum refero, sed ita intelligo, ut vicarium sit substantivi, quod non nominatur: quale est apud nos *das und das Haus*, apud Gallos *tel et tel palais*. Liv. lib. I. c. XXXII. 7. Si ego iniuste impieque illos homines illasque res dedier nuntio populi R. mihi expono. Si hoc exemplum non placet, audi ipsum Plin. lib. I. ep. 9. *Ille me ad signandum testamentum, ille in advocationem, ille in consilium rogavit.* Idem paneg. c. IIII. *Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace: alium*

dentibus nuntiabant. Paullum reluxit; quod non¹⁶ dies nobis, sed adventantis ignis indicium videbatur: et ignis quidem longius substitit: tenebrae rursus, cinis rursus multus et gravis. Hunc identidem adsurgentes excutiebamur: operti alioqui, atque etiam obliti pondere essemus. Possem glo-¹⁷riari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidisse, nisi me cum omnibus, omnia mecum perire, misero, magno tamen mortalitatis solatio credidissem. Tandem¹⁸ illa caligo tenuata quasi in fumum nebulamve decessit: mox dies vere, sol etiam effulsit, luridus tamen, qualis esse, quum deficit, solet. Occursabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, altoque cinere, tanquam nive, obducta. Regressi¹⁹ Misenum, curatis utcunque corporibus, suspensam dubiamque noctem spe ac metu exegimus: metus praevalebat. Nam et tremor terrae perseverabat, et plerique lymphati terrificis vaticinationibus et sua et aliena mala ludificabantur. Nobis tamen²⁰ ne tunc quidem, quamquam et expertis periculum, et expectantibus, abeundi consilium, donec de avunculo nuntius. Haec, nequaquam historia

toga, sed non et arma honestarunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit: ille quaesitam domi gloriam in publico, hic in publico partam domi perdidit. Vide Schwarz, ad Turfell. de part. c. CV. n. 14. p. 390. H.

Seneca epist. 93. init. *Quare ille in medio cursu raptus est? quare ille non rapitur?* S.

¹⁶ *Paullum reluxit*) Rom. *Paullum reluxit.* Deinde, *Tenebrae rursus, cinis multus et gravis.* H.

operti alioqui etc.) Rom. *operti alioqui atque de coelo obliti pondere essemus.* H.

¹⁷ *misero, magno tamen — solatio*) Saepe admodum illo utitur Cicero, cum negat vel peri-

culum amico instare, quod non sit commune omnibus, vel separatam a reliquis fortunam alicui expetendam. Vide verbi causa primas aliquot libri sexti. Igitur Plinius hac se communi desperatione quasi obriguisset, non spe aliqua sustentasse, fatetur. G.

¹⁸ *in fumum nebulamve decessit*) Rom. *in fumum nebulamve discessit.* H.

Praefero discessit. S. *mox dies etc.)* Rom. *Mox dies, sol etiam.* Nec verus nec vere legitur. H.

²⁰ *Nobis tamen ne tunc quidem.* Sic et Rom. H.

quamquam et expertis etc.) Rom. *quamquam expertis periculum et ea spectantibus.* H.

Haec, nequaquam) *Gruterus

digna, non scripturus leges, et tibi, scilicet qui requisisti, imputabis, si digna ne epistola quidem videbuntur. Vale.

XXI.

Verginii Romani probitatem et doctrinam, praesertim in comoedia scribenda, laudat.

C. PLINIUS CANINIO SVO S.

Sum ex iis, qui mirer antiquos: non tamen, ut quidam, temporum nostrorum ingenia despicio. Neque enim quasi lassa et effoeta natura, ut nihil ²iam laudabile pariat. Atque adeo nuper audii Verginium Romanum paucis legentem comoediam, ad exemplar veteris comoediae scriptam, tam bene, ut esse quandoque possit exemplar. Nescio, an noris hominem, quamquam nosse debes. Est enim probitate morum, ingenii elegantia, operum ⁴varietate monstrabilis. Scripsit mimiambos tenuiter, argute, venuste, atque in hoc genere eloquentissime. Nullum est enim genus, quod, ab-

haec interpolata putat, legendumque brevius, *Haec nequaquam historia digna: tibi imputabis, si digna neque epistola videbuntur.* G.

Nimia quidem haec Gruteri brevitatis est; sed acute is tamen sensit, locum non satis emendatum. Cum sensus pateat, expectare possumus, dum ex aliquo Codice vel edito libro saniora proferantur. E.

XXI, 1 *Sum ex iis, qui mirer*) Haec ferri non possunt. Leg. *Sum ex iis, qui mirantur.* Neglecta a librariis, id quod milles accidit, nota terminationis *ur*, (vid. Drakenb. ad Liv. 10, 10, 1.) tumque extritis literis *ant*, quod proximum vocabulum iisdem inciperet, *mir* relictum imperitus

homo explicare ita conatus est, ut Secundo soloecismum obtruderet. S.

Neque enim quasi etc.) Rom. Neque enim quasi lassa et effoeta natura nihil tam [pro iam] laudabile parit. Hoc rotundius est. H.

² *Verginium Romanum*) Rom. *Virgilium Romanum.* Proxime, *ad exemplum veteris comoediae: postea vero in fine exemplar.* H.

⁴ *Scripsit mimiambos*) Sic et Rom. H.

Nullum est enim) Excusat, quod *mimiambos*, genus versuum humile, senariolos, quibus mimi in rheatro utuntur ad actiones hominum et vitas, praesertim qua ridiculae sunt, exprimendas,

solutum, non possit eloquentissimum dici. Scripsit comoedias, Menandrum aliosque aetatis eiusdem aemulatus. Licet has inter Plautinas, Terentianasque numeres. Nunc primum se in vetere comoedia, sed non tanquam inciperet, ostendit. Non illi vis, non granditas, non subtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. Ornavit virtutes, infectatus est vitia, fictis nominibus decenter, veris usus est apte. Circa me tantum benignitate nimia modum excessit; nisi quod tamen poëtis mentiri licet. In summa, extorquebo ei librum, legendumque, immo ediscendum, mittam tibi. Neque enim dubito futurum, ut non deponas, si semel sumferis. Vale.

XXII.

Tironem, provinciam sortitum, exemplo Bruttiani, a familiari suo accusati, monet, ne cuiquam nimis fidat.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Magna res acta est omnium, qui sunt provinciis praefuturi, magna omnium, qui se simpliciter credunt amicis. Lustricus Bruttianus quum Montanum Atticinum, comitem suum, in multis flagi-

eloquentissime scriptos dixerat. Scilicet eloquentissimum dici posse, quidquid in suo genere absolutum et perfectum est. G.

5 non tanquam inciperet) Haec adiecit, ne quis primum perverse interpretetur recentem, rudem, atque tironem; cum ipse tempus modo indicare velit, ante quod in hoc genere non elaborarit. G.

Rom. in veteri comoedia, sed non tanquam incipiat. H.

decenter—apte) Vide, quae notamus de his adverbis ad 5, 19, 3. G.

6 nisi quod tamen poëtis) Rom. nisi tamen quod poëtis. H.

Noster ordo genuinus. Infra 8, 17, 6. Nam parvulum differt, patiaris adversa, an expectes; nisi quod tamen est dolendi modus, non est timendi. Add. Panegy. 91, 7. S.

XXII, 1 Magna res acta est) Rom. Magna res est acta. H.

2 Montanum Atticinum) Rom. Montanum Attacinum. Scribe Montanum Attacinum: quod cognomen notum est. H.

tiis deprehendisset, Caesari scripsit. Atticinus flagitiis addidit, ut, quem deceperat, accusaret. Recepta cognitio est: fui in consilio: egit uterque pro se; egit autem carptim, et κατὰ κεφάλαια, 3 quo genere veritas statim ostenditur. Protulit Bruttianus testamentum suum, quod Atticini manu scriptum esse dicebat. Hoc enim et arcana familiaritas, et querendi de eo, quem sic amasset, 4 necessitas indicabatur. Enumeravit crimina foeda manifestaque. Ille, quum diluere non posset, ita recessit, ut, dum defenditur, turpis, dum accusat, sceleratus probaretur. Corrupto enim scribae servo, interceperat commentarios, intercideratque, ac per summum nefas utebatur adversus 5 amicum crimine suo. Fecit pulcherrime Caesar. Non enim de Bruttiano, sed statim de Atticino perrogavit. Damnatus et in insulam relegatus: Bruttiano iustissimum integritatis testimo-

carptim, et etc.) Rom. carptim et κατὰ κεφάλαιον, quo genere varietas. H.

κατὰ κεφάλαια) Sic dicta sunt rhetoribus praecipua orationis momenta aut argumenta, quibus causa vel defensio niteretur. His nullus ornatus verborum, nullum artificium dicendi adiungitur, quibus iudex moveri vel inclinari possit, sed omnia causae momenta nude et simpliciter ponuntur. Itaque recte Plinius addit, eo genere veritatem statim ostendi. Sic Plutarch. Tib. Gr. 16. κεφάλαια δικαιολογίας commemorat: eodemque sensu apud Lucian. Prometh. p. 69. ed. Schmieder. τὰ κεφάλαια opponuntur μακροῖς λόγοις et τῇ λόγων παρασκευῇ. Cf. quae in Lex. technol. rhet. gr. v. κεφάλαιον et παρασκευῇ copiosius diximus. E.

4 quum diluere etc.) Rom. cum diluere non posset, ita se gessit. Cur hoc Cortio minus placeat, quam recessit? quod, etsi ex Mediceo, non tamen a Plinio est. Non enim ex iudicio rece-

dit, qui defenditur, qui accusat, sed qui absolvitur damnaturve. H.

interciderat) Qui norit, quid sit apud rusticos interraderē, intervellere, nempe, inter plura eiusdem generis eradere quaedam vel evellere; idem etiam interciderē quid sibi velit, facile intelliget, nimirum de commentariis hinc inde aliquid excidere et quasi castrare, quod hic fecit Atticinus, tum ut scripto suo convinceret de quibusdam Bruttianum, tum ut probandi quaedam facultatem illi adimeret. Sic utebatur adversus amicum crimine suo h. e. instrumentis, quae produci non poterant, quin perfidia ipsius una proferretur. G.

5 de Atticino perrogavit) Sententias et suffragia omnium a primo ad ultimum rogavit, ut damnatus ante Atticinus iam neminem, nisi fortunas suas et scelus accusare posset. G.

Rom. de Atticino pronuntiavit. H.

nium redditum, quem quidem etiam constantiae gloria secuta est. Nam defensus expeditissime, 6 accusavit vehementer; nec minus acer, quam bonus et sincerus apparuit. Quod tibi scripsi, 7 ut te sortitum provinciam praemonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam satis fidas: deinde scias, si quis forte te, quod abominor, fallat, paratam ultionem: qua tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam iucundum 8 est vindicare, quam decipi miserum. Vale.

XXIII.

Cassiae defensionem, quam rogatus fuerat, ea lege promittit, ut Rufo adolescens, quem in forum producturus erat, secum ageret.

C. PLINIVS TRIARIO SVO S.

Impense petis, ut agam cassiam pertinentem ad curam tuam, pulchram alioquin et famosam. Faciam, sed non gratis. *Qui fieri potest*, inquis, *ut non gratis tu?* Potest. Exigam enim mercedem honestiorem gratuito patrocinio. Peto, atque 2 etiam paciscor, ut simul agat Cremutius Rufo. Solitum hoc mihi, et iam in pluribus claris adolescentibus factitatum. Nam mire concupisco bonos iuvenes ostendere foro, adsignare famae.

7 *satis fidas*) Non puto opus esse, ut *satis* hic dicamus idem esse quod *valde* vel *nimis* adeo: ne *fidas*, quantum *satis* est ad hoc, ut fallaris. G.

XXIII infer. Rom. *Triario Triariano*, duobus ex uno nomine factis. H.

1 *alioquin*) Vid. ad 2, 15, 2. S.

ut non gratis tu?) *Qui in causis agendis non modo pacatione, dono, munere, verum*

etiam xeniis semper abstinueris 5, 14, 8. G.

Rom. *ut non gratis. Tu potes, exigam.* Ita et Ald. H.

2 *Cremutius Rufo*) Rom. *Cremutius Rufo.* H.

Solitum hoc mihi etc.) Rom. *Solitum hoc mihi et in pluribus, sine iam.* H.

adsignare famae) *admove* reliis locis, unde famam probitatis et doctrinae colligere possint. E.

3 Quod si cui, praestare Rufoni meo debeo, vel
 propter natales ipsius, vel propter eximiam mei
 caritatem: quem magni aestimo in iisdem iudiciis,
 4 ex iisdem etiam partibus, conspici, audiri. Ob-
 liga me: obliga antequam dicat; nam quum di-
 xerit, gratias ages. Spondeo, sollicitudini tuae,
 spei meae, magnitudini caussae suffecturum. Est
 indolis optimae, brevi producturus alios, si inte-
 5 rim provectus fuerit a nobis. Neque enim cui-
 quam tam clarum statim ingenium est, ut possit
 emergere, nisi illi materia, occasio, fautor etiam
 commendatorque contingat. Vale.

XXIV.

*Famam in factis conditionem facientium sequi, exem-
 plo municipis feminae, quae marito dux et comes
 mortis fuerat, ostendit.*

C. PLINIVS MACRO SVO S.

Quam multum interest, quid a quo fiat! Eadem
 enim facta claritate vel obscuritate facientium aut
 tolluntur altissime, aut humillime deprimuntur.
 2 Navigabam per Larium nostrum, quum senior
 amicus ostendit mihi villam, atque etiam cubicu-
 lum, quod in lacum prominet. *Ex hoc, inquit,
 aliquando municeps nostra cum marito se praeci-
 3 pitavit. Caussam requisivi. Maritus ex diutino*

3 Rufoni meo) Rom. Rufoni
 meo. H.

ex iisdem etiam partibus) Ut
 vel una accuset, vel una defen-
 dat, ubi favere illi, sublevare,
 laudare illum, testimonium ei
 perhibere liceat: cum, si a diversa
 parte agat, oppugnandus sit omni-
 bus machinis pro fide patrocinii.
 G.

4 magnitudini caussae suffe-

cturum) Rom. magnitudini cau-
 sae effecturum, male. H.

XIV, 1 quid a quo fiat) Rom.
 quid a quoque fiat. H.

2 Larium nostrum) Cui pa-
 tria nostra, Comum, adiacet. G.

3 Maritus — — minor est
 ipsa) Gesnerus haec pro narra-
 tione habuit senioris illius amici:
 mihi ipsius verba Plinii viden-
 tur, scribentis Macro quae a suo
 municepe audiverat. S.

morbo circa velanda corporis ulceribus putrescebat: uxor, ut inspiceret, exegit: neque enim quemquam fidelius indicaturum, possetne sanari. Vidit, desperavit: hortata est, ut moreretur, comesque ipsa mortis, dux immo, et exemplum, et necessitas fuit. Nam se cum marito ligavit, abiecitque in lacum. Quod factum ne mihi quidem, qui 5 municeps, nisi proxime auditum est; non quia minus illo clarissimo Arriae facto, sed quia minor est ipsu. Vale.

XXV.

De Robusto, qui peregre profectus disparuerat, promittit se quaesiturum esse: ex simili autem exemplo timet, ne frustra sit.

C. PLINIVS HISPANO SVO S.

Scribis, Robustum, splendidum equitem Romanum, cum Attilio Scauro, amico meo, Ocriculum usque commune iter peregrisse, deinde nusquam comparuisse: petis, ut Scaurus veniat, nosque, si potest, in aliqua inquisitionis vestigia inducat. Veniet; vereor ne frustra. Suspicio enim 2 tale nescio quid Robusto accidisse, quale aliquando Metilio Crispo, municipi meo. Huic ego 3

fidelius indicaturum) *Sic legendum ex Mediceo libro potius, quam *iudicaturum*. In hac enim re non tam est, quod *iudicium* corrumpat, quam quod retrahat aliquem a *fidei* indicio. Videt medicus, videt familiaris et iudicat, sanari non posse ulcus: recte *iudicat* Agrippa, curari non posse fistulam putrem Attici: sed tamen non *fideliter* indicat, quia mavult amico, Attico, vel ad horas aliquot vitam prorogare. In simillima causa quemquam *fidelius* *iudicaturum* negat uxor;

quod eventus etiam comprobavit. G.

Rom. *fidelius indicaturum: vidit, sanari desperavit, hortata ut moreretur. H.*

5 *sed quia minor est ipsa*) Rom. *sed quia minor ipsa. H.*

XXV inser. Rom. *Vipsano. H.*
1 *cum Attilio Scauro*) Rom. *cum Attilio Scauro. H.*

2 *Veniet; vereor ne frustra*) Rom. *Veniat? Vereor ne frustra. H.*

Metilio Crispo) Rom. *Metilio Crispo. H.*

ordines impetraveram, atque etiam proficiscenti
 quadraginta millia nummum ad instruendum se
 ornandumque donaveram; nec postea aut episto-
 las eius, aut aliquem de exitu nuntium accepi.
 4 Interceptusne sit a suis, an cum suis, dubium:
 certe non ipse, non quisquam ex servis eius ap-
 paruit. Utinam ne in Robusto idem experiamur!
 5 Tamen arcessamus Scaurum. Demus hoc tuis,
 demus optimi adolescentis honestissimis precibus,
 qui pietate summa, mira etiam sagacitate, patrem
 quaerit. Dii faveant, ut sic inveniat ipsum, quem-
 admodum iam, cum quo fuisset, invenit! Vale.

XXVI.

Gratulatur Serviano generum.

C. PLINIVS SERVIANO SVO S.

Gaudeo, et gratulor, quod Fusco Salinatori fi-
 liam tuam destinasti. Domus patricia; pater ho-
 nestissimus; mater pari laude. Ipse est studio-
 sus, literatus, etiam disertus: puer simplicitate,
 comitate iuvenis, senex gravitate: neque enim
 2 amore decipior. Amo quidem effuse (ita officiis,

3 ordines) Legitur etiam or-
 dinem, quod ipsum quoque re-
 ctum esse, et non minus quam
 ordines militarem aliquem gra-
 dum notare, hic ostendit Cor-
 tius. Ad centurionatum, et pri-
 mi praesertim pili, pertinere, alias
 observamus. G.

quadraginta millia n.) Sic et
 Rom. recte. H.

Satis pecuniae ad instruendum
 ornandumque centurionem. Al.
 male quadringenta m. n. S.

4 Interceptusne sit a suis) Ne-
 catusne sit a servis suis. Tacitus
 Vit. Agric. cap. 43. Augebat mi-
 serationem constans rumor, ve-
 neno interceptum. S.

Utinam ne in Robusto) Rom.
 Utinam ne Robusto, line in. H.

5 qui pietate summa etc.)
 Rom. qui pietate mira etiam
 sagacitate. H.

Sic et alii, semel posito adie-
 ctivo, quod iterandum erat. Ni-
 mirum Mediceus: qui pietate
 mira, mira etiam sagacitate.
 quam lectionem Cortius et Gie-
 rigius adsciverunt. S.

XXVI, 1 Ipse est studiosus)
 Sic et Rom. H.

Praestat Cortii Ipse studiosus.
 S.

senex gravitate) Rom. gra-
 vitate senex. H.

Praefero nostrum ordinem. S.

ita reverentia meruit) iudico tamen, et quidem tanto acrius, quanto magis amo: tibi que, ut qui exploraverim, spondeo, habiturum te generum, quo melior fingi, ne voto quidem, potuit. Superest, ut avum te quam maturissime similitum sui faciat. Quam felix tempus illud, quo mihi liberos illius, nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes, ex vestro sinu sumere, et quasi pari iure tenere continget! Vale.

XXVII.

Rogantem designatum consulem, quid in laudem principis adferret, docet exemplo suo, quid faciendum: addit et novam ex novis rebus gestis materiam.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Rogas, ut cogitem, quid designatus consul in honorem principis censeas. Facilis inventio, non facilis electio. Est enim ex virtutibus eius larga materia. Scribam tamen, vel, quod malo, coram indicabo, si prius haesitationem meam ostendero. Dubito, num idem tibi suadere, quod mihi, de-

2 iudico tamen) Rom. iudicio tamen. H.

tibi que, ut qui exploraverim) Rom. tibi quidem, ut qui exploraverim. H.

3 similitum sui faciat) Rom. similitum sui faciat, quod ex similitum factum facile quisque concedet. H.

XXVII, 1 censeas) Tanquam primam sententiam dicas in Senatu. Designatus enim Consul primus rogatur sententiam: porro qui dicit sententiam, ille censere dicitur, cui verbo eo magis hic locus est, quia in tali sententia fere honor aliquis novus, statua, titulus, templum, triumphus, decernitur. Denique Plinianus Pa-

negyricus non a designato Consule, sed initio iam magistratu, auctoritate Senatus habitus est. G.

Monentur haec contra Cellarium, qui de solenni gratiarum actione, qualis Plinianus Panegyricus est, hic cogitavit. S.

Scribam tamen) * Sic restituit ex Mediceo libro, cui alii adstipulantur, Curtius. Vulgo legabatur, materia; tamen, quod malo quidem, indicabo. G.

Etiam Rom. Scribam tamen, vel, quod malo, coram indicabo. H.

Dubito, num etc.) Rom. Non dubito idem tibi suadere, quod mihi debeam. H.

2beam. Designatus ego consul, 'omni hac, etsi
non adulatione, specie tamen adulationis, absti-
nui: non tanquam liber et constans, sed tanquam
intelligens principis nostri: cuius videbam hanc
esse praecipuam laudem, si nihil quasi ex necessi-
3tate decernerem. Recordabar etiam, plurimos
honores pessimo cuique delatos; a quibus hic opti-
mus separari non alio modo magis poterat, quam
diversitate censendi: quod ipsum dissimulatione et
silentio non praeterii, ne forte non iudicium illud
4meum, sed oblivio videretur. Hoc tunc ego:
sed non omnibus eadem placent, nec conveniunt
quidem. Praeterea, faciendi aliquid vel non fa-
ciendi vera ratio cum hominum ipsorum, tum re-
5rum etiam ac temporum conditione mutatur. Nam
recentia opera maximi principis praebent faculta-
tem nova, magna, vera censendi: quibus ex caus-
sis, ut supra scripsi, dubito, an idem nunc tibi,
quod tunc mihi, suadeam. Illud non dubito,
debuisse me in parte consilii tui ponere, quod
ipse fecissem. Vale.

2 ex necessitate decernerem) Rom. ex necessitate decerneret.
H.

3 separari non alio modo etc.) Rom. seperari [ita scriptum] non
alio magis poterat, sine modo.
H.

Plurimorum librorum auctori-
tate omisit modo Cortius, quem
Gierigius secutus est. S.

silentio non praeterii) Hoc
ita intelligo. Designatus Consul
Secundus interrogatus a Consule
Senatum habente, Quid censes,
Secunde? exordio tali usus est,
uti diceret, se studio abstinere
hic a laudibus principis, et uti
felicitate temporum, qua etiam
de veris decoribus Imperatoris
tacere liceat etc. G.

Rom. quod ipsum non dissi-
mulatione et silentio praeterii.
H.

Genuinus ordo libri Romani. S.

4 nec conveniunt) *Malim,
ne conveniunt: prima vocis po-
sterioris litera temere adhaesisse
videatur praecedenti. G.

Dubito de necessitate mutatio-
nis. Nec — quidem hic est et
ne — quidem. S.

faciendi aliquid etc.) Rom.
faciendi aliquid non faciendo-
ve. H.

cum hominum ipsorum) Rom.
cum ipsorum hominum. Deinde
conditio mutatur, *σολοικῶς*. H.

5 quibus ex causis) Rom. Qui-
bus ex causis. Hoc novae sen-
tentiae initium, idque et Ald. vo-
luit. H.

Post censendi plene distinguen-
dum. S.

in parte etc.) Rom. in partes
consilii tui ponere, quid ipse.
H.

quod ipse fecissem) Hic ab-
rumpit, et ipsum consilium in il-

XXVIII.

Excusationem illius admittit; fructus quos miserat, moderandos in posterum, denuntiat.

C. PLINIUS PONTIO SVO S.

Scio, quae tibi causa fuerit impedimento, quo minus praecurrere adventum meum in Campaniam posses: sed, quamquam absens, totus huc migrasti. Tantum mihi copiarum tam urbanarum quam rusticarum nomine tuo oblatum est, quas omnes improbe quidem, accepi tamen. Nam me tui, ² ut ita facerem, rogabant; et verebar, ne et mihi et illis irascereris, si non fecissem. In posterum, nisi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam tuis denuntiavi, si rursus tam multa adtulissent, omnia relatu-³ros. Dices, oportere me tuis rebus ut meis³ uti: etiam; sed perinde illis ac meis parco. Vale.

XXIX.

Quadratum monet tum Thraseae dicto, tum suo exemplo, quae causae agenda sint.

C. PLINIUS QVADRATO SVO S.

Avidius Quietus, qui me unice dilexit, et, quo non minus gaudeo, probavit, ut multa alia Thra-

sed tempus reiecit, quo coram suadere possit. Hinc confirmatur emendatio supra proposita, in verbis coram indicabo. G.

XXVIII, ¹ tam urbanarum quam rusticarum. Sic et Rom. H.

Medic. qua urbanarum, quam rusticarum. quod verum puto; recepitque Coriutus cum Gierigio. Vid. Drakenb. ad Liv. 2, 35, 4. S.

quas omnes etc.) Rom. quas omnes improbe, accepi tamen, ut et Ald. Infra epist. XXVIII. 3.

Ad haec ego genera causarum, ambitiose fortasse, addam tamen. Lib. VII. ep. XXX. 4. Quibus ex causis precario studeo: studeo tamen. Lib. VIII. epist. XXV. 3. Nunc me rerum actus modice, sed tamen distringit. Fortasse scripsit improbe accepi, accepi tamen. H.

² ego adhibebo etc.) Rom. ego adhibebo: tuis denuntiavi. H.

XXIX, ¹ ut multa alia etc.) Rom. ut multa alia (fuit enim Thraseae familiaris) ita hoc saepe. H.

seae (fuit enim familiaris) ita hoc saepe referebat, praecipere solitum, suscipiendas esse causas, aut amicorum, aut destitutas, aut ad exemplum pertinentes. Cur amicorum? Non eget interpretatione. Cur destitutas? Quod in illis maxime et constantia agentis et humanitas cerneretur. Cur pertinentes ad exemplum? Quia plurimum refert, bonum an malum induceretur. Ad haec ego genera causarum, ambitiose fortasse, addam tamen claras et illustres. Aequum enim est agere non nunquam gloriae et famae, id est, suam causam. Hos terminos, quia me consulisti, dignitati ac verecundiae tuae statuo. Nec me praeterit, usum et esse et haberi optimum dicendi magistrum. Video etiam, multos parvo ingenio, literis nullis, ut bene agerent, agendo consequutos. Sed et illud, quod vel Pollionis, vel tanquam Pollionis accepi, verissimum experior: *Commode agendo factum est, ut saepe agerem: saepe agendo, ut*

aut destitutas etc.) Rom. aut destitutas ad exemplum pertinentes, sine aut, quod vero necessarium est. H.

destitutas) periculosas et derelictas ab aliis propter difficultatem et alia incommoda. Ergo qui has nihilominus suscipit, constantiam simul et humanitatem ostendit, illam, quia nullum periculum, nullam molestiam metuit, hanc, quia putat amicos [non hos solum, sed omnino alios. S.] etiam cum invidiae periculo, et commodorum iactura defendendos et adiuvandos esse. E.

ad exemplum pertinentes) h. e. utiles lecturis vel auditoris exempli instar. E.

Immo maius quiddam indicatur. Explicat mox ipse Plinius. S.

2 *Quia plurimum refert)*, Sic et Rom. Ald. referet, pro referret, quod merito revocatum est. H.

A Cortio, quem Gierigius iure sequitur. Miror, Gesnerum refert ferre potuisse. S.

bonum an malum induceretur) Rom. bonum an malum diceretur, corrupte. H.

3 *Aequum enim est)* Praestaret hic ordo: *Aequum est enim. Mox gloriae, famae, genitivi sunt. S.*

gloriae et famae etc.) Rom. gloriae et famae idem dignitati ac verecundiae tuae statui. Multa omissa sunt, quia, ut Cortius putat, in libris fuit: id est [ex hoc factum idem] suam causam. Hos terminos, quia me consulisti, item dignitati ac verecundiae tuae statuo. Ita apparet, quae omisionis causa fuerit. H.

4 *usum et esse et haberi)* Rom. usum esse et haberi. H.

5 *vel tanquam etc.) Rom. vel tanquam Pollionis tanquam verissimum. H.*

minus commode: quia scilicet assiduitate nimia facilitas magis quam facultas, nec fiducia, sed temeritas, paratur. Nec vero Isocrati, quo minus 6 haberetur summus orator, offecit, quod infirmitate vocis, mollitie frontis, ne in publico diceret, impediabatur. Proinde multum lege, scribe, meditare, ut possis, quum voles, dicere; dices, quum velle debebis. Hoc fere temperamentum ipse servavi. Non nunquam necessitati, quae pars rationis est, parui. Egi enim quasdam a senatu iussus, quae tertio in numero fuerunt ex illa Thraseae divisione, hoc est, ad exemplum pertinentes. Adfui Baeticis contra Baebium Massam. Quaesitum est, an danda esset inquisitio: data est. Ad-8 fui rursus iisdem querentibus de Caecilio Classico. Quaesitum est, an provinciales, ut socios ministrosque proconsulis, plecti oporteret: poenas luerunt. Accusavi Marium Priscum; qui lege 9 repetundarum damnatus, utebatur clementia legis, cuius severitatem immanitate criminum excesserat: relegatus est. Tuitus sum Iulium Bassum, ut in-10 custoditum nimis et incautum, ita minime malum: iudicibus acceptis in senatu remansit. Dixi 11 proxime pro Vareno, postulante, ut sibi invicem

facilitas magis etc.) Rom. facilitas magis quam doctrina, nec fiducia. H.

6 offecit, quod etc.) Rom. offecit, quod infirmitate vocis, mollitia frontis. H.

mollitie frontis) timiditate; quod in fronte hominis manifesta animi, praecipue pudoris vel impudentiae indicia esse putantur. Cicero in Isocrate pudorem et timiditatem ingenuam dixit. E.

dices, quum velle debebis) Rom. dices cum velle debebis. H.

7 quae tertio etc.) Rom. quae tamen in numero fuerunt ex illa Thraseae divisione, hoc

est. Cellariana lectio a Casaubono excogitata est. H.

Non debebat eam Gesnerus retinere. Unice verum, quod liber Romanus cum ceteris omnibus exhibet. fuerunt scil. aliquot. S.

Adfui Baeticis) Vid. 3, 4, 4. et 7, 33. de Caecilio Classico 3, 4, 2. de Mario Prisco 2, 11. de Iulio Basso 4, 9. pro Vareno 5, 20. G.

10 ut incustoditum etc.) Rom. ut incustoditum et minus cautum. H.

Vera haec lectio videtur. S.

11 invicem vocare testes) Sic et Rom. H.

Praestat aliorum librorum evo-

vocare testes liceret: impetratum est. In posterum opto, ut ea potissimum iubeam, quae me deceat vel sponte fecisse. Vale.

XXX.

Profoceri villae durum et laboriosum hominem praeficiendum esse suadet.

C. PLINIUS FABATO SVO S.

Debemus, me Hercule, natales tuos perinde ac nostros celebrare, cum laetitia nostrorum ex tuis pendeat, cuius diligentia et cura hic hilares, hic securi sumus. Villa Camilliana, quam in Campania possides, est quidem vetustate vexata; ea tamen, quae sunt pretiosiora, aut integra manent, aut levissime laesa sunt. Attendimus ergo, ut quam saluberrime reficiantur. Ego videor habere multos amicos, sed huius generis, cuius et tu quaeris et res exigit, prope neminem. Sunt enim omnes togati et urbani: rusticorum autem praediorum administratio poscit durum aliquem et agrestem, cui nec labor ille gravis, nec cura

care, quod verbum de hac re proprium. S.

ut ea potissimum etc.) Rom. ut potissimum iubeant, quod me deceat. H.

XXX, 1 natales tuos) dies subaudiendos esse, tam manifestum est, ut mirer, Curtium de loco natali intelligere potuisse. S.

2 vexata) Per quendam εὐ-Φημισμὸν iucunda et venusta metaphorā vexatam dicit villam multis partibus caducam, et labantem aedificiorum ruinam minitantium vetustate. Ratio dicendi vere Pliniana, h. e. venusto ingenio apta et digna. E.

Caducam et labantem villam aedificiaque ruinosā Secundus non

dicat. Villa vetustate vexata h. l. nihil amplius quam cui anni aliquid detrimenti attulerunt. S.

ea tamen etc.) Rom. et tamen quae sunt pretiosiora. H. 3 Attendimus ergo) Rom. Attendemus ergo. H.

Praefero hanc lectionem, quae item aliorum librorum est. Refectio villae futura erat, cum haec Plinius scriberet. S.

quam saluberrime) quam minimis impensis: quod fieri poterat, quia pretiosiora, i. e. quorum refectio magnam erat pecuniam absumptura, vix aut ne vix quidem laesa erant. S.

sed huius generis, cuius) Rom. sed eius generis, cuius. H.

sordida, nec tristis solitudo videatur. Tu de Ru-
fo honestissime cogitas: fuit enim filio tuo fami-
liaris. Quid tamen nobis ibi praestare possit,
ignoro; velle plurimum, credo. Vale.

XXXI.

*Quid Centum Cellis in secessu principis peractum sit
egregie, enarrat, simulque loci situm et muni-
tionem describit.*

C. PLINIUS CORNELIANO SVO S.

Evocatus in consilium a Caesare nostro ad Centum
Cellas (hoc loco nomen) longe maximam cepi vo-
luptatem. Quid enim iucundius, quam principis²
iustitiam, gravitatem, comitatem in secessu quo-
que, ubi haec maxime recluduntur, inspicere?
Fuerunt variae cognitiones, et quae virtutes iu-
dicis per plures species experirentur. Dixit caussam³
Claudius Ariston, princeps Ephesiorum, homo
munificus, et innoxie popularis: inde invidia, et
ab dissimillimis delator immissus: itaque absolu-

⁵ *Quid tamen nobis ibi)* Sic
et Rom. Postremo, *velle pluri-
mum, credo*, quod minus ab-
sonum est, quam Cortio videtur.
Credebat id Fabato. H.

Cort. *velle plurimum, scio.* S.

XXXI, 1 *hoc loco nomen)*
Fortie illo tempore *Centum Cellarum*
nomen demum accepit: alio-
qui supervacua, et glossae similia
mihi viderentur tria ista verba.
Civita vecchia eo loco hodie
esse, docent Geographi. Vid. viri
docti ad Rutilii itin. 1, 237. G.

² *ubi haec maxime recludun-
tur)* Magis enim in secessu, quam
in hominum frequentia apparet,
num quis vere sit iustus, gravis,
comis, an iustitiam, gravitatem,
comitatem simulet. S.

³ *Claudius Ariston)* Sic et
Rom. Postea, *innoxiae popu-
laritatis.* H.

innoxie popularis) * Sic ex
libris Cortius: sed nec damna-
verim alterum, *innoxiae popu-
laritatis.* G.

ab dissimillimis) * i. e. pelli-
mis, ut ipse erat optimus. Li-
ceat enim nobis retinere vulgatam
ab Aldo aliisque lectionem. Cor-
tius ex libris antiquis *et dissimil-
limis dissimilis del. immissus.*
Si omnino bis ponere iuvat adie-
ctivum, malim, *ab dissimillimis
dissimilis delator immissus:* vel
ita, *ab dissimillimis his similis
delator im.* Potest etiam sic de-
disse Secundus, *et dissimillimus
del. im.* G.

Rom. *et a dissimilibus.* H.

4tus vindicatusque est. Sequenti die audita est Galitta, adulterii rea. Nupta haec tribuno militum, honores petituto, et suam et mariti dignitatem centurionis amore maculaverat: maritus legato consulari, ille Caesari scripserat. Caesar, excussis probationibus, centurionem exauctoravit, atque etiam relegavit. Supererat crimini, quod nisi duorum esse non poterat, reliqua pars ultionis: sed maritum, non sine aliqua reprehensione patientiae, amor uxoris retardabat; quam quidem, etiam post delatum adulterium, domi habuerat, 5 quasi contentus aemulum removisse. Admonitus, ut perageret accusationem, peregit invitus. Sed illam damnari, etiam invito accusatore, necesse erat: damnata, et Iuliae legis poenis relicta est. Caesar et nomen centurionis, et commemoratio- nem disciplinae militaris sententiae adiecit, ne omnes eiusmodi causas revocare ad se videretur. 7 Tertio die inducta cognitio est, multis sermonibus et vario rumore iactata, de Iulii Tironis co-

4 *Galitta, adulterii rea*) Rom. Galitta adulterii rea. H.

legato consulari) Qui ex Consulatu legionibus omnibus praest, ut distinguatur ab singularum legatis praetoriis. Iam laudavit Celsarius Lipsium de mil. Rom. 2, 11. qui ex Dione lib. 52. et 53. explicat. G.

5 *crimini*) adulterio, quod necessario inter duas personas erat, reliqua pars ultionis supererat, scil. ut et Galitta puniretur. E.

reprehensione patientiae) Merito enim patientia mariti adversus uxorem adulterii ream suspecta erat. Forte lenonem ipsum maritum putabant. E.

6 *Iuliae legis poenis*) De quibus multum disputatum est, antequam integrae ederentur Pauli sententiae receptae, in quibus 2, 26, 12. ista habentur: *Adulterii convictas mulieres dimidia parte dotis, et tertia parte bo-*

norum, ac relegatione in insulam, placuit coerceri. G.

Rom. et legis Iuliae poenis relicta est. H.

ne omnes eiusmodi causas) si iure Principis id fecisset. Scilicet Augusti exemplum secutus rem militarem sibi vindicavit in solidum; reliquarum rerum nomen certe et usum Senatui reliquit. G.

Disertius Buchnerus: „Tuendae „disciplinae militaris propria Imperatoris cura est: quae cum „centurionis adulterio violata esset, eius cognitio ad Traianum „pertinebat. Hoc itaque in sententia, quam pronunciarat, allegaverat Traianus: ne omnes „in universum huiusmodi causas „[i. e. adulteria] suae cognitionis „facere videretur.” S.

7 *rumore iactata* etc.) Rom. rumore iactata Iulii Tironis codicillis. H.

dicillis, quos 'ex' parte veros esse constabat, ex parte falsi dicebantur. Substituebantur crimini 8 Sempronius Senecio, eques Romanus, et Eurythmus, Caesaris libertus et procurator. Heredes, quum Caesar esset in Dacia, communiter epistola scripta, petierant, ut susciperet cognitionem: suscep- 9 erat. Reversus diem dixerat: et, quum ex heredibus quidam, quasi reverentia Eurythmi, remitterent accusationem, pulcherrime dixerat, *Nec ille Polycletus est, nec ego Nero*. Indulserat tamen petentibus dilationem; cuius tempore exacto, confederat auditurus. A parte heredum intrave- 10 runt duo: omnino postularunt, ut omnes heredes agere cogerentur, quum detulissent omnes, aut sibi quoque desistere permetteretur. Loquutus est 11 Caesar summa gravitate, summa moderatione: quumque advocatus Senecionis et Eurythmi di-

Nostrium Casaubonus excogitavit: nec displicet. Susceperat Traianus cognitionem, cum in Dacia esset. Notissima igitur erat, priusquam induceretur: cumque de causa varius rumor esset, poterat uique multis sermonibus iactari. S.

8 *Substituebantur crimini*) subiiciebantur, in crimen vocabantur: sic Celsus l. 30. π. de oper. libert. (38, 1.) *Et fere ea mens est personam arbitrio substituentium, ut, quia sperent eum recte arbitraturum, id faciant* etc. Et Ulpianus l. 2. π. de admin. rer. ad civit. (50, 8.) §. 11. *Cum posterior locatio solidae praestationi rei publicae eam substituerit*. Quo utroque loco substituere haud dubie est subicere. G.

9 *diem dixerat*) Sic et Rom. H.

Al. *diem dederat*, quod cum Cortio et Gierigio verum puto. S. *quasi reverentia* etc.) Rom. *quasi reverentia*, Eurythmo mitterent accusationem. H.

Legendum, ut alii habent, *quasi*

reverentia Eurythmi, omitterent accusationem. S.

Polycletus) Potentissimus Neronis libertus, de quo laudavit Cellarius Tac. Annal. 14, 39. Hist. 1, 37. ac 2, 95. De moderatione Traiani circa libertos suos noster Paneg. c. 88. G.

Sensus ergo sententiae Traiani hic est: non ego sum alter Nero, qui libertis suis, ut Polycleto, quicquid ipsis libuisset, et quas- cunque rapinas, nimis negligenter permetteret. E.

Rom. *Nec ille Poliphagus est, nec ego Nero*. H.

10 *A parte heredum* etc.) Interpungendum puto: *A parte heredum intraverunt duo omnino: postularunt* etc. Notus usus adverbii omnino numeralibus iuncti. Caesar de B. G. 4, 38. *Eo duae omnino civitates ex Britannia obsides miserunt: reliquae neglexerunt*. Cicero de Fin. 5, 8. in. *iunctae autem et duplices expositiones summi boni tres omnino fuerunt: nec vero plures* — — *esse potuerunt*. S.

xisset, suspicionibus relinqui reos, nisi audirentur;
Non curo, inquit, an isti suspicionibus relinquantur: ego relinquer. Dein, conversus ad nos:
 12 *Ἐπισκοπε, quid facere debeamus? Isti enim queri volunt, quod sibi licuerit non accusare.* Tum ex consilii sententia iussit denuntiari heredibus omnibus, aut agerent, aut singuli approbarent causas non agendi, alioqui se vel de calumnia
 13 pronuntiaturum. Vides, quam honesti, quam severi dies: quos iucundissimae remissiones sequebantur. Adhibebamur quotidie coenae: erat modica, si principem cogitares. Interdum ἀγροάματα audiebamus: interdum iucundissimis sermoni-
 14 bus nox ducebatur. Summo die abeuntibus nobis (quam diligens in Caesare humanitas!) xenia sunt missa. Sed mihi, ut gravitas cognitionum, consilii honor, suavitas simplicitasque convictus,
 15 ita locus ipse periucundus fuit. Villa pulcherri-

12 *Ἐπισκοπε, quid facere debeamus*) Rom. *Ἐπισκοπε quid facere debeamus.* H.

Abusus linguae Graecae in iudice coram consilio vix ferendus, quantumvis Romani in sermonibus epistolisque Graeca frequentarint. Quis nostrum ferret iudicem consiliarios sic alloquentem: *Savez-vous, was wir zu thun haben?* S.

quod sibi licuerit non accusare) Acute. Licuerat accusatoribus non accusare, ab initio: nunc, postquam detulerunt nomina, non licet. Si queruntur ergo, se ad accusandum cogi, re ipsa hoc queruntur, quod male sua libertate usi fuerint. Si tamen nimis argutum hoc videatur, geminamus negandi adverbium, hoc modo, *quod sibi non licuerit non accusare*: ita plane difficultatem non habebit. Iam enim *non licet ipsis non accusare*, h. e. revocare accusationem, ne Principi eam condonasse videantur. G.

Nisi Plinius scripsit: *quod sibi non licuerit accusare.* S.

Tum ex consilii etc.) Rom. Tum ex consulis sententia iussit denuntiari heredibus omnibus, aut agerent, aut singuli probarent. H.

13 *iucundissimae remissiones*) Rom. *iucundissime remissiones.* H.

si principem cogitares) Rom. *si principem cogites.* H.

ἀγροάματα) Usu hic Latinis solenni: alio Graeci fere usurpant, qui tamen etiam de hominibus dicunt. Locis ab H. Stephano Thes. L. Gr. I. col. 295. B. collectis add. Diodor. Sicul. Exc. de Virt. et Vit. p. 583. Wessel. *περιίχει πάντα τὸν πότον, προπόσεις λαμβάνων ὁρθὸς, καὶ τοῖς ἀγροάμασι προσπαίζων.* S.

14 *Summo die — diligens*) Rom. *Summo vesperi abeuntibus nobis, quam diligens.* H.

Vesperi profectum a glossatore, qui summo die interpretari vellet. S.

ma cingitur viridissimis agris: imminet litori, cuius in sinu sit cum maxime portus. Huius sinistrum brachium firmissimo opere munitum est; dextrum elaboratur. In ore portus insula adsurgit, quae illatum vento mare obiacens frangat, tutumque ab utroque latere decursum navibus praestet. Adsurgit autem arte visenda. Ingentia saxa latissima navis provehit: [contra,] haec alia super alia deiecta ipso pondere manent, ac sensim quodam velut aggere construuntur. Eminet iam et apparet saxeam dorsum: impactosque fluctus in immensum elidit et tollit. Vastus illic fragor, canumque circa mare. Saxi deinde pilae adiiciuntur, quae procedenti tempore enatam insulam imitentur.

15 *sit cum maxime portus*) *Lectio a Cortio restituta e libris. Vulgo, *cuius in sinu quam maximus portus velut amphitheatrum*. Ultima verba glossam putat ex Rutillii itin. 1, 239. ubi de hoc portu, *Molibus*, inquit, *aethereum concluditur amphitheatrum*: reliquam mutationem ortam ex ignorato usu *τῆς cum maxime*, quem docet index nosse, et hic stabiliunt, quae proxime sequuntur, unde intelligimus nimirum *eo ipso tempore*, hoc est *cum maxime*, elaboratum esse in portu. G.

Rom. cuius in sinu portus velut amphitheatrum. H.

16 *In ore portus insula adsurgit*) Rom. *In ore insula adsurgit*. H.

[*contra,*] *haec*) *Vix dubito, corruptum esse illud *contra*: certe mihi ignorabile est: et cum sine illo sententia mihi videatur planior, interim uncis coercere ausus sum, dum, quid illo faciamus, decernatur. Non multum iuvat Cortius, cum observat, aut *contra* portum *provehi*, aut *contra* eum *deici* saxa: neutrum enim a me intelligi fateor, certe, quid opus sit ea praepositione, non comminiscor. In mentem venie-

bat sic legere *quadra* i. e. quadrata *haec saxa alia super alia* etc. Cui compendia et notae librariorum non ignota sunt; ille dabit nobis, potuisse *quadra* in *contra* mutari, vocem insolentior, bonam tamen, in notior. Quin *saxa quadrata* huic rei sint aptissima, quae facilius sibi applicentur, moveantur difficilior, dubitari nulla ratione potest. G.

Ego aliquando sic conieciebam: *pondera haec alia super* etc. Saltem hoc res et sensus patitur, et hoc ipsum *pondera* — *ipso pondere suo manent*, quod aliquid ex lusu quodam acuminis habet, Plinianum mihi esse videbatur. E.

17 *Saxi pilae adiiciuntur*) i. e. structurae in lateribus molis ex caementis, calce, et pulvere Puteolano, quas disertissime describit Vitruvius 5, 12. Cum enim illa ex pulvere Puteolano structura hoc habeat, ut in aqua magis magisque indurecat, moles eiusmodi paullatim in saxosae insulae naturam mutabitur. G.

Conf. Virgil. Aen. 9, 710. sqq. *Qualis in Euboico Baiarum litore quondam Saxea pila cadit; magnis quam molibus ante Constructam ponto iaciunt*. S.

Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maxime salutaris. Nam per longissimum spatium litus importuosum hoc receptaculo utetur. Vale.

XXXII.

Nubenti Quintiliani filiae dono offert L millia nummum.

C. PLINIUS QUINTILIANO SVO S.

Quamvis et ipse sis continentissimus, et filiam tuam ita institueris, ut decebat filiam tuam, Tullii neptem; quum tamen sit nuptura honestissimo viro, Nonio Celeri, cui ratio civilium officiorum necessitatem quandam nitoris imponit; debet, secundum conditiones mariti, veste, comitatu (quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen) instrui. Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio. Itaque partem oneris tui mihi

nomen auctoris) Traiani portus aliquamdiu dictus est, sed *Centum Cellarum* nomen mox rediisse, vel Rutilii loco citato constat. Accidit hic Traiano, quod saepe aliis, ut desideratam gloriam posteris invidiant, qui propter frequentes ipsius in muris publicorum operum titulos *herba parietaria* a Constantino M. dictus sit, teste Aur. Vict. Epit. 41, 13. Add. Ammian. Marcell. 27, 3. p. 523. G.

Rom. *Hic portus habet etiam nomen auctoris, eritque maxime salutaris.* H.

Bene Cortius ex libris suis: *Habebit hic portus, et iam habet nomen auctoris.* Idem recepit Gierigius. S.

XXXII, 1 *ut decebat* — *neptem*) Sic et Rom. H.

Alter verborum ordo e libro Mediceo enotatus, *ut decebat tuam filiam, T. n., oppositio-*

nem iuvat, ideoque praefendus videtur. S.

secundum conditiones etc.) Rom. *secundum conditiones mariti veste, comitatu augeri, quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen et instruitur.* H.

Placet haec lectio, quae item aliorum librorum est. Praeterea cum Cortio et Gierigio scribendum, libris praeeuntibus, *conditionem*. Pluralem hoc sensu vix reperias. S.

2 *modicum facultatibus*) Non pro rhetore: nam sic dives erat Fabius. vid. Iuven. 7, 188. sq. Verum pro genero, viro splendido, et forte Hispaniae Praefide, quod coniiciunt viri docti eum esse, de quo Martialis 7, 51. vid. Praef. Quintil. §. 9. II. G. Add. Gesner. ad Quintil. l. 1.

partem oneris tui mihi vindico) Rom. *partem oneris tui vindico mihi.* H.

vindico, et tanquam parens alter puellae nostrae confero quinquaginta millia nummum: plus collaturus, nisi a vercundia tua sola mediocritate munusculi impetrari posse considerem, ne recusares. Vale.

XXXIII.

Triumphat oratione sua, pro Accia apud centumviros habita, cuius artes detegit.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Tollite cuncta, inquit, coeptosque auferte labores. Seu scribis aliquid, seu legis, tolli, auferri iube, et accipe orationem meam, ut illi arma, divinam. Num superbius potui? Revera, ut inter meas, pulchram. Nam mihi satis est certare mecum. Est haec pro Accia Variola, et dignitate personae, ² et exempli raritate, et iudicii magnitudine insignis. Nam femina splendide nata, nupta praeto-

alter) Exciderat in edit. Gesneriana, negligentia, puto, operarum. Itaque addidi. S.

impetrari posse considerem) Rom. impetrare posse considerem. H.

Verum hoc videtur. Mutatum, ni fallor, quod pronominis ellipsis offenderet. Sed haec nihil habet duri aut insoliti: quanquam librariis fere adeo displicuit, ut nunc pronomen infercirent, nunc, ut hoc loco, passivum pro activo scriberent. S.

XXXIII, 1 *Tollite cuncta)* Verba Vulcani Aen. 8, 439, quibus ceteris sepositis arma Aeneae parare iubet suos Cyclopas. G.

coeptosque auferte labores) Ita et liber Rom. H.

Et qui non? Videtur Heusingerus respexisse ad varietatem lectionis in codicibus Virgilianis repertam. S.

Seu scribis etc.) Seu scribis aliquid, seu legis, tolli, auferri iube, et accipe orationem meam, ut illi arma, divinam; (num superbius potui?) re vera, ut inter meas pulchram. Ita, meo quidem iudicio, interpungendum est, servandumque *ut illi arma*, quod Cortius mutavit. H.

Mutavit item Gierigius, cum Cortio scribens *ut illa arma*. Perperam. Romanus Cyclopibus, lectio orationis fabricationi armorum comparatur. *Accipe orationem meam*, scil. legendam, *ut illi arma*, scil. fabricanda. S.

ut inter meas) Haec verba plane corrigunt, et ad modestiam revocant, si quid praecedens iocus habere arrogantiae videbatur. Habent enim eam vim, *quatenus inter meas pulchra esse potest oratio*, vel, modo possit meum quidquam pulchrum vocari. G.

rio viro, exheredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quam ille novercam ei, amore captus, induxerat, quadruplici iudicio bona paterna repetebat. Sedebant iudices centum et octoginta: tot enim quatuor consiliis conscribuntur: ingens utrinque advocatio, et numerosa subsellia: praeterea densa circumstantium corona latissimum iudicium multiplici circulo ambibat. Ad hoc, stipatum tribunal, atque etiam ex superiore basilicae parte, qua feminae, qua viri, et audiendi, quod erat difficile, et, quod facile, visendi studio imminebant. Magna expectatio patrum, magna filiarum, magna etiam novercarum. Sequutus est varius eventus. Nam duobus consiliis vicimus, totidem victi sumus. Notabilis prorsus res et mira: eadem in causa, iisdem iudicibus, iisdem advocatis, eodem tempore tanta diversitas accidit

2 intra undecim dies etc.) Rom. intra XI. dies quasi ille novercam ei captus induxerat. Omissum amore. H.

novercam ei — induxerat) Sic Graeci, *μητρίδι τῷ τένει ἐνάγχεσθαι, ἐπεισάγεσθαι*. vid. Wesfel. ad Diod. Sic. T. I. p. 485. sq. S. quadruplici iudicio) Centumvirali. Vid. supra 1, 5, 4. et 1, 18, 3. Add. Quintil. 12, 5, 6. G.

3 conscribuntur) colliguntur Cort. describuntur Schreiterus in Sacramentor. antiquitatibus pag. 21. G.

Rom. quattuor consiliis colliguntur: ingens utrinque advocatorum: numerosa subsellia praestantium corona. H.

densa — ambibat) Si quis tiro non satis sciat, quid sit in elocutione *τὸ περίεργον* vel *περίτρον*, ex ingenii ubertate nasci solitum, a quo Plinius, quamvis aliqui aetatem suam moderatione superans, tamen non semper sibi cavere potuit, is ex hoc loco cognoscat, in quo singula verba notionem ambitus vel magnitudinis quasi inculcant lectoribus.

E.

4 et audiendi etc.) Rom. et audiendi, quod difficile, et visendi studio imminebant. Desunt quod facile. H.

Erat ante difficile in plurimis libris, etiam in Brummerianis, deest, expunctique Cortius. Nec ego delidero. S.

magna etiam novercarum) Rom. magna novercarum, sine etiam. H.

5 Notabilis prorsus res) Ita et Rom. In Ald. res omissa est. H.

eodem tempore etc.) Rom. eodem tempore tanta diversitas. Accidit casu, quod non casus videtur. An ergo ita legendum? Notabilis prorsus et mira, eadem in causa, iisdem iudicibus, iisdem advocatis, eodem tempore, diversitas. Accidit casu, quod victa est noverca, ipsa heres ex parte sexta; victus Suberinus. Ex glossa accessit res, postquam prisca interpunctio perturbata est, ideoque eam vocem Aldus exclusit: ex eadem glossa

casu quidem; sed non ut casus videretur. Victa⁶ est noverca: ipsa heres ex parte sexta. Victus Suberinus; qui exheredatus a patre singulari impudentia alieni patris bona vindicabat, non ausus fui petere. Haec tibi exposui, primum, ut ex⁷ epistola scires, quae ex oratione non poteras: deinde, (nam detegam artes) ut orationem libentius legeres, si non legere tibi, sed interesse iudicio videreris: quam, sit licet magna, non despero gratiambrevissimae impetraturam. Nam et co-⁸ pia rerum, et arguta divisione, et narratiunculis pluribus, et eloquendi varietate, renovatur. Sunt multa (non auderem nisi tibi dicere) elata, multa pugnancia, multa subtilia. Intervenit enim acri-⁹ bus illis et erectis frequens necessitas computandi, ac paene calculos tabulamque poscendi, ut repente in privati iudicii formam centumvirale vertatur. Dedimus vela indignationi, dedimus¹⁰ irae, dedimus dolori; et in amplissima causa, quasi magno mari, pluribus ventis sumus vecti.

illa quoque adiecta sunt *non casus videtur*, quod in margine aliquis adscripserat, posteaque varie mutarunt librarii. *H.*

6 *Suberinus*) Hic videtur fuisse privignus octogenarii senis, filius mulieris, quam ille novercam Acciae Variolae filiae suae induxit, qui iam pro sua matre ageret. *G.*

8 *pugnancia*) Interpretantur acria, vehementia, contentiosa, fortia: quod firman^{t libri}, in quibus legitur *pugnacia*. Sed mihi videbantur *pugnancia* hic intelligi illud genus acuminum, quae ex contrariis constant, *enthymemata* vocant rhetores. Vid. Quintil. 5, 10, 2. it. 8, 5, 9. *G.*

elata — subtilia) His nempe illam *eloquendi varietatem* praefiit. *Elata* et *pugnancia*, quae mox acria et erecta dicit, habent vim, acrimoniam, et vehementiam dicendi oratoriam, et quandam spiritum. Huc illa perti-

nent: *dedimus vela indignationi, irae, dolori* etc. *Subtilia* autem sunt, exilia, tenuia, quae sunt de rebus vulgaribus, nec oratorium ornatum, nec vehementiam in dicendo admittunt; quo pertinet illa, quam commemorat, *necessitas computandi, ac paene calculos tabulamque poscendi*. Plura dedimus de hoc subtilitatis sensu et usu in Lexico technol. rhet. lat. p. 385. *E.*

9 *Intervenit enim* etc.) Rom. *Intervenit acribus illis et erectis, sine enim*, quod nemo desiderabit. *H.*

in privati iudicii) Quo v. g. pater familias cum villico rationes putat: nam alio intellectu centumviralia iudicia sunt privata, h. e. de re privata et familiari, et a publicis differunt. *G.*

10 *sumus vecti*) Rom. *sumus vecti*. *H.*

II In summa, solent quidam ex contubernalibus nostris existimare hanc orationem (iterum dicam) praecipuam, ut inter meas, ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος esse. An verè, tu facillime iudicabis, quia tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc solam legis, possis. Vale.

XXXIV.

Maximi munus gladiatorium in funere uxoris commendat; dolet autem pantheras tardius advenisse.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Recte fecisti, quod gladiatorium munus Veronen-
sibus nostris promissisti; a quibus olim amaris,
suspiceris, ornaris. Inde etiam uxorem carissi-
mam tibi et probatissimam habuisti; cuius memo-
riae aut opus aliquod, aut spectaculum, atque
hoc potissimum, quod maxime funeri, debebatur.
2 Praeterea, tanto consensu rogabaris, ut negare

II ὡς ὑπὲρ Κτησιφῶντος) Qua Ctesiphontem, et decretam sibi ab illo coronam defendit, quam, quod regina orationum Demosthenis iudicaretur, una cum ad-
cusatione Aeschinis Latine trans-
tulerat Cicero. Vid. supra 1, 2,
1. G.

Rom. iterum dicam, ut inter meas, ὑπὲρ Κτησιφῶντος esse. Cum MSS. Rom. hic consentit optime. Vulgata lectio interpolata est. H.

XXXIV inscr. Rom. MAXIMO APHRICANO. H.

I Recte fecisti etc.) Rom. Recte fecisti, qui gladiatorum munus. H.

Veronen-sibus nostris) Sicut 1, 16, 5. Catullam suum vocat, tum propter Comi patriae suae viciniam, tum quod avunculus,

Plinius maior, Veronen-sis esset. G.

Immo nostris est, quibuscum nobis necessitudo intercedit. Plinius quidem maior an Veronen-sis fuerit, ambigunt. Sunt qui pro Novocomenli habeant. S.

aut opus aliquod) Monumentum sepulcri, templum, quo servatur memoria: ab opere diversum spectaculum, ludi cuius-cunque generis; potissimum vero hoc debebatur, quia debebatur funeri; in funeribus autem ludos fuisse editos, vel ex Terentianis didascaliiis satis constat. G.

Rom. cuius memoriae a te opus aliquod, maxime funebre, debeatur [pro debebatur]. Praeterea tanto consensu. Ex vulgata haec ita supplere licet: cuius memoriae a te opus aliquod, aut spectaculum, maxime funebre, debebatur. H.

non constans, sed durum videretur. Illud quoque egregium, quod tam facilis, tam liberalis in edendo fuisti. Nam per haec etiam magnus animus ostenditur. Vellem Africanæ, quas coëmearas plurimas, ad praefinitum diem occurrissent: sed licet cessaverint illae, tempestate detentae, tu tamen meruisti, ut acceptum tibi fieret, quod quominus exhiberes, non per te stetit. Vale.

2 *non constans*) Videtur enim alioqui constantis viri esse, negare populo crudelem adeo voluptatem, in qua nihil sit, quod delectare virum sapientem possit. Vide sapientissimam Ciceronis ad Marium epistolam fam. 7, 1. G.

Illud quoque egregium) Rom. illud quoque egregie, ut in scriptis est. H.

Recepit Cortius: item Giergius. Bene. Nostrum a glossatoris manu profectum. S.

liberalis in edendo) Ut Pa-neg. 33, 2. Quam deinde in edendo liberalitatem — exhibuit etc, G.

magnus animus ostenditur) Rom. animus magnus ostenditur. H.

3 *Africanæ*) pantherae, ex Africa advectae ad spectaculum. v. Plin. H. N. 8, 18. E.

Cf. Ciceron. epist. ad Coelium 2, 11. Livius 44, 18, 8. *Etiam magnificentia crescente notatum est, ludis circensibus P. Cornelii Scipionis Nasicae et P. Lentuli aedilium curulium sexaginta tres Africanas, et quadraginta ursos et elephantos luisse.* ubi vid. interpr. S.

ad praefinitum diem occurrissent) Rom. ad praefinitum diem accurrissent. H.

LIBER SEPTIMVS

I.

Aegrotantem hortatur, ut valetudinem patienter ferat, suoque exemplo docet medicis obtemperare.

C. PLINIVS RESTITVTO SVO S.

Terret me haec tua pertinax valetudo, et, quamquam te temperantissimum noverim, vereor tamen, ne quid illi etiam in mores tuos liceat.
 2 Proinde moneo, patienter resistas. Hoc laudabile, hoc salutare. Admittit humana natura, quod suadeo. Ipse certe sic agere sanus cum meis soleo: *Spero quidem, si forte in adversam valetudinem incidero, nihil me desideraturum vel pudore vel poenitentia dignum: si tamen superaverit morbus, denuntio, ne quid mihi detur, nisi permit-*

I, i in mores tuos liceat) Absinentiam, moderationem, patientiam tuam expugnet, et vitia inducat contraria. G.

2 Admittit humana natura) Alioqui frustra suaderem. Post argumenta ab *honesto* et *utili*, ut vocant, subiungit etiam a *possibili*, idque ita esse, suo exemplo ostendit: vel potius, ut suum exemplum laudare queat, hoc praestruit. *Ceterum interpunxi ante haec verba, quae adhuc nulla nota discreta fuerant. Et video iam monuisse Cortium, ita distinguendum esse, ut agnoscamus Plinium. G.

cum meis) Non opus erat hic monere intelligi familiares, servos praesertim, aegrotum herum curare iussos, nisi adscriptum esset ex Catanaeo, *Hortari meos infirmos, ut fortiter ferant*: quibus verbis totum Plinii consilium evertitur. G.

3 ne quid mihi detur — sci-antque) *Ferri potest haec lectio, qua posita transire dicemus Plinium a directa oratione, quam vocant, ad indirectam. Sed exprimi voluit ex libris Cortius, (quamquam illi non nisi ex dimidia parte obtemperatum est;) *ne quid mihi detis — scia-*

tentibus medicis: sciantque, si dederint, ita vindicaturum, ut solent alii, quae negantur. Quin⁴ etiam quum perustus ardentissima febris, tandem remissus unctusque acciperem a medico potionem, porrexī manum, utque me tangeret, dixi, admodumque iam labris poculum reddidi. Postea⁵ quum vicesimo valetudinis die balineo praepararer, mussantesque medicos repente vidissem, causam requisivi. Responderunt, *posse me tuto lavari, non tamen omnino sine aliqua suspitione.* Quid, inquam, *necesse est?* Atque ita spe bali-⁶ nei, cui iam videbar inferri, placide leniterque dimissa, ad abstinentiam rursus, non secus, ac modo ad balineum, animum vultumque composui. Quae tibi scripsi, primum ut te non sine⁷ exemplo monerem, deinde ut in posterum ipse ad eandem temperantiam adstringerer, quum me hac epistola quasi pignore obligavissem. Vale.

tisque, si dederitis etc. Legitur importune, *sciatisque, si dederint.* G.

Adscivit Gierigius *detis, sciatisque, dederitis.* Laudo factum. S.

solent alii) scil. vindicare ea, quae negantur. E.

4 febris) Cortius ex libris suis febre. vid. Voss. de Analog. Lib. II. Cap. XII. p. m. 729. S.

remissus unctusque) Commodum huc retulit Cellarius Celli auctoritatem 2, 14. Ungi, leniterque pertractari corpus etiam in acutis et recentibus morbis oportet; in remissione tamen, et ante cibum. G.

ut me tangeret) exploraret tum arteria tangenda, tum calore observando, possitne tuto dari potus. Antequam de hoc constaret, bibere scilicet, sitiens licet exultusque, noluit. G.

Cortius utque tangeret. Pro-nomine facile caremus. S.

5 mussantesque medicos) Conferentes capita, ut in re ancipiti, tergiversantes, proloqui tamen non aulos, ne refutanda, certe reiicienda atque differenda, cupiditate aegrotantis, ipsum contristarent, vel ad iram adeo incitarent. Cogitandum tibi est, lector, si velis vim huius loci, et abstinentiam Secundi nostri percipere, balneorum usum illis hominibus quotidianum, partemque earum rerum, voluptatum, fuisse, quibus *dolet natura negatis.* G.

7 adstringerer) Inter elegantissimos hunc locum refero: adeo venuste exculat περιαιτολογία suam. *Ceterum sic optimi quique libri. Cellarianum *adstringeres* servatum videtur ex Boxhorniana, in quam temere irrepsit. Illud placeret, si legeretur, *Ut in posterum ipse ad eandem me patientiam adstringeres etc.* G.

II.

Promittit aliquid scriptorum suorum, quum aestas transmissa fuerit.

C. PLINIUS IVSTO SVO S.

Quemadmodum congruit, ut simul et adfirmes, te assiduis occupationibus impediri, et scripta nostra desideres, quae vix ab otiosis impetrare aliquid ²perituri temporis possunt? Patiar ergo aestatem inquietam vobis exercitamque transcurrere, et hieme demum, quum credibile erit, noctibus saltem vacare te posse, quaeram quid potissimum ³ex nugis meis tibi exhibeam. Interim abunde est, si epistolae non sunt molestae. Sunt autem, et ideo breviores erunt. Vale.

III.

Amicum a longo secessu in urbem revocat.

C. PLINIUS PRAESENTI SVO S.

Tantane perseverantia tu modo in Lucania, modo in Campania? *Ipse enim*, inquis, *Lucanus, uxor Campana*. Iusta causa longioris absentiae, non ²perpetuae tamen. Quin ergo aliquando in urbem redis? ubi dignitas, honor, amicitiae tam superiores quam minores. Quousque regnabis? quousque vigilabis quum voles? dormies quamdiu voles? quousque calcei nusquam? toga feriata?

III, 2 *Quousque regnabis?*) Non tantum de libertate vivendi, ut velis, interpretor, quod quidem et ipsum regnum esse non negaverit, qui servitutem cogitet, qua maximos etiam quosque homines urbanorum officiorum necessitas adstringit: sed de illo etiam honore, in quo ruri et inter municipes humiliores versantur magni cives, quam diu rusticari illis placet. G.

Bene Gesnerus. Mox enim Plinius: *Saluta* (Romae) *paullisper, quo sit tibi iucundius salutarî* (ruri et in municipiis). S.

dormies quamdiu voles?) Non impeditus, *sub galli cantum consultor ubi ostia pulsant*, Hor. Sat. I, I, 10. neque autelucanis officiis lecto excussus, de quibus noster 3, 5, 9. et 12, 2. G.

calcei nusquam?) Senatorii et forensis habitus pars calcei; so-

liber totus dies? Tempus est, te revifere mole-3
 lias nostras, vel ob hoc solum, ne voluptates
 istae satietate languescant. Saluta paullisper, quo
 fit tibi iucundius salutari: terere in hac turba, ut
 te solitudo delectet. Sed quid imprudens, quem4
 revocare conor, retardo? Fortasse enim his ipsis
 admoneris, ut te magis ac magis otio involvas;
 quod ego non abrumpi, sed intermitteri volo. Ut5
 enim, si coenam tibi facerem, dulcibus cibis acres
 acutosque miscerem, ut obtusus illis et oblitus
 stomachus his excitaretur; ita nunc hortor, ut
 iucundissimum genus vitae nonnullis interdum
 quasi acoribus condias. Vale.

IV.

*Miranti, qui Plinius, severus homo, hendecasyllabos
 scripserit, poetica sua studia ab ultima aetate
 recenset.*

C. PLINIUS PONTIO SVO S.

Ais legisse te hendecasyllabos meos; requiris

leati sunt in secessu, et genera-
 tim extra urbem. Sic Plinius ma-
 ior 6, 16, 5. *poscit soleas. To-*
ga feriata eodem intellectu di-
 citur. Sic Martialis iudicio 10,
 47. in eis, *vitam quae faciunt*
beatior, est quoque *toga ra-*
ra. De coniugio illo quasi *calcei*
et togae, quorum neutrum scili-
 cet sine altero, Salmas. ad Ter-
 tull. de pallio p. 386. ubi ean-
 dem hunc locum ita exhibet, uti
 nos post Lipsium Cellariumque
 repraesentavimus. G.

Al. *quousque calcei? nusquam*
toga feriata? perperam. *toga*
feriata, i. e. quae non sumitur,
 ut in secessu fiebat, ubi fere tu-
 nicati erant. S.

liber totus dies? Sic Cortius
 bonis auctoribus. Sententia clara,
liber tibi est et nullis molestiis,
 interpellationibus, impeditus, *to-*
tus dies. Sed neque non elegans
 altera lectio, *liber totos dies*:

quod vel cum Gronovio inter-
 preteris *liber* in manibus tibi est,
 et legitur, nemine impediante,
totos dies: vel *liber* h. e. solu-
 tus negotiis et molestiis es, *totos*
dies. G.

In textu Gesnerianae legebatur,
liber totos dies: invito Gesnero,
 ut ex nota subiecta apparet. Ita-
 que ad eius mentem mutavi. S.

3 *Tempus est, te revifere*) Sic
 Cic. Tull. 1, 41. *Tempus est,*
iam hinc abire me, ut moriar,
vos, ut vitam agatis. G.

Saluta) mōs urbanus, saluta-
 re mane, h. e. invisere patronos,
 amicos. E.

terere in hac turba) Male inter-
 pretantur, *terete te, exferete foren-*
sibus negotiis: pertinet ad turbam
 urgentium, prementium, ac proinde
terentium se invicem, in salutatio-
 nibus, aliisque urbanis officiis. G.

4 *abrumpi*) in perpetuum re-
 linqui; *sed intermitteri*, ad breve
 tempus interpellari. E.

- etiam, quemadmodum coeperim scribere, homo, ut tibi videor, severus, ut ipse fateor, non ineptus. Nunquam a poetice (altius enim repetam) alienus fui; quin etiam quatuordecim natus annos Graecam tragoediam scripsi. Qualem? inquis.
- 3 Nescio: tragoedia vocabatur. Mox quum e militia rediens, in Icaria insula ventis detinerer, Latinos elegos in illud ipsum mare ipsamque insulam feci. Expertus sum me aliquando et heroico: hendecasyllabis nunc primum, quorum hic natalis,
- 4 hae causae. Legebantur in Laurentino mihi libri Afinii Galli de comparatione patris et Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in Tironem suum. Dein, quum meridie (erat enim aestas) dormiturus me recepissem, nec obreperet somnus, coepi reputare, maximos oratores hoc studii genus, et in oblectationibus habuisse, et in laude posuisse.
- 5 Intendi animum, contraque opinionem meam, post longam defuetudinem, perquam exiguo temporis momento id ipsum, quod me ad scribendum sollicitaverat, his versibus exaravi:
- 6 *Quum libros Galli legerem, quibus ille parenti*

IV, 1 *non ineptus*) Vide quam bene huic etiam loco illa *inepti* notio conveniat, qua comprehendit totum illius ambitum putamus. *Non ineptus* est, qui in parvis et nugacibus rebus non nimis studiose et cupide versatur, qui proinde faciendis versiculis, qui lusus tamen sunt, cum optimi sunt, non impendit tantum temporis, quantum rei seriae et severae. G.

3 *heroico*) Cortius ex libris bonae notae *heroo.* quod, ut formam exquisitiorem, praeferam. S.

natalis) Turpe sphalma oblidet exempla Gesnerianae, *naturalis.* S.

hae causae) Una modo causa memoratur, recitatio librorum Galli. Praestat igitur Cortii *haec causa est.* Nostrium unde natum

sit, facile apparet. Etenim „*vo-* „*cula est* saepe unica litera *ē* in „*Mstis brevitas causa scribitur.*” Drakenb. ad Liv. 1, 9, 6. S.

4 *de comparatione patris*) Quo libro, ut mox docemur, palmam dare patri contra Ciceronem ausus est. Quintil. 12, 1, 22. Respondit illi Claudius imperator, Suetonio teste c. 41. Rustice contra filius filii Claudiani iniuriam pugionibus ulcisci conatus est, quod narrat idem Sueton. c. 13. Ceterum obiecit videtur Tullio Afinius impudicos in Tironem suum amores, eiusque rei declarandae causa epigramma Ciceronis protulisse. G.

6 *Quum libros Galli*) Quacunque alia in re imitatus esses Tullium, Secunde. Sed hoc quidem adlocutus es, ut non mi-

*Ausus de Cicerone dare est palmamque de-
cusque,*

*Lascivum inveni lusum Ciceronis, et illo
Spectandum ingenio, quo seria condidit, et quo
Humanis salibus, multo varioque lepore
Magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
Nam queritur, quod fraude mala frustratus
amantem*

*Paucula coenato sibi debita suavia Tiro
Tempore nocturno subtraxerit. His ego lectis,
Cur post haec, inquam, nostros celamus
amores?*

*Nullumque in medium timidi damus? atque
fatemur*

*Tironisque dolos, Tironis nosse fugaces
Blanditias, et furta novas addentia flammis?*

Transii ad elegos; hos quoque non minus celeriter explicui: addidi alios facilitate corruptus. Deinde in urbem reversus, sodalibus legi. Probaverunt. Dein plura metra, si quid otii, maxime in itinere, tentavi. Postremo placuit exemplo multorum unum separatim hendecasyllaborum volumen absolvere: nec poenitet. Legitur, describitur, cantatur etiam; a Graecis quoque, quos Latine huius libelli amor docuit, nunc cithara

nus male processisse tibi carmen, sciamus, quam tuo archetypo. Verum bene est, quod vera illius decora feliciter aemulatus es, quo facilius tibi has ineptias, nisi modicae essent, condonat posteritas. G.

Ausus — dare est) Rursus — daret legendum ait Burmannus ad Virg. Georg. 2, 260. Nam alias quoque hoc fecisse Gallum. G.

Cur — nostros celamus amores?) Iam malo te versiculos Ciceronis tui imitari, Secunde, quam Consularis viri levitatem et lasciviam, gloriari etiam dedecoribus suis ausam. G.

fugaces blanditias) Hoc forte unum pro poeta in hoc carmine dictum. *Fugaces blanditiae*, quae subducunt se, et ipsa illa praebendi malignitate invitant et accendunt amantem. *Furta* etiam hic non solemni illa amatorum significatione dixit; sed illam subtrahentis se, et spem frustrantis simul et acuentis petulantiam. G. 7 explicui) absolvi. Sic bene Cellarius. Conf. Clav. Ciceron. h. v. S.

corruptus) tanquam mercede; *bestochen*. S.

9 quos Latine — amor) Respicit forte ad solemne illud *Amor docet musicam*. Vene-

ionunc lyra personatur. Sed quid ego tam gloriose? Quamquam poëtis furere concessum est: et tamen non de meo, sed de aliorum iudicio loquor; qui sive iudicant, sive errant, me delectant. Unum precor, ut posterius quoque aut errent similiter, aut iudicent. Vale.

V.

Magno se uxoris desiderio teneri significat.

C. PLINIUS CALPURNIAE SVAE S.

Incredibile est, quanto desiderio tui tenear. In causa amor primum; deinde, quod non consuevimus abesse. Inde est, quod magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo: inde, quod interdiu, quibus horis te visere solebam, ad diastam tuam ipsi me, ut verissime dicitur, pedes ducunt: quod denique aeger et moestus, et similis

rant nempe blandi quidam Graeculi ad Plinium, qui dicerent, se vel ob hoc Latine didicisse, ut suauitate hendecasyllaborum illius frui possent. Et credidit Plinius. Quis vero non credat? Vere, si quid unquam Tullius Tusc. 5, 22. *Adhuc neminem cognovi poëtam (et mihi fuit cum Aquinio amicitia: substituere poteris, lector, Tullium, Plinium; Gesnerum etiam, si volueris) qui sibi non optimus videretur.* G.

nunc cithara nunc lyra personatur) Ποιητικῶς pro, nunc ad citharam nunc ad lyram canitur. Virg. Aen. 1, 740. sq. *Cithara crinitus Iopas Personat aurata, docuit quae maxumus Atlas.* Haud raro Secundus prosae admiscet poëtica, prosarius rursus poëta. S.

10 aut errent similiter, aut iudicent) Ne qui sic erret quidem, novi; nedum qui iudicet. Itaque hoc votum tuum, Plini,

volucres dispersit in auras Deilius, inque notos vocem vertere procellae (ex Aen. 11, 795. sq.) G.

V, 1 pedes ducunt) Mirus lepos. Indicat se ita plenum esse imagine uxoris, ut saepe aliud agens, quasi adesset illa, ad diastam ipsius veniat. Philosophi hodierni dicerent mechanismo quodam corporis, et similium casuum expectatione illud contingere. Ceterum formulam fuisse non inconsuetam, tum hic ipse locus indicat, tum illud Varronis R. R. 2. pr. 6. *Propterea quod te emturientem in campos macros ad mercatum adducunt crebro pedes:* quo quidem in loco illud modo intelligi puto, pedibus non equo ire aut iumentis iunctis Turranium; sed ludit suauiter Plinius, a pedibus, iam aduetis illi itineri nimirum, se duci significans, non ab animo cogitante. G.

Ποιητικῶς in utraque lingua

excluso, a vacuo limine recedo. Unum tempus² his tormentis caret, quo in foro et amicorum litibus conteror. Aestima tu, quae vita mea sit, cui requies in labore, in miseria curisque solatium est. Vale.

VI.

Bithynos decreto accusationem Vareni omisisse: tacere consultius interdum quam multa loqui.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Rara et notabilis res contigit Vareno, sit licet adhuc dubia. Bithyni accusationem eius, ut temere inchoatam, omisisse narrantur. Narrantur dico? Adest provinciae legatus: attulit decretum consilii ad Caesarem, attulit ad multos principes viros, attulit etiam ad nos, Vareni advocatos. Perstat² tamen idem ille Magnus: quin etiam Nigrinum, optimum virum, pertinacissime exercet. Per hunc a Consulibus postulabat, ut Varenus exhibere rationes cogeretur. Adsisiebam Vareno iam tantum³ ut amicus, et tacere decreveram. Nihil enim tam contrarium, quam si advocatus a senatu datus defenderem ut reum, cui opus esset, ne reus videretur. Quum tamen, finita postulatione Nigri-⁴ ni, consules ad me oculos retulissent, *Scietis, inquam, constare nobis silentii nostri rationem, quum veros legatos provinciae audieritis.* Contra

dictum videtur. *ipsi pedes, αὐτόματοι πόδες* poetarum Graecorum. Vid. Hufschke Anal. Crit. p. 72. sq. S.

VI, 1 *Vareno*) Repetendae sunt res huius Vareni ex 5, 20. et 6, 13. Nominatim de Magno 5, 20, 4. G.

Narrantur dico?) Bene additum signum interrogandi, quod in Cortiana desit. Nec enim va-

gus rumor fuit auctore incerto, cum provinciae legatus decretum Bithynorum de accusatione omit-tenda Romam attulisset. Ante ad-est subaudi *Immo.* S.

2 *Nigrinum*) Qui contra Varenum dixerat etiam superiore actione 5, 20, 6. Iam vero invit-^{us} videtur agere. G.

4 *Contra Nigrinus*) *Secuti sumus verissimam ex bonis libris

Nigrinus, *Ad quem missi sunt?* Ego, *Ad me quoque habeo decretum provinciae.* Rursus ille, *Potest tibi liquere.* Ad hoc ego, *Si tibi ex diverso liquet; potest et mihi, quod est melius in causa, liquere.* Tum legatus Polyaenus causas abolitae accusationis exposuit, postulavitque, ne cognitioni Caesaris praeiudicium fieret. Respondit Magnus, iterumque Polyaenus. Ipse raro et breviter interloquutus, multum me intra silentium tenui. Accepi enim, non minus interdum oratorium esse tacere, quam dicere: atque adeo repeto, quibusdam me capitis reis vel magis silentio, quam oratione accuratissima profuisse. Mater amisso filio (quid enim prohibet, quamquam alia ratio scribendae epistolae fuerit, de studiis disputare?) libertos eius, eosdemque coheredes suos, falsi et veneficii reos detulerat ad Principem, iu-

emendationem Cortii. Nuperae editiones continuabant, *audieritis contra Nigrinum, ad quem missi sunt: ego ad me etc.* G.

Ad quem missi sunt?) Apud Senatum res adhuc acta fuerat. Legati novi non ad Senatum missi, sed ad Principem, et ad privatos quosdam. Haec igitur interrogatio Nigrini, quem cogit Magnus contra Varenum dicere, eo pertinet, ut indicet, causam peragendam in Senatu, nec rationem habendam novae legationis. G.

Ad me quoque) Post haec subdistingendum. Scilicet *missi sunt.* S.

5 *Potest tibi liquere*) Elicere vult Nigrinus responsum plenius a Plinio, q. d. Quid cunctaris? quid subtrahis te a causa brevitate illa obscura respondendi? *potest tibi de tota re liquere;* quid cauto illo silentio et Lacinismo opus est? Hic argute cadit Plinii responsum, *Si tibi ex diverso, qui es in accusatoris sub-* sellis, *liquet, quod est melius*

in hac causa, nimirum tacere me, et forum hoc declinare; quam ob causam veteratorie, certe oratorie, me in aliam mentem impellere conaris, et efficere, ut causa dicenda forum hoc, et hanc cognitionem agnoscam; si, inquam, tibi hoc liquere potest: *potest et mihi liquere,* ut proinde non committam, ad quod tu impellere me conaris. G.

6 Polyaenus. Ipse) *Interpunctione mutata videor mihi lucidiorem hunc locum reddidisse. Ille enim ipse, qui raro et breviter interloquutus esse dicitur, non Polyaenus est, sed idem ipse Plinius, qui multum se intra silentium tenuit. G.

7 repeto) scil. memoria, memini. Sic et infra 13. *Non facile me repeto etc.* Plene Cicero de Orat. init. *Cogitanti mihi saepenumero et memoria vetera repetenti etc.* S.

8 falsi et veneficii) Falsi f. subiecti testamenti, et veneficii, quo filium suum interfecissent. G.

dicemque impetraverat Iulium Servianum. Defen-9
 deram reos ingenti quidem coetu. Erat enim
 caussa notissima; praeterea utrinque ingenia cla-
 rissima. Finem cognitioni quaestio imposuit; quae
 secundum reos dedit. Postea mater adiit Princi-10
 pem: adfirmavit se novas probationes invenisse.
 Praeceptum est Serviano, ut vacaret finitam caus-
 sam retractanti, si quid novi adferret. Aderat II
 matri Iulius Africanus, nepos Iulii oratoris, (quo
 audito Passienus Crispus dixit, *Bene, me hercu-*
le, bene: sed quo tam bene?) huius nepos, iuve-
 nis ingeniosus, sed parum callidus, quum multa
 dixisset, adsignatumque tempus impleisset, *Rogo,*
inquit, Serviane, permittas mihi unum versum
adiicere. Tum ego, quum omnes me, ut diu 12
 responsurum, intuerentur, *Respondissem,* inquam,
si unum illum versum Africanus adiecisset, in quo
non dubito omnia nova fuisse. Non facile me 13
 repeto tantum consequutum adsensum agendo,
 quantum tunc non agendo. Similiter nunc et
 probatum et exceptum est, quod pro Vareno

9 *quaestio* — *secundum reos dedit*) Proprie iudex dicitur *da-
 re* (litem, iudicium) *secundum*,
 vel *contra* aliquem; hic vero
 quaestio. Nimirum servi in qua-
 estionem tormentorum dati, sua
 confessione reos liberarunt. G.

10 *Serviano*) **Suburano* le-
 git ex libris Cortius hic et mox
 f. 11. Sed silentium primo, et
 responsum deinde Plinii valde
 importunum videbatur mihi futu-
 rum fuisse, si alius iam iudicio
 praesideret, quam antea in pri-
 ma actione. Iam *Servianum* sine
 animadversione habet f. 8. ipse
 Cortius. Igitur nihil mutavi. G.

11 (*quo audito* — *bene?*)
 **Bene* parenthesin hanc observa-
 vit, et pro *Iulius nepos* scripsit
huius nepos Cortius. Nimirum
 Iulii avi mentio monuit Secundum
 nostrum, ut Passieni de illo apo-
 phthegma proponeret, quo facto

redit ad nepotem more sibi con-
 sueto, *huius Iulii*, de quo modo
 dixi, *nepos* etc. G.

Bene, me hercule) Iudicat
 eleganter, accurate, docte, stu-
 diose, dicere Iulium, sed in caus-
 sa, quae simplicius agi posceret,
 et nimia diligentia corrumperetur.
 G.

12 *si* — *adiiecisset*) Non pas-
 sus igitur sit oportet Servianus
 ultra attributum sibi tempus di-
 cere Iulium. Plinii vox non mo-
 do illud indicat, quod maxime
 fuit in caussa, nihil novi allatum
 ab actore; sed eius illum stulti-
 tiae accusat, quae ridetur in illo,
 qui redux e Gallia, in qua XII
 annos commoratus fuerat, inter-
 rogante quodam, ecquid Gallice
 loqueretur, deieravit, si paucas
 adhuc hebdomades ibi fuisset, se
 facultatem illam, qua planissime
 carebat, adepturum fuisse. G.

14 *hactenus non tacui.* Consules, ut Polyaenus postulabat, omnia integra Principi servaverunt; cuius cognitionem suspensus exspecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut securitatem et otium dabit, aut intermissum laborem renovata sollicitudine iniunget. Vale.

VII.

Gaudet Saturnini et Prisci coniunctione, et hunc ad se reverti satiatum otio, cupit.

C. PLINIUS SATURNINO SVO S.

Et proxime Prisco nostro, et rursus, quia ita iussisti, gratias egi, libentissime quidem. Est enim mihi periucundum, quod viri optimi mihi que amicissimi adeo cohaesistis, ut invicem vos obligari putetis. Nam ille quoque praecipuam se voluptatem ex amicitia tua capere proficitur, certatque tecum honestissimo certamine mutuae caritatis, quam ipsum tempus augebit. Te negotiis distineri ob hoc moleste fero, quod deservire studiis non potes. Si tamen alteram litem per iudicem, alteram, ut ais, ipse finieris, incipies primum illic otio frui, deinde satiatum ad nos reverti. Vale.

13 *hactenus non tacui*) Illud non non concoquunt quidam editores. Sed reperit in optimis quibusque Cortius, et *hactenus* adiectum facit, ut eadem prope sententia existat. Nempe, *hactenus*, inquit, *non tacui*, ut loquerer paucula illa, quae dixi; ceterum plane a dicendo abstinui. Tñ non omisisse primum videntur, qui *hactenus* ceperunt

pro *adhuc*: quae ratione contra diceret his, quae praecesserunt. G.

Suspicio, a Secundi manu profectum esse, quod pro Vareno *hactenus non egi*. Tacui glossator videtur adscripsisse, explicans illa, *non egi*. S.

14 *suspensus exspecto*) Si tu etiam, lector, adi huius libri epistolam 10. G.

VIII.

Eandem laetitiam significat Prisco, eumque ad constantiam hortatur.

C. PLINIUS PRISCO SVO S.

Exprimere non possum, quam iucundum sit mihi, quod Saturninus noster summas tibi apud me gratias aliis super alias epistolis agit. Perge, ut coepisti, virumque optimum quam familiarissime dilige, magnam voluptatem ex amicitia eius percepturus, nec ad breve tempus. Nam cum omnibus virtutibus abundat, tum hac praecipue, quod habet maximam in amore constantiam. Vale.

IX.

Quaerenti amico rationem exercendi stili praescribit.

C. PLINIUS FVSCO SVO S.

Quaeris, quemadmodum in secessu, quo iamdiu frueris, putem te studere oportere. Utile in primis, et multi praecipunt, vel ex Graeco in Latinum, vel ex Latino vertere in Graecum: quo genere exercitationis proprietas splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, praeterea imitatione optimorum similia inveniendi facultas paratur: simul quae legentem fefellissent, transferentem fugere non possunt. Intelligentia ex hoc et iudicium acquiritur. Nihil obfuerit, quae legeris hactenus, ut rem argumentumque teneas,

VIII, 3 cum — abundat) *Sic docet Cortius esse in libris, non abundet: quam ceteroqui constructionem, exemplis probatam hic a Cellario, non damnat. G.

Vid. I. M. Heusinger. ad Cic. de Offic. pag. 573. S.

IX, 2 splendorque verborum) In splendore ut cogitemus quan-

dam puritatem et dignitatem, quae ad elegantiam, delectum et ornatum pertinet, asperitati, et veluti sordibus, atque inquinatae rationi dicendi contrariam, quae verbis exilibus, minus suaviter sonantibus, hiulcis etc. tribui solet, veterum usus nos admonet, de quo copiosius diximus in Technol. Rhet. Lat. p. 368. sqq. E.

quasi aemulum scribere, lectisque conferre, ac sedulo penfitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, si non nulla tu; magnus pudor, si cuncta ille melius. Licēbit interdum et notissima eligere, et certare cum electis. Audax haec, non tamen improba, quia secreta, contentio: quamquam multos videmus eiusmodi certamina sibi cum multa laude sumfisse, quosque subsequi satis habebant, dum non desperant, antecessisse.

5 Poteris et, quae dixeris, post oblivionem retractare, multa retinere, plura transire, alia inter-

6 scribere, alia rescribere. Laboriosum istud et taedio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum, recalescere ex integro, et resumere impetum fractum omissumque: postremo, nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare.

7 Scio, nunc tibi esse praecipuum studium orandi; sed non ideo semper pugnacem hunc et quasi bellatorium stilum suaferim. Ut enim terrae variis mutatisque seminibus, ita ingenia nostra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur.

8 Volo interdum aliquem ex historia locum apprehendas: volo epistolam diligentius scribas: [volo carmina.] Nam saepe in orationes quoque non

3 *notissima eligere*) *Notissima eligere*, ut eo magis elaborandum sit in varianda oratione; difficilius enim est notis et communibus substituere abstrusiora quaedam, et tamen eadem propria. Sic difficilius est *certare cum electis*, tanquam pulcherrimis scilicet, et non temere superandis. G.

7 *orandi*) scil. causas, agendi. Nam apud veteres *orare* dicebatur pro *agere*. vid. Clav. Cic. h. v. S.

8 [*volo carmina.*] * Includa sunt a Cortio verba, quae absunt ab optimis libris, et hic non necessaria. Quod enim *prope poeticae descriptionis necessitas*

memoratur, illud modo per occasionem *historicae descriptionis* incidit. Ceterum deinde demum s. 9. *Fas est*, inquit, et *carmine remitti*. G.

Omisit Gierigius. Recte. Mox unice probo nostrum, *historicae* — — *poeticae descriptionis necessitas*. Sensus: Saepe orationes quoque non historicam modo, sed prope poeticam descriptionem desiderant. Quid contorta sectamur, ubi plana in promptu sunt? *Historica, poetica*, ni fallor, semidoctus invenit, in cuius libro *descriptionum* (hoc enim nonnulli codices habent) pro genuino *descriptionis* legeretur. S.

historicae modo, sed prope poëticae descriptionis necessitas, incidit; et pressus sermo purusque ex epistolis petitur. Fas est et carmine remitti: non 9 dico continuo et longo, (id enim perfici nisi in otio non potest) sed hoc arguto et brevi, quod apte quantaslibet occupationes curasque distinguit. Lusus vocantur; sed hi lusus non minorem inter- 10 dum gloriam, quam seria consequuntur: atque adeo (cur enim te ad versus non verbis adhorter?)

Ut laus est cerae, mollis cedensque sequatur 11

Si doctos digitos, iussaue fiat opus,

Et nunc informet Martem, castamque Mi-
nervam,

Nunc Venerem effingat, nunc Veneris
puerum;

Utque sacri fontes non sola incendia sistunt,

Saepe etiam flores vernaue prata iuvant:

Sic hominum ingenium flecti ducique per artes

Non rigidas docta mobilitate decet.

Itaque summi oratores, summi etiam viri sic se 12 aut exercebant aut delectabant, immo delectabant exercebantque. Nam mirum est, ut his opusculis 13 animus intendatur remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras, misericordiam, urbanitatem, omnia denique, quae in vita, atque etiam in foro caussisque versantur. Inest his quoque eadem, 14

9 apte — *distinguit*) quod inter medias occupationes in chartas conici potest, non intermissis negotiis. Sic, qui epigrammatibus subito effingendis ingenium suum adluescerunt, repente, inter media negotia, si qua res epigrammati apta mentem tetigit, versus perscribunt, et mox rursus in negotiis toti sunt. E.

11 *Ut laus est cerae*) Vid. quos laudamus de hac similitudine ad Quintil. 10, 5, 9. Fundus est Demetrius de Elocut. l. 317. G. *iussaue fiat opus*) De ina-

nimatis, formam quamcunque ab arte accipientibus, hoc verbo et cognatis utuntur, poëtae praesertim. *Iussos rivos* sic dixit Columella 10, 48. Sic *imperare, parere, sequi* etc. G.

castamque Minervam) Al. *castamve Minervam*, quod malim. Barthii, infelicis saepe critici, coniectura, *Vestam*, atque *Minervam*, nemini placebit. S.

12 *Itaque*) Gierigiana: *Ita*. sphaema fortasse operarum. S.

13 *opusculis*) vid. Quintil. 2, 1, 8. G.

quae aliis carminibus utilitas, quod metri necessitate devincti, soluta oratione laetamur, et quod facilius esse comparatio ostendit, libentius scribi-
 15 mus. Habes plura etiam fortasse, quam requirebas; unum tamen omisi. Non enim dixi, quae legenda arbitrarer: quamquam dixi, quum dicerem, quae scribenda. Tu memineris sui cuiusque generis auctores diligenter eligere: aiunt enim,
 16 *MVLTVM LEGENDVM ESSE, NON MVLTA*. Qui sint hi, adeo notum provocatumque est, ut demonstratione non egeant: et alioqui tam immodice epistola me extendi, ut, dum tibi, quemadmodum studere debeas, suadeo, studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis, et aliquid ex his, vel istud ipsum quod coeperas, scribis. Vale.

14 *necessitate devincti*) *Habent ista intellectum bonum et facilem. Sed blandiebatur nobis tamen suspicio, an non convenientius esset legere *metri necessitate defuncti*: sic enim indicaretur, superata illa difficultate, abiectis quasi illis compedibus atque vinculis, quibus carmina adstricta sunt, laetius procedere orationem liberam, ut retenti canes in venatu, tanto erumpunt et procurrunt cupidius, ut stabulis hibernis emissa pecora lascivius exsultant. G.

15 *sui cuiusque generis*) Cortius, ut elegantius, malit: *sui quosque generis*. Si qua in his elegantia, nostrum sat elegans mihi videtur. Secundus 2, 5, 7. *secundum suam cuiusque naturam*. S.

multum — non multa) Vid. quae in hanc sententiam disputat Quintil. 10, 1, 19. Loquuntur nempe de initiis et formando stilo; non condemnant nos ad Silypheum aliquod saxum: aut, asini instar ad molam vincti, vel canis machinam culinarem vano adscensu circumagentis, in minimo paucissimorum librorum orbe volunt consensescere. Itaque opti-

mis magistris non contra dixisse mihi videor, cum in praefatione ad Livium de cursoria non minus quam de stataria lectione disputavi. G.

Giergius verba, *aiunt enim* — *multa*, e margine textui illata putat; turbare enim seriem orationis. Immo cum serie orationis aptissime cohaerent: docent enim, cur sui cuiusque generis auctores diligenter eligendi sint. S.

16 *provocatunusque*) Legendum puto *pervulgatumque*. Quod cum ἀρχαῖος adhibitoque compendio scriptum esset, *pvolgatumque*, sic, ut vides, depravatum est. „Cum enim vocolae „*per*, *prae* et *pro* ut plurimum „in Mltis unica litera *p* notari „solerent, addito tamen signo „quodam, qua distingui possent, „imperiti librarii eas praepositiones saepissime commutarunt.“ Drakenb. ad Sil. Ital. 17, 56. S. *epistola me extendi*) Forte: *epistolam extendi*. G.

Sic libri aliquot. Verum puto. S.

aliquid ex his) Quae hac tibi epistola commendavi. G.

scribis) Signum interrogandi post hoc verbum ponendum. S.

X.

Eventum actionis Bithynorum contra Varenum narrat.

C. PLINIUS MACRINO SVO S.

Quia ipse; quum prima cognovi, iungere extrema, quasi avulsa, cupio; te quoque existimo vel de Vareno et Bithynis reliqua cognoscere. Acta causa hinc a Polyaeno, inde a Magno.² Finitis actionibus Caesar, *Neutra*, inquit, *pars de mora queretur. Erit mihi curae, explorare provinciae voluntatem.* Multum interim Varenus tulit.³ Etenim quam dubium est, an merito accusetur, qui an omnino accusetur, incertum est? Supereſt, ne rursus provinciae, quod damnasse dicitur, placeat, agatque poenitentiam poenitentiae suae. Vale.

XI.

Liberalitas in Corelliam explicatur.

C. PLINIUS FABATO SVO S.

Miraris, quod Hermes libertus meus hereditarios agros, quos ego iusseram proſcribi, non expectata auctione, pro meo quincunce ex septin-

X, 1 *Quia ipse — — cupio*) Catanaeus et Gierigius ad ea referunt, quae Plinius antea de causa Vareni scripserat. Immo est sententia generalis. S.

de Vareno et Bithynis) Coeperat 5, 20. perrexit 6, 13. et 7, 6. G.

² *provinciae voluntatem*) De qua dubium est, cum legati et literae posteriores contra dicant prioribus. G.

³ *Multum — tulit*) multum hic eventus Vareno profuit. S.

XI, 1 *ex septingentis millibus*) Quincuncem Plinii Hermes

addixit ea portione, ac si totus as septingentis millibus aestimatus esset, cum tamen illi agri toti, totus as, potuerint nongentis venire. Sed eamus ad calculos. Cum 700000 ex Eifenschmidiana computatione valeant 35000 florenos Rhenanos, erit quincunx 14583 1/3. Sed de 900000 h. e. 45000 florenis Rhenanis quincunx 18750. Condonavit ergo Corelliae Plinius 4167 florenos s. imperiales 2778. Agit de hoc loco diligenter, et a perversis interpretationibus eum vindicat I. F. Gronovius de Pec. Vet. 4, 5. p. 290. sq. G.

gentis millibus Corelliae addixerit. Adiciis, posse
 cos nongentis millibus venire, ac tanto magis
 2 quaeris, an, quod gessit, ratum servem. Ego vero
 servo: quibus ex causis, accipe. Cupio enim et
 tibi probatum, et coheredibus meis excusatum
 esse, quod me ab illis, maiore officio iubente,
 3 secerno. Corelliam cum summa reverentia dili-
 go; primum, ut sororem Corellii Rufi, cuius mihi
 memoria sacrosancta est; deinde, ut matri meae
 4 familiarissimam. Sunt mihi et cum marito eius,
 Minucio Fusco, optimo viro, vetera iura: fuerunt
 et cum filio maxima: adeo quidem, ut praetore
 5 me ludis meis praesederit. Haec, quum proxime
 istic fui, indicavit mihi, cupere se aliquid circa
 Larium nostrum possidere. Ego illi ex praediis
 meis, quod vellet, et quanti vellet, obtuli, ex-
 ceptis paternis maternisque: his enim cedere ne
 6 Corelliae quidem possum. Igitur quum obvenis-
 set mihi hereditas, in qua praedia ista, scripsi ei
 venalia futura. Has epistolas Hermes tulit, exi-
 gentique, ut statim portionem meam sibi addiceret,
 paruit. Vides, quam ratum habere debeam, quod
 7 libertus meus meis moribus gessit? Supereſt, ut
 coheredes aequo animo ferant, separatim me ven-
 didisse, quod mihi licuit omnino vendere. Nec
 8 vero coguntur imitari meum exemplum. Non

4 Minucio Fusco). *Minucio
 Iusto ex Mediceo libro dedit
 Cortius. Dubitabam unius libri
 fide tam receptam lectionem loco
 movere. G.

Gierigius, Cortio partim obse-
 cutus, dedit Minicio Fusco. S.

ludis meis praesederit) Alios
 interdum aliorum nomine prae-
 sedisse ludis ostendit hic Cortius
 ex Sueton. Aug. 45. et Claud. 7.
 it. Neron. 12, et laudavit Cu-
 perum Obsf. 4, 13. G.

6 meis moribus) Qui conie-
 cturam faceret ex moribus meis,

quid facturus tali in re essem:
 cumque sciret, me hoc non ne-
 gaturum Corelliae, fecit, quod
 petebat. Iuris doctores ex con-
 sensu praesumto talia docent fie-
 ri. G.

Meis moribus, h. e. ita, ut
 Corelliae praedia illa non modo
 statim, sed etiam, quod inprimis
 Plinianum, pro Secundi portione
 vili addicerentur. Ceterum in-
 tererat Corelliae, hanc portionem
 sibi statim addici, ne forte cohe-
 redes negotium cum alio interim
 emptore transigerent. S.

enim illis eadem cum Corellia iura sunt. Possunt ergo intueri utilitatem suam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

XII.

Libellum postulatum sero mittens, per iocum se excusat, aliosque iocos inspergit.

C. PLINIVS MINVCIO SVO S.

Libellum formatum a me, sicut exegeras, quo amicus tuus, immo noster, (quid enim non commune nobis?) si res posceret, uteretur, nisi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi eum, id est, disperdendi, haberes. Habebis tamen, an emen-² dandi, nescio; utique disperdendi (ὤμεις γὰρ κα-³ κόζηλοι) optima quaeque si detraxeris. Quod si feceris, boni consulam. Postea enim illis ex ali-

8 eadem cum Corellia) Opus videtur, hic monere, ne quis τὴν cum iungat pronomini eadem. Sunt mihi iura cum marito iam dixit f. 4. nempe amicitiae. G.

pro qua mihi fuit) Quanti alii utilitatem faciunt, tantū ego amicitiam, ut magnae mihi utilitatis instar sit, amicum, et veteris benevolentiae memorem etiam cum iactura rei familiaris videri. Iungenda est huic epistolae quarta decima huius libri. G.

XII, 1 formatum) non simpliciter scriptum, sed ad certam quandam regulam compositum. Conf. Cicero de Orat. 2, 9. S.

(ὤμεις γὰρ κακόζηλοι) *Si κακόζηλοι est a Plinio, legendum puto ἤμεις, et accipiendum cum μιμήσει quadam h. m. Nos enim, vestro iudicio scilicet, sumus κακόζηλοι, mala affectatione (quae est Fabiana definitio 8, 3, 56.) per omne dicendi genus peccantes, — quorum ingenium iudicio caret, et specie boni fallitur — Igitur optima quaeque,

meo iudicio, vos detrahenda de scriptis nostris putatis. Si vero utique Τυμεις legendum, malim κακισότεχνοι, corruptores artis per nimiam emendandi diligentiam etc. Vox insolentior, sed familiaris nostro vel ex avunculi sui H. N. 34, 8. f. 19. Vel denique ipsum κακόζηλοι hoc intellectu accipiendum. Alit, ne quid dissimulem, primum mihi maxime placebat, tum quod blandius est, tum in primis propter ea, quae dicuntur f. 4.: et forte nobiscum sentiet, si quis totam Fabii de cacozeło tractationem contulerit. G.

Add. Gesneri ad I. A. Ernesti. epistola. Plurimi libri: ὤμεις γὰρ οἱ εὖζηλοι. quod genuinum puto. S.

detraxeris) Gierigius malit detrahis. Non audio. Disperditur, perit libellus, optimis quibusque detractis. S.

3 illis — ut meis, utar) Ea, quae tu tanquam κακόζηλα, et nimis tumida expunxeris, in alium

qua occasione, ut meis, utar, et beneficio fastidii
tui ipse laudabor, ut in eo, quod adnotatum in-
4 venies, et superscripto aliter explicitum. Nam,
quum suspicarer, futurum, ut tibi tumidius vide-
retur, quod est sonantius et elatius; non alienum
existimavi, ne te torqueres, addere statim pressius
quiddam et exilius, vel potius humiliter et peius,
5 vestro tamen iudicio rectius. Cur enim non us-
quequaque tenuitatem vestram insequar et exa-
gitem? Haec, ut inter istas occupationes aliquid
6 aliquando rideres: illud serio. Vide, ut mihi
viaticum reddas, quod impendi, data opera cur-
sore dimisso. Nae tu, quum hoc legeris, non
partes libelli, sed totum libellum improbabis,
negabisque ullius pretii esse, cuius pretium repo-
sceris. Vale.

XIII.

Ferocis elegantem epistolam laudat.

C. PLINIVS FEROCIS VO S.

Eadem epistola et studere te et non studere
significat. Aenigmata loquor. Ita plane, donec
2 distinctius, quod sentio, enuntiem. Negat enim
te studere, sed est tam polita, quae nisi a stu-

librum conferam, et tanquam
mea scripta, vel sub meo nomi-
ne, edam, vel alii, ut pro suis
utatur, dabo: ab iisque, quae
tu fastidieris, laudem consequar:
quemadmodum propter illum
ipsum locum laudabor ab intelli-
gentibus, quem adnotavi, et ver-
bis aliis in interstitio versuum
scriptis reddidi. Nam cum etc. G.

6 Vide, ut mihi viaticum)
Hic magis etiam quam ante io-
catur vir liberalissimus, et multa
millia nummum donare solitus.
Ceterum dimissus data opera
cursor illis placebit, quibus for-
te opus fuerit Latine dicere,

quem Romanica lingua *Expressum*
vocare solet. Videtur autem cur-
sore dimisso compensare voluisse
tarditatem, de qua est in prin-
cipio epistolae. G.

XIII, 1 et studere te et non
studere) Cortiana et Gierigiana
genuino ordine verborum: et non
studere te et studere. S.

2 quae — non potest) Puto
indicativo modo post relativum,
quod causam significare potest,
ideo usum Plinium, ut eo adle-
veratius negaret. G.

Soloecismus, cuius ego Plinium
non damnaverim: et absolvit eo

dente, non potest scribi: aut es tu super omnes beatus, si talia per desidium et otium perficis. Vale.

XIV.

Firmat liberalitatem superiorem.

C. PLINIUS CORELLIAE SVAE S.

Tu quidem honestissime, quod tam impense et rogas et exis, ut accipi iubeam a te pretium agrorum non ex septingentis millibus, quanti illos a liberto meo, sed ex nongentis, quanti a publicanis partem vicesimam emisti. Invicem ego et rogo et exigo, ut non solum quid te, verum etiam quid me deceat, adspicias, patiarisque, me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obsequi soleo. Vale.

XV.

Rem publicam ac amicorum curare honestissimum esse docet.

C. PLINIUS SATURNINO SVO S.

Requiris, quid agam. Quo nosti, distringor officio: amicis deservio: studeo interdum; quod non interdum, sed solum semperque facere, non audeo dicere rectius, certe beatius erat. Te alia omnia,²

dex Mediceus, pro quae com-
mode exhibens quam, quod ab
editoribus postponi non debebat.
S.

XIV, 1 ex septingentis) Inter-
pretati sumus ad 7, 11, 1.
Breviter, et ex notat proportio-
nem et comparisonem cum asse.
G.

a publicanis partem vicesim.)
Nimirum vicesima hereditatum
debetur, ut vectigalia reliqua,

publicano. Vid. noster Paneg. 37,
1. sqq. Corellia, quae coëmeret
agros illos hereditarios, etiam
partem hanc publicanorum ab iis
emit, et quidem ex nongentis,
h. e. ut diximus, ea portione, ut
as totus aestimaretur 90000
nummum. Cedebant igitur pu-
blicano HS 45000 s. 45 sestertia,
qui sunt floreni Rhenani 2250. G.

XV, 2 Te alia omnia etc.)
Non ita Secundus. Voluit enim

quam quae velis, agere, moleste ferrem, nisi ea, quae agis, essent honestissima. Nam et reipublicae servire negotiis, et disceptare inter amicos, ³ laude dignissimum est. Prisci nostri contubernium iucundum tibi futurum sciebam. Noveram simplicitatem eius, noveram comitatem: eundem esse, quod minus noram, gratissimum, experior, quum tam iucunde officiorum nostrorum meminisse eum scribas. Vale.

XVI.

Tironem se facile inducturum significat, ut ex via ad Fabatum declinet, et vindicta, quos iusserit, liberet.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SVO S.

Calestrium Tironem familiarissime diligo, et privatis mihi et publicis necessitudinibus implicitum. ² Simul militavimus, simul quaestores Caesaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum iure praecessit; ego illum in praetura sum consequutus, quum mihi Caesar annum remisisset. Ego in vil-

reipublicae, voluit amicis servire, etsi beatius ei videbatur literarum studiis solum semperque occupari. Bene igitur haec cum antecedentibus cohaerent, nec indigent Gierigianâ διορθώσει. Ceterum *alia omnia* solennis ordo, cui demior Cortium alterum, *omnia alia*, praeferre potuisse. S.

reipublicae servire negotiis)
*Cortius ex Mediceo *reipublicae suae negotia curare, et disceptare*. lententia eadem. G.

³ *experior)* Non exiit hic vim suam verbum hoc: non simpliciter significat, *audio, comperio*; sed ad experimentum proprie dictum, cum quis de re sua eventu ipso docetur, respicit. G.

XVI, 2 *quaestores Caesaris)* Idem *candidati principis*, cuius mandata ad Senatum perferrent. Vid. Ill. Spanhem. de usu et praest. numm. 10, 5. p. 166. G.

liberorum iure) Quod haberet liberos, quibus ego tum carebam. De praerogativis eorum, qui liberos haberent, prae his, qui caelibes essent, vel orbi, iam non opus est ad loca veterum scriptorum disputare, quod studiole hic factum a Cellario; cum observata virorum doctorum collecta sint ICtis, v. g. Ill. Heineccio Antiquit. Iuris I, 25, 3. lqq. G.

annum remisisset) Ut anno uno prius liceret Praeturam gerere, quam lege annali constitu-

las eius saepe secessi; ille in domo mea saepe convaluit. Hic nunc proconsul provinciam Baeticam per Ticinum est petiturus. Spero, immo confido, facile me impetraturum, ut ex itinere deflectat ad te. Si voles vindicta liberare, quos proxime inter amicos manumifisti, nihil est, quod verearis, ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire non erit longum mea causa. Proinde nimiam verecundiam pone, teque, quid velis, consule. Illi tam iucundum, quod ego, quam mihi, quod tu iubes. Vale.

XVII.

Orationes quoque perinde ac carmina ac historias recitari posse, contra quosdam reprehensores defendit.

C. PLINIUS CELERI SVO S.

Sua cuique ratio recitandi; mihi, quod saepe iam dixi, ut, si quid me fugit, ut certe fugit, admonear. Quo magis miror, quod scribis fuisse quosdam, qui reprehenderent, quod orationes omnino recitarem: nisi vero has solas non putant emendandas. A quibus libenter requisierim, cur concedant (si concedant tamen) historiam debere recitari, quae non ostentationi, sed fidei veritati-que componitur; cur tragoediam, quae non auditorium, sed scenam et actores; cur lyrica, quae non lectorem, sed chorum et lyram poscunt. At horum recitatio usu iam recepta est. Num

tum esset, de qua Lips. de Magistrat. P. R. 5. Locus classicus est Cic. Philipp. 5, 17. Unde illud in primis liquet, Consulatu statutum esse annum aetatis tertium et quadragesimum. G.

4 vindicta liberare) Ut e Latina libertate, quam manumissio-

ne privata adeptus est, plenam civitatem Romanam consequatur. Est integer titulus in digestis 40, 2. de manumissis vindicta, unde peti possunt, quae hic opus sunt, omnia. G.

XVII, 4 Num ergo culpand.) Reprehensus fuerat Plinius, quod

ergo culpandus est ille, qui coepit? Quamquam orationes quoque et nostri quidam, et Graeci le-
 5 citaverunt. Supervacuum tamen est recitare, quae dixeris. Etiam, si eadem omnia, iisdem omnibus, si statim recites: si vero multa inferas, multa commutes, si quosdam novos, quosdam eosdem, sed post tempus, adsumas, cur minus probabilis sit causa recitandi quae dixeris, quam
 6 edendi? Sed difficile est, ut oratio, dum recitatur, satisfaciat. Iam hoc ad laborem recitantis pertinet,
 7 non ad rationem non recitandi. Nec vero ego, dum recito, laudari, sed dum legor, cupio. Itaque nullum emendandi genus omitto. Ac primum quae scripsi, mecum ipse pertracto; deinde duobus aut tribus lego; mox aliis trado adnotanda, notasque eorum, si dubito, cum uno rursus aut altero pensito; novissime pluribus recito; ac, si quid mihi credis, tunc acerrime emendo. Nam tanto diligentius,
 8 quanto sollicitius, intendo. Optime autem reverentia, pudor, metus iudicant. Idque adeo sic habe. Nonne, si loquuturus es cum aliquo, quamlibet docto, uno tamen, minus commoveris,
 9 quam si cum multis vel indoctis? Nonne, quum surgis ad agendum, tum maxime tibi ipse diffidis,

orationes recitaret. Respondet, eadem se ratione facere, qua alii recitent historiam, tragoedias, lyrica. Obiicit adversarius, *At horum recitatio usu iam recepta est*; orationum non item. Plinius respondet, in reliquis etiam initium aliquando factum, rogatque, *Num ergo culpandus est ille, qui coepit ista?* Aliam adhuc responsum subiicit, nempe se neque primum esse, qui recitet orationem: idem et nostros et Graecos quosdam fecitasse etc. *Retinui igitur lectionem antiquam, et a Boethornio adhuc servatam, reductamque, cum alii mutassent, a Cortio. G.

5 *Etiam*) Concedentis est. vid. Index. - Male explicat h. l. Otho

ad Gifan. Observat. L. L. p. 315. S.

eadem omnia) Vid. Gifan. l. l. S. *iisdem omnibus*) Cortius bene ex Mediceo *si iisdem omnibus*, quod miror Gierigium neglexisse. Mox malim: *si multa commutes*. S.

7 *tanto diligentius, quanto sollicitius*) Quanto magis sollicitus sum de iudicio amicorum, quos ad recitationem audiendam convocavi; tanto diligentius intendo animum, tum antequam ad illos adfero scriptum meum, tum in ipsa recitatione, ubi observo, quid placeat, quid fronte illis corrueat etc. G.

8 *commoveris*) perturbaris, trepidas. S.

tum commutata, non dico plurima, sed omnia cupis? Utique si latior scena, et corona diffusior. Nam illos quoque sordidos pullatosque reveremur. Nonne, si prima quaeque improbari putas, debilitaris et concidis? Opinor, quia in numero ipso est quoddam magnum collatumque consilium; quibusque singulis iudicii parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius Secundus (hic scriptor tragœdiarum) si quid forte familiarior amicus tollendum, ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, AD POPULUM PROVOCO: atque ita ex populi vel silentio vel adsensu aut suam aut amici sententiam sequebatur. Tantum ille populo dabat. Recte an secus, nihil ad me. Ego enim non populum advocare, sed certos electosque soleo, quos intuear, quibus credam, quos denique et tanquam singulos observem, et tanquam non singulos timeam. Nam quod M. Cicero de stilo, ego de metu sentio. Timor est emendator acer-

9 Utique) certe, *wenigstens*. Plinius 5, 7, 2. *Mihi autem defuncti voluntas — antiquior iure est, utique in eo, quod ad communem patriam voluit pervenire. S.*

pullatosque) *Tunica pulla* indutos, quod Verri obiicit Cicero 4, 24. Opportune hic laudavit Cellarius Sueton. Aug. c. 40. ubi *pullatorum* pro concione *turbæ* indignatur Augustus. Multa ibi, et hunc ipsum locum dedit Casaubonus. G.

10 debilitaris et concidis) Imitatur Tullium suum de fin. 5, 15. *Victi debilitantur, animosque demittunt. G.*

omnibus plurimum) Certe in hac causa. Cum enim hoc petat orator, populo placere, probari populo: iudicio multitudinis omnino illi standum est. Alioquin si quis simpliciter istam sententiam tribuat Secundo, collectam stultorum multitudinem sapienter iudicare, iniuriam pru-

dentissimo viro fecerit: et aliter ipsum sensisse, quæ sequuntur s. 12. declarant. G.

Pro omnibus Secundus accuratius scripsisset cunctis. S.

11 ad populum provoco) Lepide abutebatur notissima formula Quiritium, fidem implorantium populi, aut provocatione certantium. G.

13 Cicero de stilo) Respicit illud magistrorum bonorum vocibus decantatum, utinam diligentius a iuventute obsequendo expressum, ex 1 de orat. 33. *Stilus optimus et praestantissimus dicendi effector et magister. G.*

emendator acerrimus) * *Asperimus* ex bonis libris dedit Cortius, quod vel ideo non displicet, quod *linam* saepe adhibet hac in re Plinius, cuius dos est *asperam* esse. G.

Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola. Cortium secutus est Giergius. S.

rimus. Hoc ipsum, quod nos recitatu-
 mus, emendat: quod auditorium ingredimur,
 emendat: quod pallemus, horrescimus, circum-
 14spicimus, emendat. Proinde non poenitet me
 consuetudinis meae, quam utilissimam experior:
 adeoque non deterreor sermunculis istorum, ut
 ultro te rogem, monstres aliquid, quod his ad-
 15dam. Nihil enim curae meae satis est. Cogito,
 quam sit magnum, dare aliquid in manus homi-
 num: nec persuadere mihi possum, non, et cum
 multis, et saepe tractandum, quod placere et
 semper et omnibus cupias. Vale.

XVIII.

*Caninio. rogatus suadet, ut, quam Comensibus in
 epulum pecuniam promiserat, ita disponat, ut
 ipse suam in alimenta ingenuorum.*

C. PLINIUS CANINIO SVO S.

Deliberas mecum, quemadmodum pecunia, quam
 municipibus nostris in epulum obtulisti, post te
 quoque salva sit. Honestas consultatio, non ex-
 pedita sententia. Numeres reipublicae summam?
 Verendum est, ne dilabatur. Des agros? Ut
 2publici, negligentur. Equidem nihil commodius
 invenio, quam quod ipse feci. Nam pro quin-
 gentis millibus nummum, quae in alimenta inge-
 nuorum promiseram, agrum ex meis, longe pluris,
 actori publico mancipavi: eundem vectigali im-

XVIII, 1 *Deliberas mecum)*
 Consulis me. Sic mox *consultatio*. Vid. Ind. Bos. in Cornel.
 Nepot. v. *deliberare*. S.
post te — sit) post obitu-
 tum non alienis rebus, sed sem-
 per epulis istis reservetur et im-
 pendatur. E.

2 *actori publico mancipavi)*
 Servo publico (ut alii, non sibi,

acquirere posset) imaginaria ven-
 ditione tradidi. Multa hac de re
 viri docti ad illud Tac. An. 2,
 30. Quia *vetere senatusconsulto*
quaestio in caput domini pro-
hibebatur, callidus et novi iu-
ris repertor Tiberius mancipari
singulos actori publico iubet:
scilicet ut in Libonem ex ser-
vis salvo senatusconsulto quae-

posito recepi, tricena millia annua daturus. Per hoc enim et reipublicae fors in tuto, nec reditus incertus, et ager ipse propter id, quod vectigali large supercurrit, semper dominum, a quo exerceatur, inveniet. Nec ignoro, me plus aliquanto, quam donasse videor, erogavisse, quum pulcherrimi agri pretium necessitas vectigalis infregerit. Sed oportet privatis utilitatibus publicas, mortali-
bus aeternas anteferre; multoque diligentius muneri suo consulere, quam facultatibus. Vale.

XIX.

Fanniam, cuius valetudinem dolenter fert, meritis laudibus exornat.

C. PLINIUS PRISCO SVO S.

Angit me Fanniae valetudo. Contraxit hanc, dum adfidet Iuniae Virgini, sponte primum, (est enim adfinis) deinde etiam ex auctoritate pontificum. Nam Virgines, quum vi morbi atrio Vestae coguntur excedere, matronarum curae cu-

reretur. Hic mancipat Plinius agrum, qui longe pluris esset, quam quingentorum millium, actori publico, ut iam esset reipublicae: ab hac illum deinde recipit vectigalem, et promittit tricena millia annua, tanquam usuras semisses (6 per centum). Cum autem ager multo plus referat quotannis, quam tricena millia, (longe enim pluris est, quam quingentorum millium) semper inveniet, qui exercere illum et vectigal solvere reip. velit. G.

3 vectigali — supercurrit) plus quotannis refert, quam vectigal illud impositum. E.

Cortius ex Mediceo: vectigal — supercurrit. Verum puto: demque agnoscit Forcellinus. S.

4 necessitas vectigalis infregerit) necessitas pendendi reipublicae vectigalis 30000 annuorum pretium agri minuit. E.

5 muneri — consulere) latiori sensu, promissis, officio, operae, quam in te recepisti, satisfacere. E.

XIX, 2 Nam Virgines) Adparet ex talibus locis, Plinium posteritati scripsisse, quia saepiuscule talia monet, quae tum non facile quis ignoraret. Ceterum quod hic Virgines simpliciter dicuntur, omisso Vestales, et paullo ante Virgini (ubi librorum auctoritate Vestali delevit Cortius) illud inusitatum non esse, et hic ostendit idem Cortius, et probavit vir doctus in Miscell. obl. 4, 3. p. 432. G.

stodiaeque mandantur. Quo munere Fannia dum sedulo fungitur, hoc discrimine implicita est.

3 Infident febres, tussis increfcit, summa macies, summa defectio: animus tantum et spiritus viget, Helvidio marito, Thrasea patre dignissimus: reliqua labuntur, meque non metu tantum, verum

4 etiam dolore conficiunt. Doleo enim, maximam feminam eripi oculis civitatis, nescio an aliquid simile visuris. Quae castitas illius! quae sanctitas! quanta gravitas! quanta constantia! Bis maritum sequuta in exilium est, tertio ipsa propter

5 maritum relegata. Nam, quum Senecio reus esset, quod de vita Helvidii libros composuisset, rogatumque se a Fannia in defensione dixisset: quaerente minaciter Metio Caro, an rogasset, respondit, *Rogavi*: an commentarios scripturo dedisset, *Dedi*: an sciente matre, *Nesciente*. Postremo

6 nullam vocem cedentem periculo emisit. Quin etiam illos ipsos libros, quamquam ex necessitate et metu temporum abolitos SC. publicatis bonis, servavit, habuit, tulitque in exilium exilii causam.

7 Eadem quam iucunda, quam comis, quam denique (quod paucis datum est) non minus amabilis, quam veneranda! Erit sane, quam postea uxoribus nostris ostentare possimus: erit, a qua viri quoque fortitudinis exempla sumamus; quam sic cernentes audientesque miramur, ut illas, quae

8 leguntur. Ac mihi domus ipsa nutare, convulsaque sedibus suis ruitura supra videtur, licet adhuc posteros habeat. Quantis enim virtutibus quantisque factis adsequentur, ut haec non novissima occiderit? Me quidem illud etiam affli-

5 *Postremo*) ut paucis me expediam. Sic mox, ut aliis permultis locis, *denique*. S.

6 *abolitos*) Publice in comitio exustos, quod monuere iam viri docti ex Tac. Agric. 2. G.

7 *miramur*) Genuinum est. Sensus: etenim iam nunc eam,

dum adhuc vivit, sic miramur, ut illas, quas nunquam vidimus. Quo magis defunctam mirabimur, uxoribusque nostris ac nobismetipsis tanquam exemplum omnium virtutum ostentabimus. S.

8 *novissima occiderit*) Eo

git et torquet, quod matrem eius, illam (nihil possum illustrius dicere) tantae feminae matrem, rursus videor amittere, quam haec, ut reddit ac refert nobis, sic auferet secum, meque et novo pariter et rescisso vulnere adficiet. Utramque co-¹⁰ lui, utramque dilexi: utram magis, nescio; nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in secundis, habuerunt in adversis. Ego solatium relegatarum, ego ultor reversarum: non feci tamen paria, atque eo magis hanc cupio servari, ut mihi solvendi tempora supersint. In his eram curis, ¹¹ quum scriberem ad te; quas si deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

XX.

Taciti librum, a se notatum, remittit; in suo libro vicem expectat, et amicitia illius, studiorumque ac famae societate delectatur.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Librum tuum legi, et, quam diligentissime potui, adnotavi, quae commutanda, quae eximenda arbitrarer. Nam et ego verum dicere adsuevi, et tu libenter audire. Neque enim ulli patientius

sensu, quo Cremutius Cordus Cassium Romanorum ultimum dixerat apud Tac. An. 4, 34. ubi plura Lipsius. G.

9 quod matrem — — adficiet) Fannia ita similis erat matri (reddebat et referebat eam) ut plane eadem videri posset. Ergo Fannia defuncta mater eius rursus quasi amittitur. Haec sic cogitabat Plinius. Sed in conformatione huius sententiae acumen amabile expendant, quibus utique curae est acumen aliquod ingenii. Utinam tamen, si verum quaerimus, non ad lulum usque verborum, ut sit, processisset iucundissimus Plinius. E.

10 nec discerni volebant) neutra cupiebat alteri praeferri quacunque re. E.

solatium — ultor) De illo vid. 3, 11, 3. de hoc 9, 13. G.

non feci — paria) Intellige acceptis expensa; rationum enim verbum esse, statim ipse indicat, cum solvendi tempora optat. G.

11 non querar) Excerpta Brummer. nihil querar, quod verum puto. S.

XX, 1 eximenda) Gesneriana examinanda, negligentia, nihil fallor, operarum. Itaque cor-
xi. S.

reprehenduntur, quam qui maxime laudari me-
 2rentur. Nunc a te librum meum cum adnota-
 tionibus tuis exspecto. O iucundas, o pulchras
 vices! Quam me delectat, quod, si qua posteris
 3cura nostri, usquequaque narrabitur, qua concor-
 dia, simplicitate, fide, vixerimus! Erit rarum
 et insigne, duos homines, aetate propemodum
 aequales, non nullius in literis nominis (cogor
 enim de te quoque parcius dicere, quia de me
 4simul dico) alterum alterius studia fovisse. Equi-
 dem adolescentulus, quum iam tu fama gloriaque
 floreres, te sequi, tibi *longo, sed proximus, in-*
tervallo et esse et haberi concupiscebam. Et erant
 multa clarissima ingenia: sed tu mihi (ita simili-
 tudo naturae ferebat) maxime imitabilis, maxime
 5imitandus videbaris. Quo magis gaudeo, quod,
 si quis de studiis sermo, una nominamur; quod
 de te loquentibus statim occurro. Nec desunt,
 6qui utrique nostrum praeferantur. Sed nihil in-
 terest mea, quo loco iungimur. Nam mihi pri-
 mus, qui a te proximus. Quin etiam in testa-

3 aetate propemodum aequa-
 les) Auctius. Cortiana, aetate,
 dignitate propemodum aequa-
 les: Gierigiana, aetate et digni-
 tate propemodum aequales. Mi-
 hi nostra lectio videtur praefer-
 enda. Inter homines enim do-
 ctrinae laude florentes non tam
 dignitatis s. honorum in republi-
 ca aequalitas, quam annorum no-
 minisque in literis invidiam gigne-
 re solet. S.

4 longo, sed proximus) Ex
 Aen. 5, 320. Non secundum se
 vocat, quod plus est, sed *proxi-*
mus. Sic apud Horat. 1, od.
 12, 20. *Proximos* Iovi (cui ta-
 men nihil secundum nascitur)
 honores occupavit Pallas. G.

Similia sunt passim in Quintil.
 ut lib. 10, 1, 86. E.

ita similitudo naturae) Haec
 adiecit, ne vulgari imitatorum
 vitio illud, quod deterrimum est
 arripuisse, vel certe, dum se ex-

tenuat, Tacitum simul deprime-
 re videatur: ideo etiam cum *imi-*
tabili coniungit *imitandum*. G.

5 quod de te — occurro) Excerpta Brummeriana auctius:
 quod ego de te, tu de me lo-
 quentibus statim occurris. Ve-
 rum, ni fallor: nec, opinor, mi-
 nus modestum. S.

6 iungimur) Exspectes iun-
 gamur. S.

qui a te proximus) Sic re-
 stituit e bonis libris Cortius. Ni-
 hil, inquit Plinius, *interest mea,*
quo loco iungamur, modo iun-
 gamur, neque inter te et me
 quisquam interponatur. Nam *pri-*
mus ille mihi videtur, qui a te
proximus. Eum cum me faciant
 omnes; licet alios praeponent
 tibi, mihi tamen non eripient,
 ut non ob id ipsum primus mihi
 videar et sat honoratus mortalis,
 quod a te ponor proximus. G.

mentis debes adnotasse: nisi quis forte alterutri nostrum amicissimus, eadem legata, et quidem pariter, accipimus. Quae omnia huc spectant,⁷ ut invicem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos studia, mores, fama, suprema denique hominum iudicia constringant. Vale.

XXI.

Consilio de curandis oculis se pariturum scribit, et pro gallina iocabundus gratias agit.

C. PLINIUS CORNUTO SVO S.

Pareo, collega carissime, et infirmitati oculorum, ut iubes, consulo. Nam et huc, tecto vehiculo undique inclusus, quasi in cubiculo, perveni, et non stilo modo, verum etiam lectionibus difficulter, sed abstineo, solisque auribus studeo. Cubi-²cula obductis velis opaca, nec tamen obscura, facio. Cryptoporticus quoque, adopertis inferioribus fenestris, tantum umbrae, quantum luminis, habet. Sic paullatim lucem ferre condisco. Ba-³lineum adsumo, quia prodest: vinum, quia non nocet; parcissime tamen. Ita adsuevi, et nunc custos adest. Gallinam, ut a te missam, libenter⁴ accepi; quam satis acribus oculis, quamquam adhuc lippus, pinguissimam vidi. Vale.

adnotasse) animadvertisse. *E.* *nisi quis forte* etc.) Haec ita dispone: etiam in testamentis eadem legata et pariter accipimus, nisi quis forte etc. Nam amiciori maiora legata scribi solent. *E.*

7 studia, mores, fama) Quam venuste iungit et colligit, quae separatim adhuc posuerat! *G.*

XXI, 1 *collega*) In Consulatu et in praefectura aerarii. Vid. 5, 15, 5. Forte ipso collegii anno ista scripsit, aut scripsisse fingit: quamquam secessus suadet aliud. Antiquiores *collegae* nomen in Augurato praesertim, cu-

ius perpetuus honos esset, usurparunt; in reliquis, ipso tantum curationis tempore. *G.*

et non stilo modo) Cortius et Gierigius: *et hic non stilo modo.* Bene. *S.*

3 Balineum — prodest) Adscriplit Cellarius Celsi locum 6, 6. *Curari oculos balneo, fotu, vino, vetustissimus auctor Hippocrates memoriae prodidit.* Porro *custodem*, quem adesse ait, medicum, uxorem, libertum, servum, amicum denique intelligere licet. *G.*

XXII.

Aperte commendat, cui non neminato tribunatum impetraverat.

C. PLINIUS FALCONI SVO S.

Minus miraberis, me tam instanter petisse, ut in amicum meum conferres tribunatum, quum scieris, quis ille qualisque. Possum autem iam tibi et nomen indicare, et describere ipsum, postquam polliceris. Est Cornelius Minucianus, ornamentum regionis meae, seu dignitate, seu moribus. Natus splendide, abundat facultatibus, amat studia, ut solent pauperes. Idem rectissimus iudex, fortissimus advocatus, fidelissimus amicus. Accepisse te beneficium credes, quum propius inspexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modestissimo viro dicere) parem. Vale.

XXIII.

Prosocerum monet, ut domi proconsulem expectet, nec obviam ei procurrat.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SVO S.

Gaudeo quidem esse te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tironi possis: sed, ut perseveres esse tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem aetatis tantum laboris iniungas. Quin immo de-

XXII, 1 *scieris*) audiveris, cognoveris ex me. E.

2 *ut solent pauperes*) Sic Athenienses *Φιλοσοφία καὶ πενία σύντροφοι*: a Luciano Nigrino vocantur: et ad bonae mentis paupertatem sororem, quae est apud Petron. c. 84. multa in hanc sententiam viri docti. G.

Oppositio in his: *abundat facultatibus; amat studia, ut solent pauperes*. Acer enim stu-

diorum amor raro eorum, qui facultatibus abundant. Apte laudavit Gesnerus locos illos Lucianum et Petronianum. S.

3 *omnibus honoribus* — — *parem*) qui omnes honores, omnes titulos sustineat; immo talem, cuius virtutibus omnes honores inferiores dicerem, nisi summa viri modestia obstaret. S.

XXIII, 1 *fortem*) validum, tam bona valetudine. E.

nuntio, ut illum et domi, et intra domum, atque etiam intra cubiculi limen, expectes. Etenim² quum a me ut frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco observo, exigere officium, quod parenti suo remisisset. Vale.

XXIV.

Numidiae mortem nuntiat, et ex heredibus nepotem, eiusque educationem laudat.

C. PLINIUS GEMINIO SVO S.

Numidia Quadratilla paullo minus octogesimo aetatis anno decessit, usque ad novissimam valetudinem viridis, atque etiam ultra matronalem modum compacto corpore et robusto. Decessit honestissimo testamento. Reliquit heredes, ex be²ne nepotem, ex tertia parte neptem. Neptem parum novi: nepotem familiarissime diligo; adolescentem singularem, nec iis tantum, quos sanguine attingit, inter propinquos amandum. Ac primum,³ conspicuus forma, omnes sermones malignorum et puer et iuvenis evasit: intra quartum et vicissimum annum maritus, et, si deus adnuisset, pater. Vixit in contubernio aviae delicatae severissime, et tamen obsequentissime. Habebat illa pantomi-⁴mos fovebatque effusius, quam principi feminae conveniret. Hos Quadratus non in theatro, non

² Etenim — — remisisset) Praeclara sententia! quali quaedam stellula, qua vel brevissimam epistolam, ut tamen aliquo in loco splendeat, distinguit. Haec talia tironibus commendari et illustrari maxime debent. E.

XXIV, 1 Numidia) Excerpta Brummer. Ummidia, quod verum. Vid. ad 6, 11, 1. S.

² nepotem) Numidium Quadratum, de quo 6, 11. G.

nec iis tantum — amandum) sed alienis quoque tali prosequendum amore, quali propinquos prosequi solemus. S.

³ omnes sermones — evasit) Commentarii instar esse possunt, quae Cicero Or. pro Coel. 5. de Coelio notavit. E.

⁴ non domi) Privatim itaque, cum theatra essent publica. Sic in hortis Praetoris ludi spectant Quint. 3, 6, 18. G.

5 domi spectabat; nec illa exigebat. Audii ipsam, quum mihi commendaret nepotis sui studia, sole-
 re se, ut feminam in illo otio sexus, laxare ani-
 mum lusu calculorum, solere spectare pantomimos
 suos; sed quum factura esset alterutrum, semper
 se nepoti suo praecepisse, abiret, studeretque:
 quod mihi non amore eius magis facere, quam
 6 reverentia videbatur. Miraberis, et ego miratus
 sum. Proximis sacerdotalibus ludis, productis in
 commissione pantomimis, quum simul theatro ego
 et Quadratus egrederemur, ait mihi: *Scis, me*
hodie primum vidisse saltantem aviae meae liber-
 7 *tum?* Hoc nepos. At, hercule, alienissimi ho-
 mines in honorem Quadratillae, (pudet me dixisse
 honorem) per adulationis officium, in theatrum
 cursitabant, exultabant, plaudebant, mirabantur:
 ac deinde singulos gestus dominae cum canticis
 reddebant; qui nunc exiguissima legata, theatra-

5 *Audii ipsam, quum etc.)* Cicero de Orat. 2, 90. *audivi*
 — *Metrodorum, quum de*
his ipsis rebus disputaret. S.

otio sexus) et aetatis: talis
 enim et alea ludunt senes. Sic
 γεγοννός *luisse* se scribit ad
 Tiberium Augustus Sueton. c. 71.
 G.

reverentia) Illa nimirum, quam
 puero etiam *deberi maximam*
 Iuvenalis ait 14, 47. Et *pecca-*
turo obftet tibi filius infans. G.

6 *in commissione)* Cum com-
 mitterentur ac certamen inirent:
 proprium ludicris pariter ac seriis
 certaminibus verbum. G.

7 *pudet me dixisse)* Dicere
 coepit, *homines alienissimos*
 (quos nepoti opponit, nulla co-
 gnatione coniunctos) in theatrum
 venisse, quoties saltarent Qua-
 dratillae pantomimi, idque *se-*
cisse in honorem Quadratillae:
 hoc vero corrigit, *honorem* di-
 cere non vult; *adulationis offi-*
cium substituit. Nempe heredi-
 petae, inter alias artes suas, ca-

ptabant ita Quadratillam, ut vi-
 derent, laudarent, illius panto-
 mimos; quemadmodum contra
 apud Lucian. de merc. cond. p.
 469. Gr. crimen est, non lau-
 dasse saltantem servulum. Hunc
 igitur Plinius negat honorem esse
 Quadratillae habitum; adulation-
 nem vocat. Hanc adulandi in-
 dignitatem deinde describit gra-
 phice: *cursitabant* in theatrum,
exultabant quasi gaudio, quo-
 ties bene rem gerere viderentur
 pantomimi; *plaudebant* voce,
 manu; *mirabantur* artem illo-
 rum, quam admiratione dignam
 non negaverit, qui Luciano illam
 describenti credit in libello περί
 ὀρχήσεως; *reddebant dominae*
 illorum Quadratillae et repetito
 quasi spectaculo exhibebant *ge-*
stus, quos modo viderant, *cum*
canticis et modis, ad quos illi
 saltaverant; eoque modo testa-
 mentum suae Reginae mereri stu-
 debant. At frustrati sunt egregie:
 nunc enim *exiguissima legata* etc.
 G.

lis operae corollarium, accipient ab herede, qui non spectabat. Quorsum haec? Quia soles, si8 quid incidit novi, non invitus audire: deinde, quia iucundum est mihi, quod ceperim gaudium, scribendo retractare. Gaudeo enim pietate defunctae, honore optimi iuvenis: laetor etiam, quod domus aliquando C. Cassii, huius qui Cassianae scholae princeps et parens fuit, serviet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus, et9 decebit, rursusque ei pristinam dignitatem, celebritatem, gloriamque reddet, quum tantus orator inde procedet, quantus iuris ille consultus. Vale.

XXV.

Quam docti viri sub habitu pagano lateant, exemplo Terentii Iunioris docet.

C. PLINIVS RVFO SVO S.

O quantum eruditorum, aut modestia ipsorum, aut quies operit et subtrahit famae! At nos eos tantum dicturi aliquid aut lecturi timemus, qui studia sua proferunt; quum illi, qui tacent, hoc amplius praestent, quod maximum opus silentio

corollarium) Recte cum theatri opera iungitur. Docet enim Varro, dictum *corollarium* a *corollis*, cum placuerunt actores, in scena dari solitis, de L. L. p. 42, 2. Sed haec et plura, quae hic dedit Cellarius, commodius leguntur in Lexicis. G.

8 *Quorsum haec? Quia*) *Brevis, sed eadem sententia Cortius, *Haec, quia soles* etc. G.

Cassianae scholae) Cui *Proculiana* se opposuit. De utraque viri docti ad Pomponii enchiridion. G.

9 *Implebit — et decebit*) Eadem fere vis utriusque verbi:

implet enim domum, qui satis magnus est, ut proportionem ad eam habeat. Sic Paneg. 15, 4. *quod denique tectum magnus hospes impleveris*, ubi vid. G. *rursusque — — reddet*) pleonasmus. Saepe sic *rursus* cum verbis a *re* incipientibus iungitur. Vid. interpr. ad Liv. 9, 27, 1. epit. 14. ad Iul. Caes. de B. G. 4, 4. S.

XXV, 1 *maximum — reverentur*) h. e. studia literarum colunt taciti. Nam hoc silentio ostendunt, se literas non sui commodi causa, sed propter ipsarum praestantiam colere, in quo multo sunt honestiores et li-

2 reverentur. Expertus scribo, quod scribo. Terentius Iunior, equestribus militiis, atque etiam procuratione Narbonensis provinciae integerrime functus, recepit se in agros suos, paratisque honoribus tranquillissimum otium praetulit. Hunc ego, invitatus hospitio, ut bonum patrem familiae, ut diligentem agricolam intuebar, de his loquuturus, in quibus illum versari putabam: et coeperam, quum ille me doctissimo sermone revocavit ad studia. Quam tersa omnia! quam Latina! quam Graeca! Nam tantum utraque lingua valet, ut ea magis videatur excellere, quam cum maxime loquitur. Quantum ille legit! quantum tenet! Athenis vivere hominem, non in villa, 5 putes. Quid multa? Auxit sollicitudinem meam, effecitque, ut illis, quos doctissimos novi, non minus hos seductos et quasi rusticos verear. 6 Idem suadeo tibi. Sunt enim, ut in castris, sic etiam in literis nostris plures cultu pagano, quos cinctos et armatos, et quidem ardentissimo ingenio, diligentius scrutatus invenies. Vale.

XXVI.

Morbo amici admonitus, hortatur, ut tales sani perseveremus, quales nos futuros infirmi profitemur.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Nuper me cuiusdam amici languor admonuit,

beraliores iis, qui suae gloriae et famae causa studia sua profectant. E.

2 equestribus militiis) Egregie illustrarunt hunc locum viri docti adscripto Sueton. Claud. c. 25. Equestres militias ita ordinavit, ut post cohortem alam, post alam tribunatum legionis daret, laudatoque Schelio ad Hygin. de castramet. p. 69. sq. Breviter equestres militiae sunt equitum Romanorum in ipsis legionibus, et inter pedites, praefecturae. G.

paratisque) Al. speratisque. Minus efficaciter ad laudem Terentii, Maioris enim animi, otium praeferre paratis honoribus, quam speratis. Ultima litera vocis praegressae adhaerescens insequenti illam lectionem peperit. S.

3 coeperam) scil. cum eo colloqui de rebus rusticis. E.

5 seductos) qui rure et in agrorum quasi secessu vivunt. E.

6 Sunt enim, ut etc.) Locus acute inventus, sed paululum contortus. E.

optimos esse nos, dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut avaritia aut libido sollicitat? Non amoribus servit, non appetit honores, opes² negligit, et quantulumcunque, ut relicturus, satis habet. Tunc deos, tunc hominem esse se meminit: invidet nemini, neminem miratur, neminem despicit, ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur et fontes. Haec summa curarum, summa votorum; mollem³que in posterum et pinguem, si contingat evadere, h. e. innoxiam beatamque destinat vitam. Possum ergo, quod pluribus verbis, pluribus⁴etiam voluminibus philosophi docere conantur, ipse breviter tibi mihiue praecipere, ut tales esse sani perseveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

XXVII.

An aliquid spectra sint, ita quaerit, ut exemplis Curtii Rufi, et Athenodori philosophi, tum domesticorum suorum adfirmare videatur.

C. PLINIVS SVRAE SVO S.

Et mihi discendi, et tibi docendi facultatem otium praebet. Igitur perquam velim scire, esse

XXVI, ¹ aut avaritia aut libido) Probabiliter suspiceris, Plinium scripsisse, aut avaritia, aut ambitio, aut libido. His optime respondent, quae sequuntur. Media cur exciderint, sponte apparet. Idem placet Gierigio. S.

² sermonibus — attendit — alitur) Notanda constructio. S.

³ mollem — pinguem) Non satis assequor, quid Plinius fecutus sit, cum mollem et pinguem vitam, quas ex communi latinae linguae consuetudine in vitio ponitur, nunc ipse innoxiam beatamque interpretetur. E.

Communem illam latinae linguae consuetudinem non novi, mirorque hic haesisse virum doctissimum, qui pingue otium, pinguem secessum saepe laudari bene sciret. Mollis vita pinguisque opponitur ei, quam occupationes omnis generis perturbant, quam sollicitat, nunc avaritia, nunc ambitio, nunc libido. Talem vitam innoxiam beatamque vocari, quid mirum? S.

⁴ pluribus — pluribus) Praestat, ut gravius, Curtii et Gierigii, plurimis — plurimis. S.

XXVII Vid. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola.

aliquid phantasmata, et habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania et vana ex
 2 metu nostro imaginem accipere. Ego ut esse credam, in primis eo ducor, quod audio accidisse Curtio Rufo. Tenuis adhuc et obscurus obtinenti Africam comes haeserat: inclinato die spatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura humana grandior pulchriorque: perterrito, *Africam se, futurorum praenuntiam*, dixit: *iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem provinciam reversu-*
 3 *rum, ibique moriturum*. Facta sunt omnia. Praeterea accedenti Carthaginem, egredientique navem, eadem figura in litore occurrisse narratur. Ipse certe implicitus morbo, futura praeteritis, adversa secundis auguratus, spem salutis, nullo suorum
 4 desperante, proiecit. Iam illud, nonne et magis terribile, et non minus mirum est? quod expo-
 5 nam, ut accepi. Erat Athenis spatiosa et capax.

1 *phantasmata*) Non nego, *phasmata* bonum verbum esse, et huic rei aptum, quod vel veteres Glossae docent, in quibus *Φάσμα* mostellum est, diminuta a *monstro* appellatione, qua ipsa hac epistola Plinius utitur; et notum *Phasna*, Menandri fabula, quae *Mostellariam* Plauti peperit. Sic in Luciani philopseude p. 336. Gr. καὶ τὰ ἄλλα *Φάσματα ἠΦανόσθη* κ. τ. λ. Quin p. 347. in fabula, quam haec Athenodori exclusisse videtur, *Φάσματος* nomen bis occurrit. Sed hoc non eo valet, ut cum Casaubono hic castrata voce *phantasmata* legamus pro *phantasmata*, quod omnes in universum libros habere docet Cortius, et quod sacris viris hoc sensu placuit Matthaeo 14, 26. et Marco 6, 49. G.

numen aliquod) vim quandam et potentiam divinam, *θεϊότητα*, qualis cernitur futurorum praeflagitatione etc. S.

2 *Curtio Rufo*) Vitam eius, neque hac disimulata fabula, breviter enarrat Tacitus Annal. 11, 21. G.

iturum enim) Hoc enim respicere potest ad verba, *futurorum praenuntiam*; haec firmat ipsa denuntiatione. *Gruteri igitur coniectura, *eum*, non opus est. G.

5 *Erat Athenis*) In Luciani Philopseude [cap. 35. vid. Böttiger über Furienmasken p. 51. E.] narratur, quod iam indicavi, fabella huic gemina, nisi quod Corinthi scena, non Athenis; quod pro Athenodoro Arignotus Pythagoricus est; et quod illud monstrum Protei cuiusdam instar in varias se species mutat. Ceterum ad ossa insepulta deductus, ut hic Athenodorus, ita illic Arignotus, quibus sepultis, quies reddita et salubritas domui ad eum diem pesilentii. G.

domus, sed infamis et pestilens. Per silentium noctis sonus ferri, et, si attenderes acrius, strepitus vinculorum longius primo, deinde e proximo reddebatur: mox apparebat idolon, senex macie et squalore confectus, promissa barba, horrenti capillo; cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus tristes⁶ diraeque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus, et, crescente formidine, mors sequebatur. Nam interdiu quoque, quamquam abscesserat imago, memoria imaginis oculis inerrabat, longiorque causis [timoris] timor erat. Deserta inde et damnata solitudine domus, totaque illi monstro relicta: proscribebatur tamen, seu quis emere, seu quis conducere, ignarus tanti mali, vellet. Venit Athenas philosophus Athenodorus,⁷ legit titulum: auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis conducit. Ubi coepit advesperascere, iubet sterni sibi in prima domus parte, poscit pugillares, stilum, lumen: suos omnes in interiora dimittit, ipse ad scribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita simulacra et inanes sibi metus fingeret.

idolon) Refugit adhuc Latinae appellationem *spectri*, qua εἶδωλον Graecorum donaverat Carius, derivam nempe a Tullio fam. 15, 16.: sed postea in usum etiam serio loquentium receptam. G.

senex macie et squalore confectius) Luciano αὐχμηρός, κομήτης, μελάντερος τοῦ ὄφους. G.

6 longiorque causis etc.) quia et interdiu timebant, cum spectrum non apparebat. Satis erat tamdiu tremere, quamdiu spectrum, causa timoris, aderat, nempe per noctem. Caeterum acutius est haec omnis appendix, ἐνθυμημα habens concinnum, quod

ex ingenii quodam radio splenderet. E.

[*timoris*]) Inclusit uncis, ut suspectum, Gesnerus, quod abest in libris bonae notae, commodeque subauditur. Omiserunt Cortius et Giergius. Mox malit N. Heinsius *damnata solitudini*. Sed *damnari* casum lectum poenae legitime admittit. S.

7 legit titulum) Tabellam, in qua proscriptio. Vid. Heins. ad illud Petron. c. 38. extr. *Hoc titulo auctionem proscripsit. G.*

sterni sibi) Non dormiendi causa, sed studiendi, cui rei etiam lectos adhibebant. Vid. Burmann. ad Quintil. 10, 3. p. 936. G.

8 Initio, quale ubique, silentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moveri: ille non tollere oculos, non remittere stilum, sed obfirmare animum, auribusque praetendere: tum crebrescere fragor, adventare etiam, ac iam ut in limine, iam ut intra limen audiri: respicit, videt, agnoscitque
 9 narratam sibi effigiem. Stabat innuebatque digito, similis vocanti: hic contra, ut paullum expectaret, manu significat, rursusque ceris et stilo incumbit: illa scribentis capiti catenis insonabat: respicit rursus idem, quod prius, innuentem: nec
 10 moratus, tollit lumen, et sequitur. Ibat illa lento gradu, quasi gravis vinculis: postquam deflexit in aream domus, repente dilapsa deserit comitem: desertus herbas et folia concerpta signum
 11 loco ponit. Postero die adit magistratus, monet, ut illum locum effodi iubeant. Inveniuntur ossa inserta catenis et implicita, quae corpus aevo terraque putrefactum nuda et exesa reliquerat vinculis: collecta publice sepeliuntur: domus post-
 12 ea rite conditis manibus caruit. Et haec quidem

8 *auribusque praetendere*) *Auribus praetendere animum* significat obstinatione quadam studendi impedire ne audiamus, certe audire nobis videamur, aliquid, ut qui manum vel ceram adeo praetendit. *Durum hoc videbatur Cl. Marklando ad Stat. Silv. 5, 23. quare legere nos volebat *acriusque pertendere*, eleganter utique; et forte melius consulisset famae Plinius, si ita posuisset. Verum ut forte nimis audax fuit Plinius, qui ita posuerit; sic mutare contra omnes libros, audax ipsum quoque videtur. Et iam commonefecit virum doctum Cortius illius Sallustiani Catil. 58, 2. *Timor animi auribus officit*. G.

Aeg. Forcellinus, Cortio accedens: „h. e. animum et conscientiam quasi in custodiam au-

rium praetendere, ne sonitu „strepituque percellerentur. *Praetendere* hic a militia ductum „videtur, cum castra aut acies „contra hostem, et ad custodiam „limitum tenduntur. Tacit. 2. „Hist. c. 6. Quidquid castrorum „Armeniis praetenditur. Pacat. „in Paneg. Theodof. c. 10. Vix „Iberum tuum viderat, iam Istro „praetendebas. Claudian. de B. „Get. vers. 416. extremis legio „praetenta Britannis.” S.

etiam) languidum hic, meliusque alii: *adventare*, et iam *ut in limine* etc. S.

10 *concerpta*) Gierigius: hinc inde carpta, evulsa. Immo est discerpta. S.

11 *rite conditis manibus*) Nempe ipsi manes vel animi coudi et sepeliri putantur, et ad quietem redigi, una cum corpo-

adfirmantibus credo. Illud adfirmare aliis possum. Est libertus mihi Marcus, non illiteratus. Cū hoc minor frater eodem lecto quiescebat. Is visus est sibi cernere quendam in toro residentem, admoventemque capiti suo cultros, atque etiam ex ipso vertice amputantem capillos. Ubi illuxit, ipse circa verticem tonsus, capilli iacentes reperiuntur. Exiguum temporis medium, et rursus ¹³ simile aliud priori fidem fecit. Puer in paedagogio mistus pluribus dormiebat: venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; et qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsosque circa capillos dies ostendit. Nihil notabile sequutum, nisi for- ¹⁴ te, quod non fui reus: futurus, si Domitianus, sub quo haec acciderunt, diutius vixisset. Nam in scrinio eius datus a Caro de me libellus inventus est; ex quo coniectari potest, quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos

re vel ossibus. Hinc preces impulsit Archytæ apud Horatium Od. 1, 28. Praeclare plebis antiqua persuasionē usi superiorum seculorum sacrificuli, qui Christiani nominis professionem nugis id genus sexcentis interpolare ausi sunt. Sed hoc non agimus. G.

¹² ipse — tonsus) Sua forte, vel alterius aut conscii, aut fraudem ipsi quoque molientis, manu. G.

¹³ in paedagogio) Nihil obstare videtur, quo minus paedagogium et hic et alias capiamus pro loco, ubi educantur pueri elegantiores beatae familiae. Iudicare poterit, si quis legerit, quae disputantur ad Sueton. Neron. 28. Hic illud praesertim observandum, quod mistus pluribus dormit puer: ergo in loco, ubi plures sunt etc. G.

¹⁴ datus a Caro) Metio Caro, illo nobili delatore, de quo 1, 5. 3. et 7, 19, 5. G.

reis — submittere capillum) Hoc est, alere et crescere pati, tanquam partem squaloris illius, propter quem etiam sordidati in publicum prodeunt. Poterat etiam cogitare, si ita ei libuisset, de naufragorum voto, qui capillum vovent, dum metuunt, ac ponunt defuncti periculo, qua de re viri docti ad Petron. c. 103. Poterat ex coniectorum disciplina etiam boni quidpiam suspicari. Sane Artemidorus 1, 23. postquam de naufragorum et convalescentium ex magno morbo tonsura dixit, subicit ista: Κείρεσθαι ὑπὸ κουρέως ἀγαθὸν πᾶσιν ἐπ' ἰσῆς δηλοῖ. Ἐστὶ γὰρ, ὡς εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ καθῆναι καὶ τὸ χαρῆναι, κατὰ παραλλαγὴν σοιχείου, ἐκδέχασθαι. καὶ μέντοι οὐδεὶς ἐν περιστάσει πονηροῦ, ἢ συμφορᾷ τινὶ καθεστὼς, κείρεται, ἀλλ' οἷς μάλιστα μέλει εὐπρεπείας, ἀλύποις τε καὶ οὐκ ἀπόροις. Sed illud primum cogitare debebat videlicet, pueros petulantia vel quacunq; malitia fucum fecisse. G.

depulsi, quod imminabat, periculi signum fuisse.
 15 Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna
 res est, quam diu multumque consideres: ne ego
 quidem indignus, cui copiam scientiae tuae fa-
 16 cias. Licet etiam utramque in partem, ut soles,
 disputes: ex altera tamen fortius, ne me suspen-
 sum incertumque dimittas, cum mihi consulendi
 caussa fuerit, ut dubitare desinerem. Vale.

XXVIII.

*Reprehensus a nonnullis, quod nimium amicos laudet;
 amore se et benignitatis officio tuetur.*

C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

Ais, quosdam apud te reprehendisse, tanquam
 amicos meos ex omni occasione ultra modum lau-
 2 dem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid
 enim honestius culpa benignitatis? Qui sunt ta-
 men isti, qui amicos meos melius me norint?
 Sed ut norint; quid invident mihi felicissimo
 errore? Ut enim non sint tales, quales a me
 praedicantur; ego tamen beatus, quod mihi vi-
 3 dentur. Igitur ad alios hanc sinistram diligen-
 tiam conferant (nec sunt parum multi) qui car-
 pere amicos suos iudicium vocant: mihi nun-
 quam persuadebunt, ut meos amari a me nimium
 putem. Vale.

XXVIII, 1 *tanquam*) Aldi
 quod a glossatore profectum. vid.
 ad 3, 9, 33. S.

Agnosco — amplector) Non
 modo agnosco illud crimen esse,
 sed et mihi imputo, eiusque cul-
 pam tribuo. Hinc sequentia: *Quid*
enim honestius culpa benigni-
tatis? E.

Melius Gierigius: „*Agnosco* vox
 „*eorum, qui aliquid concedunt,*
 „*verum esse fatentur. amplector,*
 „*eo delector.*” S.

2 *felicissimo errore*) Sic dedit
 e libris Cortius, et sic hanc aeta-
 tem, ipsumque nostrum, usos *in-*
videndi verbo, post alios ad
 Quintil. 9, 3, 1. itemque in
 thesauro, qui prae manibus est,
 novo Latinae linguae ostendimus.
 De usu nostri index consuli pot-
 est. G.

3 *diligentiam*) Severitate cen-
 soria inquirendi in alios, laudem-
 que iis debitam ad amissum ex-
 igendi. S.

XXIX.

Pallantis liberti monumentum ridet cum indignatione.

C. PLINIUS MONTANO SVO S.

Ridebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, si legeris, quod nisi legeris, non potes credere. Est via Tiburtina intra primum lapidem (proxime adnotavi) monimentum Pallantis, ita inscriptum: HVIC SENATVS, OB FIDEM PIETATEMQVE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRAETORIA DECREVIT, ET SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, CVIVS HONORE CONTENTVS FVIT. Equidem numquam sum miratus, quae saepius a fortuna, quam a iudicio proficiscerentur: maxime tamen hic me titulus admonuit, quam essent mimica et inepta, quae interdum in hoc coenũ, in has sordes abicerentur: quae denique ille furcifer et recipere ausus est, et recusare, atque etiam, ut moderationis exemplum, posteris proderet. Sed quid indignor? Ridere satius est, ne se magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perveniant, ut rideantur. Vale.

XXIX, 1 *deinde ridebis*) Post vices quasdam risus et indignationis, risus tandem obtinebit. *Repetitionem elegantem, Plinianamque restituit, omissam a quibusdam, Cortius. G.

2 *Pallantis*) Liberti Claudii Caesaris, de quo plura 8, 6. ubi etiam lucem accipiet, si quid forte hic obscurum maneat. G.

centies quinquagies, cuius) Apparet etiam ex hoc loco verum esse, quod imprimis Gronovius docuit, *sestertium* cum numerandi adverbis esse singulare neutrius generis: refertur enim ad illud pronomen *cuius*. Ceterum ex Eilsenschmidiana computatione, quam et accuratissimam et facillimam eandem deprehendisse mihi videor, *centies quinquagies*

sestertium aequat florenos Rhemanos 750000 sive imperiales 500000; non sane contemibilis pro liberti pecunia, quae si quincuncibus collocari possit, imperiales reddat quotannis 25000. G.

3 *mimica*) Hoc vult, non maioris faciendae fortunae, quae vulgo vocantur, bona, si in hominem adeo indignum incidant, quam regum forte pallium in humeris mimi. Sic nempe etiam Paneg. 16, 3. *mimicos currus* de falsa triumphii adsimulatione dixit: utroque loco de *inimicis* somniarunt quidam librarii. G.

4 *Ridere satius est* etc.) Cortius cum Gierigio: *Ridere satius, ne se magnum aliquid* etc. quod verum. S.

XXX.

Dolet, amici studia amisso discipulo impedita, nec sua in secessu tranquilliora esse significat, quamquam Demostheneis amicus comparaverit.

C. PLINIVS GENITORI SVO S.

Torqueor, quod discipulum, ut scribis, optimae spei amisisti, cuius et valetudine et morte impedita studia tua quidni sciam? quum sis omnium officiorum observantissimus, quumque omnes, 2 quos probas, effusissime diligas. Me huc quoque urbana negotia persequuntur. Non desunt enim, 3 qui me iudicem, aut arbitrum faciant. Accedunt querelae rusticorum, qui auribus meis post longum tempus suo iure abutuntur. Instat et necessitas agrorum locandorum perquam molesta. Adeo 4 rarum est invenire idoneos conductores. Quibus ex causis precario studeo: studeo tamen. Nam et scribo aliquid et lego: sed quum lego, ex comparatione sentio, quam male scribam; licet tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Helvidii orationi Demosthenis κατὰ 5 Μεσσιου confers; quam sane, quum componerem illos, habui in manibus, non ut aemularer (improbum enim ac paene furiosum) sed tamen imitarer et sequerer, quantum aut diversitas ingenio-

XXX, 2 *persequuntur*) Gesneriana: *prosequuntur*, qua auctoritate, nescio. Videtur profectum ab negligentia operarum. Itaque mutavi. S.

Non desunt enim) *Sic Aldus dedit: sunt enim Mediceus apud Cortium. *Non delectant*, quod inculcatur post *persequuntur*, abest in optimis plerisque. G.

3 *auribus* — *abutuntur*) Ipsum illud suo iure indicat, *abuti* hic non ad vitiosum et malum usum pertinere; sed nihil aliud sibi

velle, quam pro arbitrio et vehementer uti. G.

4 *libellos de ultione Helvidii*) De quibus 9, 13. *Oratio Demosthenis contra Midiam* exstat, eum, a quo orator Baccanaliis die festo pugnis in theatro caesus fuerat. G.

5 *aemularer* — *imitarer*) Verba satis aliqui vicinae significationis hic distinguuntur, ut *aemulari* studium exaequandi, vel superandi adeo, simul indicet; *imitari* autem is quoque dica-

rum, maximi aut minimi, aut caussae dissimilitudo pateretur. Vale.

XXXI.

Claudium Pollionem commendat.

C. PLINIVS CORNVTO SVO S.

Claudius Pollio amari a te cupit: dignus hoc ipso, quod cupit: deinde, quod ipse te diligit. Neque enim fere quisquam exigit illud, nisi qui facit. Vir alioqui rectus, integer, quietus, ac paene ultra modum (si quis tamen ultra modum) verecundus. Hunc, quum simul militarem, non solum ut commilito inspexi. Praeerat alae milliariae: ego iussus a legato consulari rationem alarum et cohortium excutere, ut magnam quorundam foedamque avaritiam, et negligentiam parem, ita huius summam integritatem, sollicitam diligentiam inveni. Postea promotus ad amplissimas procuraciones, nulla occasione corruptus ab insito

tur, qui adspirare ad aequalem gloriam minime audeat, sed vestigia tantum magni viri adoret. G.

maximi aut minimi) Forte legend. *max. et min.* G.

Cortius, nulla varietate notata, *maximi et minimi.* quod unice verum. Sic et Gierigius, nihil monens de diversitate lectionis. S.

caussae dissimilitudo) Cum Demosthenes suas ultum iniurias eat, alienas Plinius. G.

XXXI, 1 *Claudius Pollio*) Nieuwlandus de Musonio pag. 18. (2): „Forte idem est, de quo „Suetonius Dom. 1. *Satisque constat* Clodium Pollionem, *praetorium virum, in quem est „poëma Neronis, quod inscribitur* Lulcio, *chirographum eius „conservasse et nonnunquam „protulisse, noctem sibi pollicentis.* S.

dignus) scil. amari a te, primum *hoc ipso*, ob hoc ipsum, *quod cupit.* S.

2 *alae millariae*) Adiectus numerus ad diversitatem alarum significandam, cum essent etiam *quingenariae.* Egit de *alarum* equestrium diversis generibus accuratissime post Lips. 2, 7. R. H. Schelius ad Hygin. p. 66. lqq. Add. Masson. 20, 6. G.

rationem) Cortius et Gierigius ex libris: *rationes.* verissime. Mox Gierigius pro *alarum* malit *turmarum* sine causa idonea. *Rationes* alarum consunt ex rationibus turmarum: nec urgenda in his oppositio. S.

3 *insito*) Dubito, an Secundus hic de discrimine inter *insitus* et *innatus* cogitaverit. Ipse Tullius *insitus* non raro sic usurpat, ut idem quod *innatus* significet. S.

abstinentiae amore deslexit: nunquam secundis rebus intumuit, nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit; eademque firmitate animi laboribus suffecit, qua nunc otium 4 patitur. Quod quidem paullisper cum magna sua laude intermisit et posuit, a Corellio nostro ex liberalitate imperatoris Nervae emendis dividendisque agris adiutor adsumtus. Etenim qua gloria dignum est, summo viro in tanta eligendi 5 facultate praecipue placuisse? Idem quam reverenter, quam fideliter amicos colat, multorum supremis iudiciis, in his Musonii Bassi, gravissimi civis, credere potes, cuius memoriam tam grata praedicatione prorogat et extendit, ut librum de vita eius (nam studia quoque, sicut alias artes 6 bonas, veneratur) ediderit. Pulchrum istud, et raritate ipsa probandum, quum plerique hactenus 7 defunctorum meminerint, ut querantur. Hunc hominem, appetentissimum tui (mihi crede) complectere, apprehendere, immo et invita, ac sic ama, tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, sed remunerandus est in amoris officio, qui prior coepit. Vale.

4 *ex liberalitate Nervae*) Cuius vestigium est in Xiphilini excerptis ex Dion. lib. 68. Τοῖς πά-
νυ πέννησι τῶν Ῥωμαίων ἐς χιλιά-
δα καὶ πενταχοσίας μυριάδας γῆς
κτῆσιν ἐχαρίσατο, βουλευταῖς τι-
τὴν τε ἀγορασίαν αὐτῶν καὶ τὴν
διανομήν προστάξας. G.

5 *Musonii Bassi*) Nescio, an hic sit Philosophus nobilis. Inquirere volenti materiem sufficiet Olearius ad Philostr. vit. Apollon. 4, 3. p. 176. G.

Al. *Anni Bassi*, quod Gierigius recepit. Sed celebratissimum illum philosophum intelligendum

esse, satis probabile facit disputatio praestantissimi Nieuwlandi Cap. II. Sect. I. init. ubi hic Plinii locus severa critices lance expenditur. S.

veneratur) Claudius Pollio. Quod quis non videt? Retulit tamen vix credibili lapsu Gierigius ad Musonium, arguens hinc, philosophum tam clari nominis, qui literarum studia non *veneratus sit*, sed cum maxima laude excoluerit, h. l. non posse intelligi. S.

6 *querantur*) de supremis eorum iudiciis. Παρὰ προσδοκίαν hoc, satisque facetum. S.

XXXII.

Tironem proconsulem ad Fabatum divertisse, plurimosque manumissos liberasse, unice laetatur.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SVO S.

Delector, iucundum tibi fuisse Tironis mei adventum: quod vero scribis, oblata occasione proconsulis, plurimos manumissos, unice laetor. Cupio enim patriam nostram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen civium numero: id enim oppidis firmissimum ornamentum. Illud etiam me, non ut ambitiosum, sed tamen iuvat, quod adiicis, me teque et gratiarum actione et laude celebratos. Est enim, ut Xenophon ait, ἡδιστον ἀκουσμα ἑπαινος, utique si te mereri putes. Vale.

XXXIII.

Rogat, ut historiis suis actionem contra Baebium Massam inserat, cuius materiam recenset.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Auguror, nec me fallit augurium, historias tuas immortales futuras: quo magis illis (ingenue fatebor) inferi cupio. Nam si esse nobis curae solet, ut facies nostra ab optimo quoque artifice expri-

XXXII, 1 *Tironis mei adventum*) De quo promiserat supra epistola 16, quam repete. G.

patriam nostram) Comum, ubi aetatem exegit. Memoriam eius rei servat lapis literatus in Comensi agro repertus, qui legitur apud Gruterum p. 382, 6. G.

2 *me teque*) Cortius ex libris bonae notae: *te meque*. Conventientius hoc modestiae scribentis. S.

ut Xenophon ait) In fabula

Prodicia Mem. Socr. 2, 1. τὸ πάντων ἡδιστον ἀκουσμα vocat; in principio Hieronis autem ἡδιστον ἀκούσμα. G.

XXXIII, 1 *Auguror*) Hanc epistolam cum Tulliana 5, 12. qui contulerit, non indelectatus, modo humanus sit, abibit. Par argumentum, personae prope pares, eventus in hoc idem, quod vel non consecutus est uterque quod petiit, vel interciderunt monumenta tanto studio quaesita. G.

- matur; nonne debemus optare, ut operibus nostris similis tui scriptor praedicatorque contingat?
- 3 Demonstro itaque, quamquam diligentiam tuam fugere non possit, quum sit in publicis actis, demonstro tamen, quo magis credas, iucundum mihi futurum, si factum meum, cuius gratia periculo crevit, tuo ingenio, tuo testimonio ornaveris.
- 4 Dederat me senatus cum Herennio Senecione advocatum provinciae Baeticae contra Baebium Massam: damnatoque Massa, censuerat, ut bona eius publice custodirentur. Senecio, quum explorasset, consules postulationibus vacaturos, convenit me, et, *Qua concordia, inquit, iniunctam nobis accusationem exsequuti sumus, hac adeamus consules, petamusque, ne bona dissipari sinant, quorum esse in custodia debent.* Respondi, *Quum simus advocati a senatu dati, dispice, num peractas putes partes nostras, senatus cognitione finita.* Et ille, *Tu, quem voles, tibi terminum statues, cui nulla cum provincia necessitudo, nisi ex beneficio tuo, et hoc recenti: ipse et natus ibi,*
- 6 *et quaestor in ea fui.* Tum ego, *Si fixum tibi istud ac deliberatum, sequar te, ut, si qua ex hoc*
- 7 *invidia erit, non tua tantum sit.* Venimus ad consules, dicit Senecio, quae res ferebat: aliqua subiungo. Vixdum conticueramus, et Massa questus, *Senecionem non advocati fidem, sed inimici amaritudinem implese, impietatis reum postulat.*

4 Dederat me) Conf. 3, 4, 4. et 6, 29, 7. G.

quorum esse in custodia debent) Ad Consules vulgo referunt. Immo Senecio his verbis ipsum videtur Imperatorem perstrinxisse, quo connivente Massa bona sua subtraheret. Hanc captans opportunitatem Massa Senecionem mox impietatis reum postulat, quod impedire conaretur, quae Principe non nolente fierent. S.

7 impietatis reum) Nescio, quam bene crudelitatem erga

reum hic interpretatus sit Catanaeus impietatem: neque quis inde horror existere audientium, aut quae laus Plinio nasci ex periculi societate potuerit. Impietatis erga principem crimen horribile fuisse novimus, eique succubuisse tandem Herennium, vel ex 7, 19, 5. et 1, 5, 3. potest colligi. Quam facile fuerit sub malis principibus in illud crimen incidere, ne longe abeamus, apparet ex Paneg. 33, 3. G.

Horror omnium: ego autem, *Vereor*, inquam, 8
clarissimi consules, ne mihi Massa silentio suo
praevaricationem obiecerit, quod non et me reum
postulavit. Quae vox et statim excepta, et postea
 multo sermone celebrata est. Divus quidem Ner- 9
 va (nam privatus quoque attendebat his, quae
 recte in publico fierent) missis ad me gravissimis
 literis, non mihi solum, verum etiam saeculo est
 gratulatus, cui exemplum (sic enim scripsit) simi-
 le antiquis contigisset. Haec, utcunque se habent, 10
 notiora, clariora, maiora tu facies: quamquam
 non exigo, ut excedas actae rei modum. Nam
 nec historia debet egredi veritatem, et honeste
 factis veritas sufficit. Vale.

9 *privatus quoque*) Forte *cui exemplum etc.*) Vellei. 2, 78.
 etiam exsul eo tempore: a Do- 3. *Eadem tempestate Calvinus*
 mitiano enim, quod insidiarum *Domitius -- -- gravissimi, compa-*
 suspectus esset, Tarenti habitare *randique antiquis, exempli au-*
 iussu, refert Philostratus vita *ctor fuit.* ubi Ruhnkenius locum
 Apollon. 7, 8. p. 284. Olear. G. *Plinianum comparavit. S.*

LIBER OCTAVVS

I.

*Ex itineris aestu lectorem suum in morbum incidisse,
solicite significat.*

C. PLINIVS SEPTICIO SVO S.

Iter commodè explicui, excepto quod quidam ex
meis adversam valetudinem fervere aëstibus
2 contraxerunt. Encolpius quidem lector, ille seria
nostra, ille deliciae, exasperatis faucibus pulvere,
sanguinem reiecit. Quam triste hoc ipsi, quam
acerbum mihi, si is, cui omnis ex studiis gratia,
inhabilis studiis fuerit! Quis deinde libellos meos
sic leget? sic amabit? quem aures meae sic se-
3 quentur? Sed dii laetiora promittunt. Stetit
sanguis, resedit dolor. Praeterea continens ipse,
nos solliciti, medici diligentes. Ad hoc salubri-
tas coeli, secessus, quies, tantum salutis, quantum
otii, pollicentur. Vale.

I, 2 *Encolpius*—*lector*) Forte hoc ipsum nomen ab hero accepit, cuius ἐν κόλπῳ in sinu esset, qui non *seria* modo domini esset, sed etiam *deliciae*. G.

Vid. quae ad Epist. 1, 2, 2. notata sunt. Caeterum hoc nomen non rarum fuisse vel incognitum veteribus, Wagnerus in disert. ad Plin. Epist. 1, 2. scri-

pta ex Petronio et Ael. Lamprid. Vit. Severi Cap. 17. docuit. E.

si is, cui etc.) Desidero hic humanitatem tuam, Secunde. Ergo Encolpii tui omnis perit gratia, quod, exasperatis faucibus, libellos tuos legere non potest? S.

3 *Ad hoc*) Malim *ad haec*. Perpetua horum confusio. S.

II.

Vindemiae emtoribus, quod fructus spem fefellerat, remisisse de pretio, et inde laudem consequutum esse nuntiat.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Alii in praedia sua proficiscuntur, ut locupletiores revertantur; ego, ut pauperior. Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus. Invitabat pretium; et quod tunc, et quod fore videbatur. Spes fefellit. Erat expeditum, omnibus² remittere aequaliter, sed non satis aequum. Mihi autem egregium inprimis videtur, ut foris, ita domi, ut in magnis, ita in parvis, ut in alienis, ita in suis, agitare iustitiam. Nam si paria peccata; pares etiam laudes. Itaque omnibus qui-³dem, ne quis mihi non donatus abiret, partem octavam pretii, quo quis emerat, concessi: deinde iis, qui amplissimas summas emtionibus occupaverant, separatim consului. Nam et me magis iuverant, et maius ipsi fecerant damnum. Igitur⁴ iis, qui pluris, quam decem millibus emerant, ad illam communem, et quasi publicam octavam, addidi decimam eius summae, quae decem millia excefferat. Vereor, ne parum exprefferim; apertius⁵ calculos ostendam. Si qui forte quindecim millibus emerant, hi et quindecim millium octavam, et quinque millium decimam, tulerunt. Praeter-⁶

II, 1 *vindemias*) Verissime Catanaeus: „vitium fructus, ius „demendi uvas a meis vineis.” Postulat id et latinitatis Plinianae et rei ipsius ratio. Sic apud nos ipsi arborum fructus, cerasa etc. negotiatoribus venduntur. S.

² *si paria peccata*) Ad Stoicorum illam sententiam respicit, defensam Ciceroni Parad. 2. et derisam pro Murena c. 29. Hoc vult, Ex parva re recte ad-

ministrata aequae magna laus debetur auctori. G.

³ *ne quis mihi etc.*) Expreslit et hic Virgilium. vid. Aen. 5, 305. S.

occupaverant) „Occupare ele- „gantur dicitur de pecunia, quae „aut sub usuris collocatur, aut „pro qua metallifodinae, agri etc. „emuntur, ut aliquid lucri et red- „itus habeamus.” Clav. Cic. S.

ea, quum reputarem quosdam ex debito aliquantum, quosdam aliquid, quosdam nihil reposuisse, nequaquam verum arbitrabar, quos non aequasset fides solutionis, hos benignitate remissionis aequari. Rursus ergo iis, qui solverant, eius, quod solverant, decimam remisi. Per hoc enim aptissime et in praeteritum singulis, pro cuiusque merito, gratia referri, et in futurum omnes cum ad emendum, ⁸ tum etiam ad solvendum allici videbantur. Magno mihi seu ratio haec, seu facilitas fletit: sed fuit tanti. Nam regione tota et novitas remissionis et forma laudatur. Ex ipsis etiam, quos non una, ut dicitur, pertica, sed distincte gradatimque tractavi, quanto quis melior et probior, tanto mihi obligator abit, expertus non esse apud me, *Ἐν δὲ ἡ τιμῇ ἡμὲν κακὸς, ἡδὲ καὶ ἐσθλός.*

III.

Laetatur, placuisse librum suum, quem miserat, et de oratione, quam missurus erat, idem vel maius sperat.

C. PLINIVS SPARSO SVO S.

Librum, quem novissime tibi misi, ex omnibus meis vel maxime placere significas. Est eadem ² opinio cuiusdam eruditissimi. Quo magis adducor, ut neutrum falli putem; quia non est credibile, utrumque falli, et quia tantum blandior mihi. Volo enim, proxima quaeque absolutissima

6 *reposuisse*) solvisse. Seneca de Benef. 4, 32. Ego quid cui debeam scio, aliis post longam diem repono, aliis in antecessum etc. S.

nequaquam verum) Iam advocarunt viri docti Horatianum illud epist. 1, 7. ext. Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est, Reliqua damus in Lexicis. G.

8 *abit*) Praestat Cortii et Gierigii abiit. S.

Ἐν δὲ ἡ τιμῇ) Ex II. 1, 319. Studio scribi curavi Ἐν δὲ ἡ, non Ἐν δ' ἡ. Recte enim monuerunt Barnesius et Clarkius 1 in ἡ corripit. G.

Aut scripsit Plinius, aut debuit scribere κακὸν, ἐσθλόν. S.

III, 2 *proxima*) recentissima. E.

videri: et ideo iam nunc contra istum librum fa-
veo orationi, quam nuper in publicum dedi:
communicaturus tecum, ut primum diligentem
tabellarium invenero. Erexī expectationem tuam?³
quam vereor, ne destituat oratio in manus sumta.
Interim tamen tanquam placituram (et fortasse
placebit) exspecta. Vale.

IV.

*Bellum Dacicum scripturo stimulos addit, et de flecten-
dis barbaris nominibus consilium dat.*

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Optime facis, quod bellum Dacicum scribere
paras. Nam quae tam recens, tam copiosa,
tam lata, quae denique tam poëtica, et (quam-
quam in verissimis rebus) tam fabulosa materia?
Dices immissa terris nova flumina, novos pontes²
fluminibus iniectos, infessa castris montium abru-
pta, pulsum regia, pulsum etiam vita, regem ni-
hil desperantem. Super haec, actos bis trium-
phos: quorum alter ex invicta gente primus, alter
novissimus fuit. Una, sed maxima, difficultas.³
quod haec aequare dicendo, arduum, immensum,
etiam tuo ingenio, quamquam altissime adsurgat,
et amplissimis operibus increascit. Non nullus et
in illo labor, ut barbara et fera nomina, in pri-

contra istum librum etc.) neg-
lecto iam illo, quia non est
proximus et recentissimus, *faveo*
orationi, recentiori et quam no-
vissime scripti. E.

³ *exspecta*) Cum cupiditate
quadam et praecepto quasi amo-
re, quae adiuncta esse solet ex-
spectationi notio. G.

IV., ² *immissa — flumina*)
Primum a Decebalo, qui averso
Sargeria flumine, sub ipso alveo
thelauros absconderat, flumenque

deinde reduxerat: deinde a Tra-
iano, qui eruendi causa similem
operam impendit: quod tradit
ex Dionis lib. 58. Xiphilinus, qui
ibidem de ponte Traiani ita com-
memorat, ut admirabile opus
fuisse intelligamus, ne de loco
quidem eius satis hodie constare,
doleamus. Quidquid de his re-
bus scitur, a solo fere Xiphilino,
at quo homine? petendum esse,
constat: tanto maior iactura in
Caninii historia facta est. G.

- mis regis ipsius, Graecis versibus non resultent.
 4 Sed nihil est, quod non arte curaue, si non potest vinci, mitigetur. Praeterea, si datur Homero, et mollia vocabula et Graeca ad lenitatem versus contrahere, extendere, inflectere; cur tibi similis audentia, praesertim non delicata, sed necessaria, negetur? Proinde iure vatum, invocatis diis, et inter deos ipso, cuius res, opera, consilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac, si quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim
 6 non ego quoque poetice cum poeta? Illud iam nunc paciscor: prima quaeque ut absolveris, mitte, immo etiam, antequam absolvas; sic ut erunt recentia, et rudia, et adhuc similia nascentibus.
 7 Respondebis, non posse perinde carptim, ut contexta, perinde inchoata placere, ut effecta. Scio.

3 versibus non resultent) Non patiantur se in versus redigi, sed repugnent metro. De tali difficultate querelas poetarum hic collegit Cortius. Addi possunt tria lepida Martialis epigrammata in Earinum 9, 12. it. 13 et 14. Nomen regis Δειβαλος scribitur a Graecis: Diurpaneus est Orosio 7, 10. G.

4 delicata) Ἀψαδέια quadam et sine alia causa, quam quod sic placeat, suscepta. Sic passim delicatas poni, ubi capriciam nominant Galli Italique, alias observamus. G.

5 ipso, cuius res — dicturus es) Traianum in partes vocare iubet, ut Virgilius Augustum, Valerius Flaccus Vespasianum, alii alios invocant. Illud dictaturus es, quod habent quidam codices, est a barbaro seculo, ubi dictare solum est auctorum. G.

immitte rudentes) Quibus vela intenduntur, tanquam nervos navis atque tendines, quibus ea moveatur; quod aunc transfert ad scribendi quaedam initia. G.
 * Virgil. Aen. 8, 707. sq. Ipsa videbatur ventis regina voca-

tis Vela dare, et laxos iam iamque inmittere funis. propiusque ad nostrum locum 10, 229. velis immitte rudentes. quo Secundum, Virgiliana toties exprimentem, respexisse puto. S.

7 carptim, ut contexta) Illud carptim semper mihi videbatur concinnitatem huius loci tollere, in quo et seq. inchoata et effecta sibi recte respondent. Laudabam igitur, cum viderem in aliis libris carpta lectum fuisse. [Est haec Barthii coniectura, nullius illa libri auctoritate nitens. S.] Sed cum altius inspecto loco animadverterem in composito verbo contexta τὸ con contrariam τῷ carptim notionem habere, putabam ipsum Plinium ita sententiam cogitasse, ut carptim texta, contextis opponeret, deinde vero brevitatis gratia illud prius texta omitteret. E.

Hae sunt argutiae, omninoque vanus timor, ne quid nostra lectio concinnitatis orationis officiat. Similis metus locum Livianum videtur depravasse. Lib. 28. Cap. 25. 10. Edictum subinde propositum, ut ad stipen-

Itaque et a me aestimabuntur ut coepta, spectabuntur ut membra, extremamque limam tuam operientur in scrinio nostro. Patere hoc me super cetera habere amoris tui pignus, ut ea quoque norim, quae nosse neminem velles. In summa, potero fortasse scripta tua magis probare, laudare, quanto illa tardius cautiusque; sed ipsum te magis amabo, magisque laudabo, quanto celerius et incautius miseris. Vale.

V.

Macrinum uxoris sanctissimae obitu gravissimum vulnus accepisse, dolet.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Grave vulnus Macrinus noster accepit. Amisit uxorem singularis exempli, etiam si olim fuisset. Vixit cum hac triginta novem annis, sine iurgio, sine offensa. Quam illa reverentiam marito suo praestitit, cum ipsa summam mereretur! Quot quantasque virtutes, ex diversis aetatibus sumtas, collegit et miscuit! Habet quidem Macrinus grande solatium, quod tantum bonum tam diu tenuit: sed hoc magis exacerbatur, quod amisit. Nam

dium petendum convenirent Carthaginem; seu carptim partes, seu universi mallerent. I. Fr. Gronovius malit *per partes*. Immo *partes*, ni fallor, induendum. S.

operientur in scrinio nostro) Quomodo limam adhibere Caninius poterat carmini latenti in scrinio Plinii? E.

Inepta quaestio. Secundus petit exemplum carminis, quod se in scrinio suo servaturum nec cum quoquam communicaturum promittit, donec Caninius extremam ei limam adhibuerit. S.

quae nosse neminem velles)

scil. carmina nondum absoluta, sed inchoata et imperfecta. Hinc mox dicit, se magis amaturum Caninium, si *celerius et incautius miserit*; hoc enim ipsum illud pignus amoris est: certe est documentum fidei et amicitiae. E.

8 *quanto illa tardius cautiusque*) Nam quo tardius mittebat, eo diligentius emendata erant. E.

V, 1 *ex diversis aetatibus*) Sicut de Salinatore dixit 6, 26, 1. *puer simplicitate, comitate juvenis, senex gravitate*, observavit post Buchnerum Cellarius. G.

3 fruendis voluptatibus crescit carendi dolor. Ero ergo suspensus pro homine amicissimo, dum admittere avocamenta, et cicatricem pati possit; quam nihil aequae ac necessitas ipsa, et dies longa, et satietas doloris inducit. Vale.

VI.

Adulatorium senatusconsultum de Pallante liberto Claudii perstringit indignabundus.

C. PLINIVS MONTANO SVO S.

Cognovisse iam ex epistola mea debes, adnotasse me nuper monumentum Pallantis sub hac inscriptione: HVIC SENATVS, OB FIDEM PIETATEMQUE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRAETORIA DECREVIT ET SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, CVIVS HONORE CONTENTVS FVIT. Postea mihi visum est pretium curae, ipsum SC. quaerere. Inveni tam copiosum et effusum, ut ille superbissimus titulus, modicus atque etiam demissus videretur. Conferant se, non dico illi veteres, Africani, Achaici, Numantini, sed hi proximi, Marii, Syllae, Pompeii; (nolo progredi longius) infra Pallantis laudes 3 iacebunt. Urbanos, qui illa censuerunt, putem,

3 *Ero ergo suspensus*) h. e. inquietus, sollicitus, ut quae a filo suspensa, vel non tota basi incumbencia facile moventur. G. *cicatricem pati*) Quod non possunt, qui refricant subinde vulnera sua, et recordatione iacturae, quam fecerunt, dolorem renovant atque instaurant. G.

VI, 1 *ex epistola mea*) Superiori libro 29. G.

2 *pretium curae*) Al. *operae pretium*. quae solennis locutio, nostraeque, ἀπαξ illi, opinor, ἀγομένη, praeferenda. S.

Conferant se) Cortiana, sed invito Cortio: *Conferant se, mi-*

sceantque. quod nollem a Gierigio revocatum. Adscripsit verbo *conferant* glossator, qui non cogitaret, *conferre* hic esse comparare, non, adiungere, miscere. S.

Africani, Achaici) Synecdoche nota ad posteriores modo pertinet. Notum enim Scipiones Africanos esse duo, unum L. Mummiū Achaicum, et iuniorē Scipionem eundem Numantinum. G.

3 *Urbanos*) Qui vanitatem liberti hominis verborum magnificorum inaniis, per iocum palcere ita voluerint. G.

an miseros? Dicerem urbanos, si senatum deceret urbanitas. Miseros ergo? Sed nemo tam miser est, ut ad illa cogatur. Ambitio ergo, et procedendi libido? Sed quis adeo demens, ut per suum, per publicum dedecus procedere velit in ea civitate, in qua hic esset usus florentissimae dignitatis, ut primus in senatu laudare Pallantem posset? Omitto, quod Pallanti servo praetoria⁴ ornamenta offeruntur; quippe offeruntur a servis: mitto, quod censent, NON EXHORTANDVM MODO, VERVM ETIAM COMPELLENDVM AD VSVM AVREORVM ANNVLORVM; erat enim contra maiestatem senatus, si ferreis praetorius uteretur. Levia haec et trans-⁵ eunda; illa memoranda, quod NOMINE PALLANTIS SENATVS, (nec expiata postea curia est?) PALLANTIS NOMINE SENATVS GRATIAS AGIT CAESARI, QVOD ET IPSE CVM SYMMO HONORE MENTIONEM EIVS PROSEQVVTVS ESSET, ET SENATVI FACVLTATEM FECISSET TESTANDI ERGA EVM BENEVOLENTIAM SVAM. Quid ⁶ enim senatui pulchrius, quam ut erga Pallantem satis gratus videretur? Additur, VT PALLAS, cui se omnes pro virili parte obligatos fatentur, SIN-

si senatum deceret urbanitas) nam gravitas decet adeoque severitas. S.

ut ad illa cogatur) Cortius et Gierigius, deleta praepositione, *ut illa cogatur*. bene. Secundus 2, 20, 11. *ille tamen istud tamquam morituram coëgit*. Vid. interpr. ad Liv. 4, 26, 10. S.

esset) Subaudi, si eousque ascendere (*procedere*) ambitioso contingeret. Bene ergo *velit* habet. S.

primus) ut consul designatus. Haec florentissima dignitas. S.

4 Omitto) Cortius: *Mitto*. verissime; nam sequitur *mitto*. Epanaphoras tales Plinius adamat. S.

quippe offeruntur a servis) Perdunt dignitatem suam orna-

menta praetoria eo ipso, quod a servis offeruntur, h. e. abiectis ad humillimam adulationem hominibus: et hanc ob causam nimis invidenda non sunt, aut nimis mira in Pallante. Sic etiam in proximo membro causam subicit, cur minus admirandum videatur. G.

5 nec expiata postea curia est) Parenthesis acerrima, quae foedissimam adulationem detestatur, quae profanaverit adeo curiam, ut expianda fuerit. G.

6 cui — fatentur) Gierigius cum Cortio pro parte ipsius SCii habet. Accedo. S.

pro virili parte) Cicero Philipp. XIII. 4. pag. 1647. Ern. *tum me eius beneficio plus quam pro virili parte obligatum puto*. Ernestius in Clave: „*Virilis*

CVLARIS FIDEI, SINGVLARIS INDVSTRIAE FRVCTVM MERITISSIMO FERAT. Prolatos imperii fines, red-
 7 ditos exercitus reipublicae credas. Adstruitur his, QVVM SENATVI POPVLOQVE ROMANO LIBERALITATIS GRATIOR REPRAESENTARI NVLLA MATERIA POSSET, QVAM SI ABSTINENTISSIMI FIDELISSIMIQVE CVSTODIS PRINCIPALIVM OPVM FACVLTATES ADIVVARE CONTIGISSET. Hoc tunc votum senatus; hoc praecipuum gaudium populi; haec liberalitatis materia gratissima, si Pallantis facultates adiuuare publicarum opum egestionem contingeret. Iam quae sequuntur, VOLVISSE QVIDEM SENATVM CENSERE, DANDVM EX AERARIO SESTERTIVM CENTIES QVINQVAGIES, ET QVANTO AB EIVSMODI CVPIDITATIBVS REMOTIOR EIVS ANIMVS ESSET, TANTO IMPENSIVS PETERE A PVBLICO PARENTE, VT EVM COMPELLERET AD CE-
 9 DENDVM SENATVI. Id vero deerat, ut cum Pallante auctoritate publica ageretur: Pallas rogaretur, ut senatui cederet: ut illi superbissimae abstinentiae Caesar ipse patronus advocaretur, ne sester-
 10 tium centies quinquagies sperneret. Sprevit quod solum potuit, tantis opibus publice oblatis: arrogantius fecit, quam si accepisset. Senatus tamen

„pars, ne errent tirones, ut vulgo fit, est cuiusunque rei communis pluribus, sive bonae et laetae, sive tristici et molestae, pars ea, quae unicuique ex eorum numero debetur aequaliter.” S.

fidei) Cortius ἀρχαῖως *fidei*. Vid. Voss. de Analog. Lib. II. Cap. XIX. pag. 770. S.

8 *Iam quae sequuntur*) Est interrogatio. S. *centies quinquagies*) Vid. ad 7, 29, 2. G.

9 *Pallas*) Malim ut *Pallas*. Ultima syllaba verbi praegressi hanc particulam videtur elisisse. Quod si quem ut toties repetitum offendat, scribat per me licet: ut *Pallas* rogaretur, *senatui* cederet. S.

Caesar ipse patronus advocaretur) Veram puto Aldi lectionem, si interpunctione adiuvetur: *Caesar ipse, patronus ipse, advocaretur*. Cogitandum de patrono, non rei, sed liberti. vid. infra II. Al. *Caesar ipse advocatus esset*. quod placuit Cortio et Gierigio. Hac in lectione cur *patronus ipse* exciderit, monere non attinet. *Advocatus esset* glossema videtur nostri *advocaretur*. S.

Sprevit quod etc.) Verissime Cortius cum Gierigio e libris bonae notae: *Sprevit: quod solum potuit, tantis opibus publice oblatis, arrogantius facere, q. s. a.* Nostri lectio sensu apto caret. S.

id quoque, similis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis: SED QVVM PRINCEPS OPTIMVS, PARENSQVE PVBLICVS, ROGATVS A PALLANTE, EAM PARTEM SENTENTIAE, QVAE PERTINEBAT AD DANDVM EI EX AERARIO CENTIES QVINQVAGIES SESTER- TIVM, REMITTI VOLVISSET; TESTARI SENATVM, ET SE LIBENTER AC MERITO HANC SVMMAM INTER RELI- QVOS HONORES, OB FIDEM DILIGENTIAMQVE PALLAN- TIS, DECERNERE COEPISSE; VOLVNTATI TAMEN PRIN- CIPIS SVI, CVI IN NVLLA RE FAS PVTARET REPVGNA- RE, IN HAC QVOQVE RE OBSEQVI. Imaginare Pal-¹¹ lantem velut intercedentem senatus consulto, mode- rantemque honores suos, et sestertium centies quin- quagies, ut nimium, recusantem, quum praetoria ornamenta, tanquam minus, recepisset. Imaginare Caesarem, liberti precibus, vel potius imperio, coram senatu obtemperantem. Imperat enim li- bertus patrono, quem in senatu rogat. Imagina-¹² re senatum, usquequaque testantem, merito liben- terque se hanc summam, inter reliquos honores, Pallanti coepisse decernere; et perseveraturum fuisse se, nisi obsequeretur principis voluntati, cui non esset fas in ulla re repugnare. Ita, ne sestert- tium centies quinquagies Pallas ex aerario refer- ret, verecundia ipsius, obsequio senatus opus fuit? in hoc praecipue non obsequuturi, si in ulla re putasset fas esse non obsequi. Finem ex-¹³ istimas? Mane dum, et maiora accipe. VTIQVE,

10 *laudibus tulit*) Non con- tra dicam vulgari intellectui, lau- dibus extulit: sed nec incongruum videbatur sumere id verbum ex formula rationum, ubi *ferre* est *acceptum ferre*, adscribere, im- putare. Imputavit, adscripsit lau- dibus Pallantis, quod spreuit tan- tas opes. Nec est, quod obii- cias, id esse *acceptum referre*: hac enim aetate et Plinio nostro *ferre acceptum*, in usu fuisse, constat. G.

et se — — coepisse) An scri- bendum: *et si — — coepisset*? Mox praestat Cortii lectio: *Pal- lanti decernere coepisse*. S.

11 *Imperat libertus*) Hoc vult, non minus esse impudentem li- bertum, qui in senatu rogare pa- tronum audeat, quam qui domi imperet: qui rogare possit in se- natu, eum posse domi imperare. G.

13 *utique*) Explicat Catanaeus *praescitum*. Immo est *et ut*.

QVVM SIT VTILE, PRINCIPIS BENIGNITATEM PROMTISSIMAM AD LAVDEM PRAEMIAQVE MERENTIVM ILLUSTRARI VBIQVE, ET MAXIME HIS LOCIS, QVIBVS INCITARI AD IMITATIONEM PRAEPOSITI, RERV M EIVS CVRAE POSSENT, ET PALLANTIS SPECTATISSIMA FIDES, ATQVE INNOCENTIA EXEMPLO PROVOCARE STVDIVM TAM HONESTAE AEMVLATIONIS POSSET, EA QVAE III CALEND. FEBRUARIAS, QVAE PROXIMAE IVSSENT, IN AMPLISSIMO ORDINE OPTIMVS PRINCEPS RECITASSET, SENATVSQVE CONSVLTA DE HIS REBVS FACTA IN AES INCIDERENTVR, IDQVE AES FIGERETVR AD STATVAM LORICATAM DIVI
 14 IVLII. Parum visum tantorum dedecorum esse curiam testem: delectus est celeberrimus locus, quo legenda praesentibus, legenda futuris pröderentur. Placuit aere signari omnes honores fastidiosissimi mancipii: quosque repudiasset, quosque, quantum ad decernentes pertinet, gessisset. Incisa et insculpta sunt publicis aeternisque monumentis praetoria; sic quasi foedera antiqua; sic quasi sa-
 15 crae leges. Tanta principis, tanta senatus, tanta Pallantis ipsius, — quid dicam, nescio; ut vellent in oculis omnium figi, Pallas insolentiam suam, patientiam Caesar, humilitatem senatus. Nec puduit rationem turpitudini obtendere: egregiam

Solennis huius particulae usus in SCtis. S.

ad statuam loricatam) De qua maior Plinius 34, 5. s. 10. *Graeca res est nihil velare* (in statuis). *At contra Romana ac militaris, thoracas addere. Caesar quidem Dictator loricatam sibi dicari in foro suo passus est.* G.

14 *quantum ad decernentes*) Per senatum enim non sterit, quo minus gereret praeturam is, cui praetoria ornamenta decrevisset. G.

praetoria) Cortius et Giergius: *praetoria ornamenta Pallantis.* bene. S.

foedera — leges) Qualium ex aere tabularum plures, certe earum fragmenta aetatem tulere, quae apud Brissonium de formulis, et passim relata sunt. Nobilissimorum unum est Senatusconsultum de Bacchanalibus, Gronoviano Ciceroni additum, et accuratius descriptum a doctissimo Aegypto, qui commentario erudito illud illustravit. G.

15 *quid dicam, nescio*) Ab-rumpit orationem desperatione inveniendi nomina actionis huius indignitatem, stultitiamque exprimentia. Poterat forte *dementiam* ponere, *stuporem, insaniam*, vel Graeca, quae Calaubonus suspicatus est, ἀβελτηρίαν, ἀπνοίαν. G.

quidem pulchramque rationem, VT EXEMPLO PAL-
 LANTIS PRAEMIORVM AD STVDIVM AEMVLATIONIS CE-
 TERI PROVOCARENTVR. Ea honorum vilitas erat, ¹⁶
 illorum etiam, quos Pallas non dedignabatur.
 Inveniebantur tamen honesto loco nati, qui pete-
 rent cuperentque, quod dari liberto, promitti
 servis videbant. Quam iuvat, quod in tempora ¹⁷
 illa non incidi, quorum sic me, tanquam illis vi-
 xerim, pudet! Non dubito, similiter adfici te.
 Scio, quam sit tibi vivus et ingenuus animus:
 ideoque facilius est, ut me, quamquam indigna-
 tione quibusdam in locis fortasse ultra epistolae
 modum extulerim, parum doluisse, quam nimis
 credas. Vale.

VII.

*A Tacito rogatus, ut librum suum tanquam magister
 corrigeret, ita promittit, quod is petierat, ut hy-
 perbato titulum deprecetur.*

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Neque ut magistro magister, neque ut discipulo

¹⁶ quos Pallas non dedign.) Illi sunt maiores honores, quos non dedignatur Pallas, qui ceteros fastidiosae reiicit. Vilescunt autem hi quoque vel ea ipsa re, quod cadunt in mancipium. *Mediceus Codex ita, ut iam Casaubonus coniecerat, quos Pallas non se dedignatur: quae arguta sane est sententia. Nempe alii dignantur se honore i. e. dignos se illo putant. At fastidiosus Pallas honorem de pluribus unum dignatur se, ornamenta praetoria digna putat, quibus aliquid a se splendoris accedat. Illud centies et quinquagies tertium non dignatur se, infra se suamque dignitatem collocat. Ceterum ea vilitas hoc Senatusconsulto ostenditur honorum, vel quos recepit Pallas, vel quos sprexit, ut etiam servis promittantur. Qui enim servus est, fieri libertus potest; at liberto ista dantur etc. G.

¹⁷ Vivus et ingenuus) Vivus est vividus, acer, qui facile moveatur ad indignationem; ingenuus, simplex, qui non dislimulet illam indignationem. Pro vivus quidam habent verus, quod et ipsum huc convenire puto, ut significet severum, et serio agentem quae agit. G.

ut me, quamquam) Illud me primo refertur ad extulerim, quamquam me extulerim; deinde ad credas, credas me parum doluisse. *Nempe dedimus lectionem manuscriptorum: vulgo illud totum quamquam — extulerim parentesi includunt, et indignationem legunt pro indignatione. Ceterum de duplici illa verbi unius relatione vid. quos laudat Curtius ad nostri 3, 7, 4. Quaedam nos quoque ad Varr. R. R. 2, 1, 4. et in Lex. Rust. sub verbis Duplex et Vi. add. mox 8, 10, 2. G.

discipulus (sic enim scribis) sed ut discipulo magister, (nam tu magister, ego contra: atque ideo tu in scholam revocas, ego adhuc Saturnalia extendendo) librum misisti. Num potui longius hyperbaton facere, atque hoc ipso probare, eum me esse, qui non modo magister tuus, sed ne discipulus quidem debeam dici? Sumam tamen personam magistri, exferamque in librum tuum ius, quod dedisti; eo liberius, quo nihil ex meis interim missurus sum tibi, in quo te ulciscaris. Vale.

VIII.

Clitumni fontis et fluvii naturam mirabilem perscribit.

C. PLINIUS ROMANO SVO S.

Vidistine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum, (et puto nondum: alioqui narrasses mihi)

VII, 1 *in scholam revocas*) Apposite huc adscripsit Cellarius Mart. 5. ext. *Iam tristis nucibus puer relictis Clamose* revocatur a magistro — — — *Saturnalia transiere tota. Extendere* amant pueri, i. e. continuare longius *Saturnalia*, revocantur a magistro. Plinius otiosum se fuisse significat per occasionem Saturnalium, interpellatum a Tacito. G.

2 *Num potui longius hyperb.*) Studio igitur *hyperbaton* commisit, h. e. longiore parenthesi constructionis Grammaticae ordinem exgressus est. G.

Vid. I. C. Th. Ernestii Lexic. Techn. Gr. Rhet. voce ὑπερβατόν. S.

non modo magister) *Solenne esse non post non modo omittere, quoties nova sequatur negatio, ut hic *ne quidem*, pervulgatum hodie est, et in bona Lexica relatum. Sed attentione dignus, quem hic Cortius profert, locus Ciceronis de Senect. 16. *Ad quem fruendum non modo retardat, verum etiam invitat*

atque allecat senectus. Si nempe legi docet hunc locum in veterimis membranarum Nonii 2, 68. et 4, 232.: et video ita etiam dedisse utroque loco Mercerum. Sed apud ipsum Ciceronem non minus quam in aliis Nonii editionibus omnes, quod sciam, non interferunt. Utri libri sint sinceriores, non temere dixerim: nisi quod nolim tam aperte vitari canonem tot exemplis firmatum de non omittenda negatione post *non tantum*, nisi ubi nova negatio sequatur. G.

quo nihil) quod n. MS. Medic. G.

Verum hoc; legereturque in textu Cortianae, si operae Cortio obtemperassent: S.

in quo te ulciscaris) Et me forte calumniantem vicissim calumniaris. Suavissimus iocus. G.

VIII, 1 *Clitumnum*) Cui ita assignat locum suum Cellarius, in Umbria, cis Apenninum, inter Spoletium et Hispellum, qui Tiberis amni ad Mevaniam missus, in Tiberim cum illo perfertur. *Ad visendum nemus flumenque*

vide; quem ego (poenitet tarditatis) proxime vidi. Modicus collis adfurgit, antiqua cupressu nemo-²rosus et opacus. Hunc subter fons exit, et exprimitur pluribus venis, sed imparibus; eluctatusque facit gurgitem, qui lato gremio patescit purus et vitreus, ut numerare iactas stipes et relucens calculos possis. Inde non loci devexitate, sed³ ipsa sui copia et quasi pondere impellitur. Fons adhuc, et iam amplissimum flumen atque etiam navium patiens; quas, obvias quoque et contrario nisu in diversa tendentes, transmittit et perfert: adeo validus, ut illa, qua properat ipse, quamquam per solum planum, remis non adiuvetur; idem aegerrime remis contisque superetur adversus. Iucundum utrumque per iocum ludum-⁴que fluitantibus, ut flexerint cursum, laborem otio; otium labore variare. Ripae fraxino multa, multa populo vestiuntur: quas perspicuus amnis, velut mersas, viridi imagine adnumerat. Rigor

Clitumni Mevaniam procedit Caligula apud Sueton. c. 43. Add. viri docti ad Virgil. Georg. 2, 146. et Broukh. ad Prop. 2, 15, 25. G.

² *exprimitur*) Quasi in machina hydraulica, vi urgentis columnae liquidi. G.

eluctatusque facit etc.) Vera haec lectio, quidquid contra dicat Cortius. *Eluctatus*, scil. venarum angustias, respicit praegressum *exprimitur*. *Gurges* i. q. lacus: *ποικίλος*, ut pleraque huius epistolae. S.

iactas stipes) parvulos nummos, quos ut diis aliis, ita fluminibus quoque iactari consuevisse Seneca docet Qu. nat. 4, 2. de his, quas *Nili venas* vocari ait, *In haec ora stipem sacerdotes — iaciunt*. Laudaverat hunc etiam locum Cellarius. G.

³ *illa, qua — adiuvetur*) Illa via, qua ipse fluvius properat, verbo, secundus fluvius non adiuvatur remis: quamquam per so-

lum planum, ubi non ita incitatus esse potest cursus, quam ubi per declivia fertur, nisi magna vis insequentis aquae praecedentem alveo suo coercitam urgeat. Hinc illud alterum consequitur, ut cum adverso tanto vehementius luctandum sit. * Sequimur autem hic fidem libri Medicei; et illud obiter observamus, lacunam decem epistolarum, quae ab hoc ipso loco incipit, ac de qua ex Erasmo Fabric. B. L. T. 2. p. 764. iam in Aldina editione, an. 1508. 8. ex illo antiquissimo libro, quem ad Plinii aetatem accedere putabat, expletam; ac legi quoque in Mediceo Codice, quem eundem ab Aldo usurpatum suspicari possis. G.

⁴ *velut mersas*) Ut cacumina et coelum, remotiora nempe ab oculo spectatoris, infra in profundo mersa videantur: illo *adnumerat* indicatur, quot stant in ripa arbores, totidem in fluvio, tanquam in speculo videri. G.

5 aquae certaverit nivibus; nec color cedit. Adiacet templum, priscum et religiosum. Stat Clitumnus ipse, amictus ornatusque praetexta. Praesens numen, atque etiam fatidicum, indicant fortes. Sparsa sunt circa sacella complura, totidemque dei. Sua cuique veneratio, suum nomen: quibusdam vero etiam fontes. Nam praeter illum, quasi parentem ceterorum, sunt minores capite discreti; sed flumini miscentur, quod ponte 6 transmittitur. Is terminus sacri profanique. In superiore parte navigare tantum, infra etiam natare concessum. Balineum Hispellates, quibus illud locum divus Augustus dono dedit, publice praebent, praebent et hospitium. Nec desunt villae, quae sequutae fluminis amoenitatem, margini insistant. In summa, nihil erit, ex quo non 7 capias voluptatem. Nam studebis quoque, et le-

nec color cedit) Aquas limpidissimas indicat, quales Martialis 7, 27. (31.) *niveas* dixit. Nil amplius. S.

5 *Stat Clitumnus*) *Iovem Clitumnum* etiam coli, docet Vibius Sequester. Dubitat an idem sit, quem hic laudat Plinius, Broukh. ad Propert. 2, 16, 25. Possit tamen aliquis, rem ita se habere, vel inde suspicari, quod *fiat Clitumnus*, qui Iovis et coelestium deorum habitus est, cum iacentes, et nixi cubitu, vel attollentes ex undis suis caput, alias pingantur fluvii. Inspice v. c. Rhenum apud Gronov. ad Melam p. 247. Si quis quærere accuratius ea de re velit, illi Pausanias praesertim percurrendus erit, videndusque Aelianus H. V. 2, 33. qui locus classicus est. De fluvii in nummis, tauriformibus praesertim et cornutis, Spanhem. diss. 7. p. 394. sq. Add. id. ad Callim. H. in Del. 110. p. 413. G.

totidemque dei) *Simulacra* hinc magnis auctoribus eiecit

Cortius. Sermo est de aliorum quoque deorum cultu. Itaque sequitur, suum cuique *nomen* fuisse, quod parum ad simulacra plura unius Clitumni convenit. G.

dei) Hanc formam satis inveniunt Vossius de Analog. Lib. II. Cap. VI. pag. 685. et Aeg. Forcellinus. Giergius ex libro Mediceo usitatiorem *dii* adiecit. S.

6 *navigare — natare*) In plane sacris ne navigare quidem licet. Vide nostrum 8, 20, 5. Verum magis etiam sacra profanatur aqua nudo corpore, et pudendis quoque partibus contacta, quod egregie hic illustrat Cellarius advocato Tacito 14, 22, 7. ubi de Nerone, qui *fontem aquae Marciae ad urbem deductae, nando inceserat. Videbatur*, inquit, *potus sacros et cerimoniam loci corpore toto polluisse*. Satis apparet, quorum illa spectaverit fontium religio; ad puritatem aquae et salubritatem servandam nimirum. G.

ges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inscripta, quibus fons ille deusque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis; quamquam tu vero, quae tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

IX.

Negotia amicorum praefert studiis.

C. PLINIUS VERSO SVO S.

Olim non librum in manus, non stilum sumsi. Olim nescio, quid sit otium, quid quies, quid denique illud iners quidem, iucundum tamen, nihil agere, nihil esse: adeo multa me negotia amicorum nec secedere nec studere patiuntur. Nulla enim studia tanti sunt, ut amicitiae officium deferatur: quod religiosissime custodiendum, studia ipsa praecipiunt. Vale.

X.

Abortum uxorem fecisse, cum spe foecunditatis significat.

C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SVO S.

Quo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc tristior audies, neptem tuam abortum fecisse, dum se praegnantem esse puellariter nescit, ac per hoc quaedam, custodienda praegnantibus, omittit, facit omittenda. Quem errorem magnis documentis expiavit, in summum periculum ad-

7 quamquam tu vero) Acer- non salutatorem, non convivam
vatio similis illi 3, 8, 4. Quare etc. G.
ego vero. G.

IX, 1 Olim) Iam diu est, quod.
Plinius 1, 11, 1. Olim nullas
mihi epistolas mittis. S.

nihil esse) Non praetorem,
non advocatum, non iudicem,

X, 1 magnis documentis) Sic
restituit e libris Cortius. Nec
ausim tamen alterum detrimen-
tis plane damnare. Detrimen-
tum sine dubio fuit abortus, sive
ipsius matris valetudinem spectes,

ducta. Igitur, ut necesse est, graviter accipias senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam; sic debes agere diis gratias, quod ita tibi in praesentia pronepotes negaverint, ut servarint neptem, illos reddituri, quorum nobis spem certiore[m] haec ipsa, quamquam parum prospere explorata, foecunditas facit. Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me, hortor, moneo, confirmo. Neque enim ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio: quibus videor a meo tuoque latere pronum ad honores iter, et audita latius nomina, et non subitas imagines relicturus. Nascantur modo, et hunc nostrum dolorem gaudio mutant. Vale.

XI.

Soceri sorori eadem narrat.

C. PLINIUS HISPULLAE SVAE S.

Quum adfectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam materna indulgentia molliorem; intelligo

sive spem familiae. Sed ipsum nempe *detrimendum* idem *documentum* fuit. G.

Documenta hic ne veritas, *heilsame Lehren*, sed, *Leiden*, *die zur Warnung dienen*, quibus quidni error expiari possit? Sic *exempla* de poenis, quae pro exemplo sunt. Idem tenendum de Graeco *παράδειγμα*. Altera lectio, *detrimētis*, non incommoda illa, si sensum spectes, pro glossmate habenda. S.

2 ut necesse est) Etiam hic locus est inter eos, ubi una vox duplicem personam sustinere videtur; quod de ipsa hac ut aliquoties observavimus in Lexico rustico. Redi ad 3, 6, 17. Quamquam hic potest etiam coniunctio ut ad particulam sic in apodosis positam referri; altera ut post necesse est solemni ellipsi omissa esse. G.

Posterior ratio hic unice valet; atque humani quid passus est vir eximius, cum de priore cogitaret. Ceterum sensus: ut tibi dolendum est, senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam esse. S.

3 meo tuoque latere) paterno et materno. E.

audita latius — imagines) Haec in hoc loco ita sunt selecta et splendida, ut mihi videantur ex aliquo scriptore vel poeta nobis incognito huc translata. Nisi forte dicamus Plinium, cum haec scriberet, ita animo commotum fuisse spe futurorum liberorum, ut quasi *ποιητικός* scriberet. Ceterum non subitas imagines dixit, non recentem aut novitiam nobilitatem, nec subito in gentem illatam, adeoque vetustam et plures imagines numerantem. E.

prius tibi, quod est posterius, nuntiandum; ut praesumpta laetitia solitudini locum non relinquat. Quamquam vereor, ne post gratulationem quoque in metum redeas; atque ita gaudeas periculo liberatam, ut simul, quod periclitata sit, perhorrescas. Iam hilaris, iam sibi, iam mihi² reddita, incipit refici, transmissumque discrimen convalescendo remetiri. Fuit alioqui in summo discrimine, (impune dixisse liceat) fuit nulla sua culpa, aetatis aliqua. Inde abortus, et ignorati uteri triste experimentum. Proinde, et si non³ contigit tibi desiderium fratris amissi aut nepote eius aut nepte solari; memento tamen, dilatum magis istud, quam negatum, quum salva sit, ex qua sperari potest. Simul excusa patri tuo casum, cui paratior apud feminas venia est. Vale.

XI, 2 *discrimen — remetiri*)

Discrimen et vim morbi imaginemur ut subitum aliquem in profunda descensum vel lapsum. Qui se ex gravi morbo recipit, ille quotidie quidem melius habet, sed ipsa tamen tarditate, qua ad plenae valetudinis statum redit, discit, quantum fuerit discrimen, quam vehemens morbus: ut qui de praecipitio quodam vel de scalis praecipiti lapsu decedit, *remetiendo* paulatim viam eandem, et per gradus ascendendo, demum intelligit, quam alte deciderit, quod aestimare tum per terrorem non poterat. G.

Recte Gesnerus; qui adnotare et hoc poterat, difficiliorem et argutiorum dicendi formam esse, ut declararetur, feminam *gradatim et sensim convalescere*. Alii suffecerunt illa: *incipit refici*. Plinius autem raro sine acumine quodam sententiam relinquit. E.

De praecipitio, de scalis non cogitaverim. Immo discrimen illud simpliciter cum via comparatur a valetudine descedente, est quasi sanitatis divortium, quod

convalescens remetitur, donec in pristinum statum restitutus sit. S.

impune dixisse liceat) Haec verba simpliciter refero ad illud, quod initio promittit, se velle de periculo tum demum nuntiare, cum illud iam praeteriisse indicasset. *Impune* itaque puto esse, sine tuo, Hispulla, terrore: iam enim audire potes de morbo gravissimo, cum scias superatum. Quod volunt Barthius et Cellarius ad Deos referri: quorum iram metuatur, si ipsis potius imputet uxoris periculum, quam illius imprudentiae: nescio, quam firmum sit. Aliquando etiam putabam esse *εὐφημισμὸν*, quo, post nuntiatum finem periculi, novum deprecetur. Sed primum maxime placet. G.

³ *cui paratior apud feminas venia*) Facilius tali errori a puellari ignorance profecto ignoscunt feminae, similium sibi consciae, quam viri, quam avus praesertim, cuius nupera et nondum deposita consuetudo, minores etiam neptis errores castigandi, cuius vebemens pronepotem videndi cupiditas, commotio-rem illum hac in re potest

XII.

Capitonem auditurus, eius laudem praedicat.

C. PLINIVS MINVTIANO SVO S.

Hunc solum diem excuso. Recitaturus est Titinius Capito; quem ego audire, nescio magis debeam, an cupiam. Vir est optimus, et inter praecipua seculi ornamenta numerandus: colit studia, studiosos amat, fovet, provehit, multorumque, qui aliqua componunt, portus, finus, praemium; omnium exemplum; ipsarum denique literarum iam senescentium reductor ac reformat²tor. Domum suam recitantibus praebet: auditoria, non apud se tantum, benignitate mira frequentat; mihi certe, si modo in urbe est, defuit nunquam. Porro, tanto turpius gratiam non re³ferre, quanto honestior causa referendae. An, si litibus tererer, obstrictum esse me crederem obeunti vadimonia mea; nunc, quia mihi omne negotium, omnis in studiis cura, minus obligor tanta sedulitate celebranti, in quo obligari ego, ⁴ne dicam solo, certe maxime possum? Quod si illi nullam vicem, nulla quasi mutua officia deberem; sollicitarer tamen vel ingenio hominis pulcherrimo et maximo, et in summa severitate dulcissimo, vel honestate materiae. Scribit exitus il-

reddere. Itaque deprecatricem apud avum parat uxori suae amitam. G.

XII, 1 *multorumque*) Aldus: *multorum*. quod nollem Cortius sprevisset. S.

praemium) Expectes gremium. Cicero pro M. Coelio 24. pag. 1231. ed. Ernest. cum Q. Metellus abstraheretur e sinu gremioque patriae. S.

² Porro) autem. vid. 1, 8, 10. 1, 24, 4. S.

³ obeunti vadimonia) *Vehementer placuit, quod Medicus omittit praepositionem, qua

oneratur vulgo hic locus, *obeunti ad vadimonia mea*. G.

Cortius: „Alterum [*obeunti ad* „v. m.] vix Latinum est.” Confidentius Gierigius: „Nemo autem „dixit *obire ad vad.*” Tamen Livius 10, 25, 14. *ne ad omnia simul obire unus non possit*. Neque offendit illa altera lectio Forcellinum, eximie callentem Latinitatis, qui explicat: discurren-⁴ti, et adfidenti mihi, dum mea vadimonia exsequor. S.

⁴ exitus illustrium virorum) Quos ille ut coluerit, narrat noster etiam 1, 17, 3. G.

lustrum virorum, in iis quorundam mihi carissimorum. Videor ergo fungi pio munere, quorumque exsequias celebrare non licuit, horum quasi funebribus laudationibus, seris quidem, sed tanto magis veris, interesse. Vale.

XIII.

Felicem praedicat, quod docto patre utatur.

C. PLINIVS GENIALI SVO S.

Probo, quod libellos meos cum patre legisti. Pertinet ad profectum tuum, a disertissimo viro discere, quid laudandum, quid reprehendendum: simul ita institui, ut verum dicere adfuescas. Vides, quem sequi, cuius debeas implere vestigia. O te beatum! cui contigit vivum, atque idem² optimum et coniunctissimum exemplar: qui denique eum potissimum imitandum habes, cui natura esse te simillimum voluit. Vale.

5 *tanto magis veris*) quia tunc nec adlatio, nec studium partium laudantem a veritate declinat. E.

XIII, 2 *vivum — exemplar*) *Nimis pulchra haec Gronovii emendatio, recepta a Cellario, quam ut expungere eam, et reponere cum Cortio illud dilutum nimis *unum* possim. Quoties *unum* intendendi sive augendi vim habet, adiunctum sibi proxime habet adiectivum, cuius ita vis augetur. Hic proxime sequitur *atque idem*. Igitur si quis me cogat retinere *unum*: certe ita disponam verba, cui *contigit unum optimum, atque idem coniunctissimum exemplar*. Sed praestat, tria epitheta habere hoc exemplar, ut sit a) *vivum*, adeoque praelens, efficax, b) *optimum*, quod imitandum esset, etiamsi esset mortuum aut alie-

num, c) *coniunctissimum*, cuius penitus inspiciendi, consulendi, exprimendi quotidiana facultas. G.

qui denique — — voluit) Vim et sensum huius sententiae non satis adsequor. Si *simillimus* patri est, quorsum et quatenus eum imitetur? nam alterum imitamur, ut similes ei fiamus. Si *simillimum* eum vultu tantum et ore voluit, quid hoc ad imitationem attinet? Videtur mihi Plinius eam sententiam adposuisse, ut rotundius et concinnius epistola finiret. Habet enim aliquem lulum e repugnantibus, qui tamen sensum non adiuvat, sed minuit. E.

Acerba sane criminatio, si quid arguaris concinnitatis causa scripisse, quod sensum non adiuvet, sed impediat. Quidni vero haec intelligamus sic: qui, ut paucis me expediam, potissimum

XIV.

Quaestionem senatoriam explicandam proponit.

C. PLINIVS ARISTONI SVO S.

Quum sis peritissimus et privati iuris et publici, cuius pars senatorium est, cupio ex te potissimum audire, erraverim in senatu proxime, necne: non ut in praeteritum, (serum enim) verum ut in
 2 futurum, si quid simile inciderit, erudiar. Dices, *Cur quaeris, quod nosse debebas?* Priorum temporum servitus, ut aliarum optimarum artium, sic etiam iuris senatorii oblivionem quandam et
 3 ignorationem induxit. Quotus enim quisque tam patiens, ut velit discere, quod in ulu non sit habiturus? Adde, quod difficile est tenere, quae acceperis, nisi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos et imperitos deprehendit: cuius dulcedine accensi cogimur quaedam facere ante, quam
 4 nosse. Erat autem antiquitus institutum, ut a maioribus natu, non auribus modo, verum etiam oculis disceremus, quae facienda mox ipsi, ac per vices quasdam tradenda minoribus, habere-
 5 mus. Inde adolescentuli statim castrensis sumpendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere, dum sequuntur, adfuescerent: inde honores petitori adstitebant curiae foribus, et consilii

eum, ut perfectissimum exemplar, imitari debes, quem ipsa tibi natura exprimendum dedit, cum eo te nasci voluerit. Pater filio naturâ coniunctissimum exemplar, non item semper optimum. S.

XIV, 2 *quod nosse debebas*)

*Neque hic dubitavi Gronovianam coniecturam vulgato *debeas* antepone. Pauci nimis sunt MSi, et nimis durum, hoc est, minime Plinianum *debeas*. G.

Priorum temporum servitus) Nunquam excidisse debet lectori Plinii, scripsisse eum, post Do-

mitiani furores recreata Nervae et Traiani beneficio republica. Quid tum iuvabat discere iura, quibus uti non liceret, ne ad hoc quidem, ut ea tibi cognita esse significares? G.

3 *deprehendit*) Ipsum hoc verbum habet eam vim, ut oppressum inopinato, et captum notet. Saepe ita Fabius meus, sed proprie, et unde intelligi metaphora possit, Instit. Or. 12, 2, 14. *Parva quaedam animalia, in angustiis mobilia, campo deprehenduntur.* Add. mox 8, 17, 4. G.

publici spectatores ante, quam confortes, erant. Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens 6 non erat, maximus quisque et vetustissimus pro parente. Quae potestas referentibus, quod censentibus ius, quae vis magistratibus, quae ceteris libertas; ubi cedendum, ubi resistendum; quod silentii tempus, quis dicendi modus, quae distinctio pugnantium sententiarum, quae executio prioribus aliquid addentium, omnem denique senatorium morem, quod fidelissimum praecipiendi genus, exemplis docebantur. At nos iuvenes 7 fuimus quidem in castris; sed quum suspecta virtus, inertia in pretio, quum ducibus auctoritas nulla, nulla militibus verecundia, nusquam imperium, nusquam obsequium, omnia soluta, turbata, atque etiam in contrarium versa, postremo obliviscenda magis, quam tenenda. Iidem prospeximus curiam; sed curiam trepidam et elinguem; quum dicere, quod velles, periculosum; quod nolles, miserum esset. Quid tunc disci potuit? quid didicisse iuvit? quum senatus aut ad otium summum, aut ad summum nefas vocaretur; et

6 *quis dicendi modus*) Quamdiu dicere fas esset? an liceret, ut mora iniiciatur negotio, et differatur, quod iam impediri non potest, *diem dicendo eximere*? Locus ea de re classicus est Gell. 4, 10. C. Caesar consul M. Catonem sententiam rogavit. Cato rem, quam consulebatur, quoniam non e republica videbatur, perfici volebat. Eius rei gratia ducendae, longa oratione utebatur, eximebatque dicendo diem. Erat enim ius senatori, (en partem iuris senatorii!) ut sententiam rogatus, diceret ante quidquid vellet aliae rei, et quoad vellet. Vid. Gronov. Obll. 1, 22. et add. supra 6, 5, 1. et 6, 19, 3. infra 9, 13, 9. G.

distinctio pugnantium sent.) Recte explicat Catanaeus de di-

videnda, ut alias loquuntur, *sententia*, ubi ex parte amplectimur alterius sententiam, ex alia parte eam refutamus. Elegantissime Sen. ep. 21. Quod in senatu fieri solet, faciendum in philosophia quoque esse existimo. Cum censuit aliquis, quod ex parte mihi placeat, iubeo illum dividere sententiam, et sequor. Laudavit h. l. et totam rem explicavit Briffon. de form. 2, 59. p. 168. Contr. Conf. mox l. 15. G. Add. Gesneri ad I. A. Ernesti. epistola.

executio) Nempe *exsequi* est persequi ad finem: qui addit aliquid superiori sententiae, illam sequitur ultra, quam auctor ipse. G.

8 *prospeximus curiam*) *Adsiscentes nempe in curiae foribus*, quod dixerat l. 5. G.

- modo ludibrio, modo dolori retentus, nunquam
 9 seria, tristitia saepe censeret. Eadem mala iam senatores, iam participes malorum, multos per annos vidimus, tulimusque: quibus ingenia nostra in posterum quoque hebetata, fracta, contusa sunt.
- 10 Breve tempus (nam tanto brevius omne, quanto felicius tempus) quo libet scire, quid simus; libet exercere, quod sumus. Quo iustius peto, primum, ut errori (si quis est error) tribuas veniam; deinde, medearis scientia tua, cui semper fuit curae, sic iura publica, ut privata; sic antiqua, ut recentia;
- 11 sic rara, ut assidua, tractare. Atque ego arbitror illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio frequens nihil esse ignotum patiebatur, genus quaestionis, quod adfero ad te, aut non satis tritum, aut etiam inexpertum fuisse. Hoc et ego excusatio, si forte sum lapsus, et tu dignior laude, si potes id quoque docere, quod in obscuro est, an didiceris. Referebatur de libertis Afranii Dextri consulis, incertum sua an suorum manu, scelere an obsequio, peremti. Hos alius, (*Quis? Ego;*

ludibrio — dolori) Senatus retinebatur *ludibrio*, cum consuleretur vel de nugis, vel de quibus iam statuisset princeps: *dolori*, cum crudelitati vel superbiae principis serviendum esset, decernendis innocentium suppliciis, ubi *seria*, et ex animi sententia, *censere* nemo vir bonus potuit, nisi praesentissimum ultro periculum vellet sibi arcescere. Prius illud graphice depingit Iuvenalis maiore parte satyrae quartae, ubi de ingenti rhombo convocatur et consulitur sanctior quidam senatus. G.

10 *scire, quid simus*) Quae iura habeamus ut senatores, ut magistratus. vid. l. 6. *Nimirum antiqua tenenda est lectio e Mediceo etiam libro firmata, prae Buchneriana coniectura, quam receperat Cellarius, *scire, quod scimus*. G.

11 *an didiceris*) Hoc est, an incidit tua aetate talis species, ut discendi sub exemplo fuerit occasio. G.

Nempe *discere* causam proprie dicitur patronus a cliente, qui eam *docere* aequae proprie dicitur. E.

Vera haec, sed ab hoc loco aliena, quem Gesnerus bene interpretatur. S.

12 *Afranii Dextri Cos.*) In Almeloveenianis fastis refertur ad A. V. C. 850. post C. N. 98. ex Kal. Octob. De historia non puto aliunde constare. G.

Hos alius, (Quis? Ego;) Primo simpliciter narrare incipit cuius sententiam: deinde fingit, amicum interrogare, *Quis est ille alius?* Huic poterat respondere *Ego*: nimirum, se fuisse ipsum in hac sententia. Sed sustinet se, cum nihil ad rem faciat. Ex

sed nihil refert) post quaestionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum sententiarum tanta diversitas erat, ut non possent esse, nisi singulae. Quid enim commune habet, occidere et ¹³ relegare? Non hercule magis, quam relegare et absolvere: quamquam propior aliquanto est sententiae relegantis, quae absolverit, quam quae occiderit; utraque enim ex illis vitam relinquit, haec adimit: quum interim et qui morte puniebant, et qui relegabant, una sedebant, et temporaria simulatione concordiae discordiam differebant. Ego postulabam, ut tribus sententiis con- ¹⁴ staret suus numerus, nec se brevibus induciis duae iungerent. Exigebam ergo, ut, qui capitali supplicio adficiendos putabant, discederent a relegante, nec interim contra absolventes mox dissensuri congregarentur, quia parvulum referret, an idem displiceret, quibus non idem placuisset. Illud etiam mihi permirum videbatur, eum qui- ¹⁵ dem, qui libertos relegandos, servos supplicio adficiendos censuisset, coactum esse dividere sententiam; hunc autem, qui libertos morte multaret, cum relegante numerari. Nam si oportuisset dividi sententiam unius, quia res duas comprehendebat, non reperiebam, quemadmodum posset iungi sententia duorum tam diversa censentium. Atque adeo permitte mihi, sic apud te tanquam ¹⁶ ibi; sic peracta re, tanquam adhuc integra, rationem iudicii mei reddere: quaeque tunc car-

his, quae sequuntur, apparet, omnino Plinium in ea fuisse sententia, servos esse absolvendos. G.

Id iam nunc apparet, non demum ex sequentibus. S.

¹³ *absolverit — occiderit*) Immo *absolvit — occidit*: sicque Curtius cum Gierigio. S.

una sedebant) Nempe in hoc

conveniebant, quod utrique dicerent servos esse puniendos; dissidebant de genere poenae. Sed sic temporaria illa concordia superabant mitem illam absolvendum sententiam. G.

¹⁵ *dividere sententiam*) Redi ad ea, quae s. 6. hac de re diximus. G.

ptim, multis obstreperantibus, dixi, per otium iun-
 17 gere. Fingamus, tres omnino iudices in hanc
 causam datos esse: horum uni placuisse, perire
 liberos; alteri, relegari; tertio, absolvi: utrum-
 ne sententiae duae, collatis viribus, novissimam
 periment? an separatim unaquaeque tantundem,
 quantum altera, valebit? nec magis poterit cum
 18 secunda prima connecti, quam secunda cum ter-
 tia? Igitur in senatu quoque numerari, tanquam
 contrariae, debent, quae tanquam diversae dicun-
 tur. Quod si unus atque idem et perdendos cen-
 set et relegandos, num ex sententia unius et
 perire possent et relegari? num denique omnino
 una sententia putaretur, quae tam diversa con-
 19 iungeret? Quemadmodum igitur, quum alter pu-
 niendos, alter censeat relegandos, videri potest
 una sententia, quae dicitur a duobus, quae non
 videretur una, si ab uno diceretur? Quid? lex
 non aperte docet, dirimi debere sententias occi-
 dentis et relegantis, quum ita discessionem fieri
 iubet: QVI HAEC SENTITIS, IN HANC PARTEM; QVI
 ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE, QVA SENTITIS.
 Examina singula verba et expende: QVI HAEC CEN-
 SETIS, hoc est, qui relegandos putatis: IN HANC
 PARTEM, id est, in eam, in qua sedet, qui censuit
 20 relegandos. Ex quo manifestum est, non posse
 in eadem parte remanere eos, qui interficiendos
 arbitrantur. QVI ALIA OMNIA: animadvertis, ut
 non contenta lex dicere ALIA, addiderit OMNIA.

16 *carptim* — dixi) *Carptim*
 proprie ad ea pertinet animalia,
 quae non uno perpetuo quodam
 tenore atque tractu vescuntur,
 sed nunc hic nunc illic *carpunt*
 aliquid sive decerpunt. Hinc
carptim dicit, qui propter cre-
 bras interpellationes non potest
 contexere iustam orationem, sed
 nunc hanc nunc aliam sententiam
 breviter profert. G.

19 *qua sentitis*) In quam in-
 clinatis vestra sententia. G.

Qui haec censetis) Opinor scri-
 bendum: *Qui haec sentitis. Cen-*
setis interpretamentum videtur. S.

20 *alia omnia*) Nempe *alia*
omnia ex mente Plinii non signi-
 ficat hic plane diversa, omnibus
 partibus alia; sed ulla vel quae-
 cunque alia, quocunque modo
 diversa. G.

Num ergo dubium est, alia omnia sentire eos, qui occidunt, quam qui relegant? IN ILLAM PARTEM ITE, QVA SENTITIS: nonne videtur ipsa lex eos, qui dissentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? non consul etiam, ubi quisque remanere, quo transgredi debeat, non tantum solennibus verbis, sed manu gestuque demonstrat? At enim futurum est, ut, si divi-²¹ dantur sententiae interficientis et relegantis, praevalere illa, quae absolvit. Quid istud ad censentes? quos certe non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare, ne fiat, quod est mitius. Oportet tamen eos, qui puniunt, et qui relegant, absolventibus primum, mox inter se comparari. Scilicet ut in spectaculis quibusdam fors aliquem seponit ac servat, qui cum victore contendat: sic in senatu sunt aliqua prima, sunt secunda certamina; et ex duabus sententiis eam, quae su-

²¹ *At enim futurum*) Huius obiectionis haec vis est, iniquum esse, cum plures sint longe, qui puniendos putent reos, licet diverso modo, quam qui absolvendos; tamen horum sententiam ideo praevalere, quia illis in genere poenae non conveniat, absolvi quoque adeo reos maioris partis sententia damnatos. Respondet Plinius, Illud iam non curandum esse censentibus etc. G.

Oportet tamen etc.) Nova obiectio. Sic tamen orditur obiectionem 7, 17, 5. S.

qui puniunt) Nihil opus est hic glossa, quam quidam interserunt, *morte*: etiam s. 19. iam ita absolute posuerat *punire* poster, pro *interficere*. G.

in spectaculis) Disertissime et plurimis verbis hoc non tam descriptis, quam actione vel quadam proposuit Lucianus in *Hermotimo* p. 536. lqq. Nempe si numero impari, v. g. novem sint gladiatores, sortes coniiciuntur

binæ earundem literarum, duae A, duae B, etc. Comparantur et committuntur duo, quibus eadem litera exiit. Sed restat una fors, quae parem non habet, ut hic, si ordinem elementorum secuti essent praesides ludi, E. Cui haec solitaria litera evenit, hic *ἔφεδρος* est, hic *sedet* interim, et exspectat victorem aliquem, quicum deinde, integer cum fesso aliquantum, sed forti, et victoria alacri, congregitur. *Non usus est Luciano Lipsius Sat. 2, 14. quem laudant ad Plinium. viri docti: alioqui accuratius *ἔφεδρος* Plutarchi interpretatus esset: quem *subsefforem* potius, quam *subditicium* aut *suppositicium* vocavimus in nostra Luciani interpretatione, quae cum maxime Wetsteniana prela exercet. *Hermes suppositicium* apud Martial. 5, 25. dicitur respectu fatigati gladiatoris, in cuius locum succedit: sed *ἔφεδρος* Graecorum *ἐφεδρεύει*, in insidiis quasi collocatus imminet victori. G.

22 perior exierit, tertia exspectat. Quid, quod, prima sententia comprobata, ceterae perimuntur? Qua ergo ratione potest esse [non] unus atque idem locus sententiarum, quarum nullus est post-
 23 ea? Planius repetam. Nisi, dicente sententiam eo, qui relegat, illi, qui puniunt capite, initio statim in alia discedunt, frustra postea dissentient
 24 ab eo, cui paullo ante consenserint. Sed quid ego similis docenti, quum discere velim, an sententias dividi, an iri in singulas, oportuerit? Obtinui quidem, quod postulabam: nihilominus tamen quaero, an postulare debuerim, an abstinere. Quemadmodum obtinui? Is, qui ultimum supplicium sumendum esse censebat, nescio,

22 *prima sententia*) *Planiora essent haec, si ponamus fuisse in veteri libro, *una*, unde *ima* ortum sit, et deinde *Ima*, ex quo aliquis *prima* fecerit. Certe hic intellectus est, *una* sententia probata, ceteras perimi, et non valere. Sed tamen recepta lectio etiam hanc sententiam habere potest. G.

Nihil mihi videor obscuritatis in vulgata lectione reperire. Prima sententia in nostra specie, (ad hanc enim solam Plinius respicit) est absolventis: qua comprobata, ceterae, altera relegantis, morte multantis altera, non possunt non perimi. Nulla igitur hic, quam adversarius urget, *εφεσεία*: satisque commode, si quid video, Plinius hanc alteram objectionem refellit. S.

Qua ergo ratione) Locus forte inter difficillimos Plinii, et destitutus ab interpretibus. Si licet cum Genevensi editione Catanaei negationem, quam ideo inclusimus, omittere, salva res erit, haec nempe sententia: Quomodo possunt stare interim sententiae morte multantes et coniungi cum relegantibus, ad superandas *εφελuentes*, quarum paul-

lo post, comparatione cum relegantibus facta, nullus locus erit? cur valeant contra absolventes, non valeant contra relegantes? Si post non valent, neque prius debent valere: si prius, etiam post. G.

Negatio nata ex compendio non intellecto adverbii *nunc*. *Nunc, postea*, sibi opponuntur. Saepe ita peccatum a librariis. Vid. Drakenb. ad Liv. 9, 7, 5. S.

24 *an sententias dividi, an iri*) Cave putes haec esse membra disiuncta: *an* per anaphoran posita non aliam vim habet, quam si ita dedisset Plinius, *An sententias dividi, ET iri in singulas oportuerit*. Hoc enim est dividere sententias, si non in duas coniunctim itur, sed in singulas. *Malebat Cortius pro posteriori *an* legi *ac*: quod eodem reddit. G.

Quemadmodum obtinui?) *Capitalis emendatio e Mediceo libro prolata a Cortio. Reliqui, *an postulare debuerim, an abstinere, quemadmodum abstinuit is, qui ultimum — — censebat*. Nescio *an iure* etc. Quae ab editoribus ita informata puto, cum semel pro *obtinui* irrepressisset

an iure, certe aequitate postulationis meae victus, omissa sententia sua, accessit releganti: veritus scilicet, ne, si dividerentur sententiae, (quod aliqui fore videbatur) ea, quae absolvendos esse censebat, numero praevaleret. Etenim longe plures in hac una, quam in duabus singulis, erant. Tum illi quoque, qui auctoritate eius trahebantur, transeunte illo, destituti, reliquerunt sententiam ab ipso auctore desertam, sequutique sunt quasi transfugam, quem ducem sequebantur. Sic ex tribus sententiis duae factae; tenuitque ex duabus altera, tertia expulsa, quae quum ambas superare non posset, elegit, ab utra vinceretur. Vale.

XV.

Non habenti quod legat in vineis, legendos mittit libros.

C. PLINIUS IVNIORI SVO S.

Oneravi te tot pariter missis voluminibus. Sed oneravi primum, quia exegeras; deinde, quia scripseras tam graciles istic vindemias esse, ut plane scirem tibi vacaturum (quod vulgo dicitur) librum legere. Eadem ex meis agellis nuntiantur. Igitur mihi quoque licebit scribere, quae legas, sit modo, unde chartae emi possint: quae si scabrae bibulaeve sint, aut non scribendum,

abstinuit. Plinianum est ita interrogare, et sibi respondere, vid. 3, 9, 2. 6, 2, 1. 6, 23, 1. 6, 29, 1. Iq. 9, 17, 2. vel proponere quaedam deinde repetenda, ut mox 8, 18, 6. ut 9, 16, 1. etc. Mediceus liber etiam verba *an abstinere* omittit. Servavimus ea, cum quod sensum non incommodum habere possunt; subaudire enim licet, *abstinere a postulando*: tum quod inde

potest intelligi, unde illud *abstinuit* pro *obtinui* irrepserit. G.

XV, 1 *quod vulgo dicitur*) Proverbium igitur tum inter scholasticos homines usitatum fuisse debet, de gracili vindemia, ex ambiguitate verbi *legere* tractum, nempe tale: Librum una ferendum esse in vindemiam, ut, si uvae non sint, sit tamen liber qui *legi* possit. G.

aut necessario, quidquid scripserimus boni mali-
ve, delebimus. Vale.

XVI.

De morbis et morte servorum queritur, additis solatiis.

C. PLINIVS PATERNO SVO S.

Confecerunt me infirmitates meorum, mortes
etiam, et quidem iuvenum. Solatia duo, nequa-
quam paria tanto dolori, solatia tamen: unum
facilitas manumittendi, (videor enim non omnino
immaturos perdidisse, quos iam liberos perdididi)
alterum, quum permitto servis quoque quasi te-
stamenta facere, eaque, ut legitima, custodio.
² Mandant rogantque, quod visum: pareo ut iussus.
Dividunt, donant, relinquunt, dumtaxat intra do-
mum. Nam servis respublica quaedam et quasi
³ civitas domus est. Sed quamquam his solatiis
adquiescam, debilitor et frangor eadem illa hu-
manitate, quae me, ut hoc ipsum permetterem,
induxit. Non ideo tamen velim durior fieri.
Nec ignoro, alios huiusmodi casus nihil amplius
vocare, quam damnum; eoque sibi magnos homi-

² *delebimus*) Etiam hic lu-
sus in verbo est: qui in bibula
ac spongiosa nimis et scabra char-
ta scribit, ille diffluentibus lite-
ris delere potius et lituras facere
quam scribere videtur. G.

XVI, ¹ *iam liberos*) Propediem
manumittendos, qua re non mo-
do damnum minuitur; sed illa
humanissima exoritur consolatio,
vicem illis pro suis meritis red-
ditam. G.

Immo, iam manumissos. Fa-
cilis autem manumissio, tali for-
tasse occasione oblata, qualis su-
pra 7, 32. memoratur. S.

quum permitto) Cortius et
Gierigius *quod permitto*. bene.
S.

² *pareo ut iussus. Dividunt*)
*Etiam hic locus Mediceo libro
sanitatem debet. Alii, *pareo*
ocius. Suis dividunt. G.

quasi civitas) Cum alias ca-
put non habeat servus, nec ullam
civilis iuris communionem, ac
proinde nec facere testamentum,
nec percipere ex alio testamento
quidquam, quod suum sit, possit,
cum ipse sit domini. G.

³ *alios—damnum*) Cum mo-
ritur servus, illud modo compu-
tant, quanti fuerit, quanti emi
alius aequè bonus possit; amici-
tiae, et ex consuetudine suavita-
tis, rationem nullam habent.
Tangit autem Catonem maiorem,
Sapientem dictum, cuius erga
servos vetulos vel morbosos in-

nes et sapientes videri. Qui an magni sapientes-
que sint, nescio: homines non sunt. Hominis⁴
est enim adfici dolore, sentire, resistere tamen,
et solatia admittere; non, solatiis non egere. Ve-⁵
rum de his plura fortasse, quam debui, sed pau-
ciora, quam volui. Est enim quaedam etiam
dolendi voluptas: praesertim si in amici sinu de-
fleas, apud quem lacrumis tuis vel laus sit para-
ta, vel venia. Vale.

XVII.

*Exundationem Tiberis et Anienis narrat, rogans ut
sibi nuntietur, si quid simile in aliis praediis ac-
cidisset.*

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Num istic quoque immite et turbidum caelum?
Hic assiduae tempestates, et crebra diluvia. Ti-
beris alveum excessit, et demissioribus ripis alte
superfunditur. Quamquam fossa, quam providen-²
tissimus imperator fecit, exhaustus, premit valles,
innatat campis; quaque planum solum, pro solo
cernitur. Inde, quae solet flumina accipere, et
permista devehere, velut obvius retro cogit; at-
que ita alienis aquis operit agros, quos ipse non
tangit. Anio, delicatissimus amnium, ideoque³

humanitas, quam etiam in libel-
lo de re rustica c. 2. testatam re-
liquit, tum ab aliis, tum a Plu-
tarcho praesertim, reprehenditur.
Vid. p. 333. Bryani, *ubi non
τὸ ἄγαν ἀγνὲς, sed τὸ ἄγαν
ἀγνὲς, non humilitatem et igna-
viam, sed austeritatem severi-
tatemque nimiam, obiici Catoni,
alias observavimus. G.

5 *dolendi voluptas*) Pulchre
huc advocarunt illud Ovid. Trist.
4, 3, 37. *Est quaedam flere
voluptas: Expletur lacrumis
egeriturque dolor.* G.

XVII, 2 *Quamquam exhaustus*)
Continuanda, opinor, anteceden-
tibus. S.

retro cogit) *Aequae elegans
est, quod ex Mediceo dedit
Cortius, *sistere cogit*. Sic paul-
lo post habet, *se super rui-
nas eiecit*, pro aliorum *evexit*.
Haec talia sunt, ut, quod prae-
feram, non inveniam, ac proin-
de ex interdicto *uti possidetis*,
interim agere statuerim. G.

3 *Anio* — — *extulit*) Sunt
haec omnia, et plurima alia in

adiacentibus villis velut invitatus retentusque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, fregit et rapuit. Subruit montes, et decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quaerit, impulit tecta, ac se super ruinas evexit atque ex-
 4 tulit. Viderunt hi, quos excelsioribus terris illa tempestas non deprehendit, alibi divitum apparatus, et gravem supellectilem, alibi instrumenta ruris; ibi boves, aratra, rectores, hic soluta et libera arma; atque inter haec arborum truncos, aut villarum trabes [atque culmina] varie lateque flui-
 5 tantia. Ac ne illa quidem loca malo vacaverunt, ad quae non adscendit amnis. Nam pro amne imber assiduus, et deiecti nubibus turbines: proruta opera, quibus pretiosa rura cinguntur: quassata atque etiam decussa monimenta. Multi eiusmodi calibus debilitati, obruti, obtriti, et aucta luctibus

hac epistola, elaboratiora et splendidiora, quam exspectes. Omnis epistola est chriae quam epistolae similior; et si ex nulla alia pateret, Plinium has epistolas de industria et *eis κτῆμα* scripsisse, profecto ex hac intelligeretur. Caeterum cum Plinius Anienem *delicatissimum* amniun dixit, virtutes tales cogitasse putandus est, quae eum amnem accolis, vel invisentibus iucundissimum, amoenissimum facerent, ut liquoris puritatem, cursus tranquillitatem eam, quae exundationis pericula excludit, et quae similia sunt. E.

delicatissimus) Choaſpes *delicatam* vehere *aquam* dicitur Curtio 5, 2, 9. Acumen in hoc, sed sophista illud dignum, quod amnis tam delicatus, ut adiacentes eum villae invitent et retineant, nunc nemora, quibus inumbretur, fregerit, montes subruerit etc. S.

4 *tempestas non deprehendit*) *Deprehendere* esse opprimere, tanquam in decipula, ante observatum ad 8, 14, 3. Quosdam

excelsioribus locis, h. e. propter id ipsum, quod excelsioribus in locis versarentur, non oppressit tempestas. Hi observare aliorum strages et narrare possunt. *Servanda nempe omnibus modis est negativa particula, quam male omittit liber Mediceus, etiam in voce *qui* pro quos posita vitiosus. G.

atque culmina) *Absunt a quibusdam codicibus haec verba. G.

5 *opera, quibus pretiosa*) Aggeres, quibus arbores impositae, maceriae, sepes, de quibus rustici mei, v. g. Varro 1, 14.

*Volebam aliquando transpositis verbis duobus *pretiosa* iungere cum *operibus*: sed quo pretiosiora sunt rura, tanto plus in septa eorum impendi verisimile est. G.

monimenta) Non sepulcrorum modo, sed alia etiam publica opera. Videtur Plinius cogitasse secundum oden Horatii, ubi Tiberis it *deiectum monimenta regis* etc. G.

luctibus) ob debilitatos, obrutos, obtritos. S.

damna. Ne quid simile istic, pro mensura periculi, vereor: teque rogo, si nihil tale est, quam maturissime sollicitudini meae consulas: sed et, si tale, id quoque nunties. Nam parvulum differt, patiaris adversa, an exspectes: nisi quod tamen est dolendi modus, non est timendi. Doleas enim, quantum scias accidisse; timeas, quantum possit accidere. Vale.

XVIII.

Domitium Tullum laudat, qui moribus cetera non probatissimis, testamentum fecerat honestissimum, posthabitis captatoribus, et scriptis unice, quos pietas iubebat.

C. PLINIVS RVFINO SVO S.

Falsum est nimirum, quod creditur vulgo, testamenta hominum speculum esse morum: quum Domitius Tullus longe melior apparuerit morte, quam vita. Nam, quum se captandum praebuisset, reliquit filiam heredem, quae illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptaverat. Prosequutus est nepotes plurimis iucundissimisque legatis; prosequutus etiam pronepotem. In summa, omnia pietate plenissima; ac tanto magis, quo-

6 *pro mensura periculi*) In-
telligit, puto, analogiam et proportionem quandam. Si hic circa Anienis ac Tiberis confluentes, hoc est, in Latio, tanta diluvia, quanta *istic*, ubi tu es, Macrine; locis humilioribus, diluvio magis alias obnoxiiis etc. forte in Transpadanis, ad Larium lacum, ubi praedia habuisse nostrum constat. G.

XVIII, 2 *se captandum prae-
buisse*) Admisisset blanditias, munera, obsequia, heredipetarum,

quibus in testamentum illius irrepere conabantur. Fecit itaque Domitius, quod Coranus ille apud Horatium Sat, 2, 5, 55. sq. quod senes plures in Luciani Dialogis mortuorum, verbo, *corvos delusit hiantes*. G.

ac tanto magis — sunt) His ego non offendor: nec Gesnerus, opinor, offensus est. Domitii pietas tanto magis placebat adeoque maior videbatur, quoniam testamentum tam pium nemo exspectaverat. S.

3niam inexpectata sunt. Ergo varii tota civitate sermones: alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur, leque ipsos, dum insectantur illum, turpissimis confessionibus produnt, ut qui de patre, avo, proavo, quasi de orbo, querantur: alii contra hoc ipsum laudibus ferunt, quod sit frustratus improbas spes hominum; quos sic decipere, pro moribus temporum, prudentia est. Addunt etiam, non fuisse ei liberum, alio testamento mori; neque enim reliquisse opes filiae, sed reddidisse, 4quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtilius Mancianus, perosus generum suum Domitium Lucanum (frater est Tulli) sub ea conditione filiam eius, neptem suam, instituerat heredem, si esset manu patris emissâ. Emiserat pater, adoptaverat patruus: atque ita circumscripto testamento, consors frater in patris potestatem emancipatam filiam adoptionis fraude revocaverat, et quidem cum 5opibus amplissimis. Fuit alioqui fratribus illis quasi fato datum, ut divites fierent invitissimis,

3 *ut qui de patre*) Speciem habuissent querelae delusorum capiatorum, si *orbis* decellisset, sine liberis, sine pignore, Tullus: sic enim aequum erat, eum gratias ultimo iudicio referre bene de se meritis aliis. Sed quod queruntur de *patre* filiae, *avo* nepotum, *proavo* pronepotis, qui s. 2. commemorati sunt, in eo produnt se etc. *Nimirum recepimus sine ulla mutatione Mediceam lectionem, ut plane huic loco aptam. Vulgatum adhuc, *qui de illo uti de patre, avo, proavo, quasi orbi querantur*. Quae si lectio locum habere debeat, tum *orbi* fuerint, inaudita, quantum constat, significatione, non qui liberis carent, sed *exhereditati*: quem intellectum Buchnerus quidem sibi invenisse videtur supra 5, 1, 3. Sed nihil impedit, quin sententia cogit, ut et ibi solemnitas significatio obti-

neat, et iam contra dixit ad eum ipsum locum Gronovius. G.

4 *frater est Tulli*) Curtius ex Mediceo: *frater is Tulli*. Plinianum hoc. Recepit et Gierigius. S.

circumscripto testamento) Commento quodam, quod iuris speciem habet, eluso et frustrato. Illa circumscriptio in eo inest, quod filiam fratris, emancipari iussam, ut frui posset testamento avi sui, adoptat frater is, qui *consors* esset fratris emancipantis, h. e. in communione bonorum indivisa cum illo viveret: hunc enim esse *consortem*, Icti docent, et Burm. ad Vell. 1, 10. Igitur quod ad ipsum rediturum erat, de bonis filiae non emancipatae, illud iam redibat, postquam emancipata quidem, sed eadem adoptata a fratre consorte erat. G.

a quibus facti sunt. Quin etiam Domitius Afer, qui illos in nomen adsumsit, reliquit testamentum ante octo et decem annos nuncupatum, adeoque postea improbatum sibi, ut patris eorum bona proscribenda curaverit. Mira illius asperitas, mira felicitas horum: illius asperitas, qui numero civium excidit, quem socium etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus successit in locum patris, qui patrem abstulerat. Sed haec quoque hereditas Afri, ut reliqua cum fratre quaesita, transmittenda erant filiae fratris, a quo Tullus ex asse heres institutus, praelatusque filiae fuerat, ut conciliaretur. Quo laudabilius testamentum est, quod pietas, fides, pudor, scripsit: in quo denique omnibus adfinitatibus, pro cuiusque officio, gratia relata est: relata et uxori. Accepit amoenissimas villas, accepit magnam pecuniam uxor optima et patientissima: ac tanto melius de viro merita, quanto magis est reprehensa, quod nupsit. Nam mulier natalibus clara, moribus proba, aetate declivis, diu vidua, mater olim, parum decore sequuta matrimonium videbatur divitis senis, ita perdit morbo, ut esse taedio posset uxori, quam iuvenis sanusque duxisset. Quippe omnibus membris extortus et fractus tantas opes solis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem, nisi ab aliis, movebatur. Quin etiam (foedum miserandumque dictu) dentes lavandos fricandosque praebebat. Auditum est frequenter ab ipso, quum quereretur de contumeliis debilitatis

5 *Domitius Afer*) Profuit hic locus nobis ad interpretandum non nimis facilem locum Quintiliani 6, 3, 92. ubi putamus huius testamenti mentionem fieri. G.

6 *Socium in liberis*) Cuius ipse filios adoptasset, ut s. 2. *filiam, quae illi cum fratre communis.* G.

7 *ut conciliaretur*) Ut filiae suae propitium redderet fratrem

suum, a quo illi insidiae metuendae erant, si ipsa heres esset; illum ipsum heredem praeterita filia instituit, futurum arbitratus, quod accidit, ut nec vivus insidiaretur suae ex fratre nepti, cuius iam bona nemine contra dicente haberet; et curaret, cum liberos ex se natos non haberet, ut certe post mortem suam rediret ad illam hereditas. G.

suae, *se digitos servorum suorum quotidie lingere.*
 10 Vivebat tamen, et vivere volebat, sustentante ma-
 xime uxore; quae culpam inchoati matrimonii in
 11 gloriam perseverantia verterat. Habes omnes fa-
 bulas urbis. Iam sunt venales tabulae Tulli: ex-
 spectatur auctio. Fuit enim tam copiosus, ut am-
 plissimos hortos eodem, quo emerat, die instru-
 xerit plurimis et antiquissimis statuis. Tantum
 illi pulcherrimorum operum in horreis, quae
 negligebantur. Invicem tu, si quid istic epistola
 12 dignum, ne gravare scribere. Nam quum aures
 hominum novitate laetentur, tum ad rationem
 vitae exemplis erudimur. Vale.

XIX.

*Infirmirate et mortibus suorum turbatus solatium in
 literis quaerit, et librum emendandum mittit.*

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Et gaudium mihi et solatium in literis; nihilque
 tam laetum, quod his laetius; nihil tam triste,
 quod non per has sit minus triste. Itaque et
 infirmitate uxoris, et meorum periculo, quorun-
 dam vero etiam morte turbatus, ad unicum
 doloris levamentum studia confugio; quae prae-
 stant, ut adversa magis intelligam, sed patientius

10 *et vivere volebat*) Non praetulit ἀνοαγρέγων, quod honestum nomen quacunque per inedia mortis ab iis, qui dolores morborum vel curationis perferre nollent. His, quae ad Quintil. 8, 5, 23. dicimus, add. Tertull. Apol. cap. 46. Notum in primis exemplum Attici Corneliani: et Corellii Rufi apud nostrum 1, 12. Cum Maecenate Tullum bene comparat Buchnerus, cuius versiculo, retulit Seneca epist. 101. *Debilem facito manu, Debilem*

pede, coxa: Tuber adstrue gibberum, Lubricos quate dentes. Vita dum superest, bene est. Hanc mihi, vel acuta Si sedeam cruce, sustine. G.

11 *Iam sunt venales tabulae Tulli*) Argutior adeoque Secundi ingenio dignior lectio Medicei libri, quam Cortius adscivit: *Habes omnes fabulas urbis: nam sunt omnes fabulae Tullus. S.*

12 *laetentur*) Cortius laetantur. vid. ad 7, 8, 3. S.

feram. Est autem mihi moris, quod sum daturus in manus hominum, ante amicorum iudicio examinare, in primis tuo. Proinde, si quando, nunc intende libro, quem cum hac epistola accipies: quia vereor, ne ipse, ut tristis, parum intenderim. Imperare enim dolori, ut scriberem, potui; ut vacuo animo laetoque, non potui. Porro, ut ex studiis gaudium, sic studia hilaritate proveniunt. Vale.

XX.

Miranda lacus Vadimonis.

C. PLINIVS GALLO SVO S.

Ad quae noscenda iter ingredi, transmittere mare solemus, ea sub oculis posita negligimus: seu quia ita natura comparatum, ut proximorum incuriosi, longinqua sectemur: seu quod omnium rerum cupido languescit, quum facilis occasio est: seu quod differimus tanquam saepe visuri, quod datur videre, quoties velis cernere. Quacunque de causa, permulta in urbe nostra, iuxtaque urbem, non oculis modo, sed ne auribus quidem novimus: quae si tulisset Achaia, Aegyptus, Asia, aliave quaelibet miraculorum ferax commendatrixque terra; audita, perlecta, lustrataque haberemus. Ipse certe nuper, quod nec audieram ante, nec videram, audiui pariter et vidi. Exegerat profocer meus, ut Amerina praedia sua inspicerem. Haec perambulanti mihi ostenditur subiacens lacus, nomine Vadimonis; simul quaedam

XX, 2 *Achaia*) Sensu Romanorum dicta. vid. infra ep. 24, 2. S.

lustrataque) Bene Cortius ex Mediceo *lustrata*. S.

3 *Amerina praedia*) Monet Cellarius, ea non tam ab Ame-

rina urbe dicta, quae trans Tiberim in extrema Umbria fuit; quam a *castello Amerino* cis flumen in Etruria, inter confluentem Natis et Falerios etc. G.

Vadimonis) Pronuntiationis causa notandum a Polybio 2, 20.

4 incredibilia narrantur. Pervenit ad ipsum. Lacus est in similitudinem iacentis rotae circumscriptus, et undique aequalis: nullus sinus, obliquitas nulla, omnia dimensa, paria, et quasi artificis manu, cavata et excisa. Color caeruleo albidior; viridior et pressior sulphuris: odor saporque medicatus: vis, qua fracta solidantur. Spatium modicum, quod tamen sentiat ventos, et fluctibus intumescat. Nulla in hoc navis (sacer enim est) sed innatant insulae herbidae, omnes arundine et iunco tectae, quaeque alia foecundior palus, ipsaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura, ut modus: cunctis margo derasus, quia frequenter vel litori vel sibi illisae terunt terunturque. Par omnibus altitudo, par levitas: quippe in speciem carinae humili radice descendunt.

Ὅσδμονα λίμνην vocari, quem laudavit hic et in Geographia Cellarius, ut et Livium 9 § 39. Florum 1, 13. Senecam quaeli. nat. 3, 25. qui unius modo nantis in eo insulae mentionem facit, tum Plinium maiorem 2, 95. qui silvam natantem in eo memorat: ad quem locum Harduinus lago di Bessanello hodie vocari refert. G.

4 viridior et pressior sulphuris) Intelligo, colore. Nempe intermedium quendam habet colorem aqua huius lacus et mixtum, quem caeruleum, qui solemnis aquae color est, dicere non possis; est enim albidior pallidiorque. Inclinat ad flavum, sed sulphuris colore est viridior et pressior h. e. obscurior, et plus ex nigro trahens, quo ipso ad caeruleum aliquantum vergit, quippe qui flavo mixtus dat viridem. Nempe sequimur lectionem Mediceam, et antiquarum editionum. Vulgata lectio, viridior pressior debetur coniecturae Barthii. Praeterea ita distinguunt, viridior pressior: sulphuris odor, saporque medicatus: vis,

qua fracta. In qua lectione primo incommodum est, quod comparativus comparativo comparatur, viridior pressior, quod vix intelligo: deinde, nisi odor saporque coniungantur, η que ad sapor adiecta male respondet reliquae verborum continuationi: posuisset sane Plinius, sulphuris odor, sapor medicatus, vis, qua fracta etc. G.

5 sacer enim est) Vid. 8, 8. 6. G.

figura, ut modus) Figura pariter et magnitudine, hic enim modus est, differunt. *Nolim tamen damnare motus, quod ad natatum illum et fluctuationem referri potest. G.

motus est Lectii coniectura, probata Casaubono. Unice verum modus. S.

humili radice) Quae alte non descendit. Nam humile etiam alto, in quantum profundum notat, opponi, Columella ostendit, eum 4, 1, 6. humilem positionem vitis, quam eandem suspensam vocat, altae opponit, quod in Indice nostro declaravimus. G.

Haec ab omni latere perspicitur: eadem aqua⁶ pariter suspensa et merfa. Interdum iunctae copulataeque et continenti similes sunt; interdum discordantibus ventis digeruntur: nonnunquam destitutae, tranquillitate, singulae fluitant. Saepe⁷ minores maioribus, velut cymbulae onerariis, adhaerescunt; saepe inter se maiores minoresque quasi cursum certamenque desumunt; rursus omnes in eundem locum appulsae, qua steterunt, promoveant terram, et modo hac, modo illac, lacum reddunt auferuntque; ac tum demum, quum medium tenere, non contrahunt. Constat, pecora⁸ herbas sequuta, sic in insulas, ut in extremam ripam, procedere solere, nec prius intelligere mobile solum, quam litore abrepta, quasi illata et imposita, circumfusus undique lacum pavent; mox quo tulerit ventus egressa, non magis se descendisse sentire, quam senserint adscendisse. Idem⁹ lacus in flumen egeritur; quod ubi se paullisper oculis dedit, specu mergitur, alteque conditum meat: ac, si quid, ante quam subduceretur, ac-

6 *eadem aqua — merfa*) Genuina haec lectio, cui oraculi Medicei effatum praeferri non debebat. Sensus: radix ita merfa est aqua, ut tamen simul (eadem aqua) suspensa sit. Errat Cortius de radice alia suspensa, alia merfa cogitans. S.

destitutae) *Destitutae* a ventis nimirum, *tranquillitate*, cum tranquillitas est: itaque incidendum curavi post utrumque verbum, ne quis iungat. G.

7 *cursum certamenque*) *Ἐν δὲ αὐτῇ* cursum certamen. S.

promoveant terram, producant et continuant terram continentem, cum litori lacus adhaerent. Tum et lacum auferunt. Eundem autem reddunt, cum a litore recedunt, ut in eorum locum aqua cedat. Etiam in hac epistola Plinius non modo describendi veritatem, sed et artem sectatur. Lo-

cus sequens de pecoribus in insulas delatis ex litore, in verbis et sententiis exquilitiores, quam pro narratione tali, flores et colores habet. In his talibus locis tirones immorandi sunt, [tironibus immorandum est,] ut discant artem et argutias et acumina noscere, et a recta ratione et simplici dictione distinguere. E.

non contrahunt) In quacunque parte litoris adhaerescant insulae, illa parte minui videtur lacus, produci et promoveri continens. Itaque tum lacus videtur maximus, cum versus centrum illius coactae insulae, ripas in circuitu relinquunt liberas. *In tempestive igitur negationem quidam omittendam censuere. G.

8 *pavent*) Cortius et Giergius e Mediceo *paveant*. bene. Sic mox *senserint*. S.

iocepit, servat et profert. Haec tibi scripsi, quia nec minus ignota, quam mihi nec minus grata credebam. Nam te quoque, ut me, nihil aequae ac naturae opera delectant. Vale.

XXI.

Graviora se studia distinguere lusibus, exemplo recitati poëmatum libri ostendit.

C. PLINIVS ARRIANO SVO S.

Ut in vita, sic in studiis pulcherrimum et humanissimum existimo, severitatem comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, haec in petulantiam procedat. Qua ratione ductus, graviora opera lusibus iocisque distinguo. Ad hos proferendos et tempus et locum opportunissimum elegi; utque iam nunc adsuescerent et ab otiosis et in triclinio audiri, Iulio mense, quo maxime lites interquiescunt, positis ante lectos cathedris, amicos collocavi. Forte accidit, ut eo die mane in advocationem subitam rogarer: quod mihi causam prae loquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis ut irreverentem

¹io nihil — delectant) Notanda constructio, verbi numero ad opera, non ad nihil relato. S.

XXI, 2 lites interquiescunt) Adscribemus et nos locum Statii silv. 4, 4, 39. Certe iam Latiae non miscent iurgia leges, Et pacem piger annus habet, mesesque reversae Dimisere forum. Sumi tituli tum Pandectarum tum Codicis de Feriis. Quod paullo post de advocatione subita dicit, extraordinarium quiddam fuit, et morae impatiens. G.

positis ante lectos cathedris) Nempe cathedra hic est pulpitum, quo ante lectum posito commodius scribere aliquid vel legere quis possit. Ita accipit Propertius 4. 5, 37. posita tu scribe cathedra Quidlibet. G.

Cf. Ep. 2, 17, 21. E.

Nimirum ea cathedrarum constructio erat, ut simul et sedis et pulpiti vice fungerentur. Nunc a Plinio tantum confidendi causa adhibitae sunt. S.

3 causam prae loquendi) Ubi? in iudicione, an apud audituros recitantem? Puto posterius. Parum enim decora in foro illa esset deprecatio. Sed apud privatos amicos, quibus tanquam musicum epulum praebetur a recitatore, videtur excusationem res mereri, si quis voce iam in foro obtusa, imparatus, et quasi obiter, atque adeo irreverenter ad recitandum accedat, cum exquisita omnia et studiose parata expectent amici. G.

operis argueret, quod recitaturus, quamquam et amicis, et paucis, idem iterum amicis, foro et negotiis non abstinuissem. Addidi, hunc ordinem me et in scribendo sequi, ut necessitates voluptatibus, seria iucundis anteferrem, ac primum amicis, tum mihi scriberem. Liber fuit et opusculis⁴ varius et metris. Ita solemus, qui ingenio parum fidimus, satietatis periculum fugere. Recitavi bi-duo: hoc adensus audientium exegit: et tamen ut alii transeunt quaedam, imputantque, quod transeant; sic ego nihil praetereo, atque etiam non praeterire me, testor. Lego enim omnia, ut omnia emendem. Quod contingere non potest electa recitantibus. At illud modestius, et for-⁵ tasse reverentius. Sed hoc simplicius et amantius. Amat enim, qui se sic amari putat, ut taedium non pertimescat. Alioqui quid praestant sodales, si conveniunt voluptatis suae causa? Delicatus ac similis ignoto est, qui amici librum bonum mavult audire, quam facere. Non dubito, cupere⁶ te, pro cetera mei caritate, quam maturissime legere hunc adhuc musteum librum. Leges, sed retractatum; quae causa recitandi fuit; et tamen non nulla iam ex eo nosse. Haec vel emendata postea, vel (quod interdum longiore mora solet) deteriora facta, quasi nova rursus, et rescripta cognosces. Nam, plerisque mutatis, ea quoque mutata videntur, quae manent. Vale.

idem iterum) * Vehementer probo coniecturam Barthii, *idem interim*. Multo sane commodius ita legeremus. G.

⁵ *Delicatus ac similis ignoto*) *Delicatus* est, qui suae tantum voluptati servit, nihil facere ad alterius commodum vult. *Similis ignoto*, contrarius sodati vel amico. Mox ad *facere* intellig. bonum librum, emendando, consulendo. E.

⁶ *longiore mora*) Ipsa mora

quomodo fieri deteriora queant, non intelligebam: sed referebam ad illam nimiam emendandi calumniam, et *κακώτερον*, quae quidam diu nimis limando, et corrigendo, scripta sua perdunt et gratiam iis omnem deleunt: de qua dicimus ad Quintil. 8. pr. 31. et 10, 1, 115. G.

Rectissime Gesnerus. Est igitur nunc *longior mora*, quam scripto emendando et limando diutius immoramur. E.

XXII.

Reprehendit quosdam, qui dare veniam, nisi sibi nesciunt.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Nostine hos, qui omnium libidinum servi sic aliorum vitiis irascuntur, quasi invideant, et gravissime puniunt, quos maxime imitantur? quum eos etiam, qui non indigent clementia ullius, nihil magis quam lenitas deceat. Atqui ego optimum et emendatissimum existimo, qui ceteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet; ita peccatis abstinet, tanquam nemini ignoscat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitae genere teneamus, ut nobis implacabiles simus; exorabiles istis etiam, qui dare veniam, nisi sibi, nesciunt; mandemusque memoriae, quod vir mitissimus, et ob hoc quoque maximus, Thrasea, crebro dicere solebat: *qui vitia odit, homines odit*. Fortasse quaeris, quo commotus haec scribam. Quidam nuper — Sed melius coram; quamquam ne tunc quidem. Vercor enim, ne id, quod improbo, infectari, carpere, referre, huic, quod cum maxime praecipimus, repugnet. Quisquis ille, qualiscunque, fileatur; quem insignire, exempli non nihil; non insignire, humanitatis plurimum refert. Vale.

XXIII.

Obitus Aviti, cum laude ingenii morumque.

C. PLINIVS MARCELLINO SVO S.

Omnia mihi studia, omnes curas, omnia avocamenta exemit, excussit, eripuit dolor, quem ex

XXII, 2 *Atqui*) Sic e conjectura Gruteri legitur. Omnes libri *atque*. quod bonum. S.

3 *qui vitia odit*) Ita nempe, ut nulli ignoscat, cum vitioso ne-

mine commune quidquam sibi esse velit etc. Cum enim nusquam non vitii aliquid sit, metus est, ne plane non aula, sed vita exeundum sit ei, qui vitia omnia ita reformidat. G.

morte Iunii Aviti gravissimum cepi. Latum cla-²
vum in domo mea induerat: suffragio meo adiu-
tus in petendis honoribus fuerat: ad hoc, ita me
diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum,
me quasi magistro uteretur. Rarum hoc adole-³
scentibus nostris. Nam quotusquisque vel aetati
alterius, vel auctoritati, ut minor, cedit? Statim
sapiunt, statim sciunt omnia: neminem verentur,
imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla sunt.
Sed non Avitus: cuius haec praecipua prudentia,
quod alios prudentiores arbitrabatur; haec prae-
cipua eruditio, quod discere volebat. Semper⁴
ille aut de studiis aliquid, aut de officiis vitae
confulebat: semper ita recedebat, ut melior fa-
ctus: et erat factus vel eo, quod audierat, vel
quod omnino quaesierat. Quod ille obsequium⁵
Serviano, exactissimo viro, praestitit! quem lega-
tum tribunus ita et intellexit, et cepit, ut ex Ger-
mania in Pannoniam transeuntem, non ut commi-
lito, sed ut comes adfectatorque sequeretur. Qua
industria, qua modestia quaestor consulibus suis
(et plures habuit) non minus iucundus et gratus,
quam usui fuit! Quo discursu, qua vigilantia,
hanc ipsam aedilitatem, cui praereptus est, petiit!
Quod vel maxime dolorem meum exulcerat. Ob-⁶
versantur oculis cassi labores, et infructuosae pre-
ces, et honor quem meruit tantum. Redit animo
ille latus clavus in penatibus meis sumtus: red-

XXIII, 3 *Rarum hoc adole-
scentibus nostris*) Praestat le-
ctio Medicei libri: *Rarum hoc
in adolescentibus nostris*. S.

5 *exactissimo*) diligentissimo,
accuratissimo, adeoque submoro-
so, cui non facile esset probari.
Quo magis laudandus Avitus,
quod tali viro tale obsequium
praestitit. Fallitur Gierigius, con-
summatissimum interpretans. S.

et intellexit, et cepit) Pos-
teriorius verbum ita omnino inter-

pretandum videtur, ut aliquid a
priori diversum significet, hoc
nempe, devinxit sibi humanitate
sua Servianum, ut Cornelianus
Alcibiades Pharnabazum *sua ce-
pit humanitate* 7, 9, 3. G. Add.
Gesneri ad I. A. Ernesti. epistola.

Nempe *intelligere* aliquem est,
eius mores, adfectus, studia et
voluntatem nosse, iisque rebus se
in agendo et dicendo accommo-
dare. Hoc qui potest, is alte-
rum necessario *capit*, eum sibi
devincit, ei carus est. E.

eunt illa prima, illa postrema suffragia mea, illi sermone, illae consultationes. Adficio adolescentia ipsius, adficio necessitudinum casu. Erat illi grandis natu parens; erat uxor, quam ante annum virginem acceperat; erat filia, quam paulo ante fustulerat. Tot spes, tot gaudia dies unus in diversa convertit. Modo designatus aedilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam uxorem, filiam pupillam, ignaramque patris, reliquit. Accedit lacrimis meis, quod abiens, et impendentis mali nescius, pariter aegrum, pariter decessisse, cognovi, ne gravissimo dolori timore consuescerem. In tantis tormentis eram, quum scriberem haec, scriberem sola. Neque enim nunc aliud aut cogitare aut loqui possum. Vale.

XXIV.

Maximum, ad Achaïam ordinandam missum, admonet, ut antiquitatis reverentia humaniter civitates tractet.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Amor in te meus cogit, non ut praecipiam, (neque enim praeceptore eges,) admoneam tamen, ut, quae scis, teneas et observes, aut scias melius.
2 Cogita, te missum in provinciam Achaïam, illam

7 *necessitudinum casu*) calamitate et dolore, quo eius necessarii, quos mox nominat, pater, [immo mater. S.] uxor, filia, adfecti [adfectae] sunt. E.

uxor — acceperat) Vid. 1, 16, 6. Graeci uno verbo: *κοινη ἄλοχος*. S.

8 *ignaramque patris*) Inse- runt alii et ipse Mediceus liber *ignaram avi*, quod potest facere ad calamitatem puellae huius augendam, cui nec in avo prae-

sidium, qui alias patris mortui vices solet subire. G.

XXIV Secundum, cum hanc epistolam scriberet, celebratissimam illam Tullii ad Quintum fratrem (1, 1.) in animo habuisse, iam vidit Catanaeus. S.

2 *provinciam Achaïam*) Latius patere Achaïae nomen, et cum tota Peloponneso Atticam etiam et vicinas insulas complecti, hic quoque observarunt viri docti. G.

veram et meram Graeciam, in qua primum humanitas, literae, etiam fruges, inventae esse creduntur; missum ad ordinandum statum liberarum civitatum, id est, ad homines maxime homines, ad liberos maxime liberos, qui ius a natura datum virtute, meritis, amicitia, foedere denique, et religione tenuerunt. Reverere conditores deos,³ nomina deorum. Reverere gloriam veterem, et hanc ipsam senectutem, quae in homine venerabilis, in urbibus sacra est. Sit apud te honor antiquitati, sit ingentibus factis, sit fabulis quoque. Nihil ex cuiusquam dignitate, nihil ex libertate, nihil etiam ex iactatione decerpseris. Habe ante oculos, hanc esse terram, quae⁴ nobis miserit iura, quae leges non victa acceperit, sed petentibus dederit; Athenas esse, quas adeas; Lacedaemonem esse, quam regas: quibus reliquam umbram, et residuum libertatis nomen eripere, durum, ferum, barbarumque est.

Caeterum cum hoc loco utiliter conferri possunt, quae Cicero in nobili ad Quintum fratrem epistola Lib. I. i. simillima scribit. *E.*

homines maxime homines) *Homines maxime homines* sunt ad humanitatem literis et consuetudine exculi: *liberi maxime liberi*, qui naturalem libertatem contra vim externam Persarum et Macedonum, internamque tyrannorum strenue legibus et armis tuiti sunt. *Nempe sic elegantissime Mediceus liber. Repetitio vocis *maxime* fecit, ut ea semel cum proximis aliquot verbis omittetur. *G.*

3 nomina deorum) Quae urbes ipsae praeterunt, ut *Athenae* τῆς Ἀθηνᾶς sive Palladis, et *Apolloniae*, *Heracleae* etc. quae in tot aris, sub tot statuis, monumentisque leguntur. *Sequitur hic quoque Mediceam fidem.

Numina deorum plerique editi, quae cum a diis non differrent, nomina heroum voluit Gronovius. *G.*

nihil — ex iactatione) Patere illos ineptire, et magni putare suas antiquitates, suorum heroum vestigia, suos artifices. Cicero de tali re in Verr. 4, 56. *Nimum fortasse haec illi mirrentur atque esserant. Esio. Verumtamen honestius est etc. G.*

4 leges — dederit) Respicit ad notam XII tabularum historiam, traditam a Livio 3, 31. extr. Totum autem hunc locum de Graeciae Europae laudibus et reverentia eodem fere modo tractat Cic. pro Flacco c. 20. *G.*

Mediceus liber: quae leges non victis, sed petentibus dederit. quod iure placuit Cortio et Gie-

- 5 Vides a medicis, quamquam in adversa valetudine nihil servi ac liberi differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari. Recordare, quid quaeque civitas fuerit; non ut despicias, quod esse defierit. Absit superbia, asperitas.
- 6 Nec timueris contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui fasces habet, nisi qui humilis, et sordidus, et qui se primus ipse contemnit? Male vim suam potestas aliorum contumeliis experitur: male terrore veneratio acquiritur; longèque valentior amor ad obtinendum quod velis, quam timor. Nam timor abit, si recedas; manet amor: ac sicut ille in odium, hic in reverentiam vertitur. Te vero etiam atque etiam (repetam enim) meminisse oportet officii tui titulum, ac tibi ipsi interpretari, quale quantumque sit
- 8 ordinare statum liberarum civitatum. Nam quid ordinatione civilius? quid libertate pretiosius? Porro quam turpe, si ordinatio everfione, libertas servitute mutetur? Accedit, quod tibi certamen est tecum: onerat te quaesturae tuae fama, quam ex Bithynia optimam revexisti: onerat testimonium principis: onerat tribunatus, praetura, atque haec ipsa legatio, quasi praemium,
- 9 data. Quo magis nitendum est, ne in longinqua provincia, quam suburbana; ne inter servientes, quam liberos; ne sorte, quam iudicio missus; ne rudis et incognitus, quam exploratus probatusque, humanior, melior, peritior fuisse videaris: quum sit alioqui, ut saepe audisti, saepe legisti, multo deformius amittere, quam non ad-
- 10 sequi laudem. Haec velim credas, (quod initio dixi) scripssisse me admonentem, non praecipien-

regio. Insignis haec laus eunomiae Graecorum. S.

8 tibi certamen est tecum) curandum et annitendum tibi est, ut partam olim famam et opi-

nionem virtutis tuearis et conserves. Iam ea cura habet aliquid molestiae, quia agendi libertatem quasi coërcet, ne quid agamus, quod cum vita ante acta pugnet. Hinc illa: onerat te

tem; quamquam praecipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum excefferim. Neque enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum debet. Vale.

quaesturae fama, onerat testimonium principis. E.

quod praecipere tibi ausus sum: at illud in eo fuerit peccatum, quod in amore modum exceffi.

io non vereor, in amore)
Si omnino peccatum a me sit,

iam vero modum excedere in amore nemo potest. G.

LIBER NONVS

I.

Maximum hortatur, ut libros, contra Plantam vivum compositos, festinet edere, ne post mortem eius inchoasse videatur.

C. PLINIVS MAXIMO SVO S.

Saepe te monui, ut libros, quos vel pro te, vel in Plantam, immo et pro te et in illum (ita enim materia cogebat) composuisti, quam maturissime emitteres: quod nunc praecipue, morte eius audita, et hortor, et moneo. Quamvis enim legeris multis, legendosque dederis, nolo tamen quemquam opinari, defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregisti. Salva sit tibi constantiae fama. Erit autem, si notum aequis iniquisque fuerit, non post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam, sed iam paratam editionem morte praeventam. Simul vitabis illud,

Οὐχ ὅσιν φθιμένοισιν.

4 Nam quod de vivente scriptum, de vivente reci-
tatum est, in defunctum quoque, tanquam viven-
5 tem adhuc, editur, si editur statim. Igitur, si

I, 3 Οὐχ ὅσιν) Ex Odyss. χ 412. Οὐχ ὅσιν κατένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάσθαι. *Secutus sum Medicum et optimos quosque libros cum Cortio. Ex memoria laudavit Plinius locum, et, ut

solent in notis versibus, abrupte. G.

Non puto, μνημονικὸν esse ἀμάρτυμα: sed Plinius ἔπος illud consulto videtur inflexisse, ut ad rem suam faceret. S.

quid aliud in manibus, interim differ: hoc perfice, quod nobis, qui legimus olim, absolutum videtur. Sed iam videatur et tibi; cuius cunctationem nec res ipsa desiderat, et temporis ratio praecidit. Vale.

II.

Longas et crebras epistolas flagitanti, excusat se, quod materia deficiat.

C. PLINIUS SABINO SVO S.

Facis iucunde, quod non solum plurimas epistolas meas, verum etiam longissimas, flagitas: in quibus parcior fui, partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipse multum distringebar plerumque frigidis negotiis, quae simul et avocant animum et comminuunt. Praeterea nec materia plura scribendi dabatur. Neque enim eadem nostra conditio, quae M. Tullii, ad cuius exemplum nos vocas. Illi enim et copiosissimum ingenium, et ingenio qua varietas rerum, qua magnitudo, largissime suppetebat. Nos quam angustis terminis claudamur, etiam tacente me, perspicis: nisi forte volumus scholasticas tibi, atque (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, quum arma vestra, quum castra, quum denique cornua, tubas, sudorem, pulverem, soles cogitamus. Habes, ut puto, iustam excusationem: quam tamen dubito,

5 *absolutum videtur.* — et tibi) Qui recitante te audivimus Anti-Plantam tuum, absolutum et perfectum iudicavimus. Itaque noli tu cunctari, et calumniari tanquam imperfectum opus, diutius premendum, ac domi continendum, dum perpoliatur. G3 *desiderat*) Male Cortius *desideret*. Indicativus longe accom-

modatior consilio Plinii, Maximum omni ratione perpellentis, ut ne diutius cunctetur librum suum emittere. S.

temporis) Genuinum hoc: mortis aliorum a glossatore profectum. *Temporis ratio* illa ipsa Plantae mors est. Sic saepe res et *tempus* iunguntur. S.

an tibi probari velim. Est enim summi amoris, negare veniam brevibus epistolis amicorum, quamvis scias illis constare rationem. Vale.

III.

Bonam mansuramque famam omnibus aliis rebus antepone.

C. PLINIVS PAVLLINO SVO S.

Alius alium, ego beatissimum existimo, qui bonae mansuraeque famae praesumptione perfruitur, certusque posteritatis cum futura gloria vivit. Ac mihi nisi praemium aeternitatis ante oculos, ²pingue illud altumque otium placeat. Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem suam aut mortalitatem cogitare: et illos quidem contendere, eniti; hos quiescere, remitti, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare: ut video multos, misera simul et ingrata imagine in- ³dustriae, ad vilitatem sui pervenire. Haec ego tecum, quae quotidie mecum, ut desinam mecum, si dissenties tu: quamquam non dissenties, ut qui semper clarum aliquid et immortale mediteris. Vale.

II, 5 *an tibi probari velim*) Ut eam accipias, eaque contentus, in posterum non postules epistolas vel plures vel longiores. G.

illis constare rationem) illos habere iustas causas brevitatis aut silentii. E.

Illis Ernestius ad *amicorum* videtur retulisse. Immo referendum ad *epistolis*. S.

III, 2 *brevem vitam — fatigare*) in hac vitae brevitate se defatigare et macerare laboribus inanibus. E.

imagine — pervenire) Praeclare interpretatur Gronovius: Stultis occupationibus, vana spe-

cie diligentiae, iactando sese, et in vanum laborando, hoc assequi, ut leviores et peiores habeantur, quam si quievissent: sibi quae ipsi exprobrent stultitiam, qui in rebus inanibus, qualem putant ipsi gloriam, ita elaborant. Nempe *vilitas sui* conscientiae bonae famae opposita est: qui sibi ipse vilis et contemptibilis videtur, quid de aliorum iudiciis expectabit? G.

3 clarum — mediteris) *Utrumque e bonis libris apud Cortium: licet ille prius tantum receperit. Vulg. *praeclarum — meditaris*. G.

Mediteris Cortio in nullo libro oblatum. Sed habent Brummeri

IV.

Excusat orationem, quam mittit, tanquam in universitate longissimam, brevissimam in partibus.

C. PLINIVS MACRINO SVO S.

Vererer, ne immodicam orationem putares, quam cum hac epistola accipies, nisi esset generis eius, ut saepe incipere, saepe desinere videatur. Nam singulis criminibus singulae velut causae continentur. Poteris ergo, undecunque inceperis, ubi² cunque desieris, quae deinceps sequuntur, et quasi incipientia legere, et quasi cohaerentia; meque in universitate longissimum, brevissimum in partibus iudicare. Vale.

V.

Aequitate Tironis erga provinciales laetatur.

C. PLINIVS TIRONI SVO S.

Egregie facis (inquiro enim, et perseverare) quod iustitiam tuam provincialibus multa humanitate commendas: cuius praecipua pars est, honestissimum quemque complecti, atque ita a minoribus amari, ut simul a principibus diligere. Plerique² autem, dum verentur, ne gratiae potentium nimium impertiri videantur, sinisteritatis atque etiam malignitatis famam consequuntur. A quo vitio³ tu longe recessisti, scio: sed temperare mihi non

Excerpta: idque iure praetulit Gesnerus. Plinius 5, 5, 4. *qui vero posteros cogitant, et memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, ut quae semper inchoatum aliquid abruptat.* S.

IV, 1 *immodicam orationem*) Eam forte, de qua supra 3, 9. G.

V, 1 *et perseverare*) *Vehementer mihi, ut olim Thomasio Cel-

larioque, placet Boxhorniana lectio, quae in parenthesi includit haec verba: *inquiro enim, et perseverare* intell. inquiri, ut in rem, quam scire mea magni interest. Alii (*inquiro enim et persevero*). Alii, in quibus et Cortius, (*inquiro enim*) et persevera. G. 3 *longe recessisti*) Quia si totam epistolam inspicias, videtur subacculare Tironem suum

possum, quo minus laudem, similis monenti, quod eum modum tenes, ut discrimina ordinum dignitatumque custodias: quae si confusa, turbata, permixta sint, nihil est ipsa aequalitate inaequalius. Vale.

VI.

Ridet vanitatem Circensium ludorum, et illorum tempus studiis impendit.

C. PLINIVS CALVISIO SVO S.

Omne hoc tempus inter pugillares ac libellos iucundissima quiete transmissi. *Quemadmodum*, inquis, *in urbe potuisti?* Circenses erant; quo genere spectaculi ne levissime quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil quod non semel spectasse sufficiat. Quo magis miror, tot millia virorum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si tamen aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, esset ratio non nulla: nunc favent panno, pannum amant: et si in ipso cursu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur; studium favorque transibit, et repente agitantes illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina, relinquunt. Tanta gratia, tanta auctoritas in una vilissima tunica.

Plinius, quod in hanc partem aliquantum propendeat. G.

sint) Praestat Cortii et Gierigii sunt librorum auctoritate, non ratione latinitatis, quae utrumque modum fert. S.

VI, 1 *Omne hoc tempus* etc.) Compara Senecam Epist. 80, in. *Hodierno die non tantum meo beneficio mihi vaco, sed spectaculi, quod omnes molestos ad sphaeromachiam avocavit* etc. S.

2 *favent panno*) Cuius i. e. vestimenti diversis coloribus distinctae sunt factiones Circi, in *Venetam* seu caeruleam, *Prasinam* seu viridem, et *Russatam* s. rubram, atque *Albam*: de quibus locus classicus Calliodori Var. 3, 51. Add. Iac. Gothofr. ad l. 10. C. Theod. de equis curulibus. G.

Tanta — tunica) Post tunica comma ponendum: haec enim artissime cum sequentibus cohaerent. S.

Mitto apud vulgus, quod vilius tunica est; sed³ apud quosdam graves homines: quos ego quum recordor, in re inani, frigida, assidua, tam insatiabiliter desiderare, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capiar. Ac per hos dies⁴ libentissime otium meum in literis colloco, quos alii otiosissimis occupationibus perdunt. Vale.

VII.

Villas suas ad Larium lacum, et in iis aedificationem describit.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Aedificare te scribis. Bene est: inveni patrocinium. Aedifico enim iam ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non dissimile, quod ad mare tu, ego ad Larium lacum. Huius in litore plures villae meae, sed duae ut maxime delectant, ita exercent. Altera imposita saxi, more Baiano, lacum prospicit: altera, aequae more Baiano, lacum tangit. Itaque illam, tragoediam; hanc,³ appellare comoediam soleo: illam, quod quasi cothurnis, hanc, quod quasi socculis sustinetur. Sua utrique amoenitas, et utramque possidenti ipsa diversitate iucundior. Haec lacu propius,⁴

³ Mitto apud vulgus) h. e. non reprehendo apud vulgus et plebem tantam gratiam in vilissima tunica esse: notum enim est, vulgus rebus levissimis et humillimis delectari, quia nihil alti, nihil elati sentire didicit. Huic ergo quosdam graves homines opponit. Illa autem sententia, quod vilius tunica est, nescio quomodo mihi frigere videtur. Non enim satis promptum et aptum est, hominis pretium cum vestimenti pretio comparare: itaque et acumen, quod in hac comparatione inesse videtur, maiorem speciem quam veritatem habet. E.

assidua) Malim assidue. Mox pro capiar Cortius bene capior. S.

VII, 1 ratione, quia tecum) Nempe, tuum mihi exemplum pro ratione est. G.

Hoc idem patrocinium dixerat, h. e. argumentum, quo suum aedificandi studium defendat, et excuset. E.

² more Baiano) Baiarum enim amoenitas ita nota, ita celebrata omnibus, ut exemplum et nomen praeberent aliis. Nam, quod ait dives apud Horatium epist. 1, 1, 83. Nullus in orbe sinus Baiis praelucet amoenis. G.

illa latius utitur: haec unum finum molli curvamine amplectitur, illa editissimo dorso duos dirimit: illic recta gestatio longo limite super litus extenditur, hic spatiosissimo xysto leviter inslectitur: illa fluctus non sentit, haec frangit: ex illa possis despiciere piscantes, ex hac ipse piscari, hamumque e cubiculo, ac paene etiam lectulo, ut e navicula, iacere. Hae mihi caussae utrique, quae defunt, adstruendi, ob ea quae supersunt.

5 Et si quid ego rationem tibi? apud quem pro ratione erit, idem facere. Vale.

VIII.

Laudatus ab Augurino, laudare eum veretur, et tamen laudat.

C. PLINIVS AVGVRINO SVO S.

Si laudatus a te laudare te coepero, vereor, ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia scripta tua pulcherrima existimo; maxime tamen illa, quae de nobis. Accidit hoc una eademque de causa. Nam et tu, quae de amicis, optime scribis; et ego, quae de me, ut optima lego. Vale.

IX.

Fidem Colonis erga defunctum amicum laudat, praesertim quod dignus ille fuerat.

C. PLINIVS COLONI SVO S.

Vnice probo, quod Pompeii Quinctiani morte tam dolenter adficeris, ut amissi caritatem deside-

4 *finum*) Gesneriana, negligentia operarum, suum. S.
lectulo) Praepositio vix recte abest. Itaque praefero lectionem Cortianam, in libris bonae notae repertam: hamumque de cubiculo, ac paene etiam de lectulo. S.

IX, 1 *caritatem desiderio extendas*) Desiderium effectus, quin species vel pars caritatis: qui desiderat defunctum, ille se amare nondum desuisse ostendit, producitque adeo et extendit caritatem. G.

rio extendas; non ut plerique, qui tantum viventes amant, seu potius amare se simulant, ac ne simulant quidem, nisi quos florentes vident. Nam miserorum, non secus ac defunctorum, obliviscuntur. Sed tibi perennis fides, tantaque in amore constantia, ut finiri, nisi tua morte, non possit. Et, Hercule, is fuit Quinctianus, quem² diligere deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miseros tuebatur, desiderabat amissos. Iam illi quanta probitas in ore! quanta in sermone cunctatio! quam pari libra gravitas comitasque! quod studium literarum! quod iudicium! qua pietate cum dissimillimo patre vivebat! quam non obstabat illi, quo minus vir optimus videretur, quod erat optimus filius! Sed quid dolorem tuum ex-³ulcerō? Quamquam sic amasti viventem, ut haec audire potius, quam de illo filieri velis: a me praesertim, cuius praedicatione putas vitam eius ornari, memoriam prorogari, ipsamque illam, qua est raptus, aetatem posse restitui. Vale.

X.

Quod studiis et venationi non conveniat, illa sola in secessu tractari significat.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Cupio praeceptis tuis parere; sed aprorum tanta

² *probitas in ore*) Pudor, qui facile erubescat, et illum virtutis colorem ostendat. Eodem pertinet *cunctatio in sermone*, quam parit hinc verecundia, hinc λογισμός ille, qui ὄκνον φέγει, ut supra 4, 7, 3. Impudentis et stupidi simul hominis est effutire, quidquid in buccam venerit. Itaque *pressa et decora cunctatio* laudatur etiam 1, 22, 3. G.

cum dissimill. patre) Est Afranius Quinctianus inter C. Pisonis coniuratos apud Tac. A. 15, 49. extr. Senatorii ordinis, mol-

litia corporis infamis, et a Nerone probroso carmine diffamatus. Hunc esse Quinctiani hic laudati patrem, non immerito suspicatus iam est Catanaeus. G. *optimus filius*) Qui malum etiam patrem revereretur et defenderet. G.

³ *ut haec audire potius*) Plerique libri: *ut hoc potius*, i. e. ut exulcerari dolorem tuum potius laudibus defuncti commemorandis. Genuinum hoc: nostrum a glossatore profectum. S.

X. i *praeceptis tuis*) Cum

penuria est, ut Minervae et Dianae, quas ais pariter colendas, convenire non possit. Itaque Minervae tantum serviendum est; delicate tamen, ut in secessu, et aestate. In via plane nonnulla leviora, statimque delenda, ea garrulitate, qua sermones in vehiculo seruntur, extendi. His quaedam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poemata quiescunt; quae tu inter nemora et lucos commodissime perfici putas. Oratiunculam unam et alteram retractavi; quamquam id genus operis inamabile, inamoenum, magisque laboribus rûris, quam voluptatibus simile. Vale.

XI.

Materiam scribendi promittit rogatus, et sua scripta trans Alpes legi laetatur.

C. PLINIVS GEMINO SVO S.

Epistolam tuam iucundissimam recepi; eo maxime, quod aliquid ad te scribi volebas, quod libris inferi posset. Obveniet materia, vel haec ipsa quam monstras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos, et occurrent. Bibliopolas Lugduni esse non putabam: ac tanto libentius ex literis tuis cognovi

tale quid praeceperit Tacito Plinius ipse supra 1, 6. extr. hinc colligit Catanaeus, hanc esse Taciti, ad superiorem respondentis. Sed probabile non est, unam modo adoptatam alienam epistolam a Plinio. Quid prohibet, a Tacito admonitum Plinium suorum ipsius praeceptorum, cui hic respondeat? Quid impedit, scholasticam esse, et exercitationis modo caussa scriptam, hanc pariter epistolam, et multas alias? Et ubinam in laudata epistola aliquid de eo, quod hic s. 2. dicitur, inter nemora et lucos

commodissime perfici poemata? G.

convenire non possit) eodem studio coli non possit utraque, Minerva et Diana. E.

2 In via) In qua serio studere solebat nostri avunculus. vid. 3, 5, 15. G.

extendi) Respicit hoc verbum uberem illam et luxuriantem scribendi rationem, quam garrulitatem etiam vocat. Sic Stat. Silv. 5, 3, 22. modos Arati extendere est vel simpliciter continuare, ut plures fiant versus Aratei, vel paraphrasi uberiore declarare. G.

venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in urbe collegerint, delector. Incipio enim satis absolutum existimare, de quo tanta diversitate regionum discreta hominum iudicia consentiunt. Vale.

XII.

Quaedam filiis remittenda, nec semper utendum severitate, exemplo monet.

C. PLINIUS IVNIORI SVO S.

Castigabat quidam filium suum, quod paullo sumtuosius equos et canes emeret. Huic ego, iuvene digresso, *Heus tu, nunquamne fecisti, quod a patre corripiri posset? Fecisti, dico? Non interdum facis, quod filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius, indulget?* Haec tibi ad² monitus immodicae severitatis exemplo, pro amore mutuo, scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita et illum puerum esse, et te fuisse: atque ita hoc, quod es pater, utere, ut memineris, et hominem esse te, et hominis patrem. Vale.

XIII.

Quae circa Helvidii ultionem egerit, pertuleritque, ordine renarrat.

C. PLINIUS QVADRATO SVO S.

Quanto studiosius intentiusque legisti libros, quos

XI, 2 *peregre manere gratiam*) etiam apud externos placere, et libenter legi. E.

discreta hominum iudicia) Debebat esse: *discretorum* tanto intervallo *hominum iudicia*. Sed quo magis oppositio existeret, Plinius ad ipsa iudicia retulit.

Aliter Gierigius explicat: dubito, an ex mente Plinii. S.

XII, 1 *equos et canes*) Delicias iuventutis, quae gaudet equis, canibusque etc. Quere- las patrum de filiorum *ἵπποτρο- φία* eleganter proponit in Nu- bium principio Aristophanes. G.

de Helvidii ultione composui; tanto impensius postulas, ut perscribam tibi, quaeque extra libros, quaeque circa libros, totum denique ordinem rei, cui per aetatem non interfuisti. Occiso Domitiano statui mecum ac deliberavi, esse magnam pulchramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro, inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in senatu senator senatori, praetorius consulari, reo iudex, manus intulisset.

3 Fuerat aliqui mihi cum Helvidio amicitia, quanta potnerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens, paresque virtutes, secessu tegebat. Fuerat cum Arria et Fannia: quarum altera, Helvidii noverca, altera, mater novercae. Sed non ita me iura privata, ut publicum fas, et indignitas facti, et exempli ratio, incitabat. Ac primis quidem diebus redditae libertatis pro se quisque inimicos suos, dumtaxat minores, incondito turbidoque clamore postulaverant simul et oppresserant. Ego et modestius et constantius arbitratus immanissimum reum non communi temporum invidia, sed proprio crimine urgere: quum iam satis ille primus impetus deservisset, et languidior

XIII, 1 *de Helvidii ultione*) De quibus supra 7, 30, 4. G.

2 *statui mecum ac deliberavi*) *Deliberare* saepe ita dicitur, ut sit discernere, statuere: ne putes, sic ordinanda h. l. verba, *deliberavi ac mecum statui*. Cicero Verr. Act. II. 1, 1. *quod iste certe statuerat ac deliberaverat non adesse*. Ibid. 3, 41. *sic habuisti statutum cum animo ac deliberatum, omnes — reicere*. S.

manus intulisset) De eadem re Tacitus Agric. c. 45. *Nostrae duxere Helvidium in carcerem manus*, sive ipsum manuum ministerium intelligatur, sive, quod

malunt ad eum locum cum Buchnero Boxhornius, delatoris accusatorisque susceptae partes ita notentur. G.

3 *Arria et Fannia*) De quibus etiam 3, 11, 3. Fannia noverca Helvidii. G.

4 *quisque — postulaverant*) Hanc pronominis *quisque* cum plurali constructionem copiose hic ex MSS. probat Cortius. G.

deservisset) *Cortius ex Mediceo, *desremisset*, quod ipsum quoque aptum huic rei esse, nemo negaverit. Sidonius, imitator Plinii, ep. 9, 9. *donec gentium concitatarum procella defremeret*. *Fremere* de indignan-

in dies ira ad iustitiam redisset, quamquam tum maxime trîstis, amissa nuper uxore, mitto ad Anteam, (nupta haec Helvidio fuerat,) rogo ut veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret. Ut venit, *Destinatum est*, inquam, *mihi*,⁵ *maritum tuum non inultum pati. Nuntia Arriae et Fanniae:* (ab exilio enim redierant:) *consule te, consule illas, an velitis adscribi facto, in quo ego comite non egeo: sed non ita gloriae meae faverim, ut vobis societatem eius invideam.* Perfert Anteia⁶ mandata; nec illae morantur. Opportune senatus intra diem tertium. Omnia ego semper ad Correllium retuli, quem providentissimum actatis nostrae sapientissimumque cognovi. In hoc tamen contentus consilio meo fui, veritus, ne vetaret: erat enim cunctantior cautiorque. Sed non sustinui inducere in animum, quo minus illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem non deliberabam: expertus usu, de eo, quod destina-
veris, non esse consulendos, quibus consultis obsequi debeas. Venio in senatum: ius dicendi pe-
to: dico paullisper maximo adsensu. Ubi coepi crimen attingere, reum destinare, (adhuc tamen sine nomine) undique mihi reclamari. Alius: *Sciamus, qui sit, de quo extra ordinem referas;* alius: *Quis est ante relationem reus?* alius: *Salvi sinus, qui supersumus.* Audio imperturbatus,⁸

tium vocibus et anhelitu dici, notum est. G. Add. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola.

tum maxime) Eandem vim habet, quam *cum maxime*: quod ostendit, laudante Cortio, Duker. ad Flor. 2, 16, 3. G.

5 ab exilio enim redierant) Al. neglecta coniunctione, *ab exilio redierant*. quod Cortius iure praetulit. Sic modo habuimus: *nupta haec Helvidio fuerat.* S.

adscribi facto) Subscribenda accusatione, quam meditatur Pli-

nus, a qua subscriptione pro accusatore ipso *subscriptor* nonnunquam dicitur. Subscripsisse feminas, indicat verbis, *nec illae morantur.* G.

societatem) Melius Cortius ex Mediceo *societate*. Vid. Heusingerum ad 1, 10, 12. S.

7 ante relationem reus) Ante quam *delatum* sit nomen eius, eoque recepto, *relatum* de illo in senatu. G.

Salvi sinus) Pauci supersumus de crudelitate superiorum

interritus: tantum susceptae rei honestas valet;
 tantumque ad fiduciam vel metum differt, nolint
 homines, quod facias, an non probent. Lon-
 gum est omnia, quae tunc hinc inde iactata sunt,
 9 recensere. Novissime consul: *Secunde, sententiae*
loco dices, si quid volueris. Permiseris, inquam,
quod usque adhuc omnibus permisisti. Resido:
 10 aguntur alia. Interea me quidam ex consularibus
 amicis secreto accuratoque sermone, quasi nimis
 fortiter incauteque progressum, corripit, revocat,
 monet, ut desistam. Adiecit etiam: *Notabilem te*
futuris principibus fecisti. Esto, inquam, dum
 11 *malis.* Vix ille discellerat, rursus alter: *Quid*
audes? cur ruis? quibus te periculis obiicis?
Quid praesentibus confidis, incertus futurorum?
Laceassis hominem iam praefectum aerarii, et bre-
vi consulem? praeterea qua gratia, quibus ami-
citiis fultum? Nominat quendam, qui tunc ad
 orientem amplissimum exercitum, non sine ma-
 12 gnis dubiisque rumoribus, obtinebat. Ad haec
 ego: *Omnia praecepi, atque animo mecum ante*

principum, de vindictae libidine
 contra delatores, de qua ante
 f. 4. G.

Ex his paucis noli quemquam
 in crimen vocare. Miserantium
 haec vox. S.

8 *iactata*) Al. *iacta*. Diffi-
 cile est definire, utrum a Secun-
 di manu profectum sit: magis
 tamen huc inclino, ut nostrum
 pro genuino habeam. Vid. omni-
 no Drakenb. ad Liv. 10, 37, 2.
 S.

9 *sententiae loco*) Vid. quae
 diximus de hoc more ad 8, 14,
 6. G.

Permiseris) Non rogandi vel
 postulandi vox, ut modo f. 7.
sciamus: sed subirati, certe iure
 suo nitentis, quasi dicat, Nihil
 ita mihi beneficii tribueris; sed
 ad commune senatorum ius me
 revocas. G.

Verissime Gesnerus, cuius men-
 tem Gierigius non videtur per-
 vidisse. Neque enim *permiseris*
 referendum ad ius dicendi, quod
 extra ordinem Secundus petierat,
 (vid. supra 7. sed ad ius cen-
 sendi, de quo postea 13. 18. Non
 ea spectat Plinius, quae dixerat,
 sed quae erat dicturus. S.

10 *Adiecit*) Al. *Adiicit*, quod
 praeferendum. *Adigit*, quod cod.
 Arnz. habet, indidem natum:
 nam est pro *adicit*, h. e. *adii-*
cit. S.

11 *cur ruis?*) Plerique libri:
quo ruis? quod cum Corrio prae-
 feram. S.

12 *Omnia praecepi*) Ex Aen.
 6, 105. *ubi, quem ad modum
 hic, *praecepi*, non *percepi* ha-
 bent optimi quique libri. G.

peregi: nec recusor, si ita casus attulerit, luere poenas ob honestissimum factum, dum flagitiosissimum ulciscor. Iam censendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, consul designatus, dicit Fabricius Veiento, Fabius Postumius, Vectius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur, uxoris autem meae, quam amiseram, vitricus: post hos Ammius Flaccus. Omnes Certum, nondum a me nominatum, ut nominatum defendunt: crimenque quasi in medio relictum defensione suscipiunt. Quae praeterea dixerint, non est necesse narrare; in libris habes. Sum enim cuncta ipsorum verbis persequutus. Dicunt contra Avidius Quietus, Cornutus Tertullus. Quietus: *Iniquissimum esse, querelas dolentium excludi: ideoque Arriae et Fanniae ius querendi non auferendum: nec interesse, cuius ordinis quis sit, sed quam causam habeat.* Cornutus: *Datum se a consulibus tutorem Helvidii filiae, petentibus matre eius et vitrico: nunc quoque non justinere deserere officii sui partes; in quo tamen, et suo dolori modum imponere, et optimarum feminarum perferre modestissimum adfectum: quas contentas esse, admonere senatum Publicii Certi cruentae adulationis, et petere, si poena flagitii manifestissimi remittatur, nota Certo quasi censoria inuratur.* Tum Satrius Rufus medio ambiguoque sermone: *Puto, inquit, iniuriam factam*

attulerit) Malim e libro Vol-
fiano tulerit. S.

13 *crimenque — suscipiunt*) Eleganter. Secundus crimen in medio reliquerat, quod reum nondum nominasset: res adhuc auctus et dubia poterat videri, donec edito rei nomine certo constaret, cui a Plinio metuendum esset. Hoc quidquid supererat dubitationis, eximebant illi, qui Certum ut nominatum defenderent. Id scite dicitur, cri-

men quasi in medio relictum defensione suscipere. Ita qui rumoris antea incerti se auctorem profitetur, dici potest famam in medio positam suscepisse. S.

15 *Avidius Quietus*) Idem, puto, de quo supra 6, 29, 1. Cornutus autem Tertullus collega fuit in consulatu Plinii. vid. Paneg. 90, 3. G

17 *Puto — iniuriam*) Mirum non est, si obscuritatis aliquid habeat haec oratio Satrii, quum

Publicio Certo, si non absolvitur: nominatus est ab amicis Arriae et Fanniae, nominatus ab amicis suis. Nec debemus solliciti esse. Idem enim nos, qui bene sentimus de homine, iudicaturi sumus: si innocens est, sicuti et spero, et malo, donec aliquid probetur, credo poteritis ab-
 18 *solvere.* Haec illi, quo quisque ordine citabantur. Venitur ad me: confurgo: utor initio, quod in libro est: respondeo singulis. Mirum qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modo reclamabant. Tanta conversio vel negotii dignitatem, vel proventum orationis, vel
 19 *actoris constantiam subsequuta est. Finio. Incipit respondere Veiento: nemo patitur: obturbatur, obstreperitur: adeo quidem, ut diceret: Rogo, Patres C. ne me cogatis implorare auxilium tribunorum.* Et statim Murena tribunus: *Permitto tibi, vir clarissime Veiento, dicere.* Tunc quo-
 20 *que reclamatur.* Inter moras consul citatis nominibus et peracta discessione, mittit senatum: ac paene adhuc stantem tentantemque dicere Veientonem relinquit. Multum ille de hac (ita vocitabat) contumelia questus est Homericovo versu:

᾽Ω γέρον, ἥ μάλα δὴ σε νέοι τείρουσι μαχηταί.

21 Non fere quisquam in senatu fuit, qui non me

ipse Secundus *ambiguam* appelleret. Conabimur eam explicationem reddere. Cum nominatus sit Certus non quidem a Plinio, (vid. f. 13.) sed ab aliis tum amicis Arriae et Fanniae, adversariarum, tum suis; nec tamen probatum quidquam: iniuria illi sit, nisi absolvitur: haeret enim crimen non probatum. Ergo interim absolvendus videtur. Nec debemus nos senatores solliciti esse, ne semel absolutus, si forte nocens sit, deinde dampari non possit. Hoc enim si appareat, nos, qui bene de Certo sentimus, idem de illo iudicatu-

ri sumus, quod ii, qui nocentem arbitrantur etc. G.

19 *auxiliumtribunorum*) Quorum vim meminimus comparatam esse ad suum cuique civium ius contra vim iniustam, magistratum praesertim patriciorum, tuendum. G.

20 ᾽Ω γέρον) Il. 9. 102. verba Diomedis, admonentis Nestorem, ut, cum senex ipse nimis prematur a iuvenibus, in suum, Diomedis, currum transeat. Indicat igitur Veiento, se antiquum senatorem in ordinem cogi a iunioribus. G.

complecteretur, exosculetur, certatimque laude cumuaret, quod intermissum tandiu morem in publicum consulendi, susceptis propriis simultatibus, reduxissem: quod denique senatum invidia liberasssem, qua flagrabat apud ordines alios, quod severus in ceteros, senatoribus solis, dissimulatione quasi mutua, parceret. Haec acta sunt absente Certo. Absuit enim, seu tale aliquid suspicatus, sive, ut excusabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Caesar ad senatum non remisit: obtinui tamen, quod intenderam. Nam collega Certi consulatum, successorem Certus accepit: planeque factum est, quod dixeram in fine: *Reddat praemium sub optimo principe, quod a pessimo accepit.* Postea actionem meam, utcumque potui, recollegi: addidi multa. Accidit fortuitum (sed non tanquam fortuitum) quod, editis libris, Certus intra paucissimos dies implicitus morbo decessit. Audivi referentes, hanc imaginem menti eius, hanc oculis oberrasse, tanquam videret me sibi cum ferro imminere. Verane haec, adfirmare non ausim: interest tamen exempli, ut vera videantur. Habes epistolam, si modum epistolae cogitas, libris, quos legisti, non minorem. Sed imputabis tibi, qui contentus libris non fuisti. Vale.

22 *relationem — ad senatum*) Non iussit rem denuo ad senatum referri, ut alias, v. g. 4, 9, 1. etc. G.

23 *successorem Certus*) Praefectus tum aerarii, brevi consul, ut putabant homines: vid. f. II. G.

24 *non tanquam fortuitum*) Nemo facile pro fortuito habuit, sed causam mortis Certi in Plinii actione inesse putarunt vulgo homines. Modestia quadam phi-

losophica utitur Secundus. Non vult tribui sibi eventum, sed nec vehementer repugnat. Et nihil, profecto, impedit, quo minus mortem Certo horror, ira, metus, acceleraverit: nihil ab ingenii humani rationibus alienum, si febris illi imminentem cum ferro inimicum obiecit. Sed haec eadem causa est, cur fingi talia probabilius poterant. G.

26 *modum epistolae*) Sic ex libris Cort. bene. *Modum* i. e. proportionem. G.

XIV.

Tacitum hortatur ad parandam scriptis immortalitatem.

C. PLINIUS TACITO SVO S.

Nec ipse tibi plaudis, et ego nihil magis ex fide, quam de te scribo. Posteris an aliqua cura nostri, nescio: nos certe meremur, ut sit aliqua, non dico ingenio, (id enim superbum,) sed studio, sed labore, et reverentia posterorum. Pergamus modo itinere instituto: quod ut paucos in lucem famamque provexit, ita multos e tenebris et silentio protulit. Vale.

XV.

Quid in villa agat.

C. PLINIUS FALCONI SVO S.

Refugeram in Tuscos, ut omnia ad arbitrium meum facerem: at hoc ne in Tuscis quidem: tam multis undique rusticorum libellis, et tam querulis, inquietor; quos aliquanto magis invitus, quam meos, lego. Nam et meos invitus. Retracto enim actiunculas quasdam; quod, post intercapedinem temporis, et frigidum et acerbum est. Ratio-

XIV *sed studio etc.*) Malim, aut cum Cortio: *sed studio, et labore, et reverentia posterorum, aut: sed studio, sed labore, sed reverentia posterorum.* S.

reverentia posterorum) De quorum nimirum iudicio de nobis solliciti, et moderatius vivimus, et cura maiore scribimus. G.

paucos — multos) Duos nobilitatis e literis et virtute gratus constituit. Prior, quem multi consequuntur, est, *ut e tenebris et silentio proferantur*, sciantque posteris, eos vixisse: al-

ter et excelsior, sed qui paucis contingit, *ut provehantur in lucem et famam*, sintque non noti modo utcumque posteris, sed in illustri quasi fastigio positi. G.

XV, 2 *frigidum et acerbum*) *Frigidum*, cum impetus illi et ardor, qui agentem aut mox ab actione scribentem prosequitur, iam releserit: *acerbum*, eum sua vineta cadere, eaque, quae inventionis calor commendaverat, condemnare cogatur. G.

Rationes) acceptorum et expensorum, quas villici curant. Has neque praesens inspicit Plin-

nes, quasi absente me, negliguntur. Interdum³ tamen equum conscendo, et patrem familiae hactenus ago, quod aliquam partem praediorum, sed pro gestatione, percurro. Tu consuetudinem serva, nobisque sic rusticis urbana acta perscribe. Vale.

XVI.

Non venari se propter vindemias, quamquam exiguas, posse, attamen versiculos pro musto devecturum significat.

C. PLINIUS MAMILIANO SVO S.

Summam te voluptatem percepisse ex isto copiosissimo genere venandi non miror, quum historicorum more scribas, numerum iniri non potuisse. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiae in manibus; non libet, quia exiguae. Devehemus tamen pro novo musto novos versiculos² tibi, quos iucundissime exigenti, ut primum videbuntur defervisse, mittemus. Vale.

XVII.

Ferendos esse aliorum mores, ut isti nostros quoque ferant, acroamatum in convivii exemplo monet.

C. PLINIUS GENITORI SVO S.

Accepi tuas literas, quibus quereris, taedio tibi

nium, libellis nimirum orationum suarum magis quam rationum intentus. **Ratiocinationes* quidam legunt, quos refutant libri optimi, et ipse Mediceus. G.

³ *sed pro gestatione*) Hoc est, non eo consilio, ut patrem familias agam, ut, quid agant mei, inspiciam: sed movendi illa gestatione corporis, valetudinisque adeo, causa. G.

XVI, 1 *historicum more*) Ubi praelium et cladem aliquam vel suorum vel hostium referunt. G.

² *Devehemus — versiculos tibi, quos — mittemus*) Melius Cortius ex libro Mediceo: *Devehemus — versiculos, tibi que — mittemus*. Nostra lectio, ut vehementer languida, prae illa sortet. S.

defervisse) Continuata eleganter metaphora, hoc notat, cum versiculi erunt semel iterumque retractati, emendati, et illud mustum quasi ac turbidum, quod a primo calore scribendi traxere, deposuerint. G.

fuisse quamvis lautissimam coenam, quia scurrae,
 2 cinaedi, moriones mensis inerrabant. Vis tu re-
 mittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale
 habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non
 habeo? quia nequaquam me, ut inexpectatum
 festivumve delectat, si quid molle a cinaedo, pe-
 tulans a scurra, stultum a morione profertur.
 3 Non rationem, sed stomachum tibi narro. Atque
 adeo quam multos putas esse, quos aequae ea,
 quibus ego et tu capimur et ducimur, partim ut
 inepta, partim ut molestissima offendant? Quam
 multi, quum lector aut lyristes aut comoedus in-
 ductus est, calceos poscunt, aut non minore
 cum taedio recubant, quam tu ista (sic enim
 4 appellas) prodigia perpessus es? Demus igitur
 alienis oblectationibus veniam, ut nostris impe-
 tremus. Vale.

XVIII.

*Desideranti libellos suos promittit, sed per partes, ne
 memoriam turbet.*

C. PLINIVS SABINO SVO S.

Qua intentione, quo studio, qua denique me-

XVII, 2 *Vis tu remittere*) Admonendi formula. Sic Servius Sulpicius ad Ciceronem sub sam. 4, 5. se ipse alloquens, *Visne tu te, Servi, cohibere, et meminisse* etc. G.

Non rationem, sed stomachum) Negat se virtutis aut sapientiae cuiusdam nomine, quae certa ratione agit omnia, imputari sibi velle, quod ab id genus oblectamentis abhorreat: sed *stomachum* esse, peculiarem et suum sensum atque iudicium, *gustum* hodie appellant omnes. Sic 6, 14, 2. dixerat, *stomachi mei haec natura est*. G.

3 *calceos poscunt*) Ut abitur nimirum de coena, quem ad

modum *soleas* poscit avunculus nostri supra 6, 16, 5. cum *gustasset iacens* et *studisset*, iam vero *adscendere* vellet locum editum etc. *Soleas* ille, quia extra urbem. Hic de urbanis sermo est, quorum *calceum* esse, ex 7, 3, 2. apparet. G.

prodigia) Puto, e tribus generibus supra propositis, ad primum maxime *cinaedorum* respici, quorum detestabilis, et sexui illudens libido, non minus *prodigium* est, quam apud Romanos *hermaphroditus*, quod genus mari mergi expiandi prodigii causa voluere. Liv. 27, 11. et 37. it. 31, 12. etc. G.

moria, legeris libellos meos, epistola tua ostendit. Ipse igitur exhibes negotium tibi, qui elicis et invitas, ut quamplurima communicare tecum velim. Faciam; per partes tamen, et quasi digesta, ne istam ipsam memoriam, cui gratias ago, assiduitate et copia turbem, oneratamque, et quasi oppressam, cogam pluribus singula, posterioribus priora dimittere. Vale.

XIX.

Verginium tuetur, quod factum suum sepulcro inscribi iusserit; et Frontinum laudat, qui monumentum sibi fieri vetuerat.

C. PLINIVS RVFONI SVO S.

Significas, legisse te in quadam epistola mea, iussisse Verginium Rufum inscribi sepulcro suo:

HIC SITVS EST RVFVS, PVLSO QVI VINDICE QVON-
DAM

IMPERIVM ADSERVIT NON SIBI, SED PATRIAE.

Reprehendis, quod iusserit; addis etiam, melius rectiusque Frontinum, quod vetuerit omnino monumentum sibi fieri; meque ad extremum, quid de utroque sentiam, consulis. Utrumque dilexi; 2

XVIII, 2 cui gratias ago) Genuina haec sunt. Pergratum Secundo fecerat Sabinus, qui tanta intentione, tanto studio, tanta denique memoria, (id maxime placebat Plinio laudis avidissimo, edisci sua a legentibus glorianti) illius libellos contrivisset. Debebatur igitur gratia a Plinio Sabini memoriae. S.

pluribus — dimittere) Posterior lecta urgent quasi et premunt memoriam, coguntque, ut posteriora teneat, priora dimittere. Imaginatur memoriam ut manum, ut vas, quae ultra certum finem oblata vel infusa ca-

pere, ac tenere capta, non possunt. Sed sunt scilicet Briarei quidam centimani, sunt Scaevo-lae: sunt dolia pertusa, sunt oceani. In verbo dimittere praeceptorem imitatus esse videri potest. Sic enim Fabius 11, 2, 9. *Invenio apud Platonem, ob-
scure memoriae usum literarum: videlicet quod illa, quae scriptis reposuimus, velut custodire definimus, et ipsa securitate dimittimus.* G.

XIX, 1 in quadam epistola) Est 6, 10, ad quam etiam de ipso Verginii facto, quod hic celebratur, dictum est. G.

miratus sum magis, quem tu reprehendis, atque
 ita miratus, ut non putarem satis unquam laudari
 posse, cuius nunc mihi subeunda defensio est.
 3 Omnes ego, qui magnum aliquod memorandum-
 que fecerunt, non modo venia, verum etiam
 laude dignissimos iudico, si immortalitatem, quam
 meruere, sectantur, victurique nominis famam
 4 supremis etiam titulis prorogare nituntur. Nec
 facile quemquam nisi Verginium invenio, cuius
 tanta in praedicando verecundia, quanta gloria
 5 ex facto. Ipse sum testis, familiariter ab eo di-
 lectus probatusque, semel omnino, me audiente,
 provectum, ut de rebus suis hoc unum referret,
 ita secum aliquando Clavium loquutum: *Scis,*
Vergini, quae historiae fides debeat: proinde si
quid in historiis meis legis aliter ac velles, rogo
ignoscas. Ad hoc sic illum: *Tune, Cluvi, igno-*
ras, ideo me fecisse, quod feci, ut esset liberum
 6 *vobis scribere, quae libuisset?* Agedum, hunc
 ipsum Frontinum in hoc ipso, in quo tibi parci-
 or videtur et pressior, comparemus. Vetuit exstrui
 monumentum: sed quibus verbis? *Impensa mo-*
nimenti supervacua est; memoria nostri durabit, si
vita meruimus. An restrictius arbitraris per orbem

2 atque ita miratus) *Flo-
 rentina lectio. Al. e libro Mo-
 dii, adeoque miratus. G.

3 immortalitatem — sectan-
 tur) Ciceronem suum hic etiam
 sequitur Secundus, qui tum alias,
 tum luculenter in Archiana ora-
 tione hunc locum tractat, *opti-*
um quemque laudis studio
trahi. Plura hac de re in prae-
 fatione, ubi ostendimus, id ipsum
 Secundo harum epistolarum vel
 scribendarum vel edendarum con-
 siliū fuisse. G.

5 velles) Cortius et Giergius:
velis. Nil puto referre. Mox
 malim cum Cortio: *Ad hoc il-*
le. S.

Tune, Cluvi) *Sic e Medi-
 ceo libro Cortius. G.

me fecisse, quod feci) me
 imperium adseruisse, non mihi,
 sed patriae. S.

6 parciore et pressiore) Parciore
 suae laudis, et pressiore i. e. mo-
 deratior, non efferens se. *Pres-*
sum enim luxurianti, superfluo,
opponi, vel nostri Secundi usus,
ex indice notus, satis docet. G.

per orbem terrarum) Hinc
 intelligimus, verba Frontini mo-
 do adscripta, non in testamenti
 modo tabulis aut scripto privato
 posita, sed in librum in vulgus
 editum relata esse. Opponit enim
 Plinius haec duo, *per orbem*

terrarum legendum dare, duraturam memoriam sui, quam uno in loco duobus versiculis signare, quod feceris? Quamquam non habeo propositum⁷ illum reprehendendi, sed hunc tuendi: cuius quae potest apud te iustior esse defensio, quam ex collatione eius, quem praetulisti? Meo quidem⁸ iudicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverso itinere, contendit: alter, dum expetit debitos titulos; alter, dum mavult videri contempsisse. Vale.

XX.

Laetatur epistolâ, qua libros suos laudatos vidit; et de vindemiis nuntiat.

C. PLINIVS VENATORI SVO S.

Tua vero epistola tanto mihi iucundior fuit, quanto longior erat, praesertim cum de libellis meis tota loqueretur; quos tibi voluptati esse non miror, cum omnia nostra perinde ac nos ames. Ipse cum maxime vindemias, graciles² quidem, uberiores tamen quam expectaveram, colligo; si colligere est, non nunquam decerpere uvam, torculum invisere, gustare de lacu mustum, obrepere urbanis, qui nunc rusticis praesunt, meque notariis et lectoribus reliquerunt. Vale.

terrarum legendum dare, et, uno in loco, nempe in monumento sepulcri, duobus versiculis signare. G.

legendum) Gesneriana legendam, negligentia, puto, operarum. S.

8 mavult videri contempsisse) Fecit enim simile quiddam iis Philosophis, qui in libris suis de contemnenda gloria nomen suum adscribunt; aut, si inclementius agere lubeat, Diogeni, Platonis factum fastu alio calcanti. G.

XXI.

Libertum in gratiam cum patrono reducere tentat.

(*Adde epist. XXIV. huius libri.*)

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, advolutusque pedibus meis, tanquam tuis, haesit. Flevit multum, multumque rogavit; multum etiam tacuit: in summa, fecit mihi fidem poenitentiae. Vere credo emendatum, quia deliquisse se sentit. Irasceris, scio: et irasceris merito, id quoque scio: sed tunc praecipua mansuetudinis laus, quum irae causa iustissima est. 3 Amasti hominem, et, spero, amabis: interim sufficit, ut exorari te finas. Licebit rursus irasci, si meruerit: quod exoratus excusatus facies. Remitte aliquid adolescentiae ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgentiae tuae: ne torseris illum, ne torseris etiam te. Torqueris enim, quum 4 tam lenis irasceris. Vereor, ne videar non rogare, sed cogere, si precibus eius meas iunxero. Iungam tamen tanto plenius et effusius, quanto ipsum acrius severiusque corripui, destricte minatus, nunquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam fortasse iterum rogabo, iterum impetrabo: sit modo tale, ut rogare me, ut praestare te deceat. Vale.

XXI, 3 *Torqueris enim, quum*) Quo quis natura lenior est et mansuetior, tanto ei ira gravior et nocentior ipsi solet esse. Hinc tritum illud, *patientia laesa fit furor*. Admirabiliter hic tractat et versat quasi amicum suum Plinius: eamque in eo virtutem laudat, qua cum maxime opus est. Huc pertinet, quod ait, *vereor, ne videar non rogare, sed cogere*. Indicat enim et amici officium, atque in se voluntatem,

et suam in rogando modestiam, qui ob id ipsum rogare dubitet, quod sciat sibi nihil negare amicum posse. G.

4 *tibi non idem*) Potest omnino et ferri, et commode explicari, *tibi non idem*, nempe dico. Sed nec diffiteor, mihi etiam in mentem venisse, et non dubitaturum recipere, si in libro inveniam, illud, quod in Scheffero improbat Cortius, *tibi non item*. G.

XXII.

Passieni aegritudine dolet, eiusque genus, mores et ingenium laudat.

C. PLINIVS SEVERO SVO S.

Magna me sollicitudine adfecit Passieni Paulli valetudo, et quidem plurimis iustissimisque de causis. Vir est optimus, honestissimus, nostri amantissimus; praeterea in literis veteres aemulatur, exprimit, reddit: Propertium in primis, a quo genus ducit, vera soboles, eoque simillima illi, in quo ille praecipuus. Si elegos eius in manum² sumseris, leges opus tersum, molle, iucundum, et plane in Propertii domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit, in quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, effingit. Putes, si quid in studiis cognatio valet, et huius propinquum. Magna varietas, magna mobilitas. Amat, ut qui verissime; dolet, ut qui impatientissime; laudat, ut qui benignissime; ludit, ut qui facetissime: omnia denique tanquam singula absolvit. Pro hoc ego³ amico, pro hoc ingenio, non minus aeger animo, quam corpore ille, tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam literis ipsis, quae ex periculo eius tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriae consequentur. Vale.

XXII, 1 in quo ille praecipuus) In eo genere simillimus est Propertio Passienus, in quo ille est praecipuus, nempe in elegia. G.

2 manum) Cortius et Giergius: manus. Sic solet Plinius. S.

effingit. Putes) *Hanc lectionem, quam a Boxhornio Thomasioque accepit Cellarius, prae-

fero ipsi Mediceae, effingi putes: si quid in studiis cognatio valet, et huius propinquus. Nam malo illud effingit absolute et simpliciter dici, putes autem adiungi ad illum lusum de propinquo; quam contra verbum putes adici ad id, quod simpliciter verum est, excusationem nullam ad figuratum de propinquo sermonem apponi. G.

XXIII.

Laetatur, doctorum nomine se in primis et Tacitum intelligi.

C. PLINIUS MAXIMO SVO S.

Frequenter agenti mihi evenit, ut centumviri, quum diu se intra iudicum auctoritatem gravitatemque tenuissent, omnes repente quasi victi co-
 2 actique confurgerent laudarentque. Frequenter e senatu famam, qualem maxime optaveram, retuli: nunquam tamen maiorem cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narrabat, sedisse secum Circensibus proximis equitem Romanum: hunc post varios eruditosque sermones requi-
 3 disse, *Italicus es, an provincialis?* se respondisse, *Nosti me, et quidem ex studiis.* Ad hoc illum, *Tacitus es, an Plinius?* Exprimere non possum, quam sit iucundum mihi, quod nomina nostra, quasi literarum propria, non hominum, literis redduntur; quod uterque nostrum his etiam

XXIII, 2. *sedisse secum* — equitum Romanum) Potuit hoc fieri, ut senatori Tacito adlisteret eques. Nam licet in circo etiam sua senatui, sua equitibus, loca assignata essent Neronis instituto: potuit tamen senator, privata veste usus, sedere etiam ubi vellet: quod ex Dionis lib. 60. ad Tac. Ann. 15, 32. docet; nec hunc ipsum locum omittit, Lipsius. *Nimirum servanda nobis videtur recepta lectio, et probata Buchneri Cellarioque interpretatio Lipsii. Quod dedit ex Mediceo Cortius, *sedisse se cum quodam Circensibus proximis: hunc post* etc. non reprehendo equidem, et potuisse ita dare Secundum, concesserim. Sed manet eadem difficultas, ad quam Lipsii observatione opus est: nisi putamus senatorem hic describi, qui sederit cum Tacito; eique alium senatorem, collegam prope suum,

virum fama celeberrimum, facie fuisse ignotum. Nec video causam, cur non potuerit sic interrogare eques Romanus, urbanus etiam et politus, doctusque homo Tacitum spectaculorum dies non admodum obeuntem, nec alias multum versantem in publico; in urbe, qualis et quantus erat Roma. Si plebeium facimus hunc assessorem, tanto magis opus est Lipsiana animadversione. Equitem minimum suadet eruditio, et locus cum Tacito: senatorem negat ignorantia. Absurdi profecto nihil habet recepta vel lectio vel interpretatio. G.

3. *nomina* — literis redduntur) Reddere alicui nomen suum apud avunculum nostri frequentissime significat, nomine illum suo compellare. Non utar exemplis in re obvia. Reddit ergo literis nomen Taciti et

ex studiis notus, quibus aliter ignotus est. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus: super eum municeps ipsius, qui illo die primum in urbem venerat; cui Rufinus, demonstrans me, *Vides hunc?* Multa deinde de studiis nostris. Et ille, *Plinius est*, inquit. Verum fatebor, capio magnum laboris mei fructum. An, si Demosthenes iure laetatus est, quod illum anus Attica ita noscitavit, Οὐτός ἐστι Δημοσθένης; ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego vero et gaudeo, et gaudere me dico. Neque enim vereor, ne iactantior videar, quum de me aliorum iudicium, non meum, profero: praesertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, et faves nostris. Vale.

XXIV.

Gratias agit, quod precibus pro liberto suis locum dederit.

(Conf. 9, 21.)

C. PLINIVS SABINIANO SVO S.

Bene fecisti, quod libertum, aliquando tibi carum,

Plinii, qui ita colligit, *Literatus est*, ergo vel *Tacitus* vel *Plinius*. Ita poësi redditur nomen Homeri, vel Virgilii. Sic praeceptor nostri Fabius 10, 1. p. 916. Ut, inquit, *Cicero iam non hominis, sed eloquentiae nomen habeatur*, hoc est, *Ciceronis nomen reddatur eloquentiae*. G.

aliter) Cortius alter, perperam. Secundus loquitur de iis, qui utrumque ignorabant. Ideo eques ille: *Tacitus es, an Plinius?* *Aliter et ex studiis* sibi opponuntur. S.

5 noscitavit) *Noscitare* est eorum, qui dubiam adhuc notitiam confirmare student, et certo cupiunt cognoscere. Hoc Plautinis praesertim exemplis Cistell.

4, 2, 14. Epid. 4, 1, 10. Mil. 2, 6, 41. et Trin. 4, 2, 21. demonstramus in thesauro, qui nos cum maxime exercitos habet, Linguae Latinae. [Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola.] Igitur hic interrogationis notam adpono et vocem arbitror, certe Plinium intellexisse puto, interrogantis mulierculae, *Hicci-ne est ille Demosthenes?* Contigit huic etiam narratiunculae, quod multis aliis, ut varie pro cuiusque ingenio et referretur, et iudicaretur. Hic satis fuerit indicare loca Cic. Tusc. 5, 36. Aelian. V. H. 9, 17. Schol. Pers. ad 1, 28. Nempe illud, *Digito monstrari, et dicier* HIC EST? ab hac narratione ortum volunt: quod etiam Horatio placuit Od. 4, 3, 22. G.

reducentibus epistolis meis, in domum, in animum recepisti. Iuvabit hoc te: me certe iuvat; primum, quod te talem video, ut in ira regi possis: deinde, quod tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meae pareas, vel precibus indulgeas. Igitur et laudo et gratias ago. Simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, etsi non fuerit, qui deprecetur, placabilem praestes. Vale.

XXV.

Ex castris sollicitatus de carminibus, missurum esse finito rerum actu, pollicetur.

C. PLINIUS MAMILIANO SVO S.

Queris de turba castrensi negotiorum, et, tanquam summo otio perfruire, lusus et ineptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad similia ²condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere studiorum non solum oblectationem, verum etiam gloriam petere, post iudicium tuum, viri gravissimi, eruditissimi, ac super ista ³verissimi. Nunc me rerum actus modice, sed tamen distringit: quo finito aliquid earundem Camoenarum in istum benignissimum sinum mittam. Tu passerulis et columbulis nostris inter aquilas

XXIV *te talem video*) *Elegans est et Plinianum, quod ex Mediceo dedit Cortius; *te tam tractabilem video*. Sed dubitavi recipere, quia longior haec phrasis interpretatio videtur nominis *talem*, apparetque adeo ratio, qui in libros bonos venerit: non item contra, qua re ductus aliquis *tam tractabilem* expunxerit, substitueritque *talem*. G.

XXV, ² *post iudicium — verissimi*) Haec appendicula et propter ordinem, qui periodi concinnitatem tollit, et propter sen-

sus mihi semper aliquo modo frigere visa est. — Mox *rerum actus* negotia forensia, causarum actiones dicit. E.

Appendicula illa, quam Ernestius dixit, tantum abest, ut frigeat, ut ad sensum maxime necessaria sit. S.

³ *inter aquilas vestras*) In castris versatur Mamilius, inter aquilas ergo et signa militaria. Plinius mittit inter carmina alia etiam ludicra quaedam, et *passeri* Catulliano, noto, quod hodieque legitur, carmini, atque

vestras dabis pennas, si tamen et sibi et tibi placebunt: si tantum sibi, continendos cavea nidove curabis. Vale.

XXVI.

Veterum exemplo probat, oratorem sublimia interdum et fere praecipitia decere.

C. PLINIVS LVPERCO SVO S.

Dixi de quodam oratore seculi nostri, recto quidem et sano, sed parum grandi et ornato, ut opinor, apte: *Nihil peccat, nisi quod nihil peccat.* Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam² effervesce, efferri, ac saepe accedere ad praecipitium. Nam plerumque altis et excelsis adiacent abrupta: tutius per plana, sed humiliter et depressius iter: frequentior currentibus, quam reptantibus, lapsus: sed his non labentibus nulla, illis non nulla laus, etiam si labantur. Nam ut³ quasdam artes, ita eloquentiam nihil magis, quam ancipitia commendant. Vides, qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores, quum iam iamque casuri videntur. Sunt⁴ enim maxime mirabilia, quae maxime insperata, maxime periculosa, utque Graeci magis exprimunt, *παράβολα*. Ideo nequaquam par gubernatoris est

columbae Stellae, aequalis fere Plinio poetae, (de qua Martial. 1, 8. et 7, 13. Statiusque Silv. 1, 2, 102.) similia. Alioquin etiam lascivi passeris, columbae Veneri sacrae et Venereae. Vid. Burm. ad Petron. c. 85. p. 418. Potest quoque fieri, ut hos ipsos titulos quibusdam libellis, vel partibus eorum, dederit Plinius. G.

XXVI, 3 *nituntur*) Verum puto. Mediceus liber *nitantur*, quod Gierigius praetulit. S.

4 *maxime periculosa*) Multa de his Rhetores. Graeci non *παράβολα* modo vocant, ut hic etiam monet Secundus, sed *παράκεκινδυνευμένα, τολμηρά, επισφαλῆ, ἀκροσφαλῆ* κ. τ. λ. Multa Latini, praesertim Fabius, ad cuius 2, 11, 3. Longini pluscula dedimus. Add. 8, 2, 20. 8, 6, 11. 10, 1, 128. *Parabolos*, pro iectae audaciae gladiatores, et bestiarum in amphitheatro confectores, illustravit hic ex Cassiodoro et aliunde Cellarius. G.

virtus, quum placido et quum turbato mari vehitur: tunc admirante nullo illaudatus, inglorius subit portum; at quum stridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus et diis maris proximus. Cur haec? Quia vilis es mihi in scriptis meis adnotasse quaedam ut tumida, quae ego sublimia; ut improba, quae ego audentia; ut nimia, quae ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert, reprehendenda adnotes, an insignia. Omnis enim advertit, quod eminet et exstat; sed acri intentione diiudicandum est, immodicum sit an grande, altum an enorme. Atque ut Homerum potissimum attingam, quem tandem alterutram in partem potest fugere,

— — βράχε δ' εὐρεῖα χθών,
Ἄμφι δὲ σάλπιγγεν μέγας οὐρανός.

et

— ἥρι δ' ἔγχος ἐκέκλιτο — —

diis maris) Praeter Neptunum, Aeolumque, in primis Castori et Polluci, qui θεοὶ σωτῆρες ideo dicti, in inscriptione Phari Aegyptiae; tum Palaemoni forte, seu Meliceriae etc. G.

6 Omnis enim) Si retinere lubet scriptionem hanc librorum forte omnium: certe illud tenendum, quod iam Gronovius hic monuit, esse accusativum pluralem. Constructio similis et significatio verbi *adverto* est 1, 10, 5. Cortius reposuit omnes. G.

βράχε δ') Il. Φ, 387. quem ipsum versum olim et recentiori aetate varia iudicia expertum videre licet ex Clarkii adnotatione, qui hanc versionem probasse videtur: *Remugit lata tellus, Circumque clangorem reddidit magnum caelum.* G.

ἥρι δ' ἔγχος) Il. ε, 356. Qua in re infit audacia et periculum huius formulae, non facile intellet, si quis solam versionem consulat, quae etiam in Clarkiana editione sic habet, *caligine*

hasta Martis pugnam spectantis erat abdita. Sic enim nihil aliud, quam hoc intelligitur, Martem videri potuisse ipsum, hastam ipsius et equos videri non potuisse: ἥρι δ' ἔγχος ἐκέκλιτο καὶ ταχέ' ἵππω. Et praeiit his interpretibus scholiorum minorum auctor. Verum non hoc dicit poeta, sed ait, *in aëre reclinatam fuisse hastam et equos:* ubi primum illud audacissimum, quod *in aëre reclinatam dicit hastam.* Ubi igitur? aut quid eam tanquam paries retinuit? Nempe aëria etiam erat hasta, aut fumo poetico constans. Deinde et illud notat Eustathius, audacter eodem verbo hastam et equos comprehendi etc. Prius monuisse ad Plinium intelligendum opus erat. *Plinii enim etiam hunc locum putamus, revocatum a Cortio, licet absit a plerisque editis. G.

Errat Gesnerus de hasta aëria fumoque poetico cogitans. Melius Gierigius: „Immo hoc vole-

et totum illud,

Ὡς δ' ὅτε χεῖμαρ' ῥοὶ ποταμοὶ κατ' ὄρεσφι ῥέ-
οντες,

Ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄμβριμον ὕδωρ.

Sed opus est examine et libra, incredibilia sint 7
haec et immania, an magnifica et caelestia. Nec
nunc ego me his similia aut dixisse aut posse di-
cere puto. Non ita insanio: sed hoc intelligi vo-
lo, laxandos esse eloquentiae frenos, nec angustis-
simo gyro ingeniorum impetus refringendos. At 8
enim alia conditio oratorum, alia poëtarum. Quasi
vero M. Tullius minus audeat. Quamquam hunc
omitto: neque enim ambigi puto. Sed Demos-
thenes ipse, ille norma oratoris et regula, num
se cohibet et comprimit, quum dicit illa notissi-
ma? Ἀνδρῶποι μιαροὶ καὶ κόλακες καὶ ἀλάστορες.
Et rursus: Οὐ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν, οὐδὲ
πλὴνθοις ἐγώ. Et statim: Οὐκ ἐκ μὲν θαλάττης
τὴν Εὐβοίαν προὔβαλόμην ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀττικῆς;

„bat Homerus: Hasta circumdata
„erat nube. Haec nubes ei quasi
„paries videbatur; hinc audaci
„tropo dixit: hasta reclinata erat
„nubi. Hoc ipsum spectavit Pli-
„nius.” Ceterum cur locus hic
in libris exciderit, caussa in
proptulato est: duplex enim et
sefellit oculos minus diligentes. S.
totum illud) Il. δ, 452. in
quibus τραχυφώνιαν μιμητικὴν τῶν
πραγμάτων laudat Eustathius, et
iam expenderat Dionysius Halic.
περὶ συνθέσε. c. 16. apud quem ita
vertitur: *Non secus hiberni sum-
mis de montibus amnes Permi-
stas volvunt plenīs convallibus
undas.* G.

8 ipse, ille) Melius: ipse ille. S.
Ἀνδρῶποι μιαροὶ) Circa hunc,
et qui sequuntur in hac epistola
locos Demosthenis eandem ve-
niam rogo lectores, et impetra-
turum me confido, quam ceteri,
qui in eo adhuc versati sunt. Fieri
non potest, ut vim eorum, et id

ipsum, propter quod laudavit il-
los Secundus, aliquis adsequatur,
nisi Demosthenem paene totum,
statum reipublicae, personas, et
consilium omne orationum harum
cognoverit. Istam disputationem
vero non capiunt adnotationes,
quales iam scribimus. Qui intel-
ligere ista volunt, ii debent malle
ipsum Demosthenem, quem tan-
to opere hic etiam commendat
Secundus, cognoscere: alioquin
frustra illos iudicare de talibus
doceas. Huc vel maxime perti-
net illud sublimitatis magistri, f. 6.
Ἡ τῶν λόγων κρίσις πολλῆς ἐστὶ πε-
ρας τελευταῖον ἐπιγέννημα. G.

Ἀνδρῶποι — ἀλάστορες) Demo-
sthenes p. 324. 20. Reisk. S.

Οὐ γὰρ — ἐγώ) ibid. p. 325.
22. S.

Οὐκ ἐκ μὲν — δυνατόν) Varia
hic miscentur, librariorum, opi-
nor, negligentia, non ipsius Pli-
nii. Cont. Demosth. p. 325. 27.
p. 326. 8. S.

(ὅσον ἦν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνατόν.) Et alibi: Ἐγὼ δὲ οἶμαι μὲν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νῆ τοὺς θεοὺς, ἐκεί-
 9 νον μεθύειν τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων. Iam quid
 audentius illo pulcherrimo ac longillimo excessu?
 Νόσημα γάρ. Quid haec, breviora superioribus,
 sed audacia paria? Τότε ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι θρα-
 συνομένῳ καὶ πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν. Ex eadem
 nota: Ὅταν δὲ ἐκ πλεονεξίας καὶ πονηρίας τις, ὥσπερ
 οὗτος, ἰσχύσῃ, ἢ πρώτη πρόφασις καὶ μικρὸν πταΐ-
 σμα ἅπαντα ἀνεχαίτισε καὶ διέλυσε. Simile his:
 Ἀπεσχοινισμένοι ἅπασι τοῖς ἐν τῇ πόλει δικάσις,
 γνώσεσι τριῶν δικαστηρίων. Et ibidem: Σὺ τὸν εἰς
 ταῦτα ἔλεον προῦδωκας, Ἀρισόγειτον, μᾶλλον δὲ ἀνή-
 ρηκας ὅλως. μὴ δὴ, πρὸς οὓς αὐτὸς ἐάλωκας λιμένας, καὶ
 προσβολῶν ἐνέπλησας, πρὸς τούτους ὀρμίζου. Et dix-
 rat: Δέδοικα, μὴ δόξητέ τισι τὸν αἰεὶ βουλούμενον εἶναι
 πονηρὸν τῶν ἐν τῇ πόλει παιδοτριβεῖν. Ἀσθενὴς μὲν
 γάρ ἐσι πᾶς ὁ πονηρὸς καθ' ἑαυτὸν. Et deinceps:
 Τούτῳ δ' οὐδένα ὀρῶ τῶν τόπων τούτων βάσιμον ὄντα,
 ἀλλὰ πάντα ἀπόκηρμα, Φάραγγας, Βάραθρα. Nec
 satis: Οὐδὲ γάρ τοὺς προγόνους ὑπολαμβάνω τὰ δι-
 καστήρια ταῦτα οἰκοδομῆσαι, ἵνα τοὺς τοιούτους ἐν
 αὐτοῖς μοσχεύητε, ἀλλὰ τὸνναντίον, ἵν' ἀνείργητε,
 καὶ κολάζητε, καὶ μηδεὶς ζηλοῖ, μηδ' ἐπιθυμῇ κακίας.
 Adhuc: Εἰ δὲ κάπηλός ἐσι πονηρίας, καὶ παλιγκά-
 πηλος, καὶ μεταβολεύς. Et mille talia; ut praeter-
 eam quae ab Aeschine θαύματα, non ῥήματα, vo-
 10 cantur. In contrarium incidi. Dices, hunc quo-

Ἐγὼ δὲ — πεπραγμένων) De-
 molit. p. 54. 8. S.

9 Νόσημα γάρ) Idem p. 424.
 3. S.

Τότε ἐγὼ — ὑμῶν) p. 272. 19.
 S.

Ex eadem nota) Hoc est eius-
 dem generis, ut vinum primae
 aut alterius notae esse dicitur. G.

Ὅταν δὲ ἐκ — διέλυσε) Idem
 p. 20. 25. S.

Ἀπεσχοινισμένοι — δικαστηρίων)
 p. 778. 16. S.

Σὺ τὸν — ὀρμίζου) p. 795. 12.

cum lectionis varietate, unde Plin-
 iana corrigenda. S.

Δέδοικα — ἑαυτόν) p. 771. 25.
 S.

Τούτῳ — βάραθρα) p. 793. 4.
 S.

Οὐδὲ γάρ — κακίας) p. 785. 2.
 S.

Εἰ δὲ — μεταβολεύς) p. 784. 7.
 S.

θαύματα, non ῥήματα) Aeschi-
 ne., p. 557. Reisk. S.

10 In contrarium) Dum obi-
 ter Aeschinis dictum profero, qui

que ob ista culpari. Sed vide, quanto maior sit, qui reprehenditur, ipso reprehendente; et maior ob haec quoque. In aliis enim vis, in his granditas eius elucet. Num autem Aeschines ipse iis, quae ab Demosthene carpebat, abstinuit? *Χρὴ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸ αὐτὸ φθέγγεσθαι τὸν ῥήτορα καὶ τὸν νόμον· ὅταν δ' ἐτέραν μὲν Φωνὴν ἀφίῃ ὁ νόμος, ἐτέραν δὲ ὁ ῥήτωρ, τῷ τοῦ νόμου δικαίῳ χρὴ δίδόναι τὴν ψῆφον, οὐ τῇ τοῦ λέγοντος ἀναίσχυντίᾳ.* Alio loco: *Ἐπειτα ἀναφαίνεται περὶ πάντων ἐν τῷ ψηφίσματι πρὸς τῷ κλέμματι γραψας, τὰ πέντε τάλαντα τοὺς πρέσβεις ἀξίων τοὺς Ὀρεΐτας μὴ ἡμῖν, ἀλλὰ Καλλιᾷ δίδόναι. ὅτι δὲ ἀληθῆ λέγω, ἀφελὼν τὸν κόμπον, καὶ τὰς τριήρεις, καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἐκ τοῦ ψηφίσματος, ἀνάγνωθι.* Iterum alio: *Καὶ μὴ ἑᾶτε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λόγους περιΐσασθαι.* Quod adeo probavit, ut repetat: *Ἀλλὰ ἐγκαθήμενοι καὶ ἐνεδρεύοντες ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰσελαύνετε αὐτὸν εἰς τοὺς τοῦ παρανόμου λόγους, καὶ τὰς ἐκτροπὰς αὐτοῦ τῶν λόγων ἐπιτηρεῖτε.* An illa custoditius pressiusque? *Σὺ δὲ ἐλκοποιεῖς, καὶ μᾶλλον σοι μέλει τῶν αὐθημέρων λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως.* Altius illa: *Οὐκ ἀποπέμψεσθε τὸν ἄνθρωπον ὡς κοινὴν τῶν Ἑλλήνων συμφορὰν, ἢ συλλαβόντες ὡς ληστὴν τῶν πραγμάτων διὰ τῆς πολιτείας πλείοντα τιμωρήσεσθε;* et alia. Exspecto, ut quaedam ex hac epistola, ut illud, *gubernacula gemunt, et diis maris proximus, iisdem notis, quibus ea, de quibus scribo, confo-*

δαύματα vocavit audaciora illa Demosthenis, quorum prolata adhuc sunt specimina; incidi in aliquid, quod contrarium est meae sententiae, cum hoc ipso verbo Aeschines reprehendendi causa hoc nomine usus sit, G.

II ab Demosthene) Cortius, nulla notata varietate lectionis, in Demosthene, idque verum puto. S.

Χρὴ — ἀναίσχυντίᾳ) Aeschines p. 404. S.

Ἐπειτα — ἀνάγνωθι) p. 492. S.

Καὶ μὴ — περιΐσασθαι) p. 595. S.

Ἀλλὰ — ἐπιτηρεῖτε) p. 596. S.

12 *Σὺ* — πόλεως) p. 599. S.

Οὐκ — τιμωρήσεσθε;) p. 644.

S.

13 *gubernacula gemunt*) supra f. 4. G.

dias. Intelligo enim me, dum veniam prioribus peto, in illa ipsa, quae adnotaveras, ineidisse. Sed confodias licet, dummodo iam nunc destines diem, quo et de illis et de his coram exigere possimus. Aut enim tu me timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII.

Historiae reverentiam haberi, exemplo monstrat.

C. PLINIVS LATERANO SVO S.

Quanta potestas, quanta dignitas, quanta maiestas, quantum denique numen sit historiae, cum frequenter alias, tum proxime sensi. Recitaverat quidam verissimum librum, partemque eius in alium diem reservaverat: ecce amici cuiusdam² orantes obsecrantesque, ne reliqua recitaret. Tantus audiendi quae fecerint, pudor, quibus nullus faciendi, quae audire erubescunt. Et ille quidem praestitit, quod rogabatur: linebat fides. Liber tamen, ut factum ipsum, manet, manebit, legeturque semper, tanto magis, quia non statim. Incitantur enim homines ad agnoscenda, quae differuntur. Vale.

XXVIII.

Tribus epistolis respondet: quartam, curiosius scriptam, accepisse se negat.

C. PLINIVS ROMANO SVO S.

Post longum tempus epistolas tuas, sed tres pariter recepi, omnes elegantissimas, amantissimas,

exigere possimus) Peculiaris verbi notio, in qua non illam modo vim habet, a qua *examen* quali *exagmen* dictum est; sed illam quoque, ubi est *ad finem agere*, perficere, qualis est in

exsequi, exaedificare etc. Vid. 5, 12, 3. et de illa *examinis* significatione ad Quintil. 6, 5, 5. G. XXVII, 2 *agnoscenda*) Excerpta Brummeri *cognoscenda*. quod malim. 3.

et quales à te venire, praesertim desideratas, oportebat: quarum una iniungis mihi iucundissimum ministerium, ut ad Plotinam, sanctissimam feminam, literae tuae perferantur: perferentur. Eadem commendas Popilium Artemisium: statim praestiti, quod petebat. Indicas etiam, modicas te vindemias collegisse. Communis haec mihi tecum, quamquam in diversissima parte terrarum, querela est. Altera epistola nuntias, multa te nunc dictare, nunc scribere, quibus nos tibi repraesentantes. Gratias ago: agerem magis, si me illa ipsa, quae scribis aut dictas, legere voluisses. Et erat aequum, ut te mea, ita me tua scripta cognoscere, etiamsi ad alium, quam ad me pertinerent. Polliceris in fine, quum certius de vitae nostrae ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, statimque ad nos evoluturum, qui iam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo possis. Tertia epistola continebat, esse tibi redditam orationem pro Clario, eamque visam uberiores, quam dicente me, audiente te, fuerit. Est uberior: multa enim postea inserui. Adiicis, alias te literas curiosius scriptas misisse: an acceperim, quaeris: non accipi, et accipere gestio. Proinde prima quaque occasione mitte, appositis quidem usuris, quas ego (num parcius possum?) centesimas computabo. Vale.

XXVIII, 1 *Plotinam, sanctissimam feminam*) Hoc eam titulo mactat, non tantum propter augustum coniugium Traiani; sed propter mores, quos Paneg. 83, 5. lq. etiam laudat. G.

3 *tibi repraesentantes*) Non tantum, nobiscum tanquam cum praesentibus agas, inter studentum, recitandum de nobis cogites: sed maxime de nobis vel ad nos aliquid scribas, atque praesentem adeo animo tuo et cogitationi me habeas. Hoc posu-

lant aperte ultima huius segmenti verba. G.

4 *qui iam tibi — possis*) His verbis continetur responsum ad partem epistolae Virginii Romani. Scripserat ille, *se evoluturum* ad Plinium. Hic, se iam vincula ei et *compedes nectere*, h. e. excogitare varias causas, serias, iocosas, voluptates, negotia, quibus hospitem ita carum quam diutissime apud se retineat. G.

5 *centesimas computabo*) Usurae maximae, unus de centum in

XXIX.

Diffusus perfectioni in uno scribendi genere, se vario, merendae veniae caussa, exercet.

C. PLINIVS RVSTICO SVO S.

Ut satius, unum aliquid insigniter, quam facere plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, si non possis unum aliquid insigniter. Quod intuens ego, variis me studiorum generibus, nulli² satis confusus, experior. Proinde quum hoc vel illud leges, ita singulis veniam, ut non singulis, dabis. An ceteris artibus excusatio in numero, literis durior lex, in quibus difficilior effectus est? Quid autem ego de venia quasi ingratus? Nam si ea facilitate haec proxima acceperis, qua priora, laus potius speranda, quam venia obsecranda est. Mihi tamen venia sufficit. Vale.

XXX.

Quae vera liberalitas sit, docet.

C. PLINIVS GEMINIO SVO S.

Laudas mihi, et frequenter praefens, et nunc per

singulos menses, adeoque, ut nunc loquimur, *XII per centum*: sed non parcius potest aestimare Plinius damnum, quod facit ex dilatione iucunditatis speratae ex literis amici, itaque *computaturum* h. e. imputaturum et proinde exacturum se dicit. usuras, quae maximae sunt inter legitimas. G.

XXIX, ² *ut non singulis*) Cortius: „Sic de uno opere iudicabis, ut reputes non esse unicum, sed plura me scripsisse, ut vel propter numerum me excusatum habeas, si singula non sint perfectissima.” S.

excusatio in numero) Ut, quanto plures delibavit, tanto

minus in singulis ab eo expectetur. Ceterum illud facile intelligitur, plures esse eius rei, de qua hic disputatur, gradus: a) plurima insigniter; b) unum vel pauca insigniter, multa mediocriter; c) multa mediocriter, nihil insigniter; d) unum insigniter, cetera ne mediocriter quidem: quamquam, si illud unum sit praeclarum quiddam, possis illi etiam priorem locum assignare; e) unum mediocriter, cetera ne mediocriter quidem etc. G.

Rectius cum Gierigio sic intelligas: An ceterarum artium peritis, si parum effecerunt, excusatio in numero operum, literatis durior lex? S.

epistolas, Nonium tuum, quod sit liberalis in quosdam: et ipse laudo, si tamen non in hos solos. Volo enim eum, qui sit vere liberalis, tribuere patriae, propinquis, adfinibus, amicis, sed amicis dico pauperibus: non ut isti, qui iis potissimum donant, qui donare maxime possunt. Hos² ego viscatis hamatisque muneribus non sua promere puto, sed aliena corripere. Sunt ingenio simili, qui quod huic donant, auferunt illi, famamque liberalitatis avaritia petunt. Primum est³ autem, suo esse contentum: deinde, quos praecipue scias indigere, sustentantem foventemque, orbe quodam societatis ambire. Quae cuncta si facit iste, usquequaque laudandus est: si unum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam⁴ rarum est etiam imperfectae liberalitatis exemplar. Ea invasit homines habendi cupido, ut possideri magis, quam possidere videantur. Vale.

XXXI.

Laudat illius librum, et laudatus in eo ipse, gratias agit.

C. PLINIVS SARDO SVO S.

Postquam a te recessi, non minus tecum, quam quum apud te, fui. Legi enim librum tuum, iden-

XXX, 1 Nonium) Quod *Liberalem* se Nonium legisse ait Cataneus in monimentis Brixianorum, puto pertinere ad inscriptionem, quam *Brixiae* descriptam refert Gruterus p. 328, 8. SILVANIAE FLORAE NONIVS LIBERALIS CONIUGI. Est igitur proprium; quid si ex huius nostri virtute ortum? G.

in hos solos) *Sic coniecerat Casaubonus, sic Boxhornius dedit, et Cellarius. Alii *in nos solos*. Sunt etiam qui legant *sit tamen non* etc. facili errore librariorum, primam sequentis syl-

labae priori etiam adscribentium. G.

² *viscatis hamatisque*) Vid. Paneg. 43, 5. G.

⁴ *possideri*) Non ipsi potestatem habere rerum suarum, sed in potestate aliena esse, atque adeo a cupiditate tuendae augendaeque rei familiaris teneri, ut ne *liberi* quidem, nedum *liberales* sint. Convenit huc Diogenis illud, ἐχὼ τὴν λαΐδα, οὐκ ἔχομαι. Pluscula praebet Cortius ad Sallustii lug. 2, 3. ubi *animus noster agit atque habet cuncta, neque ipse habetur*. G.

tidem repetens ea maxime (non enim mentiar) quae de me scripsisti. In quibus quidem percospius fuisti. Quam multa, quam varia, quam non eadem de eodem, nec tamen diversa, dixisti? ² Laudem pariter et gratias agam? Neutrum satis possum, et, si possem, timerem, ne arrogans esset, ob ea laudare, ob quae gratias agerem. Unum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora visa, quanto iucundiora; et tanto iucundiora, quanto laudabiliora erant. Vale.

XXXII.

Quid agat amicus, quaerit: et delicatum otium suum festive narrat.

C. PLINIVS TITIANO SVO S.

Quid agis? quid acturus es? Ipse vitam iucundissimam, id est otiosissimam, vivo. Quo fit, ut scribere longiores epistolas nolim, velim legere: illud, tanquam delicatus; hoc, tanquam otiosus. Nihil est enim aut pigrius delicatis, aut curiosius otiosis. Vale.

XXXIII.

Mira de Hipponensi delphino narrat.

C. PLINIVS CANINIO SVO S.

Incidi in materiam veram, sed simillimam fictae, dignamque isto laetissimo, altissimo, planeque

XXXI, 2 *ne arrogans esset*) Viderer enim tanquam rem laude dignam extollere secundum illud et benevolum tuum de me iudicium; idque ea ipse re probare, et agnoscere. Quae sequuntur, ita intelligo: illud ipsum laudabile in libro tuo puto, quod ita iucundè potuisti scribere, ita sua-

viter laudare. Vicissim illud multum auxit iucunditatem, quam ex libro tuo percepi, quod gaudebam amicum ita in illo versatum, laudem ut mereretur. G.

XXXIII, 1 *isto*) quod in te est. Plinius 4, 30, 1. *Avuli tibi ex patria mea pro munusculo quaestionem, altissima ista*

poëtico ingenio. Incidi autem, dum super coenam varia miracula hinc inde referuntur. Magna auctoris fides: tametsi quid poëtae cum fide? Is tamen auctor, cui bene vel historiam scripturus credidisses. Est in Africa Hipponensis colonia, mari proxima: adiacet ei navigabile stagnum, ex quo, in modum fluminis, aestuarium emergit, quod vice alterna, prout aestus aut repressit, aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur stagno. Omnis hic aetas piscandi, navigandi, atque etiam natandi studio tenetur: maxime pueri, quos otium ludusque sollicitat. His gloria et virtus altissime provehi: victor ille, qui longissime, ut litus, ita simul nantes, reliquit. Hoc certamine puer quidam, audentior ceteris, in ulteriora tendebat. Delphinus occurrit, et nunc praecedere puerum, nunc sequi, nunc circuire, postremo subire, deponere, iterum subire, trepidantemque perferre primum in altum: mox flectit ad litus, redditque terrae et aequalibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipsum puerum tanquam miraculum adspicere, interrogare, audire, narrare. Postero die obsident litus, prospectant mare, et si quid est mari simile. Natant pueri: inter hos ille, sed cautius. Delphinus rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit ille cum ceteris. Delphinus, quasi invitet,

eruditione dignissimam. ubi vid.
Gesner. et Heusinger. S.
poëtico ingenio) Quod describit 8, 4. pr. G.

Magna auctoris fides) Cur non nominat avunculum suum, qui narrat 9, 8. f. 8? ubi plures id genus delphini amatores hominum. Similis etiam, quam ex Apione narrat Gellius 7, 8. G.

2 adiacet — ex quo) Cort. *adiacet navigabile stagnum: ex hoc.* placet. Sic enim narratio vividior. S.

4 ulteriora) non stagni, puto, sed maris; remotiora a litore, a terra. S.

5 si quid est mari simile) Consueta figura *si quid* posuit pro relativo *quod* vel *quidquid*, non ipsum tantum mare, sed illud stagnum cum suo Euripo, quo mare inferri referrique modo dixit. G.

Vera videtur Cortii coniectura: *ecquid e mari simile.* S.

invitet, revocet) Cortius et Giergius: *invitet et revocet.* bene. S.

- revocet, exsilit, mergitur, variosque orbes implicitat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus, donec homines, innutritos mari, subiret timendi pudor. Accedunt, et adludunt, et appellant: tangunt etiam, pertrectantque praebentem. Crescit audacia experimento. Maxime puer, qui primus expertus est, adnatat natanti, infilit tergo: fertur referturque, agnoscere se, amari putat, amat ipse: neuter timet, neuter timetur: huius fiducia, mansuetudo illius augetur.
- 7 Nec non alii pueri dextra laevaue simul eunt hortantes monentesque. Ibat una (id quoque mirum) delphinus alius, tantum spectator et comes. Nihil enim simile aut faciebat, aut patiebatur: sed alterum illum ducebat, reducebat, ut puerum
- 8 ceteri pueri. Incredibile (tam verum tamen quam priora) delphinum gestatorem collusoremque puerorum in terram quoque extrahi solitum, arenisque liccatum, ubi incaluisset, in mare revolvit.
- 9 Constat Octavium Avitum, legatum proconsulis, in litus educto religione prava superfudisse unguen-

implicitat expeditque) Hoc vult, non continuasse eundem motum circularem, sed quem primo fecisset orbem, illum converso corpore deinde remensum: ut canes, cum lasciviant, aliaque animalia facere videmus. G.

6 *appellant*) Simonem vocant. Maior Plinius 9, 8. l. 7. *Rostrum* delphinis *simum*: *quae de causa nomen Simonis omnes miro modo agnoscunt, maluntque ita appellari*. Si quis severius agere cum viro erudito velit, possit ipsi tribuere hanc sententiam, quasi putasset, a) confcios sibi esse delphinos illius conformationis rostri sui: b) nosse, hanc conformationem nomine *Simonis* declarari: c) illam sibi conformationem pulchram, et materiam laudis videri. Satis, credo, fuerit illis qualemunque blanditiarum et plausus alieni

sensum, ut equis, canibus, pavonibus, tribuere. G.

8 *in terram — extrahi*) Iam alias observavimus, quae ex Ovidii Ep. Herus ad Leand. 201. adferuntur, ut ostendatur, quam incredibilis haec sit narratio, *Quem postquam bibulis illisit fluctus arenis, Unda simul miserum vitaeque deferuit*; ea partem somni esse, non ad historiam animalis huius pertinere: pluribus autem observatum apud Plin. mai. l. c. legendum, *Solent in terram erumpere incerta de causa, nec (non et) statim tellure tacta moriuntur*. G.

9 *Octavium Avitum*) Maior Plinius Flavianum legatum proconsulis [immo proconsulem. S.] nominat: forte ambo una fuere. G.

superfudisse unguentum) Quod honoris genus habebant anima-

tum, cuius illum novitatem odoremque in altum
refugisse: nec nisi post multos dies visum langui-
dum et moestum; mox, redditis viribus, priorem
lasciviam et solita ministeria repetisse. Conflue-¹⁰
bant ad spectaculum omnes magistratus, quorum
adventu, et mora, modica res publica novis sum-
tibus atterebatur. Postremo locus ipse quietem
suam secretumque perdebat. Placuit occulte in-
terfici, ad quod coibatur. Haec tu qua misera-¹¹
tione, qua copia deflebis, ornabis, attolles! Quam-
quam non est opus adfingas aliquid aut adstruas:
sufficit, ne ea, quae sunt vera, minuantur. Vale.

libus, quae libera dimitterent, hirundinibus, equis, elephantis. Vide eruditissimam observatio-
nem Casauboni ad Sueton. Caes. 81. ubi nec huius delphini obli-
viscitur. G.

De illo honore hic non cogi-
tandum, sed, ut ipse Plinius ait,
religione motus Avitus, quod τοῦ
Θεοῦ aliquid in delphino repe-
risse sibi videretur, eum unguen-
to perfudit. Verissime Gesnerus
in carmine: *Hoc in pisce deos
sibi placaturus Avitus Naribus
affundit croceos nardique li-
quores.* S.

¹⁰ *modica res publica*) Red-
itus publici Hipponensium iam
ante modici ac tenues: *res pu-
blica* hic dicitur ut *res familia-
ris*, ut *rem facere*. * Qui vel
ita interpungunt, ut *mora mo-
dica* iungantur, vel *Resp.* scri-
bunt, non videntur hanc senten-
tiam spectasse, quae, nisi fal-
limur, unice vera est. G.

¹¹ *Haec tu qua miseratione*)
Poëtam Caninium alloquitur, cui
nimirum ob id ipsum hanc nar-
ravit historiam, ut materiem car-
mini praeberet. Utrum fecerit

Caninius, non dixerim: me cer-
te excitavit Secundus, ut hoc su-
merem ante XII annos argumen-
tum carminis, quo honorem ha-
berem veteri meo et literarum
omnium in Vinariensi aula Pa-
trono, cui mitem senectutem et
beatum in rure suo, in quod re-
cessit, otium, ex animi sententia
precor. Licetne illud huc attexe-
re? Et ponamus, monumentum
non tam qualiscunque ingenii,
quod ad tales ludos paullatim,
ut par est, obdurescit, quam
aeternae in virum, immortaliter
de nobis meritum, pietatis. Hoc
monumentum tibi, Plini Secun-
de, qui similes MARSCHALLI mei,
et tui ipsius viros vivos comple-
ctebare, colebas mortuos, ad
omnes posteros servandum com-
mendamus.

Est autem illud carmen, cuius
aliquot similia olim nobis nata
sunt. Et erunt forte amici qui-
dam, quibus hunc libellum dona-
bimus, ita blandi, uti rogent
ea colligi, quibus deinde obtem-
peratum, in praefatione gloriari
modeste possimus: Satisne proba-
vi me poëtam? an melius,
quam ipso carmine? G.

DELPHINVS PLINIANVS
ILLVSTRISSIMO HEROI
FRIDÉRICO GOTTHILF MARSCHALLO
G R Y P H O

IN STRENAE VICEM OBLATVS VINARIAE

KAL. IANVAR. A. MDCCXXVII

A

I. M. G.

*Hoc unum, MARSCHALLE, tuis tibi deerat in hortis,
Fons salientis aquae, Nymphis sedesque iocusque.
Hoc etiam tua cura tibi, an fortuna? paravit.
Qua pueros capiunt passo specularia soles
In lunam falcata sinu, qua maximus aestus, 5
Exoritur iam dulce sitisque aestusque levamen:
Lympha salit labro recidens excepta capaci.
An patiēre, alto qui munera pectore spernis,
Piscis ut his in aquis nostro tibi munere ludat?
Accipe, quem prisca commendat gratia saeculi, 10
Quique instar saeculi vel solus, Plinius ille,
Traiani decus, atque sui laus unica Comi,
Quem primum laudet, cui non ignotus uterque,
Si tibi sit similis prisco revocandus ab aevo.
Nec metus, ut labri delphinum angustia magnum 15
Terreat: ille per arentes te laetus arenas,
Ille per et montes, et per stabula alta ferarum,
Ingentem pietate virum pius ipse sequatur.
Monstrorum genitrix terra Afra, Diarrhytos Hippo
Qua colitur millis Roma de matre colonis, 20
Humani ah! nimium vidit miracula piscis.
Imminet urbs stagno. hoc vicino e gurgite ponti,
(Euripus qualis fluctus vomit atque resorbet)
Hauritque infusas urgentibus aestibus undas,
Eructatque suum pelago residente liquorem. 25
Navigat hic omnis populus, varioque natatu
Neptuni pecus exagitat. dubitaveris, alti
Imperiumne Iovis, sceptrum an fraterna sequantur?
Non canibus matres hic irascuntur equisve,
Non trochus exercet, non pulverulenta palaestra, 30
Non cursus, pueros: mare summa et sola voluptas.
Exsuperat tam quisque alios, quanto altius aequor
Ingressus, litusque simul nantesque reliquit.
Huius amore puer reliquis audentior unus
Accensus palmae, quae meta suprema laborum 35
Illum erat ante diem, proferre interritus audet,
Ipsumque ingreditur Neptuni fervidus aulam.*

Nec tamen haec bilem movisse audacia regi
 Creditur. en cara in primis de gente fatelles
 Occurrit puero delphinus, et accipit ultro
 Advenientem: et iam videas praeire sequentem,
 Pergentemque sequi, gyros iam ducere circum,
 Iamque subire pedes, equitandaque subdere terga,
 Ponere iam trepidum novitate, iterumque subire,
 Inque altum ferre, et vestigia flectere retro,
 Ludentumque gregi laeto sic reddere tandem.

Fama exit, non est tota vulgatio urbe
 Fabula, confertumque videt lux altera lius,
 Spectatum veniunt matres, veniuntque puellae.
 Est, quae delphinum obtendat, lectura tot inter
 Egregios iuvenes praestanti corpore amicis.
 Confestim redit ad certamina nota iuventus.
 Delphini puer at vector discedere turba
 Cunctatur, fidei incertus, cautusque pericli,
 Et pavidæ parens genitrici. piscis ad horam
 Praesto est, et puerum cursu designat: at ille
 Cum reliquis celeri repetit sua litora planta.

Delphinus sequitur rapido non ille volatu,
 Quo, quando urgetur per Gallica*) retia mugil,
 Verum invitanti similis nutuque vocanti.
 Exsilit hinc, et mergitur hinc, varioque natatu
 Spumeus implicitat crebros atque expedit orbes.
 Qualis ubi tenerae Melitaea gente catellus
 Alludit dominae, refugitque, venitque, caditque,
 Et revolutus humi subito emicat, atque lacellit
 Dentibus innocuis vestem, latratibus aures.
 Vel qualis, iuvenes quando facilesque puellae
 Lusibus ingenuis campo viridante calefcunt,
 Malo blanda petit juvenem Galatea, fugitque
 Illa quidem celeri pede, sed deprendier optat:
 Itque reditque viam, atque ultro se amplexibus offert,
 Quos vario cupit anfractu fugisse videri:
 Talis delphinus puerum pertentat amatum.

Verum hic laetitiae medius, mediusque timoris
 Blanditias sentit, sed respondere veretur.
 Viderat ille cani quondam colludere hyaenam,
 Sed lusus inter medios in devia raptum.

Omnia vincit amor; timor hic concessit amori.
 Accedit venienti, alludit voce manuque,
 Simonem appellans, et squamea tergora mulcens.
 Adhaeret, insilit in tergum, ferturque referturque,
 Agnoscere credit se, credit amari, amat ipse:
 Insidias neuter metuit, fiducia crefcit
 Alterius tantum, quanto est mansuetior alter.

Nec non et reliqui dextra pueri atque sinistra
 Vectorem comitantur, iter clamore frequentant:
Heus age dextrorsum frenis inslecte caballum,
Heus nunc siste gradum, nunc nunc calcaribus urge.

Verum et delphino suus est comes alter; it una
 Spectator ludi, non pars, comitatur euntem,

*) Plin. H. N. 9, 8. f. 9.

XXXIV.

*Consulit, num versus, quos male legere dicatur, ipse
pergat recitare, an liberto legendos tradat.*

C. PLINIUS TRANQVILLO SVO S.

Explica aestum meum. Audio, me male legere, dumtaxat versus: orationes enim commodius, sed tanto minus versus. Cogito ergo, recitaturus fa-

Deducit reducem, sed nil patiturve facitve
Ingenium praeter piscis, moresque serinos.

Alter at in litus pueris volventibus exit,
Et iacet in siccis et cauda ludit arenis,
Inque suas pinna fervente revolvitur undas.

95

Prava superstitio, millenum caussa malorum,
Hos etiam ludos, grata haec spectacula turbat.
Hoc in pisce deos sibi placaturus Avitus
Naribus affundit croceos nardique liquores.
Ilicet acris odor novitate inest et angit
Delphinum: refugit trepidans, et mergitur alto,
Nec nisi post aliquot languens emergere soles,
Offenso similis diffidentique, videtur.

100

Manisses! aevo dignum pecus, inque profundis
Narrasses, animos hominum quam stulta teneret
Religio. sua sed miserum clementia perdit.
Nam redit ad solitum, populo plaudente, theatrum,
Paulatimque prior lascivia redditur. orbem
Rumores miro crebri de pisce pererrant.
Spectatum ingenti concurritur undique turba.
Nunquam tot chlamydas, trabeas tot viderat Hippo,
Roma paludatos tot nunquam miserat illuc,
Multum, CRYPHE, tui absumiles, et munerum avaros.

105

Iam loca, quae tribuant cives, iam lautia defunt.
Ira in inhumanos merito concepta Quirites
Expetit in miserum, nec quidquam tale merentem.
Ne sit, quod spectare velit damnosa Quirini
Gens, in delphini coniuratur caput insons,
Tempore et obtruncant capto miseranda gementem.

110

Heu pietas! heu sancta fides! heu flebile fatum!
Haec erat ergo tibi pro tanto debita amore
Merces? sicne, viri, miseros tractatis amantes?

115

Ergo Barbariae tibi, tellus improba, nomen
Iure datum post haec merito, aeternumque manebit.
Te, delphine, mori totum vetuere Camaenae:

125

Tam pisces inter memorabile nomen habebis,
Quantum homines inter MARSCHALLI fama decusque
Eminet, occultoque frequens celebrabitur aevo.

XXXIV, 1 *Explica aestum* Vid. Epist. 1, 23, 3. et cf. Sal-
meum) Libera me sollicitudine, lust. Catil. 23. Etiam *aestuarē*
quae me facit incertum, quid *dubitatione* Cicero dixit Verr.
faciam. Sic et *aestuarē* dicitur. Act. 2. Lib. 2. 30. E.

miliaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quod elegi, non bene, sed melius lecturum: si tamen non fuerit perturbatus. Est enim tam novus lector, quam ego poëta. Ipse nescio quid illo legente interim faciam, se-² deam defixus, et mutus, et similis otioso, an (ut quidam) quae pronuntiabit, murmure, oculis, manu prosequar. Sed puto, me non minus male saltare, quam legere. Iterum dicam, explica aestum meum, vereque rescribe, num sit melius, pessime legere, quam ista vel non facere, vel facere. Vale.

XXXV.

Librum sibi missum, quum vacaverit, lecturum esse promittit: et ne diligentior amicus in retractatione sit, monet.

C. PLINIVS APPIO SVO S.

Librum, quem misisti, recepi, et gratias ago:

Hoc quoque familiare) Quem ad modum familiares modo amicos ad recitationem adhibeo, ita hoc quoque familiaritatis iure mihi arrogo, quod non mea voce, sed liberti uti decrevi. Elegi autem non bene ex omni parte lecturum, (quam non vulgare laudem fuisse, ex Cornelii Attici videas 1, 3. et praeceptis Fabii 11, 3.) sed melius tamen, quam possum ego, qui oratoriae actioni aduetus, minus commode poemata recito. *Haec lectio antiqua male a quibusdam sic immutata est, *Hic quoque similiter, quem elegi, non bene; sed melius scio lecturum, si tamen non fuerit perturbatus.* Possit etiam in nostra lectione illud scio retineri, si parentheos instar inter duo incisa coërceamus. G.

² male saltare) Respicit ad illud manu prosequar. Nam il-

la manuum apta et ad argumentum accommodata gesticulatio, proprie saltatio est. Vid. Quintil. 1, 11, 18. sq. 1, 12, 14. 11, 3, 66. it. 89. etc. Notum est Ovidianum illud, *Si vox est, canta; si mollia brachia, salta*: et Iuven. 5, 120. *Structorem — Saltantem spectes, et cheironomonta volanti Cultello.* G.

num sit melius) Scripsisses ista, Secunde, Catoni alicui, triste responsum accepisses, et simile illi iudicio, quod de A. Albino tulit antiquus et archetypus Cato apud Gellium 11, 8. *Nae tu, inquit, Aule, nimium nugator es, quum maluisti culpam deprecari, quam culpa vacare* etc. Sed nimirum Plinius familiariter deliberat cum familiarissimo, de re per se parva, sed vel ea ipsa caussa alicuius inomenti, quod ad honorem studiorum pertineret. G.

sum tamen hoc tempore occupatissimus. Ideo nondum eum legi, quum alioqui validissime cupiam: sed eam reverentiam cum literis ipsis, tum scriptis tuis debeo, ut sumere illa, nisi vacuo
 2 animo, irreligiosum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Est tamen aliquis modus, primum, quod nimia cura deterit magis, quam emendat; deinde, quod nos a recentioribus revocat, simulque nec absolvit priora, et inchoare posteriora non patitur. Vale.

XXXVI.

Quam vitae rationem et studiorum in secessu seu villa teneat, exponit.

(Conf. 3, 5.)

C. PLINIUS FVSCO SVO S.

Quaeris, quemadmodum in Tuscis diem aestate disponam. Evigilo quum libuit, plerumque circa horam primam, saepe ante, tardius raro: clau-
 2 sae fenestrae manent. Mire enim silentio et tenebris animus alitur. Ab iis, quae avocant, abductus, et liber, et mihi relictus, non oculos animo, sed animum oculis sequor, qui eadem, quae mens, vident, quoties non vident alia. Cogito, si quid in manibus, cogito ad verbum scribenti

XXXV, 2 nimia cura) Quam calumniam et cavillationem atque *κακιστοτεχνίαν* saepe reprehendit Fabius. Vid. nos ad 10, 1, 115. it. supra 5, 11, 3. G.

XXXVI, 2 tenebris animus alitur) Fabius 10, 3, 25. Lucubrant *silentium noctis, et clausum cubiculum, et lumen unum velut tectos maxime teneat.* Quem locum a correctione, quae non necessaria nobis videatur, tuemur. Ceterum de

lecto studendi causa etiam adhibito supra 7, 27, 7. G.

Commode Buchnerus Graecorum *εὐφρόνη* hic comparat. vid. H. Steph. Thes. L. Gr. Append. col. 991. sq. S.

cogito ad verbum) Est illa exercitatio cogitandi, totasque materias vel silentio (dum tamen quasi dicat intra se ipsum) persequendi, quae nullo non et tempore et loco, quando non aliud agimus, explicari potest etc. Quintil. 10, 7, 25. G.

emendantique similis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile vel facile componi tenerive potuerunt. Notarium voco, et, die admissio, quae formaveram dicto: abit, rursusque revocatur, rursusque remittitur. Ubi hora quarta vel quinta³ (neque enim certum dimensumque tempus) ut dies suavit, in xystrum me vel cryptoporticum confero; reliqua meditor et dicto. Vehiculum adscendo. Ibi quoque idem, quod ambulans aut iacens. Durat intentio, mutatione ipsa refecta: paulum redormio, dein ambulo, mox orationem Graecam Latinamve clare et intente, non tam vocis causa, quam stomachi, lego: pariter tamen et illa firmatur. Iterum ambulo, ungor,⁴ exerceor, labor. Coenanti mihi, si cum uxore, vel paucis, liber legitur: post coenam, comoedi aut lyristes: mox cum meis ambulo, quorum in numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus vespera extenditur, et, quamquam longissimus, dies cito conditur. Non nunquam ex hoc ordine alii⁵ qua mutantur. Nam si diu tacui, vel ambulavi, post somnum demum lectionemque, non vehiculo, sed (quod brevius, quia velocius) equo ge-

Notarium) vid. ad 3, 5, 15. quam nempe totam epistolam cum hac conferre utile fuerit, ut ad argumentum monuimus. G.

die admissio) reclusis s. apertis fenestris, quae antea clausae erant. E.

3 stomachi) Barthius laudavit Cellum 1, 8. in. *Si quis vero stomacho laborat, legere clare debet.* S.

4 comoedi) Cortius comoedus. quod praeferam. S.

quorum in numero sunt eruditi) Propter hoc ipsum, quod quis eruditus est, meus est, in meorum numero est. G.

Equidem malim cum Gierigio de pueris literatis intelligere. S.

dies — conditur) Notissimum illud Virgilii: *saepe ego longos Cantando puerum memini me condere soles.* quod Benteius comparat cum Callimacheo, ἥλιον ἐν λέσχη κατεδύσαμεν, Epigr. 2, 3. pag. 275. ed. Ernest. S.

5 tacui) Al. *iacui*, quod iure praetulerunt Cortius et Gierigius. S.

quod brevius, quia velocius) Hora gestationis impena est alii rei. Ne plane a motu corporis recedat, aliud tempus sumitur decerpendum alii rei: ne longum nimis sit, in equo conficiuntur eadem spatia, quae alias in curru, totidem succussionibus movetur corpus, sed celerius se consequentibus. G.

stor. Interveniunt amici, ex proximis oppidis, partemque diei ad se trahunt, interdumque lassato mihi opportuna interpellatione subveniunt. 6 Venor aliquando; sed non sine pugillaribus, ut, quamvis nihil ceperim, nonnihil referam. Datur et colonis, ut videtur ipsis, non satis temporis, quorum mihi agrestes querelae literas nostras et isthaec urbana opera commendant. Vale.

XXXVII.

Excusat se, quod propter praediorum locationem Calendis Ianuariis Paullino, consulatum inituro, non possit adesse.

C. PLINIVS PAULLINO SVO S.

Nec tuae naturae est, translaticia haec et quasi publica officia a familiaribus amicis contra ipsorum commodum exigere: et ego te constantius amo, quam ut verear, ne aliter ac velim accipias, nisi te Calendis statim consulem videro: praesertim quum me necessitas locandorum praediorum plures annos ordinatura detineat; in qua

6 non sine pugillaribus) Vid. 1, 6. G.

isthaec) Praestat plerorumque librorum haec. Romae haec epistola videtur scripta. S.

commendant) Querelae rusticorum, quales habes 9, 15. faciunt, ut taedium me capiat ruris, ac tanto lubentius vel literis me abdam, vel redeam in urbem. G.

XXXVII, 1 translaticia — publica) Huc praesertim pertinent Petroniana ista c. 113. nec Giton me translaticia propinatione dignum iudicabat, et c. 114. praeteriens aliquis translaticia humanitate lapidabit eiecta naufragio corpora. Publica

officia dicuntur, ut publica verba Ovid. Ar. 1, 144. quibus in primis etiam congressionibus utimur, a quibus initium notitiae oritur. G.

Opponuntur hic publica officia familiaribus amicis. Venia danda familiari amico, si quod publicum officium negligat. S.

ordinatura) Hoc vult: Locatio, quam nunc facio, non ad unum modo annum pertinet, sed ad plures, ad lustrum. Rationem enim censoris et publicani secuti etiam in locationibus privati, quod satis multis Ictorum veterum locis comprobare pronum est. Igitur lex locationis, quam lustris initio constituebant,

mibi nova consilia sumenda sunt. Nam priore² lustro, quamquam post magnas remissiones, reliqua creverunt: inde plerisque nulla iam cura minuendi aeris alieni, quod desperant posse persolvi; rapiunt etiam, consumuntque, quod natum est, ut qui iam putent se non sibi parcere. Occurrendum ergo augescentibus vitiis, et meden-³ dum est. Medendi una ratio, si non nummo, sed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos exactores operi, custodes fructibus ponam: et alioqui nullum iustius genus redditus, quam quod terra, caelum, annus refert. Ad hoc, magnam⁴ fidem, acres oculos, numerosas manus poscit: experiendum tamen, et, quasi in veteri morbo, quaelibet mutationis auxilia tentanda sunt. Vi-⁵ des, quam non delicata me causa obire primum consulatus tui diem non finat: quem tamen hic ut praesens votis, gaudio, gratulatione celebra-
bo. Vale.

valebat in plures annos, quo consideratius diligentiusque cogitanda primum, deinde scribenda erat. G.

2 *non sibi parcere*) Plura se iam debere, quam solvere possint, itaque exactum iri de praediis: quidquid igitur efficiant, tamen nullam ad se inde utilitatem perventuram. G.

3 *partibus locem*) Partibus redditus, ut v. g. semissis, quincunx, triens, quadrans illius cedat colono: qui quanto diligentior operam dederit, tanto sic feret fructum laboris sui uberio-

rem. Egimus hac de re ad Caton. R. R. 136. et 137. Contra *nummo locat*, qui certam pecuniae summam exigit, quicumque proventus fuerit. G.

exactores operi) Al. *operis exactores*. Nostrium concinnius. S.

4 *Ad hoc*) Melius Gierigius ex aliquot libris: *At hoc*. S.

5 *non delicata me causa*) Otii, aut deliciarum; sed negotium molestum magis, quo quis est naturae liberalioris, qualem Plinium fuisse, loquuntur hae epistolae. G.

XXXVIII.

Rufum laudat, non tam precibus alienis, quam ipsius meritis inductus.

C. PLINIUS SATVRNINO SVO S.

Ego vero Rufum nostrum laudo: non quia tu, ut ita facerem, petiisti, sed quia est ille dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutum, cui multum apud me gratiae amor ipsius adiecit. Iudicavi tamen. Neque enim soli iudicant, qui maligne legunt. Vale.

XXXIX.

Aedem Cereris refecturus, marmora et signum sibi emi rogat.

C. PLINIUS MVSTIO SVO S.

Aruspicum monitu reficienda est mihi aedes Cereris in praediis in melius et in maius. Vetus sane et angusta, quum sit alioqui stato die frequentissima. Nam Idibus Septembribus magnus e regione tota coit populus, multae res aguntur, multa vota suscipiuntur, multa redduntur, sed nullum in proximo suffugium aut imbris aut solis. Videor ergo munifice simul religioseque facturus, si aedem quam pulcherrimam exstruxero,

XXXIX, 1 *in melius et in maius*) Cortius et Gierigius: *in melius, in maius*. Nolim sequi. S.

2 *multae res aguntur*) Boni ominis causa enim in templis deorum senatus habetur, conventusque celebrantur alii vel de publica re vel privata. G.

Apte haec a Gesnero monentur. In universum is de usu templorum praeter religiosum loqui-

tur: nam in aede illa Pliniana senatum non habitum fuisse, sponte apparet. S.

suffugium — imbris) Opportune iam hic laudatus est Vitruv. 3, 2. *Pteromatos ratio et columnarum circa aedem dispositio ideo est inventa — si imbrum aquae vis occupaverit et intercluserit hominum multitudinem, ut habeat in aede circaque cellam cum laxamento liberam moram*. G.

addidero porticus: illam ad usum deae, has ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, cuius tibi videbitur generis: emas marmora, quibus solum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faciendum vel emendum ipsius⁴ deae signum: quia antiquum illud e ligno quibusdam sui partibus vetustate truncatum est. Quantum ad porticus, nihil interim occurrit,⁵ quod videatur istinc esse repetendum: nisi tamen, ut formam secundum rationem loci scribas: neque enim possunt circumdari templo; nam solum templi hinc flumine et abruptissimis ripis, hinc via cingitur. Est ultra viam latissimum pratum, in quo⁶ satis apte contra templum ipsum porticus explicabuntur: nisi quid tu melius inveneris, qui soles locorum difficultates arte superare. Vale.

XL.

Cui vitae studiorumque rationem aestivam, quam in secessu teneat, epist. XXXVI. perscripserat; eidem rogatus exponit etiam hibernam.

C. PLINIUS FVSCO SVO S.

Scribis, pergratas tibi fuisse literas meas, quibus cognovisti, quemadmodum in Tuscis otium aestatis exigerem: requiris, quid ex hoc in Laurentino hieme permutem. Nihil, nisi quod meridiana² somnus eximitur, multumque de nocte vel ante vel post diem sumitur: et, si agendi necessi-

³ addidero porticus) Malim cum Cortio et Gierigio, ut magis Plinianum, addidero porticus aedi. S.

⁵ istinc — repetendum) Quod a te petendum, tibi iniungendum sit, ut huc ad me mittas. G.

⁶ contra templum — explicabuntur) e regione templi ipsius

porticus exstruentur. *Explicare porticus* significanter dictum, ut *fossam deprimere* aliaque id genus. S.

XL, ¹ literas meas) supra 9, 36. G.

² agendi necessitas) Dicendi, in iudicio, in senatu: ideo etiam

tas instat, quae frequens hieme, non iam comoedo vel lyristae post coenam locus; sed illa, quae dictavi, identidem retractantur, ac simul memoriae frequenti emendatione proficitur. Habes aestate, hieme consuetudinem; addas huc, licet, auctumnum, quaeque inter hiemem aestatemque media, ut nihil de die perdunt, ita de nocte parvulum adquirunt. Vale.

hieme in Laurentino versatur, quod paene suburbanum est. G. 3 addas huc — — media) *das huc, licet, ver et auctumnum, quae inter hiemem aestatemque media.* Nostra lectio Leg. cum Cortio et Gierigio auctoritate bonorum librorum: *ad-* mirum quantum abhorret. S.

LIBER DECIMVS

*In quo Epistolae Plinii ad Traianum Imperatorem,
et Traiani ad Plinium.*

I.

Imperium Traiano morte Nervae consequuto gratulatur.

C. PLINIVS - TRAIANO.

Tua quidem pietas, Imperator sanctissime, optaverat, ut quam tardissime succederes patri: sed dii immortales festinaverunt virtutes tuas ad gubernacula reipublicae, quam susceperas, admovere. Precor ergo, ut tibi, et per te generi humano,² prospera omnia, id est, digna seculo tuo, contingant. Fortem te et hilarem, Imperator optime, et privatim et publice opto.

I, i quam susceperas) cuius curam susceperas. Plinius Cicerone Orat. pro P. Sextio c. 22. pag. 1145. Ern. *neminem umquam fore, qui auderet suscipere contra improbos cives reipublicae salutem.* Displicent tamen haec Pliniana I. A. Ernestio, quod gubernacula commemorantur, gubernatorque non recte dicatur navem suscipere. S.

2 seculo tuo) Seculum Imperatoris est tempus, quo rerum potitur. Igitur *digna seculo* Imperatoris sunt, quae Imperator

virtute sua meretur, ut se imperante contingant. G.

et privatim et publice) Haec adverbium incertum quo referantur. Si cum *opto* iungas; significat Plinius, se hoc optare, cum pro amore, quo Traianum per se complectatur, tum quod utile hoc putet reipublicae: si ad *fortem et hilarem*; et domi esse vult felicem, et in administranda re publica. Posterius magis mihi placet. G.

Immo vero mihi prius, hoc sensu: opto, ut sis fortis et hilaris

II.

Iure trium liberorum donatus, gratias agit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Exprimere, Domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me dignum putasti iure trium liberorum. Quamvis enim Iulii Serviani, optimi viri, tuique amantissimi, precibus indulgeris: tamen etiam ex rescripto intelligo, libentius hoc ei te praestitisse, quia pro me rogabat. Videor ergo summam voti mei consequutus, quum inter initia felicissimi principatus tui probaveris, me ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: eoque magis liberos concupisco; quos habere etiam illo tristissimo seculo volui, sicut spots duobus matrimoniis meis credere. Sed dii melius, qui omnia integra bonitati tuae reserva-

(*gesund und vergnügt*), et meo et totius civitatis nomine. Nempe tum et mihi et reipublicae consultum est. E.

Verissime Ernestius: idque tam apertum est, ut mirer Gesnero alteram illam rationem placere potuisse. Commode huc advocat I. A. Ernestius ex epist. 9. *et tuo nomine et reipublicae gratulator. S.*

II, 1 *Domine*) Haec appellatio, qua perpetuo in his epistolis utitur auctor, interdum scrupulum mihi movit, possintna eius auctoris esse, qui Paneg. 45, 3 et alias *Dominum* ita diligenter a Principe separet, crudelitatisque et iniustitiae illi notionem adiungat. Sed aliud videtur, *Dominum* se ipsum vocare in publicis edictis: aliud, blandientis amici honorem non adspernari. Sic *reges* suos vocabant clientes libera etiam republica: sic *Domini* et *Dominae* nomen in amantium et coniugum adeo blanditiis. Cogitabam aliquando, ex provinciis modo Impera-

torem tum vocatum *Dominum*, nempe *provinciae*, ut ipsa *Roma rerum Domina*. Sed haec quidem, et plures epistolae non e provincia datae videntur. Senec. Ep. 3 *Obvius, si nomen non succurrit, dominos salutamus*. Maneat igitur, blandientis et amantis Plinii hanc esse vocem: qui idem nihilo minus reprehendere potuerit eos, qui ipsi sibi id nomen arrogassent, et mensuram nominis eius, cum pro servis tractarent cives, implessent. Similia ad Baudii et Hearnii quaestionem respondet Arntzenius ad Pa. 2, 3. Eadem Anglus interpres Melmothus. G.

2 *sicut potes*) Si haec verba ad ea, quae proxime praecedunt, referas, Plinius iam duas uxores Domitiano imperante duxisse debet. Sed potest etiam ad paulo superiora respici, *eoque magis liberos concupisco*. Certe de duabus eius modo uxoribus constat. G.

3 *dii — reservarunt*) Dii melius, quid mihi utile sit, vi-

runt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus essem et securus et felix.

III. (V)

Petit, ut Voconium in senatorium ordinem promoveat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Indulgentia tua, Imperator optime, quam plenissimam exuperior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos tibi vel praecipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte aetate condiscipulus et contubernalis meus. Quibus ex causis et a divo patre tuo petieram, ut illum in amplissimum ordinem promoveret: sed hoc votum meum bonitati tuae reservatum est, quia mater Romani liberalitatem sestetii quadringentis, quod conferre se filio codicillis ad-

dent; et a bonitate tua expectare me voluerunt iura eorum, qui liberos habent, quae matrimoniis duobus adhuc non consecutus sum. Nimirum hinc non minus, quam ex ep. 95 apparet, conditionem impetrandi huius iuris fuisse, ut quis legitimo modo liberos quaesierit, sed frustra. G.

Immo est: dii melius, qui mihi antea prolem negarunt, ut sub principe tam bono demum pater fierem. S.

Malui) Sub bono principe malunt homines liberos habere. vid. Paneg. 26 extr. *Ceterum non optime haec cohaerent superioribus: quid si legamus, *maluerunt*? [Scripserat Gesnerus *malunt*: unde, quae sequuntur, lucem accipiunt. Vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epistolam, ipsumque Ernestium ad h. l. S.] potuit, si *n* per transversam litterae *u* impositam signavit librarius. Sic simul indicarit, spem

prolis e Calpurnia, quam circa haec tempora duxit, fuscipienda se habere. Vid. 8, 10 ubi abortum eius Fabato narrat. Certe si cui illud audacius videatur, quamquam non est, legerim *Malim*, ut votum sit, quo illud *concupisco* confirmet. G. Assentior I. A. Ernestio *maluere* rescribenti. S.

III, 2 *quadrings*) Immanis summa, millio uncialium nummorum, s. imperiales 133333 $\frac{1}{3}$: Buchneri et Gronovii coniectura moderatior *quaterdecies*, quae essent quinque et triginta millia uncialium: medium, *quadrages*, totam uncialium efficiat. Fuisse summam mediocrem, vel inde apparet, quod ad censum senatorium explendum data est, qui, si Suetonium sequamur, Augusto c. 41, ab illo constitutus est *duodecies* h. e. triginta millium uncialium. Itaque ipsum *quaterdecies* iam nimium esse videtur. Quid si fuit cccccs. h. e. *quadrings* millium, quae

patrem tuum scriptis professa fuerat, nondum satis legitime peregerat. Quod postea fecit, ad-
 3 monita a nobis. Nam et fundos emancipavit, et
 cetera, quae in emancipatione implenda solent
 4 exigi, consummavit. Quum sit ergo finitum,
 quod spes nostras morabatur, non sine magna
 fiducia sub signo apud te fidem pro moribus Ro-
 mani mei, quos et liberalia studia exornant, et
 eximia pietas, quae hanc ipsam matris liberalita-
 tem, et statim patris hereditatem, et adoptionem
 5 a vitrico meruit. Auget haec et natalium et pa-
 ternarum facultatum splendor; quibus singulis
 multum commendationis accessurum etiam ex
 6 meis precibus, indulgentiae tuae credo. Rogo
 ergo, Domine, ut me exoptatissimae mihi gratu-
 lationis compotem facias, et honestis (ut spero)
 adfectibus meis praestes, ut non in me tantum,
 verum et in amico gloriari iudiciis tuis possim.

IV. (VI)

*Medico suo civitatem Romanam: Antoniae libertis
 feminis ius Quiritium petit.*

(Conf. ep. 22.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Proximo anno, Domine, gravissima valetudine
 usque ad periculum vitae vexatus iatralipten ad-
 sumsi: cuius sollicitudini et studio, tuae tantum
 indulgentiae beneficio referre gratiam possum.
 2 Quare rogo, des ei civitatem Romanam. Est

sunt 13333 $\frac{1}{2}$ imperiales s. uncia-
 les 10000. G.

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. S.

3 fundos emancipavit) So-
 lemni ritu e suo dominio dimisit
 et filio tradidit, ut iam verus il-
 lorum dominus esset, neque re-

trahi aut revocari munus pos-
 set. G.

5 paternarum facultatum)
 Recte monet Cellarius, eas non
 omnes pervenisse ad hunc filium,
 qui alioquin opus non habuisset
 liberalitate matris. Forte fratres
 habuit. G.

enim peregrinae conditionis, manumissus a peregrina. Vocatur ipse Harpocras: patronam habuit Thermuthin Theonis, quae iam pridem defuncta est. Idem rogo, des ius Quiritium libertis Antoniae Maximillae, ornatissimae feminae, Heliae et Antoniae Harmeridi. Quod a te, petente patrona, peto.

V. (XI)

Alexandrinam etiam civitatem Harpocrati datam laetatur, cui literas ad praefectum Aegypti, sibi licentiam occursum longioris petit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Exprimere, Domine, verbis non possum, quanto me gaudio adfecerint epistolae tuae, ex quibus cognovi te Harpocrati, iatraliptae meo, etiam Alexandrinam civitatem tribuisse, quamvis secundum institutionem principum non temere eam dare proposuisses. Esse autem Harpocran νομοῦ Μεμφοτικῶν indico tibi. Rogo ergo, indulgentissime Imperator, ut mihi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum tuum, sic, ut pro-

IV, 2 *ius Quiritium*) Hodie, beneficio praeferim Ill. Spanhemii, qui ista in Orbe Romano expedivit feliciter, satis constat de gradibus *civitatis Romanae*, in iusque summum esse, *ius* ipsum *Quiritium*. Habemus in compendium relatas tum aliorum tum Spanhemii observationes in Ill. Heineccii append. ad L. I. antiquit. iur. Rom. G.

V, 1 *epistolae tuae*) Respondet praefertim epistolae 23 huius libri, quae cum 22 ante hanc legi omnino debet. G.

Ceterum notandum, *epistolas* hic de una dici epistola. Vid. Rittershus. ad h. l. Sic saepius

Iustinus. vid. indic. Freinsheim. S.

νομοῦ) Latina voce utitur Traianus, vel librarii, ep. 23. De *nomis* s. praefecturis Aegyptiis inspicere praestat Marshamum in Can. Chron. p. 391. sq. et ipsum praefertim Geographum, Cellarium. G.

2 *amicum tuum*) Displacent haec verba I. A. Ernestio, ut parum apte et decore addita, forsitanque repetita a librario ex epistola 23. Mirum ni etiam quae statim sequuntur, ut *promissisti*, plurimaeque alia his in epistolis, ad nostrum sensum indecore scripta, Ernestium offenderint. S.

misisti, epistolam mittas. Obviam iturus, quo maturius, Domine, exoptatissimi adventus tui gaudio frui possim, rogo, permittas mihi, quam longissime occurrere tibi.

VI. (XII)

Medici propinquis civitatem, et aliis ius Quiritium petit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Proxima infirmitas mea, Domine, obligavit me Postumio Marino medico: cui parem gratiam refferre beneficio tuo possum, si precibus meis, ex consuetudine bonitatis tuae, indulseris. Rogo ergo, ut propinquis eius des civitatem, Chrysippo Mithridatis, uxoriue Chrysippi Stratonicae Epigoni, item liberis eiusdem Chrysippi, Epigono et Mithridati, ita ut sint in patris potestate, utque iis in liberos servetur ius patronorum. Item rogo, indulgeas ius Quiritium L. Satrio Abascantio, et P. Caesio Phosphoro, et Panchariae Soteridi. Quod a te, volentibus patronis, peto.

VII. (XIII)

Praeturam amico, Accio Surae, petit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Scio, Domine, memoriae tuae, quae est benefaciendi tenacissima, preces nostras inhaerere: quia

VI, 2 *Epigono et Mithridati*) Observamus hic quoque morem Graecorum, qui avitriusque nominibus appellarent suos liberos: quae res obscuritatem non nunquam ex hominum eiusdem nominis confusione parit. G.

in patris potestate) Nam patria potestas est pars Romanae

civitatis, non minus quam *ius patronorum*. Vult ergo Plinius, ut ius civitatis retro etiam valeat ad patriam potestatem in eos quoque liberos, qui ante nati sunt, etc. G.

ius Quiritium) Iam fuere cives, sed summum gradum civitatis illis petit Plinius. Vid. ad 10, 4, 2. G.

tamen in hoc quoque saepe indulgisti, admoneo simul et impense rogo, ut Accium Suram praetura exornare digneris, cum locus vacet. Ad quam spem alioqui quietissimum hortatur et natalium splendor, et summa integritas in paupertate, et ante omnia, felicitas temporum, quae bonam conscientiam civium tuorum ad usum indulgentiae tuae provocat et attollit.

VIII. (XIV)

Sacerdotium sibi petit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Quum sciam, Domine, ad testimonium laudemque morum meorum pertinere, tam boni principis iudicio exornari: rogo, dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel septemviratum, quia vacant, adlicere digneris, ut iure sacerdotii precari deos pro te publice possim, quos nunc precor pietate privata.

IX. (XV)

Victoriam Traiano gratulatur.

C. PLINIVS TRAIANO.

Victoriae tuae, optime Imperator, maximae, pulcherrimae, antiquissimae, et tuo nomine et reipu-

VII in hoc quoque) ut, si usus ferret, preces iterarem. S.

alioqui quietissimum) qui otium potius honestum, quam vitae publicae et negotiosae strepitus amat. E.

summa integritas in paupertate) I. A. Ernestii ad h. l. dubitationi bene occurrit Giergius,

monens paupertatem hic non eam intelligi, quae hodie fere dicitur, sed eius, qui praeter census nihil, certe parum habet. S.

VIII septemviratum) Epulonum, de quo ad 2, 11, 12. Auguratum accepisse, testatur inscriptio antiqua, quam etiam nos cum vita Plinii damus. G.

blicae gratulor, deosque immortales precor, ut omnes cogitationes tuas tam laetus sequatur eventus; ut virtutibus tantis gloria imperii et novetur et augeatur.

X. (XXVI)

Servilii adventum nunciat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Servilius Pudens legatus, Domine, VIII Calend. Decembr. Nicomediam venit: meque longae expectationis sollicitudine liberavit.

XI. (XXVII)

Rofianum commendat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Rofianum Geminum, Domine, arctissimo vinculo mecum tua in me beneficia iunxerunt. Habui enim illum quaestorem in consulatu, mei summe observantissimum expertus. Tantam mihi post consulatum reverentiam praestat, ut publicae necessitudinis pignora privatis cumulet officiis.
 2 Rogo ergo, ut ipse apud te pro dignitate eius precibus meis faveas: cui et, si quid mihi credis, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipse operam, ut in his, quae ei mandaveris, maiora mereatur.

X *Nicomedia*) Bithyniae caput. Scripta ergo haec epistola est ex provincia, ut maior pars reliquarum. G.

XI, 1 *summe observantissimum*) Vid. Sanctii Minerva Lib. IV. Cap. IX. S.

2 *ut ipse apud te*) ipsius Gemini nomine. — *Cui et* etc. Bene Cortius: „Sensus est: non

„tantum favebis dignitati eius, sed „et indulgentiam tuam ipsi dabis: „quae utraque multum sane differunt.“ Ceterum hic locus mihi quidem, ut qui maxime, sanus videtur. S.

in his, quae) In muneribus, quae ei mandaveris. *Observanda res levicula, quia *in* praeposito quibusdam praeter rem hic suspecta est. G.

Parciorem me in laudando facit, quod spero, tibi et integritatem eius, et probitatem, et industriam non solum ex eius honoribus, quos in urbe sub oculis tuis gessit, verum etiam ex commilitio, esse notissimam. Illud unum, quod propter caritatem³ eius nondum mihi videor satis plene fecisse, etiam atque etiam facio; teque, Domine, rogo, gaudere me exornata quaestoris mei dignitate, id est, per illum mea, quam maturissime velis.

XII.

Gratias agit, quod Coelium ex consulatu in Bithyniam missurus sit.

G. PLINIUS TRAIANO.

Difficile est, Domine, exprimere verbis, quantam perceperim laetitiam, quod et mihi et socruī meae praestitisti, ut ad finem consulatus Coelium Clementem in hanc provinciam transferres. Ex illo² enim mensuram beneficii tui penitus intelligo, quum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar: cui referre gratiam parem ne audeo quidem, quamvis maxime debeam. Itaque ad vota confugio, deosque precor, ut iis, quae in me assidue confers, non indignus existimer.

XIII. (LXIV)

Tabellarium regis Sauromatae ad Traianum mittit.

C. PLINIUS TRAIANO.

Scripsit mihi, Domine, Lycormas, libertus tuus, ut, si qua legatio a Bosporo venisset, urbem petitura, usque in adventum suum retineretur. Et legatio quidem, dumtaxat in eam civitatem, in qua ipse sum, nulla adhuc venit; sed venit tabel-

larius Sauromata, quem ego, usus opportunitate, quam mihi casus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere praeceffit, mittendum putavi, ut possis ex Lycormae et ex regis epistolis pariter cognoscere, quae fortasse pariter scire deberes.

XIV. (LXV)

Diplomate se tabellarium Sauromatam iuvisse significat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Rex Sauromates scripsit mihi, esse quaedam, quae deberes quam maturissime scire: qua ex causa festinationem tabellarii, quem ad te cum epistolis misit, diplomate adiuvi.

XV. (LXVIII)

Excusat, quod legatum regis Sauromatae non retinuerit.

C. PLINIVS TRAIANO.

Legato Sauromatae regis, quum sua sponte Nicaeae, ubi me invenerat, biduo substitisset, longio-

XIII possis) posses corrigit I. A. Ernestius, quem vide ad h. l. S.

XIV Non persuadet Gierigius, hoc epistolium partem superioris esse decernens. Priorem illum tabellarium Plinius opportunitate usus, quam casus obtulerat, ad Traianum misit: huius alterius cursus, quod talis opportunitas deesset, adiuvit diplomate. Ceterum ante deberes videtur excidisse D., i. e. Domine. — Epistolis de una epistola. Iam supra monuimus. S.

diplomate adiuvi) Cuius ea vis erat, ut publice praeberis equis et vehiculis cursus illius adiuveretur. Sic enim Plut. in Galba p. 1494 H. Steph. τῶν ὑπάρτων οἰκέτας δημοσίους προχειρισμένων, τὰ δόγματα κομίζοντας τῷ αὐτοκράτορι, καὶ τὰ καλούμενα διπλώματα σεσημασμένα δόντων, ἃ γνωρίζοντες, οἱ κατὰ πόλιν ἀρχοντες, ἐν ταῖς τῶν ὀχημάτων ἀμοιβαῖς ἐπιταχύνουσι τὰς προπομπὰς τῶν γραμματιφόρων. Add. 10, 121. G.

XV, 1 Nicaeae) Immo Nicaeae. Sic et infra malim. S.

rem moram faciendam, Domine, non putavi: primum quod incertum adhuc erat, quando liber- tus tuus Lycormas venturus esset; deinde quod ipse proficiscebam in diversam provinciae partem, ita officii necessitate exigente. Haec in notitiam² tuam perferenda existimavi, quia proxime scripse- ram, petiisse Lycormam, ut legationem, si qua venisset a Bosporo, usque in adventum suum re- tinerem. Quod diutius faciendi nulla mihi pro- babilis ratio occurrit; praesertim quum epistolae Lycormae, quas detinere, ut ante praedixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum antecessurae viderentur.

XVI. (LXXV)

*Callidromum, multorum variante fortuna servum,
Traiano mittit.*

C. PLINIUS TRAIANO.

Apuleius, Domine, miles, qui est in statione Ni- comedenfi, scripsit mihi, quendam nomine Calli- dromum, quum detineretur a Maximo et Diony- sio pistoribus, quibus operas suas locaverat, con- fugisse ad tuam statuum, perductumque ad magi- stratus indicasse, servisse aliquando Laberio Maxi- mo, captumque a Susago in Moesia, et a Dece- balo muneri missum Pacoro, Parthiae regi, pluri- busque annis in ministerio eius fuisse; deinde fu- gisse, atque ita in Nicomediam pervenisse. Quem² ego perductum ad me, quum eadem narrasset,

² proxime scripseram) Ep. 13. G.

XVI, 1 ad tuam statuum) Tanquam ad asylum: de qua re copiose Lips. ad Tac. A. 3, 36 l. Excurs. F. G.

servisse) Potuisse se post ser-

visse absorberi a clausula verbi, concederem I. A. Ernestio, si cre- dibile esset, Plinium tam inepte εὑρησίσθαι, ut aurium iudicium susque deque haberet. Et ipse agnoscit Ernestius, tales ellipses non raras esse. S.

mittendum ad te putavi. Quod paullo tardius feci, dum requiro gemmam, quam sibi, habentem imaginem Pacori, et quibus insignibus ornatus fuisset, subtractam indicabat. Volui enim hanc quoque, si inveniri potuisset, simul mittere, sicut glebulam misi, quam se ex Parthico metallo attulisse dicebat. Signata est annulo meo, cuius apophragisma quadriga.

XVII. (LXXXVI)

Procuratorem Caesaris testimonio prosequitur.

C. PLINIVS TRAIANO.

Maximum, libertum et procuratorem tuum, Domine, per omne tempus, quo fuimus una, probum, et industrium, et diligentem, ac, sicut rei tuae amantissimum, ita disciplinae tenacissimum expertus, libenter apud te testimonio prosequor ea fide, quam tibi debeo.

XVIII. (LXXXVII)

Gabium Bassum laudat apud Traianum.

C. PLINIVS TRAIANO.

Gabium Bassum, Domine, praefectum orae Ponticae, integrum, probum, industrium, atque inter ista reverentissimum mei expertus, voto pariter et

2 mittendum ad te) Qui forte referre posset de rebus Parthicis, quae audire Traiani interesset. G.

3 glebulam) auri, ut videtur: eine Goldstübe. Mox metallum de ipsa fodina intelligendum. S.

apophragisma) Expressa imago: sic impedire vult, ne quid subiciatur aliud. Opportune

comparavit Cellarius, quod est apud Capitolinum in Albino c. 2 ex literis Commodi, Super hoc ad procuratores meos literas misi, quas ipse signatas excipies signo Amazoniae. G.

XVII Maximum, de quo etiam ep. 28, 5 it. 36 et 37. G.

XVIII, 1 Gabium Bassum) Laudat etiam ep. 32. G.

suffragio prosequor, ea fide, quam tibi debeo: quem abunde conspexi instructum commilitio tuo, cuius disciplinae debet, quod indulgentia tua dignus est. Apud me et milites et pagani, a quibus iustitia eius et humanitas penitus inspecta est, certatim ei, qua privatim, qua publice, testimonium retribuerunt. Quod in notitiam tuam perferre ea fide, quam tibi debeo.

XIX. (LXXXVIII)

Filium commilitonis sui, et ipsum acrem militem, commendat.

C. PLINIVS TRAIANO.

Nymphidium Lupum, Domine, primipilarem, commilitonem habui, quum ipse tribunus essem, ille praefectus: inde familiariter diligere coepi. Crevit postea caritas ipsa mutuae vetustate amicitiae. Itaque et quieti eius inieci manum, et exegi, ut me in Bithynia consilio instrueret. Quod ille amicissime, et otii et senectutis ratione postposita, et iam fecit, et facturus est. Quibus ex causis necessitudines eius inter meas numero, et filium in primis, Nymphidium Lupum, iuvenem probum, industrium, et egregio patre dignissimum, suffecturum indulgentiae tuae: sicut primis

ea fide, quam tibi debeo) Referendum hic ad ipsius Plinii suffragium. Repetitur in fine epistolae eadem formula, sed ibi spectat ea, quae Plinius de testimonio aliorum perscribit. Utrouque loco apte posita est. S. 2 *retribuerunt*) Cort. *pertribuerunt*. cf. Arntz. ad Paneg. 95, 1. G.

Vid. Gesneri ad I. A. Ernest. epistola, coll. ipsius Ernestii ad h. l. nota. S.

XIX, 1 *primipilarem*) I. A. Ernestii dubitationi occurras, si

post habui colon ponas, et ad praefectus subaudias fuit. S.

3 *et filium in primis*) Malim cum Cortio, deleta copula, *filium in primis*. S.

suffecturum indulgentiae) Dignum illa, qui capere eam, agnoscere, aestimare, tueri, possit. Laudarunt iam viri docti Stat. Silv. 2, 175. *Vade puer, tantisque exitus suffice donis*. G.

Ipse Plinius ep. 6, 23, 4. *Spondeo, sollicitudini tuae, spei meae, magnitudini causae suffecturum*. S.

eius experimentis cognoscere potes, quum praefectus cohortis plenissimum testimonium meruerit Iulii Ferocis et Fusci Salinatoris, clarissimorum virorum. Meum gaudium, Domine, meam gratulationem filii honores continent.

PLINII ET TRAIANI EPISTOLAE M V T V A E.

XX. (III)

Excusat se, quod praefectus aerario patrocinium Afris negaverit, et rursus iubente senatu praestiterit.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Ut primum me, Domine, indulgentia vestra pro-

continuent) Haec est petitio ipsa, et argumentum adeo epistolae. *Nempe sic legendum puto levissime immutata lectione Boxhornii, ut superiores taceam, et Cellarii, qui illam debent, puto, Aldo, in cuius editione 1518 ut et in Grut. 1620 legitur, *filii honore continerent*, unde ipsi fecerunt, *honores continerent*. Gruterianae 1611 lectio mea *gratulatio filii honore continetur* (continetur reposuit, servatis ceteris, Longolius) mutat nimis multa ab antiqua scriptura. Quam vicina sint *continuent* et *continuerent*, facile intelligunt, qui tractarunt libros. Sententia aperta, Plinio digna, et prope necessaria, nisi velimus, nihil illum hac epistola petiisse. G.

XX, 1 *indulgentia vestra*) Cuius? Traiani et Nervae tum adhuc viventis? Ita secutus. Lipsum et Rittershusium Cellarius. Contra dicit subductis temporum rationibus doctissimus Massonus ad annum Chr. xcviij §. 7. sed ita, ut, licet recte posuerit

calculos, tamen hoc non effecerit, fieri non potuisse, ut Nerva adhuc vivente praefectura haec demandata Plinio fuerit. Provocat ad ro, 24, 3 ubi *primum valetudine* Nervae (demus ei, hanc fuisse ultimam, et statim ita gravem, ut per eam non potuerit praefecturam decernere Secundo) *postea curis delegati officii* (demus de hac praefectura sermonem esse) *se retentum*. Sed nonne potuit ante delegatum esse, aditum post aliquod unius alteriusve mensis interval- lum? Hoc si ponas, calculi Massoniani stabunt, et tamen Praefecturam ab utroque Imperatore acceperit Plinius, qui hic pariter et ro, 24, 3 non videtur contra morem suum et seculi plurium numero de uno Traiano usus fuisse; praesertim posteriore loco, ubi et patris Nervae et Traiani filii diserta mentio proxime praecessit. Igitur hoc quidem in loco praesidium non invenit illa sequioris aevi ratio, quam *vestigationem*, digno hac re vocabu-

movit ad praefecturam aerarii Saturni, omnibus advocacionibus, quibus alioqui nunquam eram promiscue functus, renuntiavi, ut toto animo, delegato mihi officio vacarem. Qua ex causa, 2 quum patronum me provinciales optassent contra Marium Priscum, et petii veniam huius muneris, et impetravi: sed cum postea consul designatus censuisset, agendum nobiscum, quorum erat exculatio recepta, ut essemus in senatus potestate, pateremurque nomina nostra in urnam coniici, convenientissimum esse tranquillitati seculi putavi, praesertim tam moderatae voluntati amplissimi ordinis non repugnare. Cui obsequio meo, 3 opto, ut existimes constare rationem, quum omnia facta dictaque mea probare sanctissimis moribus tuis cupiam.

lo, appellant. Agit de origine huius rei Baelius in epist. p. 279. sq. ubi semina quasi ab hoc aevo et ipse repetit; sed idem observat, in Symmachi adeo epistolis videri respici ad collegas imperii, cum *vestrae maiestatis, vestri numinis* etc. sit mentio. Quid autem dicemus de epistola Tiberiani ad Traianum ap. Io. Malalam p. 356. ubi ὑμέτερον θεοῦ σματά — παραξιώσατε. An hoc ipsum νοθείας signum, vel certe interpolatae a Malala epistolae? G.

aerarii Saturni) Videntur antiquissimis Diis et aetatis ratione avaris aerarium credidisse Romani, ut Opi h. e. Telluri Deorum Matri, de quo Cic. Phil. 1, 7. et 2, 14. it. 37, et Saturno, de quo etiam Sueton. Claud. c. 24. Quin unum idemque templum Saturni et Opis, nunc a marito, nunc ab uxore denominatum videtur fuisse. Habuisse enim communem aedem hos coniuges, adparet non ex P. Victore modo, qui Regione octava s. foro Ro-

mano aedem Opis et Saturni iunctim memorat, quum apud Sextum Rufum eadem Regione solius Saturni templum nominetur: sed etiam ex inscriptione apud Gruterum p. 26, 3. ubi locus designatus aedi Opis et Saturni dicitur etc. Non omisit hosce Deos paredros vir doctus Georgius d'Arnaud c. 23. G.

2 contra Marium Priscum) Vid. supra 2, 11. G.

consul designatus) * Quidni consules designati? Fuit forte in libro antiquo coss. Dess. ultima litera facile periit. Sed potuit tamen fieri, ut alter consul designatorum primo ita censerit, (quod senatorium verbum est) eique alii postea adfensi sint. Quare nihil contra libros hic mutandum. G.

in urnam coniici) ut forte definiretur, quis inter plures a senatu nominatos accusaret Marium Priscum. G.

XXI. (IV)

TRAIANVS PLINIO S.

Et civis et senatoris boni partibus functus es, obsequium amplissimi ordinis, quod iustissime exigebat, praestando. Quas partes impleturum te secundum susceptam fidem confido.

XXII. (VII)

Gratias agit pro impetratis, quae rogaverat, et Alexandrinam quoque civitatem iatraliptae suo petit.

(Conf. ep. 4. et 5.)

C. PLINIVS TRAIANO.

Ago gratias, Domine, quod et ius Quiritium libertis necessariae mihi feminae, et civitatem Romanam Harpocrati, iatraliptae meo, sine mora indulxisti. Sed quum annos eius et censum, sicut praeceperas, ederem, admonitus sum a peritioribus, debuisse me ante ei Alexandrinam civitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam etiam esset Aegyptius. Ego autem, quia inter Aegyptios ceterosque peregrinos nihil interesse credebam, contentus fueram hoc solum scribere tibi, eum scilicet a peregrina manumissum, patronamque eius iam pridem decessisse. De qua ignorantia mea non queror, per quam stetit, ut

XXII, 1 annos — et censum) Haec enim professio necessaria, ut scribatur aliquis in tabulis censualibus. Notum ex oratione pro Archia Poëta. G.

2 per quam stetit, ut) Elegans erroris sui excusatio. Non queror de errore meo, quum non uno libello petii, quod petendum erat; non excuso tibi duplicem obiectam pro una respondendi molestiam: nam eadem etiam tibi nata est bis mihi gratificandi,

mihi nata bis tibi gratias agendi occasio. Sed illud nove dictum, per quam stetit, ut obligarer. Cum enim in hac formula, stetit alias vim suam retineat, ut sit substitit, non progressum est, impeditum est: non lequuntur apud antiquos, quantum observaverim, nisi verba negativa. Habuit tamen Secundus praeceptoris sui auctoritatem. Sic enim Fabius decl. 250. p. 451. Burm. Fortasse per te stetit, ut iniuriam hic quoque faceret. G.

tibi pro eodem homine saepius obligarer. Rogo itaque, ut beneficio tuo legitime frui possim, tribuas ei et Alexandrinam civitatem, et Romanam. Annos eius et censum (ne quid rursus indulgentiam tuam moraretur) libertis tuis, quibus iusseras, misi.

XXIII. (VIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Civitatem Alexandrinam secundum institutionem principum non temere dare proposui: sed cum Harpocrati, iatraliptae tuo, iam civitatem Romanam impetraveris, huic quoque petitioni tuae negare non sustineo. Tu ex quo nomo sit, notum mihi facere debebis, ut epistolam tibi ad Pompeium Plantam, praefectum Aegypti, amicum meum, mittam.

XXIV. (IX)

Commeatum in agros excurrendi petit, tum rerum suarum causa, tum ut templum exstruat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quum divus pater tuus, Domine, et oratione pulcherrima, et honestissimo exemplo, omnes cives ad munificentiam esset cohortatus; petii ab eo, ut statuas principum, quas in longinquis agris per plures successiones traditas mihi, quales acceperam, custodiebam, permitteret in municipium transferre, adiecta sua statua. Quodque ille mihi cum plenissimo testimonio indulserat, ego statim decurionibus scripseram, ut adsignarent

XXIII ex quo nomo sit) Respondet Plinius supra ep. 5, ubi aliquid de nomo. G.

XXIV, i in municipium) Tiberinum. Videtur enim idem templum, de quo 4, 1, 5. G.

solum, in quo templum pecunia mea exstruerem: illi in honorem operis ipsius electionem loci mihi 3 obtulerunt. Sed primum mea, deinde patris tui valetudine, postea curis delegati a vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse in rem praesentem excurrere. Nam et menstruum meum Calend. Septembris finitur, et sequens 4 mensis complures dies feriatos habet. Rogo ergo, ante omnia permittas mihi, opus quod inchoaturus sum, exornare et tua statua: deinde, ut hoc facere quam maturissime possim, indul- 5 geas com meatum. Non est autem simplicitatis meae dissimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meae. Agrorum enim, quos in eadem regione possideo, locatio quum alioqui CCCC excedat, adeo non potest differri, ut proximam putationem novus colonus facere debeat. Praeterea continua sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare: quarum rationem, nisi praesens, inire non 6 possum. Debebo ergo, Domine, indulgentiae tuae et pietatis meae celeritatem, et status ordina-

2 in honorem) Cortiana in honore, sed, ut videtur, invito Cortio. S.

3 delegati a vobis officii) Loquitur de praefectura aerarii Saturni. Vid. ad 10, 20, 1. G. menstruum meum) Pulchre hic ostendit Buchnerus, per menstruas vices administrari solita Romae collegarum munera. De fascibus Consulum res apparet etiam ex Sueton. Caes. 20. et Gell. 2, 15. G.

Septembris) Immo Septembribus. S.

dies feriatos) Vindemiales praesertim, item ludos, quod adparet ex Kalendariis. G.

5 CCCC) Supple HS. S.

putationem) Vinearum, quae fit mox a vindemia. Vid. Colum. 4, 9, 1. et 4, 10, 3. G.

de remissionibus) Vid. 9, 37, 2. Sed de hac ipsa re videtur agere 8, 2. init. G.

6 pietatis — celeritatem) Ut templo aedificando, ponendisque in eo statuis, mox satisfaciam meae in Nervam atque te pietati. G.

status ordinationem) Ut mox constituere possim, quid meum sit, quid alienum, quod scire ante non possum, quam remissiones illae ordinatae fuerint. Status hanc significationem esse, ut certam et securam patrimonii etiam rationem possessionemque notare possit, nullum dubium est: licet exempla, quae hic dedit Gronovius, ad rem familiarem, certe solam, pertinere non putem. Vid. Vell. 2, 2, 3. 2, 72, 5. Tac. 3, 28, 5. G.

tionem, si mihi ob utraque haec dederis com-
meatum XXX dierum. Neque enim angustius
tempus praefinire possum, quum et municipium
et agri, de quibus loquor, sint ultra centesimum
et quinquagesimum lapidem.

XXV.

T R A I A N V S P L I N I O S.

*Et privatas multas et omnes publicas causas
petendi commeatus reddidisti: mihi autem vel sola
voluntas tua suffecisset. Neque enim dubito te, ut
primum potueris, ad tam districtum officium re-
versurum. Statuam poni mihi a te eo, quo desi-
deras loco, quamquam eiusmodi honorum par-
cissimus, tamen patior, ne impedisse cursum erga
me pietatis tuae videar.*

XXVI. (XVI)

Suum ad Bithyniam accessum nuntiat.

C. P L I N I V S T R A I A N O I M P. S.

Quia confido, Domine, ad curam tuam pertine-
re, nuntio tibi, me Ephesum cum omnibus meis
ὑπὲρ Μαλέαν navigasse. Quamvis contrariis ven-

Statum Gesnerus sensu nimis
angusto intelligit. Complectitur
enim non solum illas remissiones,
sed etiam agrorum locationem,
omninoque rationem rei familia-
ris Secundi. S.

XXVI me Ephesum — navi-
gasse) Cur huc appulerit, do-
cet I. A. Ernestius ad h. l. S.

ὑπὲρ Μαλέαν) Mentionem hu-
ius infimi ad austrum promonto-
rii Laconiae facit quali prover-
bio, quod infame naufragiis et

latronibus esset. Vid. Berkel. ad
Steph. Byzant. h. v. G.

Sulpicius epist. ad Ciceronem
(4, 12.) ille, ut aiebat, *ὑπὲρ
Μαλέας in Italiam versus na-
vigaturus erat.* ad q. l. vid. Vi-
ctorius pag. 201. ed. Graev. S.

Quamvis — retentus) Aut lic
interpungendum, aut, si cum
aliis editoribus *quamvis — re-
tentus* antecedentibus continues,
legendum, quod iam Stephanus
sualit, *retentum*. Prius cum Ges-
nero praeteres, si contuleris ep.
28, 2. S.

tis retentus, nunc destino partim orariis navibus, partim vehiculis, provinciam petere. Nam sicut itineri graves aestus, ita continuae navigationi etesiae reluctantur.

XXVII. (XVII)

TRAIANVS PLINIO S.

*Recte renuntiasti mihi, Secunde carissime. Per-
tinet enim ad animum meum, quali itinere in
provinciam pervenias. Prudenter autem consti-
tuis interim navibus, interim vehiculis uti, prout
loca suaserint.*

XXVIII. (XVIII)

*Nuntiat se tandem in provinciam venisse, et rationes
excutere, propter quas mensorem ex urbe petit.*

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Sicut saluberrimam navigationem, Domine, usque Ephesum expertus, ita inde, postquam vehiculis iter facere coepi, gravissimis aestibus, atque etiam
2 febriculis vexatus, Pergami substiti. Rursus, quum transissem in orarias naviculas, contrariis ventis retentus, aliquanto tardius, quam speraveram, id est XV. Calend. Octobres, Bithyniam intravi.

orariis navibus) parvis, quibus orae leguntur, an quae oris i. e. funibus e litore trahuntur? Recte huc advocavit vir doctus illud Rutilii 1, 219. *Progredimur parvis per litora proxima cymbis, Quarum perfugio crebra pateret humus.* G.

etesiae reluctantur) Tendenti nempe in Bithyniam, versus Septemtrionem, resstant etesiae, boreales venti, etiam Nilum retinere quibusdam crediti etc. G.

XXVII. *mihi*, S. c.) Al. *mi*

Secunde carissime. Frequens hoc in Traiani ad Plinium epistolis: malimque et hic, ut amantius. S.

ad animum meum) Maius hoc quiddam, quam quod Plinius scripserat, *ad curam tuam.* Curamus multa, quae tamen ad animum nostrum non pertinent. S.

XXVIII, 1 *expertus)* Desideres hic *sum expertus.* S.

2 *id est XV. Calend. Octobres)* E glossa nata videntur I. A. Ernestio. Non assentior. Con-

Non possum tamen de mora queri, quum mihi contigerit, quod erat auspicatissimum, natalem tuum in provincia celebrare. Nunc rei publicae ³ Prusensium impendia, reditus, debitores excutio: quod ex ipso tractu magis ac magis necessarium intelligo. Multae enim pecuniae variis ex causis a privatis detinentur: praeterea quaedam minime legitimis sumtibus erogantur. Haec tibi, Domine, ⁴ in ipso ingressu meo scripsi. Quinto decimo Calend. Octobres, Domine, provinciam intravi, quam in eo obsequio, in ea erga te fide, quam de genere humano mereris, inveni. Dispice, Domine, an ⁵ necessarium putes, mittere huc mensorem. Videntur enim non mediocres pecuniae posse revocari a curatoribus operum, si mensurae fideliter aguntur. Ita certe prospicio ex ratione Prusensium, quam cum Maximo tracto.

XXIX.

TRAIANVS PLINIO S.

Cuperem sine querela corpusculi tui, et tuorum,

ferenti enim seriem eorum, quae Traianus his Plinii literis rescripsit, apparet, hoc loco diem ingressus in provinciam indicatum fuisse. S.

³ tractu) Forte tractatu, quod ex coniectura Rittershusiana assumpsit Cortius. G.

Assumpsit item Gierigius. Vid. I. A. Ernestium ad h. l. S.

⁴ Haec tibi — inveni) Uncis haec, ut spuria, Gierigius includit. Laudo factum. S.

⁵ mensorem) aedificiorum intellige, quod nomen etiam addicitur in vetustis aliquot inscriptionibus apud Grut. p. 623. f. Sunt nempe hi mensores architecti, qui dimensis omnibus aestimant materiam pariter atque operam aedificiorum. Videtur autem Plinius Roma petiisse mensorem, non tam, quod peritus nemo esset in provincia; quam

quod fidem non haberet Graeculis, metueretque, ne illi odio aut amor, vel lucro adeo, plus darent, quam fidei et religioni. Quam frequens hic fraus fuerit, docet titulus Digestorum II, 6. si mensor falsum modum dixerit. Ad similem quaestionem simile responsum accipit Secundus 48, 6. 49, 3. G.

si — aguntur) Vix ferri hic potest indicativus modus, non propter conditionalem si, quae sine dubio indicativo saepe iungitur; sed quod ipsa sententia omnino suspensa, et cum modesta dubitatione coniuncta, videtur. Nolui tamen contra libros, quod sciam, omnes aliquid mutare. Sic mox 40, 4. G.

Adscivit Gierigius agantur. Cf. I. A. Ernestius ad h. l. S.

XXIX, 1 tuorum) Nolim tentare: per se enim intelligitur,

pervenire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Epheso ei navigationi fuisset, quam expertus usque illo eras. Quo autem die pervenisses in Bithyniam, cognovi, Secunde carissime, literis tuis. Provinciales, credo, prospectum sibi a me, intelligent. Nam et tu dabis operam, ut manifestum sit illis, electum te esse, qui ad eosdem mei loco mittereris. Rationes autem in primis tibi rerum publicarum excutiendae sunt. Nam et esse eas vexatas satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quae aut Romae, aut in proximo, sunt, sufficientes habeo: sed in omni provincia inveniuntur, quibus credi possit, et ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

XXX.

Consulit, custodiae per publicos servos adservandae sint, an per milites.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Rogo, Domine, consilio me regas haesitantem, utrum per publicos civitatum servos (quod usque adhuc factum) an per milites, adservare custodias debeam. Vereor enim, ne et per servos publicos parum fideliter custodiantur, et non exiguum militum numerum haec cura distringat. Interim publicis servis paucos milites addidi. Video tamen periculum esse, ne id ipsum utrisque negligentiae causa sit; dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere posse confidunt.

XXXI. (XXI)

TRAIANVS PLINIO S.

Nihil opus est, mi Secunde carissime, ad conti-

gravissimos illos aestus etiam comitibus Plinii molestos fuisse. Ceterum quid in hac epistola ioculare insit, non video: immo omnia, ut peramanter, ita graviter scripta sunt. S.

nendas custodias, plures commilitones converti. Perseveremus in ea consuetudine, quae isti provinciae est, ut per publicos servos custodiantur. Etenim, ut fideliter hoc faciant, in tua severitate ac diligentia positum est. In primis enim, sicut scribis, verendum est, ne, si permisceantur servis publicis milites, mutua inter se fiducia negligentiores sint: sed et illud haereat nobis, quam paucissimos milites a signis avocandos esse.

XXXII. (XXII)

Cur nondum a Basso supernumerarios milites revocaverit, significat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Gabius Bassus, praefectus orae Ponticae, et reverentissime et officiosissime, Domine, venit ad me, et compluribus diebus fuit mecum. Quantum perspicere potui, vir egregius, et indulgentia tua dignus: cui ego notum feci, praecepisse te, ut ex cohortibus, quibus me praeesse voluisti, contentus esset beneficiariis decem, equitibus duobus, centurione uno. Respondit, non sufficere sibi hunc numerum, idque se scripturum tibi. Hoc in causa fuit, quo minus statim revocandos putarem, quos habet supra numerum.

XXXII *beneficiarii*.) Dubiae admodum conditionis homines in locum suum vindicasse videtur vir illustris Ge. Christian. Gebauerus in originibus Feodi p. 6. sqq. Breviter, sunt milites beneficio Ducis sui s. Tribuni a durioribus militiae muneribus, portandi, fodiendi, liberi, ut propriam belli operam tanto enixius navarent, quos proinde Duces custodiae et ministeriorum quorundam causa

circa se habebant, ἐν δεσποσύνῃ τῶν Μαγιστράτων τεταγμένοι, ut optime in glossis verborum iuris Car. Labbaei ex ipsius emendatione definiuntur. Haec descriptio ad loca veterum omnia convenit, et ad conciliandum cum Festo, i. e. Verrio Flacco, Vegetium etiam valet: quod ex Gebaueri observatis in thesauro Linguae Latinae ostendere non omittemus. G.

XXXIII. (XXIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Et mihi scribit Gabius Bassus, non sufficere sibi eum militum numerum, qui ut daretur illi, mandatis meis complexus sum. Quod quaeris, scripsisse me, ut notum haberes, his literis subiici iussi. Multum interest, res poscat, an homines imperare latius velint. Nobis autem utilitas demum spectanda est: et quantum fieri potest, curandum, ne milites a signis absint.

XXXIV. (XXIV)

Prusensium nomine balineum rogat exstrui.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Prusenses, Domine, balineum habent et sordidum et vetus. Id itaque, indulgentia tua, restituere desiderant: ego tamen aestimans novum fieri debere, videris mihi desiderio eorum indulgere ² posse. Erit enim pecunia, ex qua fiat: primum ea, quam revocare a privatis et exigere iam coepi: deinde, quam ipsi erogare in oleum soliti,

XXXIII Quod quaeris, scripsisse) *Locus depositus, cui tamen sensum mentemque reddidit illustris Gebaerus laudatis modo origg. Feodi 1, A. p. 8. not. 2. Quoi quae rescripserim, ut notum haberes. Mirifice favet huic coniecturae antiqui Codicis lectio a Catanaeo prolata, Quot quaeris scripsisse me: quam si recipimus, ipsum tamen Quoi non tam a Plinio, quam a librario antiquario, qui pro Cui ita dederit, acceptum referendum viderur. G.

XXXIV, 1 ego tamen — videris) Manifestum anacoluthon, sive Plinii sulum incuria, sive descriptores imputandum sit. Quam

non infrequentia sint talia apud optimos quosque scriptores, docent quos laudat Cort. ad Sallust. Jug. 30, 1. add. Davil. ad Cic. Tusc. 2, 1. Simillimum est Hir-
tii de B. Afr. c. 25. pr. Rex lu-
ba cognitis Caesaris difficulta-
tibus, et copiarum paucitate,
visum est etc. Etiam hic plura
dedit Davisius. G.

² revocare a privatis) Vid. Ep. 28, 3. G.

in oleum) Quod publice praeberetur in balneis: unde publicum munus ut sitonias, sic eleonias, εἰρωνίας, ἐλαωνίας, emendi olei, de quo l. 18. §. 5. π. de vacat. et excusat. muner. add. Guiac. ad l. 6. π. de excusatio-

parati sunt in opus balinei conferre. Quod alioqui et dignitas civitatis, et seculi tui nitor postulat.

XXXV. (XXV)

T R A I A N V S P L I N I O S.

*Si instructio novi balinei oneratura vires Prusen-
sium non est, possumus desiderio eorum indulgere:
modo ne quid ideo aut intribuant, aut minus illis
in posterum fiat ad necessarias erogationes.*

XXXVI. (XXVI)

De militibus, liberto Caesaris relinquendis, consulit.

C. P L I N I V S T R A I A N O I M P. S.

Maximus, libertus et procurator tuus, Domine, praeter decem beneficiarios, quos assignari a me Gemellino, optimo viro, iussisti, sibi quoque confirmat necessarios esse milites. Ex his interim, sicut inveneram, in ministerio eius relinquendos existimavi: praesertim quum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelae causa, quia desiderabat, addidi duos equites. In futurum quid servari velis, rogo rescribas.

XXXVII. (XXIX)

T R A I A N V S P L I N I O S.

Nunc quidem proficiscentem, ad comparationem

nibus. Verus lapis ap. Grut. p. 376, 5. L. Caecilius — HS. N. XXX. Municipibus Comensibus legavit, quorum reditu quotannis per Neptunalia oleum in campo, et in thermis, et balineis omnibus, quae sunt Comi, populo praebetur. G.

XXXVI Maximus) De quo etiam ep. 17. G.

beneficiarios) Vid. ad ep. 32. G.

interim, sicut inveneram) *Videtur numerus militum deesse. G.

frumentorum, Maximum, libertum meum, recte militibus instruxisti. Fungebatur enim et ipse extraordinario munere. Quum ad pristinum actum reversus fuerit, sufficient illi duo a te dati milites, et totidem a Virbio Gemellino, procuratore meo, quem adiuvat.

XXXVIII. (XXX)

Consulit de poena servorum inter tirones repertorum.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Sempronius Caelianus, egregius iuvenis, repertos inter tirones, duos servos misit ad me: quorum ego supplicium distuli, ut te, conditorem disciplinae militaris firmatoremque, consulerem de modo poenae. Ipse enim dubito ob haec maxime, quod, ut iam dixerant, sacramento militari nondum distributi in numeros erant. Quid ergo debeam sequi, rogo, Domine, scribas, praesertim quum pertineat ad exemplum.

XXXIX. (XXXI)

TRAIANVS PLINIO S.

Secundum mandata mea fecit Sempronius Caelianus, mittendo ad te eos, de quibus cognosci oportebat, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert autem, voluntarii se obtulerint, an lecti sint, vel etiam vicarii dati. Lecti si sunt, inquisitor peccavit: si vicarii dati, penes eos cul-

XXXVIII, 1 duos servos) Laudavit opportune Buchnerus l. II. π. de re milit. ubi Marcianus, *Ab omni, inquit, militia servi prohibentur, alioquin capite puniuntur.* G.

2 quod, ut iam etc.) Inter-

pungendum: quod, ut iam dixerant sacramento militari, nondum etc. Sacramento dicere solennis locutio. S.

XXXIX, 2 inquisitor) *Libri veteres *inquisitio*; quod praeferrandum videtur, tanquam paullo

pa est, qui dederunt: si ipsi, quum haberent conditionis suae conscientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quod nondum per numeros distributi sunt. Ille enim dies, quo primum probati sunt, veritatem ab his originis suae exigit.

XL. (XXXII)

Quaerit, quid faciendum de damnatis sit, qui ministeriis publicis se immiscuerunt.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Salva magnitudine tua, Domine, descendas oportet ad meas curas, quum ius mihi dederis referendi ad te, de quibus dubito. In plerisque civitatibus, maxime Nicomediae et Niceae, quidam vel in opus damnati, vel in ludum, similiaque his genera poenarum, publicorum servorum officio ministerioque funguntur, atque etiam, ut publici servi, annua accipiunt. Quod ego quum audissem, diu multumque haesitavi, quid facere deberem. Nam et reddere poenae post longum tempus plerosque iam senes, et, quantum adfirmatur, frugaliter modesteque viventes, nimis severum

abstrusius, neque tamen non verum, ut ministerium pro ministeriis et i. g. a. G.

Praetulit cum Longolio Giergius. S.

quo primum probati sunt) Quo tribunus vel ipse dux exploratione facta illos idoneos et recipiendos iudicavit, licet non statim sacramento dixerint. Explicat Vegetius 1, 4. cuius aetatis tirones probandi, et c. 5. qua statura sint probandi etc. Probatur autem, ut obiter adiiciamus locum, qui nos detinuit, adolescens vigilantibus oculis, erecta cervice, lato pectore,

lumeris musculosis, valentibus digitis, longioribus brachiis, ventre modico, exilior cruribus, suris, et pedibus non superflua carne distentis, sed nervorum duritia collectis. Quo igitur die probati sunt, significante eo, qui delectum agit, eos sibi probari, se velle illos recipere, indicare debent originem suam etc. G.

XL, 2 in opus, in ludum) In opus, quale est metalli; in ludum gladiatorium, vel venatorium, ubi depugnandum cum bestiis. Laudatus iam hic est Paulus rec. sent. 5, 17. it. Ulpian. l. 8. n. de poenis §. 5. sq. G.

arbitrabar; et in publicis officiis retinere damnatos, non satis honestum putabam; eosdem rursus a republica pasci otiosos, inutile; non pasci, etiam periculosum existimabam. Necessario ergo rem totam, dum te consularem, in suspenso reliqui. Quaeres fortasse, quemadmodum evenerit, ut poenis, in quas damnati erant, exsolverentur: et ego quaesivi, sed nihil comperi, quod adfirmare tibi possum. Ut decreta, quibus damnati erant, proferebantur; ita nulla monimenta, quibus liberati probarentur. Erant tamen, qui dicerent deprecantes, iussu proconsulum legatorumve dimissos. Addebat fidem, quod credibile erat, neminem hoc ausum sine auctore.

XLI. (XXXIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Memineris, idcirco te in istam provinciam missum, quoniam multa in ea emendanda apparuerint. Erit autem vel hoc maxime corrigendum, quod qui damnati ad poenam erant, non modo ea sine auctore, ut scribis, liberati sunt, sed etiam in conditionem proborum ministrorum retrahuntur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damnati, nec ullo idoneo auctore liberati sunt, hos oportebit poenae suae reddi: si qui vetustiores invenientur, et senes, ante annos decem damna-

3 *periculosum*) Ne victum peterent, unde non oportet, cum damno privatorum et rei publicae. G.

4 *in quas damnati*) *Libri quidam *dati*, eleganter et bonis auctoribus, ipsoque mox Traiano, ultimis proximae epistolae verbis. G.

quod — possum) Verius videtur *possum*, ut infinita magis

et incerta reddatur oratio. Sed aetati suae hic forte indulgit Plinius, ut in illo *si aguntur* 10, 28, 5. G.

Vid. I. A. Ernestium ad h. l., qui *possum* non sprevisset, si reputasset, *comperi* hic non dici *ἀορίσως*, sed habere vim τοῦ παρὰ γὰρ αὐτοῦ. S.

XLI, 1 *vel hoc maxime*) Accedo Rittershulio *hoc vel maxime* corrigenti. S.

ti, distribuamus illos in ea ministeria, quae non longe a poena sint. Solent enim eiusmodi, ad balineum, ad purgationes cloacarum, item muntiones viarum et vicorum, dari.

XLII. (XXXIV)

Nicomedense incendium narrat, et institutionem collegii fabrum commendat.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Quum diversam partem provinciae circumirem, Nicomediae vastissimum incendium multas privatorum domos, et duo publica opera, quamquam via interiacente, Gerusian et Isson, absumsit. Est autem latius sparsum: primum violentia venti, deinde inertia hominum, quod satis constat otiosos et immobiles tanti mali spectatores perstitisse: et alioqui nullus usquam in publico siphos, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia

XLII, 1 Quum diversam partem) Videtur hoc indicare, per absentiam suam in diversa ac remotiore parte provinciae rem seculi administratam Nicomediae. G.

Gerusian) Gerusia, γερούσια, ad verbum *senatum* notat: unde etiam Plutarchus lib. An seni resp. p. 1413. extr. τὴν ἐν Λακεδαίμονι παρασκευθεῖσαν ἀριστοκρατίαν τοῖς βασιλεῦσιν - - ὁ Λυκοῦργος ἀντιπρὸς γερούσιαν ὠνόμασεν. ἡ δὲ Ῥωμαίων σύγκλητος ἄχρι νῦν γερούσια καλεῖται. De Lacedaemoniis etiam Paulan. Lacon. p. 92, 16. Ἡ μὲν δὲ γερούσια συνέδριον Λακεδαιμονίοις κυριώτατον τῆς πολιτείας. Pronum igitur erat Gerusian interpretari *curiam*, senatus habendi templum. Sed est etiam locus notabilis Vitruvii 2, 8. *Croesi domus, quam Sardiani civibus ad requiescendum aetatis otio, seniorum collegio Gerusian de-*

dicaverunt. Eadem repetit avunculus Plinii nostri 35, 14. f. 49. Fuerit itaque quasi *Prytaneum* Atheniensium, ubi honoris causa aluntur senes de republica bene meriti. Sed *Gerontocomeion* egestati senum levandae dictum etc. G.

et Isson) *Non habeo melius quidquam coniectura Rittershufiana, [immo Catanaei. S.] *Iseon*, Ἰσεῖον, templum Isidis: cuius monetae nominum magnam vim, neque hoc omisso, recenset Fabric. B. G. 2, 1, 7. Vol. 1, p. 257. sq. Quin ab Eutropio 7, extr. inter opera, quae Romae fecit Domitianus, etiam est *Iseum*, ubi male in paraphrasi edit. noviss. legitur τὸ Ἰσιὸν pro Ἰσεῖον: melius Cellar. Ἰσιον. G.

2 nulla hama) Ad adferendam aquam. Romae illud non negligebatur. Paullus 1. 3. π. de

compescenda. Et haec quidem, ut iam praecepi,
 3 parabuntur. Tu, Domine, dispice, an instituen-
 dum putes collegium fabrorum, dumtaxat homi-
 num CL; ego attendam, ne quis, nisi faber, re-
 cipiatur, neve iure concessio in aliud utatur. Nec
 erit difficile custodire tam paucos.

XLIII. (XXXV)

TRAIANVS PLINIO S.

*Tibi quidem secundum exempla complurium in
 mentem venit, posse collegium fabrorum apud
 Nicomedenses constitui. Sed meminerimus, pro-
 vinciam istam, et praecipue eas civitates, ab
 eiusmodi factionibus esse vexatas. Quodcunque
 nomen ex quacunque causa dederimus iis, qui
 in idem contracti fuerint, hetaeriae, quamvis
 2 breves, fient. Satius itaque est comparari ea,
 quae ad coercendos ignes auxilio esse possint, ad-
 monerique dominos praediorum, ut et ipsi inhi-
 beant; ac, si res poposcerit, accursu populi ad
 hoc uti.*

off. Praef. Vigil. §. 3. Sciendum
 est praefectum vigilum per to-
 tam noctem vigilare debere, et
 coerrare (quid si coerare h. e.
 curare?) cum hamis et dola-
 bris. De hamis etiam Cato R. R.
 135. G.

3 ego attendam) Suspecta Im-
 peratori collegia omnia: itaque
 cautionem promittit Secundus et
 tamen, ut statim videbimus, non
 persuadet. G.

XLIII, 1 factionibus) Quibus
 occasione dederant collegia eius-
 modi: nempe homines honestissi-
 ma etiam de causa collecti, in-
 terdum, ubi vires suas sentiunt,
 contra rem publicam coitionem
 faciunt. Quid collegia opificum,
 quas Gildas vocant, saepe tur-

baverint, notum est. Haec cau-
 sa, obtentus certe, in Christia-
 nos saevendi fuit. Vid. inf. ep.
 97, 7. Hetaeria, ab ἑταῖρος so-
 dalis, ad congressum proprie
 pertinet, cui oblectatio sola pro-
 posita est, sodalium. Sed mul-
 to facilius haec in suspicionem
 adducitur. Novimus, quid nuper
 de Collegii Fabrum Liberalium
 Britannici coloniis per Franciam
 et Italiam metuerint quidam prin-
 cipes. Add. infra ep. 93. et 97.
 7. Similis ex aliqua parte spe-
 cies tractatur ep. 117. G.

2 dominos praediorum) Ur-
 banorum nempe: quae apud Ictos
 praesertim frequens appellatio est.
 Vid. v. g. titulus Digestorum 8, 2.
 de Servit. praediorum urban. G.

XLIV. (XXXVI)

Vota pro principis salute suscepta et soluta nuntiat.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Solennia vota pro incolumitate tua, qua publica salus continetur, et suscipimus, Domine, pariter et solvimus, precati deos, ut velint ea semper solvi, semperque signari.

XLV. (XXXVII)

TRAIANVS PLINIO S.

Et solvisse vos cum provincialibus, diis immortalibus vota pro mea salute et incolumitate, et nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognovi ex literis tuis.

XLVI. (XXXVIII)

Aquaeductum, Nicomediae frustra inceptum, perfici posse, si ex urbe aquilex mittatur.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

In aquaeductum, Domine, Nicomedenses impenderunt HS XXX. CCC. XXVIII, qui imper-

XLIV Solennia) Buchnerus hic laudavit Caium l. 233. de V. S. Post Kalendas Ianuarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur. Ipsum hunc diem Vota appellatum censent. Sic Principum Natales et Parilia, et Kalendae Ianuariae, et Vota iunguntur apud Vopiscum Tac. 9. Vid. omnino Calaubon. ad Spartian. Adrian. c. 23. G. signari) Scripto comprehendendi, ut exstet illorum memoria. Iam laudatus hic Rutgerf. V. L. 5, 5. G.

XLVI, 1 HS XXX) Ad pri-

mum hunc numerum, si sanus est, minimum intelligenda millia, ipse ordo numerorum suadet, et forte imposita fuit in libris antiquis transversa linea, a posterioribus, ut fit, omissa. Sunt enim 30329 sestertii circiter 1200 imperiales. Quae deinde sequuntur notae, CC, in iis etiam intelligo millia, qui sunt 6666 2/3 imperiales. Alioquin non fuerit, cur Imperator appellet tantam pecuniam. Quin suadet epistola 48, 1. de HS. centies, ut putem non XXXM. s. triginta millia hic legendum, sed tricies, qui sunt

fectus adhuc relictus, ac etiam destructus est: rursus in alium ductum erogata sunt CC. Hoc quoque relicto, novo impendio est opus, ut aquam habeant, qui tantam pecuniam male perdid^{erunt}. Ipse perveni ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua debere perducī, sicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana civitatis et humilia perveniat. Manent adhuc paucissimi arcus: possunt et erigi quidam lapide quadrato, qui ex superiore opere detractus est: aliqua pars, ut mihi videtur, testaceo opere agenda erit. Id enim et facilius et vilius. Et in primis necessarium est, mitti a te vel aquilegem vel architectum, ne rursus eveniat, quod accidit. Ego illud unum adfirmo, et utilitatem operis et pulchritudinem seculo tuo esse dignissimam.

XLVII. (XXXIX)

T R A I A N V S P L I N I O S.

Curandum est, ut aqua in Nicomedensem civitatem perducatur. Vere credo, te ea, qua debebis, diligentia hoc opus adgressurum. Sed, me Dius fidius, ad eandem diligentiam tuam pertinet, inquirere, quorum vitio ad hoc opus tantam pecuniam Nicomedenses perdiderint, ne, quum

centies mille imperiales: ac deinde ducenties, h. e. 666666 $\frac{2}{3}$ imperiales. Hae demum summae tantis ac tam magnificis operibus dignae. Ceterum si quis lector et hanc epistolam recte intelligere, et de hac tota ratione antiquae magnificentiae recte edoceri cupis, legendi erunt commentarii Illustrissimi Marchionis Poli ad Frontinum, quo opere nihil in hoc genere perfectius limatiusque vitum adhuc esse, mihi videbatur. G.

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. S.

3 Et in primis) Puto scribendum: Sed in primis. S.

XLVII ad hoc opus) Al. ad hoc tempus. quod I. A. Ernestius haud displicet. S.

quum) Cum I. Fr. Gronovio legendum dum. Sic et I. A. Ernestius. Ceterum Gierigius errat ante et inchoaverint inferendum esse impune arbitrans. Non meminerat, ne hic νεωτερος dictum

inter se gratificantur, et inchoaverint aquaeductus; et reliquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

XLVIII.

De Nicensium et Claudiopopolitanorum aedificationibus consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Theatrum, Domine, Niceae maxima iam parte constructum, imperfectum tamen, sestetium, ut audio, (neque enim ratio plus excussa est) amplius centies hault: vereor ne frustra. Ingentibus enim 2 rimis descendit et hiat, sive in caussa solum humidum et molle, sive lapis ipse gracilis et putris: dignum est certe deliberatione, sitne faciendum, an sit relinquendum, an etiam destruendum. Nam fulturae ac substructiones, quibus subinde suscipitur, non tam firmas mihi quam sumtuosae videntur. Huic theatro ex privatorum pollicitatio- 3 nibus multa debentur, ut basilicae circa, ut porticus supra caveam: quae nunc omnia differuntur cessante eo, quod ante peragendum est. Ii- 4 dem Nicenses gymnasium, incendio amissum, ante

esse. Vid. Perizon. ad Sanct. Min. 4, 15, 30. S.

Quid) An quiddid? Nisi cum I. A. Ernestio malis quod. S.

XLVIII, 1 plus) I. A. Ernestius pro vitioso habet rescribitque dum. Legendumne penitus? Certe plus vix genuinum. S.

2 descendit) Tuetur hoc I. A. Ernestius, quem vide. S.

fitne — an sit) Servavi lectionem Cellarianam, cum adhuc unum an sequatur. Quae adferuntur ex bonae aetatis scriptoribus ad tuendum usum τῆς aut post utrum aut ne, ea vereor,

ut vel non habeant disiunctionem veram, aut librariis semibarbaris debeantur. Ipsum illud nostri 1, 18, 5. non ita cohaeret, *Dispice, an veritas, aut rescribas*: sed *dispice, aut rescribe*. Vid. tamen ad Paneg. 84, 1. G.

Nec magis ita cohaeret Traiani illud epist. 39, 1. *Refert autem, voluntarii se obtulerint, an lecti sint, vel etiam vicarii dati*. Ibi enim voluntariis opponuntur, et lecti, et vicarii dati. S.

3 porticus supra caveam) Quibus ornatur et tegatur suprema illa post gradus omnes theatri praecinctio et ambulatio. G.

adventum meum restituere coeperunt longe numerosius laxiusque, quam fuerat. Etiam aliquantum erogaverunt: periculum est, ne parum utiliter. Incompositum enim et sparsum est. Praeterea architectus, sane aemulus eius, a quo opus inchoatum est, adfirmat, parietes (quamquam viginti et duos pedes latos) imposita onera sustinere non posse, quia sine caemento medio farti, nec 5 testaceo opere praecincti. Claudiopolitani quoque in depresso loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis, quam aedificant, et quidem ex ea pecunia, quam buleutae addunt

4 *longe numerosius*) Vel plurimum cubiculorum et membrorum, ut vult Gronovius, vel certe quod maiorem hominum numerum capiat, ut *numerosa subsellia* 2, 14, 6. G.

Non probat haec I. A. Ernestius, nihil ipse afferens, quod melius sit. S.

sine caemento) Caementa magni lapides ad angulos rectos caesi, fundamentis idonei. Hinc apud Horatium Od. 3, 1, 34. cum iaci in altum moles debent, caementa demittit redemptor, ac 3, 24, 3. Caementis occupatur mare Tyrrhenum etc. Parietes itaque qui sustinere onera debent, caementis struuntur optime. Iidem testaceo opere praecingi dicuntur, cum corium illis, nam sic etiam loquuntur, inducitur ex testa s. figlina materia tusa, calce temperata. Hoc opere, quod Signinum etiam vocatur, tegi parietes, hoc piscinas, hoc pavimenta fieri iubent rustici mei. vid. Lex. Rust. et add. Polen. ad Frontin. art. 10. n. 9. et art. 125. n. 4. Hoc igitur vel Signino vel testaceo munitus et praecinctus paries ab aquis tutus, vitium eo minus potest facere; hoc continetur, si quid etiam in medio fartum sit, h. e. rudere, lapillis, glarea, modo impleti. Si vero *sine caemento medio farti* tan-

tum sint parietes, nec certe testaceo opere praecincti, facile aqua penetrat, facile dilabitur materia. *Haec ipsa interpretatio ostendit, falsam esse alteram lectionem, quia sint caemento medii farti. Caemento farti non dicitur paries, sed materiei minuta: a caementis non sit imbecillis aut vitiosus paries, sed substructionibus aptissimus. G.

Non rejiciam illud sint. Plinius enim videtur scripsisse: quia sint sine etc. S.

5 *buleutae addunt*) *Quid hic sibi velit addunt, quod libros omnes obledit, nemo docet. Additi coniicit Casaubonus, plaudentibus aliis. Sermo enim est de buleutis s. decurionibus (quo nomine esse in aliis urbibus, qui Romae senatores, translaticium est) qui beneficio Traiani creati, et reliquis additi, non a suis censoribus lecti sunt. Quid si adiuncti legamus? Hi quidem et sono vocis, et numero apicum, propius a verbo addunt videntur abesse. Res ipsa satis declaratur infra ep. 113. et 114. G.

Ego tamen vix intelligo, cur hoc in loco commemoretur illud, buleutas creatos esse beneficio Traiani. Haec sententia plane aliena est. Mihi in voce addunt latere videtur vel hoc: aut dant, ut pecunia illa ex fisco Traiani

beneficio tuo, aut iam obtulerunt ob introitum, aut nobis exigentibus conferent. Ergo quum tamen meam, ne illic publica pecunia, hic, quod est omni pecunia pretiosius, munus tuum male collocetur; cogor petere a te, non solum ob theatrum, verum etiam ob haec balinea, mittas architectum, dispecturum, utrum sit utilius postsumtum, qui factus est, quoquo modo consummare opera, ut inchoata sunt: an, quae videntur emendanda, corrigere; quae transferenda, transferre; ne, dum servare volumus, quod impensum est, male impendamus, quod addendum est.

XLIX. (XLI)

TRAIANVS PLINIO S.

Quid oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicenses est, in re praesenti optime deliberabis et constitues. Mihi sufficiet indicari, cui sententiae adcesseris. Tunc autem a privatis exigere opera tibi curae sit, quum theatrum (propter quod illa promissa sunt) factum erit. Gymnasis indulgent Graeculi: ideo forsitan Nicenses maiore animo constructionem eius adgressi sunt: sed oportet illos eo contentos esse, quod possit illis

vel saltem eo concedente ex aerario sumpta significetur: aut hoc: *dabunt*, eodem sensu. Unde et mox munus dicitur. E.

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. Suspicio scribendum esse *addendi*. Nostra lectio nasci potuit ex altera forma, invecta fortasse a librario captante archaismos, *addundi*: quae si cui mira videatur, sciat in Lucretio legi *reddundus*, 1, 54. 5, 67. S.

6 *munus tuum*) Quod licet praeter suas leges, aerarii subplendi causa, legere supra numerum decuriones sive buleutas,

qui pecuniam eo nomine publico conferant. G.

dum servare volumus) Ut, ne perdiderit, non cessat perdere lusor. G.

XLIX, 1 *Mihi sufficiet*) Pronomen *Mihi* aequè ad *sufficiet*, quam ad *indicari* referri potest. Saepe talia occurrunt, ut notavimus ad 8, 6, 17. it. ad 8, 10, 12. G.

2 *maiore animo*) animosius, cupidius, ut proinde maiora viribus susceperint. G.

illos — illis) Alterutrum delet I. A. Ernestius. Sane abesse poterat. S.

3 *sufficere. Quod Claudiopopolitanis circa balineum, quod parum (ut scribis) idoneo loco inchoaverunt, suadendum sit, tu constitues. Architecti tibi deesse non possunt. Nulla provincia est, quae non peritos et ingeniosos homines habeat: modo ne existimes, brevius esse, ab urbe mitti, quum ex Graecia etiam ad nos venire soliti sunt.*

L. (XLII)

Suadet, ut lacus Nicomedensis cum mari fossa coniungatur.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Intuenti mihi et fortunae tuae et animi magnitudinem, convenientissimum videtur, demonstrare opera non minus aeternitate tua, quam gloria digna, quantumque pulchritudinis, tantum utilitatis habitura. Est in Nicomedensium finibus amplissimus lacus: per hunc marmora, fructus, ligna, materiae, et sumtu modico et labore usque ad viam navibus, inde, magno labore, maiore impendio, vehiculis ad mare devehuntur. Sed hoc opus multas manus poscit. At hae pro re non

3 *Quod Claudiopopolitanis) Al. bene: Quid Cl. S.*

modo ne existimes) Vid. ad 10, 28, 5. G.

soliti sunt) Immo soliti sint. S.

L. 1 *demonstrare opera) Subiicere tibi et ostendere opera, in quibus possis illam animi tui et fortunae magnitudinem declarare, et commendare posteritati. Alioquin possit etiam alicui, qui vim verbi Graeci ἀποδεικνύειν cogitet, in mentem venire, demonstrare hic ad ipsum Traianum referri, et idem esse quod efficere. Sed sic illud convenientissimum de*

Traiano non usurpaturus videtur politissimus scriptor et submisso admodum agere cum Imperatore solitus. G.

2 *Sed hoc opus etc.) Lacu- nam, quam viri docti hic reperisse sibi visi sunt, quomodo I. A. Ernestius expleverit, vide in eius ad h. l. nota. Durior sane ellipsis, si talem Plinius sibi indullit: quamquam Traiano non opus fuit divinatione, ut intelligeret, de quonam ille opere loqueretur. Ceterum Sed — poscit obiectio est, cui respondent sequentia, At — desunt. Moneo, ne quis cum I. A. Ernestio corrigendum putet, Et hae etc. S.*

defunt. Nam et in agris magna copia est hominum, et maxima in civitate: certaque spes, omnes libentissime adgressuros opus omnibus fructuosum. Superest, ut tu libratores vel architectum, si tibi 3 videbitur, mittas, qui diligenter exploret, sitne lacus altior mari, quem artifices regionis huius quadraginta cubitis altiore esse contendunt. Ego 4 per eadem loca invenio fossam a rege percussam: sed incertum, utrum ad colligendum humorem circumiacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum; est enim imperfecta: hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an desperato operis effectu. Sed hoc ipso (feres enim me am- 5 bitiosum) pro tua gloria incitor et accendor, ut cupiam peragi a te, quae tantum coeperant reges.

LI. (XLIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Potesť nos sollicitare lacus iste, ut committere illum mari velimus: sed plane explorandum est diligenter, ne, si immissus in mare fuerit, totus effluat; certe, quantum aquarum, et unde accipiat. Poteris a Calpurnio Macro petere libratores, et ego hinc aliquem tibi, peritum eiusmodi operum, mittam.

3 libratores) Qui libram aquae exploret, h. e. quantum altitudo eius a centro terrae computata unius loci, superet altitudinem loci alterius. Qui verbis Latinis et dilucidis ad veterum mentem totum hoc de libra, libramento, liberatoribus disputatum legere vult, illi satisfaciet Io. Polenus ad Frontin. de aqueduct. art. 18. p. 61. sq. G.

4 a rege percussam) Loquitur more antiquo Romanorum et Graecorum de rege Persarum;

an successorum Alexandri aliquem indefinite designat? G.

Add. Gesneri ad I. A. Ernest. epistolam, ipsumque ad h. I. Ernestium. S.

intercepto rege mortalitate) μεσολαβηθέντος τοῦ βασιλέως ὑπὸ τῆς πεπρωμένης. Saepe sic Diodorus: vid. 16, 1. S.

5 pro tua gloria) Bonae fide, Secunde? Nonne sperabas futurum, ut tuum etiam, Legati, nomen in pariete haereret? G.

Gierigius pro tua gloria bene coniungit cum ambitiosum. S.

LII. (XLIV)

De sumtu Byzantium, in legationem ad principem quotannis facto, consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Requirenti mihi Byzantium reipublicae impendia, quae maxima fecit, indicatum est, Domine, legatum ad te salutandum annis omnibus cum psephismate mitti, eique dari nummorum duodena millia. Memor ergo propositi tui, legatum quidem retinendum, psephisma autem mittendum putavi, ut simul et sumtus levaretur, et impleretur publicum officium. Eidem civitati imputata sunt terna millia, quae viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum, qui Moesiae praefest, publice salutandum. Haec ego in posterum circumcidenda existimavi. Te, Domine, rogo, ut, quid sentias, rescribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

LIII. (XLV)

TRAIANVS PLINIO S.

Optime fecisti, Secunde carissime, duodena ista Byzantiis, quae ad salutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etsi solum eorum psephisma per te missum fuerit. Ignoscet illis et Moesiae praefes, si minus illum sumtuose coluerint.

LII, 2 legatum — retinendum) Fuit Plinio hic etiam cum Cicerone aemulatio, quem tales provincialium legationes impedivisse, ex fam. 3, 8. apparet. G.

3 annua) Non erat, cur I. A. Ernestio suspectum videretur.

Addidit Plinius, ut Traianus certo sciret, illam summam singulis annis expensam esse. S.

LIII Fungetur) Praefat Iuntinae fungetur, quod Gierigius adscivit. S.

LIV. (XLVI)

Diplomata quamdiu valeant, doceri cupit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diplomata, Domine, quorum dies praeterita, an omnino observari, et quamdiu velis, rogo scribas, meque haesitatione liberes. Vereor enim, ne in alterutram partem ignorantia lapsus, aut illicita confirmem, aut necessaria impediam.

LV. (XLVII)

TRAIANVS PLINIO S.

Diplomata, quorum praeteritus est dies, in usu esse non debent. Ideo inter prima iniungo mihi, ut per omnes provincias ante mittam nova diplomata, quam desiderari possint.

LVI. (XLVIII)

An Apameorum rationes, quod putabant contra privilegia esse, inspiciendae sint, consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quum vellem Apameae, Domine, cognoscere publicos debitores, et redditum, et impendia; responsum est mihi, cupere quidem universos, ut a me rationes coloniae legerentur; nunquam tamen esse lectas ab ullo proconsulum; habuisse privilegium et vetustissimum morem, arbitrio suo rempublicam administrare. Exegi, ut, quae dicebant, quaeque recitabant, libello complecterentur.

LIV *Diplomata*) Vid. ad ro, 14. G. *habuisse pronomen se excidisse.*

LVI, 1 *habuisse privilegium*) Sed lic etiam te omittit Traianus mox 57, 2. ut sciant, hoc —

*Poterat aliquis suspicari, post *esse facturum.* G.

tur: quem tibi, qualem acceperam, mihi, quamvis intelligerem, pleraque ex illo ad id, de quo
 3 quaeritur, non pertinere. Te rogo, ut mihi praecipere digneris, quid me putes observare debere. Vereor enim, ne aut excessisse, aut non implese officii mei partes videar.

LVII. (XLIX)

TRAIANVS PLINIO S.

Libellus Apameorum, quem epistolae tuae iunxeras, remisit mihi necessitatem perpendendi, qualia essent, propter quae videri volunt eos, qui pro conjugibus hanc provinciam obtinuerunt, abstinuisse inpectione rationum suarum, quum ipsum te, ut
 2 *eas inspiceres, non recusaverint. Remuneranda est igitur probitas eorum: ut iam nunc sciant, hoc, quod inspecturus es, ex mea voluntate, salvis, quae habent, privilegiis, esse facturum.*

LVIII. (L)

Consultit, an aedes Matris Magnae transferri possit,

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Ante adventum meum, Domine, Nicomedenses priori foro novum adiacere coeperunt, cuius in angulo est aedes vetustissima Matris Magnae, aut reficienda, aut transferenda: ob hoc praecipue, quod est multo depressior opere eo, quod nunc

2 *ex illo*) Valde suspectum fuit I. A. Ernestio. Poterat abesse: nec tamen ideo arbitrer delendum esse. S.

LVII, 1 *videri*) Non deleverim. Consulto addidit Traianus, quod res ei admodum dubia videretur. S.

ipsum te) iusti tam amantem. Noli igitur *ipsum* tentare. Ceterum notanda constructio: *quum ipsum te, ut eas inspiceres, non recusaverint.* S.

LVIII, 1 *opere eo*) Ipsum puto forum intelligi. G.

maxime surgit. Ego, quum quaererem, num esset aliqua lex dicta templo, cognovi alium hic, alium apud nos esse morem dedicationis. Dispice ergo, Domine, an putes aedem, cui nulla lex dicta est, salva religione posse transferri: alioqui commodissimum est, si religio non impedit.

LIX. (LI)

TRAIANVS PLINIO S.

Potes, mi Secunde carissime, sine solitudine religionis, si loci positio videtur hoc desiderare, aedem Matris Deum transferre in eam, quae est accommodatior: nec te moveat, quod lex dedicationis nulla reperitur, quum solum peregrinae civitatis capax non sit dedicationis, quae sit nostro iure.

LX. (LIII)

Diem imperii solemniter celebratum esse nuntiat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diem, Domine, quo servasti imperium, dum fuscipis, quanta mereris laetitia, celebravimus,

nunc maxime) Cortius et Gierigius *cum maxime*. quod et ipse praeferam. Sed vide I. A. Ernest. ad h. l., qui etiam docet, cur Secundus forum *opus* dixerit. S.

2 salva religione) Nam Romanis moribus *evocatione* Deorum, et *exauguratione* opus erat. Notum est ex Liv. 1, 55. et 5, 54. ut Terminus et Iuventas evocari se non passi sint, cum Capitolium cedere Iovi iuberentur. De Veiiis et illorum Iunone Liv. 3, 21. et 22. Locus classicus Macrobi. Sat. 3, 9. quem olim

laudavimus ad Plin. 28, 2. f. 4. ubi etiam citavimus ill. Bergeri dissertationem de evocatione Deorum ex oppidis obsessis 1714. Vitebergae habitam. De evocandis sacris ad Ulpian. 1. 9. §. 2. π. de rer. divis. et qualit. existat praecleara Henr. Cocceii disputatio habita 1711. G.

LX Similis argumenti est ep. 103. G.

servasti imperium) Paneg. 5. 6. *Obstinatum tibi non fuscipere imperium, nisi servandum fuisset.* G.

precati deos, ut te generi humano, cuius tutela et securitas salutis tuae innixa est, incolumem florentemque praestarent. Praeimus, et commilitonibus ius iurandum more solemnium praestantibus, et provincialibus, qui eadem certarunt pietate, iurantibus.

LXI. (LIV)

TRAIANVS PLINIO S.

Quanta religione ac laetitia commilitones cum provincialibus, te praeunte, diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde carissime, cognovi ex literis tuis.

LXII. (LV)

De usu publicae pecuniae consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Pecuniae publicae, Domine, providentia tua et ministerio nostro etiam exactae sunt et exiguntur: quae vereor ne otiosae iaceant. Nam et praediorum comparandorum aut nulla aut rarissima occasio est: nec inveniuntur, qui velint debere, reipublicae praesertim, [duodenis] assibus, quanti

Praeimus) Praeivit nempe Plinius verba iurisiurandi, quae sequerentur milites et provinciales. *Ceterum non praetereunda lectio, quae ex margine Casauboni et Minois laudatur, *more solemnium, eadem provincialibus pietate certatim iurantibus*. Praeclare sane, si ex libro antiquo: haberetque hanc sententiam, ius iurandum exactum solum a militibus; provincialium vero circumstantem coronam sua sponte ipsam quoque eadem se religione obstrinxisse: eo fere modo, quo Cicerone iurante, servatam a se rempublicam, populus, vere il-

lum iurasse, iuravit, quod ipse narrat Fam. 5, 2. G.

LXII, 1 *debere, reipublicae)* Quae paratissimam habet facultatem exigendi debita, et non facile, nisi pignoribus datis, dat mutuum: quae hodieque montium pietatis et Lombardicarum; quas vocant, est ratio. G.

Interpunge: *qui velint debere reipublicae, praesertim etc. S. duodenis assibus)* *Si vera est lectio, significat, *duodenis* in singulos annos *assibus* de centum usurae nomine solvendis, debere homines rei publicae nolle. Sed cum menstruae tantum usurae

a privatis mutuantur. Dispice ergo, Domine,² numquid minuendam usuram, ac per hoc idoneos debitores invitandos, putes; et, si ne sic quidem reperiuntur, distribuendum inter decuriones pecuniam, ita ut recte reipublicae caveant: quod, quamquam invitis et recusantibus, minus acerbum erit, leviori usura constituta.

LXIII. (LVI)

TRAIANVS PLINIO S.

Et ipse non aliud remedium dispicio, mi Secunde carissime, quam ut quantitas usurarum minuat, quo facilius pecuniae publicae collocentur. Modum eius ex copia eorum, qui mutuantur, tu constitues. Invitos ad accipiendum compellere, quod fortassis ipsis otiosum futurum sit, non est ex iustitia nostrorum temporum.

soleant commemorari, non annuae; cum insolens formula sit, *debere duodenis assibus*: olim visum est Salmasio et Gronovio, pro *duodenis* legendum *usuris*. Neque dubium est, *usuras asses*, in menses nempe, efficere *duodenos asses annuos*. Sed illud tamen praestare nemo, arbitror, potest, Plinii aetate non paullatim rationem illam usurarum mensuram ad annos integros revocari coeptam: et aequae concisum est loquendi genus Cic. Fam. 5, 6. *Omnino semissibus* (usuris mutuandae pecuniae) *magna copia est*. Igitur ἐνέχεν licebit. Si quid omnino mutandum, illud maxime probem, *duodenis* plane omitti, ut glossema alicuius, qui metueret, ne parum aperta esset oratio. Funccius ad LL. XII. tab. p. 172. ait, duodenos asses semunciales = semissibus illis antiquis. Astuto! quasi alius as intelligi posset in usura, alius in

sorte: aut quasi omnino as hic pretii, non proportionis nomen esset. G.

Mihi, ut I. A. Ernestio, totum illud *duodenis assibus* spurium videtur. S.

² *distribuendum — pecuniam*) Sic solere Gerundio adiungi casum verbi, notum est, et, ut alia taceamus, plusculis Varronis exemplis in Lex. rustico nostro demonstratum. * Nempe sequimur lectionem ex antiquis libris revocatam a Cl. Longolio. G.

LXIII *Modum — ex copia*) Nihil in universum constituit de modo usurarum, semissesne exigendae sint an quincunces etc. sed illum iubet constitui e *copia*, prout offerretur facultas sive copia hominum idoneorum, qui velint et possint plus minus dare. Sic optime Gronovius. G.

LXIV. (LVII)

De relegatis Imperatorem consulit.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Summas, Domine, gratias ago, quod inter maximas occupationes iis, de quibus te consului, me quoque regere dignatus es: quod nunc quoque facias rogo. Adiit enim me quidam, indicavitque, adversarios suos a Servilio Calvo, clarissimo viro, in triennium relegatos, in provincia morari: illi contra, ab eodem se restitutos affirmaverunt, edictumque recitaverunt: qua causa necessarium credidi, rem integram ad te referre.

3 Nam sicut mandatis tuis cautum est, ne restituam ab alio aut a me relegatos; ita de iis, quos alius relegaverit, et restituerit, nihil comprehensum est. Ideo tu, Domine, consulendus fuisti, quid observare me velles, tam, Hercule, de his, quam de illis, qui in perpetuum relegati, nec restituti,

4 in provinciaprehenduntur. Nam haec quoque species incidit in cognitionem meam. Est enim adductus ad me in perpetuum relegatus a Iulio Basso proconsule. Ego, quia sciebam acta Bassi rescissa, datumque a senatu ius omnibus, de quibus ille aliquid constituisset, ex integro agendumtaxat per biennium, interrogavi hunc, quem relegaverat, an adisset, docuissetque proconsulem:

LXIV, 1 quod — dignatus es) *Qui esse aiunt in libris: sed sic commodius respondeat deinde sis pro eo, quod constanter legitur, es. G.

iis) Desideres in iis. Monuerunt iam I. A. Ernestius et Gierigius. S.

3 relegaverit, et restituerit) Praestat cum Cortiana et Gierigiana legere: et relegaverit, et restituerit. S.

Hercule) Quomodo huic voci suus hic locus sit, Gierigius satis

se videre negat. At similiter Plinius 6, 19, 6. Proinde, si poenitet te Italicorum praediorum, hoc vendendi tempus, tam Hercule, quam in provinciis comparandi. S.

de his) *Ita frequenter his et iis miscent librarii, ut non multum auctoritate opus sit, si alterum pro altero velis reponere. Et sunt tamen hic, qui his, non iis, agnoscunt. G.

4. docuissetque proconsulem) Successorem Bassi. Docere hic

negavit. Per quod effectum est, ut te consule-rem, reddendum eum poenae suae, an gravius aliquid, et quid potissimum constituendum putares et in hunc, et in eos, si qui forte in simili conditione invenirentur. Decretum Calvi et edictum, item decretum Bassi his literis subieci.

LXV. (LVIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Quid in personam eorum statuendum sit, qui a Publio Servilio Calvo proconsule in triennium relegati, et mox eiusdem edicto restituti in provincia remanserunt, proxime tibi rescribam, quum causas huius facti à Calvo requisiero. Qui a Iulio Basso in perpetuum relegatus est, quum per biennium agendi facultatem habuerit, si existimabat se iniuria relegatum, neque id fecerit, atque in provincia morari perseveraverit, vinctus mitti ad praefectos praetorii mei debet. Neque enim sufficit, eum poenae suae restitui, quam contumacia elusit.

LXVI.

De Archippo philosopho, in metallum damnato, consulit.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Quum citarem iudices, Domine, conventum in-

eam fere vim habet, quam in illa formula, qua litigator patronum causam docet. G.

*5 reddendum cum) *Sic recte ex optimis libris restitutum, omissa $\tau\eta$ an ante reddendum: quae particula etiam expungenda, monente Cortio, fuerat supra 6, 16, 15. ubi dormitavimus. G.*

LXV, 2 quam — elusit) Similis plane ratio mox 66, 2. reddendum poenae, quam evasisset.

**Errorem operarum puto, quod libri quidam habent quem. G.*

LXVI, 1 citarem iudices) citare, namentlich aufrufen. Plin. 9, 13, 17. Haec illi, quo quisque ordine citabantur. ubi vid. Buchner. it. Clav. Cicer. v. citare. S.

conventum) Iudiciorum habendorum causa. Cic. Verr. 11. Nam scitote esse oppidum in Sicilia nullum ex iis oppidis, in quibus consistere Praetores, et conventum agere solent etc.

choaturus, Flavius Archippus vacationem petere
 2 coepit, ut philosophus. Fuerunt qui dicerent,
 non modo liberandum eum iudicandi necessitate,
 sed omnino tollendum de iudicum numero, red-
 dendumque poenae, quam fractis vinculis evasisset.
 3 Recitata est sententia Velii Paulli proconsulis, qua
 probatur Archippus crimine falsi damnatus in me-
 tallum: ille nihil proferebat, quo restitutum se
 doceret. Allegabat tamen pro restitutione et li-
 bellum a se Domitiano datum, et epistolas eius
 ad honorem suum pertinentes, et decretum Pru-
 sensium. Addebat his et literas tuas scriptas sibi:
 addebat et patris tui edictum, et epistolam, qui-
 4 bus confirmasset beneficia a Domitiano data. Ita-
 que, quamvis eidem talia crimina applicarentur,
 nihil decernendum putavi, donec te consularem
 de eo, quod mihi constitutione tua dignum vide-
 batur. Ea, quae sunt utrimque recitata, his lite-
 ris subieci.

EPISTOLA DOMITIANI AD TERENCEM
 MAXIMUM.

5 *Flavius Archippus philosophus impetravit a me,
 ut agrum ei DC circa Prusiam, patriam suam,
 emi iuberem, cuius redditu suos alere posset. Quod
 ei praestari volo: summam expensam liberalitati
 meae feres.*

Haec res occasionem dedit, ut
 post in conventus dividerentur
 Provinciae, dictos ab iis urbibus,
 in quas convenire iuris dicendi
 vel impetrandi causa vicini coge-
 bantur. Sic Hispaniam dividit
 avunculus Plinii nostri, et v. g.
 3, i. f. 3. de Baetica, *Iuridici*,
 inquit, *conventus ei quatuor*,
Gaditanus, Cordubensis etc. G.
vacationem) Ut excusationem
 a tutelis, sic ab aliis muneribus
 vacationem habebant Philosophi.
 Vid. l. 6. §. 5. sqq. π. de excu-
 sationibus. Sic l. 18. §. ult. π.

de muner. et honor. *philosophi*
 quoque in iis referuntur, *qui*
civilium munerum vacationem
habent. Sed add. l. 8. §. 4. π.
 de vacat. et excus. muner. G.

3 probatur) Al. probabatur,
 quod praefendum. S.

5 agrum ei DC) *Sexcento-*
rum millium i. e. vices mille
 imperialium. De *Prusiae* nihil
 conficit Cellarius: non improba-
 bile tamen, eandem esse, quae
 deinde ep. 85, i. *Prusa ad Olym-*
pum dicitur. G.

expensam liberalitati) Nostri

EIVSDEM AD L. APPIVM MAXIMVM.

*Archippum philosophum, bonum virum, et 6
professioni suae, etiam maioribus respondentem,
commendatum habeas velim, mi Maxime, et ple-
nam ei humanitatem tuam praestes in iis, quae
verecunde a te desideraverit.*

EDICTVM DIVI NERVAE.

QVAEDAM SINE DVBIO, QVIRITES, IPSA FELICITAS 7
TEMPORVM EDICIT, NEC SPECTANDVS EST IN IIS BO-
NVS PRINCEPS, QVIBVS ILLVM INTELLIGI SATIS EST,
QVVM HOC SIBI QVISQVE CIVIVM MEORVM SPONDERE
POSSIT, ME SECVRITATEM OMNIVM QVIETI MEAE
PRAETVLISSE, VT ET LIBENTER NOVA BENEFICIA
CONFERREM, ET ANTE ME CONCESSA SERVAREM. NE 8
TAMEN ALIQVAM GAVDII PVBLICIS ADFERAT HAESI-
TATIONEM VEL EORVM QVI IMPETRAVERVNT DIFFI-
DENTIA, VEL EIVS MEMORIA QVI PRAESTITIT, NECES-
SARIVM PARITER CREDIDI AC LAETVM, OBVIAM DV-
BITANTIBVS INDVLGENTIAM MEAM MITTERE. NOLO 9
EXISTIMET QVISQVAM, QVAE ALIO PRINCIPE VEL
PRIVATIM VEL PVBLICE CONSEQVVTVS, IDEO SALTEM

moribus diceret, in rationibus
scribes sub capite munerum. G.

6 maioribus respondentem) Vel antiquis philosophis; vel parentibus et maioribus proprie dictis. *Elegans suspicio Rittershusii moribus: pulchrum philosophus moribus respondens professioni. Sed nihil certi. G.

Cum maioribus opponatur philosophiae professioni, intelligi oportet, non maiores, sed maiora. Ea autem sunt munera publica. Archippum in iudiciis fuisse, supra legimus. S.

7 spectandus) Forte expect. Video hoc placere etiam Vonckio Obff. misc. c. 15. p. 91. G.

quum hoc sibi quisque) *Io. de Tridino cum edit. princ. Cum

hoc sibi civium meorum spondere possit vel non admonita persuasio. Non fit mihi verisimile, talem mutationem a libris profectam: sed cum excidissent verba, vel non admonita persuasio; inseruisse aliquem pronomen quisque. Sic statim iidem libri, tu tot nova benef. conferre e. a. m. c. servare, quae bene cohaerent superioribus, modo pro tu ponamus fuisse tū f. tum. G.

omnium) Gesneriana omnem, negligentiam, puto, operarum. S.

9 quae alio principe) *In antiquis libris est quod, per numeri enallagen, sive synefia. Et fecero, quod inclusimus, exulat. G.

A ME RESCINDI, VT POTIVS MIHI DEBEAT, SI ILLA RATA ET CERTA [FECERO]: NEC GRATVLATIO VLLIVS INSTAVRATIS EGET PRECIBVS, [ET QVI NON HABENT, ME,] QVEM FORTVNA IMPERII VVLTV MELIORE RESPEXIT. ME NOVIS BENEFICIIS VACARE PATIANTVR: ET EA DEMVM SCIANT ROGANDA ESSE, QVAE NON HABENT.

EPISTOLA EIVSDEM AD TVLLIVM
IVSTVM.

- ¹⁰ *Quum rerum omnium ordinatio, quae prioribus temporibus inchoatae consummatae sunt, observanda sit, tum epistolis etiam Domitiani standum est.*

LXVII. (LX)

Archippi et accusatricis libellos mittit principi.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Flavius Archippus per salutem tuam aeternitatemque petit a me, ut libellum, quem mihi dedit, mitterem tibi. Quod ego sic roganti prae-

ut — debeat) vid. Vonck. l. c. G.

Nec gratulatio) Ita hic locus ordinandus interpretandusque videtur: Neque novis atque ad me allegatis precibus opus est, ut gratulari plenum beneficium eiusque fructum liceat ei, quem fortuna superioris imperii l. superiorum imperatorum aliquis meliore placidoque vultu respexit. *Nimirum omissis recentiorum interpolationibus, quas uncinis interim cohibuimus, simpliciter revocandum, et ita, ut fecimus, interpungendam censemus primae editionis et Io. de Tridino lectionem. Corruptendi huius loci ea videtur fuisse occasio, quod putaret aliquis, a fortuna

imperii non posse respici, nisi ipsum Imperatorem. Quin fortuna imperii est maiestas Imperatoris, seu ipse Imperator, in quantum tribuit beneficia, quae nemo nisi Imperator tribuere potest. G.

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. S. quae non habent) Videtur Tui exemplum spectasse Divus Nerva, de quo Sueton. c. 8. *Quum ex instituto Tiberii omnes dehinc Caesares beneficia, a superioribus concessa principibus, aliter rata non haberent, quam si eadem iisdem et ipsi dedissent, primus praeterita omnia uno confirmavit edicto, ne a se peti passus est.* G.

standum putavi; ita tamen, ut missurum me, notum accusatrici eius facerem, a qua et ipsa acceptum libellum his epistolis iunxi, quo facilius, velut audita utraque parte, dispiceres, quid statuendum putares.

LXVIII. (LXI)

T R A I A N V S P L I N I O S.

Potuit quidem ignorasse Domitianus, in quo statu esset Archippus, quum tam multa ad honorem eius pertinentia scriberet; sed meae naturae accommodatius est credere, etiam statui eius subventum interventu principis: praesertim quum etiam statuarum ei honor toties decretus sit ab iis, qui ignorabant, quid de illo Paullus proconsul pronuntiasset. Quae tamen, mi Secunde carissime, non eo pertinent, ut, si quid illi novi criminis obiiciatur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furiae Primae accusatricis, item ipsius Archippi, quos alteri epistolae tuae iunxeras, legi.

LXIX.

Rursus de lacu Nicomedensium cum mari committendo scribit, seu respondet ad epist. LI.

C. P L I N I V S T R A I A N O I M P. S.

Tu quidem, Domine, providentissime vereris, ne commissus flumini, atque ita mari, lacus effluat: sed ego in re praesenti invenisse videor, quemad-

LXVIII *statui eius (subventum)* Ne haberetur amplius pro servo poenae, quales sunt damnati ad metalla l. 8. §. 4. et 12. π. de poenis. Vid. 10, 66, 3. G.

titulus Ο ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΙΠΠΙΟΝ ΔΙΩΝΟΣ. G.

qui ignorabant) Sensum loci polcere *qui non ignorabant*, bene vidit I. A. Ernestius. Agitur enim de decreto Prusensium, quos proconsulis sententia latere non potuit. S.

statuarum) An huc pertinet

2 modum huic periculo occurrerem. Potest enim lacus fossa usque ad flumen adduci, nec tamen in flumen emitti, sed relicto quasi margine contineri pariter et dirimi: sic consequemur, ut nec vicino videatur flumini mistus, et sit perinde ac si misceatur. Erit enim facile per illam brevissimam terram, quae interiacebit, advecta fossa onera 3 transponere in flumen. Quod ita fiet, si necessitas coget; et, spero, non coget. Est enim et lacus ipse satis altus, et nunc in contrariam partem flumen emittit; quod interclusum inde, et quo volumus aversum, sine ullo detrimento, lacui tantum aquae, quantum nunc portat, adfundet. Praeterea per id spatium, per quod fossa facienda est, incidunt rivi: qui si diligenter colligantur, 4 augebunt illud, quod lacus dederit. Enimvero si placeat fossam longius ducere, et arctius pressam mari aequare, nec in flumen, sed in ipsum mare emitte, percussus maris servabit et reprimet quidquid e lacu veniet. Quorum si nihil nobis loci natura praestaret, expeditum tamen 5 erat, cataractis aquae cursum temperare. Verunt et haec et alia multo sagacius conquiret explorabitque librator, quem plane, Domine, debes mittere, ut polliceris. Est enim res digna et magnitudine tua et cura. Ego interim Calpurnio Macro, clarissimo viro, auctore te, scripsi, ut libratores quam maxime idoneum mitteret.

LXX. (LXIII)

T R A I A N V S P L I N I O S.

Manifestum est, mi Secunde carissime, nec pru-

LXIX, 4 *arctius pressam*) Arctior facienda est fossa, ut non ita multa aqua, satis tamen alta fieri possit ad accipiendas naves. Premere fossam pro fodere e Frontini strateg. 1, 5, 8. notum. Deprimere puteum, vel certe

depressos puteos dixit nostri avunculus 37, 2. f. 9. it. 37, 9. f. 43. *Depressuros fossam* Tac. A. 15, 42, 3. G.

percussus maris) Hoc ea conditione fiet, si eodem fere libramento et fastigio sit utraque

dentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum, quum tam multa provisa habeas, per quae nec periclitetur exhauriri, et magis in usus nobis futurus sit. Elige igitur id, quod praecipue res ipsa suaserit. Calpurnium Macrum credo facturum, ut te libratore instruat: neque enim provinciae istae his artificibus carent.

LXXI. (LXVI)

De libere natis, expositis, et in servitute educatis, quaerit.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Magna, Domine, et ad totam provinciam pertinens quaestio est de conditione et alimentis eorum, quos vocant *ἑσπετοὺς*. In qua ego, auditis constitutionibus principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut universale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te existimavi, quid observari velles. Neque enim putavi, posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur autem apud me *ἑσπετοῦς* edictum, quod dicebatur divi Augusti, ad Anniam pertinens: recitatae et epistolae divi Vespasiani ad Lacedaemonios et divi Titi ad eosdem, dein ad Achaeos: et Domitiani ad Avidium Nigrinum et Armenium Brocchum, proconsules, item ad Lacedaemonios: quae ideo tibi non misi, quia

aqua. Alioquin enim colligetur quidem circa ostium, non retro agatur supra libram maris. Neque vero illa ignoravit Plinius. Sed cavendum nobis, ne ignorasse putetur. G.

LXX Elige igitur) * Sic legendum, non *elice*, vel contra omnes libros recte vidit post Gruterum Rittershusius. *Elicere* verbum bonum est et Plinianum, sed hic ἀποστειλόντων. G.

LXXI, 1 *ἑσπετοὺς*) Qui sint *ἑσπετοὶ*, q. d. nutriti, satis indicat Imperator responsione sua. Qui *ἐκθέτους* legunt, i. e. *expositos*, idem genus dicunt, alio sub respectu. Ceterum totum hoc argumentum elegantia qua solet tractavit, et ipsum Traianum iura docuit, vir summus Cornelius Bynkershoek de iure occidendi liberos c. 9. p. 213. sqq. G.

et parum emendata, et quaedam non certae fidei videbantur, et quia vera et emendata in scriniis tuis esse credebam.

LXXII. (LXVII)

T R A I A N V S P L I N I O S.

Quaestio ista, quae pertinet ad eos, qui liberi nati, expositi, deinde sublati a quibusdam, et in servitute educati sunt, saepe tractata est: nec quidquam invenitur in commentariis eorum principum, qui ante me fuerunt, quod ad omnes provincias sit constitutum. Epistolae sane sunt Domitiani ad Avidium Nigrinum et Armenium Brocchum, quae fortasse debeant observari: sed inter eas provincias, de quibus rescripsit, non est Bithynia: et ideo nec adfersionem denegandam iis, qui ex eiusmodi causa in libertatem vindicantur, puto, neque ipsam libertatem redimendam pretio alimentorum.

LXXIII. (LXIX)

An reliquias mortuorum transferre liceat, Traianum, tanquam P. M. consulit.

C. P L I N I V S T R A I A N O I M P. S.

Potentibus quibusdam, ut sibi reliquias suorum, aut propter iniuriam vetustatis, aut propter fluminis incursum, aliaque his similia quaecunque, secundum exemplum proconsulum, transferre per-

LXXIII *reliquias*) Ut supra adscribemus, cum apprime huc faciat. Rescribit autem Imp. Antoninus A. Doritae, *Si vi fluminis reliquiae filii tui continentur, vel alia iusta et necessaria causa intervenit: estimatione rectoris provinciae transferre eas in alium locum poteris. G.*

6, 10, 3. Iam laudati hic sunt Kirchmannus de fun. 3, 25. ubi de translatione reliquiarum agit, ut et Guther. de iur. man. 3, 23. ac de iure Pontif. 3, 9. Et est in Codice Iustiniano legi 1. de religiof. praescriptum lemma, de translatione reliquiarum, quam

mitterem, quia sciebam in urbe nostra ex eiusmodi causis collegium pontificum adiri solere, te, Domine, maximum pontificem, consulendum putavi, quid observare me velis.

LXXIV. (LXX)

TRAIANVS PLINIO S.

Durum est iniungere necessitatem provincialibus pontificum adeundorum, si reliquias suorum propter aliquas iustas causas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum, qui isti provinciae praesuerunt, et ex causa cuique ita aut permittendum, aut negandum.

LXXV. (LXXI)

Locum idoneum ostendit, ubi balineum, ab Imperatore Prusensibus concessum, possit extrui.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quaerenti mihi, Domine, Prusae ubi posset balineum, quod indulsisti, fieri, placuit locus, in quo fuit aliquando domus, ut audio, pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim consequemur, ut foedissima facies civitatis ornetur, atque etiam, ut ipsa civitas ampliatur, nec ulla aedificia tollantur, sed quae sunt vetustate sublapso, reparentur in melius. Est autem huius domus² conditio talis. Legaverat eam Claudius Polyae-

maximum pontificem) Huius ergo muneris ratione rescriptit, quod modo vidimus, Antoninus; sed Christiani etiam Imperatores Valentinianus, Theodosius et Arcadius l. 14. C. de religiosis. G.

LXXIV *Durum est*) Volebat Labeo, narrante Ulpiano l. 8. π.

de religiof. *expectandum vel permissum Pontificiale, seu iussum Principis.* G.

LXXV, 1 *Prusae*) Caret hoc vocabulo Cortiana. Male. S.

quod indulsisti) Supra ep. 35. G.

mus Claudio Caesari, iusseratque in peristyllo templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo reditum aliquamdiu civitas percepit: deinde paulatim partim spoliata, partim neglecta, cum peristyllo domus tota collapsa est: ac iam paene nihil ex ea, nisi solum superest: quod tu, Domine, sive donaveris civitati, sive venire iusseris, propter opportunitatem loci pro summo munere accipiet. Ego, si permiseris, cogito in area vacua balineum collocare; eum autem locum, in quo aedificia fuerunt, exhedra et porticibus amplecti, atque tibi consecrare, cuius beneficio elegans opus dignumque nomine tuo fiet. Exemplar testamenti, quamquam mendosum, misi tibi; ex quo cognosces, multa Polyaenum in eiusdem domus ornatum reliquisse, quae, ut domus ipsa, perierunt, a me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

LXXVI. (LXXX)

TRAIANVS PLINIO S.

Possumus apud Prusenses area ista cum domo collapsa, quam vacare scribis, ad exstructionem balinei uti. Illud tamen parum expressisti, an aedes in peristyllo Claudio facta esset. Nam si

2 in peristyllo) Loco undique columnarum ordinibus conlepto, quibus tectum impositum, sub quo et libero aëre frui, et a radiis solaribus, pluvisque, tuti esse possent, qui exerceri sub illis, aut inambulare, aut spectare denique alios, vellent. Monendi subinde his de rebus nostri homines, cum, ob diversam et caeli nostri et vitae rationem, in magnis etiam urbibus nihil tale exsistat hodie. Vid. not. prox. G.

3 exhedra) Unice huc facit Vitruv. 5, 11. ubi de palaestrarum aedificationibus, Constituantur in tribus porticibus ex-

hedrae spatiosae, habentes sedes, in quibus Philosophi, Rhetores, reliquique qui studiis delectantur, sedentes disputare possint. In palaestris peristylia quadrata sive oblonga ita sunt facienda, uti duorum stadiorum habeant ambulationis circuitum etc. Ostendit Baldus de verb. Vitruv. signific. exhedras (ipse mavult exedras) alias fuisse tectas, alias subdivales etc. G.

LXXVI Nam si facta aedes esset) Al. Nam si facta est. quod unice verum. esset ferri nequit. S.

facta aedes esset, licet collapsa sit, religio eius occupavit solum.

LXXVII. (LXXIII)

Consulit de liberis agnoscendis et natalibus restituendis.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Postulantibus quibusdam, ut de agnoscendis liberis restituendisque natalibus et secundum epistolam Domitiani scriptam Minucio Rufo, et secundum exempla proconsulum, ipse cognoscerem, respexi ad SC. pertinens ad eadem genera causarum, quod de his tantum provinciis loquitur, quibus proconsules praesunt: ideoque rem integram distuli, dum tu, Domine, praeceperis, quid observare me velis.

LXXVIII. (LXXIV)

TRAIANVS PLINIO S.

Si mihi SC. miseris, quod haesitationem tibi fecit, aestimabo, an debeas cognoscere de agnoscendis liberis, et natalibus suis restituendis.

occupavit solum) Ut adeo consecrari Traiano non possit ante, quam exaugurata sit. Vid. ad 58; 2. G.

LXXVII restituendis natalibus) Ut pro ingenuis habeantur Imperatoris beneficio, qui servi nati sunt. Libertinis hoc praesertim dabatur, consentiente tamen patrono. Tota res tractatur peculiari titulo π. de natalibus restituendis. G.

quibus proconsules) Recte uti-

tur hoc loco exquisitae diligentiae scriptor Massonus ad An. Plinii XLI. §. 5. p. 70. ut ostendat, Plinium non fuisse Proconsulem, a Senatu missum, sed Legatum Caesaris pro Praetore: de qua provinciarum, et qui illis praessent, differentia plucula ibi monet, quae addi possunt Ill. Spanhemii observationibus Disl. XIII, 2. p. 587. sqq. immortalis operis, ubi p. 592. speciatim de Bithynia agitur. G.

LXXIX. (LXXVI)

Ex Largi hereditate utrum opera sibi fieri, an ludos institui Traianus malit, rogatur.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Iulius, Domine, Largus, ex Ponto, nondum mihi visus, ac ne auditus quidem, sed iudicio tuo credens, dispensationem quandam mihi erga te ² pietatis suae ministeriumque mandavit. Rogavit enim testamento, ut hereditatem suam adirem, cerneremque: ac deinde, perceptis quinquaginta millibus nummum, reliquum omne Heracleotarum et Tianorum civitatibus redderem, ita ut esset arbitrii mei, utrum opera facienda, quae honori tuo consecrarentur, putarem, an instituentes quinquennales agonas, qui Traiani appellen-

LXXIX, i iudicio tuo credens) Virum bonum putans, cui tu provinciam mandasses. G.

² perceptis quinquaginta millibus) Hanc summam 3333 $\frac{1}{3}$ imperialium honorarium quasi legat Plinio, et praemium laboris sui in exsequendo, ut hodie loquimur, testamento. * Praeceptis mallent hic viri docti: nec dubium, quin huc conveniat optime, cum non noster solum eo verbo supra usus sit 5, 7, 1: sed praesertim cum sic loquantur Icti, ubi ad SCtum Trebellianum disputant, v. g. l. 1. §. 16. h. tit. Si heres praecepto fundo rogatus sit hereditatem restituere. l. 27. §. 14. Si praeceptis quibusdam rebus heres rogatus sit restituere hereditatem. Add. l. 63. §. 3. it. l. 125. de Legatis l. etc. Verum cum neque hoc dubium sit, percipi etiam legata, quorum, praeter leges aliquot, laudat Sueton. Aug. 101. et Tib. 15. Longolius: optimum fuerit, quod et ille suadet, nihil mutare. G.

reliquum — redderem) Tanquam fortem, de cuius redditu lu-

dos celebrarent: vel cuius partem in aedificia impenderent, partem in foenere collocatam servarent ad tutelam, sive facta tecta eorum operum. G.

Heracleotarum) Nimirum Heracleam etiam ad Pontum Euxinum in Bithynia fuisse, vel hoc ex loco disceremus, si aliunde notum non esset. G.

quinquennales agonas) Ad Olympiorum imitationem passim institutos ludos similes sive certamina, satis constat. Sic Neapoli quinquennale certamen gymnicum honori Augusti institutum, ap. Sueton. c. 98. Romae primus omnium more Graeco instituit Nero, teste eodem c. 12. Domitianus quoque Capitolino Iovi sacrum ibid. c. 4. ubi multa viri docti. Gymnicum agona apud Viennenses ex cuiusdam testamento celebratum habemus supra 5, 22, 1. G.

appellentur) Al. appellarentur, quod verum. Mox debeam displicet L. A. Ernestio, corrigenti deberem. Non puto necessarium esse. S.

tur. Quod in notitiam tuam perferendum existimavi, ob hoc maxime, ut dispiceres, quid eligere debeam.

LXXX. (LXXVII)

T R A I A N V S P L I N I O S.

*Iulius Largus fidem tuam, quasi te bene nosset, elegit. Quid ergo potissimum ad perpetuitatem memoriae eius faciat, secundum cuiusque loci conditionem ipse dispice, et quod optimum existima-
veris, sequere.*

LXXXI. (LXXVIII)

Iuliopolitanis centurionem legionarium mitti cupit.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Providentissime, Domine, fecisti, quod praecepi-
sti Calpurnio Macro, clarissimo viro, ut legio-
narium centurionem Byzantium mitteret. Dispice,²
an etiam Iuliopolitanis simili ratione consulen-
dum putes: quorum civitas, cum sit perexigua,
onera maxima sustinet, tantoque graviores iniurias,
quanto est infirmior, patitur. Quidquid autem³
Iuliopolitanis praestiteris, id etiam toti provin-
ciae proderit. Sunt enim in capite Bithyniae,
plurimisque per eam commeantibus transitum
praebent.

LXXXII. (LXXIX)

T R A I A N V S P L I N I O S.

*Ea conditio est civitatis Byzantium, confluente
undique in eam commeantium turba, ut, secun-*

LXXX fidem tuam) Est enim
fideicommissum illud Lari, de
quo epistola superior agit. G.

LXXXI, 3 in capite Bithy-
niae) In extremo sine verius
Paphlagoniam, ut capita pontis
dicuntur extrema. G.

dum consuetudinem praecedentium temporum, honoribus eius praesidio centurionis legionarii consulendum habuerimus: si Iuliopolitanis succurrendum eodem modo putaverimus, onerabimus nos exemplo. Plures enim tanto magis eadem requirerent, quanto infirmiores erunt. Tibieam fiduciam diligentiae habeo, ut credam, te omni ratione id acturum, ne sint obnoxii iniuriis. Si qui autem se contra disciplinam meam gesserint, statim coërceantur: aut, si plus admiserint, quam ut in re praesenti satis puniantur: si milites erunt, legatis eorum, quae deprehenderis, notum facies: aut, si in urbem versus venturi erunt, mihi scribes.

LXXXIII. (LXXX)

De annali Bithynis data lege disquirrt.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Cautum est, Domine, Pompeia lege, quae Bithynis data est, ne quis capiat magistratum, neve sit in senatu minor annorum XXX; eadem lege

LXXXII, 1 *si Iuliopolitanis*) Quod si abest a quibusdam libris, tribuendum videtur mori vetusto scribendi uno tenore, habuerimus Iuliopolitanis, ubi duae literae S et I excidere facile potuerunt. G.

3 *satis puniantur*) Provinciales expositi iniuriis non tenuissimorum, sed eorum praesertim civium Romanorum, atque militum, quos vel potentia sua, vel gratia, vel potestas denique, insolentiores facit. Hi non semper coërceri statim possunt, non satis a Praefide provinciae in re praesenti puniri, cum sua illos dignitas, iusque ipsum adeo Quiritium, tueatur. Sic 10, 97, 4. Christianos, qui cives Romani erant, adnotat in urbem remittendos. De his itaque constituit

Traianus. *Recipimus nempe nos etiam lectionem antiquam, pro vulgata, quam ut in re praesenti sit satis, puniantur. G.

in urbem versus) Apertum hoc pleonasmus illius, quo ad versus adiicitur praepositio, exemplum. In quibusdam versus participium potius est, ut in illo Sall. Catil. 56, 4. Modo in Galliam versus castra movere: et Sulpic. ad Cic. fam. 4, 12. Supra Maleas in Italiam versus navigaturus erat. G.

LXXXIII, 1 *Pompeia lege*) Quam Pompeius M. devicto a se Mithridate, et illius regno in provinciae formam redacto, auctoritate Populi Rom. Bithyniae, cui Pontum adiiceret, dedit. Mentio eius sit ep. 113. et 115. G.

comprehensum est, ut, qui ceperint magistratum, sint in senatu. Sequutum est dein edictum divi² Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus et viginti capere. Quaeritur ergo,³ an qui minor XXX annorum gessit magistratus, possit a censoribus in senatum legi: et, si potest, an ii quoque, qui non gesserint, possint per eandem interpretationem ab ea aetate senatores legi, a qua illis magistratum gerere permissum est. Quod alioqui factitatum adhuc, et esse necessarium dicitur, quia sit aliquanto melius, honestorum hominum liberos, quam e plebe in curiam admitti. Ego a destinatis censoribus, quid senti-⁴ rem, interrogatus, eos quidem, qui minores XXX annis gessissent magistratum, putabam posse in senatum et secundum edictum Augusti, et secundum legem Pompeiam, legi; quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis XXX permisisset; lex senatorem esse voluisset, qui gessisset magistratum: de his autem, qui non gessissent,⁵ quamvis essent aetatis eiusdem, cuius illi, quibus gerere permissum est, haesitabam. Per quod effectum est, ut te, Domine, consularem, quid observari velles. Capita legis, tum edictum Augusti, literis subieci.

LXXXIV. (LXXXI)

TRAIANVS PLINIO S.

Interpretationi tuae, mi Secunde carissime, idem

² minores) Non esse iungendum cum voce *magistratus*, qui est Catanaei error, docent ea quae post sequuntur: *quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis XXX permisisset*. Sensus foret magis perspicuus, si legeretur hoc ordine verborum: *quo permisit minores ab annis duobus et viginti magistratus capere*. S.

³ an ii quoque) *Damas le-

ctionem ex libris antiquis nuper restitutam; vulgatum erat, *An ex iis quoque, qui non gesserint, possit quis — senator legi*. Ad sententiam nihil refert. G.

LXXXIV *Interpretationi tuae — idem existimo*) Hellenismus non solis poetis usitatus. Vid. Heulinger. ad Vechner. Hellenol. p. 297. S.

existimo: hactenus edicto Divi Augusti novatam esse legem Pompeiam, ut magistratum quidem capere possint ii, qui non minores duorum et viginti annorum essent; et qui accepissent, in senatum cuiusque civitatis pervenirent. Ceterum, non capto magistratu, eos, qui minores XXX annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cuiusque non existimo legi posse.

LXXXV. (LXXXII)

Libellum supplicem Dionis, cui controversia cum Archippo de opere publico erat, imperatori mittit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quum Prusae ad Olympum, Domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacarem, Asclepiades magistratus indicavit, appellatum me a Claudio Eumolpo, quum Cocceianus Dion in bule assignari civitati opus, cuius curam egerat, vellet: tum Eumolpus adstans Flavio Archippo dixit, exigendam esse a Dione rationem operis, antequam reipublicae traderetur, quod
2 aliter fecisset ac debuisset. Adiecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuam, et corpora sepulcorum, uxoris Dionis, et filii: postulavitque,
3 ut cognoscerem pro tribunali. Quod quum ego me protinus facturum dilaturumque profectionem

capere possint) Al. *capere possent.* Bene. S.

Ceterum) i. q. fed. Vid. Drakenb. ad Liv. 9, 21, 1. S.

LXXXV, 1 *Prusae ad Olympum)* Est enim alia quoque *ad Hypium* montem et fluvium. Forte eadem Prusias, de qua 10, 66, 5. G.

Eumolpo) Post hanc vocem

plene interpungendum. Narratur deinde ipsa species. Monuit et I. A. Ernestius. S.

2 in eodem opere) Male ominatum, et maiestatis crimini adfines, videri volebant accusatores factum Dionis, qui statuam Imperatoris vicinis funeribus funestasset. Si enim maiestas est servum punire apud statuam, aut ventrem ibi laxare, quid ni cadaver eo inferre? G.

dixissem; ut longiorem diem ad instruendam causam darem, utque in alia civitate cognoscerem, petiit. Ego me auditurum Niceae, respondi: ubi quum sedissem cogniturus, idem Eumolpus, tanquam adhuc parum instructus, dilationem petere coepit: contra Dion, ut audiretur, exigere. Dicta sunt utrimque multa, etiam de 5 causa. Ego quum dandam dilationem et consulendum existimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi utrique parti, ut postulationum suarum libellos darent. Volebam enim te ipsorum potissimum verbis ea, quae erant proposita, cognoscere. Et Dion quidem se daturum dixit: et Eumolpus respondit, complexurum se libello, quae reipublicae peteret. Ceterum, quod ad se 6 pultos pertinet, non accusatorem se, sed advocatum Flavii Archippi, cuius mandata pertulisset. Archippus, cui Eumolpus, sicut Prusae, adstibat, dixit se libellum daturum. Ita nec Eumolpus, nec Archippus, quam plurimis diebus expectati, adhuc mihi libellos dederunt: Dion dedit, quem huic epistolae iunxi. Ipse in re prae 7 senti fui, et vidi tuam quoque statuum in bibliotheca positam: id autem, in quo dicuntur sepulcrum filius et uxor Dionis, in area collocatum, quae porticibus includitur. Te, Domine, rogo, ut me 8 in hoc praecipue genere cognitionis regere digneris, quum alioqui magna sit expectatio; ut ne-

3 ad instruendam causam) Opportune iam laudata est l. i. r. de fide instrum. Instrumentorum nomine ea omnia accipienda sunt, quibus causa instrui potest: et ideo tam testimonia, quam personae instrumentorum loco habentur. G.

4 contra Dion) Dio Chrysostomus hic est, quod probat ex illius Oratt. 40. 45. 46. et 47. Valef. ad Exc. Dionis p. 8. n. 23, Reim. G.

5 et consulendum) Post et suspicor te excidisse. Respondet Traianus: de quo me consulendum existimasti. S.

et Eumolpus) Hoc et abesse mallet. S.

6 quod ad sepultos etc.) Praeferrem: quod ad sepultos pertineret, non accusatorem se esse, sed etc. S.

Ita) deinde. Hoc sensu et alibi legitur, mirorque, Gierigio suspectum videri potuisse. S.

cesse sit, in ea re, quae et in confessum venit, et exemplis defenditur, deliberare.

LXXXVI. (LXXXIII)

TRAIANVS PLINIO S.

Potuisti non haerere, mi Secunde carissime, circa id, de quo me consulendum existimasti, quum propositum meum optime nosses, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus maiestatis, reverentiam nomini meo adquiri. Omissa ergo ea quaestione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adiuuaretur, ratio totius operis effecti sub cura tua Cocceiano Dioni excutiat, cum et utilitas civitatis exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.

LXXXVII. (LXXXIV)

Nicensium libellum supplicem mittit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Rogatus, Domine, a Nicensibus publice per ea, quae mihi et sunt et debent esse sanctissima, id est, per aeternitatem tuam salutemque, ut preces

3 in confessum venit) Ubi de facto disputari vel dissimulari non potest, quin et certum, et in iudicium delatum sit: ubi etiam ad aliorum exempla provocatur, ut adeo metus sit, ne, si unum puniamus Dionem, plures eiusdem criminis a delatoribus rei fiant. G.

deliberare) *Omittunt hoc verbum quidam. Sed non aulum eos sequi, cum dura nimis videatur, in fine praesertim, ellipsis. G.

LXXXVI, 2 *Dioni excutiat*) Non hoc vult, puto, a *Dione* ratio excutiat, ut, au-

dita tibi putarem h. e. a te: sed excuti sub Plinii cura rationem Dionis, in ipsius gratiam, ideo certe, ut deinde assignari opus reipublicae posset. Haec aperta, nisi forte velis aliquem, qui debet reipublicae, ipsum suas rationes excutere, non excutendas dare aliis. Neque constructio habet difficultatem. Quidni enim diceret Dion, *Excute mihi rationem meam?* *Quidam libri *Cocceiani Dionis*, quod dubitationem non haberet, sed obscuriusculum sit propter alteros genitivos *totius operis effecti*. G.

suas ad te perferrem, fas non putavi negare: acceptumque ab his libellum, huic epistolae iunxi.

LXXXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Nicensibus, qui intestatorum civium suorum concessam vindicationem bonorum a divo Augusto adfirmant, debes vacare, contractis omnibus personis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Viridio Gemellino, et Epimacho, liberto meo, procuratoribus, ut, aestimatis etiam iis, quae contra dicuntur, quod optimum credideritis, statuatis.

LXXXIX.

Traiano natalem diem gratulatur.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Opto, Domine, et hunc natalem, et plurimos alios, quam felicissimos agas: aeternaque laude florentem virtutis tuae gloriam, incolumis et fortis, aliis super alia operibus augeas.

XC.

TRAIANVS PLINIO S.

Agnosco vota tua, mi Secunde carissime, quibus precaris, ut plurimos et felicissimos natales florente statu reipublicae nostrae agam.

XCI.

De aqua in Sinopensem coloniam perducenda consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Sinopenses, Domine, aqua deficiuntur; quae videtur et bona et copiosa ab sextodecimo millia-

LXXXVII *his*) Videtur scribendum *iis*. Perpetua horum pronominum confusio. S.

rio posse perducī. Est tamen statim ab capite paullo amplius mille passibus locus suspectus et mollis; quem ego interim explorari modico impendio iussi, an recipere et sustinere opus possit.

² Pecunia, curantibus nobis, contracta non deerit, si tu, Domine, hoc genus operis et salubritati et amoenitati valde sitientis coloniae indulseris.

XCII.

TRAIANVS PLINIO S.

Ut coepisti, Secunde carissime, explora diligenter, an locus ille, quem suspectum habes, sustinere opus aquae ductus possit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensē, si modo et viribus suis ipsa id adsequi potest, quum plurimum ea res et salubritati et voluptati eius collatura sit.

XCIII.

Libellum Amisenorum mittit Traiano.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Amisenorum civitas et libera et foederata beneficio indulgentiae tuae legibus suis utitur. In hac datum mihi publice libellum, ad eranos

XCI, i *recipere* — opus) Aquae ductum, quae quantae molis fuerint opera, totis libris explicatum a Fabretto, et docet cum suo Frontino Polenus. G.

XCIII *ad eranos*) Ne de convivantium ex symbolis conventibus, qui et ipsi sunt *erani*, intelligamus, obstat Traiani responso. Intelligitur ergo illa collatio, qua necessitatibus egentium subveniebatur: cuius rei causa quaedam etiam collegia fuisse, et statos [conventus, leges item et

iudicia, (ut habent hodie *die Feuercaffen, Wittwencaffen*) satis apparet ex his, quae II. Caes. laubonus cum ad Athenaeum pluribus locis observavit, tum disputavit copiose ad Theophrasti characterem *ad Aethiā* p. m. 280. sqq. ubi neque hunc locum praetermittit. Ceterum hanc tanquam *ἐρασιαν* et sodalitatem Romanis suspectam et vetitam fuisse, vel hoc ipso loco discimus. Vid. supra ep. 43, i. et infra ep. 97, 7. G.

pertinentem, his literis subieci, ut tu, Domine, dispiceres, quid et quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

XCIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Amisenos, quorum libellum epistolae tuae iunxeras, si legibus istorum, quibus de officio foederis utuntur, concessum est eranos habere, possumus, quo minus habeant, non impedire, eo facilius, si tali collatione, non ad turbas et illicitos coetus, [sed] ad sustinendam tenuiorum inopiam utuntur. In ceteris civitatibus, quae nostro iure obstrictae sunt, res huiusmodi prohibenda est.

XCV.

Suetonio ius trium liberorum a principe petit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Suetonium Tranquillum, probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, et mores eius sequutus et studia, iampridem, Domine, in contubernium adsumsi, tantoque magis diligere coepi, quanto hunc propius inspexi. Huic ius trium liberorum necessarium faciunt duae caussae. Nam et iudicia amicorum promeretur, et parum felix matrimonium expertus est: impetrandumque a bonitate tua per nos habet, quod illi fortunae

XCIV *possumus* — — *non impedire*) i. e. possumus, ut habeant, concedere. Traianus supra ep. 36. *Potuisti non hærere.* Moneo, ne quis cum Gierigio locum de mendo suspectum habeat. S.

Vid. ad 10, 2. ubi pro se petit. it. ad 7, 16, 2. G.

iudicia amicorum) Qui heredem illum scribunt. Prodest autem in primis ius illud in adeundis hereditatibus, v. g. Paull. Rec. Sent. 4, 9. *Latina ingenua, ius Quiritium consecuta, si ter pepererit, ad legitimam filii hereditatem admittitur.* G.

XCV, 2 *ius trium liberorum*)

3 malignitas denegavit. Scio, Domine, quantum beneficium petam. Sed peto a te, cuius in omnibus desideriiis meis plenissimam indulgentiam experior. Potes autem colligere, quantopere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

XCVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Quam parce haec beneficia tribuam, utique, mi Secunde carissime, haeret tibi, quum etiam in senatu adfirmare soleam, non excessisse me numerum, quem apud amplissimum ordinem susceptorum mihi professus sum: tuo tamen desiderio subscripsi; et [ut scias] dedisse me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione, qua adfuevi, referri in commentarios meos iussi.

XCVII.

De Christianorum rebus accurate perscribit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Solemne est mihi, Domine, omnia, de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius

3 *Sed peto*) *Sic ex editione Io. de Tridino et Iuntae reposuit Longolius. *Quod peto*, reliquit. G.

XCVI *susceptorum mihi*) Cum enim per illam fictionem iuris vis ipsa legum tam necessariorum, quibus incitarentur homines, ut prolem vellent tollere, imminueretur: boni imperatores parcissimi erant merito in eo iure tribuendo. Itaque professus erat Traianus, se ultra certum numerum civium eo beneficio non esse adfecturum. Haec etiam causa est, cur referri in commenta-

rios suos iubet, si quid cui tribuit. G.

[*ut scias*)] Possunt haec verba abesse, et absint a bonis libris: sed cum in simillima re occurrant deinde ep. 106, non aulim delere. G.

XCVII, 1 *Solemne*) Certatim hanc epistolam commentariis iussis illustrarunt viri docti, quos magno numero laudat Fabricius B. L. 2, 22. p. 478. Ceterorum observatis usus, multa de sua penu praeclara addidit ill. Boehmerus in dissertationibus iuris eccles. antiqui ad has epistolas

vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo nescio, quid et quatenus aut puniri soleat, aut quaeri. Nec mediocriter haesitavi, siue aliquod discrimen aetatum, an quamlibet teneri nihil a robustioribus differant; deturne poenitentiae venia, an ei, qui omnino Christianus fuit, desisse non profit; nomen ipsum, etiam si flagitiis careat, an flagitia cohaerentia homini, puniantur. Interim in iis, qui ad me tanquam Christiani deferebantur, hunc sum sequutus modum. Interrogavi ipsos, an essent Christiani: 3 confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, quaecumque esset, quod faterentur, pervicaciam certe, et inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis 4 amentiae: quos, quia cives Romani erant, adnotavi in urbem remittendos. Mox ipso tractatu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine auctore, 5 multorum nomina continens, qui negarent se

Lipl. 1711. 8. editas. Nos instituto nostro hic egrediendi causam habemus nullam. Illud modo monemus, laudari hanc epistolam, et hoc rescriptum Traiani, iam a Tertulliano apolog. c. 2. his verbis, *Plinius Secundus cum provinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsus, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cetero ageret, consuluit Traianum tunc Imperatorem* (sic leg. vid. pro tunc Trai. Imp.) *allegans praeter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacramentis eorum comperisse, quam coetus antelucanos ad canendum Christo ut Deo, et ad confederandam disciplinam; homicidium, fraudem, perfidiam,*

et cetera scelera prohibentes (forte leg. *prohibentem*, nempe *disciplinam*). Tunc Traianus rescripsit, *hoc genus conquerendos quidem non esse, oblatos vero puniri oportere*. cf. le Moyne ad V. S. p. 142. sqq. Euseb. Chron. p. 209. Scal. it. Heum. de persec. Christianor. Pliniana in disertt. Syllog. p. 1. G.

3 *supplicium minatus*) ut ap. Prud. tum alias, tum in Eulal. Perist. 3, 114. sqq. G.

pervicaciam) Longol. *pertinaciam*. Certe pertinacia semper vitiosa, si audias Non. 5, 40. G.

4 *quia cives Romani erant*) In quos animadverti non temere in provincia posset. vid. ad 10, 82, 3. G.

esse Christianos, aut fuisse, quum, praeunte me, deos appellarent, et imagini tuae, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum adferri, thure ac vino supplicarent, praeterea maledicerent Christo: quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt revera Christiani. Ergo dimittendos 6 putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, et mox negaverunt: fuisse quidem, sed defuisse; quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes et imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt: ii et Christo 7 maledixerunt. Adfirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpaе suae, vel erroris, quod essent soliti statim die ante lucem convenire: carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem: seque

5 quum, praeunte me etc.) Interpunctionem huius loci, quae I. A. Ernestio placuit, si mecum amplecteris, dele post *ergo*, quod in multis libris deest, videturque demum in textum immigrasse, cum vulgaris interpungendi ratio probari coepta esset. S.

imagini tuae) Igitur in provincia eum honorem Imperatori habuit Plinius, quem non admissum Romae ab eo praedicat Paneg. 52, 5. Non apud genium tuum bonitati tuae gratias agi, sed apud numen Iovis optimi maximi pateris. Vid. Minuc. Felix 29, 6. et ibi viri docti. G.

Ergo dimittendos) Minuc. Fel. 28, 5. Si quis infirmior, malo pressus et victus, Christianum se negasset, favebamus ei, (loquitur de statu suo ante susceptam religionem Christianam) quasi eierato nomine, iam omnia facta sua illa negatione purgasset. G.

6 fuisse) Voss. Alii fuisse aut Vel fuisse. G.

etiam — quoque) Vid. Cor-tius ad 5, 6, 21. S.

7 statim die) Sabbathi eo tempore in Bithynia, quod probabile facit Boehmerus Diff. 1. G.

carmenque) Non omnino metro adstrictum, sed formulam conceptorum verborum etc. vid. Misc. Lips. 5, 3, 7. Hymnophilus aliquis hanc sententiam, quae et Moshemii est, refellere conatur: et movit fere Moshemium, de rebus Christianorum ante Constantinum p. 148. Iqq. ubi ceteroquin mea laudat. G.

Christo, quasi Deo) Si vim habere debeat hoc argumentum pro fide Ante-Nicaena contra Arianos; ponendum est, Christianos ipsos Deum vocasse Christum, non adieciisse hoc quasi Deo Plinium. Dei enim appellatio multo, quod constat, apud gentiles patet latius, et longe humilioris fastigii naturas comprehendit. G.

dicere secum invicem) dicere una, idque ἀποφασίως. Offenderunt haec, nescio qua ex causa, Gierigium. S.

sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, et innoxium: quod ipsum facere defuisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hetaerias esse vetueram. Quo magis⁸ necessarium credidi, ex duabus ancillis, quae ministræ dicebantur, quid esset veri, et per tormenta quaerere. Sed nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam et immodicam, ideoque,

sacramento) Cum mature sacramenti voce uterentur de ritibus suis et dogmatis Christiani, quae diligenter occultarent; ea porro vox, in quantum ad militare ius iurandum refertur, ad coniurationem trahi ab ignaris posset; cum porro de sanguine Christi Dei et hominis inter sacramenta adhibito aliquid tamen emanaret: mirum non est profecto, illis in mentem venisse aliquem Catilinam, de quo Sallustius c. 22. *Cum ad ius iurandum populares sceleris sui adigeret, humani corporis sanguinem, vino permixtum, in patetis circumtulisse; inde cum post execrationem omnes degustavissent, sicuti in solemnibus sacris fieri consuevit etc.* mirum non est, in Thyestearum illos epularum suspicionem vocatos esse. His suspicionibus obponitur deinde *cibus promiscuus et innoxius*, quem merito ad *Agapas* Christianorum viri docti referunt. *Coena nostra*, inquit Tertull. apol. c. 39. *de nomine rationem sui ostendit: id vocatur, quod dilectio penes Graecos est etc.* Vid. quos hic laudat doctissimus Havercampus. Ceterum de vocibus *sacramenti* et *coniurandi* vid. Liv. 22, 38. Nam ad eam diem nihil praeter sacramentum fuerat; at

ubi ad decuriatum aut centuriatum convenissent, sua voluntate ipsi inter se equites decuriati, centuriati pedites coniurabant, sese fugae atque formidinis ergo non abituros etc. Id ex voluntario inter ipsos foedere a tribunis ad legitimam iuris iurandi adactionem translatum. G.

promiscuum tamen, et innoxium) Interpretor cum Gierigio cibum promiscuum, non peculiarem aliquem, sed communem hominibus, panem, olera, carnes animalium: *innoxium*, probro carentem. Aliter, sed vix recte, opinor, Lessingius in *Sämmtlichen Schriften* T. XVII. pag. 259. S.

hetaerias) Vid. supra ad 10, 43. et ex Ictorum libris Bynkersh. Observatt. 1, 16. et de religione peregrina diss. 2. p. 255. sqq. Bacchanalia sua recordabantur Romani. His simile quiddam metuebant. G.

8 ancillis) Heum. Syll. Diss. T. I. p. 133. mutat in *aniculis*. Sed *ancillas* tormenta arguunt. G.

ministræ) Diaconissae veteris ecclesiae. Cum alioqui non liceret servos interrogare in caput domini; haec lex in hac quidem causa non valuit. G.

dilata cognitione, ad consulendum te decurri.
 9 Vifa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis aetatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam, vocantur in periculum, et vocabuntur. Neque enim civitates tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est: quae videtur fisci et corrigi posse.
 10 Certe satis constat, prope iam desolata templa coepisse celebrari, et sacra solemnia diu intermissa repeti, passimque venire victimas, quarum adhuc rarissimus emtor inveniebatur. Ex quo facile est opinari, quae turba hominum emendari possit, si fiat poenitentiae locus.

XCVIII.

T R A I A N V S P L I N I O S.

Actum, quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis caussis eorum, qui Christiani ad te delati fuerant, sequutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur et arguantur, puniendi sunt: ita tamen, ut, qui negaverit se Christianum esse, idque re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando diis nostris, quamvis suspectus in praeteritum fuerit, veniam ex poenitentia impetret. Sine auctore vero propositi libelli, nullo crimine locum habere debent. Nam et pessimi exempli, nec nostri seculi est.

XCVIII, 2 Conquirendi) Nempe hoc dat innocentiae, ne sua sponte in illos, ut in latrones, fures, sacrilegos, quaeratur; neque indicare cogantur conficis: hoc statuit in pertinaciam, quam

imputat iis, et legum contemptum, ut accusati, et confessi, damnentur. Quanto haec moderatiora illo sacrae Inquisitionis iudicio! G.

XCIX.

Quaerit de contegenda Amastrianorum pestifera aqua.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Amastrianorum civitas, Domine, et elegans et ornata, habet inter praecipua opera pulcherrimam, eandemque longissimam, plateam: cuius a latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re vero cloaca foedissima: quae sicut turpis et immundissima adspectu, ita pestilens est odore teterrimo. Quibus ex causis, non minus salubritatis quam decoris interest, eam contegi: quod fiet, si permiseris, curantibus nobis, ne desit quoque pecunia operi tam magno, quam necessario.

C.

TRAIANVS PLINIO S.

Rationis est, mi Secunde carissime, contegi aquam istam, quae per civitatem Amastrianorum fluit, si intacta salubritati obest. Pecunia ne huic operi desit, curaturum te secundum diligentiam tuam, certum habeo.

CI.

Vota pro salute Traiani et soluta et nova nuncupata esse nuntiat.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Vota, Domine, priorum annorum nuncupata alacres laetique persolvimus, novaque rursus, curante commilitonum et provincialium pietate, suscepimus: precati deos, ut te remque publicam florentem et incolumem ea benignitate servarent, quam

CI *Vota — nuncupata*) Forte extra comparisonem est, quod natali imperii, ut supra ep. 60. Cellarius suspicabatur, certante, ut 103. et 104. G. ut 10, 60. certarunt pietate. G.

curante — pietate) *Melius

super magnas plurimasque virtutes, praecipue sanctitate consequi, deorum honore meruisti.

CII.

TRAIANVS PLINIO S.

Solviste vota diis immortalibus, te praeunte, pro mea incolumitate, commilitones cum provincialibus laetissimo consensu, in futurumque nuncupasse, libenter, mi Secunde carissime, cognovi literis tuis.

CIII.

Diem imperii suscepti anniversario ritu celebratum esse annuntiat.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Diem, in quem tutela generis humani felicissima successione translata est, debita religione celebravimus, commendantes diis, imperii tui auctoribus, et vota publica et gaudia.

CIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Diem imperii mei debita laetitia et religione a commilitonibus et provincialibus, praeunte te, celebratum, libenter, mi Secunde carissime, cognovi literis tuis.

CV.

Ius Quiritium pro tribus libertis petit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Valerius, Domine, Paullinus, excepto uno, ius

*deorum honore). *Videtur excidisse ante deorum coniunctio et. De hac pietate Traiani erga deos Paneg. c. 52. G.*

*CIII Diem, in quem) *Valde obscure locutus est Plinius, si ita locutus est. Gronovius suspicatur, Diem, quo in te. G.*

Latinorum suorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim ius Quiritium des. Vereor enim, ne sit inmodicum, pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam; qua debeo tanto modestius uti, quanto pleniorē experior. Sunt autem, pro quibus peto, C. Valerius Aestiaeus, C. Valerius Dionysius, C. Valerius Aper.

CVI.

T R A I A N V S P L I N I O S.

Quum honestissime iis, qui apud fidem tuam a Valerio Paullino depositi sunt, consultum velis mature per me; iis interim, quibus nunc petisti, ut scias dedisse me ius Quiritium, referri in commentarios meos iussi, idem facturum in ceteris, pro quibus petieris.

CVII.

Centurionis, filiae civitatem petentis, libellum mittit.

C. P L I N I V S T R A I A N O I M P. S.

Rogatus, Domine, a P. Accio Aquila, centurione cohortis sextae equestris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro statu filiae suae implorat, durum putavi negare, quum scirem, quantam soleres militum precibus patientiam humanitatemque praestare.

CV *Latinorum suorum*) Libertorum, qui ius Latii modo consecuti fuerant, a quo gradus adhuc superest ad ipsum plenum ius civitatis Quiritium. Vid. ad 10, 4, 2. G.

C. Valerius) Observa obiter, Libertos omnes habere nomen Domini, adiunctumque cognominis instar nomen servitutis. G.

CVI *mature*) *Matura ex libris antiquis Longolius, ut sit vox hortantis Imperatoris, quo

maturet Plinius, h. e. festinet prospicere libertis. Ceterum vid. ep. 96. G.

CVII *cohortis — equestris*) Novum hoc. Olim cohortes modo peditum: equitum turmae. G.

Vid. I. A. Ernest. ad h. l. S. *pro statu filiae*) Quam ex responsione Traiani, civitatem ei dantis, intelligimus ante susce-
ptam, quam pater civis fieret, vel ex non-cive etc. G.

CVIII.

T R A I A N V S P L I N I O S.

Libellum P. Accii Aquilae, centurionis cohortis sextae equestris, quem mihi misisti, legi: cuius precibus motus dedi filiae eius civitatem Romanam. Libellum rescripti, quem illi redderes, nisi tibi.

CIX.

De protoprazia civitatum consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Quid habere iuris velis et Bithynas et Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quae illis vel ex locationibus, vel ex venditionibus aliisque causis debeantur, rogo, Domine, rescribas. Ego inveni, a plerisque pro consulibus concessam eis protoprazian, eamque pro lege valuisse. Existimo tamen tua providentia constituendum aliquid et sanciendo, per quod utilitatibus eorum in perpetuum consulatur. Nam quae sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, brevia tamen et infirma sunt, nisi illis tua contingat auctoritas.

CX.

T R A I A N V S P L I N I O S.

Quo iure uti debeant Bithynae vel Ponticae civitates in iis pecuniis, quae ex quaque causa reipublicae debebuntur, ex lege cuiusque animadvertendum est. Nam si habent privilegium, quo ceteris creditoribus anteponantur, custodiendum est; si non habent, in iniuriam privatorum id dari a me non oportebit.

CIX protoprazian) Ius primae exactionis, quod satis explicat responso Traiani. G.

CXI.

De Amisenis, pecuniam Pisoni olim donatam repetentibus, Traianum consulit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Ecdicus, Domine, Amisenorum civitatis petebat apud me ab Iulio Pifone denariorum circiter XL millia, donata ei publice ante XX annos et bule et ecclesia consentiente: nitebaturque mandatis tuis, quibus eiusmodi donationes vetantur. Pifo contra, plurima se in rempublicam contulisse, ac prope totas facultates erogasse, dicebat. Addebat etiam temporis spatium, postulabatque, ne id, quod pro multis et olim accepisset, cum everfione reliquae dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex caullis integram cognitionem differendam existimavi, ut te, Domine, consulerem, quid sequendum putares.

CXII.

TRAIANVS PLINIO S.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum securitas subruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportet. Quidquid ergo ex hac caussa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cuiusque loci, quam pecuniae publicae consultum volo.

CXI, 1 Ecdicus) Defensores δίκων. De ipsorum officio vel civitatum tales vocantur in iure. ex hoc ipso loco apparet. G.
Est titulus Codicis 1, 55. et C. bule et ecclesia) Romae esset Senatus Populusque. G.
Theod. 1, 10. de defensoribus civitatum. De iisdem Iustiniani nitebaturque) Libri antiqui novella 15. ubi Gr. περί τῶν ἐκ- utebatur, eadem sententia. G.

CXIII.

An in senatum lecti pro introitu aliquid inferre debeant, quaerit.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Lex Pompeia, Domine, qua Bithyni et Pontici utuntur, eos, qui in bulen a censoribus leguntur, dare pecuniam non iubet: sed ii, quos indulgentia tua quibusdam civitatibus super legitimum numerum adiciere permisit, et singula millia denariorum et bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconsul eos etiam, qui a censoribus legerentur, dumtaxat in paucissimis civitatibus, aliud
3 aliis, iussit inferre. Superest ergo, ut ipse dispicias, an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutae leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum mansurum est, a te constitui decet, cuius factis dictisque debetur aeternitas.

CXIV.

TRAIANVS PLINIO S.

Honorarium decurionatus omnes, qui in quaque civitate Bithyniae decuriones sunt, inferre debent necne, in universum ad me non potest statui. Id ergo quod semper tutissimum est, sequendam cuiusque civitatis legem, puto, scilicet adversus

CXIII, 1 *Lex Pompeia*) Vid. 10, 83. et 115. De ipsa hac quaestione aliquid supra 10, 48, 5. G.

2 *aliud aliis*) Intellige, in civitatibus, ratione habita facultatum nempe. G.

3 *leguntur*) Scripsitne legentur? S.

CXIV. *Id ergo quod* etc.) Durius videtur I. A. Ernestio: mihi non item. *Id quod* saepissime

ita dicitur; ut *id* abundet. Vid. Drakenb. ad Liv. 6, 17, 6. S.

scilicet adversus eos) Locus obscurus, si quis alius Plinii, quem ita interea interpretandum putabam, dum quis meliorem vel lectionem proferat, vel interpretationem. Sequendam legem putat Imperator non universim, sed *adversus eos, qui invitunt decuriones*, et tamen excusari non possunt: qui enim petunt honorem, illi pro se infe-

eos, qui invitati sunt decuriones. Existimo id acturos, ut erogatio ceteris praeferatur.

CXV.

Decuriones alienae civitatis an eiici senatu possint, quaerit.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Lege, Domine, Pompeia permissum Bithynicis civitatibus adscribere sibi, quos vellent cives, dum civitatis non sint alienae, sed suarum quisque civitatum, quae sunt in Bithynia. Eadem lege sancitur, quibus de causis senatu a censoribus eiiciantur: inter quas nihil de cive alieno cavetur. Inde me quidam ex censoribus consulendum putaverunt, an eiicere deberent eum, qui esset alterius civitatis. Ego, quia lex, sicut adscribi³ civem alienum vetabat, ita eiici e senatu ob hanc causam non iubebat: praeterea quia ab aliquibus adfirmabatur mihi, in omni civitate plurimos esse buleutas ex aliis civitatibus, futurumque, ut multi homines multaeque civitates concuterentur ea parte legis, quae iampridem consensu quodam exolevisset; necessarium existimaui consulere te, quid servandum putares. Capita legis his literis subieci.

rent, ut lege non opus sit. Subiungit, *existimo id acturos* censores, qui ius legendorum decurionum s. buleutarum habent, *ut erogatio*, h. e. is, qui erogare aliquid in honorarium pro introitu potest et vult, *ceteris, invitatis, praeferatur*, nec adeo saepe opus sit coactione. G.

Suspicio legendum: *Ceteros existimo id acturos, ut erogatio praeferatur*. S.

CXV, 1 *Lege — Pompeia)*
Vid. 10, 83. et 113. G.

vellent) Corrigendum *velint*.
Monuit etiam I. A. Ernestius. S.

senatu a censoribus) *Vulg. *e senatu a censoribus*. Veteres editiones, quas sequitur Longolius, *senatu censoribus*. Utramque praepositionem abesse in tali constructione posse, dubium non est. Sed eadem in formula ita parum fuisse Traiani quaestorem, vel scribam, non putabam. Itaque bonis libris *ἑτέρον μὲν ἔδωκα ἔχων, ἑτέρον δ' ἀνένευκα*. Vid. 1, 7, 1. G.

CXVI.

TRAIANVS PLINIO S.

Merito haefisti, Secunde carissime, quid a te rescribi oporteret censoribus consulentibus, an legerent in senatum aliarum civitatum, eiusdem tamen provinciae, cives. Nam et legis auctoritas, et longa consuetudo usurpata contra legem, in diverjum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum eius placuit, ut ex praeterito nihil novaremus, sed manerent, quamvis contra legem, adsciti quarumcunque civitatum cives, in futurum autem lex Pompeia observaretur: cuius vim si retro quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

CXVII.

Veretur, ne ex invitatione ad solemne officium factiones oriantur,

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare: quod an celebrandum, et quatenus, putes, rogo scribas. Ipse enim, sicut arbitror, [non imprudenter,] praesertim ex solenni-

CXVII, 1 *virilem togam*) De quo officio 1, 9, 2. De virili toga pariter ac nuptiis Apuleius apol. p. 416. Scipionis Gent. Quippe ita placuerat, in suburbana villa potius ut coniungeremur, ne cives denuo ad sportulas convolarent: cum haud pridem Pudentilla de suo quinquaginta millia nummum in populum expunxisset ea die, qua Pontianus (filius Pudentillae, privignus Apuleii maior natu) uxorem duxit, et hic puerulus

(contemtim sic appellat filium Pudentillae, suum autem privignum minorem) *toga est involutus*. Plura ad h. l. Scipio Gentilis. G.

2 *[non imprudenter,]* *Haec verba cum nullo idoneo auctore in recentiores editiones adsumpta sint, (forte ex coniectura alicuius, qui fulcire sententiam, per importunum illud iussi laborantem, vellet) merito uncis coercita sunt. Forte etiam arbitror huc redigendum sit: *[arbitror non im-*

bus caussis concedendum [iussi] invitationes; ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures, vocant, modum excedere, et in speciem dianomes incidere videantur.

CXVIII.

TRAIANVS PLINIO S.

Merito vereris, ne in speciem dianomes incidat invitatio, quae et in numero modum excedit, et quasi per corpora, non viritim singulos ex notitia, ad solemnnes sportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis istius provinciae moribus ipse moderareris, et ea constituas, quae ad perpetuam eius provinciae quietem essent profutura.

prudenter]. Sed illo iussi quid faciamus? Profecto non cohaerent, Sicut arbitror concedendum iussi; ita vereor. Nempe aut legendum cum Scheffero, concedendum ius invitationis; aut ex Iuntina concedendum ipsis (nempe qui virilem togam sumunt, et reliquis) invitationes; aut inveniendum ex ingenio, erudumve ex libris, aliquid melius. G.

Verillime Schefferus, parum felix ceteroqui criticus, concedendum ius invitationis. Iussi natum ex repetitione duarum literarum sese excipientium. Tam uber tamque cognitus hic fons errorum, ut mirer, aliam Gierigio rationem placere potuisse. S.

dianomes) Διανομῆς, divisionis pecuniarum vel cuiuscunque rei, quae ad ambitus crimen Romae pertinet. Docent hoc veteres glossae, ubi διανομῆ

χρησίου, itemque διανομὴ ἀργύρου, redditur sportula, qua voce in responsione Traianus utitur, διανομὴ κτέως visceratio. Hinc divisoris sordidum, si non infame nomen Romae, v. g. Cic. pro oem. act. in Verr. c. 8. Pro licita per testamentum largitione ponuntur divisiones l. 23. π. de annuis leg. Divisio civium et epulum eadem ratione iunguntur l. 123. de Legatis 1. *Manemus ergo in Casauboni emendatione, qui pro diamones ita restituit. Diamoeries, quod libri antiqui hic habent, qui tamen in responsione Traiani diamones agnoscunt, ex διαμοιρίας corruptum, quod eundem sensum habere potest: sed nescio, an habeat auctorem alium. G.

CXVIII moderareris — constituas — essent) Scribendum, aut modereris et sint, aut constitueres. S.

CXIX.

Doceri desiderat, a quo die incipiant iselastica praemia victoribus dari.

C. PLINIVS TRAIANO IMP. S.

Athletae, Domine, ea, quae pro iselasticis certaminibus constituisti, deberi sibi putant statim ex eo die, quo sunt coronati. Nihil enim referre, quando sint patriam invecti, sed quando certamine vicerint, ex quo invehi possint. Ego contra [scribo] iselastici nomine [itaque eorum] vehementer addubitem, an sit potius id tempus, quo *εἰς-ήλασαν*, intuendum. Idem obsonia petunt pro eo agone, qui a te iselasticus factus est, quamvis vicerint ante, quam fieret. Aiunt enim congruens esse, sicut non datur sibi pro his certaminibus, quae esse iselastica, postquam vicerunt, desierunt,

CXIX, 1 *pro iselasticis*) Quorum victoribus licet *εἰσελαύνειν*, solemni pompa in urbem invehi. Loc. classicus Vitruv. 9. pr. *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea, vicissent, Graecorum maiores ita magnos honores constituerunt, uti non modo in conventu stantes cum palma et corona ferant laudes; sed etiam quum revertuntur in suas civitates cum victoria, triumphantes quadrigis in moenia et in patrias invehantur, e reque publica, perpetua vita constitutis vectigalibus fruuntur.* Haec sufficiunt intelligendis his epistolis. Plura desiderantem iuvabant Turneb. 1, 19. et 27, 5. et in primis Petr. Faber Agonist. 2, 10. et 17. pluresque hic laudati Longolio. G.

scribo iselastici) *Locus corruptus, si quid video, cuius sententiam non obscuram arbitror; quibus verbis conceptus fuerit, non dixerim. Verbum *scribo* non esse sanum, confirmare prope aulim. Sententia autem haec est:

Ne sentiam cum athleticis, ipso nomine *iselastici* moveor, quod facit, ut dubitem, *an sit potius* etc. Si verba, quae ideo inclusimus, interim praetermittas, sententia, quam dixi, exorietur. Et video iam sic in mentem venisse Grutero, *Ego contra iselasticorum nomine vehementer addubitem.* Non dissimulo, ipsam etiam formulam, *vehementer addubitem*, mihi initio suspectam fuisse; cum *addubitare* bona aetate significet *aliquantum dubitare*; sed video, sic etiam positum 2, 19, 1. Itaque patior illud locum suum tenere; neque tamen imitari audeam. G.

2 *obsonia*) Non praefracte negaverim Graeca notione *ὀψώνια* hic forte sumi, pro stipendio: sed notandum tamen, *annonam* et *cibos* etiam illis publice datos, quod docuit Faber Agonist. 2, 17. G.

iselasticus factus est) Cui tu tribuisti eosdem honores, immunitates, praemia, quae habent ii, qui olim hoc nomine appellati sunt. G.

ita pro iis dari, quae esse coeperunt. Hic quo-3
que non mediocriter haereo, ne cuiusquam retro
habeatur ratio, dandumque, quod tunc, quum
vincerent, non debebatur. Rogo ergo, ut dubi-
tationem meam regere, id est, beneficia tua inter-
pretari ipse digneris.

CXX.

TRAIANVS PLINIO S.

*Iselasticum tunc primum mihi videtur incipere de-
beri, quum quis in civitatem suam ipse εἰσήλασεν.
Obsonia eorum certaminum, quae iselastica esse
placuit mihi, [si] ante iselastica non fuerunt, retro
non debentur. Nec proficere pro desiderio athleta-
rum potest, tam eorum, quae postea iselastica lege
constitui, quam, quum vincerent, esse desierunt. Mu-
tata enim conditione certaminum, nihilominus, quae
ante perceperant, non revocantur.*

CXXI.

Excusat se, quod uxorem diplomate adiuverit.

C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

Usque in hoc tempus, Domine, neque cuiquam
diplomata commodavi, neque in rem ullam, nisi

3 ne cuiusquam) De ratione,
qua ne, dubitandi vel interrogan-
di adeo particula, praepositur,
diximus in Lex. Rei rust. et ad
Quintil. 1, 5, 38. G.

CXX [si] ante iselastica)
*Importuna videtur conditionalis
particula, qua deleta vel cum quae
permixta, facilis erit sententia. G.

Vid. I. A. Ernestium ad h. l. S.
tam eorum, quae) *Haec esse
corruptissima video, medelam non
video. Sententia interim pellucet.
Relicet Imperator rationem athle-
tarum, vel convertit potius, et
ostendit, esse ἀντιστάσεις. Illi
dixerant, aequum esse, ut acci-
perent praemia eorum certami-
num, quibus post victoriam de-

mum suam proposita essent prae-
mia; cum delinant dari quorun-
dam certaminum, quae tum da-
rentur, cum vincerent. At re-
spondet Imperator, si retro vale-
re velint legem, quae decernat
praemia nova; etiam retro valere
debere eam, quae auferat vetera.
Si posterius non placeat, si red-
dere nolint praemia iam percepta
eorum certaminum, pro quibus
nihil amplius datur; etiam non
postulare debere praemia, quae
tum, cum vincerent, nondum fue-
rant constituta. Lacunam igitur hic
esse sentio, quibus proprie verbis
sit explenda, hariolari nolo. G.

CXXI, 1 diplomata) Vid. su-
pra ep. 14. G.

tuam, mihi: quam perpetuam servationem meam
 2 quaedam necessitas rupit. Uxori enim meae, au-
 dita morte avi, volenti ad amitam suam excurrere,
 usum eorum negare durum putavi, quum talis
 officii gratia in celeritate consisteret, sciremque,
 te rationem itineris probaturum, cuius caussa erat
 pietas. Haec scripsi, quia mihi parum gratus
 tibi fore videbar, si dissimulassem inter alia be-
 neficia hoc unum, quod me debere sciebam in-
 dulgentiae tuae, quod fiducia eius, quasi consulto
 te, non dubitavi facere; quem si consulissem,
 sero fecissem.

CXXII.

T R A I A N V S P L I N I O S .

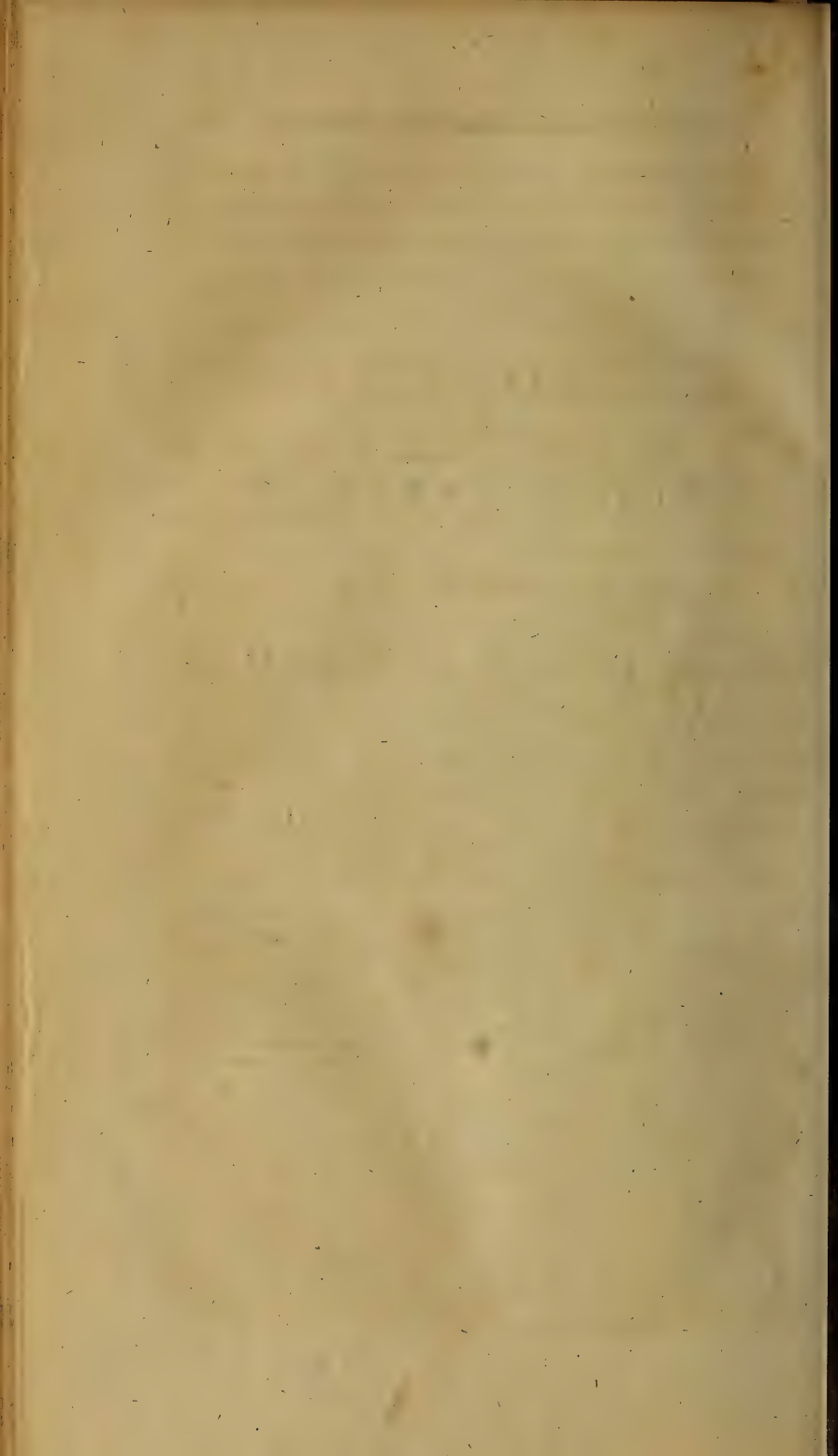
*Merito habuisti, Secunde carissime, fiduciam
 animi mei. Nec dubitandum fuisset, si exspe-
 ctasses, donec me consuleres, an iter uxoris tuae
 diplomatibus, quae officio tuo dedi, adiuvandum
 esset, usum eorum intentioni non profuisse, quum
 apud amitam suam uxor tua deberet etiam cele-
 ritate gratiam adventus sui augere.*

2 debere sciebam) *Sciebam fiducia eius etc. Id ipsum est
 omittit prima editio, legitur pro beneficium Caesaris, quod Plinius
 unum, uno: nullo sensu idoneo. audet, fiducia illius indulgentiae,
 Sed erit sensus Plinio dignus, si inconsulto illo uti ipsius benefi-
 ita legas, Si dissimulassem, inter cio. G.
 alia beneficia hoc quoque me CXXII profuisse) Vid. I. A.
 debere indulgentiae tuae, quod Ernestium ad h. l. S.

C. PLINII CAECILII

S E C V N D I

P A N E G Y R I C V S

C. PLINII SECVNDI

P A N E G Y R I C V S

Bene ac sapienter, Patres Conscripti, maiores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere: quod nihil rite, nihilque providenter homines, sine deorum immortalium ope, consilio, honore, auspicarentur. Qui ² mos cui potius, quam consuli? aut quando magis usurpandus colendusque est, quam quum imperio senatus, auctoritate reipublicae, ad agendas Optimo Principi gratias excitamur? Quod ³ enim praestabilius est, aut pulchrius munus deo-

Panegyricus) Nescio an hoc nomen ipse actioni suae ac libro posuerit Plinius. Certe non colligas ex Ep. 3, 18. quae epistola praefationis instar ad hunc librum est, et ante eum legenda. G.

I, 1 *nihil rite, nihilque providenter*) Praestat membranarum lectio, a Longolio ad Plin. ep. p. 754. laudata: *nihil rite, nihil providenter*. S.

² *imperio — auctoritate*) Discedit a veteribus formulis, in quibus non temere *imperare* dicitur *Senatus*: sed *placet Senatui, Senatus fit auctor* etc. Vid. Briffon. de form. tum alias, tum praefertim 2, 109. p. 201. Contr. infra 78, 1. Nimirum partim

blanditur Senatui, partim, quod toto hoc libello agit, auctoritatem huius Ordinis ita amplificatum: ut mirari fubeat interdum aequitatem animi in Traiano maiorem fere, quam temere a principe exspectes, qui vel probaverit ista, vel tulerit, vel contemserit. G.

ad agendas — gratias) Habemus eius rei exemplum etiam Ep. 2, 1, 5. Iam observatum aliis, non huc trahendum esse Dionem L. 60. p. 672. D. ubi vetuit lege Claudius, τοὺς αἰγετοὺς (ἀγχοῦτας) μηδεμίαν οἱ χάριν ἐν τῷ συνδρίῳ γινώσκειν. Est enim ibi de provincialibus magistratibus sermo. G.

rum, quam castus et sanctus, et diis simillimus
 4 princeps? Ac si adhuc dubium fuisset, forte ca-
 suque rectores terris, an aliquo numine darentur:
 Principem tamen nostrum liqueret divinitus con-
 5 stitutum. Non enim occulta potestate fatorum,
 sed ab Iove ipso coram ac palam repertus est,
 electus quippe inter aras et altaria, eodemque
 loci, quem deus ille tam manifestus ac praesens,
 6 quam caelum ac sidera insedit. Quo magis aptum
 piumque est, te, Iupiter optime maxime, antea
 conditorem, nunc conservatorem imperii nostri,
 precari, ut mihi digna consule, digna senatu, di-
 gna principe contingat oratio: utque omnibus,
 quae dicentur a me, libertas, fides, veritas con-

3 diis simillimus) Stoicae vir-
 tutis apex, deo similem esse. Ita
 statim ex eadem philosophia ca-
 sum excludit, commendat pro-
 videntiam. G.

Non opus erat in his ad Stoi-
 cam philosophiam confugere. Ex-
 aggerabant laudem virtutum, qui
 diis similem aliquem dicebant,
 ut apud Vellei. 2, 130. 5. *Livia*
per omnia diis quam homini-
bus similior. E.

5 repertus est, electus) Repe-
 riri, ut invenire, non semper
 ad casum, sed interdum ad quae-
 rendi effectum pertinere, notum
 est. Nostri in tali re, *ausfün-*
dig machen. *Vulgo legitur, *re-*
pertus, electus est quippe, quod
 inconcinnitatis aliquid habere, au-
 res sentiunt. Retinuit tamen Arn-
 izenius. Liber Schwarzii cum est
 omittat, suspicandi occasionem
 viro clarissimo dedit, legendum,
 ut dedimus. Possis etiam pro-
 prius ad codicis fidem legere, *re-*
pertus est, lectus. Verbum est
 prima sua litera scriptum, evanido,
 qui imponi solet, apice, adhaesit
 ad sequens vocabulum tanto faci-
 lius, cum *electus* optime huc con-
 veniat, et sit usitatus. G.

inter aras et altaria) In Ca-
 pitolio. Ponamus, quia ad illu-

strandum non hunc tantum lo-
 cum, sed bonam partem panegy-
 rici pertinent, verba Dionis L.
 68. e Xiphilino p. 770. E. 'Ο
 Νερούας διὰ τὸ γήρας καταφρο-
 νούμενος ἀνέβη τε ἐς τὸ Καπιτώ-
 λιον καὶ ἔφη γεγωνήσας· (magno
 clamore) Ἀγαθὴ τύχη τῆς τε
 βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τῶν Ῥω-
 μαίων, καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ, Μάρκον
 Οὐλλπίον Νερούαν Τραιανὸν ποιοῦ-
 μαί. (i. e. *εισποιούμαι*, adopto)
 Καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ συνεδρίῳ
 Καίσαρά τε αὐτὸν ἀπέδειξε κ. τ. λ.
 G.

6 conservatorem) Iovis Con-
 servatoris titulus exstat nummis
 Domitiani et Diocletiani. Illu-
 stravit etiam Iustus Rycquius de
 Capitolio c. 20. p. 204. Add.
 Reinels. 1, 254. et 2, 77. Plures
 sunt apud Gruterum. G.

fides) Intelligit, puto, *fidem*,
 qua Caesari et reip. obstrictus
 sit, quaeque *libertati et veritati*
 quasi innexa est: nam de altera
 fide, quam sibi haberi optat, de-
 inde dicit, cum *speciem adula-*
tionis deprecatur. G.

Non opus est cum Gesnero
 haec ita distinguere, ut *fides* in-
 telligatur, qua Caesari et reipu-
 blicae obstrictus sit. Saepe *fides*

stet: tantumque a specie adulationis absit gratiarum actio mea, quantum abest a necessitate.

II. Equidem non Consuli modo, sed omnibus civibus enitendum reor, ne quid de Principe nostro ita dicant, ut idem illud de alio dici potuisse videatur. Quare abeant ac recedant voces illae, quas metus exprimebat: nihil, quale ante, dicamus; nihil enim, quale antea, patimur: nec eadem de principe palam, quae prius, praedicemus; neque enim eadem secreto loquimur, quae prius. Discernatur orationibus nostris diversitas temporum, et ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando sint actae. Nusquam ut deo, nusquam ut numini blandiamur: non enim de tyranno, sed de cive; non de domino, sed de parente loquimur. Unum ille se ex nobis, et hoc magis excellit atque eminet, quod unum ex nobis putat; nec minus hominem se, quam hominibus praesse ineminit. Intelligamus ergo bona nostra, dignosque nos illis

et veritas ut effectus et causa iunguntur. Nisi melius sit fidem pro simplicitate atque integritate accipere, e qua veritas consequitur. Precatur Plinius, ut sibi contingat, libere et ex animi sententia et vere dicere. E.

a necessitate) quod, etiam si gratiarum actio intermissa fuisset, tamen ei a Traiano nihil fuisset timendum. Ergo etiam in hoc ab aequitate et clementia Traianum laudat. E.

Sic et Gierigius. Sed falluntur viri doctissimi. A necessitate, subaudi adulationis. S.

II, 1 Equidem — — videatur) I. A. Ernestii crisin de hoc loco, qui mihi sanissimus videtur, vehementer miror. S.

2 loquimur, quae prius) Paullo concinniores sententiam e libris MS. et editis Gierigius reddidit:

neque enim eadem secreto, quae prius, loquimur. E.

Al. neque enim eadem, quae prius, secreto loquimur. quod magis etiam placet. S.

5 dignosque nos illis) * Si facile et sui similem hic quoque Plinium esse volumus, sic, ut Lipsio suadente dedimus, legendum puto. Sive enim ita intelligas, probemus nos dignos usu Traiani, (quod defendit Schwarzius) duriusculum est; sive, probemus nos dignos illius, nempe Traiani, Graecismus est, poetis dignior, de quo Drakenb. ad Sil. 11, 381. et 12, 81. Illis placuisse etiam Perizonio, docet Arntzenius, qui ex ILLIVS h. e. illi usu ortam putat lectionem illius usu. Putat itaque dignos cum dativo construui. G. Add. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola.

usu probemus, atque identidem cogitemus, quam sit indignum, si maius principibus praestemus obsequium, qui servitute civium, quam qui libertate 6 laetantur. Et populus quidem Romanus dilectum Principum servat, quantoque paullo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat; quibusque aliquando clamoribus gestum alterius et vocem, huius pietatem, abstinentioniam, man- 7 suetudinem laudat. Quid nos ipsi? divinitatem Principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor et gaudium tulit, celebrare universi solemus? Iam quid tam civile, tam senatorium, quam illud additum a nobis OPTIMI cognomen? quod peculiare huius et proprium 8 arrogantia priorum principum fecit. Enim vero quam commune, quam ex aequo, quod FELICES NOS, FELICEM ILLVM praedicamus? alternisque votis, HAEC FACIAT, HAEC AUDIAT, quasi non dictu-

6 *formosum*) Domitianum *pulchrum et decentem* vocat, et plura ea de re commemorat Sueton. c. 18. Pulchritudinis causa etiam Apollinis nomen et insignia ipse et Nero affectabant, qui *formosus* est: ad Neronem etiam pertinet *gestus et vox* laudata, cuius infaniae plura specimina dat Suetonius a cap. inde 20. G.

7 OPTIMI cognomen) Quod sexcenti nummi et inscriptiones servant. Vid. 88, 6. G.

8 *commune*) *Commune* est, h. e. principem *communem, civilem et humanum* indicat etc. Serv. ad Aen. 8, 275. *Alii* communem deum (*dicunt volunt*) *humanum, beneficium, Φιλάνθρωπον, unde et communes homines dicimus.* G.

Simplicius tamen est et aptius, illa *quam commune, quam ex aequo*, ita iungere, ut communis et aequalis praedictantium vox intelligatur. Mox eodem sensu *alterna vota* dicit. E.

Mihi vero *commune et ex aequo* idem fere videtur, quod Plinius antea *civile* dixit. Civilitatis quidem Traiani signum erat, quod Romani non solum Imperatorem, sed se quoque felices praedicarent. S.

haec faciat) *Haec opera, digna optimo principe, semper faciat* Traianus! *haec nomina, hos titulos, has laudes, semper audiat!* G.

Rectius, puto, Gierigius haec ita supplevit: mox dicimus, *haec, quibus adhuc indigemus, faciat!* mox, *haec, quae ipsi ex animo apprecamur, audiat!* Nisi forte ultima haec melius sic suppleantur: *haec, quae reprehendimus, vel conquerimur, audiat!* Certi enim sumus, eum ne reprehensionibus quidem nostris aut querimoniis irasci, sed indulgentissime eas audire, et his, si fieri possit, mederi. E.

Ego Gesneri rationem, in qua nihil duri video, sequar. Appa-

ri, nisi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam ac multo pudore suffunditur. Agnoscit enim sentitque, sibi, non principi, dici.

III. Igitur quod temperamentum omnes in illo subito pietatis calore servavimus, hoc singuli quoque meditatique teneamus; sciamusque, nullum esse neque sincerius, neque acceptius genus gratiarum, quam quod illas acclamationes aemuletur, quae fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet, laborabo, ut orationem meam ad modestiam Principis moderationemque submittam, nec minus considerabo, quid aures eius pati possint, quam quid virtutibus debeatur. Magna et inusitata Principis gloria, cui gratias acturus, non tam vereor, ne me in laudibus suis parcum, quam ne nimium putet. Haec me cura, haec difficultas sola circumstat: nam merenti gratias agere, facile est, Patres Conscripti. Non enim periculum est, ne, quum loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat; quum de frugalitate, luxuriam; quum de clementia, crudelitatem; quum de liberalitate, avaritiam; quum de benignitate, livorem; quum de continentia, libidinem; quum de labore, inertiam; quum de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratusve videar, prout satis aut parum dixerō. Animadverto enim, etiam deos ipsos, non tam accuratis adorantium precibus,

ret enim, Plinium loqui de iis, quae Traianus olim sit auditurus, si civium expectationi satisfecerit. S.

suffunditur) De pudore proprie dicitur: non item de lacrymis. Sic autem saepissime utriusque linguae scriptores unum pluribus nominibus verbum iungunt, cuius significatio non omnibus illis nominibus ad amissim congruit. S.

III, 1 *quae fingendi* — *tempus*) quae tam celeriter prorumpunt, ut verum pectoris sensum efferant, non fictum ex adulatione. E.

3 *Magna et inusitata Principis gloria*) Epiphonema, cuius sensus tam patet, ut satis mirari nequeam, Gierigium hinc interpretando labi potuisse. S.

5 *accuratis*) cum cura et arte quadam conceptis et concin-

quam innocentia et sanctitate laetari; gratioremque existimari, qui delubris eorum puram castamque mentem, quam qui meditatam carmen intulerit.

IV. Sed parendum est Senatusconsulto, quo ex utilitate publica placuit, ut Consulis voce, sub titulo gratiarum agendarum, boni principes, quae facerent, recognoscerent; mali, quae facere deberent. Id nunc eo magis solemne ac necessarium est, quod parens noster privatas gratiarum actiones cohibet et comprimit: intercessurus etiam publicis, si permetteret sibi vetare, quod Senatus iuberet. Utrumque, Caesar Auguste, moderate, et quod alibi tibi gratias agi non finis, et quod hic finis. Non enim a te ipso tibi honor iste, sed agentibus habetur. Cedis affectibus nostris, nec nobis munera tua praedicare, sed audire tibi necesse est.

4 Saepe ego mecum, P. C. tacitus agitavi, qualem quantumque esse oporteret, cuius ditione

natis. Nempe pietas non verba, sed sensus curat. Itaque mox *meditatum carmen* opponitur. E.

meditatum carmen) Formulam verbis conceptis. Collegit in hoc etiam genere plurima Briffon. de form. 1, 103. sqq. Huc pertinent Hymni Homerici, odae quaedam Horatii et Catulli. G.

IV, 1 quo — *placuit*) Giergius e libris MS. et editis multis edidit *quod — placuit*, hoc sensu: parendum est noto illi SCto, quod utilitatis publicae causa (Senatui) placuit i. factum est, hoc consilio, ut Consulis voce etc. E.

Praetulit eandem lectionem Gesnerus in epistola ad I. A. Ernestium. S.

2 *intercessurus — vetare*) Tribuniciae potestatis verba, commo-

de hic adhibita, cum eam habuerit etiam Imperator. G.

3 *sed agentibus habetur*) Cum permittis tibi gratias agi publice, ea in re non tibi habes honorem, sed nobis, qui agimus. *Plana sententia, sed quam obscuraverat inculcata temere *ab*, cum legeretur: *Non enim a te ipso tibi honor iste, sed ab agentibus habetur*. Eiecit itaque praepositionem Schwarziani libri auctoritate. Idem vir doctissimus malit, *non enim a te ipsi tibi, non ipso*: recte sane: et erit plenior oppositio. G.

His equidem acquiescam. Plura molitur I. A. Ernestius: dubito, an iure. S.

4 *Saepe ego*) Hic proprie ipsa tractatio incipit, et agmen quoddam laudum proponitur, quas deinde per partes persequitur. G.

nutuque maria terrae, pax bella, regerentur: quum interea fingenti formantique mihi principem, quem aequata diis immortalibus potestas deceret, nunquam voto saltem concipere succurrit similem huic, quem videmus. Enituit aliquis in bello, sed ob-5 solevit in pace: alium toga, sed non et arma honestarunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humilitate captavit: ille quaesitam domi gloriam in publico, hic in publico partam domi perdidit. Postremo adhuc nemo exstitit, cuius virtutes nullo vitiorum confinio laederentur. At Prin-6 cipi nostro quanta concordia, quantusque contentus omnium laudum, omnisque gloriae contigit! Ut nihil severitati eius hilaritate, nihil gravitati simplicitate, nihil maiestati humanitate detrahitur! Iam firmitas, iam proceritas corpo-7 ris, iam honor capitis, et dignitas oris, ad hoc aetatis inflexa maturitas, nec sine quodam munere deum festinatis senectutis insignibus ad

maria terrae) Asyndeton, quod genus praefertim in oppositis locum habet, ut *ruta caesa, sarta tecta*. Vid. quae dedimus ad Caton. 14, 4. G.

5 *Enituit aliquis*) Iucundum erit videre antrorsum Homerum Il. v, 730. sq. ab altera parte vero Claudianum Silicon. i, 25. sqq. G.

amorem humilitate) Ut *gravitatis*, qua alias paratur reverentia, excessus terror est, sic *humanitatis*, comitatis, benignitatisque, *humilitas*. *Recte igitur post alios e suo codice vindicavit *humilitatem* Schwarzius, quam male hic *humanitas* populerat. G.

6 *gravitati simplicitate*) Difficile in primis harum rerum temperamentum: quod qui graves volunt esse ac videri, saepe in affectationem et quaesitum *compositumque* quendam rigorem incidunt, *simplicitati* illi et

αφελεία contrarium, quae nihil fictum, nihil adscitum habet, sed candide omnia, et excussis quasi omnibus cordis recessibus atque plicis, administrat. G.

7 *ad hoc — maturitas*) *Ad hoc aetatis* tempus provecta, sed nondum tamen *deflexa maturitas*, nondum minui atque decrescere incipiens. Prope ἀμην et summum vigorem est aetas (quartum et quadragesimum annum tum agebat Traianus) nondum tamen declinare coepit, ut sol, cum primum solstitialem terminum attigit, deflectit. G.

Recte omnia Gesnerus, nisi quod *ad hoc* nunc est, praeterea, ut centies apud Plinium. cf. Epist. 1, 10. 6. E.

ad hoc) Arntzenius interpretatur *ad haec, praeterea*. G.

Malim *ad haec*. S.

festinatis — insignibus) Claudian. Nupt. Honor. 324. *vultus-*

augendam maiestatem ornata caesaries, nonne longe lateque principem ostentant?

V. Talem esse oportuit, quem non bella civilia, nec armis oppressa respublica, sed pax, et adoptio, et tandem exorata terris numina, ² dedissent. An fas erat, nihil differre inter imperatorem, quem homines, et quem dii fecissent? quorum quidem in te, Caesar Auguste, iudicium et favor, tunc statim, quum ad exercitum proficisceris, et quidem inusitato indicio enituit. ³ Nam ceteros principes aut largus cruor hostiarum, aut sinister volatus avium consulentibus nuntiavit: tibi ascendenti de more Capitolium, quamquam non id agentium civium clamor, ut ⁴ iam principi, obcurrit. Siquidem omnis turba, quae limen insederat, ad ingressum tuum foribus reclusis, illa quidem, ut tunc arbitrabatur, deum; ceterum, ut docuit eventus, te consalutavit impe-

que auctura verendos Canities festina venit. G.

longe lateque) Non refero ad principem haec adverbium, sed ad ostentant. Narrat e Dione l. 68. Xiphilinus p. 785. D. in expeditione contra Agarenos magno in periculo fuisse Traianum: Καὶ αὐτὸς βραχυτάτου ἐδέχσε τρωθῆναι, καίπερ τὴν βασιλικὴν σολὴν ἀποθέμενος, ἵνα μὴ γνωρισθῇ, τῆς δὲ πολλῆς αὐτοῦ τῷ γαῦρον καὶ τῷ σεμνοπρεπὲς τοῦ προσώπου ἰδόντες, ὑπετόπισάν τε εἶναι, ὅς ἦν, καὶ ἐπετόξευσαν αὐτῷ κ. τ. λ. Videbat locum Lipsius. G.

V, ² indicio enituit) *Iudicio typorum Cuspiniani errori videtur deberi: plane omittitur in Schwarziano. Enotuit, quod est in quibusdam libris, et ipsum Plinianum est 2, 10, 3. Ceterum Ernesti meus legi volebat *eminuit. G.*

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. S.

³ *sinister volatus)* Cic. de

divin. 2, 39. *Nobis sinistra videntur, Graiis et Barbaris dextra meliora.* Vid. Davil. G.

non id agentium) Ea enim ominis ratio est, si quis aliquid ex sua re atque ex suo sermone dixerit, et eius verbum aliquod apte ceciderit ad id, quod ages aut cogitabis, ut ridens, vere tamen, quod exempla declarant, ostendit Cic. Divin. 2, 40. Est omnino stultitiae humanae hic exemplum. Ille apud Phaedrum 5, 7. tibicen, qui *Princeps* suo nomine diceretur, irrisus est, cum *Principi*, id est, Imperatori dictum carmen ad se raperet: et Consulem Romanum in concilio terrarum orbis gravissimo non pudet, persuadere velle Traiano ad ipsum pertinuisse verba, quibus *Iovem Imperatorem* salutabat populus. *Iovis Imperatoris* mentio Cic. in Verr. 4, 58; origo Liv. 6, 29. Disensum quendam utriusque tollere hic studet Lipsius. G.

ratorem. Nec aliter a cunctis omen acceptum 5
est. Nam ipse intelligere nolebas: recusabas
enim imperare; recusabas, quod bene erat im-
peraturi. Igitur cogendus fuisti. Cogi porro non 6
poteras, nisi periculo patriae, et nutatione rei-
publicae. Obstinatum enim tibi non fuscipere
imperium, nisi servandum fuisset. Quare ego il- 7
lum ipsum furorem motumque castrensem reor
existisse, quia magna vi magnoque terrore mo-
destia tua vincenda erat. Ac sicut maris coelique 8
temperiem turbines tempestatesque commendant;
ita ad augendam pacis tuae gratiam illum tumult-
um praecessisse crediderim. Habet has vices 9
conditio mortalium, ut adversa ex secundis, ex
adversis secunda nascantur. Occultat utrorumque
semina deus, et plerumque bonorum malorumque
causae sub diversa specie latent.

VI. Magnum quidem illud seculo dedecus,
magnum reipublicae vulnus impressum est. Im-

5 *quod bene erat imperaturi*) Qui intelligeret, quantum onus
esset imperium, qui illud non
negligere vellet, sed ex dignitate
gerere. Similia de Theodosio Paca-
tus c. 10. sq. Vid. 86, 2. G.

6 *nutatione reipublicae*) *Sic
omnino legendum ex libris Gru-
tero inspectis. *Nutatione* non
convenit: neque enim mutata est
respublica, sed *nutavit* in con-
temta Nervae auctoritate, rui-
nam minata est, ut *nutantia*
templa infra 51, 1. Conf. 6, 3.
ruens super imperatorem impe-
rium. G.

nisi servandum fuisset) nisi
servandum habuisses; nisi nutatio
reipublicae servatorem poposcisset.
Nescio, cur *fuisset* I. A. Erne-
stio et Gierigio displicuerit. S.

8 *praecessisse*) Codex Voss.
praesaevisse, quod iure praetu-
lit Arntzenius. S.

9 *nascantur*) Avunculus no-
stri 7, 40. f. 41. eundem locum
tractat: *Quid? quod iste calcu-
li candore illo laudatus dies*
originem mali habuit. Quam
multos accepta affligere impe-
ria! quam multos bona perdi-
dere, et ultimis mersere sup-
pliciis! *Malui itaque servare
nascantur, quam *noscantur* e
libris quibusdam reponere: cum
apertum sit, non de cognitione
hic agi, sed de ipsa origine se-
cundorum ex adversis, et contra;
seu, ut ipse ait, de *caussis bo-*
norum malorumque, sub diver-
sa specie latentibus. G.

Mihi quoque *nascantur* unice
verum videtur. De seminibus ac
caussis agitur, non de modo, quo
secunda adversaque noscantur.
Ceterum mira Gierigii ratio, am-
bas lectiones in ipso verborum
contextu lectori proponentis. S.

perator, et parens generis humani, obsessus, captus, inclusus: ablata mitissimo seni servandorum hominum potestas; ereptumque principi illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur. Si tamen haec sola erat ratio, quae te publicae salutis gubernaculis admoveret; prope est ut exclamem, tanti fuisse. Corrupta est disciplina castrorum, ut tu corrector emendatorque contingeres: inductum pessimum exemplum, ut optimum opponeretur: postremo coactus princeps, quos nollet, occidere, ut daret principem, qui cogi non posset. Olim tu quidem adoptari merebare; sed nescissemus, quantum tibi deberet imperium, si ante adoptatus esses. Expectatum est tempus, in quo liqueret, non tam accepisse te beneficium, quam dedisse. Confugit in sinum tuum concussa respublica, ruensque imperium super imperato-

VI, 1 *Imperator — potestas*)

Narrat Xiphilinus e Dionis L. 68. p. 770. D. Αἰλιανὸς ὁ Κασπέργιος — τοὺς στρατιώτας ἐτασίασε κατ' αὐτοῦ παρασκευάσας ἐξαιτῆσαι τινας, ὥστε θανατωθῆναι. πρὸς οὓς ὁ Νερούας τοσοῦτον ἀντίσχευεν, ὥστε καὶ τὴν κλεῖν ἀπογυμνώσαι, καὶ τὴν σφαγὴν αὐτοῦ προδείξαι. οὐ μὴν τι καὶ ἤνυσεν, ἀλλ' ἀνιγέθησαν, οὓς ὁ Αἰλιανὸς ἐβουλήθη. Hinc statim fecit Nerva, quod referabamus ad 1, 5. G.

2 haec sola — ratio) Antiquum est ergo, permessa a providentia mala dicere ob eam causam, quod bona quaedam exsistere aliter non possunt. G.

tanti fuisse) Exiguum fuit incommodum illud, et contemptus Nervae oblati, si compareretur cum bonis ex imperio Traiani, quod peperit iste tumultus, consecutis. Igitur tanti fuit; aequum pretium fuit tantorum bonorum, contemptus Nervae. Contulit hunc locum Grotius cum Lucani illo 1, 37. Scelera ipsa nefasque Hac mercede placent. Plura e Graecis hic dedit Liplius. Quin

lic quoque cecinit ecclesia in Sequentia ad primam missam in nocte nativit. Domini, O culpa nimium beata, qua redempta est natura etc. Nescio, quam bene. G.

Corrupta est etc.) Ad solum illum motum castrensem referam, non omnino ad disciplinae corruptionem sub prioribus principibus. S.

ut tu — contingeres) Qui eruerit hinc canonem Grammaticum, ut interdum etiam referri ad eventum, non ad consilium, id enim est, non τελικῶς poni, sed ἐκβατικῶς: poterit illo in magis seriis rebus non nunquam uti. Ceterum corrector emendatorque fuit Traianus ipsorum etiam in Nervam admissorum, explevitque verficulum II. α, 42, quem sua manu ei scripserat senex, Τίσιον Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν, ut ostendit e Dionis Xiphilinus l. c. p. 771. C. G.

quos nollet) Non damnamus hanc lectionem. Sed tamen magis placet, quod est in MS. Schwarzii et al. nolebat. G.

rem imperatoris tibi voce delatum est. Implora-⁴
tus adoptione, et accitus es, ut olim duces ma-
gni a peregrinis externisque bellis ad opem pa-
triae ferendam revocari solebant. Ita filius ac
parens uno eodemque momento rem maximam
invicem praestitistis: ille tibi imperium dedit,
tu illi reddidisti. Solus ergo ad hoc aevi pro-
munere tanto paria accipiendo fecisti, immo ul-
tro dantem obligasti: communicato enim impe-
rio, sollicitior tu, ille securior factus est.

VII. O novum atque inauditum ad princi-
patum iter! Non te propria cupiditas, proprius
metus; sed aliena utilitas, alienus timor princi-
pem fecit. Videaris licet quod est amplissimum ²
consequutus inter homines; felicius tamen erat
illud, quod reliquisti: sub bono principe priva-
tus esse desiisti. Assumptus es in laborum cura-³
rumque consortium, nec te laeta et prospera sta-
tionis istius, sed aspera et dura ad capeffendam
eam compulerunt. Suscepisti imperium, postquam
aliud suscepti poenitebat. Nulla adoptati cum ⁴
eo, qui adoptabat, cognatio, nulla necessitudo;
nisi quod uterque optimus erat, dignusque alter
eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es, non, ut
prius alius atque alius, in gratiam uxoris. Ad-
scivit enim te filium, non vitricus, sed princeps,
eodemque animo divus Nerva pater tuus factus

⁴ ad hoc aevi) *Firmat hanc
lectionem e suo et Gudii libro
Schwarzius. Al. adhuc, qui. G.

ultra dantem obligasti) Male
iungunt quidam *ultra* cum *dan-*
tem, quod ad *obligasti* referen-
dum est. *Ultra obligasti*, prior
illi beneficium praestitisti: eam
enim vim esse huius adverbii, ut
non tam ad liberam voluntatem,
quam ad praeventionem quan-
dam et occupationem pertineat,
exempla illa docent, quibus ne-

scio quae aliae significationes in
Lexicis tribuuntur, quod osten-
dimus in novo, quem molimur,
Linguae Latinae thesauro. *Sed
nec damnaverim *ultra*, quod ha-
bent quidam: ut corrigat illud
paria fecisti. *Ultra*, i. e. am-
plius tu illum, quam ille te, ob-
ligasti. Sed *ultra* etiam esse *in-*
super studet ostendere Arntze-
nius. G.

VII, 4 non vitricus) Ut Ti-
berium Augustus, Claudius Ne-
ronem. G.

est, quo erat omnium. Nec decet aliter filium
 5 assumi, si assumatur a principe. An Senatum
 Populumque Romanum, exercitus, provincias, so-
 cios, transmissurus uni, successorem e sinu ux-
 oris accipias? summaeque potestatis heredem tan-
 tum intra domum tuam quaeras? non per totam
 civitatem circumferas oculos? et hunc tibi pro-
 ximum, hunc coniunctissimum existimes, quem
 optimum, quem diis simillimum inveneris? Im-
 6 peraturus omnibus, eligi debet ex omnibus. Non
 enim servulis tuis dominum, ut possis esse con-
 tentus quasi necessario herede, sed principem ci-
 vibus daturus es imperator. Superbum istud et
 regium, nisi adoptes eum, quem consiet impera-
 7 turum fuisse, etiamsi non adoptasses. Fecit hoc
 Nerva, nihil interesse arbitratus, genueris an
 elegeris, si perinde sine iudicio adoptentur liberi,
 ac nascuntur: nisi tamen quod aequiore animo
 ferunt homines, quem princeps parum feliciter
 genuit, quam quem male elegit.

VIII. Sedulo ergo vitavit hunc casum, nec
 iudicia hominum, sed deorum etiam in consilium
 assumfit. Itaque non tua in cubiculo, sed in
 templo; nec ante genialem torum, sed ante pul-

5 *Senatum Populumque*) *Sic
 optimi quique libri. Alii, *Senatus Populique*, quod pro ratione illius temporis falsum erat. *Senatus* ipse *Populusque Rom.* in tutela tum et potestate Principis erant. G.

intra domum tuam) Galba Pisonem adoptans Tac. H. 1, 15, 3. *Augustus in domo successorem quaesivit; ego in republica.* Totam illam orationem contulisse cum hac Panegyrici parte iuverit. G.

6 *imperaturum fuisse*) Eligendum nempe propter virtutem ab omnibus, qui salvam esse cuperent rempublicam. G.

7 *nisi tamen quod*) Immo nisi quod tamen, ut Schwarzius

et Gierigius ediderunt. vid. ad Epist. 6, 21, 6. — *Nascuntur.* Al. *nascantur*, quod praefendum. S.

VIII, 1 *nec iudicia*) *Huic lectioni non favet modo Gud. 2. apud Schwarz. sed etiam qui iudicio legunt corrupte. Al. *iudicium.* G.

tua) Arntzen. *tui.* quod placet I. A. Ernestio. Praeterea malim: *Itaque tui non in cubiculo* etc. S.

genialem torum) Apposite ad *pulvinar* Iovis: ut enim *focus* privatus unusquisque *ara genii*, ita lectus, coniugalis praefertim, *genii pulvinar.* *Arae mensa-*

vinar Iovis optimi maximi, adoptio peracta est: qua tandem non servitus nostra, sed libertas, et salus, et securitas fundabatur. Sibi enim dii² gloriam illam vindicaverunt: horum opus, horum illud imperium; Nerva tantum minister fuit. Utique qui adoptaret tam paruit, quam tu, qui adoptabaris. Allata erat ex Pannonia laurea, id³ agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriae insigne decoraret. Hanc Imperator Nerva in gremio Iovis collocarat: quum repente solito maior et augustior, advocata hominum concione deorumque, te filium sibi, hoc est, unicum auxilium fellis rebus assumsit. Inde quasi deposito⁴ imperio, qua securitate, qua gloria laetus (nam

rum rationem habent; *lectorum*, qui etiam *tricliniarii* sunt, *pulvinaria*. Hinc *lectisternia*, epulae quasi solemniores Deorum, etc. G.

² *Utique*) * Sic omnino legendum, vidit Schwarzius: cuius codex, ut et margo Gudiani, *utque* hic habent. Cum literas *er* sic signare soleant librarii, ut apicem apostrophii instar ad literam praecedentem adiciant; apparet, quomodo *i* litera obscura scripta vel plane omitti, vel in *er* mutari potuerit. Ceterum malit vir doctissimus, *qui adoptabat*; cum sequatur, *qui adoptabaris*. Cogitabam, an forte fuerit *quum*. Vocabula monosyllaba, quorum principium est *q*, omnibus modis misceri et confundi in libris antiquis, non ignorant, qui eos tractarunt. Ingeniose Heumannus meus, *teque cum adoptaret*. G.

Bene Giergius ita edidit: *Uterque, tam qui adoptabat, tum paruit, quam tu, qui adoptabaris*. E.

Vid. I. A. Ernestius, cui accedo. S.

³ *ex Pannonia laurea*) Non a Traiano (ut scriptor multis seculis posterior Cedrenus narrat) quod hic non taciturnus erat Pli-

nus; et diserte Xiphilinus e Dione L. 68. p. 770. E. ubi de hac re, ἡρχε δὲ τῆς Γερμανίας ἐκεί- vos. Add. mox 9, 2. Quae contra hanc sententiam monuit Dodwellus Prael. Cambd. 6. p. 273. sqq. non potuerunt ab ea dimovere Massonum in vita Plinii ad A. C. 99. §. 3. De *literis laureatis*, e provincia mitti solitis, exstat elegans disertatio Io. Guil. Bergeri. Repetit de hac lauro 16, 1. G.

solito maior) Quem sollicitudo atque metus contraxerant ante et depresserant, eum gaudium de consilio suo, et certa spes boni eventus, iam erigebat. Nota vis utriusque commotionis: nota Sixti V. historia, inventis Petri clavibus se erigentis. G.

Haec Gesnerus φουσικῶς. Sed maius quiddam cogitavit Plinius, ipsius numinis quandam quasi ἐπίνοιαν agnoscens. Virgilius Aen. 1, 588. ff. *Restitit Aeneas, claraque in luce refulsit, Os humerosque deo similis* etc. ubi v. Heynium. Eodem spectat *deorum concio*, quod Giergius, ni fallor, minus recte interpretatur. Splendidissimus hic locus. S.

⁴ *qua gloria*) *Gloriam* hic intelligo non alienam praedica-

quantulum refert, deponas, an partiaris imperium? nisi quod difficilius hoc est) non secus ac praesenti tibi innixus, tuis humeris se patriamque sustentans, tua iuventa, tuo robore invaluit!

5 Statim confedit omnis tumultus. Non adoptionis opus istud fuit, sed adoptati: atque adeo temere fecerat Nerva, si adoptasset alium. Oblitine sumus, ut nuper post adoptionem non deserit seditio, sed coeperit? Irritamentum istud irarum,

6 et fax tumultus fuisset, nisi incidisset in te. An dubium est, ut dare posset imperium imperator, qui reverentiam amiserat, auctoritate eius effectum esse, cui dabatur? Simul filius, simul Caesar, mox Imperator, et consors Tribuniciae potestatis, et omnia pariter, et statim factus es: quae proxime parens verus tantum in alterum filium contulit.

IX. Magnum hoc tuae moderationis indicium, quod non solum successor imperii, sed particeps etiam sociusque placuisti. Nam successor, etiamsi nolis, habendus est: non est haben-

tionem, sed iudicium de suo facto praeclarum, verbo, *gloriationem*, sed honestam, et potius in vultu alacri et sereno, conscientiae indice, quam invidiosa sui iactatione positam. G.

nam — hoc est) *Mihi non est dubium, hanc parenthesin culpa librarii, qui eam praeterviderat, versu uno serius, quam oportebat, collocatam, revocari debere, ponique post verba, *quasi deposito imperio*. G.

Nisi verba sic ordinanda: *Inde qua securitate, qua gloria laetus, quasi deposito imperio etc.* Fervidum dicentis ingenium naturalem cogitationum ordinem turbare posse, fateor: sed quem nos legimus Plinii panegyricum, non in Senatu recitatus, sed per otium elaboratus, adque omnes

bene scribendi regulas diligentissime exactus est. S.

5 *post adoptionem*) Pisonis a Galba factam Tac. H. 1, 15. lqq. G.

6 *Simul filius etc.*) Vid. I. A. Ernestium ad h. l. S.

parens verus) Vespasianus in Titum; non item in Domitianum. G.

IX, 1 *non est habendus*) *Omittit hoc est liber Schwarzianus: qui recte etiam suffragatur lectioni optimorum, quam damus; cum alii legant, *habendus es: non es habendus*. G.

Hi nempe non videbant, Plinium nunc universe loqui. Ceterum bene notavit Gierigius, hanc sententiam incommode hic adhibitam esse; sermonem enim esse de successore, quem Imperator ipse sua sponte sibi eligat. E.

dus focius, nisi velis. Credentne posteri, Patri-
 cio et Consulari, et Triumphali patre genitum,
 quum fortissimum, amplissimum, amantissimum
 sui exercitum regeret, Imperatorem non ab exer-
 citu factum? eidem, quum Germaniae praefide-
 ret, Germanici nomen hinc missum? nihil ipsum,
 ut Imperator fieret, agitalle? nihil fecisse, nisi
 quod meruit, et paruit? Paruisti enim, Caesar, 3
 et ad principatum obsequio pervenisti: nihilque
 magis a te subiecti animo factum est, quam quod
 imperare coepisti. Iam Caesar, iam Imperator,
 iam Germanicus, absens et ignarus, et post tan-
 ta nomina, quantum ad te pertinet, privatus.
 Magnum videretur, si dicerem, Nescisti te Impe- 4
 ratorem futurum: eras Imperator, et esse te ne-
 sciebas. Ut vero ad te fortunae tuae nuntius

Non assentior. Haec enim sen-
 tentia argumentum tenet, quò
 evincatur, Traianum Nervae etiam
 participem imperii sociumque pla-
 cuisse. S.

2 *Patricio*) Non sensu anti-
 quo; qui neque Italus, aut iuris
 adeo Italici esset: sed *patricius*
 fuit Traianus pater ex eo genere,
 qui suppleti sunt ab Imperatori-
 bus, quale quid constat de Iulio
 Caes. e Sueton. c. 41; de Clau-
 dio ex Tac. A. 11, 25. nempe
in numerum patriciorum adscit
vit vetustissimum quemque e
Senatu, aut quibus clari pa-
rentes fuerant: quis autem con-
sule clarior? de Vespasiano de-
nique ex eiusd. Taciti Agric. 9.
 Huius conditionis fuisse videtur
Titianus, C. Maesi Titiani et
Fonteiae Frontinae Consularium
filius, PATRICIUS, cui ob ho-
 norem togae virilis monumen-
 tum posuit *Clodius Rufus* apud
 Reines. 6, 62. De *Patriciis* a
 Constantino M. institutis *πάντα*
περὶ πάντων Iac. Gothofr. ad C.
 Th. 6, 6. de COSS. praefectis
 etc. G. Add. Gesneri ad I. A.
 Ernestium epistola.

Consulari, Triumphali) Con-
 sulatus mentio in fastis nulla:
 triumphum Parthicum i. e. orna-
 menta triumphalia memorat etiam
 14, 1. G.

4 *Magnum videretur* etc.) Si-
 milis forma orationis deinde 31,
 5. G.

Addidit haec Plinius, ut osten-
 deret, quam longe Traianus ab
 omni ambitione affectandique im-
 perii studio assuisset. Qui pro lu-
 lu frigido ineptoque habent, ve-
 reor ne iusto severius iudicent.
 Dandum in his oratori aliquid
 licentiae, nec ad vivum talia re-
 secanda. S.

eras Imperator) Velim admo-
 neat in hoc loco magister tiro-
 nes, quam facile sit captandis
 antithesibus et acuminibus in in-
 eptias incidere. Traianus, prius-
 quam ei ex Roma nuntiabatur,
 non poterat scire, se Imperato-
 rem factum: post nuntium autem
 non poterat nescire, neque ne-
 sciebat. Talia, si e superficie
 spectes, splendent: si, quem sen-
 sum habeant, examines, mirifice
 frigent. E.

venit, malebas quidem hoc esse, quod fueras, sed non erat liberum. Annon obsequeris Principi civis, legatus Imperatori, filius patri? Ubi deinde disciplina, ubi mos a maioribus traditus, quodcunque Imperator munus iniungeret, aequo animo paratoque subeundi? Quid enim, si provincias ex provinciis, ex bellis bella mandaret? Eodem illum uti iure posse putes, quum ad imperium revocet, quo sit usus, quum ad exercitum miserit; nihilque interesse, ire legatum, an redire Principem iubeat, nisi quod maior sit obsequii gloria in eo, quod quis minus velit.

X. Augebat auctoritatem iubentis in summum discrimen auctoritas eius adducta: utque magis parendum imperanti putares, efficiebatur eo, quod ab aliis minus parebatur. Ad hoc audiebas Senatus Populique consensum. Non unius Nervae iudicium illud, illa electio fuit. Nam qui ubique sunt homines, hoc idem votis expetebant; ille tantum iure Principis occupavit, primusque fecit, quod omnes facturi erant. Nec Hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset, antequam fieret. At quo, dii boni, temperamento potestatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator tu titulis, et imaginibus, et signis:

5 *ad imperium revocet*) Non, denuo vocet ad imperium, quod, vel quale iam habuisti; sed, retro vocet Romam ad fuscipiendum Populi Romani imperium. *Sed quantumvis probabilis sit haec interpretatio, tamen non diffiteor, mihi magis placere Baudianam coniecturam, *ad imperium te vocet*. Sic etiam tueri licebat, *Eodem illo uti iure* etc. Sed potior tamen Lipliana emendatio a Cuspiniano iam prodita, *illum*. G.

Cave Baudianam coniecturam probes. Vulgatam lectionem satis tuentur sequentia, *redire*

Principem. *Mittere et revocare* sibi opponuntur, ut *ire et redire*. S.

X, 2 *iure Principis*) Suavitas quaedam est in hoc loco, quam capias, si cogites, *principem* ordinis proprie nomen esse, ut, *princeps* Horatius ibat. G.

3 *titulis, et imaginibus*) *Titulos* intelligo inscriptionum publicarum in statuis, clupeis, et aliis monumentis: *imagines* non tantum illas nobilitatis indices, privatas; sed eas, quae in castris, *cum signis* et *in signis* militaribus colebantur, de quibus, ipsisque adeo *signis* Liplius

ceterum modestia, labore, vigilantia, dux, et legatus, et miles, quum iam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires: neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filii pietatem, filii obsequium assereres, longamque huic nomini aetatem, longam gloriam precarere. Iam te providentia⁴ deorum primum in locum provexerat; tu adhuc in secundo resistere, atque etiam senescere optabas: privatus tibi videbaris, quamdiu Imperator et alius esset. Audita sunt vota tua, sed in quantum optimo illi et sanctissimo seni utile fuit, quem dii coelo vindicaverunt, ne quid post illud divinum et immortale factum, mortale faceret. De-⁵beri quippe maximo operi hanc venerationem, ut novissimum esset, auctoremque eius statim consecrandum, ut quandoque inter posteros quaeretur, an illud iam deus fecisset. Ita ille nullo⁶ magis nomine publicus parens, quam quia tuus. Ingens gloria, ingensque fama, quum abunde expertus esset, quam bene humeris tuis sederet imperium, tibi terras, te terris reliquit; eo ipso carus omnibus ac desiderandus, quod prospexerat, ne desideraretur.

XI. Quem tu lacrymis primum, ita ut filium decuit, mox templis honestasti, non imitatus illos, qui hoc idem, sed alia mente, fecerunt. Di-

de re milit. 4, 5. Ideo ait, iam tua vexilla, tuas aquilas. Vid. 59, 8. G.

longamque — — precarere) optans, ut diu tibi contingeret, filii nomen gerere, et obsequii gloria frui. E.

4 vota tua) Cum optares, non cum Nerva imperare. G.

Gierigius intelligit vota, quae fecerat omnino pro salute Nervae. Has preces audiverunt dii ita, ut Nervam coelo vindicarent, h. e. summam ei dederunt salutem. E.

Refero ad superiora, in secun-

do loco resistere. quod item Gesnero placuit. S.

5 ut quandoque etc.) Acumen frigidissimum in his reperisse Gierigius sibi videtur. Dubito, an similiter statuerint Romani: his autem, non nobis, Plinius hunc librum scripsit. S.

6 ingens — fama) Virgilius Aen. 11, 124. O fama ingens. S.

ipso) Gesneriana per operarum, ni fallor, negligentiam ipse. S.

XI, 1 fecerunt) Optime habet. Sic statim sequitur dicavit. S.

cavit caelo Tiberius Augustum; sed ut maiestatis crimen induceret: Claudium Nero; sed ut irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum; sed ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur. Tu sideribus patrem intulisti, non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem stuum; sed quia deum credis. Minus est hoc, quum fit ab his, qui et sese deos putant. Sed licet illum aris, pulvinaribus, flamine colas; non alio magis tamen deum et facis et probas, quam quod ipse talis es. In principe enim, qui electo successore fato concessit, una eademque certissima

maiestatis crimen) Hoc est, ut tanto facilius maiestatis, quos veller, damnaret. Tanto enim vehementius puniuntur, qui imperatoris vel vivi vel mortui maiestatem minuunt, quod religionem etiam deorum violasse censentur. Hinc *maiestatis crimen* ἀσεβείας nomine passim adpellat Dio, tum in ipso Tiberio, v. g. L. 57. p. 607. E. tum alias. Et notum illud, *Impie locutus parmularius* ex Sueton. Domit. 10. Add. infra 33, 3. et 4. Respondent igitur his verbis, ordine nihil immutato, ista, non ad metum civium. *Neque tamen non fateor, me ab altera quoque huius loci lectione sollicitari, *maiestatis numen induceret*. Tiberius etiam apud Tacitum A. 1, 73. referipit Consulibus: *Non ideo decretum patri suo caelum, ut in perniciem civium is honor verteretur*. Quid si dedit Plinius, una litera minus, ut *maiestati numen induceret*, h. e. ut maiestati imperatorum induceret velum, vestemque venerabilem, numen divinum, eoque obtentu tanto acerbius eam posset vindicare. Et video etiam Heumanno placuisse ut *maiestati suae numen induceret*. Sed crimen firmat Schwarzianus, et Arntzenius. Ernesti autem meus legi vult: *nomen maiestatis in-*

duceret: ut est ap. Cic. Fam. 1, 6. *nomen fictae religionis inductum*. G.

ut irrideret) Quid Nero de Claudii ἀποθεώσεως sentiret; pulchre expressum est in praeceptoris ipsius ludo, s. ἀποκολουνθῶσαι. G.

Cf. Tacit. Ann. 13, 2. et Sueton. Ner. 33. E.

2 sideribus — intulisti) Antiquissima illa ἀποθεώσεως ratio: hinc stella in nummis consecrationis signum: hinc *sideribus recepta* in nummis Faustina etc. Vid. 89, 2. G.

3 qui et sese deos) Horum enim interest, quam sanctissime coli, quos ipsi in deorum numerum retulere. *Interest*, inquam, ea ratione, ut deinde 65, 2. *Imperatoris maxime interest, non peierari*; ut de Augusto Seneca Consol. ad Marciam c. 15. *Tulit fortiter* (domestica funera), *tamquam eius iam res ageretur*; cuius cum maxime intererat, de diis neminem queri. Similis Augustus, similes Titus ac Domitianus illi homini, qui asper semper Senatus obreclator et obiurgator, cum ipse paullo post allectus esset, *Non putaram, inquit, ita praeclarum nos Senatum habere*. G.

pulvinaribus) Vid. ad 8, 1. G.

divinitatis fides est, bonus successor. Num ergo 4
tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiae ac-
cessit? num hos proximos divinitate parentum
desides ac superbos potius, quam illos veteres et
antiquos aemularis? qui hoc ipsum imperium
peperere, quod modo hostes invaserant contem-
serantque; cuius pulsi fugatique non aliud maius
habebatur indicium, quam si triumpharetur. Er-
go sustulerant animos, et iugum excusserant: nec
iam nobiscum de sua libertate, sed de nostra ser-
vitude, certabant: ac ne inducias quidem, nisi
aequis conditionibus inibant, legesque ut accipe-
rent, dabant.

Bonus successor) Qui vita et
actionibus testatur, divino se con-
silio electum, primum et capita-
le novi dei munus etc. G.

4 *cuius pulsi fugatique*) Cu-
ius imperii Romani pulsi ab ho-
stibus suis fugatique non aliud
maius certiusque habebatur in-
diciū, apud prudentes viros et
sagaciores, quam si Romae ab
Imperatoribus triumpharetur, tri-
umphus ageretur. De falsis Im-
peratorum priorum et mimicis
(vid. mox 16, 3.) triumphis res
nota. De Caio e Sueton. 47;
de Domitiano e Tac. Agric. 39,
ubi plura viri docti. Locus clas-
sicus servatus in excerptis Dionis
e Theodosio L. 57. p. 761. sq.
* Nimirum servo antiquam Aldi
et ceterorum lectionem, ad quam
quo saepius redeo, tanto minus
ea mihi videtur vitiosa. Quid
enim est, quod concoquere non
possunt viri docti? *pulsum et*
fugatum dici imperium? at fe-
runt contemni, invadi: quae
profecto ipsa quoque non ad im-
perium, in quantum incorporalis
res est, sed ad homines, ad du-
ces, ad exercitus, pertinent. Ita-
que poenitet fere, quod in su-
perioris editionis contextum re-
cepi supplementum e vestigiis vi-
tiatorum et mutilorum sine du-

bio codicum, ingeniose exscul-
ptum a Io. Frid. Gronovio obsi.
4, 16. et Cel. Schwarzio, qui
post *contemserantque* inserunt,
quoniam imperabat is: non
displiceret haec lectio, si in bono
et integro hac ipsa parte codice
eam invenirem: praeferre illam
liquidæ, ut mihi videtur, et di-
gnæ Plinio sententiae non pos-
sum. Sed vid. Cel. Ernesti in
Actis Erud. ad an. 1740. p. 56. G.

Gierigius tamen sic edidit: *quo-*
niam imperator is, cuius pulsi
— quam si triumpharet. E.

Add. Gesnerus in epistola ad
I. A. Ernestium, ipseque Erne-
stius. S.

si triumpharetur) * Sic Ald.
et alii: *quod alii, eadem senten-*
tia. G.

5 *nisi aequis conditionibus*)
Id vero ipsum iniquum videba-
tur Romanis rerum dominis, in
quos diceris, quod Agrippinae
obiecit Tiberius, Sueton. 53. *Si*
non dominaris, filiola, iniu-
riam te accipere existimas: vel
ut est apud Tac. An. 4, 52.
ideo laedi, quia non regnaret.
G.

legesque ut acciperent, da-
bant) Hae sunt aequae illae
conditiones. Cave igitur cum Li-
psio nisi expungas. S.

XII. At nunc rediit omnibus terror et metus, et votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem, unum ex illis veteribus et priscis; quibus imperatorium nomen addebant contecti caedibus campi et infecta victoriis maria. Accipimus obfides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur, ut vicerimus. Rogant, supplicant; largimur, negamus, utrumque ex imperii maiestate: agunt gratias, qui impetraverunt; non audent queri, quibus negatum est. An audeant, qui sciant, te adsedisse ferocissimis populis eo ipso tempore, quod amicissimum illis, difficillimum nobis: quum Danubius ripas gelu iungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat: quum ferae gentes non telis magis, quam suo caelo, suo fidere armantur? Sed ubi in proximo tu, non secus ac si mutatae temporum vices es-

XII, 1 *imperatorium nomen*) Tralaticium est *Imperatoris* nomen tributum, si quis certum numerum hostium cecidisset; numerum ipsum memoriae proditum non esse. G.

victoriis) Parum hic placet. Praeferrem *cruoribus*. Dicemusne, pluralem *cruores* librariorum adeo offendisse, ut languidum illud vixque aptum huic loco *victoriis* substituerent? S.

2 *non emimus*) Tac. Agric. 39. *Emtis per commercia, quorum habitus et crines in captivorum speciem formarentur*. G.

Taciti ille locus huc non spectat. S.

ingentibus damnis) Quae describit copiose Dio, loco a Theodosio servato L. 67. p. 762. ubi emtam damnis et muneribus a Decebalo pacem enarrat. **Damnus* plerique, alii *donis*: sed *dona* quomodo hic a *muneribus* differant, non apparet: *damna*

hic esse respectu donantis, quae munera accipientis, facile intelligas. Neque tamen non luculenter ostendit Schwarzius, *dona* et *munera* saepe, et quasi solemniter iungi. Itaque praeferrem *donis*, nisi adcederet illud, quod maiorem vim indignitatemque *damna* habere videntur. Movit hoc ipsum, etiam Arntzenium. G.

3 *adsedisse*) *Praesidere, obfidere, insidere, et insidias facere, considerare* etc. militaria verba, quae ad constantem praesentiam et firmitatem quandam referuntur. Ita hic *adsidere*, h. e. castra habere. G.

tergo bella) Sic poetae praefertim. Claudianus de B. Get. 337. de Rheno et Istro, *Ambo habiles remis, ambo glacialia secti Terga rotis*. Vix eloquentiores sunt Graeci Italique homines, quam in describendis fluviiis *glacie*, tanquam ponte, *iunctis*. Vid. v. g. Ovid. Trist. 3, 10, ubi omnia. G.

sent, illi quidem latibulis suis clausi tenebantur; nostra agmina percurfare ripas, et aliena occasione, si permitteres, uti, ultroque hiemem suam barbaris inferre, gaudebant.

XIII. Haec tibi apud hostes veneratio. Quid apud milites? quam admirationem, quemadmodum comparasti? quum tecum inedia, tecum ferrent sitim; quum in illa meditatione campestri militaribus turmis imperatorium pulverem sudoremque misceres, nihil a ceteris, nisi robore ac praestantia differens; quum libero Marte, nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata fusciperes, alacer virtute militum et laetus, quoties aut cassidi tuae, aut clypeo gravior ictus incideret; (laudabas quippe ferientes, hortabarisque, ut audent: et audebant iam:) quum spectator moderatorque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares, ac si quod durius accipienti videretur, ipse vibrares. Quid quum solatium fessis, aegris opem ferres? Non tibi moris tua inire tentoria, nisi commilitonum ante lustrasses; nec requiem corpori, nisi post omnes, dare. Hac mihi admiratione dignus imperator non videretur, si inter Fabricios, et Scipiones, et Camillos talis esset. Tunc enim illum imitationis ardor, semperque melior aliquis accenderet. Postquam vero studium armorum a manibus ad oculos, ad voluptatem a labore translatum est; post-

4 *aliena occasione*) Qua nempe adhuc non Romani, sed barbari soli uli sunt. Eadem ratione dicit *hiemem suam* h. e. ipsis solis adhuc commodam. G.

XIII, 1 *libero Marte*) Ut aequo Marte. Liberum erat ei, adversus quem pugnabat in illa meditatione campestri Traianus, repugnare, ultro ferire, deicere, si posset, gradu etc. G.

cominus vibrares) Vid. I. A. Ernestius. *Cominus* corruptum

puto. Legam *eminus*. Ultima vocis praegressae adhaerens sequenti videtur *cominus* peperisse. S.

2 *arma componeres*) Ut essent aequalia utriusque partis. G.

5 *ad oculos*) Ad spectacula gladiatorum publica et privata. Similis querela iam Varronis R. 2. pr. 3. *Manus movere maluerunt in theatro ac circo, quam in segetibus ac vineis.* G.

quam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut civica, sed Graeculus magister assistit: quam magnum est, unum ex omnibus patrio more, patria virtute laetari, et sine aemulo, ac sine exemplo secum certare, secum contendere, ac sicut imperat solus, solum ita esse, qui debeat imperare!

XIV. Nonne incunabula haec tibi, Caesar, et rudimenta, quum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici

Graeculus magister) Palae-frites in Gymnasiis, aliptes, res Graeca: unde Sen. de brev. vitae c. 12. *ne Romana quidem, sed Graeca vitia vocat, sedere in ceromate etc.* G.

patrio more) De patria Traiani hic erudite et suo more Lipsius disputat, disidentesque inter se scriptorum locos conciliare studet. Ad hunc quidem Plinii locum parum refert, sitne Romae natus Traianus an in Hispania. Romanus enim mos illi patrius, ex quo civis Romanus fuit, magis etiam, ex quo Nervae filius. G.

XIV, 1 *Parthica lauro*) Memoria omnis huius victoriae, partorumque ea triumphalium ornamentorum, alia intercidit. Triumphum proprie dictum non est ut intelligamus, rem, quam Imperatores sibi vindicaverant, a quo tempore Agrippa sibi debitum intermisit A. U. C. 740. Vid. Dion. L. 54. p. 538. D. Cogitabam, an ad illustrandam hanc victoriam aliquid valeat nummus Antiochenus apud Spanh. disl. II. p. 329. percussus ἐπὶ Τετρακτῶς, qua ratione Praesides Provinciae notari in huius urbis nummis solent. Et ait vir illustrissimus *sub Nerone cussum*, cuius ultimo anno, circa 14 suae aetatis, et confinia adeo pueritiae, versatus filius Traianus esse

debet. Praeses Syriae Pater vero contra Parthos rem per filium gerere potuit. Optime ista. Sed de Neronis temporibus scrupulum epocha literis E K R expressa iniicit. Si ponamus, ultimam R quocunque errore positam pro P Graeca, oriatur numerus 125. Est autem in huius aetatis nummis epocha a foedere cum Iulio Caesare et M. Antonio ducta, cuius annus 125 convenit cum A. U. 831 et Consulatu nono Vespasiani patris, quo tempore Traianus noster pueritiae antiquae illius tempora iam excesserit. Sed nihil impedit victoriam Parthicam ponere hoc nummo aliquot annis priorem: meruisse ea Traianum patrem, ut continuaretur illi provincia; meruisse hic *triumphalia* ornamenta, a quibus *triumphalis* vocatur deinde 16, 1. Add. 89, 3. vid. Bach. vit. Trai. p. 19. Sunt res illorum temporum obscurae atque impeditae, in quibus hallucinari neque magnis viris, et hoc agentibus, turpe fuerit. Quid vero si *partha lauro* legatur? G.

nomenque — quum) Sed vid. c. 15, 1. unde apparet, haec omnia ad rudimenta referri ante tribunatum. Igitur vel ante *nomenque*, quod placet Schwarzio, vel ante *quum*, quod mihi videtur, aliquid excidit, quia puerilia rudimenta Traiani cum virtute virili coniungebantur. G.

iam tum mererere, quum ferociam superbiamque barbarorum ex proximo auditis magno terrore cohiberes, Rhenumque et Euphratem admirationis tuae societate coniungeres? quum orbem terrarum non pedibus magis, quam laudibus peragrareres? apud eos semper maior et clarior, quibus postea contigisses. Et nec dum imperator, nec dum dei filius eras. Germaniam quidem cum plurimae gentes, ac prope infinita vastitas interiacentis soli, tum Pyrenaeus, Alpes, immensique alii montes, nisi his comparentur, muniunt dirimuntque. Per hoc omne spatium quum legiones duceres, seu potius (tanta velocitas erat) raperes: non vehiculum unquam, non equum respexisti. Levis hic, non subsidium itineris, sed decus, et

superbiamque barbarorum) Germanos facile est intelligere ex ipso, quod modo posuit, *Germanici* nomine. Genus hoc *victoriae* pulcherrimum vocat etiam noster ep. 2, 7, 2. ubi quis *ferocissimam gentem, ostentato bello, terrore perdomuit*. Ad illud ex proximo conf. 12, 3. et 16, 2. ubi de Germanis sermo est. *Recepi emendationem Cl. Schwarzii, quod non tantum, ut est sane, ingeniola videretur, sed prope necessaria. Quid enim *Parthorum* (quos habent libri, quantum constat, omnes) *ferocia* ad titulum *Germanici*? aut quid facilius, quam somniculosum, licet antiquissimum, et sac Plinii ipsius librum *Parthos* hic inculcasse, cum *Parthicae lauri* modo mentio praecefferit? G.

admirationis tuae societate) *Etiam hanc lectionem, quam e suo et aliis libris protulit Schwarzii, illi alteri, *admirationis tuae fama*, longe praeferendam iudico. G.

Sensus: non minus ad Rhenum quam ad Euphratem admirationem tui excitares. S.

2 *Germaniam quidem*) *Re-

cepimus hic quoque emendationem Cl. Schwarzii ingenio debitam, ut blandissimam, cum *quidem* ita corripi in codicibus antiquis soleat, ut facile in *que* transire potuerit. Neque vero non optime convenit lectio Baunii, modo non esset paullo audacior, *Hispaniam Germaniamque*. Vid. not. prox. G.

Baunii coniecturam adscivit Gierigius. Veram et iple puto, sic tamen ut malim hoc verborum ordine: *Germaniam Hispaniamque*. S.

Pyrenaeus) Non opus esse puto, ut ad Pyrenaeum, Alpium Tridentinarum partem, *den Brenner*, confugiamus: quem ceteroquin ex Guntheri *Ligur.* 2, 69. adstruit Arntzenius: *Ut Pyrenaeum vero sit nomine totum, Totius partes sint Appenninus et Alpes*. Ab Hispania vocatum ad haec Germaniae bella esse Traianum, e f. 5. clarissimum est. G.

3 *non vehiculum*) Xiphilinus e Dione L. 68. p. 781. D. Ἐβάδισεν ἀεὶ μετὰ πάντος τοῦ στρατοῦ περὶ, διεκώσμαι τε αὐτοὺς διὰ πᾶσαν τὴν πορείαν — τοὺς τε ποταμούς — περὶ διέβαινε. G.

cum ceteris subsequebatur: ut cuius nullus tibi
 ulus, nisi quum die stativorum proximum campum
 4 alacritate, discursu, pulvere attollereres. Initium
 laboris mirer, an finem? Multum est, quod per-
 severasti; plus tamen, quod non timuisti, ne
 5 perseverare non posses. Nec dubito, quin ille,
 qui te inter illa Germaniae bella ab Hispania us-
 que, ut validissimum praesidium, exciverat, iners
 ipse alienisque virtutibus tunc quoque invidus
 imperator, quum ope earum indigeret, tantam
 admirationem tui non sine quodam timore conce-
 perit, quantam ille genitus Iove post saevos labo-
 res duraque imperia regi suo indomitus semper
 indefessusque referebat; quum aliis super alias
 expeditionibus munere alio dignus invenireris.

XV. Tribunus vero disiunctissimas terras,
 teneris adhuc annis, viri firmitate lustraisti: iam
 tunc praemonente Fortuna, ut diu penitus per-
 2 disceres, quae mox praecipere deberes. Neque
 enim prospexisse castra, brevemque militiam quasi
 transisse contentus, ita egisti tribunum, ut esse
 statim dux posses, nihilque discendum haberes

5 ille genitus Iove) De Hercule, et imperatis illi ab Eury-
 stheo laboribus, sermonem esse,
 vix admonendus erit quisquam. G.
 munera alio) Vid. I. A. Er-
 nestius ad h. l. Praeferrem: quum
 aliis super alias expeditionibus,
 munere alio atque alio dignus
 invenireris. S.

XV, 1 Fortuna) Populi Ro-
 mani Fortunam puto intelligi.
 * Pro praemonente malit Lipsius
 praemuniente, vel praemolien-
 te. Sed hoc ipso praemuniit et
 praemolita est, quod rebus ipsis
 et actu eum praemonuit. G.

2 prospexisse castra) eminens
 atque e longinquo castra vidisse.
 Haec est prima formulae illius
 notio, ut recte iudicavit Schwarz-
 zius; sed ea non ad timiditatem
 notandam, verum potius ad levem

artis militaris scientiam pertinet.
 Variate mox idem Plinius brevem
 militiam transisse dicit, h. e.
 obiter, et ως ἐν παρόδῳ cogno-
 scere rem militarem. Quae huic
 levitati contraria sunt, inde a §.
 3. per partes singulas exponun-
 tur. E.

ut esse statim) Inniti quasi
 et insiltere oportet non in dux,
 sed in esse. Non hoc vult Plinius,
 Traianum, a quo tempore
 tribunus fuerit, statim potuisse
 ducem esse: sed hoc, ita diu
 perstitisse in tribunatu, ad quem
 teneris iam annis pervenerat, ut
 deinde dux factus, statim esset
 dux, non nomine modo et spe-
 cie, sed re et factis. Nempe de-
 cem stipendia, de quibus statim,
 in tribunatu meruit, non univer-
 sim in militia. G.

tempore docendi. Cognovisti per stipendia decem 3
 mores gentium, regionum situs, opportunitates
 locorum; et diversam aquarum coelique tempe-
 riem, ut patrios fontes patriumque fidus, ferre
 consuevisti. Quoties equos, quoties emerita ar-
 ma mutasti! Veniet ergo tempus, quo posteri 4
 visere, visendum tradere minoribus suis gestient,
 quis sudores tuos hauserit campus, quae refectiones
 tuas arbores, quae somnum saxa praefexerint;
 quod denique tectum magnus hospes impleveris:
 ut tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia,
 iisdem in locis, monstrabantur. Verum haec 5
 olim: in praesentia quidem, quisquis paullo ve-
 tustior miles, hic te commilitone censetur. Quo-
 tus enim quisque, cuius tu non ante commilito,
 quam imperator? Inde est, quod prope omnes
 nomine appellas; quod singulorum fortia facta
 commemoras: nec habent adnumeranda tibi pro
 republica vulnera, quibus statim laudator et te-
 stis contigisti.

XVI. Sed magis praedicanda moderatio tua,
 quod innutritus bellicis laudibus pacem amas:
 nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptio-
 nis tuae die dicata Capitolino Iovi laurus, idcir-

4 minoribus suis) Suis si ab-
 esset, non desiderarem: nolim ta-
 men negare, a Plinio profectum
 esse. Mox I. A. Ernestius pro-
 babiliter corrigit qui sudores. S.
 praetexerint) Obtexerint signi-
 ficare potest vi verbi. * Sed non
 dissimulo, praetexuerunt multo
 mihi elegantius et magis Plinia-
 num videri, cum praetego vix
 auctorem habeat: praetexendi
 haec solemnis et consueta sit no-
 tio. G.

Praetego Forcellinus interque
 nostrates Scheller. satis tuentur. S.
 impleveris) Imitatur hunc lo-
 cum, quod solet, Sidon. Apollin.
 3, 2. pr. Salutat te populus Ar-
 vernus, cuius parva iuguria

magnus hospes implesti: sed
 corrumpit, adiecto parva. Quid
 enim magno hospite opus erat
 ad implenda parva iuguria?
 Multo commodius ii, quos lau-
 dat ad l. c. Savaro. Conf. no-
 stis Ep. 7, 24, 9. et infra P.
 50, 6. G.

Fundus sententiae apud Virgi-
 lium. Vid. I. A. Ernestius ad
 h. l. S.

5 te commilitone censetur)
 Eo melior miles habetur, quod
 tuo in commilitio fuit. G.

XVI, 1 pater — triumphalis)
 Vid. ad 14, 1. de lauro Parthi-
 ca. G.

dicata — laurus) Vid. ad 8,
 3. G.

co ex occasione omni quaeris triumphos. Non
 2 times bella, nec provocas. Magnum est, Imperator
 Auguste, magnum est stare in Danubii ripa, si trans-
 eas, certum triumphi; nec decertare cupere cum re-
 culantibus: quorum alterum fortitudine, alterum
 3 moderatione efficitur. Nam ut ipse nolis pugnare,
 moderatio; fortitudo tua praestat, ut neque hostes
 tui velint. Accipiet ergo aliquando Capitolium
 non mimicos currus, nec falsae simulacra victoriae;
 sed imperatorem veram ac solidam gloriam re-
 portantem, pacem, tranquillitatem, et tam con-
 fessa hostium obsequia, ut vincendus nemo fue-
 4 rit. Pulchrius hoc omnibus triumphis. Neque
 enim unquam, nisi ex contemptu imperii nostri
 5 factum est, ut vinceremus. Quod si quis barba-
 rus rex eo insolentiae furorisque processerit, ut
 iram tuam indignationemque mereatur: nae ille,
 sive interfuso mari, seu fluminibus immensis, seu
 praecipiti monte defenditur, omnia haec tam
 prona, tamque cedentia virtutibus tuis sentiet,
 ut subsedisse montes, flumina exaruisse, interce-
 ptum mare, illatasque sibi non esse classes nostras,
 sed terras ipsas arbitretur.

3 *mimicos currus*) Fictos, simu-
 lantos, cum fabula tantum trium-
 phi agitur, et quasi comoedia,
 non triumphus verus. Conf. Ep.
 7, 29, 3. et Symm. 6, 79. *mi-
 mica usus est techna*. De re
 ipsa dictum est ad 11, 4. *Nem-
 pe recipienda tandem fuit felix
 Livineii et Rittershufii coniectu-
 ra, qui *inimicos*, quod erat in
 quibusdam MSis, rectius emen-
 darunt, quam ii, qui *inanes* sub-
 stituere. Favet insuper Schwar-
 zii liber, qui *iniquos* prae se
 fert. G.

imperatorem) *Pulchre qui-
 dam libri, *imperatore* — *repor-
 tante*: qua ratione longum Po-
 lyptoton interpellatur. G.

Tuetur nostram lectionem I. A.
 Ernestius. S.

4 *Neque enim — vinceremus*)
 Nisi hostes contemnissent imperi-
 um nostrum, semper mansissent pa-
 cati, nec nos unquam habuissimus
 causam eos vincendi. Hunc sen-
 sum recte dedit Gierigius. E.

5 *illatasque — terras ipsas*)
 Haec si omisisset Plinius, tumo-
 ris et inepti frigoris culpa caruisset.
 Verba, si propius inspexeris,
 ne sensum quidem habent. E.

Sic et Gierigius: vereor, ne
 iusto severius. Certe haec e praec-
 edentibus sic apta nexaque sunt,
 ut, si ea omiseris, aliquid ad
 sensum loci explendum deesse vi-
 deatur. S.

XVII. Videor iam cernere non spoliis provinciarum, et extorto lociis auro, sed hostilibus armis, captorumque regum catenis triumphum gravem. Videor ingentia ducum nomina, nec indecora nominibus corpora noscitare. Videor² intueri immanibus ausis barbarorum onusta ferula, et sua quemque facta vinctis manibus sequentem: mox ipsum te sublimem, instantemque curru domitarum gentium tergo; ante currum autem clypeos, quos ipse perfoderis. Nec tibi³ optima defuerint, si quis regum venire in manus audeat, nec non modo telorum tuorum, sed etiam oculorum minarumque coniectum toto campo, totoque exercitu opposito, perhorrescat. Merui⁴ si proxima moderatione, ut, quandocunque te vel inferre, vel propulsare bellum coegerit imperii dignitas, non ideo vicisse videaris, ut triumphares, sed triumphare, quia viceris.

XVIII. Aliud ex alio mihi occurrit. Quam speciosum est enim, quod disciplinam castrorum lapsam extinctamque refovisti, depulso prioris seculi malo, inertia et contumacia et dedignatione parendi? Tutum est reverentiam, tutum caritatem mereri: nec ducum quisquam, aut non amari

XVII, 1 nomina — noscitare) Praeferuntur scilicet tituli et nomina hominum, urbium etc. Qui notabilem et insignem virum videt, noscit, scire cupit, nomen: qui nomen s. titulum legit, noscit, nosse studet, virum: et videt, respondere corpus famae de eo sparsae, statueram robori praedicato etc. Cui haec Pliniana triumphii descriptio praecisa nimis fuerit; ille conferrat Ovidianam Trist. 4, 2. itemque ex Ponto. 2, 1. et commentarium non desiderabit. G.

Noscitare hic i. q. cognoscere. Arguunt id cetera verba, cernere, intueri. Vid. ad Epist. 6, 20, 14. S.

2 sua quemque facta) Schwarzius coniecituram Baudii firmat MS. et legit *fata sequentem*, nempe descedentem de via sacra in carcerem. G.

Praefero *facta*. Modo dixerat *ausa*. S.

3 optima) sc. spolia, noto sensu, quae dux duci detrahit. Hinc sequentia: *si quis regum* etc. E. *nec non modo*) Vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola, ipseque Ernestius ad h. l. quos equidem nolim cum Gierigio deferere. S.

4 quandocunque) Arntzen. *quandoque*. Vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola. S.

XVIII, 2 non amari) Misse-

a militibus, aut amari timet: et inde offensae gratiaeque pariter securi, instant operibus, adfunt exercitationibus, arma, moenia, viros aptant. ³ Quippe non is princeps, qui sibi imminere, sibi intendi putet, quod in hostes paretur: quae persuasio fuit illorum, qui hostilia quum facerent, timebant. Iidem ergo torpere militaria studia, nec animos modo, sed et corpora ipsa languescere, gladios etiam incuria hebetari retundique gaudebant. Duces porro nostri, non tam regum exterorum, quam suorum principum insidias, nec tam hostium, quam commilitonum manus ferrumque metuebant.

XIX. Est haec natura fideribus, ut parva et exilia validiorum exortus obscurer: similiter Imperatoris adventu Legatorum dignitas inumbratur. ² Tu tamen maior omnibus quidem eras, sed sine ullius deminutione maior: eandem auctoritatem praesente te quisque, quam absente, retinebat: quin etiam plerisque ex eo reverentia accesserat, ³ quod tu quoque illos reverebare. Itaque perinde summis atque infimis carus, sic imperatorem commilitonemque miscueras, ut studium omnium laboremque, et tanquam exactor intenderes, et ⁴ tanquam particeps sociusque relevares. Felices illos, quorum fides et industria non per internun-

ris illis Domitiani temporibus periculosum erat duci, *non amari a militibus*; sic enim facile delatori invenire crimen: sed *amari* quoque; cum suspicio esset, illum aliquid moliri etc. G.

moenia) Castrorum atque urbium. Vel generaliter *moenia* accipiamus *munia*, a quibus *munifices* dicuntur, oppositi immunibus. Nempe *moenia* struere inter *munia* praecipuum est; atque eadem plane vox, a qua *muntri* castra, viae, urbes, dicuntur. G.

³ qui *hostilia* etc.) Cod. qui

hostilia quum facerent, hostilia timebant. quod praeferam, ut sonantius auresque magis implens. S.

Iidem ergo torpere) *Quantitatis pretii emendatio Cl. Schwarzii libro debetur. Eodem ergo tempore vel eodem torpore al. G.

XIX, 1 *Legatorum*) Cum de bello adhuc sermo sit, *Legatos* non modo *Caesaris* et *Consulares* intelligam, qui provincias aliena auctoritate regerent; sed militares, qui vel exercitui vel legioni praeefflent. G.

tios et interpretes, sed ab ipso te, nec auribus tuis, sed oculis probabantur! Consecuti sunt, ut absens quoque de absentibus nemini magis, quam tibi crederes.

XX. Iam te civium desideria revocabant, amoremque castrorum superabat caritas patriae. Iter inde placidum ac modestum, ut plane a pace redeuntis. Nec vero ego in laudibus tuis ponam, ² quod adventum tuum non pater quisquam, non maritus expavit. Affectata aliis castitas, tibi ingenuita et innata, interque ea, quae imputare non possis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, ³ nullum circa hospitium fastidium; annona, quae ceteris; ad hoc, comitatus accinctus, et parens: diceres magnum aliquem ducem, ac te potissimum, ad exercitus ire: adeo nihil, aut certe parum intererat inter Imperatorem factum, et brevi futurum. Quam dissimilis nuper alterius principis transitus? ⁴ si tamen transitus ille, non populatio fuit, cum abactus hospitum exerceret, omniaque dextra laevaeque perusta et attrita, ut si vis aliqua, vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Per-

⁴ probabantur) *Sic legendum. Sic est v. g. in edit. Salmur. Lipsii. Al. probantur lapsu nimis facili. Praeteritum tempus praecessisse, indicio apertissimo est verbum crederes. G.

XX, ² castitas) In tantum castum fuisse Traianum, ut ab iniuria abstinere, fatetur etiam Dio p. 772. C. ἐν τοῖς παιδικοῖς οὐδένα ἐλύπησεν. Praecessit πρὸ τὰ μείζονα ἐσπουδάσει. G.

³ ad exercitus ire) Ubi futuri cogitatio, apparatus necessarii, homines etiam non nimis temperantes continere et moderatos facere possunt. Brevi futurus Imperator, qui mox rebus bene gerendis nomen hoc consequetur. G.

⁴ si tamen transitus ille) Adhuc transitus, quod in Gesne-

rianâ deerat. Vid. I. A. Ernestium ad h. l. S.

abactus hospitum) Nomen nescio an alias legatur. Abigendi verbum, a quo abigei et abactores dicuntur, ad pecorum plurium, totiusque adeo gregis, furtum pertinere, notum est. Videtur itaque abactus dicere illam vehiculationum et angariarum exactionem intemperantem, qua greges iumentorum abigerentur hospitibus. Sic respondeant haec verba illis, Nullus in exigendis vehiculis tumultus. G.

Haec Giergium moverunt, ut locum corruptum, et ita restituendum existimaret: cum abacta hospitum iumenta cerneret. Mihi ne haec quidem satisfaciunt: et illud cerneret cum sequenti fugiebat non convenit. E.

suadendum provinciis erat, illud iter Domitiani
 5 fuisse, non principis. Itaque non tam pro tua
 gloria, quam pro utilitate communi, edicto sub-
 iecisti, quid in utrumque vestrum esset impen-
 sum. Affuescat imperator cum imperio calculum
 ponere: sic exeat, sic redeat, tanquam rationem
 redditurus; edicat, quid absumserit. Ita fiet, ut
 6 non absumat, quod pudeat dicere. Praeterea fu-
 turi principes, velint nolint, sciant: tanti tuum
 constat: propositisque duobus exemplis memine-
 rint, perinde coniecturam de moribus suis homi-
 nes esse facturos, prout hoc vel illud elegerint.

XXI. Nonne his tot tantisque meritis no-
 vos aliquos honores, novos titulos merebare? At
 tu etiam nomen patris patriae recusabas. Quam
 longa nobis cum modestia tua pugna? quam tar-
 2 de vicinus? Nomen illud, quod alii primo sta-
 tim principatus die, ut Imperatoris et Caesaris,
 receperunt, tu usque eo distulisti, donec tu quo-
 que, beneficiorum tuorum parcissimus aestimator,
 3 iam te mereri fatereris. Itaque soli omnium con-
 tigit tibi, ut pater patriae esses, ante quam fie-
 res; eras enim in animis, in iudiciis nostris:
 nec publicae pietatis intererat, quid vocarere;
 nisi quod ingrata tibi videbatur, si te Imperato-
 rem potius vocaret et Caesarem, quam patrem
 4 experiretur. Quod quidem nomen qua benigni-
 tate, qua indulgentia exerces! ut cum civibus

XXI, 1 *nomen patris patriae)*

* Prima vox abest in Codice Guel-
 ferbyt. teste Cortio ad Epist. 3,
 9, 12. et abesse sane, h. e. e su-
 perioribus intelligi commode pot-
 est. G.

2 *alii primo — die)* Sub illa
 aliorum appellatione Augustum,
 Tiberium, Neronem, non posse
 comprehendere, e Suetonio aper-
 tum, Tacitoque: adeoque labo-
 rat certe illud, *soli omnium con-*

tigit tibi. Sed plane falsus est
 Plinius, si vera sunt, quae le-
 guntur ap. Capitolin. de Pertina-
 ce c. 5. Primus *sane* omnium
ea die, qua Augustus est ap-
pellatus, etiam patris patriae
nomen recepit. Malim ego er-
 roris postulare Capitolinum. * Σο-
 φὸν Φάσμαρον Lipsii, probatum
 Casaubono, series orationis apud
 Capitolinum vix recipit, quod
 Gruterus et Salmasius observa-
 runt. G.

tuis, 'quasi cum liberis parens, vivis! ut reversus Imperator, qui privatus exieras, agnoscis, agnosceris! Eosdem nos, eundem te putas: par omnibus, et hoc tantum ceteris maior, quo melior.

XXII. Ac primum, qui dies ille, quo expectatus desideratusque urbem ingressus es! Iam hoc ipsum, quod ingressus es, quam mirum laetumque! Nam priores invehi et importari solebant: non dico quadriga curru, et albibus equis, sed humeris hominum, quod arrogantius erat. Tu sola corporis proceritate elatior aliis² et excelsior, non de patientia nostra quendam triumphum, sed de superbia principum egisti. Ergo non aetas quemquam, non valetudo, non sexus retardavit, quo minus oculos insolito spectaculo impleret. Te⁴ parvuli noscere, ostentare³ iuvenes, mirari senes; aegri quoque, neglecto medentium imperio, ad conspectum tui, quasi ad salutem sanitatemque prorepere. Inde alii, se satis vixisse te viso, te recepto; alii, nunc magis esse vivendum, praedicabant. Feminas etiam tunc foecunditatis suae maxima voluptas subiit, quum

⁴ agnoscis, agnosceris) Gierigius agnosceris delet, et propter varietatem quandam Codd. qui alterutram vocem omittunt, et propter sensum, a quo tamen aberrasse mihi videtur. Plinius hoc vult: tu reversus Imperator, tamen nos agnoscis, h. e. non minus benevole et comiter nos tractas, quam antea, cum privatus eras: et a nobis rursus agnosceris, h. e. suscepta dignitas adeo non mutavit animum et mores tuos, ut etiamnum eundem te privatum, qualis exieras, agnoscamus. Sed dum haec Plinius ita voluit eloqui, ut nec sine acumine brevitatis esset, contortior atque obscurior oratio facta est. Idem fere praedicat Cap. 24. Ma-

net imperatori, quae prior etc. E.

quo melior) Immo quod melior. Vid. I. A. Ernestium ad h. l. S.

XXII, 1 importari) Sueton. Domit. 19. Laboris impatiens per urbem pedibus non temere ambulavit — lectica assidue relictus est. Conferri iubet merito Lipsius Pacati paueg. in Theodol. 21, 4. Lecticis thesisque subvecti, et densissima circum supraque cooperti virorum armorumque testudine, sensim atque ad numerum movebantur. G.

quod arrogantius erat) Haec glossa videbatur Grutero et Hearnio. G.

cernerent, cui principi cives, cui imperatori milites peperissent. Videres referta tecta ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum, qui non nisi suspensum et instabile vestigium caperet; oppletas undique vias, angustumque tramitem relictum tibi; alacrem hinc atque inde populum, ubique par gaudium paremque clamorem. Tam aequalis ab omnibus ex adventu tuo laetitia percepta est, quam omnibus venisti: quae tamen ipsa cum ingressu tuo crevit, ac prope in singulos gradus adaucta est.

XXIII. Gratum erat cunctis, quod senatum osculo exciperes, ut dimissus osculo fueras; gratum, quod equestris ordinis decora honore nominum sine monitore signares; gratum, quod tantum non ultro clientibus salutatis quasdam familiaritatis notas adderes. Gratius tamen, quod sensim et placide, et quantum respectantium turba pateretur, incederes; quod occursantium populus te quoque, te immo maxime, adstaret; quod primo statim die latus tuum crederes omnibus. Neque enim stipatus satellitum manu, sed circumfusus undique nunc senatus, nunc equestris ordinis flore, prout alterutrum frequentiae genus inva-

4 *laborantia*) Ita onerata, ut pandi, et minari ruinam viderentur. G.

suspensum — vestigium) Eleganter, de loco, quo quis nititur, ita angustio, ut non totam pedis plantam, sed ut digitos solos, vel calcem etc. capiat. G.

Assentior I. A. Ernestio, minus hoc esse arbitranti, quam pro cetera descriptionis magnificentia. S.

5 *quam*) i. e. *quam aequalis*. Non audio hic I. A. Ernestium. S.

XXIII, 1 *osculo*) In quo superbi principes. De Caligula Dio l. 59. p. 661. A. Ἐφίλει δλεγι- τους. τοῖς γὰρ πλείοις καὶ τῶν

συμβουλευτῶν ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα προσκυνεῖν ὡρεγε κ. τ. λ. Fuit itaque vetustus Romae mos pedem osculandum praebere. Vid. de Caio etiam Sen. de benef. 2, 12. et Lips. Elect. 2, 6. extr. Add. Sueton. c. 56. Ac de Domitiano c. 12. G.

honore nominum) Praenominis praesertim, quo gaudent molles auriculae, ad quam rem opus habent alii monitore s. nomenclatore. G.

2 *respectantium*) simpliciter *spectantium*. Sic et alibi. S.

adstaret) Leg. de coniectura Schwarzii *artaret* vel *arctaret*. G.

Recepit artaret Gierigius. Vid. tamen I. A. Ernestius ad h. l. S.

luisset, silentes quietosque lictores tuos subsequere: nam milites nihil a plebe habitu, tranquillitate, modestia, differebant. Ubi vero coepisti Capitolium 4 adscendere, quam laeta omnibus adoptionis tuae recordatio! quam peculiare gaudium eorum, qui te primi eodem loco salutaverant Imperatorem! Quin etiam deum ipsum tunc praecipuam voluptatem operis sui percepisse crediderim. Ut 5 quidem iisdem vestigiis institisti, quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum, quae circumstantium gaudia! quam recens clamor! quam similis illi dies, qui hunc genuit diem! ut plena altaribus, augusta victimis cuncta! ut in unius salutem collata omnium vota! quum sibi se ac liberis suis intelligerent precari, quae pro te precarentur. Inde tu in Palatium 6 quidem, sed eo vultu, sed ea moderatione, ut si privatam domum peteres: ceteri ad penates suos quisque, iteraturus gaudii fidem, ubi nulla necessitas gaudendi est.

XXIV. Onerasset alium eiusmodi introitus; tu quotidie admirabilior et melior, talis denique,

4 *deum ipsum tunc praec.* vol. op. sui) vid. Schwarz. i. e. Nervam, quem tu deum, ut ille te Imperatorem, filium etc. fecit. G.

Immo Iupiter Capitolinus est, ut bene Gierigius. Vid. I. A. Ernestius. S.

5 *iisdem vestigiis*) Vid. ad Ep. 6, 7, 1. G.

prolaturus arcanum) Nerva dicitur, declaraturus populo arcanam deorum voluntatem, quam secutus Traianum adoptaverit. Cf. Cap. 1, 5. E.

augusta victimis cuncta) Arnzenius *angusta victimis cuncta* e MS. Guelf. et not. Heinlii; nec damnare aulim. Laudare poterat infra 52, 7. Etiam Schwarzius recepit. G.

Ad meum sensum *angusta* longe praestat, inprimis cum *plena altaribus* praecesserit. Ferrem: *ut augusta altaribus, plena victimis cuncta!* S.

6 *gaudii fidem*) ^{Ev δὲ θυοῖν} gaudium fidele, sincerum, minime fictum: ut Horat. Od. 3, 16, 30. *Segetis certa fides meae*, seges certa, quae spem non fallit. G.

Sensus: iterum gavifurus ibi, ubi nemo gauderet, nisi gaudium sincerum esset. S.

XXIV, 1 *Onerasset*) Difficile ei fuisset ita se gerere, ut reliqua vita tali initio responderet. Sic Cic. ad Curionem 2, 4. *Est tibi gravis adversaria constituta — expectatio, quam tu — vinces.* Cont. 73, 6. G.

quales alii principes futuros se tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augetque temporis spatium. Iunxisti enim ac miscuisti res diversissimas, securitatem olim imperantis, et incipientis pudorem. Non tu civium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculum manu reddis. Manet Imperatori, quae prior oris humanitas, dexteræ verecundia. Incedebas pedibus; incedis: laetabaris labore; laetaris. Eadem, quae omnia illa circa te, nihil in ipso te Fortuna mutavit. Liberum est, ingrediente per publicum principe, subsistere, occurrere, comitari, praeterire: ambulas inter nos, non quasi contingas;

2 ad pedes tuos) Vid. ad 23, 1. G.

osculum manu) *Malim, osculo manum. Osculum h. e. os ad blanditias conformatum offertur; huic redditur manus. Sed potest tamen reddis intelligi, pensas, rependis. G.

oris humanitas) Ut ad osculum admittas amicos eosdem, quos ante imperium. Opponitur dexteræ verecundia, quam scilicet non ita facile, sed cum pudore quodam, prensantibus praebes, quasi malles os offerre. Contra Domitianus ap. Sueton. 12. Caenidi — osculum, ut adfuerat, offerenti, manum prae-buit. *Admisi nomen, quod post alios etiam habet liber Schwarzii. G.

Eadem, quae) *Sic puto legendum pro vulgata, Eademque omnia illa circa te: nihil ipso te etc. Atque illud que encliticon in quae mutare, nulla, puto, invidia est: in ante ipso iam est in Boxborniana, et placuit viris doctis. Forte magis placebit aliis Gruteri coniectura, Eademque quae omnia, nihil ipsum te F. m. aut Cel. Schwarzii, nihil ipsa te etc. Mihi videbatur plus dici, si ponas nihil in ipso te Fortuna muta-

vis. Opponuntur circa te et in te. Laudavit Schwarzii oportune praefationem maioris Plinii, qui ad Titum, Nequidquam, inquit, mutavit in te fortunae amplitudo, nisi ut prodesse tantundem posses, ut velles. Pro ut malim ac, vel et, quod est in Elzevir. Ceterum in illo Arntzenius etiam eademque legit, praecedente interpunctione minori; et nostram notam non satis integre retulit. G.

Gierigius, Schwarzium secutus, edidit: eademque omnia illa circa te, hoc sensu: eadem illa modestiae signa, de quibus modo dixi, manent circa te, adeo ut nec ipsa te Fortuna mutet. E.

Conf. I. A. Ernestius ad h. 1. S.

3 non quasi contingas) Donat. ad Ter. Andr. 4, 2, 13. Quod vix evenit, contigisse dicitur. Contingunt nempe, quae fato quodam, et divina benevolentia hominibus eveniunt, quae proinde imputari ipsis a deo possunt. Sic ap. Martialem 12, 6. Contigit Ausoniae procerum mitissimus aulae Nerva. Sic apud ipsum nostrum c. 14, 1. Apud eos semper maior et clarior, quibus postea contigisses, h. e. ad quos felici fato, et gratulan-

et copiam tui, non ut imputes, facis. Haeret lateri tuo, quisquis accessit, finemque sermoni suus cuique pudor, non tua superbia, facit. Regi-⁴mur quidem a te, et subiecti tibi, sed quemadmodum legibus, sumus. Nam et illae cupiditates nostras libidinesque moderantur, nobiscum tamen et inter nos versantur. Emines, excellis, ut honor, ut potestas, quae super homines quidem, hominum sunt tamen. Ante te principes, fastidio⁵ nostri, et quodam aequalitatis metu, usum pedum amiserant. Illos ergo humeri cervicesque servorum super ora nostra; te fama, te gloria, te civium pietas, te libertas super ipsos principes vehunt; te ad sidera tollit humus ita communis, et confusa principis vestigia.

XXV. Nec vereor, P. C., ne longior videar, quum sit maxime optandum, ut ea, pro quibus aguntur principi gratiae, multa sint: quae quidem reverentius fuerit integra illibataque cogitationibus vestris reservari, quam carptim breviterque perstringi; quia fere sequitur, ut illa quidem, de quibus taceas, tanta, quanta sunt, esse videantur. Nisi vero leviter attingi placet,²

tes sibi tuam praesentiam, venis-
ses. Sic 32, 2. *Pōstquam con-
tingit princeps.* Sic observavit ad
Quintil. decl. 10, 2. p. 213. Bur-
mannus, de rebus laetis, quae
spem fere superant, adhiberi hoc
verbum. * Quae cum ita sint,
frustra tentatum hunc locum aio;
nec posse quidquam immutari, ut
non gratiae, et naturali quam
habet Veneri aliquid decedat;
recteque defensum contra inter-
pretationem Baunii a Fabricio
Bibl. Lat. T. 2. p. 774. itemque
Arntzen. ad h. l. G.

Ex his a Gesnero adnotatis ta-
men non intelligitur verborum
sensus is, quem Gierigius recte
expressit: dum ambulas inter nos,
non putas conspectum tui Roma-

nis pro magna felicitate haben-
dum. Manifeste Plinius negat
Traianum vanitate aut arrogantia
permoveri, ut in publicum prod-
eat, et se conspiciendum prae-
beat. Sed iterum affectata bre-
vitas est, qua illa *contingere et
imputare* ad hunc sensum adhi-
bet. E.

5 ita) Gierigius *ista*, quod
item Ernestius editurus erat. „Sic
„repositi, inquit, quod iam in
„Add. probaverat Gesnerus, et
„Gierigius etiam edidit, pro vulg.
„ita.“ Ita tuetur I. A. Erne-
stius, quem vide. S.

XXV, 1 *esse videantur*) *Pot-
est videri hic aliquid intercidiſſe.
Praecesserunt duo membra: pri-
us, *integra illibataque cogita-*

- locupletatas tribus, datumque congiarium populo, et datum totum, quum donativi partem milites accepissent. An mediocris animi est, his potius repraesentare, quibus magis negari potest? quamquam in hac quoque diversitate aequalitatis ratio servata est. Aequati sunt enim populo milites, eo quod partem, sed priores; populus militibus, 3 quod posterior, sed totum statim accepit. Enimvero qua benignitate divisum est! quantae curae tibi fuit, ne quis expertus liberalitatis tuae fieret! Datum est his, qui post edictum tuum in locum eraforum subditi fuerant: aequatique sunt ceteris illi etiam, quibus non erat promissum.
- 4 Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus distinebatur: expectatum est provissumque, ne quis aeger, ne quis occupatus, ne quis denique longe fuisset: veniret quisque, quum vellet: veniret quisque, quum posset.
- 5 Magnificum, Caesar, et tuum, disiunctissimas terras munificentiae ingenio velut admoveere, immensaque spatia liberalitate contrahere: intercedere casibus, occurfare fortunae, atque

tionibus reservari, alterum, carptim breviterque perstringi. Infert deinde, Quia fere sequitur, ut illa QUIDEM, de quibus taceas — videantur. Quis hic non expectat simile quiddam his, ea autem, quae breviter perstringuntur, dictis non maiora putentur etc. Sed refellit haec Schwarzius: non male. G. 2 quibus magis negari potest) Plebi inermi: hanc enim populi nomine, quod alias saepe fit, intelligit: militum metui poterat, si superiora exempla videres, seditio. G.

3 in locum eraforum) Qui tabulis congiarii iam confectis moriuntur, demigrant, cives esse delinunt, ii eraduntur. Pro his infertos et subditos alios non relicit Traianus, mitior hac in re

et benignior ipso Augusto, qui quum proposito congiario multos (ob id ipsum eo potissimum tempore et ut ad patronos aliquid e publica liberalitate rediret, vid. Calaub.) manu missos, infertosque civium numero compersisset, negavit accepturos, quibus promissum non esset Sueton. 42. Traianus certe dat his etiam, quibus non erat promissum. G.

4 ne quis — — fuisset) i. e. ne quis sentiret, se aegrum, aut occupatum, aut longe fuisse. ut mox: omni ope adniti, ne quis — — hominem magis sentiret se fuisse, quam civem. S.

5 munificentiae ingenio) Ingeniosa et arte adnita magnificencia. Sic nempe 49, 7. exquisita ingenia coenarum dixit. G.

omni ope adniti, ne quis e plebe Romana, dante congiarium te, hominem magis sentiret se fuisse, quam civem.

XXVI. Adventante congiarii die, observare principis egressum in publicum, insidere vias examina infantium, futurisque populus solebat. Labor parentibus erat, ostentare parvulos, impositosque cervicibus adulantia verba blandasque voces edocere: reddebant illi, quae movebantur. Ac plerique irritis precibus surdas principis aures adstrepebant; ignarique quid rogassent, quid non impetrassent, donec plane scirent, differebantur. Tu ne rogari quidem sustinuisti, et quamquam laetissimum oculis tuis esset, conspectu Romanae sobolis impleri, omnes tamen, antequam te viderent adirentve, recipi, incidi iussisti: ut iam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur; crescerent de tuo, qui crescerent tibi, alimentisque tuis ad stipendia tua pervenirent, tantumque omnes uni tibi, quantum parentibus suis quisque, deberent. Recte, Caesar, quod spem Romani nominis sumtibus tuis fuscipis. Nullum est enim magno principe, immortalitatemque merituro, impendii genus dignius, quam quod erogatur in posteros. Locupletes ad tollendos liberos ingentia praemia, et

XXVI, 1 *Adventante*) Inferendumne post hoc participium *antea*? Certe haec particula, quam ad sensum loci explendum desideres, facillime potuit excidere. S.

2 *Ac plerique*) *Malim *At* mutatione, quae in scriptura Longobardica vix sentiat. Adversativae particulae hic locum esse, apparet. Atque etiam sic dedit Schwarzzius. G.

3 *incidi*) in tabulas, in tesseris frumentarias. Sen. de benef. 4, 28. *Frumentum publi-*

cum — accipiunt sine delectu morum; quisquis incisus est.

*Sic recte Gronovius ex MSS. apud Pinc. et Grut. Al. *Quisquis civis est.* G.

alimentisque tuis) Iungit hoc toto capite, propter similitudinem muneris, cum congiario *alimenta ingenuorum*, de quibus accuratius mox dicet capite proximo. Exstat multa eius rei in nummis memoria, quam suo more persequutus est Ezech. Spanhemius disl. 13. p. 542. sq. G.

5 *praemia — poenae*) De quibus Icti, cum de iure trium

pares poenae, cohortantur; pauperibus educandis
 6 una ratio est, bonus princeps. Hic fiducia sui
 procreatos nisi larga manu fovet, auget, ample-
 ctitur, occasum imperii, occasum reipublicae
 accelerat, frustra proceres, plebe neglecta, ut
 defectum corpore caput nutaturumque instabili
 7 pondere, tuetur. Facile est coniectare, quod per-
 ceperis gaudium, quum te parentum, liberorum,
 senum, infantium, puerorum clamor exciperet.
 Haec prima parvulorum civium vox aures tuas
 imbuat, quibus tu daturus alimenta, hoc maxi-
 mum praestitisti, ne rogarent. Super omnia est
 tamen, quod talis es, ut sub te liberos tollere
 libeat et expediat.

XXVII. Nemo iam parens filio, nisi fragi-
 litatis humanae vices horret; nec inter insanabiles
 morbos principis ira numeratur. Magnum qui-
 dem est educandi incitamentum, tollere liberos
 in spem alimentorum, in spem congiariorum;
 maius tamen, in spem libertatis, in spem secu-
 2 ritatis. Atque adeo nihil largiatur princeps, dum
 nihil auferat; non alat, dum non occidat: nec
 deerunt, qui filios concupiscant. Contra, largia-
 tur et auferat; alat et occidat: nae ille iam brevi
 tempore effecerit, ut omnes non posterorum mo-

liberorum agunt. Vid. ad Epist.
 7, 16, 2. G.

educandis) Al. *educandi*.
 quod unice verum. S.

6 *frustra proceres*) * Sic
 Schwarzii liber. Al. *Princeps*. G.

7 *Super omnia*) Diligenter
 monendi sumus, illam in capita,
 quae vocamus, divisionem non
 esse a vetustis auctoribus, ne im-
 perite divellantur, quae sunt con-
 junctissima. Ut hic ultima verba
 transitum continent, suavem sane
 et elegantem, ad ea, quae se-
 quuntur: quae acerrime nisi iun-
 gas, gratia omnis perit. G.

Novum ab his verbis caput Erne-

stius exorsurus erat, notaque Gesne-
 ri deleta hanc appositurus: „Verba
Super — expediat, cum, Ges-
 nero etiam monente, antea male
 avulsa ab hoc capite [XXVII.],
 cum quo arte cohaerent, ad an-
 tecedens referrentur, non dubita-
 vi ea cum Gierigio in hunc lo-
 cum suum reponere.” S.

XXVII, 2 *nae ille iam*) * De-
 di lectionem Gruteri. Al. etiam
 Arntzenius, qui nec meminit Gru-
 terianae lectionis: *nae ille in*
tam brevi tempore. G.

Tam h. l. absurdum dicit I. A.
 Ernestius. Cautior Bremius, qui
 ad Cicer. de Finib. init. tuetur. S.

do; sed sui parentumque poeniteat. Quocirca 3
 nihil magis in tua tota liberalitate laudaverim,
 quam quod congiarium das de tuo, alimenta de
 tuo: neque a te liberi civium, ut ferarum catuli,
 sanguine et caedibus nutriuntur: quodque gratif- 4
 ficum est accipientibus, sciunt dari sibi, quod
 nemini est ereptum, locupletatisque tam multis,
 pauperiorem esse factum principem tantum: quam-
 quam nec hunc quidem. Nam cuius est, quid-
 quid est omnium, tantum ipse, quantum omnes,
 habet.

XXVIII. Alio me vocat numerosa gloria
 tua: alio autem? quasi vero iam satis venera-
 tus miratusque sim, quod tantam pecuniam pro-
 fudisti, non ut flagitii tibi conscius ab insectatio-
 ne eius averteres famam; nec ut tristes hominum
 moestosque sermones laetiore materia detineres.
 Nullam congiario culpam, nullam alimentis cru-
 delitatem redemisti, nec tibi bene faciendi fuit
 causa, ut, quae male feceras, impune fecisses.
 Amor impendio isto, non venia quaesita est; po-
 pulusque Romanus obligatus a tribunali tuo, non
 exoratus recessit. Obtulisti enim congiarium gau- 5
 dentibus gaudens, securusque securis: quodque
 antea principes ad odium sui leniendum tumentibus
 plebis animis obiectabant, id tu tam inno-
 cens populo dedisti, quam populus accepit.
 Paullo minus, P. C., quinque millia ingenuorum 4

4 nec hunc quidem) *Mol-
 lius ad aures accidit ne hunc
 quidem. G.

Immo sic scribendum. Vid. I.
 A. Ernestius ad h. l. S.

XXVIII, 1 non ut flagitii)
 Sunt alias non magni faciendae
 eiusmodi laudes, in quibus ipse
 qui laudatur sibi dicere cogitur
 illud, *Vitavi denique culpam,*
Non laudem merui. Sed ma-
 ior puriorque scilicet laus fit, a

qua removeri ea possunt, quae
 aliorum laudes foedarunt. G.

laetiore materia) Quam com-
 parare solent dolio, quale ba-
 laenis oblicere nautae dicuntur,
 ut, dum illud sibi ludibrium ha-
 bent, navem mittant. G.

3 tumentibus plebis animis)
 Sic Graeci οἰδεῖν etc. Pausan. VIII.
 cap. 28. ὁ δὲ, ἅτε οἰδοῦντος αὐ-
 τῷ τοῦ θυμοῦ, παῖσι κ. τ. λ. S.
 obiectabant) Ut cani irato bo-

fuerunt, quae liberalitas principis nostri conqui-
 fivit, invenit, adscivit. Hi subsidium bellorum,
 ornamentum pacis, publicis sumtibus aluntur,
 patriamque non ut patriam tantum, verum ut al-
 5 tricem amare condiscunt. Ex his castra, ex his
 tribus replebuntur; ex his quandoque nascentur,
 6 quibus alimentis opus non sit. Dent tibi, Caesar,
 aetatem dii, quam mereris, serventque animum,
 quem dederunt: et quanto maiorem infantium tur-
 7 bam iterum atque iterum videbis incidi! Augetur
 enim quotidie et crescit: non quia cariores parenti-
 bus liberi; sed quia principi cives. Dabis congiaria,
 si voles; praestabis alimenta, si voles: illi tamen
 propter te nascuntur.

XXIX. Instar ego perpetui congiarii reor
 affluentiam annonae. Huius aliquando cura Pom-
 peio non minus addidit gloriae, quam pulsus
 ambitus campo, exactus hostis mari, oriens tri-
 2 umphis occidensque lustratus. Nec vero ille ci-
 vilis, quam parens noster, auctoritate, consilio,
 fide reclusit vias, portus patefecit, itinera terris,
 litoribus mare, litora mari reddidit, diversasque
 gentes ita commercio miscuit, ut, quod genitum
 esset usquam, id apud omnes natum esse videre-

lum, ne latret, v. g. Phaedr. 1, 23. G.

6 *videbis incidi*) *Elegans etiam quorundam librorum lectio *iubebis incidi*. G.

7 *propter te*) Fiducia benig-
 nitatis tuae, et felicitis imperii:
 licet congiarium aut alimenta
 non sperent. G.

XXIX, 1 *Pompeio*) Eo ipso
 tempore, quo de exilio rediit
 Cicero, cuius in sententiam SCtum
 factum est de omni potestate rei
 frumentariae per totum orbem
 terrarum in quinquennium Pom-
 peio mandanda. Vid. Cic. ad
 Att. 4, 1. Idem Pompeius in
 tertio suo Consulatu severiores
 contra ambitum leges pertulit,

quem proinde *campo Martio*, in
 quo comitia, *populit*. G.

2 *civilis*) Ipse interpretatur
 Secundus, non armis, non op-
 primenda libertate, sed *auctori-
 tate, consilio, fide*, rem gessisse.
 Nempe *civiliter* agit, qui aequa-
 litatem civium tuetur, tyranni-
 dem non affectat. Hoc monen-
 dum fuit propter eos, qui nimis
 vage interpretantur *civilis*, ad
 maiorem utilitatem reipublicae.
 G.

litoribus mare) Ut solvere
 auderent homines; *litora mari*,
 ut appellere possent, sine metu
 piratarum, vel alterius iniuriae:
 qua ratione commeatus et anno-
 nae vilitas restituta. G.

tur. Nonne cernere datur, ut sine ullius iniuria³ omnis usibus nostris annus exuberet? Quippe non, ut ex hostico raptae perituraeque in horreis messes, nequidquam quiritantibus fociis auferuntur. Devehunt ipsi, quod terra genuit, quod⁴ fidus aluit, quod annus tulit: nec novis indictionibus⁵ pressi ad vetera tributa deficiunt. Emit fiscus, quidquid videtur emere. Inde copiae, inde annona, de qua inter licentem vendentemque conveniat: inde hic satietas, nec fames usquam.

XXX. Aegyptus alendis augendisque seminibus ita gloriata est, ut nihil imbris caeloque deberet: siquidem proprio semper amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguescere, quam quas ipse devexerat, tantis segetibus induebatur, ut cum feracissimis terris, quasi nunquam cessura, certaret. Haec inopina siccitate usque ad iniuri²am sterilitatis exaruit: quia piger Nilus cunctanter alveo sese ac languide extulerat, ingentibus quidem tunc quoque ille, fluminibus tamen, conferendus. Hinc pars magna terrarum mergi³ repararique palanti amne consueta, alto pulvere

³ *quiritantibus*) Vid. 'ad ep. 6, 20, 14. S.

⁴ *indictionibus*) pensionibus s. tributis extraordinariis, quae saepe ex improvviso et ex arbitrio ab imperatoribus indicebantur. E.

⁵ *videtur emere*) Sub specie emtionis quam iniuste actum nonnunquam cum aratoribus, vel sola Ciceronis frumentaria s. in Verrem L. 3. ubi Apronii facinora enarrantur, docuerit. *Ceterum protulit Schwarzzius e Gudii libro hanc lectionem, *sinit fiscus, quidquid videtur e re, emere*: sententia et ipsa bona. G.

Ceterum loci sensus: Olim fiscus tantum videbatur emere, revera non emebat, sed fociis, sub specioso emtionis praetextu, auferbat: nunc, quae species videatur emtionis, si priora tempora

cogites, vera emtio est. Aliter Gierigius, quem Plinii acumen, opinor, fefellit. S.

XXX, 1 *ipse*) Praestat *ipsa*, sicque iam alii coniecerunt. S.

² *fluminibus tamen*) Nomen *fluminibus* duplicem quasi personam habet: *ingentibus fluminibus conferendus* Nilus tum erat; *sed fluminibus tamen*, non mari, ut alias. Ita mox 31, 2. *Quod victorem quidem populum (pasceret), pasceret tamen*. Add. 31, 5. *Et nos Aegyptio posse, et nobis Aegyptum carente non posse*. Adde finem cap. in verbo *fluxit*. it. 37, 6. in *bonis*. it. 38, 2. *hereditate*. G.

³ *mergi repararique palanti*) Dum *mergitur* terra amne *palanti* s. *vaganti*, eadem *repara-*

incanduit. Frustra tunc Aegyptus nubila optavit, caelumque respexit, quum ipse foecunditatis parens contractior et exilior, iisdem ubertatem eius anni angustis, quibus abundantiam suam, cohibuisset. Neque enim solum vagus ille, cum expanditur, amnis intra usurpata semper collum substiterat atque haeserat; sed supino etiam ac detinenti solo, non placido se mollique lapsu

tur, succum et vires quasi recipit. *Nondum innotuit mihi liber, qui hanc lectionem habeat; sed divisi sunt codices inter *palanti*, et *repararique*: interim neque dum poenitet eius, quod in prior editione usu mihi venit, de quo ita tum ad Cl. Schwarzium scribebam: Dum dubito, dum calamus ipse inter duas lectiones fluctuat, ponendumne sit, *mergi palanti amne*, quod adhuc obtinuit, an illud ex MSS. *mergi repararique*? utrumque exiisse prelis video, et neutrum ne nunc quidem vel damnare audeo vel probare. Certe *palans amnis* mihi imagine non inamoena blandiebatur, h. e. ripas suas, et quasi castra, hinc inde egressus, et prout fors vel impetus tulit, hic longius et densior, hic rarior et brevius commoratus. Quid? si utrumque est a Plinio, et error noster suam huic loco faciem, ut Nealcis furor desperatam in equo spumam, reddidit? G.

incanduit) incaluit, exarsit. Nempe hunc ardorem continuum *altus pulvis* sequebatur, et ipse fervens. E.

4 cum expanditur) *Vulg. *vagus ille expanditor amnis*: quasi substantivum nomen sit *expanditor*. Lectionem nostram debemus his, quae e bonis libris notavit Schwarzius, in quibus *expandebatur*, vel *expanditur*: cui verbo si vel cum praeposendum, iam iudicari viri docti. G.

Forcellinus: *vagus ille et expanditor amnis*, hac addita et

plicatione: i. e. qui se extra alveum suum expandit et effundit. S.

intra usurpata — collum) Observanda vis vocis *intra*. Substitit *intra* colles usurpatos, non adscendit, quo solebat: non superavit colles, unde deinde per plana camporum diffunderetur. G.

supino ac detinenti solo) Humili, ubi alias morari aqua solet. Nempe ut *altum* et *profundum*, relatae ad terminum, haec, unde despicitur, illa, quo suspicatur, appellationes, usurpantur mutatis non nunquam vicibus: sic *supinum*, quod proprie *devezo* opponitur, (vid. Frontin. de Aquaed. art. 36. p. 103. Pole.) interdum non refertur ad adscensum, ut plerumque, sed ad descensum; ita ut humile potius, quam altum, notet. Liv. 7, 24. *Egissis praecipites supina velle*, i. e. adverso monte subire ad vos ausos deturbatis. Sic avunculus nostri L. 23. princ. *Tellure supina quae proveniunt*, frumenta, flores, herbas, opponit *Pomonae*, h. e. arborum fructibus, isque, quae vocat *pendentia*. G.

Pro *detinenti*, quod non satis commodum sensum habet, Arntzen. e MS. dedit *clementi* h. e. sensim et tarde se supra plantitiam extollente. Hoc et Gesnerus [in epist. ad I. A. Ernestium] probaverat. E.

Ceterum *solum furinum* comparat cum Graecorum *ῥῆ ἰντρίᾳ*.

refugum abstulerat, et nec dum satis humentes terras addiderat arentibus. Igitur inundatione,⁵ id est, ubertate, regio fraudata, sic opem Caesaris invocavit, ut solet amnem suum: nec longius illi adverforum fuit spatium, quam dum nuntiat. Tam velox, Caesar, potentia tua est, tamque in omnia pariter intenta bonitas et accincta, ut tristius aliquid seculo tuo passis, ad remedium salutemque sufficiat, ut scias.

XXXI. Omnibus equidem gentibus fertiles annos gratasque terras precor: crediderim tamen per hunc Aegypti statum tuas Fortunam vires experiri, tuamque vigilantiam spectari voluisse. Nam quum omnia ubique secunda merearis: nonne manifestum est, si quid adversi cadat, tuis laudibus, tuisque virtutibus materiem campumque prosterni, quum secunda felices, adversa magnos probent? Percrebuerat antiquitus, ur-² bem nostram nisi opibus Aegypti ali sustentarique non posse. Superbiebat ventosa et insolens na-

Appianus de Bello Mithrid. XLII. ἐν ᾧ σφίσι μὲν ὑπτιον καὶ εὐπετὲς ἐς διώξιν καὶ ἀναχώρησιν ἦν πεδίον. ubi χρημνοὶ opponuntur πεδίῳ ὑπτίῳ, ut hîc colles solo supino. S.

refugum) * Refusum liber Schwarzii. Sed refugum videtur ad celeritatem resluentis aquae pertinere, et exprobrationem quandam continere Nili. G.

nec dum satis humentes) Semimadidam terram in primis abominantur agricolae. v. Colum. 2, 4. 5. G.

XXXI, 1 spectari) * Libri, puto, omnes expectare: nili quod Culpin. ostentare, sententia magnifica. Illud ex praesum librariis illius aetatis deberi, credibile est, quae espece, esprit, espée, espejo formavit et specie, spiritu, spada, speculo etc. x enim et s perpetuo fere miscentur. Hinc spectare malit Cel.

Schwarziius, me non invito, nisi quod sic ab experiri distinguere vix possum. Itaque nihil dum melius puto, quam cum Baunio legere spectari. Add. ad 33, 3. et 35, 3. ad quem posteriorem locum vid. Schwarziius. it. Drakenb. ad Liv. 6, 33, 1. Ceterum spectare vult etiam Arnizianus. G.

Expectare, quod Gierigius edidit, etiam multum languere mihi h. l. videtur prae spectari, quod commendatur sequentibus: tuis laudibus, tuisque virtutibus materiem campumque prosterni. Iam enim virtutes late longeque spectari possunt. E.

Mihi quidem spectare verum videtur. S.

prosterni) Praestat Arntzenii praesterni, probatum item Gesnero in epist. ad I. A. Ernestium. S.

tio, quod victorem quidem populum, pasceret tamen; quodque in suo flumine, in suis navibus 3 vel abundantia nostra, vel fames esset. Refudimus Nilo suas copias: recepit frumenta, quae miserat, deportatasque messes revexit. Discat igitur Aegyptus, credatque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa praestare: sciat, se 4 non esse P. R. necessariam, et tamen serviat. Post haec, si volet, Nilus amet alveum suum, et fluminis modum servet: nihil hoc ad urbem, ac ne ad Aegyptum quidem, nisi ut inde navigia inania et vacua et similia redeuntibus, hinc plena et onusta et qualia solent venire, mittantur; conver- 5 soque munere maris, hinc potius venti ferentes et brevis cursus optentur. Mirum, Caesar, videretur, si desidem Aegyptum cessantemque Nilum non sensisset urbis annona: quae tuis opibus, tua

2 *pasceret tamen*) Vid. ad 3o, 4. *fluminibus tamen*. G.

in *suis navibus*) Classe illa Alexandrina, de qua plena manu ad hunc locum Cl. Schwartzius. * Nempe *navibus* legendum, non *manibus*, pulchre monuere viri docti. Sic dedit etiam Arnizenius. Quod autem huius classis opportunitate usum Paulum Apostolum, assentiuntur Hassaeo viri celeberrimi, reprehendere non ausim equidem, cum faveat Act. 27, 6. et 38: interim scrupulum mihi movent cclxxvi homines in una navi frumentaria. Verum tollit eum scrupulum Luciani navis *στραγωγὸς* Aegyptia, in qua τὸ τῶν ναυτῶν πλῆθος σκατοπέδῳ ἂν τις εὐχάσειεν. p. 494, i. G.

3 *Refudimus Nilo*) Bona fide, Secunde, nonne istuc etiam ventosolum est? Quid refudistis igitur? Unius anni annonam, pro tot et perpetuis Aegypti classibus. Sed redit ad modestiam, quamquam et istam subdolam, deinde c. 32, 3. et 4. G.

Ventosus sane locus, adeoque insolens, ut alii haud pauci in hoc libro. Nolim tamen hoc nomine Plinium durius increpare, cui, ut oratori, aliquid licentiae concedendum. Alia lex orationis eiusque de genere *εγκωμιαστικῆς*, alia historiae. S.

4 *venti ferentes*) Virgil. Aen. 3, 473. *fieret vento mora ne qua ferenti*. Graecorum *ἀνεμος* *Φορός*. vid. Wesseling. ad Diod. Sic. T. i. p. 685. S.

5 *Mirum — videretur*) Conf. supra 9, 4. it. 31, 6. Argumentatur ita: Mira et laudibus nostris digna fuisset providentia tua, si sterilitatem Aegypti, emanfionem (sit venia verbo) classis Alexandrinae, non sensisset annona urbis; si non aucta esset inde illius caritas: quae annona contra ea, per tuam providentiam, instar valis pleni redundavit et superfluxit usque in Aegyptum. Satis erat Romam carere posse Aegypto: eidem de suo imperiis. G.

cura usque illuc redundavit, ut simul probaretur; et nos Aegypto posse, et nobis Aegyptum carere non posse. Actum erat de foecundissima gente, si libera fuisset: pudebat sterilitatis insolitae, nec minus erubescere fame, quam torquebatur; quum pariter a te necessitatibus eius pudorque subven- tum est. Stupebant agricolae plena horrea, quae non ipsi referissent, quibusque de campis illa subvecta messis, quae in Aegypti parte alius annis. Ita beneficio tuo, nec maligna tellus, et obsequens Nilus. Aegypto quidem saepe, sed gloriae nostrae nunquam largior fluxit.

XXXII. Quam nunc iuvat provincias omnes in fidem nostram ditionemque venisse, postquam contigit princeps, qui terrarum foecunditatem nunc huc, nunc illuc, ut tempus et necessitas posceret, transferret referretque! qui diremtam mari gentem, ut partem aliquam populi plebis- que Romanae, aleret ac tueretur! Et caelo qui-

6 si libera fuisset) si non sub- iecta fuisset imperio Rom. adeo- que providentia et cura optima imperatoris caruisset. E.

quibusque de campis) Repe- tendum est stupebant, h. e. cum stupore mirabantur, et nesciebant, quibus d. c. etc. E.

alius annis) Qui fertilitatem induxisset. Miram suavitatem ha- bet hic locus ex observato 89. Aegyptii non a pluviis, sed ab amne expectant humorem satis; unam modo fertilitatis causam norunt. * Haec venustas perierit, si tibi persuaderi a Lipsio patia- re, legendum potius alius annus, i. e. proventus, mellis. Et per- suaderi sibi passus est, in parita- te prope auctorum Arnizenius. G.

obsequens Nilus) In tantum certe, ut allatum classe frumen- tum adverso amne ad interiora Aegypti perferatur. Interpunctio-

nem post Nilus fustulit Schwar- zius. G.

Schwarzium secutus est Gieri- gius, qui edidit: et obsequens Nilus Aegypto quidem saepe etc. hoc sensu: beneficio tuo primum non maligna tellus fuit, deinde Nilus obsequens, votis notis se quasi accommodans, Aegypto qui- dem etc. — Non damno: tamen nescio quomodo ista oratio abrup- ta, quam interpunctio efficit, magis Pliniana videtur. E.

Probo Gesneri interpunctionem. Tum malim voce repetita: Nilus Aegypto quidem etc. S.

Aegypto quidem saepe) Pro- zeugma, ut vocant Grammatici. Aegypto saepe largior fluxit Nilus, et foecunditatem illi con- ciliavit: sed gloriae etc. Refert ad hanc gloriam Lipsius nummum Traiani, in cuius averla Nili con- sueta effigies, cum nomine addi- to, et inscriptione s. p. q. n. OPTIMO PRINCIPI. G.

dem nunquam benignitas tanta, ut omnes simul terras ubertet foveatque: hic omnibus pariter, si non sterilitatem, at mala sterilitatis exturbat: hic, si non foecunditatem, at bona foecunditatis importat: hic alternis com meatibus orientem occidentemque connectit, ut, quae ubique feruntur, quaeque expetuntur, omnes gentes invicem capiant, et discant, quanto libertati discordi servientibus sit utilius, unum esse, cui serviant.

3 Quippe discretis quidem bonis omnium, sua cuiusque ad singulos mala; sociatis autem atque permixtis, singulorum mala ad neminem, ad omnes omnium bona pertinent. Sed siue terris divinitas

XXXII, 2 ubertet) * Sic Gudianus e MS. quod probat Schwarzius. Al. cum Arntzenio uberet. Sententia eadem. *Ubertat* legitur constanter apud imitatore[m] nostri Eumenium pro Flavien[s]i. f. 7, 9, 6. G.

alternis com meatibus) Id est, mutuis, ubi alteri sufficiunt, quae desunt aliis. * Nimis manifestum est, et monuit Lipsius, sic legendum, pro *aeternis*, quod libros, in quantum Schwarzio innotuere, omnes obsedit, ac tueretur Arntzenius, quam bene, ipse viderit. Retinet illustratque Schwarzius. G.

Hunc secutus etiam Gierigius *aeternis* edidit. At enim vero ipse Plinius prodidit, se *alternis* scrip[si]sse. Nam quae sequuntur: *ut, quae ubique feruntur, quaeque expetuntur, omnes gentes invicem capiant: et mox, quippe discretis quidem bonis omnium, sua cuiusque ad singulos mala; sociatis autem atque permixtis*, etc. haec, inquam, illos tantum *alternos* com meatus, non *aeternos*, explicant. E.

feruntur, quaeque) *Feruntur*, proferuntur a terra, vel ultro, vel cum culta est. * *Seruntur* est e coniectura Lipsii. Alii plures apud Schwarzium sic: *ut,*

quae ferunt, quaeque expetunt opes gentes, discant invicem capiant quanto. Priora certe verba commode se habent. G.

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. S.

libertati discordi) Propter *libertatem discordem*, quae non accomodat se voluntati cuiusquam, sed suas sibi res habeat, suam sibi rationem sequatur, omnia facientibus. Hoc enim esse v. c. *servire gloriae*, gloriae causa omnia facere, satis apertum. * Veniam ergo mihi dabunt aequi aestimatores unius apicis immutati, posito *libertati* pro *libertate*, quod librarius aliquis, credo, posuit, cum iungendum comparativo *utilius* videretur. Vid. tamen, quomodo vulgatum tueatur Perizonius et Schwarzius. G.

3 *ad neminem pertinent*) Cave haec verbotenus intelligas. Bene Gierigius docuit ad h. l. e studio concinnae antitheseos hyperbolice dicta esse pro, minus urgent singulos, quia levantur auxilio sociorum, qui in societatem malorum veniunt, et sua bona communicant cum caeteris. E. *omnium bona*) Arntzenius *omnia b.* ex MSS. G.

terris divinitas) *Divinitatem* illam *terrarum*, illos *annuum genios* figuris humanis, illam

quaedam, five aliquis annibus genius; et solum illud et flumen ipsum precor, ut hac principis benignitate contentum, molli gremio semina recondat, multiplicata restituat. Non equidem re-⁴poscimus foenus: putet tamen esse solvendum, fallacemque unius anni fidem, omnibus annis, omnibusque postea seculis tanto magis, quia non exigimus, excuset.

XXXIII. Satisfactum qua civium, qua sciorum utilitatibus. Visum est spectaculum inde non enerve, nec fluxum, nec quod animos virorum molliret et frangeret, sed quod ad pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet: quum in servorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis et cupido victoriae cerneretur. Quam de-²inde in edendo liberalitatem, quam iustitiam exhibuit, omni affectione aut intactus, aut maior! Impetratum est, quod postulabatur: oblatum, quod non postulabatur. Instat ultro, et, ut concupisceremus, admonuit: ac sic quoque plura inopinata, plura subita. Iam quam libera spectan-³tium studia, quam securus favor! Nemini impietas, ut solebat, obiecta, quod odisset gladia-

mulierum stolatarum, turritas coronas gestantium, hos senum gigantiformium etc. passim in nummis et alias repraesentari, notum est. Vid. de Africa Epist. 7, 27, 2. G.

4 fallacemque — fidem — excuset) sterilitatem unius anni omnium annorum sequentiam proventu compenset. Exquisitus verbi excusare usus. Attulerunt interpretes exempla Claud. 26, 562. armis excusate nefas. Stat. Theb. 6, 44. Lacrymis excusant crimen obortis. E.

XXXIII, 1 spectaculum) ludi, quos in principio imperii edere solebant imperatores, a Traiano quoque editi. E.

nec fluxum) Vid. Arntzen. ad Aurel. Victor. p. 146. S.

pulchra vulnera) quae pro patria fortiter pugnantes accipiunt. — De amore laudis in servis etiam et noxiis conspicuo cf. Cic. Tusc. 2, 17. E.

2 in edendo liberalitatem) Conf. 6, 34, 2. G.

intactus — maior) intactus, liber omnino, indole et natura: maior, eo animo et consilio, ut affectiones comprimere et vincere possit. E.

3 impletas — obiecta) Ut Domitianus teste Sueton. 10. Patrem familias, quod Thracem mirmilloni (quicum pugnabat) parem, munerario (Domitiano editori, cuius adversus favor illum premebat imparem dixerat, detractum e spectaculis in arenam canibus obiecit, cum hoc

torem: nemo e spectatore spectaculum factus, 4 miseris voluptates unco et ignibus expiavit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui crimina maiestatis in arena colligebat, ac se despici et contemni, nisi etiam gladiatores eius veneremur, sibi maledici in illis, suam divinitatem, suum numen violari, interpretabatur; quum se idem quod deos, idem gladiatores quod se putabat.

XXXIV. At tu, Caesar, quam pulchrum spectaculum pro illo nobis execrabili reddidisti! Vidimus delatorum iudicium, quasi grassatorum, quasi latronum. Non solitudinem illi, non iter, sed templum, sed forum infederant: nulla iam testamenta secura, nullius status certus: non or- 2 bitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum principum avaritia. Advertisti oculos, atque ut ante castris, ita postea pacem foro reddidisti: excidisti intestinum malum: et provida severitate cavisti, ne fundata legibus civitas everfa legibus

titulo, Impie locutus' parmularius. De impietatis illa notione pro crimine maiestatis dictum ad 11, 1. Ceterum hic civis, ut et ille Esius Proculus a Caligula detractus Sueton. 35. (cf. c. 31.) e spectatore factus est spectaculum. *Recepimus enim Schwarzianam lectionem, quam is e codicis sui his verbis exsculpsit, *Nemo exspectator exspectaculum factus*. Vid. ad 31, 1. G.

unco et ignibus) Unco, quo iniecto traherentur per arenam: ignibus, quibus in unica illa molesta urerentur homines, de qua Iuven. 8, 235. Utrumque supplicium coniungere videtur idem 1, 155. *Taeda lucetis in illa, Quae stantes ardent, qui fixo gutture fumant*: Et latum media fulcum deducis arena.

*Sic legendum illum locum puto. *Lucebit certe, et deducet, non recte intelligo*. G.

4 *idem quod deos*) scil. pa-

taet. Pro quum Gierigius e libris scriptis et editis recepit *cumque*. E.

XXXIV; 1 *delatorum iudicium*) *Sic boni libri complures. Sed nec altera non satis magna factio, *delatorum agmen inductum*. Aut *inductum* primo corruptum in *iudicium*, quo facto *agmen* ut superfluum perit: aut, hoc eum exidisset, *inductum* in *iudicium* mutatum est. Ita recte disputat Schwarzius. Sed Arnizen. *agmen inductum* praefert. G.

Praefert item I. A. Ernestius, expressitque Gierigius. Iure opinor. Cf. §. 3. 4. S.

status certus) Ut sciret certo se liberum, se patricium; suum servum autem non esse liberum etc. G.

Al. *nullus status certus*. Notam lectionem tuetur I. A. Ernestius. S.

2 *everfa legibus*) Quas perverfe et calumniatorie interpretabantur delatores. G.

videretur. Licet ergo cum fortuna, tum liberali-³
 tas tua visenda nobis praeberit, ut prae-
 buit, nunc ingentia robora virorum, et pares animos;
 nunc immanitatem ferarum, nunc mansuetudinem
 incognitam; nunc secretas illas et arcanas, ac sub
 te primum communes opes: nihil tamen gratius,
 nihil seculo dignius, quam quod contigit desuper
 intueri delatorum supina ora, retortasque cervi-
 ces. Agnoscebamus et fruebamur, quum velut⁴
 piaculares publicae sollicitudinis victimae, supra
 sanguinem noxiorum, ad lenta supplicia gravio-
 resque poenas ducerentur. Congesti sunt in na-⁵
 vigia raptim conquesta, ac tempestatibus dediti.
 Abirent, fugerentque vastatas delationibus terras:
 ac, si quem fluctus ac procellae scopulis refer-
 vassent, hic nuda saxa et inhospitale litus inco-
 leret: ageret duram et anxiam vitam, relictisque
 post tergum totius generis humani securitate,
 moereret.

XXXV. Memoranda facies, delatorum clas-
 sis permixta omnibus ventis, coactaque vela tem-
 pestatibus pandere, iratosque fluctus sequi, quos-
 cunque in scopulos detulissent. Iuvabat, prospe-
 ctare statim a portu sparsa navigia, et apud illud
 ipsum mare agere principi gratias, qui, clementia
 sua salva, ultionem hominum terrarumque diis
 maris commendasset. Quantum diversitas tempo-²

³ *secretas — opes*) Palatinas
 opes in theatris ac templis publi-
 cabat Traianus. Laudatum Li-
 psio Epigramma Martialis 12, 15.
Quidquid Parrhasia (Palatina)
nitebat aula, Donatum est oculis
in theatro, deisque in templis
nostris. G.

⁴ *supra sanguinem noxiorum*)
 Qui in circo depugnare, vel in-
 ter se vel cum bestiis, coacti
 poenae causa fuerant. Eodem
 inducti delatores, ut viderent,
 quid et ipsi commiserissent. Vide

laudandum statim ad c. 35, 4.
 locum Suetonii. G.

⁵ *raptim conquesta*) Pravi-
 tatem ac parvitatem sic indicari,
 lubenter Lipsio assentior: sed
 quid si melius ea indicatur voce
conspuita? ut sint *exedrae*, rates
 temere contextae, quae facile sol-
 verentur. vid. de similibus suppli-
 ciis Casaub. ad Sueton. Caes. 60.
 G.

scopulis reservassent) Vere
 probabilius enim erat, eos in ma-
 ri perire, solutis mox navigiis. G.

rum posset, tum maxime cognitum est, quum iisdem, quibus antea cautibus innocentissimus quisque, tunc nocentissimus affigeretur; quumque insulas omnes, quas modo senatorum, iam delatorum turba compleret, quos quidem non in praesens tantum, sed in aeternum repressisti, in illa
 3 poenarum indagine inclusos. Ereptum alienas pecunias eunt? perdant, quas habent: expellere penatibus gestiunt? suis exturbentur: neque, ut antea, exsanguem illam et ferream frontem nequidquam convulnerandam praebeant punctis, et notas suas rideant; sed expectent paria praemio damna, nec maiores spes, quam metus habeant,
 4 timeantque, quantum timebantur. Ingenti quidem animo divus Titus securitati nostrae ultionique prospexerat, ideoque numinibus aequatus est: sed quanto tu quandoque dignior caelo, qui tot res illis adiecisti, propter quas illum deum fecimus! Id hoc

XXXV, 2 *tunc nocentissimus*) *MSS. quidam *nunc*, eadem sententia, sed hoc vividius. Sic statim *adfigeretur* praefendum alteri *affligeretur*: et in illa *poenarum indagine*, pro mille *poenarum*: omnia praelidiis Schwarziensis debentur. G.

poenarum indagine) in insula, quam mare, tanquam indago, cingit, ne ex illa aufugere possint. In illa igitur insula poenas luunt. Quis non videat, hoc sensu *poenarum indagine* durius audaciusque dictam? E.

3 *eunt*? — *gestiunt*?) Addidi signa interrogationis: additurusque erat Ernestius. Sic et Giergius. S.

exsanguem) Ruboris et pudoris expertem; *ferream*, lentus. G.

notas suas) K litteram Kalumniae notam, e lege Remmia, qua de re viri docti ad Cic. pro Rosc. Am. c. 20. ubi illud Papiniani non omittunt, cum hominem *integrae frontis* opponit

damnato calumniae l. 13. π. de testibus. Omnia dedit, puto, nondum enim vidi, Cel. Brenemannus in disl. de Lege Remmia. G.

expectent) *Sic Schwarzius. Al. *spectent*, eadem fere sententia; *spectent*, considerent ante factum. G.

4 *divus Titus*) Sueton. c. 8. *Delatores mandatoresque* (delationum) *in foro flagellis ac fustibus caesos, ac novissime tractos per Amphitheatri arenam, partim subici in servos, ac venire imperavit, partim in asperrimas insulas avehi.* G.

tot res illis adiecisti) Illis rebus, legibus, institutis. *Nempe illis scribendum, Schwarzio auctore, pro illi, quod vix commode interpretari quisquam poterit: et infelicitate tentavit Arnzenius; nam *propter quas* non aliorum quam ad illis referri potest. Sic etiam statim ex eisdem observatis dedimus *postquam* — *nihil reliquisse.* G.

magis arduum fuit, quod Imperator Nerva, te filio, te successore dignissimus, postquam magna quaedam edicto Titi adstruxerat, nihil reliquisse tibi videbatur, qui tam multa excogitasti, ut si ante te nihil esset inventum. Quae singula quantum tibi gratiae dispensata adiecissent! At tu simul omnia profudisti; ut sol et dies non parte aliqua, sed statim totus, nec uni aut alteri, sed omnibus in commune, profertur.

XXXVI. Quam iuvat cernere aerarium silens et quietum, et quale ante delatores erat! Nunc templum illud, nunc vere aedes, non spoliarium civium, cruentarumque praedarum saevum receptaculum, ac toto in orbe terrarum adhuc locus unus, in quo, optimo principe, boni malis impares essent. Manet ta-

nihil reliquisse tibi videbatur). Al. *nihil reliquisse nisi tibi videbatur*. Sed vid. Gesneri epist. ad I. A. Ernestium. S.

5 dispensata — omnia) Haec sibi opponuntur. Ergo dispensata sunt singula, quae per partes, singulatim aguntur. Sequens comparatio rem magis illustrat. E.

Dispensata, Graecorum τεταμεινένα. Vid. Wesseling. ad Diod. Sic. T. I. p. 257. sq. S.

At — profudisti) * Etiam illud at, omissum a quibusdam, revocavit Schwarzius. G.

XXXVI, *1 vere aedes*) Utrumque iungit, quia templum proprie est illa patens undique columnarum substructio; aedes autem cavum illud clausum, quod alias cella vocatur. * Sequimur Gronovium Obsl. 4, 16. p. 255. qui pro vulgato deus, (Saturnum autem intelligebant,) aedes substituit. Deus tanto minus convenit, quia nihil habet, quod ex adverso respondeat. Nihil aliud, quam loci nomina ponere voluit, posuit, Plinius. Et tamen aedes Arnzenio displicet, et, quod hic ait, non probabatur Perizonio. G.

spoliarium) Cum sit locus, ubi gladiatorum vestes et instrumentum servareur in Amphitheatro; apparet ex Sen. epist. 93. extr. etiam occisos in spoliario gladiatores. Et contrav. 33. pr. infantium spoliarium, ubi truncarentur, vel debilitarentur. Nec aliter de provid. c. 3. G.

Nunc *spoliarium* simpliciter est locus, in quo pecuniae civium, tanquam rapinae et spolia delatorum, deponuntur. E.

ac — locus unus) Aerarium reip. in aede Saturni constitutum, nunc unus est locus in orbe terrarum, ubi, optimo licet principe imperante, tamen boni defensores illius vincuntur a malis et impudentibus hominibus: quia mavult Caesar causa cadere aerarium, quam esse, qui de eo vel iniuria queratur. Sic l. 4. Saepius vincitur fiscus, cuius mala causa nunquam est, nisi sub bono principe. G.

essent) Scribendum sint. Duae ultimae literae vocabuli praegressi perperam iteratae. S.

2 Manet tamen) Qui sub Nerva non manebat. Vox Fron-

maen honor legum, nihilque ex publica utilitate convulsus: nec poena cuiquam remissa, sed addita est ultio, solumque mutatum, quod iam non delatores, sed leges timentur. At fortasse non eadem severitate fiscum, qua aerarium, cohibes. Immo tanto maiore, quanto plus tibi licere de tuo, quam de publico credis. Dicitur actori, atque etiam procuratori tuo: *In ius veni, sequere ad tribunal*. Nam tribunal quoque excogitatum principatui est, par ceteris, nisi illud litigatoris amplitudine metiaris. Sors et urna fisco iudicem assignat: licet reiicere, licet exclamare: *Hunc nolo, timidus est, et bona seculi parum intelligit: illum volo, quia Caesarem fortiter amat*. Eodem foro utuntur principatus et libertas. Quae praecipua tua gloria est, saepius vincitur fiscus; cuius mala causa nunquam est, nisi sub bono principe. Ingens hoc meritum: maius illud, quod eos procuratores habes, ut plerumque cives tui non alios iudices malint. Liberum est autem disceptanti dicere: *Nolo eum eligere*. Neque enim

tonis consulis apud Xiphil. e Dion. L. 68. p. 769. B. *ὡς καὶ μὲν ἐστὶν αὐτοκρατορὰ ἔχειν, ἐφ' οὗ μηδὲν μηδὲν ἔχει ποιεῖν, καίτοι δὲ, ἐφ' οὗ πᾶσι πάντα.* G.

addita est ultio) In calumniatores ac delatores fisci patronos. G.

3 *actori, atque etiam procuratori*) Vel hinc apparet, maioris dignationis procuratorem esse quam actorem. Sic et in privatis familiis. Noster ep. 3, 19, 2. in eadem re *procuratorem* unum, plures *actores* commemorat. G.

4 *principatui*) In quo ipse princeps conveniri, et peti ab illo possit. Quod l. 2. de O. I. §. 32. commemoratur. Praetor, qui inter fiscum et privatos ius diceret, institutus a Divo Nerva, illud ad Nervam Traianum per-

tinere suspicatur Schwarzius, id est ad ipsum, in quo versatur hic Plinius, iudicium. *Dedimus conjecturam certissimam Lipsii, pro vulgato, *cruciatu*, quod nihili est, et misere defenditur ab Arntzenio. G.

Quae) Suspicio quaeque. Sic et Lipsius. S.

5 *disceptanti*) Quis est ille? arbiterne et iudex, an litigator? De iudice dici hoc verbum, dubium non habet. Ipse noster sic ep. 6, 15, 2. Sed etiam de litigatore Cic. in Verr. 2, 15. *Heraclius cum advocatis adit, et postulat, ut sibi cum Palae-firius — aequo iure disceptare liceat*. Id. pro Corn. Balbo 28. de hoc ipso reo; *Non de aliquo crimine, inquit, sed periculo suo de publico iure disceptat*. Hactenus itaque licet etiam sic

ullam necessitatem muneribus tuis addis, ut qui scias, hanc esse beneficiorum principalium summam gratiam, si illis et non uti licet.

XXXVII. Onera imperii pleraque vectigalia institui, ut pro utilitate communi, ita singulorum iniuriis coëgerunt. His Vicesima reperta est, tributum tolerabile et facile heredibus dumtaxat extraneis, domesticis grave. Itaque illis irrogatum est, his remissum: videlicet, quod manifestum erat, quanto cum dolore laturo, seu potius non laturo homines essent, destringi aliquid et abradi bonis, quae sanguine, gentilitate, sacrorum

intelligere: Potestatem habet litigator dicendi, *nolo eum*, nempe procuratorem Caesaris, de quo sermo est, *eligere iudicem causae meae*. *Eligendi* verbo in tali re locum esse, et Servius docet ad Ecl. 3, 50. *Editicius iudex est, quem una pars eligit*: et nostri avunculus in praefatione, ubi iudicium de suis scriptis comparat cum lite, ubi dixerat, se posse cuivis alii dicere, *Quid te iudicem facis? cum hanc operam condicerem, tu non eras in hoc albo*: subiungit, *Haec ego mihi patrocinia ademi nuncupatione: quoniam plurimum refert, sortiaturo aliquis iudicem, an eligat*. Et, *summum quisque causae suae iudicem facit quemcunque, cum eligit*. Neque enim provocare decorum est ab eo, quem ipse elegeris, qui proinde ipsa electione tua fit summus. * Quae verba subiiciuntur in omnibus, Harduino teste, libris, unde provocatio appellatur, ea glossam puto, ad ea quae parvo intervallo praecedunt adscripta, cum *Tribunos appellaret*, hoc modo: *Unde provocatio appellatio* scil. dicta. *Appellatio* enim recentius. G.

summam gratiam) *Gratia*, Venus quaedam, et maxima commendatio accedit beneficio prim-

cipis, si liceat etiam recusare, et illo non uti. * Servari itaque cupio nomen, quod abest in quibusdam libris, et abesse potest, ut *summam* fiat substantivum: sed gratiam miram huic loco conciliat. Omisit etiam Arnzenius causa nulla allegata. G.

XXXVII, 1 *Vicesima*) *Vicesima* pars *hereditatum* solvi iussa primum ab Augusto, ita tamen ut proximi quique, et pauperes, immunes essent. Omnem huius tributii historiam, cuius hic magna pars est, persequitur Peir. Burmannus de vectigalibus Pop. Rom. c. II. Potiora dabit Cel. Schwarzius ad h. l. Locus classicus apud Dionem l. 55. p. 565. *Εὐ τὴν εἰκοστὴν τῶν κλήρων καὶ τῶν δωρεῶν, ἃς ἂν οἱ τελευτῶντές τισι, πλὴν τῶν πάντων συγγενῶν καὶ τῶν πενήτων, καταλείψει κ. τ. λ.* G.

His Vicesima etc., h. e. ad haec onera iustinenda. E.

² *seu potius non laturo*) * *Malit Schwarzius seu potius quam non laturo*. Sed videtur etiam *ἐκ τοῦ καινοῦ* ex quanto repeti posse. Agnovit hoc ipse et omisit. G.

gentilitate, sacror. — *societate*) *Gentiles* eiusdem gentis homines, qui proinde idem nomen habent, ut Tullii omnes Ciceronis sunt gentiles. *Sacrorum*

denique societate, mernissent, quaeque nunquam ut aliena et speranda, sed ut sua semperque possessa, ac deinceps proximo cuique transmittenda cepissent. Haec mansuetudo legis veteribus civibus servabatur: novi, seu per Latium in civitatem, seu beneficio principis venissent, nisi simul cognationis iura impetrassent, alienissimi habebantur, quibus coniunctissimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in gravissimam iniuriam, civitasque Romana instar erat odii, et discordiae, et orbitatis, quum carissima pignora, salva ipsorum pietate, distraheret. Inveniebantur tamen, quibus tantus amor nominis nostri inesset, ut Romanam civitatem non Vicefimae modo, verum etiam affinitatum damno bene compensari putarent; sed his maxime debebat gratuita contingere, a quibus tam magno aestimabatur. Igitur pater tuus sanxit, ut, quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis pervenisset ad matrem, etiam si cognationum iura non recepissent, quum civitatem

societas, quia sua sibi sacra familiae atque gentis propria habebant, quae ad heredes etiam transirent. Vid. de his Guth. de Vet. Iure Pontif. 4, 6. et 7. G.

3 *per Latium*) Verbi gratia, qui in civitate Latini iuris magistratum gessissent. Appiani locum adscribamus Civ. 2. p. 443. A. H. Steph. quia de patria Plinii nostri agit, Πόλιν Νεέκωμον ὁ Καῖσαρ ἐς Λατίου δίκαιον ἐπὶ τῶν Ἀλπεων φέκει, ὧν ὅσοι κατ' ἔτος ἄρχον, ἐγγίνοντο Ῥωμαίων πολίται. τόδε γὰρ ἰσχύει τὸ Λατίον. Reliqua dabunt ICI, v. g. Hein. Antiquitt. app. 1, 7. sqq. Add. 39, 2. G.

alienissimi habebantur) Quantum ad Vicefimae tributum tractabantur ut alienissimi, licet defunctis proximo gradu essent coniuncti. G.

4 *Ita maximum etc.*) Vid. I. A. Ernestius ad h. l. S.

5 *affinitatum damno*) Cum ille, qui ex peregrino civis Rom. factus esset, propter ius connubiorum non posset uxorem peregrinam habere. Ulpianus fragm. 5, 4. *Connubium habent cives Rom. cum civibus Rom. cum Latinis autem et peregrinis ita, SI CONCESSVM SIT.* Sen. de Benef. 4, 35. *Promisi tibi filiam in matrimonium: postea peregrinus apparuisti: non est mihi cum externo connubium.* Vid. Spanh. Orb. Rom. Exerc. 2, 22. et inde Hein. Ant. app. 1, 33. sqq. G.

6 *etiam si cognationum iura*) Hinc intelligitur, quid sibi velit Ulpianus loco modo laudato, verbis, *si concessum sit.* Nempe cum civitate non semper dabatur ius cognationum; dabatur tamen, vid. 37, 2. G.

adipiscerentur, eius Vicefimam ne darent. Ean-⁷ dem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, si modo reductus esset in patris potestatem: ratus, improbe et insolenter ac paene impie his nominibus inferi publicanum, nec sine piaculo quodam sanctissimas necessitudines velut intercedente Vicefima scindi; nullum esse tanti vectigal, quod liberos ac parentes faceret extraneos.

XXXVIII. Hactenus ille: parcius fortasse, quam decuit optimum principem, sed non parcius, quam optimum patrem, qui Optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentissimi fecit, quod delibasse quaedam, seu potius demonstrasse contentus, largam ac prope intactam beneficiendi materiam filio reservavit. Statim ergo² muneri eius liberalitas tua adstruxit, ut, quemadmodum in patris filius, sic in hereditate filii pater esset immunis, nec eodem momento, quo pater esse desisset, hoc quoque amitteret, quod fuisset. Egregie, Caesar, quod lacrymas parentum vecti-³

⁷ *reductus esset*) Ut recipi, redigi, referri, sic reduci etiam potest aliquis in fidem, in ditionem, in numeros, in potestatem; licet nunquam ibi fuerit. Iam ius patriae potestatis est pars iuris Quiritium, quod non continuo habet aliquis, etsi civitatem consecutus sit etc. Igitur si filium immunitate Vicefimae frui velit, curandum est, ut is lege, vel beneficio principis in potestatem suam, non quae iuris gentium est aut naturalis adeo, sed Romanam, reducatur, i. e. redigatur. Conf. 38, 7. ubi συν-
ωρισμός: Si modo filius in potestate patris fuisset. * Redactus, quod coniunctum quidam viri docti, eandem vim habet; sed non est necessarium. G.

paene impie) Quia videtur violari necessitudo, quae est inter patrem et filium, si rationibus illorum intersit publicanus, si

interroget, Quantum accepisti a patre? Sunt hic quaedam ἐντρο-
γικώτερον dicta quam verius: nihil aliud vult, quam indignum esse, si circa liberorum et parentum hereditates lex civilis plus valeat, quam illa naturae coniunctio. G.

Publicani vicefimam redimebant, inde *Vicesimarii* dicti. E.

XXXVIII, 1 *materiam -- reservavit*) Ne plorare cogeretur cum Alexandro puero, sibi a patre nihil, quod agat, relinquere. G.

² *amitteret, quod fuisset*) Ludit Plinius verbis et sententiis. Nempe cum pater vicefimam hereditatis solvere cogitur, habetur instar extranei, et tanquam nunquam pater fuisset. Sic bene Gierigius. E.

³ *lacrymas -- vectigales*) Tolle figuram, et dicet, Praeter luctum etiam damnum percipere

gales esse non pateris. Bona filii pater sine diminutione possideat, nec socium hereditatis accipiat, qui non habet luctus: nemo recentem et attonitam orbitatem ad computationem vocet, cogatque patrem, quid reliquerit filius, scire. Augeo P. C. principis munus, quum ostendo, liberalitati eius inesse rationem. Ambitio enim et iactantia, et effusio, et quidvis potius, quam liberalitas existimanda est, cui ratio non constat. Dignum ergo, Imperator, mansuetudine tua, minuere orbitatis iniurias, nec pati quemquam, filio amisso, insuper affici alio dolore. Sic quoque abunde misera res est, pater filio solus heres: quid si coheredem non a filio accipiat? Adde, quod, quum divus Nerva sanxisset, ut in paternis bonis liberi necessitate Vicissimae solverentur, congruens erat, eandem immunitatem parentes in liberorum bonis
7 obtinere. Cur enim posteris amplior honor, quam maioribus haberetur? curve non retro quoque recurreret aequitas eadem? Tu quidem, Caesar, illam exceptionem removisti, *si modo filius in potestate patris fuisset*: intuitus, opinor, vim legemque naturae, quae semper in ditione parentum esse liberos iussit, nec, uti inter pecudes, sic in-

parentes non pateris. Sed illud indignitatem magis movet. Habet hoc Latinus sermo, quod hic praesertim apparet, ut ponendis abstractis vel adiunctis loco eorum. quae concreta vocantur, ea parte res obvertat animo, qua maxime ad eum commovendum valent. Huc pertinent lacrymae vectigales, orbitas attonita, scire quid reliquerit filius. G.

qui non habet luctus) Gie-
rigius ex probabili virorum doctorum coniectura quem n. h. l. Probavit item I. A. Ernestius. S.

4 cui ratio non constat) cuius liberalitas non ex honestis iustisque causis proficiscitur. Huic

et inest ratio, cum sit consilio, et honesta ex causa, cui temeritas opponitur, ut in ambitiosis, prodigis, iactatoribus. E.

5 coheredem non a filio) scilicet adscriptum, sed iniquitate legis additum, publicanum, qui vicissimam exigit, et in societatem hereditatis veniat. E.

7 retro — recurreret) Inepta variatio sententiae praecedentis! Praeter aliquem lusum verborum, et acumen variandi, nihil erat, quod vim aut virtutem adderet sententiae. E.

Non est variatio sententiae prioris, nedum inepta variatio. Quid enim? num aequitas idem quod honor? S.

ter homines potestatem et imperium valentioribus dedit.

XXXIX. Nec vero contentus primum cognationis gradum abstulisse Viceſimae, secundum quoque exemit, cavitque, ut in sororis bonis frater, et contra, in fratris soror, utque avus, avia, in neptis nepotisque, et invicem illi, servarentur immunes. His quoque, quibus per Latium² civitas Romana patuisset, idem indulſit, omnibusque inter se cognationum iura commisit, simul et pariter, et more naturae; quae priores principes a singulis rogari geſtiebant, non tam praestandi animo, quam negandi. Ex quo intelligi³ potest, quanta benignitatis, quanti ſpiritus fuerit, ſparſas, atque, ut ita dicam, laceras gentilitates colligere atque connectere, et quaſi renascei iubere; deferre, quod negabatur, atque id praestare cunctis, quod saepe ſinguli non impetrassent; postremo, ipsum ſibi eripere tot beneficiorum occasiones, tam numerosam obligandi imputandique materiam. Indignum credo ei viſum, ab⁴ homine peti, quod dii dedissent. Sorores estis et frater, avus et nepotes; quid est ergo, cur

XXXIX, 1 *secundum* — *exemit*) eos quoque, qui ſecundo gradu cognati eſſent, viceſima ſolvenda liberavit. Eodem ſenſu *primum gradum abstulit viceſimae*. E.

2 *per Latium*) Vid. 37, 3. G.

3 *quanti ſpiritus*) quanta animi magnitudinis, quae, poſthabita utilitatis ratione, ſolam honeſtatem et iuſtitiam ſequi poſſet. Quod *ſpiritum* addidit Plinius, egregie cavit, ne Traianus ex quadam imbecillitate animi, ut saepe ſit, benignus videretur. E.

4 *Sorores estis et frater*) Plures ſorores unius fratris, plures unius avi nepotes. *Itaque non puto opus, ut receptam lectio-

nem mutemus altera quorundam librorum, *fratres, avi*. G.

Nonne autem saepe una ſoror plures fratres habere ſolet? Ergo illa Geſneri explicatio non firma eſt. Quamobrem ex Livineii coniectura Gierigius edidit: *Soror estis et frater, avus et nepos*. Quae ſequuntur, *vobis estis*, hoc ſenſu dicit: vos cognati natura, non opus habetis rogare, ut veſtram cognationem imperator confirmet; veſtro quodam iure, quod natura dedit, cognati, ſorores et fratres, estis. Non itaque hic locus coniecturis ſollicitari debebat, ut cum Gierigius edidit: *Quid est ergo? cur rogetis, ut ſitis? Princeps vobis eſt is, qui pro cetera etc.* Hoc eſt, mea

rogetis, ut sitis? vobis estis. Quid? pro cetera sua moderatione non minus invidiosum putat dare 5 hereditatem, quam auferre. Laeti ergo adite honores, capeffite civitatem, neminem hoc necessitudinis abruptum, velut truncum, amputatumque destituet: iisdem omnes quibus ante pignoribus, 6 sed honestiores perfruentur. Ac ne remotus quidem, iamque deficientis affinitatis gradus, a qualibet quantitate Vicesimam inferre cogetur. Statuit enim communis omnium parens summam, quae publicanum pati possit.

XL. Carebit onere Vicesimae parva et exilis hereditas: et si ita gratus heres volet, tota sepulcro, tota funeri serviet. Nemo observator, nemo castigator adstillet. Cuicunque modica pecunia ex hereditate alicuius obvenierit, securus 2 habeat quietusque possideat. Ea lex Vicesimae

sententia, ingenium Plinianum, abruptas acutasque sententias sectans, in ordinem cogere. E.

Quid? pro cetera) *Sic pulchre liber Schwarzii. Al. Qui. G.

5. hoc necessitudinis abrupto) Id est, abrupta ac sublata per leges necessitudo. G.

Melius, puto, Gierigius locum ita explicuit: hoc, quod necessitudinis est, hoc officium capeffendi remp. neminem destituet, non privabit quenquam cognatis, ut v. c. pater privatus filiis, similis sit trunco abrupto et amputato, arbori, cuius rami circumcirca recisi sunt. — Mox honestiores sunt honoratiores, civitatis honore aucti. E.

Hoc necessitudinis, i. q. haec necessitudo. Vid. Schwarz. pag. 495. S.

6 Ac ne remotus) Hinc novum caput incipiendum erat. Certe cavendum, ne per occasionem huius divisionis divellamus, quae sunt coniunctissima. G.

Sic distincturus erat Ernestius. „Non dubitavi, inquit, ab his

verbis, quae vulgari divisione ad Cap. 39. referebantur, novum caput incipere, quod ut fieret, iam Gesnerus monuerat, et optaverat.” S.

affinitatis) Nedum, consanguinitatis; argumentatur enim a minori ad maius. G.

inferre) scil. in aerarium, h. e. solvere. Mox pati publicanum concisius dictum pro vulgari, pati exactiones vicesimae per publicanum. E.

XL, 1 castigator) Ex illa prima notione verbi, qua castigare est arctius constringere, coërcere etc. Si enim de hereditate exigua, quae vix monumento sufficit, Vicesima quoque sit solvenda, coërcendi erunt et vicesima parte minuendi sumtus monumenti. G.

Cuicunque modica) *Pulchre codicis sui auctoritate firmat hanc lectionem Schwarzii. Vulgaris lectio, Cuiuscunque modi ea, vix est ut sententiam commodam pariat. G.

dicta est, ut ad periculum eius perveniri, nisi opibus, non possit. Conversa est iniquitas in gratulationem; iniuria in votum: optat heres, ut Vicessimam debeat. Additum est, ut, qui eius-3 modi ex-caussis in diem edicti Vicessimam deberent, nondum tamen intulissent, non inferrent. At in praeteritum subvenire ne dii quidem possunt: tu tamen subvenisti, cavistique, ut definiret quisque debere, quod non esset postea debiturus. Idem effecisti, ne malos principes habuisset-4 mus; quo ingenio, si natura pateretur, quam libenter tot spoliatis, tot trucidatis sanguinem et bona refudisses! Vetuisti exigi, quod deberi 5 non tuo seculo coeperat. Alius ut contumacibus irasceretur, tarditatemque solvendi dupli vel et quadrupli irrogatione muletaret: tu nihil referre iniquitatis existimas, exigas, quod deberi non oportuerit, an constituas, ut debeatur?

XLI. Feres, Caesar, curam et sollicitudinem consularem. Nam mihi cogitanti, eundem te

2 ut ad periculum — possit) h. e. ut nemo periculo vicissimae solvendae obnoxius sit, nisi qui ex opulenta hereditate dives fiat. E.

3 in praeteritum subvenire) Factum infectum reddere. Licet Romanis hominibus blandiri homini vivo vel mortuo cum iniuria Deorum. Cicero Sullam cum Iove comparat, ut hunc ignorantiae et impotentiae circa opus suum accuset, pro Roscio Amer. c. 45. In luctu Germanici lapidata Deorum templa, subversae Deum arae, Lares a quibusdam familiares in publicum abiecti. Sueton. Calig. 5. vid. deinde ad 80, 6. Sed necesse est frigidum fieri, quidquid vero nimis adversum. Quomodo enim in praeteritum hic subvenit? Traianus, ut non unusquisque nostrum, remittendo debito magno parvo,

eadem ratione subvenire possit, nedum ut Deus? Itaque pro meo in Plinium amore auro redemerim, haec ab illo non esse scripta: multo sanius infra 80, 2. infectum reddere, quidquid fieri non oportuerit. cf. 94, 2. vid. Heraldus ad Arnobium p. 179. sq. G.

4 ne malos principes habuissimus) Hoc est, ne ex illorum dura lege ad tardos in solvendo, quod exegerant, aliquid damni perveniret. Suspensus atque impeditus effectus illorum malitiae etc. Hic etiam verba splendiora quam sensus. G.

5 nihil referre iniquitatis) perinde iniquum esse. Ad iniquitatis subaudi nomine. Minus commode hunc locum explicat Perizonius ad Sanct. Minerv. 3, 5. 3. castigatus ideo a Bauero p. 381. S.

collationes remisisse, donativum reddidisse, congiarium obtulisse, delatores abegisse, vectigalia temperasse, interrogandus videris, satisne computaveris imperii reditus, an tantas vires habeat frugalitas principis, ut tot impendiis, tot erogationibus sola sufficiat. Nam quid est caussae, cur aliis quidem, quum omnia raperent, et rapta retinerent, ut si nihil rapuissent, nihil detinuissent, defuerint omnia? tibi, quum tam multa largiaris, et
 3 nihil auferas, omnia super sint? Nunquam principibus defuerunt, qui fronte gravi et tristi supercilio utilitatibus filci contumaciter adessent; et erant principes ipsi sua sponte avidi et rapaces, et qui magistris non egerent: plura tamen semper a nobis contra nos didicerunt. Sed ad tuas aures cum ceteris omnibus, tum vel maxime avaris adulationibus obstructus est aditus. Silent ergo et quiescunt, et postquam non est, cui suadeatur, qui suadeant, non sunt. Quo evenit, ut

XLI, 1 collationes) Praesertim auri coronarii, quod ex honore provinciarum voluntario paulatim in tributum abiit. De hoc Lips. de magnit. Rom. 2, 9. Et sunt tituli de Auro Coronario in utroque Codice. Imitatus est Traianum Adrianus ap. Spartian. 6. *Aurum coronarium Italiae remisit, in provinciis minuit.* G.

2 Nam) Unde pendeat, docet I. A. Ernestius. S.

nihil detinuissent) * Constitui lectionem ex sententia Cl. Schwarzii: nisi quod *detinuissent* praetuli alteri *retinuissent*, in paribus fere auctoritatibus: cum in *detinuissent* simul iniuriae quaedam nota impressa sit, qua in prior parte periodi opus non erat, cum adiectum esset *rapta*. G.

Mihi tamen verius videtur *retinuissent*, quia praecessit *retinerent*. Est haec concinnitas Plinii, quam ubique sequitur. — Mox post verba *omnia super sint*

Gierigius ex MS. Paris. Venet. Schwarz. et edit. Cuspin. in textum revocavit hoc supplementum: *ut si nihil largiaris et auferas omnia*. Sane hoc additamentum ceteris affectatae concinnitatis notis, quas totum caput habet, bene respondet. E.

Placet *retinuissent*. — Nec minus probo supplementum illud a Gierigio in ordinem receptum, sic tamen ut verba hoc modo ordinanda putem: *tibi, quum tam multa largiaris, et nihil auferas, ut si nihil largiaris, et auferas omnia, omnia super sint?* Iam apparet, quid factum sit, ut illa verba in aliis libris exciderent. Adde quod ipsa concinnitas videtur hunc ordinem commendare. S.

3 a nobis — didicerunt) nobis adulationibus ad avaritiam corrupti sunt. Hincillas mox *avaras* dicit, h. e. quae avaros reddunt eos, quibus adulamur. E.

tibi cum plurimum pro tuis, plus tamen pro nostris moribus debeamus.

XLII. Locupletabant et fiscum et aerarium non tam Voconiae et Iuliae leges, quam maiestatis singulare et unicum crimen eorum, qui crimine vacarent. Huius tu metum penitus iustulisti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt, quam qui sibi maiestatem vindicabant. Reddita est amicis fides, liberis pietas, obsequium² servis: verentur, et parent, et dominos habent. Non enim iam servi nostri principis amici, sed³ nos sumus: nec pater patriae alienis se mancipiis cariorem, quam civibus suis credit. Omnes accusatore domestico liberaisti, unoque salutis publicae signo illud, ut sic dixerim, servile bellum

4 pro nostris moribus) tibi debemus hos nostros mores: nam tu tuis moribus nostros correxisti et finxisti. Cf. Cap. 44. et 45. E.

XLII, 1 Voconiae) C. Voconius sanxit, ne quis heredem virginem neve mulierem faceret, Cic. Verr. I, 42. Sed universam huius legis rationem declaravit Perizonius secunda dissertationum, in Triade ab ipso, tum etiam ab Ill. Heineccio edita. G.

Iuliae) Praesertim intelligi eam, quam augendae Papiae Poppaeae tulit Augustus, de maritandis ordinibus, ex verbis Tac. A. 3, 25. observat Lipsius, Relatum deinde de moderanda Papia Poppaea, quam senior Augustus post Iulias rogationes incitandis coelibum poenis, et augendo aerario, sanxerat. Quantum de hac iuris veteris particula meritis nuper sit Ill. Heinecius, nemo ignorat. G.

Gierigius tamen mavult intelligi Vicelimiariam, s. de vicesima hereditatum, quam Nerva et Traianus temperarunt. E.

maiestatis) Vid. ad 11, 1.

Plena apud Suetonium et Tacitum omnia. G.

magnitudine — maiestatem) Respicit, opinor, ad etymon maiestatis, quae maius quiddam communi, quae in homines cadit, magnitudine notare videtur. G.

2 Reddita — amicis fides) Ante enim sollicitabantur amici, liberi, servi, praemiis, quae delatoribus indicibusque proposita essent, ut prodere vellent liberam vocem amici, patris, domini etc. G.

3 servi nostri) * Levissima transpositione ex suo aliisque libris prolata verum et suum huic loco sensum reddidit Schwarzius. Al. servi principis nostri amici. G.

unoque — signo) una lege reipublicae salutari, qua Traianus insolentiores servorum accusationes coerceret. Difficilius autem dictum est, quare illam legem signum dicat. Quae interpretes de signis s. vexillis ad h. l. adferunt, non satis apta videntur. Signa tollere obvium et notum est: sed quid est signo bellum tollere? Num forte cogitabimus

sustulisti, in quo non minus servis, quam dominis praestitisti. Hos enim securos, illos bonos fecisti. Non vis interea laudari; nec fortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus principem illum in capita dominorum servos subornantem, monstrantemque crimina, quae tanquam delata puniret: magnum et inevitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quisque similes principi servos haberet.

XLIII. In eodem genere ponendum est, quod testamenta nostra secuta sunt: nec unus omnium, nunc quia scriptus, nunc quia non scriptus, heres es. Non tu fallis, non tu iniquis tabulis advocaris. Nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit: nec quia offendit alius, nuncuparis, sed quia ipse meruisti. Scriberis ab amicis, ab ignotis praeteritis: nihilque inter privatum et principem interest, nisi quod nunc a pluribus

de signo s. sigillo, quo aliquid, cui imprimitur, confirmatur. Ita bono sensu Plinius illam legem diceret *signum salutis publicae*. quia illa lege salutem publicam Traianus confirmaverit et sanciverit. At metaphoram male continuavit, qui mox illo tali signo *servile bellum* sublatum dicit. Sit ita: non satis apte dixerit Plinius. Ipsum illud quod addit (*ut sic dixerim*) suspectum alicuius negligentiae reddit. Nam et in *servili bello* ad vetera et vera bella servilia allusio est non satis apta huic loco, in quo non nisi de licentia servorum in dominos aculatoria sermo est. E.

4 *nec fortasse laudanda sint*) Quam enim laudem meretur, qui latro non est, tyrannus, insidiator, crudelis, non est? G.

XLIII, 1 *nunc quia scriptus*) Amabat Augustus in testamentis amicorum honorem sibi haberi; sed honeste et liberaliter. vid. Sueton. 66. Alii principes ad

avaritiam et crudelitatem testamentorum obtentu abusi, qui rescinderent ultimas voluntates, in quibus ipsi scripti non essent, eo-que terrore permoverent alios, ut contra animi sui sententiam, quo partem certe bonorum suis servarent, principem adscriberent. vid. Sueton. Calig. 38. (quo nuper usi sumus ad Quintil. 6, 3, 92.) Neron. 32. Domit. 12. Notabile praesertim Taciti epiphonema Agric. 43. *a bono patre non scribi heredem nisi malum principem*. G.

non tu. — advocaris) tu non adscriberis. iniquis testamentis ideo, ut illorum fidem tuo nomine facias. Hanc sententiam mox variat, *Nullius ad te — confugit* etc. E.

iracundia) Ut Iudaei olim ad Korban, ut Christiani pro pudor! ad *pias causas* saepe confugiunt, ne habeat a se possessa heres naturalis, cui iniquissima de causa irati sunt. G.

amaris: nam et plures amas. Tene, Caesar, hunc 3
 cursum, et probabitur experimento, sitne feracius
 et uberius, non ad laudem modo, sed ad pecu-
 niam, principi, si herede illo mori homines ve-
 lint, quam si cogantur. Donavit pater tuus mul- 4
 ta, et ipse donasti. Cesserit parum gratus: ma-
 nent tamen ii, qui bonis eius fruuntur, nihilque
 ex illis ad te nisi gloria redit. Nam liberalitatem
 iucundiores debitor gratus, clariorem ingratus
 facit. Sed quis ante te laudem istam pecuniae 5
 praetulit? quotusquisque principum ne id qui-
 dem in patrimoniis nostris suum duxit, quod esset
 de suo? Nonne ut regum, ita Caesarum munera
 illitos cibus hamos, opertos praeda laqueos, aemu-
 labantur? quum privatis facultatibus velut hau-
 sta et implicata, retro secum, quidquid attigerant,
 referrent.

XLIV. Quam utile est, ad usum secundo-
 rum per adversa venisse! Vixisti nobiscum, peri-
 clitatus es, timuisti, quae tunc erat innocentium
 vita. Scis et expertus es, quantopere detestentur
 malos principes etiam, qui malos faciunt. Me-
 ministi, quae optare nobiscum, quae sis queri
 solitus. Nam privato iudicio principem geris, 2

4 et ipse donasti) I. A. Ernestius, voce repetita: multa et ipse donasti. S.

Cesserit parum gratus) Ille enim obtentus rescindendorum testamentorum. Vid. quos laudamus ad l. i. G.

clariorem ingratus) Multa Seneca in fine librorum de beneficiis. Ultimum illud, Non est magni animi dare et perdere: hoc est magni animi, perdere et dare. G.

5 munera — hamos) Vid. Epist. 9, 30, 2. G.

I. A. Ernestius: inditos cibus hamos. S.

velut hausta et implicata) Duo participia respondent no-

minibus praecedentibus. Munera comparata sunt hamis, itaque velut hauriuntur i. e. devorantur; laqueis, itaque implicantur, privatis facultatibus. *Primo illud hausta in aucta corruptum fuit, quod traxit deinde alterum implicata, ut multiplicata effingerent inde homines. Hic velut fons multiplicis circa hunc locum varietatis, prout alterutrum vel utrumque ex hoc gemino pari verborum adsumtum est. G.

XLIV, 2 privato) Defendit I. A. Ernestius. Malim tamen privati. Solius Traiani privati iudicium respici videtur: nam sequitur, quam tibi alium preca-

meliozem immo te praestas, quam tibi alium precabare. Itaque sic imbuti sumus, ut, quibus erat summa votorum melior pessimo princeps, iam
 3 non possimus nisi optimum ferre. Nemo est ergo tam tui, tam ignarus sui, ut locum istum post te concupiscat. Facilius est, ut esse aliquis suc-
 4 cessor tuus possit, quam ut velit. Quis enim curae tuae molem sponte subeat? quis comparari tibi non reformidet? Expertus et ipse es, quam sit onerosum succedere bono principi, et affere-
 5 bas excusationem adoptanti. An prona parvae sunt ad aemulandum, quod nemo incolumitatem turpitudine rependit? Salva est omnibus vita, et dignitas vitae: nec iam consideratus ac sapiens,
 6 qui aetatem in tenebris agit. Eadem quippe sub principe virtutibus praemia, quae in libertate: nec bene facto tantum ex conscientia merces. Amas constantiam civium, rectosque ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis, sed
 7 foves et attollis. Prodest bonos esse, quum sit satis abundeque, si non nocet: his honores, his sacerdotia, his provincias offers: hi amicitia tua, hi iudicio florent. Acuiuntur isto integritatis et

4 adoptanti) Nervae adoptanti te hanc excusationem afferebas, nimis difficile esse tam bono principi, quam esset Nervae, succedere. * Adoptanti diserte prae se ferunt Codices MSS. plures. Malit etiam eam ex conjectura inferere Schwarzius h. m. et eam afferebas excusationem adoptanti: quod ad lucem sententiae facit sine dubio. Vulgo legitur, et afferebas excusationem adoptati. Sed quae sit adoptati excusatio, non intelligo: potest enim deprecari. Nisi forte quod melior illius causa est, quam si quis sponte, vel vi adeo, se ingessit. Arntzenius adoptati explicat propter adoptionem, deficiente parte suscipere coactus es onus imperii. Sed non intel-

ligitur tamen, quid hoc faciat ad antecessorem bonum? Itaque adoptanti magis semper placet. G.

5 incolumitatem rependit) Turpe aliquid committere, v. c. uxore cedere, adulari, delator esse, cogitur, ne salutem et incolumitatem imperator eripiat. G.

6 rectosque) Wallii erectos probat I. A. Ernestius. S.

7 Acuiuntur isto) * Quantivis pretii emendatio, ingenio Lipsiano debita, quam recipi dignam iudicavit etiam Schwarzius. Editum adhuc: Acuiuntur isti integritatis et industriae pretio: similes et dissimiles alliciuntur. Eadem probavit Perizonius. Mavult tamen Arntzenius βαλαν-
 φαιν. G.

industriæ pretio similes, dissimiles alliciuntur: nam præmia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Pauci adeo ingenio valent, ut non⁸ turpe honestumque, prout bene ac secus cessit, expetant fugiantve; ceteri, ubi laboris inertiae, vigilantiae somno, frugalitatis luxuriae merces datur, eadem ista, quibus alios artibus assequutos vident, confectantur: qualesque sunt illi, tales esse et videri volunt; et dum volunt, fiunt.

XLV. Et priores quidem principes, excepto patre tuo, praeterea uno aut altero, (et nimis dixi,) vitiis potius civium, quam virtutibus laetabantur: primum, quod in alio sua quemque natura delectat; deinde, quod patientiores servitutis arbitrabantur, quos non deceret esse nisi servos. Horum in sinum omnia congerebant: bonos² autem otio aut situ abstrusos, et quasi sepultos, non nisi delationibus et periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis,³ et hercule aequum est, esse eos carissimos bono principi, qui invisi malo fuerint. Scis, ut sunt diversa natura dominatio et principatus, ita non aliis esse principem gratiores, quam qui maxime dominum graventur. Hos ergo provehis, et ostentas⁴ quasi specimen et exemplar, quae tibi secta

8 adeo ingenio valent) eas mentis vires habent. Nove dictum I. A. Ernestio videtur. Non puto. S.

bene ac secus) Bentleius ad Horat. Sermon. 2, 1, 31. b. aut s. legi vult. G.

Vid. I. A. Ernestius, cui cessarit corrigenti non assentior. Saepissime autem particulae ac et aut confusae. Vid. Drakenb. ad Liv. 21, 53, 3. S.

dum volunt, fiunt) Nimirum verum est, quod dicebat apud Xenoph. Memor. 1, 7. Socrates, Οὐκ ἔστι καλλίων ὁδὸς ἐπ' εὐδοξίαν, ἢ δι' ἧς ἂν τις ἀγαθὸς τοῦτο γένοι-

το, ὃ καὶ δοκεῖν βούλοιο. Deinde illud, quod eidem tribuit Cic. de Orat. 1, 47. Quibus persuasum esset, ut nihil se malint esse, quam bonos viros, iis facilem reliquam esse doctrinam. Hic est naturalis quoque precum circa virtutem parandam effectus, quem si quis alius, praeclare intellexisse videtur ille noster Arndius. G.

XLV, 1 deceret esse — servos) Hi sunt illi servi natura, qui poenis et metu reguntur etc. G.

2 aut situ) Malim ac situ. Vid. I. A. Ernestius. S.

vitae, quod hominum genus placeat: et ideo non censuram adhuc, non praefecturam morum recepisti, quia tibi beneficiis potius, quam remediis ingenia nostra experiri placet. Et alioquin nescio, an plus moribus conferat princeps, qui bonos 5 esse patitur, quam qui cogit. Flexibiles quaecunque in partem ducimur a principe, atque, ut ita dicam, sequaces sumus. Huic enim cari, huic probati esse cupimus; quod frustra speraverint dissimiles: eoque obsequii continuatione pervenimus, ut prope omnes homines unius moribus vivamus. Porro, non tam sinistre constitutum est, ut, qui malum principem possumus, bonum 6 non possumus imitari. Perge modo, Caesar, et vim effectumque censurae, tuum propositum, tui actus obtinebunt. Nam vita principis censura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur, ad hanc con-

4 non praefecturam morum) a Censura, cuius haec alioqui periphrasis est, diversam, qualis Pompeio primum delata videtur viris doctis, cum Tac. Ann. 3, 28. *corrigendis moribus delictus* dicatur. Deinde Iulius Caesar apud Sueton. 76. inter reliquos honores nimios, ut *continuum consulatum, perpetuam dictaturam*, etiam *praefecturam morum* recepit. Eodem teste c. 28. Augustus *morum legumque regimen perpetuum* recepit, *sine censurae honore*. De hac pariter et censura proprie dicta Imperatorum vid. Ez. Spanh. 10, 10. p. 472. lqq. G.

quam qui cogit) Cum enim omne virtutis decus et nobilitas in eo insit, quod libera est, quod cogi non potest: illud ei adiungunt principes, et quasi castrant, qui perficere imperio volunt, ut homines boni sint. Simulationem forte effecerint ea via, virtutis plus fere nocent. G.

5 dissimiles) Cives intellige, dissimiles principi, sive bono sive

malo, frustra speraverint ei probari. Simile enim simili gaudet. G.

Simplicius tamen fuerit dissimiles Traiano intelligere, hoc sensu: quod, quem Traiani amorem, frustra speraverint cives ei dissimiles. E.

Sic et Gierigius, Bene, si Plinius de uno Traiano loquitur. Sed mihi sententia videtur generalis: probo igitur rationem Gesneri. S.

omnes homines) Gravatur orationem additum homines. Qui reputaverit, quot locis omnes et homines librationum negligentia confusa sint, (vid. Drakenb. ad Liv. 3, 54, 6. Schwarz. Suppl. ad Plin. Paneg. p. 601. b.) ei non improbabile videbitur, *διτρογχαφία* hic textum occupasse. S.

6 vita principis) Huc, ut solet, respexisse videtur Claudian. 4. COS. Honor. 299. *Componitur orbis Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus Humanos edicta valent, ut vita regentis*. G.

vertimur: nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo. Quippe infidelis recti magister est metus. Melius homines exemplis docentur, quae in primis hoc in se boni habent, quod approbant, quae praecipiant, fieri posse.

XLVI. Et quis terror valuisset efficere, quod reverentia tui effecit? Obtinuit aliquis, ut spectaculum pantomimorum populus Romanus tolli pateretur; sed non obtinuit, ut vellet. Rogatus² es tu, quod cogebat alius, coepitque esse beneficium, quod necessitas fuerat. Neque enim a te minore concentu, ut tolleres pantomimos, quam a patre tuo, ut restitueret, exactum est. Utrum³que recte: nam et restitui oportebat, quos sustulerat malus princeps; et tolli restitutos. In his enim, quae a malis bene fiunt, hic tenendus modus, ut appareat, auctorem displicuisse, non factum. Idem ergo populus ille aliquando sceni⁴ci imperatoris spectator et applausor, nunc in pantomimis quoque averfatur et damnat effeminatas artes, et indecora seculo studia. Ex quo⁵ manifestum est, principum disciplinam capere etiam vulgus: quum rem, si ab uno fiat, severissimam, fecerint omnes. Macte hac gravitatis gloria, Caesar, qua consequutus es, ut, quod antea vis et

quae praecipiant) *Elegans est coniectura, et Heumanno digna, cum monuit Cl. Schwarzium, legendum esse *praecipiantur*: et quam facile interceptae duae litterulae sunt? Necessariam tamen non puto. Nam ipsa quoque exempla *praecipiant*, docent, commonstrant, quid fieri debeat non minus, quam quid possit. G.

XLVI, 1 *spectaculum pantomimorum*) v. g. a Nerone *pantomimorum factiones cum ipsis simul relegatae* Sueton. 16. Et Domitianus ibid. 7. *interdixit histrionibus scenam*. G.

3 *Utrumque recte etc.*) Male

haec iudicat Plinius, dum utrumque et Nervam et Traianum laudare vult. Saepe iam alias laudandi propositum veritatem sustulit. E.

4 *scenici imperatoris*) Neronis. Vid. Sueton. c. 20. sqq. G.

applausor) Dubiae vox auctoritatis, cum nec alibi lecta sit, neque hoc loco codices nihil varient. Alii enim *plausor*, quod Gierigius adscivit. S.

5 *disciplinam — vulgus*) etiam in vulgo et infimis hominibus hanc mentis et iudicii vim esse, ut vel principis instituta et mores approbare et imitari possint. E.

6imperium, nunc mores vocarentur. Castigaverunt vitia sua ipsi, qui castigari merebantur: iidemque emendatores, qui emendandi fuerunt. Itaque nemo de severitate tua queritur, et liberum est queri. Sed quum ita comparatum sit, ut de nullo minus principe querantur homines, quam de quo maxime licet; tuo in seculo nihil est, quo non omne hominum genus laetetur et gaudeat. Boni provehuntur; mali, qui tranquillissimus status civitatis, nec timent, nec timentur. Mederis erroribus, sed implorantibus: omnibusque, quos bonos facis, hanc adstruis laudem, ne coëgisse videaris.

XLVII. Quid vitam? quid mores iuventutis? quam principaliter formas! Quem honorem dicendi magistris, quam dignationem sapien-

7 tuo in seculo) Nullae iam audiuntur querelae: primo quia queri licet; ob id ipsum enim non queruntur homines: deinde quia tuo seculo nihil est, quo non potius, etiam si quibus queri lubeat, gaudeant. *Tuo in seculo in bonis libris esse ostendit Schwarzius, pro eo quod vulgo editur, tamen in seculo, vel, quod alii praeferunt, tum in seculo. G.

8 sed implorantibus) Duriuscula loquendi ratio. Neque enim ipsi errores implorant, sed errantes. *Itaque vehementer placet ingenium Cl. Schwarzii, qui coniicit, implorantium. G.

Nihil opus est hac coniectura. Sit dura ratio loquendi; obviae in Plinio similes sunt. Attulit Gierigius ex Cap. 3, 1. acclamationes fingunt; ex Cap. 43, 6. gratiarum actiones meminerunt; ex Cap. 12. transportat tergo bella; ex Cap. 41, 4. silent et quiescunt adulationes. E.

XLVII, 1 Quid vitam? quid etc.) Interpunge cum aliis: Quid? vi-

tam, quid? mores iuventutis quam principaliter formas? S.

dicendi magistris) Aur. Victor Epit. 13, 8. Eruditissimos, quamvis ipse parcae esset scientiae, moderateque eloquens, diligebat. Xiphil. ex Dione L. 68. p. 772. C. Παιδείας ἀρετῶν, ὅση ἐν λόγοις, οὐ μετέσχε τό γε μὴν ἔργον αὐτῆς καὶ ἡπίστατο, καὶ ἐποίησε. Tò ἔργον αὐτῆς non significat moralem philosophiam, quam a Plutarcho didicerit, quod vult hic Lipsius: sed res ipsas, quas docet philosophia. Recte sentiebat, loquebatur, vivebat Traianus, sine literis. Nescio, an aliquis adhibuerit hunc Dionis locum ad illustrandum τὸ ἔργον τοῦ νόμου Rom. 2, 15: apprime huc convenire τὸ ἔργον τῆς παιδείας, pulchre nosse mihi videor. Optimus ipsē interpret noster, Praefas, ait, quaecunque praecipunt. Ceterum hic respici etiam ad philosophos urbe a Domitiano pullos, apparet, de qua re Sueton. 10. Itaque cum exsultarent ante, sub Traiano patriam receperunt studia. G.

dignationem) *Reposuit hoc

tiae doctoribus habes! Ut sub te spiritum et sanguinem et patriam receperunt studia! quae priorum temporum immanitas exiliis puniebat, quum sibi vitiorum omnium conscius princeps inimicas vitiiis artes non odio magis, quam reverentia, relegaret. At tu easdem artes in complexu, oculis, auribus habes. Praestas enim, quaecunque praecipiant, tantumque eas diligis, quantum ab illis probaris. An quisquam studia humanitatis professus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ferat admissionum tuarum facilitatem? Magno quidem animo parens tuus hanc ante vos principes arcem PUBLICARVM AEDIVM nomine inscripserat; frustra tamen, nisi adoptasset, qui habitare, ut in publicis, posset. Quam bene cum titulo isto moribus tuis convenit! quamque omnia sic facis, tanquam non alius inscripserit! Quod enim forum, quae templa tam resectata? Non Capitolium, ipsaque illa adoptionis tuae sedes magis publica, magis omnium. Nullae obices, nulli contumeliarum gradus: superatisque

nomen ex libris pluribus Cl. Schwarzius pro vulgato *dignitatem*. Conf. 77, 5. G.

2 *in complexu*—habes) Haec ex oppositis explicanda. Priores imperatores artes *exiliis puniebant, relegabant*. Tu eas *in complexu habes*, foves et colis propinquas; *in oculis*, legens, spectans cum delectatione opera artis et literarum; *in auribus*, audiens cum voluptate recitantes, scriptores et poetas. Cf. Aurel. Vict. 13, 8. Iuvenal. Sat. 7, 162. Xiphil. e Dione LXVIII. p. 772. ubi memoratur Traianus poetas muneribus affecisse. E.

3 *admissionum tuarum*) His praeerant in aula, qui inde *Admissionales* vel *ab admissionibus* dicti, de quibus post Lips. ad Tac. A. 6, 9. Guther. de off. Do. Aug. 3, 11. vid. mox ad f. 6. G.

4 *arcem Publicarum*) Ante fuit *arx*, i. e. locus munitus, tyrannidis propugnaculum: iam sunt AEDES PUBLICAE non modo eo sensu, de quo argute hic Secundus, sed veteri instituto Augusti, in quibus habitaret Pontifex Maximus, quem *in publico habitare* oporteret. Probat e Dione Lipsius, qui v. g. L. 54. p. 541. A. de Augusto, οὐτ' οἰκίαν τινὰ δημοσίαν ἔλαβεν, ἀλλὰ μέρος τι τῆς αὐτοῦ, ὅτι τὸν Ἀρχιερεὰ ἐν κοινῷ πάντως οἰκεῖν ἐχρῆν, ἐδήμωσε. G.

5 *ipsaque illa*—sedes) templum Iovis Capitolini, pars Capitolii. Itaque perperam Gierigiana, nescio quo auctore: *ipsa illa*—sedes. S.

contumeliarum gradus) De admissionibus loquitur. Sen. de Benef. 6, 33. Non sunt isti ami-

iam mille liminibus, ultra semper aliqua dura et
6obstantia. Magna ante te, magna post te, iuxta
tamen maxima quies: tantum ubique silentium,
tam altus pudor, ut ad parvos penates et larem
angustum ex domo principis, modestiae et tran-
quillitatis exempla referantur.

XLVIII. Ipse autem ut excipis omnes! ut
exspectas! ut magnam partem dierum inter tot
imperii curas quasi per otium transigis! Itaque
non ut alias attoniti, nec ut periculum capitis
adituri tarditate, sed securi et hilares, quum
2commodum est, convenimus. Et admittente prin-
cipe, interdum est aliquid, quod nos domi quasi
magis necessarium teneat: excusati semper tibi,
nec unquam excusandi sumus. Scis enim sibi
quemque praestare, quod te videat, quod te fre-
quentet: ac tanto liberalius ac diutius voluptatis
3huius copiam praebes. Nec salutationes tuas fu-
ga et vastitas sequitur. Remoramur, resistimus,
ut in communi domo; quam nuper illa immanif-
sima bellua plurimo terrore munierat: quum velut
quodam specu inclusa, nunc propinquorum sangui-
nem lamberet, nunc se ad clarissimorum civium
4strages caedesque proferret. Obversabantur fori-
bus horror et minae, et par metus admissis et
exclusis. Ad haec ipse occursum quoque visuque
terribilis: superbia in fronte, ira in oculis, feni-
neus pallor in corpore, in ore impudentia multo

ci — qui in primas et secundas admissiones digeruntur — Est proprium superbiae, magno aestimare introitum ac tactum sui liminis: pro honore dare, ut ostio suo propius assideas, ut gradum prior intra domum ponas, in qua deinceps multa sunt ostia, quae receptos quoque excludunt. Moderatius et verius ista, quam mille limina, de quibus statim noster. G.

6 ut ad parvos etc.) i. e. ut principis domus parvis penatibus

larique angusto exemplum sit modestiae et tranquillitatis. S.

XLVIII, 1 tarditate) per tarditatem, crimine tarditatis. Vid. I. A. Ernestium. S.

2 sibi — praestare) Non tam tibi habere honorem, quam sibi praestare voluptatem, vid. 58, 1. 68, 5. G.

4 impudentia — rubore suffusa) Vultum modestum ruborisque plenum ei tribuit Sueton. 18. Nempe ille rubor modestiae speciem habebat: erat ita-

rubore suffusa. Non adire quisquam, non alloqui⁵ audebat, tenebras semper secretumque captantem, nec unquam ex solitudine sua prodeuntem, nisi ut solitudinem faceret.

XLIX. Ille tamen, quibus sibi parietibus et muris salutem suam tueri videbatur, dolum secum et insidias, et ultorem scelerum deum inclusit. Dimovit perfregitque custodias Poena, angustosque per aditus et obstructos, non secus ac per apertas fores et invitantia limina irrupit: longeq^{ue} tunc illi divinitas sua, longe arcana illa cubilia saevique secessus, in quos timore, et superbia, et odio hominum agebatur. Quanto² nunc tutior, quanto securior eadem domus, postquam non crudelitatis, sed amoris excubiis, non altitudine et claustris, sed civium celebritate defenditur! Ecquid ergo discimus experimento,³ fidissimam esse custodiam principis ipsius innocentiam? Haec arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Frustra se terrore succinxerit, qui septus caritate non fuerit: armis enim arma irritantur. Num autem serias⁴

que in Domitiano impudentia, quae pudoris quasi vestem induerat. G.

XLIX, 1 *Poena*) Hic persona est, ut Cic. in Pisone 37. o *Poena*, o *Furia sociorum*! Sic Graeci Πονηρὰς vocant. G.

divinitas sua) Cum *Domini Deumque Romanorum* percuteret Stephanus. Sumserunt formulam reliqui a Virg. Aen. 12, 52. Longe illi *Dea mater* erit: quod pulchre huc convenit, cum teste Philostrato 8, 35. extr. iacens invocaret καὶ τὴν Ἀγρεμιν ἀρωγὸν, quam matrem suam ferebat. G.

Ergo sensus est: nihil ei divinitas sua, nihil ei secessus illi et insidiae proderant. E.

² *postquam non*) * *Ejus*, quod

inter haec duo verba inserunt, *Guidiani* apud *Schwarzium* codicis auctoritae omisi. Sed cum inferendi causa nulla fuerit, magna omittendi: placet sere magis *Lipii* coniectura *herus*. Nempe *pe erus* aliquis scripserat, quod non intellectum sibi alius mutavit in *eius*. G.

altitudine) Nescio unde ea venerit: *solitudine* omnes. G.

Gierigius solitudine, quod etiam oppositum, *civium celebritas*, tuetur. Probabatur item *Ernestio*. S.

³ *Ecquid* — — *innocentiam?*) Proba *Gesneri* interpunctio. *Ecquid* i. q. num. vid. *Drakenb.* ad Liv. 27, 10, 2. S.

⁴ *serias* — *partes dierum*) *seriis negotiis destinatae*. Opponuntur *remissiones*. E.

tantum partes dierum in oculis nostris coetuque
 confumis? Num remissionibus tuis eadem fre-
 5 quentia, eademque illa socialitas interest? Non
 tibi semper in medio cibus, semperque mensa
 communis? Non ex convictu nostro mutua vo-
 luptas? Non provocas reddisque sermones? Non
 ipsum tempus epularum tuarum, quum frugalitas
 6 contrahat, extendit humanitas? Non enim ante
 medium diem distentus solitaria coena spectator
 adnotatorque convivis tuis immines: nec ieiunis
 et inanibus plenus ipse et ructans, non tam ap-
 ponis, quam obiciis cibos, quos dedigneris at-
 tingere, aegreque perpessus superbam illam con-
 victus simulationem, rursus te ad clandestinam
 7 ganeam occultumque luxum refers. Ergo non
 aurum, nec argentum, nec exquisita ingenia coe-
 narum, sed suavitatem tuam iucunditatemque mi-
 ramur: quibus nulla satietas adest, quando sincera
 8 omnia, et vera, et ornata gravitate. Neque enim
 aut peregrinae superstitionis mysteria, aut obscena

Sex primae diei horae. Epigr.
 adesp. CCXLII. Ἐξ ὧραι μόχθοις
 ἰκνωτάται· αἱ δὲ μετ' αὐτὰς Γράμ-
 μασι δεικνύμεναι ΖΗΟΙ λέγουσι
 βγοροῖς. ad q. l. vid. Iacobi, lo-
 ci Pliniani haud immemor. S.

Num remissionibus) Arntze-
 nius *non*. Contra Ald. omnia
 quae sequuntur membra a *num*
 incipit, quem sequitur Gruterus,
 excepto ultimo *Non enim*: ubi
 Aldus adhuc *num*. G.

Add. Gesneri ad I. A. Erne-
 stium epistola ad 56, 2. *Non*
 placebat et I. A. Ernestio, erat-
 que editurus alter Ernestius. Re-
 cepit Gierigius. Laudo. S.

5 in medio cibus) nunquam
 solus epularis, sed semper con-
 vivas adhibes. E.

6 ante medium diem) Suet.
 Domit. 21. *ac lavabat de die*
prandebatque ad satietatem: ut
non temere super coenam, prae-
ter Matianum malum, et mo-

dicam in ampulla potiunculam,
sumeret. G.

et ructans) * Sic con. Schwar-
 zius et olim Livin. Casaub. Pe-
 rizon. Vulg. *eructans*, quod de-
 fendit Arntzenius. G.

Caeterum bene monuit Gieri-
 gius ad h. l. Plinium non satis
 urbane Traianum cum *ructante*
et distento cibus Domitiano com-
 parare; nisi forte hoc sit urbane
 laudare, si alteri dicas: tu non
 es porcus! E.

Verissime, si rem ex nostris
 moribus aestimes: secus, si ex
 Romanis. S.

7 ingenia coenarum) Inge-
 niosas et arte paratas coenas, ut
 25, 5. *ingenium munificentiae*.
 G.

8 mysteria) Qualia Deae Phry-
 giae et Bellonae sacerdotum Gal-
 lorum describuntur ab Apuleio
 libro octavo et noni principio.
 Nam talia malim intelligere, quam

petulantia, mensis principis oberrat: sed benigna invitatio, et liberales ioci, et studiorum honor. Inde tibi parcus et brevis somnus, nullumque amore nostri angustius tempus, quam quod sine nobis agis.

L. Sed quum rebus tuis ut participes perfruamur: quae habemus ipsi, quam propria, quam nostra sunt! Non enim exturbatis prioribus dominis, omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam saltum, immensa possessione circumvenis: nec unius oculis flumina, fontes, maria deserviunt. Est, quod Caesar non suum² videat; tandemque imperium principis, quam patrimonium, maius est. Multa enim ex patrimonio refert in imperium, quae priores principes occupabant, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis alius. Ergo in vestigia sedesque nobilium immi-³ grant pares domini, nec iam clarissimorum virorum receptacula habitatore servo teruntur aut foeda vasitate procumbunt. Datur intueri pulcher-⁴ rimas aedes, deterso situ auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum non erga homines modo, sed

putare, hic forte pungi Christianorum Agapas. *Obscena petulantia* oberrabat in coenis Tiberii, in quibus *nudae puellae ministrabant*, Sueton. 42. G.

invitatio) Ad loquendum, edendum, bibendum praesertim; in quo solo intemperantiam aliquam Traiani commemorant historici, sed eandem nemini noxiam. G.

L, 1 *circumvenis*) occupas, vindicas tibi possessionem. Verbum *circumvenire* videtur delegisse, ut exprimeret rapacitatem illam, quae parvis non contenta, totas possessiones, quam late patent, occupat. E.

² *imperium — maius*) Haec ita intelligo: Traiano maius et gravius est, imperatorem esse, qui imperii sui viribus cives adiuvat,

quam ipsum divitem, et patrimonium habentem, quo solus frueretur, nihil inde civibus impertiens. Nempe in *imperio* est notio patris patriae, qui non sibi, sed civibus vivit et imperat: in *patrimonio* notio privati, qui suas res auget, nihil aliorum curans. Vellem igitur, in aliquo libro legeretur *Principi*, quod illum sensum adiuvat. E.

Ernestii interpretationem an multi probaturi sint, vehementer dubito. Mihi, ut Gierigio, unice placet ratio Lipsii, *imperium* intelligentis de terris, quae faciebant imperium Romanum. S.

occupabant) I. A. Ernestius suspicatur *occupant*. Imperfectum melius respondet praecedenti *refert*. S.

erga tecta ipsa meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia opera eodem quo exstructa sunt animo ab interitu vindicare. Muta quidem illa et anima carentia; sentire tamen et laetari videntur, quod niteant, quod frequententur, quod
 5 aliquando coeperint esse domini scientis. Circumfertur sub nomine Caesaris tabula ingens rerum venalium; quo sit detestanda avaritia illius, qui tam multa concupiscebat, quum haberet supervacua tam multa. Tunc exitialis erat apud principem, huic laxior domus, illi amoenior villa.
 6 Nunc princeps in haec eadem dominos quaerit, ipse inducit: ipsos illos magni aliquando impera-

4 *domini scientis*) Eius domini, qui propter mediocrem numerum possessionum suarum, haec etiam sua esse non ignoret, ac proinde curet, facta tecta servet etc. qui porro sciat, quantum amoenitatis, salis, commoditatis habeant, eoque iis fruatur: quae contra omnia se habebant, cum omnia possidere vellent Imperatores superiores, quos consequens erat neque scire, quid haberent, neque tueri, neque frui. * Hanc lectionem docuit Gron. Oblervatt. 4, 16. p. 256. et firmitur Schwarzius. Alii *domini non servientis*: al. *domum scientis*, quod plane iisdem lineis constat. Maluit hic contra consensum antiquissimorum librorum Arntzenius ponere illud frigidum *domini non servientis*. G.

Hoc ipsum tamen in textum revocavit Gierigius, acute docens, hanc omnem periodum respondere superioribus. Antea illae aedes *situ* squalebant et *procumbant*; Traianus *detergit situm* et *sistit ruinas*: hinc illae laetantur, quod *niteant*. Antea in iis erat *vastitas*; Traianus *pellit solitudinem*: hinc illae laetantur, quod *frequententur*. Antea *habitatore servo terebantur*; Traianus eas *ab interitu vindicat eodem animo, quo exstru-*

ctae sunt, h. e. *immigrare iubet pares dominos*: hinc illae laetantur, quod *aliquando coeperint esse domini* — cuius tandem? profecto *non servientis*. Haec ille. Ego, quamvis Gronovianam illam explicationem du-riorem nec satis aptam contextui existimo, non sum tamen ausus vulgarem lectionem deferere. Videtur mihi in *domini scientis* aliquod acumen Plinianum latere, quod vel interpretatione, vel levi lectionis mutatione expediendum sit. Saepe Plinius, ut vel verbo acutus esse possit, summam obscuritatem non respuit. Quid? si *dominum scientem* cogitaverit eum dominum, qui scit, se dominum esse. Etiam hunc sensum commendant multa eorum, quae antea dixerat. Dicit, *priores principes, exturbatis prioribus dominis, omnia occupasse, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis aliis*. Non ita Traianus. *Quas habemus ipsi*, inquit, *quam propria, quam nostra sunt*? Iam igitur certo scire possumus, nos nostrarum domuum dominos esse. Sed iudicent doctiores. E.

5 *quo sit*) Vid. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola. Mihi placet I. Fr. Gronovii et Perizonii coniectura, *quo sit*. S.

toris hortos, illud nunquam nisi Caesaris suburbanum, licemur, emimus, implemus. Tanta benignitas principis, tanta securitas temporum est, ut ille nos principalibus rebus existimet dignos, nos non timeamus, quod digni esse videmur. Nec vero emendi tantum civibus tuis copiam praebes, sed amoenissima quaeque largiris et donas: ita, inquam, donas, in quae electus, in quae adoptatus es: transfers, quod iudicio accepisti, ac nihil magis tuum credis, quam quod per amicos habes.

LI. Idem tam parcus in aedificando, quam diligens in tuendo. Itaque non, ut antè, immensum transvectione saxorum urbis tecta quatiuntur; stant securae domus, nec iam templa nutantia. Satis est tibi, nimiumque, quum successeris frugalissimo principi; mavis recidere aliquid et

6 *implemus*) Digni illo iudicamur, et tales domini, qui *implere* illud possint; ut non dicatur, *Heu domus antiqua* etc. Vid. ad 15, 4. et conf. quae iam sequuntur. G.

Mihi tamen potior videtur Lipsii explicatio: *implemus*, scil. supellectile, servis etc. Nam arte cohaerent haec tria: *liceri, emere, implere*, h. e. domum licitatione emptam iam inhabitare, et implere iis rebus, quae ad habitationem pertinent. Digaitas illa, quam Gesnerus tangit, alio pertinet, et a Plinio separatim commemoratur. E.

7 *ita, inquam*) *Placet Lipsii coniectura, *ista, inquam, donas* etc. G.

iudicio) scil. amicorum, quorum legata vel dona acceperat. Nempe quae electus et adoptatus Traianus habebat, iure et quadam necessitate acceperat; quae autem *per amicos* habebat, horum *iudicio* et voluntate habebat. E.

Sic et Giergius. Ego malim

Schwarzii explicationem amplecti, quam item Gesnerus secutus videtur. *Iudicio*, scil. Nervae. *per amicos*, nam τὰ τῶν φίλων κοινά. S.

per amicos habes) Cum, quae amicorum Imperatoris sunt, sint etiam ipsius. Sic *frui per alios* 58, 6. G.

LI, 1 *parcus in aedificando*) scil. *privatim*. Nam paullo post eundem Traianum *magnificum in publicum* praedicat. Hacigitur distinctione callide laudat principem, cuius summum aedificandi studium a nemine ignorabatur. Vid. Gesner. ad f. 3. E.

Scribendumne, quo magis existat oppositio, *in aedificando tibi*? Alibi quoque *tibi* in libris excidit. Conf. Schwarz. ad 52, 5. 65, 1. S.

transvectione saxorum) Iuven. 3, 257. Nam si procubuit, qui saxa Ligustica portat Axis, et eversum fudit super agmina montem; Quid superest de corporibus? G.

2 *mavis recidere*) *Bongar-

amputare ex his, quae princeps tanquam necessaria reliquit. Praeterea pater tuus ulibus suis detrahebat, quae fortuna imperii dederat: tu tuis, 3 quod pater. At quam magnificus in publicum es? Hinc porticus, inde delubra occulta celeritate properantur, ut non consummata, sed tantum conmutata videantur. Hic immensum latus Circi templorum pulchritudinem provocat, digna populo victore gentium sedes, nec minus ipsa visenda, quam quae ex illa spectabuntur: visenda autem cum cetera specie, tum quod aequatus 4 plebis ac principis locus. Siquidem per omne spatium una facies, omnia continua et paria, nec magis proprius spectandi Caesaris suggestus, quam propria, quae spectet. Licebit ergo civibus tuis invicem contueri: dabitur, non cubiculum prin-

siana et Gronoviana emendatio ex huius Observationn. 4, 16. probata Cl. Schwarzio. Vulgo *magis reicere* aliquid. G.

Omnem locum Giergius ita edidit: *Satis est tibi, nimiumque. Cum successeris frugalissimo principi, magnum recidere aliquid etc.* E.

Praeterea — — pater) Augent haec laudem Traiani. Nerva detrahebat ulibus suis, quae magis reipublicae erant, quam ipsius, certe a republica profecta erant: Traianus, quae tanquam hereditatis iure a patre acceperat. — *Quod pater.* Al. *quae pater.* bene. S.

3 *magnificus in publicum*) Laudant uno ore historici. In multitudinem inscriptionum et titulorum illius iocati posteri *herbam parietariam* eum appellarunt. Vid. Aur. Vict. Epit. 41, 13. Ammian. Marcell. 27, 3. p. 523. Gron. In primis multus est Dio a Xiphilino excerptus p. 776. sq. in ponte Danubii describendo. G.

nec minus — — *spectabun-*

tur) Haud parva illius operis laus, si cogitaveris, quam insane Romani ludos Circenses concupiverint. Hoc autem populi de illis spectaculis, non suum ipsius iudicium, alibi in sinu amici proditum, Secundus hic sequi debuit. S.

4 *spectandi Caesaris suggestus*) In quo Caesar spectandus proponeretur. Erat nempe locus cubiculi instar clausus in podio, loco senatorum. Vid. Lips. de amphith. c. 11. ex Sueton. Caes. 76. et Ner. 12. Hic suggestus, hoc cubiculum intercipiebat proximis ab utraque parte spectatoribus prospectum, ne se invicem contueri possent. *Putabam aliquando legendum, *spectanti Caesari.* G.

Schwarzio Gesnerianae illi applicationi obicit, cubantem aut sedentem in cubiculo Principem non potuisse spectari. Itaque *spectanti Caesari* in textum recepit, quem et secutus est Giergius. E.

Corrigendum minimā mutatione: *spectandi Caesari.* S.

cipis, sed ipsum principem cernere, in publico, in populo sedentem: populo, cui locorum quinque millia adiecisti. Auxeras enim numerum eius congiarii facilitate, maioremque in posterum fuscipi liberalitatis tuae fide iusseras.

LII. Horum unum si praestitisset alius, illi iam dudum radiatum caput, et media inter deos sedes auro staret aut ebore, augustioribusque aris et grandioribus victimis invocaretur. Tu delubra non nisi adoraturus intras, tibi maximus honor excubare pro templis, postibusque praetexi. Sic fit, ut dei summum inter homines fastigium ser-

populo) Legendum puto in *populo*. Ultima litera vocis praecedentis elisit praepositionem. S.

quinque millia) * Minutus nimis numerus Lipsio merito videtur, qui ostendit, cum Iulii Caesaris aetate CCLX millia ceperrit, tempore conditae notitiae imperii cepisse millia CCCCLXXXV. Nempe corrector aliquis Plinii hic numerum conformare voluit ad numerum *ingenueorum*, cui alimenta data. Sed circus omnis generis multitudinem debebat capere. G.

LII, 1 *illi iam dudum*) Codices *iam dudum illi*. quem verborum ordinem Gierigius iure praetulit. S.

radiatum caput) Ad solis aut alterius astri effigiem. Videmus in nummis. G.

2 *excubare pro templis*) Staturae Traiani, extra cellam templorum positae, quasi excubitores sunt, honoris Deorum causa ibi collocati. G.

Non minus exquisitae *postibus praetexi* dicuntur, quae collocantur ante templa vel fores templorum. Sic Senec. Ep. 89. *nulum flumen, cuius non ripas aedificia nostra praetexant. E.*

ut dei — servant) Non amplius adducuntur in contemtum

dii societate hominum viventium, qua adhuc *sordebant*, uti mox loquitur; sed servant fastigium suum et supremum honorem, quum tu illorum honorem et fastigium tibi non arroges. *Nempe verbum *servent* eas mihi habere videbatur auctoritates, productas a Cl. Schwarzio, quas convelle-re difficile est. *Adeptus* autem, quod habent libri, in *adpetas* mutare videbatur non immodestum. Sed cum *dei* pro *dii* vix inveniatur; cum *serves* etiam sit in bonis libris; cum *adeptus* sis etiam significare possit *capessieris*: aequae fere placet Cl. Schwarzii ratio, qui ita legendum existimat, *Sic fit, ut summum inter homines fastigium serves, cum deorum ipse non sis adeptus*. Explicare pollis hanc sententiam Horatii verbis, Od. 3, 6, 5. *Dis te minorem quod geris, imperas*. G.

Ernestius editurus erat: *ut summum inter homines fastigium serves*, expunctaque nota Gesneri, appositurus hanc: „Sic cum Schwarzio et Gierigio reponere non dubitavi. Gesnerus ediderat: *Sic fit, ut dei summum inter homines fastigium servant, quum deorum ipse non appetas*. Et ipse Gesnerus sibi haec placere fatebatur.” De forma *dei* vid. ad ep. 8, 8, 5. S.

3vent, quum deorum ipse non adpetas. Itaque tuam statuas in vestibulo Iovis Optimi Maximi unam alteramve, et hanc aeream, cernimus. At paullo ante aditus omnes, omnes gradus, totaque area hinc auro, hinc argento relucebat, seu potius polluebatur: quum incesti principis statuis
 4permixta deorum simulacra sorderent. Ergo istae quidem aereae et paucae manent, manebuntque, quam diu templum ipsum: illae autem aureae et innumerabiles strage et ruina publico gaudio litaverunt. Iuvabat illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, saevire securibus, ut si singulos ictus
 5sanguis dolorque sequeretur. Nemo tam temperans gaudii seraeque laetitiae, quin instar ultionis videretur, cernere laccros artus, truncata membra; postremo truces horrendasque imagines abiectas, excortasque flammis: ut ex illo terrore et
 6minis in usum hominum ac voluptates ignibus mutarentur. Simili reverentia, Caesar, non apud Genium tuum bonitati tuae gratias agi, sed apud numen Iovis Optimi Maximi pateris: illi debere, quidquid nos tibi debeamus, illius, quod bene

4 strage et ruina) Cum senatus clypeos eius et imagines coram, in curia, detrahi et ibidem solo adfigi iuberet: novissime eradendos ubique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret Sueton. 23. ubi notant viri docti hodieque exstare marmora, in quibus erasum Domitiani nomen, v. g. Grut. 12, 2. 68, 1. De statu is conflatis e Dione Xiphilinus in principio Nervae, συνεχωρεύσαν, καὶ ἐξ αὐτῶν μεγάλα χρήματα συνελέγη. De nomine eraso add. Macrobi. Sat. 1, 12. extr. G.

Caeterum exquisita et apta huic omni loco metaphora statuae ruina p. g. litaverunt, h. e. deletae sunt, omnibus civibus hac strage et ruina gaudenibus. E.

5 terrore et minis) Cum non

tantum admonerent homines vivorum exemplorum s. archetyporum, sed etiam criminibus maiestatis occasionem dare possent. G.

Illae truces horrendaeque imagines, quarum superbissimi vultus terrebant, et minabantur, in eas formas mutabantur, quae hominibus et utiles et incundae essent; ut in numos, vasa. E.

6 apud Genium tuum) Per Genium Principis iurare; illi sacrificare solemne. Vid. Torr. ad Sueton. Calig. 27. qui quosdam ultimo supplicio affecit, quod nunquam per Genium suum deierassent. G.

illi debere etc.) Al. illi debere nos, quidquid tibi debeamus. quod verum. S.

facias, muneris esse, qui te dedit. Ante quidem⁷ ingentes hostiarum greges per Capitolinum iter, magna sui parte velut intercepti, devertere via cogebantur: quum saevissimi domini atrocissima effigies tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipse humani sanguinis profunde-
 7

LIII. Omnia, P. C., quae de aliis principibus a me aut dicuntur, aut dicta sunt, eo pertinent, ut ostendam, quam longa consuetudine corruptos depravatosque mores principatus parens noster reformet et corrigat. Et alioquin nihil non parum grate sine comparatione laudatur. Praeter-
 2 ea hoc primum erga optimum Imperatorem piorum civium officium est, insequi dissimiles. Neque enim satis amarint bonos principes, qui malos satis non oderint. Adiice, quod Imperatoris³ nostri non aliud amplius ac diffusius meritum est, quam quod insectari malos principes tutum est. An excidit dolori nostro modo vindicatus Nero?⁴ Permitteret, credo, famam vitamque eius carpi, qui mortem ulcisceretur: nec ut in se dicta interpretaretur, quae de simillimo dicerentur. Quare⁵ ego, Caesar, muneribus tuis omnibus comparo,
 5

7 *devertere via*) Ad statuas Domitiani: in quibus nobilis illa equestris, de qua Statius Silv. 1, 1. verissimo specimine, quousque processerit tum adulatio. G.

LIII, 1 *Et alioquin*) *H *Et* recte reponitur a Cl. Schwarzio. Sic 45, 4. 68, 7. 70, 8. et Ep. 2, 9, 1. Si enim absit, plane alius sensus et contrarius existit. G.

Sed conf. Add. ad ep. 2, 15, 2. S.

parum grate — laudatur) parum placet, parum efficit laudatio sine aliqua comparatione. Haec enim laudes et illustrat, et auget. E.

4 vindicatus Nero) Cum Domitianus Suetonio teste c. 14. *Epaphroditum a libellis capi-*

talipoena condemnaverit, quod, post destitutionem, Nero in adipiscenda morte manu eius adiutus existimabatur. G.

5 *ego, Caesar*) *Importunum te, quod editiones adhuc omnes prope foedavit, moniti a Cl. Schwarzio eieciimus. Originem eius arcessendam cum Lipsio putamus e literis *Tr. h. e. Traiane*. Alterum omnibus (legunt enim, *muneribus omnibus tuis omnibus comparo*) omitti Schwarzianus atque Guelferb. libri, ipsaque adeo sententia, iubent. Vulgatam sic interpretabar, *Te in muneribus omnibus tuis principibus omnibus comparo, multis tuis muneribus antepono*, quod etc. Sed altera lectio haud dubie melior. G.

multis antepono, quod licet nobis et in praeteritum de malis Imperatoribus quotidie vindicari, et futuros sub exemplo praemonere, nullum locum, nullum esse tempus, quo funestorum principum manes a posterorum execrationibus conquiescant. Quo constantius, P. C., et dolores nostros et gaudia proferamus: laetemur his, quibus fruimur; ingemiscamus illis, quae patiebamur. Simul utrumque faciendum est sub bono principe. Hoc secreta nostra, hoc sermones, hoc ipsae gratiarum actiones agant; meminerintque, sic maxime laudari incolumem Imperatorem, si priores secus meriti reprehendantur. Nam quum de malo principe posteri tacent, manifestum est, eadem facere praesentem.

LIV. Et quis iam locus miserae adulationis manebat ignarus, quum laudes Imperatorum ludis etiam et commissionibus celebrarentur, saltarentur, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, gestibus, frangerentur? Sed illud indignum, quod eodem tempore in senatu et in scena, ab histrione et a consule laudabantur.

2 Tu procul a tui cultu ludicras artes removisti.

6 incolumem) vivum. mox praesentem. S.

LIV, 1 manebat ignarus) * Sic legimus hanc *ἐκείνην* auctoribus, quos laudat Schwarzius, nisi quod *commissionibus* retinendum putamus, ea ratione, quod melius cum ludis iunguntur, et quod rarior intellectus illius induxisse videtur aliquem correctorem, ut *comessationibus* substitutum iret. Eadem forte debentur *pocula*, de quibus statim. Utrumque, *comessationibus* et *pocula* acrius, quam solet, tuetur Schwarzius: pro hac lectione facere videtur hoc, quod statim additur *in senatu et in scena, ab histrione et a consule*, nulla conviviorum mentione facta. add. 23, 6. G.

commissionibus) Certaminibus poetarum aut rhetorum. Eadem plane ratione Augustus apud Sueton. 89. *admonebat Praetores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolescere*. Vid. ibi Calaub. et add. Ep. 7, 24, 6. ubi etiam ad histriones ipsos et pantomimos refertur. G.

Vid. I. A. Ernestium ad h. l. qui iuratuetur *commissionibus*. S.

2 Tu procul) * Liber Schwarzii, *Tu pocula a tui cultu, tu ludicras artes*: ut respondeat *comessationibus* vel *comissionibus* potius, quas modo exclusimus. Nempe non puto removisse a sui cultu *pocula* Traianum, qui non insensu esset *invitationibus*, vid. 49, 8: neque Augu-

Seria ergo te carmina, honorque aeternus annalium, non haec brevis et pudenda praedicatio colit: quin etiam tanto maiore consensu in venerationem tui theatra ipsa consurgent, quanto magis de te scenae filebunt. Sed quid ego istud³ admiror, quum eos quoque honores, qui tibi a nobis offeruntur, aut delibare parcissime, aut omnino soleas recusare? Nihil ante tam vulgare, tam parvum in senatu agebatur, ut non laudibus principum immorarentur, quibuscunque censendi necessitas accidisset. De ampliando numero gladiatorum, aut de instituendo collegio fabrorum consulebamur: et quasi prolatis imperii finibus nunc ingentes arcus, excessurosque templorum fastigium titulos, nunc menses etiam, nec hos singulos, nomini Caesarum dicabamus. Patiebantur illi, et, quasi meruissent, laetabantur. At nunc quis nostrum, tanquam oblitus eius, de quo refertur, censendi officium principis honore consumit? Tuae moderationis laus haec constantia nostra:

sto severior, ad quem Horatius Od. 4, 5. extr. *Longas o utinam — dicimus vidi, Cum Sol Oceano subest. Scenam, histrionem, ludicras artes* remouet Plinius, non epularum hilaritatem. Nolim ego eripi mihi, meisque sodalibus, libertatem inter sobrias, hilares tamen, et vino non carentes, epulas usurpandi nomen Regis, in quo plurima Traiani, et quaedam — sed hic nimis angustus locus est. G.

theatra ipsa) Ut supra Ep. 3, 18, 9. *Theatra male musicos canere docuerunt.* G.

⁴ *excessuros — titulos*) Titulos adeo longos, quos vix capiant *fastigia* (*frontispicia* aut *frontones* hodie vocant) locus illis destinatus et proprius: exemplo est prima illa in Gruteriano corpore Panthei inscriptio. Quam opus fuerit hac adnotatione, ostendit Arntzenii longa deliratio, qui

Perizonii brevem adnotationem eiusdem sententiae non cepit. G.

mensēs — nomini Caesarum) Quod in *Iulio* et *Augusto* successerat, illud impari fortuna tentatum ab aliis. Caligula in patris memoriam *Septembrem Germanicum* appellavit Sueton. 15. Nero eodem teste c. 55. *mensē Aprilem Neroneum* appellavit. Domitianus (Sueton. 13.) *Septembrem mensē et Octobrem ex appellationibus suis Germanicum Domitianumque* transnominavit. Utitur his nominibus Martialis 9, 2. *Sed ubi infausum vocabulum* (audis Macrob. Sat. 1, 12. extr.) *ex omni acre vel saxo placuit eradi; mensēs quoque usurpatione tyrannicae adpellationis exuti sunt.* G.

⁵ *Tuae moderationis laus*) Quod iam non leves adulatōres, sed constantes et graves senato-

tibi obsequimur, quod in curiam, non ad certamen adulationum, sed ad usum munusque iustitiae convenimus, hanc simplicitati tuae veritati-
 6 quae gratiam relaturi, ut te, quae vis, velle, quae non vis, nolle credamus. Incipimus inde, definimus ibi, a quo incipi, in quo defini sub alio principe non posset. Nam plerosque ex decretis honoribus et alii non receperunt; nemo ante tantus fuit, ut crederetur noluisse decerni.
 7 Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quando non trabibus aut saxi nomen tuum, sed monumentis aeternae laudis inciditur.

LV. Ibit in secula, fuisse principem, cui florenti et incolumi, nunquam nisi modici honores, saepius nulli decernerentur. Et sane, si velimus cum priorum temporum necessitate certare, vincemur: ingeniosior est enim ad excogitandum simulatio veritate, servitus libertate, metus amoris.
 3 Simul quum iampridem novitas omnis adulatione consumpta sit, non alius erga te novus honor supereft, quam si aliquando de te tacere audeamus.
 4 Age, si quando pietas nostra silentium

res sumus, ad moderationis tuae laudem pertinet, qua adulationes id genus respuis. *Adhuc ita lectum, *tuae moderationis haec laus constantia nostra*: quae cum sana lectio mihi non videretur, ausus sum ante hos tres annos medicinam nimis, ut nunc videtur, vehementem adhibere. Legebam, *tuae moderationis haec laus, an constantiae nostrae*? quam iuvabat, quod *constantiae nostrae* iam legitur in quibusdam libris. Iam faciliorem longe, et, puto, veram rationem ingressus sum, transpositis modo duabus vocibus monosyllabis; quo quid potest esse blandius? *G.*

7 *trabibus aut saxi*) Non distinguit, puto, materiam, quasi trabes tantum sint lignae; sed *trabes* h. e. epistylia tectorum,

moles transversas columnis impositas, quae excipiendis inscriptionibus ac titulis praesertim aptae sunt, ab alio genere saxorum, in basibus columnarum, altari-
 bus etc. distinguit. Sic Horat. Od. 2, 18, 3. *Trabes Hymettiae* sunt marmoreae. *Argenteae autem trabes Salamis* Colchorum regis sunt Plin. 33, 3. s. 15. Et Claudianus de nupt. Honorii 88. *trabibus smaragdis supposit caesas hyacinthi rupe columnas. G.*

monumentis aeternae laudis) Monumenta aeternae laudis sunt, quae ingeniis debentur. Unde mox: *Ibit in secula* etc. *E.*

LV, 4 *Age, si — recusar*) Locus varie sollicitatus et editus. Giergius verba, *quae qualia-que — non recusar*, parenthesi

rupit, et verecundiam tuam vicit, quae qualiaque decernimus nos, tu non recusas! ut appareat, non superbia et fastidio te amplissimos honores repudiare, qui minores non dedigneris. Pulchrius hoc, Caesar, quam si recusares omnes: nam recusare omnes, ambitionis; moderationis est, eligere parcissimos. Quo temperamento et nobis et aerario consulis: nobis quidem, quod omni liberis suspicione; aerario autem, quod sumtibus eius adhibes modum, ut qui exhaustum non sis innocentium bonis repleturus. Stant igitur effigies tuae, quales olim ob egregia in rempublicam merita privatis dicabantur. Visuntur eadem e materia Caesaris statuae, qua Brutorum, qua Camillorum. Nec discrepat causa. Illi enim reges hostemque victorem moenibus depulerunt: hic regnum ipsum, quaeque alia captivitas gignit, arcet ac submovet; sedemque obtinet principis, ne sit domino locus. Ac mihi, intuenti sapientiam tuam, minus mirum videtur, quod mortales istos caducosque titulos, aut deprecaris, aut temperes. Scis enim, ubi vera principis, ubi fem-

inclusit, et post ea asteriscos posuit, qui significant, hic excidisse sententiam aliquam, unde pendeat *ut appareat*. Gesneriana illa lectio idoneum sensum reddit. E.

5 *omni liberis suspicione*) Intellego praesertim *suspicionem* senatus de superbia Imperatoris, si is nullum plane honorem reciperet: (vid. mox 59, 1.) neque tamen praefracte excluderim *suspicionem*, in quam incurrere senatus possit, rusticitatis cuiusdam et rigidae pervicaciae, si plane nullum Imperatori honorem haberet. * Sine dubitatione recipiendum puto supplementum e Schwarzianis copiis suppeditatum. Adhuc omnes sic dabant hunc oculum: Quo temperamento et

nobis et aerario prodes, quod sumtibus. Solet Plinius exsequi divisiones a se propositas. G.

sumtibus — modum) non finis honoribus tuis, v. c. templis, statuis, arcibus tibi extruendis, magnos sumtus ex aerario impendi, quia tu id, cum exhaustum fuerit, non iterum esses innocentium bonis repleturus, ut ceteri imperatores ante te fecerunt. E.

7 *quae — captivitas gignit*) servitutem, ereptiones bonorum, iniusta supplicia. Regnum enim et dominus nunc invidiose, de tyrannide. E.

8 *deprecaris — temperes*) * Malim, si per libros liceret, *deprecaris, temperas*; in sententia definita ac certa. G.

- piterna sit gloria: ubi sint honores, in quos nihil
 flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat.
- 9 Arcus enim et statuas, aras etiam templaque demolitur et obscurat oblivio, negligit carpitque posteritas: contra, contemtor ambitionis, et infinitae potestatis domitor ac frenator animus ipsa vetustate florescit, nec ab ullis magis laudatur, quam quibus minime necesse est. Praeterea, ut quisquis factus est princeps, extemplo fama eius, incertum bona an mala, ceterum aeterna est.
- 10 Non ergo perpetua principi fama quae invitum manet, sed bona concupiscenda est: ea porro non imaginibus et statuis, sed virtute ac meritis
- 11 prorogatur. Quin etiam leviora haec, formam principis figuramque, non aurum melius, vel argentum, quam favor hominum exprimat teneatque. Quod quidem prolixè tibi cumulateque contingit, cuius laetissima facies et amabilis vultus in omnium civium ore, oculis, animo sedet.

LVI. Annotasse vos credo, Patres Conscripti, iamdudum me non eligere, quae referam: propositum est enim mihi, Principem laudare, non Principis facta. Nam laudabilia multa etiam mali faciunt; ipse laudari, nisi optimus, non potest. Quare non alia maior, Imperator Auguste, gloria tua, quam quod agentibus tibi gratias nihil velandum est, nihil omittendum est. Quid est enim in principatu tuo, quod cuiusquam prae-

Senectuti) exquisitè pro *vetustati*, qua templa, statuae, et similia honorum monumenta deleri solent. *E.*

9 *ut quisquis*) Sic omnes recentiores praeter Schwarzium, qui edidit *quisque*, quod Patrio meo probabatur. Ceterum h. l. pro tamen. *E.*

Quisque etiam in Arntzeniana. An *ut quis*? *S.*

11 *favor hominum*) Ita fere omnes, quibus *Pulchrorum* quasi

solemnis appellatio haesit, hanc famam, hanc memoriam non imaginibus quibuscunque debent, sed benevola hominum praedicatione factum est, ut in cognomen abiret. *G.*

LVI, 1 *eligere*) praestantissima quaeque excerpere ex factis Traiani: nam laudo principem, qui totus bonus est, cuius omnia facta laudabilia sunt. *E.*

2 *cuiusquam praedicatio*) *Debeo libris melioribus, a Cl. Schwarz-

dicatio vel transfilire, vel praetervehi debeat? Quod momentum, quod immo temporis punctum, aut beneficio sterile, aut vacuum laude? Nonne omnia eiusmodi, ut is optime te laudasse videatur, qui narraverit fidelissime? Quo fit, ut prope in immensum diffundatur oratio mea: et necdum de biennio loquor. Quam multa dixi de³ moderatione, et quanto plura adhuc restant! ut illud, quod secundum consulatum recepisti, quia princeps et pater deferebat. At postquam ad te imperii summam, et cum omnium rerum, tum etiam tui potestatem dii transtulerunt; tertium consulatum recusasti, quum agere tam bonum consulem posses. Magnum est, differre honorem;⁴ gloriam, maius. Gestum consulatum mirer, an non receptum? gestum non in hoc urbis otio, et intimo sinu pacis; sed iuxta barbaras gentes: ut illi solebant, quibus erat moris paludamento mutare praetextam, ignotasque terras victoria sequi. Pulchrum imperio, gloriosum tibi, quum⁵ te socii atque amici, sua in patria, suis in sedi-

zio laudatis, hanc scripturam. Alioqui cuiusque, quod habent alii, idem posse significare, et quisque, quandoque, poni pro quisque, quancumque, tralaticium est. Vid. v. g. 62, 8. Par fere est ratio eius, quod mox pro, Num omnia eiusmodi, admisi Nonne omnia. Ipsum enim num pro nonne poni (ut 74, 4. Estne verum? pro, Nonne verum est, ut 88, 4. Iustisne de causis? ut saepe apud alios An pro Anne) mihi non videtur inauditum; licet non statim ad manus sit exemplum. [Add. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola.] Illi enim, quod ex Cic. pro Ligar. 10. profertur Igitur num tibi videor, Caesar, in causa Ligarii occupatus esse? non multum tribuo: cum negationis vim habeat interrogatio. G.

Nonne omnia) Arntzen. non omnia. Sed ne ante vocalem facile inter dictantem et scribentem perit. G.

3 quum agere — posses) Nervus sententiae, quae sine eo valde langueret, est in illo posses, h. e. cum iam in tua potestate et arbitrio esset, tertio consulatu consulem agere, tamen recusasti. Hoc enim summae est moderationis, honorem et gloriam, qua frui possis, ultro recusare. Hoc statim Plinius addit: Magnum est etc. E.

4 gestum non in hoc) * Sic invenit in bonis libris Schwarzius: al. gestus. G.

paludamento mutare praetextam) Statim post praetextam consularem sumtam induere paludamentum, Imperatoriam vestem. G.

6 bus adierunt. Decora facies consulis: multa post
 secula tribunal viridi cespite exstructum, nec fa-
 sciū tantum, sed pilorum signorumque honore
 circumdatum. Augebant maiestatem praesidentis,
 7 diversi postulantium habitus, ac dissonae voces,
 raraque sine interprete oratio. Magnificum est
 civibus iura; quid hostibus reddere? Speciosum
 certam fori partem; quid immanes campos sella
 curuli victorisque vestigio premere? imminere
 minacibus ripis tutum quietumque; quid spernere
 barbaros fremitus, hostilemque terrorem, non ar-
 morum magis, quam togarum ostentatione com-
 8 pescere? Itaque non te apud imagines, sed ipsum
 praesentem audientemque consalutabant Imperato-
 rem: nomenque, quod alii domitis hostibus, tu
 contentis merebare.

6 *Decora facies* etc.) Al. *Decora facies! Consulis multa* etc. Placebat id Ernestio. „Ita non dubitavi, inquit, cum Schwarzio et Gierigio refingere vulgatam lectionem, quae coniungebat haec: *Decora facies consulis!* Causas illius mutationis adferunt duas: 1) quia *facies*, forma non consulis, sed totius loci describitur; 2) quia non credibile est, multa post secula nullum ducem Romae tribunali cespitio verba fecisse; sed *consulis tribunal* ex ea materia post multa secula nemo viderat.” S. *tribunal viridi cespite*) Illustrat Lips. ad Tac. Ann. 1, 18. G. *raraque sine interprete oratio*) quodque raro sine interprete postulantium oratio intelligeretur. Aliter Gierigius, Mithridaticā bonum Imperatorem πολυλωπίαν beans. S.

7 *certam fori partem*) Ne totum quidem forum: sic opponitur *campis immanibus* i. e. latissimis. * Sed libri fere omnes *pacem*: sic opponetur *campis immanibus* h. e. infestis, et hoste oppletis. Et hoc prope malim. G.

Nempe Gesnerus recte vidit,

certam partem male opponi *immanibus campis*, et illam sententiam valde languere. Ego puto vitium esse in *certam*; desidero *curtam*, vel similem vocem, quae illi *immanitati* contraria sit. Nam et illud quaeri potest, *immanes campos* utrum ingentes potius, an infestos interpretemur: si infestos, nec *certa* nec *curta* pars fori recte opponitur. E.

imminere — ripis) admovee castra ripis hostilibus, in quibus hostes proelia minantur. Quare *ripas* potissimum commemoret, e Cap. 16, 2. patebit, ubi *stare in Danubii ripa* Traianus praedicatur. Mox *togarum ostentatio* est eius, qui inter negotia civilia versatur. Nam sic *toga* saepius dicitur. Laudant viri docti Liv. 22, 26. Tac. Ann. 11, 7. et Plin. Epist. 1, 22. ubi *in toga negotiisque versari* iungitur. E.

8 *apud imagines*) In signis militaribus vulgo imagines Imperatorum: vid. Lips. de mil. Rom. 4, 5. sed etiam separatim *aurea statua in suggestu et sella collocata*. vid. Tac. Ann. 15, 29. et H. 1, 36. vid. supra 10, 3. G.

LVII. Haec laus acti consulatus; illa dilati, quod adhuc initio principatus, ut iam excusatus honoribus et expletus, consulatum recusasti: quem novi Imperatores destinatum aliis, in se transferebant. Fuit etiam, qui in principatus sui fine consulatum, quem dederat ipse, magna ex parte iam gestum, extorqueret et raperet. Hoc ergo honore, quem et incipientes principes et desinentes adeo concupiscunt, ut auferant, tu, otioso ac vacante, privatis cessisti. Invidiosusne erat aut tibi tertius consulatus, aut principi primus? Nam secundum Imperator quidem, sub Imperatore tamen, iniisti: nihilque imputari in eo vel honori potest, vel exemplo, nisi obsequium. Ita vero, quae civitas quinquies, atque etiam sexies, consules vidit, non illos, qui expirante iam libertate per vim ac tumultum creabantur, sed quibus sepositis et absentibus, in ruina sua consulatus ferebantur: in hac civitate tertium consulatum princeps generis humani, ut praegravem, recusasti? Tantone Papyriis etiam et Quinctiis moderatior, Augustus, et Caesar, et

LVII, 1 *excusatus*) Al. *ex-fatiatus*, quod praefert Oudend. ad Sueton. pag. 221. S.

novi Imperatores) Refert huc Lipsius Othonem, qui Tacito teste H. 1, 77. Consul cum Tiliانو fratre in Kalendas Martias ipse — ceteri consulatus ex destinatione Neronis aut Galbae manserunt. G.

2 *Fuit etiam*) Neronem esse docuit idem Lipsius, de quo Sueton. 43. in ultimis eius commemorandis, *Consules ante tempus privavit honore, atque in utriusque locum solus iniit Consulatum, quasi fatale esset, non posse Gallos debellari, nisi a Consule.* G.

otioso ac vacante) qui nondum occupatus esset ab alio et vacaret, quia nullus alius Consul in istum annum designatus

esset, hunc honorem tu privatis reliquisti. E.

3 *tibi tertius*) Quandoquidem ante adoptionem Consul fuerat, iterum adoptatus quidem, sed sub patre. G.

4 *expirante — libertate*) Ut C. Marius, ut Iulius Caesar. G.

Mox *sepositos et absentes* dicit, qui secesserant in villas adeoque absentes erant, ut C. Attilius Regulus, quem, Plinio H. N. 18, 3. referente, *serentem invenerunt honores dati*; et L. Quinct. Cincinnatus, de quo v. Cic. Senect. 16. E.

ut praegravem) * Firmat hanc lectionem Schwarzius et Arnizen. Al. *pergravem.* G.

Papyriis — et Quinctiis) Illum quinquies, hunc sexies Consulem fuisse, fasti ostendunt. G.

Pater patriae? At illos respublica ciebat. Quid? te non eadem respublica? non senatus? non consulatus ipse? qui sibi tuis humeris attolli et augescere videtur?

LVIII. Non te ad exemplar eius voco, qui continuis consulatibus fecerat longum quendam et sine discrimine annum: his te confero, quos certum est, quoties consules fuerunt, non sibi praestitisse. Erat in senatu ter consul, quum tu² tertium consulatum recusabas. Onerosum nescio quid verecundiae tuae consensus noster indixerat, ut princeps toties consul esses, quoties senator tuus: nimia modestia istud, etiam privatus, recusasses. An consularis viri triumphalisque filius, quum tertio consul creatur, adscendit? non debitum hoc illi? non vel sola generis claritate⁴ promeritum? Contigit ergo privatis aperire annum, fastosque referare: et hoc quoque redditae libertatis indicium fuit, quod consul alius, quam Caesar, esset. Sic exactis regibus coepit liber annus: sic olim servitus pulsa, privata fastis nomina induxit. Miseros ambitionis, qui ita consules semper, ut semper principes erant! Quamquam non ambitio magis, quam livor et malignitas videri potest, omnes annos possidere, sum-

LVIII, 1 *continuis consulatibus*) Domitianus Consulatus XVII cepit, quot ante eum nemo: ex quibus septem medios continuavit: omnes autem paene titulo tenus gessit; nec ququam ultra Kalendas Maii: plures ad Idus usque Ianuarias. vid. Aufon. Paneg. c. 11, 4. G. *sibi praestitisse*) Vid. 48, 2. G. *ter consul*) De C. Silio Italico suspicatur Liplius: sed suspicatur, quia haec pars fastorum tenebrosa: et non satis convenit cum nostri ep. 3, 7. nisi in *senatu* tamen fuisse dicamus, qui propter valetudinem in curiam non venerit. G.

2 *Onerosum* — — tuus) Haec ἐγὼνυματικὸς intelligenda esse, pulchre monuit I. A. Ernestius. S.

3 *adscendit*) augetur dignitate. E.

4 *aperire annum*) Kalendis Ianuariis consulatum gerere, annumque ab eo appellare: deponendo deinde, et mandando suffectis. Vid. ad f. 1. Hinc intelligimus, quid sit f. 5. *praecceptum et praefloratum decus*. G.

Hoc sensu. Domitianus omnes consulatus paene titulo tenus gessit, nec ququam ultra Kalendas Maii: plures ad Idus usque Ianuarias. Sueton. 13. E.

mumque illud purpurae decus non nisi praecceptum praefloratumque transmittere. Tuam vero ⁶ magnanimitatem, an modestiam, an benignitatem prius mirer? Magnanimitas fuit, expetito semper honore abstinere; modestia, cedere; benignitas, per alios frui.

LIX. Sed iam tempus est, te ipsi consulti praestare, ut maiorem eum suscipiendo gerendoque angustiores facias. Nam saepius recusare, ambiguum ac potius illam interpretationem habet, tanquam minorem putes. Tu quidem ut maximum recusasti; sed hoc persuadere nemini poteris, nisi aliquando et non recusaveris. Quum arcus, quum ² tropaea, quum statuas deprecaris; tribuenda est verecundiae tuae venia; illa enim sane tibi dicantur: nunc vero postulamus, ut futuros principes doceas inertiae renuntiare, paullisper delicias differre, paullisper et saltem ad brevissimum tempus, ex illo felicitatis somno velut excitatos, induere praetextam, quam quum dare possent, oc-

6 *per alios frui*) Sic supra 50, 6. *Habes per amicos. Fruitur* Imperator et gaudet honore amicorum. G.

LIX, 1 *Sed iam tempus*) Haec iam ad 60, 3. non ex sua persona dicit, et praesenti tempore, Plinius: sed fingit, quid respublicae quid quisque senator dicere potuerit ante susceptum a Caesare tertium Consulatum; quem haec agente Plinio iam gesserat. G.

Te — praestare est, pati ut consulatus tibi iniungatur, consulatum suscipere. E.

ipsi consulti) cum tibi nolis. vid. 58, 1. Al. *ipsum conf.* perperam. S.

angustiores) Possunt haec duo distingui. Maior sit consulatus, quem Imperator dignatur suscipere: *angustior* fit, et plus reverentiae accipit, quem Traianus sancte adeo gerit. * Est unius tantum Parisiensis codicis apud

Schwarzium lectio: Plinio tamen digna. G.

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. cuius tamen rationem equidem non sequar. S.

saepius recusare) Vid. 55, 5. G.

² *tibi dicantur*) Bene Livineius: „Id est, meritis tuis, non ad exemplum, quod in consulti capiendo spectent atque imitentur futuri Principes, ut sequitur.” S.

nunc vero postulamus) * Recte obtemperatum Lipsio a posterioribus, qui monuit non *cum vero* hic legendum; sed *nunc vero*. Schwarzium supplet c. v. p. [ut suscipias gerasque consulatum; postulamus] ut etc. Sed blandior argutiorque medela Lipsiana. G.

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. S. *dare possent, occuparint*) Haec tempora si serventur, legendum

cuparint; ascendere curulem, quam detineant; esse denique, quod concupierunt, nec ideo tantum velle
 3 consules fieri, ut fuerint. Gessisti alterum consulatum, scio: illum exercitibus, illum provinciis, illum etiam ceteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audivimus quidem, te omne munus consulis obuisse; sed audivimus. Diceris iustissimus, humanissimus, patientissimus fuisse; sed diceris. Aequum est aliquando nos iudicio nostro, nostris oculis, non famae semper et rumoribus
 4 credere. Quousque absentes de absente gaudebimus? Liceat experiri, an aliquid superbiae tibi ille ipse secundus consulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum medius annus
 5 valet, in principum plus. Didicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes inesse: cupimus tamen experiri, an nunc quoque una eademque res
 6 sit, bonus consul, et bonus princeps. Nam praeter

videtur, ut Gierigius volebat: *quam ut dare possent; occuparint*, ut sit in his verbis quaedam obiurgatio principum, qui aliquando consulatum rapuerint, non ut ipsi eo fungantur, sed ut aliis dare possint. Sed ne id quidem placet, et iam Schwarzius in illis temporibus haesit. Totius orationis Plinianae nexus postulat, ut legatur, *quam, quum dare possint, occupent*, hoc sensu: discant tuo exemplo futuri principes, consulatum, quem aliis dare, ad alios transmittere possint, ipsi occupare, h. e. totum et integrum gerere. Hunc sensum iam variatis verbis et rebus repetit; discant *ascendere curulem, quam detineant*, h. e. non post paucos dies, more superiorum Imp. deferant; *esse denique* etc. quae omnia unam eandemque sententiam variant. E.

Vix haec satisfaciunt. In aliis libris non *possent* legitur, sed *possint*. Suspicio igitur scribendum esse: *quam dare possint*,

quum occuparint. Supra cap. 10, 2. *ille tantum* — *occupavit, primusque fecit* etc. H. l. videtur esse, priorem induere praetextam. S.

3 *ceteris*) Al. *exteris*. quod praestat. S.

4 *Liceat experiri*) Monebunt magistri tirones suos, quam inepte Plinius se in hoc loco gesserit. — *Medium annum* mox dicit medium tempus vitae et imperii. E.

Non ausim Plinium h. l. ineptiarum arguere. Etsi enim consulatus sub Caesaribus vere *οὐκ ἔλατ* erat, Traiano tamen non poterat non placere orator, qui temporum felicitate ad id quoque uteretur, ut sui seculi consulem praeis consulibus certe tantisper comparare non dubitaret. S.

6 *Nam praeter id, quod — tum —*) Notanda constructio. Poterat ratione usitatori: *Cum enim arduum sit — , tum inest* etc. S.

id, quod est arduum, duas easque summas simul capere potestates, tum inest utrique nonnulla diversitas, quum principem quam simillimum esse privato, consulem quam dissimillimum, deceat.

LX. Atque ego video, proximo anno consulatus recusandi hanc praecipuam fuisse rationem, quod eum absens gerere non poteras: sed iam urbi votisque publicis redditus, quid est, in quo magis sis approbaturus, quae quantaque fuerint, quae desiderabamus? Parum est, ut in curiam venias, nisi et convocas; ut intersis senatui, nisi et praesides; ut censes audias, nisi et perrogas. Vis illud augustissimum consulum aliquando tribunal maiestati suae reddere? adscende. Vis constare reverentiam magistratibus, legibus auctoritatem, modestiam postulantibus? adi. Quod³ enim interesset reipublicae, si privatus esses, consulem te haberet tantum, an et senatorem; hoc nunc scito interesse, principem te habeat tantum, an et consulem. His tot tantisque rationibus,⁴ quamquam multum reluctata verecundia Principis nostri, tandem tamen cessit. At quemadmodum

principem quam simillimum) Principem, qui extra humilitatis metum positus est, decet comitate sua quàm simillimum esse privato: contra consulem, vim et auctoritatem sui muneris intelligere, dignamque persona illa gravitatem praestare. *Nimirum recipimus commendatam optimis auctoribus a Schwarzio lectionem. Vulg. quum principem quam dissimillimum consuli deceat. G.

Ipsa autem omnis sententia quam arguta, quam parum vera sit, in oculos incurrit. E.

LX. 2 postulantibus) Iuris sui obtinendi causa ad consulare tribunal venientibus, ut 56, 6. * Hoc quum non observarent quidam, petulantibus temere reposerunt. Pro adi, reponi vult

Lipsius, audi, ut ad postulantes referatur. G.

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. S.

3 Quod enim interesset etc.) Bene docuit ad h. l. Gierigius, hanc similitudinem valde claudicare. Nam 1) consul unius anni comparatur cum principe perpetuo, et senator perpetuus cum consule unius anni: 2) quamdiu senator consulatuungebatur, non peculiaria senatoris munia obibat: at Traianus princeps tempore consulatus sui duplicem sustinebat personam, suscipiebatque ea, quae alio tempore consulibus relinqueret. E.

Duabus vocibus transpositis scribendum videtur: senatorem te haberet tantum, an et consulem. S.

cessit? Non se ut privatis, sed ut privatos pares
 5 sibi faceret. Recepit enim tertium consulatum,
 ut daret. Noverat moderationem hominum, no-
 verat pudorem, qui non sustinerent tertio consu-
 les esse, nisi cum ter consule. Bellorum istud
 sociis olim, periculorum confortibus, parce tamen
 tribuebatur; quod tu singularibus viris, ac de te
 quidem bene ac fortiter meritis praestitisti, sed in
 6 toga meritis. Utriusque cura, utriusque vigilan-
 tia obstrictus es, Caesar. Sed in principe rarum,
 ac prope insolitum est, ut se putet obligatum, aut,
 si putet, amet. Debes ergo, Caesar, et solvis.
 Sed quum ter consules facis, non tibi magnus
 7 princeps, sed non ingratus amicus videris. Quin
 etiam perquam modica quaedam civium merita
 fortunae tuae viribus in maius extollis. Efficis
 enim, ut tantum tibi quisque praestitisse videatur,
 quantum a te recepit. Quid isti benignitati pre-
 cer? nisi ut semper obliheris, incertumque fa-
 cias, utrum magis expediat civibus tuis debere
 tibi, an praestitisse.

LXI. Equidem illum antiquum senatum
 contueri videbar, quum ter consule assidente,
 tertio consulem designatum rogari sententiam
 2 cernerem. Quanti tunc illi, quantusque tu! Ac-

4 *pares sibi*) Al. *sibi pares*.
 qui verborum ordo praeferendus.
 Ceterum Traianus privatos sibi
 pares fecit, quod collegas adsu-
 meret eos, qui et ipsi iam bis
 consules fuissent: alioqui se pri-
 vatis aequasset. S.

5 *singularibus viris*) In Fa-
 stis, ut ab Almeloveenio editi
 sunt, anno U. C. 852, post N.
 C. 100 Consules hi adscripti:
Imp. Ulpius Traianus III, M.
Cornelius Fronto III. Suff. Ex
Kal. Mart. Sextus Pomponius
Collega III. Ex Kal. Sept. C.
Plinius Secundus, Sp. Cornelius
Tertullus. Ex Kal. Nov. Iulius
Ferox, Acatius Nerva. Haec

esse satis accurata, ostendit c. 61,
 6. unde colligas, Traianum pri-
 mis duobus mensibus cum Fron-
 tone, alteris duobus cum Colle-
 ga consulem fuisse. G.

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. S.
 6 *si putet, amet*) Cui enim
 quis obligatum se sentit, illum
 ea parte maiorem se agnoscit.
 Itaque beneficio vinci quidam
 adeo nolunt, ut etiam oderint
 bene de se meritum. Contra ea
 Cicero Fam. 5, 7. *Facile patior*
apud me plus officii residere,
me officiosiore fuisse. G.

7 *fortunae tuae viribus*) prae-
 mis principalibus, quibus illo-
 rum merita ornas. E.

cidit quidem, ut corpora quamlibet ardua et excelsa, procerioribus admota, decreſcant; item, ut altiffimae civium dignitates collatione faſtigii tui quaſi deprimantur, quantoque propius ad magnitudinem tuam adſcenderint, tantum etiam a ſua deſcendiſſe videantur. Illos tamen tu, quam-3 quam non potuiſti tibi aequare, quum velles, adeo in edito collocaſti, ut tantum ſuper ceteros, quantum infra te cernerentur. Si unius tertium4 conſulatum eundem in annum, in quem tuum, contuliſſes: ingentis animi ſpecimen haberetur. Ut enim felicitatis eſt, quantum velis, poſſe: ſic magnitudinis, velle, quantum poſſis. Laudandus5 quidem et ille, qui tertium conſulatum meruit; ſed magis, ſub quo meruit: magnus memorandus-que, qui tantum praemium cepit; ſed maior, qui capienti dedit. Quid? quod duos pariter tertio6 conſulatu collegas tui ſanctitate decoraviſti? ut ſit

LXI, 2 *Accidit quidem, ut etc.*) Vid. Geſneri ad I. A. Erneſtium epiſtola, iſleque I. A. Erneſt. S. tantum) *Sic boni libri apud Schwarzium; ſic ſermonis ratio poſtulat. Tanto al. G.

4 *Ut enim felicitatis*) Avunculus noſtri in praefat. ad Titum, *Nec quidquam mutavit in te fortunae amplitudo, niſi ut prodeſſe tantumdem poſſes ut* (ſ. ac) velles. G.

5 *ſub quo meruit*) Imperator, non invidens virtuti, non metuens ſibi a virtute honorata, ut ſuperiores, ſed eam provehens. *Praemium capere* non eſt ſimpliciter accipere, ſed accipere dignum et parem. Cic. Fam. 2, 6. *Cum praefertim conſiderem, nullam eſſe gratiam, quam non vel capere animus meus in accipiendo, vel in remunerando cumulare atque illuſtrare poſſet.* G.

6 *collegas tui ſanctitate*) Tui ſanctitate pro tua, ut 76, 1. ſub exemplo tui i. e. tuo. Forte

tui poſitum tanto magis, ut ſanctitatem intelligamus, qua aliis ſanctus eſt Imperator et inviolatus. *Hanc conſtantem librorum lectionem, quam ſervat etiam Arnzenius, utcumque explicari hoc modo poſſe, fateor. Sed non nego, magis mihi placere Liplii coniecturam, quam in priore editione receperam, quod codicis etiam alicuius praefidio munitam putarem, *collegii tui ſanctitate*. Collegium non modo pro iſtis collegis pluribus ſumi, ſed pro muneris ſocietate, ſatis docet locus Tac. Ann. 3, 31. *Sequitur Tiberii quartus, Druſi ſecundus conſulatus, patris atque filii collegio inſignis.* G.

Illam Liplii coniecturam in textum recepit Gierigius, itaque edidit: Quid? quod duos pariter tertio conſulatu, duos collegii tui ſanctitate decoraviſti? laudavitque, ut doceret collegium illa aetate etiam pro muneris ſocietate dictum, haec loca, Vellei. 2, 8, 2. et 2, 90, 1. E.

nemini dubium, hanc tibi praecipuam causam fuisse extendendi consulatus tui, ut duorum consulatus amplecteretur, et collegam te non uni daret. Uterque nuper consulatum alterum gesserat a patre tuo, id est, quanto minus quam a te? datum: utriusque adhuc oculis paullo ante dimissi fasces oberrabant: utriusque solemnibus ille lictorum et praenuntius clamor auribus infederat; quum rursus curulis, rursusque purpura: ut olim, quum hostis in proximo, et in summum discrimen adducta respublica, expertum honoribus virum posceret, non consulatus hominibus iisdem, sed 8 iisdem homines consulatibus reddebantur. Tanta tibi benefaciendi vis, ut indulgentia tua necessitates aemuletur. Modo praetextas exuerant; resumant: modo lictores abire iusserant; revocent: modo gratulantes amici recesserant; revertantur. 9 Hominisne istud ingenium est? hominis potestas? renovare gaudia, redintegrare laetitiam, nullam requiem gratulationibus dare, neque alia repetendis

non uni daret) * Illud non, quod male plerique omittunt, recte e pluribus MSS. revocandum ostendit Schwarzius, et probat Arntzenius. G.

7 *quanto minus* etc.) h. e. fere perinde, quam a te ipso datum, sive, parum abest, quin consulatus ille a te ipso datus videatur. Nempe uterque, (Fronto, et Pomponius, s. Acutius, de quibus Cap. 60, 5.) secundum consulatum gesserant a Nerva ipsis delatum; itaque Traianus, et filius et collega Nervae, merito in locietatem paternae laudis veniebat. Hoc certe modo Plinius Traiani beneficium exaggerat. In loco sequenti usque ad l. 9. oratorie, hoc est nunc paullo argutius atque obscurius declarat, illos post alterum consulatum litatim tertium consecutos esse. E.

De formula *quanto minus quam* vid. I. A. Ernestius ad h. l. S. *praenuntius clamor*) Animad-

vertentium, quod proprium ea in re verbum, et honorem haberi consuli iubentium. G.

non consulatus hominibus etc.) Quam arguta haec! Nempe cum *munus homini* datur, fit honoris causa, ut ille honoretur; cum autem *homo* denuo *muneri* redditur et praeficitur, ideo fit, quod *salus publica* hunc ipsum hominem flagitat, ut qui solus opem ferre possit. E.

8 *indulgentia tua necessitates*) Indulgentia tua, bene merendi de bene meritis cupiditas, ea praestit, quae alias imperabant necessitates publicae. * Lectio e Parisiensi codice a Schwarzio restituta. Alii immutant sic, *indulgentiam tuam necessitas aemuletur*. G.

9 *nullam requiem gratulationibus*) * Sic ex MSS. Schwarzius. Al. *nullamque requiem gratulationis dare*, quos sequitur Arntzenius. G.

consulatibus intervalla permittere, nisi dum finiuntur? Facias ista semper, nec unquam in hoc opere 10 aut animus tuus, aut fortuna lassetur. Des quam plurimis tertios consulatus, et, quum plurimis tertios consulatus dederis, semper tamen plures, quibus debeas dare, supersint.

LXII. Omnium quidem beneficiorum, quae merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis, quam ad similes redundat: praecipue tamen ex horum consulatu, non ad partem aliquam senatus, sed ad totum senatum tanta laetitia pervenit, ut eundem honorem omnes sibi et dedisse et accepisse videantur. Nempe enim hi sunt, quos 2 senatus, quum publicis sumtibus minuendis optimum quemque praeficeret, elegit, et quidem primos. Hoc est igitur, hoc est, quod penitus illos animo Caesaris insinuavit. An parum saepe 3 experti sumus, hanc esse rerum conditionem, ut senatus favor apud principem aut profit, aut noceat? Nonne paullo ante nihil magis exitiale erat, quam illa principis cogitatio? *Hunc senatus probat, hic senatui carus est.* Oderat, quos nos amaremus; sed et nos, quos ille. Nunc inter 4 principem senatumque dignissimi cuiusque caritate certatur. Demonstramus invicem, credimus invicem, quodque maximum amoris mutui signum est, eosdem amamus. Proinde, P. C., favete 5

dum finiuntur) Annuum tamen, amplius, intercessisse, e fastis apparet. Observavit iam Lipsius, haec oratorie magis, quam vere dici. G.

Nempe illae exaggerationes, illi orationis luxuriantis fluxus et anfractus sine illo mendacio locum habere non potuissent. E.

LXII, 1 *quam ad similes*) Quos alacres facit nimirum spes similia consequendi, cum videant, non hominibus honores, sed virtuti ac meritis, dari. G.

2 *Nempe enim*) Epist. 3, 16,

8. *Nempe enim — daturi estis* etc. S.

sumtibus minuendis) Iam a Nerva hoc collegium institutum videtur, recreandae, quae a Domitiano exhausta fuerat, reipublicae causa. E Dione Xiphilinus L. 68. p. 770. B. Πολλὰς μὲν συνείας, πολλὰς δὲ ἱπποδρομίας, ἑλάσας τε τινὰς θείας, κατέλυσε, συνέλλων ὡς οἶόν τε τὰ δαπανήματα. *Quinque viros minuendis sumtibus indicio senatus constitutos* vocat ipse noster Ep. 2, 1,

9. G.

aperte, diligite confianter. Non iam dissimulandus est amor, ne noceat; non premendum odium, ne profit. Eadem Caesar, quae senatus, probat improbatque. Vos ille praesentes, vos etiam absentes in consilio habet. Tertio consules fecit, quos vos elegeratis: et fecit hoc ordine, quo
 6 electi a vobis erant. Magnus uterque honor vester, siue eosdem maxime diligit, quos scit vobis esse carissimos; siue illis neminem praefert, quam-
 7 vis aliquem magis amet. Proposita sunt senioribus praemia, iuvenibus exempla: adeant, frequentent securas tandem ac patentes domos: quisquis probatos senatui viros suspicit, hic maxime principem promeretur. Sibi enim accrescere putat, quod cuique adstruatur: nullamque in eo gloriam ponit, quod sit omnibus maior, nisi maximi fuerint, quibus maior est. Persta, Caesar, in ista ratione propositi, talesque nos crede, qualis fama cuiusque est. Huic aures, huic oculos intende: ne respexeris clandestinas existimationes, nullisque magis quam audientibus insidiantes susurros. Melius omnibus, quam singulis creditur: singuli enim decipere et decipi possunt; nemo omnes, neminem omnes sefellerrunt.

5 *elegeratis*) minuendis sum-
 tib. publicis. f. 2. S.

6 *honor vester — vobis*) Alloquitur adhuc Patres Conscriptos, iisque ait honori esse hanc rationem Imperatoris, siue suo amore eosdem, qui illis cari essent, complectatur maxime, atque ideo ornet: siue alios habeat cariores, et tamen non praeferat his, quos senatus probet, cuius adeo iudicio plus quam suo tribuat. * Lectionem hic alias fluctuantem damus, qualis e MSS. extra dubitationem a Schwarzio constituta est. G.

Mox tamen Schwarzius *suscipit*, quod et recepit Gierigius, multis ex locis docens, *suscipere*

hominem dici, qui eius existimationem tuetur et vindicat a malevolorum hominum calumniis. E.

Probo *suspicit*. Agitur de salutationibus et frequentationibus. Quae officia qui alteri praestat, eum non suscipit, sed suspicit. S.

8 *quibus maior est*) Nempe quo quis maioribus praeest, eo ipse maior est. G.

9 *fama cuiusque*) Publici et constantes hominum sermones: quamquam definire hoc, et ostendere, ubi susurri desinant, ubi incipiat fama, difficile: et quoties fama a susurris oritur? Nimirum prudentia hic etiam opus est. G.

LXIII. Revertor iam ad consulatum tuum: etsi sunt quaedam ad consulatum quidem pertinentia, ante consulatum tamen. In primis quod comitiis tuis interfuisti, candidatus, non consulatus tantum, sed immortalitatis, et gloriae, et exempli, quod sequerentur boni principes, mali mirarentur. Vidit² te populus Romanus in illa vetere potestatis suae sede: perpeffus es longum illud carmen comitiorum, nec iam irridendam moram: consulque es, ut unus ex nobis, quos facis consules. Quotus³ quisque principum antecedentium honorem istum aut consulatui habuit, aut populo? Non alii marci somno hesternaque coena redundantes, comitiorum suorum nuntios operiebantur? Alii sane pervigiles et insomnes, sed intra cubilia sua illis ipsis consulibus, a quibus consules renuntiabantur, exilia et caedem machinabantur. O prava⁴ et infcia verae maiestatis ambitio, concupiscere honorem, quem dedigneris, dedignari, quem concupieris: quumque ex proximis hortis campum et comitia prospectes, sic ab illis abesse, tanquam Danubio Rhenoque dirimare! Averseris tu honori⁵ tuo sperata suffragia, renuntiarique te consulem iussisse contentus, liberae civitatis ne simulationem quidem serves? Abstineas denique comitiis, abstrusus atque abditus, quasi illic tibi non consu-

LXIII, 2 *in illa vetere — sede*) in Campo Martio. E.

carmen comitiorum) Non presces modo intelligo et Deos rogandi formulas, quas tangit deinde 72, 1. et de quibus copiose Briffon. de form. 1, 109: sed quidquid est publicorum et solemnium verborum, quibus constarent comitia. Quamquam enim tum nullae populi partes in designandis consulibus, quod totum principes invaserant, tamen solempnia quaedam observata, vel ex hoc ipso loco discimus. G.

Mox *moram* dicit, quam pri-

scarum ceremoniarum observatio faciebat. Haec erat *irridenda* ante Traianum, cum comitia tantum dicis causa haberentur, et iam ante comitia constaret, neminem alium, nisi Principem, consulem fore: nunc autem, sub Traiano, haec mora non erat irridenda aut inanis. E.

5 *Averseris tu*) Pergit exostulare cum malo aliquo principe. G.

civitatis — simulationem) h. e. simulacrum, similitudinem. * *Civitatis* pro *civitati* e MSS. restituit Schwarzius. G.

6 latus detur, sed abrogetur imperium? Haec persuasio superbissimis dominis erat, ut sibi viderentur principes esse desinere, si quid facerent tanquam senatores. Plerique tamen non tam superbia, quam metu quodam submovebantur. An stuprorum sibi incestarumque noctium conscii, auspicia polluere, sacratumque campum nefario auderent contaminare vestigio? Non adeo deos hominesque contemserant, ut in illa spatiosissima sede hominum deorumque coniectos in se oculos sferre ac perpeti possent. Tibi contra et moderatio tua suavit, et sanctitas, ut te et religioni deorum et iudiciis hominum exhiberes.

LXIV. Alii consulatum ante quam acciperent, tu et dum accipis, meruisti. Peracta erant solennia comitiorum, si principem cogitares, iamque se omnis turba commoverat, quum tu, mirantibus cunctis, accedis ad consulis sellam: adigendum te praebes in verba principibus ignota, nisi quum iurare cogerent alios. Vides, quam necessarium fuerit consulatum non recusare? Non putassemus istud facturum te fuisse, si recusasses.

2 Stupeo, P. C., nec dum satis aut oculis meis aut auribus credo: atque identidem me, an audi-

6 *tanquam senatores*) Ut venirent ad comitia, iisque vel praesiderent tanquam consules, vel praesentes fieri de se solennia paterentur. G.

7 *sacratumque campum*) Marti patri gentis Romuleae, et templis pluribus aliorum quoque deorum ornatum. G.

8 *spatiosissima sede*) Ita nunc campum Martium dixit, ut multitudo deorum et hominum, quorum oculis et iudiciis illi principes expositi essent, significaretur. Quare hanc lectionem praefero alteri *speciosissima*, quam Schwarzius et Arntzenius ediderunt, et ipse Gesnerus probaverat. Nam hoc epitheton nunc prorsus

otiosum foret. Non enim species aut dignitas loci, sed multitudo testium *metum* illum facit, quo *submoveri* illos stuprorum conscios dixerat. E.

Bene Ernestius. Probaverat autem Gesnerus alteram illam lectionem in epistola ad I. A. Ernestium, cui et ipsi *speciosissima* placebat. S.

8 *religioni deorum*) Ut in illum te locum conferres, ubi dii religiose culti possunt aut amoris in te sui, aut averationis, significationem luculentam edere. G.

LXIV, 1 *commoverat*) Ad discedendum, quae putaret, transacta iam omnia. G.

erim, an viderim, interrogo. Imperator ergo, et Caesar, et Augustus, Pontifex maximus, stetit ante gremium consulis? seditque consul princeps ante se stante? et sedit inturbatus, interritus, et tanquam ita fieri soleret? Quin etiam sedens³ stanti praeivit iusiurandum, et ille iuravit, expressit, explanavitque verba, quibus caput suum, domum suam, si sciens fefellisset, deorum irae consecraret. Ingens, Caesar, et par gloria tua, siue fecerint istud postea principes, siue non fecerint. Ullane satis praedicatio digna est, idem⁴ tertio consulem fecisse, quod primo? idem principem, quod privatum? idem Imperatorem, quod sub Imperatore? Nescio iam, nescio, pulchriusne sit istud, quod praeunte nullo, an hoc, quod alio praeunte iurasti.

² Pontifex maximus) Al. et Pontifex maximus. bene. S.

beri, post viros summos arbitror. G.

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. S.

³ stanti praeivit iusiurand.) Solemne verbum tum aliis scriptoribus, tum nostro praelestum, quod Index docet. * Scilicet adeo mihi liquidae videbantur rationes I. F. Gronovii, quibus Obf. 4, 16. p. 261. sqq. ita hunc locum, uti dedimus, constituit, ut dare locum illis quasi cogeret. Effecit tamen Cl. Schwarzius, uti altera lectio, *sedens praeibit iusiurandum*, tolerabilis videatur. Nimirum *praebere iusiurandum* idem ait significare posse quod *praere*: cum Cic. Verr. 5, 52. *exempla praebere* dixerit, et Ovid. Art. 1, 112. de tibicine, *praebere modum saltantibus*. Ceterum *sedens praeivit iusiurandum* ommissa voce *stanti* dedit Arntzenius. G.

⁴ tertio consulem — primo) Non habuit ergo rationem Plinius Varroniani praecepti apud Gell. 10, 1. ex quo *primum*, *tertium*, dicendum erat. Scilicet dubitabat, quod ibidem docet Gellius, iam Cicero. * Forte Plinius eadem sapientia usus erat, quae ibi commendatur, scripseratque *I*, vel *prim. III*, vel *tert.* ac debetur terminatio addita librariis. G.

praeunte nullo) Captare videtur, quod hoc seculo primum in re seria fieri coepit, acumen in verbo ambiguo: *praeunte nullo*, sine exemplo: nam Augusti nimis remotum est: *praeunte alio* h. e. dictante. Erudite Gronovius l. c. duplex significari iusiurandum putat, quorum alterum *praeunte alio* dedit, sub auspiciis muneris, alterum *nullo praeunte*, cum deponeret. Sed ita priore loco, et obscuriuscule, commemoraret iusiurandum posterius, de quo deinde, c. 65, 2. Gronoviana placent Arntzenio. G.

sciens fefellisset) Solemnis formula, *Si sciens fallo*, nota omnibus vel ex Cic. fam. 7, 1. * Quare hic etiam positum a Plinio, *scienterque* illud, quod habent plerique libri, librario de-

LXV. In rostris quoque simili religione ipse te legibus subiecisti: legibus, Caesar, quas nemo principi scripsit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere, quam nobis: sic fit, ut nos tibi plus velimus. Quod ergo nunc primum audio, nunc primum disco, non est princeps supra leges, sed leges supra principem: idem Caesari consuli, quod ² ceteris, non licet. Iurat in legem attendentibus diis; nam cui magis quam Caesari attendant? Iurat observantibus his, quibus idem iurandum est: non ignarus alioqui, nemini religiosius, quod iuraverit, custodiendum, quam cuius maxime interest, non peierari. Itaque et abiturus consulationi iurasti, te nihil contra leges fecisse. Magnum hoc erat, quum promitteres; maius, postquam ³ praestitisti. Iam toties procedere in rostra, inadscensumque illum superbiae principum locum terere, hic suscipere, hic ponere magistratus, quam dignum te, quamque diversum consuetudine illorum, qui pauculis diebus gestum consulationum, immo non gestum, abiiciebant per edictum! ⁴ Hoc pro concione, pro rostris, pro iure iurando: scilicet ut primis extrema congruerent; utque hoc solo intelligerentur ipsi consules fuisse, quod alii non fuissent.

LXVI. Non transilivi, Patres Conscripti, Principis nostri consulatum; sed eundem in locum

LXV, 1 *In rostris*) In quibus forte denuo populo fidem suam solemniter adstringere solebant, adito magistratu. G.

Quod ergo) *Sic legendum pro ego docet e MSS. Schwarzius. G.

Schwarzius e MSS. edidit *Quid ergo nunc primum audio? nunc primum disco?* Gierigius *Quid ego etc.* Vegetiorem sic esse orationem dicunt. E.

² in legem) Opinor legendum in leges. S.

cuius maxime interest) Com-

parare iuvat hoc interest cum loco Taciti, quem laudavimus ad II, 3. G.

³ immo non gestum) ut in quo nihil memorabile fecerant; abiiciebant, edicto declarabant, se abire consulationi; sed bene abieciisse illos magistratum dixit, quem contemnebant, quem non tanti habebant, ut diutius gererent. E.

⁴ Hoc pro concione) Hoc solum edictum vicem praestare debebat in illis Imperatoribus omnium reliquorum solemnium. G.

LXVI, 1 *Non transilivi*) Pa-

contuli, quidquid de iure iurando dicendum erat. Neque enim, ut in sterili ieiunaque materia, eandem speciem laudis diducere ac spargere, atque identidem tractare debemus. Illuxerat primus consula-² tus tui dies, quo tu curiam ingressus, nunc singulos, nunc universos adhortatus es resumere libertatem, capeßere quasi communis imperii curas, invigilare publicis utilitatibus et insurgere. Omnes³ ante te eadem ista dixerunt, nemini tamen ante te creditum est. Erant sub oculis naufragia multorum, quos insidiosa tranquillitate provectos improvisus turbo perculerat. Quod enim tam infidum mare, quam blanditiae principum illorum, quibus tanta levitas, tanta fraus, ut facilius esset iratos, quam propitios habere? Te vero securi et alacres, quo vocas, sequimur. Iubes esse liberos;⁴ erimus. Iubes, quae sentimus, promere in medium; proferemus. Neque enim adhuc ignavia

rat sibi auctor transitum, s. redditum potius ad acta tertii consulatus Traiani hoc modo. Dixi de iureiurando Principis, quo consulatum deposuit, invitante me iureiurando, quo illum suscepit: sed non ideo silentio praeterii et *transilivi* ipsum consulatum: quin nunc acta illius percersebo. G.

speciem laudis diducere) laudes eiusdem generis diversis locis tractare, cum possint uno loco comprehendi. E.

² *insurgere*) Pulchre hic Lipsius, Animis iterum erectis, quos servitus oppreßerat. Puto autem iunctum hoc verbum dativo, *publicis utilitatibus*, et sumi ea metaphora, quae respondeat propriae dictioni, ut illam posuit v. g. Virg. Aen. 5, 189. *nunc nunc insurgite remis*. *Insurgere remis* est elato corpore impetum capere, ut eo fortius possis *incumbere*. G.

³ *eadem ista dixerunt*) v. g. Tiberius apud Tac. Ann. 1, 11.

sed *plus in oratione tali dignitatis quam fidei erat*. Quam pulchra Neronis oratio apud eund. Ann. 13, 4. Sed *nec desuit fides*: initio nimirum. G.

insidiosa) incerta, fallaci; unde mox *infidum mare*, cui blanditias principum comparat. E. *facilius esset*) Facilius, ad evitandum malum, ad ferendum. Domitiani praefertim nota perfidia. *Erat enim*, teste Sueton. 11, *non solum magnae, sed et callidae inopinataeque saevitiae*. Subiicit exempla. *Non est opus *facilius* cum Lipsio mutare in *felicius*. G.

⁴ *proferemus*) Gierigius e Rittershusii coniectura edidit *promemus*, ut concinnius respondeat antecedenti *promere*. Schwarzius coniecit pro hoc *proferre* legendum. Utrumque, si concinnitatem spectes, verum esse potest; sed tamen incertum, an Plinius ita concinnus nunc esse voluerit. E.

Noli dubitare, legendum esse

quadam et infito torpore cessavimus: terror, et metus, et misera illa ex periculis facta prudentia monebat, ut a republica (erat autem omnino nulla respublica) oculos, aures, animos averteremus. At nunc tua dextera tuisque promissis freti et innixi, obsepta diutina servitute ora referamus, frenatamque tot malis linguam resolvimus. Vis enim tales esse nos, quales iubes, nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil subdolum denique, quod credentem fallere paret, non sine periculo fallentis. Neque enim unquam deceptus est princeps, nisi qui prius ipse decepit.

LXVII. Equidem hunc parentis publici sensum, cum ex oratione eius, tum pronuntiatione ipsa perspexisse videor. Quae enim illa gravitas sententiarum! quam inaffectedata veritas verborum! quae asseveratio in voce! quae affirmatio in vultu! quanta in oculis, habitu, gestu, toto denique corpore fides! Tenebit ergo semper, quod suase-

aut, *promere in medium; promemus*, aut, *proferre in medium; proferemus*. Quis credet, Secundum, talis repetitionis omninoque concinnitatis *καταλόγως* studiosum, eam hic neglexisse, ubi ipsae aures verbi iterationem poscere videntur? S.

facta) Glossatori acceptum refert I. A. Ernesti, ut abhorrens a brevitate Plin. bonaeque Latinitati absolum. Non assentior. Quam enim dicat breviter vir egregius in panegyrico Plinii, nescio. De Latinitate autem, vide mihi Livium 35, 45, 4. *Adventum eius et maiestatem ad verecundiam faciendam Romanis vim maiorem habituram, quam arma*. S.

5 *obsepta*) omnino clausa. Nihil, opinor, causae erat, cur haec vox N. Heinso et I. A. Ernestio corrupta videretur. S.

non sine periculo fallentis) Lacinia I. A. Ernestio videtur ab ineptâ manu adfuta, quam relectam velit. Voluit ergo relecta

etiam quae sequuntur, *Neque enim — — decepit*. Id ego non imiter. Totus locus genuinus. Iam video, idem sensisse alterum Ernestium. „Patrius meus, inquit, hanc appendiculam, ut ineptam h. l. relectam volebat. Quid enim opus erat, inquit, dicere Traiano, Principes, si fallant, non sine periculo suo fallere, et quam absurdum, ei obiter minari! Haec ille. At enimvero ab illa appendicula sequens omnis sententia: *Neque enim unquam — — decepit*, pendet, neque haec sine illa stare potest.” S.

LXVII, 1 *ex oratione*) * Sic pro exhortatione scribendum suaserat Lipsius: nunc firmatum est libro Schwarzii. G.

Mox malim, tum *pronuntiatione ipsa*. S.

2 *quod suaserit*) Schwarzii edidit, *quid suaserit*, v MSS. Tum *tenebit* est, memoria tenebit, non obliviscetur. E.

rit: scietque nos, quoties libertatem, quam dedit, experiemur, sibi parere. Nec verendum est, ne³ incautos putet, si fidelitate temporum constanter utamur, quos meminit sub malo principe aliter vixisse. Nuncupare vota et pro aeternitate imperii, et pro salute civium? immo pro salute principum, ac propter illos pro aeternitate imperii solebamus. Haec pro imperio nostro, in quae⁴ sint verba suscepta, operae pretium est annotare: SI BENE REMPUBLICAM ET EX UTILITATE OMNIUM REXERIS. Digna vota, quae semper suscipiantur, semperque solvantur. Egit cum diis, ipso te auctore⁵ re, Caesar, respublica, ut te sospitem incolumemque praestarent, si tu ceteros praestitisses: si contra, illi quoque a custodia tui capitis oculos dimoverent, teque relinquerent votis, quae non palam susciperentur. Alii se superstites reipublicae optabant, faciebantque: tibi salus tua invisa est, si non sit cum reipublicae salute coniuncta. Nihil pro te pateris optari, nisi expediat optantibus: omnibusque annis in consilium de te deos mittis; exisquisque, ut sententiam suam mutant, si talis esse desieris, qualis electus es. Sed ingenti⁷ conscientia, Caesar, pacisceris cum diis, ut te, si mereberis, servent: quum scias, an merearis,

³ Nuncupare vota) Dies solemnis huic publicae caerimoniae dictus III. Non. Ian. Vid. de tota re copiose Lips. ad Tac. Ann. 16, 22. f. Exc. B. et Calaub. ad Spartian. Adrian. c. 24. p. 205. Hack. De memoria eorum in nummis Spanh. diss. 13. p. 525. G.

et pro salute civium?) Puto per interrogationem prolata haec verba, quasi dicat: Solebamus vota nuncupare primo pro aeternitate imperii, an exspectas, qui legis, et pro salute civium? Sic non opus coniectura eorum, qui pro civium reponi volunt principum. Immo aliter se res habet: pro salute principum,

et propter illos demum pro aeternitate imperii, quasi non ipsi propter imperium essent, sed imperium propter ipsos. G.

⁴ pro imperio nostro) Pro Traiani nostri imperio. * Neque tamen dissimulo, me multo male, pro Imperatore nostro: ad hunc enim pertinet formula, Si bene — rexeris. Et quam facilis hic error? Aliquis per compendium scripsit Imp. ultimas litteras infelicititer alter supplevit. Vid. de ista confusione, quos laudat Arntzenius ad 82, 3. G.

⁵ sui capitis) * Sic pro corporis MSS. plures apud Schwarz. G.

⁷ si mereberis) Ex lege lati-

8 neminem magis, quam deos scire. Nonne vobis, P. C., haec diebus ac noctibus agitare secum videtur? Ego quidem in me, si omnium utilitas ita posceret, etiam Praefecti manum armavi: sed ne deorum quidem aut iram, aut negligentiam deprecor: quaeso immo et obtestor, ne unquam pro me vota respublica invita fuscipiat; aut, si fusciperit invita, ne debeat.

LXVIII. Capis ergo, Caesar, salutis tuae gloriosissimum fructum ex consensu deorum. Nam quum excipias, ut ITA DEMVM TE DII SERVENT, SI BENE REMPVBLICAM ET EX VTILITATE OMNIVM REXERIS: certus es, te bene rempublicam gerere, 2 quum servent. Itaque securus tibi et laetus dies exit, qui principes alios cura et metu distinebat: quum suspensi et attoniti, parumque confisi pa-

nitatis debebat esse *si merearis*, et sic habent editi. Gryph. et Sichard. Aliae *si mereris*. Sed vulg. omnes MSS. tenere Schwarziius affirmat. E.

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. S. *an merearis*) Rob. Stephanus thes. v. *mittere in consilium* ait, praepostere quosdam legere *ne merearis*. Quid si haec vera est lectio pro *an merearis*? Sed nihil Aratzenius. G.

8 *Praefecti manum*) Dignissimum factum, quod proponamus ipsis verbis, quae habet e Dione Xiphilino. p. 778. A. Ὅτε πρῶτον τῷ μέλλοντι τῶν δορυφόρων ἐπάρχειν τὸ ξίφος, ὁ παραζώνυσθαι αὐτὸν ἐχρῆν, ὥρεξεν, ἐγύμνωσέ τε αὐτὸ, καὶ ἀνατείνας ἔφη, λαβὲ τοῦτο τὸ ξίφος, ἵνα, ἂν μὲν καλῶς ἀρχῶ, ὑπὲρ ἐμοῦ, ἂν δὲ κακῶς, κατ' ἐμοῦ χρήσῃ. Praefectus igitur, de quo hic sermo est, est Praetoriarum cohortium f. Praetorii. G.

ne debeat) Vid. I. A. Ernestius. S.

LXVIII, 1 *quum excipias*) Huic verbo locum esse, quoties conditio ponitur, aut nominatim aliquid cavetur, alias ostendimus.

Vid. avunculus nostri 29, 1. f. 8. *Quum Graecos Italia pellerent*, (Schwarziius putat excidisse *nec*) *excepisse medicos*, h. e. nominatim illos inclusisse, et, ne quis eximios illos haberet, cavisse. G.

Hanc Gesneri interpretationem Gierigius confirmavit his exemplis, Plin. H. N. 14, 1. 3. *Ut vindemiator auctoratus rogum ac tumultum excipiat*. Senec. Ep. 6. *Si cum hac exceptione sapientia detur, ut eam inclusam teneam, reiiciam*. E.

te bene) Scribendum cum al. *bene te*. Verbum gravius praecedere debet. Mox malim *regere*, ut haec carmini ipsi melius respondeant. Saepissime commutata a librariis *gerere* et *regere*. vid. Drakenb. ad Liv. 27, 40, 2. ubi de his ipsis formulis, *gerere rempublicam, regere remp.* S. 2 *laetus dies*) Ipse dies votorum III Non. Ian. de quo ad 67, 3. G.

exit) Iuvat hic quasi expiare commissum superioris editionis, ubi *erit* irrepererat, cum dudum *exit* ex optimis libris restitutum et a Cl. Schwarzio firmatum sit. G.

tientia nostra, hinc atque inde publicae servitutis nuntios expectarent. Ac si forte aliquos flumina, 3 nives, venti praepedissent, statim hoc illud esse credebant, quod merebantur; nec erat discrimen ullum pavoris: propterea quod, quum a malo principe tanquam successor timeatur, quisquis est dignior, quum sit nemo non dignior, omnes ti-
mentur. Tuam securitatem non mora nuntiorum, 4 non literarum tarditas differt. Scis tibi ubique iurari, quum ipse iuraveris omnibus. Nemo hoc 5 sibi non praestat. Amamus quidem te, in quantum mereris; istud tamen non tui facinus amore, sed nostri: nec unquam illucescat dies, quo pro te nuncupet vota non utilitas nostra, sed fides, Caesar. Turpis tutela principis, cui potest impu- 6 tari. Queri libet, quod in secreta nostra non inquirant principes, nisi quos odimus. Nam si ea- 7 dem cura bonis, quae malis esset, quam ubique admirationem tui, quod gaudium exultationem-que deprehenderes! quos omnium cum coniugibus ac liberis, quos etiam cum domesticis aris focusque sermones! Scires mollissimis illis auri-
bus parci. Et alioqui, quum sint odium amor-que contraria, hoc perquam simile habent, quod ibi intemperantius amamus bonos principes, ubi liberius malos odimus.

servitutis nuntios) Literas Praelidum de votis solutis et nuncupatis, quales ad ipsum Traianum Plinii 10, 44. quamquam non nuntiae servitutis. G.

5 *sibi non praestat*) Vid. 48, 2. G.

sed fides) Omnino etiam *fides*, verum non sola. Ita saepe loquimur. G.

6 *tutela principis*) h. e. tutela civium, qui amore et obedientia sua principem tuentur. Haec ergo *turpis est, si princi-*

pi imputari potest, si cives principi illam tutelam tanquam beneficium collatum adscribere possunt. E.

7 *Scires — parci*) Cum audires in privatis nostris sermonibus te tantis laudibus praedicari, iam scires nos te praesente et audiente ab illis laudibus ideo abstinere, quod auribus tuis verecundis parcere velimus. Ex istis laudibus nostris secretis tu tibi silentium nostrum publicum interpretari possis. E.

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. S.

LXIX. Cepisti tamen et affectus nostri et iudicii experimentum, quantum maximum praesens capere potuisti, illo die, quo solitudini pudorique candidatorum ita consuluisti, ne ullius gaudium alterius tristitia turbaret. Alii cum laetitia, alii cum spe recesserunt: multis gratulandum, nemo consolandus fuit. Nec ideo segnius iuvenes nostros exhortatus es, senatum circumirent, senatui supplicarent, atque ita a principe sperarent honores, si a senatu petissent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adiecisti, ut te imitarentur. Arduum, Caesar, exemplum, et quod imitari non magis quisque candidatorum, quam principum possit. Quis enim vel uno die reverentior senatus candidatus, quam tu, cum omni vita, tum illo ipso tempore, quo iudicas de candidatis? An aliud a te, quam senatus reverentia obtinuit, ut iuvenibus clarissimae gentis debitum generi honorem, sed antequam deberetur, offerres? Tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illustratur a principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos posteros libertatis, nec terret Caesar, nec pavet: quin immo festinatis honoribus amplificat atque auget, et maioribus suis reddit. Si quid usquam stirpis antiquae, si quid residuae claritatis; hoc amplexatur, et refovet, et in usum reipublicae promit. Sunt in honore hominum, et in honore famae

LXIX, 1 *solitudini pudorique*) solitudini eorum, qui designationem consulatus expectabant et sperabant; *pudori* eorum, qui repullam tulissent. E.

2 *senatum circumirent*) Rogandi et prensandi causa, ut Cic. Att. 14, 21. *Antonium circumire veteranos*. Sic Liv. 1, 47. ubi *circumire* et *prensare* coniunguntur. * Magno MStorum consensu probata vox, et apprimè ad h. l. conveniens recte re-

stituta a Schwarzio pro *Consulatum*. G.

4 *senatus reverentia obtinuit*) sola reverentia senatus permotus es, ut iuvenibus honorem offerres, et quidem *antequam deberetur*, h. e. ante annum legibus annalibus constitutum. Quare eos paullo post *festinatos honores* dicit. E.

5 *promit*) ex obscuritate protrahit et ad honores promovet. E.

6 *in honore famae*) *Elegan-

magna nomina ex tenebris oblivionis, indulgentia Caesaris, cuius est, ut nobiles et conservet, et efficiat.

LXX. Praefuerat provinciae quaestor unus ex candidatis, inque ea civitatis amplissimae reditus egregia constitutione fundaverat. Hoc senatus² tui allegandum putasti. Cur enim te principe, qui generis tui claritatem virtute superasti, deterior esset conditio eorum, qui posteros habere nobiles mererentur, quam eorum, qui parentes habuissent? O te dignum, qui de magistratibus nostris semper haec nunties, nec poenis malorum, sed bonorum praemiis bonos facias! Accensa est iuventus,³ erexitque animos ad aemulandum, quod laudari videbat: nec fuit quisquam, quem non haec cogitatio subiret, quum sciret, quidquid a quoque in provinciis bene fieret, omnia te scire. Utile est,⁴ Caesar, et salutare praesidibus provinciarum, hanc habere fiduciam: paratum esse sanctitati, industriae suae maximum praemium, iudicium principis, suffragium principis. Adhuc autem quamli-⁵

tius longe nobis quoque, ut iam Lipsio, ad Tac. Hist. 3, 36. videtur, si esset, in ore famae. Post verba *indulgentia Caesaris* deesse *extracta* vel simile quid, idem notat Liplius. Sed potest tamen *ex tenebris* significare post tenebras; et ablativus *indulgentia* ad ipsum sunt referri. G.

cuius est, ut etc.) Vid. I. A. Ernestius ad h. l. S.

LXX, 1 provinciae quaestor) Fuerunt etiam quaestoriae provinciae s. procurationes per Italiam, de quibus laudati Schwarzio Lips. ad Tac. Ann. 4, 27. et Noris. ad Cenot. Pisan. 1, 36. Nihil tamen impedit, quo minus potuerit etiam quaestorem Plinius intelligere Pro-Consularis vel alterius provinciae, qui vel sub maiore magistratu, vel, commenda-

tam sibi ab eo absente, provinciam dum curat, *reditus amplissimae civitatis fundarit* i. e. constituerit. G.

De provincia quaestoria sermonem esse, docent quae postea s. 4. leguntur. Monuit item I. A. Ernestius. S.

4 praesidibus provinciarum) Solisne praesidibus? quin vel maxime provinciis. Nimirum de his deinde s. 8. *Provinciis quoque* etc. *Alias primum fuerit cum Schwarzio legere *praesides*. G.

Aut, quod lenius, corrigere hanc haerere fiduciam. „Solent autem habere et haerere in MSis confundi.” Drakenb. ad Liv. 29, 4, 8. Mox legendum cum aliis *sanctitati et industriae*. S.

bet sincera rectaque ingenia, etsi non detorquebat, hebetabat tamen misera, sed vera reputatio. 6 Vides enim: si quid bene fecero, nesciet Caesar; 7 aut si scierit, testimonium non reddet. Ita eadem illa seu negligentia, seu malignitas principum, quum male consultis impunitatem, recte factis nullum praemium polliceretur, nec illos a crimine, 8 et hos deterrebat a laude. At nunc, si bene aliquis provinciam rexerit, huic quaesita virtute dignitas offertur. Patet enim omnibus honoris et gloriae campus: ex hoc quisque, quod cupit, petat, et assecutus, sibi debeat. Provinciis quoque in posterum, et iniuriarum metum, et accusandi necessitatem remisisti. Nam si profuerint, quibus gratias egerint, de nullo queri cogentur. Et alioqui liquet, nihil magis prodesse candidato ad sequentes honores, quam peractos. Optime

5 *reputatio*) cogitatio, deliberatio apud animum, cuius sententia statim sequitur: *Vides enim* etc. E.

6 *Vides enim*) Incipit hic *notitia* magistratus alicuius provincialis, animum suum alloquentis, *Vides enim* etc. * Sed fateor, me nondum concoquere illud *vides enim* posse, et suspicari, primo post nomen *reputatio* positum esse ab aliquo, quin ab ipso forte auctore, *videlicet*: illud deinde ita corruptum. Sed neque sic mihi satisfacio. G.

Add. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola ipseque I. A. Ernestius ad h. l. S.

Schwarzius ita edidit: *Vides enim! si quid bene fecero, scietne Caesar? aut si scierit, testimonium reddet?* Sic et Giergius, nisi quod pro *scietne, sciet* reposuit. Sensus idem est: nam et illae interrogationes nunc negant. E.

8 *si profuerint*) Si provinciae his, quibus bene de se meritis *gratias egerint*, illo ipso

suo testimonio apud Imperatorem *profuerint*; incitabuntur ad similem gloriam alii, eaque causa ita se gerent, ut de nullo queri cogantur in posterum provinciae. * Servavi igitur *profuerint*, quod habent antiquae editiones. Praefuerint praefert ex MSS. Cl. Schwarzius, quem alioquin in hoc loco constituendo libenter secutus sum. G.

Mox: *Efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere. Prodesse candidato i. q. efficaciter pro candidato rogare.* S.

liquet) * Verbum loco manco sanando insertum a Lipsio: cui substituere eodem iure licebit debet, quod sententiae magis convenire videtur. Nihil audet Arnzenius, qui absurde huc refert infinitivum illum historic. G.

Lipsius coniecerat *liquebit*. Hoc expressit Giergius: *et liquebit, nihil magis* etc. quia Plinius de futuro tempore loquatur, et de vi, quam illud exemplum in posterum sit habiturum. E.

magistratus magistratu, honore honor petitur. Volo ego, qui provinciam rexerit, non tantum⁹ codicillos amicorum, nec urbana coniuratione eblanditas preces, sed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget. Bene suffragiis consularium virorum urbes, populi, gentes inferuntur. Efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere.

LXXI. Iam quo assensu senatus, quo gaudio exceptum est, quum candidatis, ut quemque nominaveras, osculo occurreres! devexus quidem in planum, et quasi unus ex gratulantibus. Te² mirer magis, an improbem illos, qui effecerunt, ut istud magnum videretur? quum velut affixi curulibus suis manum tantum, et hanc cunctanter et pigre, et imputantibus similes, promerent. Contigit ergo oculis nostris insolita facies, prin-³cipis aequati candidatis et simul stantis: contigit

⁹ Bene suffragiis) Inter suffragia senatus, in quo principem locum habent viri consulares, bene et decore inferuntur urbes, populi, gentes, suum praesidem laudantes. Fuisse autem tum in magistratibus eligendis maiores partes senatus, nullas, si a solemnibus quibusdam umbris discesseris, populi, vel ex hoc ipso libello satis constat. * Hanc Lipsii coniecturam, probatam Schwarzio, praeferendam ego quoque arbitror lectioni librorum, Ne (vel Nae) — inserantur, (quam retinet, sed dubitanter, Arntzenius) etiamsi Ne illud vel Nae asseverandi sensu sumas. G.

LXXI, 1 devexus in planum) descendens e tribunali ad planum solum. Hic sensus huic loco aptissimus videtur: nam 1) sic demum recte dici potest osculo occurrere; 2) sic demum memoranda comitas erat Traiani; 3) sic demum unus e gratulantibus dici poterat. E.

Omnem de sensu loci dubitationem tollit, quod sequitur:

principis aequati candidatis et simul stantis. S.

3. principis aequati) * Nihil melius factu occurrebat, quam dare hunc locum, qualem e libris, vitiosis quidem omnibus, sed tamen concinnavit commode Cl. Schwarzius: a quo varietatem omnem, et rationes lectionis huius licet repetere. G.

Gierigius ex illa varietate et vestigiis MSS. sic edidit: *Contigit ergo oculis nostris insolita ante facies: princeps et candidatus aequati, et simul stantes! E.*

Add. Gesneri ad I. A. Ernestium epistola. I. Fr. Gronovii coniecturam in diatribe ad Statium exproptam, de qua Schwarzius p. 566. b., probat Cuningamius Animadv. in Horat. Bentl. Cap. XIII. p. 235., addens et simul ex interpretatione vocabuli *aequatus* in contextum irrepsisse sibi videri. De ἀπαξ λεγόμενοις, quale illud amabile scilicet *aequatus*, plane assentior Schwarzio. S.

intueri parem accipientibus, honorem qui dabat.
 4 Quod factum tuum a cuncto senatu quam vera
 acclamatione celebratum est, TANTO MAIOR, TAN-
 TO AVGVSTIOR! Nam cui nihil ad augendum fa-
 stigium superest, hic uno modo crescere potest,
 si se ipse submittat, securus magnitudinis suae.
 5 Neque enim ab ullo periculo fortuna principum
 longius abest, quam ab humilitatis. Mihi quidem
 non tam humanitas tua, quam intentio eius ad-
 6 mirabilis videbatur. Quippe quum orationi ocu-
 los, vocem, manum commodares: ut si alii eadem
 ista mandasses, omnes comitatis numeros obibas.
 Atque etiam, quum suffragatorum nomina honore,
 quo solent, exciperentur: tu quoque inter exci-
 pientes eras, et ex ore principis ille senatorius
 7 assensus audiebatur: quodque apud principem
 perhibere testimonium merentibus gaudebamus,

5 *intentio eius*) Gradus ille ingens diligentiae, quem in ea adhibuisti; qui etiam inter agendum, occupatis, in oratione de candidatorum commendatione habenda, cum voce etiam oculis et manibus, tamen omnes illas comitatis et humanitatis demonstrationes ederes; quali, mandato alii dicendi officio, nihil aliud iam quam privati gratulatoris officio fungereris: idque usque eo, ut, cum nominatis a te, qui unumquemque candidatum commendassent, acclamationis solitae honor a senatoribus reliquis haberetur, VIR OPTIMVS EST etc. eo-que interPELLARETUR tua actio, ipse quoque vocis tuae eundem honorem adderes, plaususque et assensum senatorium orationi tuae interfereres. G.

Nescio quo modo haec explicatio Gesneri mihi ad intelligendum hunc locum non satisfacit. Haereo in illis verbis: *ut si alii eadem ista mandasses*, quae etiamnum non satis emendata esse arbitror. E.

6 *mandasses, omnes*) Post

mandasses interpungit Schwarz-
 zius. Ego puto cohaerere. G.

quum suffragatorum etc.) I. A. Ernestius unice probat *quum suffragatores nomina — exciperent*. Gierigiana habet: *quum suffragatores candidatorum nomina — exciperent*. Idem daturus erat noster Ernestius. „Sic, inquit, e Lipsii coniectura cum Schwarzio, quem et Gierigius secutus est, edere non dubitavi. Gesnerus, nullam varietatis mentionem faciens, ediderat: *quum suffragatorum etc.* Verum, ut Gierigius notavit, non suffragatorum nomina plausu excipiebantur, sed candidatorum. *Suffragatores* autem sunt senatores, qui candidatos illos Principi commendarant.” Quid si, duabus transpositis vocibus, refingamus: *quum nomina* (scil. candidatorum) *suffragatorum honore, quo solent, exciperentur*. *Suffragatorum honor*, i. e. honor a suffragatoribus habitus, neminem, opinor, offendet: hoc enim, ut multa alia id genus, utroque-
 versum dici potuit. S.

perhibebatur a principe. Faciebas ergo, quum diceres, OPTIMOS: nec ipsorum modo vita a te, sed iudicium senatus comprobabatur, ornarique se non illos magis, quos laudabas, laetabatur.

LXXII. Nam quod precatus es, ut illa ipsa ordinatio comitiorum bene ac feliciter eveniret NOBIS, REI PVBLICAE, TIBI; nonne tale est, ut nos hunc ordinem votorum convertere debeamus? deos denique obsecrare, ut omnia, quae facis, quaeque facies, prospere cedant TIBI, REI PVBLICAE, NOBIS? vel, si brevius sit optandum, ut VNI TIBI? in quo et res publica et nos sumus. Fuit ² tempus, ac nimium diu fuit, quo alia adversa, alia secunda, principi et nobis: nunc communia tibi nobiscum tam laeta, quam tristia: nec magis sine te nos esse felices, quam tu sine nobis potes. An, si posses, in fine votorum adiecisses, VT ITA ³ PRECIBVS TVIS DII ANNVERENT, SI IUDICIUM NOSTRVM MERERI PERSEVERASSES? Adeo nihil tibi amore civium antiquius, ut ante a nobis, deinde a diis, atque ita ab illis amari velis, si a nobis ameris. Et sane priorum principum exitus docuit, ne a ⁴ diis quidem amari, nisi quos homines ament. Arduum erat, has preces tuas laudibus ad-

7 ornarique se) Se est ablativus casus pendens a *magis*. Senatus laetabatur, candidatos, quos laudabat Traianus, *non magis se*, vel quam se, ornari: h. e. se aequae atque illos, illis laudibus, illa iudicii sui comprobatione ornari. "Itaque nihil ex recepta lectione iam muto, nec mutavit Arnizenius. Cl. Schwarzio malit, *qui ornari se, non illos magis, quos laudabas, laetabatur*. G.

Editurus erat Ernestius cum Gierigio *ornari qui se, non illos magis* etc. inque locum notae Gesneri suffecturus hanc: „Etiam ordo et constructio orationis flagitare videbatur, ut ita cum Schwarzio poneretur pro vulg.

quod Gesnerus ediderat: *ornarique se* etc. qui paullo contortius statuebat *se* esse ablativum casum pendente a *magis*, hoc sensu: senatus laetabatur candidatos, quos laudabat Traianus, *non magis se*, vel quam se, ornari." S.

LXXII, 1 quod precatus es) Precationis eiusmodi formulam f. *sollemnem comitiorum precationem*, ut ibi vocatur, habemus in principio orationis pro Murena. G.

Ordinatio comitiorum est creatio magistratuum, et omnis celebratio comitiorum. Ita illam tempore Caesarum dictam ostendit I. A. Ernesti ad Suet. Vesp. 23. E.

5 aequare: adaequavimus tamen. Qui amoris ardor,
 qui stimuli, quae faces illas nobis acclamationes
 subiecerunt! Non nostri, Caesar, ingenii, sed tuae
 virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt: quas
 6 nulla unquam adulatio invenit, nullus cuiusquam
 terror expressit. Quem sic timuimus, ut haec
 fingeremus? quem sic amavimus, ut haec fate-
 remur? Nosti necessitatem servitutis: quando
 7 simile aliquid audisti, et quando dixisti? Multa
 quidem excogitat metus, sed quae appareat quae-
 sita ab invitis; aliud sollicitudinis, aliud securitatis
 ingenium est; alia tristium inventio, alia gauden-
 tium; neutrum simulationes expresserint. Habent
 sua verba miseri, sua verba felices: utque maxi-
 me eadem ab utrisque dicantur, aliter dicuntur.

LXXIII. Testis ipse es, quae in omnium
 ore laetitia. Non amictus cuiquam, non habi-
 tus, quem modo extulerat. Inde resultantia vo-
 cibus tecta, nihilque tantis clamoribus satis clau-
 2 sum. Quis tunc non e vestigio suo exsiluit? quis
 exsiluisse sensit? Multa fecimus sponte, plura

7 *utque maxime*) Licet ea-
 dem verba dicantur a felicibus,
 quae a miseris; tamen *aliter*, alio
 vultu, sono, spiritu, dicuntur. *Li-
 psii coniectura firmata a Schwar-
 zio. Al. *utque iam maxime ab*
utrisque dicantur, omissis reli-
 quis: quae si plane testimonio ve-
 teris libri careant, (sed habet tamen
 Cuspinianus) legere forte ita prae-
 stiterit: *ut quum maxime eadem*
ab utrisque dicantur. Sic in prae-
 cedenti membro in primis elevanda
 pronuntiando fuerit vox *sua*, i. e.
 propria, diversa ab aliis. G.

LXXIII, 1 *Non amictus*) Bra-
 chiis prae gaudio iactatis toga
 desluit. G.

Aliter Schwarzius, qui docet,
 Romanos ad affectus suos osten-
 dendos togas iactare solitos esse,
 diversoque earum iactandarum
 modo diversos affectus indicasse.
 Magis tamen nunc illa Gesneri

explicatio placet. Nam haud du-
 bie maior affectus est eius, cui
 exultanti toga desluit, quam eius,
 qui hoc agit, ut toga iactanda
 affectum suum ostendat et com-
 mendat. Caeterum *habitus*, non
 necesse est, ut ab *amictu* subtiliter
 distinguatur. Inest universa notio
 eius modi, quo quis togam vel ami-
 ctum gestat, continet, tractat. E.

resultantia vocibus tecta) Hy-
 pallage, pro *resultantes tectis*
voces. Sic Virg. Aen. 5, 150.
Pulsati colles clamore resultant.
 Proprie et ordinate avunculus nostri
 11, 19. f. 21. Apibus *inimica est*
et echo resultante sono. G.

2 *Quis — sensit?*) Nimis
 tenuia haec I. A. Ernestio vi-
 dentur: mihi non item. — *quis*
exsiluisse sensit? scil. *se*: quod
 si desideres, inferendum est, non
 post *exsiluisse*, sed ante. Sed
 abesse potest. S.

instinctu quodam et imperio. Nam gaudio quoque cogendi vis inest. Num ergo modum ei tua ³ saltem modestia imposuit? Nam quanto magis a te reprimebatur, exarsimus, non contumacia, Caesar. Sed ut in tua potestate est, an gaudeamus; ita in quantum, nec in nostra. Comprobasti et ⁴ ipse acclamationum nostrarum fidem lacrymarum tuarum veritate. Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum, tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incensi sumus, ut precaremur, ⁵ ne quando tibi non eadem causa lacrymarum, utque nunquam frontem tuam abstergeres. Hoc ⁶ ipsum templum, has sedes nobis quasi responsuras interrogemus, viderintne unquam principis

imperio) imperiosa quadam vi gaudii. Nempe sponte significat hic lene quiddam et blandum; *instinctus*, *imperium*, vehementiorem motum, et cui resisti non potest. Hinc statim *cogendi vim* tribuit gaudio. *Itaque non est opus, quod aliquando putabam, legere *impetu*: ut *impetus* et *instinctus* copulantur Tac. Ann. 14, 16. G.

⁴ *demissumque gaudio vultum*) habitus modestorum, qui gaudium suum demisso vultu celare student, ne videantur aperte laudibus suis delectari. E.

tantumque — *pudoris*) Displacent I. A. Ernestio. quo iure quave de causa, cum ipse non dixerit, ignoro. S.

⁵ *frontem tuam abstergeres*) Nunquam perfricares frontem, pudorem ponerēs. Dixit de lacrymis, dixit de pudore: infert de utroque. *Sententia igitur satis commoda. Unde verbum *abstergeres*, quod per duo secula hic legitur, in MSS. autem non compareret, pedem intulerit, non dixerim. G.

Haec est vulgata loci lectio, quae unde profecta fuerit, dici non potest, cum verbum *abster-*

geres nec in MSS. nec editis libris veteribus compareat. Gesnerus *frontem abstergere* censebat dictum pro *perfricare frontem*, pudorem ponere. Sed bene monuit Gierigius, hoc semper malo sensu dici de homine omnis pudoris experte, aut certe, etiam si in bonam partem dicatur, ineptum esse optare, ut Traianus per omnem vitam os tali pudore suffulsum gereret. Itaque de suo inseruit *contraheres*, ut optet Plinius, ut Traiani gaudium nulla unquam calamitate interrumpatur. Sententia non absurda, sed universalior, quam ut huic loco apta esse possit, in quo aliquam sententiarum concinnitatem ex *lacrymarum* et *pudoris* mentione desidero, v. c. *utque nunquam frontem tuam alio sensu demittas* [*demitteres*], scil. quam gaudii sensu. Nam prior sententia, *ne quando* — *causa lacrymarum*, respondet illis: *vidimus humescentes oculos tuos*; haec autem posterior illis: *demissumque gaudio vultum*. Sic omnia concinnius caderent. E.

⁶ *viderintne unquam* etc.) Bona I. A. Ernestii adnotatio ad b. l. Similiter de multis aliis

lacrymas: at senatus saepe viderunt. Onerasti futuros principes: sed et posteros nostros. Nam et hi a principibus suis exigent, ut eadem audire mereantur: et illi, quod non audiant, indignabuntur.

LXXIV. Nihil magis possum proprie dicere, quam quod dictum est a cuncto senatu: o TE FELICEM! Quod quum diceremus, non opes tuas, sed animum mirabamur. Est enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri. Sed cum multa illo die dicta sunt sapienter et graviter, tum vel inprimis hoc, CREDE NOBIS, CREDE TIBI. Magna hoc fiducia nostri, maiore tamen tui diximus. Alius enim fortasse alium, ipsum se nemo deceperit. Introspeciat modo vitam, seque, quid mereatur, interroget. Proinde dabat vocibus nostris fidem apud optimum principem, quod apud malos detrahebat. Quamvis enim faceremus, quae amantes solent: illi tamen, non amari se, credebant sibi. Super haec precati sumus, ut sic TE AMARENT DII, QVEMADMODVM TV NOS. Quis hoc aut de se, aut principi diceret mediocriter amanti? Pro nobis ipsis quidem haec fuit summa vo-

locis statuendum, ne Plinium, ut sere sit, temere reprehendas. S.

Onerasti) Vid. ad 24, 1. G. posteros) non omnino posteros, sed senatores temporum futurorum. Vid. Perizon. Anim. Histo. p. 254. f. ubi de hoc ipso Plinii loco agit. S.

LXXIV, 1 diceremus) Bene habet, nec opus cum I. A. Ernestio corrigere dicebamus. S. animum mirabamur) Felicitate dignum, felicitatis capacem: huc referuntur proxima, Est enim — videri. G.

3 dabat — fidem) i. e. faciebat rara significatione: loquitur autem de conscientia principis. Divine Plutarchus de discr. adulat. n. 129. Ἡ οἰκοῦσιν χάρις ἀντιμαρ-

τυροῦσα, καὶ μὴ προσδεχομένη τὸν ἔπαινον, ἀπαλῆς ἐστὶ, καὶ ἀδίκτος, καὶ ὑπὸ τοῦ κολακεύοντος ἀνάλωτος. G.

credebant sibi) ita sibi suae indignitatis conscii erant, ut intelligerent, se, quamvis nobis amorem nostrum iis offerentibus, tamen non amari. Sic conscientia fidem vocibus nostris apud eos detrahebat. E.

4 Quis hoc — amanti?) Hoc membrum non loco positum tenebrarum aliquid orationi offundisse puto; reponendum post alteram formulam, Nos sic amarent Dii, quomodo tu, scil. nos amas. Nam sic demum recte infertur, Quis hoc posterius de se; aut utrumque hoc principi

torum: ut NOS SIC AMARENT DII, "QVOMODO TV. Estne verum, quod inter ista clamavimus, O NOS FELICES! Quid enim felicius nobis, quibus non iam illud optandum est, ut nos diligat princeps, sed dii, quemadmodum princeps? Civitas reli-⁵ gionibus dedita, semperque deorum indulgentiam pietate merita, nihil felicitati suae putat adstrui posse, nisi ut dii Caesarem imitentur.

LXXV. Sed quid singula confector et colligo? quasi vero aut oratione complecti, aut memoria consequi possim, quae vos, P. C., ne qua interciperet oblivio, et in publica acta mittenda, et incidenda in aere censuistis. Ante,² orationes principum tantum eiusmodi genere monumentorum mandari aeternitati solebant: acclamationes quidem nostrae parietibus curiae claudiebantur. Erant enim, quibus nec senatus gloriari, nec princeps possent. Has vero et in vulgus³

diceret mediocriter amanti? Dicas, quidni? Habeat sibi, si mediocriter amat: sciat ad se non pertinere vota nostra. At periculosum est ita agere cum principe, ut cum mustela in farina latente mus ille apud Phaedrum ⁴, 1. retorridus, *Sic valeas, ut farina es, quae iaces.* G.

Esino verum? Nonne est verum? Vid. ad 56, 2. G.

5 dii Caesarem imitentur) Haec et similiter absurda quomodo idem Plinius, qui epistolas scripsit, in Panegyrico dicere potuerit, ego vix intelligo. E.

Bona verba quaeso. Miserabiles deos Gierigius dicit, quibus hominum exempla proponenda. Recte. Sed alios non norat pietas Romanorum, quibus hic liber scriptus. S.

LXXV, 1 *in publica acta mittenda)* Ab eo tempore non minima pars historiae Augustae illis in senatu acclamationibus continetur. Vid. v. g. Vopisci

Tacitus c. 5. ubi inter illas acclamationes etiam interiectum, *dixerunt decies, dixerunt vicies, dixerunt tricies.* G.

2 orationes principum) Adhuc superest, superfuit certe Brissonii aetate, qui eam retulit form. 2, 170. p. 250. Contr. tabulae aeneae bona pars, in qua incisa oratio Claudii Caesaris in senatu: habetur eadem Grut. p. 502. G.

princeps possent) Al. *principes*: al. *posset*. neutrum recte. Offendit usus verbi pluralis numeri cum duobus nominibus numeri singularis, quae duplex *nec* dirimit. Is autem usus non magis vitiosus, quam verbi item pluralis, si duo nomina singularia particulam *aut* disiungantur. Livius 5, 8, 13. *pauci reipublicae, huic atque illi, ut quosque studium privatim aut gratia occupaverunt, adsunt.* ubi al. *perperam occupaverat*. Cicero de Orat. 2, 4. *Itaque ex-*

exire, et posteris prodi, cum ex utilitate, tum ex dignitate publica fuit. Primum, ut orbis terrarum pietatis nostrae adhiberetur testis et conscius: deinde, ut manifestum esset, audere nos de bonis malisque principibus, non tantum post ipsos indicare: postremo, ut experimento cognosceretur, et ante nos gratos, sed miseros fuisse; quibus esse nos gratos probare antea non licuit.

4 At qua contentione, quo nisu, quibus clamoribus expostulatum est, ne affectus nostros, ne tua merita suppresserem! denique, ut in posterum exemplo provideres! Discant et principes acclamationes veras falsasque discernere, habeantque muneris tui, quod iam decipi non poterunt. Non instruendum illis iter ad bonam famam, sed non deferendum: non submovenda adulatio, sed non reducenda est. Certum est, et quae facere, et

5 quae debeant audire, si faciant. Quid nunc ego super ea, quae sum cum toto senatu precatus, pro senatu precer, nisi ut haereat animo tuo gaudium, quod tunc oculis protulisti? Ames il-

periar equidem illud, ut ne Sulpicius — aut Cotta plus quam ego apud te valere videantur. Haec enim lectio revocanda. male Pearcius inexit *videatur*, quem temere secutus est Ernestius. Sic et in Graeca lingua. Euripides Alcest. 367. 14. Musgr. καὶ μ' οὐδ' ὁ Πλούτωνος κύων, Οὐδ' οὐπὶ κώπῃ ψυχοπομπὸς ἀν' Χάρων Ἔσχον —. ubi cave ἔσχεν legendum suspiceris. Lucianus Ver. Hist. 2, 19. T. II. p. 116. πολλάκις γοῦν ὁ μὲν Ἵάκινθος ἢ ὁ Νάρκισσος ὡμολόγουν. Eustathius ad Hom. Od. K, 492. pag. 407. 26. Βαλ. τοῦτον (Τειγεσίαν) Ζεὺς καὶ Ἥρα διαφερόμενοι κριτὴν εἵλοντο, οἷα πεπειραμένον ἐκατέρως φύσεως, εἰ ἄρα μάλλον τὸ ἄρρεν ἢ τὸ θῆλυ ἐνεργοῦντα γένηθην. Fallitur Valckenarius ἐνεργοῦν corrigens ad Theocr. Decem Eidyllia p. 91. b. De

Graecis vid. etiam Porson. ad Euripid. Hecub. 88. ed. sec. S.

3 non tantum post ipsos) Parum hoc validum: adhuc enim de solo Traiano acclamationes publicatae, bono principe, et ad laudem eius pertinentes. Parum postea quoque aulus est in hoc genere senatus, contra vivos quidem et florentes. G.

gratos, sed miseros) Hoc ad principes referri non potest, sed ad alios bene de senatu meritos. Sed tamen fortasse hoc vult: non habuimus occasionem ostendendi nos gratos. G.

5 *habeantque muneris tui)* tibi hoc debeant, tibi acceptum ferant. E.

6 *oculis protulisti)* ostendisti, declarasti lacrymis. E.

Ames — vincas) Cum iucunditate recorderis honoris tibi ha-

lum diem, et tamen vincas: nova merearis, nova audias: eadem enim dici, nisi ob eadem facta, non possunt.

LXXVI. Iam quam antiquum, quam consulare, quod triduum totum senatus sub exemplo tui sedit, quum interea nihil praeter consulem ageres! Interrogavit quisque, quod placuit: dis-²sentire, discedere, et copiam iudicii sui reipublicae facere, tutum fuit: consulti omnes, atque etiam dinumerati sumus: vicitque sententia non prima, sed melior. At quis antea loqui, quis³ hiscere audebat, praeter miseros illos, qui primi interrogabantur? Ceteri quidem defixi et attoniti ipsam illam mutam ac sedentariam assentiendi necessitatem, quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetiebantur! Unus⁴ solusque censebat, quod sequerentur omnes, et omnes improbarent, in primis ipse, qui censuerat. Adeo nulla magis omnibus displicent, quam quae sic fiunt, tanquam omnibus placeant. For-⁵tasse Imperator in senatu ad reverentiam eius componebatur: ceterum egressus, statim se recipiebat in principem, omniaque consularia officia abigere, negligere, contemnere solebat. Ille vero⁶ ita consul, ut si tantum consul foret: nihil infra se putabat, nisi quod infra consulem esset. Ac⁷ primum, ita domo progrediebatur, ut illum nullus apparatus arrogantiae principalis, nullus praecursorum tumultus detineret. Una erat in limine

biti, et ampliores, si fieri possit, mereare: hoc enim est *vincere illum diem* etc. G.

LXXVI, 1 *triduum totum*) In causa Marii Prisci. vid. Ep. 2, 11, 18. G.

sub exemplo tui) Al. tuo. quod praetulit Gierigius. Non imiter. S.

2 *dinumerati sumus*) numerati, ut intelligeretur, non ad

arbitrium Caesaris, sed ex plurimorum sententia causam iudicari. E.

5 *componerebatur*) se componebat, simulabat voce, vultu, corporisque habitu reverentiam quandam. E.

abigere) immo *abicerere*, i. e. *abiciere*. Vidit iam Livineius, qui debebat audiri. *Negligere, contemnere, post abigere* misere frigent. S.

mora, consultare aves, revererique numinum mo-
 8 nitus. Nemo proturbabatur, nemo submoveba-
 tur: tanta viatoribus quies, tantus pudor fascibus,
 ut plerumque aliena turba subsistere et consulem
 9 et principem cogeret. Iplius quidem officium
 tam modicum, tam temperatum, ut antiquus ali-
 quis magnusque consul sub bono principe ince-
 dere videretur. Iter illi saepius in forum, fre-
 quenter tamen et in campum.

LXXVII. Nam comitia consulum obibat
 ipse; tantum ex renuntiatione eorum voluptatis,
 2 quantum prius ex destinatione capiebat. Stabant
 candidati ante curulem principis, ut ipse ante
 consulis steterat: adigebanturque in verba, in
 quae paullo ante ipse iuraverat princeps; qui tan-
 tum putat esse in iure iurando, ut illud et ab
 3 aliis exigat. Reliqua pars diei tribunali dabatur.
 Ibi vero quanta religio aequitatis! quanta legum
 reverentia! Adibat aliquis ut principem: respon-
 4 debat, se consulem esse. Nullius ab eo magistra-
 tus ius, nullius auctoritas imminuta est: aucta
 etiam. Siquidem pleraque ad praetores remitte-
 bat: atque ita, ut collegas vocaret. Non quia
 popolare gratumque audientibus, sed quia ita
 5 sentiebat. Tantum dignationis in ipso honore
 ponebat, ut non amplius esse censeret, quod
 aliquis collega appellaretur a principe, quam quod
 praetor esset. Ad haec tam assiduus in tribunali,
 6 ut labore refici ac reparari videretur. Quis no-
 strum idem curae, idem sudoris sumit? quis adeo
 7 expetitis honoribus aut deservit, aut sufficit? Et
 sane aequum est, tantum ceteris praestare consu-
 libus ipsum, qui consules facit: quippe etiam

9 officium tam modicum)
 Turba comitantium omnis gene-
 ris. Sueton. Claud. 2. Sine so-
 lemni officio lectica in Capi-
 tolum latus est. G.

LXXVII, 4 collegas) Sic enim
 antiquitus institutum, ut colle-
 gae consulum essent vocarentur-
 que praetores. Vid. Liv. 7, 1.
 Cic. Att. 9, 9. Locus classicus
 est Gell. 13, 15. G.

Fortunae videbatur indignum, si posset honores dare, qui gerere non posset. Facturus consules doceat, accepturisque amplissimum honorem persuadeat, scire se, quid sit, quod daturus sit: sic sit, ut illi quoque sciant, quid acceperint.

LXXVIII. Quo iustius senatus, ut fusciperes quartum consulatum, et rogavit, et iussit. Imperii hoc verbum, non adulationis esse, obsequio tuo crede: quod non alia in re magis aut senatus exigere a te, aut tu praestare senatui debes. Ut enim ceterorum hominum, ita principum, illorum etiam, qui dii sibi videntur, aevum omne et breve et fragile est. Itaque optimum quemque niti et contendere decet, ut post se quoque reipublicae profit, moderationis scilicet iustitiaeque monumentis, quae plurima statuere consul potest. Haec nempe intentio tua, ut libertatem revoces ac reducas. Quem ergo honorem magis amare, quod nomen usurpare saepius debes, quam quod primum invenit recuperata libertas? Non est minus civile, et principem esse pariter, et consulem, quam tantum consulem. Habe etiam rationem verecundiae collegarum tuorum; collegarum inquam: ita enim et ipse loqueris, et nos loqui vis. Onerosa erit modestiae

7 *Fortunae videbatur indignum*) Illi *Fortunae Pop. Rom.* gubernatrici magnorum eventuum: verius *Providentiae Divinae*. * MS. Parif. apud Schwarzium, *fortuna videbatur indignus*: non male, si intelligas aliquis. G.

LXXVIII, 1 *iussit. Imperii*) Itaque *iubere libera republica* maxime dicebatur populus: senatus tantum volebat, aequum censebat, arbitrabatur, existimabat, iudicabat, senatui placebat, videbatur. Vid. Briffon. form. 2, 73. p. 178. Contr. sqq. et add. supra 1, 2. G.

obsequio tuo crede) Arguta

propter breviter formam dicendi. Sensus est: id credere te, ostende obsequio tuo, quo consulatum fuscipias. E.

2 *plurima*) * *Quidam prima*; h. e. praecipua. G.

Praetulit *prima* Gierigius. Non imiter. Unde natum sit, docet Drakenb. ad Liv. 5, 37, 6. S.

4 *minus civile*) Aequè indicat animum aequalitatis illius inter cives studiosum et inimicum tyrannidis sive regni, si is, qui primum in republica locum habet, non dedignetur consulatum, quam si illum gerat quivis alius. G.

illorum tertii consulatus sui recordatio, donec te consulem videant. Neque enim potest non nimium esse privatis, quod principi satis est. Annuas, Caesar, optantibus, quibusque apud deos adesse consuesti, quorum potens es ipse, votorum compotes facias.

LXXIX. Fortasse sufficiat tibi tertius consulatus: sed nobis tanto minus sufficit. Ille nos instituit et induxit, ut te iterum iterumque consulem habere cupiamus. Remissius istud contenderemus, si adhuc non sciremus, qualis esses futurus. Tolerabilius fuit, experimentum tui nobis, quam usum negari. Dabiturene rursus videre consulem illum? Audiet et reddet, quas proxime, voces? praestabitque gaudium, quantum ipse percipiet? Praefidebit laetitiae publicae, auctor eius et causa? tentabitque affectus nostros, ut solet, cohibere, nec poterit? Erit pietati senatus cum modestia principis felix speciosumque certamen, seu fuerit victa, seu vicerit? Equidem incognitam quandam, proximaeque maiorem praesumo laetitiam. Quis enim est tam imbecilli ingenio, qui non tanto meliorem consulem speret, quanto saepius fuerit? Alius labores, si non continuo se desidia ac voluptati dedisset, otio tamen et quiete recreasset: hic consularibus curis exsolutus, principales resumfit; tam diligens temperamenti, ut nec consulis officium princeps, nec principis consul appeteret. Videmus, ut provinciarum desiderii, ut singularum etiam civitatum precibus occurrat. Nulla in audiendo difficultas, nulla in

6 *apud deos adesse*) * Sic pro *esse* aliorum e MSS. restituit, et coniecturas aliorum firmavit Schwarzius. Idem etiam observat, esse in bonis libris pro *potens es* brevius *potes*: quod eandem hic vim habet. G.

Adscivit hoc Gierigius. Vid. I. A. Ernestium ad h. l. S.

Caeterum *alicui apud deos adesse* nunc dixit pro, alterius preces suis adiuvare. E.

LXXIX, 6 *in audiendo*) * Lipsius suspicatur *adeundo*; cui respondeat illud, *adeunt statim*: sed nec *audiendo* damnat. G.

Audiendo unice verum. Opponitur *in respondendo*. S.

respondendo mora: adeunt statim, dimittuntur statim: tandemque principis fores exclusa legationum turba non obsidet.

LXXX. Quid? in omnibus cognitionibus, quam mitis severitas, quam non dissoluta clementia! Non locupletando fisco sedes, nec aliud tibi sententiae tuae pretium, quam bene iudicasse. Stant ante te litigatores, non de fortunis² suis, sed de tua existimatione solliciti; nec tam verentur, quid de causa sua, quam quid de moribus sentias. O vere principis, atque etiam³ consulis, reconciliare aemulas civitates, tumentesque populos non imperio magis, quam ratione compescere: intercedere iniquitatibus magistratum,⁴ infectumque reddere, quidquid fieri non oportuerit: postremo, velocissimi fideris more, omnia invisere, omnia audire, et undecunque invocatum statim, velut numen, adesse et adistere! Talia⁵ esse crediderim, quae ipse mundi parens temperat nutu, si quando oculos demisit in terras et facta mortaliū inter divina opera numerare dignatus est: qua nunc parte curarum liber solutusque,⁶

LXXX, 2 de tua existimatione) Res ipsa loquitur, non quid alii de Caesare, sed de se quid Caesar existimet, hos litigatores sollicitos esse. G.

4 infectum reddere) Vid. ad 40, 3. *Pro oportuerit legendum videtur oportuerat. G.

Non puto. Est epiphonema generale. S.

velocissimi fideris) solis, cuius celeritas saepe celebrata scriptoribus. vid. Cic. Acad. 4, 26. Ad sequentia bene interpretes attulerunt Homer. Il. γ, 277. Sol, ὅς πάντ' ἐφοῶς καὶ πάντ' ἐπακούεις. Plin. H. N. 2, 6. Sol omnia intuens, omnia etiam exaudiens. E.

invocatum) Difficile est hic statuere, utrum invocatum adiective sumere debeamus pro non

vocato, an participii more, precibus advocatum. Utrumque pulchrum, et ad hunc locum aptum. G.

Miror Gesneri haesitationem. Adiective sumi non posse, clarissime demonstrat additum undecunque. S.

5 facta mortaliū) Qualia sunt, quae s. 3. et 4. continentur. *Nondum igitur necessarium puto, fata, quamquam e bonis libris, cum Cl. Schwarzio repone. G.

6 qua nunc parte) Laudares, Secunde, Traianum tuum, sine deorum iniuria. Sed nimirum iam inoleverat Romae hoc impietatis genus, e quo tempore placuit hominibus Virgilianum, modo verum est, carmen, Divinum imperium cum Iove Cae-

caelo tantum vacat, postquam te dedit, qui erga omne hominum genus vice sua fungeris. Fungeris enim, sufficisque mandanti, quum tibi dies omnis summa cum utilitate nostra, cum tua laude, condatur.

LXXXI. Quod si quando cum influentibus negotiis paria fecisti, instar refectionis existimas mutationem laboris. Quae enim remissio tibi, nisi lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensa montium iuga, et horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adiutum; atque inter haec pia mente adire lucos, ² et occurfare numinibus? Olim haec experientia iuventutis, haec voluptas erat, his artibus futuri duces imbuebantur: certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu: nec mediocre pacis decus habebatur, submota campis irruptio ferarum, et obsidione quadam ³ liberatus agrestium labor. Usurpabant gloriam

far habet. Sed hic poeta fuit. conf. supra ad 40, 3. et mox Martialis votum ad 94, 2. *Recepimus hic lectionem a Schwarzio erutam e MSS. pro vulgato, *quibus nunc per te liber etc.* Per te si posuisset Plinius, non subiunxisset, *postquam te dedit.* G.

cum tua laude) Al. *summa cum tua laude.* bene. S.

LXXXI, 1 *cum influentibus negotiis)* Instar torrentis, ut Cic. provinc. consular. c. 13. C. Marius — *influentes in Italiam Gallorum maximas copias repressit.* *Non igitur opus est, ut de mutatione in *adfluentibus*, vel *instantibus*, cogitemus. G. *paria fecisti)* h. e. negotiis satisfacisti, ut nullum non peractum relinqueretur. E.

occurfare numinibus) Non Dianae modo et eius Nymphis, quae faciles deae: vid. Ep. 1, 6, 3. sed gravioribus etiam, ut *matri magnae deum*, quam ac-

cepimus, ait Cicero de harusp. resp. c. 11. *agros et nemora cum quodam strepitu fremituque peragraré.* G.

² *experientia)* exercitatio et praeparatio quaedam ad munera bellica. Hoc optimum videtur: alii aliter. E.

Est Graecorum μελέτη. S.

obsidione) Obsidere non ii modo dicuntur, qui castris circum positis urbem capere student; sed etiam qui insidiantur ex proximo, et nocendi occasionibus intenti sunt. Itaque iungo cum participio *liberatus.* G.

agrestium labor) Sic Myli legatos apud Herod. 1, 36. ad Croesum mittunt, contra *ὅς μέγιστον χερῆμα, ὅς τὰ ἔργα διαφθείρει.* De Persarum et Cyri venatu res e Cyropaedia notissima. Verum Roma libera ea res fere pastoribus, i. e. fervis, relinquebatur. Venationes amphitheatri etiam per servos fere aut damnatos exerceri solitae etc. G.

istam illi quoque principes, qui obire non poterant: usurpabant autem, ut domitas fractasque claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas, mentita sagacitate colligerent. Nunc par capiendi quaerendique sudor, summusque et idem gratissimus labor, invenire. Enim-4 vero, si quando placuit idem corporis robur in maria proferre, non ille fluitantia vela, aut oculis sequitur, aut manibus: sed nunc gubernaculis assidet, nunc cum valentissimo quoque sodalium certat frangere fluctus, domitare ventos reluctantes, remisque transire obstantia freta.

LXXXII. Quantum dissimilis illi, qui non Albani lacus otium, Baianique torporem et silentium ferre, non pulsus saltem fragoremque remorum perpeti poterat, quin ad singulos ictus turpi formidine horresceret. Itaque procul ab omni-2 sono inconcussus ipse et immotus, religato revinctoque navigio, non secus ac piaculum aliquod,

3 *Usurpabant — poterant*) *Usurpat gloriam*, qui fraude, malis artibus et simulatione illam sibi tribui affectat: *obit gloriam*, qui eam factis, virtute meretur. Huc ergo et *mentita sagacitas* pertinet. E.

ut) Al. ita, ut. bene. S. *claustris*) Arntzenii *clathris* praefert Gesnerus in epistola ad I. A. Ernestium. S.

feras — colligerent) Sueton. 19. *sagittis confectas* narrat a Domitiano: *collectas* i. e. captas *mentita sagacitate*, non narrat. G.

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. S. *Nunc*) In multis libris est *Huic*, scil. Traiano. E.

invenire) Vestigia persequi, deprehendere in lustris, assequi fugientem et consistere. G.

4 *aut manibus*) Quibus demonstrat, quid agendum sit. *Liplius malit *navibus*, deligatis nempe ad aliam. velis vel remis actam, et modo fluitantem motu languis-

do, ne turbet mollis vectoris somnum vel delicias ministerium nauticum, remorum pulsus, stridorque rudentum: qua de re statim. G.

Obscurius haec dicta sunt ob argutam breviter. Describitur ignavia eius, qui non ipse manus admoveat operi, sed otiosus vel spectat aliorum labores, *oculis sequitur vela*, vel inani gestulatione aliquid agere simulat, cum re ipsa nihil agat, *manibus sequitur*. E.

LXXXII, 1. *dissimilis illi*) Domitiano, de quo vid. Sueton. Cap. 4. et 19. E.

2 *piaculum aliquod*) Piacularis hostia, quam contingere nemo vult, quae e longinquo proinde trahitur: et in mare denique, ubi potest, abiicitur, monstri instar vel prodigioli partus. Sic 34, 4. *delatores in navigia congesti piacularibus victimis comparantur*. G.

3trahebatur. Foeda facies, quum P. R. Impera-
 tor alienum cursum, alienumque rectorem, velut
 capta nave, sequeretur. Nec deformitate ista sal-
 4tem flumina carebant atque amnes. Danubius
 ac Rhenus tantum illud nostri dedecoris vehere
 gaudebant, non minore cum pudore imperii,
 quod haec Romanae aquilae, Romana signa, Ro-
 mana denique ripa, quam quod hostium prospe-
 5ctarent: hostium, quibus moris est, eadem illa
 nunc rigentia gelu flumina, aut campis superflua,
 nunc liquida ac deferentia, lustrare navigiis, nan-
 6doque superare. Nec vero laudaverim per se
 magnopere duritiem corporis ac lacertorum: sed
 si his validior toto corpore animus imperitet,
 quem non fortunae indulgentiae molliant, non
 copiae principales ad seguitiem luxumque detor-
 queant; tunc ego, seu montibus, seu mari exer-
 ceatur, et lactum opere corpus, et crescentia la-
 7boribus membra mirabor. Video enim iam inde
 antiquitus maritos dearum, ac deorum liberos,
 nec dignitate nuptiarum * magis quam his artibus

4 gaudebant). Inimici nempe
 amnes, dedecore nostro laeti,
 poetica metonymia pro accolis.
 Contra puduit Romanos talia fieri
 in conspectu hinc hostium, hinc
 sui exercitus. Genitivus *hostium*
 retro spectat ad *signa* et *ripam*.
 * Gudianus liber apud Schwar-
 zium, qui supplet ita, quod *hos-*
titum exercitus prospectaret, in-
 terpolatus videtur. G.

5 liquida ac deferentia) Li-
 quida opponuntur rigentibus
 gelu; deferentia his, quae sunt
 campis superflua, nec ferendis
 apta navigiis. *Venti ferentes*
 sunt 31, 4. * Deferentia i. e.
 campos, aut deferrentia, con-
 iecturae non necessariae. G.

Campis superflua cum Schwar-
 zio Gierigius edidit: ita plures
 libri scripti. E.

6 toto corpore) * Illud toto ne-
 scio quam vim, quam elegantiam hic

habere possit: tanto si legamus,
 aliquid dixisse Plinium se dignum
 sentio. G.

indulgentiae molliant) in-
 dulgentia molliat cum Schwar-
 zio ex aliquot scriptis libris de-
 dit Gierigius. E.

Fallitur Gierigius huius nomi-
 nis pluralem occurrere negans.
 Ex Capitolino et Aufonio Forcel-
 linus enotavit. S.

7 nuptiarum) * Hic deesse al-
 terum membrum, respondens deo-
 rum liberis, v. g. nec generis
 praeslantia, vel tale quiddam,
 recte suspicatur Lipsius, qui etiam
 observat, quod in pluribus libel-
 lis veterum videas, sub finem
 saepius corruptum aliquid esse.
 Apparet etiam Schwarzianas ob-
 servationes hinc esse paullo ra-
 riores, non puto quod viri dili-
 gentia defecerit, sed quod subli-
 dia librorum. G.

inclaruisse. Simul cogito, quum sint ista ludus⁸ et avocamentum huius, quae quantaque sint illae seriae et intentae, et a quibus se in tale otium recipit, voluptates. Sunt enim voluptates, quibus optime de cuiusque gravitate, sanctitate, temperantia creditur. Nam quis adeo dissolutus, cuius⁹ non occupationibus aliqua species severitatis incidat? Otio prodimur. An non plerique principes hoc idem tempus in aleam, stupra, luxum conferebant? quum seriarum laxamenta curarum, vitiorum contentione supplerent.

LXXXIII. Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum esse patitur: principum vero non modo domos, sed cubicula ipsa intimosque secessus recludit, omniaque arcana noscenda famae proponit atque explicat. Sed tibi, Caesar, nihil accommodatius fuerit ad gloriam, quam penitus inspicere. Sunt quidem² praeclara, quae in publicum proferunt; sed non minora ea, quae limine tenes. Est magnificum, quod te ab omni contagione vitiorum reprimis

Membrum illud non post nuptiarum inferendum, sed post liberos, ut chiasmus sit, a Plinio saepe usurpatus. Duplex nec oculos librariorum fefellit. S.

8 voluptates. Sunt enim) Voluptates seriae et intentae sunt ipsae occupationes Traiani, in quantum etiam has lubenter et cum *ἡδονῇ* quadam obit. *Interim nimis velim, ut inveniatur liber antiquus, in quo hic sint occupationes. Aliud remedium excogitavit Lipsius, si sic legamus: quae quantaque sint illa seriae et intentae — recipit. Voluptates sunt enim, voluptates! quibus optime etc. G.

Praefero Lipsii rationem. Hanc etiam Gierigius ex parte sequitur, sed ordine alio verborum: Voluptates enim sunt. perperam. vid. Add. ad 1, 8, 2. S.

9 incidat? Otio) *Quid si insit? At otio etc. Certe illud incidat mihi hic non satisfacit: sed mea forte culpa. G.

Schwarzius et Arntzenius ex aliquot MSS. et edd. dederunt *insideat*; et sic Gierigius quoque expressit. Tamen mihi *incidat* magis placet. Hoc verbum enim subindicat, in hominibus dissolutis non semper, sed nonnunquam et casu quodam accidere, ut in occupationibus graves et severi esse videantur. Itaque hominis gravitas non tum, cum occupatus est negotiis, sed potius in otio et in voluptatum usu aestimari debet: otio prodimur. Si praeferas *insideat*, vel *insit*, illa raritatis notio tollitur, et sententia dissolutis minus apta est. E.

Conf. I. A. Ernestius ad h. l. S.

3 ac revocas, sed magnificentius, quod tuos. Quanto enim magis arduum est, alios praeferre, quam se: tanto laudabilius, quod, quum ipse sis optimus, omnes circa te similes tui effecisti. Multis illustribus dedecori fuit, aut inconsultius: uxor assumpta, aut retenta patientius: ita foris claros domestica destruebat infamia: et ne maximi cives haberentur, hoc efficiebat, quod mariti minores 5 erant. Tibi uxor in decus et gloriam cedit. Quid enim illa sanctius? quid antiquius? Nonne, si Pontifici Maximo deligenda sit coniux, aut hanc, aut similem (ubi est autem similis?) elegerit? 6 Quam illa nihil sibi ex fortuna tua, nisi gaudium vindicat! Quam constanter, non potentiam tuam, sed ipsum te reveretur! Idem estis invicem, quod fuistis: probatis ex aequo: nihilque vobis felicitas addidit, nisi quod scire coepistis, quam 7 bene uterque vestrum felicitatem ferat. Eadem quam modica cultu! quam parca comitatu! quam civilis incessu! Mariti hoc opus, qui ita imbuat, ita instituit: nam uxori sufficit obsequii gloria. 8 An, quum videat, quam te nullus terror, nulla comitetur ambitio, non et ipsa cum silentio incedat? ingredientemque pedibus maritum, in quantum patitur sexus, imitetur? Decuerit hoc illam, etiamsi diversa tu facias. Sub hac vero modestia viri, quantam debet verecundiam uxor marito! femina sibi!

LXXXIV. Soror autem tua, ut se sororem esse meminit! ut in illa tua simplicitas, tua veri-

LXXXIII, 5 *Pontifici Maximo*) virtutibus omnibus ornatam nancisci, optabile praeter ceteros erat. G.
Pontifici Maximo semel tantum uxorem ducere licebat, si credimus Tertull. exhort. ad castit. c. 7. de monogam. c. 16. ad ux. 1, 5. Sic de Diali Flamine Masurius Sabinus apud Gell. 10, 15. *Uxorem si amisit, flaminio decedit. Matrimonium Flamini nisi morte dirimi non est ius.* His igitur, castam et

virtutibus omnibus ornatam nancisci, optabile praeter ceteros erat. G.

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. S. 6 *probatis ex aequo*) Ante probatis Gierigius inseruit idem, quod contextus ei flagitare videbatur. E.

Sed sic ex aequo abundat languetque. Melius alii probati. S.

tas, tuus candor agnoscitur! ut, si quis eam uxori tuae conferat, dubitare cogatur, utrum sit efficacius ad recte vivendum, bene institui, aut feliciter nasci. Nihil est tam primum ad similitudines, quam aemulatio, in feminis praesertim: ea porro maxime nascitur ex coniunctione, alitur aequalitate, exardescit invidia, cuius finis est odium. Quo quidem admirabilius existimandum est, quod mulieribus duabus in una domo, parique fortuna, nullum certamen, nulla contentio est. Suspiciunt invicem, invicem cedunt: quumque te utraque effusissime diligit, nihil sua putant interesse, utram tu magis ames. Idem utrique propositum, idem tenor vitae, nihilque, ex quo sentias duas esse. Te enim imitari, te subsequi student. Ideo utraque mores eosdem, quia utraque tuos, habet: inde moderatio, inde etiam perpetua securitas. Neque enim unquam periclitabuntur esse privatae, quae non desierunt. Obtulerat illis senatus cognomen Augustarum, quod certatim deprecatae sunt, quam diu appellationem patris patriae tu recusasses: seu quod plus esse in eo iudicabant, si uxor et soror tua, quam si Augustae dicerentur. Sed quaecumque illis ratio tantam modestiam suavit; hoc magis dignae sunt, quae

LXXXIV, 1 *bene institui*) Hoc ad uxorem Traiani refertur, ut *feliciter nasci* ad sororem. G.

aut feliciter nasci) Peccavitne noster adversus magistri sui, Fabii, praeceptum? qui 1, 5, 49. *Nam et an et aut coniunctiones sunt*, inquit, *male tamen interroges*, Hic aut ille sit? Vid. ad 10, 48, 2. *Certe omnes libri *aut* hic habent, quos inspexit Schwarzius. G.

Postea tamen *an* in uno Cod. Vatic. repertum edidit. E.

Idque a Plinio profectum putato. S.

5 *non desierunt*) Nunquam modestiam privatarum feminarum

exuerunt: itaque etsi redigantur ad privatam conditionem, nihil ipsis asperum accadat. G.

6 *cognomen Augustarum*) Videntur tamen post recepisse, ut apparet ex inscr. apud Gruterum p. 247, 6. ubi in arcu Traiani VI. illius consulatu posito hinc honor habetur PLOTINAE AVG. CONIVGI AVG. hinc DIVAE MARCIANAE AVG. SORORI AVG. Nimirum hic ipse etiam *pater patriae* appellatur. De nummis videatur Spanh. diss. II. p. 271. et 288. G.

seu) Alterum *seu* in priore membro latet. vid. I. A. Ernestium. S.

in animis nostris et sint et habeantur augustae,
8 quia non vocantur. Quid enim laudabilius femi-
nis, quam si verum honorem non in splendore
titulorum, sed in iudiciis hominum reponant,
magnisque nominibus pares se faciant, etiam dum
recusant?

LXXXV. Iam etiam et in privatorum ani-
mis exoleverat priscum mortalium bonum, amici-
tia, cuius in locum migraverant assentationes,
blanditiae, et peior odio amoris simulatio. Etenim
in principum domo nomen tantum amicitiae, inane
2 scilicet irrisumque, manebat. Nam quae poterat
esse inter eos amicitia, quorum sibi alii domini,
alii servi videbantur? Tu hanc pulsam et erran-
tem reduxisti: habes amicos, quia amicus ipse
3 es. Neque enim, ut alia subiectis, ita amor im-
peratur: neque est ullus affectus tam erectus, et
liber, et dominationis impatiens, nec qui magis
4 vices exigit. Potest fortasse princeps inique, pot-
est tamen odio esse nonnullis, etiamsi ipse non
5 oderit: amari, nisi ipse amet, non potest. Dili-
gis ergo, quum diligaris, et in eo, quod utrin-
que honestissimum est, tota gloria tua est; qui
superior factus, descendis in omnia familiaritatis
officia, et in amicum ex imperatore submitteris:
immo tunc maxime imperator, quum amicum ex
6 imperatore agis. Etenim quum plurimis amicitiiis

LXXXV, 1 *Iam etiam et)*
Duae particulae ab negligente li-
brario iteratae: quod non vidisse viros dictos mireris. Scribe:
Iam et in privatorum etc. Hoc
et respicit sententiam a Plinio
non expressam: *In principum*
animis exolevisse non mirum;
etenim in principum domo etc.
S.

manebat) In aliis libris scrip-
tus et editis legebatur remane-
bat, quod Gierigius recepit. E.

3 *ullus)* Sulpicor ullus alius.
S.

5 *utrinque)* Hinc amantibus
te, hinc tibi, qui amaris. Sic
rescripsimus pro *utrinque*, bonis
apud Schwarzium auctoribus. G.
familiaritatis officia) Xiphi-
lin. e Dion. l. 68. pag. 772. C.
Καὶ γὰρ ἄγας καὶ συμποσίων, ἔρ-
γων τε καὶ βουλευμάτων, σκωμ-
μάτων δὲ μετείχε σφίσι (τοῖς Φί-
λοις) καὶ πολλὰς καὶ τέταρτος
ῥῥῥῥῥ (quartus ipse in eodem
vehiculo comes vectus est) ἔς τε
τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ ἀνευ γε Φρου-
ρᾶς ἔστιν ὃν εἰσιὼν εὐθὺς μεῖτο. Si-
milis Eutrop. 8, 4. G.

fortuna principum indigeat, praecipuum est principis opus, amicos parare. Placeat tibi semper⁷ haec secta, et cum alias virtutes tuas, tum hanc constantissime, teneas: nec unquam persuadeatur, humile esse principi, nisi odisse. Iucundissimum est in rebus humanis amari, sed non minus amare: quorum utroque ita frueris, ut, quum ipse ardentissime diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. Primum, quia facilius est, unum amare,⁸ quam multos: deinde, quia tibi amicos tuos obligandi adest facultas tanta, ut nemo possit te, nisi ingratus, non magis amare.

LXXXVI. Operae pretium est referre, quod tormentum tibi iniunxeris, ne quid amico negares. Dimisisti optimum virum, tibi carissimum, invitus et tristis, et quasi retinere non posses. Quantum amares eum, desiderio expertus es: distractus separatusque, dum cedis et vinceris. Ita, quod fando inauditum, quum princeps et² principis amicus diversa velletis, id potius factum est, quod amicus volebat. O rem memoriae literisque mandandam! Praefectum praetorii non ex ingredientibus, sed ex subtrahentibus legere: eundemque otio, quod pertinaciter amet, reddere: quumque sis ipse distentus imperii curis, non quietis gloriam cuiquam invidere. Intelligimus,³ Caesar, quantum tibi pro laboriosa ista statione

⁷ *humile — odisse*) Cum non oderimus fere nisi unde malum metuimus; metus autem humilem animum arguat etc. G.

Immo sensus, opinor: amicitiā principem dedecere, decere odium. S.

LXXXVI, 1 *tibi carissimum*) Al. *tibique carissimum*. quod praefereudum. S.

² *ex ingredientibus*) Addendum videtur *se*, quod ob sequens *sed* facile potuit excidere. S.

ex subtrahentibus) Vid. 5, 5. G.

gloriam) Al. *gloria*. quod vel solae aures commendant. vid. ad Epist. 1, 10, 12. Ceterum frustra tentarunt viri docti lectionem vulgatam. maius quiddam est, quiete gloriosa alicui non invidere, quam simpliciter quiete. S.

³ *laboriosa — exercita*) Bene Heumannus componit cum Cic. pro Milon. 2. *Quid nobis laboriosius, quid magis exercitum dici aut fingi potest?* G.

et exercita debeamus, quum otium a te, tanquam res optima, et petatur, et detur. Quam ego audio confusionem tuam fuisse, quum digredientem prosequeris! Prosequutus enim nec temperasti tibi, quo minus exeunti in litore amplexus
 4 osculum ferres. Stetit Caesar in illa amicitiae specula, precatusque maria, celeremque (si tamen ipse voluisset) recursum, nec sustinuit recedentem non etiam atque etiam votis, lacrymis, sequi.
 5 Nam de liberalitate taceo. Quibus enim muneribus aequari haec cura principis, haec patientia potest, qua meruisti, ut ille sibi nimium fortis, ac prope durus videretur? Nec dubito, quin agitaverit secum, an gubernacula retorqueret: et fecisset, nisi quod paene ipso contubernio principis felicius iucundiusque est, desiderare principem
 6 desiderantem. Et ille quidem, ut maximo fructu suscepti, ita maiore depositi officii gloria fruitur: tu autem facilitate ista consequutus es, ne quem retinere videaris invitum.

LXXXVII. Civile hoc erat, et parenti publico convenientissimum, nihil cogere, semperque meminisse, nullam tantam potestatem cuiquam

Prosequutus enim) Baunius: *Prosequutus es enim*. bene. S.

amplexus osculum) Miras hic locus turbas dedit, quod viri docti *amplexus* pro substantivo haberent. Immo participium est, ad quod subaudi *eum*. Valet enim in Latinam linguam, quod de Graeca pulchre monuit Porsonus ad Euripid. Med. 734. „Graeci scilicet, inquit, cum verba duo, diversos casus regentia, ad idem nomen aequae referuntur, ne nomen aut pronomen minus suaviter repetatur, in utrovis regimine semel ponunt, altero omisso.” S.

4 *precatusque maria*) Vid. I. A. Ernestium ad h. l. S.

5 *desiderare*) *Vide, an non ordinatius fluat oratio sic, nisi,

quod — est, desideraret principem desiderantem. G.

Non tamen opus est quicquam mutare, si modo cum Schwarzio ita explices: *nisi*, h. e. verum ideo non fecit, *quod*, quia, *paene ipso* etc. E.

desiderantem) *Hoc verbum e bonis libris revocavit Schwarzius, qui etiam sequentia restituit, sic tamen ut suspicetur legendum, *ut maxima suscepti, ita maiore depositi officii gloria fruitur*. Offendit nempe virum formula *fructu fruitur*: licet non ignoret Incertum Auctorem Paneg. 8, 7, 5: dixisse, *Quum duplici fructu fruebantur* (matres et virgines), *quum pulcherrimi imperatoris formam viderent, et licentiam* non timerent. G.

dari posse, ut non sit gratior potestate libertas. Dignus es, Caesar, qui officia mandes deponere² optantibus; qui petentibus vacationem invitus quidem, sed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus requiem non te relinqui putes; qui semper invenias, et quos ex otio revoces, et quos otio reddas. Vos quoque, quos parens noster fami-³liariter inspicere dignatur, fovete sancte iudicium eius, quod de vobis habet: hic vester labor est. Princeps enim, quum in uno probavit amare se⁴ scire, vacat culpa, si alios minus amat. Ipsum quidem quis mediocriter diligat, quum leges amandi non det, sed accipiat? Hic praesens, ille mavult absens amari: uterque ametur, ut mavult; nemo in taedium praesentia, nemo in oblivionem absentia veniat. Tenet quisque locum, quem se-⁵mel meruit; faciliusque est, ut oculis eius vultus absentis, quam ut animo caritas excidat.

LXXXVIII. Plerique principes, quum essent civium domini, libertorum erant servi: horum consiliis, horum nutu regebantur: per hos audiebant, per hos loquebantur: per hos praeturae etiam, et sacerdotia et consulatus, immo et ab his petebantur. Tu libertis tuis summum quidem² honorem, sed tamquam libertis habes; abundeque sufficere his credis, si probi et frugi existi-

LXXXVII, 4 *veniat*) Al. *venit*. quod verum. Corrigendum item antea *amatur*. Docet Plinius, quid faciat Traianus legibus amandi obsequium praestans. S.

5 *semel meruit*) *Meruit*, hoc est, consecutus est, non exclusa licet dignitate. * Credo, ad hunc intellectum verbi, consuetum sane Plinio, non attendisse, qui *semper* substituerunt. *Semel* ex MSS. reponit Schwarzius. G.

LXXXVIII, 1 *libertorum* — *servi*) Ut Claudius Narcissi, et Pallantis, de cuius opibus, ne

longe abeamus, vid. Ep. 7, 29. et 8, 6. G.

Conf. Sueton. Claud. 29. et Galb. 14. E.

2 *summum quidem honorem*) *Summum*, si cogitemus te, qui habes; ut paullo post, *honor omnis* illis praestatur. * Et tamen duriusculum est *sumum*: itaque fere est, ut malim cum Lipsio *suum*. Sed non adducunt libri. Vid. Schwarzius. G.

Vulgata non sollicitanda. Summus autem ille honor, libertis habitus a Traiano, fuit, quod probi et frugi existimarentur. S.

mentur. Scis enim, praecipuum esse indicium
 3 non magni principis magnos libertos. Ac primum
 neminem in usu habes, nisi aut tibi, aut patri
 tuo, aut optimo cuique dilectum; statimque hos
 ipsos quotidie deinde ita formas, ut se non tua
 fortuna, sed sua metiantur: et tanto magis digni,
 quibus honor omnis praestetur a nobis, quia non
 4 est necesse. Iustisne de caussis S. P. Q. R. OPTI-
 MI tibi cognomen adiecit? Paratum id quidem,
 et in medio positum, novum tamen. Scias ne-
 minem ante meruisse, quod non erat excogitan-
 5 dum, si quis meruisset. An satius fuit, FELICEM
 vocare? quod non moribus, sed fortunae datum
 est: satius, MAGNUM? cui plus invidiae, quam
 pulchritudinis inest. Adoptavit te optimus prin-
 6 ceptus in suum, senatus in OPTIMI nomen. Hoc tibi
 tam proprium, quam paternum; nec magis defi-
 nite distincteque designat, qui TRAIANVM, quam
 qui OPTIMVM appellat: ut olim frugalitate Pilones,
 sapientia Laeli, pietate Metelli monstrabantur.
 Quae simul omnia uno isto nomine continentur.
 Nec videri potest optimus, nisi qui est omnibus
 [optimis] in sua cuiusque laude praestantior.
 7 Merito tibi ergo post ceteras appellationes haec
 est addita, ut maior. Minus est enim Imperato-

3 optimo cuique dilectum)
 * Recte, nec sine suffragio MS. *Principum* post *cuique* omitti iubet Schwarzius. Pro *statimque*, quod incommodum sane est, cum *quotidie* ac *deinde* sequantur, Liplius legendum suspicatur, *dilectum aestimatumque*. Hos ipsos. Cui eatenus subscribo, ut certe *statimque* corruptum ex nomine ad *dilectum* adiuncto arbitrer: fuitne *spectatumque*? G.

4 Iustisne de caussis) Vid. ad 56, 2. G.

non erat excogitandum) Non opus erat, ut tamquam novum, quo te afficeremus, honorem excogitaremus. G.

6 omnibus [optimis]) * Includendum curavi *optimis*, ut nimis luxurians, et forte imprudenter tantum huc relatum ex praecedentibus. G.

Omisit adeo Gierigius. Mihi satis commodum vereque Plinianum videtur. Senlus: non potest optimus videri, nisi qui vincit omnes, qui in sua quisque laude maxime excellunt. Cap. 89, 1. *optimus ipse* non timuisti *eligere meliorem*. Cap. 92, 4. *melio- rem optimo genuit*. Supra Cap. 62, 3. *nullamque in eo gloriam ponit, quod sit omnibus maior, nisi maximi fuerint, quibus maior est*. S.

rem, et Caesarem, et Augustum, quam omnibus Imperatoribus, et Caesaribus, et Augustis esse meliorem. Ideoque ille parens hominum deorum-8 que OPTIMI prius, deinde MAXIMI nomine colitur. Quo praeclarius laus tua, quem non minus constat optimum esse, quam maximum. Adsequutus9 es nomen, quod ad alium transire non possit, nisi ut appareat in bono principe alienum, in malo falsum: quod licet omnes postea usurpent, semper tamen agnoscetur ut tuum. Etenim, ut10 nomine AVGVSTI admonemur eius, cui primum dicatum est, ita haec OPTIMI appellatio nunquam memoriae hominum sine te recurret, quotiesque posterius nostri OPTIMUM aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur, quis meruerit vocari.

LXXXIX. Quanto nunc, dive Nerva, gaudio frueris, quum vides et esse OPTIMUM, et dici, quem tamquam optimum elegisti! quam laetum tibi, quod comparatus filio tuo vinceris! Neque enim alio magis approbatur animi tui magnitudo, quam quod optimus ipse non timuisti eligere meliorem. Sed et tu, pater Traiane, (nam tu quo-2 que, si non sidera, proximam tamen sideribus obtines sedem) quantam percipis voluptatem, quum illum tribunum, illum militem tuum, tan-

9 in bono principe alienum) Quia alius iam occupavit, ut adeo non iam valeat ad distinctionem: nisi forte placeat Optimum secundum, et deinceps, vocare. G.

Gierigius explicat alienum, ad alium quali per metaphoram modo translatus, quod in Traiano proprium nomen esset. E.

LXXXIX, 1 non timuisti) Contra quam Augustus fecisse accusatur apud Tac. Ann. 1, 10. Quoniam arrogantiam saevitiamque Tiberii intropexerit, comparatione deteritima sibi gloriam peperisse. G.

2 si non sidera) Nimirum

sidera Deorum sedes. In his quatuordecim non licet sedere nisi consecratis Augustis. Conf. 11, 2. Sed, si Lucanum audimus, 9, 6. Quod patet terras inter, lunaeque meatus, Semidei manes habitant. Laudavit Liplius: Cellarius autem Manil. 1, 761. et 800. Ceterum non passus est Traianus patrem suum semper exulare caelo ipso. Exstat enim nummus sexto illius consulatu percussus, in quo DIVI NERVA ET TRAIANVS PAT. adversis vultibus proponuntur. vid. Spanh. diss. 11. p. 328. G.

tribunum — militem) De tribunatu Traiani dictum c. 15, 1.

tum imperatorem, tantum principem cernis! cumque eo, qui adoptavit, amicissime contendis, ³ pulchrius fuisse genuisse talem, an elegisse! Macte uterque ingenti in rempublicam merito, cui hoc tantum boni contulistis! Licet alteri vestrum filii virtus triumphalia, caelum alteri dederit: non minor tamen vestra laus, quod ista per filium, quam si ipsi meruissetis.

XC. Scio, P. C., cum ceteros cives, tum praecipue consules, oportere sic affici, ut se publice magis, quam privatim obligatos putent. ² Ut enim malos principes rectius pulchriusque est ex communibus iniuriis odisse, quam propriis: ita boni speciosius amantur ob ea, quae generi ³ humano, quam quae hominibus praestant. Quia tamen in consuetudinem venit, ut consules, publica gratiarum actione perlata, suo quoque nomine, quantum debeant principi, profiteantur: concedite, me non pro me magis munere isto, quam

*Nonne melius erat sic, *illum militem, illum tribunum tuum?* G.

Immo Schwarzius alterum ordinem aptiorem consilio oratoris docet. Traianus pater filium miratur e *tribuno*, et e gregario adeo *milite* ad imperatoriam dignitatem evectum. E.

an elegisse!) Haec constructio laborare videtur. Nam debebat ita connecti oratio, *pulchrius fuisse genuisse talem, quam elegisse*: vel ita, *pulchriusne fuerit, genuisse talem, an elegisse?* G.

Prius daturus erat Ernestius. „Ita, inquit, non dubitavi cum Gierigio ponere pro vulg. *an elegisse*, quae constructio corrupta est. Gesnerus iam monuerat, debere ita connecti orationem: *pulchrius fuisse, genuisse talem, quam elegisse*: vel ita, *pulchriusne fuerit, genuisse talem, an elegisse*. Haec posterior constru-

ctio mihi etiam aptior videtur verbo *contendere*, quod sequentem comparationem aliquam postulare videtur.” Verissimum hoc. Vitium est, non in *an*, sed in *fuisse*: nisi quid excidisse dicamus. S.

³ *triumphalia*) De illa Parthica lauro loquitur, quam declaratum videmus ad 14, 1. Sed sine dubio etiam *triumphalem statuam* patri posuit, vel positam instauravit: ornamentaque illi triumphalia conservavit. De caelo Nervae dato supra c. 11. G.

XC, ³ *in consuetudinem venit*) * *In consuetudinem vertit* MSS. et impressi plures apud Schwarzius. Haeret ipse: dubito ego quoque, nisi quod ad *vertit* propendet animus, quia hoc paullo abstrusius, quod proinde librariis minus placuit. G.

perlata) Vid. I. A. Ernestius ad h. l. S.

pro collega meo, Cornuto Tertullo, C. VI, fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro⁴ quo non minus debeo? praesertim quum indulgentissimus imperator in concordia nostra ea praestiterit ambobus, quae si tantum in alterum contulisset, ambos tamen aequaliter obligasset. Utrum⁵ que nostrum ille optimi cuiusque spoliator et carnifex stragibus amicorum, et in proximum iacto fulmine afflaverat. Iisdem enim amicis gloriabamur, eosdem amissos lugebamus: ac sicut nunc spes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor et metus erat. Habuerat hunc honorem periculis⁶ nostris divus Nerva, ut nos, etsi minus notos, ut bonos tamen, promovere vellet: quia mutati seculi signum et hoc esset, quod florerent, quorum praecipuum votum ante fuerat, ut memoriae principis elaberentur.

XCI. Nondum biennium compleramus in officio laboriosissimo et maximo, quum tu nobis, optime principum, fortissime Imperatorum, consulatum obtulisti, ut ad summum honorem gloria celeritatis accederet. Tantum inter te et illos² principes interest, qui beneficiis suis commendationem ex difficultate captabant, gratioresque accipientibus honores arbitrabantur, si prius illos desperatio, et taedium, et similis repulsae mora,

C. V.) h. e. clarissimo viro, ne putes illas siglas consularem virum significare. Nam Tertulum antea non fuisse consulem, Schwarzius monuit. E.

5 fulmine afflaverat) Compara Ep. 3, 11, 3. Tot circa me iactis fulminibus quasi am-
bustus. G.

6 minus notos) *Notos non habent, quos Schwarzius adhibuit, libri antiqui. Postulat autem, quod Liplius monuit, vel hoc vel simile nomen sententia. Schwarzius servat lectionem vulgatae et interpretatur: etsi minus

promoverit, morte praeventus, tamen promovere ad praefecturam aerarii vellet. Syllepsos talis exempla Pliniana proferat. G.

Vid. I. A. Ernestius ad h. l. S.

XCI, 1 in officio laboriosissimo) Praefectura aerarii. Vid. 5, 15, 5. quae tota epistola de hac necessitudine agit. Add. 10, 20, 1. G.

2 si prius illos) Intellige honores. Honores nomen suum fere amittunt, in notam et contumeliam mutantur, si differantur per repulsas etc. G.

3 in notam quandam pudoremque vertissent. Obstat
 verecundia, quo minus percrensemus, quo utrum-
 que nostrum testimonio ornaris: ut amore recti,
 amore reipublicae, priscis illis consulibus aequa-
 4 veris. Merito nec ne, neutram in partem decer-
 nere audeamus; quia nec fas est, affirmationi
 tuae derogare, et onerosum confiteri, vera esse,
 quae de nobis, praesertim tam magnifica, dixisti.
 5 Tu tamen dignus es, qui eos consules facias, de
 quibus possis ista praedicare. Tribuas veniam,
 quod inter haec beneficia tua gratissimum est
 nobis, quod nos rursus collegas esse voluisti.
 6 Ita caritas mutua, ita congruens tenor vitae, ita
 una eademque ratio propositi postulabat: cuius
 ea vis, ut morum similitudo concordiae nostrae
 gloriam minuat, ac perinde sit mirum, si alter
 7 nostrum a collega, ac si a seipso dissentiat. Non
 ergo temporarium et subitum est, quod uterque
 collegae consulatu, tamquam iterum suo gaudet;
 nisi quod tamen, qui rursus consules fiunt, his
 quidem, sed temporibus diversis obligantur: nos
 duos consulatus accipimus simul, simul gerimus,
 alterque in altero consules, sed iterum et pariter
 sumus.

XCII. Illud vero quam insigne, quod no-
 bis praefectis aerario consulatum ante, quam suc-
 cessorem dedisti! Aucta est dignitas dignitate:
 neque continuatus tantum, sed geminatus est ho-
 nor, finemque potestatis alterius, tamquam parum

4 *onerosum*) Pudorem no-
 strum onerat. Sic 78, 6. *onerosa*
erit modestiae etc. G.

6 *gloriam minuat*) Mirum
 enim non est, si homines simil-
 limis moribus et consiliis inter se
 concordant. E.

7 *temporarium et subitum*)
 non casu quodam et fortuito fa-
 ctum est, ut uterque iterum col-
 legae essemus, sed scil. tuo, Tra-

iane, consilio, et praevia delibe-
 ratione ita institutum. In sequen-
 tibus documenta sunt aetatis Pli-
 nianae, qua ingenii laudem ha-
 bebat, ex rebus utcunque miris
 aut repugnantibus acumina et
 argutias captare. E.

XCII, 1 *potestatis alterius*)
 Sulpicor *potestatis altera* *alte-*
rius. Quam facile potuerit *alte-*
ra excidere, nemo non videt. S.

esset excipere, praevenit: Tanta tibi integritatis ² nostrae fiducia fuit, ut non dubitares, te salva diligentiae tuae ratione esse facturum, si nos post maximum officium privatos esse non sineres. Quid, quod eundem in annum consulatum nostrum contulisti? Ergo non alia nos pagina, quam quae te consulem accipiet, et nostra quoque nomina addentur fastis, quibus ipse praescriberis. Tu comitiis nostris praesidere, tu nobis ³ sanctissimum illud carmen praeire dignatus es, tuo iudicio consules facti, tua voce renuntiati sumus: ut idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator existeres. Nam quod ⁴ eum potissimum mensem attribuisti, quem tuus natalis exornat, quam pulchrum nobis! quibus edicto, quibus spectaculo celebrare continget diem illum, triplici gaudio laetum: qui principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit. Nos sub oculis tuis augustior so- ⁵ lito currus accipiet: nos inter secunda omina, et vota certantia, quae praesenti tibi conferentur, vehemur alacres, et incerti, ex utra parte maior auribus nostris accidat clamor.

XCIII. Super omnia tamen praedicandum videtur, quod pateris consules esse, quos fecisti:

² *privatos esse*) Ut ad rationem reddendam superioris muneris vocari possemus. G.

eundem in annum) Quo tu consulatum geris nimirum, quod ea, quae sequuntur, satis declarant. * Onuphrius Panvin. quod monet Schwarzius, in Fastis h. l. ita refert, *eundem in annum consulatus tui consulatum nostrum contulisti*. Si e MSS. bene. G.

quam quae te) * Illud quae e Cod. Parif. inserit Schwarzius. Abesse quidem poterat, sed augeat claritatem. G.

³ *carmen praeire*) Vid. ad 64, 3. G.

⁴ *eum potissimum mensem*) Septembrem. Nam XIV. Kal. Octobr. interfectum Domitianum refert Sueton. 17. G.

spectaculo celebrare) Antiquum hoc; itaque singulare illud Tiberii Sueton. 26. quod *natalem suum plebeiis incurrentem Circensibus vix unius bigae adiectione honorari passus est*. G.

⁵ *currus accipiet*) Quo per circum vehebantur. Iam laudatus Iuven. 10, 36. *Quid si vidisset Praetorem curribus altis Exstantem, et medio sublimem in pulvere circi etc.* Add. 11, 191. lqq. G.

quippe nullum periculum, nullus ex principe metus consulares animos debilitat et frangit: nihil invitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua, nec securitatem auctoritate perdemus. Ac si quid forte ex consulatus fastigio fuerit diminutum, nostra haec erit culpa, non seculi. Licet enim, quantum ad principem, licet tales consules agere, quales ante principes erant. Ullamne tibi pro beneficiis referre gratiam parem possumus? nisi tantum illam, ut semper nos meminerimus consules fuisse, et consules tuos; ea sentiamus, ea censeamus, quae consularibus digna sunt; ita versetur in republica, ut credamus esse rempublicam. Non consilium nostrum, non operam subtrahamus, nec disiectos nos et quasi dimissos consulatu, sed quasi adstrictos et devinctos putemus; eundemque locum laboris et curae, quem reverentiae dignitatique, teneamus.

XCIV. In fine orationis praefides custodesque imperii deos, ego consul pro rebus humanis, ac te praecipue, Capitoline Iupiter, precor, ut beneficiis tuis faveas, tantisque muneribus addas perpetuitatem. Audisti, quae malo principi precabamur; exaudi, quae pro dissimillimo optamus. Non te distringimus votis. Non enim pacem, non concordiam, non securitatem, non opes oramus, non honores: simplex cunctaque ista complexum unum omnium votum est, SALVS PRINCIPIS. Nec

XCIII, 1 *auctoritate*) dum auctoritate nostra consulari utemur. E.

3 *rempublicam*) Minus recte post hanc vocem plene interpungitur. Sequentia enim item a superiore ut pendunt. S.

XCIV, 2 *precabamur*) h. e. imprecabamur. Sic in Graeca lingua saepissime ἀγαθόν, ἀγαθόν. S.

Non !— *distringimus*) Non

quasi fatigamus et obrundimus te votorum multitudine. E.

simplex — votum) Compara 23, 5. it. 72, 1. Lepidus est Martialis 7, 59. Nil pro me mihi Iuppiter petenti Ne succensus, velut superbo. Te pro Caesare debeo rogare: Pro me debeo Caesarem rogare. Vid. ad 80, 6. G.

unum) Al. omittunt. male: vim enim sententiae auget. Quod

vero nova tibi iniungimus. Tu enim iam tunc³ illum in tutelam recepisti, quum praedonis avidissimi faucibus eripuisti. Neque enim sine auxilio tuo, quum altissima quaeque quaterentur, hic, qui omnibus excellior, inconcussus stetit. Praeteritus est a pessimo principe, qui praeteriri ab optimo non potuit. Tu clara iudicii tui signa misisti,⁴ quum proficiscenti ad exercitum tuo nomine, tuo honore cessisti. Tu voce Imperatoris quid sentires locutus, filium illi, nobis parentem, tibi Pontificem Maximum elegisti. Quo maiore fiducia iisdem illis votis, quae ipse pro se nuncupari iubet, oro et obtestor, si bene rempublicam, si ex utilitate omnium regit, primum, ut illum nepotibus nostris ac pronepotibus serves; deinde, ut quandoque successorem ei tribuas, quem genuerit, quem formaverit, similemque fecerit adoptato; aut, si hoc fato negatur, in consilio sis eligenti, monstresque aliquem, quem adoptari in Capitolio deceat.

XCV. Vobis, Patres Conscripti, quantum debeam, publicis etiam monumentis continetur. Vos mihi in tribunatu quietis, in praetura modestiae; vos in istis officiis etiam, quae e studiis nostris circa tuendos socios iniunxeratis, cuncti constantiae antiquissimum testimonium perhibui-

autem Gierigius eo sublato minui cacophoniam opinatur, non meminit, huic vitio pronuntiationem per ecthliplin mederi potuisse. S.

3 praedonis avidissimi) Domitiani bonis omnibus insidiantis. Vid. Ep. 4, 24, 4. G.

altissima quaeque) viri summi a Domitiano suppliciis affecti, exilio mulctati. Itaque mox praeteritus ab eodem Domitiano, h. e. supplicio non affectus. E.

4 tuo nomine) Imperatoris. Vid. 5, 3. G.

5 tibi Pontificem Maximum) Quod Pontificis Maximi dignitas

imperio tum coniuncta, quod nummi omnes et inscriptiones loquuntur. G.

si bene rempublicam) Vid. 68, 1. G.

fato negatur) Sterile, quod scitur, Traiani cum Plotina coniugium. G.

XCV, 1 publicis — monumentis) Credo, quae senatus Plinio statuit: in actis certe senatus. G.

e studiis nostris) Pro facultate dicendi: v. g. ut Baeticis adessem, de qua re Ep. 3, 9, 1. G.

2 *stis.* Vos proxime destinationem consulatus mei
his acclamationibus approbavistis, ut intelligam,
etiam atque etiam enitendum mihi, ut hunc con-
sensum vestrum complectar, et teneam, et in dies
3 augeam. Etenim memini, tunc verissime iudicari,
meruerit quis honorem, nec ne, quum adeptus
4 est. Vos modo favete huic proposito, et credite,
si cursu quodam proventus ab illo insidiosissimo
principe, antequam profiteretur odium bonorum,
5 postquam professus est, substiti; quum viderem,
quae ad honores compendia paterent, longius iter
malui; si malis temporibus inter moestos et paven-
tes, bonis inter securos gaudentesque numeror; si
denique in tantum diligo optimum principem, in
6 quantum invisus pessimo fui. Ego reverentiae ve-
strae sic semper inserviam, non ut me consulem, et
mox consularem, sed ut candidatum consula-
tus putem.

2 *his acclamationibus*) Ma-
lim iis acclamationibus. S.
complectar, et teneam) tuear
omni modo, conservem. E.

4 *et credite*) intell. *proposi-*
to: credite verum, constans, per-
petuum illud fore, si etc. G.
quodam) Al. *quondam*. quod
melius. Mox Gierigius pro *ab*
probabiliter coniicit *sub*. S.

5 *quum viderem*) * Re ite-
rum considerata non puto opus
esse, ut contra libros omnes *si*
praeponamus: quod Plinius ad
propositionem modo capitalem
adiexit; haec *quum viderem* —
malui, incidens modo est, qua
interpretatur illud *substiti*. G.

Ineptissime hic parenthesis in-

terponeretur, ut quae vim impe-
tumque orationis misere suffla-
minaret. Itaque nullus dubito,
si inferendum esse, quod cur ex-
ciderit, facile patet. S.

diligo optimum) Acuta et
elegans oppositio. Duae notae
boni civis, una, *diligere opti-*
um principem; altera, *invisum*
esse pessimo. G.

6 *candidatum*) Quo quidem
tempore omnia non modo, quae
reprehendi palam, sed etiam,
quae obscure cogitari possunt,
timemus: rumorem, fabulam
fictam, falsam perhorrescimus:
ora omnium atque oculos in-
tuemur etc. Cicero pro Milone
16. G.

I N D E X

H O M I N U M I L L U S T R I U M

in quo ii, ad quos scribit Plinius, dativo casu, scriptores antiqui *Italicis*, et, ubi ad eosdem scripsit Plinius, asterisco praefixo notantur.

A.

Accia Variola exheredata, defensa 6, 33.

Accius Poëta 5, 3, 6.

P. Accius Aquila, centurio 10, 107.

Accio Suræ praeturam petit 10, 7. forte idem est, ad quem data 7, 27.

Acilianus Minucius, ubi vid.

Aciliani codicilli 2, 16, 1.

P. Acilius 1, 14, 6. forte *Glabrio*, de quo *Sueton. Domit.* 10.

Acilius Rufus COS. designatus 5, 20, 6.

Acilio 3, 14.

Aeschines μεγαλοφωνότατος, et quid de *Demosthene* 2, 3, 10. 4, 5, 1. *add.* 1, 20, 4. 9, 26, 9. et 11.

Africanus Dexter consul peremptus 8, 14, 12.

Africanus vid. Iulius.

Albino 6, 10. *vid. Luceius.*

Amnius Flaccus 9, 13, 13.

Anicius Maximus Procos. Bithyniae 10, 113, 2.

Annaeus Seneca poëta lascivus 5, 3, 5.

Anniano 2, 16.

Anteia uxor Helvidii minoris 9, 13, 4.

**Antonino* 4, 3. *v. not.* 4, 18. 5, 10. ubique poemata Graeca ipse laudat. *add.* 4, 27, 5.

M. Antonius orator 5, 20, 5.

Apollinari 2, 9. 5, 6. *vid. Domitius.*

Appius Maximus: ad eum epistola Domitiani sub 10, 66.

Appio 9, 35. *al. Oppio.*

Aratus 5, 6, 43.

Fl. Archippus philosophus in metallum damnatus 10, 66. 85, 1.

Arionilla a Plinio defensa 1, 5, 5.

Aristoni 5, 3. 8, 14. ubi a iurisprudentia illum laudat. Forte idem est.

T. Aristo Ictus, de quo 1, 22, 1. forte idem.

Salvius Aristo, de quo in Digestis. Sed *Ariston Claudius* alius est, de quo f. l.

Aristophanes (comici alterius nomine) 1, 20, 19.

Armenius Brocchus Procos. 10, 71, 3.

Arriae laus et facta 3, 16. *add.* 3, 11, 3.

Arriano 1, 2. 2, 11: 12. 4, 8: 12. 6, 2. 8, 21. videtur idem.

Arrianus Maturius, cuius elogium 3, 2, 2.

Artemidori philosophi elogium 3, 11.

Artemisius *vid.* Popilius.

Arulenus Rusticus (Iunius) 1, 5, 2, 1, 14, 2, 3, 11, 3. *add.* Sueton. Domit. 10. et ibi viri docti.

Asclepiades magistratus Prusae 10, 85, 1.

Asinius Bassus, Rufi F. commendatus 4, 15, 6.

Asinius Gallus scripsit de comparatione patris et Ciceronis 7, 4, 4. *vid. not.*

Asinius Pollio carmina lasciva scripsit 5, 3, 5. eius dictum 6, 29, 5.

Asinius Rufus laudatur 4, 15, 1.

Affudius Curianus a matre Grattilla exheredatus 5, 1, 1.

Athenodorus spectri expugnator 7, 27, 7.

Atrio Clementi 1, 10.

Atticinus *vid.* Montanus.

Attilii apophthegmata 1, 9, 8, 2, 14, 2. *idem videtur, de quo statim.*

Attilii Crescentis laus 6, 8.

Attilius Scaurus 6, 25, 1.

Augurino 9, 8. *vid.* Sentius.

Augustus Caesar versus lascivos scripsit 5, 3, 5. eius edictum 10, 71. et 83.

Avidius Nigrinus 10, 71, 3.

Avidius Quietus Thraseae familiaris 6, 29, 1, 9, 13, 15.

Avitus Iulius desletur 5, 9.

Avitus Iunius lugetur 8, 23.

Avito 2, 6. Iunium hunc putat Cellarius, quia monet ut iuvenem.

Aurelia ornata femina 2, 20, 10.

B.

Baebius Macer Cos. design. 4, 9, 16.

Baebius Massa 7, 33, 4. *vid.* Bebio.

Basso Pomponio.

Bassus Asinius, Gabius, Iulius, Mufonius *vid.* f. 1.

Bebio Hispano 1, 24. *vid.* Hisp. Blaesus *vid.* Velleius.

Brocchus Armenius u. v.

M. Brutus lascivos versus fecit 5, 3, 5.

Brutorum imagines 1, 17, 3.

Lustricus Brutianus 6, 22, 2.

C.

Caecilius Celer amicus Plinii 1, 5, 8.

Caecilius Classicus homo foedus et aperte malus 3, 9, 2. procos. Baeticae a provincia adculatus 3, 4, 2, 6, 29, 8.

Caecina Paetus, Arriae maioris maritus 3, 16, 3.

Caelianus *vid.* Sempronius.

Caelius orator 1, 20, 4.

Caesar orator 1, 20, 4. eius locus de Catone 3, 12, 2.

Calestrio Tironi 1, 12. eius elogium 7, 16. *add.* 7, 23, 1.

Callimachus poeta 4, 3, 4.

Calpurniae uxori 6, 3, 4. et 7, 7, 5. eius laus 4, 19. de eius abortu 8, 10.

Calpurnius Fabatus profocer Plinii moritur 10, 121, 2. *vid.* Fabato.

Calpurnius Macer 10, 51, 69, 5, 81, 1.

Calpurnius Piso auctor *καταγεγραμμένων*, eiusque laus 4, 17.

Calvinae 2, 4.

Calvisio 2, 20, 3, 1, 5, 7, 8, 2, 9, 6. contubernalem suum Calvisium laudat 1, 12, 12.

Calvisius Nepos commendatur 4, 4, 1.

Calvisio Rufo 3, 19.

Calvus (Licinius) orator 1, 2, 2. n. poeta 1, 16, 5. lasciva carmina scripsit 5, 3, 5. *add.* 4, 27, 4.

Calvus *vid.* Servilius.

Camilli statua P. 55, 6.

Candidus *vid.* Iulius.

Caninio 2, 8, 3, 7, 6, 21, 7, 18, 8, 4. ubi Dacicum bellum versu parat scribere 9, 33. ubi poeta dicitur.

Caninio Rufo 1, 3.

Capito *vid.* Claudius Titinius.

- Capitoni 5, 8.
 Carus *vid.* Metius.
 C. Cassius Cassianae scholae princeps et parens 7, 24, 8.
 Cassiorum imagines 1, 17, 4.
 Catilio 3, 12. Catilio Severo 1, 22.
 Catus Fronto 2, 11, 3. 6, 13, 3.
 Cato Censorius orator 1, 20, 4. eius definitio oratoris 4, 7, 5.
 Cato Uticensis ebrius etiam venerabilis 3, 12, 3. ille Plinius ille quot Catones! 4, 27, 4.
 Catullus poeta 1, 16, 5. 4, 27, 4.
 Catullus Messalinus improbus 4, 22, 5.
 Q. Catulus lascivos versus scripsit 5, 3, 5.
 Celer, eques, virgis caesus 4, 11, 10.
 Celerinae *vid.* Pompeiae.
 Cereali 2, 19. Cerealis consularis 2, 11, 9.
 Cereali *vid.* Vellio.
 Certus *vid.* Publicius.
 Cicero augur 4, 8, 4. eius epigramma in Tironem 7, 4, 6. versus lascivi 5, 3, 5. lecythi 1, 2, 4. orationes 1, 20, 7. *Add.* 3, 15, 1. 7, 17, 13. 9, 2, 2. 9, 26, 8.
 pro Claro oratio Plinii 9, 28, 5.
 Claro *vid.* Septicio.
 Classicus *vid.* Caecilius.
 Claudius Ariston Ephesius 6, 31, 3.
 Claudius Caesar recitantem audit 1, 13, 3.
 Claudius Capito orator 6, 13, 2.
 Claudius Eumolpus 10, 85, 1.
 Claudius Pollio commendatur 7, 31.
 Claudius Polyaeus 10, 75, 2. *vid.* Polyaeus.
 Claudius Restitutus 3, 9, 16.
 Clavius Fuscus Classici gener 3, 9, 18.
 Clementi 4, 2. *vid.* Atrio.
 Clemens *vid.* Coelius.
 Cluvius 9, 19, 5. historicus, Tacito etiam laudatus Ann. 14, 2.
 Cocceianus Dion 10, 85, 1. et 86.
 Cocciae et Spurinnae 3, 10.
 Coelius Clemens successor Plinii 10, 12, 1. *vid.* Caclius.
 Collega *vid.* Pompeius.
 Coloni 9, 9.
 Corelliae 7, 14. *vid.* Hispullae.
 Corelliae condonata summa pecuniae 7, 11, 1. eius causa suscepta 4, 17, 1.
 Corellii Rufi laus 4, 17, 4. 7, 11, 3. 7, 31, 4. sapientia 9, 13, 6. mors voluntaria 1, 12, 9.
 Cornelia Vestalis defossa 4, 11, 7.
 Corneliano 6, 31.
 Cornelius Minutianus commendatur 7, 22. *vid.* Minutiano.
 Cornelii Nepotis patria, imago in bibliotheca etc. 4, 28, 1. *add.* 5, 3, 6.
 Cornelio Tacito u. v.
 Cornelio Titiano 1, 17.
 Cornelius Priscus Consularis 5, 20, 7. *vid.* Tacitus.
 Cornutus Tertullus collega Plinii 5, 15, 5. Paneg. 90, 3.
 Cornuto eidem 7, 21. et, ut probabile est, 7, 31.
 Cortius Spurinnae filius 2, 7, 3. sq.
 Cremutus Ruffo famae adsignandus 6, 23, 2.
 Crescens *vid.* Attilius.
 Crispus v. Metilius it. Passienus.
 Curianus exheredatus 5, 1.
 Curtilius Mancina 8, 18, 4.
 Curtius Rufus 7, 27, 2.
 D.
 Decebalus rex Daciae 10, 16, 1. eius nomen resultat versui 8, 4, 3.
 Demosthenes laetatur a muliercula demonstratus 9, 23, 5. eius oratio de corona 4, 5, 1. contra Midiam 7, 30, 4. verba 4, 7, 9. 9, 26, 8 — 13. *Add.* 1, 20, 4. 2, 3, 10. 4, 5, 1. 4, 7, 6. 6, 33, 11. ubi ὁπὲρ Κτησιφῶντος i. e. de corona oratio alluditur.
 Dexter *vid.* Afranius.
 Diomedis permutatio 5, 2, 2.
 Dion *vid.* Cocceianus.
 Domitianus incestus 4, 11, 6. mensibus dat nomina de suis P. 54, 4. illi sacrificatur P. 52, 6. eius epistola, sub 10, 66.
 Domitius Afer a Quintiliano cultus 2, 14, 10. *add.* 8, 18, 5.

Domitius Apollinaris COS. designatus 9, 13, 13.
Domitius Lucanus 8, 14, 4.
 — Tullus huius frater, melior morte quam vita 8, 18, 1.

E.

Egnatius Marcellinus iustissimus 4, 12, 1.
 Encolpius lector Plinii 8, 1, 2.
Ennius 5, 3, 6.
 Epimachus libertus ac procurator Traiani 10, 88.
Erucio 1, 16. *al.* Euricio *vid.* *not.* eius laus 2, 9.
 Euphratis Philos. laus 1, 10. *vid.* *not.*
Eupolis comicus 1, 20, 17.
 Euricio *vid.* Erucio.
 Eurytheus iudicatur P. 14, 5.
 Eurythmus Caesaris libertus 6, 31, 8.

F.

Fabato profocero 4, 1, 5, 12, 6, 12, 30, 7, 11, 16, 23, 32, 8, 10. *vid.* Calpurnius.
 Fabio Iusto 1, 1. *vid.* 1, 5, 8.
 Fabius Postumius 9, 13, 13.
 Fabius Rufinus 9, 23, 4.
 Fabio Valenti 4, 24.
 Fabricius Veiento 4, 22, 4, 9, 13, 13, et 19.
 Falconi 4, 27, 7, 22. ubi tribunatus ab eo petitus 9, 15. *vid.* Pompeio.
 Fanniae laus 7, 19. *add.* 3, 11, 3, 3, 16, 1, 9, 13, 3.
C. Fannii elogium 5, 5.
 Ferox *vid.* Iulius. Feroci 7, 13.
 Festus *vid.* Valerius.
 Firmo Romano 1, 19.
 Flaccus *vid.* Ammius.
 Flacco 5, 2.
 Flavius *vid.* Archippus.
 Fonteius Magnus 5, 20, 4.
Frontinus sibi monumentum fieri vetat 9, 19, 1. *vid.* Iulius. idem videtur, qui de aquaeductibus scripsit.
 Fronto *vid.* Catus.
 Frugi Pisonum cognomen P. 88, 6.
 Frugi Libo 3, 9, 33.
 Fundano 4, 15, 6, 6. *vid.* Minucio. eius filiae elogium 5, 16.

Furia Prima 10, 68.
 Fulco 7, 9, 9, 36, 40.
 Fulci Salinatoris laus 6, 11, et 26. *add.* 10, 19, 3.
 Fuscus *vid.* Minucius.

G.

Gabius Bassus 10, 18, et 32.
Gaetulicus carmina lasciva scripsit 5, 3, 5.
 Galitta adulterii rea 6, 31, 4.
 Gallo 2, 17, 4, 17, 8, 20.
 Gallus an idem? 1, 7, 4.
 Gemellinus *vid.* Viridius.
 C. Geminus amicus Plinii 1, 12, 9.
Geminio an Geminio 7, 24, 8, 5, 22, 9, 11, 30. Geminio *etiam* quidam 7, 1. ubi nos cum plerisque Restituto.
 Geminus Rosianus 10, 11, 1.
 Geniali 8, 13.
 Genitori 7, 30, 9, 17. *vid.* Iulio.
Gracchorum orationes 1, 20, 4.
 Gratilla (Pomponia) uxor Aruloni Rustici 3, 11, 3. exheredat filium 5, 1, 1. *vid.* f. 8.

H.

Hadriano 4, 3. *vid.* *not.*
 Harpocras iatraliptes 10, 22, 1.
 Helvidiae sorores partu extinctae 4, 21, 1.
 Helvidius a Domitiano occisus 3, 11, 3. *add.* 7, 19, 3, et 5, 9, 13, 1. *sqq.*
 (Hercules) ille love genitus P. 14, 5.
 Herennius Pollio 4, 9, 14.
Herennius Senecio 1, 5, 3, 3, 11, 3, 4, 7, 5, 7, 19, 5, 7, 33, 4. *vid.* Senecio.
Herennius Severus 4, 28, 1.
 Hermes libertus Plinii 7, 11, 1.
 Herodes 4, 3, 4. *vid.* *not.*
Hesiodi ἠγροῖ δ' ἔγῃς 3, 7, 15.
 Hispano 6, 25. *vid.* Beblio.
 Hispano Caepio 4, 9, 16.
 Hispanula uxor Corellii 1, 12, 9, et amita uxoris Plinii 4, 19, 1. *add.* 5, 15, 8, et 10, 121.
 Hispanulae scribit de eius filio instituendo 3, 3.

Homerus verbosus et brevis 5, 6, 43. ab eo auspiciū in scholis 2, 14, 2. *add.* 1, 7, 1, 18, 4, 1, 20, 22. 3, 9, 28. 4, 3, 3. 5, 19, 2. 5, 20, 8. 6, 8, 3. 8, 2, 8. 8, 3, 4. 9, 1, 3. 9, 13, 20. 9, 26, 6.

Homullus advocatus 4, 9, 15. 5, 20, 6. 6, 19, 3.

Horatius 9, 22, 2.

Q. Hortensius lasciva carmina scripsit 5, 3, 5.

Hyperidis orationes 1, 20, 4.

I.

Iabolenus an *Iavolenus* Priscus Ictus 6, 15, 2.

Isaei prompta eloquentia 2, 3.

Isocrates in publico non dixit 6, 29, 6.

Iubentius an *Iuventius* Celsus, Praetor 6, 5, 4.

Iulio Genitori 3, 11. *add.* 3, 3, 5.

Iulius Africanus, nepos *Iulii*, et de hoc apophthegma 7, 6, 11.

— *Avitus* moritur in navi 5, 9, 3.

— *Bassus* adversis suis clarus 4, 9, 1. 10, 64, 4.

— *Caesar* lascivos versiculos fecit 5, 3, 5.

— *Candidus* 5, 20, 5.

— *Ferox*, vir rectus 2, 11, 5. *add.* 10, 19, 3.

— *Frontinus*, antecessor *Plinii* in auguratu 4, 8, 3.

— *Genitor* laudatur 3, 3, 5. sq.

— *Largus* ex *Ponto* heredem scribit *Plinium* 10, 79, 1.

— *Naso* 6, 6, 1. 6, 9, 1.

— *Pastor* 1, 18, 3.

— *Servianus* 7, 6, 8. 10, 2.

— *Tiro* 6, 31, 7.

— *Valens* 5, 9, 2.

Iunior *vid.* *Terentius*.

Iuniori 8, 15, 9, 12.

Iunius *vid.* *Arulenus*.

Iunii *Aviti* elogium 8, 23.

Iunio *Maurico* 1, 14. *add.* 1, 5, 10. 4, 22, 3. sq.

Iunius *Naso* 6, 6, 1.

Iusto 7, 2. *vid.* *Fabio*.

Iuventius *vid.* *Iubentius*.

L.

Laelii Sapientes P. 88, 6.

Largius *Licinius* 2, 14, 9. 3, 5, 17.

— *Macedo* a servis occisus 3, 14.

Laterano 9, 27.

Lentulus lascivorum carminum auctor 5, 3, 5.

Lepido 4, 7.

Libo *Frugi* 3, 9, 33.

Licinianus *Valerius* e Senatore professor 4, 11.

Licinius *Nepos* praetor 4, 29, 2. 6, 5, 1.

Licinio (f. *Surae*) 4, 30.

Liviae porticus 1, 5, 9.

Livium *Gaditanus* videre gestit 2, 3, 8. *add.* 6, 20, 5.

Lucanus *vid.* *Domitius*.

Luceius *Albinus* 3, 9, 7.

Lucretius 4, 18, 1.

Luperco 2, 5. 9, 26.

Lupus *vid.* *Nymphidius*.

Lultricus *Bruttianus* 6, 22, 2.

Lycormas libertus *Traiani* 10, 13.

Lyfiae orationes 1, 20, 4.

M.

Macedo *vid.* *Largius*.

Macer *vid.* *Calpurnius*.

Macro 3, 5. 5, 18. 6, 24.

Macrino 2, 7. 3, 4. 7, 6. 10, 8, 17. 9, 4.

Magnus *vid.* *Fonteius*.

Mamiliano 9, 16. 25.

Mancia *vid.* *Curtilius*.

Marcellino 5, 16. 8, 23.

Marciana soror *Traiani* P. 84.

Marcinus *vid.* *Postumius*, *Terentius*.

Marius *Priscus* 2, 11.

Martialis elogium et mors 3, 21.

Massa *vid.* *Bebius*.

Maturius *Arrianus* 3, 2, 1.

Maurico 2, 18. 6, 14. *vid.* *Iunius*.

Maximus (*Valerius* puto, quia *Valerii* heres) 6, 8, 4.

Maximus libertus *Traiani* 10, 17. 10, 28, 5. 10, 36. et 37.

**Maximo* 2, 14. 3, 28, 20. 4, 20. 5, 5. 6, 11. et 34.

7, 26. 8, 19. et 24. ubi ad

- Achaïam ordinandam missum, apparet 9, 1. ubi s. i. libros pro se et in Plantam scripsisse dicitur 9, 23.
- Maximo *vid.* Messio. *it.* Nonio.
- C. Memmius poëta lascivorum carminum 5, 3, 5.
- Menander 6, 21, 4.
- M. Messala lascivos versus scripsit 5, 3, 5.
- Messalinus caecus et sanguinarius 4, 22, 5.
- Messio Maximo 4, 25.
- Metelli Pii P. 88, 6.
- Metilius Crispus 6, 25, 2.
- Metius Carus delator 1, 5, 3. 7, 19, 5. 7, 27, 14.
- Modestus 1, 5, 5.
- Minuciano 3, 9, 4, 11. 8, 12. videtur idem Cornelius Minucianus, quem commendat 7, 22.
- Minucio 7, 12.
- Minucius Acilianus 1, 14, 3.
- Minucio Fundano 1, 9. *vid.* Fundano.
- Minucius Fuscus 7, 11, 4.
- Rufus 10, 77.
- Montano 7, 29. 8, 6.
- Montanus Atticinus 6, 22, 2.
- Murena tribunus 9, 13, 19.
- Musonius Bassus 7, 31, 5.
- C. Musonius Philosophus 3, 11, 5. *n.*
- Mustio 9, 39.
- N.
- Nasoni 4, 6.
- Nepos *vid.* Cornelius.
- Nepoti 2, 3. 3, 16. 4, 26. 6, 19.
- Neratius Marcellus 3, 8, 1.
- Nero Imp. Silio Italico, consule periiit 3, 7, 10. sub eo periculosa studia erecta 3, 5, 5.
- Nerva optimus Imp. non timuit eligere meliorem P. 89, 1. in palatio obsessus P. 6, 1. templis honestatus a Traiano P. 11, 1. *etc.* carmina lasciva scripsit 5, 3, 5.
- Nicetes Sacerdos praeceptor Plinii 6, 6, 3.
- Nigrinus tribunus plebis 5, 14, 6.
- Nominatus *vid.* Tuscilius.
- Noniano recitanti supervenit Claudius Imp. 1, 13, 3.
- Nonius Celer gener Quintiliani 6, 32, 1.
- Nonio Maximo 4, 20.
- Norbanus Licinianus reus 3, 9, 29.
- Numidiaë Quadratillae octogenariae vigor 7, 24, 1.
- Numidii Quadrati laus 6, 2, 1.
- Nymphidius Lupus pater et filius 10, 19.
- O.
- Octavio 2, 10.
- Octavio Rufo 1, 7.
- Oppio *vid.* Appio.
- P.
- Paetus *vid.* Caecina, Thrasea.
- Pallas libertus Claudii 7, 29. 8, 6.
- Papirii moderatior Traianus P. 57, 5.
- Passienus Paullus, poëta 6, 15, 1. 9, 22. Propertii gentilis 7, 6, 11.
- Crispus 7, 6, 11.
- Paterno 4, 14. 8, 16. *vid.* Plinio.
- Paullino 2, 2. 5, 19. 9, 3. 37. *vid.* Valerio.
- Paullus *vid.* Passienus, Velius.
- Pericles 1, 20, 17.
- L. Piso pater Pisonis a Valerio Festo interemti 3, 7, 12. eius dictum *ibid.*
- Piso a Galba adoptatus 2, 20, 2. P. 8, 5. *vid.* Calpurnius.
- Pisones frugalitate monstrati P. 88, 6.
- Planta *vid.* Pompeius.
- Platonis latitudo et sublimitas 1, 10, 5.
- Plautus vel Terentius metro solutus 1, 16, 6. *add.* 6, 21, 4.
- Plinii maioris scripta et studiorum ratio, 3, 5. *add.* 5, 8, 5. mors 6, 16.
- Plinii iunioris res in vitam illius contulimus.
- Plinio Paterno 1, 21.
- Plotina sanctissima femina 9, 28, 1. *add.* P. 83, 5.
- Pollio orator 1, 20, 4. *vid.* Asinius, Claudius, Herennius.

- Polyænus legatus Bithyniæ 7, 6, 6. *vid.* Claudius.
 Polycletus artifex 1, 20, 6. Neronis libertus 6, 31, 9.
 Pompeiæ Celerinæ focui 1, 4.
 Pompeio Falconi 1, 23.
 *Pompeio Saturnino 1, 8. *add.* 1, 16.
 Pompeius M. Praefectus annonæ P. 29, 1. Planta praefectus Aegypti 10, 5, 2. Quinctianus laudatur mortuus 9, 9, 1.
 Pomponia *vid.* Gratilla.
 Pomponio Ballo 4, 23.
 Pomponius Rufus 4, 9, 3.
 Pomponius Secundus 7, 17, 11. eius vitam scripsit Plinius maior 3, 5, 3.
 Pontio 5, 15. 6, 28. 7, 4.
 Popilius Artemisius 9, 28, 2.
 Postumius Marinus Medicus 10, 6, 1.
 Praesenti 7, 3.
 Prima *vid.* Furia.
 Prisco 3, 13. *vid. not.* 3, 21. 6, 8. 7, 8. 19.
 Priscus *vid.* Iabolenus, Vectius.
 Procula Serrana 1, 14, 6.
 *Proculo 3, 15.
 Proculus *vid.* Vectius.
 Propertius 6, 15, 1. 9, 22, 2.
 Publicius Certus 9, 13, 13.
 Pudens *vid.* Servilius.
- Q.
- Quadratilla et Quadratus *vid.* Numid.
 Quadrato 6, 29. 9, 13.
 Quietus *vid.* Avidius.
 Quinctianus *vid.* Pompeius.
 Quinctius moderatior Traianus P. 57, 5.
 Quintiliano 6, 32. *conf. quæ in præfatione institutionis oratoriae diximus* §. 9. Praeceptorem suum vocat 2, 14, 9. *add.* 6, 6, 3.
- R.
- M. Reguli mores et facta 1, 5. 2, 20. 4, 2. *et* 7. 6, 2.
 Restituto 6, 17. 7, 1.
 Retina 6, 16, 8.
 Robustus; eques Rom. 6, 25, 1. Romano 3, 13. 4, 29. 6, 15. 33. 8, 8. 9, 7. 28. *vid.* Firmo *it.* Voconio.
 Rosianus Geminus quaestor Plinii 10, 11.
 Rufino 8, 18.
 Rufinus Fabius 9, 23, 4.
 Rufoni 9, 19.
 *Ruso 5, 21. 7, 25. liber Rufi laudatur 9, 38. *vid.* Calvisio, Caninio, Octavio, Sempronio.
 Rufus *vid.* Curtius, Pomponius, Minucius, Satrius, Varenus, Virginius.
 Ruso *vid.* Cremutius.
 Rustico 9, 29.
 Rusticus *vid.* Arulenus.
- S.
- Sabiniano 9, 21. 24.
 Sabino 4, 10. 6, 18. 9, 2. 18.
 Sacerdos *vid.* Nicetes.
 Salinator *vid.* Fuscus.
 Salvius *vid.* Aristo.
 Salvius Liberalis 3, 9, 33. *et* 36.
 *Sardo 9, 31. *de Plinio scripsit aliquid.*
 Satrius Rufus 1, 5, 11. 9, 13, 17.
 Saturnino 5, 9. 7, 7. 15. 9, 38. *vid.* Pompeio.
 Q. Scaevola versus lascivos scripsit 5, 3, 5.
 Scauro 5, 13. *vid.* Attilius.
 Scribonianus a Claudio deficit 3, 16, 7.
 Sempronius Caelianus 10, 38, 1. — Senecio eques Romanus 6, 31, 8.
 Sempronio Ruso 4, 22.
 Seneca *vid.* Annaeus.
 Senecioni *vid.* Sotio.
 Senecio *vid.* Herennius.
 Sentius Augurinus (*vid.* Augurino) poeta laudatur 4, 27.
 Septimio 1, 1. 7, 28. 8, 1.
 Septicio Claro 1, 15. Videatur idem C. Septicius, quem laudat 2, 9, 4. idem forte Praefectus Praetorio sub Ha-

- driano, de quo Spartian. Hadr. c. 9. 11. et 15.
 Serrana Procula u. v.
 Sertorianum exemplum 3, 9, 11.
 Sertorius Severus, praetorius 5, 1, 1.
 Serviano 3, 17. 6, 26.
 Servianus 8, 23, 5. *vid.* Iulius.
 Servilius Calvus, praefes Bithyniae 10, 64, 2.
 — Pudens, Legatus 10, 10.
 Severo 3, 6. 13. 4, 28. 5, 1. 6, 27. 9, 22. *vid.* Catilio.
 Silli Italici elogium 3, 7.
 Solers vir Praetorius 5, 4, 1.
 Sotadici 4, 3, 2.
 Sparso 4, 5. 8, 3.
Spurinnae 5, 17. *Spurinnae* et *Cocciae* 3, 10. Est *Vestricius Spurinna* u. v.
 Suberinus 6, 33, 6.
 **Suetonio* Tranquillo 1, 18. *add.* 1, 24, 1. 10, 95. et 96. *vid.* Tranquillo.
 Sulla versus lascivos scripsit 5, 3, 5.
 S. *Sulpicius* versus lascivos fecit 5, 3, 5.
 Surae 7, 27. Forte Accius Surae, de quo 10, 7.
 Sulagus 10, 16, 1.
 T.
 **Tacito* (Cornelio) 1, 6. 20. 4, 13. 6, 9. 16, 20. 7, 20. 33. 8, 7. 9, 10. 14.
Tacitus es an Plinius? 9, 23, 3. Tacitus Consul laudavit Verginium 2, 1, 6. Cornelium Tacitum, scis quem virum 4, 15, 1. *add.* 2, 11, 2.
 Terentius Iunior 7, 25, 2.
 — Marinus 10, 66, 5. ubi epistola ad eum Domitiani.
Terentius metro solutus 1, 16, 6. *add.* 6, 21, 4.
 Tertullus *vid.* Cornutus.
 Thrasea, Fanniae pater 7, 19, 3. eius apophthegma 8, 22, 2.
Thucydides 4, 7, 3. 5, 8, 11.
 Tironi 6, 1. 22. 9, 5. *vid.* Caesitrius.
 Tiro Ciceronis amasius 7, 4, 6.
 Titiano 9, 32. *vid.* Cornelio, Iulius.
Titinius Capito 1, 17, 3. eius elogium 8, 12, 1.
 Titus Caesar lascivos versus scripsit 5, 3, 5. delatores punit P. 35, 4.
 Torquati versus lascivos scripsere 5, 3, 5.
 Traiani genus clarum P. 70, 2. pater consularis et triumphalis P. 9, 2. 16, 1. procero est corpore P. 22, 2. puer Parthicam laurum meruit P. 14, 1. ab Hispania excitus P. 14, 1. ob tumultum fit Imperator P. 5, 7. optimus cognominatus P. 2, 7. 88, 6. 89, 1. eius sententia de Christianis 10, 98.
 Tranquillus commendatur 1, 24. *forte* Suetonius *ubi vid.*
 Tranquillo 3, 8. 5, 11. 9, 35. *vid.* Suetonio.
 Trebonius Rufinus duumvir Viennensis 4, 22, 1.
 Triario 6, 23.
 Tullius *vid.* Cicero.
 Tullus *vid.* Domitius.
 Tuscilius Nominatus 5, 4, 1. et 14, 1.
 Tusco 7, 9.
 Tutilius Quintiliani focer 6, 32, 1.
 U.
 Urso 4, 9. 5, 20. 6, 5. 13, 8, 9.
 V.
 Valenti 4, 24.
 Valeriano 2, 15. 5, 4, 14.
 Valerio Paullino 4, 16. *add.* 10, 105.
 Valerius Festus 3, 7, 12.
 — Licinianus 4, 11, 1.
 — Maximus *ubi vid.*
 Varus 6, 8, 4.
 Varro versus lascivos scripsit 5, 3, 5.

Varenus Rufus defensus a Plinio
5, 20. 6, 5, 1.

Variola *vid.* Accia.

Vectius Priscus 6, 12, 2.

— Proculus uxoris Plinii, quam
amiserat, vitricus 9, 13, 13.

Veiento *vid.* Fabricius.

Velio Cereali 4, 21.

Velius Paullus Procos. 10, 66, 3.

Velleius Blaesus 2, 20, 7.

Venatori 9, 20.

Verania Pisonis 2, 20, 2.

Verginius Romanus, comoedia-
rum scriptor 6, 21.

Verginius Rufus laudatur 2, 1.
int. imperium recusat 6, 10,
4. monumentum imperfectum
habet 6, 10, 2. epitaphium
sibi fecit 9, 19. versiculos
lascivos fecit 5, 3, 5.

Vero 6, 3.

Vestricii Spurinnae senectus 3.
1. triumphalis statua et hono-

res alii 2, 7. *vid.* Spurinna
et add. 4, 27, 5.

Virdius Gemellinus proconf. 10,
85.

Virgilii natalem celebrat Silius
3, 7, 8. sepulcrum ibid. an
nimius fuerit in armis Aeneae
5, 6, 43. *add.* 5, 3, 6. 6,
20, 1. 6, 33, 1.

Virginus *vid.* Vergin.

Vitellio amicus Silius 3, 7, 3.

Voconio Romano 1, 5. 2, 1.
forte et 3, 13. eius commen-
datio 2, 13, 4. 10, 3, 1.

X.

Xenophon 7, 32, 2.

Xerxes illacrymavit exercitui 3,
7, 13.

Z.

Zosimus libertus 5, 19, 2.

I N D E X

V E R B O R V M E T R E R V M

quae literis exprimuntur *Italicis*, non ipsius Plinii
verba esse intelligentur.

A.

- Ab dissimillimis 6, 31, 5.
 abactus hospitum P. 20, 4.
 abdere lacrymas 3, 16, 6. abdi-
 tus et abstrusus P. 63, 5.
 abesse a periculo P. 71, 5. a
 specie adulationis, et necessi-
 tate P. 1, 6.
non abhorreere ab editione 1, 2, 5.
 abigere officia consularia P. 76, 5.
 abiicere consulatum per edictum
 P. 67, 3.
 abiectissimus, *timidissimus* 1,
 5, 8.
 abit donatus 8, 2, 3.
 aboliti libri 7, 19, 6.
quod abominor 6, 22, 7.
 abortum facere 8, 10, 1.
 abradi *aliquid* bonis P. 37, 2.
 abrogare imperium P. 63, 5.
 abrumpere, *desinere* 2, 14, 10.
 6, 6, 9.
 abruptum necessitudinis P. 39,
 5. abrupta adiacent altis 9,
 26, 2. abruptissimae ripae 9,
 39, 5.
 abscissa oratio 1, 20, 19.
 absolvit omnia, tamquam singu-
 la 9, 22, 2.
 absolutus omnibus numeris 9, 38.
 absolutum 9, 1, 5. satis abso-
 lutum 9, 11, 2. absolutior 2,
 5, 2, 3, 10, 6. absolutius
adv. 4, 27, 2. absolutissimus
 1, 20, 10. 8, 3, 2.
 abstinere semper expetito honore.
 P. 58, 6. peccatis 8, 22, 2.
 abstinentissimus alieni 6, 8, 5.
 abstrusus otio aut siu P. 45, 2.
 absumere diem 1, 9, 3.
 abunde mihi est, si 4, 30, 10.
 5, 8, 7. 7, 2, 3. P. 44, 7.
 misera res P. 38, 5. sufficit
 his, si P. 88, 2. — illi, quod
 est 4, 12, 5.
 abutuntur suo iure auribus meis
 7, 30, 3.
 acanthus 5, 6, 16.
 accedere alicuius sententiae 4,
 10, 3. accedit ei reverentia
 ex P. 19, 2. multum commen-
 dationis ex 10, 3, 5. pretium
 agris 6, 19, 1. accedit, quod
 8, 24, 8.
 accelerare occasum reipublicae P.
 26, 6.
 accendit solem angulus 2, 17, 7.
 semper melior P. 13, 4. ac-
 cendere certamen 4, 5, 2. et
 stimulare 6, 55.
 accinctus comitatus P. 20, 3.
 accincta in omnia bonitas P.
 30, 5.
 accipere hospites 2, 17, 9. omen
 P. 5, 5. i. e. *audire* 7, 27, 4.
 graviter 8, 10, 2. accipit trans-
 mittitque ventum locus 2, 17,
 19.
 acceptum tibi ferri iubeo 2, 4,
 2. fit tibi 6, 34, 3. acceptius
 genus gratulationis P. 3, 1.

- accitus P. 6, 4.
acclamatio conducta 2, 14, 4. lq.
acclamations in Senatu P. 3, 1. 71, 4. *in acta publica misfae* 75, 2.
acclamatum est surgenti, quod solet refidentibus 4, 9, 18.
accommodare intentionem alicui 2, 5, 2.
accommodatius naturae meae 10, 68.
accommodatissimum lac curationibus 5, 19, 7.
accrefcunt negotiis nova 2, 8, 3. *accrefcere fibi putat* P. 62, 2.
accursu populi 10, 43, 2.
accufationibus voluntariis exfequi iniurias hofpitum 3, 4, 5.
accufaffe fponte credebatur, famam laeferat 3, 7, 3.
accufator domesticus P. 42, 3.
accufatrix 10, 67.
Achaia Graecia vera et mera 8, 24, 2.
acribus condire metaph. 7, 3, 5.
acre ingenium 3, 5, 8. 4, 2, 1. *acres acutique cibi* 7, 3, 5.
acta publica 5, 14, 8. P. 75, 1.
actio in foro habita 1, 18, 4. *bona et bona oratio differunt* 1, 20, 9. *actio i. e. oratio fcripta* 2, 5, 1. 2, 19, 2.
actionis oratoriae vis 2, 3, 9. 2, 19, 2. lqq.
actiunculae, orationes 9, 15, 2.
actor patronus 2, 19, 2. *accufator* 9, 13, 8. *comicus* 7, 17, 3. *in villa* 3, 19, 2. *add.* P. 36, 3. *procuratore minor utroque loco intelligitur.* *publicus* 7, 18, 2. *vid. not.*
actum erat de, perierat P. 31, 6.
actus priftinus, officium 10, 37.
actum fequi, modum agendi 10, 98. *acius tui obtinebunt vim cenfurae* P. 45, 6.
acui pretio integritatis P. 44, 7.
acuti cibi 7, 3, 5.
aculeum in animis audientium relinquare 1, 20, 18. *aculei iudicii mei refringuntur delinimentis aurium* 3, 15, 3. *orationis* 4, 5, 3.
ad hoc i. e. praeterea 2, 13, 7. P. 10, 2. 20, 3. *aetatis* P. 4, 7. *aevi* P. 6, 4. *ad verbum* 9, 36, 2. *villam in villa* 2, 2, 3.
adaequare laudibus P. 72, 4.
adaucta in figulos gradus laetitia P. 23, 5.
adc. vid. acc.
adde, quae 1, 20, 19. *addere muneribus perpetuitatem* P. 94, 1. *virtutibus fuis multum* 1, 10, 3.
adubitare vehementer 2, 29, 1. 10, 119, 1. *vid. not.*
adduci in difcrimen 2, 9, 1. P. 10, 1. *in periculum* 8, 10, 1. *in fpem* 3, 18, 9. *adducor ut* 8, 3, 2. *adductus officio* 2, 4, 2. *adductior, brevior* 1, 16, 4.
adefse alicui, cauffam eius agere 1, 5, 5. 1, 23, 3. 2, 11, 2. 4, 17, 4. *contra aliquem* 1, 7, 2. et 5. *adfuni mihi leges* 1, 20, 11. *adfuni mihi deus* 1, 5, 5. *voto deus* 1, 12, 8.
adfectione intactus P. 33, 2.
adfectus erectus et liber amor P. 85, 3. *mollior materna indulgentia* 8, 11, 1. *et intentio muneris* 1, 8, 13.
adficere quem vulnere 7, 19, 7. *adfici plus eft quam delectari* 3, 1, 9. *add.* 4, 3, 3. *adfici cura* 2, 9, 1. *dolore* 8, 16, 4. *gaudio* 2, 19, 3. *metu* 6, 6, 2. *folicitudine* 2, 19, 3.
adfigi cantibus P. 35, 2.
adfirmatio in vultu P. 67, 1. *adflare fragibus et fulmine* P. 90, 5.
adfluentia annonae P. 29, 1.
adgredi opus 10, 50, 2.
adhibere auditores, de recitantibus 1, 5, 4. 2, 19, 9. 6, 15, 4. *modum* 6, 28, 2. *fumtibus* P. 55, 5. *preces* 3, 15, 1. *adhiberi coenae* 6, 31, 13. *confiliis* 6, 15, 3. *in confilium* 6, 11, 1.
adhuc dubium eft P. 1, 4. *comemorabor* 4, 13, 1.

- adigi in verba, *iurare* P. 64, 1.
77, 2.
adiicis, *insuper dicis* 7, 11, 1.
adire solitudinem pro 2, 9, 1.
aditus obstrictus P. 48, 3.
adiumento esse 2, 20, 2.
adiutor accedit 4, 15, 13.
adligare sarcinulas 4, 1, 2.
adminiculis fundata domus 4,
21, 3.
admissionum facilitas P. 47, 3.
add. 48, 1. 79, 6.
admissis et exclusis par metus P.
48, 4.
admonetur multa 5, 3, 9.
admove curam 2, 5, 9. mu-
nificentiae ingenio remotissimas
terras P. 25, 5.
adniti ut 2, 5, 6. 2, 9, 3.
adnotare *inter legendum* 3, 5,
10. et 11. *observare* P. 56, 1.
adnotator immines P. 49, 6.
adnuere precibus P. 72, 3. pro-
missis medicorum adnuat Deus
1, 22, 11. si adnuisset Deus
7, 24, 3.
adnumerare vulnera P. 15, 5.
adolescens, *de marito* 1,
18, 3.
adolefcet similis parenti, avo 3,
3, 2.
adoptare in suum nomen, in
optimi P. 88, 5.
adoptio P. 5, 1.
adornare verbis benefacta 1, 8,
15.
adrasus 2, 12, 1.
adfciscere filium P. 7, 4. adfciti
cives 10, 116.
adfcibere *alicui* legatum 4, 10, 1.
adfcctari *quem discendi causa*
2, 14, 10.
adfcctatores 3, 11, 7.
adfcnfio 3, 4, 4. 4, 12, 6.
adfcnfu excipere P. 71, 1. ad-
fcnfum confcqui 7, 6, 13.
adfcntiendi muta et fedentaria
neccffitas P. 76, 3.
adfcqui decus fdore 2, 7, 1.
ingenium cuius, *imitando* 4,
8, 5. vim 1, 2, 2. fdilo 2,
3, 3. 4, 3, 2.
adfcrrere fe studiis 1, 3, 3. a
mortalitate 2, 10, 4. ab iniu-
ria oblvionis 3, 5, 4. fidi filii
obfcquium P. 12, 3.
adfcrtio, *vindicatio* 10, 72.
adfcveratio in voce P. 67, 1.
adfidere, *obfidere* P. 12, 3. gu-
bernaculis P. 81, 4. literis 3,
5, 19.
adfidua *raris oppon.* 8, 14, 10.
adfiduus in tribunali P. 78, 6.
adfcgnare famae bonos invenes,
conciliare illis famam 6, 23,
2. civitati opus, cuius curam
quis egerat 10, 85, 1.
adfcfere folicite 6, 6, 5.
adfcpergine leni 5, 6, 2.
adfcfare aliquem P. 23, 2.
adfcfrepere aures irritis precibus
P. 26, 2.
adfcftrictius dicere, *brevius* 1, 20,
20. fcribere 3, 18, 10.
adfcftringere ad temperantiam 7, 1,
7. adfcftringi, *post balneum*
refrigerari 5, 6, 25.
adfcftruere, *addere* 9, 33, 11.
quod cuique adfcftruitur P.
62, 8. dignitati 3, 2, 5. edi-
cto P. 35, 4. famae 4, 17.
7. felicitati P. 74, 2. laudem
alicui P. 46, 8. muneris P.
38, 7.
adfcumere filium P. 7, 4. 8, 3.
auxilium rebus felfis *ibid.* in
confilium P. 8, 1. in confor-
tium P. 7, 3.
adfcurgere *alicui*, *decedere* 1,
23, 2. *plaufus genus* 6, 17, 2.
adt. *vid.* att.
adfcverfa ex fecundis nafcuntur
P. 5, 9. adfcverfa pati 8, 17,
6. adfcverfis fuis clarus 4, 9, 1.
adfcvertere et adfcficere quem 1,
10, 5. 9, 27, 6.
adfcvantia verba P. 26, 1.
adfcvatio mifera P. 54, 1. per
adfcvationis officium 7, 24, 7.
adfcvatione confumta novitas P.
55, 3. adfcvationum certamen
P. 54, 5. adfcvationibus avaris
adfcvum obfcruere P. 41, 3.
adfcvocare populum *iudicem fcrip-
torum* 7, 17, 12. adfcvocare
patronum contra aliquem 4,
17, 2. adfcvandi veniam peto,
deliberandi moram 5, 8, 12.
in adfcvationem rogare quem 1,
9, 2. adfcvatio ingens, *ad-
vocati* 6, 33, 3. ob adfcva-

- tionem nihil dare *licet* 5, 21,
4. advocacione functus 2, 11,
19.
advolutus pedibus 9, 21, 1.
aedes Concordiae 5, 1, 9. Ma-
tris Deum 10, 59.
in aedificando parvus P. 51, 1.
aeger animo et corpore 9, 22, 3.
aegrotationis laus 7, 26.
Aegypti fertilitas P. 30. ventosa
natio P. 31, 2. *eo navigant
phthifisci* 5, 19, 6. n.
Aemiliae viae cura 5, 15, 1. n.
aemulamur, quae laudari vide-
mus P. 70, 3.
aemulandus 5, 15, 4.
aemulatio nascitur ex conjunctio-
ne, alitur aequalitate P. 84, 2.
imitatio 1, 2, 3. est mihi cum
1, 5, 11.
acneae statuae Traiani P. 55, 6.
aenigmata loqui 7, 13, 1.
aequalitas inaequalis 2, 12, 5.
aequaliter amare 2, 9, 5.
aequatus numinibus P. 35, 4.
plebis ac principis locus P.
51, 3. aequata Diis potestas
P. 4, 4.
aeque ut 1, 20, 1.
aequus quos (*Iupiter*) amat 1,
2, 2. ex aequo, *commune* P.
2, 8.
aerarium et fiscus *differ.* P. 36,
3. 42, 1. Saturni 10, 20, 1.
silens P. 36, 1. exhaustum
replere P. 55, 5.
aes alienum contrahere, exsol-
vere 3, 11, 2.
aere signare, *in aes incidere* 8,
6, 14. in aere incidere P.
75, 1.
aestimator benignior 6, 17, 6.
aestimo magni scire 3, 4, 1.
[*vehementer cupio. cf. Epist.*
3, 2, 5. E.] aestimari magno
P. 37, 5.
aestuarum invidia 4, 11, 5.
aestuarium emergit 9, 33, 2.
aestus maris ibid. aestus ferve-
scientes *calores* 8, 1, 1.
aestus, *dubitatio* 1, 23, 3. ae-
stium meum explicare 9, 34, 1.
aetas dulcissima, *adolescencia*
2, 18, 1. *duratio vitae* P. 28,
6. quos aetas nostra tulit 5,
15, 4.
aeternitas ante oculos est 3, 16,
6. debetur cui 5, 8, 1. 10,
113, 3. imperii P. 67, 3.
principis 10, 50, 1. per aeter-
nitatem et salutem *principis*
petere 10, 67. et 87.
aevum omne breve et fragile P.
78, 2.
Afer. Afrorum Patronus Plinius
2, 11, 2.
aff. *vid.* adf.
Africa *Spectrum* 7, 27, 2.
Africanae, *pantherae* 6, 34, 3.
Agapae Christianorum 10, 97, 7.
agedum 9, 19, 6.
agere amicum cuius 1, 17, 1.
amicum ex imperatore P. 85,
5. consulem bonum P. 56, 3.
matrem 3, 16, 6. patrem fa-
miliae 9, 15, 3. curam 10,
85, 1. aetatem in tenebris P.
44, 5. tempus P. 49, 8. id
agentibus Diis P. 8, 3. non
id agere P. 5, 3.
agg. *vid.* adg.
agitasse nihil, ut imperator fieret
P. 9, 2. agitare iustitiam 8,
2, 2. secum P. 4, 4. 86, 5.
agitatio corporis 1, 6, 2.
agitatores, *aurigae* 9, 6, 2.
agmen occupationum 2, 8, 3.
agmina nostra P. 12, 4.
agon gymnicus 4, 22, 1. agona
4, 22, 7. agonas quinquen-
nales 10, 79, 2.
ἀγώνισμα 5, 8, 11.
ἀγροάματα 6, 31, 13.
Albanus lacus P. 82, 1. albe-
scit aqua *de spuma* 5, 6, 23.
albidior color 8, 20, 4.
alere. alitur sermonibus malignis
7, 26, 2. animus silentio ac
tenebris 9, 36, 1.
Alexandrina civitas 10, 5. *it.* 22.
et 23.
alica cum mulso et nive 1, 15, 2.
alias. Si quando alias 4, 13, 1.
alienus a 7, 4, 2. alienissimi
homines 7, 24, 7. P. 37, 3.
alimenta ingenuis data P. 26, 7.
alioqui *seq. voc.* 4, 14, 5. 5.
15, 3. 8, 11, 2.
alioquin *seq. conf.* 2, 9, 1. P.
70, 8.
aliquantum frigoris 6, 15, 4. ante
aliqu. temporis 10, 112.

- aliquid me esse puto 1, 23, 2.
 aliter ac 9, 19, 5.
 alius. non alius quam P. 55, 3.
 aliud ex alio P. 81, 1. nec
 aliud quam P. 55, 3. alia
 omnia quam velis agere 7,
 15, 2.
 all. *vid.* adl.
 Allienfis villa 6, 10, 1.
 altare et ara *diff.* P. 1, 5.
 alter ego, *amicus* 2, 9, 1.
 altercandum *topies* 3, 9, 24.
 alterna vice 9, 33, 2. alternis
 votis comprecari P. 2, 8.
 Altinatium princeps 3, 2, 2.
 altricem amare patriam P. 28, 4.
 altus lacus 10, 69, 3. *mare* 9,
 33, 9.
 amare fortiter P. 36, 4. perti-
 naciter P. 86, 2. Ipeciosius
 P. 90, 2. unum facilius quam
 multos P. 85, 8. amare et ama-
 ri iucundissimum P. 85, 7. amat
 non satis bonos, qui malos
 non odit P. 53, 2. amat flum-
 men alveum suum P. 31, 4.
 amarent te DI, ut tu nos P.
 74, 4. non amantur a DIs,
 nisi quos amant homines P.
 72, 4. hoc amantius 8, 21,
 5. amantissimus bonorum 4,
 15, 1.
 Amastrianorum civitas 10, 99.
 amariudinem inimici implere 7,
 33, 7.
 ambiguum ingenium 4, 2, 1.
 ambire homines orbe quodam
 societatis 9, 30, 3.
 ambitio verae maiestatis infcia
 P. 36, 4.
 ambitiosus pro aliena gloria 10,
 50, 5.
 ambitum solis sequi 2, 17, 8.
 ambitus, *ambitio* 3, 2, 4. P.
 29, 1.
 ambulatio, *locus* 5, 6, 17.
 ambustus fulminibus *metaph.* 3,
 11, 3.
 Amerina praedia 8, 20, 3.
 amicitur 2, 3, 2.
 amicitia priscum mortalium bo-
 num P. 85, 1. *vel studii*
 praeferenda 8, 9, 2. pro uti-
 litate 7, 11, 8.
 amacula 3, 9, 13.
 amicos parare praecipuum opus
 principis P. 85, 6. legere ex
 optimis P. 45, 3.
 Amisenorum civitas libera et foe-
 derata 10, 93.
 amittere, *morte* 2, 7, 3. 4, 2,
 1. 7, 20, 1. laudem 8, 24,
 9. reverentiam P. 8, 6. usum
 pedum P. 24, 5.
 amnis palans P. 30, 2.
 amoenissime habitare 4, 23, 1.
 amoenitates non intempestivae
 1, 2, 4.
 amor magister optimus 2, 19, 4.
 mixquitos 2, 2, 1. non impe-
 ratur P. 85, 3.
 amoris simulatio peior odio P.
 85, 1.
 amore vinci turpe 4, 1, 5.
 amores, *locus amatus* 2, 17,
 20.
 amphitheatrum *naturale* 5, 6, 7.
 ampliare numerum P. 54, 2.
 amplissimus ordo *senatus* 10, 3, 2.
 amplissimum inter homines P. 7, 2.
 ampulla 4, 30, 6.
 amputata oratio 1, 20, 19.
anagnostes *vid.* lector.
 anceps et lubricus locus 1, 8, 6.
 ancipitia 9, 20, 3.
 andron 2, 17, 22.
 angustis commeatu 5, 15, 9.
 Iermonis claudi 9, 2, 3.
 angustius tempus P. 49, 8.
 angustissimus gyros 9, 26, 7.
 anilis prudentia 5, 16, 2.
 anima in *subterraneis* 4, 30, 6.
 halitus 6, 16, 13.
 animae meatus, *respiratio* ibid.
 animus excitatur 1, 6, 2. con-
 temtor, domitor, frenator P.
 55, 9. rectus ac vividus P.
 44, 6. toto corpore validior
 imperitet P. 82, 6. fulturis
 corporis sustinetur 1, 9, 4.
 tenebris et silentio alitur 9,
 36, 1.
 animum intendere 7, 4, 5.
 in animum inducere 9, 13, 6.
 animo maiore *cupidius* 10, 49, 2.
 animos fustulerant P. 11, 5.
 Anio delicatissimus amnium 8,
 17, 3.
 annona urbis P. 31, 5. annonae
 adfluentia P. 28, 7.

annui sumtus 1, 8, 10.
 annum aperire *consul dicebatur*
 P. 58, 4.
 antelucana officia 3, 12, 2, 3,
 5, 9.
 antiquitatis laus 4, 3, 1, 6,
 21, 1.
 antiquum, *antiquo more* 2, 11,
 18, 5, 1, 11, et P. 76, 1.
 antiquis simile, *egregium* 4, 3,
 1, et 7, 33, 9.
 antiquus vir, *sincerus* 2, 9, 4.
 antiquissima victoria, *insignis*,
antiquis comparanda 10, 9.
 antiquissimum testimonium P.
 95, 1.
 antiquitus institutum 8, 14, 4.
 percrebuerat P. 31, 2.
ad antiquitatis exemplar expres-
sum 5, 15, 3.
 anxium me res habet 2, 9, 1.
 Apameae privilegium 10, 56.
 Apenninus saluberrimus montium
 5, 6, 2.
 aperire annum *vid.* annus.
 aperte malus 3, 9, 2.
 aperto caelo, *sub dio* 2, 17, 14.
in aperto, sub dio 6, 16, 15.
 apertius ostendam 8, 2, 5.
 apodyterium 5, 6, 25. *locus*
in balneo exuendis vestibus.
 aposphragisma 10, 16. extr.
 apotheca 2, 17, 13.
apotheoſeos cauſſae P. 11, 1. sq.
 apparatus coenare 1, 15, 4.
 apparatus arrogantiae principalis
 P. 76, 7.
 appetentissimus cuius 7, 31, 7.
 appetit dies 7, 5, 1.
 applausor P. 46, 4.
 applicare crimen cui 10, 66, 4.
 apponitur coena 3, 1, 9.
 apprehendere, *petere* 1, 5, 8.
in apſida curvatum 2, 17, 8.
 aptare arma, moenia, viros P.
 18, 2.
 aptum piumque est P. 1, 6.
 aquaeductus Nicomed. 10, 46.
 aquarum temperies P. 15, 3.
 aquam dare, *horas* 6, 2, 7.
 aquilae Rom. P. 82, 4.
 ara et altare *differunt* P. 1, 5.
 arae angustiores P. 51, 1.
sub arbitrio unius esse 3, 20, 12.
 ad arbitrium suum facere 9,
 15, 1.

arca *pecuniae* 3, 19, 8.
 arcellitor 5, 6, 45.
 archetypum 5, 10, 1.
 arcta propinquitas 4, 4, 1.
 arcte diligo 2, 13, 5.
 arctissime diligo 6, 8, 1.
 arctissimi laquei 2, 8, 3.
 arctissimo vinculo iungi 10, 11, 1.
 arcuato opere 10, 46, 2.
 arcus, *tropaea* P. 59, 2.
 ardentem amare 2, 7, 6.
 ardentius diligere 7, 20, 7. et
 P. 85, 7.
 ardentissime diligere 1, 14, 10.
 et 6, 4, 3.
 ardentissima febris 7, 1, 4.
 ardere cupiditate 1, 7, 5.
 ardor amoris P. 72, 5. *imita-*
tionis P. 13, 4.
 area domus 6, 20, 4. et 7, 27, 10.
 arena mea, *officium* 6, 12, 2.
 arenosum iter 2, 17, 2.
 argutum carmen 7, 6, 9.
 arma emerita P. 15, 3. armis
 irritantur P. 49, 3. compone-
 re P. 13, 2.
 armare manum P. 67, 8. arma-
 ritelis, suo caelo P. 12, 2.
 Arpinae chartae 3, 21, 5.
 arrogantius dicere 4, 15, 9. fa-
 cere 8, 6, 10.
 artes suas omnes proferre 2, 11,
 17. vitii inimicae P. 47, 1.
 effeminatae P. 46, 4. futuri
 ducis P. 81, 2.
 artificium perit 2, 20, 4.
 ascendere P. 58, 3. ad alterius
 magnitudinem P. 61, 2.
 asperitas caeli 3, 5, 15. homi-
 nis 8, 18, 5. et 8, 24, 5.
 assem para 2, 20, 1.
 ad assem reddere 1, 15, 1.
 ass. *vid.* adf.
 Athenae Atricae 4, 3, 5.
 Athenis vivere putes 7, 25, 4.
 athletarum praemia 10, 119.
 attollere rectos et vividos ani-
 mos P. 41, 6. campum *de*
pulvere equitantis P. 14, 3.
 atrienses 3, 19, 3.
 attende ne *i. e. cura* 6, 8, 8.
 attentius custodire 3, 16, 11.
 Atricus sermo 2, 3, 1.
 avaritia detestanda P. 50, 5.
 auctibus crescere 4, 30, 2.

- auctoritatem habere ex studiis 2, 18, 1.
 auctoritas pro ratione 1, 8, 18.
 auctoritati cedere 1, 20, 24.
 auctoritate securitatem perdere P. 93, 1.
 audentia *subst.* 8, 4, 4.
 audentior puer 9, 33, 4.
 audeo *vid.* ausim.
 auditor rectus *it.* a iudice diversus 2, 19, 6. auditores conducti et redempti 2, 14, 4.
 auditorum fastidia 1, 13, 2.
 avertere famam P. 28, 1. oculos, aures, animos a republica P. 66, 4.
 aves consultare P. 76, 7.
 auferri periculis, cursu 6, 20, 11.
 augere honoribus quem 3, 8, 2.
 augescantibus vitiis occurrendum 9, 37, 3.
 auguratus 4, 8, 1.
 augurium me non fallit 7, 33, 1.
optimum pro patria dimicare 1, 18, 4.
 angusta victimis cuncta P. 23, 5.
 angustae, *feminae* P. 84, 6.
 Augusti nomine admonemur eius, cui primum datum est P. 88, 10.
 angustior solito currus P. 92, 5.
 angustiores arae P. 52, 1.
 avidissimae aures 2, 19, 3.
 avidissimus praedo P. 94, 3.
 avidissime amplecti 2, 13, 1.
 avocare animum 9, 2, 1.
 avocati excursionibus 1, 3, 2.
 avocamentum, *remissio* P. 82, 8.
 avocamenta a dolore 8, 5, 3.
 auras frequentius habet quam ventos 5, 6, 5.
 auras lassae et spatio infractae 5, 6, 14.
 aurem praebere, *audire* 2, 14, 8.
 in aurem dextram dormire 4, 29, 1. quod aures eius pati possint P. 3, 2. auribus mollissimis parcere P. 68, 7. auribus danda quaedam 2, 5, 5. auribus blandiri cuius 1, 2, 6. excipere avidissimis 2, 19, 3. solis studere, *sine lectione* 7, 21, 1.
 ausim contendere 4, 4, 3.
- auspiciari Vulcanalibus quid? 3, 5, 8. auspicantur homines nihil providenter sine P. 1, 1.
 auspiciatissimum erat 10, 28, 2. aut *pro an post* utrum *vid.* ad 10, 48, 2. P. 84, 1.
 avus. *avi nomen nepotibus datum* 10, 6, 2.
 auxilium rebus fessis P. 8, 3.
- B.
- Baetica provincia 3, 9, 1.
 Baiani lacus torpor et silentium P. 82, 1. Baianae villae 9, 7, 2.
 balineum publice praebere 8, 8, 6. apud Prusenses 10, 75, 1.
 balinei cella frigidaria 2, 17, 11.
 Baptisterium *lavacrum, labrum* 2, 17, 11. 5, 6, 25.
 barbarus rex P. 16, 4. barbarorum ferocia P. 14, 1. barbarae gentes P. 56, 4.
 basilica Iulia 2, 14, 4. et 8, 5, 21, 1.
 basis statuae 3, 6, 5.
 beatissimus animo 6, 32, 2. beatissimum in principatu, quod nihil cogitur P. 6, 1.
 bellatorius stilus 7, 9, 7.
 bellua immanissima *de imper.* P. 48, 3.
 bene ac feliciter eveniat P. 72, 1.
 beneficiarii 10, 32. et 36. *n.*
 beneficium veritum in iniuriam P. 37, 4. vetus subvertis, nisi novo cumules 3, 4, 6. *add.* P. 36, 5. 62, 1. 45, 4.
 benignior aestimator 6, 17, 6.
 bes. *ut ex bestie* 7, 24, 2.
 bibliopolae 1, 2, 6. Lugduni 9, 11, 2.
 bibliothecae *in villis* 3, 7, 8. *imaginibus ornatae* 4, 28, 1.
 bibliothecae dedicatio 1, 8, 2.
 bilis tantum inest 4, 11, 2.
 binae epistolae 6, 4, 5. clepsydrae 6, 1, 5.
 Bithyniam intravi 10, 28, 2.
 Bithyni *accusant Bassum* 4, 9, 2. Varenum 5, 20. 6, 5, 1. 6, 13. 6, 29, 11. Bithynarum civitatum ius 10, 109.
 blandimentis capi 2, 19, 4.

blandiora alloquia 1, 8, 12.
blandiri auribus cuius 1, 2, 6.
ut deo P. 2, 3.

blanditiae fugaces 7, 4, 6.
boleti 1, 7, 6.
boni otio ac sitū abstrusi P. 45.
2. provehantur etc. P. 46, 8.
bona foecunditatis P. 32, 2.

Bosporus *Cimmerius* 10, 13.
brachium portus 6, 31, 15.
ad breve tempus 7, 8, 2.
ad brevissimum tempus P. 59, 2.
brevitas an copiae praeferendae
1, 20.

Brixiae laus 1, 14, 4.
Bructerum rex 2, 7, 2.
bule, *senatus* 10, 85. III. 113.
buleutae, *senatores* 10, 48, 5.
10, 113, 3. 10, 115, 3.

Byzantium respubl. *Bithyniae*
subiecta 10, 52, 1.

C.

Caduci labores 9, 3, 2.
caducum tempus 3, 7, 14.
caeca tela, *improvisa* 2, 22, 5.
caecum et abditum 4, 30, 10.
caeduae silvae 5, 6, 8.
caemento farciri 10, 48, 4.
caesaries P. 4, 7.
calcar currenti addere 1, 8, 1.
calcei nusquam 7, 3, 2.
calceos polcere 9, 17, 3. *vid.*
soleas.

calciari 3, 16, 8.
calculo candidissimo notare 6,
11, 3.

calculus album adicere 1, 2, 5.
calculorum lusus 7, 24, 5.
calculus ponere *in re* 1, 14, 9.
cum imperio P. 20, 5. parem
cum quo 5, 2, 1.

calculus ponere in utraque par-
te 2, 19, 9.

caldariae cellae 5, 6, 26.
calidissimus sol 2, 17, 12.
per caliginem adhuc video 5, 8, 8.
caligo, *perturbatio* 3, 9, 16.
vapor 6, 16, 19.

calor dicentis, *impetus* 4, 9, 11.
pietatis subitus P. 3, 1.
calorem et impetum perdere 2,
19, 2.

Camaenarum aliquid 9, 25, 3.
Camilliana villa 6, 30, 1.

Campaniae solitus terrae tremor
6, 20, 3. in Campaniam pro-
ficisci valetudinis causa 6, 4, 1.
campus haurit sudores P. 15, 4.
campus *Martius* et comitia P.
63, 4. *add.* f. 7. gloriae et
honoris omnibus patet P. 70, 8.
campi caedibus contexti P. 12, 1.
candidatus immortalitatis P. 63, 1.
candidissimo calculo 6, 11, 3.
canities auget maiestatem P. 4, 7.
canum mare, *spumofum* 6, 31, 17.
capax amicitiae 2, 13, 10. do-
mus 7, 27, 4. villa usibus 2,
17, 4. capacissima secreti uxor
1, 12, 7.

capere *venando* 5, 18, 2. di-
sciplinam cuius, *aptum esse*
ad P. 46, 5. initium P. 1,
1. potestates summas P. 59,
6. praemium *i. e. dignum esse*
P. 61, 5.

capeffere civitatem P. 39, 5. cu-
ras imperii P. 66, 2. statio-
nem P. 7, 3.

capi *ab re, delectari* 2, 5, 8.
et duci quo 9, 17, 3. volu-
ptate 9, 6, 3.

capillos submittere mos reis 7,
27, 14.

capitali supplicio adfici 8, 14,
14.

capitaliter quem laceffere apud
iudices 1, 5, 4.

captare *de hereditatis* 2, 20, 7.
4, 2, 2. 8, 18, 2. benefi-
ciis suis commendationem ex
difficultate P. 91, 2. humili-
tate amorem, terrore reveren-
tiam P. 4, 5.

caput amicissimum 3, 17, 3. ra-
diatum *statuae* P. 52, 1. de-
liberationis 3, 19, 3.

caput, *fons* 8, 8, 5. 10, 91, 1.

a capite, a fronte 2, 17, 21.

a capite porticus 5, 6, 19.

in capite Bithyniae, principio
10, 81, 3.

capita legis, *summa* 10, 83, 4.
et 10, 5, 3.

carens anima, *mutum* P. 50, 4.

caritas patriae superabat amorem
castrorum P. 20, 1.

- carmen meditatatum templis in-
 ferre, *preces, hymnos* P. 3, 5.
 carmen, *formula* P. 63, 2. 92.
 3. perfici nisi in odio non
 potest 7, 9, 9. *feria carmina*
 P. 54, 2. *laudes*.
 carpere, *reprehendere* 1, 8, 6.
 sinistris sermonibus 1, 9, 5.
 famam, vitam P. 53, 4.
 carptum, *stricte* 6, 22, 2. et 8,
 4, 7. breviterque perstringi P.
 25, 1.
 Carfulanum praedium 1, 4, 1.
 carus omnibus ac desiderandus
 P. 10, 6. perinde summis ac
 infimis P. 19, 3.
 Caryotae 1, 7, 6.
 Carystiae columellae 5, 6, 36.
 calli labores 8, 23, 6.
 castigant vitia sua, qui castigari
 merebantur P. 46, 6.
 castigator P. 40, 1.
 castigatorium solatium 5, 16, 10.
 castitas affectata, ingenua, inna-
 ra P. 20, 2. *integritas* 3, 2, 2.
 castrense stipendium 8, 14, 5.
 calus secundi et adversi 5, 20, 3.
 cataractis aquae cursum tempe-
 rare 10, 69, 4.
καταστροφὴ 5, 17, 2.
 catenis captorum gravis trium-
 phus P. 17, 1.
 cathedra 3, 16, 12. 8, 21, 2.
 cavaedium 2, 17, 5.
 cavea continere aves 9, 25, 3.
 cavea *theatri* 10, 48, 3.
 caverat, ut 6, 10, 4. *n*.
 caussa non discrepat P. 55, 7.
has caussas sequor 5, 3, 8.
 caussas habere vivendi 1, 12, 3.
 cautibus adfigi P. 35, 2.
 cautum est lege 3, 9, 30. man-
 datis 10, 62, 3.
 cedens periculis vox 7, 19, 6.
 cedere aliqua re alicui 7, 11, 5.
 cedere affectibus P. 4, 3. au-
 ctoritati 1, 20, 24. honore et
 nomine suo alteri P. 94, 3.
 virtutibus P. 16, 5. cedit ti-
 bi uxor in decus et gloriam
 P. 83, 4.
 celeberrimus locus 2, 7, 7. men-
 sis 2, 11, 10.
 celebrare exsequias 8, 12, 5. fa-
 ctum acclamatione vera P. 71,
 4. officium P. 54, 5. *i. e.*
obire 8, 12, 3.
 celebrare debita religione 10, 103.
 celebrari gratiarum actione 7,
 32, 2.
 celebritas civium, *frequentia* P.
 49, 2.
 in celeritate consistit officii gra-
 tia 10, 121, 2.
 censere, *curiae verbum* 2, 11,
 21. 5, 14, 6. P. 54, 3. *sq.*
it. 60, 1. *prae* 76, 4. cenle-
 tur miles te commilitone P.
 15, 6.
 Censores in provincia legunt
buleutas 10, 83, 3. 10, 113,
 1. 10, 115, 1.
 censoria nota 9, 13, 16.
 censura est vita principis P. 45, 6.
 census decurionis, *it.* equester 1,
 19, 2.
 centies sestertium 10, 48, 1.
 Centumcellae 6, 31, 1.
 centumviri 1, 5, 4. 9, 23, 1.
 centurio 6, 31, 5. legionarius
 10, 81, 1.
 cerae, *pugillares* 1, 6, 1. 7,
 27, 9.
 cernere hereditatem 10, 79, 2.
 certare certamine 7, 7, 2.
 certandum habere 1, 7, 6.
 certatim amare 2, 9, 5.
 cervicalia 6, 16, 16.
 cervices retortae P. 34, 3.
 cervicibus inhaerere 5, 16, 3.
ex cespite tribunal P. 56, 5.
 ceterum *inter subi. et praedic.*
 P. 55, 9.
 charta bibula 8, 15, 2. scabra
ibid.
 chartis dignum 4, 16, 3.
 Christianorum res, in quantum
 Plinio innotuere 10, 97.
 cibus in medio P. 49, 4.
 cicatricem pati 8, 5, 3.
 cicatrix Vitelliana 1, 5, 2.
 cinaedi mensis oberrant 9, 17, 1.
 circa me excessit modum 6, 21,
 6. te omnes P. 83, 3. *oi*
περί σε.
 Circenses erant 9, 6, 1.
 Circensibus proximis 9, 23, 2.
 circulator 4, 7, 6.
 circulus, *coetus* 3, 20, 4.
 circumagi volubili orbe 4, 24, 6.

circumacta littora, *curva* 6, 16, 12.
 circumcidere sumtus 10, 52, 4.
 circumcisus, *brevi* 1, 20, 4, 2, 12, 1. et 3, 7, 11.
 circumcisa oratio 1, 20, 4.
 circumferre praedicatione 3, 11, 1. 6, 8, 2. oculos P. 7, 5.
 circumfusus equestris ordinis flore P. 23, 3.
 circumire senatum *prensandi et petendi causa* P. 69, 2.
 circumlinere oculos 6, 2, 2.
 circumscribere testamentum 8, 18, 4.
 circumscripti syllogismi 2, 3, 3.
 circumscriptor, *brevior* 1, 16, 4.
 circumstat me cura, difficultas P. 3, 3.
 circumvenire omnia immensa possessione P. 50, 1.
 circus pulchritudinem templorum provocat P. 51, 3.
 cithara perire uti 5, 19, 3.
 civilis incessus P. 83, 7. civile et senatorium P. 2, 7. civile, nihil cogere P. 87, 1.
 civilius, *adv.* P. 29, 2.
 civitas, *iur* 10, 5. et 6. patet per Latium P. 39, 2.
 civitatum 10, 115, 1. 116.
 clamitant nomina 9, 6, 2.
 clamore tueri 2, 11, 7.
 clamores, *plausus* 2, 14, 6. *sqq.* 4, 5, 1. 4, 19, 3. 9, 13, 8.
 clare loqui 2, 18, 2. clarissime genitus P. 69, 5.
 clarus adversis suis 4, 9, 1.
 clariora alia, alia maiora 3, 16, 1.
 clauduntur acclamationes parietibus curiae P. 75, 2.
 Claudopolitani 10, 48, 5.
 claustra frangere, *in lucem exire* 2, 10, 3. pudoris et reverentiae 2, 14, 4.
 claus insaniabilis 3, 7, 2.
 clementia 8, 22, 1. P. 80, 1.
 clepsydra 1, 23, 2. et 6, 2, 5.
 clepsydrae *modus* 2, 11, 14.
 climactericum tempus 2, 20, 4.
 Clitumnus fons 8, 8, 1. Deus 8, 8, 5.
 cloaca foedissima 10, 99, 1.
 cloacarum purgationes 10, 41, 2.
 coarctare plura in unum librum 1, 20, 8.

codicilli, *testam.* 2, 16, 1. et 2, 20, 5. *litterae commendatitiae* P. 70, 9.
 coelo dicare, *consecrare* P. 11, 1. tantum vacare P. 80, 6.
 vindicat deus quem P. 10, 4. suo et fidere armari, *hieme* P. 12, 3. coeli asperitas 3, 5, 15.
 coena frugi 3, 1, 9. modica, nitida 6, 31, 13. fordidae simul et sumtuosae *deser.* 2, 6. coenae adhiberi 6, 31, 13. coenarum exquisita ingenia P. 49, 7.
 coenatio, *triclinium* 2, 17, 10. et 12.
 cogere nihil, civile P. 87, 1. quod nihil cogitur, beatissimum in principatu P. 6, 1. cogimur quaedam facere dulcedine accensi 8, 14, 3.
 cognitio *forensis* 2, 11, 9. et 3, 9, 19. de Christianis 10, 97, 2. recepta est 6, 22, 2.
 cognovi literis tuis 10, 102.
 cohaerent amicissimi 7, 7, 1.
 cohors equestris 10, 107.
 coire, *obviam fieri* 1, 5, 9. coiri in lites 5, 14, 6.
 colere studia 8, 12, 1. morem P. 1, 2.
 colligere animum cogitationemque 2, 11, 13. crimina maiestatis P. 33, 4. librum elapsum 2, 1, 5. feras P. 81, 3.
 collocare coxam fractam 2, 1, 5.
 columbuli 9, 25, 4.
 columellae Carystiae 5, 6, 36.
 collusor 9, 33, 8.
 comae arborum 5, 6, 19.
 comitatem gravitati adiungere 4, 3, 2.
 comitatus principis modestus P. 76, 4.
 comiter se gerere 3, 7, 3.
 comitium pati, *virgis caedi* 4, 11, 11.
 comitiorum solemnia P. 64, 1.
 commeatum petere 10, 25. indulgere 10, 24, 4.
 commeatu accepto, *venia* 3, 4, 2.
 commeatus angustiae, *temporis concessi* 5, 15, 9.
 commeatibus orientem occidentemque connectit P. 32, 2.

- commendare Diis vota et gaudia 10, 103.
 commendatio accedit ex 2, 17, 29.
 commendator 6, 23, 4.
 commendatrix miraculorum terra 8, 20, 2.
 commentarii 6, 22, 4.
 in commentarios referre 10, 106.
 commercio gentes miscere P. 29, 2.
add. 32, 2.
 commilitium 10, 11, 2. 10, 18, 1.
 comminuunt animum frigida ne-
 gotia 9, 2, 1.
 commissio in ludis 7, 24, 6.
P. 54, 1.
 committere flumini lacum 10,
 50, 4. flagitia 1, 5, 1.
 commodare operam cui ad quid
 2, 11, 23. diplomata i. e.
 dare 10 121.
quum commodum est P. 48, 1.
 commodior, *convalescens* 3, 16,
 4. commodissime 10, 24, 3.
 in commune consultare 6, 16,
 15. quam commune, quam ex
 aequo P. 2, 18. communia
 principis vestigia P. 24, 5.
 communiter scripta epistola, *a*
cunctis heredibus 6, 31, 8.
 comoedi in coena privata 1, 15,
 2. 3. 1, 9.
 comoedia vetus 6, 21, 2. *ad*
Plautum puto et Terentium
respicit.
 compacto corpore 7, 24, 1.
 comparare alicui, *cum quo* 1, 16, 3.
 comparatum ita est, ut P. 46, 7.
 ita natura est 5, 19, 5 3, 4, 6.
 comparatio frumentorum 10, 37.
 compedesnectere cui 9. 28, 4.
 compendia patent ad honores P.
 95, 5.
 comperendinatio 5, 21, 1. *Termin.*
 complecti consensum P. 95, 2.
 propinquitate 4, 4, 1.
 componere animum vultumque 7,
 1, 6. vultum 2, 20, 3. historiam
 1, 1; 1. libros, *scribere* 7,
 30, 5. 8, 12, 1. se 5, 18, 1.
de vita privata Sullae.
 composito die 2, 17, 2. vultu
 3, 16, 5.
 compotem facere cuius 10, 3, 6.
 comprecari P. 2, 8.
 comprimere et cohibere gratiarum
 actiones P. 4, 2.
 comprobare fidem acclamationum
 P. 73, 4.
 computare annos 4, 24, 5.
 ad computationem vocare P. 38, 3.
 comtus homo 2, 11, 23.
 Comum patria Plinii 1, 3, 1.
 concedere fato P. 11, 3.
 concentus omnium laudum P. 4,
 6. *de acclamatione publ. P.*
 2, 6. et 46, 2.
 conoidis et debilitaris 7, 17, 10.
 conciones *historiarum orationes*
 1, 16, 4.
 concipere animo 3, 9, 24.
 Concordiae aedes 5, 1, 9.
 concurrare 6, 19, 5.
 concussio facium 1, 9, 11.
 concutiuntur homines et civita-
 tes lege 10, 5, 3.
 condere diem, *consumere* 9, 36,
 4. et P. 80, 6.
 condire voluptates studiis 3, 1, 9.
 conditione sub ea 4, 13, 11. et
 8, 18, 4. secundum conditio-
 nes mariti 6, 32, 1.
 conditor disciplinae 10, 38, 1.
 imperii deus P. 1, 6.
 conditorium, *sepulcrum* 6, 10, 5.
 conducere praeceptorem 4, 13, 6.
 conducti et redempti 2, 14, 4.
 conductores 7, 30, 3.
 conferre tempus in aleam, stu-
 pra, luxum P. 82; 9.
 in confessum venire 10, 85, 8.
 confido, ut 2, 5, 7. impetrare
 posse, ut 5, 3, 4.
 confidenter an constanter? 3, 9, 32.
 consilio vitiorum laedi P. 4, 5.
 constitetur se vivere 3, 14, 3.
 consagraré invidia 3, 9, 31.
 conficiari valetudine 1, 12, 4.
 et 2, 20, 7.
 confluere in locum 4, 13, 10.
 confodere, *corrigendo delere*—
 6, 26, 14.
 confugere ad studia 3, 19, 1.
 confundere, *turbare* 3, 10, 2.
 confundi dolore 5, 5, 1.
 confusio, *perturbatio* 1, 22, 12.
 P. 86, 3.
 confusio indecora, *turba homi-*
num 3, 20, 4.
 congiarium P. 25, 2. 51, 5.
 congregari, *in unam classsem*
referri 8, 14, 14.

- coniectare ex quo 3, 9, 26. 7, 27, 14.
 coniecturam facere ex 4, 27, 6.
 de quo P. 20, 6.
 coniectus minarum, oculorum,
 telorum P. 17, 3.
 coniunctius amare 6, 8, 4.
 coniuratione urbana eblanditae
 preces P. 70, 9.
 connectere amicitias 4, 15, 23.
 conrogare audituros 6, 2, 3.
 conscientia optima 1, 12, 3. ex-
 territus 1, 5, 7. *add.* P. 63, 7.
 consecrare P. 10, 5: caput suum
 irae deorum P. 64, 3.
consecratio Caesarum ridicula
 P. 11, 1. *sq.*
 confectari et colligere singula P.
 75, 1.
 consensu excipere 4, 9, 18.
 consentaneum 4, 9, 16.
 consequi quod est amplissimum
 inter homines P. 7, 2. me-
 moria P. 75, 1.
 Conservator imperii Deus, Iupi-
 ter P. 1, 6.
 confidunt restructa 2, 11, 6.
 consiliator 4, 17, 6.
ex consilii sententia 5, 3, 8.
 consilio regere haesitantem 10,
 30, 1.
in consilio esse, *senatus* 1, 20, 12.
in consilium adhiberi 6, 11, 1.
 adsumere 3, 19, 1.
 consilium vertere, *mutare* 6, 16, 9.
 consistunt causae in 1, 8, 5.
 consortes consilii publici 8, 14, 5.
in consortium laborum adsumi
 P. 7, 3.
 conspicuus illustri laude 3, 3, 2.
 constat ratio mihi 1, 5, 16. 1,
 9, 1. 7, 6, 4. 3, 18, 10.
 magno 2, 6, 4. reverentia
 P. 60, 2.
 constringo, *coniungo* 7, 20, 7.
 constructio, *aedificatio* 10, 49, 2.
 consuescere dolori 8, 23, 8.
a consuetudine desciscere 3, 20, 4.
ex consuetudine tua 1, 2, 1.
in consuetudinem venire P. 90, 3.
 consule digna oratio P. 1, 6.
 consulari P. 76, 1. consulares
 animi P. 93, 1.
consulatus Plinii P. 90. *sqq.*
 Traiani humoris autollitur P.
 58, 5. consulatibus continuis
 longum annum facere P. 58,
 1. non consulatus hominibus
 iisdem, sed homines consula-
 tibus reddebantur P. 61, 7.
 consultare in commune 6, 16,
 15. aves P. 76, 7.
 consultum cui velle 10, 106.
 consumere tempus 1, 13, 7. to-
 tos dies discendo 1, 10, 11.
 consumpta novitas adulatione P.
 55, 3.
 consummatio 5, 12, 1.
 consummatus P. 51, 3.
 consummatissimus iuvenis 2, 7, 6.
 consurgere et laudare 9, 23, 1.
 in venerationem cuius P. 54, 2.
 contagio superstitionis 10, 97, 9.
ab contagione vitiorum reprimi
 P. 83, 2.
 contaminare campum vestigio ne-
 fario P. 63, 7.
 contemtor ambitionis animus P.
 55, 9.
 contendere aliquid remissius P.
 79, 1.
 contentio dicendi 1, 2, 3.
 contentiones excitare 3, 20, 1.
 contentiosa oratio 2, 19, 4.
 contentus aemulum removisse 6,
 31, 5.
 contentus secundis, *rebus* 4, 9, 10.
non contentus eloquentia seculi
 1, 5, 12.
 conteri laboribus 3, 1, 11. liti-
 bus 7, 5, 2.
 contingere *dicuntur, quae fato*
quodam et felicitate veniunt
 P. 14, 1. 24, 3.
 contigit ei avunculus 1, 14, 6.
 avus 3, 3, 2. contingant pro-
 spera omnia 10, 1, 2.
 continere animum, oculos 3, 11,
 6. librum, *non* *publicare* 1,
 8, 3. continetur publicis mo-
 numentis P. 95, 1.
 continens, *temperans* 8, 1, 3.
 continens et parvus 5, 19, 9.
 continentissimus 6, 32, 1.
 contractior annis P. 30, 3.
 contrahere personas, *congregare*
 10, 88. pecuniam 10, 91, 2.
 spatia immensa liberalitate P.
 25, 5. valetudinem 7, 19, 1.
 8, 1, 1.
 contubernalis 2, 13, 5.

- contubernium principis P. 36, 5.
in contubernium adsumere 10, 95, 1.
intra contubernium cuius teneri 3, 3, 3.
 contumeliam vindicare 6, 8, 9.
 contumeliis non temperavit 6, 5, 4.
 contundere vivos animos P. 44, 6.
 convenientissimum 3, 18, 1. et 10, 20, 2.
 conventionem tacita 5, 1, 2.
 conventus iuridicus 10, 66, 1.
 convicio extorquere 5, 11, 2.
 convicium facere *in bonam partem* 6, 12, 5.
 convulnerare frontem P. 35, 3.
 convulsa sedibus suis domus 7, 19, 8.
 convulsus nihil ex publica utilitate P. 36, 2.
 cooptare in locum 4, 8, 3. patronum 4, 1, 4.
 copiam iudicii sui reipublicae facere P. 76, 2. copiae provinciales P. 50, 6.
 copiosus, dives 8, 18, 11.
 copiosissimum ingenium 9, 2, 2.
 Corinthium signum 3, 6, 4. Corinthia (vasa) 3, 1, 9.
 cornu porticus 5, 6, 23.
 corollarium, praemium 7, 24, 7.
 corona, coetus 2, 14, 6. circumstantium 6, 33, 3. diffusior 7, 17, 9. civica P. 13, 5.
 coronati athletae 10, 119, 1.
 corpusculum blande 10, 29, 1.
in corpus retrahere, volumen 2, 10, 3. in corporibus servorum amor laudis cernitur P. 33, 1.
 corrector disciplinae P. 6, 2.
 corripere aliquem acius et severius 9, 21, 4. viam 4, 1, 6.
 corripere dolore 1, 12, 4.
 corrogare 11, 14, 9.
 cothurnis fustineri 9, 7, 4.
 coxam frangere 2, 1, 5. collocare ibid.
 creari inter collegas 2, 1, 9.
 credere famae, oculis P. 59, 3.
 latus suum omnibus P. 23, 2.
 creditur melius omnibus quam singulis P. 62, 9.
 crescere uno modo princeps potest, si se submitat P. 71, 4.
 crescentia laboribus membra P. 82, 6.
 criminari quem cui 6, 13, 2.
 cryptoporticus, tecta 2, 17, 16. 5, 6, 27. 7, 21, 2.
 cubacula diurna, nocturna 1, 3, 1. cubacula principum recludit eorum fortuna P. 83, 1.
 cubiculum in theatro P. 51, 5. n. culpam augere 5, 3, 2. redimere congiario P. 28, 2.
 culpandus 7, 17, 4.
 culte dicere 5, 20, 6.
 cultus, vestitus etc. P. 83, 7.
in cultu horror 1, 10, 7.
 cum silentio incedere P. 83, 8.
 cum, sequente tum an semper copulet 7, 8, 3. n.
 cum commodum est P. 41, 1.
 cum maxime, hoc ipso tempore 6, 6, 6. 6, 31, 15. 7, 25, 4. 8, 22, 4. 9, 20, 2.
 cumulare laudibus 3, 11, 8.
 cumulus accessit 2, 1, 6.
 cunctanter et pigre P. 71, 2.
 cunctantior 9, 13, 6.
 cunctatio, dubitatio 1, 8, 4. et 5. — laudabilis 1, 22, 3. 9, 9, 2.
 cunctationem regere cuius 10, 97, 1.
 cunctatior 2, 16, 4.
 cupio adiutum 2, 9, 3. impetratum 2, 13, 1. ne nihil nisi 5, 17, 6.
 cura adfici 2, 9, 1.
 curae humiles et sordidae 1, 3, 3. principales et consulares P. 79, 5.
 curae mihi est, cum infin. 7, 10, 2.
 curam admovere 2, 5, 9. operis agere 10, 85, 1. sibi vindicare 2, 18, 4.
 curas in gaudium verti 7, 19, 11.
 curare corpora 6, 20, 19.
 curatius scribere 1, 1, 1.
 curator operum 10, 28, 5. viarum 5, 15, 1.
 curiosus scriptae literae 9, 28, 5.
 currentem instigare 3, 7, 15.
 currus angustior solito P. 92, 5.
 inanes P. 16, 3.

cursum legere 3, 5, 11.
 cursum 6, 5, 5.
 cursum hunc tene P. 43, 2.
 curva corrigere 5, 21, 6.
 curvamen 9, 7, 4.
 curialis *absolute pro sella* P. 61, 7. 71, 2.
 custodiae, *vincti* 10, 30, 1.
 custodire. *observare* 3, 16, 11.
 8, 9, 2. 8, 10, 1. religiose
 quod iuravimus P. 65, 2.
 custodire, *ratum habere* 8, 16, 1.
 custodite ludere 5, 16, 3.
 custoditius *adv.* 9, 26, 12.
 cymbula 8, 20, 7.

D.

Dacia 6, 31, 8.
 Dacicum bellum 8, 4, 1. *sq.*
 damnati ad poenam 10, 41. in
 ludum, opus 10, 40, 2. in
 metallum 2, 11, 8. 10, 66, 2.
 Danubius P. 12, 3. 16, 2. 63, 4.
 dare diei partem tribunali P. 77.
 3. fidem vocibus, *i. e.* facere
 P. 74, 3. dabis ei indulgentiam
 tuam 10, 11, 2.
 datum *cui* fato quasi 8, 18, 5.
si datum est senescere 3, 1, 1.
 quod datum paucis est 7, 19, 7.
 datur mihi cernere 1, 10, 5. et
 P. 29, 3.
 De *et A* *differentia* 4, 7, 7.
 debes, Caesar, et solvis P. 80, 6.
 debes mittere, domine 10, 69, 5.
 debere caelo P. 30, 1.
 debilitaris et concidis 7, 17, 10.
 debitorem quem habere 3, 2, 6.
 decenter 6, 21, 5.
 deceptus nunquam princeps, nisi
 qui prius decepit P. 66, 5.
a *declamando, a schola* 2, 14, 2.
 declarator P. 92, 3.
 declivis aetate 8, 18, 8.
 decuriones, *senatores municipiorum*
 1, 8, 16. 4, 7, 2.
 5, 7, 4. 10, 62, 2.
 decurionatus 10, 114.
 dedecori multis fuit P. 83, 4.
 dedere se studiis 5, 16, 8. tem-
 pestatibus P. 43, 5.
 dedicare bibliothecam 1, 8, 2.
 dedicationis lex 10, 59.
 dedignari honorem P. 63, 4.
 dedignatio parendi P. 18, 1.

deductor 4, 17, 6.
 defectio, *morbus* 7, 19, 3.
 defectum corpore caput P. 26, 6.
 defendi, *defendere se* 5, 14, 3.
 defervit impetus 9, 13, 4. 9,
 16, 2.
 deferentia flumina P. 82, 5.
 deferre reum quem 7, 6, 8.
 deficere ad tributa P. 29, 4.
 deficiunt nos vox et latera 3,
 9, 9.
 deficiunt 2, 17, 25.
 deficiuntur aqua Sinopenfes 10,
 91, 1.
 definite distincteque P. 88, 6.
 defixus animus in contemplatio-
 ne 2, 1, 12.
 defodere vivam 4, 11, 6.
 deformis ruinis domus 10, 75, 1.
 deformius amittere laudem, quam
 non adsequi 8, 24, 9.
 defremere 9, 13, 4. *n.*
 defugere adfentationem 1, 8, 16.
 delationes P. 34, 5. 45, 2.
 delator immixtus 6, 31, 3.
 delatores puniti P. 34. *sqq.*
 delectare otium 1, 22, 6. de-
 lectat sua quemque natura in
 alio P. 45, 1. delectatur, non
 adficitur 3, 1, 9.
cum delectu et parce 2, 13, 18.
 deliberare honores, *parce uti* P.
 54, 3. deliberasse quaedam con-
 tentus P. 38, 1.
 deliberavi, *statui, decrevi* 9,
 13, 2.
 delicatus, *fastidiosus* 8, 21, 5.
 delicata *femina, voluptaria* 7,
 24, 3. delicate, *moderate,*
ut tibi parcas 9, 10, 2.
 delicatissimae oves 2, 11, 25.
 delicatissimus amnis 8, 17, 3.
 deliciae nostrae, *locus* 1, 3, 1.
fastidium 2, 5, 4.
 delinimenta aurium 3, 15, 3.
 deliratio 6, 15, 4.
 delphinus gestator et collusor
 pueri 9, 33, 8.
 delubris inferre castam mentem
 P. 3, 5.
 demereri aliquem 4, 2, 4.
 demissus capillus 1, 10, 6. stilus
 1, 8, 5.
 demissiores ripae 8, 17, 1.
 demum 10, 35. *exclus.*

- depellere malum seculi P. 18, 1.
 depoposcisti 1, 8, 2.
 deportatae messes P. 31, 3.
 deprecari titulos P. 55, 8.
 deprehendit nos libertas rudes
 8, 14, 3. *add.* 8, 17, 4.
 depressior 10, 58.
 depressius iter 9, 26, 2.
 deprimere amplexus civium ad
 pedes P. 24, 2.
 descendere ad curas cuius 10,
 40, 1. in officia familiaritatis
 P. 85, 5.
 descensiones 5, 6, 26. n.
 desciscere a consuetudine 3, 20, 4.
 describere vinum lagunculis 2,
 6, 2.
 descriptio, *distributio* 3, 6, 13.
 deterere iter ad P. 75, 5.
 deservire honoribus 2, 5, 3. P.
 77, 6. oculis P. 50, 1. stu-
 diis 7, 7, 3.
 desiderandus, quod prospexerat,
 ne desideraretur P. 10, 6.
 desidia frui 2, 2, 3.
 desidia votum 1, 2, 8. longae
 indormire 1, 2, 3.
 desidiolissimus 3, 5, 19.
 desolata templa 10, 97, 10.
 desolatus 4, 21, 3.
 destinare cui filiam 6, 26, 1.
 reum 9, 13, 7. destino ex-
 currere 3, 6, 6. de eo, quod
 destinaveris, non esse consulen-
 dos *etc.* 9, 13, 6.
 destinasse mori 1, 12, 9.
 destinatum mihi est 9, 13, 5.
 destinatio, *electio* P. 77, 1.
 destringi in balneo 3, 5, 14.
 destringi et abradi aliquid bo-
 nis P. 37, 2.
 destruebat foris claros domestica
 infamia P. 83, 4.
 detectus, *apertus* 10, 100.
 deterit nimia cura 9, 35, 2.
 detestari in caput cuius iram
 deorum 2, 20, 6.
 detinere moestos sermones mate-
 ria laetiori P. 28, 1.
 detorquere ad segnitiam luxum-
 que P. 82, 6. *add.* P. 70, 5.
 recte facta 1, 8, 6.
 detrimenta de abortu 8, 10, 1.
u. v.
- devehere (*in forum*) P. 29, 4.
 devexitas loci 8, 8, 3.
 devexus in planum P. 71, 1.
 devincire sibi officiis 1, 7, 2.
 devinctus necessitate 7, 9, 14.
 Deus adfuit mihi 1, 5, 5. Di
 boni! P. 10, 3.
Diaconissae Christianorum 10,
 97, 8.
diaeta pars domus habitationi
apta 2, 17, 15. 7, 5, 1.
trium aut quatuor cubiculo-
rum 5, 6, 31.
diaetula quid. leg. 5, 6, 38.
 Diana et Minerva in silvis 1, 6, 3.
 dianome 10, 117, 2.
 dicare caelo, *consecrare* P. 11, 1.
 dicax et urbanus 4, 25, 3.
 dicere sibi legem 2, 16, 2.
 dictare notario scribenda 9, 36,
 2. testamenta 2, 20. *extr.*
 die admisso, *valvis remotis* ibid.
 dies longa, *tempus* 8, 5, 3.
 conditur, *consumitur* 9, 36, 4.
 et P. 80, 6. dies imperii 10,
 60, 10, 103. natalis *princip.*
 10, 28, 2.
in diem vivere 5, 5, 4.
 differre sitim 1, 22, 7.
 difficultas me circumstat P. 3, 3.
ex difficultate beneficiis suis
 commendationem captare P.
 91, 2.
 dissidentia causae 5, 1, 7.
 diffundere orationem in immen-
 sum P. 56, 2.
 diffunditur via, *sit patentior* 2,
 17, 3. diffusum opus 3, 5, 6.
 diffusior corona, *coetus maior*
 7, 17, 9.
 diffusius meritum P. 53, 3.
 digerere, *dispensare* 2, 17, 9.
 digeruntur insulae ventis 8,
 20, 6.
 digesta, *ordinata* 9, 18, 2.
 digitos agitat, computat 2, 20, 3.
 dignationem habere P. 47, 1.
 ponere in honore P. 77, 5.
 dignitas oris, *virilis pulchritu-*
do P. 4, 7.
 dignus alter eligi, alter eligere
 P. 7, 4.
 dilationem dare 10, 85, 5.
 dilectus princeps, *delectus* P.
 2, 6.

- diligens, *frugalis* 2, 6, 1. temperamenti P. 79, 5.
 diligere effusissime P. 84, 4.
 diluere crimen 2, 11, 9. 3, 9. 32.
 diluvia crebra 8, 17, 1.
 dimensus *passiv.* 4, 30, 3.
 dimidia clepsydra 6, 2, 5.
 dimittere creditores, *illis solve-re, eos absolvere* 2, 4, 2.
 pluribus singula 9, 18, 2.
 dinumerari P. 76, 2.
sub dio 6, 16, 6.
 diplomata *itineraria* 10, 14. et 54. et 121, 1.
 diremit nox 4, 9, 9. *not.*
 direpta mari gens P. 32, 1.
 dirimere sententias 8, 14, 19.
 discedere, *disfentire* P. 76, 3.
 disceptare inter amicos 7, 15, 2.
 discernere parietibus 1, 8, 17.
 discessione peracta 9, 13, 20.
 disciplina castrorum corrupta P. 6, 2.
 discreta velo 2, 19, 3.
in discrimen adduci 2, 9, 1.
 discrimen transmissum convalescendo remeteri 8, 11, 2.
 discursus inanis 1, 9, 7. *add.* 8, 23, 5. *de ambitione candidatorum.*
 discursibus tortis vibratisque 6, 20, 9.
 disertior 6, 17, 3.
 disiunctus consulatu P. 93, 4.
 disiunctissimae terrae P. 25, 5.
 dispensata *oppon.* profusis P. 35, 5.
 disperdere 7, 12, 1.
 dispice, ne sit 2, 10, 5. an tu 1, 18, 5.
 disponere diem 9, 36, 1. facultates 3, 19, 9. qui nuntient 4, 19, 3. otium 4, 23, 1.
 dispositus vir, *ordine cuncta agens, sine confusione* 2, 11, 17. disposita vita 3, 1, 2.
 disputare 1, 8, 5.
 dissimillimus 1, 5, 9. P. 94, 2.
 dissimulanter 1, 13, 2.
 dissimulatione praeterire 6, 27, 3.
 mutua parcunt sibi senatores 9, 13, 21.
 non dissoluta clementia P. 80, 1.
 dissoni clamores 3, 20, 4.
 distineri negotiis 7, 7, 3. fluminibus P. 25, 4.
 distentum officiis tempus 3, 5, 7. distentus coena, *factus* P. 49, 6. imperii curis P. 86, 2. occupationibus 6, 18, 1.
 distinguere curas et occupationes carmine 7, 9, 10.
 distinguitur coena comoedis 3, 1, 9.
 distincte designare P. 83, 6.
 distinctius 3, 1, 1. enuntiare 7, 13, 1.
 districte minatus 9, 21, 4.
 districtum officium 10, 25.
 distringere votis deum, *diversa precari* P. 94, 2.
 distringi officio 1, 10, 9. et 7, 15, 1.
 distringunt officia 3, 5, 19.
 ditione nutuque cuius regi P. 4, 4.
in ditionem venire P. 32, 1.
 diversum consuetudine P. 65, 3.
 in diversum movere 10, 116, 1.
dubium facere. diversissima parte 9, 28, 2.
 dividere sententiam 8, 14, 15.
 divinitas terris si qua est P. 32, 3. divinitate parentum superbi P. 11, 4.
 diuturnitatis amor sollicitat 5, 8, 2.
 docere, *narrare* 10, 64, 4.
docti interdum latent 7, 25, 3. *sq.*
 documentis magnis expiare errorem 8, 10, 1.
 dolenter dicere 4, 11, 2. ferre 1, 5, 4.
 dolere morte cuius 1, 12, 12.
 dolendi etiam quaedam voluntas 8, 16, 5.
 dolor eximit studia 8, 25, 1.
 dolorem levare 2, 7, 7.
 dolore superari 1, 12, 13.
 domestica infamia P. 83, 4.
 dominatio et principatus *diversa* P. 45, 3.
 domini mites, *heri* 1, 4, 4.
 dominis exturbatis, *possessoribus* P. 50, 1.

- dominus saevissimus, *tyrann.* P. 52, 6. a principe alius P. 55, 7.
- dominos et servos inter non est amicitia P. 85, 2.
- domus laxior P. 50, 5.
- donare: *ne non* donatus abiret 8, 2, 3.
- donativum P. 25, 2.
- donum. *dona infidiosa* P. 43, 5.
- dormire in dextram aurem 4, 29, 1.
- dormitorium membrum 2, 17, 9.
- dorsum saeveum 6, 31, 17. editissimum 9, 7, 4.
- in dotem conferre quid 2, 4, 2.
- quod dubitas, ne feceris 1, 18, 5.
- dubito, num 6, 27, 2.
- non dubito futurum, ut 6, 21, 7.
- ducere repugnantes, *persuadere* 1, 10, 5.
- duci auribus 3, 15, 4. gloria famaeque 4, 12, 6. *absolute*, *i. e. ad supplicium* 10, 97, 3.
- duci et capi quo, *delectari* 9, 17, 3.
- ducitur nox sermonibus 6, 31, 13.
- ductus aquae, *absol.* 10, 46, 1.
- dulcedo tecum loquendi 2, 5, 13.
- dulcis sermo 1, 10, 5.
- dum, *donec* 1, 5, 15. *postpos.* manedum 8, 6, 13.
- duodevicesimus annus 6, 20, 5.
- dupli vel quadrupli solvendi irrogatione tarditas multatur P. 40, 5.
- durare ad extremum 5, 16, 4.
- durat honor studiis 4, 16, 1.
- durities corporis et lacertorum P. 82, 6.
- durus ac crudelis 2, 10, 1.
- durior, *inclementior* 8, 16, 3.
- duriusculi versus 1, 16, 5.
- duumviratus 4, 22, 1.
- E.
- Eblanditae preces P. 70, 9.
- ecclesia, *concio* 10, 111.
- edicus, *ibid.* pr.
- echini 1, 15, 3.
- eclogae 4, 14, 9.
- ecquid, *dubitative* 6, 16, 17.
- edere annos, *profiteri* 10, 22, 1.
- centum *ibid.*
- edicto subiicere, *edicere, publice scripto proponere* P. 20, 5.
- celebrare diem P. 92, 4.
- editio libri 2, 10, 6. et 3, 15, 1.
- editione indignus liber 1, 8, 4.
- educationis taedium et labor 1, 8, 11.
- per quod effectum est, ut 10, 83, f.
- effecti syllogismi 2, 3, 3. *add.* 8, 4, 7.
- efferre se alveo P. 30, 2.
- efficacissimum genus rogandi, gratias agere P. 70, 9.
- efficacissime rogare 2, 13, 11.
- effigies, *umbra mortui* 3, 5, 4.
- effinge et excude, *scribe* 1, 3, 4.
- effingere Horatium, *imitari* 9, 22, 2.
- effoeta natura 8, 21, 1.
- effrenata petulantia 4, 25, 5.
- effulsi sol 6, 20, 18.
- effuse amare 6, 26, 2.
- effusus dicere 1, 20, 20. fovere pantomimos 7, 24, 4.
- effusissime diligere 7, 30, 1. et P. 84, 4.
- effuso cursu, *citato* 6, 20, 11.
- effusio liberalitati opponitur P. 38, 4.
- egeritur lacus in flumen 8, 20, 9.
- egestas et inopia differunt 4, 18, 1.
- egestio opum publicarum 8, 6, 7.
- Ego vero, *initio epistolae* 9, 20. et 38.
- egressi tecta 6, 20, 8.
- eia 4, 29, 1. veritatem 7, 33, 10.
- eiecta, *prominentia* 2, 17, 11.
- eiurare magistratum 1, 23, 3.
- eiusdem aetatis, cuius illi 10, 83, 4.
- elapsum librum colligere 2, 1, 5.
- elatus *adi.* 1, 8, 5. et 7, 2, 4.
- adv. oppos. pressius* 4, 14, 3. dicere 7, 21, 3.
- Electa, *liber* 3, 5, 17.
- electionem cui offerre 10, 24, 2.
- elegi fluentes 5, 17, 2.
- elicis et invitas 9, 18, 1.
- eloquentia et loquentia *diff.* 5, 20, 5. male sine moribus discitur 3, 3. extr.

eloquentissime 6, 21, 3.
 eloquentius *adv.* 3, 18, 6.
 eloquutioni vacare 3, 13, 2.
 emancipare 4, 2, 2. fundos 10,
 3, 3. emancipatam revocare
 8, 18, 4.
 emancipatio 10, 3, 3.
 emendatio *libri* 1, 8, 3.
 emendatus vir 3, 3, 5.
 emendatissimus 8, 22, 2.
 emendator disciplinae P. 6, 2.
 46, 4. senatus 6, 5, 4. acer-
 rimus timor 7, 17, 13.
 emerita arma P. 15, 3.
 eminent metus, gaudium 5, 17, 5.
 emitte, *emancipare* 8, 18, 4.
 librum 2, 10, 6. et 9, 1, 1.
 libellos 1, 2, 6.
 emota sedibus 6, 16, 15.
 emitare 6, 19, 5.
 emtio mala semper ingrata 1,
 24, 2.
 enata insula 6, 31, 7.
 enerve et fluxum spectaculum P.
 33, 1.
 enimvero P. 2, 8, 25, 3. 81, 4.
 enitere bello *contr.* obsolescere
 1, 4, 5.
 eni, *parere* 4, 21, 1.
 eniti, ut 1, 3, 5. P. 95, 2.
 enodes elegi 5, 17, 2.
 enorme 9, 26, 6.
 enotare 1, 6, 1. 6, 16, 10.
 enotescere 2, 10, 3.
 eodem loci P. 1, 5.
 epigrammata 4, 3, 3.
 epistolae *plur. de una* 10, 5, 1.
 P. 15, 2. epistolae *incommo-*
dum prae sermone 5, 7, 6.
 epulo diem celebrare 4, 1, 6.
 Epulonum Septemvir 2, 11, 12.
 equestris ordinis decora P. 23, 1.
 equum conscendere 9, 15, 3.
 equi albentes P. 22, 1.
 erani 10, 93.
 erasi e tabulis P. 25, 3.
 erigere animos P. 70, 3.
 eripere occasiones beneficiorum
 P. 39, 4.
 erogare in posteros P. 26, 4.
 erogasse facultates 10, 111, 2.
 erogationes P. 41, 1. *necessa-*
riae 10, 35.
 erubescere fame P. 31, 6.
 eructare P. 49, 6.

eruditissime 1, 9, 8.
 esse sibi tanti, quanti 1, 3, 5.
 in honore hominum et in ore
 famae P. 69, 6.
 etesiae 10, 26.
 Etiam, *adfirmanter responden-*
tis 2, 6, 4. 4, 13, 3. *con-*
cedentis 2, 3, 9. 5, 3, 7.
 6, 2, 8. 6, 28, 3. 7, 17, 5.
 etiam atque etiam 6, 12, 5. et
 6, 22, 7.
 etiam et P. 85, 1.
 evadere quem 2, 1, 3. sermones
 malignorum 7, 24, 3. vale-
 tudinem perpetuam 1, 12, 11.
 evehere se super ruinas *de fluvia*
 8, 17, 3.
 eveniat bene ac feliciter P. 72, 1.
 eventura somnari 1, 18, 2.
 eventus comprobavit 4, 8, 3.
 docuit P. 5, 4. sequutus est 6,
 33, 5. laetus sequitur 10, 9.
 non sine eventu 5, 20, 2.
 everlio dignitatis 10, 111, 2.
 evigilare 1, 5, 8.
 eunt ereptum P. 35, 3.
 evocare testes 5, 20, 2. 3, 9,
 29.
 evolare, *celeriter proficisci* 9,
 28, 4.
 evolvere librum 1, 13, 2.
 Euphrates Rheno coniunctus P.
 14, 1.
 euripus viridis et gemmeus 1, 3, 1.
 ex aequo probare P. 83, 6. ex
 consuetudine 1, 2, 1. ex im-
 peratore submitteris in amicum,
 agis amicum P. 85, 5. ex pro-
 ximo auditus P. 14, 1.
 exactor *operis* P. 19, 3.
 exactores operi ponere 9, 37, 3.
 exactus hostis mari P. 29, 1.
 exactum est P. 46, 2.
 exactissimus vir, *perfectus* 8,
 23, 5.
 exacuere exhortationibus 3, 7,
 15.
 examina infantium P. 26, 1.
 examinare iudicio amicorum 8,
 19, 2.
 exarare quid versibus 7, 4, 6.
 exarmare accusationem 3, 9, 29.
 exauctorare centurionem 6, 31, 5.
 excedere crimina immanitate 2,
 11, 2. modum 8, 24, 10.

in quod excessi, *digressus sum* 5, 6, 45.

excellior omnibus P. 94, 3.

exceptio a regula P. 38, 7.

sub hac exceptione 1, 2, 5.

excerpere *librum* 3, 5, 10.

excessus, *digressio* 9, 26, 9.

excidit oculis vultus, animo caritas P. 87, 5.

excidere aliquem numero civium 8, 18, 6. intestinum malum P. 37, 2.

excipit te clamor P. 26, 7. ad-

sentu, gaudio P. 71, 1. honore P. 71, 6. osculo P. 23,

1. *conditionem ponere* P. 68, 1.

excire. exciverat te ab Hispania P. 14, 5.

excitatus somno felicitatis.

exclamatio sine o 2, 10, 1. P. 2, 8.

excogitat metus multa P. 72, 7.

excolere solum marmoribus 9, 39, 3. excolendus mihi est 3, 2, 4.

excoquere. excocta flammis *metalla* P. 52, 4.

excubare pro templis P. 52, 1. *de statu Imperatoris*.

excubiae crudelitatis P. 49, 3.

excude aliquid, *scribe* 1, 3, 4.

excursionibus crebris avocari 1, 3, 2.

excusare alicui aliquid, *negare* 1, 7, 2. casum patri 8, 11, 3. hunc diem P. 12, 1. fidem fallacem, *rebus compensare* P. 32, 4.

excusator 8, 14, 11. excusatus est 4, 5, 4. excusatus facies 9, 21, 3. excusatum hoc esse cupio 7, 11, 2.

excusatio in numero, *quo vitiora tanto plura* 9, 29, 2.

excussi grandine Tusci 4, 6, 1.

excutere cubilibus feras P. 81, 1.

rationem, *examinare* 10, 48, 1. probationes 6, 31, 5. excutiunt mihi mentem, *terrent* 1, 18, 3.

exemplar aevi prioris 2, 1, 7. vivum 8, 13, 2. testamenti, *copia* 10, 75, 4. quandoque esse posse 6, 21, 2.

ad exemplar antiquitatis 5, 15, 3. veterum 6, 21, 2.

in exemplaria transcribere 4, 7, 2.

exempla longius repetere 1, 8,

8. sibi ipsi sunt 8, 23, 3. sequi 10, 74

exempli interest, ut 9, 13, 25. refert 8, 12, 4. pessimi est

10, 98. f. singularis uxor 3, 1, 5. raritate insignis 6, 33, 2.

exemplis melius docemur P. 45, 6.

exemplo monere 7, 1, 7.

sub exemplo praemonere 2, 6, 6.

exemplum inducere 6, 29, 2. P. 6, 2.

ad exemplum pertinet 6, 29, 1. 10, 38, 2. et 85, 5.

exemptus honoribus 2, 12, 3.

exercere abactum hospitum P. 20, 4. aliquem, *vexare* 7, 6, 2. iustitiam 1, 10, 10.

exercita et inquieta aestas 7, 2, 2. statio P. 86, 3.

exesa ossa 7, 27, 11.

exhauriri legatis 5, 1, 9.

exhaustisse labores 3, 9, 1. exhaustus fossa Tiberis 8, 17, 2.

exhedra 10, 75, 3.

exhibere humanitatem 5, 19, 2. se religioni deorum P. 63, 8. sibi negotium 9, 18, 1.

exigere noctem, *transigere* 7, 5, 1. pecunias 10, 109, 1. *ius suum* 6, 6, 8. 6, 8, 5. 7, 12, 1. *disputando conficere* 9, 26, 14. 5, 12, 3.

exiguissima legata 7, 24, 7.

exiles et parvae caussae 2, 14, 1.

exilior P. 30, 3.

exilius *adiect.* 7, 12, 4.

eximitur dies 5, 21, 2.

exinanitus 4, 30, 10.

exire de vita 3, 9, 5. e vita 1, 22, 8. exit dies laetus P.

68, 2. res in vulgus P. 75, 3.

exitus principum, *mors* P. 72, 4.

existere *vid.* existere.

existimatio clandestina P. 63, 9.

exolefcit metus 1, 4, 4.

exolevit amicitia P. 85, 1. lex 10, 115, 3.

exoptatissimus 10, 3, 6.

exorabilis 8, 22, 3.

exorare, *placare* 2, 5, 6. *hinc*
 exoratus obligato *opponitur* P.
 28, 2. exorata terris numina
 P. 5, 1.
 exornata dignitas 10, 11, 2.
 exortus imperatoris P. 8, 3.
 expanditur amnis P. 30, 4.
 expeditissime 6, 22, 6.
 expendere causas rei 1, 22, 10.
 expergisci, *alacriorem fieri* 1,
 4, 3.
 experimentis adnotatum 2, 11, 6.
 eruditus 1, 5, 16.
 experimento discimus P. 49, 3.
 crescit audacia 9, 33, 6.
 experior me variis studiorum ge-
 neribus 9, 29, 1.
 experiri libertatem P. 67, 2.
 expertus usu 9, 13, 6. honoribus
 vir P. 61, 7. me 7, 4, 3.
 expiare detrimentis (an *documen-*
tis?) errorem 8, 10, 1. unco,
 ignibus, miseras voluptates P.
 33, 3.
 explicare elegos 7, 4, 7. arcana
 famae nescenda P. 83, 1. iter
 8, 1, 1.
 expoliendum et limandum se cui
 permittere 1, 10, 11.
 expositus homo, *comis* 1, 10, 2.
 expositi, *ἐκθετοί, ἀγαστοί* 10,
 71. sq.
 expostulatum est, ne P. 75, 4.
 expresse dicere 2, 14, 2.
 expresse ad exemplar 5, 15, 3.
 exprimere faciem cuius *pingen-*
do 7, 33, 2.
 exprimere *vertendo in aliam*
linguam 2, 18, 1.
 exprimere non possum, quantum
 5, 15, 2. verbis 5, 16, 7.
 10, 2, 1. 10, 5, 1. 10, 12, 1.
 exprimere vitam, *describere* 2,
 13, 10.
 Exquiliae *vicus Rom.* 3, 21, 5.
 exquilinae adhortationes 1, 8, 11.
 exscindere malum P. 34, 2.
 exscripsit similitudine patrem filia
 5, 16, 9.
 exsectus et exemptus honoribus 2,
 12, 3.
 executio prioribus aliquid ad-
 dentium 8, 14, 6.
 exsequi iniurias accusationibus 3,
 4, 5.

exsequias celebrare 8, 12, 5.
 exlerere ius iuum 8, 7, 2.
 exsilium molle velut praemium
 4, 11, 15.
 existat similis avo 3, 3, 1. ex-
 sistentes suffragator, declarator
 P. 92, 3.
 exsolvi poenis 10, 40, 4.
 exsolutus curis P. 79, 5.
 expectationem differre 2, 10, 2.
 frustrari ibid.
 expectatione suspendi 2, 10, 3.
 expectationis sollicitudine libera-
 ri 10, 10.
 exsultantius *adv.* 3, 18, 10.
 exta duplicata 2, 20, 13.
 extemporales figurae 1, 20, 10.
 extendere epistolam 3, 5, 20.
 se epistola 7, 9, 16. preces
 2, 13, 11. vespeream sermo-
 nibus 9, 36, 4. *i. e. scribere*
 9, 10, 2. n.
 exterrere 6, 4, 4.
 exterritus conscientia 1, 5, 7.
 extollere in maius 3, 11, 1. P.
 60, 7.
praerepta et extorta 3, 9, 16.
 extortus membris 8, 18, 9.
 extracta cognitio 3, 9.
 extranei heredes P. 37, 1.
 exulcerat dolorem meum 1, 12,
 1. et 8, 23, 5. 9, 9, 3.
 exuerant modo praetextas P. 61, 8.
 exuisse gratiam novitatis 1, 2, 6.

F.

Fabrorum collegium 10, 43, 3.
 fabulae urbis, *res actae* 8, 18, 11.
 facere bonos praemiis bonorum
 P. 70, 2. imperata P. 12, 1.
 haec faciat, haec audiat! P.
 2, 8. facit plurimum in arte
 5, 18, 3. qui faciunt aliquid
 in studiis 6, 17, 5.
 faces ignem concussionem custo-
 diunt 4, 9, 11.
 facetiae 6, 6, 8.
 facetissime dixit 1, 9, 8. ludit
 9, 22, 2.
 facies liberalis 1, 14, 8. deco-
 ra P. 56, 15. foeda rerum
 P. 82, 3. insolita oculis no-
 stris contigit P. 71, 3. laetifi-
 cina et amabilis vultus P. 55.

11. una per omne spatium
 circi P. 51, 4.
 faciem cuius praestare, *speciem*
præbere 2, 17, 27.
 facilis et levis cibus 3, 5, 10.
 facile est coniectare P. 26, 7.
 ex quo facile est opinari 10, 97,
 10.
 facilius est, ut — quam P. 44,
 3, 87, 5.
 facilitas 8, 2, 8. magis quam
 facultas 6, 29, 5.
 facilitas principis P. 2, 7.
 factionibus vexari 10, 43, 1.
 factiosus Regulus 1, 5, 15.
 factiosissimus 4, 9, 4.
 factitatum 6, 23, 2.
 facultates, *opes* 10, 111, 2.
 fallax anni fides, *sterilitas* P.
 32, f.
nec me fallit augurium 7, 33, 1.
nec fallebatur 1, 5, 2.
 falsi genus improbissimum 2,
 20, f.
 fama coniungere Rhenum Euphra-
 temque P. 14, 2.
 fama optima frui 5, 15, 3.
 fama circumfert quid 3, 6, 1.
 fama serpit 9, 33, 3. praecessit
 2, 3, 1. virtute ac meritis
 prorogatur P. 5, 10. princi-
 pem invitum manet ibid. sum-
 mam rerum nuntiat, non or-
 dinem 4, 1, 16.
 famae assignare quem 6, 23, 2.
 subtrahit quies et modestia 7,
 25, 1.
 famam laedere 1, 5, 7. et 3,
 7, 3. ferre iustitiae 4, 9, 21.
 flagitii avertere P. 28, 1.
 familiare mihi est 4, 24, 7. fa-
 miliare et hoc 9, 34, 1. fa-
 miliares amici 9, 34, 1. 9,
 37, 1.
 fando inauditum P. 86, 2.
 fas est 2, 1, 10. 2, 5, 5. 7,
 9, 9. an fas erat, *decebat*
providentiam? P. 5, 2.
 fas non puto 1, 5, 7.
 fas publicum, *ius* 9, 13, 3.
 fascis 3, 9. fasces dimissi P. 61, 7.
 fastidium circa hospitia P. 20, 3.
 fastidiosa res 6, 17, 5.
 fastidiosissimus 8, 6, 14.
 ad fastigium augendum cui nihil
 superest etc. P. 71, 4.
 in fastigio collocare 1, 7, 1.
 fastos referare, *consulem fieri*
 P. 58, 4.
 fatalis mors a naturalibus causis,
 non a voluntate hominis
profecta 1, 12, 1.
 fato quasi datum 8, 18, 5.
 faucibus praedonis eripi P. 94, 3.
 favere, *verbum Circense* 9, 6,
 2. n.
 faveo seculo, ne 5, 17, 6.
 dii faveant, ut 6, 25, 5.
 favonios accipit locus 2, 17, 19.
 favorabilem facere 4, 9, 22.
 favorabile 4, 9, 18.
 fax tumultus P. 8, 5.
 febris ardentissima perustus 7, 1, 4.
 febricula 10, 28, 1.
 Felicis nomen fortunae datum
 P. 88, 5.
 felices nos! felicem illum! P.
 2, 8. non magis sine te nos
 esse felices, quam tu sine no-
 bis potes P. 72, 2. felicior,
 antequam felicissimus fieret 5,
 18, 1. n.
 felicitas temporum 10, 7. edicit
 quaedam 10, 66, 7. vera fe-
 licitate dignum videri P. 74, 1.
 felicitatis est, quantum velis
 posse, magnitudinis, velle, quan-
 tum possis P. 61, 4.
 fellis et salis plurimum in scri-
 bendo habere 3, 21, 1.
 fenestrae et valvae differunt 2,
 17, 5. 5, 6, 19.
 ferae claustris fractae P. 81, 3.
 ferax arborum terra 2, 17, 15.
 miraculorum 8, 20, 2. bonis
 artibus seculum 4, 15, 8.
 feracius et uberius ad laudem P.
 43, 3.
 feracissimae terrae P. 30, 1.
 fercula triumphi P. 17, 2.
 feriatas dies est 3, 14, 6.
 feriatas dies plures mensis habet
 10, 24, 3.
 ferrea frons P. 35, 3.
 ferre acceptum vid. h. v. fru-
 ctum conscientiae, *referre* 5,
 1, 11. laudibus 8, 6, 9. prae-
 se 6, 8, 2. quod petimus,
consequi 5, 13, 2. tulit aetas
 hos, genuit 5, 15, 6. fert via

- eodem 2, 17, 2. ferentes ven-
ti P. 31, 4. nihil quod ad Bi-
thynos ferretur, *pertineret, ap-
plicari posset* 10, 71, 2.
- fervescentibus aestibus 8, 1, 1.
- fessis rebus P. 8, 3.
- festinantius *adverb.* 5, 17, 1.
- festinare *cum infin.* 10, 1, 1.
- festinata senectutis insignia P.
4, 7. festinatis honoribus am-
plificare P. 69, 5.
- fideliore 3, 14, 3.
- fidelitas temporum P. 67, 3. *vid.*
securitas.
- fidelius iudicare 6, 24, 3.
- fidelissima custodia principis in-
nocentia P. 49, 3.
- fidere ingenio suo 4, 13, 12.
- parum ingenio 8, 21, 4.
- fides auctoris magna 9, 33, 1. in
oculis, habitu, gestu P. 67, 1.
- divinitatis P. 11, 3. rara in
amicitiis 6, 10, 5. si ita du-
xerit 5, 1, 4.
- fidem dare vocibus, *facere* P.
74, 3. detrahere, ibidem. fe-
cit mihi poenitentiae 9, 21, 1.
- liberare 5, 11, 1. implere *rei*
3, 14, 2. exsolvere 2, 12, 6.
- obstringere suam cui 4, 13, 11.
- in fidem ditionemque venire P.
32, 1.
- fiduciam cuius de se destituere 2,
17, 10. habere diligentiae cu-
ius 10, 82, 2. reponere in
quo 3, 9, 16.
- figurae orationis 1, 2, 2.
- figurare varie 3, 13, 3.
- figuratum opus 2, 20, 2.
- per filium mereri triumphalia,
caelum P. 89, 3. filium quo-
modo castigare *fas sit* 9, 12.
- figere et formare sibi principem
P. 4, 4.
- finiri morbo, *mori* 1, 12, 2.
- finem facere lacrymis 5, 9, 6.
- Firmani, colonia 6, 18, 1.
- firmator disciplinae 10, 38.
- firme et graviter respondere 6,
13, 3.
- firmissimus pro veritate, *constans*
2, 11, 19.
- firmitas corporis P. 4, 7.
- fiscus et aerarium *differunt* P.
36, 3. 42, 1.
- fiscum cohibere P. 36, 3.
- flagitia committere 1, 5, 1.
- flagitiosissimum factum 9, 13, 12.
- flagrantissimus amor 6, 8, 2.
- flagrare invidia apud 9, 13, 21.
- flamen, *sacerdos* 2, 13, 4. fla-
mine colere divum 11, 3.
- flexibile ingenium 1, 16, 1.
- flexibiles ducimur in P. 45, 5.
- in flore primo exstingui 5, 9, 5.
- flore senatus et equestri ordinis
circumsusus P. 23, 3.
- florem novitatis praecerpere 5,
20, 8.
- florere fama gloriaque 7, 20, 4.
- floret urbs studiis 1, 10, 1.
- florescit patria 5, 12, 2. vetu-
state P. 55, 9.
- fluitare 8, 8, 4. 8, 20, 6.
- fluitantia vela P. 81, 4.
- flumen amat alveum P. 31, 4.
- flumina gelu rigentia, superflua
campis, deferentia P. 82, 5.
- fluxum spectaculum, enerve P.
33, 1.
- foecundissima gens P. 31, 6.
- foedissimae tempestates 3, 18, 4.
- fomento dolor adquiescit 2, 21,
4. fomentis adquiescere, *so-
latio* 6, 7, 2.
- fons oritur 4, 28, 1.
- fontis mira natura 4, 30.
- e fonte repetere, *altius* 4, 13, 10.
- fontes patrii P. 15, 3.
- fonticulus 5, 6, 22. et 40.
- forma negandi 5, 20, 6.
- formam scribere, *ideam delineare*
9, 39, 5.
- formare mores principaliter P.
47, 1. versus meos cantat
formatque cithara 4, 19, 4.
- formari, *institui* 1, 14, 3.
- formator morum 8, 23, 2.
- formidolosus tremor 6, 20, 3.
- fortis, *bonae valetudinis* 1, 12,
12. et 2, 21, 4. et 4, 1, 7.
et 7, 22, 1. 10, 1, 2.
- fortes fortuna iuvat 6, 16, 11.
- fortuna dominatur in utramque
partem 5, 20, 2.
- si fortuna hunc servaverit 2,
21, 4.

- fortuna magna nihil tectum habet P. 83, 1.
 fortuna imperii meliore vultu aliquem respexit 10, 66, 9. praemonet ut P. 15, 1. principum abest ab humilitatis periculo P. 71, 5. indiget amicitias P. 85, 6.
 fortunae hactenus licet, ut 4, 8, 2.
 fortunae malignitas 10, 95, 2.
 Forum Iulii. quae Foro iulii possides 5, 19, 7.
 fossam ducere 10, 69, 4. percutere 10, 50, 4. premere 10, 69, 4.
 fovere effusus pantomimos, quam 7, 24, 4. exhortationibus 1, 14, 1. animos rectos vividosque P. 44, 6. larga manu P. 26, 6. sancte iudicium alicuius P. 87, 3.
 fracta pronuntiatio 2, 14, 12.
 fracti fluctus 2, 17, 5.
 fraenata lingua P. 66, 5.
 fraenator animus P. 55, 9.
 fraenos laxare 9, 26, 7.
 fragilitas mortalitatis 4, 24, 2.
 fragilitatis humanae vices horreare P. 27, 1.
 frangere animos virorum P. 81, 4.
 fraudare studia fructu 2, 10, 8.
 fraxinus 8, 8, 4.
 frequens sententia, multis adprobata 2, 11, 6.
 frequentare nuptias 1, 9, 2.
 frequentatur homo, a multis invisitur 2, 9, 6.
 frequentissime clamitabat 4, 11, 7.
 scribere 6, 7, 3.
 frigida et inania 4, 17, 4. negotia 9, 2, 1.
 frigidae res, ineptae 1, 9, 3.
 frigidissimus fons 4, 30, 3.
 frigidaria cella 2, 17, 11. et 5, 6, 26.
 frons exsanguis, ferrea P. 35, 3.
 fronte gravi P. 41, 3.
 frontem abstergere, lacrymas P. 73, 5.
 frontem remittere, severitatem 2, 5, 5.
 frontis mollities, pudor 6, 29, 6.
 fructus honestatis in conscientia 1, 8, 14.
 fructuosum omnibus opus 10, 50, 2.
 frugalissimus princeps P. 51, 1.
 frugalitas principis an tantas vires habet P. 41, 1. prisca 1, 22, 4. valetudinis 5, 19, 9. contrahit tempus epularum P. 49, 5.
 ex frugalitate redditus 6, 8, 5.
 frugalitate monstrabantur Pisones P. 88, 6.
 frugaliter vivere 10, 40, 3.
 frugi coena 3, 1, 9. et probi existimantur P. 88, 2. mancipēs 3, 19, 7.
 frui desideria, studiis 2, 2, 3. per amicos P. 58, 6.
 frumentorum comparatio 10, 37.
 frustrari spes improbas cuius 8, 18, 3.
 fugaces blanditiae 7, 4, 6.
 fugitivus rei familiaris 9, 28, 4.
 fuisse, vixisse 8, 5, 1.
 fulgurat oratio 1, 20, 19.
 fulmine adflare P. 90, 5.
 fulminibus ambrustus 3, 11, 3.
 fulturae et substructiones 6, 48, 2.
 fulturis corporis sustinetur animus 1, 9, 4.
 functus procuratione 7, 25, 2.
 fundamentum iacere 4, 9, 4.
 fundare salutem et libertatem P. 8, 1. redditus civitatis P. 70, 1.
 fundata adminiculis domus 4, 21, 3.
 funditus extinctum 2, 14, 12.
 funebre opus 6, 34, 1.
 funebres laudationes 8, 12, 5.
 fungi pio munere *ibid.*
 funus parare cui 3, 16, 3. publicum 2, 1, 1.
 furcifer 7, 29, 3.
 futile tempus 3, 7, 14.
 futura ex praeteritis providere 1, 5, 16.
- G.
- Gaditanus aliquis Livium videre gessit 2, 3, 8. Gaditanae puellae 1, 15, 3. n.
 ganea clandestina P. 49, 6.
 gaudendi necessitas P. 23, 6.
 gaudio cogendi vis inest P. 73, 2. gaudio est tibi, si 2, 11, 1. magno 4, 19, 1. gaudium

- adferre 10, 2, 1. percipere 2, 10, 6.
 gelidum caelum 5, 6, 4.
 gemmea prata 5, 6, 11. 1, 3, 1.
 gemmeus Euripus 1, 3, 1.
 gemunt gubernacula 9, 26, 4.
 generaliter 1, 8, 3. et 4, 20, 1.
 genialis torus P. 8, 1.
 genitus love P. 14, 5.
 genius amnium P. 32, 3. principis P. 52, 5.
 gentilitate mereri *hereditatem* P. 37, 2. gentilitates sparsas atque laceras colligere P. 39, 3.
 gentilitium est ei 6, 15, 1.
 genus ducere a quo 9, 22, 1.
 gerere honores 7, 27, 2.
 Germaniae *munimenta naturalia* P. 14, 2.
 gerusia 10, 42, 1. n.
 gestari equo 9, 36, 5.
 gestatio, *locus* 2, 17, 13. 1, 3, 1. 9, 7, 4. *motus* 9, 15, 3.
 gestator delphinus 9, 33, 8.
 gestiebant rogari P. 39, 2.
 gestus effeminati P. 54, 1.
 gestu manuque demonstrare 8, 14, 20.
 gigno. dies, qui genuit hunc diem P. 23, 5. genueris an elegeris, *quid intersit* P. 7, 7.
 glaciei *descriptio* P. 12, 3.
 glacie duratus fl. *ibid.*
 gladiatoriae *crudelitatis excusatio* P. 33, 1.
 glebula ex metallo 10, 16, 5.
 gloria duci 4, 12, 6. lactus *i. e. conscientia bene facti* P. 8, 4.
 gloria lata, *ampla* 4, 12, 7.
 gloria, laude virtutis florens 10, 89. numerosa P. 28, 1.
 gloria sequi, non appeti debet 1, 8, 14.
 gloriosissimus fructus P. 68, 1.
 graciles vindemiae 8, 15, 1. et 9, 10, 2.
 gracilitas corporis 2, 11, 15.
 gradata buxus 5, 6, 17.
 gradatim definire 2, 14, 14. et distincte tractare 8, 2, 8. amicos habere 2, 6, 2.
 gradum addere, *sequi, una ire* 6, 20, 12. scopulis inferre P. 31, 1.
 gradus equester 2, 13, 4. cognitionis remotus, iamque deficientis affinitatis P. 39, 6.
 Graecia vera et mera 8, 24, 2.
 Graecis volubilitas et longae periodi 5, 20, 4.
 Graeculi indulgent gymnasiis 10, 49, 2.
 Graeculus magister P. 13, 5.
 grandine excuti 4, 6, 1.
 grandis natu 8, 23, 7.
 granditas 6, 21, 5.
 gratia malorum infida 1, 5, 15. perit, si reposcatur 1, 13, 7. villae 2, 17, 1. gratia valere 1, 17, 2.
 gratiam adimere 2, 5, 8. novitatis exuere 1, 2, 6. retinere 1, 8, 7.
 in gratiam uxoris P. 7, 4.
 gratias agere ob quid 9, 31, 2. gratias agere rogandi genus efficacissimum P. 70, 9.
 gratiarum actione celebrari 7, 32, 2.
 gratiosissimus reus 3, 9, 25.
 gratulari temporibus 4, 27, 5.
 gratae terrae, *fertiles* P. 31, 1.
 gratior potestate libertas P. 87, 8.
 gravari *id* quod depoposcisti 1, 8, 2. dominum, *ob dominum* P. 45, 3. materiam 3, 18, 6.
 gravis supellex, *pretiosa* 8, 17, 4.
 gravitas humanitate temperata P. 4, 6. sententiarum P. 67, 1.
 gubernacula recta in locum tenere 6, 16, 10. reip. 10, 1, 1.
 gubernaculis publicae salutis admoveere P. 6, 2.
 gubernator *navis* 9, 26, 5.
 gulae temperare 2, 6, 5.
 gustatorium 5, 6, 37.
 gymnasium corporis 2, 17, 7. 10, 49, 2. gymnasia sectari, *literarum et philosophiae docendae causa* 1, 22, 6.
 gymnicus agon 4, 22, 1.
 gyro angustissimo ingeniorum impetus refringere 9, 26, 7.

H.

Habeo adnumeranda vulnera P. 15, 4. certandum 1, 7, 6.

- enitendum 1, 8, 12. facienda, tradenda 8, 14, 4. consulendum 10, 28, 1. imitandum 8, 13, 2. impetrandum 10, 95, 2. tibi fiduciam diligentiae 10, 82, 2.
- habes quod agas 4, 14, 10. habet, tenet, possidet 1, 16, 1. habet me hoc inquietum 2, 9, 1. habere artes in complexu, oculis, auribus P. 47, 2. in consilio P. 62, 5. per amicos P. 50, 6. habitator P. 50, 3. habitu corporis praeferre quid 1, 22, 6. diversi postulantium habitus P. 56, 6. hactenus, ut, *eatenus* 4, 8, 3. et 7, 9, 3. hactenus, quod 9, 15, 3. hactenus, *eatenus*, *eo modo*, *sine*, ut 7, 6, 13. 7, 31, 6. *Haec* hactenus 3, 14, 5. haeret animo penitus 1, 5, 11. P. 75, 6. haeret tibi 10, 96. haereat nobis illud 10, 31, 2. haerere, *dubitare* 10, 116, 1. *comitari* 7, 27, 2. n. lateri cuius P. 24, 3. pedibus 9, 21, 1. haesitabundus 1, 5, 13. haesitare, *dubitare* 1, 22, 3. 10, 30. et 40. haesitatio, *dubitatio* 6, 27, 1. haesitatione liberare quem 10, 54. haesitator in edendo *libros* 5, 11, 2. hama 10, 42, 2. hamata munera 9, 30, 2. hamus cibus illitus P. 43, 5. hebetari gladios retundique P. 18, 3. hebetes et tardi 6, 2, 6. heliocaminus 2, 17, 20. *locus a sole vaporatus*. hemicyclus *in villa* 5, 6, 33. hendecasyllabi 4, 14, 2. 7, 4, 1. Heracleotae *Bithyni* 10, 79, 2. heres necessarius P. 7, 6. scriptus et nuncupatus P. 43, 1. n. heredem instituere 5, 7, 1. relinquere 4, 10, 1. heredibus bonis defunctorum voluntatem intellexisse pro iure est 4, 10, 3. hereditarii agri 7, 11, 1. hereditas obvenit 7, 11, 5. hereditatem adire 2, 4, 1. et 10, 79. cernere 10, 79, 2. transmitti cui 8, 18, 7. hereditatum vicissimae P. 37. sq. heroicum carmen 7, 4, 3. hetaeria 10, 43. 97, 7. hibernaculum 2, 17, 7. hilarius scribere, *adv.* 3, 18, 10. hippodromus 5, 6, 19. Hipponensis colonia 9, 33, 2. hircere quis audebat? P. 76, 3. Hispania citerior 2, 13, 4. historiae et orationis *comparatio* 5, 8, 9. sq. historiam componere 1, 1, 1. prosequi 2, 5, 5. histrio P. 54, 1. Homerici versus 1, 7, 5. hominem se et hominibus praesse meminit P. 2, 4. honestavit aliquem toga P. 4, 5. honestare lacrymis templisque *mortuum* P. 11, 1. honestas pro necessitate 4, 10, 3. honorarium, *quod datur pro introitu* 10, 114. honorem omnem cui praestare P. 88, 3. honores, *tituli* 3, 6, 5. honos verus ubi reponi debeat P. 84, 8. otiosus et vacans P. 57, 2. in horas expectare 3, 17, 3. horrea *statuarum, imaginum* 8, 18, 11. horrere vices fragilitatis humanae P. 27, 1. horrescere turpi formidine P. 82, 1. horridior 3, 3, 5. horror in cultu 1, 10, 6. hostiarum largus cruor P. 5, 3. ex hostico raptum P. 29, 3. hostilia cum facerent, timebant P. 18, 3. humanitas gravitate mixta P. 4, 6. humanitas *a iudicio diversa* 5, 3, 9. humanitatem cui exhibere 5, 19, 2. humeris attolli P. 57, 5. humeris huius sedet imperium P. 10, 6. humescentes oculi P. 73, 4. humilis radix, *non profunda* 8, 20, 5. humile nihil principi, nisi odisse P. 85, 7.

humiles et sordidae curae 1, 3, 3.
humilia loca 10, 46, 2.
humilior timidiorque 1, 5, 1.
humilius iter 9, 26, 2.
humillime deprimi 6, 24, 1.
humilitas, vitium P. 71, 5. hu-
militate captare amorem P. 4, 5.
hyperbaton facere 8, 7, 2.
hypocaustum 5, 6, 24.
hypodromus *vid.* hippodromus.

I.

Iacere graviter, *aegrotare* 2, 20,
1. infra laudes cuius 8, 6,
2. neglectum 1, 1, 2.
iacent otiosae pecuniae 10, 62, 1.
iactantiae studere 1, 8, 13.
iactantior 9, 23, 6.
iactis fulminibus 3, 11, 3.
iacturam facere 1, 12, 1.
ianuam famae cui patefacere 1,
18, 4.
Ianuarius mensis celeberrimus 2,
11, 10.
iatraliptes 10, 4. et 22.
ibit in secula P. 55, 1.
Icaria insula 7, 4, 3.
idem interpretationi tuae 10, 84, 1.
identidem 1, 13, 4. 6, 7, 2.
et 6, 20, 16. P. 4, 5.
idolon 7, 27, 5.
idyllia 4, 14, 9.
ieiuna materia P. 66, 1.
ieiune et infirme 1, 20, 21.
ignarus adulationis nullus locus
P. 54, 1.
ignes coërcere, *incendia* 10, 43, 2.
ignominia adfici 2, 12, 3.
illaudatus 9, 26, 4.
illibata, integra P. 25, 1.
illiteratum est, *erudito indignum*,
sequente infin. 2, 3, 8.
non illiteratus 7, 27, 12.
illiteratissimae literae 1, 10, 9.
illiti cibis hami P. 43, 5.
illud, *ut* Homericum illud 5,
12, 2.
usque illo 10, 29, 2.
illunis nox 6, 20, 14.
illustrius nihil 7, 19, 9.
Illyricum 3, 16, 7.
imagini Caesaris thure et vino
supplicare 10, 97, 5. ima-
ginem venerari 10, 97, 6.
apud imagines consalutare im-

peratorem P. 56, 8. imagines
excoctae flammis P. 52, 4.
imagines, *generis documenta* 5,
17, 6. clarorum virorum 1, 17,
3. subitae, *novitas generis* 8,
10, 3. imaginibus onerari 3,
3, 7.
imagines in bibliothecis 4, 28, 1.
in imagine tua, *h. e. cogitatio-
ne de te* 7, 5, 1.
imaginor, *cogito* 1, 14, 9.
imaginor, *videor mihi videre*
2, 10, 7. 5, 5, 5. omnia,
timeo 6, 4, 4. imaginare Pal-
lantem 8, 6, 11.
imbecilli ingenio esse P. 79, 4.
imbui stipendiis castrensis 8,
14, 5.
imbutus honestis artibus 3, 3, 2.
imitabilis 7, 20, 4.
ad imitandum proponere 1, 5, 12.
imitationis imitatio difficillima 4,
28, 31. ardor accendit P. 13, 4.
immanissima bellua P. 48, 3.
immanitas temporum P. 47, 1.
immensa iuga P. 81, 1.
immerens 3, 9, 20.
immigrare in nobilium sedes P.
50, 3.
imminet convivis spectator ad-
notatorque P. 49, 6.
imminuere auctoritatem P. 77, 4.
immitte caelum 8, 17, 1.
immo postpositum P. 44, 2.
immorari laudibus P. 54, 3.
immortalitatis candidatus P. 63, 1.
immortalitati prospicere 1, 17, 4.
immotus dies, *serenus et tran-
quillus* 2, 17, 16.
immundissima adspectu 10, 99, 1.
impatenter 2, 7, 6.
impatientius carere 6, 1, 1.
impatientissime dolere 9, 22, 2.
impedimento esse cui 6, 28, 1.
impedimentum pati 2, 12, 6.
impedium principis dignum, quod
erogatur in posteros P. 26, 4.
impendia, *expensa* 10, 28, 3.
et 52, 1. impendio modico
10, 91, 1.
impedium reddere 1, 15, 2.
quod impensum est in princi-
pem edicto subiiciendum P.
20, 5.
impense petere 6, 23, 1. rogare
7, 14, 1.

- impensius rogo 6, 4, 5. et 8, 6, 8.
 imperare dolori 8, 19, 2. voci 5, 19, 6. imperaturus omnibus debet eligi ex omnibus P. 7, 5.
 Imperator Iupiter P. 5, 2.
 imperatorium nomen P. 12, 1.
 imperat animus corpori P. 82, 6.
 imperio senatus P. 1, 2. imperio et instinctu P. 73, 2.
 imperispicua ingenia iudicum 1, 20, 17.
 impetum caloremque perdere 2, 19, 2. fractum resumere 7, 9, 6.
 impietas, *crimen laesae maiestatis* P. 33, 3.
 implacabilis 8, 22, 3.
 implere amaritudinem inimici 7, 33, 5. fidem advocati *ibid.* oculos spectaculo P. 22, 2. officium 10, 52, 2. officii partes 10, 56, 3. tectum magnus hospes *dicitur* P. 15, 4. *add.* 50, 6. 7, 24, 9.
 implevit annum LX 1, 12, 11. nondum XIV 5, 16, 1.
 impleri conspectu sobolis oculis tuis laetissimum P. 26, 3.
 implicitare 9, 33, 5.
 implicitus morbo 7, 27, 3. necessitudinibus 7, 16, 1. suspcionibus 3, 9, 19.
 importare foecunditatis bonam P. 31, 2.
 importari et invehiri P. 22, 1.
 importuosum litus 6, 31, 7.
 imprimere seculo dedecus, reip. vulnus P. 6, 1.
 improbe, *rustice* 6, 28, 1.
 improvida tela 4, 22, 5.
 improvisus turbo perculerat P. 66, 3.
 impudentia eo pervenit 4, 7, 5. multo rubore perfusa P. 48, 4.
 impudentissime 4, 9, 14.
 impulsores 2, 11, 22.
 impune dixisse liceat, *venia sit verbo impio* 8, 11, 2.
 imputabis tibi, si 6, 20, 21. et 9, 31, 26.
 imputare, *ut beneficium* 8, 21, 4. P. 68, 6. et 71, 2.
 inaccessa P. 49, 3.
 inadfectata veritas verborum P. 67, 1.
 inadscensus superbiae locus P. 65, 3.
 inaequalius nihil aequalitate 9, 5, 2.
 inamabile 9, 10, 3.
 inarescit liberalitas 2, 4, 4.
 incanduit terra alto pulvere P. 30, 1.
 incautus et simplex 4, 9, 6.
 incaute 9, 13, 10. incautius coenare 1, 15, 4. sic 8, 4, 8.
 incendium Nicomedienle 10, 42.
 incendia compescere 10, 42, 2.
 incerta fortunae 3, 19, 4.
 incestus princeps P. 52, 2.
 incestae noctes P. 63, 7.
 incesti damnare quam 4, 11, 6.
 incesto polluere quam *ibid.*
 incidere in speciem ambitionis 1, 8, 17. in tempora 8, 6, 17.
 incidit occupationibus species severitatis P. 82, 9.
 incidere in aere P. 75, 1.
 incidi in tabulas P. 26, 3. 28, 6.
 incipientia et cohaerentia *opponuntur* 9, 4, 2.
 incitare studium 2, 9, 3.
 inclaruisse artibus P. 82, 7.
 inclinatio die 2, 17, 12. et 5, 6, 31.
 includere secum scelus ultorem deum P. 49, 1.
 incomprehensibilis in disputando 1, 20, 9.
 inconcussus et immortuus P. 82, 2.
 stetit P. 94, 4.
 incongruens 4, 9, 19.
 inconsulte 6, 1, 2.
 inconsultius adsumpta uxor P. 83, 4.
 increpare quem graviter 3, 9, 36.
 increfcit ingenium operibus 8, 4, 3. tussis 7, 19, 3. valetudo 1, 12, 9.
 incumbere in aliquem *de accusatore* 3, 9, 4. in quid 4, 7, 1. filo 7, 27, 9.
 incunabula haec tibi et rudimenta P. 14, 1.
 incuriosi proximorum 8, 20, 1.
 incustoditus 6, 29, 10.
 indagine inclusus P. 35, 2.
 inflexa maturitas P. 4, 7.
 indecent 3, 1, 2.
 indecora seculo studia P. 46, 4.

indictionibus pressi P. 29, 4.
 indignatiunculam capere 6, 17, 1.
 effundere *ibid.*
 indignissime 6, 6, 7.
 indomitus indefessusque P. 14, 5.
 indormire delidiae 1, 2, 3.
 inducere in animum 9, 13, 6.
 exemplum P. 6, 2.
 inducere in senatum, *introduce-*
re 2, 12, 2. 3, 4, 4.
 induci *absol.* pro *in senatum* 2,
 11, 9.
 inducunt venti nubilum 2, 17, 7.
 induciae *in foro* 8, 14, 14.
 inducias inire P. 11, 5.
 inducta, *arcessita, adscita* 5, 6,
 44. 4, 3, 5. 3, 18, 10.
 induere praetextam P. 59, 2.
 induitur terra segetibus P. 30, 1.
 indulgere amori 1, 14, 10. pre-
 cibus cuius 4, 15, 11. et 9,
 24. et 10, 2, 1.
 indulgentia materna 8, 11, 1.
 peculiaris 10, 2, 2.
qua indulgentia meos tractem 5,
 19, 1.
 indulgentiam experiri 10, 3, 1.
 deorum mereri P. 74, 4.
 indulgentiae fortunae molliunt
 quem, *plur.* P. 82, 6.
 indulgentissimus imperator 10, 5,
 2. et P. 90, 4. parens P. 38, 1.
 induruisse obstinate 1, 12, 10.
 inedia vitam finire 3, 7, 1.
 inediam ferre P. 13, 1.
 inerrare montibus 1, 6, 2. ocu-
 lis 7, 27, 6.
 inertia, *studia* 1, 6, 1. *oppon.*
 labori P. 3, 4.
 inertiae crimen effugere 3, 1, 12.
 inevitabile malum P. 42, 4.
 inexpertum nec fatis tritum 8,
 14, 11.
 inexplicabilis morbus 5, 9, 2.
 inexpugnabile munimentum, non
 egere munimento P. 49, 3.
 inexpectata sunt 8, 18, 2.
 infamia domestica P. 83, 4.
 infantes, quae 4, 21, 2. infan-
 tium turba, populus futurus
 P. 26, 1.
 infecta victoriis maria P. 12, 1.
 infectum reddere, quidquid fieri
 non oportuit P. 80, 4.
 inferre de tributo P. 39, 6. aera-
 rio 2, 11, 20. delubris car-

men, mentem castam P. 3, 5.
 gradum P. 81, 1. hiemem
 luam barbaris P. 3, 4. fideribus
 imperatorem P. 11, 2.
 inficere mores cuius 4, 22, 7.
 infigere, *sedulo docere* 1, 20, 2.
 infinita cunctatio 2, 10, 8.
 infirme 1, 20, 21.
 infirmitas, *morbis* 10, 6, 1.
 inflexibilis obstinatio 10, 97, 3.
 influentibus negotiis P. 81, 1.
 infra laudes cuius iacere 8, 6, 2.
 infringere laudem 7, 31, 3.
 infructuosae preces 8, 23, 6.
 ingenium, *homo pollens inge-*
nio 1, 3, 5. excelsum 2, 13,
 7. rectum, perversum 4, 7, 3.
 infanum *ibid.* 4.
 ingenio valere P. 44, 8. parum
 fidere 8, 21, 4.
 ingenia nostrorum temporum 6,
 21, 1. studiorum varietate re-
 coluntur 7, 19, 7. coenarum
 exquisita, *i. e. coenae ingenio-*
se excogitatae P. 49, 7. *sic*
 ingenio munificentiae P. 25, 5.
 ingeniosior simulatio veritate P.
 55, 2. ad excogitandum *ibid.*
 ingerere se, *ambire* P. 86, 2.
 inglorius 9, 26, 4.
 ingravescit, *insalubris ac pesti-*
lens fit 2, 17, 19. *gravius*
aegrotare incipit 2, 20, 5.
 inhabilis studiis 8, 1, 2.
 inhaerent memoriae preces 10,
 7, 1.
 inhospitale litus P. 34, 5.
 inieci manum quieti eius 10,
 19, 2.
 iniquitas temporis 3, 19, 7.
 inire rationem 10, 24, 5.
 initiatus literis 5, 15, 8.
 initium dicendi capere a preci-
 bus P. 1, 1.
 iniungere cui, *mandare* 2, 18,
 1. et 4, 9, 4. et 4, 13, 11.
 laborem sibi 7, 21, 1. tormen-
 tum sibi P. 86, 1.
 iniunget dies nobis laborem 7,
 6, 14.
 iniungere necessitatem faciendi
 10, 74.
 iniungit mihi officium, ut 3, 18,
 1. *iniunga mihi* 10, 55.
 iniungimus tibi, *rogamus* P. 94, 3.

- iniuria sterilitatis P. 30, 2. in-
 iuriae orbitatis P. 38, 5.
 innatat flumen campis 8, 17, 2.
 innisa saluti tuae 10, 60.
 innixus praesenti tibi P. 8, 4.
 innocentia principis fidelissima
 custodia P. 49, 3.
 innocentissimus P. 35, 2.
 innutritus mari 9, 33, 6.
 inoffensus 6, 4, 2.
 inopinans 3, 2, 5.
 inprimis eruditus 6, 15, 1.
 inquam. inquit *ante principium*
orationis 1, 5, 13.
 inquietari libellis rusticorum 9,
 15, 1. rumoribus 1, 9, 5.
 inquietus ventus 2, 17, 16.
 inquirere in secreta civium P.
 68, 6.
 inquietio *forensis* 5, 20, 6.
 inquisitor 3, 9, 29. et 10, 39, 2.
 insalubres Tufci, *villa* 5, 6, 1.
 insaluberrimum tempus 4, 2, 6.
 insanabilis dolor 1, 12, 2. cla-
 vus 3, 7, 2.
 insatiabiliter 9, 6, 3.
 inscriptio, *ars cuius praecipua,*
titulus 5, 19, 3.
 insectari vitia 1, 10, 7. 6, 21, 5.
 malos P. 53, 2.
 infectatio flagitii P. 28, 1.
 inferi publicanum his nominibus
 impie P. 37, 7.
 inferta agris meis praedia 3, 19, 1.
 inferviam reverentiae veltrae P.
 95, 6.
 infidet auribus clamor P. 61, 7.
 infedit Iupiter caelum, tem-
 plum, terras P. 1, 5. infide-
 re vias P. 26, 1.
 insidiosa interrogatio 1, 5, 7.
 tranquillitas P. 66, 3.
 insidiosissimus princeps P. 95, 4.
 insignia senectutis festinata, *cani*
P. 4, 7.
 insigniter dicere 2, 11, 18. fa-
 cere 9, 29, 1.
 insinuare cuius animo quem pe-
 nitus P. 62, 2.
 insistere honoribus cuius, *succe-*
dere 4, 8, 4.
 infiticius et inductus *sermo* 4,
 3, 5. *n.*
 insolitus clamor 2, 14, 10.
 inspectio rationum 10, 57, 1.
- inspicere quem familiariter P. 87,
 3. penitus et domi 1, 20, 2.
 propius 4, 15, 3. altissime 5,
 15, 5.
 instanter petere 7, 22, 1. et
 intente 5, 19, 6. et graviter
 4, 9, 14.
 instantia, *diligentia* 3, 5, 18.
 instare operibus P. 18, 2. ferro
 P. 52, 3. verecundiae cuius 4,
 11, 13.
 instinctu et imperio P. 73, 2.
 instituerunt capere P. 1, 1.
 institui bene P. 84, 1.
 instruere iter ad bonam famam
 P. 75, 5. caussam 10, 85, 3.
 ignorantiam 10, 97, 1. se 6,
 25, 3.
 instrumenta ruris 8, 17, 4.
 in insulam relegari 3, 9, 33. et
 6, 22, 5.
 insuperabilis valetudo 1, 22, 8.
 insurgere publicis utilitatibus P.
 66, 2. *n.*
 intactus adfectione P. 33, 2. ho-
 nor 8, 23, 8.
 integerrime 7, 25, 2.
 intelligens principis 6, 27, 2.
 intelligentia 7, 9, 3.
 intemperanter 1, 5, 3.
 intemperantius amare P. 68, 7.
 intempestivae amoenitates 1, 2, 4.
 intendere animum hucusque 3,
 10, 6. ad quid 7, 27, 7. eru-
 ditionem suam 7, 27, 15. li-
 bro 8, 19, 2. telum in iugulum
 3, 9, 21. quod intenderam
 obtinui 9, 13, 22.
 intendi vehementius *labore* 2,
 11, 15.
 intenta et accincta in omnia bo-
 nitas P. 30, 5.
 intente et instanter 5, 19, 6.
 intentio, *studium* 4, 7, 3. P.
 78, 3. humanitatis P. 71, 5.
 et adfectus 1, 8, 13. rei fami-
 liaris obundae 1, 3, 2.
 intentionem scribentis libro alicu-
 ius accommodare 2, 5, 2.
 qua intentione legeris 9, 18, 1.
 inter coenam 4, 14, 2.
 interaestuans 6, 16, 19.
 intercapedo, *intervallum tempo-*
ris 4, 9, 11.
 post intercapedinem longam 3, 9, 6.

- post* intercapedinem temporis 9, 15, 2.
intercedere, prohibere P. 4, 2. casibus P. 25, 5. iniquitatibus magistratuum P. 80, 4.
interceptum mare P. 16, 5.
intercipi mortalitate 10, 50, 4.
intercipit obliuio P. 75, 1.
interdicere cui urbe et Italia, 2, 11, 19. et 3, 9, 18.
interdictum cui aqua et igni 4, 11, 3.
interdum et semper opponuntur 7, 15, 1.
interest multum 6, 24, 1. et 11, 33. parum P. 20, 3. mea nihil 7, 20, 6. publicae pietatis P. 21, 3. exempli, ut 9, 13, 25.
interest inter te et illos P. 91, 2.
interesse officio 1, 9, 2. funebribus laudationibus 8, 12, 5. posteritati 2, 1, 2.
interfari quem 1, 23, 2.
interfutum mare P. 16, 5.
interiacere 2, 17, 9.
interiacens solum P. 14, 2.
interim, interdum 3, 20, 7.
intermissus mos 9, 13, 21. *intermissa* tecta 2, 17, 27.
interpretatio ambigua P. 59, 1.
interquiescere 8, 21, 2.
interrogare testes in reos, *contra* 1, 5, 6.
interrogare solet Plinius, et sibi respondere 8, 14, 24. n.
interscribere 7, 9, 5.
interfita peregrinatio 3, 19, 4.
interuentu subuenire 10, 68.
intestatorum vindicatio 10, 88.
usque in intimam familiaritatem 2, 15, 10.
intimus pacis sinus P. 56, 4.
intra vos futura, non ostendenda aliis 3, 10, 4.
intribuere 10, 35.
pro introitu dare 10, 113, 3. ob introitum 10, 48, 5.
introspicere vitam (suam) P. 74, 3.
intueri in quid P. 55, 8.
intumescere secundis rebus 7, 31, 3.
inturbatus P. 64, 2.
invadere imperium P. 11, 4.
inuasit homines cupido 9, 30, 4.
invenire praeclare et barbari solent 3, 13, 3.
inventioni suae quisque favet 1, 20, 13.
invicem diligere 7, 20, 7. desiderio teneri 4, 1, 2. ornamento esse 4, 15, 10. praestitit rem maximam P. 6, 4. scribere 8, 18, 12.
invidere gloriae 1, 8, 6. sibi laude 2, 10, 2. alii bono 1, 10, 12. *add.* 2, 20, 8. 3, 8, 2. 7, 28, 2. 9, 13, 6.
invidiosior 2, 11, 9.
invidus alienae virtuti P. 14, 5.
invigilare publicis utilitatibus P. 66, 2.
invisus virtutibus, *ob virtutes* 2, 1, 3.
invisissimus cui 2, 20, 2.
invitantia limina P. 49, 1.
invitat pretium 8, 2, 1.
invitatus amnis 8, 17, 3.
invitatio benigna inter coenam P. 49, 8.
magis invitus 9, 15, 1.
invitissimus 8, 18, 5.
innumbrare dignitatem P. 19, 1.
inundatio Tiberis 8, 17.
involvere se laqueis, captionibus 1, 5, 7.
inurbane 2, 14, 5.
inusitato enituit P. 5, 2.
Io, io 2, 9, 13.
ira in oculis P. 48, 4.
irarum irritamentum P. 8, 5.
iratum principem cui precari 4, 25, 2.
ire in seculum P. 55, 1. in sententiam 2, 11, 22.
irreligiosum 4, 1, 5. 9, 35, 1.
irreperit impudentia 3, 20, 8.
irreverens operis 8, 21, 3.
irreverenter agere 6, 13, 3. et temere 2, 14, 2.
irrevocabilis constantia 3, 7, 2.
irritamentum irarum P. 8, 5.
irritae preces P. 26, 2.
in irritum vindicare 10, 112.
irrogatione dupli multare P. 40, 5.
irrogatum tributum P. 37, 1.
irruptio ferarum campis submota P. 81, 2.
iselaistica certamina 10, 119.
Isson publicum opus Nicomediae 10, 42, 1.
Italicus 9, 23, 2.
iter ad principatum P. 7, 1.

- iterum iterumque P. 78, 1.
 iterum ac tertio 4, 30, 4.
 itinere decedere 1, 2, 4.
 iuba orationis 5, 8, 10.
 iubeor ea, *sc. facere* 6, 29, 11.
 iuberi *de manufactis* 7, 9, 11.
 iudices petere, dare 2, 11, 2.
 iudicia suprema, *testamenta* 7, 20, 7. 7, 31, 5.
 iugulum caussae videre, premere 1, 20, 14.
 iugum excutere P. 11, 5.
 iugo pari niti 3, 9, 8.
 iuga montium P. 81, 1.
 Iulio mense lites quiescunt 8, 21, 2.
 iunctis diebus, *continuis* 1, 9, 1.
 Iupiter conditor et conservator imperii P. 1, 6. Optimi prius, deinde Maximi nomine colitur P. 88, 8. Clitumnus 8, 8, 5. *n.* Imperator P. 5, 4.
 iura, *amicitiae* 7, 11, 4. et 8, 9, 13, 3.
 iurgaturi 6, 5, 7.
sine iurgio, placide 8, 5, 1.
 ius principis, occupare P. 10, 2. Quiritium 10, 22, 1. 10, 4. et 6. et 105. Latinorum 10, 105. patronorum in liberos 10, 6, 2. trium liberorum 2, 13, 8. 7, 16, 2. *n.* 10, 2, 1. in ius veni, *sequere ad tribunal* P. 36, 3.
ad ius pervenire 2, 9, 2.
pro iure amicitiae 6, 8, 5.
 ius iurandum praebere *an* praerire? cui P. 64, 3. *n.*
ius iurandum cui religiosissime custodiendum? P. 65, 2.
 iustitiam promere et exercere 1, 10, 10.
 iuvat, *delectat* 8, 6, 17. *et saepe.*
 iuvaturus 4, 15, 13. *auctoritates alias laudat hic Cortius.*
 iuvenes consula quaedam non indecent 3, 1, 2.
 iuvenior 4, 8, 5. *n.*
- L.
- Labore refici ac reparari P. 77, 5. adsequi 2, 5, 9.
 laboris mutatio instar refectionis P. 77, 6.
 laboribus contereri 3, 1, 11.
 laboriosus homo, *vexatus molestiis* 4, 9, 1. 6, 13, 1.
 laborare onere P. 22, 4.
 laborantia tecta P. 22, 4.
 laboravi amari 1, 10, 2.
 labrum marmoreum 5, 6, 20.
 lacerare quem (*calumniis*) 1, 5, 3.
 lacertorum durities P. 82, 6.
 lacrymas cohibere 3, 16, 5.
 lacrymae parentum vectigales P. 38, 8. *Xerxis* 3, 7, 13.
 de lacu mustum 9, 20, 2.
 lacum Larium suum vocare *solet Plinius, propter vicinum Novum Comum.* *Vid.* 2, 8, 1. 6, 24, 2. 7, 11, 5. 9, 7, 1.
 lacus Vadimonis *describ.* 8, 20, 3.
 laedere famam 1, 5, 7.
 laetus *de fruticibus* 5, 6, 38. *n.*
 laguncula 1, 6, 3. 2, 6, 2.
 lambere sanguinem P. 48, 3.
 languescit severitas 3, 9, 19.
 languidus dies 6, 20, 6.
 lapis, *milliarium* 2, 17, 2. 10, 24, 6.
intra primum lapidem 7, 29, 2.
 lapsus frequentior currentibus quam reptantibus 9, 26, 2.
 laquei praeda operi P. 43, 5.
 laqueis insidiosae interrogationis se involvere 1, 5, 7.
 laqueos abrumpere, *non solvere* 2, 8, 3.
 lar angustus P. 47, 6.
 largissime suppetit 9, 2, 2.
 largitionis comes poenitentia 1, 8, 8.
 Larius lacus *vid.* lacus.
 lassata natura 6, 21, 1.
 lassitudo sedendi 6, 17, 2.
 latere in solitudine 2, 12, 13.
 latibulis clausi tenentur P. 12, 4.
 Latini, *liberti* 10, 105.
 latitudo Platonis 1, 10, 5.
per Latium venire in civitatem P. 37, 3. *add.* 39, 2.
 lator legis 3, 20, 1.
 latus credere omnibus P. 23, 2.
 lateri consulere 2, 11, 15. *add.* 3, 9, 9. ex alio latere 2, 17, 10.
 latus clavus 2, 9, 2. lata gloria 4, 12, 7. oratio 1, 20, 19.

- latius imperare 10, 33.
 latissima navis 6, 31, 16. prae-
 dicatio 6, 8, 2.
 latissimum pratum 9, 39, 6.
 latissime serpere 5, 4, 3.
 laudare *funebre verbum* 2, 1, 6.
 laudari ineptum putamus, post-
 quam laudanda facere desii-
 mus 3, 21, 3. laudans lau-
 datus 9, 8, 1. *laudando mo-
 nemus* P. 4, 1.
 laudabilius testamentum 8, 18, 7.
 laudabiliora 9, 31, 2.
 laudatio funebris 8, 12, 5.
 laudator eloquentissimus, *qui pa-
 rentat* 2, 1, 6.
 laudator et testis P. 15, 5.
 Laudicoeni 2, 14, 5.
 Laurentinā villa Plinii 2, 17.
 laurus Parthica P. 14, 1. laurea
 e Pannonia allata in gremio
 Iovis collocata P. 8, 3.
 laus acerrimus monendi stimu-
 lus 5, 17, 4.
 laus *pro virtute* P. 70, 6. *n.*
 in laude ponere 7, 4, 4.
 laudibus cumulari 3, 11, 8.
infra laudes cuius iacere 8, 6, 2.
 lautius facere *oppon.* severitati
 2, 5, 6.
 laxamenta curarum P. 82, 9.
 laxare animum 7, 24, 5. inten-
 tionem 4, 13, 2.
 laxior domus P. 50, 5.
 laxius tempus 4, 9, 14.
 lectitandi, non legendi libri 2,
 17, 8.
 lector 1, 15, 2. 3, 5, 12. 9,
 17, 3. 9, 20, 2. 9, 34, 1.
add. 5, 19, 3.
 lectulo mane contineri 3, 1, 4.
 legatus consularis 6, 31, 4. im-
 peratoris P. 9, 4. et 19, 1.
 legatis prosequi 8, 18, 2.
 legere magistratus ex subtrahen-
 tibus P. 86, 2.
 legitime peragere liberalitatem 10,
 3, 2.
 legionarius 10, 82, 1.
 lemma, *argumentum* 4, 27, 3. *n.*
 lenissimi 4, 29, 3.
 lenocinatur necessitas 1, 8, 6.
 novitas libro 2, 19, 7.
 lente et graviter dicere 2, 14, 10.
 lepos cui deest 6, 21, 5.
 levamentum doloris studia 8, 19, 1.
 lex ambitus 6, 5, 2. *annalis
 in Bithynia* 10, 83, 1. *Roma-*
mae 7, 16, 2. *n.* Iulia de
 adulteriis 6, 31, 6. alia P.
 42, 1. Pompeia Bithynis data
 10, 83. *it.* 113. et 115. repe-
 tundarum 4, 9, 16. 6, 5,
 2. scholastica 2, 10, 9. ta-
 bellaria 3, 20, 1. Voconia P.
 42, 1.
 legem sibi dicere 2, 16, 2. le-
 gibus cautum est 3, 9, 30.
 provisum est 3, 9, 6. funda-
 ta civitas ne evertatur legibus
 P. 34, 2.
 libelli rusticorum queruli 9, 15, 1.
 libentius *adv.* 7, 9, 14.
 libentissime 7, 7, 1. et 10, 50, 2.
 liber, *una oratio* 5, 20, 2. *n.*
 libera omnia sibi servare, *inte-
 gra* 1, 5, 15.
 liberales ioci P. 49, 8.
 liberalitas est, cui ratio constat
 P. 38, 4.
 liberalitas profusione inarescit 2,
 4, 4.
 e liberis minorem 3, 7, 2.
 libertas et principatus *oppon.* P.
 44, 6.
 liberti magni indicium principis
 non magni P. 88, 2. *vid.* 8,
 6. *int.*
 librare tela P. 13, 1.
 libramentum 4, 30, 10.
 librator *aquae* 10, 50, 3.
 Liburnica navis 6, 16, 7.
 licentia temporum 3, 3, 5.
 licentem inter, vendentemque
 conveniat P. 29, 5.
 licet huic rei in mores nostros,
poteſt mutare 7, 1, 1.
 lictores silentes et quieti P. 23, 3.
 ligna et materiae *diff.* 10, 50, 2.
 lima atteri 5, 11, 3. splendescere
ibid. persequi quid 1, 8, 3.
 limam cuius intendere, *ad cor-
 rigendum incitare* 1, 2, 5.
 extremam operiri 8, 4, 7.
 limandum se permittere 1, 10, 11.
 limatoris ingenii 1, 20, 21.
 limen infederat P. 5, 4.
extra limen studia proferre 3,
 3, 3.
 limine tenere *opp.* in publicum
 proferre P. 83, 2. limina dura

- et obstantia P. 47, 4. invitantia P. 49, 1.
 lingere alienos digitos 8, 18, 9.
 linguam malis frenatam resolvere P. 66, 5.
 liquet, *manifestum est* 2, 2, 1. 5, 1, 3.
 liquet mihi futurum, ut 5, 12, 3.
 lis intenditur cui 2, 17, 11.
 litibus teri 2, 3, 5.
 litare publico gaudio P. 52, 4.
 literae uberrimae, *longae epistolae* 2, 12, 7.
 in literis solatium 8, 19, 1.
 livor et malignitas P. 58, 5. benignitati *oppon.* P. 3, 4.
 locare agros 7, 30, 3.
 locationes 10, 109, 1.
 locum praecipuum vindicare 10, 3, 1.
 loca *in circo adiecta* P. 51, 4.
 longe illi tum divinitas sua P. 49, 1.
 longissimae literae 2, 2, 2.
 longissime occurrere cui 10, 5, 2.
 loquacitas epistolae 5, 20, 8.
 loquentia 5, 20, 5.
 loqui secum et cum libellis, *studere* 1, 9, 5.
 lubricus locus, *metaph.* 1, 8, 6.
 in disputando 1, 20, 6.
 lubricum aetatis 3, 3, 4.
 lubricitas *suspectae latinitatis* 3, 3, 4. n.
 in lucem et diem proferri P. 45, 2.
 lucernis illatis 4, 9, 14.
 luctuosissimum genus mortis 1, 12, 1.
 luctus recens continet Plinium limine 9, 13, 4.
 lucubrare 3, 5, 8.
 ludi sacerdotes 7, 24, 6. Circenses 9, 6. *int.* quinquennales 10, 79, 2.
 ludicrae artes P. 54, 2.
 ludicrum, *ludi* 6, 5, 5.
per ludum ac iocum 5, 14, 10.
 ludificari mala 6, 20, 19.
 Lugduni bibliopolae 9, 11, 2.
 lumen posteris praeferre 5, 17, 4.
 umbra commendat 3, 13, 4.
 luminibus orbatus, *oculis* 2, 22, 5.
 luridus sol 6, 20, 18.
 lustrare flumen navigiis P. 82, 5.
 lusus calculorum 7, 24, 5.
 lusus, *plur. carmina* 7, 9, 10.
 lustro priore 9, 37, 2.
 lux *in stilo* 1, 16, 4.
 lymphatus 6, 20, 19.
 lyrica *carmina* 7, 17, 3.
 lyristes 1, 15, 2. et 9, 17, 3. et 9, 36, 4.
 M.
 Maceria muniri 5, 6, 17.
 machinari caedem, exilia P. 63, 3.
 macie confectus 7, 27, 5.
 macte gloria P. 46, 5. uterque merito P. 89, 3.
 maculare scelere 4, 11, 4.
 magis ac magis 10, 28, 3.
 magistratum gerere 10, 83, 2.
 luscipere, ponere P. 65, 3.
 Magni nomini invidia inest P. 88, 5.
tam magnum, *tantum* 5, 8, 6.
 magnitudinis est, velle quantum possis P. 61, 4.
 maiestatis crimen unicum eorum, qui crimine vacant P. 42, 1.
 crimina collecta in arena P. 33, 4. verae incicia ambitio P. 63, 4.
 maioribus *comprehenduntur etiam* parentes P. 38, 7.
in maius extollere 3, 11, 1.
 Malea, *ἡνὲρ Μαλέαν* 10, 26.
 maledicere Christo 10, 97, 6.
 maligne dictum 1, 5, 12.
 maligni sermones 7, 26, 2.
 malignior terra, *sterilior* 2, 17, 15.
 malignitas fortunae 10, 95, 2.
 interpretantium 5, 7, 6.
 malignitatis famam consequi 9, 5, 2.
 malus. tranquillissimus status, ubi mali nec timent nec timentur P. 46, 7. malos detestantur etiam qui faciunt P. 44, 1.
 malum sterilitatis P. 33, 2.
 mancipare 7, 18, 2.
 mancipis 2, 14, 4. et 3, 19, 7.
 mandare memoriae literisque P. 86, 2.
 mandata principis, quibus vetatur, prohibetur 10, 111, 1. et 112.
plane mane 1, 5, 8.
 manes rite conditi 7, 27, 11.
 funestorum principum a poste-

- rorum exsecrationibus non quiescunt P. 53, 6.
- manet invitum fama P. 55, 10.
- te admiratio 2, 10, 7.
- manicis muniri 3, 5, 15.
- manifestum in re ipsa facere 10, 98, 2.
- manifestus ac praesens deus P. 1, 5.
- mannuli 4, 2, 3.
- manus. *in* manibus esse 1, 2, 6.
- in* manus sumere 1, 10, 3. 9, 22, 1.
- in* manu hominum esse, *potestate* 4, 8, 6.
- inter* manus quid habere 2, 5, 2.
- manus multas poscit opus 10, 50, 2.
- manumittere 7, 16, 3. et 8, 16, 1.
- marcidi fomno P. 63, 3.
- mare infidum, *principum blanditiae* P. 66, 3. maria infecta victoriis P. 12, 1.
- margarita *plur.* 5, 16, 7.
- margo fluminis, *ripa* 8, 8, 6.
- Mater Magna Deum 10, 58. *et* 59.
- materia beneficiorum 2, 13, 2.
- larga et intacta benefaciendi P. 38, 3. obligandi numerosa P. 39, 4.
- matronalis gravitas 5, 16, 2.
- maurescunt virtutes cuius 5, 9, 5.
- maturissime 5, 9, 2. 6, 26, 3. 8, 17, 6. 9, 1, 1.
- maturrime 9, 1, 1. *n.*
- maturitas aetatis 5, 15, 5. *indeflexa* P. 4, 7.
- mederi errori 8, 14, 10. P. 46, 8.
- medicatus sapor 8, 20, 4.
- Mediolanum *studiorum sedes* 4, 13, 3.
- meditari, *exercere* P. 13, 1. *n.*
- meditata proferre 1, 16, 2.
- meditatum carmen P. 3, 5.
- meditatio campestris, *exercitatio* P. 13, 1.
- meditatione ingenium recolere 7, 9, 7.
- mediterraneae copiae 2, 17, 28.
- in* medium promere P. 66, 4.
- medium tenere 4, 9, 9.
- medius annus, *interiectus, intercedens* P. 59, 4. *in* medio relictum 9, 13, 15.
- μεγαλοφρονότατος 2, 3, 11.
- melior optimo P. 92, 4. semper melior aliquis accendit alios P. 13, 4.
- mella Homerici senis 4, 3, 3.
- membrum, *pars domus* 2, 17, 9. et 5, 6, 15.
- membra truncata *statuarum* P. 52, 5.
- memini me recitasse 3, 18, 9.
- meminisse, *mentionem facere* 1, 5, 13.
- memoriae debere *mortuorum* 2, 18, 3. inhaeret 10, 7, 1. recurrit quid P. 88, 10.
- memoriam cuius prorogare et extendere 7, 31, 5. reducere 3, 10, 2. prosequi 3, 10, 3.
- memoriter tenes 6, 33, 11.
- Memphiticus nomos 10, 5, 1.
- mendosum exemplar 10, 75, 4.
- mensa communis P. 49, 5.
- menfor 10, 28, 5. 10, 29, 3.
- mensuram beneficii intelligere 10, 12, 2.
- menstruum meum, *officii demensum* 10, 24, 3.
- mentita sagacitas, *passiv.* P. 81, 3.
- mentiti terrores, *ficti* 6, 20, 15.
- mera Graecia 8, 24, 2.
- mereri honorem, *dignum eo se praestare* 1, 8, 12. P. 21, 1.
- iudicium P. 72, 3. locum P. 37, 5. secunda omnia P. 31, 1. merenti gratias agere facile est P. 3, 4. *consequi* 1, 8, 14. 10, 3, 4. 10, 19, 3. per filium triumphalia, caelum P. 89, 3.
- meridianus somnus 9, 40, 2.
- meritoria balinea 2, 17, 26.
- meritus bene ac fortiter *in toga* P. 60, 5.
- supra* meritum 3, 11, 1.
- merx peregrina 4, 14, 1.
- μεσόχορος 2, 14, 6.
- metallum, *fodina* 10, 16, 3.
- in* metallum damnatus 2, 11, 8.
- metiri se sua fortuna P. 88, 3.

- metri necessitate devinctus 7, 9.
 14.
 metro solutus 1, 16, 6.
 metulae 5, 6, 35.
 metus infidelis magister P. 45, 6.
 metus perferre *plur.* 6, 20, 1.
 metum ponere 5, 6, 3.
 metu solutus 6, 16, 10.
in metum redire 8, 11, 1.
 metuentes fingunt, quae abominantur 6, 4, 4.
μικαίριος 2, 2, 1.
 militares turmae P. 13, 1.
 militis equestribus functus 7, 25, 2.
 milliaria ala 7, 31, 2.
 milliarium 10, 91, 1.
 mimi, *versus* 5, 3, 2.
 mimiambi 6, 21, 4.
 mimica et inepta 7, 29, 3. *mimici* cursus P. 16, 3.
 minaciter 7, 19, 5.
 Minerva in montibus 1, 6, 2.
 minister precum 6, 9, 2.
 ministræ, *diaconissæ* 10, 97, 8.
 minor XXX annorum 10, 83. *et* 84. annis 10, 83, 4.
 minus quinque millia P. 28, 4.
 minutissima sidera 5, 6, 43.
 miraculorum ferax 8, 20, 2.
 mirari quem singulariter 1, 22, 1.
 mirifica res 6, 15, 1.
 mirificus *est* senatus 6, 13, 3.
 mirifice agere 4, 9, 15.
 mirum in modum 4, 12, 6.
 miscere comitatem severitatemque 8, 21, 1. gentes commercio P. 29, 2. imperatorem comilitonemque P. 19, 3. res diversissimas P. 24, 1.
 Misenum 6, 20, 1.
 miseratio subit me 3, 7, 10.
 miseros ambitionis P. 58, 5.
 misso senatu 4, 9, 22.
 mitigare leges 4, 9, 17. morbum temperantia 1, 12, 9. mitigari arte curaque 8, 4, 4.
 mitillimus vir 8, 22, 3.
 initium dominorum metus exolevit 1, 4, 4.
 mittere in acta publica P. 75, 1.
 in consilium P. 67, 6.
 mobile ingenium 2, 11, 22.
 mobilitas 9, 22, 2.
 moderari cupiditates P. 24, 4.
 potestatem fortunamque P. 10, 3.
 modestissime uti 1, 19, 3.
 modestius uti quo 10, 105.
 modica cultu uxor P. 83, 7.
 modus rûris 1, 24, 3.
 modum adhibere 2, 5, 13. P. 55, 5. excedere 2, 10, 8. imponere dolori 9, 13, 16. servare 1, 20, 20. tenere 9, 5, 3.
 modus optimus est 1, 20, 20.
in modum fluminis 9, 33, 2.
 moenia, *munia* P. 18, 2. *n.*
 molem curae subire P. 44, 4.
 mollire ac frangere animos virorum P. 33, 1.
 mollis locus, *palustris* 10, 91, 1.
 molle exilium 4, 11, 13.
 molle *impudicum* 9, 17, 2.
 mollior affectus 8, 11, 1. sententia 2, 11, 21.
 mollissimæ aures, *verecundæ* P. 68, 7.
 molliter quem habere 5, 19, 1.
 mollius quem tractare 8, 24, 5.
 mollities frontis, *pudor* 6, 29, 6.
per momenta 4, 30, 8.
 momentis certis, *temporibus* 4, 30, 3.
 quæ monentur pueri, reddunt P. 26, 1.
 monimentum, *sepulcrum* 3, 7, 8. sibi vetat fieri Frontinus 9, 19, 1. *sepulcri titulus* 9, 19, 1. *liber* 2, 10, 4. *literæ, testimonium* 10, 40, 4.
 monimentis aeternis insculpi 8, 6, 14.
 monitor, *nomenclator* P. 23, 1.
 monitu aruspicum 9, 39, 1.
 monstrum, *spectrum* 7, 27, 6.
 monstrabilis 6, 21, 3. *dignus qui monstretur.*
 monstrabantur frugalitate Pisones P. 88, 6.
 mora repulsæ similis P. 91, 2.
 morbus a capite diffusus, gravissimus 4, 22, 7. superat 7, 1, 3.
 morbi per successiones quasdam traduntur 1, 12, 4.

morborum utilitas 7, 26.
moriones 9, 17, 1.
mors arcellita 1, 22, 2. *fatalis* 1, 12, 1. *opportuna* 2, 11, 9. *semper immatura* illorum, qui aliquid immortale parant 5, 5, 4. *mortis voluntariae exempla* 1, 12. 3, 7, 2. 3, 16. 6, 24.
mortes plur. 8, 16, 1.
mortalitas finitur morte 2, 1, 10.
mortalitate intercipi 10, 50, 4.
mortifere aegrotare 3, 16, 3.
mos est plerisque 5, 20, 4. *intermissus* 9, 13, 21. *usurpandus colendusque* P. 1, 2. a maioribus traditus 9, 5. *moris* erat 2, 19, 8. *antiqui* fuit 3, 21, 3. *hoc* habet 1, 12, 7. *de more* P. 5, 3.
mores sanctissimi 10, 20, 3.
moribus meis, instituto 7, 11, 6. *non* convenit 5, 1, 3.
pro moribus temporum 8, 18, 3. *morum formator* 8, 23, 2. *probitas* 6, 21, 3. *sanctitas* non distat ordinibus 5, 3, 6. *similitudo vinculum amicitiarum* 4, 15, 2.
motus consilii 3, 4, 9.
movere lacrymas 2, 11, 9.
mulieres duae concordēs in una domo P. 84, 3.
nec multa 2, 20, 11.
multum, non multa 7, 9, 15.
multam dicere cui 4, 29, 2. *remittere* *ibid.*
multare morte 8, 14, 15.
multiplicata semina P. 32, 5.
municeps noster 6, 24, 2.
munificentia 1, 8, 5.
munimentum inexpugnabile, munimento non egere P. 49, 3.
munire se terrore 48, 3.
munio viarum 10, 41, 2.
munus. *muneris illius* est 52, 6. *munera viscata hamataque* 9, 30, 2. *regum hami cibo illi, operti praeda laquei* P. 43, 5.
munuscula 4, 9, 7. et 6, 32, 2.
muralis corona P. 13, 5.
musculi orationis 5, 8, 10.
mustantes, tergiversantes, loqui dubitantes 7, 1, 5. 3, 10, 2.
Musas latine loqui credas 2, 13, 8.

μουσειον 1, 9, 6.
musteus liber 8, 21, 6.
mustum novum 9, 16, 2. *otioso epitheto, ut quum dicitur liberum arbitrium, Liv.* 32, 37. *etc.* Cellar.
mutare arma, equos P. 15, 3. *praetextam paludamento* P. 56, 4.
mysteria peregrinae superstitionis P. 49, 8.

N.

Nando superare P. 82, 5.
Narniense praedium 1, 4, 1.
narratiunculae 6, 33, 8.
nasci de ingenii foetu 8, 4, 6.
nascitur sol 2, 17, 13.
natalis principis in provinciis celebratus 10, 28, 2. *Virgilii celebratus a Silio* 3, 7, 8.
natalis carminis 7, 4, 3.
natale solum 4, 13, 9.
natales celebrare 6, 30, 1. *clari* 6, 23, 3.
natalium splendor 10, 3, 5. *natalibus clara* 8, 18, 8. *restituere* 10, 77.
natura laesa et effoeta 6, 21, 1.
navfragia metaph. P. 66, 3.
navicula piscatoria 3, 16, 9.
navigabile stagnum 9, 33, 2.
navium patiens fluvius 5, 6, 12.
ne ἐμβατὶνῶς posuim 8, 23, 8.
ne interrogat. praeposuitum 10, 119, 3.
ne enci. pro nonne P. 88, 4. 5, 16, 13. 3, 21, 6.
Neapolis 3, 7, 8.
nec dum P. 14, 2. 56, 2.
nec — et 9, 35, 2. P. 70, 7.
nec ne 8, 14, 1.
necessarius heres P. 7, 6.
necessitas pars rationis 6, 29, 7. *incidit* 7, 9, 8. *rupit* 10, 121, 1. *necessitati parere* 6, 29, 7. *veniam precari* 3, 9, 15. *ex necessitate solatium* 1, 12, 2.
necessitates, necessaria ad vitam 5, 19, 9.
necessitates officii 3, 4, 4.
necessitudo publica, officii cognatio 5, 15, 5. et 7, 16, 1. *sanctissima* P. 37, 7.

- necessitudinum casus, *i. e. neces-*
sariorum 8, 23, 7.
 nectar *de oratione* 4, 3, 3.
 nefas summum 8, 14, 8.
 negant congruens esse 4, 9, 9.
 negare exitum, *impedire* 6, 16,
 14.
si negatur solvere *non fas est*
 2, 8, 3.
 neglectum iacere 1, 1, 2.
 negligentia deorum P. 67, 8.
 negligimus sub oculis posita, lon-
 ginq̃ua sectamur 8, 20, 1.
 negligentius vivam 1, 12, 12.
 negotiatores 8, 2, 1.
 negotiis distineri 7, 7, 3.
 negotium exhibere cui 9, 18, 1.
 neminem *in fine periodi* 6,
 30, 3.
 nempe enim P. 62, 2.
 nepotes ingentium virorum P.
 69, 5.
 nequissimus bipedum 1, 5, 14.
 Nicea *Bithyn.* 10, 48, 1.
 Nicenses 10, 48, 4. 10, 49, 1.
 et 2.
 Nicomedia 10, 16, 40. 42.
 Nicomedenses 10, 43. 46, 1.
 47. 50, 2. 58, 1.
 nidulus senectutis 6, 10, 1.
 nigror 5, 6, 33.
 nihil ad me 7, 17, 12.
 Nilus parens foecunditatis P. 30.
 et 31.
 nimium privatis, quod satis est
 principi P. 78, 6. nimius in
 laudibus P. 3, 3.
 nisi quod, *praeterq̃.* P. 86, 5. *n.*
 nitescunt armenta 2, 17, 3.
 nitor seculi 10, 34, 2.
 nitoris necessitatem imponit of-
 ficiū 6, 32, 1.
 niti ad gloriam 3, 18, 2.
 niti sententia cuius 1, 5, 5.
 mandatis cuius 10, 111, 1.
 nix in conviviis 1, 15, 2. nivi-
 bus hibernis similis oratio 1,
 20, 22.
 nobilitas non obscuratur, sed il-
 lustratur a principe P. 69, 5.
 nocentissimus P. 35, 2.
 in noctem, *usque in* 4, 9, 14.
 nolito quaerere 3, 9, 27.
 nomen (*Consul*) quod primum
 invenit recuperata libertas P.
 78, 4. nomina ingentia du-
 cum P. 17, 1. magna P. 84,
 8. nominis non nullius in li-
 teris 7, 20, 23.
in nomen adsumere, *adoptare*
 8, 18, 5. nomen et umbra
 libertatis 8, 24, 4.
 nomenclatores 2, 14, 6.
 nominationis dies 4, 8, 3.
 nomos, *praefectura Aegypt.* 1, 23.
 non modo — sed ne 4, 14, 4.
 noscitare vocibus 6, 20, 14. P.
 17, 1.
 nostri reliqua, *apopsiopef.* 3, 9,
 11.
 nota *discriminis* 2, 6, 3. ex
 eadem nota 9, 26, 9.
 notas quasdam familiaritatis ad-
 dere salutatis P. 23, 1.
 notae, *stigmata* P. 35, 3.
 notam censoriam inurere 9, 13,
 16. *add.* P. 91, 2.
 notis certis augurari 3, 11, 3.
 notabilis res 7, 6, 1.
 notabilem se facere 9, 13, 10.
 notabiliter 1, 5, 13. et 5, 17, 4.
 notarius 3, 5, 15. *n.* 9, 26, 2.
 et 9, 36, 2.
 notatus, *multatus* 2, 12, 4.
in notitiam perferre 10, 15. et 18.
 notus periculis 4, 9, 22.
 novercam inducere 6, 32, 2.
 novitas lectorem intentum habet
 3, 13, 2. lenocinatur libro 2,
 19, 7. omnis consumta adu-
 latione P. 55, 3.
 novitatis gratia 1, 2, 6. et 5,
 20, 8.
 novitatibus excitari 1, 4, 4.
 novus. nova novo metu permo-
 vent 2, 11, 11. novissima va-
 letudo 2, 1, 9. novissime 2,
 11, 5. 2, 14, 11. 4, 30, 4.
 8, 3, 1.
 nox illunis 6, 20, 14. aeterna
 et novissima 6, 20, 15.
 nubilum, *suppressa caeli voce*
 2, 17, 7.
 nuda verba, *lasciva* 4, 14, 4.
 nulla erat resp. P. 66, 4. nul-
 lum neque — neque P. 3, 1.
 num *pro nonne* P. 56, 2. *n.*

numerantur sententiae, non ponderaatur 2, 12, 5.
 numerare quem inter maiores suos 6, 15, 1. mortalium facta inter opera divina P. 80, 5.
 numero praevalere 8, 14, 24. vincere 5, 20, 7.
 numerum inire 9, 16, 1.
 in numeros distribuere *ordines milit.* 10, 38.
 in numeros referre, *in matriculam* 3, 8, 4. *omnes* numeros comitatus obire P. 71, 6. *omnibus* numeris pudoris cadere 4, 11, 9. *omnibus* numeris absolutus, *perfectus* 9, 38.
 numerosa domus, *familia* 4, 15, 4. gloria P. 28, 1. subfella 2, 14, 6. et 6, 33, 3.
 numerosae manus 9, 37, 4.
 numerosum agmen 3, 9, 11.
 numerosius gymnasium 10, 48, 4.
 numerosissima causa 3, 9, 22.
 nuncupare heredem P. 43, 1, vota 10, 45. 101. P. 67, 3. 94, 5.
 nunquam nisi 2, 7, 1.
 nutantia templa P. 51, 1. nutanturum caput P. 26, 6.
 nutritio reipublicae P. 5, 6.
 nutriri sanguine P. 27, 6.
 nutu regi cuius P. 88, 1.
 nutu ac renutu 1, 7, 2.

O.

Oberrare oculis P. 61, 7.
 oberrat imago menti, oculis 9, 13, 25. mensis principum ob-
 scaena petulantia P. 49, 8.
 obesse salubritati 10, 100.
 obfirmare animum 7, 27, 8.
 obiacens mare 6, 31, 16.
 obices nullae P. 47, 5.
 obiectare (*ut bolum cani*) tum-
 mentibus animis P. 28, 3.
 obiectu 2, 17, 7.
 obicitur cui femina, *accusatur*
stupri 4, 11, 10.
 obire comitia P. 77, 1. diem
 primum consulatus *amici* 9,
 37, 5. omnes numeros rei,
perfecte praestare P. 71, 6.

omne munus consulis P. 59.
 3. rem familiarem 1, 3, 2.
 oculis exercitum, *lustrare* 3,
 7, 13. oculis solis opes 8,
 18, 9. vadimonia 8, 12, 3.
 oblidi pondere 6, 20, 16.
 obligare amicos P. 85, 8. dan-
 tem P. 6, 4. fidem cuius 6,
 18, 3.
 obligari cui pro quo 10, 3, 1.
 obligatum se non putat princeps,
 aut, si putat, non amat P.
 60, 6.
 oblivio intercipit P. 75, 1. mor-
 tuorum parata 6, 10, 5. sta-
 tuas obscurat P. 55, 9.
 obliviscenda, 8, 14, 7.
 obluctans anima 4, 31, 6.
 obrepit somnus 7, 4, 4. obre-
 pere urbanis 9, 20, 2.
 obsecrare precibus 4, 9, 12.
 obseptum servitute P. 66, 5.
 obsequenter parere 4, 11, 15.
 obsequentiissime 7, 24, 3.
 obsequi consilio cuius 1, 8, 18.
 voluntati 8, 16, 12.
 obsequii gloria maior in eo,
 quod quis minus velit P. 9, 5.
 uxori sufficit P. 83, 7. obse-
 quia hostium confessa P. 16, 3.
 observantissimus mei 10, 11, 1.
 officiorum 7, 30, 2.
 observator P. 40, 1.
 obsidione ferarum liberare agros
 P. 81, 2.
 obsolevit in pace P. 4, 5.
 obsonium, *praemium* 10, 119, 2.
 obstat, quo minus P. 91, 3.
 obstinate induisse 1, 12, 10.
 obstinatio inflexibilis 10, 97, 3.
 obstinatum tibi, *propositum* P.
 5, 6.
 obstrepere studiis 2, 17, 24.
 obstricta iure nostro civitas 10, 94.
 obstringere fidem suam cui 4,
 13, 11. officio 6, 18, 1.
 obtendere turpitudini rationem
 8, 6, 15.
 obtinere proximam sideribus se-
 dem P. 89, 2.
 obturbari *reclamando* 9, 3, 19.
 obvenit hereditas 7, 11, 5. le-
 gatam nulli 5, 1, 1.

- obversari foribus P. 48; 4. limini 6, 16, 13.
- obvius et expositus, *humanus* 1, 10, 2. *obvia ostentatio* 1, 8, 17.
- obviam mittere indulgentiam dubitantibus 10, 66, 8.
- occallescere patientia 2, 15, 2.
- occasione oblata 7, 32, 1.
- occupare pecunias emtionibus 8, 2, 3.
- occupationes assidue 7, 2, 1.
- occupationibus distentus 6, 18, 1. impediri 7, 2, 1.
- occupator 2, 2, 2.
- occupatissimus vir 4, 26, 2. 9, 35, 1.
- occurrere, *obviam ire* 7, 23, 1. 10, 5, 2. osculo alicui P. 71, 1. desideriis, precibus P. 79, 6.
- occurrere Numinibus P. 81, 1. fortunae P. 25, 5.
- occurrat animo 5, 5, 7. occurrant verba 2, 3, 2.
- occursum cuius revereri 1, 10, 7. reformidare *ibid.*
- Oceani natura impelli, reforberi 4, 30, 7.
- Ocriculanum *praedium* 1, 4, 1.
- Ocriculum 6, 25, 1.
- octo et decem 8, 18, 5.
- octogenarius pater 6, 33, 2.
- paullo minus octogesimo* aetatis anno 7, 24, 1.
- oculos circumferre 4, 15, 8.
- ante oculos habere, considerare* 2, 10, 4. *habere, reverere* 8, 24, 4. oculos spectaculo implere P. 22, 2. oculis obire quid 8, 18, 9. *in oculis habere artes* P. 47, 2. *sub oculis parentum* 4, 13, 4. *posita* 8, 20, 1.
- offecit, quo minus 6, 29, 6.
- offendiculum 9, 11, 1.
- sine offensa* 8, 5, 1. *offensas subire* 2, 18, 5. et 3, 9, 26. *suscipere in re* 2, 18, 5.
- officiosissime *adv.* 10, 32.
- de officio foederis, ex foedere* 10, 94. *in officio praetoris* 1, 5, 11. *officia antelucana* 3, 5, 9. 3, 12, 2.
- offundere caliginem cui 3, 9, 16.
- olim, *a longo tempore* 1, 11, 1. et 8, 9, 1. *n.*
- olivae Baeticae 1, 15, 2.
- omen accipere P. 5, 4.
- ominari cui honores 4, 15, 5.
- ominosa res accidit 3, 14, 6.
- omnino tres *i. e. nec plures nec pauciores* 8, 14, 17.
- ὄναρ ἐκ Διός ἐστι* 1, 18, 1.
- onerat te fama tua 8, 24, 8.
- introitus P. 24, 1. *modestiam meam* 1, 8, 5. *onerare posterios difficili virtutis imitatione* P. 73, 6.
- onerosa donatio 2, 4, 3.
- onerofum non est 2, 6, 5. *onerofum succedere bono principi* P. 44, 4. *de modestia* P. 78, 6. 91, 4.
- perquam onerosum* 2, 11, 13.
- onus subire 3, 9, 8.
- oneris partem fuscipere 2, 9, 6.
- opacior 5, 6, 33.
- data opera* 7, 12, 6.
- operas suas locare cui 10, 16, 1.
- opima mellis 5, 6, 8.
- opima *spolia, absolute* P. 17, 3.
- opisthographus 3, 5, 17.
- oppletae viae P. 22, 4.
- opponere totum campum, totum exercitum P. 17, 3.
- opportunitas loci 2, 17, 1. 10, 75, 2. *plur.* P. 15, 3.
- Optimum cognomen P. 2, 7, 88, 4.
- opus, *aquaeductus* 10, 91, 92.
- opus publicum, *aedificium* 3, 4, 2.
- opera, *aedificia* 10, 42, 79, 2.
- opusculum 7, 9, 13.
- orare, *perorare* 7, 9, 7.
- orariae naves 10, 26. *naviculae* 10, 28, 2.
- oratio et actio *differ.* 1, 20, 9.
- oratio digna consule, principe, senatu P. 1, 6. *orationes principum in aes incisae* P. 75, 2.
- Ciceronis brevius editae, quam habitae 2, 7, 8.
- orator vir malus, dicendi imperitus 4, 7, 5. *oratoris virtutes* 6, 11, 2.
- oratorium est 7, 6, 7.

orbe quodam societatis ambire
homines 9, 30, 3.
orbitas 4, 15, 3.
orbis, *sine liberis* 1, 8, 12.
add. 8, 18, 3. n.
ordinare statum civitatum 8, 24,
2. ordinatura plures annos lo-
catio 9, 37, 1.
ordinatio comitiorum P. 72, 1.
rerum omnium 10, 66, 6. sta-
tus 10, 24, 6. vitae 9, 28, 4.
ordo amplissimus, *senatus* 10,
3, 2.
ordine temporis servato 1, 1, 1.
in ordinem cogi 1, 23, 1. red-
igere 2, 6, 5.
ordines cui impetrare, *honores*
militiae 6, 25, 3. ordinibus
distare 5, 3, 6. ordinum et
dignitatum discrimina custodire
9, 5, 3.
origo, *nascendi conditio* 10,
39.
oritur fons 4, 28, 1.
ornamento esse 4, 15, 10.
ornamentum regionis *vir* 7, 21,
2. seculi 8, 12, 1. ornamenta
praetoria 7, 29, 2.
ornare quem suffragio 2, 1, 8.
testimonio P. 91, 1.
os planum *oratoris* 6, 11, 2.
per ora hominum ferri 2, 10,
2. ora servitute obsepta refe-
rare P. 66, 5. oris dignitas,
vultus P. 4, 7.
osculo occurrere P. 71, 1. di-
mitti P. 23, 1.
osculum manu reddere P. 24, 2.
ostentare bellum 2, 7, 2. *bonos*,
quasi specimen et exemplar P.
45, 4.
ostentatio armorum, togarum P.
56, 7. doloris 4, 2, 3.
Ostiensis colonia 2, 7, 26.
ostrea *in conviv.* 1, 15, 3.
otium dulce, honestum 1, 9, 6.
pingue altumque 9, 3, 1.
studiosum 1, 21, 11. ferre 4,
23, 1. n.
otio prodimur P. 82, 9. se in-
volvere 7, 3, 4.
otiosus et vacans consulatus P.
57, 2.

otiosae iacent pecuniae 10, 62,
1. otiosum esse satius, quam
nihil agere 1, 9, 8. otiosissi-
mae occupationes 9, 6, 4
otiosissima vita 9, 32, 1.
oves delicatissimae 2, 11, 25.

P.

Pacificor illud iam 8, 4, 6.
qua pactione 6, 14, 1.
paedagogium 7, 27, 13.
Paete, non dolet! 3, 16, 6.
pagani et milites 10, 18, 2.
paganus cultus 7, 25, 6.
palanti amne P. 30, 3.
pallor femineus P. 48, 4.
palmam dare cui de quo 7, 4, 6.
panarium 1, 6, 3.
ex Pannonia laurea P. 8, 3.
pantomimi 7, 24, 4. P. 46, 1.
Paphlagonia ferax frumenti 10,
36.
par. parem gratiam referre 4,
7, 6. paria facere pro P. 6,
7. cum negotiis P. 81, 1.
παράβολα audacia 9, 29, 4.
parare. Paro scribere 8, 4, 1.
parata oblivio 6, 10, 5.
parato animo P. 9, 5.
paratum est templum, *exaedi-*
ficatum 4, 1, 5. paratum et
in medio positum P. 88, 4.
paratus fructus, *praesens* 2, 10,
8. paratus vir 4, 9, 3. subi-
tis, *extemporalis facultatis* 3,
9, 16. dare 4, 13, 6. scri-
bere 5, 8. *extr.*
paratissime 3, 9, 32.
parcere sumtibus 2, 6, 5.
parcus somnus cui est P. 49, 8.
parcus in laudibus P. 3, 3.
parca comitatu *Plotina* P. 83, 7.
parcior et pressior 9, 19, 6.
parcius dicere 7, 20, 3. lauda-
re 2, 17, 8. computare 9,
28, 6.
parcissime delibare P. 54, 3.
parcissimi somni esse 3, 5, 8.
parcissimi honores P. 55, 5.
parcissimus honorum 10, 25.
parens generis humani *impera-*
tor P. 6, 1. publicus P. 26,
3. mundi P. 80, 5. omnium
communis P. 39, 6.

- parere auctoritati cuius 9, 24.
voluntati 3, 8, 4.
parere *de foetu literario* 2, 3, 10.
parietibus claudi P. 75, 2.
parietaria herba Traianus ad
P. 51, 3.
pariter, *eodem tempore* 9, 28, 1.
partem oneris fuscipere 2, 9, 6.
partes implere, *officium* 10, 21.
Parthica laurus P. 14, 1.
particulae, *partes* 1, 8, 3.
parva ad aemulandum P. 44, 5.
parvos ingenio homines 6, 29, 4.
parvuli cives P. 26, 7.
parvulum refert, an 8, 14, 14.
parum commode 2, 15, 2.
passerculi 9, 25, 4.
Patavini municipii *mores* lau-
dantur 1, 14, 6.
pater familiae 9, 15, 3.
pater familias ex Homero expref-
sus 5, 19, 2.
in patris potestate esse 10, 6, 2.
patet omnibus gloriae campus
P. 70, 7.
pati, *concedere* 7, 15, 2. et
8, 4, 7. et 10, 25.
patiens navium 5, 6, 12. et 8,
8, 3.
patientiores servitutis P. 45, 1.
patientissima 8, 18, 8.
patientiae reprehensio *in marito*
adulterae 6, 31, 5.
patrius sermo 4, 3, 6. morbus,
hereditarius 1, 12, 4.
patrona 10, 4, 1.
paullo minus octogesimo anno
7, 24, 1.
pauperes amant studia 7, 21, 2.
pavimentum lubricum 2, 1, 5.
pax certa fori, *quidam legunt*
P. 56, 7. pacis intimus linus
P. 56, 4.
peculiaris ratio 1, 8, 16.
pecunias accipere, *corrumpi* 2,
11, 2. et num. 23.
pellere solitudinem P. 50, 4.
penates parvi P. 47, 6.
penatibus expellere, *domo* P.
35, 3.
in penatibus meis, *domo* 8, 23, 6.
pendeo, dubito 6, 6, 2. diu pe-
pendit reus 4, 9, 1. attentus
et pendens 1, 10, 7.
penitus et domi inspicere 1, 10,
2. P. 83, 1. diu penitus per-
discere, quae mox praecipias
P. 15, 1.
penitare, *considerare* 4, 14, 6.
cum quo 7, 17, 7. diu aliquid
4, 15, 8.
per aetatem, *propter* 6, 6, 3.
biduum 4, 5, 2. Latium in
civitatem venire P. 37, 3. per
Ticinum petere Baeticam 7,
16, 3.
peracto corpori intexere nova
membra 7, 9, 6. *sic mox*
peragere librum.
peracta mors 3, 14, 2. re 8,
14, 16.
peractus magistratus P. 70, 8.
peraeque 1, 2, 1.
peracerbum mihi 6, 5, 6.
peragere librum 9, 1, 2. *sic*
modo, peracto corpori. par-
tes suas 7, 33, 5. reum 3,
9, 30.
peragrarare orbem terrarum pedi-
bus, laudibus P. 14, 1.
percipere laetitiam 10, 12, 1.
legatum 10, 79, 2.
percommode 4, 12, 2.
percipiosus 9, 31, 1.
percurrere honores 1, 14, 7.
percurrere ripas P. 12, 4.
percutere fossam 10, 50, 4.
perdere diem 1, 13, 4. gloriam
P. 4, 5. horas 3, 5, 16.
male perdere 10, 46, 1.
peregrinae conditionis esse 10,
4, 1.
perferre publicam gratiarum actio-
nem P. 90, 3. *i. e. referre* 9,
13, 6.
Pergamus 10, 28, 1.
perhibere testimonium P. 71, 6.
et 95, 1.
perichitabuntur esse privatae P.
84, 5.
periculum est, ne 4, 9, 11. P.
3, 3.
in periculum adduci 8, 10, 1.
vocari, *accusari* 10, 97, 9.
pericula *forensia* 4, 9, 22.
perimere sententiam P. 8, 14,
17, 22.
periodos contorquere 5, 20, 4.
peristylum 10, 75, 2.

- peritus movendarum lacrymarum 2, 11, 3.
- peritissime 3, 15, 3.
- perlata gratiarum actione P. 90, 3.
- permirum 8, 14, 24.
- permittere se expoliendum et li-
mandum 1, 10, 12.
- peropportune 1, 8, 1.
- perpetuitatem adde muneribus
P. 94, 1.
- perpolire 2, 5, 1.
- perquam honorificum 3, 4, 3.
- onerofum 2, 11, 13. velim 7,
27, 1.
- perrogare 6, 22, 5. P. 60, 1.
- perseverantissime diligere 2, 21, 3.
- perseverare in sententia 6, 13, 5.
- persevere 9, 5, 1.
- personatur lyra libellus 7, 4, 9.
- personam sibi imponere 1, 23, 5.
- mutare 2, 20, 8. sumere cu-
ius 8, 7, 2.
- perstare in ratione propositi P.
62, 9.
- perstringere carptim et breviter
P. 25, 1.
- pertica non una omnes tractare
8, 2, 8.
- pertinaciter 6, 5, 1. amare P.
86, 2.
- pertinacissime quem exercere, *ve-
xare* 7, 6, 2.
- pertinax valetudo 1, 22, 1. et
7, 1, 1.
- pertinet ad animum meum 10,
27. honorem meum 10, 66, 2.
- Haec eo pertinent, ut* 4, 15, 4.
P. 53, 1.
- pertribuere testimonium 10, 18, 2.
- pervagari spatium 2, 10, 2.
- pervenire ad stipendia P. 26, 3.
- pervigil et infomnis P. 63, 3.
- Perulinum praedium 1, 4, 1.
- perustus febris 7, 1, 4.
- pes. pedes amplecti P. 24, 2.
- ducunt 7, 5, 1. *n.* pedum
usum amisisse, *veli semper* P.
24, 5. pedibus advolutus 9,
21, 1. *pedibus suis urbem
ingreditur Traianus* P. 22, 1.
- petulantia effraenata 4, 25, 5.
- obscena mens oberrat prin-
cipum P. 49, 8.
- in petulantiam procedere* 3, 21, 1.
- petulantiora 4, 14, 4.
- phantasmata 7, 27, 1.
- philosophi ab urbe semoti 3,
11, 2. *notati* 1, 22, 6. 3.
11, 6. *vacatione civilium mu-
nerum usi* 10, 66, 1.
- philosophiae pars pulcherrima
publicum munus agere 1, 10,
10.
- piaculari dato 3, 9, 9.
- piaculares victimae P. 34, 4.
- piaculum P. 82, 2.
- pietas Metelli P. 88, 6. *in pa-
trem* 10, 1, 1. P. 10, 3. *in
liberos* 5, 16, 8. *in fratrem*
2, 19, 1. *in patriam* 2,
5, 3. *in principem* 10, 25.
P. 24, 5.
- pignora, *liberi, agnati* 1, 12, 3.
P. 37, 4. publicae necessitu-
dinis 10, 11, 1.
- pigrior rivus 4, 30, 9. *Horat.* 2,
od. 14. *flumine languido.* *Cell.*
- pigrius nihil delicatis 9, 32.
- pila moveri 3, 1, 8.
- pilae adiiciuntur 6, 51, 17.
- pilorum hastarumque honore cir-
cumdatus P. 56, 5.
- pingue et altum otium 9, 3, 1.
- altus pinguisque secessus 1,
3, 3. pinguis vita 7, 26, 3.
- placabilem se cui praestare 9,
24.
- placet factum, quod placuit ante
quam fieret P. 10, 2.
- placide leniterque 7, 1, 6.
- planissimus campus 6, 20, 8.
- plane mane 1, 5, 8.
- planum os 6, 11, 2.
- platea 10, 99, 1.
- πλατάνων* 1, 3, 1.
- Plautinae comoediae 6, 21, 4.
- plebe neglecta frustra proceres
tueri P. 26, 6.
- plenissime 5, 8, 3.
- plenus annis 2, 1, 7. honoribus
ibid. humanitate 1, 10, 2.
et ructans P. 49, 6.
- podium 5, 6, 22.
- poëmatia 4, 14, 9. 4, 27, 1.
- Poena custodias perfregit P. 49, 4.
- poenas luere 6, 29, 8.
- poenitentia dignum 7, 1, 3. *poe-
nitentiae* 7, 10, 3.
- poenitentiae locum non relinque-
re 1, 24, 5.

- poenitet consilii, obsequii 1, 1, 2.
 omnes non posterorum modo,
 sed sui parentumque P. 27, 2.
poëtarum lascivorum catalogus
 5, 3, 5.
 poëtica descriptio 7, 9, 8. ma-
 teria 8, 4, 1.
 poëticum ingenium 9, 33, 1.
 poëtice, *ars* 7, 4, 2.
 poëtice profequi, *adv.* 2, 5, 5.
 poëtis *solemne* deos invocare 8,
 4, 5. *an versus incautos fa-*
cere liceat 4, 14, 5. *add.*
 4, 3, 5. furere concessum 7,
 4, 10. mentiri licet 6, 21, 6.
 poëtarum proventus 1, 13, 1.
 polite et ornate 1, 16, 2.
 politissimum cubiculum 2, 17, 10.
 polliceri impunitatem male con-
 sultis P. 70, 7.
 polluere auspicia P. 63, 7.
 poma inserta, *arbores* 5, 6, 35.
 pondus accedit 1, 20, 3.
 ponere, *appondere in conviviiis*
 2, 6, 2. calculum cum im-
 perio P. 20, 5. magistratum
 P. 65, 3.
 ponere in laude 7, 4, 4.
 ponte transmittitur flumen 8,
 8, 5.
 pontes fluminibus iniecti 8, 4, 2.
 Pontifex maximus, Imperator 4,
 11, 6. 10, 73. cognoscit in
 caussis Vestalium 4, 11, 6.
 populare gratumque audientibus
 P. 77, 4.
 populus *Rom.* gentium victor P.
 51, 3. populi tumentes P. 80, 3.
 porrigi in solem 2, 17, 23.
 porticus verna semper 1, 3, 1.
 Livia 1, 5, 6. in figuram li-
 terae O 2, 17, 4.
 portus alicuius, *auxilium* 8, 12,
 1. *Traiani* 6, 31, 15.
 positio loci 10, 59.
 possessione immensa circumvenire
 P. 50, 1.
 possidere omnes annos P. 58, 5.
de consulatibus continuatis
imperatorum.
 post se quoque reipublicae prod-
 esse P. 78, 2.
 posterii libertatis P. 69, 5. quod
 erogatur in posteros impen-
 dium principe dignissimum P.
 26, 4.
 posteritati interesse 2, 1, 2.
 posteritatis memoriam reformida-
 re 5, 8, 2.
 postponere rationem [cuius 10,
 19, 2.
 postulare veniam 1, 2, 5.
 postulare *in iure petere* 10, 77.
add. P. 56, 6. 60, 2.
 postulationum libelli 10, 85, 5.
 potentia velox P. 30, 5.
 potestas factorum occulta P. 1, 5.
 servandorum hominum P. 6, 1.
 tui P. 56, 3. potestates duas
 simul capere P. 59, 6.
 potissimum apud me est 4, 4, 1.
 praebere copiam emendi P. 50,
 7. ius iurandum P. 64, 3. n.
 praebentem pertractare 9, 33, 6.
 praecerpere florem 5, 20, 8.
 praecerpitus et praefloratus P. 58, 5.
 praecessit fama quem 2, 3, 1.
 praecidere cunctationem 9, 1, 5.
 praecingi testaceo opere 10, 48, 4.
 praecipere *ante capere* 5, 7, 1.
 et 10, 79, 2. n. *docere* 8,
 14, 6.
 praeceptio, *anticipatio* 5, 7, 1.
 praecurrere *cum accus.* 3, 4, 4.
 praecursio et praelusio 6, 13, 6.
 praecursoria epistola 4, 13, 2.
 praecursorum tumultus P. 76, 7.
 praedicatio brevis et pudenda P.
 54, 2.
 praedicator 7, 33, 2.
 praedium. praedia urbana 10,
 43, 2. me tractant parum com-
 mode 2, 15, 2. praediolum
 1, 24, 5.
 praefatione excusare 4, 14, 8.
 praefationes tersae 2, 3, 1. 4,
 11, 14.
 praefectura aerarii 5, 15, 5. mo-
 rum P. 45, 4.
 praefectus orae Ponticae 10, 18.
 et 32. praefecti aerario P. 92,
 1. praetorio 10, 65, 2. prae-
 fectus *simpliciter pro praefe-*
cto praetorii P. 67, 8.
 praeferre, *prae se ferre* 1, 22, 6.
 laudem pecuniae P. 43, 5.
 praefinire tempus 10, 24, 6.
 praefloratum purpurae decus P.
 58, 5.
 praefire *de solennibus verbis*
 10, 60. 61. 97, 5. 102. car-

- men P. 82, 3. iusiurandum P. 64, 3. *n.* 64, 4.
- praeiudicium 7, 6, 6. 5, 1, 2.
- praeloqui 4, 5, 3. et 8, 21, 3.
- praeloquendi caussa 8, 21, 3.
- praelusio certa 6, 13, 6.
- praemia maiora improbitas, quam virtus habet 2, 20, 12. bonorum malorumque bonos et malos faciunt P. 44, 7. *add.* 70, 5.
- praemonere sub exemplo P. 53, 5.
- praemoneri exemplo 3, 18, 2.
- Praenestina praedia *Plinii* 5, 6, 45.
- praenuntius clamor P. 61, 7. futurorum 7, 27, 2.
- praeparare vocem, *meditari orationem* 2, 1, 5.
- praepediuntur adiumenta 2, 19, 4.
- praepostere 3, 9, 28.
- praefens numen, *auxilians* 8, 8, 5. P. 1, 5.
- in re* praefenti oculis subiecta 10, 49, 1. *in re* praefenti esse, *oculis inspicere* 10, 85, 7.
- praefentia in taedium venire P. 87, 6.
- praefidere ludis 7, 11, 4. comitiis P. 92, 3. publicae laetitiae P. 79, 3.
- praesidium validissimum P. 14, 5.
- praestabilis munus Deorum P. 1, 3.
- praestare aliquem sospitem P. 67, 5. *bonum* P. 83, 3. alimenta, tributa P. 31, 3. honorem cui P. 88, 3. invicem rem maximam P. 6, 4. obsequium alicuius 10, 21. consulatui, ut P. 59, 1. sibi P. 48, 2. 58, 1. 68, 5.
- praestruas, ad quod hortaris, *viam munitas* 5, 8, 14.
- praesumere gaudium pro aliquo 2, 10, 6. laetitiam 8, 11, 1. P. 79, 4. officia heredum, *ante facere* 6, 10, 5. voto et cogitatione 3, 1, 11.
- praesumptio 4, 15, 11. famae 9, 3, 1.
- praeterit me, *nescio* 1, 5, 15.
- praetereundus 1, 7, 6.
- praetextam induere P. 59, 2. paludamento mutare P. 56, 4.
- praetextatus, *puer* 4, 13, 3.
- praetexunt saxa somnum P. 15, 4.
- praetexti postibus P. 52, 1.
- Praetores Collegae Coss. P. 77, 4.
- Praetoris ludi 7, 11, 4.
- Praetoria ornamenta 7, 29, 2.
- praevalent sententia 2, 11, 6.
- praevaricaretur 3, 9, 27.
- praevaricatio 1, 20, 2. 7, 33, 8.
- praevaricator 3, 9, 30.
- praevertere accusationem morte 3, 9, 5. praevortor ad, *potius me converto* 5, 15, 7.
- prafina factio* 9, 6, 2. *n.*
- pratulum 5, 6, 35.
- precari aetatem longam nomini filii P. 10, 3. mortem, *optare* 6, 20, 14. pro rebus quem P. 94, 1.
- precario studere 7, 30, 4.
- preces accuratae P. 3, 5. adhibere 3, 15, 1. extendere 2, 13, 10. irritae P. 26, 2. infructuosae 8, 23, 6.
- precibus adnuere P. 72, 3. indulgere cuius 4, 15, 11. adiutorem adcedere, *ib.* 13. cuius suas iungere 9, 21, 4.
- precum minister 6, 9, 2.
- premere immerentem 3, 9, 20.
- odium P. 62, 5. premit valles fluvius 8, 17, 2.
- prenfare amicos 2, 9, 5.
- pressa cunctatio 1, 22, 3.
- pressus sermo ex epistolis petitur 7, 9, 8. stilus 1, 8, 5. pressior, *moderatio* 9, 19, 6.
- color 8, 20, 4. oratio 1, 16, 4. pressius quiddam 7, 12, 4.
- presse dicere 5, 20, 6.
- pressius scribere, *adv.* 3, 18, 10. 4, 14, 3. *ubi opp.* elatius.
- pretium accedit agris 6, 19, 1.
- adridet 1, 24, 3. visum est curae 8, 6, 2.
- pretia vivendi, *caussae* 1, 12, 4.
- primipilaris 10, 19, 1.
- primum, deinde, postremo 1, 8, 8. 4, 28, 2.
- princeps Alatinum 3, 2, 2. Ephesiorum 6, 31, 3. generis humani P. 57, 4. auctoritate 4, 3, 1. magnus P. 60, 6. in principem se recipere P. 76, 5. principem genere privato iudicio P. 44, 2.
- principes civium domini, libertorum servi P. 88, 1.

- principales copiae, *Caesaris* P. 82, 6.
 principaliter, *ut principem decet* P. 47, 1.
 principatus et libertas eodem foro utuntur P. 36, 4.
 priores, *maiores* 3, 4, 5, 4, 27, 4.
 privatus principi *oppon.* P. 7, 3, 9, 3, 10, 4, 60, 3.
 privilegium habere 10, 56, 1, 110.
 privilegiis salvis 10, 57, 2.
 probantur milites 10, 39, 2. probari domino per alios laborant servi 1, 4, 4.
 probatissima uxor 6, 34, 1.
 probe discere 2, 18, 2.
 probissimus 2, 9, 3.
 procedere, *promoveri* 8, 6, 3.
 procedit severitas in tristitiam 8, 21, 1. processit eo infolentia P. 16, 5.
 procures sine plebe P. 26, 6.
 procera nemora 5, 6, 7.
 proceriora corpora P. 61, 2.
 proceritas corporis P. 4, 7, et 22, 2.
 procoeton 2, 17, 10, et 23.
 procumbere foeda vastitate P. 50, 3.
cum procuraret in Hispania 3, 5, 17. *i. e. Caesaris procurator esset.*
 procuratio provinciae 7, 25, 2.
 procurator Caesaris 10, 17, 10, 88. villae 3, 19, 2. *maior actore* P. 36, 2.
 prodere, *proferre, producere* 4, 14, 1.
 prodigia, *cinaedi, scurrae* 9, 17, 3.
 producere adolescentem *ad famae auspicia* 2, 14, 3.
ad profectionem tuam pertinet, *incrementum studiorum* 8, 13, 2.
 proferre e tenebris et silentio 9, 14. fines imperii P. 54, 4.
 gaudium oculis P. 75, 6. robur corporis in maria P. 81, 4. se 1, 13, 1, 9, 13, 3.
 tempus studiis 3, 7, 14.
 proferri debuit vita angusta statuae immortalitate 2, 7, 4.
 proficitur emendatione memoriae 9, 40, 2.
 proficisci ab amore 6, 12, 5.
 profiteri, *docere* 2, 18, 3, 4, 11, 1. indicium 3, 16, 9.
 odium bonorum P. 95, 4.
 profundere pecuniam P. 28, 1.
 progredi longius sermone 1, 5, 15.
 prouincere spem salutis 7, 27, 3.
 prolixè cumulateque P. 55, 11.
 promere in medium P. 66, 4.
 manum cunctanter et pigre P. 71, 2. in usum reipublicae P. 69, 5. iustitiam 1, 10, 10.
 promereri iudicia hominum 10, 95, 2. principem P. 62, 8.
 promittere ad coenam 1, 15, 1.
 promotus ad procuraciones 7, 31, 3.
 promovere in ordinem amplissimum 10, 3, 2.
 promissime 2, 17, 11.
 prona ad aemulandum P. 44, 5.
 prona virtutibus tuis *h. e. superatu facilia* P. 16, 5.
 pronom ad simulates P. 84, 2.
 pronuntiatum est de quo, *decretum est* 1, 5, 7.
 pronuntiationis adiumenta 2, 19, 4.
 prooemiari 2, 3, 3.
in propatulo 1, 8, 16.
 properantur delubra occulta celeritate P. 51, 3.
 propinquitate arcta complecti 4, 4, 1.
 propitium Caesarem precari cui 6, 2, 5.
 propnigeon 2, 17, 11. *praefurnium, πυρῳς enim furnus est. [fornax, qua hypocaustum calefiebat. E.]*
 proponere ad imitandum 1, 5, 12.
 propositum reprehendendi habere 9, 19, 7.
 proprietates exercitationis 7, 9, 2.
 propulsare bellum P. 17, 4.
 prorogare famam titulis 9, 19, 3.
 memoriam 7, 31, 5. spiritum, *vitam* 2, 20, 7. prorogatur fama meritis P. 55, 10.
 proruta opera 8, 17, 5.
 proscribere agros 7, 11, 1. domum 7, 27, 6.
 profecare agrum, *proscindere* 5, 6, 10.
 prosequi alloquio blando 1, 8, 12. digredientem P. 86, 3.

mentionem cuius cum honore
8, 6, 5. quem legato 8, 18,
2. stilo 1, 8, 8. testimonio
quem 10, 17.

prospectare P. 82, 4.

prospicere adventum 1, 2, 1.
memoriae defuncti 2, 7, 5.

prosterni campum et materiam
tuis virtutibus P. 31, 1.

protinus facere 10, 85, 3.

protopraxia 10, 109, 1.

provehere quem in lucem famam-
que 9, 14. in primum locum
P. 10, 4.

provehi altissime 9, 33, 3. ad
dignitatem 10, 8, 1.

proveniunt studia hilaritate 8,
19, 2.

proventus poetarum 1, 13, 1.
orationis 9, 13, 18.

providenter P. 1, 1.

providentia 3, 19, 9.

providentissimus 2, 17, 10. et
8, 17, 2.

providentissime, *adv.* 10, 69, 1.

providere exemplo in posterum
P. 75, 4. futura ex praeteritis
1, 5, 16.

provisum est legibus 3, 9, 6.

provinciae, quibus Procons. prae-
sunt 10, 77.

provocare ad populum 7, 17, 11.
virtute quem 2, 7, 4.

provocat circus pulchritudinem
templorum P. 51, 3.

proxime, *nuper* 8, 8, 1.

proximus diis 9, 26, 4.

prudencia illa misera ex periculis
facta P. 66, 4. prudentiam
tuam elegi, *te prudentem* 10,
119.

Prusa Bithyniae 10, 75, 1. Pru-
senses 10, 76. ad Olympum
10, 85, 1.

psephisma 10, 52, 1.

publicani vicesimae exactores 7,
14. P. 37, 7. publicanum pati
P. 39, 6.

publicare bona cuius 4, 11, 13.
librum 1, 8, 3. et 4, 27, 5.
epistolas 1, 1, 1.

publice praeberi 8, 8, 7.

publici servi 10, 30, 1. publi-
cum funus 2, 1, 1.

pudicius, *adv.* 4, 13, 4.

pudorem cuius tueri 5, 1, 6.

puellaris suavitas 5, 16, 2.

puellae, quae pepererunt 4, 21,
2. *hinc*

puellariter 8, 10, 1.

pueriliter 9, 6, 2.

pugillares cerati 1, 22, 11. 7,
27, 7. et stilus 1, 6, 1.

pugnax oratio 2, 19, 4. stilus
7, 9, 7.

pullati et fordidi 7, 17, 9.

pulpito et scena dignum 4, 25, 4.

pulvinar Iovis P. 8, 1. 11, 3.

pulvinaribus colere P. 11, 3.

pulvinus in horto 5, 6, 16.

pulvis sudorque mistus P. 13, 1.

pumicatus homo 2, 11, 23.

punctum temporis P. 56, 2.

puncta, *stigmata* P. 35, 3.

punire morte 8, 14, 12.

punire *i. e. interficere* 8, 14,
19. et 21.

purgationes cloacarum 10, 41, 2.

purissimus dies 5, 6, 33.

purpureae decus, *consulatus* P.
58, 5.

putare tanti 2, 3, 8. et 2, 9, 6.

putrefactum corpus 7, 27, 11.

Pyrenaeus P. 14, 2.

Q.

Qua — qua 3, 5, 8. 9, 2, 2.

quadrato lapide 9, 46, 2.

quadringenties 10, 3, 2.

quadruplici iudicio 4, 24, 1. 6,
33, 2.

quaere quod agas, *formula* 4,
14, 10.

quaerendus, *desiderandus post
mortem* 2, 1, 7. *Sic requiro*
2, 7, 6. *Est tamen minus
quam desiderare* 6, 2, 1.

quaerere amorem impendio P.
28, 2. triumphos ex omni oc-
casionem P. 16, 1.

quaerere forense 2, 11, 3. per
tormenta 10, 97, 8.

Quaestor sorte lectus 4, 12, 2.
Caesaris 7, 16, 2. *Quaesto-
ris et praesidis necessitudo* 4,
15, 10. 8, 23, 5.

in quaestum habere 4, 9, 4.

- quam *admodum* 5, 4, 4. *vid.*
 Fab. *quantum*, quam iuvat 8,
 6, 17. *postquam* 6, 33, 3. *n.*
 quamlibet 2, 14, 6. et 10, 97,
 2. P. 61, 2.
 quandocunque P. 17, 4.
 quandoque *ibid.*
 quandoque, *quandocunque* 2,
 10, 3. 4, 13, 6.
 quandoque, *olim futur.* 3, 18,
 10. P. 10, 5. 28, 5.
 quantaslibet 7, 9, 9.
 quantulum 4, 13, 5.
 quantulumcunque 7, 25, 2.
 quantum amplissimum potes 2,
 13, 10.
 quantum in me fuerit 3, 2, 1.
 quantum ad principem, *suppressio*
 pertinet P. 93, 2.
 quantum ratio exegerit 2, 5, 4.
 quare ego vero 3, 8, 4. et 4,
 17, 11. *sic* quamquam tu ve-
 ro 8, 8, 7.
 quatenus, *quandoquidem* 3, 7,
 14.
 quatiuntur altissima quaeque P.
 94, 3.
sine querela corpusculi tui 10,
 29, 1.
 queri de mora 7, 10, 1.
 queri lubet P. 68, 6. nostri: *es*
ist Schade.
 queruntur homines de nullo prin-
 cipe minus, quam de quo
 maxime licet P. 46, 7.
 qui *causam significans cum In-*
dicativo 7, 13, 2. *n.*
 quid multa? 7, 25, 5.
 quidem *pro* tamen 3, 15, 4. *pro*
 saltem P. 43, 5.
 quidquid — omnia P. 70, 3.
 quieti se dare, *somno* 6, 16, 13.
 quietissimus, *non ambitiosus* 10, 7.
 quincunx 7, 11, 1.
 quin etiam 2, 1, 9.
 quin immo 1, 8, 4. et 2, 11,
 11. et 4, 9, 18.
 quinquennales agones 10, 79, 2.
 Quinquaviri 2, 1, 9.
 quiritantibus focius P. 29, 3.
 quiritus infantium 6, 20, 14.
 quis *pro* aliquis *sine* particula 1,
 22, 6.
 quis qualisque 7, 21, 1.
 quisque. eruditissimus quisque
 2, 19, 9. quisque postulave-
 rant 9, 13, 4. *n.* *pro* qui-
 cunque P. 56, 2. *n.*
 quod *pro* ut P. 83, 1. quod ta-
 men si quis 2, 5, 6.
 quotocuique 3, 20, 8.
 quum tamen 7, 6, 4. — tum 7,
 8, 3. *n.*
- R.
- Radium caput P. 52, 1.
 rapere legiones, *raptim duce-*
re P. 14, 3.
 rapientibus omnia defunt omnia
 P. 41, 2.
 rapi morte 6, 6, 7.
 rarissimus emtor 10, 97, 10.
 ratio, *sing. computationes* 10,
 28, 5. *plur.* 10, 29, 3. con-
 stat mihi tentandi aliquid 1, 5,
 16. obsequio 10, 20, 3. rei
 mihi constat 7, 6, 4. sapien-
 tissimis pro necessitate 1, 12,
 3. rationis est 10, 100. ra-
 tionem exigere 10, 85, 1. ex-
 cutere 10, 86, 2. habere ali-
 cuius 2, 12, 2. inire 10, 24, 5.
 rationes exhibere 7, 6, 2.
 ratum servare quid 7, 11, 1.
 recalescere 7, 9, 6.
 recedere ab oculis 2, 1, 11.
 recens nuntius 4, 11, 1.
 receptaculum adversus tempesta-
 tes 2, 17, 4. praedarum P.
 36, 1. receptacula clarorum
 virorum P. 50, 3.
 receptui aetatis canere 3, 1, 11.
 recipere se in principem P. 76,
 5. in otium P. 82, 8. recepti
 me, dormiturus 7, 4, 4. epi-
 stolas tuas 9, 28, 1.
 recitare 1, 13, 1. 2, 10, 6. 2,
 19, 1. librum 1, 5, 4.
 recitandi sua cuique ratio 7, 17, 1.
 causae 5, 3, 8.
 recitator 1, 13, 2.
 recitatio 3, 15, 3. 3, 18, 4.
 reclamare 9, 13, 18.
 recludere secessus intimos P. 83, 1.
 recognoscere, quae facere debeas
 P. 4, 1. librum 4, 26, 1.
 reconciliare quem cui 1, 5, 8.
 recordatio subit 1, 9, 3.

- recreare labores otio P. 79, 5.
ad recta tendere 6, 11, 3.
 rectus vir 2, 11, 5. et 7, 31, 1.
 auditor 2, 19, 6.
 rectissimus iudex 7, 21, 2.
 rector et custos 3, 3, 4.
 rectores boum, aratri 8, 17, 4.
 recumbere *ad mensam* 4, 22, 4.
 et 4, 30, 3.
 recuperatoria iudicia 3, 20, 9. n.
 recurret appellatio memoriae P.
 88, 10. retro eadem aequitas
 P. 38, 7.
 recursum celerem precari P. 86, 4.
 recusare laborem 1, 8, 1. hono-
 res omnes, ambitionis est P.
 55, 5. recusabas imperare, quod
 bene erat imperaturi P. 5, 5.
 reddere epistolam, *respondere* 2,
 11, 25. itinera terris P. 29, 2.
 iura civibus P. 56, 7. maiori-
 bus suis *aequales* P. 69, 5.
 nomen 9, 29, 3. pacem foro
 P. 34, 2. quae monentur P.
 26, 1. sermones P. 49, 5. vi-
 cem 2, 9, 6.
 redditus votis publicis P. 60, 1.
 redimere culpam congiario P.
 28, 2.
 redintegrare laetitiam P. 61, 9.
 reditum percipere de quo 10,
 75, 2.
 reditus decrefcit 6, 3, 1. ex fru-
 galitate 6, 8, 5.
 reditus iustissimum genus, quod
 terra, caelum, annus refert 9,
 37, 3.
in reditum mihi est, *lucrosum*
 4, 6, 2.
 reducere adulationem P. 75, 5.
 intermissum morem 9, 13, 21.
 reductor ac reformator literarum
 senescentium 8, 12, 1.
 reductus in patris potestatem P.
 37, 7.
 redundanter 1, 20, 21.
 redundares hesternae coena P.
 63, 3.
 redundat ad me 5, 12, 1.
 refectionis instar P. 81, 1.
 refectiones P. 15, 4.
 refert plurimum 3, 3, 2. 6, 29,
 2. parvulum, an 8, 14, 14.
 referre os, vultum patris 5, 16,
 9. mores cuius *ibid.* ad con-
 scientiam, ostentationem 1, 22,
 5. multa ex patrimonio in im-
 perium P. 50, 2.
 referfisse horrea P. 31, 6.
 reficere in melius et maius 9,
 39, 1.
 refici labore P. 77, 6.
 refocillatus 3, 14, 4. 3, 16, 12.
 reformare mores P. 53, 1.
 reformator literarum 8, 12, 1.
 reformidat vulnus medentium ma-
 nus 5, 16, 11.
 refovere exstincta studia 3, 18,
 5. lapsam disciplinam castro-
 rum P. 18, 1.
 refragatur materia 2, 5, 5.
 refrigerescere. refrixit amor 6, 8, 2.
 refringuntur aculei iudicii 3, 15, 3.
 refudimus Nilo suas copias P.
 31, 3.
 regere dubitationem cuius 10,
 119, 3. cunctationem 10, 97,
 1. haesitantem 10, 30, 1. ex-
 ercitus 2, 13, 2. P. 9, 2.
 regi consiliis et nutu cuius P.
 88, 1.
 regio *patria* 2, 1, 8. 7, 22, 2.
 regnare, *libere in villis agere*
 7, 3, 2.
 regnum arcere et submovere P.
 55, 7.
 reiicere sanguinem 8, 1, 2.
 relevare caput 1, 24, 4.
 religato navigio P. 82, 2.
 religio aequitatis, *religiosa ob-*
servatio P. 77, 3.
 religione debita diem celebrare
 10, 103. salva 10, 58, 2. reli-
 gionibus dedita civitas P. 74, 5.
 religiosius celebrare diem 3, 7,
 8. custodire P. 65, 2.
 religiosissime venerari 3, 15, 2.
 custodire mortuorum volunta-
 tem 4, 10, 3. historias scri-
 bere 5, 8, 5.
 relinquere heredem 4, 10, 1.
 poenae quem 2, 11, 20.
 relinquere suspicionibus 6, 31, 11.
 reliqua, *debita* 3, 19, 6. 9,
 37, 2.
 reliqua nosti, *apofiop.* 3, 9, 11.
 reliquiae mortuorum, cineres 6,
 10, 3. 10, 75.
 reluxit 6, 20, 16.
 remeteri morbum convalescendo 8,
 11, 2.

- remissiones, *studia minus seve-*
ra 4, 3, 1. remissionibus in-
 terest socialitas P. 49, 4. *co-*
lonis faciendae 8, 2, 6. 9.
 37, 2. 10, 24, 5. *debitorum*
 8, 2, 6.
 remissus, *convalescens* 7, 1, 4.
 remissius aliquid legere, *iucun-*
dus 3, 1, 8.
 remissius contendere, *adv.* P.
 78, 2.
 remittere annum 7, 16, 2. col-
 lationes P. 41, 1. *debitum* 8,
 2, 7. metum P. 70, 3.
 remittitur animus 7, 9, 13.
quum remittor, *seria depono* 1,
 16, 7. remitti carmine, *post*
seria poetice tractare 7, 9, 9.
 renuntiare inertiae P. 59, 2. of-
 ficiis 2, 1, 8. consules P. 92,
 3. legationem 4, 9, 20.
 renatus 1, 7, 2.
 reparatur terra amne P. 30, 3.
 reperiit maris 10, 69, 4.
 repeto, *recordor* 3, 5, 16. 7,
 6, 7. et 13.
 repetundarum lex 2, 11, 3. et 20.
 reponere in conscientia honesta-
 tis fructum 1, 8, 14.
 reponere in quo vigiliam et som-
 num 1, 3, 3. honorem non
 in splendore titulorum, sed
 in hominum iudiciis P. 84, 8.
 reponuntur honeste facta in
 obscuritate et silentio 1, 8, 6.
 repraesentare adfectum fratris
 amissi 2, 19, 1. *sibi absen-*
tem 9, 28, 3.
 reprehenduntur patientius nulli
 quam qui maxime laudari me-
 rentur 7, 20, 1.
 reprehensioni nemini fuit 5, 3, 1.
 reprimere pactiones 5, 21, 6. se
 ab omni contagione vitiorum
 P. 83, 2.
 reprimi oratione 1, 8, 10.
 reptare 1, 24, 4. *metaph.* 9,
 26, 2.
 repudiare honores P. 55, 4.
 repulsa illius mea est 6, 6, 9.
 repulsa similis mora P. 91, 2.
 requirere mortuum, *desiderare*
 2, 7, 6.
 rescindere acta 10, 64, 4.
 rescissum vulnus 7, 19, 9.
 rescribere orationes, *retractare*
 5, 8, 7.
 rescriptum 10, 2, 1.
 rescripti libellus 10, 108.
 resedit dolor 8, 1, 3. ventus 6,
 16, 12.
 referare factos, *consulem fieri*
Kal. Ian. P. 58, 4.
 referata templa P. 47, 5.
 residuo 9, 13, 10.
 residuum libertatis nomen 8,
 24, 4.
 respicere caelum *auxilii causa*
P. 30, 3. existimationes clan-
 destinas P. 62, 9. vehiculum
P. 14, 3.
 respondere ius 6, 15, 3. voto
 cuius 1, 7, 2.
 respublica. Ita versetur in re
 publica, ut credamus esse rem
 publicam P. 93, 3.
 restrictius, *modestius* 9, 19, 6.
 restrictissime 5, 8, 13.
 restringere necessitates 5, 19, 9.
 sumus 6, 19, 4.
 restrinxit natura homines ad 1,
 8, 9.
 resultant nomina versibus, *repu-*
gnant 8, 4, 3.
 resultantia vocibus tecta P. 73, 1.
 resumere aetatem dulcissimam, *fa-*
cere quod in adolescentia
fecimus 2, 18, 1.
 retina 6, 16, 8.
 retinacula vitae abrumpere 1,
 12, 8.
 retorquere gubernacula P. 86, 5.
 retractare, *emendare* 4, 9, 23.
 5, 8, 6. et 8, 21, 6. gau-
 dium, *recordari* 7, 24, 7.
 retractus cubiculum 2, 17, 6.
 retro abire pretium 3, 19, 7. re-
 currere P. 38, 7.
 revehere famam ex provincia 8,
 24, 8.
 reverentiam amittere P. 8, 6.
 reverentior operis 6, 17, 5. se-
 natus P. 69, 3.
 reverentissimus mei 10, 18, 1.
 reverentissime *adv.* 10, 32.
 reverentius *adv.* 8, 21, 5.
 reverearis, non reformides 1,
 10, 7.
 reversus in urbem 7, 4, 7.
 revexisse famam 8, 24, 8.

revincto navigio P. 82, 2.
 revocare pecunias 3, 9, 17.
 revolvere librum 5, 5, 5.
 reum peragere quem 3, 9, 4. et
 30. reus capillos submittit 7,
 27, 14.
 rhetor et orator differunt 4, 11, 1.
 rhetorices munia 3, 13, 3.
 rigentia gelu flumina P. 82, 5.
 robora ingentia virorum P. 34, 3.
 rogare quem sententiam 3, 7, 12.
 rogatu alicuius 1, 5, 5.
 in rogum thura et odores 5, 16,
 7. circa rogum trucidata ani-
 malia vivo cara 4, 2, 3.
 Romana lingua 2, 10, 2.
 Rostra, *suggestus* Rom. 2, 1, 6.
 P. 65, 1. et 4.
 ruens imperium super imperato-
 rem P. 6, 3.
 ex rugis aliquid remittere 9, 17, 2.
 ruitura 7, 19, 8.
 rumpere silentium P. 55, 4.
 rursus et rursus 3, 9, 36.
 rusticitas antiqua in laude 1, 14, 4.

S.

Sacella 8, 8, 5.
 sacerdotales ludi 7, 24, 6.
 sacerdotium, *auguratus* 2, 1, 8.
vid. 4, 8, 1.
 sacra. sacrorum societas P. 37, 2.
 sacramentum militare 10, 38.
 sacrificium facere 2, 20, 5.
 sacrosancta memoria 7, 11, 3.
 sacculum ferax bonis artibus 4,
 15, 8. Imperatoris 10, 1, 2.
 sterile et effoetum 5, 17, 6.
 illustrare 4, 11, 6. seculi or-
 namentum 8, 12, 1. tran-
 quillitas 10, 20. seculo favere
 5, 17, 6. gratulari 7, 33, 9.
 tuo digna 10, 1. ibit in se-
 cula P. 55, 1.
 saevire securibus P. 52, 3.
 sagacitas 6, 25, 5.
 sagacitate mentita P. 81, 3.
 sagacius, *adv.* 10, 69, 5.
 salarium 4, 12, 3.
 sales humani 7, 4, 6.
 salis plus habere 3, 21, 1.
 saliens aqua 2, 17, 25.
 saltatae laudes imperatoris P. 54, 1.
 salva dignitate 4, 9, 16. religio-
 ne 10, 58, 2.

salvis privilegiis 10, 57, 2.
 salubre exemplo 2, 11, 1.
 saluberrimus montium Appenni-
 nus 5, 6, 2.
 saluberrime refici, *aedes* 6, 30,
 2. *de pretio mediocri.*
 salubriter emere 1, 24, 5.
 salubritas caeli 8, 1, 3.
 salubritati obesse 10, 100.
 per salutem et aeternitatem prin-
 cipis petere 10, 67.
 salutare, *invifere* 4, 13, 3.
 salutari 3, 7, 4.
 salutationes P. 48, 3.
 sanctus vir 2, 9, 4. et 2, 11, 5.
 sanctissimus vir 3, 3, 1.
 sanctissime imperator 10, 1, 1.
 sanctitas, *castitas* 1, 12, 5.
 sanguis stetit 8, 1, 3.
 sanguinis in ore tantum, quan-
 tum in animo pudoris P. 73, 4.
 sanguinem recipere et spiritum
 P. 47, 1. reicere 5, 19, 6.
 et 8, 1, 2.
 sanus *proprie* 7, 1, 2.
 sanitatis dubiae homo 6, 15, 3.
 nisi sapiens non potest peripice-
 re sapientem 1, 10, 4.
 sapientiae studium habitu corpo-
 ris praeferre 1, 22, 6.
 sarcinulas adligare 4, 1, 2.
 satis abundeque est, si P. 44, 7.
 habet, dum 7, 9, 4.
 satius est, *cum infin.* 1, 9, 8.
 et 9, 29, 1.
 Saturnalibus missa et accepta munuscula 4, 9, 7. *servis data*
licentia 2, 17, 24 Saturnalia
 extendo, *nondum ad studia*
redeo 8, 7, 1.
 Saturni aerarium 10, 20, 1.
 Sauromates rex 10, 14.
 saxa quae somnum praetexerint
 P. 15, 4.
 saxeum dorsum 6, 31, 17.
 saxeus ferreusque es 2, 3, 7.
 scazontes, *versus* 5, 11, 2.
 scena et pulpito digna 4, 25, 4.
 scenae filebunt P. 54, 2.
 schola res inermis, innoxia 2,
 3, 6. *cessat Saturnalibus* 8,
 7, 1. Calliana 7, 24, 8.
 scholastica lex 2, 20, 9. *eius*
vitae laus 2, 3, 5. *sq.*
 scholastici, *studiosi* 1, 24, 4.

- scholasticis nihil sincerius 2, 3, 5.
 scholasticae et umbraticae literae
 9, 2, 3.
 scindere sanctissimas necessitudi-
 nes P. 37, 7. scinditur actio,
 abruptitur 2, 11, 16.
 scis, quem virum 4, 15, 1.
 sciamus, *scire cupimus* 9, 13, 7.
 scribere heredem P. 43, 1. et 2.
 scrinium, *scriptorum receptacu-
 lum* 4, 6, 2.
 scrinia *principis* 10, 71, 3.
 scriptitare 5, 3, 3.
 scrupulosa volumina 3, 5, 7.
 scrupulum eximere cui 3, 17, 2.
 6, 8, 7.
 scurrae 9, 17, 1.
 scurriliter ludere 4, 25, 3.
 secedere *in villam* 2, 10, 1. 1,
 9, 3.
 secessit villa ab urbe, *distat* 2,
 17, 2.
 secessus, *remissionis locus, villa*
 1, 13, 7. et 2, 17, 29.
 secessus *plur. villae* 1, 1, 8. et
 4, 23, 4. intimi, *cubacula*
 P. 83, 1.
 secretum petere 1, 5, 11. in se-
 creta nostra non inquirunt
 principes, nisi quos odimus
 P. 68, 6.
 secta, *vivendi ratio* P. 45, 4.
 85, 7.
 secunda, *prospera plur.* 2, 11,
 14. et 7, 27, 3. felices, ad-
 versa magnos probant P. 31, 1.
 secundi calus, *felices* 5, 20, 3.
 secundissimus ventus 6, 16, 12.
 secundum quem dare, *pro quo
 pronuntiare* 7, 6, 9. n.
 securus offensae gratiaeque P. 18,
 2. magnitudinis suae P. 71, 4.
 securior P. 6, 4.
 securitas temporum P. 50, 7.
 *eadem quae fidelitas tempo-
 rum* P. 67, 3.
 securitati cuius prospicere P. 35, 4.
 securitatem cuius subruere 10, 112.
 secure ac negligenter 1, 4, 3.
 securius, *adv.* 2, 17, 6.
 sedentaria assentiendi necessitas
 P. 76, 3.
 sedere *iudicum est* 5, 1, 2. 6,
 33, 3. 10, 85, 4. P. 80, 1.
 sedere in omnium ore, oculis,
 animo firmiter haerere P. 55,
 10. quam bene humeris tuis
 federet imperium P. 10, 6. qui
 sedentes agunt, hoc quasi de-
 bilitantur 2, 19, 3. 5, 1, 2.
 et 6, 33, 3. *add.* 10, 85, 4.
 P. 80, 1.
 sed tamen, *in correctione ele-
 ganter positum* 2, 17, 23.
 3, 11, 9. P. 87, 2. *adde*
 tamen.
 seductus, *in villa degens* 7,
 25, 5.
 sedulo vitasti hunc casum P. 8, 1.
 nihilo segnius 6, 20, 5.
 sella vehi 3, 5, 15.
 semel atque iterum 4, 3, 1. et
 6, 16, 18.
 semestris 4, 4, 2.
 semitam terere 1, 24, 4.
*seque*nte senatu, *alio confesso*
 6, 5, 1. *alio* senatu 5, 4, 2.
 senatorii honores 2, 12, 3.
 senatorium ius 2, 11, 9. 8, 14,
 1. senatorium, civile P. 2, 7.
 senatorius decor 1, 14, 8. mos
 8, 14, 6.
 senex gravitate 6, 26, 1.
 senectus in homine venerabilis,
 in urbibus sacra 8, 24, 3. se-
 nectutis insignia, *cani* P. 4, 7.
 cum senectute pugnare 3, 1, 8.
 senescit spiritus, *venti impetus
 remittit* 6, 16, 6.
 sensum voluptatemque percipere
 1, 10, 12.
 sensus reconditi 2, 3, 2.
 sententia mollior, solutior *etc.*
 2, 11, 21. *sq.* non prima, sed
 melior vicit P. 76, 2. senten-
 tiae pretium P. 80, 1. senten-
 tiam rogare P. 61, 1. divide-
 re 8, 14, 5. sententiae nu-
 merantur, non ponderantur 2,
 12, 5.
 sentire bene, male de 1, 5, 5.
 septemvir epulonum 2, 11, 12. n.
 septemviratus 10, 8.
 septus caritate P. 49, 3.
de sepulcrorum impensa 9, 19.
 sequaces sumus P. 45, 5.
 sequi, *de cera cedente* 7, 9, 11.
 mores cuius 10, 95, 1. ocu-
 lis vela P. 81, 4. oculos ani-
 mo 9, 36, 2. sequuntur aures
 quem, *libenter audiunt* 8, 1,
 2. sequenti senatu, *alio* 6, 5, 1.

- seria nostra ille 8, 1, 2. seriae dierum partes P. 49, 4.
 sermonem habere 1, 8, 2.
 sermunculi 5, 8, 4. et 7, 17, 14.
 serpere latissime 5, 4, 3.
 serpit fama per 9, 33, 5.
 servare ordinem 1, 1, 1. principem nepotibus et pronepotibus P. 94, 5.
 servatio, *observantia* 10, 121, 1.
 serpiens euripo lacus 1, 3, 1.
 servit piscina fenestris 5, 6, 23.
 servi, *milites supplicio affecti* 10, 38. et 39. in dominorum capita subornati P. 42, 4. libidinum 8, 22, 1. publici 10, 30, 1. servis domus quasi civitas 8, 16, 2.
 servile bellum, *licentia accusandi dominos* P. 42, 3.
 servulus P. 7, 6.
 sesquihora 4, 9, 9.
 sestertium, *cum adverbis neutrum singulare* 9, 29, 2.
 severissima res P. 46, 5.
 severissime, *adv.* 7, 24, 3.
 severitas aurium 3, 18, 9. mitis P. 80, 1. provida P. 34, 2.
 sexaginta annis maiorem otio reddunt leges 4, 23, 3.
 sexcenties 2, 20, 13.
 si vales, *formula* 1, 11.
 sic quoque abunde misera res est P. 38, 5.
 sicut est, *formula* 5, 15, 2.
 sidus alit fruges P. 29, 4. patrum P. 15, 3. sidere suo armantur gentes P. 12, 3. sideris velocissimi more omnia invisere P. 80, 4. sidera parva maiorum ortu obscurantur P. 19, 1.
 siderum significatio 2, 20, 5.
 sideribus inferre P. 11, 2. si non sidera, proximam tamen sideribus obtines sedem P. 89, 2.
 signare testamenta 2, 20, 8. nominum honore P. 23, 1. testamentum 2, 20, 8. et 10. vota 10, 44.
 signum, *statua* 3, 6, 1. deae, *simulacrum* 9, 39, 4.
 silenda facere, *turpia* 1, 18, 15.
 silentio animus alitur 9, 36, 1. praeterire 5, 20, 6.
 silentium acre et intentum 2, 10, 7. oratorium 7, 6, 7. incitamentum cogitationis 1, 6, 2.
 intra silentium se tenere 2, 17, 8. et 7, 6, 7.
 simia Stoicorum 1, 5, 2.
 similitudo morum 4, 15, 2.
 simillimus diis P. 1, 3. de simillimo dicta in nos dicta interpretamur P. 53, 4.
 simplex et incautus 4, 9, 6.
 simplicitas, *integritas* 3, 4, 9, 3, 10, 5. 4, 14, 10. 6, 12, 5. simplicitas veritasque P. 54, 5. non est simplicitatis meae dissimulare 10, 24, 5. simplicitate puer 6, 26, 1.
 simpliciter et libere 1, 13, 2.
 simplicius, *sine adfectione* 1, 15, 4. 3, 10, 4. 5, 19, 1.
 simulacra falsae victoriae P. 16, 3.
 simulatio ingeniosior veritate P. 55, 2. convictus superba P. 49, 6. ne simulationem quidem liberae civitatis serves P. 63, 5.
 simultas *plus quam* offensa 2, 18, 5.
 sincerius genus P. 3, 1.
 singularis adolescens, *eximius* 7, 24, 2.
 singulariter amare 4, 15, 1.
 singulus ampullae 4, 31, 6.
 sinister volatus avium P. 5, 3.
 sinistri sermones 1, 9, 5.
 sinisteritas 6, 17, 3. et 9, 5, 2.
 Sinopenes 10, 91.
 sinuentur baptisteria 2, 17, 11.
 sinus et portus, *praesidium* 8, 12, 1.
 sinus intimus pacis P. 56, 4.
 in sinu recumbere 4, 22, 4.
 in sinum cuius congerere P. 45, 2. confugere cuius P. 6, 3. cuius mittere 6, 25, 3.
 e sinu uxoris successorem accipere P. 7, 5.
 siphon 10, 42, 2.
 siphunculi 5, 6, 23.
 sistere ruinas P. 50, 4.
 situs regionum P. 15, 3.

- litu abstrusus P. 45, 2. deterlo
 P. 50, 4.
 socialitas P. 49, 4.
 Socratici sermones 3, 12, 1.
 focruī meae 10, 12, 1.
 fodale quid iucundius? 2, 13, 6.
 fol nascitur, conditur 2, 17, 13.
 sole utitur, *locus* 5, 6, 31.
 solem tenet *locus* 2, 17, 17.
 soles, *labores in sole* 9, 2, 4.
 soleae, *piscis* 2, 17, 28. soleas
 poscit 6, 16, 5. *sic* calceos.
 solatia adhibere 1, 12, 13.
 solemne est mihi 10, 97, 1.
 solemnia comitiorum P. 64, 1.
 solitaria coena P. 49, 6.
 solitudo incitamentum cogitatio-
 nis 1, 6, 2. solitudinem face-
 re P. 48, 5.
 sollicitare, *advocare* 4, 13, 11.
 ad emendum 3, 6, 4. quem
spe 1, 9, 5. stomachum 1,
 24, 3.
 sollicitat otium 9, 33, 3.
 sollicitior P. 6, 4.
 sollicitus *adv.* 1, 4, 2. et 1,
 19, 4. et 7, 17, 7.
 sollicitudo Consularis P. 41, 1.
 sollicitudinis ingenium P. 72, 7.
 sollicitudinem adire pro quo 2,
 9, 1. pati *ibid.* praestare cui
 2, 5, 2.
 solum detinens ac supinum P.
 30, 4.
 solo contineri, *praedio* 6, 19, 4.
 solus. sola *omissum ad fides* P.
 68, 5.
 solutus metu 6, 16, 10.
 solutior sententia 2, 11, 21.
 somnium in bonum vertere, *in-
 terpretari* 1, 18, 5.
 somnus obrepat 7, 4, 4.
 somni parcissimi esse 3, 5, 8.
 somnum saxa praetegunt P. 15, 4.
 sonantior meatus animae 6, 16,
 13. quod est sonantius *in ora-
 tione* 7, 12, 4.
 sordidus et sumtuosus 2, 6, 1.
 sordidi et pullati 7, 17, 9.
 sordidae curae 1, 3, 3.
 sordide honores gerere 3, 9, 2.
 sordium damnatus 2, 12, 4.
 fors seponit ac servat 8, 14, 21.
 forte obtingere 4, 12, 2. forte
 et urna datus iudex P. 36, 3.
 sortes, *oracula* 8, 8, 5.
 sortiri alium dominum 1, 3, 4.
 provinciam 4, 9, 2.
 sortitio provinciae 2, 12, 2.
 sparfa facella, *hinc inde aedi-
 ficata* 8, 8, 5.
 spatiosa domus 7, 27, 4.
 spatiosissima clepsydra 2, 11, 14.
 sedes P. 63, 7.
 spatiosus, *adv.* 3, 18, 1.
 species adulationis P. 1, 6. facti
 10, 64, 4. severitatis P. 82, 9.
in speciem incidere rei cuius
 10, 118.
 specimen indolis dare 3, 11, 5.
 ingentis animi P. 61, 4.
 speciosus titulis omnibus P. 54, 7.
 speciosissima porticus 5, 12, 1.
 spectaculum fieri P. 33, 3. ocu-
 lis exhibere 2, 1, 1.
 spectatior 6, 8, 1.
spectrum Curtii et Athenodori 7,
 27.
 specula altissima 2, 12, 3. ami-
 citiae P. 86, 4.
 specularibus 2, 17, 4. et 21.
 speculum morum testamenta 8,
 18, 1.
 spes Romani nominis *liberi* P.
 26, 4.
 spes *plur.* tot spes 8, 23, 7.
 spes improbas frustrari 8, 18, 3.
 nostras moratur 10, 3, 4.
 spe exerceor 6, 6, 2.
 spem concipere de quo 1, 10, 3.
 proicere 7, 27, 3.
in spem adduci 2, 19, 5. et 3,
 18, 9.
 sphaeristerium 2, 17, 12. 5, 6,
 27.
 spiritum et sanguinem recipiunt
 studia P. 47, 1.
 spiritum prorogare, *vitam* 2,
 20, 7.
 spiritu obstructo 6, 16, 19.
 uno spiritu 5, 20, 4.
 spiritus igneus 6, 20, 9. viget 7,
 19, 3.
 splendide natus 6, 33, 2. et 7,
 21, 2.
 splenium, *fascia* 6, 2, 2.
 spoliarium P. 36, 1.
 spoliator P. 90, 5.

- Spondeo fide mea 1, 14, 10. sollicitudini tuae 6, 23, 4.
 Spondeas ei de animo meo 1, 7, 4. spondere sibi 10, 66, 7.
 Sponte accusare 3, 7, 3.
 Sportulae 10, 118. dantur 2, 14, 4.
 Squillae 2, 17, 28.
 Stabiae 6, 16, 11.
 Stabulum, *diversorium* 6, 19, 4.
 stare in acie 2, 7, 1. ante gremium consulis P. 64, 2.
 stat Clitumnus 8, 5, 5. stare auro et ebore P. 52, 1. stat magno pretio 8, 2, 8.
 statio laboriosa et exercita P. 86, 3. Nicomedensis 10, 16, 1.
 stationem capessere, *officium* P. 7, 3. *de imperio*.
 stationes, *locus Romae* 1, 13, 2. 2, 9, 5.
 statuariae Caesaris ex aere P. 55, 6. ponendae *alicui venia a Caesare impetranda* 1, 17, 1. triumphalis decreta a Senatu 2, 7, 1. in bibliothecis 4, 28, 1. 10, 85, 7. ad statuam principis confugere 10, 16, 1.
 statuere monumenta moderationis etc. P. 78, 2.
 status redditus 3, 19, 5. stato die 9, 39, 1. statis auctibus crescere 4, 30, 2.
 status tranquillissimus civitatis P. 46, 8. status ordinatio 10, 24, 6.
 sterilitates continuae 10, 24, 5. sterilitatis mala exturbare P. 32, 2.
 Stibadium, *triclinium semicirculare* 5, 6, 36.
 Stigmofus cicatrice 1, 5, 2.
 Stilo adsequi 2, 3, 3. et 4, 3, 2. prosequi 1, 8, 8. incumbere, *scribere* 7, 27, 9. stilus presus demissusque 1, 8, 5. pugnae et bellatorius 7, 9, 7.
 Stimulare et accendere 6, 5, 5.
 Stimulus acerrimus 5, 17, 4.
 stipatus satellitum manu P. 23, 3.
 stipatum tribunal 6, 33, 4.
 stipatione tenetur loco 4, 16, 1.
 stipendia castrensis 8, 14, 5. per stipendia decem, *expeditiones* P. 15, 3.
 stipes iacere 8, 8, 2.
 stipulari de quo 2, 11, 23.
 stirps antiqua, *genus* P. 69, 5.
 Stomachus invalidus 6, 16, 19. obtusus 7, 3, 5. recusat 2, 5, 8. Stomachum sollicitare 1, 24, 3.
 Stomachi mei haec natura est, *gustus* 6, 14, 2. 9, 17, 2.
 Strangulatus in carcere 2, 11, 8.
 Stropham invenire, *versutiam, artem* 1, 18, 6.
 Studere, *literis, absolute* 2, 8, 10. 2, 13, 5. 4, 13, 3. quomodo studere oporteat, *docet* 7, 9. commodis communibus 1, 8, 13.
 Studium armorum a manibus ad oculos translatum P. 13, 5.
 Studium favorque 9, 6, 2.
 studia humanitatis professus P. 47, 3.
 studia, *literae* 1, 13, 5. et 6. 2, 8, 1.
 studia hilaritate proveniunt 8, 19, 2. ad studia confugere, doloris levamentum 8, 19, 1. ex studiis nomen et famam petere 6, 11, 3.
 studiosi, *literati* 4, 13, 11.
 sub hoc exemplo 1, 18, 5. 2, 6, 6. P. 53, 3. 76, 1. sub titulo gratiarum agendarum P. 4, 1.
 subdere in locum cuius 3, 8, 4. P. 25, 3.
 subdolum nihil P. 66, 5.
 subductum ventis, *remotum a* 2, 17, 10.
 subiecti, *subditi* P. 85, 3.
 subire defensionem cuius 9, 19, 2.
 subire molem curae P. 44, 4. obfensas 3, 9, 26. onus 3, 9, 8. similitates 2, 18, 5. subit indignatio 6, 10, 3. subit me miseratio 3, 7, 10. indignatio 6, 10, 3. recordatio 1, 9, 3. et 4, 24, 1. voluptas, *laeta cogitatio* P. 22, 3.
 subita proferre 1, 16, 2.
 sublimiter 4, 27, 1.
 submittere capillos 7, 27, 14. orationem ad modestiam principis P. 3, 2. submitendo se princeps crescit P. 71, 4.
 submitteris in amicum ex imperatore P. 85, 5.
 submovere, *lictoris munus* P. 76, 8.

- submoveri urbe, *relegari* 3, 11, 1.
 submota campis irruptio ferarum
 P. 81, 2.
 subnotare libellos 1, 10, 9.
 subornare quem in caput cuius
 P. 42, 4.
 subruitur securitas 10, 112, 1.
 subsecivi temporis aliquid 3, 15, 1.
 subsellia numerosa 2, 14, 6.
 subsequi, *obedienter imitari* P.
 84, 5.
 subsidet apud me pecunia 2, 16,
 4. 4, 12, 2.
 sub signo apud te, *te testem pro-*
missi constituo 3, 1, 12.
 subsignare fidem pro quo 10, 3, 4.
 substituere crimini, *accusare* 6,
 31, 8.
 subterranea cubiculum 4, 11, 9.
 subtilis lector 4, 14, 7. vir 2,
 11, 17.
 subtrahere tempus studiis 3, 15, 1.
ex subtrahentibus legere praefec-
 tum praetorii P. 86, 2.
 subtraxit *reum* mors cognitioni
 2, 11, 9.
 suburbana provincia 8, 24, 9.
 suburbanum amoenissimum, *prae-*
dium 1, 3, 1.
tanquam successor a malo prin-
 cipe timetur, quisquis est di-
 gnior P. 68, 3. *successorem*
 se meliorem eligere magui ani-
 mi est P. 89, 1.
 successorem accipere 9, 13, 23.
 successus actionis 4, 9, 10.
 succingere se terrore P. 49, 3.
 succurrit *in memoriam* 1, 12. fin.
 3, 9, 28.
 sudore adsequi 2, 7, 1. sudo-
 rem pulveremque miscere P.
 13, 1. sudores campus hausit
 P. 15, 4.
 sufficere, *parem esse* 10, 19, 3.
 indulgentiae 10, 19, 3. labori
 7, 31, 3. spei cuius 6, 23, 4.
 suffecerit unum, *exemplum* 1,
 10, 1.
 sufficit abunde ei 4, 12, 5. ve-
 recundiae meae unus 2, 13,
 3. his, si P. 88, 2.
 suffragator 3, 20, 5. et 4, 17,
 6. et P. 92, 3.
 suffragio ornare quem 2, 1, 8.
 suffugium umbris, solis 9, 39, 2.
 suggerit lacus piscem, feras sil-
 vae, studia secessus 2, 8, 1.
 suggestus P. 51, 4.
 sulco nono 5, 5, 10. n.
 sumere. sumseris tibi familiarita-
 tem nostram ad ornamentum
 6, 18, 2.
in summa 1, 12, 2. et 6, 21, 7.
 9, 21, 1.
 summa imperii P. 56, 3. vale-
 tudinis 1, 22, 8. votorum
 7, 26, 3. P. 74, 4.
 summo die, *ultimo* 6, 31, 14.
 sumtibus atteri 9, 33, 10.
 sumtus annuus in quid 1, 8, 10.
 sumtuosa dignitas 2, 4, 3.
 sumtuose colere quem 10, 53.
alia super alia 7, 8, 1. v. *alius*.
 super coenam 3, 5, 11. et 4, 22, 6.
 super haec, *praeterea* 4, 26, 2.
 et 8, 4, 2. et P. 74, 4.
 super omnia est, quod P. 26, 7.
 omnia praedicandum P. 93, 1.
 super tanta re 2, 11, 11. et 2, 18, 3.
ac super ista, *in super* 9, 25, 2.
 superare iuga montium P. 81, 1.
 superbus dominus 3, 14, 1.
 superbum et regium P. 7, 6.
 superbior, *adv.* 6, 33, 1.
 superbissimus titulus 8, 6, 2. vul-
 tus P. 52, 3.
 supercilio tristi P. 41, 3.
 supercurrit ager vectigal 7, 18, 3.
 superest, ut, *in votis* 1, 1, 2.
 1, 21, 2. 1, 22, 11.
Quod superest 2, 18, 3.
 superflua campis flumina P. 82, 5.
 superfundi ripis 8, 17, 1.
 supervacuus 7, 17, 5.
 supervixit gloriae suae 2, 1, 1.
 supina ora P. 34, 3.
 suppetit largissime 9, 2, 2.
 suppliciter 1, 5, 8.
 supplicium ultimum 7, 14, 24.
 supplicia lenta P. 34, 4.
 suppressere epistolas, *non edere*
 1, 1, 2.
 supra modum, *valde* 6, 2, 6.
 superscriptum 7, 12, 3.
 surdas aures adstrepere P. 26, 2.
 suscipere curam et intentionem 2,
 10, 5. defuncti famam, pudor-
 em 2, 4, 2. taedium et laborem
 1, 8, 11. tela vibrata P. 13, 1.
 suspendere quem expectatione
 2, 20, 3.

suspensus exspecto 7, 6, 14. et
adtonitus P. 68, 2. suspensum
et instabile vestigium P. 22, 4.
suspensum quem dimittere 7, 27,
16. suspensa manu commenda-
re 6, 12, 1. suspensa nox, *pe-
riculis dubia* 6, 20, 19. in sus-
penso relinquere 10, 40, 4.
susplicere *plus quam* amare 3,
3, 1. *add.* P. 62, 7.
suspicionibus haerere 3, 9, 20.
implicitus *ibid.* 19. relinqui 6,
31, 11.
suspisor futurum, ut 7, 12, 4.
sustentare se et patriam humeris
alicuius P. 8, 4.
*non sustineo, in verecundiae
descriptione* P. 60, 5. *sic non*
sustineo negare petitioni 10, 23.
sufurri nullis magis, quam au-
dientibus insidiantes P. 82, 9.
Syllepsis numeri 1, 10, 10. ipsi
doceant, *praecepsit* philosophia.

T.

Tabellaria lex 3, 20, 1. *add.*
4, 25. *init.*
tabula rerum venalium P. 50, 5.
tabulae testamentorum falsae,
iniquae P. 43, 1. novae 2, 20,
7. *mutatum testamentum.*
tabulae, *picturae* 3, 18, 11.
tacere interdum oratorium 7, 6,
7. de magnis reverentius, quam
pauca dicere P. 25, 2.
tale aliquid 2, 6, 6. et 9, 13, 22.
tamen, *in correctione elegan-
ter* 1, 18. extr. 3, 11, 9. 6,
28, 1. 7, 30, 4. 9, 25, 3.
9, 30, 3. 10, 25. *vide et*
sed tamen.
tanti putare 2, 9, 6. fuit! P. 6, 2.
tantum illud nostri dedecoris P.
82, 4.
tantum non P. 23, 1.
in tantum, — in quantum P. 95, 5.
ne tantulum quidem 2, 20, 8.
tantundem 5, 1, 10.
tardissime 10, 1, 1.
tarditas literarum P. 68, 4. tar-
ditate adire periculum capitis
P. 48, 1.
tectata referta et laborantia P. 22, 4.
tectum nihil habet magna fortu-
na P. 83, 1.

tectiora flagitia 1, 5, 1.
temerarium secundis contentum
non esse 4, 9, 10.
temperamentum servare 6, 29, 6.
P. 3, 1. tenere, ut 1, 7, 3.
temperans gaudii seraeque laeti-
tiae P. 52, 5.
temperantissimus 7, 1, 1.
temperare mihi non possum,
quo minus 6, 17, 1. 9, 5, 3.
cursum aquae cataractis 10,
69, 4.
temperare gulae 2, 6, 5. a cibo
2, 5, 8. titulos P. 55, 8.
tempestas commendat lerenitatem
P. 5, 8.
templa nutantia P. 51, 1. refera-
ta P. 47, 5.
tempus est, *cum infin.* 7, 3, 3.
studendi auferre 7, 9, 16.
perit quod studiis non imper-
tuitur 3, 5, 16.
temporis spatium commendat,
diuturnitas P. 24, 1.
ex tempore dicere 2, 3, 1. et 4.
temporaria gravitas 6, 13, 9.
simulatio 8, 14, 13.
tenacissima memoria 10, 7, 1.
tenacissimum vinculum 4, 15, 2.
tendere ad recta 6, 11, 3.
tenebrae oblivionis P. 69, 6. te-
nebris ac silentio alitur ani-
mus 9, 36, 1.
tenere cursum hunc P. 43, 3.
formam figuramque impressam
P. 55, 11. lectorem, *adsice-
re* 2, 5, 6. limine, *contine-
re* P. 67, 2. medium 4, 9, 9.
se in loco 3, 7, 6. in hor-
tis 4, 2, 5. in gradu quodam
3, 2, 4. intra gravitatem 9,
23, 1. intra silentium 2, 17,
8. 7, 6, 7. tenet, habet,
possidet 1, 16, 1. nos domi
aliquid P. 48, 2. tenebit sem-
per, quod suaserit, *obtinebit*
P. 67, 2. teneri desiderio cu-
ius 4, 1, 2. et 7, 5, 1. lege,
obstringi 4, 9, 16. specta-
culis, *delectari* 9, 6, 1. n.
natandi studio 9, 33, 3.
tenor vitae idem P. 84, 4. con-
gruens P. 91, 6.
tenuata caligo 6, 20, 18.
tenuis et pauper 2, 20, 12.
tenuiter 4, 27, 1. 6, 21, 3.

- Terentianae comoediae 6, 21, 4.
 terere in ascensum superbiae locum P. 65, 3. teruntur habitatore servo receptacula clarorum virorum P. 50, 3. teri litibus 8, 12, 3. in turba 7, 3, 3.
 tergum fluminis, *glacies* P. 12, 3.
 post tergum relinquere P. 34, 5.
 terminus sermonis, *finis* 1, 5, 14.
 terlae praefationes 2, 3, 1.
 tersum opus, *elegans* 9, 22, 2.
quam terla, quam Latina? 7, 25, 4.
 terrae motus 6, 20, 3. terrae disiunctissimae P. 15, 1.
 terrificae vaticinationes 6, 20, 19.
 terrore frustra se succinxerit, qui septus caritate non fuerit P. 49, 3. terror et reverentia *oppon.* P. 46, 1.
 testaceo opere 10, 46, 2.
 testamenta an speculum morum? 8, 18, 1.
 testem adhibere P. 75, 3.
 restitucio accedit 5, 1, 13.
 testimonium perhibere P. 71, 6. et 95, 1. reddere cui 6, 22, 5.
 testimonio prosequi 10, 17.
 teterrimus odor 10, 99, 1.
 tetrica Minerva 3, 21, 5.
 theatralis opera 7, 24, 7.
 theatrum Nicomediae 10, 48, 1.
 theatra *spectatores* male docuerunt canere muscos 3, 18, 9. *add.* P. 54, 2.
Σεντολ 10, 71.
 Tianorum civitas 10, 79, 2.
 Tiberis alveum excessit 8, 17. *init.*
 Tiburtina praedia Plinii 5, 6, 45. via 7, 29, 2.
 Ticinum oppid. 7, 16, 3.
 Tifernum Tiberinum opp. 4, 1, 4.
 timere pro quo 3, 17, 3.
 timeri fortius amore est 1, 5, 15.
 timide uti quo 1, 8, 2.
 timor emendator acerrimus 7, 17, 13. in studiis magis decet quam fiducia 5, 17, 3. caussa timoris longior 7, 27, 6.
 tirunculus 3, 6, 4.
 titulus, *inscriptio* 5, 11, 3. 5, 13, 3. 7, 27, 7. 7, 29, 3. 6, 10, 3. officii 8, 24, 7.
 tituli caduci et mortales P. 55, 8. titulis omnibus speciosius P. 54, 7. titulorum splendor P. 84, 8. tituli supremi 9, 19, 3. pietatis 3, 8, 2.
 taedio cui esse 9, 17, 1. plenum 7, 9, 6. cum taedio recubare *ad mensam* 9, 17, 3. in taedium praesentia venimus P. 87, 4.
 toga ferata ruri 7, 3, 2. *add.* 5, 6, 45.
 in toga versari, *civilibus officiis* 1, 22, 6.
 togae virilis officium 1, 9, 2. 10, 117, 1.
 togae iure carent, quibus aqua et igni interdictum 4, 11, 3.
 togas lumum etiam servi 2, 14, 6.
 togati, *urbani* 6, 30, 4.
 tollere animos P. 11, 5. liberos P. 27, 1.
 tonat oratio 1, 20, 19.
 topiarii 3, 19, 3.
 torculum 9, 20, 2.
 tormento eripere, *solicitudine* 6, 1, 1.
 tormenta, *desideria* 7, 5, 1. *Sic* tormentum tibi iniunxisti P. 86, 1. *moeror* 8, 23, 9.
 torpor infusus P. 66, 4. et silentium P. 82, 1.
 torquere *desiderio* 6, 7, 3. se, *tristari* 7, 12, 4. torqueri 7, 30, 1.
 torus genialis P. 8, 1.
 totus est pietatis 5, 16, 8.
 trabibus inciditur nomen P. 54, 7.
 tractabilior 5, 1, 10.
 tractatu ipso, *dum de re agitur* 10, 97, 4.
 tradere se studiis 1, 9, 7.
 traduntur per successiones morbi 1, 12, 4.
 trahi arte, *delectari* 9, 6, 2.
 Traiani portus 6, 31, 15.
 tranquillissimum otium 7, 25, 2.
 transcribere in exemplaria 4, 7, 2.
 transfretare P. 81, 4.
 transigere diem sermonibus 3, 7, 4.
 transilire oratione P. 56, 2. 66, 1.
 transire quasi brevem militiam P. 15, 2.
 transitum praebere 10, 81, 3.
 translaticia 9, 37, 1.
 transmissum discrimen remetiiri 8, 11, 2.

transmittere *consulatus* decus
 praecceptum praefloratumque
 P. 58, 5. tempus inter libel-
 los 9, 6, 1. transmittitur pon-
 te fluvius 8, 8, 5.
 Transpadana regio 4, 6, 1.
 transportat hella tergo Danubius
 P. 12, 3.
 transvectio saxorum P. 51, 1.
 tremoribus nutant tecta 6, 16,
 15.
 tribuere nihil voluptatibus 3, 11,
 6. vacationem petentibus P.
 87, 2.
 tribunal viridi cespite extru-
 ctum P. 56, 5. pro tribunali
 sedeo 1, 10, 9.
 tribunatus semestris 4, 4, 2. *n.*
in tribunatu *pleb.* an causas
 agere deceat? *disp.* 1, 23.
 tribunorum auxilium 9, 13, 19.
 triclinium 2, 17, 5. et 6.
 triclinia popularia 1, 3, 1. pau-
 corum *ibid.*
 tristitia 1, 10, 7.
 triumphalis *pater Traiani* P.
 9, 2.
 si triumpharetur P. 11, 4.
 triumphus gravis spoliis P. 17, 1.
 tropaea P. 59, 2.
 truncata membra P. 52, 4.
 truncus amputatusque P. 39, 5.
 tuitus sum 6, 29, 10.
 tum maxime 9, 13, 5.
 tumentes plebis animi P. 28, 3.
 populi P. 80, 3.
 tumidius *adiect.* 7, 12, 4.
 tunicis scissis velatus toga 4,
 16, 2.
 turba negotiorum 9, 25, 1.
 turbatus, *tristis* 8, 19, 1.
 Tusci *fundi Plinii* 5, 6. *init.*
 9, 36, 1.
 Tusculanum *Plinii* 4, 13, 1.
 5, 6, 45.
 tutela villae non sumtuosa 2,
 17, 4. tutelae causa equites
 dati 10, 36. in tutelam reci-
 pere P. 94, 3. tutela generis
 humani *imperium Traiani* 10,
 103. et securitas 10, 60.
 tutor cui relictus 2, 1, 8.
 in tuto esse 7, 18, 3.
 tympana et cymbala 2, 14, 13.

U.

uberare et fovere P. 32, 2.
 uberior oratio 9, 28, 5.
 ubertas *orationis* 2, 3, 1.
 ulceribus putrescere 6, 24, 3.
 ultima poena 2, 11, 8.
 ultimum supplicium 8, 14, 24.
 ultio parata 6, 22, 7.
 ultor Deus P. 49, 1.
 ultra modum 7, 24, 1. lauda-
 re 7, 28, 1. verecundus 7,
 31, 1.
 ultro dantem obligasti P. 6, 4.
 ultro datus honor 5, 15, 2.
 requirere 5, 16, 11. rogare
 7, 17, 14.
 ululatus 2, 14, 13.
 umbra inanis 1, 23, 1. liber-
 tatis reliqua 8, 24, 4.
 umbraticae literae 9, 2, 3.
 unctuarium hypocaustum 2, 17, 11.
 unctus, *in febre* 7, 1, 4.
 unco et ignibus expiare volu-
 ptates P. 33, 5.
 undecunque 9, 4, 2.
 undevicesimo anno 5, 8, 8.
 unguentarium 2, 11, 23.
 unice diligo 3, 3, 1. et 6, 29,
 1. laetor 7, 32, 1. probro
 9, 9, 1.
 unicum doloris levamentum stu-
 dia 8, 19, 1.
 universale 10, 71, 2.
 universitas, *totum opus* 1, 8, 3.
 et 9, 4, 2.
 in universum, *generatim* 10, 114.
 unus atque idem 8, 14, 18. et
 22.
 unus aut alter 2, 13, 3. P. 45, 1.
 unus solusque P. 76, 4.
 unum se ex nobis putat P. 2, 4.
 urbanus, *urbi adfixus* 2, 17,
 29.
 urbani, *servi ex urbe* 9, 20, 2.
 iocantes 8, 6, 3.
 in urnam conici, *sortiri* 10, 20, 2.
 usquequaque, *semper, ubique* 1,
 7, 5. et 7, 12, 5.
 usquequaque laudandus 9, 30, 3.
 usurpata collium P. 30, 4.
 usus egregius magister 1, 20, 12.
 optimus magister 6, 29, 4.
 usu receptum 7, 17, 4.
 in usu mihi est *cum infn.* 1, 17,
 3. habere 1, 10, 10. ali-
 quem P. 88, 3.

- ulucapere 5, 1, 10.
 ut inter meas 6, 33, 11.
 ut, *quavis* 6, 8, 8.
 ut qui 9, 22, 2. ut quae 5, 5, 4. ut. *ἐξβαρύνω* P. 6, 2.
sicut Quo 5, 16, 5.
 utcumque se habent ista 6, 2, 4. et 7, 33, 10.
ex utilitate omnium P. 94, 5.
in utramque partem disputare 7, 27, 16.
 uxor cedit tibi in decus et gloriam P. 83, 4.
 uxori sufficit obsequii gloria P. 83, 7.
- V.
- Vacare a scribendo 3, 7, 5. culpa P. 87, 4. corpori 1, 9, 4.
 sermoni, *orationi emendandae* 1, 8, 2. caelo tantum vacat Iupiter P. 80, 6.
 vacat locus *praeturae* 10, 7. auguratus 10, 8. cui 1, 10, 11.
non vacat venari 9, 16, 1. *add.* 1, 22, 11.
 vacuo animo 8, 19, 2.
 vadimonia 8, 12, 3.
 Vadimonis lacus 8, 20. *init.*
 valentior amor, quam timor 8, 24, 6.
 valentiores P. 38, 7.
 valentissimus P. 81, 4.
 valere auctoritate, gratia 2, 9, 5. eloquentia 3, 3, 6. com-
 mode 3, 20, 12.
 valuisset efficere P. 46, 1.
 valetudo pertinax 1, 22, 1. 7, 1, 1. novissima 2, 1, 9. in-
 superabilis 1, 22, 8. iniqua 1, 12, 4. perpetua 1, 12, 11.
 valetudinem contrahere 7, 19, 1. *in* valetudinem adversam inci-
 dere 7, 1, 3.
 validus gratia, facundia 3, 9, 12.
 validior corpore animus P. 82, 6.
 validissime cupio 9, 35, 1. di-
 ligo 3, 15, 2. 4, 4, 1. ve-
 reor 6, 8, 9.
 valvae *vid.* fenestrae.
 vanescit nubes in latitudinem 6, 16, 6.
 varietas commendat 2, 5, 7.
 vastitas interiacentis solis P. 14, 2. foeda P. 50, 3.
 vaticinationes terrificae 6, 20, 19.
 vectigal infringit pretium agro-
 rum 7, 18, 4. vectigalia tem-
 perare P. 41, 1.
 vectigales lacrymae P. 38, 3.
 vel, *etiam*, *adeo* 1, 7, 5.
 vela dare indignationi 6, 33, 10.
 fluitantia P. 81, 4. implere 2, 11, 3.
 velis ingenii dolorisque vectus 4, 20, 2. obductis 7, 21, 2.
 velo discreta 4, 19, 3.
 velanda corporis 6, 24, 3.
 velare nihil, *loqui aperte* P. 56, 1.
 velint, nolint P. 20, 6.
 velocissimi sideris more P. 80, 4.
 venabulum 1, 6, 1.
 venae latentes 4, 30, 9.
 venales *servi* 1, 21, 2.
venationis laus P. 81. *init.*
 venatorium instrumentum 3, 19, 3.
 venatu corpus exercere 5, 6, 46.
 veneficii reus 7, 6, 8.
 venia sit dicto 5, 6, 46. recu-
 landi laboris 1, 8, 1.
 veniam dare facto 4, 9, 17. ob-
 secrari 9, 29, 3. postulare 1, 2, 25. tribuere errori 8, 14, 10.
 verecundiae P. 59, 2.
 venire in oblivionem, taedium P. 87, 5.
 ventosa et insolens natio P. 31, 2.
 ventus resedit 6, 16, 12. mise-
 rationis 2, 11, 3. ventis de-
 tineri 7, 4, 3. contrariis re-
 tentus 10, 28, 2.
 venustus, *iocosus* 3, 9, 3. *n.*
 verecundia debilitat recta inge-
 nia 4, 7, 3. exigendi 1, 8, 1.
 vetat 4, 15, 6. reluctata, tan-
 dem cessit P. 60, 4.
 verecundus ultra modum 7, 31, 1.
 vereor, quam in partem acci-
 piant 5, 7, 2.
 vergentia et prona 4, 30, 6.
 verissime dicitur 7, 5, 1. ama-
 re 9, 22, 2. scribere 1, 5, 14.
 verissimus liber 9, 27, 1. vir 9, 25, 2.
 verissimo somno quievit, *non*
simulato 6, 16, 13.
 veritas lacrymarum, *non fictae*
lacrymae P. 73, 1.

vero respondentis cum adseveratione 6, 12, 1. 6, 15, 2. it. 3, 8, 4. 9, 20, 1. 9, 23, 5. Veronenses 6, 34, 1. versari in memoria hominum, in sermone 2, 1, 11. nobiscum et inter nos P. 24, 4. in republica P. 93, 4. versiculi, carmina 5, 3, 1. sq. versus, *linea scripti* 4, 11, 16. in urbem versus 10, 82, 3. vertat curas in gaudium Deus 7, 19, 11. vertere consilium, *mutare sententiam* 6, 16, 9. vertere e Graeco in Latinum 7, 9, 2. honores in notam et pudorem P. 91, 2. vespera inclusit actionem 2, 11, 18. Vestalis aegrota 7, 19, 2. *de-fossa* 4, 11, 6. vestigium suspensum et instabile P. 22, 4. vestigio fallente 2, 1, 5. nullius, *qui praeceat*, adiutus P. 81, 1. victoris premere campum P. 56, 7. vestigiis instare 6, 11, 2. vestire de arboribus et floribus 8, 8, 4. Vesuvii incendium 6, 16. et 20. vetustas amicitiae 10, 19. vetustate florescit contemtor ambitionis animus P. 55, 9. vexari 6, 30, 2. vetustior miles, *senior* P. 15, 5. vetustissimus, *natu maximus* 8, 14, 6. vexari factionibus 10, 43, 1. vexata vetustate villa 6, 30, 2. vexatae rationes 10, 29, 3. viam corripere 4, 1, 6. viarum cura 5, 15, 1. n. viatores, *lictors* P. 76, 8. vice sua fungi erga quem P. 80, 6. alterna 9, 33, 2. vicibus alternis 4, 30, 7. vicem red-dere 2, 9, 6. *per vices* 8, 14, 4. vices rerum 4, 24, 5. vices has habet mortalium conditio, ut P. 5, 9. vicesima hereditatum 7, 14, 1. P. 37. *init. et sq.* victimae piaculares publicae sollicitudinis P. 34, 4. victor gentium populus P. 51, 3.

victuri nominis fama 9, 19, 3. vides hunc? 9, 23, 4. vides enim, in *ἡθοποιία* P. 70, 6. cui simile quiddam forte fuerit ap. Lucian. Iove Trag. 150. *ὁρᾷς; ἀδύνατον γὰρ ἦν αὐτῷ κ. τ. λ.* et ante p. 144. *ὁρᾷς ἀποδιδράσκεις τὸν ἔλεγχον.* videre quem domi, *invisere* 1, 5, 8. Viennenses 4, 22, 1. vigesima *vid.* vices. vigilabantur noctes 7, 27, 6. vigilans vir 3, 9, 16. vigilanter 6, 19, 3. vigor animi durat 5, 16, 4. vigor corporis consentaneus moribus animi 2, 19, 2. vigor integer 3, 1, 10. vilissima tunica 9, 6, 2. ad vilitatem sui pervenire 9, 3, 2. villula 2, 17, 29. vincti, *servi* 3, 19, 7. vinculis eximere 1, 8, 9. vindemias graciles colligo 8, 15, 1. vindicare damnum 6, 8, 9. libi curam aliquam 2, 18, 4. in irritum 10, 112. praecipuum locum 10, 3, 1. vindicarunt Dii Nervam caelo P. 10, 4. vindicta liberare manumissos 7, 16, 4. viribus suis adsequi, *pecunia efficere* 10, 92. virginalis verecundia 5, 16, 2. vindior color 8, 20, 4. viridissima laurus 5, 6, 4. viridissimi agri 6, 31, 15. virtutes laeduntur confinio virtutum P. 4, 5. virtutibus tuis prona P. 16, 5. abundat, qui alienas amat 1, 17, 4. vis, *intentio obtinendi* 4, 7, 3. viscata munera 9, 30, 2. vita recta et sincera 1, 9, 6. principis censura est P. 45, 6. vitia remediis fortiora 4, 25, 5. vitia qui odit, homines odit 8, 22, 3. vitulae 1, 24, 4. viva vox addicit 2, 3, 9. vividos animos amare, non contundere P. 44, 6. vivit vivetque semper 2, 1, 11. vixdum 6, 6, 3. 7, 33, 7.

vocalissimus 4, 7, 2.
 vocare ad computationem P. 38, 3.
 vocari *ad nuptias* 5, 16, 6.
 Voconia lex P. 42, 1.
 volo. vis tu remittere aliquid
 ex rugis? 9, 17, 2.
 volubili orbe 4, 24, 6.
 volubilitas *dicendi* 5, 20, 4.
 voluntaria mors 1, 22, 9. et 3,
 9, 5.
 voluntates variae 1, 20, 12.
 voluptas dolendi 8, 16, 5.
 voluptati esse oui 6, 11, 2.
 voluptates aurium, oculorum 1,
 8, 10. seriae et intentae P.
 82, 8.
 voluptuosum 3, 19, 2.
 voto Deus adest 1, 12, 8. meo
 subficit 5, 8, 3. praesumere
 3, 1, 11. *ne* voto quidem
 fingi melior potest 6, 26, 2.
 voti summam consequutus 10,
 2, 2.
 votorum summa 7, 26, 3. P.
 74, 4.
supra votum esse 5, 8, 3.
 vota nuncupare 10, 45. P. 67,
 3. suscipere 9, 39, 2. 10,
 101. reddere 9, 39, 2. signa-

re 10, 44. solvere *ibid.* et
 P. 67, 5. persolvere 10, 101.
ad vota confugere 10, 12, 2.
 vota, quae non palam suscipiun-
 tur, *dirae* P. 67, 5.
 Vota *dies* 3 *Ian.* 10, 44.
 vox. vocem praeparare, *oratio-*
nem meditari 2, 1, 5.
 Vulcanalia 3, 5, 8.
 vulnus, *de luctu* 2, 7, 3. et
 8, 5, 1. imprimere reipubli-
 cae P. 6, 1.
 vultus superbissimos illidere so-
 lo, *de statua* P. 52, 4.
 vulvae *in cibo* 1, 15, 3.

X.

Xenia mittere 6, 31, 14.
 xeniiis abstinere 5, 14, 8. *n.*
 xyftus, *subdialis ambulatio* 2,
 17, 17. 5, 6, 19. spatiosif-
 simus 9, 7, 4.
in xyftum me confero 9, 36, 3.

Z.

Zotheca 2, 17, 21.
 zothecula 5, 6, 38.

INDEX*) GRAECORVM.

- Ἀγαθὴ δ' ἔρις 3, 7, 15.
 ἀγώνισμα 5, 8, 11.
 ἀκρινώνητον 3, 9, 8. π.
 ἄκουσμα ἡδισον 7, 32, 2.
 ἀκροάματα 6, 31, 13.
 ἀμαθία 4, 7, 3.
 ἀμετροειπῇ 1, 20, 22.
 ἀπασχοινισμένος 9, 26, 9.
 ἀρχέτυπον 1, 20, 9.
 ἀφιλόκαλον 2, 3, 8.
 βουλή, *bule* 10, 111.
 βουλευτής, *buleuta* 10, 113, 115.
 βράχε 9, 26, 6.
 γερουσία, *gerusia* 10, 42.
 διανομή 10, 117. π.
 δυσκαθαίρετον 1, 5, 15.
 εἰς οἰωνὸς κ. τ. λ. 1, 18, 4.
 εἰσήλασαν 10, 119, 1.
 ἐν δ' ἡ τιμῇ κ. τ. λ. 8, 2, 8.
 ἐνθυμήματα 2, 3, 3.
 ἔξις 1, 3, 4.
 ἔπαινος ἄκουσμα ἡδισον 7, 32, 2.
 ἔπεα νιφάδεσσιν εἰκότα 1, 20, 22.
 ἐπίσασθε 6, 31, 12.
 ἔρις ἀγαθὴ 3, 7, 15.
 ἐρωτοπαίγνιον 5, 17, 2. *legeba-*
tur: sed rectius κατατρερισμῶν.
 εἴλω 1, 2, 1.
 ἥ καὶ κυανέησιν κ. τ. λ. 1, 7, 4.
 ἡδισον ἄκουσμα 7, 32, 2.
 ἡέρι δ' ἔγχος ἐκέκλιτο 9, 26, 6.
 ἡπιος πατήρ 5, 19, 1.
 θαύματα, ποπ θήματα 9, 26, 9.
 Δημοσίον, *Demosthenes* 2, 3, 11.
 θρεπτοὶ 10, 71.
 κακόζηλοι 7, 12, 2.
 κατὰ κεφάλαια 6, 22, 2.
 κατατρερισμῶν 5, 17, 2.
 κεῖται Πάτροκλος 4, 11, 12.
 κέκρικα 1, 12, 10.
 κτήμα 5, 8, 11.
 κυανέησιν ὀφρύσι 1, 7, 6.
 λαμπροφρονότατος 2, 3, 10. π.
 λαρυγγίζων 4, 7, 6.
 λειτούργιον 2, 11, 23. 2, 12, 1.
 λήκυθοι 1, 2, 4.
 λιγέως 1, 20, 22.
 λίθον πάντα κινῶ 1, 20, 15.
 λογισάμενος 1, 18, 4.
 μεγαλοφρονότατος 2, 3, 10.
 μεσόχορος 2, 14, 6.
 μικραίτιος 2, 2, 1.
 μουσεῖον 1, 9, 6.
 νιφάδεσσι 1, 20, 22.

*) Loca maiora ex 9, 26. hinc referre omnia supervacuum visum est.

- νοήματα 2, 3, 3.
 νομός 10, 5, 1.
 οἰωνός ἄριστος 1, 18, 4.
 ὄκνος 4, 7, 3.
 ὄναρ ἐκ Διὸς 1, 18, 1.
 ἐπιστόγραφος 3, 5, 17.
 οὕτως ἐμεῦ ζῶντος 6, 8, 3.
 οὗτός ἐστι Δημοσθένης 9, 23, 5.
 οὐχ ὅσῃ Φθιμένοισι 9, 1, 3.
 πάντα λίθον κινῶ 1, 20, 5.
 παράβολα 9, 26, 4.
 πατήρ ἥπιος 5, 19, 1.
 παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως
 1, 20, 22.
 Πάτροκλος κίται 4, 11, 12.
 πειθῶ 1, 20, 17. et 18.
 πλατανῶν 1, 3, 1.
 πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν, εὐσχήμως
 πεσεῖν 4, 11, 9.
 πρόδρομος 4, 9, 23.
 προκοιτών, procoeton 2, 17, 10.
 προπνίγειον, propnigeon 2, 17, 11.
 πρωτοπραξία 10, 109, 1.
 σεμνῶς 2, 11, 7.
 Σοφοκλεῖς 2, 14, 5.
 τὴν γὰρ αἰοδὴν κ.τ.λ. 5, 20, 7.
 τοιοῦτός ἐστιν ἕκατος 4, 27, 6.
 τῷ δ' ἑτερον μὲν ἔδωκε 1, 7, 1.
 ὑπὲρ Μαλέαν 10, 26.
 Φιλόκαλος 3, 7, 7.
 ψήφισμα, psephisma 10, 52, 1.
 ὦ γέρον, ἦ μάλα 9, 13, 20.
 ὥς δ' ὅτε χεῖμαρῶι 9, 26, 6.
 ὥς ὑπὲρ Κτησιφῶντος 6, 33, 11.

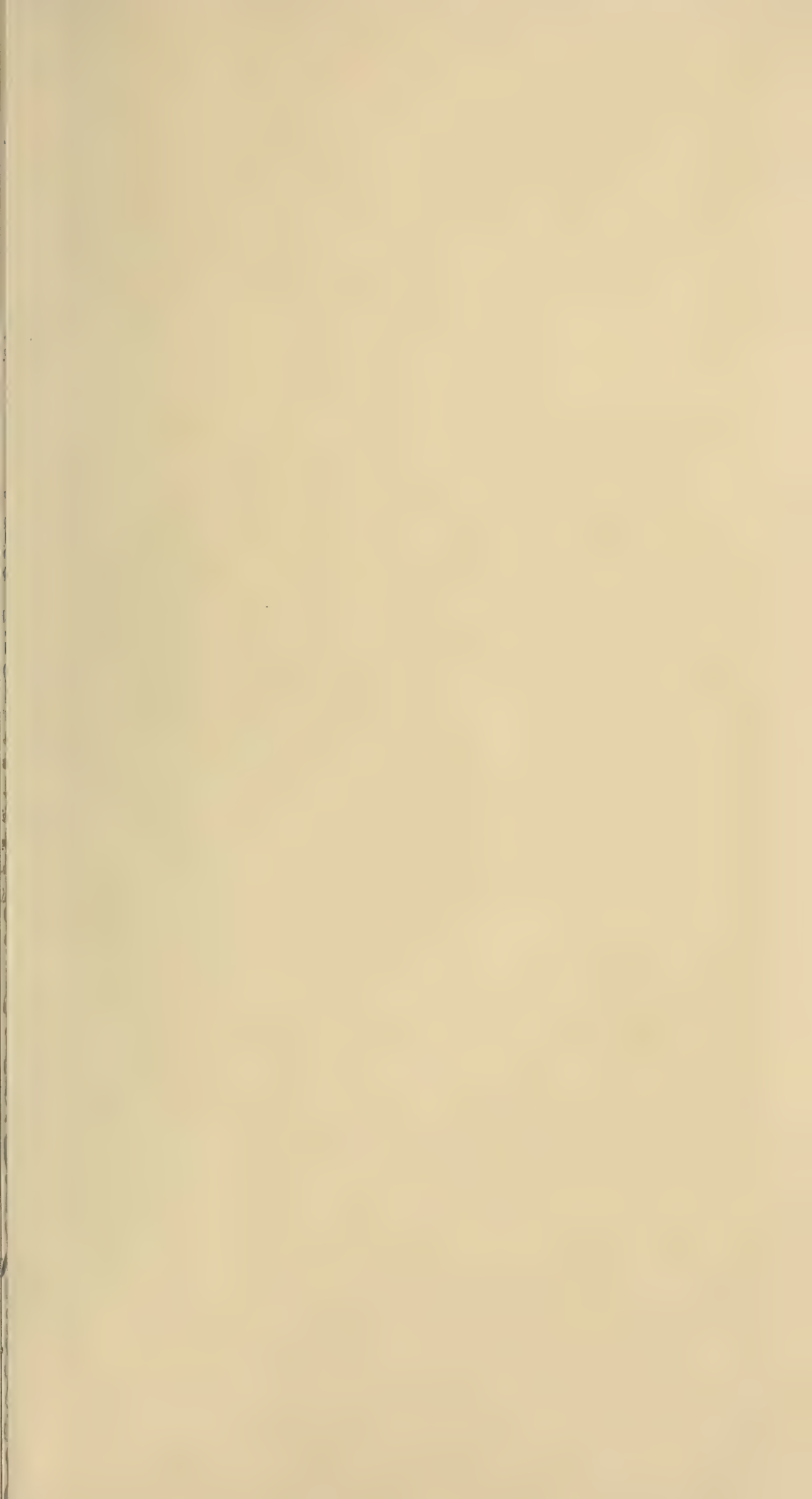
Add. ad Epist. 4, 13, 8.

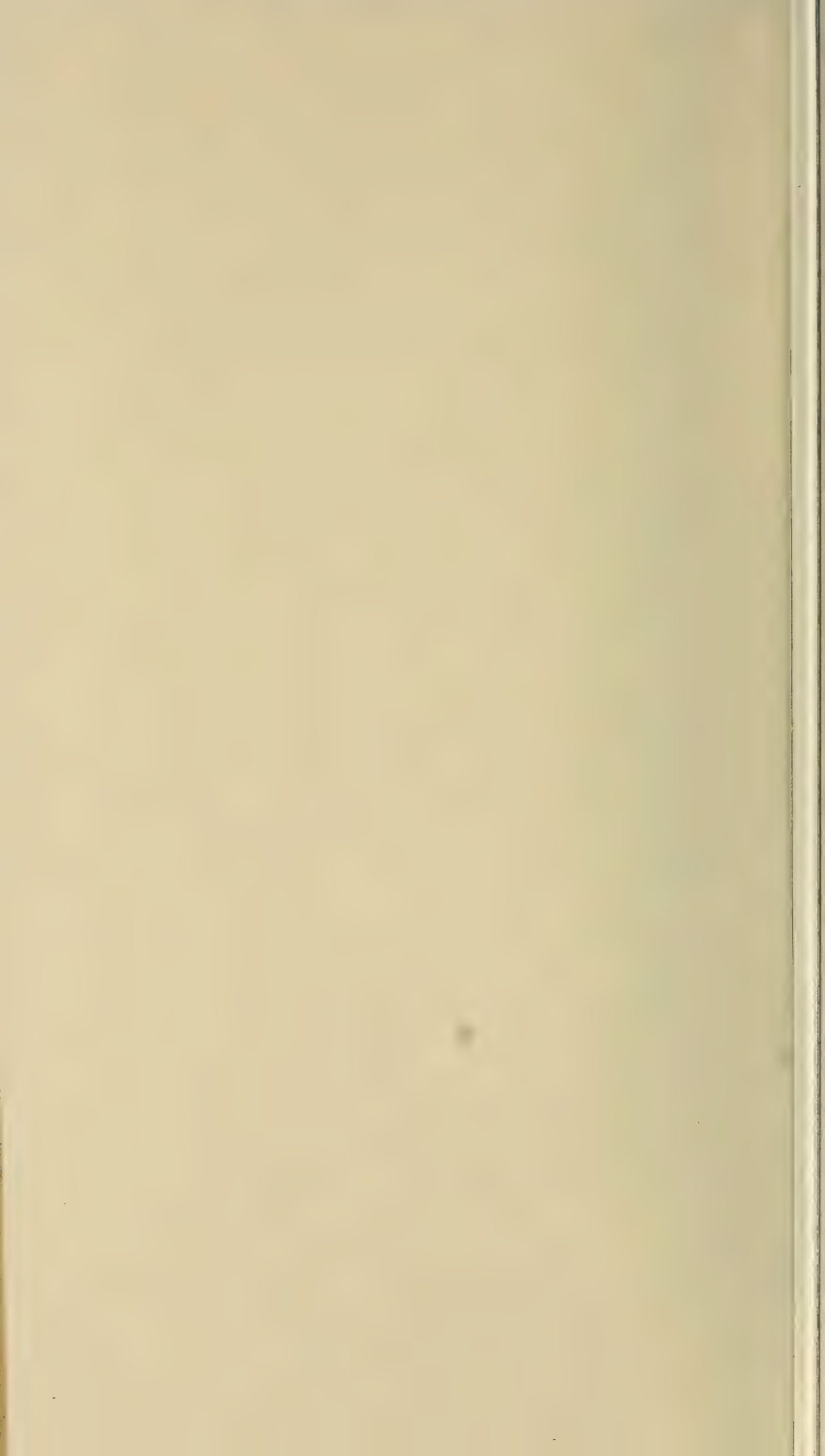
Vindicavi iam negationem Gesnero spuriam visam ad Epist. 5, 17, 6. tetigique hanc anomaliam etiam in Praefat. p. XIV. Locis illis Plinii nunc accedat plane geminus simillimusque Livii 4, 31, 4. et quum ibi quoque religio obstaret, ne non posset nisi ab consule dici dictator, augures consulti eam religionem eximere. ad quem locum Pliniana si recordatus esset Livii sospitator, non scripsisset, opinor, de Sigonio, quae perinviti legimus. S.

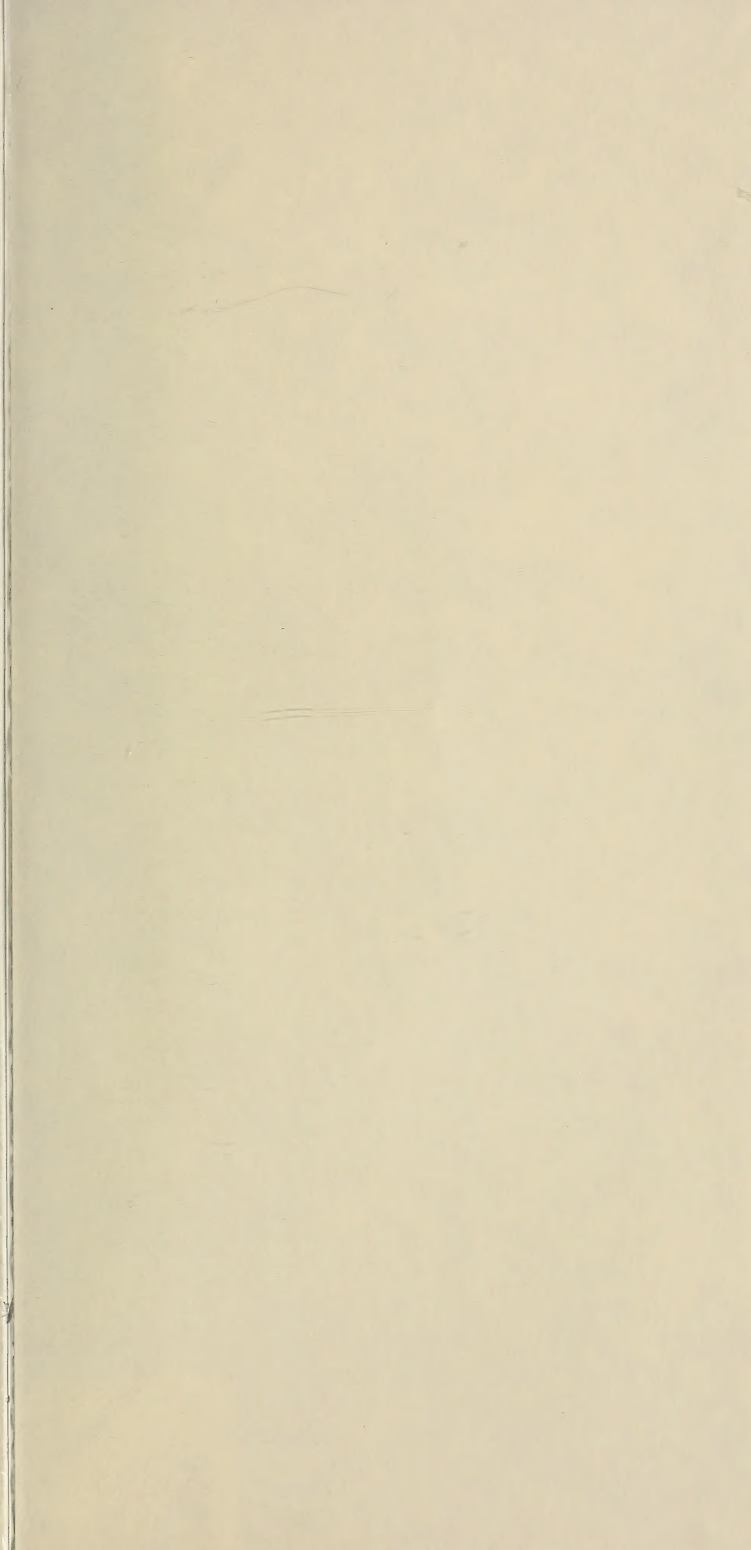
L I P S I A E

EX OFFICINA DÜRRIA.

H 7 88

Deacidified using the Bookkeeper process
Neutralizing agent: Magnesium Oxide
Treatment Date: August 2006

Preservation Technologies
A WORLD LEADER IN PAPER PRESERVATION

111 Thomson Park Drive
Cranberry Township, PA 16066
(724) 779-2111

